

332.

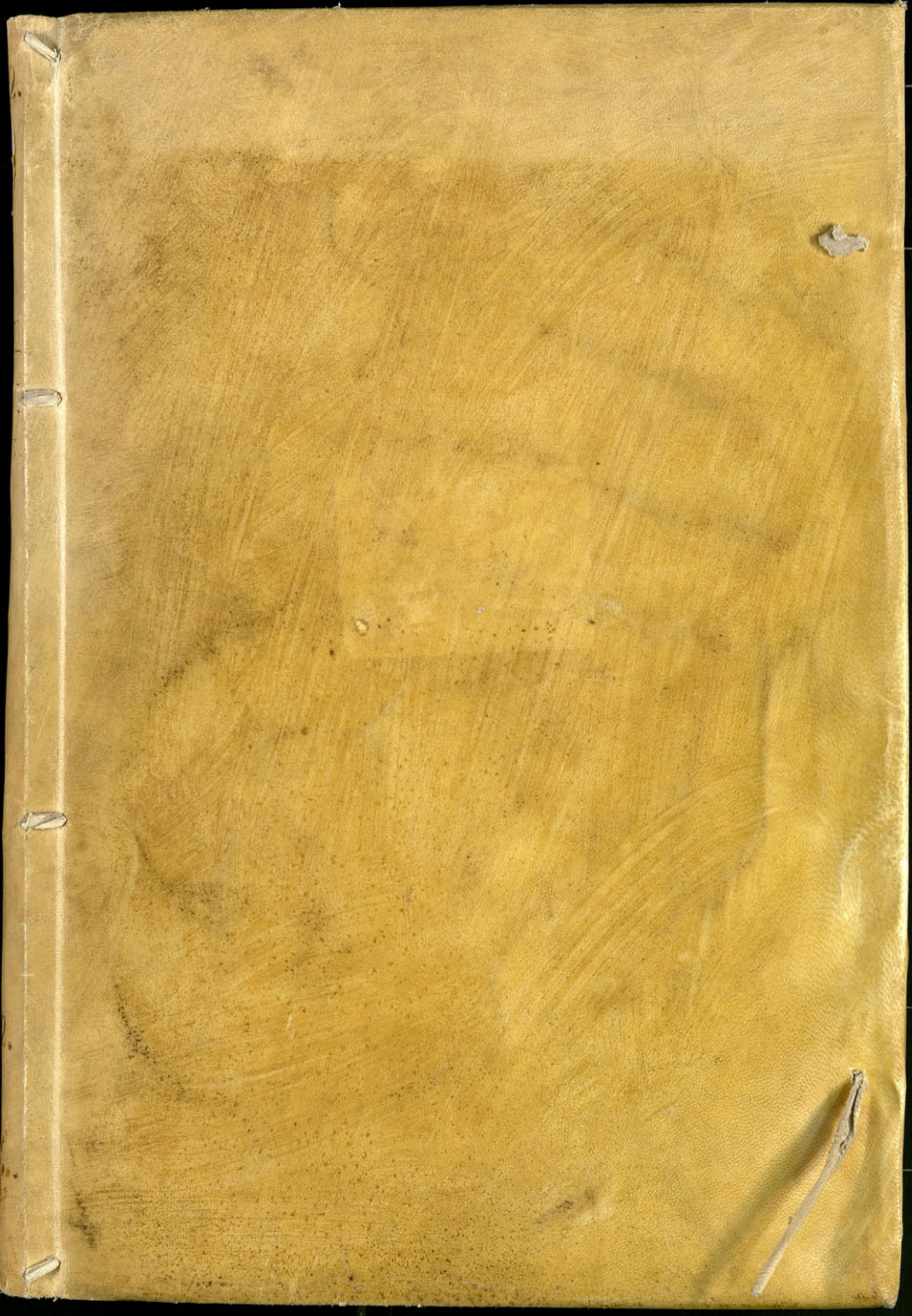
11.979

OF THE

Institution

Scotonia.

2.

1^a
11979

Num. 32. cap. 2. num. 2.

[Faint, mostly illegible text from the reverse side of the page, appearing as bleed-through or ghosting.]

M. FABII QVIN-
 tiliani Institutionum Oratoriarū libri. XII. Et De
 clamationes. XIX. Rursus summa accurate re
 cognita, cū institutionum indice amplissimo. Qui
 bus addi possunt, licet seorsum impressæ, Petri
 Mosellani in septem Institutionum libros Anno
 tationes sane q̄ literatæ.

[Woodcut illustration of a printing house with the text 'Prelum Ascensianū' visible on a sign.]

Que omnia Æra meret Badio, Typis eius excusa
 postridie Kalendas Ianuarii. M. D. XXVIII.

¶ Iodocus Badius Ascensius, Desyderio Abriano ciui Metensi inter primos honorando & compatrum ac contubernalium charissimo salutem.

Desyderiū vehemēs nominis tui, Desyderi suauissime, in hoc albo honorifice nūcupādi atq; p virili nostra illustrandi, non maturare tñ, sed vel præcipitare hanc præmaturam sibiq; nõdum satis fidentem nūcupationē cogit. Siquidem cum in M. Fabii Quintiliani institutiões oratorias, nescio quid glossematii parturirem, neq; propter plurima quæ alia super alia ingruebant negocia, parere adhuc possem: longū videbatur nimisq; longū illius perficiendi aut saltem maturandi oportunitatem expectare: præsertim cum non ignorarem ea quæ in expectatione sunt, sepe pluris estimari, ac quæ iam manibus teruntur plurimorum: quandoquidem etiam posthac, vt Flaccus inquit, Parturient montes, nascetur ridiculus mus. Quocirca placuit hoc commento, satis, vt mihi visum est, astuto, desiderium meum lenire, & expectationi isti non inhonesto pretextu imponere, vt quæ nondum emitte re possem, meliora mox exitura pollicerer. Ne tamen nunc nihil, meraq; nugas tuo nomini mihi pro meritis tuis ad prima obseruando, nuncupasse arguar, enumerabo quæ in hisce parauerim pludis. Primū M. Fabii institutiões, atq; vt doctissimo Valle, mihiq; illi admira tori verisile videt, eiusdē argutissimas declamatiões, sūma diligētia recognitas, & indice aplissimo bonisq; typis, & chartis, sic curauī imprimēdas, vt tu tuiq; siles, qbus p oia eloquētiæ flumina tutis sine cortice nare datū est, nõ magnopere nrām quasi e Pharo aliqua exten sam desideraretis lucernā. Prætendi tñ veluti geminas illas Castoris & Pollucis faces, Petri Mosellani Protegēsis nup ad nos adlatas lratissimas in septē harū institutionū libros, ānotatiões, easq; ne quo sint applicādē lōgū disqras, ad chartarū ipressiōis nostræ calculū cōsi gnauī. In his igitur qualibuscunq; preparamentis, compatrum iucūdissime ac disertissime Desyderi, fœcūdū ac bñ natū ingeniū tuū tātisq; exercebis, dū quos param cōmētariolos p ocū emittere poterimus. Quorum editionē hoc epistolio puenire ppterea etiā voluimus, vt intelligāt q idipsum lecturi sunt oēs, q dulce q; iucūdū sit mihi tecū cōminisci, ac de nego ciolis meis vix cōceptis cōfabulari, vt q tā multo anteq; nascat, nescio qd mōstri forsan tibi destinare audeā. Cui⁹ audaciē nõ solū ansam, set vel legitimā causam p̄bēt, vrbanī isti mo res tui, casta colloqa, ac sancta & line intermissiōe studia. Motes in quā nõ mō ciuiles & vrba ni, set etiā (vt eos vno verbo ad plenū depingā) hoie vere christiano dignissimi, modesti, co mes, māfueti, hūani, & charitatis fraternę in bonos omneis indices grauissimi. Colloqa ve ro syncera citra arrogātiā, absq; detractiōe, & de reb⁹ tua p̄fessiōe tuisq; studiis nõ idignis. Porro lrarū iteriorū cū gręcarū tū latinarū illa i te cōspicio studia, q si in trib⁹ earū cādida tis cōspicarer admirari satis neqam. Nūq; em̄ te cōuenio, cōuēio tñ sepe, qn librū aliqū erudi tionis nõ vulgaris in manib⁹ tuis cōspiciā. Eūq; p̄ ceteris, in quo sint fidei nostrę principū sensa & decreta, theologięq; verę p̄cipia, a catholica ecclesia olim iam recepta & cōproba ta, cū ap̄forū tū christi dñi eloqa: qua diligētia nõ puā tibi ad diuinā hęc sapiētia, quā theo logiā vocāt, iāpridē munis p̄parasq; viā. Quæ oia nõ tā tui laudādi grā (id enī modestia tua pateret minime) q̄ aliorū adhortādi, vt siles tui euadere moliant, cōmēoro. Perge igit Desyderi optie & toto pectore, vt cœpisti, i istiusmodi studia icūbe, p q̄ & ciuib⁹ tuis & fidei ac doctrinę tuę credito pp̄lo, loco ap̄ iclytā Metēsiū ciuitatē honoratissimo pluceas, & recta ad patriā illā cęlestē, ad quā vocati & vt spero, destinati & electi sum⁹, cōpēdia demōstres. Hęc sunt q̄ nrā liceat te voce moneri. Vale. E typographiā nrā apud p̄clarā Parrhisorum Lutetiam postridie circuncisionis dominicę. M.D. XXVIII.

Cōparationis species multæ. xliii.	Correctio. lxxxi.	Demetrius phalereus. lxxvii.
Cōpatio qb ⁹ viis ducat. lix.	Cotidie & quotidie. viii.	Demetrius statuari ⁹ . cviii.
Cōpatio & cetera nō figure. lxxviii.	Crassi & Syri memoria. xcvi.	Demosthenes orator. lxxvii.
Cōpatia p absolutis, & cōpatia i eadē locutione duo. lxxix.	Crassi oratio qualis. cviii.	Demosthenis cura de spū. xcix.
Cōponēdi ratio. vii. Et ex quot fiat partibus, ibi. in princ.	Credibilitū tria genera. xli.	Demosthenes vtrū orator. ciii.
Cōpositio varia magis decet Græcos q̄ Latinos. vii.	Credibilitū fontes. xli.	Demosthenes Platonis auditor. cv.
Cōpositio & ei ⁹ virtus. lxxxi. ca. iiii.	Creticus pes. lxxxiii.	Denūciati interrogādi ratio. xxxix.
Conādi meliora rōnes. lxxxix.	Crimen totū exponit, & per partes dissoluitur. xlvii.	Deprecatio & culpæ iminutio. lxix.
Cōclusio huius opis. cx.	Criminis translatio. lxii.	Desperandum cur non sit rationes varia. cx.
Cōclusio seu poratio. xlix. cap. i.	Crispi qualis oratio. cviii.	Deprecatio. xlvi.
Cōfessiois simulatio. ly.	Crocodilinae captiones. x.	Destitutio & confirmatio. xliii.
Cōfessum ex vtraq̄ pte. lxiii.	Culpæ iminutio. lxii.	Detrahendi cū grā ratio. xcvi.
Cōfirmatio & defunctio. xliii.	Culpæ pceptoris. cx.	Detractioe factę figuræ. lxxx.
Cōfirmatio & argumēta. xl.	Culpæ nostrę varia. cx.	Deus quid sit. lx.
Cōfutatatio exēplorū. xlvi.	Cultus effœminans. lxxv.	Dialectice & rhetorice. xx.
Cōfutatatio iudicatorum. xlvii.	Cultus oratoris. ci.	Dialectica est cauillatrix. lxi.
Cōiecturales causæ. xliii.	D ecens & expediens attendēdum. xvi.	Dialectica ad oratorē p̄inet. ciiii.
Cōiectura vñ dicat. xliii.	Decipiendi qui sint modi & rationes. lv.	Dialecticæ vsus. ibidem.
Cōiectura & ei ⁹ diuisio. lix. cap. iiii.	Decor orationis. lxxv.	Dialogi legendi. xci.
Cōiectura animi. lix. Coniectura cū de reo & factō q̄ritur & cum de facto tm̄, aut reo tm̄. lix.	Decore & id qd̄ deceat primū cuiq̄ inspiciendum. xciii.	Dicacitas. liii.
Cōiecturales loci. lix. & lx.	Declamandi vtilitas & ratio. xv.	Dicas apud quē refert. xciiii.
Cōnexio vera negāda. xlviii.	Declamādi & vere agēdi discrimen seu differentia. xlvii.	Dicem & faciem pro am. ix.
Conopitæ & Conobū. v.	Declamatio. xxxiii.	Dicēdi ratio qb ⁹ cōtineat. xxii. c. v.
Cōsiliū & iudiciū. lvi. ca. vi.	Declamatiōnū enervatio. xlv.	Dicēdi virtutes quas dā non semp̄ decere. xciiii.
Cōsilia Cice. arguta in ofone. lvi.	Declamatiōnes faciendæ. xci.	Dicēdi apte ratio. xciii. cap. i.
Cōsilio nihil prius. ibidem.	Declinare noia & verba. v. cap. vii.	Dicēda in milites, libertinos, græcos, sardos, allobrogas. xci.
Consuetudo qua cōstat sermo. vii.	Decorū materia. lxxxix.	Dicēdi genera in suaforiis. xxvii.
Cōsuetudo loquendi. viii. ix.	Decorū psonarū in comēdiis. xciiii.	Dicēdi genus. cvii. cap. x.
Cōsulere qd̄ sit apud veteres & vñ Consul. viii.	De demōstratiuo gñe qd̄ cōstat laude & vituperatione. xxvi. cap. ix.	Dicēdi genera. cviii.
Consulo boni. ibidem.	Dedocēdi labor. xliii. cap. iiii.	Dicēdū vt scribendum. cix.
Consummatio. lxxviii.	Defendendi sui in plū. xxi.	Dicēdi genus triplex. cix.
Contēnēda q̄ sint. xlvii.	Defendēdū cū est cū negandū, cū transferēdum, cum nihil remediū est, cum plura aggredimur, cum singula &c. xlvi. p̄ to.	Subtile, mediū, grāde. cix.
Continens vel causa. xxix.	Defendere q̄ facere rem p̄stat. cvi.	Dicere vter ps prior debeat. lvi.
Contrariorū modi & loci. xlv.	Defensio seu q̄stio cōiūcta. lvii.	Dicētes improbat. xc.
Cōtradictionibus quādo, vti liceat vt veris. xlvii.	Defensoris in interrogando ptes & officia. xxxix. a tergo.	Dictare materias. xliii.
Conuersio ex latinis. xci.	Deformibus dandus color. fo. lio.	Dictū venustū, falsum, facetū. liii.
Conuiciis abstinentum. cvii.	Delectantia verba. lxxviii.	Didymi aniles historia. ix.
Cōuiciū in Iudices. lii.	Deliberatiua. xxvi. cap. x.	Difficultatis causę. lii.
C pro G. Caius Cnq̄us. ix.	Eius proemia. xxvii.	Differens & proprium. xlii.
Copia verborū. lxxxv. ca. i. per totū.	Delicati Oratores. cvi.	Digitorū gestus in numeris. xi.
Cornelia Graccorū mf. ii.	Dementia indicia. lxii.	Diluēdū qd̄ quo loco sit. lvii.
Corneli ⁹ seuerus po. lxxxviii.		Discēdum futuro oratori primum græce & ante septennium. fo. lio.
Cornelius tacitus. lxxxix.		Discēda mala vt vitent. ciiii.
Cornelius Celsus. lxxxix.		Discipulorū erga p̄ceptorē obseruatiō & officia. xv. ca. x.
Cornelius Celsus multa sciuit & scripsit. cx.		Discobolos myronis. xvii.
		Disponendi p̄cepta. lxiiii.
		Dispositionis laus. lvii. cap. ii.

Dispositio in oratione. lxy.	quid philosophiē professores, quid principes, quid imperatores & ceteros. xciiii.	Euathlus orator. xxi.
Dispositio in oratione. lxy.	quid philosophiē professores, quid principes, quid imperatores & ceteros. xciiii.	Euphonia. i. vocalitas. v.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Euphorion poeta. lxxxvii.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Euphranor pictor. cvii.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Euripides tragicus. lxxvii.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Euthia pro Euthias. vii.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Exantlare verbum antiquū. viii.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Excessus in causis. xxviii.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Exclamatio. folio. lxxv.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Exclamatio. lxxx.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Excurio. xxxv. & xxxvi.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Excursionis loci multi. xxxvi.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Excusatio oratori faciendā. xcvi.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Exēpla & ea cōcernētia. xliii. ca. xi.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Exēplorū vsurpādoꝝ p̄ceptū. A simili, dissimili, cōtrario, a toto filii, a maiorib ⁹ , a minoribus, ab imparibus, ex poeticis, ex paucis, imagine &c. xliii. & xlv.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Exempli virtutū i Romanis. cv.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Exercitationes primę futuri oratoris apud rhetorē. xliii. ca. iiii.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Exordium & eius causa. xxx.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Exhortatio ad oratoriam. cxii.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Exordii ratio & de augenda eius seu proemii gratia. xxxi.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Exordiorum vitia. xxxii.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Exordio seu proemio non semp̄ locus. folio. xxxii.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Expiētia & vs ⁹ supat doctrinā. cvi.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Expositio p̄postera & falsa. xxxv.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Expositio circūfusa. xxxiii.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Expugnatur intentio, assumptio, & ratio falsa. xlviii.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Extemporalis facultas quēadmodum acquiratur. xcii.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	F abritii nobile facin ⁹ ac nobile dictum. ciiii.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Fabula, argumētum, historia. xliii.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Facetum dictum. liii.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Facies & vultus. xcvi.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Facultas extemporalis quemadmodum paratur. xcii.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Facilitatis acquirēde modi. xcii.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Facti inclinatio duorum ad se & vtrū factum sit necne. lix.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Factum improbabile auxiliis defensum. lxii.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Falsa & p̄postera expositio. xxxv.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Falsi, adulterii &c. quęstio. lx.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Fama & Rumor. xxxviii. ca. iiii.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	Fauorem conciliantia. xxxi.
Disputatio carneadis. ciiii.	Eloquētiē cōparādę ratio. lxy.	✕ iiii

Ferre annos folio. xlii.
 Fiduria pre se ferat orator. xlvii.
 Fidurie bona. cvii.
 Figure no oēs sunt vitiose. v.
 Figurarum virtus. xvii.
 Figure proemior & exor. xxxii.
 Figure & tropi in quo differant. fo. lxxii. ca. i.
 Figura gd. lxxiii. ei⁹ acceptiones genus. partes laus &c. lxxiii.
 Figure sententiarum. lxxv. ca. ii.
 Figure verborum. lxxviii. ca. iii.
 Figura grece. lxxviii.
 Figura non dicende. lxxx.
 Figuris vtendi ratio. ibidem.
 Figurarum diuersitas. xci.
 Fingendi cautele. xxxv.
 Finis rhetorice. xviii.
 Finis oratoris. xix.
 Finis qs orator i seruandus. xcii.
 Finis oratori prestandus. cvii.
 Finimus vi & etymologia. xlii.
 Finitio & quid sit & qui eius mo di. lxx. cap. iiii. i. per totum.
 Finitio vitiosa & ei⁹ euerfio. lxi.
 Finitio certa. lxi.
 Flacci poetę, Valerius, Horatius, Persius &c. lxxviii.
 Fortunā suā de amiffioe liberorę inculat Fabius. xlix. in p̄fatioe.
 Frequentia auditorii est oratori futuro commoda. iiii.
 Frigus interrogantis. xxxix.
 Frugalitas vnde dicatur. viii.
G.
 G Allus nomine poeta clar⁹. Folio. lxxxviii.
 Geometriam oratori comodam. xi. cap. xviii.
 Generalis questio. ciiii.
 Genera causarū eē tria. xxii. ca. 4.
 Genera & casus nosse oportet. v.
 Gen⁹ demonstratiuū cōstās laude & vitupatione, de quo & de qb⁹ tractat. fo. xxvi. ca. ix. per totū.
 Genera dicēdi in suasoriis. xxviii.
 Genera iudicialiū cōtrouersiarū quot & quā. xxix. ca. xii.
 Genera causarum. xxxi.
 Genera credibilium tria. xli.
 Genera sententiarū vitiosa. lxxi.
 Genus dicendi. cvii. cap. x.
 Genera dicendi. cviii.
 Germanicus Augustus. lxxviii.
 Gestus prima institutio. fo. xi.
 Gestus & laudes eius. xcix.
 Gestus singulorę mēbroꝝ. xcix.
 Gestuum vitia. C.
 Gestus ante exordium. cii.
 Glossemata que sint. ix.
 Gorgias orator grece⁹. xvii.
 Gorgias Platonis. xviii.
 Gorgias plurima sciuit. cx.
 Gracchorū mater facunda. ii.
 Gracchi tonarion. x.
 Gracchorę oratio qualis. cviii.
 Graculi vñ dicant Varroni. viii.
 Grece primū descendum. ii.
 Grece decet compositio. vii.
 Grece vocabulis i multis vtēdū esse cū ppria nō habeam⁹. xvii.
 Greceorum erratum vnū. xlix.
 Greceorę comieorū laus. lxxviii.
 Greca vertenda in latina. xci.
 Grece obitici solita. xcv.
 Grammatici officia & pres. iiii. iiii.
 Grammatici & eius diuisio. iiii.
 Non est res cōtēptibilis. ibidē.
 Grammaticę loqui aliud est, & aliud latine. viii.
 Grammatici officium. ix.
 Grammaticę est literatura. xii.
 Gratia proemiorū augēda. xxxi.
 Gratis non semper agendū. cvii.
 Grauiā per se. lii.
H.
 H Aut aspiratio seu aspiratiōnis nota erat p̄fiscis Ro. rara. folio. vi.
 Hebetes esse prodigiorum instar est. folio. ii.
 Here pro heri. ix.
 Hermagora p̄ Hermagoras. vii.
 Hermagoras orator. xxiii.
 Herodotus histo. lxxvii.
 Hesiodus poeta. lxxvii.
 Hypallage. lxxii.
 Hyperbaton. lxxiii. bis. lxxix.
 Et iterum fo. lxxx.
 Hyperbole, & eius modi. lxxiii.
 Hyperides orator. lxxvii.
 Hyperides orator. cviii.
 Hypotyposis. lxxvi.
 Hippias plurima sciuit. cx.
 Historię aniles negligendę. ix.
 Historia, fabula, argumentū. xlii.
 Historię cōtextus. lxxxiii. & seq.
 Historię lecturandę. xci.
 Historiarū cognitionē esse oratori necessariam. cv. ca. iiii. per totū.
 Historici grece mendaces. xlii.
 Historici & oratores sunt apud rhetores a futuro oratore legēdi. folio. xlii. ca. v.
 Historiographi grece. lxxvii.
 Historici latini. lxxviii.
 Homeologia. lxxviii.
 Homeri mos a mediis vel ab vltimis exponendū. lxx.
 Homerus & eius laus. lxxxvi.
 Homerus plurima nouit. cx.
 Hoim laudatio & vitupatio. 26.
 Honestā discenda. ix.
 Honestū ab vtili nō sepādū. xciii.
 Horatius bis. lxxxviii.
 Hordea pluraliter dicta. v.
 Hortēsi laus ex p̄fatioe. 37. i fine.
 Hortēsi oratio qualis. cviii.
 Humanitas in laudando. xii.
 Humilia & sordida verba vitāda folio. lxxvi.
I.
 I Actatio sul est oratori vitiosa. folio. xciii.
 Iambici poeta. lxxxviii.
 Imitatio praua & vitanda. iiii.
 Imitatio. lxxxix. cap. ii. per totū.
 Est artis pars magna. ibidē.
 Est piculosa & necessaria. ibidē.
 Imitandi qui sint. lxxxvi.
 Imminutionis ratio. lxx.
 Impersonalia verba. v.
 Impossibile. xli.
 Impropr ii vitia. lxxvi.
 Incurrere in ordinem. vi.
 Inductio Socratica. xliiii.
 Indulgentia parentum. iiii.
 Ineruditi oratores quare habeant vulgo ingeniosiores. xvi. ca. xlii.
 Infantia quomodo instituēda. ii.
 Infantia puerorę finē fere biēnio, & q̄ tūc loquūf fere oīa pueri. xli.
 Infantia, squalor, preces. i.
 Inficialis & iudicialis stat⁹. xxiii.
 Ingenia puerorę quomodo dignoscenda & tractanda sint. iiii.
 Ingenii signū memoria. ibidē.
 Ingeniosiores cur habeant vulgo ineruditi oratores. xvi. ca. xlii.

Ingrati actio. lxii.
 Ingressu patet animus. xcix.
 Inuriarum actio. lxii.
 In ordinem incurrere. vi.
 Inornatum. lxxvii.
 Insinuatio & principium. xxxi.
 Qñ insinuatione est opus. ibidē.
 Instrumentū operandi. xxi.
 Instrumenta oratoris. cv. cap. v.
 Instrumenta naturalia. cvii.
 Intētio simplex quomodo sit tractanda. lxxii.
 Intētionis vel intētionē. lxxii.
 Interfatio oratoria. xxiii.
 Interrogatorū testiū ratio. xxxix.
 Interrogatio i causa & extra causam & interrogandi lex. ibidē.
 Interrogationis modi. lxxv.
 Inuidię incrementa. i.
 Inuidię detrahendę ratio. xcv.
 Inuidia & q̄ ea duplex. lii.
 Iocus & serium. liii.
 Ipse dixit. f. Pythagoras. xciii.
 Iracundus ne sit altercator. lvi.
 Ironia inuidia. lii. lxxiii. lxxvi.
 Iseus orator. cviii.
 Isocrates orator. lxxvii.
 Isocrates orator. cviii.
 Iudicatio quid sit. xxix.
 Iudicialiū causarū partes. xxviii.
 Iudiciū gentis, ciuitatis, sapiētis, clari ciuis, poetę, vulgi, oraculorū, aduersarii, iudicis. xlv.
 Iudici vel in iudicē faciēda. i.
 Iudices docendi sunt. i.
 Iudicium & consiliū. lvi. cap. vi. quid inter se distent. lvi.
 Iudicium de pōna. lxi.
 Iudices pro iudicare possis. lxxii.
 Iudici auferre veritatem licet: vt innocens defendatur. ciiii.
 Iulius secundus. lxxxviii.
 Iulius Africanus. ibidē.
 Iunctura compositionis. lxxxii.
 Iuris quæstiones. lxxii.
 Iuris questio p̄tinet p̄cipue ad oratores. ciiii.
 Iuris ciuilis scientiā esse oratori necessariam. cv. cap. iiii.
 Iuriscōsulorę sermo pprius. xlix.
 Ius dū dubiū questio. lxxii.
 Iusurandū. xxviii. cap. vi. p̄ totū.
 Iustū natura & cōstitutiōne. lxxii.
 Iuuenalis satyricus. lxxxviii.
K.
 K AT⁹ avthōrōv atq̄ avrōrōv. fo. lxxii.
 κακοτεχνη. i. mala ars folio. xvii. & xx.
 κοινομοδός figura. lxxviii.
L.
 L Acerna purpurea. cix.
 Lachrymarū qs modus. i.
 Lachrymarum gestus. xcix.
 Latine loqui aliud est & aliud loq grammaticę. viii.
 Latina facundia nō potest æquare gręcā ob multa. cviii.
 Latine lingue in vocabulis pōneria respectu gręcę. cviii.
 Laudes vrbium. xxvi.
 Laudis cupido ne oratorē ab vtilitate abducatur. cvii.
 Laus deorum & hoim a tēpore a corpore a fortuna ab aīo. xxvi.
 Lectio pueri qualis sit. ix.
 Lectio oratorū & historicorū ab futuro oratore apud rhetorem fo. xliii. ca. v.
 Lēctionis ratio seu lex. lxxxvi.
 Legationis malę gestę. lxxii.
 Legales species quatuor. xxv.
 Legendę sunt etiā vitiose orationes, vt vitia deuentur. xliii.
 Legendi qui sint primi, vt Cicero & Titus Liuius. xliii. ca. vi.
 Legendorum auctorū opinioes. lxxxvi.
 Leges cōtrarię. lxxiii. cap. viii.
 Leges pares colliduntur. lxxiii.
 Leges duplices. lxxiii.
 Leguleos & philosophastros caput & taxat Fabius. cv.
 Lēli oratio qualis. cviii.
 Leonides Alexādrī pēdagogus. ii.
 Libellis idoctorę nō eē vtēdū. cvii.
 Liberū dictum in vno cēsetur furiosum in alio. xciii.
 Libertinis obiciēda. xcv.
 Libro quarto tractanda. xxx.
 Licentia pueris nō omittēda. xii.
 Licentia. lxxv.
 Lycurgus orator. cviii.
 Lyrici poetę. lxxxviii.
 Lis ex intētionē. lxxii.
 Lis iniqua dimittēda. c. vi.
 Lycias orator. lxxxviii.
 Lyfias orator articus. cviii.
 Lyfippus statuarius. cviii.
 Litigator est patienter audiendus fo. cvii.
 Literę & earū potestates. iiii. ca. vi.
 Liuiāna vbertas lactea. lxxxvi.
 Liui⁹ inter primos legēdus. xliii.
 Liuiāna parauinitas. vi.
 Liuiāna parauinitas. lxxvi.
 Loci communes. xliii. xliii.
 Locorum discretio. xxvi.
 Loci argumētōrū a p̄sona genere, natione, patria, sexu, etate, educatiōe, habitu, fortuna, cōditiōe natura animi, victu, studiis affectibus, ab antedictis factisq̄, a rebus actis, a causis factorum vel futurorū, a prauis, a finitione, a loco, tēpore, casu. xli. A facultatib⁹, ab istrumēto, a modo, fine, an sit, quale sit, a genere, a specie, a proprio, a diuisione, ex remotione, ab initio, incremento, a similibus & dissimilibus, a cōtrariis, repugnātib⁹, cōsequētibus, cōiunctis. Ab efficiētibus & effectis siue a causis, ab euētis. 42
 A cōiugatis, appositis, vel cōparatiuis, ad cōiecturam, a maiori, a minori, a pari, ad finitionem, a minori, maiori, pari, ad exempla a maiori, faciliori, difficiliori, minori, a fīctiōe, a circūstantia, & huiusmodi. xliii. Argu-mentorū a diuersis locis. xli.
 Arg. a rebus actis ibidē & seq.
 Loci cōmunes a coniectura, finitione, qualitate. xli.
 Loci coniecturales a p̄sona, lxx, a causis, loco, tpe facultate, occasione, verbis, factis. lx.
 Longum exordium. xxxii.
 Loqui latine & grammaticę non idem est. viii.
 Loqui os ex corde. xciii.
 Loquūt pueri bimuli fere oīa. xli.
 Lucretius poeta. lxxxviii.
 Lucilius. lxxxviii.
 Lucretius poeta. ibidē.
 Lupercalia vnde cōponatur. vii.
 Lupus fœmina. vii.
M.
 * v

Macer poeta. lxxviii.
 Macrologia figura. lxxviii.
 Maius & minus & inde arg. xliiii.
 Mala discenda vt vitentur. ciiii.
 Malus priore longa cū apice. viii.
 Martialis poeta. lxxviii.
 Mastuga a Cicerone dicitur. v.
 Mateotechnia. xx.
 Materiariū dādarum diuisio. xv.
 Materia rhetorices quæ sit. xx.
 cap. xxi.
 Mēbrū & eius ratio. lxxxiiii.
 Melanthius. cvii.
 Memini narrasse. xc.
 Memoria oratori necessaria. liii.
 Memoria est ingenii signum. iiii.
 Mēoria & eā cōcernētia. xcv. ca. 2.
 Memoria vtilitas & eius esse artē
 & an eam Simōides inuenerit,
 & quid sit. xcv.
 Memorie p̄cepta p̄ Fabium. xcv.
 Memoria dum debilis est. xcvii.
 Memoria quibus magna. ibidem.
 Memoria sit mendax. xxxv.
 Menander comicus. lxxvii.
 Mēdaciū dicere interdū licet. ciiii.
 Mentiendū cautelæ & q̄ mendax
 sit memor. xxxv.
 Mentis malæ mala. ciiii.
 Mercedē qui receperint p̄hi. cv.
 Merita & pramia. lxi.
 Messala orator. lxxviii.
 Messalæ oratio qualis. cviii.
 Metabasis & metabole. lxxix.
 Metalepsis. xxiiii. lxxii.
 Metus duplex. liii.
 Metaphoræ laus & lex & modū. 71.
 Metonymia tropus. lxxii.
 Militibus obicienda. xcv.
 Miloniana Ciceronis. xx. xxy.
 Mimesis. lxxvi.
 Miosis. lxxviii.
 Myronis discobolos. xvii.
 Myron statuarius. cviii.
 Miserationē accusator cōcitāt. l.
 Misericordia discutienda. li.
 Mithridatis memoria. xcvii.
 Moderatio propria causarū qua
 rundam. xciiii.
 Modestia oratori necessaria. cvii.
 Modū quæ sint bona. cix.
 Modus quis in arte seruādus. xvi.
 cap. xliiii.

Modus in omnibus regnat. cii.
 Modus in actione tenendus. cv.
 Modus inter tarditatē curæ & te
 meritātē facilitatis seruādus. cvii.
 Mollienda colore asperitas. xcv.
 Monotonia vitanda. xcviii.
 Moralia sūt oratori tractāda. ciiii.
 Mores quibus formentur cogno
 scenda sunt oratori. ciiii. cap. ii.
 Mores non sola natura cōstāt. vi.
 Morositas odiosa. xc.
 Morum discrimen. xciiii.
 Mortis in senatu actio. lxxii.
 Morus in nobis excitādi ratio. liii.
 Motus membrorum. xcix.
 Munire vias. xxi.
 Musica & eius laudes & q̄ musi
 ci sint vates & sapientes. x.
 Musta pluraliter dicta. v.
Narrationē cōcernētia. xxxii.
 An semp narrādum & q̄
 duæ sint eius species. ibidē. An
 subiiciatur proemio. xxxiii.
 Narratio & eius p̄prietas. xxxiii.
 Narrationis p̄prietas ibidem.
 Narratio sit apta & breuis. xxxiii.
 Sit credibilis. estq̄ ei triplex vir
 t̄. Et est q̄dā cōtra nos. xxxiiii.
 Narrādū ordo & forma & q̄ narrā
 dum interdū sepius. fo. xxxv.
 Narratio partim p̄ nobis partim
 cōtra nos. & quæ cauēda in nar
 ratione. & quæ argumēta & quæ
 affectus. xxxv.
 Narratio venustāda decēter. 36.
 Narratio reperita. ibidem.
 Narrationis initū & finis. ibidem.
 Natura adiuuat oratorem. i.
 Naturā igenii cuiusq̄ an artē dat
 rhetorices p̄ceptor. xv. cap. ix.
 Natura qd ad risum valeat. liii.
 Natura sermoni vulgari alia q̄
 orationi contulit. cix.
 Negligētes qui sint oratores. cv.
 Negocium quid sit. xxiii.
 Nescienda aliqua. ix.
 Nicander poeta. lxxvii.
 Nimum vitiosum. lxxviii.
 Nimum omne indecorum. xcv.
 Nocentes defendere & iudici au
 ferre veritatem licet. ciiii.
 Noema. lxxi.

Non solum. set ne. cix.
 Notabilis in malā partem. lxxvii.
 Notho sit duplex questio. xxv.
 Nouissime. xxviii.
 Numeri duplices in voce & cor
 pore. x.
 Numerus & Rhythmos & c. lxxxi.
 Numerorū i ofone difficultas. 3.
 Numeri in genere demōstratiuo
 iudiciali & cōcionali. In narra
 tione & argumentis. lxxv.
 Numerus quingenarius. c.
 Nutrices oratori futuri. ii.
Obscraatio. inuocatio. & pro
 stratio. miserationē concii
 rant. fo. l.
 Obscena verba vitanda summo
 pere sunt oratori. lxxviii.
 Obscuritatis modi varii. lxxvi.
 Occasio risus. liii.
 Occupatio in dicendo. xxxi.
 Oeconomīa subiecta. xxii.
 Onomatopœia figura. vii.
 Et iterum folio. lxxii.
 Operis edendū causa. i.
 Operis condendū causa. i.
 Operis huius diuisio. i.
 Operis huius conclusio. cx.
 O pro e & pro u. ix.
 Ofonis virtutes & vitia. v. cap. ix.
 Orationis partes quæ sint. v.
 Oratio est rerū regina. xii.
 Oratio interdū submittēda. lxxvii.
 Orationum alia vincita alia solu
 ta. lxxii.
 Oratio pedestris. lxxvii.
 Oratio distincta. xcviii.
 Oratio est p̄ reb⁹ flestenda. ciiii.
 Orationis formæ variæ. cviii.
 Ofō p̄ Milone videat Miloniana.
 Orator est vir bon⁹ & plus q̄ phi
 losophus. i.
 Orator est dicendū peritus. nec est
 adhuc perfectus inuentus. i.
 Oratoris futuri nutrices. parētes
 condiscipuli & p̄dagogi qua
 les esse debeant. ii.
 Oratori futuro vtrū necessaria sit
 pluriū artium sciētia. x. cap. xvi.
 Oratori futuro an plurima sint
 eodē tempore discenda. xi.
 Oratores clari. xvii.

Oratori p̄standa tria. xxii.
 Oratoris officium. xlvi.
 Orator p̄ se ferat fiduciam. xlvii.
 Oratoris officia comparantur offi
 cii imperatoris. lxxv.
 Oratores asiani. lxxv.
 Oratores gr̄ci. lxxvii.
 Oratores latini. lxxviii.
 Orator nullus inuentus perfectus.
 folio. lxxix.
 Oratori cogitanda. ci.
 Oratori quis finis seuandus. xciii.
 Oratorem non posse esse nisi virum
 bonum. ciii. cap. i. per to.
 Oratori esse sapientiā propriā opor
 tet enim vt sit sapiens. ciiii.
 Oratoris officia & cur ei opus sit
 sit arte multa. ciiii.
 Oratori propriē sciētiē. ciiii. & cv.
 Oratori iuris ciuiliis sciētiā esse
 necessariam. cv. cap. iii.
 Oratori historiā necessariā. cv. ca. 4.
 Oratores gr̄ci quorum fuerint au
 ditores & discipuli. cv.
 Oratoris q̄ sint instrumēta. cv. ca. v.
 Oratori quæ sint obseruanda in sul
 cipiendis causis. cv. ca. vii.
 Oratores negligētes. ambitiosi de
 licati qui censendi. cv.
 Oratori quid in causis discēdis ob
 seruandum. cv. cap. vii. Quid in
 causis agendis. fo. cvii. cap. ix.
 Orator sit modestus. cvii.
 Oratori q̄ p̄stādus finis. cvii.
 Orator ne sit nimis laudis cupi
 dus. cvii.
 Oratoris veteris officia. cx.
 Oratoriē artis vtilitas & exhorta
 tio ad eam. cx.
 Ordo & in ordinem incurere. vi.
 Ordinis ciues insectandū ratio. xcv.
 Ordo probationis & refutationis
 in agendo. xlvii.
 Ordo fidem affert aut detrahit. lx.
 Ordo in compositione. lxxii.
 Superuacua ordine mutato ibid.
 Ordo ad memoriā confert. xcvii.
 Oris dispositio. xcix.
 Ornatū accipiūt argumēta. xlix.
 Ornat⁹ & magnificis vbi locus. li.
 Ornat⁹ & eū cōcernētia. lxxvii. ca. iiii.
 Ornatum quid sit. lxxviii.
 Ornat⁹ quo constet. xciii.

Oratori post finem studiōrū faciē
 da. cx. cap. ix.
 Ouidium notat Fabius. xxxii.
 Ouidius poeta. lxxviii.
Pacificendi morem censet esse
 piraticum. cvi.
 Pacuuius tragicus. lxxviii.
 P̄dagogi oratoris futuri. ii.
 Palenchirefis seu diuisio. lvii. cap. i.
 Palēstricis oratori vacandam. xi.
 Palēstrica disciplina quæ sit. xi.
 Palēstricus & eius officium. xv.
 Palus priore longa cum apice. viii.
 Pamphilus pictor. cvii.
 Panegyrici. xvi.
 Panyasis poeta mixtus. lxxvii.
 Parabolē lex. lxxix.
 Paradoxon. lxxv.
 Paradiastole. lxxx.
 Paraphrasis. xci.
 Parenthesis. lxxix.
 Parentes oratoris futuri. ii.
 Parode. lxxvi.
 Paronomasia. lxxx.
 Parrhasius. cvii.
 Parricida. lxxii.
 Pars vtra dicere debeat prior. lviii.
 Partes rhetorice quinq̄. xxi. ca. iiii.
 Partes orationis grammaticę. v.
 Partitio. xxxvii. cap. v. Ea neq̄ semp
 neq̄ nunq̄ est vtendum & causæ
 cur ea non sit vtendum ibid.
 Partitio quādo sit necessaria. ibid.
 Partiri an sic liceat: si occidi recte fe
 ci. set non occidi. xxxvii.
 Partitiois vtilitas. ibidē.
 Partitio superflua. xxxviii.
 Partitio. & diuisio. lvii.
 Pataunitas Tit. liuii. vi.
 Et iterum. fo. lxxvi.
 Pathos & ethos. li.
 Patrium nomen pro possessiuo. vi.
 Patroni partes. xlv.
 Patronus affectus moueat. l.
 Paulum lentior. xcix.
 Paulum inferior. cii.
 Pectus difertos facit. xcii.
 Pedes orationum vide numeros. &
 fo. lxxxiii. per totum.
 Pedum syllabę & nomina. lxxxiii.
 Pedestris oratio. lxxvii.
 Pedibus a ger. liii.

Pelia non pelias pronūciabāt p̄fici
 latini. viii.
 Penetrabilia. lii.
 Percutere multum discipulos inge
 nuos improbi est. iiii.
 Parentum peccata per indulgentiā
 & quales esse debeant circa libero
 rum eruditionem in moribus. iiii.
 Pericles fulgurare & tonare dū ora
 ret visus. xviii.
 Pericles anaxagorę auditor. cv.
 Periclis votum. cvii.
 Pericles orator. cviii.
 Periclitantem commendantia. l.
 Periergia figura. lxxviii.
 Periodus & eius ratio. lxxxiii.
 Periphrasis. lxxiii.
 Peripatetici qd ad eloquētiā. cv.
 Peroratio seu conclusio. xlix. cap. i.
 Perpluere. liii.
 Persius satyricus. lxxviii.
 Persona decori causa intuentia. fo.
 lio. xxvii.
 Personarum confusio. lxxix.
 Personarū quō habēda ratio. xcv.
 Perspicuitas in oratione. xliii.
 Perspicuitas orationis. lxxvi. cap. ii.
 Perspicuitatis virtutes. lxxvi.
 Personarū i comœdiis decor. xciiii.
 Persuasio oratoris. ci.
 Phidias statuarius. cviii.
 Philætas poeta. lxxvii.
 Philemon comicus. lxxvii.
 Philistus histo. lxxvii.
 Philosophi quid habeāt oratori re
 stituendum. lxxxvi.
 Philosophi latini. lxxxix.
 Philosophos deprimūt. xciiii.
 Philosophorum quæ secta plus lo
 quentia conferat. cv.
 Philosophastros carpit. cv.
 Philosophi q̄mercedē receperūt. cv.
 Physica oratoris est propria. cv.
 Phoenix Homericus. xliii.
 Phrasis. i. corpus faciēdię. lxxviii.
 Phryne ab hyperide defensa. xvii.
 Pictores clari. cvii.
 Pinguitudo a Fabio dicitur. xi.
 Pindarus poeta. lxxvii.
 Pyrrhonū philosophorū secta qd.
 ad eloquentiā faciat. cv.
 Pisander poeta. lxxvii.
 Pythagoreorum mos. lxxxi.

IN INSTITVTIONVM LIBROS

Plagosi magistri arguuntur	iiii.	Procemiorū gratia augenda.	xxxi.	Questio quid sit	xxix.
Plancus philosophus	lxxxix.	Pronomasia & eiusmodi	lxxx.	Questio actionis	lxiii.cap.vi.
Plato philosophus	lxxxvii.	Pronunciationis & gestus institu-	xi.	Questio in iure dubio	lxiii.
Plato q̄ plurima & sciuit & scripsit folio	cx.	Proficiatio actorū comitorū.	xvi.	Questiones quę & theses	xcj.
Plautus Comicus	lxxxviii.	Pronficiatio & ei⁹ laus.	xcvii.ca.iii.	Questio iuris pertinet ad oratores	cxiii.
Pleonasmus figura	lxviii.	eam cōcernētia fo.	xcviii.& seq.	precipue	cxiii.
Ploce & eius modi	lxxxix.	Pronunciandi ratio per partes ora-	cxii.	Questio generalis	cxiii.
Pluraliter log de vno & contra.fo-	lxxxix.	tionis distincta	cxii.	Querī quomō debeat pudēda.	xcv.
lio.	lxxxix.	Procemium & eius causa	xxx.	Quid & vtrū differentia	xxvii.
Poenitentē color	xcv.	Procemio quę vitanda	xxxii.	Quid quo referatur	xlviij.
Poemata vetera & comœdię	lx.	Procemio non semper locus.	xxxii.	Quid sit inquiritur	lxj.
Poematum nomina	cviii.	Procemio vtrum subiiciatur narra-	xxxiii.	Quinq; partes rhetoricę.	xxi.ca.iii.
Poetica rhemata	xvi.	tio.	xxxiii.	Quincunx in arborum situ	lxvii.
Poetę sunt oratoribus legēdi nō tñ		Propertius poeta	lxxxviii.	Quinq; iudicialium partes	xxviii.
in omnibus sequendi	lxxxvi.	Propositio	xxxvii.cap.iiii.	Quintiliani q̄rela.	xlx. in prefatio.
Poetę gręci qui legendi	lxxxvi.	Propositioni non semper est locus:		Quintiliani filii eius indoles	ibid.
Polyctetus statuarius	cviii.	est tñ utilis multis modis	ibidē.	Quintilianus vnā tm̄ emisit actio-	
Polygnotus pictor	cvii.	Propositio	xxviii.	nem	lix.
Polyyndeton	lxxx.	Proprium & differēs	xlj.	Quintiliani pater	lxxx.
Polyptoton	lxxxix.	Propria & translata verba	vii.	Quirito verbum	xxviii.
Pollice auerso demonstrare	c.	Propria & translata verba	vii.	Quoi & cui antiquis	ix.
Pollio Afinius	lxxxviii.	Propriorum multę spes	lxvi.	Quotidie & Cotidie	viii.
Pollionis oratio qualis	cviii.	Proprietatis variū intellect⁹	lxvi.		
Pomponius tragicus	lxxxviii.	Propria verba.	lxvii. Translata.		
Possibile a Fabio dictum	xxvii.	Profapia vox antiqua	viii.	R Abirius pedo	lxxxiii.
πραγματικη	xxvi.	Profopopœia	xxvi.cap.x.	Rationales stat⁹.	xxiii.& xxv.
Praxiteles statuarius	cviii.	Profopopœiarum vsus	ix.	Ratione constat sermo	vii.
Pręcepta carholica quę vulgo dicē-		Profopopœię	xxviii.bis.	Ratio quid sit	xxix.
tur vniuersalia	xvii.	Profopopœię & eiusmodi	lxvii.	Ratiocinatio qualis sit	lxiii.
Pręceptore an optimo sit protinus		Profopopœia	l.	Ex scripto & nō scripto	ibid.
vtendū	xiii.cap.iii.	Prostratio affectum mouet	l.	Recapitulatione q̄ recte anacepha-	
Pręceptum breue	l.	Protagoras orator	xxi.	leosis dicitur quando vtendū.	l.
Pręceptoris mores & offic.	xii.ca.ii.	Protogenes	cvii.	Receptui canendum	cx.
Pręiudicia & ea cōcernētia.	38.ca.ii.	Prōuidencia.	xlvi.	Refutatio	xxviii.
Pręlectio rhetori faciēda futuro		Proximus & secundus	lxxxvii.	Refutatio.	xlvi.cap.xiii.per totum.
oratori aut discipulo	xiii.ca.v.	Psalma & plasma	ix.	Refutatio iudicatorum	xlvi.
Pręmia & merita	lxii.	Pseudographę	xi.	Refutationis ordo.	xlvi.
Pręoccupantes stulte	xlviij.	Prudenda quō queri decetax	cv.	Refutatio negando, redarguendo,	
Pręscriptionis contentio	lxiii.	Pudor addit stimulos	xcii.	defendendo, eleuando	liii.
Pręteritū tēpus in iudiciis	lix.	Pueri condiscipuli oratoris	ii.	Regina rerum oratio	xii.
Pręcula pro pergula dictum	v.			Rei obseruatio multiplex	ci.
Primordia discendi puero	ix.			Reipublicę lesę actio	lxii.
Principium & insinuatio	xxxi.			Repetitio i aliis libris dictorū.	lxv.
Probandū qđ ppositionis est.	xlviij.			Reprehensa facilia vitia	xlviij.
Probatum diuisio.	xxxviii.			Reprehensio decens inimicū, patro-	
Probatum artificialis	xl.cap.vii.			num, eludēda, decens accusatorē	
Probatum quadruplex ratio.	xl.			decens omnes	xlviij.
Probatum ordo	xlviij.			Reprehendendū q̄ feceris.	ratio. xc.
Procuratoris male gestę actio.	lxii.			Repercutiendū genera	liii.
Prolepsis in dicendo	xxxi.			Repudii iusti actio	lxiii.
Procemia in deliberatiuis & demō-				Respondēdi figuris genera	lxxviii.
stratiuis	xxvii.			Respondendi figura	lxv.
				Retractatores operū suorū.	xxiii.
				Rhetorice an sit utilis.	xviii. & xvii.

TABVLA ALPHABETICA.

Rhetorica & similia nomina habēt		Sequolę memoria	xcviii.	Seruius Sulpitius orat.	lxxxviii.
duplicem sensum	xvii.	Schema & quā habet rationem.	vi.	Seruius Galba	xvii.
Rhetorices diuisio	xvii.	Schema quid proprie	lxxiii.	Sexti & septimi castus vis	v.
Rhetorices diffinitio & finis	xvii.	Scholis publicis & cum multis an-		Signa diuersa vt necessaria & nō ne-	
Rhetorices etymon.	xvii.cap.xv.	erudiendus orator.	iii.per totum.	cessaria	xl.
Rhetorica Ciceronis	xvii.bis.	Scribendum quomodo sit	xc.	Syllabę quę sint vitandę	lxxxii.
Rhetorice an sit ars.	xviii.cap.xviii.	Scribendi qui sit modus	xc.	Syllogismus & Enthymema.	xlviij.
Rhetorices diffinitio & finis.	xviii.	Scribendū potius bene q̄ cito	xc.	Syllogismus & ratiocinatio.	lxiii.
Rhetorice est ars	xix.	Scribendum in ceris	xcj.	cap. ix.	
Rhetorice an sit virtus.	xx.	Scribenda quę sint precipue.	xcj.ca.v.	Similitudo	xlviij.
Rhetorice est virtus	xx.	Scribenda quędam quę non sunt di-		Simile & diffimile & ide' arg.	xlviij.
Rhetorice & dialectice cōparat.	ibid.	ceda & dicenda quę non sunt		Similium ratio quadruplex.	lxxx.
Rhetorices q̄ sit materia.	xx.ca.xxii.	scribenda	cix.	Simonides	lxxxvii.
Rhetorices subiectum ibidem.		Scribendū & dicendum an sit eo-		Simonides vtrum artem memoriae	
Rhetorices scriptores.	xxi.ca.i.	dem modo	cix.	inuenit	xcvi.
Rhetorice partes quinq;.	xxi.ca.iii.	Scripserint nouerintq; qui plurima		Simulatio & diffimulatio	lxxxv.
Rhetoricorū scriptores latini.	xxi.	gręci & latini	xc.	Simulatio se prodit	ciij.
Rhetoricorū qđ sit initium	xxi.	Scripti malefici actio	lxii.	Simulatio contra simulantem.	lv.
Rhetoris officiu.	xii.a tergo de mo-	Scripto occurrendi modi	lxiii.	quomodo sit faciēda.	
ribus & officiis eius	ibidē. cap. ii.	Scriptores rhetorices Romani.	xxi.	Synecdoche & eius ratio	lxxxii.
Rhetori qñ tradēdus puer.	xii. ca. i.	Scriptores artis rhetoricę	xxi.	Synecdoxis	lxxx.
Rhetore an statim optimo vtend-		Sculptura & Celatura	xx.	Socratica inductio	xlviij.
dum	xiii.cap.iii.	Secundi cognomento	lxxxviii.	Socratis sapientia	xciiij.
Exercitatiōes primę eius.	cap.iii.	Secundus & proximus	lxxxvii.	Solcicisimi diffinitio ibidem.	
Rhodium genus dicendi	cviii.	Secundus Pompo. trag.	lxxxviii.	Solcicimus an i singulis quoq; ver-	
Ridiculum & eius diuisio	liij.	Secundi ratio qualis	cviii.	bis committi possit	vi.
Ridēdi modus seruād⁹ oratori.	liiij.	Secreta loca quatenus petenda	xc.	Solcicimus in gestu ibidem.	
Risum excitantia	li.	Senatusconsultum	lxiii.	Sollicitudinis nimie vitium.	xlviij.
Risus & eius effectus	lii. cap. iij.	Seneca philosophus	lxxxix.	Solitaurilia vnde cōponantur	vii.
Risus apte mouēdi difficultas.	lii.	Sensus communis	iii.	Sollicitudo oratori simulanda:	cvij.
Risus vis. lii. quid natura ad risum		Senecę oratio qualis	cviii.	Sophocles tragicus	lxxxvii.
valeat.	liii. & q̄ facto conciliatur	Sententiarum genera	lxx.cap.v.	σωφιστικη figura	lxvii.
& vnde, & quot eius sint spe-		Sententię qđ sint & sensa & Sentē-		Sperandum bene de futuro orato-	
cies.	ibidem.	tię proprie dictę, & simplex & du-		re statim ab initio	ii.
Romani epici poetę	lxxxvii.	plex, & c. ibidem.		Sphinx a Verre data hortētio	lv.
Romanarū virtutum exempla.	cv.	Sententiarū alia genera	lxxi.	Spiritus in voce	xcviii. xcix.
Rumor & fama	xxxviii. ca. iij.	Sentētię sunt lumina oratiōis.	lxxi.	Statuarii insignes	cvij.
Rusticitas in dicto	liii.	Sententiarum ornamenta	lxxiii.	Statuum cognatio & diuersitas.	fo-
		Sententiarum utilitas	cix.	lio. lxiii. cap. xi. per totum.	
		Sententiarum destructio & confir-		Statū quomodo diffiniatur & vbi	
		matio earumdem	xcj.	fit. fo. xxiii. cap. vi.	
S acra certamina apud gręcos ce-		Senum vnde auctoritas	cv.	Stat⁹ vnde ducatur & virium reus	
lebrata	xv.	Separatum exordium	xxxii.	an actor statū faciat.	xxiii. ca. viij.
Saleius Bassus	lxxxviii.	Septennium non est expectandū vt		Statum qui vnū fecerint.	xliij.
Sallustiana breuitas vitāda.	xxxiii.	discat orator futurus	ii.	Status quot & qui	xxiii. ca. viij.
Sallustiana breuitas	lxxxvi.	Seriorum tria genera	lv.	Status qui duos, qui tres, qui qua-	
Sallustius	lxxxviii.	Sermo constat ratione, vetustate, au-		tuor, qui quinq; qui sex, qui septē	
Salustii in scribendo diligentia.	xc.	thoritate, consuetudine	vii.	qui octo fecerunt	xxxviii.
Saluum dictum	liii.	Sermo iurifconsultorū ppri⁹.	xlx.	Status iudicialis & inficialis.	xxiii.
Saluo pro seruo.	cix.	Sermonis coniuncti ratio	lxviii.	Status ex scripto & voluntate.	lxiii.
Sanctius ararium	xc.	Sermo felicissimus	lxxxii.	cap. viij. Eius species & modi.	ibid.
Sapientia esse oratori ppriam.	ciij.	Sermo nullus negligens sit	xciiij.	Status. i. standi ratio.	ciij.
Sardis obicienda	xcv.	Seruilius histō.	lxxxviii.	Stesichorus poeta	lxxxvii.
Satyrici poetę	lxxxviii.				
Scala & scopa singulariter	v.				

Stilus optimus dicendi magi. xc.	Timantes pictor xvii.	vtendum. viii.ca.xi.
Stoici philosophi. lxxxvii.	Timotheus tibicen duplicem mercedem a dedocendis exegit. folio xiii.	Verborum magnificentia in suasio riis fictis crebrior xxviii.
Stoici quid ad eloquentiam cv.	Tyrtes poeta lxxxvii.	Verba vsu recepta & vetustate commendata lxxxviii.
Suasoria & profopocia. xxii.ca.x.	Titus Liuius lxxxviii.	Verba propria. lxxvii. Traslata. lxxviii.
Suasoria tria sunt spectanda. xxvii.	Titus videatur Liuius.	Obscena vitanda lxxviii.
Suadendi partes ibidem a tergo.	Togati poetę lxxxviii.	Verbo claudenda oratio. lxxxii.
Suasoria dicendi genera xxviii.	Tonarion Gracchi x.	Verba suis locis aptanda. lxxxv.
Subabsurdum vox composita. vii.	Tonores seu tenores vi.	Verecundia vitium amabile cv.
Subiectum Rhetoricos. xx.	Topographia lxxvi.	Versus urbani lv.
Subiectio sub oculos lxxvi.	Tormenta xxvii.ca.viii.	Vertendi gręca ratio xci.
Sulpitii Seruui oratio qualis fuerit. cviii. videatur. Seruius.	Trachus orator lxxxviii.	Vetustate constat sermo vii.
T	Trachali forma cvii.	Vibius crispus lxxxviii.
Abule & per tabulas & contra tabulas disceptatio. lxxxviii cap.v.	Trachali oratio qualis cviii.	Videnda que sint xlvii.
Tacitus Cornelius. lxxxviii.	Tractanda sunt nostra modis plurimis xci.	Virgilius poeta lxxxvii.
Tautologia lxxviii.	Tragici latini lxxxviii.	Virtutes esse diuersas xc.
Technici. i. artium cultores quos imperiti artifices vocant xvii.	Tragedię & tragici lxxxvii.	Virtus doctrina perficitur ciuii.
Tedii propulsandi ratio xcvi.	Transgressiones vitandę lxxxii.	Virtutis laus ibidem.
Tempus & ab eo laus xxvi.	Translata & propria verba vii.	Virtutum in Romanis exempla. cv.
Temporum perditio xc.	Translatione non esse statum. xxv.	Virtus secundum naturam est. cx.
Tempus & locus dicendi ponitur dis crimen & delectum xciii.	Translatum exordium xxxii.	Vita honesta est acq̄sita facilis. cx.
Tempus incipiendi agere causas quę sit idoneum cvii.ca.vi.	Translatio criminis lxii.	Vitanda in oratione verba. lxxvi.
Terentius Varro lxxxviii.	Translatio necessaria lxxvi.	Vitanda in componendo lxxxii.
Terentius comicus lxxxviii.	Translatio necessaria lxxvi.	Vitia & virtutes orationis. v. ca. ix.
Testamentis quid accidat. lxiii.	Translationis lex lxxiii.	Vitia animorum. xxvi.
Testamenti actio lxiii.	Translatio ex latinis & transferendi ratio etiam gręca xci.	Vitia & figure Procemio. xxxii.
Testimonia desiderata xl.	Tropi & eorum diuisio. lxxii.ca.vi.	Vitia reprehensu facilia xlvii.
Testes & eorum genera. xxxix.ca.vii.	Troporum. figurarū cōuenientia & discōuenientia & quid tropus. lxxiii.	Vitium nolentium contradictionibus occurrere & nimis occurrentium. xlvii.
Testis voluntarii interrogandi forma seu ratio xxxix.	Tullius quę multa sciuerit & scripserit. cx. Videatur Cicero.	Vitii excusandi rationes lxxxviii.
Testationis & testis collisio. xxxix.	Turpia laudandi ratio xc.	Vitium nimie sollicitudinis. xlv.
Testimonia diuina ibidem.	Turpia vt decora fiant xc.	Vitia humilia. i. abiecta xciii.
Themata poetica xvi.	Tutele actio lxii.	Vitia in gestu. c. ci. & c.
Themata proposita lvii.	V	Vituperatio hominum xxvi.
Themistocles se lyre imperitū confessus minoris est habitus x.	Valerius Flaccus lxxxviii.	Vitua vox quid valeat xii.
Themistoclis memoria xcvi.	Valetudo memorię prodest. folio xcvi.	Vocabulum & appellatio v.
Theocritus poeta lxxxvii.	Varices Ciceronis ci.	Vocis qualitas. quantitas. & c. xcvi.
Theodectis memoria xcvi.	Varius tragicus lxxxviii.	Vocis cura & vox bona. xcvi.
Theodorus Gadareus orator. xvii.	Varronem taxat Quintil. viii.	Vrbium laudes xxvi.
Theon pictor cvii.	Varro Terentius lxxxviii.	Vrbianitas lii. liii.
Theopompus cum vxore mutata veste euasit e carcere xix.	Varro Attacinus lxxxviii.	Vrbs & Vrbianitas lv.
Theopompus histo. lxxxvii.	Varro quę multa scripserit & sciuerit. fo. cx.	Vrbianitas secundū Fabium ibidem.
Thesais xiii.	Venales seu venalitiū lxxvi.	Vrbs Roma peculiariter. lxxvi.
Theses seu quęstiones cxii.	Venustum dictum liii.	Vsus triplex lxxvii.
Tibullus elegiacus lxxxviii.	Verba & verbalia noia. v. ca. viii.	Vsus doctrinam superat cvii.
Timagenes histo. lxxxvii.	Verba generaliter accipit v.	Vtilia inter se xxvii.
	Verba propria & translata vii.	Vtrum melius quid optimū. xxvii.
	Verba vetusta & quibus verbis sit	Vulgare exordium xxxii.
		Xenophon histo. lxxxvii.
		Zelus pictor. cvii.
		FINIS.

TABV
LA CAPITVM INSTITVTIONVM ORATORIA RVN QVINTILIANI.
CAPITA
LIB. I.

Epistola ad Tryphonem. Fo. I.
Procemium totius operis. Fo. I.
Quam spem de filio recens nato precipiat pater, & in quali numero, & inter quos collectaneos educandum curet. Cap. I. fo. II.
Quales preceptores ac pedagogi esse debeant, & a quo sermone, & quate auspicadū sit. Ca. II. fo. II.
Vtrum vtilius domi an in scholis erudiantur. Cap. III. fo. III.
Qua ratione i paruis ingenia dignoscantur, & quomodo tractanda sint. Cap. III. fo. III.
De Grammatica. Cap. V. fo. III.
De Literis & earum potestate, & orationis partibus. Ca. VI. fo. eodem.
Declinare in primis noia & verba scire oportere pueros, & genera ac casus nosse. Ca. VII. fo. V.
De verbis & verbalibus. Ca. VIII. fo. V.
De Virtutibus & vitis orationis. Cap. IX. fo. V.
De verbis propriis & translatis, vtilitatis & nouis, & de quatuor verbis sermo constat. Cap. X. fo. VII.
De vetustis verbis, & quibus verbis sit vtendum. Cap. XI. fo. VIII.
De Consuetudine. Ca. XII. fo. VIII.
De Orthographia. Ca. XIII. fo. eodem.
De Lectioe pueri. Ca. XIII. fo. IX.
De Officio grammatice, & que primordia sint dicendi. Cap. XV. fo. eodem id est nono.
An oratori futuro necessaria sit pluriū artium sciētia. Cap. XVI. fo. X.
De Musice, & eius laudibus. Ca. XVII. fo. X.
Commodam geometriam oratori esse. Cap. XVIII. fo. XI.
De prima pñiciatione & gestus institutione. Ca. XIX. eodem.
An predicta discenda sint eodem tempore. Ca. XX. fo. eodem.

CAPITA
LIB. II.

Quando Rhetori sit tradendus puer. Cap. I. fo. XII.
De Moribus & officiis preceptoris. Cap. II. fo. eodem.
An protinus preceptore optimo sit vtendum. Cap. III. fo. XIII.
De Primis apud Rhetore exercitationibus. Cap. III. fo. eodem.
De Lectioe oratorū & historicoꝝ apud Rhetore. Cap. V. fo. XIII.
Qui primi legedi. Cap. VI. ibidem.
De Diuisione & parenchese. Cap. VII. fo. XV.
De ediscendo. Cap. VIII. fo. eodem.
An secundū sui quę ingeniū docendus sit natura. Ca. IX. fo. eodem.
De Officio discipuloꝝ. Cap. X. folio eodem a tergo.
De Vtilitate & ratione declamandi. Ca. XI. ibidem.
An artis necessaria cognitio sit. Ca. XII. fo. XVI.
Quare ineruditi ingeniosiores vulgo habeantur. Ca. XIII. fo. eodem.
Quis modus sit habendus in arte. Cap. XIII. fo. eodem.
Rhetorices etymon & totius operis diuisio. Cap. XV. fo. XVII.
Quid sit Rhetorice, & quę eius finis. Cap. XVI. fo. eodem.
An vtilis sit rhetorice. Ca. XVII. fo. XVIII.
An rhetorice sit ars. Cap. XVIII. folio eodem.
Gnals diuisio artium, & ex quibus sit Rhetorice. Cap. XIX. fo. XIX.
Vtrum plus conferat eloquentia ars an natura. Cap. XX. fo. XX.
An virtus sit rhetorice. Ca. XXI. folio eodem.
Quę sit materia Rhetorices. Ca. XXII. fo. eodem.
CAPITA LIB. III.
De descriptionibus artis Rhetorice. Cap. I. fo. XXI.
Quod initium Rhetorices. Cap. II. fo. eodem.
Quing; esse partes rhetorice. Ca. III. fo. eodem.
Tria esse genera causarum. Cap.

III. fo. XXII.
Quibus contineatur omnis ratio dicendi. Cap. V. fo. eodem.
Quid sit status. Ca. VI. fo. XXIII.
Vn dicatur stat⁹, & reus an actor statū faciat. Ca. VII. fo. eodem.
Quot & quę stat⁹. Ca. VIII. fo. XXIII.
De demonstratio. quę constat laude & vituperatio. Ca. IX. fo. XXVI.
De Suasoria seu deliberatiua & profopocia. Ca. X. fo. eodem.
De Partibus causarum iudicialiū. Cap. XI. fo. XXVIII.
De Generibus iudicialiū controuerfiarum. Ca. XII. fo. XXIX.
Quid, & que sit q̄stio. ratio. iudicatio. cōtinēs, & quatenus necessaria. Cap. XIII. fo. eodem.
CAPITA LIB. III.
Prologus. fo. XXX.
De Exordio. Cap. I. fo. eodem.
De Narratione. Ca. II. fo. XXXII.
De egressioe. Ca. III. fo. XXXVI.
De ppositione. Ca. III. fo. xxxvii.
De partitione. Cap. V. fo. eodem.
CAPITA LIB. V.
Prologus. fo. XXXVIII.
De pbatōni diuisioe. Ca. I. fo. eodem.
De Preiudiciis. Ca. II. fo. eodem.
De Rumore & fama. Ca. II. ibidem.
De tormentis. Ca. III. fo. eodem.
De Tabulis, & iis que contra tabulas. Cap. V. fo. eodem.
De Iureiurādo. Cap. VI. fo. eodem.
De Testibus. Ca. VII. fo. XXXIX.
De pbatōne artificiali. Ca. VIII. folio XL.
De Signis. Cap. IX. fo. eodem.
De Argumētis. Ca. X. fo. eodem.
De Exēplis. Cap. XI. fo. XLIII.
De Vsu argumentorū. Cap. XII. folio XLV.
De refutatiōe. Ca. XIII. fo. XLVI.
Quib⁹ constet epichereia, & quomodo refellatur. Cap. XIII. fo. XLVIII.
CAPITA LIB. VI.
Procemium, i quo de fortuna sua quiritur Quintilianus. fo. XLIX.
De Conclusionē seu peroratione. Cap. I. fo. eodem.
Rursus de affectibus mouendis. Cap. II. fo. L.

De Diuisione affectuū, & quomo do mouēdi sunt. Ca. III. fo. LI. De Rifu. Cap. III. fo. LII. De Altercatione. Cap. V. fo. LV. De Iudicio & consilio. Ca. VI. folio. LVI. CAPITA LIB. VII. De Diuisione i vniuersum, seu de parenchirefi. Ca. I. fo. LVII. De dispositiōe faciēda. Ca. II. fo. eo. De Coniectura. Ca. III. fo. LIX. De Finitione. Ca. III. fo. LX. De Qualitate. Ca. V. fo. LXI. De actiōis q̄stiōe. Ca. VI. fo. LXIII. De Statu ex scripto & qualitate. Ca. VII. fo. eodem. De Contrariis legibus. Ca. VIII. fo. eodem a tergo. De Syllogismo seu ratiocinatiōe. Ca. IX. fo. LXIII. De Ambiguo seu amphibologia. Ca. X. fo. eodem. Quae sit inter status cognatio, & quae diuersitas. Ca. XI. fo. eodē. CAPITA LIB. VIII. Prooemium. fo. LXV. Quae i elocutione spectāda. Ca. I. fo. LXVI.

De Perspicuitate. Ca. II. fo. eodē. De Ornatu. Ca. III. fo. LXVII. De aplificatiōe. Ca. III. fo. LXIX. De gnib⁹ sniariū. Ca. V. fo. LXX. De Tropis. Ca. VI. fo. LXXI. CAPITA LIB. IX. In quo differant figure a Tropis Ca. I. fo. LXXIII. De figuris sniariū. Ca. II. fo. LXXV. De Figuris verborum. Ca. III. fo. LXXVIII. De cōpositiōe. Ca. III. fo. LXXXI. CAPITA LIB. X. De copia verbog. Ca. I. fo. lxxxiii. De imitatiōe. Ca. II. fo. LXXXIX. Qui modus scribendi sit. Ca. III. fo. CX. De Emēdatione. Ca. III. fo. XCI. Quae scribenda sunt praecipue. fo. eodem. De cogitatione. Ca. VI. fo. XCII. Quēadmodū extēporalis facultas pareat & cōtineat. Ca. VII. fo. eodē. CAPITA LIB. XI. Praefatio. fo. XCIII. De apte dicēdo. Ca. I. fo. eodem. De Memoria. Ca. II. fo. XCVI. De p̄nūciatiōe. Ca. III. fo. XCVII.

De Vocis natura & cura eiūsdē. De gestu & cultu oratoris. Quid cuiq; causē conueniat. Quid cuiq; p̄ti & sētētis & verbis Et quid quēq; deceat. Ca. eodē. CAPITA Lib. XII. & Vltimū. Prooemium. fo. CII. Non posse oratorem esse nisi viarum bonum. Ca. I. fo. CIII. Cognoscēda esse oratori q̄b⁹ mores formentur. Ca. II. fo. CIII. Necessariam esse iuris ciuili sciētiam oratori. Cap. III. fo. CV. Necessariam oratori cognitionē historiarum. Cap. III. fo. eodē. Quae sint Oratoris instrumenta. Cap. V. fo. eodem. Qd tempus sit idoneū incipiēdi agege causas. Cap. VI. fo. CVI. Quae in suscipiēdis causis oratori obseruāda sint. Ca. VII. fo. eodē. Quae in discēdis causis oratori obseruāda sint. Cap. VIII. fo. eodē. Quae in agēdis causis oratori seruanda sint. Cap. IX. fo. CVII. De gnē dicēdi. Cap. X. fo. eodem. Quae post finē agēdi, sint oratori studiā. Ca. XI. & vltimū. fo. CX. FINIS CAPITVM.

M. FABII QVINTILIANI VITA.

Fabius Quintilianus Romae natus est. Quibus cōsulibus, aut quo im perante Caesare nō legi. Verissima coniectura adducor, vt fidem libris temporū non habeam, vbi legitur Quintilianus Calagura vrbe Hispaniae oriūsus. Nam M. Valerius Marialis Calaguritanus agri alumnus cum Iberos memoria dignos suis epigrammatibus inserat, nullam de Quintiliano mētionē fecit, sed eū separatim cū veneratione nominat, Quintiliane vage moderator summe iuuentae, Gloria Romanae Quintiliane togae.

Et ipse dicit, cum esset adolescentulus, cognouisse Domitium Afrum & Senecam. Qui ambo sub Nerone periere. Seneca in libro sexto diuisionum, Quintiliani Declamatoris meminit, cuius adhuc extant multae Declamationes acutae & breues stilo aliquantulum remissiore. Is auus fuit M. Fabii Quintiliani, qui Romae multis annis Rhetoricen cum summa laude docuit. Et ipse rursus Quintilianus mentionem facit patris qui causidicus fuit apud Principem. Neq; notitia, neq; gratia caruit. Domitiani enim Caesaris nepotum cura ei delegata fuit. Disciplinae eius castigatissimae plenissimū testimoniū Caius Celsius affert. Qui sub tali p̄ceptore tātū profecit, vt sui temporis oratores facile superauerit. Duxit vxorē ex nobili familia, ex qua liberos suscepit, quae acerbissima fatorū sorte in primo iuuetutis flore raptā fuit. Alterū ex liberis quū librū de causis corruptae eloquentiae edidisset amisit: postea cū Rhetorices libros scriberet, Marcellū vnicū parentis lumen, ac solatiū rogo dedit. Testis & ipse infelix senex suarum lachrymarum est. Eius filiola ex alia (vt credo) vxore Tutiliū equitis Romani filia genita, nupsit Nouio Celeri viro claro. Quo tempore decesserit affirmare non audeo, quoniam is qui tradit fide caret.

FINIS.

Quintilianus Declamator.

Quintilianus.

M. FABIVS QVINTILIA NVS TRYPHONI SALVTEM.

FLAGITASTI QVOTIDIANO CONVICIO, Causa edendi vt libros quos ad Marcellū meū de Institutiōe Oratoria di operis, scripserā, iam emittere inciperē. Nam ipse eos nondū opinaris sabis maturuisse, quibus cōponendis (vt scis) paulo plus q̄ biēniū tot alioqui negociis district⁹ impēdi, qd tempus nō tam stilo, q̄ ingititioni instituti opis prope infiniti, Alioqui se & legēdis auctoribus, qui sunt innumerabiles, datum est. cundum ca Vtus deinde Horatiū consilio, qui in arte Poetica suadet prum. ne precipitetur editio, I nonunq; prematur in annum, † decimiq; dabā iis oculū, vt refrigerato inuentionis amore, diligētius repetitos tanq̄ lector perpendetem. Set si tantopere efflagitantur, q̄ tu affirmas, permittamus vela ventis, & oram soluētibus bene precemur. Multum autem in tua quoq; fide ac diligentia positum est, vt in manus hominū q̄ emendatissimi veniant.

M. FABII QVINTILIANI IN ORATORIAE INSTITVTIONIS LIBRVM PRIMVM, AD MARCELLVM VICTORIVM PROOEMIVM.

ost impetratā studiis meis quietē, quae per. XX. annos erudiendis iuuenib⁹ im penderā, cū a me quidā familiariter postularēt, vt aliqd de rōne dicēdi cōponēdi re, diu sum equidē reluctatus, q̄ auctores vtriusq; linguae clarissimos nō ignorābā multa quae ad hoc op⁹ pertinerēt, diligētissime scripta posteris reliquisse. Set qua ego ex causa faciliorem mihi veniam meae deprecatiōis arbitrabar fore, hac accendebantur illi magis, q̄ inter diuersas opiniones priore & quāsdam etiā in ter se cōtrarias, difficilis eēt electio, vt mihi si nō inueniēdi noua, at certe iudicādi de veterib⁹, iūtere laborē nō iniuste viderent. Quis autē nō tam me vinceret p̄stādi qd exigebat fiducia, q̄ negādi verecūdia, latius se tñ ap̄iete materia, plus q̄ iponebat oneris spē suscepi: simul vt pleniori obsego demereret amātissimos mei, simul ne vulgare viā igressus, alienis demū vestigiis iūsterē. Nā ceteri fere, q̄ arte orādī literis tradiderūt, ita sūt exorsi, q̄ si p̄fectis oī alio gnē doctrinae sumā in eloq̄ntia manū iponerent, siue contemntes tanq̄ parua, quae prius discimus studia, siue nō ad suum pertinere officium opinati, quando diuisae professionum vices essent: seu, quod proximum veto, nullam ingenii sperantes gratiam circa res, etiam si necessarias, procul tamen ab ostentatione positas: vt operum fastigia spectantur, latent fundamenta. Ego cum existimem nihil arti oratoriae alienum, sine quo fieri non posse oratorem fatendum est, nec ad vilius rei summam, nisi p̄cedentibus initiis perueniri, ad minora illa, set quae si negligas, nō sit maioribus locus, demittere me non recutabo, nec aliter, q̄ si mihi tradatur educandus orator, studia eius formare ab infantia incipiam. Quod opus Marcellē Victori tibi dicamus, quem cum amicissimum nobis, tum eximio literarum amore flagrantem, non propter hac modo (q̄q̄ sunt magna) dignissimum hoc mutuae inter nos charitatis pignore iudicabamus, set q̄ erudiendo nato tuo, cuius prima aetas manifestū iter ad ingenii lumen ostendit, non inuitiles fore libri videbantur, quos ab ipsis dicēdi velut incubulis, per omnes quae modo aliquid oratori futuro conferant artes, ad summam eius operis p̄ducere destinabamus. Atq; eo magis, q̄ duo iam sub nomine meo libri ferebantur artis Rhetorice, neq; editi a me, neq; in hoc comparati. Nāq; alterum sermone per biduum habito, pueri quib⁹ id praestabatur, exceperant: alterum pluribus sane diebus, quantum notando consequi portuerat, interceptū boni iuuenes, sed nimitū amantes mei temerario editiōis honore vulgauerant. Quare in his quoq; libris erunt eadem aliqua, multa mutata, plurima adiecta, omnia vero compositiora, & q̄ nos poterimus elaborata. Oratorum autem instituiimus illum perfectū, qui esse nisi vir bonus, nus non potest, ideoq; non dicēdi modo eximiam in eo facultatem, set omnes animi virtutes eximius Plus e q̄ phis philosophos relegandam, cum vir ille vere ciuili, & publicum priuatarūq; rerum administrationi accommodatus, qui regere consiliis vrbes, fundare legibus, emendare iudiciis possit, non alius sit profecto q̄ orator. Quare tametsi me fateor vlturum quibusdam, quae philosophorum libris

Emittere libro

Horatiū cōsilio de p̄medo q

Orā soluētibus

Deprecationis

Simul .i. tu

Diuisae p̄fessionum uices

Formare studia eius

Orator vit bonus. Plus e q̄ phis philosophus

Fundare legibus vrbes

continentur, tamen ea iure vereq; contenderim esse operis nostri, proprieq; ad artem oratoriam pertinere. An si frequentissime, de iustitia, fortitudine, temperantia, ceterisque similibus sit disserendum, & adeo, ut vix vlla possit causa reperiri in qua non aliqua quaestio ex his incidat, eaq; oia in uentione atq; elocutione sint explicanda, dubitabitur vbiq; vis ingenii, & copia dicendi postulat, ibi partes oratoris esse praecipuas fueruntq; haec, ut Cicero apertissime colligit, quoadmodum iuncta natura, sic officio quoq; copulata, ut iidem sapientes, atq; eloquentes haberentur. Scidit deinde se studium, atq; inertia factum est, ut artes esse plures viderentur. Nam ut primum lingua esse coepit in questu, institutumq; eloquentie bonis male uti, curam morum qui disertis habebantur, reliquerunt. Ea vero delicta, infirmioribus ingeniis velut praeda fuit. Inde quidam contempore bene dicendi labore, ad formandos animos, statuendaq; vite leges regressi, partem quidem poriore (si diuidi possit) retinuerunt, nomen tamen sibi insolentissimum arrogauerunt, ut soli sapientia studiosi vocarentur. Quod neq; summi imperatores, neq; in consiliis rerum maximarum, ac totius administratione reipublice preclarissime versati, sibi vniq; vendicare sunt ausi. Face re enim optima q; promittere maluerunt. Ac veterum quidem sapientia professorum multos & honesta precepisse, & ut praeeperunt etiam vixisse facile concesserim: nostris vero temporibus sub hoc nomine maxima in plerisque vicia latuerunt. Non enim virtute ac studiis, ut haberentur philosophi, laborabant, set vultum & tristitiam, & dissentientem a ceteris habitum, pessimis moribus pretebant. Nunc autem quae velut propria philosophiae afferuntur, passim tractamus omnes. Quis enim modo de iusto, a quo, ac bono, non & vir pessimus loquitur: quis non etiam rusticorum, aliqua de causis naturalibus querit? Nam verborum proprietates ac differentia, omnibus qui sermonem curae habent, debet esse communis. Set ea & sciet optime, & eloquetur orator, qui si fuisset aliquando perfectus, non a philosophorum scholis virtutis praepcepta peterentur. Nunc necesse est ad eos aliquando auctores recurrere, qui desertam (ut dixi) partem oratoriae artis meliorem praesertim occupauerunt, & velut nostrum reposcere: non, ut illorum utamur inuentis, set ut illos alienis vsos esse doceamus. Sic igitur orator vir talis, qualis vere sapiens appellari possit, nec moribus modo perfectus (nam id mea quidem opinione, q; sint qui dissentiant, satis non est) nus nobis ad summam tendendum est quod fecerunt pleriq; veterum, qui etsi nondum quenquam sapientem repertum putabant, praepcepta tamen sapientiae tradiderunt. Nam est certe aliquid con summata eloquentia, neq; ad eam peruenire natura humani ingenii prohibet, quod si non con tingat, altius tamen ibunt, qui ad summam nitentur, q; qui praesumpta desperatione quo velint eua dendi, protinus circa ima subsisterint. Quo magis impetranda venia erit, si ne minora quidem illa, verum operi quod instituimus, necessaria praeteribit. Nam liber primus, ea quae sunt ante officium rhetoris, continebit. Secundo, prima apud rhetorem elementa, & quae de ipsa rhetorica sub stantia queruntur, tractabimus. Quinq; deinceps inuentioni, nam & huic dispositio subiungitur, Quatuor elocutioni, in cuius partem memoria ac pronuntiatio veniunt, dabuntur. Vnus acce det, in quo nobis orator ipse informandus est, ut q; mores eius, q; in suscipiendis, discendis, agendis cau sis ratio, quod eloquentiae genus, quis agendi debeat esse finis, quae post finem studia, quantum no stra valebit infirmitas, disseramus. His omnibus admiscebitur, ut quisq; locus postulat, dicendi ratio, quae non eorum modo scientia, quibus solis quidam nomen artis dederunt, studiosos inu struat, & (ut sic dixerim) ius ipsum rhetorices interpretetur, set alere facundiam, vires augere eloquentie possit. Nam plerunq; nude ille artes nimiae subtilitatis affectatione frangunt atq; coe cidunt quicquid est in oratione generosius, & omnem succum ingenii bibunt, & ossa detegunt, quae ut esse & astringi neruis suis debent, sic corpore operienda sunt. Ideoq; nos non particulam illam (sicut pleriq;) set quicquid vrile ad instituendum oratorem putabamus, in hos. xii. libros contulimus, breuiter omnia demonstrando. Nam si quantum de quaq; re dici potest, prosequa mur, finis operis non reperiretur. Illud tamen in primis testandum est, nihil praepcepta atq; artes valere, nisi adiuuante natura. Quapropter ei cui deerit ingenium, non magis haec scripta sunt, q; de agrorum cultu sterilibus terris. Sunt & alia ingenita cuiq; adiumenta, vox, latus patiens labo ris, valetudo, constantia, decor, quae si modica obrigerunt, possunt ratione ampliari, set nonnunq; ita defunt, ut bona etiam ingenii, studiique corrumpant: sicut & haec ipsa sine doctore perito, studio pertinaci, scribendi, legendi, dicendi multa & continua exercitatione, per se nihil profunt.

Cicero Lib. III. de Orato.

Philosophi .i. sapientia studiosi
Contra cucullatos N
Pretendebat pessimis moribus

Reposcere .i. repetere exigere
Orator discendi peritus, set etiam scientia & omni facultate dicendi, qualis adhuc fortasse nemo fuerit. Set non ideo minus nobis ad summam tendendum est quod fecerunt pleriq; veterum, qui etsi nondum quenquam sapientem repertum putabant, praepcepta tamen sapientiae tradiderunt. Nam est certe aliquid con summata eloquentia, neq; ad eam peruenire natura humani ingenii prohibet, quod si non con tingat, altius tamen ibunt, qui ad summam nitentur, q; qui praesumpta desperatione quo velint eua dendi, protinus circa ima subsisterint. Quo magis impetranda venia erit, si ne minora quidem illa, verum operi quod instituimus, necessaria praeteribit. Nam liber primus, ea quae sunt ante officium rhetoris, continebit. Secundo, prima apud rhetorem elementa, & quae de ipsa rhetorica sub stantia queruntur, tractabimus. Quinq; deinceps inuentioni, nam & huic dispositio subiungitur, Quatuor elocutioni, in cuius partem memoria ac pronuntiatio veniunt, dabuntur. Vnus acce det, in quo nobis orator ipse informandus est, ut q; mores eius, q; in suscipiendis, discendis, agendis cau sis ratio, quod eloquentiae genus, quis agendi debeat esse finis, quae post finem studia, quantum no stra valebit infirmitas, disseramus. His omnibus admiscebitur, ut quisq; locus postulat, dicendi ratio, quae non eorum modo scientia, quibus solis quidam nomen artis dederunt, studiosos inu struat, & (ut sic dixerim) ius ipsum rhetorices interpretetur, set alere facundiam, vires augere eloquentie possit. Nam plerunq; nude ille artes nimiae subtilitatis affectatione frangunt atq; coe cidunt quicquid est in oratione generosius, & omnem succum ingenii bibunt, & ossa detegunt, quae ut esse & astringi neruis suis debent, sic corpore operienda sunt. Ideoq; nos non particulam illam (sicut pleriq;) set quicquid vrile ad instituendum oratorem putabamus, in hos. xii. libros contulimus, breuiter omnia demonstrando. Nam si quantum de quaq; re dici potest, prosequa mur, finis operis non reperiretur. Illud tamen in primis testandum est, nihil praepcepta atq; artes valere, nisi adiuuante natura. Quapropter ei cui deerit ingenium, non magis haec scripta sunt, q; de agrorum cultu sterilibus terris. Sunt & alia ingenita cuiq; adiumenta, vox, latus patiens labo ris, valetudo, constantia, decor, quae si modica obrigerunt, possunt ratione ampliari, set nonnunq; ita defunt, ut bona etiam ingenii, studiique corrumpant: sicut & haec ipsa sine doctore perito, studio pertinaci, scribendi, legendi, dicendi multa & continua exercitatione, per se nihil profunt.

Operis dis uisio.
Orator ipse in formandus

Corpore .i. carne

Natura.
Amplari ratione

Nulla male legere

QVAM SPEM DE FILIO RECENS NATO PRAECIPIAT PATER, ET A QVALI NVTRICE, ET INTER QVOS COLLECTANEOS Educandum curet. Cap. I.

Naturae tenacissimi fumus eorum que rudibus annis percipimus. Nutrices Oratoris futuri. Parentesi. Cornelia Graccorum. Pueri con discipuli. Pedagogi. Leonides. Diogenes babilonius. A greco atq; spicandum. Ante septem annis discenda. a ii

QVALES PRAECEPTORES AC PAEDAGOGI ESSE DEBEANT, ET A QVO SERMONE, ET QVA ETATE AVSPICANDVM SIT. Cap. II.

Paedagogis hoc amplius, ut aut sint eruditi plane, quam primam esse curam velim, aut se non esse eruditos sciant. Nihil enim peius est iis, qui paulum aliquid ultra primas literas progressi, fallam sibi scientie persuasionem induerit. Nam & cedere praecipendi peritis indignantur, & velut iure quodam potesta tis, quo fere hoc hominum genus intumescit, imperiosi atq; interrim saeuientes stultitiam suam perdocent. Nec minus error eorum nocet moribus. Siquidem Leonides Alexandri paedagogus (ut a Babylonio Diogene tradit) quibusdam eum vitis imbuit, q; robustu quoq; & maximu regē ab illa institutione puerili sunt psecuta. Sicui multa videor exigere, cogitet oratore institui, rem ardua, etia cu ei formado nihil defuerit, praerea plura ac difficultiora superesse. Nam & studio ppetuo, & pstantissimis pceptoribus, & pluribus disciplinis opus est. Qua propter praecipienda sunt optima, quae si quis graua bit, non rationi defuerit, set oneri. Si tu non con tinget quales maxime velim habere nutrices, pueros, paedagogos, at vnus certe sit assiduus dicen di non imperitus, qui si qua erunt ab his praesente alumno dicta vitiose, corrigat protinus, nec in sidere illi sinat, dum tamen intelligatur id quod prius dixi, bonum esse, hoc, remediū. CA sermo ne graeco pueru incipere malo, quia latinus, qui pluribus in vsu est, vel nobis nolentibus se phibet, simul q; disciplinis quoq; graecis prius instituendus est, vñ & nostrae fluxerunt. Non tñ hoc adeo supstitiose velim fieri, ut diu tantum loquatur graece, aut discat, sicut plerisque moris est. Hinc eni accidunt & oris plurima vicia in peregrinum sonum corrupti, & sermonis, cui cum graece figurae assidua consuetudine hserint, in diuersa quoq; loquendi ratione pertinacissime durant. Non lon ge itaq; latina sublequi debent, & cito pariter ire. Ita fiet, ut cum equali cura linguam vtraq; tue ri coeperimus, neutra alteri officiat. CQuidam literis instituendos, qui minores septem annis esse sent, non putauerunt, q; illa primum etas & intellectum disciplinarum capere, & labore pati pos sūt. In qua sententia Hesiodum esse plurimi tradunt, qui ante grammaticum Aristophanem fue runt. Nam is primus uoδύκας, in quo libro scriptum hoc iuenitur, negauit esse huius poetae. Set alii quoq; auctores, inter quos Eratosthenes, idem praeeperunt: Melius autem qui nullam temp?

Boni dicit illud quod = simpliciter bonu. Remediū autem bonu est sed no simpliciter sed secundu qd qd emendat malum. Ideo dixit qnti liam illud = bonu, hoc aute reme dium.

Vacare cura volunt, vt Chrysippus: nam is, quis nutricibus trienniu dederit, tamen ab illis quoq iam formandam q optimis institutis mente infantium iudicat. Cur autem non pertineat ad literas atq, quae ad mores iam pertinet? Neq ignoro toto illo (de quo loquor) tempore vix tantum effici, quantum conferre vnus postea possit annus, set tamen mihi qui id senserunt videntur non tam discentibus in hac parte, q docentibus pepercisse. Quid melius alioqui facient, ex quo loqui poterunt? Faciant enim aliquid necesse est. Aut cur hoc quantumcumq est vsq ad septem annos lucrum fastidiamus? Nam certe qlibet parum sit quod contulerit aetas prior, maiora tamen aliqua discet puer eo ipso anno, quo minora didicisset. Hoc per singulos annos prorogatum, in summa proficit, & quantum in infantia presumpsum est temporis, adolescentie acquirunt. Idem etiam de sequentibus annis praecipuum sit, ne quod cuiq discendum est, sero discere incipiat. No ergo perdamus primum statim tempus, atq eo minus, q initia literarum sola memoria constant: quae non modo iam est in paruis, set tum etiam tenacissima est. Non sum adeo aetatum imprudens, vt instandum teneris protinus acerbe putem, exigendamq plenam operam. Nam id in primis cauere oportebit, ne studia qui amare nondum potest, oderit: & amaritudinem semel praecipit, etiam vltra rudes annos reformidet. Lusus hic sit, etiam rogetur & laudetur, & nonnong scisse se gaudeat. Aliquando iplo nolente doceatur alius, cui inuideat, contendant interim, & sapius vincere se putet, praemiis etiam quae capit illa aetas euocetur. Parua docemus, instituendum oratorem professi, set est sua etiam studiis infantia, & vt corporum mox fortissimorum educatio a lacte cunisque initium ducit, ita futurus eloquentissimus edidit aliquando vagitum, & loqui primum incerta voce tentauit, & haesit circa formas literarum. Nec si quid discere satis non est, ideo necesse non est. Qz si nemo reprehendit patrem qui haec non negligeda in suo filio putet, cur improbetur, si quis ea quae domi sua recte faceret, in publicum promit? Atq eo magis, q minora etiam facilius minores percipiunt: & vt corpora ad quosdam membrorum flexus formari nisi tenera non possunt, sic animos quoq ad pleraq duriores robur ipsum facit. An Philippus Macedonum rex Alexandro filio suo prima literarum elementa tradi ab Aristotele summo eius gratis philolopho voluisset, aut ille suscepisset hoc officiu, si non studiorum iniria, a perfectissimo quoq tractari, pertinere ad summam credidisset. Frangamus igitur Alexandrum dari nobis, impositum gremio, dignum tanta cura infantem (qz suus cuiq dignus est) pudeat ne me statim in ipsis elementis etiam breuia docendi monstrare compendia. Neq enim mihi illud saltem placet, quod fieri in plurimis video, vt literarum nomina & contextum prius q formas paruuli discant. Obstat hoc agnitioni earum, non intendentibus mox animum ad ipsos ductus, dum antecedentem memoriam sequuntur. Quae causa est praecipientibus, vt etiam cum satis affixisse eas pueris recto illo quo primam scribi solent contextu videntur, retroagant rursus, & varia permutatio perturbet, donec literas qui instituuntur, facie norint non ordine. Quapropter optime, sicut hominum, pariter & habitus & nomina edocebuntur. Set quod in literis obeat, in syllabis no nocebit. Non excludo autem id quod est notum, iritandae ad discendum infantiae gratia eburneas etiam literarum formas in lusum offerre, vel si quid aliud quo magis illa aetas gaudeat, inueniri potest, quod tractare, intueri, nominare, iucundum sit. Cum vero iam ductus sequi coeperit, non inutile erit, eas tabellae q optime insculpi, vt per illos velut sulcos ducatur stilus. Nam neq errabit quemadmodum in caris (continebitur enim vtrinq marginibus) nec extra praescriptum poterit egredi, & celerius ac sapius sequendo certa vestigia firmabit articulos, neq egebit adiutorio manum suam manu superimposita regentis. Non aliena res, quae fere ab honestis negligi solet, cura bene ac velociter scribendi. Nam cum sit in studiis praecipuum, quoq solo verus ille profectus & altis radicibus nixus pareatur, scribere ipsum, tardior stilus cogitationem moratur, & rudis & confusus intellectu caret, vnde sequitur alter dictandi quae transferenda sunt labor. Quare cum semper & vbiq, tum praecipue in epistolis secretis & familiaribus delectabit, ne hoc quidem neglectum reliquisset. Syllabis nullum compendium est, per discenda omnes, nec vt sit plerunq, difficillima quaeq earum differenda, vt in nominibus scribendis deprehendantur. Quinimmo ne primae quidem memoriae temere credendum, repetere & inculcare diu fuerit vtilius, & in lectione quoq non properare ad continuandam eam vel accelerandam, nisi cum inoffensa atq indubitata literarum inter se coniunctio suppeditare sine vlla cogitandi saltem mora poterit. Tunc ipsis syllabis verba complecti, & his sermonem connectere incipiat. Incredibile est quantum more lectioni festinatione adiciat. Hinc eni accidit dubitatio, intermissio, repetitio, plusq pnt audetibus, deinde cu errarunt, etia iis q iam sciunt diffidentibus. Certe sit ergo in primis lectio, deinde coniuncta, & diu lentior, donec ex

Presumptu est
Pulcherrimu documentu
Quomodo docenda infantia.
Alii nunq non scisse.
Euocetur. i. allicitur

Eximiu argumetu

Habitus
Ductus
Non aliena res cura bene ac velociter scribendi
Stilus. i. calamus
Transferre. vulgo treslador

ercitatione contingat emendata velocitas. Nam prospicere in dextrum (quod omnes praecipit) & prouidere, non rationis modo set vsus quoq est, quoniam sequentia intuenti priora dicenda sunt, & quod difficillimum est, diuidenda intentio animi, vt aliud voce, aliud oculis agatur. Illud non poenitebit curasse, cum scribere nomina puer (quemadmodum moris est) coeperit, ne hanc operam in vocabulis vulgaribus & forte occurrentibus ponat. Protinus enim potest interpretatione linguae secretioris, id est quas graeci Glossas vocant, dum aliud agitur, ediscere, & inter prima elementa consequi rem postea proprium tempus desideraturam. Et quoniam adhuc circa res tenues moramur: ii quoq versus, qui ad imitationem scribendi proponuntur, non ociosas velim sententias habeant, set honestum aliquid monentes. Prosequitur haec memoria in senectutem, & impresis animo rudi vsq ad mores proficiet. Etiam dicta clarorum virorum, & electos ex poetis maxime (haec eorum paruus cognitio gratior est) locos ediscere inter lusum licet. Nam & maxime necessaria est oratori (sicut suo loco dicam) memoria, & ea praecipue firmatur atq alitur exercitacione, & in his de quibus nunc loquimur aetatibus, quae nihil dum ipse generare ex se queunt, prope sola est quae iuuare curam docentium possit. Non alienum fuerit exigere ab his aetatibus quos sit absolutus os & expressior sermo, vt nomina quadam versuscq affectatae difficultatis ex pluribus asperissime coeuntibus inter se syllabis catenatos, & velut confragosos q citatissime voluant, καλεωσι graece vocantur, res modica dictu, quae tamen omissa, multa lingua vitia, nisi primis eximuntur annis, inemendabili in posterum prauitate durentur.

VTRVM VTILIS DOMI AN IN SCHOLIS ERVDIANTVR. Cap. III.

Et nobis iam paulatim accrescere puer, & exire de gremio, ac discere serio incipiat. Hoc igitur potissimum loco tractanda questio est, Vtilius ne sit domi atq intra priuatos parietes studentem continere, an frequentie scholarum, & velut publicis praceptoribus tradere. Quod quidem cum iis, a quibus clarissimarum ciuitatum mores sunt instituti, tum eminentissimis auctoribus video placuisse. Non est tamen dissimulandum esse nonnullos, qui ab hoc prope publico more priuata quadam persuasione dissentiant. Hi duas praecipue rationes sequi videntur, vnam q moribus magis consulant fugiendo turbam hominum eius aetatis, quae sit ad vitia maxime prona, vnde causas turpium factorum saepe extitisse vtinam falso iactaretur. Alteram q quisquis futurus est ille praceptor, liberalius tempora sua impensurus vni videtur, q si eadem in plures partiat. Prior causa prorsus grauis. Nam si studiis quidem scholas prodesse, moribus autem nocere constaret, potior mihi ratio viuendi honeste, q vel optime dicendi videretur. Set mea quidem sententia, iuncta ista atq indiscreta sunt. Neq enim esse oratorem nisi bonum virum iudico, & fieri etiam si posset, volo. De hac re igitur prius, Corrupti mores in scholis putant, nam & corruptuntur interim, set domi quoq, & sunt multa eius rei exempla, tam i lasa hercle q conseruatae sanctissime vtrobiq opinionis. Natura cuiusq torum curaq distat, da mentem ad peiora facilem, da negligentiam formandi, custodiendiq in aetate prima pudoris, no minorem flagitiis occasionem secreta praebuerint. Nam & esse potest turpis domesticus ille praceptor, nec tutior iter seruos malos, q ingenuos parum modestos conuersatio est. At si bona ipsius indoles, si non ceca ac sopita parentum secordia est, & praceptorem eligere sanctissimum queq Cuius rei praecipua prudentibus cura est, & disciplinam que maxime seuera fuerit, licet se nihilominus amicum grauem viru, aut fidelem libertum lateri filii sui adiungere, cuius assiduus comitatus etiam illos meliores i faciat, qui timebantur. Facile erat huius metus remedium. Vtinam liberorum nostrorum mores non ipsi perderemus. Infantiam statim deliciis soluimus, Mollis illa educatio, quam indulgentiam vocamus, neruos omnes & mentis & corporis frangit. Quid non adultus concupiscet, qui in purpuris repit? Nondum prima verba exprimit, & iam coccum intelligit, iam conchylium poscit. Ante palatum eorum q os instituiamus. In lecticis crescunt, si terram attigerint, e manibus vtrinq sustinentium pendent. Gaudemus si quid licentius dixerint, Verba ne Alexandrinis quidem permitenda deliciis, risu & osculo excipimus. Nec miru, nos docuimus, ex nobis audierunt, nostras amicitas, nostros concubinos vident. Omne conuiuium obscenis canticis strepit, pudenda dictu spectantur. Fit ex his consuetudo, deinde natura, discunt haec miseri anteq sciant vitia esse. Inde soluti ac fluentes non accipiunt ex scholis mala ista, set in scholas afferunt. Verum in studiis magis vacabit vnus vni. Ante omnia nihil prohibet esse istum nescio quem vtrum etiam cum eo, qui in scholis eruditur. Set etiam si iungi vtrug non possit, lumen tn illud conuentus honestissimi, tenebris ac solitudinis pretulisset. Nam optimus quisq praceptor frequentia gaudet, ac maiore se thea

et exaudit. i. nihil prohibet esse duos praepceptores

Alexandrine deliciae

Verba aduersarij

Glossae qd.

Poetarum cognitio paruus gratior est.

Confragosos

Priuata praesentatione

Turpium factu vulgo in laqueis

Turpis uellac

Indoles

Comitatus comitatio ita dicam

Terra attinere. vulgo est tropeae

Cocubinos

Strepsit conuiuium castu

Memoriae
καλεωσι

Contrariae sententiae rationes duae
Confutatio prioris causae
perditae

faciunt
mebuntur
Indulgentia

Attendite parentes.

Obiectio Secunda & eius confutatio

tro dignum putat, At fere minores ex conscientia suę infirmitatis herere singulis, & officio funa gi quodammodo pedagogorum non indignantur. Set prester alicui vel gratia, vel amicitia, vel pecunia, vt doctissimum atq; incomparabilem magistrum domi habeat, non tamen ille totum in vno diem consumpturus est. Haud potest esse vlla tam perpetua discens intentio, quę non vt visus oculorum obtutu cōtinuo, fatigetur, cum presertim plus secreti temporis studia desideret. Neq; enī scribēti & cogitāti pceptor assistit, quorū aliqd agetibus cuiuscūq; interuentus impediā mēto est. Lectio quoq; nō oīs nec semp seunte, vel interpretante eget. Quādo enim tot auctorum notitia conti ngeret? Ergo modicū tēpus est, quo in totū diē velut opus ordinē. Ideoq; p plures ire possunt etiā quę singulis tradenda sunt. Pleraq; vero hanc cōditionē habēt, vt eadem voce ad omnes simul perferantur. Taceo de partitionibus & declamationibus rhetorū, quibus certe quan tuscūq; numerus adhibeatur, tamen vnusquisq; totum feret. Non enim vox illa pceptoris, vt coena, minus plurib; sufficit: set vt sol, vniuersis idē luciscalorisq; largitur. Grammatic; quoq; si de ratione loquendi disserat, quęstiones explicet, historias exponat, poemata enarret: tot illa dis cent, quorū audient. At enim emendationi plectioniq; numerus obstat. Sit incommodum, (nam quid fere vndiq; placet?) mox illud comparabimus commodis. Nec ego tamen eo mitti puerum volo, vbi negligatur. Set neq; pceptor bonus maiore se turba, q̄ vt sustinere eam possit, onera uerit: & in primis ea habenda cura est, vt is omnino fiat nobis familiariter amicus, nec officiu in docendo spectet, set affectum, ita nunq; erimus in turba. Nec sane quisq; literis saltē leuiter imbu rus, cū in quo studiū ingeniiq; pspexerit, nō in suā quoq; gloriā peculiariter fouebit. Set vt fugien de sint magnę scholę (cui ne ipse quidē rei assentior) si ad aliquem merito concurrat, non tamen hoc eo valet, vt fugiendę sint omnino scholę: aliud est enim vitare eas, aliud eligere. Et si refuta uimus quę contra dicitur, iam explicemus quid ipsi sequamur. Ante omnia, futurus orator, cui uimus quę contra dicitur, iam explicemus quid ipsi sequamur. Ante omnia, futurus orator, cui in maxima celebritate, & in mediā reipublicę luce viuendum est, assuescat iam a tenero nō refor midare hoīes, neq; illa solitaria, & velut vmbatili vita pallefcere. Excitanda mēs & attollēda sem per est, quę in huiusmodi secretis, aut languescit, & quendam velut in opaco sitū ducit, aut con tra tumescit inani puaſione. Necessē est enim sibi nimium tribuat, qui se nemini cōparat. Deinde cū pferenda sunt studia, caligat in sole, & oīa noua offendit, vt qui solus didicerit, qđ inter mē tos faciēdū est. Mitto amicitias, q̄ vsq; ad senectutem firmissime durant, religioſa quadam necessi tudine imbutę. Neq; enī est sanctus, sacris iisdem q̄ studiis initiari. Sēsum ipsū, qui cōmunis di citur, vbi discet, cū se a cōgressu, qui non hominibus solū, set mutis quoq; aialib; naturalis est, se gregarit! Adde qđ domi ea sola discere potest, quę ipsi picipiuntur: in schola, etiā quę aliis. Au diet multa quoridie probari, multa corrigi, proderit alicuius obiurgata desidia, proderit laudata industria, excitabitur laude amulatio, turpe ducet cedere pari, pulchrum, superasse maiores. Ac cendūt oīa hęc animos, & licet ipsa vitū sit ambitio, frequenter tamē causa virtutū est. Nō inuti lem scio seruātū esse a pceptoribus meis morem, qui cum pueros in classes distribuēbant, ordi nē dicendi secundū vires ingenii dabāt, & ita superiore loco quisq; declamabat, vt pcedere pro fectu videbatur. Huius rei iudicia p̄bebant, ea nobis ingens palmę contentio, ducere vero clas sem, multo pulcherrimū. Nec de hoc semel decretum erat, tricesimus dies reddebat victo certa minis potestatem. Ita nec superior successu curam remittebat, & dolor victi ad depellēdā igno minia cōcitabat. Id nobis aciores ad studia dicēdi faces subdidisse, qđ exhortatiōis docētū, peda gogorū custodiā, vota parentū, quātū animi mei cōiectura colligere possum, cōtēderim. Set sicut firmiores in literis pfect; alit amulatio, ita incipiētib; atq; adhuc teneris, cōdiscipulorū pcepto rū iucūdiōr, hoc ipso qđ faciliōr, imitatio est. Vix enī se prima elemēta ad spem tollere est ingēde, (quā summā putāt) eloquentiā audebunt, p̄xima amplectunt magis, vt vites arboribus applica tē inferiores prius apphendēdo ramos in cacumina euadūt. Qđ adeo verū est, vt ipſus etiā magi stri (si tñ ambitioſis vtilia pferet) hoc opus sit, cū adhuc rudia tractabit ingenia, nō statim one rare infirmitate discerit, set tēperare vires suas, & ad intellectū audiētis descēdere. Nā vt vascula oris angusti supfusam humoris copiā respuūt, sensim aut influētib; vel etiā instillatis cōplēt: sic animi puerorū quātū excipe possint, vidēdū est. Nā maiora intellectu, velut passū aptos ad p̄cipi endū animos nō subibūt. Vtile igit est habere quos imitari primū, mox vicere velis: ita paulatim de superiorum spes erit. His adiicio pceptores ipsos non idē mentis, ac sp̄ritus in dicendo pos se concipere singulis tñ presentibus, quod illa celebritate audiētium instigatos. Maxima enī pars eloquentiē consistat animo, hunc affici, hunc concipere imagines rerum, & transformari quodam modo ad naturam eorū de quibus loquimur, necesse est. Is porro quo generosior celsiorq; est, hoc

Indignantur pro de dignantur videtur posuisse

Præcunte uel inter pretante. idē uide tur esse

Grammatici partes,

Et si refutamus. Nota tris situm

Necessē est sibi nimium tribuat qui se nemini comparat

Uet ambitio sit uitium frequenter causa uirtutum

Nota contra Leonē castro exercitum

Celebritate audien tium

Is porro p̄ is autē

Et hortum hor horo quintum ut filij instruat habeant vnde p̄cipulob sine domi filie in scholis

maiorib; velut organis commouetur, ideoq; laude crescit, & impetu augetur, & aliquid magni agere gaudet. Est quadam tacta designatio, vim dicendi tantis comparatam laboribus ad vni audiotem demittere, pudet supra modum sermones attollere. Et sane concipiat quis mente, vel declamantis habitum, vel orantis vocem, incessum, pronunciationem: illum deniq; animi & cor poris motum, sudorem (vt alia pratetam) & fatigationem audiente vno, nonne quiddam pati furori simile videatur? Non esset in rebus humanis eloquentia, si tñ cum singulis loqueremur.

QVA RATIONE IN PARVIS INGENIA DIGNOSCANTVR, ET QVO MODO TRACTANDA SINT. Cap. III.

Radito sibi puero docendi peritus ingeniu eius in primis, naturamq; perspiciat. Memoria at. Ingeniu signū in paruis p̄cipuū memoria est. (Eius duplex virtus, facile p̄cipe re, & fideliter continere) p̄ximū imitatio. Nam id quoq; est docilis nature, sic imitatio tamen vt ea quę discit effingat, non habitum forte & incessum, & si quid in pe praua de ius notabile est. Non dabit mihi spem bonę indolis, qui hoc imitandi studio pe qua Cice. de tet, vt rideatur. Nam probus quoq; in primis erit ille vete igeniosus, alioqui nō Orat. p̄pius duxerim tardi esse ingenii q̄ mali. Probus autem ab illo segni & iacente plurimum aberit: p̄pius Hic meus quę tradentur non difficulter accipiet, quędam etiā interrogabit, sequetur tamen magis q̄ p̄currerit. Illud ingeniorum velut p̄cox genus, non temere vnq; peruenit ad frugem. Hi sunt qui parua facile faciunt, & audacia p̄uocēti, quicquid t̄ibi possunt, statim ostendunt, possunt autem id demum, quod in proximo est, verba continuant, hac vultu interrito nulla tar dati verecundia proferunt, non multum prestant set cito, non subest vera vis, nec penitus immisi sis radicibus nititur: vt quę summo solo sp̄arla sunt semina, celerius se effundunt, & imitata sp̄i cas hęrbulę, inanibus artilis ante mellēm hauescunt. Placent hęc annis comparata, deinde stat p̄fectus, admiratio decreuit. Nec cum animaduēterit, perspiciat deinceps, quonam modo tra ctandus sit discens animus. Sunt quidam, nisi institeris, remissi: quidam imperia indignantur, quosdam continet metus, quosdam debilitat, alios continuatio extundit, in aliis plus impetus fa cit. Mihi ille detur puer, quem laus excitet, quem gloria iuuet, qui victus fleat, hic erit alendus ambitu, hunc mordebit obiurgatio, hunc honor excitabit, in hoc desidiā nunq; verebor. Danda est tamen omnibus aliqua remissio, non solum quia nulla res est quę perferre possit continuum la borem, atq; ea quoq; quę sensu & anima carent, vt seruare vim suam possint, velut quiete alterna t̄retinentur: set qđ studium discendi, voluntate, quę cogi non potest, constat. Itaq; & virium plus afferunt ad discendum renouati ac recentē, & acriorem animum, qui fere necessitatibus repu gnant. Nec me offenderit lusus in pueris, est & hoc signum alacritatis, neq; illum tristem, semperq; demissum sperare possim erectę circa studia mentis fore, cum in hoc quoq; maxime naturali etas tibus illis impetu, iaceat. Modus tamen sit remissionibus, ne aut odium studiorum faciant nega tē, aut ocii consuetudinem nimia. Sunt etiam nonnulli acueudis puerorum ingenii non inuti les lusus, cum positis inuicem cuiuscūq; generis quęstionculis emulantur. Mores quoq; se inter ludendum simplicius detegunt, modo nulla videatur atas tam infirma, quę non protinus quid rectum prauumq; sit: discat: tum vel maxime formanda cum simulandi nescia est, & p̄cipienti bus facillime cedit. Frangas enim citius qđ corrigas, quę in prauum induruerunt. Protinus ergo nequid cupide, nequid impotenter faciat, monendus est p̄r. Habendūq; in ani mo semper illud Virgilianum. Adeo in teneris consuescere multum est. Cędi vero discipulos, qđ id receptum sit, & Chrysippus non improbet, minime velim. Primum quia deformē ac seruire est, & certe quod cōuenit, si atatem mutes, iniuria. Deinde qđ sicut est mens tam illiberalis vt obiur gatione non corrigatur, is etiā ad plagas, vt pessima quęq; mancipia, durabitur. Postremo qđ ne opus erit quidem hac castigatione, si allidius studiorum exactor adfuerit. Nunc fere negligētia pedagogorum sic emendari videtur, non vt pueri facere quę recta sunt cogantur, set cur non fecerint puniantur. Deniq; cum paruulum verberibus coegeris, quid iuueni facias, cui nec adhi beri potest hic metus, & maiora discenda sunt. Adde qđ multa vapulantibus diētū deformia, & mox verecūdiā futura sepe dolore vel metu accidūt, qui pudor refringit animū & abiicit, atq; ipsi us lucis fugā & reditū dicit. Nam si minor in eligēdis custodū & pceptorū moribus fuit cura, pu det dicere in qđ pbra nefandi hoīes isto cędēdi iure abutant, quā det aliis quoq; nōntq; occasione hic miserorū metus. Nō morabor in pte hac, nimis est qđ intelligit. Quare hoc dixisse satis est, in etate infirmā & iniurię obnoxia nemini debere nimis licere. Nunc quibus instituēdus sit artib; qđ sic formabit, vt fieri possit orator, & quę in quaq; etate inchoāda, dicere ingrediat.

Memoria. Imitatio. Cice. de Orat. p̄pius. Hic meus quę tradentur non difficulter accipiet, quędam etiā interrogabit, sequetur tamen magis q̄ p̄currerit. Illud ingeniorum velut p̄cox genus, non temere vnq; peruenit ad frugem. Hi sunt qui parua facile faciunt, & audacia p̄uocēti, quicquid t̄ibi possunt, statim ostendunt, possunt autem id demum, quod in proximo est, verba continuant, hac vultu interrito nulla tar dati verecundia proferunt, non multum prestant set cito, non subest vera vis, nec penitus immisi sis radicibus nititur: vt quę summo solo sp̄arla sunt semina, celerius se effundunt, & imitata sp̄i cas hęrbulę, inanibus artilis ante mellēm hauescunt. Placent hęc annis comparata, deinde stat p̄fectus, admiratio decreuit. Nec cum animaduēterit, perspiciat deinceps, quonam modo tra ctandus sit discens animus. Sunt quidam, nisi institeris, remissi: quidam imperia indignantur, quosdam continet metus, quosdam debilitat, alios continuatio extundit, in aliis plus impetus fa cit. Mihi ille detur puer, quem laus excitet, quem gloria iuuet, qui victus fleat, hic erit alendus ambitu, hunc mordebit obiurgatio, hunc honor excitabit, in hoc desidiā nunq; verebor. Danda est tamen omnibus aliqua remissio, non solum quia nulla res est quę perferre possit continuum la borem, atq; ea quoq; quę sensu & anima carent, vt seruare vim suam possint, velut quiete alterna t̄retinentur: set qđ studium discendi, voluntate, quę cogi non potest, constat. Itaq; & virium plus afferunt ad discendum renouati ac recentē, & acriorem animum, qui fere necessitatibus repu gnant. Nec me offenderit lusus in pueris, est & hoc signum alacritatis, neq; illum tristem, semperq; demissum sperare possim erectę circa studia mentis fore, cum in hoc quoq; maxime naturali etas tibus illis impetu, iaceat. Modus tamen sit remissionibus, ne aut odium studiorum faciant nega tē, aut ocii consuetudinem nimia. Sunt etiam nonnulli acueudis puerorum ingenii non inuti les lusus, cum positis inuicem cuiuscūq; generis quęstionculis emulantur. Mores quoq; se inter ludendum simplicius detegunt, modo nulla videatur atas tam infirma, quę non protinus quid rectum prauumq; sit: discat: tum vel maxime formanda cum simulandi nescia est, & p̄cipienti bus facillime cedit. Frangas enim citius qđ corrigas, quę in prauum induruerunt. Protinus ergo nequid cupide, nequid impotenter faciat, monendus est p̄r. Habendūq; in ani mo semper illud Virgilianum. Adeo in teneris consuescere multum est. Cędi vero discipulos, qđ id receptum sit, & Chrysippus non improbet, minime velim. Primum quia deformē ac seruire est, & certe quod cōuenit, si atatem mutes, iniuria. Deinde qđ sicut est mens tam illiberalis vt obiur gatione non corrigatur, is etiā ad plagas, vt pessima quęq; mancipia, durabitur. Postremo qđ ne opus erit quidem hac castigatione, si allidius studiorum exactor adfuerit. Nunc fere negligētia pedagogorum sic emendari videtur, non vt pueri facere quę recta sunt cogantur, set cur non fecerint puniantur. Deniq; cum paruulum verberibus coegeris, quid iuueni facias, cui nec adhi beri potest hic metus, & maiora discenda sunt. Adde qđ multa vapulantibus diētū deformia, & mox verecūdiā futura sepe dolore vel metu accidūt, qui pudor refringit animū & abiicit, atq; ipsi us lucis fugā & reditū dicit. Nam si minor in eligēdis custodū & pceptorū moribus fuit cura, pu det dicere in qđ pbra nefandi hoīes isto cędēdi iure abutant, quā det aliis quoq; nōntq; occasione hic miserorū metus. Nō morabor in pte hac, nimis est qđ intelligit. Quare hoc dixisse satis est, in etate infirmā & iniurię obnoxia nemini debere nimis licere. Nunc quibus instituēdus sit artib; qđ sic formabit, vt fieri possit orator, & quę in quaq; etate inchoāda, dicere ingrediat.

Cōtra adules tulos audacu los & impudē tes. aurea extundit

Nulla res est quę p̄ferre possit cōtinuū laborē

Voluntas cogi nō potest

Induruerunt hęc ierō call

Durabit enī peder necē ha

Jam

Ingrēdiar p̄ aggrediar siue incipia

Inquē p̄br

Dicere ma

lego videtur ut paulo post p̄cipiat

INSTITUTIONVM ORATORIARVM.

DE GRAMMATICA. CAP.V.

Primus in eo qui legedi scribendiq adeptus erit facultate grammaticis est locus nec refert de greco an de latino loquar...

DE LITERIS, ET EARVM POTESTATE, AC ORATIONIS PARTIBVS. CAP.VI.

Ne quis igitur tanq parua fastidiat grammatice electa, non quia magne sit opere consonantes a vocalibus discernere...

Quod si est, etiam iuge ut consonas. Quare discat puer quid in literis proprii, quid commune...

Agracis sumedu initium Grammatices diuisio.

Subditios uersus su mouere familia in ordine redigere

Grammatica laus

Grammatica encomion

in eolubere nego rum & labori alii...

uocales conma te faciunt aut una silla...

emendandus ordo...

solcom. solites. festi...

Grammatices diuisio.

Grammatico ru partes.

Grammatica non tenuis res.

Sacra

ut m

Impsonalia

legend reor

quod

ut in

CAP.V.

LIBER PRIMVS.

appellauerunt inuicem...

ut Hecoba, & nox, Culchides, & Pulyxena scriberentur, ac ne in Gracis id tantum notetur, dede...

DECLINARE IN PRIMIS NOMINA ET VERBA SCIRE OPORTET. PVEROS, ET GENERA NOSSE, AC CASVS.

Nomina declinare & verba in primis pueri sciatur, neque enim aliter peruenire ad intellectionem sequentium possunt...

DE VERBIS ET VERBORVM APPELLATIONIBVS.

Ed in verbis quoque quis est adeo imperitus, ut ignoret genera & qualitates, & personas, & numeros...

DE VIRTUTIBVS ET VITIIS ORATIONIS.

Priscianus ubi agit de partibus orationis. Prepositio uel uocatur copulans, uel uocatur copulans...

Quia aduerat philosophis...

legenda pul...

ut nom p uio...

Genera...

ut mibi frugi...

ut. ubi. i. futur...

ut. Tono. pluo...

ut. q. noluerunt...

Terentius in andria...

11. hysbatu mlt...
 uerboze oratione...
 Anastrophē. Parenthēsis
 possit. 10. arth.
 uerboze oratione...
 Anastrophē. Parenthēsis
 possit. 10. arth.

INSTITUTIONVM ORATORIARVM. p. 1. uerboze oratione...
 Anastrophē. Parenthēsis
 possit. 10. arth.

lunt esse rationem, nec aliam q̄ barbarismi, ut fiat adiectione, ut ueni de Suis in Alexandriam: de
 tractione, ambulo uiam, Egypto uenio, ne hoc fecit: trāsmutatione, qua ordo turbatur, quos ego
 enim hoc uolui, autem non habui. Ex quo genere an sit igitur in initio sermonis positum dubita
 ri potest, quia maximos auctores in diuersa fuisse opinione uideo, cum apud alios sit etiā frequēs,
 apud alios nunq̄ reperitur. Hęc tria genera quidam diducunt a Solœcismo, & adiectionis uitiū
 πλεονασμῶν, detractionis ἐκλάσει, inuersionis ἀναστροφῆς uocant, quę si in specie Solœcismi (cādāt,
 ἰσχυρῶς quos appellari eodē modo posse. Immutatio sine controuersia est, cum aliud pro alio
 ponitur. Id per omnes orationis partes deprehēdimus, frequētissime in uerbo, quia plurima huic
 accidunt, ideoq̄ in eo sunt Solœcismi per genera, tempora, personas, modos, siue cui status eos di
 ci, seu qualitates placet: uel sex, uel ut alii dicunt, octo, nā totidem uitiōrum erunt formę, in quot
 species eorum quodq̄, de quibus supradictum est, diuiseris. Pręterea numeros, in quibus nos sin
 gularem ac pluralem habemus, gręci & δὴ μὴ ἴσῳ ἄλλῳ fuerunt qui nobis quos adiecerent duale, scri
 psere, legere, quod deuitandę asperitatis gratia mollitum est, ut apud ueteres, pro male mereris,
 male merere, ideoq̄ quod uocant duale, in illo solo genere cōsistit, cum apud gręcos & in uerbi to
 ra fere ratione, & in nominibus deprehendatur, & sic quoq̄ rarissimus eius sit usus, apud no
 strorum uero neminem hęc obseruatio reperitur, quin econtrario, Deuener locos, & Conticue
 re omnes, & Confedere duces, aperte nos doceant, nil horum ad duos pertinere. Dixere quoq̄ ἄλλῳ
 id Antonius Rufus ex diuerso ponit exemplum de pluribus patronis p̄co pronūciat. Quid nō
 Lilius circa initia statim primi libri, Tenuere inquit arcem Sabini, & mox, In aduersum Romani
 subiere: Et quem potius ego q̄ M. Tulliu sequar: qui in Oratore, Non reprehendo inquit scripse
 re, scripserunt esse uerius sentio. Similiter in uocabulis, & nominibus sit Solœcismus genere, nu
 mero, proprie autem casibus: Quicquid eorum alteri succedet huic parti subiungatur, licet per
 comparationes & superlationes, itemq̄ in quibus patriū pro possessiuo dicitur, uel cōtra. Nam
 uitiū qd̄ sit per quantitātē, ut magnū peculiolum, erunt qui Solœcismi putēt, quia p̄ nomine in
 rego positum sit diminutiuum. Ego dubito an id impropriū potius appellem, significatione em̄
 deest, Solœcismi porro uitiū non est in sensu, sed in complexu. In participio per genus, & cas
 sum, ut in uocabulo per tempora, ut in uerbo per numerū, ut in utroq̄ peccatum. Pronomen quoq̄
 genus, numerum, casus habet, quę omnia recipiūt huiusmodi errorem. Fiunt Solœcismi & quidē
 plurimi per partes orationis, sed id tradere satis non est, ne ita demū uitiū credat esse puer, si pro
 alia ponatur alia, ut uerbum ubi nomē esse debuerit, uel aduerbium ubi pronomē, & similia. Nā
 sunt quędam cognata, ut dicunt. i. eiusdem generis, in quibus qui alia specie q̄ oportet uteretur, nō
 minus q̄ ipso genere permutato, deliquerit. Nam & an & aut coniunctiones sunt, male tamen in
 terrogēs hic aut ille sit: & nē ac non aduerbia, qui rāmen dicat pro illo ne feceris, non feceris in
 idem incidat uitiū, quia alterum negandi est, alterum uetandi. Hoc amplius, intro & intus loci
 aduerbia, eo tamen intus, & intro sum, Solœcismi sunt. Eadem in diuersitate pronominum, inter
 iectionum, p̄positionum accident. Est enim Solœcismus in oratione comprehensionis uiniū se
 quentium ac priorum inter se inuoluentis positio. Quędam tamen & faciem Solœcismi habēt,
 & dici uitiōsa non possunt, ut Tragedia Thyestes, & Iudi Floralia, ac Megalesia, q̄ hęc sequen
 ti tempore interciderunt, nunq̄ aliter a ueteribus dicta. Schemata igitur nominabuntur, frequē
 tiora quidem apud poetas, sed oratoribus quoq̄ permittā. Verum schema fere habebit aliquam
 rationem, ut docebimus eo quem paulo ante promissimus, loco. Sed hoc quoq̄ quod schema uoca
 tur, si ab aliquo per imprudentiam factum erit, Solœcismi uitiō non carebit. In eadem specie sūt,
 sed schemate carent, ut supra dixi, nomina scēmica, quibus mares utuntur, & neutralia, quibus
 scēmice. Hactenus de Solœcismo: neq̄ enim artem grammaticam componere aggressus sum, sed
 cum in ordinem incurreret, in honoratam transire nolui. Hoc amplius, ut institutum ordinē
 sequar, Verba aut latina, aut peregrina sunt. Peregrina porro ex omnibus p̄pe dixerim gentibus
 ut homines, ut instituta etiam multa uenerunt. Taceo de Thulcis, & Sabinis, & Pręnestinis quoq̄
 q̄, nam ut eo sermone utentem uictium Lucillius infectatur, quemadmodum Pollio deprehen
 dit in Lilio patauinitatē, licet omnia Italica pro Romanis habeam. Plurima gallice ualuerunt, ut
 rheda, & petoritum quoq̄, quorum altero Cicero tamē, altero Horatius utitur. Et mappā quoq̄
 uisitatum Circo nonnen, Poeni sibi uendicant: & gurdos, quos pro stolidis accipit uulgus, ex His
 pania duxisse originem audiui. Sed hęc diuisio mea ad gręcum sermonem p̄cipue pertinet,
 nam & maxima ex parte Romanus inde conuersus est. Et confessis quoq̄ gręcis utimur uerbis,
 ubi nostra desunt, sicut illi a nobis nonnunq̄ mutuantur. Inde illa quęstio exoritur, an eadem ra

Anastrophē
 ut Hispania ma
 thea & Hispan
 mica
 Patrius
 ut Hispania ma
 thea & Hispan
 mica
 Sicuti etiā

Legendū puto cadat, ut referatur ad anastrophē. Nā sensus est
 si anastrophē cadit in species Solœcismi, erep Solœcismi p̄pe est
 etiam uerbari hysbatō. Nam hysbatō species est anastrophē
 esse donato
 # ut pherem
 leontiu
 # ut filia. Perperna
 # in capitis huius p̄ntio
 # in uerboze p̄feritis
 tantum

LIBER PRIMVS.

tionē per casus duci externa qua nostra, conueniat. Atsi reperias grammaticum ueterum amato
 rem, neget quicq̄ ex latina ratione mutandum, quia cum sit apud nos casus ablatiuus, quem illi nō
 habent, parum conueniat uo casu nostro, quinq̄ gręcis uti. Quinetiam laudet uirtutem eorum,
 qui potentiorē facere linguam latinam studebant, nec alienis egere institutis fatebantur. Inde
 Castorem media syllaba producta pronunciarunt, quia hoc nostris nominib⁹ accidebat, quorum
 prima positio in eisdem quas Castor literas exit. Et ut Palęmo, sic Thelamo & Plato (nam sic eū
 Cicero quoq̄ appellat) dicerentur, retinuerunt, quia h̄tinum quod o & n literis fineretur, non re
 periebant. Nec in a quidem atq̄ s literas exire temere masculina gręca nomina recto casu paties
 batur. Ideoq̄ & apud Cęlium legimus, Pelia cincinnatus, & apud Messalam, Bene fecit Euthia,
 & apud Ciceronem, Hermagora. Nec miremur, q̄ ab antiquorū plerisq̄, Aenea & Anchisa sit di
 ctus. Nam si ut Meccenas, Suffenas, Asprenas dicerentur, genitiuo casu non e litera, sed tris sylla
 ba terminarentur. Inde olympo & tyranno acutam mediam syllabam dederunt, quia una longa
 aut duabus longis sequentibus primā breuē acui noster sermo non patitur. Sic genitiuus Achil
 lis, & Vlyssis fecit, sic alia plurima. Nunc recentiores instituerunt gręcis nominibus gręcas decli
 nationes potius dare, qd̄ tamen ipsum non semper fieri potest. Mihi autem placet latinam ratio
 nem sequi, quousq̄ patitur decor. Neq̄ enim iam Calipsonem dixerim, ut inuonē, q̄ secutus an
 riuos C. Cęsar utitur hac ratione declinandī. Sed auctoritatem consuetudo superauit. In cate
 ris quę poterunt utroq̄ modo non indecent, efferrī, qui gręcam figuram sequi malet, nō latine
 quidem, sed citra reprehensionem loquetur. Simples uoces prima positione. i. natura sua constāt,
 Composite autem p̄positionibus subiunguntur, ut innocens interdum repugnantibus inter se
 duabus, quale est imperterritus, alioqui possunt aliquādo cōiunari duę, ut in cōpositis, recōdus,
 & quo Cicero utitur, subabsurdum aut e duobus quasi corporibus coalescūt, ut maleficus. Nam
 ex tribus nostrę utiq̄ lingue non concesserim, q̄ uis capis Cicero dicat compositum esse ex cape
 & si uis, & inueniant qui Lupercalia aque tres partes orationis esse cōtendāt, quasi luere per ca
 prum: nam Solitaria iam persuasum est esse sue oue & tauro. Et sane ita se habet sacrum, quale
 apud Homerū quoq̄ est. Sed hęc nō tā ex tribus q̄ ex particulis triū coeunt. Ceterū etiā ex p̄posi
 tione, & duob⁹ uocabulis dure uidet struxisse Pacui⁹ Nerei repādi rostrū, incuruiceruicū pecus.
 Iūgunt autē aut ex duob⁹ latinis itegris ut superfui & subterfugi, q̄ ex integris an composita
 sint queritur: aut ex integro & corrupto, ut maleuolus: aut ex corrupto & integro, ut noctuagus
 aut duobus corruptis, ut pedisequus: aut ex nostro & peregrino, ut bicliniū: aut cōtra, ut epitogiū
 & Anticato: aut ex duobus peregrinis, ut epithediū. Nā cū sit p̄positio ἐπι gręca, rheda gallici
 nec Gręcus tamen, nec Gallus utitur composito, Romani suum ex utroq̄ alieno ceterū. Frequē
 ter autem p̄positiones quoq̄ copulatio ista corrūpit, inde abstulit, aufugit, amittit, cum p̄positio
 sit ab sola: & colit, cū sit p̄positio con, sic ignaui & erep, & similia. Sed res tota magis gręcos de
 nobis minus succedit, nec id fieri natura puto, sed alienis fauemus, ideoq̄ cum κρηταλχεα mirati
 sumus, incuruiceruicum uix a risu defendimus.

DE VERBIS PROPRIIS ET TRANSLATIS, VSITATIS ET NOUIS, ET
 DE QVATVOR QVIBVS SERMO CONSTAT. CAP. X.

Propria sunt uerba cū id significāt, in qd̄ primo denominata sunt: Trāslata cū
 aliā natura intellectu, aliū loco p̄bent. Usitatis tutius utimur. Noua nō sine quo
 dā piculo fingimus. Nā si recepta sunt, modicā laudē afferūt oratori, repudiata
 etiā in iocos exēit. Audendū tñ, nāq̄ ut Cicero ait, etiā q̄ primo dura uisa sūt,
 usu molliunt. Sed minime nobis cōcessa est ὀνομαστικὴ εἰς ἄλλο εἶδος εἰς ἄλλο εἶδος
 mte illis merito laudatis ἄλλῳ εἶδος, & ὀνομαστικὴ εἰς ἄλλο εἶδος fingere audeam⁹. Iā ne ba
 lare qd̄, aut hinnire fortiter diceremus, nisi iudicio ueritatis niterent. Est etiā sua loquētib⁹ ob
 seruatio, sua scribentibus. Sermo constat ratione, ueritate, auctoritate, consuetudine. Rationem
 p̄stat p̄cipue analogia, nonnūq̄ & etymologia. Uetera maiestas quędam, & ut sic dixerim, religio
 commendat. Auctoritas ab orationibus uel historicis peti solet. Nam poetas metri necessitas excu
 sat, nisi siquādo nihil impediēte in utroq̄ modulatione pedum alterum malunt, qualia sunt,
 Imo de stirpe recisum, & Aerie quo congesse palumbes, & Silice in uada, & similia, cum sum
 morum in eloquentia uitorū iudicium p̄ ratione, & uel error honestus est, magnos duces sequen
 tibus. Consuetudo uero certissima loquendi magistra, utendumq̄ plane sermone, ut nummo cui
 publica forma est. Omnia tamen hęc exigunt acre iudiciū. Analogia p̄cipue, quā p̄ime ex gręco
 transferentes in latinū, p̄portionem uocauerunt. Eius hęc uis est, ut id qd̄ dubiū est, ad aliqd̄ se
 # 1. hys duob⁹ nominib⁹ olympos & tyranos quando p̄feruntur hęc duo no
 mina in nominatiuo terminatione gręca. Ict. 05. nam qui dixerēt o
 olympos & tyranos p̄ olymp⁹ & tyran⁹ ne omnino egere dixerēt o
 nolebant p̄ferre tyranum p̄ tyran⁹ ut gręci faciunt. Quod ut
 in tyranos. sed in penultima more latine. q̄ mea si est longi
 ponunt tyranum

in achillei & ulyssi
 soarhim scribit,
 erep achilleas &
 odysses. achilles &
 odysses fecerunt
 Pelia
 Euthia
 Hermagora
 Calipsonē
 in cū. f. nō repugnat. m
 Heland. ut. f. intellegunt
 de p̄p̄ositionib⁹. Sed eg
 de uob⁹ b7 mte
 Subabsur
 dum.
 in negat. Sem
 per. confirmat
 Lupercalia
 Solitaria
 Llados. i. d. ex. Sur. Paphae
 & asensio & opm̄s le
 gunt. cetero legendi
 p̄ uel dubio oī nō q̄ sa
 & uos ex uetere me
 codee p̄p̄ositione
 in p̄p̄. d. ex. 2. i
 in p̄p̄. qd̄ f. mte
 Gręcos cō
 positio de
 cet. 2. i. ex. p̄p̄. oī nō q̄
 badnos. est autem
 Propria
 Trāslata
 Onomato
 poeia.
 Ratio
 Vetera
 Eenzii
 Iudiciū p̄
 ratione.
 Cōsuetudo
 Analogia
 uel hanc 4

1. hys duob⁹ nominib⁹ olympos & tyranos quando p̄feruntur hęc duo no
 mina in nominatiuo terminatione gręca. Ict. 05. nam qui dixerēt o
 olympos & tyranos p̄ olymp⁹ & tyran⁹ ne omnino egere dixerēt o
 nolebant p̄ferre tyranum p̄ tyran⁹ ut gręci faciunt. Quod ut
 in tyranos. sed in penultima more latine. q̄ mea si est longi
 ponunt tyranum

mile, de quo non queritur, referat: ut incerta certis probet. Quod efficitur duplici via, comparatione...

fatendi modum appellat indicatiuum

Pago pepigi

Lupus fecit... Apr... generis... iochin... litteris... iochin

Immit non fuisse in usu... quoniam... ut illud... si non... vale... dicitur... saluere

in confirmabit ratione... robur & ebor... ut a lex legis & a rex regale... ut supra dixit...

fo, qui robur quide & ebur atq; etia marmur fatef esse, veru fieri vult ex his robura, ebura, marmura... si dura sunt...

DE VETVSTIS VERBIS, ET QVIBVS VERBIS SIT VTENDVM, ET DE AVCTORITATE. CAP. XI.

Verba a vetustate repetita non solu magnos assertores habet, sed et assertu oso... Vt in dactylis a calando...

prout ferui sed non... declinat... accenta... ut ut teg...

Aliud latie aliud grammatice loq... ut ut teg... ut ut apparet...

Veritatem... Curibz ueniens... quoniam...

ut in dactylis a calando... ut ab humo...

ut lapsus aledent... pedem... habet...

ut in tantum... planit... velan?

ut ut supra dixit... ut ut supra dixit...

reter... m... m...

si dura sunt... l: nequa... Fo. VIII.

ut ut tr...

De auctori tate. ma erunt maxime vetera, ita veterum maxime noua. Similis circa auctoritatem ratio. Nam etia si potest videri nihil peccare, qui vtitur his verbis, que summi authores tradiderunt, multum ta men refert, non solum quid dixerint, sed etiam quid persuaserint. Neque enim tuberculum abundum & luteum abundum iam in nobis quisq ferat, licet Cato sit auctor: Nec hos lodices, qm id Pollioni placeat: nec gladiola, atqui Messala dixit: nec parricidatum, quod in Calio vix tolerabile videtur: nec collos mihi Caluus persuaserit, que nec ipsi iam dicerent.

DE CONSVETVDINE. CAP. XII.

Vperest igitur consuetudo, nam fuerit pene ridiculu, mille sermonē quo locuti sint homines, q quo loquantur: & sane quid est aliud vetus sermo, q vetus loquendi consuetudo? Sed huic ipsi necessariu est iudicium, constituendūq in primis id ipsum, quid sit quod consuetudinem vocemus. Que si ex eo qd plures faciunt, nomen accipiat, periculosissimum dabit pceptum no oratiōi modo, sed (quod maius est) vite. Vnde enim tantum boni, vt pluribus que recta sunt placeant: Igitur vt velli, & comam in gradus frāgere, & in balneis perpotare, quālibet hęc inuasent ciuitatem, non erit consuetudo, quia nihil horum caret reprehensione, at lauamur, & tondemur, & coniuuimus ex consuetudine: Sic in loquendo, no siquid vitiose multis infederit, pro regula sermonis accipiendum erit. Nam vt transeam quemadmodum vulgo imperiti loquuntur, tota sepe theatra, & omnem circi turbam exclamasse barbare scimus. Ergo consuetudinem sermonis vocabo consensum eruditorum, sicut viuendi, consensum bonorum.

DE ORTHOGRAPHIA. CAP. XIII.

Vne quoniam diximus que sit loquendi regula, dicendum que scribentibus custodienda. Quod greci orthographian vocant, nos recte scribendi scientia nominemus. Cuius ars no in hoc posita est, vt nouerimus quibus queq syllaba literis constet. Na id quidem infra grammatici officium est, sed tota, vt mea fert opinio, subtilitate in dubiis habet, vt longis syllabis omnibus apponere apicem ineptissimum est, quia plurime natura ipsa verbi qd scribitur, patent, sed inter rim necessarium, cum eadem litera aliu atq aliu intellectum, prout correpta vel pcepta est, facit. Vt malus vtru arborem significet, an hominem non bonu, apice distinguitur. Palus aliud priore syllaba longa, aliud sequenti significat, & cum eadē litera nominatiuo casu breuis, ablatiuo longa est: vtrum sequamur, plerūq hac nota monendi sumus. Similiter putauerunt illa quoq seruanda discrimina, vt ex prepositione, si verbu sequeretur specto adiecta secundę syllabę s litera, exspecto, sed si pecto, remota s scriberemus. Illa quoq seruata est a multis differentia, vt ad cum esset pæpositio, d literam, cum autē coniunctio, t acciperet, itemq cum si tempus significaret, per q, si comitem, per c, si vero causam per oc duas sequentes u scriberetur. Frigidiora his alia, vt quicq d e quartum haberet, ne interrogare bis videremur. Et quotidie non cotidie, vt sit quot dieb? Verum hac iam etiā inter ipsas ineptias euauerunt. Quari solet in scribendo prepositiones sonum que iunctę efficiunt, an quem separate, obseruare conueniat, vt cū dico obtinuit, secundam em b literam ratio poscit, aures magis audit p. Et immunis, illud n, qd veritas exigit, sequētis syllabę sono victum in gemino commutatur. Est etiā in diuidendis verbis obseruatio, mediam literā consonantem priori, an sequenti syllabę adiungas. Aruspex enim quia pars eius posterior a spectādo est, s literam tertie dabimus: abstemius quia ex abstinentia temeti cōposita vox est, primę relinquetur. Na k quidē in nullis verbis vtendū puto, nisi que significat, etiā vt sola ponatur. Hoc eo no omisi, q quidam eam quoties a sequatur necessariā credunt, cū sit c litera, que ad omnes vocales vim suam perferat. Verū orthographia quoq cōsuetudini seruit, ideoq sepe murata est. Na illa vetustissima transeo tēpora, quibus & pauciores literę, nec similes his nostris earum forme fuerunt, & vis quoq diuersa, sicut apud grecos o litera, que interim longa ac breuis, vt apud nos, interim p syllaba, quam nomine suo exprimit, posita est: & latinis veteribus d plurimis in verbis vltimā adiectā, qd manifestū est etiam ex columna rostrata, que est D. Iulio in foro posita. Interim g quoq, vt in puluinari solis qui colitur iuxta adē Quirini, vesperug, qd vesperuginē accipimus. De mutatione etiam literarū, de qua supra dixi, nihil repetere hic necesse. Fortasse em sicut scribebāt, etiā in loquebantur. Semiuocales non geminare diu fuit vsitatissimi moris, atq e contrario vsq ad Actium & vltra, porrectas syllabas geminis, vt dixi, vocalibus scripserūt. Diutius durauit, vt e i iūgendis eadē ratione, qua greci s vterentur, ea casibus numerisq discreta est, vt Lucilius pcepit. Iam puereci venere, e postremum facito atq i, Vt puereci plures fiant, ac deinceps Idem, Mendacei,

Apex.

Malus. Palus.

quom nonhi Cotidie.

ut in romthog & calende lege mofse.

ut in romthog & calende lege mofse.

ante apud grecos no erant nisi om. o. & unū. e. & erat modo longa modo breues. pissa inuentus longis. si remanserunt allebreues

u glossema

quomā p. g. ac duas sequentes. u. & m. barhim?

Duillio face Duillio barhim?

pmā hōgat hē ut illud iure. no videt muliera pali

no do. ut lege. ut non et. fur est. in p. fur. sal.

trios syllabas. fir q3 scriptu in no. ant. biblithere sal.

In alio loco aueres hōis appellat.

fureiq addes e, cū dare furi iusseris. Qd qdē cū supuacū est, ga i tā lōge q breuis naturā habet, cū in cōmodū aliquādo. Na in iis q pximā ad vltimā literā e habebūt, & i lōga terminabunt, illā rationē sequētes vtemur e gemina, qualia sunt hęc aureei, argēteei, & similia. Idq iis pcpue, q ad lectionē instituent, etiā impedimēto erit, sicut in grecis accidit adiectione i literę, quā no solū dari vis casibus in parte vltima ascribūt, sed quibsdā etiā interponūt, vt in ANISIA ga etymologia ex diuisione in trisyllabis facta desideret eā literā. Ai syllabā (cuius secundā nūc e literā ponimus) varie per a & i esterebāt, quidā semp, vt greci: quidā singulariter tātū, cū in datiuū, vel genitiuū casum incidissent. Vnde Pictai vestis, & aulai Virgiliū amatissimū vetustatis carminibus inseruit. In iisdē plurali numero e vtebātur, hi Sylle, Galbe. Est in hac quoq parte Lucili pceptū, qd ga pluri bus explicat versib, sigs parū credat, apud ipm in nono regrad. Quid, q Ciceronis tēporib, paulūq infra, fere quoties s litera media vocaliū lōgarū, vel subiecta lōgis esset, geminabāt: vt caussę, cassus, diuisiones, quo mō & ipm, & Virgiliū quoq scripsisse manus eorū docet. Atqui paululum superiores etiā illud qd gemina dicim, iussū, vna dixerūt, iussū etiā optimus, maximus, vt mediā i literā, q veterib, u fuerat, acciperēt, C. primū Cęsarīs inscriptione tradit factū. Here nunc e litera terminamus, at veterū comicoū adhuc libris inuenio, heri ad me venit, qd idē in Epistolis Augu sti, quas sua manu scripsit, aut emēdauit, dephēdit. Quid: nō Cato Cęsarius, dicā & faciā, dicē & faciē scripsit, etiāq in ceteris q similiter cadūt, modū tenuit: qd ex veterib, eius libris manifestū est. Et a Messala in libro de s litera positū sibe, & quare scriptū in multorum libris est. Sed an hoc voluerint auctores nescio. T. Liuū ita his vsū ex Pędiano cōperi, q & ipse eū sequebāt, hęc nos i litera finim? Quid dicā vorrices, & vorfus, ceteraq ad eūdē modū, q primo Scipio Africanus in e literā secundā vertisse dicit. Nostri pceptores ceruon seruōq u & o literis scripserūt, q subiecta si bi vocalis in vnū sonū coalescere, & cōfundi negret, nūc u gemina scribunt, ea ratione quā reddidī, neutro sane mō vox quā sentimus, efficit. Nec inutiliter Claudius æolicā illā F ad hos vsus literam adiecerat. Illud nūc melius, q, cū trib, quas pposui literis enotam, in quo pueris nobis ad pingūē sane sonū, quōi vtebant, tātū vt ab illo q, distingueret. Quid q scribunt aliter q enūciant? Na & Caius e litera notat, q inuēra mulierē declarat, q tā Caias esse vocitatas, q Caios, etiā ex nuptialibus sacris apparet. Nec Cņpus eā literā in pnominis nota accipit, qua sonat, & colūna, ex empra n litera (similiter cōsules, sed geminata s Cons) legim, & suburra cū trib, literis notat, e tertiā ostēdit. Multa sunt generis hui. Sed hęc quoq vereor, ne modū hā parue qstōis excesserit. Iudiciū autē suū grāmaticus iterponat his oibus, Na hoc valere plurimū debet. Ego vō qd cōsuetudo obtinuerit, sic scribēdū qd iudico quo mō sonat. Hic em est vsus literarū, vt custodiant vocē, & velut depositū reddāt legērib. Itaq id exprimere debēt, qd dicturi sumus. Hęc fere sunt emēdate loquēdi, scribēdiq partes, duas reliquas significāter, otneq dicēdi, no equidē grāmari cis aufero, sed cū mihi officia rhetoris supint, maiori operi reseruo. Redit autē illa cogitatio, quof dā fore, q hęc q dixim, parua nimū, & impedimēta quoq maius aliqd agēdi putent. Nec ipse vō ad extremā anxietatē, & ineptas cauillatiōes descendendū, atq his ingenia cōcidi, & cōminui credo. Sed nihil ex grāmatica nocuerit, nisi qd supuacū est. An ideo minor est M. Tulli orator, q idē artis hui diligētissim fuit, & in filio, vt in epistolis apparet, recte loquendi vsquequaq asper quoq exactor: aut vim C. Cęsarīs frequerunt editi de analogia libri: aut ideo minus Messala niti dus, quia quosdam totos libellos non e verbis modo singulis, sed etiam literis dedit? Nō obstant hęc disciplinę per illas euntibus, sed circa illas harentibus.

DE LECTIONE PVERI. CAP. XIII.

Vperest lectio, in qua puer vt sciat vbi suspēdere spiritum debeat, quo loco ver sum distinguere, vbi claudat sensus, vnde incipiat, qn attollēda, vel submittēda sit vox, qd quo flexu, qd lētius cōcitatius, celerius, lenius dicēdū, demonstrari nisi in opere ipso nō potest. Vnū est igit qd in hac parte pcpia, vt omnia ista facere possit, intelligat. Sit autē in primis lectio virilis, & cū suauitate quadā grauis, & nō quidē prose similis, qd carne est, & se poetę canere testant, nō tamē in canti cum diloluta, nec i plasmate (vt nūc a plerisq sit) effeminata. De quo genere optime C. Cęsarē ptextatū adhuc accepimus dixisse, si cātas male cātas, si legis, cātas. Nec Prosopopęas, vt quibus dā placet, ad comicū morē pncipiari velim, esse tñ flexū quēdā, quo distinguant ab iis, in qbus poe tē psona sua vtenf. Cętera admonitione magna egēt, in primis, vt tenerē mētes tracturęq alti qc quid rudib, & omniū ignaris infederit, nō mō q deserta, sed vel magis que honesta sunt discant, Ideoq optime institutū est, vt ab Homero atq Virgilio lectio inciperet, qd ad intelligēdas eorū

ansis Syllaba. uoca diphthongo

Causse Cassus Diuisione

in datiuo

et cōsules iordn

ta. iordn

et lege vltima pte nptis 5. libri 8.

Laus gma tice

ut affect ro ordi nis lege imitu capis 5. versu. 5. & 6.

vsq: quaq:

usq: nā ut pmo ante pcessit librū messallr de 5. litera q pōnit. r. dilucide. nā ut in imtu capis. q dicit omnis orō. 3. hē virtutē ut sit emēdata dilucida ornata.

A Genera m3 vult
pstringere

Sotadice. Jonthi. que vult
phalphi. Laustun no tu n frag
vixit no nra reze sromdere se
feest deo eximiu. pueris
fuit pnt. mtrm. senkhu
1. quae de anno
rib) loqtur
na aha erat
elyma

INSTITUTIONVM ORATORIARVM

virtutes firmiori iudicio opus est. Sed huic rei sup est tepus, nec eni semel legent. Interim & subli
mitate heroici carminis animo assurgat, & ex magnitudine reru spiritu ducat, & optimis ibeat.
Vtiles Tragœdiæ, alit & Lyrici, si tñ in iis non auctores mō, sed etiā partes operis elegeris. Nā &
græci licet multa, & Horatiū in qbusdā nolim interpretari. Elegia vero (vtriq; quæ amat) & hende
casyllaba, & qbus sunt scōmata Sotadeorū (Nā de Sotadeis ne p̄cipiēdū quidē est). Amoueant, si
ferri potest, si mō, certe ad firmius aratis robur referent. Comœdiæ q̄ plurimū ad eloquētiā cō
ferri potest, cū p̄ oēs personas & affectus earū quæ vsum in pueris putē, paulo post suo loco dicam.
Nā cū mores in tuto fuerint, iter p̄cipua legēda erit. De Menādō loquor, nec tñ excluderim alios.
Nā latini quoq; auctores offerēt vtilitatis aliqd. Sed pueris, q̄ maxime ingeniū alant, atq; animum
augeāt, p̄legēda: ceteris q̄ ad eruditionē modō prinēt, lōga aras spatiū dabit. Multū autē veteres
eriā latini cōferunt, q̄ pleriq; plus ingenio q̄ arte valuerūt, in primis copiā verborū, quorū i tra
gœdiis grauitas, in comœdiis elegātia, & quidā velut atticissimos inueniri potest. Oeconomia quo
q; in his diligētiōr, q̄ in plerisq; nouorū erit, qui omniū operū solā virtutē sententias putauerūt.
Sanctitas certe, & vt sic dicā, virilitas ab his petēda, quādo nos in omnia deliciarum vitia dicēdi
quoq; ratiōne defleximus. Deniq; credamus summis oratorib; q̄ veterū poemata, vel ad fidē cau
sarum, vel ad ornāmētū eloquētiæ assumūt. Nā p̄cipue quidē apud Ciceronē, frequenter tamen
apud Asinū etiā, & ceteros q̄ sunt p̄ximi, vidimus Ennū, Acciū, Pacuuiū, Luciliū, Terētiū, Cæciliū, &
aliorū inseri versus, summa nō eruditionis modo gratia, sed etiā iucūditatis, cū poeticis volupta
tibus aures a forēsi asperitate respirēt. Quibus accedit nō mediocris vtilitas, cū sentētiis eorū ve
lut qbusdā testimoniis, q̄ p̄posuere cōfirmēt. Verū priora illa ad pueros magis, hęc sequentia ad
robustiores p̄tinebūt. Cū grāmatices amor, & vltus lectionis, nō scholarū tēporib; sed vitæ spatio
terminēt. In p̄legēdo, grāmaticus & illa qdē minora p̄stare debet, vt partes orationis reddi sibi
soluto versu desideret, & pedū p̄prietates, q̄ adeo debēt esse notē in carminib; vt etiā in oratoria
cōpositione desiderēt. Deprehēdatq; q̄ barbara, q̄ impropria, q̄ cōtra legē loquēdi sunt posita, nō
vt ex his vtriq; iprobent poetæ, qbus, q̄ plerūq; seruire metro cogunt, adeo ignoscit, vt vitia ipsa
aliis in carmine appellationib; nominent. Metaplasmos em, & Schematismos, & Schemata (vt di
xi) vocamus, & laudē virtutis necessitati damus. Sed vt cōmoneat artificialiū, & memoriā agitet.

De lege in margine
supra etiam
p̄cipua vtriusq;
vult soluere

Oeconomia
malim legere
paccusatim
ratione

forte melius deprehēdat
notet qut referat
ad grammaticum

mutaciones
sermonis vulgari
p̄ alium venis
trone

ut citent libros
res q̄ nō sūt
re p̄ferūt
unquā

scōmata.

Comœdiā

deflexim
Veterum
poemata.

Glossemata

toratorib;

Didymus.

Nescienda
aliqua.

Chriarum
genera.
Etholo

Breviare quædā

Ad quoq; iter prima rudimēta nō inutile, demonstrare quot quæq; verba modis intelligēda sint. Cir
ca glossemata etiā, i. voces minus vsitatas, nō vltima eius p̄fessionis diligētia est. Emuero maiore
cura iā doceat tropos oēs qbus p̄cipue nō poema modo, sed etiā oratio ornat, schemata vtriq; i.
figuras, quæq; λέξωσ quæq; δ' ἰανόιας vocant, quorū ego sicut troporū tractatū in eū locū differo,
quo mihi de ornatu orationis dicēdū erit. P̄cipue vero illa insigat animis, q̄ in oeconomia vitæ
tus, q̄ in decoro rerū, qd p̄sonē cuiq; cōuenierit, qd in sensib; laudādū, qd in verbis, vbi copia p̄ba
bilis, vbi modus. His accedat enarratio historiarū, diligēs qdē illa, nō tamē vsq; ad supuacū labo
rem occupata. Nā receptas, aut certe claris auctorib; memoratas exposuisse satis est. Perseq; qdē
qd q̄sq; vnq; vel cōtēptissimorū hominū dixerit, aut nimie miserie, aut ianis iactatiē est, & detinet
atq; obruit ingenia meli; aliis vacatura. Nā q̄ oēs etiā indignas lectione schedas excutit, anilibus
quoq; fabulis accōmodare operā p̄t. Atqui pleni sunt eiusmodi ipedimētis grāmaticorū cōmēta
riū, vix ipsis q̄ cōposuerūt, satis noti. Nā Didymo quoq; quo nemo plura scripsit, accidisse cōpētū
est, vt cū historie cuidā rāq; vanē repugnaret, ipsi; p̄ferret liber, q̄ eā cōtinebat. Qd̄ euenit p̄cipue
in fabulosis vsq; ad ridicula, qdā etiā pudēda: vñ iprobissimo cuiq; plerūq; singēdi licētia est, adeo
vt de libris totis & auctoribus, vt succurrit, mentiatur tuto, quia inueniri qui nunq; fuere, non
possunt. Nam in notioribus frequentissime deprehenduntur a curiosis, Ex quo mihi inter virtu
tes grammatici habebitur, aliqua nescire.

DE OFFICIO GRAMMATICI, ET QVÆ PRIMORDIA SINT DICENDI.
CAP. XV.

S finitē qdē sunt partes duæ, quas hęc p̄fessio pollicet. i. ratio loquēdi, & enarra
tio auctorū, quarū illā Methodicē, hęc Historicē vocāt, Adiciam; tñ eorū curē
qdā dicēdi primordia, qbus grates nōdū rhetorē capiētis instituāt. Igit; Esopi
fabellas, q̄ fabulis nutricularū p̄xime succedūt, narrare sermone puro, & nihil se
supra modū extollēte, deinde eādē gracilitatē stilo exigere cōdicāt, versus p̄xi
mo soluere, mox mutatis verbis interpretari, tū paraphrasi audaci; vertere, qdē
breuiare qdā, & exornare (saluo modo poetæ sensu) p̄mittit. Qd̄ opus etiā cōsummatis p̄fessorib;
difficile, q̄ cōmode tractauerit, cuiq; discēdo sufficere sententię quoq; & Chrię, & Ethologic;
difficile, q̄ cōmode tractauerit, cuiq; discēdo sufficere sententię quoq; & Chrię, & Ethologic;

Metaplasmos diffinit donaty est transformatio quædam rebus politis
sermonis in altera specie metri ornaty necessitatis ve rursus
cuius sunt species. 14; pro pro Aze
fuit, oppositū quædam
p̄cipua dicitur, hinc vel
p̄cipua ut ornate pro nate. retulit p̄tulit / exentibus ut religas p̄ religas
& p̄cipua or p̄cipua & r̄ lege donatum
Pansa optime dumsode siuis bon) esse
sunt mō do. Capō armo
sunt q̄ p̄cipua ab oris p̄cipua
fuit p̄cipua venit Italiā
p̄cipua p̄cipua Hor p̄cipua

oarmi. dix iller un
qd vel
1. narraciones & opuscula laudanda
ac vitupandi & cōmunes locos. Lege
primum caput libri. 2

lege h. 2. cap. 2.
lege in medio fere
Fo. X.
f. chriaz & ethologic
Christia qd
f. chriaz
q id initium
p̄cipua
dicunt ut illu
q referat p̄
Amatorē
Vide in legendum
ex electione. Res. r
selecte sunt
Lege Sopadu
chor. 59. &
intelliges opt
me qd p̄cipua
dili. Hec.

AN ORATORI FVTURO NECESSARIA SIT PLVRIVM
ARTIVM SCIENTIA. CAP. XVI.

Hæc de grāmatica q̄ breuissime potui, nō vt oia dicerē, sectar; (qd̄ ifinitū erat)
sed vt maxime necessaria, nūc de ceteris artib; qbus instituedos priusq; tradā
tur rhetori, pueros existimo, strictim subiūgā, vt efficiat orbis ille doctrine, quā
græci ἡγεμονία παιδείας vocāt. Nā iisdē fere annis aliarū quoq; disciplinarū stu
dia ingrediēda sunt, q̄ ga & ipse artes sunt, & esse p̄fecta sine his orādī sciētia nō
potest, nec rursus ad efficiēdū oratorē satis valēt solē, an sint huic operi necessā
rię, q̄rit; Nā qd̄, iquū, ad agēda causam, dicēdā sententiā p̄tinet scire, quēadmodū data linea cō
stitū triāgula æqs laterib; possint; At quo meli; vel defendet reū, vel reget cōsilia, q̄ citharæ so
nos nominib; & spatiis distinxerit; Enumerēt fortasse multos q̄libet vtilis foro, q̄ nec Geometrē
audiuerūt, nec Musicos, nisi hac cōmuni voluptate aurū, intelligāt. Quib; ego primū hoc respon
deo, qd̄ & M. Cicero scripto ad Brutū libro frequētius testat, nō eū a nobis institui oratorē, q̄ sit,
aut fuerit, sed imaginē quādā cōcepisse nos aō p̄fecti illi; ex nulla parte cessantis. Nā sapiētē for
mātes, eū q̄ sit futurus cōsummat; vndiq; & (vt dicūt) mortalis qdā deus, nō modo cognitiōe ca
lestiū vel mortalīū putāt instituedū, sed p̄ qdā parua sane, si ipsa demū existimes, ducūt, sicut exq; moralitū
fitas interim ambiguitates, nō ga Ceratinę, aut Crocodilīne possint facere sapiētē, sed ga illū ne in Ceratina
minimis qdē oporteat falli. Similiter oratorē (q̄ debet esse sapiēs) nō geometres faciet, aut music; & Crocodi
q̄ his alia subiūgā, sed hęc quoq; artes, vt sit cōsummat; iuuabūt. Nisi forte Antidotū qdē, atq; lineā ambi
alia, q̄ morbis aut vulnerib; medent, ex multis atq; iterim cōtrariis quoq; inter se effectib; cōpo
nit videm; quorū ex diuersis fit illa mixtura vna, q̄ nulli earū similis est, q̄ cōstat, sed p̄cipuas vires
ex omib; sumit, & muta animalia mellis illū inimitabile humanę rationi sapore vario florū ac suc
corū genere p̄ficiūt, nos mirabimur, si oratio, qua nihil p̄stāt; homini dedit Prouidētia, pluribus
artib; eget, q̄ etiā cū se nō ostēdūt in dicēdo, nec p̄ferūt, vim tñ occultā suggerūt, & tacitę quoq;
sentiant. Fuit aliq; sine his disertus, at ego oratorē volo. Nō multū adiciūt, sed vtriq; nō erit to
tū, cui vel parua deerūt, & optimū quidē hunc esse conueniet, cuius etiam si in arduo spēs est, nos
tamen p̄cipiamus omnia, vt saltem plura fiant. Sed cur deficiat animus; natura enim p̄fectum
oratorē esse non prohibet. Turpiterq; desperatur quicquid fieri potest,

DE MUSICE, ET EIVS LAVDIBVS. CAP. XVII.

A Tq; ego vel iudicio veterū poterā esse cōtē; Nā q̄s ignorat musicē (vt de hac
primū loquar) tātū illis iā antiq; tēporib; nō studii modo, verū etiā veneratiōe Musici vā
nis habuisse, vt iudē musici, & vates, & sapiētes iudicarent; Mittā alios, Orphē; tes & sapiē
& Linus, quorū vtrūq; diis genitū, alterū vero, q̄ rudes quoq; atq; agrestes ani
mos admiratiōe mulceret, nō feras mō, sed saxa etiā syluāq; duxisse, posterita
tis memorię traditū est. ET Timagenes auctor est, omniū i literis studiorū anti
quissimā musicē extitisse. Et testimonio sunt clarissimi poetæ, apud quos iter regalia cōiunia lau
des herou ac deorū ad citharā canebant. Iopas ille Virgiliū, nōne canit errātē lunā, solisq; labores, Æneid. i.
& cetera; q̄ certe palā cōfirmat auctor eminentissim; musicē cū diuinarū etiā rerū cognitiōe esse
cōiūctā. Qd̄ si dat, erit etiā oratori necessaria, sigdē (vt dixim;) hęc quoq; pars q̄ ab oratorib; re
licta, a philosophis est occupata, nostri opis fuit, ac sine oim taliū sciētia nō p̄t esse p̄fecta eloquē
tia. Atq; claros noiē sapiētē viros nemo dubitauerit studiosos musicę fuisse cū Pythagoras, atq;
est secuti, acceptā sine dubio antiquit; opinionē vulgauerint, mūdū ipm ea ratione esse cōpositū,
quā postea sit lyra imitata. Nec illa mō cōtēti dissimilū cōcordia, quā vocāt harmoniā, sōnti quo
q̄ his morib; dederūt. Nā Plato cum i aliis qbusdā, tū p̄cipue i Timō, ne intelligi qdē, nisi ab iis q
b ii

Legendum
qua.

INSTITVTIONVM ORATORIARVM.

hac quoque parte discipline diligenter pceperint. pot. Quid de philosophis loquitur: quoru fons ipse So crates ia senex istitui lyra non erubescerebat. Duces maximos & fidibus, & tibis cecinisse traditum, & exercitum Lacedemoniorum musicis accessos modis. Quid autem aliud nostris legionibus cornua, ac tubae faciunt: quoru cecitus quatuor est vehemior: tantum Romana in bellis gloria ceteris prestat. Non igitur frustra Plato civili viro, quod vocat, necessariam musicam credidit. Et eius secte, qui aliis seuerissimi, aliis asperrima videtur, principes in hac fuisse sententia, ut existimaret sapientium aliquos nonnullam operam his studiis accommodatos. Et Lycurgus durissimum Lacedemonis legum auctor, musicas discipulas in studiis accommodatos. Et Lycurgus durissimum Lacedemonis legum auctor, musicas discipulas in studiis accommodatos. Et Lycurgus durissimum Lacedemonis legum auctor, musicas discipulas in studiis accommodatos.

legenda esse agnoscitur... repetere de monstrat... esse ad se...

Themistocles... Numeri... Variat in m. s. m. i.

legenda esse agnoscitur... repetere de monstrat... esse ad se...

COMMODAM GEOMETRIAM ORATORI. CAP. XVIII.

Andu aliqui concedo quod eatenus, quae pnticiadi sciencia futurus orator desiderat. Non enim pueri, quae in hoc institutum, aut foemineae vocis exilitate fragi volo, aut seniliter tremere, nec vitia ebrietatis effringat, nec seruilium vernilitate ibuat, nec amoris, avaritiae, metus, discat affectum, qui nec oratori sunt necessaria, & mentem precipue in etate pria tenera adhuc & rude inficiunt. Na frequens imitatio trahit in mores, ne gestus quod ois ac morus a Comcedis petend est, qui enim vtriusque eorum ad quendam modum stare debet orator, plurimum tamen haberit a scenico, nec vultu, nec manu, nec excursionibus nimis. Na si qua in his ars est dicenda ea prima est, ne ars esse videatur. Quid est igitur huius doctoris officium? In primis vitia, si qua sunt, prius emendet, ut expulsa sint verba, ut suis quoque literis, sonis, cunctis. Quarunda enim vel exilitate, vel pigritudine nimia laborant, quaedam velut aciores partem efficiunt, & aliis non dissimilibus, sed ubi hebetioribus.

Democritus... ut apparet in exemplo...

IN Geometria parte fatent esse vtile teneris etatibus, agitari namque aios, atque aculigenia, & celeritate percipiendi venire inde cōcedunt, sed pdesse eam, non ut ceteras artes, cum pcepte sint, sed cum discant, existimant. Id vulgaris opinio est, nec sine causa summi viri etiam ipsam huius sciencie opera dederunt. Na cum sit geometria diuisa in numeros atque formas, numerorum quidem notitia non oratori modo, sed cuiusque primis saltem literis erudito necessaria est. In causis vero vel frequentissime versari solent, in quibus actor, non dico si circa summas trepidat, sed si digitorum saltim incerto aut idecoro gestu a copulatione dissentit, iudicatur indoctus. Illa vero linearis ratio, & ipsa quae cadit frequenter in causas, si de terminis mensuratur sunt lites. Set habet maiore quanda alia cum arte oratoria cognatione. Iam primus ordo est geometrie necessarius, nonne & eloquentie? Ex prioribus geometria probat isequetia, & certis incerta, nonne id in dicendo facimus? Quid illa ppositarum questionum conclusio, non tota fere constat syllogismis? Propter quod plures inuenies, qui dialectice similes, qui rhetorice fateantur hanc arte. Verum & orator etiam si raro, non tamen nunquam probabit dialectice: Na & syllogismis si res poscet vte, & certe enthymemate, qui rhetoricus est syllogismus. Denique probationum quae sunt potestissime, gramice anodites vulgo dicuntur. Quid autem magis oratio quam probatione petit? Falsis quoque verisimilia geometria ratio ne deprehendit. Fit hoc & in numeris per quosdam quas Pseudographias vocant, quibus pueri ludere solebant. Sed alia maiora sunt. Na quae non ita pponendi credat: Quoru locoru extreme lineae eadem mensura colligit, eorum spatium quoque quod iis lineis continetur, par sit necesse est. At id falsum est. Na plurimum refert, cuius sit forme ille circuitus, rephensio a geometris sunt historici, qui magnitudinem isularum satis significari nauigationis ambitu crediderunt. Na ut quae forma pfectissima est, ita capacissima. Ideoque illa circuncursus linea, si efficiat orbem, forma est in planis maxime pfecta, amplius spatium complectetur, quam si quadratus paribus oris efficiat. Rursus quadrata triangulis, triangula ipsa plus egeraterebibus quam si equalibus. Sed alia forsitan obscuriora, nos facillimum etiam imperitis, sequamur experimetur. Iugeri mensura ducetos & quadraginta longitudo pedes esse, dimidiusque in latitudine patere, non fere quis est qui ignoret, & qui sit circuitus, & qui capi claudat, colligere expeditum. At ceteri & octogeni in quibus parte pedes idem spatium extremitatis, sed multo amplius diuisis, quatuor lineis areae faciunt. Id si computare que piget breuioribus numeris idem discant, na denique quadrata pedes, quadraginta per ora, ita ceterum erunt. At si quidem per latera, quae in fronte sint, ex illo quod amplectuntur quarta parte deducet eodem circuductum, si vero portecti vtriusque vndeuceni singulis distet, non plures inter quadratos habebunt, quam per quos longitudo ducet, qui circumbit autem linea, eiusdem spatium erit, cuius ea quae ceterum continetur. Ita quod forme quadrati detraxeris, amplitudini quoque pibit. Ergo etiam id fieri potest, ut maiore circuitu minor loci amplitudo claudat. Hoc in planis. Na in colibus vallibusque etiam imperito patet plus soli esse quam celi. Quid? se eadem geometria tollit ad rationem usque mundi, qui cum siderum certos, constitutosque cursus numeris docet, discimus nihil esse inordinatum atque fortuitum, quod ipsum non sit ptenere ad oratoris potestatem. An vero cum Pericles Atheniensium exercitum perdidisset. Sicut Dion, cum ad destruendam Dionysii tyrannidem venit, non est tali casu deterritus. Sicut exempla licet usus bellici, transeamusque per Archimedes vnus obsidionem Syracusarum in longius traxit. Illud vtriusque iam proprium est ad efficiendum quod intendimus, plurimas questiones quarum difficultas alia ratione explicatio est, ut de ratione diuidendi, de patione in infinitum, de celeritate augendi, linearibus illis probationibus solui solere, ut si est oratori quod proximum demonstrabit liber de omnibus rebus dicendum, nullo modo sine geometria esse possit orator.

DE PRIMA PRONVNCIATIONE, ET GESTVS INSTITVTIONE. CAP. XIX. Andu aliqui concedo quod eatenus, quae pnticiadi sciencia futurus orator desiderat. Non enim pueri, quae in hoc institutum, aut foemineae vocis exilitate fragi volo, aut seniliter tremere, nec vitia ebrietatis effringat, nec seruilium vernilitate ibuat, nec amoris, avaritiae, metus, discat affectum, qui nec oratori sunt necessaria, & mentem precipue in etate pria tenera adhuc & rude inficiunt. Na frequens imitatio trahit in mores, ne gestus quod ois ac morus a Comcedis petend est, qui enim vtriusque eorum ad quendam modum stare debet orator, plurimum tamen haberit a scenico, nec vultu, nec manu, nec excursionibus nimis. Na si qua in his ars est dicenda ea prima est, ne ars esse videatur. Quid est igitur huius doctoris officium? In primis vitia, si qua sunt, prius emendet, ut expulsa sint verba, ut suis quoque literis, sonis, cunctis. Quarunda enim vel exilitate, vel pigritudine nimia laborant, quaedam velut aciores partem efficiunt, & aliis non dissimilibus, sed ubi hebetioribus.

120 240 4800 24000 280000. pedes

ut apparet in exemplo... Fo. XL

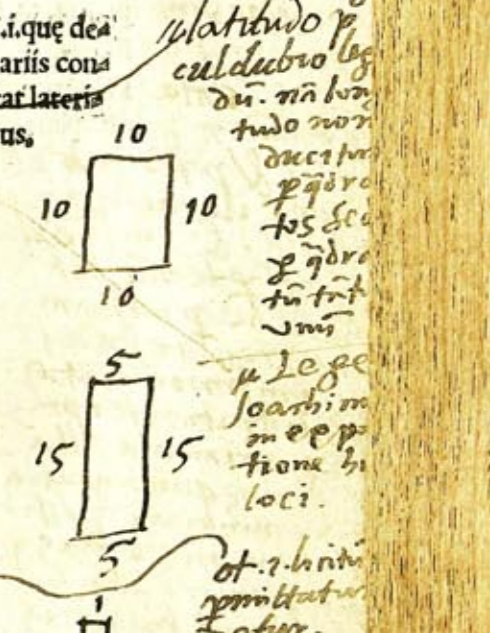
ut in illo exemplo... Digitorum gestus in numeris

Questions geometriae vocat quae recitiores propositiones

clausura... autem gemina

Comcedi officium... Pinguitus

120 240 4800 24000 280000. pedes

INSTITVTIONVM ORATORIA RV M

boris impendere, si res nudas atq; inornatas indicare satis videret. Nec rursus sinuosa, & acce...

In q; ingeniu iudicio praesumitur

Judicium infirmitas

Contraria

Dictare materia

Athoc partim

ocus iste no transibit a me negligenter

De confirmatione & de structura

Historici greci mendaces

Instituitur

Communes loci

in ga admonerat a me no esse simpliciter laudanda sed q; etas erat puerilis ideo a me laudata

uw .7. narratione mollesan

1. si quod scripsit ta nitio sum fuerit ut nisi una lura totu abter emen dari nequeat

temporis. rest. 1. non. 1. (100) vna p... meli? legeret. similib; vel intellige...

moris est perorare, vt in adulteru, aleatore, petulantu ex mediis sunt iudiciis, & si res adicias, ac...

ergo apud grecos contro uersijs magis accomodata apud Romanos suuorij magis erat

in hoc exercitatio omni genere

recte ut puto. sepositi ad altera coena & uulgo fi ambres

populu emendat roachim

qua lero dicit p murena contra seruim subitium inrisconsultum

abiyas putat legem nulla ratione. Nam & paulo post an... Thestis...

Infirmitate .1. imbecillitate & paruitate ingenij

repe nisi .1. si apponit eum magis

Vtiq; .1. Semp

Ius eoru q fecerant leges

Legitimus P. Clodius

certamine .1. fr

theleo que dicit sine compleu temp...

si narratio mo

st. ta hns q ueras agrum causas & ve laudant leges quan declamatorij vel communis nota cognita. p...

Et de ratione declamandi post paululum iterum quia priora rhetorice rudimenta tractata mus, non omnimodum videtur id quod, ut moneam quod sit collaturus ad perfectum discendum rhetor, si quemadmodum a grammaticis exigit poetarum enarratio, ita ipse quoque historiae atque etiam magis orationum lectio suscepta a se discipulos instruxerit, quod non in paucis, quorum id etas exigebat, et pariter utile esse crederent, seruariimus. Ceterum sententiarum iam tunc optima, duae res impedimento fuerunt, quae et longa consuetudo aliter docendi fecerat legem, et robusti fere iuuenes, nec hinc laboris desiderantes, exemplum sequuntur. Nec tamen etiam si quod noui vel sero iuuenissem, prope in posterum pueret. Nunc vero scio id fieri apud grecos ser magis per adiutores, quia non videtur tempora suffectura, si legentibus singulis pro se semper ipsi velit. Et hercle plectio, quae in hoc adhibetur, ut facile atque distincte pueri scripta oculis sequantur, etiam illa quae per cuiusque verbi, si quod minus visitatum incidat, docet, multum infra rhetoris officium existimanda est. At demonstrare viuitutes, vel si quando incidat, vitia, id perfectioris est atque permixti, ut se magistrum eloquentiae pollicetur, maxime per prius, et eo quod validum, quod non vix hinc laboris docentium postulo, ut ad gremium retocatis cuiusque eorum velit libri lectioni deseruiat. Nam mihi cum facilius, tunc etiam multo videtur magis utile, factum silentio, vniu aliquid quod ipsum impari per vices optimis est constituitur lectorum, ut per tunc per nunciacioni quoque assuescat, tunc exposita causa, in qua scripta legentibus orationis clarior dicitur, intelligi poterunt nihil otiosum pati, quod in iuicio quodque in elocutione a notandis erit, quod in premio conciliandi iudicis rationem narrandi lux, breuitas, fides, quod aliqui consilium, et quod occulta calliditas. Namque ea sola in hoc ars est, quod intelligi nisi ab artifice non possit. Quarta deinceps in diuidendo prudentia, quod subtilis et crebra argumentatio, quod viribus inspirat, qua iucunditate permulceat, quae in maledictis aspitas, in iocis urbanitas, ut denique dominet in affectibus, atque in peccata irripit, atque iudicium simile iis quod dicit, efficiat. Tunc in ratione loquendi, quod verbum proprium, ornatum, sublime, ubi applicatio laudanda, quod virtus ei contraria, quod speciose translata, quod figura verborum, quod leuis, et quadrata, set virilis tunc compositio. Ne id quod inutile, etiam corruptas aliqui, et vitiosas orationes quas tamen plerique iudiciorum prauitate mirantur, legi palam pueris, ostendit in iis quod multa impropria, obscura, tumida, humilia, sordida, lasciuia, effeminata sint, quod non laudant modo a plerisque, set (quod peius est) propter hoc ipsum quod sunt praua, laudantur. Nam sermo rectus, et secundum naturam enunciat, nihil habere ex ingenio videtur. Illa vero, quod vitiosae deflexa sunt, itaque exquisita miramur, non aliter quod distor tis, et quocumque modo per digiosis corporibus apud quosdam maius est peritum, quod iis, quod nihil ex cois habitus bonis perdidit. Atque etiam quod specie capiunt, vultus, lauatque, et inultas comas acu comitibus, et non suo colore nitidis, plus est formae putat, quod possit tribuere incorrupta natura, ut pulchritudo corporis venire videatur ex malis moribus. Nec solum haec ipse debet docere proceptor, set frequenter interrogare, et iudicium discipulorum experiri. Sic audientibus securitas aberit, nec quod dicentibus peruenit aures, si multum ad id perducunt quod ex hoc quod inueniat ipsi et intelligant. Nam quod aliud agimur docedo eos quod ne semper docendi sint. Hoc diligenter genitum ausim dicere plus collaturum discerit, quod oes oim artes, quae iuuat sine dubio multum, set latiore quadam comprehensione, per oes quod species rerum quotidie per ne nascuntur, et quod possunt. Sicut de re militari quod sunt tradita quod praecipua communia, magis tamen per de rit scire, quae ducunt quod ratione, in quali loco, tpe, sit usus sapienter, aut contra. Nam in omnibus fere minus valent praecipua, quod experimeta. At vero declamabit quod proceptor, ut sit exemplo suis auditoribus, non plus contulerint lectum Cicero ac Demosthenes. Corripet palam, si quod in declamando discipuli errauerit, non potest erit emendare orationem, quod tamen iucundi, aliena enim vitia reprehendi mauult quod sua. Nec deerat plura quod diceret, set nemine haec vitias fugit atque vitia tamen non piget facere istud, quod non displicebit.

QVI PRIMI LEGENDI. CAP. VI.

Vod si poterit obtineri, non ita difficilis superit questio, quod legendi sint incipientibus. Nam quodam illos minores, quae facilius eorum intellectus videbat, perbauerunt: alii floridius genus, ut ad aleda primatum aetatis ingenia magis accommodatum. Ego optimos quod de, et statim, et semper, set tamen eorum candidissimum quodque, et maxime expositum velim, ut Liuuius a pueris magis quod Sallustium, et hic historiae maioris est auctor, ad quem tamen intelligendum iam perfectum opus est. Cicero, ut mihi quod videtur, et iucundus incipientibus quoque, et aptus est satis, nec perdesse tamen, set etiam amari potest, tunc (quemadmodum Liuuius praecipit) ut quodque erit Ciceroni simillimus. Duo autem genera maxime caueda pueris puto. Vniu, neque eorum antiquitatis nimis admirator in Gracorum, Catonisque, et aliorum similitum lectione durecere velit, set enim horridi atque ieiunii. Nam neque vim eorum adhuc intellectu consequantur, et elocutione, quod tamen sine dubio erat optima, set tamen tpe

f. mali. quales paulo ante dixi etiam prolegem ad discipulos ut agnoscerent vitia

no ars nisi que intelligi nisi ab orti fire nequeat

meminit huius iuuad filium epi stola etiam libro 10. cap. 1. Philander

Lectore

Adiutores uulgo De praesentatione. repetidores. Iquo.

Lectore

Los qd seenamora abul y a prima facie

In omnibus fere minus ualent praecipua quod experimeta

Declamat praesentatione ceptor ut sit exemplo suis discipulis

Illos minores. et illos quod sunt minores. frequens dicendi modus Liuuius. Cicero.

collutus meli temporum. f. corrupta tela plenis formorum

bus aliena, ceteri (quod est pessimum) similes sibi magnis uiris uidebunt. Alterum, quod huic diuersum est, ne recetis huius lasciuie flosculis capri, voluptate quadam praua deliniant, et per dulce illud genus, ac puerilibus ingenis hoc gratum, quo prope est ad amorem. Firmis autem iudiciis, itaque extra periculum positus suaseri, et antiquos legere, quod si assumat solita, ac uirilis ingenii uis deterio rudis seculi splendore, tunc noster hinc cultus clarus enitescet, et nouos, quod et ipsi multa uirtus adest. Nec enim nos tarditatis natura danna uir, set dicendi mutauimur genus, et ultra nobis quod oportebat idulsum, ita non tamen ingenio illi nos supaue rit, quod proposito. Multa ergo licebit eligere. Set curadum erit, ne iis quod permixta sunt, inque. Quosdam uero etiam quos totos imitari oporteat, et fuisse nup, et nunc esse quod, libeter non concesserim modo, uerum etiam ceteri. Set hi quod sint, non cuiusque est perniciare. Tunc circa priores uel errat. Ideoque hac nouorum distuli lectione, ne imitatio iudicium antecederet.

DE DIVISIONE. CAP. VII.

Vit etiam in hoc diuersum praecipitum propositum, quod eorum quodam materias quas discipulis ad dicendum dabat, non ceteri diuisione dirigere, latius dicendo praecipitum, nec solent praebitionibus implebat, set etiam affectibus. Alii, cum primas modo lineas duxissent, post declamationes quod omisisset quod tractabat, quosdam uero locos non minore cura, quod cum ad dicendum ipsi surgeret, excolebant. Vitile uerumque, et ideo neutrum ab altero separo. Set si facere tantum alterum necesse sit, plus perdit demonstrasse recta prius uia, quod retocare ab errore iam lapsos. Primum, quae emendatione auribus modo accipiunt, diuisione uero ad cogitationem etiam et stilum perferunt. Deinde quod libet praecipitum audiunt, quod rephendunt. Sig uero paulo sunt uiuaciores in his perferri moribus, etiam irascunt admonitioni, et taciti reputant. Nec ideo tamen minus uita apte coargueda sunt. Habenda enim ratio ceterorum, quod recta esse quod praecipitum non emendauerit, creditur. Vitraque autem ratio miscenda est, et ita tractanda, ut res ipse postulabit. Namque incipientibus data erit uelut praeformata materia secundum cuiusque uires. At cum satis compositum se ad exemplum uidebunt, breuia quodam demonstranda uestigia, quod percuti, iam suis uiribus sine adminiculo progredi possint. Nonumque credi sibi eos oportebit, ne mala consuetudine semper alienum laboris sequendi, nihil per se conari, et quere sciatur. Quod si satis prudenter dicenda uiderint, iam praecipitum consummata fuerit praecipitum opera. Si quod errauerint, adhuc erunt ad ducem reducendi. Cui rei simile quodam faciendes aues cernimur, quod teneris istimisque foetibus cibos ore suo collatos partunt. At cum uisi sunt adulti, paulum egredi nidis, et circueolare se de illa praecedentes ipsae docent, tunc expertas uires libero coelo suaeque ipsorum fiducia praemittunt.

DE EDISCENDO. CAP. VIII.

Illud ex consuetudine mutatum praesens existimo his, de quibus nunc differimus, atque atque, ne oia quod scripserint, ediscant, et certa (ut moris est) die dicant. Quod quidem maxime patres exigunt, atque ita demum studere liberos suos, si quod frequentissime, declamauerint, credunt, cum profectus praecipitum diligentia confect. Nam ut scribere pueros, plurimumque esse in hoc opere, plane uelim, sic ediscere electos ex orationibus uel historiis, alio uero quo genere dignorum ea cura uoluminum locos, multo magis suadeat. Nam etiam exercebit acriter memoria, aliena comperendo quod sua, et quod erunt in difficiliore huius generis labore uersati sine molestia, quod ipsi compositum, iam familiaris aetate suo affigetur, et assuescet optimis, semperque habebunt intra se, quod imitent. Etiam non sentientes, formam orationis illam, quam mente perit acceperit, exprimet. Abudabunt autem copia uerborum optimorum, et compositio, ac figuris iam non quod sitis, set spote et ex reposito uelut thesauro se offerentibus. Accedit his et iucunda in sermone bene a quoque diatorum relatio, et in causis uilis. Nam et plus auctoritatis afferunt ea quod non praesentis gratia litris sunt comparata, et laudate maiore, quod si nra sint, conciliant. Aliquod tamen praemittendum, quod ipsi scripserint, dicere, ut laboris sui fructus etiam ex illa, quod maxime uelut, laude plurimum capiatur. Uerum id quoque tamen fieri oportebit, cum aliquid quod comodi elimauerit, ut eo uelut primo studii sui donent, ac se meruisse, ut diceret, gaudeat.

AN SECUNDVM SVI QVISQVE INGENII DOCENDVS SIT NATVRAM. CAP. IX.

Uirtus proceptoris haberi solet, nec immerito, diligenter in iis quos erudiendos suscipit, notare discrimina ingeniorum, et quo quodque natura maxime ferat. Nam est in hoc incredibilis quodam uarietas, nec pauciores aetate, pene, quod corporum forme. Quod intelligi etiam ex ipsis oratoribus potest, quod tantum inter se distat genus dicendi, ut nemo sit alteri similis, quod quis plurimum se ad eorum, quos praebat, imitationem compositum. Vitile deinde plerisque uisum est, ita quodque institueret, ut propria natura bona, doctrina fouerent, et in id potissimum ingenia quo tederet, adiuuarent. Ut si quis palaestra peritus, cum in aliquid plenum uirtus gymnasiu uenerit, experit eorum omni modo corpore, atque, discernat cui quodque certamini praeparandum sit.

post haec uerba debent set illa quae paulo post subeuntur. quosdam uero locos non minore cura quam qui ad dicendum ipsi surgerent excolebant quae uerba per errorem librarior. puto locum m

De materiis dandis. I meas. et uersus

Praeformata materia

Profectus praecipitum diligentia constat

Compositio

Palaestra generis nomen

puto lege du ediscere sed potest legi dicunt dicere quin in mitis praecessit at & certa ut moris. ore dicitur & in fine cap. tis, ac se meruisse ut dicerent gaudeant.

suadendū,positū orādī mun⁹ sunt arbitrarij, id enim fieri pōt ab eo quoq; qui vir bon⁹ nō sit. Est igitur frequētissim⁹ finis, rhetorice esse vim psuadendi. Qd̄ ego vim appello, pleriq; potestātē, nōnulli facultatē vocāt, q̄ res nequid afferat ambiguitatis, vim dico...

Handwritten notes in the top left corner, including 'lege me pro' and 'vis'.

Handwritten notes in the middle left margin, mentioning 'Cicero de ora' and 'Seruius Galba'.

Handwritten notes in the lower middle left margin, mentioning 'addiderūt' and 'ut esset sicut'.

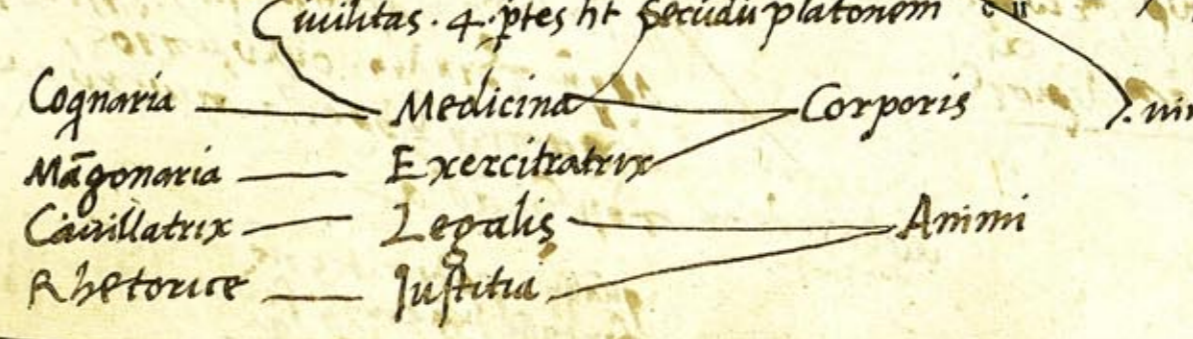
Handwritten notes in the bottom left margin, mentioning 'Theodor' and 'Gorgias'.

Handwritten notes in the bottom left margin, mentioning 'Theodor' and 'Gadara'.

Large handwritten notes at the bottom of the page, including 'Legendum' and 'qua. co. scrip.'.

quibus itē cum de materia rhetorice dicendum erit, respondebimus. Quidā eā negi vim, neq; sciētiā, neq; artē putauerūt. Sed Critolaus vsū dicendi: Nam hoc significat Athenaeus fallēdi artē. Pleriq; autem dum pauca ex Gorgia Platonis, a priorib⁹ imperite excerpta, legere cō Gorgias...

AN UTILIS SIT RHETORICE. Equitur q̄stio, an utilis rhetorice. Nā qdā vehementer in eā inuehi solent, & qd̄ sit indignissimū in accusationem oratoris vtūtur orādī virib⁹, eloq̄ntiā est: que poenīs eripiat scelestos, cuius fraude dānemur interim boni, cōsilia ducātur i peius, nec feditiōes modo, turbāq; populares, sed bella etiā iexpialibilia excitent, cuius deniq; tū maxim⁹ sit vsus, cū pro falsis cōtra veritatē valet. Nam & Socrati obiciūt comici, docere eū quomodo peiorē causam meliorē faciat, & cōtra, Thy siam & Gorgia similia dicit polliceri Plato.

Handwritten notes in the right margin, including 'Eph' and 'repete artificium'.

Handwritten notes in the bottom right margin, including 'Rhetorice' and 'quid'.

INSTITVTIONVM ORATORIARVM.

hil gratia, nihil opinio psumpta, falsiq; testes, p̄q; sit exiguus eloq̄ntiē loc⁹, q̄ p̄e in sola delectatio...

Octaua, Nona, Decima.

Ad octauā. Nam rhetorice non est contraria sibi, causa enim cum causa, nō illa secum ipsa componitur.

Ad nonam. re cōtendit. Item nō euerit opus rhetorice qd̄ efficit, nec enī positū a se argumētū soluit orator.

Vndecima cauillatio. Quia apud eos, q̄ in persuadendo finē putāt, aut si q̄s (vt dixi) casus, du...

Duodecima verisimilitudo dicit. Adiciunt his qui cōtra sentiūt, q̄ sepe q̄ in aliis lib⁹ impugnatū actores cau...

Rhetorice est ars. Ars qd̄ sit. Firms. i. finitio. Quid? q̄ & inspectiōe & exercitatiōe, vt artes ceterae, constat.

GENERALIS DIVISIO ARTIVM, ET EX QVIBVS SIT RHETORICA. Cap. XIX.

Vm sint autē artū aliē positē in inspectiōe, i. cognitiōe & affirmatiōe rerū, qua...

Rhetorica nō utiq; p̄p̄o sitū habet semp̄ uera dicendi sed semp̄ uerisimilia

Obiectio oportet ad ueritatem

Repete sciunt an ne dicunt

Firms. i. finitio

1. omnis confiteri debet esse artem & dignitate

uidet mihi sup̄fluere

chur dicit qd̄ p̄q; dicit runt genere p̄u...

ut verbi gratia, m̄s distat a...

LIBER. II. multiplicitate ista questio & iuncta questio...

enim rhetorice in oratore etiam tacente, & si desierit agere, vel proposito, vel aliquo casu impedi...

VTRVM PLVS CONFERAT ELOQVENTIE ARS, AN NATVRA. Cap. XX.

Q̄o quartū etiam, natura ne plus ad eloquentiā conferat, an doctrina. Qd̄ ad p̄p̄o...

AN VIRTVS SIT RHETORICA. Cap. XXI.

La questio est maior, ex medijs artib⁹, q̄ neq; laudari p̄ se, neq; vitupari possunt.

sed vtilis aut sec⁹, scdm̄ mores v̄tutiū fuit, habēda sit rhetorice, an sit, vt com...

Quem cum spectasset Alexander, donasse eum dicitur eiusdem leguminis modio. Quod qui...

Quod philosophi quidem multis & acutis conclusionibus colligunt, m̄a...

Si virtute sunt remore itaq; cū duo sint ḡna oratiōis, altera p̄p̄tūa, q̄ rhetorice dicit, altera cōcisa, q̄...

de esse possit oratio. Quia ea i quoq; aialū est virt⁹, qua p̄stat cetera vel plerūq; vt i leone ipet⁹, i...

11. h. ad illud refertur qd̄ dicit natura sine doctri...

post p̄mā comparationē terre addit secundā comparationē...

ut verbi gratia, m̄s distat a...

Signum sine utroq; fieri neq; orator fructu est...

u h̄ refertur ad illud qd̄ dicitur...

refert ad illud qd̄ dicitur...

refertur ad illud qd̄ dicitur...

refertur ad illud qd̄ dicitur...

refertur ad illud qd̄ dicitur...

refertur ad illud qd̄ dicitur...

refertur ad illud qd̄ dicitur...

refertur ad illud qd̄ dicitur...

refertur ad illud qd̄ dicitur...

refertur ad illud qd̄ dicitur...

refertur ad illud qd̄ dicitur...

menta sine gemitu feret. malus seruus, tolerantia tamen doloris laude sua non carebit. Multa sunt eadem, set aliter. Sufficiens igitur haec, quia de utilitate supra tractauimus.

QVAE SIT MATERIA RHETORICES. Cap. XXII.

Materia rhetorices quidam dixerunt esse orationem, quam sententiam ponit apud Platonem Gorgias. Quae si ita accipitur, ut sermo quacumque de re compositus dicatur oratio, non materia, set opus est, ut statuarii statua, nam & oratio efficitur arte, sicut statua. Si vero hac appellatione verba ipsa significari putamus, nihil haec sine rerum substantia faciunt. Quidam argumeta persuasibilia, quae & ipsa in parte sunt operis, & arte fiunt, & materia egent. Quidam civiles quaestiones, quorum opinio non qualitate, set modo errat. Est enim haec materia rhetorices, set non sola. Quidam, quia virtus sit rhetorice, materiam eius totam vitam vocant. Alii, quia non omnium virtutum materia sit tota vita, set plerumque earum versentur in partibus, sicut iustitia, fortitudo, continentia, propriis officiis, & suo fine intelligunt: rhetorices quoque dicunt in vna aliqua parte ponendam, eius locum in Ethice negotiale assignant. i. περὶ ἀρετῆς. Ego (nec id sine auctoribus) materiam esse rhetorices iudico, oes res quaeque ei ad dicendum subiectae erunt. Nam Socrates apud Platonem dicitur Gorgiam videtur, non in verbis esse materiam, set in rebus. Et in Phaedro, palam non in iudiciis modo & concionibus, set in rebus etiam priuatis ac domesticis rhetorices esse demonstrat. Quo manifestum est, hanc opinionem ipsam Platonem fuisse. Et Cicero quodam loco materiam rhetorices vocat res, quae subiectae sunt ei, set certas demum putat esse subiectas, alio vero de omnibus rebus oratori dicendum arbitratur, his quidem verbis. Quae vis oratoris praesentioque ipsa bene dicendi hoc suscipere ac polliceri videatur, ut omni de re quaeque sit praeparata, ornate ab eo copioseque dicatur. Atque adhuc alibi. Eniuero oratori, quae sunt in hominum vita (quandoquidem in ea versatur orator, atque ea est ei subiecta materia) omnia quaesita, audita, lecta, disputata, tractata, agitata esse debent. Hanc autem quam nos materiam vocamus, id est res subiectas, quidam modo infinitam, modo non propriam rhetorices esse dixerunt, eaque arte circumcurrentem vocauerunt, quae in omni materia diceret, cum quibus mihi minima pugna est. Nam de omni materia dicere eam fatetur, propria habere materiam, quia multiplicem habeat, negant. Set nec infinita est, etiam si est multiplex, & aliae quoque artes maiores habent multiplicem materiam, velut architectonica. Namque in omnibus quae sunt in aedificatio utilia, versatur. Et celerata, quae auro, argento, ere, ferro, opera efficit. Nam sculptura etiam ligni, ebur, marmor, vitrum, gemas, praeter ea quae supra dixi, complectitur. Nec prius non est materia rhetorices, si in eadem versatur & alius. Nam si quaeratur quae sit materia statuarii, dicitur a se: si quaeratur quae sit ex cuforis, id est eius fabrica, quam graeci vocant χαλκῶν ἔργα, similiter aes esse respondeant. Atque plurimum statuus differunt vasa. Nec medicina ideo non erit ars, quia vinctio & exercitatio cum palestra, cum borum vero qualitas etiam cum coquorum ei sit arte communis. Vero de bono, utili, iusto differere, philosophiae officium esse dicunt non obstat. Nam cum philosophi dicunt, hoc accipi volunt virtutem bonum. Cur igitur orator, quae a bono viro non separo, in eadem materia versari mirer? Cum praesertim primo libro iam ostenderim philosophos omissem hanc ab oratoribus partem occupasse, quae rhetorices propria semper fuisse, ut illi potius in nostra materia versentur. Denique cum sit dialectica materia de rebus subiectis disputare, sit autem dialectica oratio concisa, cur non eadem perpetua quoque materia videatur? Solet a quibusdam & illud poni. Omnium igitur artium perit erit orator, si de omnibus ei dicendum est. Possent hic Ciceronis respondere verbis, apud quem hoc inuenio. Mea quidem sententia nemo esse poterit omni laude cumulat orator, nisi erit omnium rerum magnarum, atque artium scientiam consecutus. Set mihi satis est, eius esse oratoris rei de qua dicit, non inscium. Nec enim oes causas nouit, & debet posse de omnibus dicere. De quibus ergo dicitur de quibus didicit. Similiter de artibus quoque de quibus dicendum erit, iterum dicet, & de quibus didicerit, dicit. Quid ergo, non autem faber de fabrica meli, aut de musica musicus? Si nesciat orator quid sit de quo quaeratur, plane melius. Nam & litigator rusticus illiteratusque de causa sua meli quam orator, qui nesciat quid in lite sit, dicet. Set accepta a musico, a fabro, sicut a litigatore, meli orator quam ipse qui docuerit. Verum & faber cum de fabrica, & musicus cum de musica, si quid confirmationem desiderauerit, dicet, non erit quidem orator, set faciet illud quasi orator. Sicut cum vulnus sperit deligabit, non erit medicus, set faciet ut medicus. An huiusmodi res, nec in laude, nec in deliberatione, nec in iudicio veniunt? Ergo cum de faciendo portu Hostiensis deliberatum est, non debuit dicere sententiam orator? Atque opus erat ratione architectonice. Liures & tumores in corpore, crudelitatis an veneni signa sint, non tractat orator. At est id ex ratione medicinae. Circa mensuras & numerosum versabit? Dicam quod haec geometriae esse partes. Equidem omnia fere posse credo casu aliquo venire in officium oratoris, quod si non acciderit, non erit ei subiecta. Ita sic quoque recte diximus materiam rhetorices esse, oes res ad dicendum ei subiectas.

Subiectum rhetorices.

De oratore primo. In eodem.

De orat. iiii.

Architectonica. Sculptura.

In secundo de oratore.

De quibus dicitur De quibus didicerit nota locutionem

q. d. tradit. q. m. i. r. d. est ex ratione medicinae. artes mechanice. q. d. debuit. cu roachim.

Quod quidem probat etiam sermo communis. Nam cum aliquid de quo dicam accepimus, positam nobis esse materiam frequenter etiam praestatio testatur. Gorgias quidem adeo rhetori de omnibus putauit esse dicendum, ut se in auditoris interrogari pateretur, qua quisque de re vellet Hermagoras quoque dicendo materiam esse in causa & in quaestionibus, omnes res subiectas erant complexus. Sed quaestiones si neget ad rhetorices pertinere, differunt a nobis. Si autem ad rhetorices pertinent, ab hoc quoque adiuuamur. Nihil est enim quod non in causam, aut in quaestiones cadat. Aristoteles tres faciendo partes orationis, iudicialem deliberatiuam, demonstratiuam, pene & ipse oratori subiecit omnia, nihil enim non in haec cadit. Quaeritur a paucissimis etiam de instrumentum est. Instrumentum voco, sine quo formata materia in id quod velimus effici opus, non possit. Verum hoc ego non arte credo fieri, sed artificem. Neg enim scientia desiderat instrumentum, quae potest esse consummata, etiam si nihil faciat, sed ille opifex, ut callidior celum, & pictor penicilla. Itaque haec in eum locum, quo de oratore dicturi sumus, differamus. M. FABII QUINTILIANI DE INSTITVTIONE ORATORIA LIBER TERTIVS. DE SCRIPTORIBVS ARTIS RHETORICAE. CAPI.

Voniam in libro secundo quaeritur, quid esset rhetorice, & quis finis eius, atque tem quoque esse eam, & utile & virtute, ut vires nostrae tulerunt, ostendimus, materiamque ei res omnes de quibus dicere oporteret, subiecit: iam hinc unde coeperit, quibus constet, quo quoque in ea modo inuenienda atque tractanda sint, exequar. Intra quem modum plerique scriptores artificum constiterunt, adeo ut Apollodorus ceteris solis iudicialibus fuerit. Nec sum ignarus, hoc a me praecipue, quod hic liber inchoat, opus studiosos eius desiderasse, ut inquisitione opinionum, quae diuersissime fuerunt, longe difficillimum, ita nescio an minime legitibus futurum voluptati, quippe quod prope nuda praeparatorum traditione desideret. In ceteris enim admiscere tetrauimus aliquid notioris, non iactandi ingenii gratia (namque in id eligi materia poterat vberior) sed ut hoc ipso allicere magis iuuentute ad cognitionem eorum, quae necessaria studiis arbitrabamur, si ducti iucunditate aliqua lectionis libetius disceret, ea quorum ne ieiuna atque arida traditio auerteret animos, & aures praesertim tam delicatas, raderet verebatur. Qua ratione se Lucretius dicit praecipua philosophiae carmine esse complexum. Namque haec, ut est notum, similitudine vitur. Ad velum pueris absinthia tetra mederes. Cum dare conatur, prius oras pocula circum aspiciat, mellis dulci flauoque liquore. Et sequitur. Sed nos nunc veremur, ne parum hic liber mellis, & absinthii multum habere videatur, sitque salubrior studiis quam dulcior. Quin etiam hoc timeo, ne ex eo minore gratia ineat, quam plerumque non inuenta per me, sed ab aliis tradita continebit: habeat etiam quosdam qui contra sentiant & aduersent, patereque plurimi auctores, quibus eodem rederet, diuersas tamen vias munierunt, atque in sua quisque induxit sequentes. Illi autem probat qualescumque ingressi sunt iter, nec facile inculcatas pueris persuasiones mutaueris, quae nemo non didicisse mauult quam discere. Est autem, ut praedete libro patebit, infinita dissensio auctorum, primo ad ea quae rudia atque imperfecta adhuc erant, adiciendum quod inuenissent scriptoribus, mox, ut aliquid sui videretur afferre, etiam recta mutabunt. Nam primus post eos quos poetae tradiderunt, mouisse aliqua circa rhetorice Empedocles dicitur. Artium autem scriptores antiquissimi Corax & Thrasias Siculi, quos insectus est vir eiusdem insule Gorgias Leontinus, Empedocles (ut traditur) discipulus. Is beneficio longissime aetatis (nam ceterum & nouem vixit annos) cum multis simul floruit. Ideoque & illorum, de quibus supra dixi, fuit amulus, & ultra Socrate usque durauit. Thrasymachus Calcedoniensis cum hoc, & Prodichus Chius & Abderites Protagoras, a quo decem milibus denariorum didicisse arte quam edidit, Euathlus dicitur & Hippias Eleus, & quem Palamedes Plato appellat, Alcidas Eleates. Antiphon quoque & primus omnium orationem scripsit, & nihilominus arte & ipse composuit, & profectum dixisse optime est creditus. Etiam Polycrates, a quo scripta in Socrate diximus orationem. Et Theodoros Byzantius, ex his & ipse, quos Plato appellat λογιστῆς αἰσάλοιο. Florum primi communes locos tractasse dicuntur, Protagoras, Gorgias, Prodichus, & Thrasymachus. Cicero in Bruto negat ante Pericle scriptum quicquam, quod oratorum habeat, etiam aliqua ferri. Equidem non reperio quicquam tamen eloquentiae fama dignum. Ideoque minus miror, esse quod nihil ab eo scriptum putet, haec autem quae feruntur, ab aliis esse composita. His succedere multi, sed clarissimus Gorgias auditor Isocrates, quae de praepatore eius inter auctores non conuenit. Nos autem Aristoteli credimus. Hinc velut diuersae secari coeperunt viae. Nam & Isocrates praestantissimi discipuli fuerunt in omnium studiorum genere, eoque iam seniore octauum enim & nonagesimum impleuit annus) pomeridianis scholis Aristoteles praecipue arte oratoria coepit, noto quidem illo (ut traditur) versu ex Philocteta frequenter vsus. αἰσάλοιο σιωπῶν ἀβή, ἰσοκράτην εἰς ἀλέγειν. Turc.

Sic quidam dicitur. Sic quidam dicitur.

floruerunt. quia praecessit paulo ante. cum multis simul floruit.

Nemo non didicisse mauult quam discere.

q. d. sit causa & quo differat a quaestione. ne uter in 3. libro in fine. in 5. de instrumentum quaestio. in 1. in 1. intelligit, quod quidam ad oratore. p. t. d. negant a quibus d.

de praeparatorum traditione desideret. In ceteris enim admiscere tetrauimus aliquid notioris, non iactandi ingenii gratia.

In Lucretio. Nam philander. in Lucretio. Munire vias. in Phin. h. 27. nat. hist. ra. 7. scribit. folia absinthii. Auctores in sermo pueri. rhetorice dicitur ut amant. ritumem, fallere. rent. philander.

Protagoras. Euathlus. in Phaedro. in scriptoribus. in Phin. Menelaus. nestore. Phoenicem &

Scribitur h. c. i. de oratore. 3. & Thrasias. 1. sed h. miror u. m. 3. laertium de oratore. rate h. e. ferre.

1. contraxioe
Leges INSTITVTIONVM ORATORIA RVM.

defenditur. Quibus si deficiamus, vltima quidem, sed iam sola superest salus, aliquo iuris adiutorio elabendi ex crimine, quod nec negari, nec defendi potest, ut non videatur iure actio interdi. Hinc illae quaestiones siue actionis siue translationis. Sunt enim quaedam non laudabilia natura, sed iure concessa, ut in xii. tabulis debitoris corpus inter creditores diuidi licuit, quam legem mos publicus repudiauit. Et aliquid aequum, sed prohibitum iure, ut libertas testamentorum. Accusatori nihilo plura inuenta sunt, quam ut probet factum esse, hoc esse factum, non recte factum, iure se intendere. Ita circa species easdem omnis verus habitus, trahitur tantum aliquando partibus, ut in causis, in quibus de premio agitur, recte factum petitor probat. Hec quatuor velut proposita formae actionis, quae sunt generales status vocatae, in duo (ut ostendi) genera descendunt, rationale & legale. Rationale simplicius est, quia ipsius rationis naturae contemplatione constat. Itaque in eo satis est ostendisse coniecturam, finitionem, qualitates. Legaliu plures sunt species, necesse est, propterea quod multae sunt leges, & varias habent formas. Alia est cuius verbis utimur, alia cuius voluntate alias nobis, cum ipsi nullam habemus, adiungimus, alias inter se comparamus, alias in diuersum interpretamur. Sic nascuntur haec veluti simulacra ex illis tribus, interim simplicia, interim & mixta, propria tamen faciem ostendunt, ut scripti, & voluntatis, quae sine dubio, aut qualitate aut coniectura continentur, & syllogismus, qui est maxime qualitatis, & legis contrarie, quae iisdem quibus scriptum & voluntas, constat, & de uerbis, quae semper coniectura explicatur. Finitio quoque utriusque generi, quodque rerum, quodque scripi contemplatione constat, communis est. Hec omnia etiam si in illos tres status veniunt, tamen quia (ut dixi) habent aliquid velut proprium, videntur demonstranda discentibus, & permittendum ea dicere, vel status legales, vel quaestiones, vel capita quaedam minora, dum sciant, nihil ne in his quidem praeter tria, quae praediximus, querat quantum, & quantum multum, & ad aliquid, & ut nonnulli putauerunt comparatiuos, non eadem rationem habent. Sunt enim haec non ad varietatem iuris, sed ad solam rationem referenda. Ideoque semper in parte, aut coniectura, aut qualitates ponenda sunt, ut qua mente, & quo tempore, & quo loco. Sed de singulis dicemus quaestionibus, cum tractare praecipua diuisionis coeperimus. Hoc inter omnes conuenit, in causis simplicibus singulos status esse causarum, quaestionum autem, quae velut subiacentes ad illud, quo iudicium continetur, referuntur, sepe in unam cadere plures posse. Etiam credo aliquando dubitari, quo statu sit utendum cum aduersus unam intentionem plura opponuntur, & sicut in colore dicitur narrationis esse optimum, quae actor optime tueatur, ita hic quoque posse dici, eum statum esse faciendum, in quo tuendo plurimum adhibere virtutum posset orator. Ideoque pro Milone, aliud Ciceroni agere placuit, aliud Bruto, cum exercitationis gratia componeret orationem, cum ille iure tanquam insidiator occisum, & tamen non Milonis consilio dixerit, hic etiam gloriatus sit, occiso malo ciue in comitibus vero posse duos vel tres inueniri, vel diuersos (ut si quis aliud se non fecisset, aliud recte fecisset) defendatur generis eiusdem, ut si quis duo crimina vel omnia neget. Quod accidit etiam si de una re queratur aliqua, sed ea plures petat, vel eodem iure, ut proximitatis, vel diuersa, ut cum hic testamentum, ille proximitate nitatur. Quoties autem aliud alii petitori opponitur, dissimiles esse status necesse est, ut in illa controuersia. Testamenta legibus facta, rara sunt. Intestatorum partem liberi heredes sunt. Abdicatus, ne quid de bonis patris capiat. Nothus ante legitimum natus, legitimus filius sit, post legitimum natus tantum cuius. In adoptione dare liceat. In adoptione dato redire in familiam liceat, si pater naturalis sine liberis decesserit. Qui ex duobus legitimis alterum in adoptionem dederat, alterum abdicauerat, sustulit nothum, instituit heredem abdicato decesserit. Omnes de bonis contendunt. Nothus, qui non sit legitimus, greci vocant, latinum rei nomen, ut ro quoque in oratione quadam testatus est, non habemus, ideoque utimur peregrino. Sed ad propositum. Heredi scripto opponitur, lex abdicatus, ne quid de bonis patris capiat: sit status scripti & voluntatis, an illo modo capere possit, an ex voluntate patris, an heres scriptus. Notho duplex fit quaestio, quae post legitimum natus sit, & quae non sit ante legitimum natus. Prior syllogismus habet, an pro non natis sint habendi, qui a familia sunt alienati. Altera scripti & voluntatis. Non enim esse hunc natum ante legitimum conuenit, sed voluntate legis se tuebitur, quia dicit tale fuisse, ut legitimus esset nothus, tum natus, cum alius legitimus in domo non esset. Scriptum quoque legis excludit dicens, non ut si postea legitimus natus non sit, notho nocere, uteturque hoc argumento, finge solum natum nothum, cuius conditionis erit, tantum cuius: atqui non erit post legitimum natus filius: atqui non erit ante legitimum natus, quare si verbis legis statum non potest, voluntate standum est. Nec quoniam turber, quae ex via lege duo status fiant, duplex est, ita vim duarum habet. Redire in familiam volenti dicitur ab altero. Primum, ut tibi redire liceat, heres sum, idem status qui in petitione abdicati, queritur etiam an possit esse heres abdicatus. Adicitur communiter a duobus, redire tibi in familiam non licet, non enim patere

Defectus
Legales species quatuor.
consequitur finitioe qualitate
ambiguu
no sunt status legales sed rationales
quoniam unusquisque narrat re ut sibi ma prima rouducit & ille oratio pro est optimo color Milone, qui actor optime tuetur. si puto illud narratio in s. simplice facienda statum
hoc dicit quod in ante dicitur exemplis in oratione de vna re sed de duobus

1. syllogismus & scripti voluntatis.
que lex est nothi ante legitimum natus legitimum est post legitimum natus
si ut possint esse vni status vel plur. vni si petitor ibi negetur come per p. aut. si imitate aut testamento. duo si alteri negetur omnino esse proximum. alteri. obij. fiantur verba vni qua testamento vel dit. Quod si ut sit. status vni generis. & huius melius quod sequitur. Quod res autem aliud alij petitori opponitur
f. in uniuersis q. fit in iudicio. 7. libris in fine ne prius in scriptis & in re p. huius sequentibus
notus ante legitimum natus
f. voluntate legis
f. abdicato et notho

1. que si p. in huius no est status specialis LIBER. III.

1. in parte magis propter finitioe & in parte magis propter finitioe in parte magis propter finitioe Fo. XXVI.

sine liberis decessit. Sed in hoc propria quisque eorum quaestione nitetur. Alter enim dicit, abdicatum quoque inter liberos esse, & argumentum ducit ex ipsa qua repellitur lege. Superuacuum enim fuisse prohiberi patris bonis abdicatum, si esset numero alienorum: nunc quia filii iure futurus fuerit intestati heres, oppositam esse legem, quae tamen id non efficiat, ne filius sit, sed ne heres. Status finitiuus, quid sit filius. Rursus nothus eisdem colligit argumentis, non sine liberis patre decessisse, quibus in petitione usus est, ut probaret se esse filium, nisi forte & hic finitionem mouet, an liberi sint etiam non legitimi. Cadet ergo in unam controuersiam, vel specialiter duo legitimi status, scripti & voluntatis & syllogismus, & praeterea finitio, vel tres illi, qui natura soli sunt, coniectura in scripto & voluntate, qualitas in syllogismo, & quae per se est aperta finitio. Causa quoque, & iudicatio, & continens est in omni genere causarum. Nihil enim dicitur, cui non insit ratio, & quo iudicium referat, & quod re maxime continetur. Sed quia magis haec variatur in litibus, & fere tradita sunt ab iis, qui de iudicialibus causis aliqua composuerunt, in illa parte differatur. Nunc quia in tria genera causas diuisi, ordinem sequar.

DE DEMONSTRATIVO, QVOD CONSTAT LAUDE ET VITUPERATIONE. CAP. XI. cap. ix.

Capitulum incipiam ab ea, quae constat laude & vituperatione. Quod genus videtur Aristoteles, atque eum secutus Theophrastus, a parte negotiali, hoc est negotiis remouisse, totamque ad solos auditores relegasse, & id eius nominis, quod ab ostentatione ducitur, proprium est. Sed mos Romanus, etiam negotiis hoc munus inseruit. Nam & funebres laudationes pendunt frequenter ex publico aliquo officio, atque ex senatusconsulto magistratibus sepe mandantur, & laudare sestem, vel contra pertinet ad momentum iudiciorum, & ipsis etiam reis dare laudatores licet, & editi in competitoribus, in I. Pisonem, & Clodium, & Curionem libri, vituperationem continent, & tamen in senatu loco sunt habiti sententiae. Nec inficias eo, esse quosdam ex hoc genere materias ad solam compositas ostentationem, ut laudes Deorum, virorumque, quos priora tempora rulerunt. Quo soluitur quaestio supra tractata, manifestumque est errare eos, qui nunquam oratorum dicitur, nisi de re dubia putauerunt. An laudes Capitolini Iouis, perpetua sacri certaminis materia, vel dubie sunt, vel non oratorio genere tractantur. Ut desiderat autem laus negotiis adhibetur, probationem, sic etiam illa quae ostentationi componitur, habet interim aliquam speciem probationis. Ut qui Romulum Martis filium, educatumque a lupa dicat, in argumentum celestis ortus utatur his, quae abiectus in profluentem non potuerit extinguere, quae omnia sic egerit ut genitum praeside bellorum Deo incredibile non sit, & ipsum quoque caelo receptum temporis eius homines non dubitauerunt. Quaedam vero etiam in defensionis specie cadent, ut si in laude Herculis, permutatum cum regina Lydie habitum, & imperata (ut traditur) pensa orator excuset. Sed proprium laudis est res amplificare, & ornare. Quae materia praecipue quidem in deos & homines cadit, est tamen & aliorum animalium, & carentium anima. Verum in deis, generaliter primam maiestatem ipsius eorum naturae venerabimur, deinde propria vim cuiusque & inuenta, quae vtilis aliquid hominibus attulerunt. Vis ostenditur, ut in Ioue, regundorum hominum: in Marte, bellum: in Neptuno, maris. Inuenta, ut artem in Minerua: Mercurio, literarum: medicinae, Apolline: Cerere, frugum: Libero, vini. Tum si qua ab his acta vetustas tradidit, commemoranda. Addunt etiam diis honorem parentes, ut si quis sit filius Iouis, Addit antiquitas, ut iis qui sunt ex Chao. Progenies quoque, ut Apollo ac Diana Latone: Laudandum in quibusdam, quae geniti immortales, in quibusdam, quae immortalitatem virtute sunt consecuti, quod pietas Principis nostri, praesentium quoque temporum decus, fecit. Magis est varia laus hominum. Nam primum diuiditur in tempora, quodque ante eos fuit, quodque ipsi vixerunt. In iis autem temporibus qui fato sunt functi, etiam quod est infecutum. Ante hominem patria, ac parentes, maioresque erunt, quorum duplex tractatus est. Aut enim respondisse nobilitati pulchrum erit, aut humilium genus illustre factis. Illa quoque interim ex eo, quod ante ipsum fuit, tempore trahetur, quae responsis vel augurii futuram claritatem promiserunt. Sicut etiam qui ex Theride natus esset, maiore patre suo futurum cecinisse dicitur oracula. Ipsius vero laus hominis ex animo, & corpore, & extra positus peti debet: Et corporis quidem fortuitorumque cum leuior, tum non vno modo tractanda est. Nam pulchritudinem interim roburque prosequimur honore verborum, ut Homerus in Agamemone, atque Achille. Interim confert admirationi multum etiam infirmitas, ut cum idem Tydea paruus, sed bellator dicit fuisse. Fortuna vero tum dignitatem affert, ut in regibus, principibusque, namque est haec materia ostendenda virtutis yberior, tum quo minores opes fuerunt, eo maiore benefactis gloria parit. Sed omnia quae extra nos bona sunt, quaeque hominibus forte obtigerunt, non ideo laudantur, quae habuerit quis ea, sed quae iis honeste sit usus. Nam diuitia, & potentia & gratia, cum plurimum virtutum dent in vtraque parte, certissimum

in hanc finitioe
f. in parte magis propter finitioe
f. in parte magis propter finitioe
f. in parte magis propter finitioe

Laus deorum
Laus hominum
a tempore
laudandi vel lege
A corpore
A fortuna
Dona

inuidiosa Aluis
Quetus co.

Principium
Insinuatio

mili attentum parare debemus. Nam honestum quidem ad conciliationem satis per se valet. In admirabili, & turpi, remediis opus est. Et eo quidam exordium in duas diuidunt partes, in principium & insinuationem, vt sit in principiis recta benevolentiae & attentionis postulatio. Quae quae esse in turpi genere causae non possit, insinuatio surrepat animis, maxime vbi frons causae non satis honesta est, vel quia res sit improba, vel quia ab hominibus parum probetur, aut si facie ipsa quoque premitur, vel inuidia consistens ex diuerso patroni, aut patris, vel miserabilis senis, caeci, infantis. Et quidam, quibus aduersus hanc modis sit medendum, verbosius tradunt, materiasque sibi ipsi fingunt, & ad morem actionum prosequuntur, sed cum hac orientur ex causis, quarum species consequi omnes non possumus, nisi generaliter comprehendantur, in infinitum sunt extrahenda. Quare singulis consilium ex propria ratione nascetur. Illud in vniuersum praecipuum sit, vt ab iis quae laedunt, ad ea quae prosunt, refugiamus. Si enim causa laboramus, persona subueniat, si persona, causa, si nihil quod nos adiuuet, erit, queramus quid aduersarium laedat. Nam vt oprabile est plus fauoris mereri, sic proximum odii minus. In iis quae negari non poterunt, elaborandum vt aut minora esse dicentur, aut alia mente facta, aut nihil ad praesentem quaestionem pertinere, aut emendari posse poenitentia, aut satis iam punita videantur. Ideoque agere aduocato quod litigatori facilius, quia & laudat sine arrogantiae crimine, & aliquando vtiliter etiam reprehendere potest. Nam se quoque moueri interim fingit, vt pro Rabirio Posthumo Cicero, dum aditum sibi ad aures facit, & auctoritatem induit vera sentientis, quo magis credatur vel defendenti eadem, vel neganti. Ideoque primum hoc intueamur, litigatoris, an aduocati persona sit vtendum, quoties vtrunque fieri potest. Nam illud in schola liberum est, in foro rarum, vt sit idoneus suae rei quisque defensor. Declamaturus autem maxime positus in affectibus causas propriis personis debet induere. Hi sunt enim qui mandari non possunt, nec eadem vi perferuntur alieni animi, quae sui, motus. His etiam de causis insinuatione videtur opus esse, si aduersarii actio iudicum animos occupauerit, vel si dicendum apud fatigatos est, quorum alterum premitendo nostras probationes, & aduersas eluendo vitabimus, alterum & spe breuitatis, & iis quibus attentum fieri iudicium docuimus. Et vrbinitas opportuna reficit animos, & vndeque petita iudicis voluptas leuat tedium. Non inutilis etiam est ratio occupandi quae videntur obitare, vt Cicero dicit scire se, mirari quosdam, quos is, qui per tot annos defenderit multos, laeserit neminem, ad accusandum Veram rem descenderit. Deinde ostendit hanc ipsam sociorum defensionem, quod schema Prolepsis dicitur. Id cum sit vtile aliquando, nunc a declamatoribus quibusdam pene semper assumitur, qui fas non putant nisi a contrario incipere. Negant Apollodorum secuti, tres esse (de quibus diximus) preparandi iudicis partes, sed multas species enumerant, vt ex moribus iudicis, ex opinionibus ad causam extra pertinentibus, ex opinione de ipsa causa, quae sunt prope infinitae, tum iis, ex quibus omnes constant controuersiae, personis, factis, dictis, causis, temporibus, locis, occasionibus ceteris. Quas veras esse fateor, sed in hac tria genera recidere. Nam si iudicem beneuolum, attentum, docilem habeo, quid amplius debeam optare non reperio, cum metus ipse, qui maxime videtur esse extra haec, & attentum iudicem faciat, & ab aduerso fauore deterreat. Verum quoniam non est satis demonstrare discipulis, quae sint in ratione proemii, sed dicendum etiam quomodo perfici facillime possint, hoc adicio, vt dicturus intueatur, quid, apud quem, pro quo, contra quem, quo tempore, quo loco, quo rerum statu, qua vulgi fama dicendum sit, quid iudicem sentire credibile sit antequam incipiamus, tum quid aut desideremus aut deprecemur, ipsa illi natura eo ducet, vt sciat quid primum dicendum sit. At nunc omne quod coeperint proemium putant, & vt quicquid succurrit, vtrique si aliqua sententia blandiatur, exordium. Multa autem sine dubio ex aliis partibus sunt, aut aliis partibus causae communia, nihil tamen in quoque melius dicitur, quod aequae bene dici alibi non possit. Multum gratiae exordium est quod ad actione aduersae partis materiam trahit, hoc ipso, quod non compositum domi, sed ibi, atque e re natum, & facilitate famam ingenii auget, & facie simplicis sumptique ex proximo sermonis fidem quoque acquirat, adeo vt etiam si reliqua scripta atque elaborata sint, tamen plerumque videatur tota extemporalis oratio, cuius initium nihil preparatum habuisse manifestum est. Frequentissime vero proemium decebit, & sententiarum, & compositionis, & vocis, & vultus modestia, adeo vt in genere causae etiam indubitabili, fiducia se ipsa nimium exercere non debeat. Odit enim iudex fere litigantis securitatem, cumque ius suum intelligat, tacitus reuerentiam postulat. Nec minus diligenter, ne suspensus in vlla parte, vitandus, propter quod minime ostentari debet in principiis cura, quia videtur ars omnino dicentis contra iudicem adhiberi. Sed ipsum istud euitare summum artis est. Na id sit

Ut est optabile plus fauoris mereri, sic proximum odij minus?

Insinuatione quando utendum

Prolepsis

Circumstantiae sex

De ratione exordii

Multigratia

Odit iudex litigantis securitatem

Sui pro eius aduerte

exerere. f.

intra ammos iudicis

ne dubio ab omnibus, & quidem optime praecipuum est, verum aliquatenus temporum conditio ne mutatur, quia iam quibusdam in iudiciis, maxime capitalibus, vt apud Centumuiros, ipsi iudices exigunt sollicitas & accuratas actiones: contemni se, nisi dicendo etiam diligentia appareat, credunt: nec doceri tantum, sed etiam delectari volunt. Et est difficilis huius rei moderatio, quae tamen ita temperari potest, vt videamur accurate, non callide dicere. Illud ex praecipuis veteribus manet, ne quod insolens verbum, ne audacius translaturum, ne aut obsoleta vetustate, aut poetica licentia sumptum in principio deprehendatur. Nondum enim recepti sumus, & custodit nos recedenda vitia. audientium intentio, magis conciliatis animis, & iam calentibus, haec libertas feretur, maximeque cum in locos fuerimus ingressi, quorum naturalis veritas licentiam verbi notari circumsusio non patitur. Nec argumentis autem, nec locis, nec narrationi similis esse in proemio debet oratio. Nec tamen deducta semper, atque circumlita, sed saepe simplici, ac inelaborata similis, nec verborum bis, vultusque nimia promittens. Dissimulata enim, & vt graeci dicunt, *avri qare*, actio melius saepe circumlata surrepit. Sed haec prout formari animum iudicum expediet. Turbari memoria, vel continuandi verba facilitate destitui, nusquam turpius, cum vitiosum proemium possit videri, vt cicatricosa facta es, & pessimus certe gubernator, qui nauem dum portum egreditur, impegit. Modus autem proemii ipsi pro causa. Nam breuius simplices, longius perplexa, suspectaque, & infames desiderant. Riden di vero, qui velut leges proemii omnibus dederunt, vt intra quatuor sensus terminarentur. Nec minus euitanda est immodica eius longitudo, ne in caput excreuisse videatur, & quo praeparare debet, fatiget. Sermonem a persona iudicis auersum, qui *avrophi* dicitur, quidam in totum a proemio submouent, nonnulli quidem in hanc persuasionem ratione ducti. Nam prorsus esse hoc magis secundum naturam confitendum est, vt eos alloquamur potissimum, quos conciliare nobis studemus. Interim tamen est & hoc proemio necessarium, sensus aliquis, & is acrior sit atque vehementior ad personam directus alterius. Quod si accidat, quo iure, aut qua tanta superstitio ne prohibemur dare per hanc figuram sententiae vires? Nec enim istud scriptores artium, quia non liceat, sed quia non putent vtile, vetant. Ita si vincet vtilitas, propter eandem causam facere debemus, propter quam vetamus. Et Demosthenes autem ad Aeschinem orationem in proemio conuertit. Et M. Tullius cum pro aliis quibusdam, ad quos ei visum est, tum pro Ligario, ad Tuberonem. Nam erat multo futura languidior, si esset aliter figurata, quod facilius cognosceret, si quis illam totam partem vehementissimam, cuius haec forma est, habes igitur Tubero, quod est accusatori maxime optandum, & cetera, conuertat ad iudicem. Tum enim vere auersa videatur oratio, & languescat vis omnis dicentibus nobis. Habet igitur Tubero, quod est accusatori maxime optandum. Illo enim modo pressit atque institit, hoc tamen indicasset. Quod idem in Demosthene, si flexum illum mutaueris, accidet. Quid non Sallustius directo ad Ciceronem, in quem ipsum dicebat, vsus est principio, & quidem protinus? Grauius & iniquo animo maledicta tua paterer M. Tulli. Sicut & Cicero fecerat in Catilinam. Quousque tandem abutere patientia nostra? Ac nequis apostrophen miretur, ipse Cicero pro Scauro ambitus reo, quae causa est in commentariis. (Nam bis eundem defendit). Pro popocea loqueris pro reo vtitur: pro Rabirio vero Posthumo, eodem Scauro reo repetundarum, etiam expleis: pro Cluentio (vt modo ostendi) partitione. Non tamen haec, quia possunt bene aliquando fieri, passim facienda sunt, sed quoties praecipuum vicerit ratio, quomodo & similitudine dum breui, & translatione, atque aliis tropis, quae omnia cauti illi ac diligentes prohibent, vtentur interim, * sicut illa diuina pro Ligario ironia, de qua paulo ante diximus. Exordiorum ram, displicet. Alia exordiorum vitia verius tradiderunt. Quod in plures causas accommodari potest, vulgare dicitur. Id minus fauorabile, aliquando tamen non inutiliter assumimus, a magnis sepe oratoribus non euitatum. Quo & aduersarius vti potest, commune appellatur. Quod aduersari Commune us in suam vtilitatem deflectere potest, commutabile. Quod causae non cohaeret, separatum. Quod Commutabile aliunde trahitur, translaturum. Praeterea quod longum, quod contra praecipua est. Quorum plerumque non principii modo sunt vitia, sed totius orationis. Haec de proemio, quoties erit vsus, non semper Separatum per autem est. Nam & superuacuum aliquid est, vt si sit praeparatus satis etiam sine hoc iudex, Translatum, aut si res praeparatione non eget. Aristoteles quidem in totum id necessarium apud bonos iudices Longum, ces negat, aliquando tamen vti nec si velimus, eo licet, cum iudex occupatus, cum angusta sunt Proemio tempora, cum maior potestas ab ipsa re cogit incipere. Contraque est interim proemii vis etiam non semper non in exordio. Nam iudices & in narratione nonnunquam, & in argumentis, vt attendant, & vt faueant, rogamus. Quo Prodicus velut dormitantes eos excitari putabat: quale est Cice. pro V. Anchiriae reno qui a familia Anchiriana occisus est. Hoc quae iudices diligenter attendite. Vtque si multa

C. niri. non doceri modo sed & delectari volunt

Demosthenes

Cicero figurata nota contra stolium Leonem

Sallustius

Cicero

Ironia diuina ciceronis pro Q. Ligario

Aristoteles

Prodicus

Cicero

1. fa iudice ad aduersarium

Compositio
Sur Zona
Cicero: quare
ad rem

Chryfogonus legend ipse docet
paginam proximam. ex orat. p. 506
Fosco omni
rino

INSTITVTIONVM ORATORIARVM.

triplex causa est, sua quibusq; partibus danda praefatio est, vt Audite nunc reliqua, & Transeo nunc illud. Sed in istis etiam probationibus multa funguntur proemii vice, vt facit Cicero pro Cluentio, dicitur contra censors, pro Murena, cum Seruio se excusat. Verum id frequentius est, q; vt exemplo confirmandum sit. Quoties autem proemio fuerimus vsi, tum siue ad expositionem trāsi bimus, siue profinus ad probationem, id debet in principio postremum esse, cui commodissime iungi initium sequentium poterit. Illa vero frigida & puerilis est in scholis affectatio, vt ipse trā situs efficiat aliquam vt sententiam, & huius velut prestigij plausum petat, vt Ouidius lasciu re in Metamorphosi solet, quem tamen excusare necessitas potest, res diuersissimas in speciem vni us corporis colligentem. Oratori vero, quid est necesse surripere hanc transgressionem, & iudicē fallere: qui vt ordini rerum animum intendat, etiam commonendus est. Peribit enim prima pars expositionis, si iudex nondum narrari solet. Quapropter, vt non abrupte cadere in narratione, ita non obscure transcendere, est optimum. Si vero longior sequetur ac perplexa magis expositio, ad eam ipsam preparandus iudex erit, vt Cicero sepius, sed hoc praecipue loco fecit. Paulo longius ex ordium rei demonstranda gratia repetam, quod quāso iudices, ne moleste patiamini. Principiis enim cognitis, multo facilius extrema intelligetis. Hæc mihi fere sunt de exordio comperta.

DE NARRATIONE. *ex ora. p. Cluentio* Cap. II.

Maxime naturale est, & fieri frequentissime debet, vt preparato per hæc quæ su pra dicta sunt, iudice, res de qua pronuntiaturus est, indicetur. Ea est narratio. In qua sciens transcurram subtiles nimum diuisiones quorundam, plura eius genera facientium. Non enim solam velunt esse illam negotij, de quo apud iudices queritur, expositionem, sed personæ, vt Marcus Aclius Palicanus humili loco, Picens, magis loquax, & facundus. Loci, vt Oppidum est in Helleponto Lampfacum iudices. Temporis, vt Vere nouo gelidus canis cum montib; hu mor Liquitur. Causarum, quibus historici frequentissime vtuntur, cum exponunt, vnde bellum, se ditio, pestilentia, & cetera hæc, alias pfectas, alias imperfectas vocat, qd quis ignorat? Adiciunt, expositio nē & prateritorū esse temporum, quæ est frequentissima, & presentiu, qualis est Ciceronis de discursu amicorum, Chryfogonus postq; est nominatus & futurorum, quæ solis dari vaticinantibus potest. Nam vt vtuntur non est habenda narratio, sed nos potioribus vacemus. Ceteriq; semper narrandum putauerunt, quod falsum esse pluribus coarguitur. Sunt enim ante omnia quædam tam breues causa, vt propositionem potius habeant q; narrationem. Id accidit aliquando vtriq; partium vel nulla expositio est, vel de re constat, de iure quaritur, vt apud Centumuiros, filius an frater debeat esse intestato hæres. Pubertas annis, an habitu corporis aestimetur. Aut cum est qui dem in re narrationi locus, sed aut ante iudici nota sunt omnia, aut priore loco recte exposita. Accidit aliquando alteri, & sepius actori causa, vel quia satis est proponere, vel quia sic magis expedit, satis est dixisse, certam creditam pecuniam peto ex stipulatione, legatum peto ex testamento. Diuerse partis expositio est, cur ea non debeantur. Et satis est actori, & magis expedit sic indicare. Dico ab Horatio sororem suam interfectam. Nam & cum propositione iudex crimen omne cognoscit, & ordo & causa facti p aduersario magis est. Reus contra tunc rationem subtrahit, cū id quod obicitur, nec negari nec excusari potest, sed in sola iuris quaestione consistit, vt in eo q; est pecuniam priuam ex æde sacra surripuit, sacrilegij reus est, confessio veracundior est q; expositio. Non negamus pecuniam de templo esse sublatam, calumniatur tamē accusator actione sacrilegij, cum priuata fuerit, non sacra. Vos autem de hoc cognoscetis, an sacrilegium sit admissum. Sed vt hæc aliquando non narrandi causas puto, sic ab illis dissentio, qui non esse narrandū existi ment cum reus, quod obicitur, tamen negat. In qua est opinione Cornelius Celsus, qui conditio nis huius esse arbitratur plerasq; cedis causas, & omnes ambitus ac repetundarum. Non enim putat esse narrationem, nisi quæ summam criminis, de quo iudicium est, continet. Deinde fatetur ipse pro Rabirio Posthumo narraße Ciceronem, atq; ille & negauit peruenisse ad Rabirium pecuniā, qua de re erat quaestio constituta, & in hac narratione nihil de crimine exposuit. Ego autem magis alioqui secutus auctores, duas esse in iudiciis narrationū species existimo, alterā ipsius cau se, alteram rerum ad causam pertinentium expositionem. Non occidit hominē, nulla narratio est, contentur. Sed erit aliqua, & interim etiam longa circa argumenta eius criminis, de antea vita, de causis propter quas innocens in periculum deducatur, taliis, quibus incredibile id quod obicitur, fiat. Nec enim accusator hoc tantum dicit, occidisti, sed quibus id probet, narrat, vt in tra gœdiis, cum Teucer Vlysem reum facit Aiæis occisi, dicens inuentum eum in solitudine iuxta

↑ affectio.
Ouidius no
tatur.

Ouidius lasci
ure in meta
morphosi solet
in contextu
fabularum.

Ante omnia

↑ Aclius

Lampfacu. nota neu
tra terminatio

Cicero

An semper
narrandum
tam breues causa,
vt propositionem
potius habeant q;
narrationem.

tab actore

Pubertas annis an ha
bitu corporis aestimetur

Corneli
celsus.

Atqui

↑ Atqui
Narrationū
species duę.
↑ aliiq;

in ille legere sepe
in quoq; tunc narratio
nem

in paulo ante dixit. Id accidit
utriq; Nunc subdit accidere
ne miniq; non utriq; sed alteri
solum

& reo. f.

id est in proemio. vel ubi
adversario p dicitur
H. 1. si actor exponat ordi
nem & causam facti mi
gis adiuuat reum qm le
dit. ut in causa horatij
in q; posuit exemplum.

l' quin est ex. 7
in uerrem actioe

LIBER. III.

l' dicit ipse gnorat scire ipse
iudicem in summa qd actū sit
tamen ne grauetur scognoscere & c
Fo. XXXIII
pma. factioe

exanime corpus inimici cum gladio cruento, non id modo Vlyses respondet, non esse a se id faci nus admittum, sed sibi nullas cum Aiæ inimicitias fuisse, de laude inter ipsos certatum. Deinde subiungit, quomodo in eam solitudinem uenit, iacentem exanimem sit conspicatus, gladium e vulnere extraxerit, his subtextur argumentatio. Sed ne illud quidem sine narratione est, dicente accusatore, fuisse in eo loco, in quo tuus inimicus occisus est, non fui, dicendum enim ubi fuerit. Quare ambitus quoq; cause & repetundarum hoc etiam plures eiusmodi narrationes habere po terunt, quo plura crimina. In quibus ipsa quidem neganda sunt, sed argumentis, expositione con traria resistendum, & interdum singulis, interdum vniuersis. An reus ambitus male narrabit quos parentes habuerit, quæadmodum ipse vixerit, quibus meritis fretus ad petitionem descendit? Aut qui repetundarum insimulabitur, nonne antea vitam, & quibus de causis vel prouinciam vni uersam, vel accusatorem, aut testem offenderit, non inutiliter exponet? Quæ si narratio nō est, ne illa quidem Ciceronis pro Cluentio prima, cuius est initium A. Cluentius Habitus. Nihil enim hic de veneficio, sed de causis, quibus ei mater inimica sit, dicitur. Illæ quoq; sunt pertinentes ad cau sam, sed non ipsius causæ narrationes, vel exempli gratia, vt in Verrem de L. Domitio, qui pasto rem, q; is aprum quem ipsi muneribus obtulerat, exceptum esse a se venabulo confessus esset, in cru cem sustulit. Vel excutiendi alicuius extrinsecus criminis, vt pro Rabirio Posthumo. Nam vt vē tum Alexandriam est iudices, hæc vna ratio a rege proposita Posthumo est seruanda pecuniæ, si curationem, & quasi dispensationem regiam suscepisset. Vel augendi, vt describitur itaq; Verris. Ficta interim narratio introduci solet, vel ad concitandos iudices, vt pro Roscio contra Chryso gonum cuius paulo ante habui mentionem, vel ad soluendos aliqua vrbantate, vt pro Cluentio, contra fratres Cepasios. Interdum per digressionem decoris gratia, qualis rufus in Verrem de Proserpina. In his quondam locis mater filiam quæsisse dicitur. Quæ omnia eo pertinent, vt appa reat non vtiq; non narrare eum qui negat, sed illud ipsum narrare quod negat. Ne hoc quidem simpliciter accipiendum, quod est a me positum, superuacuum esse narrationem rei quam iudex nouerit. Quod sic intelligi volo, si non modo factum quid sit, sciet, sed ita factum etiam, vt nobis expedit, opinabitur. Neq; enim narratio in hoc reperta est tm, vt cognoscat iudex, sed aliquantū do magis, vt consentiat. Quare etiam si non erit docendus, sed aliquo modo afficiendus, narrabi mus cum preparatione quadam. Scire quidem eum in summa quid actum sit, tamen rationem quoq; facti cuiusq; cognoscere ne grauetur. Interim propter aliquem in cōsiliū adhibitum nos repetere illa simulemas. Interim vt rei quæ ex aduerso proponatur, iniquitatem omnes etiam cir cūstantes intelligant. In quo genere plurimis figuris erit varianda expositio ad effugiendum te ditum audientis. Sicut meministi, & fortasse superuacuum fuerit hic cōmorari. Sed quid ego diu tius, cum tu optime noris: illud quale sit, tu scias, & his similia. Alioqui si apud iudicem, cui nota causa est, narratio semper videtur superuacua, potest videri non semper esse etiam ipsa actio neces saria. Alterum est de quo frequentius quaritur, an sit vtiq; narratio proemio subiicienda. Qd qui opinantur, non possunt videri nulla ratione ducti. Nam cum proemio idcirco comparatū sit, vt iudex ad rem accipiendam fiat conciliatior, docilior & intentior, & probatio, nisi causa pri us cognita, non possit adhiberi, protinus iudex noticia rerum instruendus videtur. Sed hoc quoq; interdum mutat conditio causarum, nisi forte M. Tullius in oratiōe pulcherrima, quam pro Mi lone scriptam reliquit, male distulisse narrationem videtur tribus præpositis quaestionibus, aut profuisset exponere quomodo insidias Miloni fecisset Clodius, si reum qui a se hominem occi sum fatetur, defendi omnino fas nō fuisset, aut si iam præiudicatione senatus damnatus esset Mi lo, aut si Cn. Pompeius qui propter aliquam gratiam iudicium militibus armatis eluserat tanq; aduersus i timeretur. Ergo hæc quoq; quaestiones vim proemii obtinebunt, cum omnes iudi ces præparauerint. Sed & aliter pro L. Murena quoq; postea narrauit, cum obiecta distulit. Quod fiet vtiliter quoties crimen non repellendum tm, sed etiam transferendum erit, vt prius iis defen sis velut initium sit alium culpandi narratio, vt in armorum ratione antiquior cauendi q; icum no. inferendi cura est. Erunt quædam causa (nec id raro) crimini quidem, de quo cognitum est, faci les ad diluendum, sed multis antea vitæ flagitiis, & grauib; criminibus onerata, quæ prius amouenda sunt, vt propitius iudex defensionem ipsius negotij, cuius propria quaestio est, audiat. Vt si defendendus est M. Cælius, nonne optime patronus occurrat prius conuiciis luxuria, petu lantia, impudicitie, q; veneficij, in quibus solis omnis Ciceronis versatur oratio. Deinde tum nar ret de bonis paulatim, totamq; deinde explicet causam, quæ est ipsius actione defensa? Sed hæc du cit scholarum cōsuetudo, in quibus certa quædam ponuntur, quæ Themata dicimus, præter quæ

In lege ambitus &
repetundarū mu
ta crimina cōti
nentur

Cicero

Cicero

L. Domiti)

Cicero

Cicero

↑ aliquantū

Circumstances

Legitima

An proce
mio subiici
tur narratio

De 3. illis quaestioib;
quas Tullius in milon
ana narrationem præ
ponit

↑ existimare

↑ pro Vare

Præiudica
tione. 1. p
iudicio

reū ambitus

La. M. cator
Seruio Sub
tio q. cū
rom inio da
bant q. m. m.
defenderet

In ratione armorū antiquor cauē
di quā icū inferendi ratio est
H. 3. in uerrem actione. Nam ut
iste pfectus quacumq; uer fecit
eius modi fuit nō ut legatū populi romani
sed ut quædam calamitatu plundere uideret

INSTITVTIONVM ORATORIARVM.

hil est diluendum. Ideoq; narratio prooemio semper subiungitur. Inde libertas declamatoribus, vt etiam secundo partis suae loco narrare videantur. Nam quum pro petitore dicunt, & expositio- tione, tanq; priores agant, vti solent, & contradictione, tanq; respondeant, idq; fit recte. Nam cum sit declamatio forensium actionum meditatio, cur non vtrunq; protinus locum exercent? Cuius rationis ignari, ex more cui assueuerunt, nihil in foro putant esse mutandum. Sed in schola iustitiae quoq; nonnunq; euenit, vt pro narratione sit propositio. Nam quid exponet, quae Zelotypum mala tractationis accusat? aut qui Cynicum apud censores reum de moribus facit, cum totum crimen vno verbo, in qualibet actionis parte proposito, satis indicetur. Sed haec haecenus. Nunc quae sit ratio narrandi subiungam. Narratio est rei factae, aut non factae utilis ad persuadendum expositio. Vel (vt Apollodorus finit) oratio docens auditorem, quid in controuersia sit. Eam pleriq; scriptores, maxime qui sunt ab Isocrate, volunt esse lucidam, breuem, verisimilem. Nec enim refert, an pro lucida perspicuam, pro verisimili probabilem, credibilem dicamus. Eadem nobis placet diuisio, qd & Aristoteles ab Isocrate parte in vna dissenserit. preceptum breuitatis irridens, tanq; necesse sit longam aut breuem esse expositionem, nec liceat ire per medium. Theodori quoq; solam relinquit vltimam partem, quia nec breuiter vtiq; nec dilucide semper sit utile exponere. Quo diligentius distinguenda sunt singula, vt quid, quo loco proficit ostendat. Narratio est aut tota pro nobis, aut tota pro aduersariis, aut mixta ex vtriusq;. Si erit tota pro nobis, contemni simus tribus partibus, per quas efficitur, quo iudex facilius intelligat, meminerit, credat. Nec quisq; reprehensione dignum putet, qd proposuerim eam quae sit tota pro nobis, debere esse verisimilem, cum vera sit. Sunt enim plurima vera quidem, sed parum credibilia, sicut falsa quoq; frequenter verisimilia. Quare non minus laborandum est, vt iudex, quae vera dicimus, qd quae fingimus, credat. Sunt quidem haec, quas supra retuli, virtutes, aliarum quoq; partium. Nam & per totam actionem vitanda est obscuritas, & modus vbiq; custodiendus, & credibilia esse oportet omnia, quae dicuntur. Maxime tamen haec in ea parte custodienda sunt, quae prima iudicem docet, in qua si acciderit, vt aut non intelligat, aut non meminerit, aut non credat, frustra in reliquis elaborabimus. Erit autem narratio aperta atq; dilucida, si fuerit primum exposita verbis propriis & significantibus, & non sordidis quidem, non tamen exquisitis, & ab vfu remotis, tum distincta rebus, personis, temporibus, locis, causis, ipsa etiam pronuntiatione in hoc accommodata, vt iudex, quae dicuntur, qd facillime accipiat. Quae quidem virtus negligitur a plurimis, qui ad clamorem disposita, vel etiam forte citra cumfusa multitudinis compositi, non ferunt illud intentionis silentium, nec sibi diserti videntur, nisi omnia tumultu ac vociferatione concusserint, rem indicare, sermonis quotidiani, & in quocunq; etiam indoctorum cadentis, esse existimant, cum interim, quod tanq; facile contem- nunt, nescias praestare velint minus, an possint. Neq; enim aliud in eloquentia coacta experti difficiliter reperient, qd id, quod se dicturos fuisse omnes putant, postq; audierunt, quia non bona iudicant esse illa, sed vera. Tum autem optime dicit orator, cum videtur vera dicere. At nunc velut campum nacti expositionis, hic potissimum & vocem flectunt, & ceruicem reponunt, & brachium in latus iactant, totaq; & rerum & verborum, & compositionis genere lasciuunt, deinde (qd sit monstro simile) placet actio, causa non intelligitur. Verum hoc omittamus, ne minus gratiae precipiendo recta, qd offensa: reprehendendo praua mereamur. Breuis erit narratio ante omnia, si inde coeperimus rem exponere, vnde ad iudicem pertinet. Deinde si nihil extra causam dixerimus, cum etiam si reciderimus omnia, quibus sublati, nec cognitioni quicq;, nec utilitati detrahatur. Solet enim esse quaedam partium breuitas, quae longam tamen efficit summam. In portum veni, nauim prospexi, quanti vheret interrogavi, de precio conueni, conscendi, sublatae sunt anchorae, soluimus oram, et profecti sumus. Nihil horum dici celeris potest, sed sufficit dicere, e por- tu nauigavi. Et quoties exitus rei satis ostendit priora, debemus hoc esse contenti, quo reliqua in- telliguntur. Quare cum dicere liceat, est mihi filius iuuenis, omnia illa superuacua, cupidus ego liberorum, uxorem duxi, natum sustuli, filium educaui, in adolescentiam perduxi. Ideoq; graeco- rum aliqui aliud circuncisam expositionem, id est σὺντομορ, aliud breuem putauerunt, qd illa su- peruacuis careret, haec posset aliquid ex necessariis desiderare. Nos autem breuitatem in hoc ponimus, non vt minus, sed ne plus dicatur qd oporteat. Nam iterationes quidem, & ταυτολογίας & περιστολογίας quas in narratione vitandas quidam scriptores artium tradiderunt, transeo. Sunt enim haec vitia non tm breuitatis gratia fugienda. Non minus autem cauenda erit, quae nimium corripientes omnia sequitur, obscuritas. Satisq; aliquid narrationi superesse qd deesse. Nam supra

Zelotypu

no ab re. Declamatio

Narratio. ut Narratiois. pprietates.

quoq; Narratio tota pro nobis

Narratio aperta sit.

Interim

librem. stricta & in qua nihil subsistat m. b. l. s. e. e. m. cum m

Gratia Offensa

Breuis nar- ratio.

proiecti.

Circuncisa expositio.

Breuitas

Cum interim quod tanq; facile contemnit, nescias praestare uelint minus an possint

LIBER. III.

Fo. XXXIII.

uacua cum tedio dicuntur, necessaria cum periculo subtrahuntur. Quare vitanda etiam illa Sal- lustiana (q; in ipso virtutis obtinet locum) breuitas & abruptum sermonis genus, quod ocio- sum fortasse lectorem minus fallat, audientem transfolat, nec dum repetatur expectat, cum praesertim lector non fere sit nisi eruditus, iudicem rura plerunq; in decurias mittant, de eo pronun- ciaturum, quod intellexerit. Vt fortasse vbiq;, in narratione tamen precipue media haec tenenda sit via dicendi quantum opus est, quantum satis est. Quantum opus est autem, non ita solum accipi volo, quantum ad indicandum sufficit, quia non inornata debet esse breuitas, alioqui sit indocta, nam & fallit voluptas, & minus longa quae delectant, videntur: vt amicum ac molle iter, etiam si est spatii amplioris, minus fatigat, qd durum arduumq; compendium. Nec enim mihi vnq; ranta fuerit cura breuitatis, vt non ea quae credibilem faciunt expositionem, ineri velim. Simplex enim & vndiq; precisa, non tam narratio potest vocari, qd confusio. Sunt porro multae conditione ipsa rei longae narrationes, quibus extrema (vt precepti) prooemii parte ad intentionem preparandus est iudex: deinde curandum, vt omni arte vel ex spatio eius detrahamus aliquid, vel ex tedio, vt mi- nus longa sit efficiamus, quae poterimus differendo, non tamen sine mentione eorum, quae differi- mus. Quas causas occidendi habuerit, quos assumpserit confcios, quoadmodum disposuerit in- sidias, probationis loco dicam. Quaedam vero ex ordine praetermittenda, quale est apud Cicerone. Moritur Fulcinius. Multa enim quae sunt in re, quae remota sunt a causa, praetermittam. At parti- tio radium leuat. Dicam quae acta sint ante ipsum rei contractum, dicam quae in re ipsa, dicam qd postea. Ita tres potius modice videbuntur narrationes, qd vna longa. Interim expediet exposicioes breui interfatione distinguere. Audistis quae ante acta sunt, accipite nunc quae insequuntur. Refi- cietur enim iudex priorum sine, & se velut ad nouum rursus initium preparabit. Si tamen adhi- bitis quoq; his artibus in longum exierit ordo rerum, erit non inutilis in extrema parte commo- nitio, quod Cicero etiam in breui narratione facit. Adhuc Cesar Qu. Ligarius omni culpa caret, domo est egressus, non modo nullum ad bellum, sed ne ad minimam quidem belli suspicionem, & caetera. Credibilis autem erit narratio ante omnia, si prius consuluerimus nostrum animum, ne quid naturae dicamus aduersum. Deinde si causas ac rationes factis praeposuerimus, non omnibus, sed de quibus queritur. Si personas conuenientes iis quae facta credi volumus, constituerimus, vt fur- ti reum, cupidum: adulterii, libidinosum: homicidii, temerarium. Vel contra si defendemus. Prae- terea loca, & tempora, & similia. Est autem quidam etiam ductus rei credibilis, qualis in Comae- diis etiam, & in Mimis. Aliqua enim naturaliter sequuntur & cohaerent, vt si bene priora narra- ueris, iudex ipse, quod postea sis narraturus, expectet. Ne illud quidem fuerit inutile, semina quae- dam probationum spargere, verum sic, vt narrationem esse meminerimus non probationem. Non- nunq; etiam tamen argumento aliquo confirmabimus, quod proposuerimus, sed simplici & breui, vt in beneficiis, Sanius bibit, statim concidit, liuor ac tumor coestum est infecutus. Hoc faciunt & ille preparationes, cum reus dicitur robustus, armatus, contra infirmos, inermes, securos. Omnia deniq; quae probatione tractaturi sumus, personam, causam, locum, tempus, instrumentum, occa- sionem, narratione delibabimus. Aliquando si destituti fuerimus his, fatebimur vix esse credibile, sed verum, & hoc maius habebimus scelus, nescire nos quomodo factum sit, aut quare, mirari, sed probaturos. Optime vero preparationes erunt, quae latuerint, vt a Cicerone sunt quidem utilissi- me omnia praedicta, per quae Milo, Clodius, non Clodio Milo insidiatus esse videatur, plurimum tamen facit illa callidissima simplicitatis imitatio. Milo autem, cum in senatu fuisset eo die, quo ad senatus est dimissus, domum venit, calceos & vestimenta mutauit, paulisper dum se vxor, vt fit, comparat, commoratus est. Quae nihil preparato, nihil festinato fecisse videtur Milo? Quod non solum rebus ipsis vir eloquentissimus, quibus moras, & lentum profectiois ordinem ducit, sed ver- bis etiam vulgaribus & quotidianis, & arte occulta consecutus est, quae si aliter dicta essent, strepi- tu ipsum iudicem, deinde patronum excitaissent. Frigida videntur ista pleriq;, sed hoc ipsum ma- nifestum, quomodo iudicem fefellerit, quod vix a lectore deprehenditur. Haec sunt, quae credibilem faciunt expositionem, nam ne contraria aut sibi repugnantia in narratione dicamus, sicut precipie- dum est, ista reliqua frustra docetur, etiam si quidam scriptores artium, hoc quoq; tanq; occultum, & a se prudenter erutum, tradunt. His tribus narrandi virtutibus adiciunt quidam magnificentiam, An pluratrum quam μεγαλοπρεπείων vocat, quae neq; in omnes causas cadit. (Nam quid in plerisq; iudiciis pri- uis requi- natis de re certa, credita, locato & conducto, interdictis, habere loci potest supra modum se tole- rantur. lens oratio?) nec semper est utilis, vt vel proximo Miloniano exemplo patet. Et meminerim? mul- tas esse causas, in quibus consistendum, excusandum, submittendum sit quod exponim, quibus oibus

Trape

Trape

no dicit uoxe res testre

fareus nominat suo

audiens

Decuriae in dca. matra culas de los iuezes

Cicero Fulcini)

Interfatio

Insequitur

Narratio credibilis

si fuerit accu satorum de fendit offendem no esse cup dum & i

Cicero

Is reliqua fra fra docetur

Submitte du

si iudicem uellat re cu legit oratione u. i. manifeste & sine arte occulta dicitu, quomodo iudicem fefellerit quod vix lector deprehendit qd h morā ad cogitandū

magifice dicere ut ipse paulo post ex pmit

Mollisiam) expunt morata
mores & sensum hominum
comunen praeserentē &
experimentem

tr quae competit actori aduersus
reum. furtiōn sacrilegij. ut
paulo post subiicit

INSTITVTIONVM ORATORIARVM.
Nam si narrat uera non est et necesse obferre

aliena est illa magnificentia virtus. Quare non magis proprium narrationis est magnifice dicere,
q̄ miserabiliter, inuidiose, graniter, dulciter, yrbane, quae cū suo loco sint laudabilia, nō sunt huic
parti proprie assignata, & velut dedita. Illa quoq; vt narrationi apta, ita cum ceteris partibus cō-
munis est virtus, quam Theodectes huic vni proprie dedit, non enim magnificam modo vult ef-
se, verum etiam iucundam expositionem. Sunt qui adiciant his euidētiā, quae quōsp̄da, graece
vocat. Nec ego quēq; deceperim, vt dissimulem Ciceroni quoq; plures partes placere. Nam pra-
terq̄ planam, & breuem, & credibilem, vult esse euidētem, i moratā, cum dignitate. Sed in oratiōe
moratā debent esse oīa cum dignitate q̄ poterunt. Euidētia in narratione, quātum ego intelligo,
est quidem magna virtus, cū quid veri nō dicendū, sed quodāmodo etiā ostendendū est, sed subiti-
ci perspicuitati pot. Quia quidā etiā cōtrariā interim putauerunt, quā in quibusdā causis obscu-
randa veritas est: qd̄ est ridiculū. Nam q̄ obscurare vult, narrat falsa pro veris: & is q̄ narrat, de-
bet laborare, vt videantur q̄ euidētissima. Sed quatinus etiā forte quadam peruenimus ad dif-
filius narrationum genus, iam de his loquamur, in quibus res contra nos erit, quo loco nōnulli
prereundam narrationem putauerunt. Et sane nihil est facilius, nisi prorsus totam causam oīno
nō agere. Sed si aliqua iusta ratione susceperis litem, cuius artis est malā esse causam silentio confi-
teri: nisi forte tam hebes futurus est iudex, vt scdm̄ id pronūciat, qd̄ sciet narrare te noluisse. Neq;
inficias eo, in narratione, vt aliqua neganda, aliqua adicienda, aliqua mutanda, sic aliqua etiā ta-
cenda. Sed tacenda q̄ tacere oportebit, & liberum erit. Quod sit nōnunq̄ breuitatis quoq; gratia,
quale illud. Respondit quae et visum est. Distinguiamus igitur genera causarum. Nāq; in qb̄ non
de culpa q̄ritur, sed de actione, etiam si erunt contra nos themata, confiteri nobis licebit. Pecuniā
de templo sustulit, sed priuaram, nō ideo sacrilegus est. Virginē rapuit, nō tamen optio patri dabi-
tur. Ingenuum stuprauit, & stupratu se suspendit, nō tamen ideo stuprator capite, vt mortis cau-
sa, puniatur, sed decem milia, quae poena stupratori constituta est, dabit. Verum in his quoq; con-
fessionibus est aliquid, quod ex inuidia, quā expositio aduersarii fecit, detrahi possit, cum etiā serui
nostri de peccatis suis mollius loquant. Quēdā enim quasi nō narrātes mitigabimus. Nō qd̄ (vt
aduersarius dicit) consiliū furti in templum attulit, nec diu captauit eius rei tempus, sed occa-
sione & absentia custodum corruptus, & pecunia, q̄ nimis in animis hoīm pot, victus est. Sed qd̄
refert: peccauit, & fur est. Nihil attinet id defendere, cuius poenam non recusamus. Interdū quasi
damnemus ipsi. Vis te dicam vino impulsus: errore lapsus: nocte deceptus: vera sunt ista for-
taffe, tu tamen ingenuū stupraisti, solues decē milia. Nōnunq̄ propositione praemuniti potest cau-
sa, & deinde exponi. Contraria sunt oīa tribus filiis, qui in mortem patris cōiurarant, sortiti noctē
singuli per ordinem, cum ferro cubiculum intrauerunt patre dormiente, cū occidere eū nemo po-
tuit, excitato oīa indicauerūt. Si tñ pater, qui diuisit patrimoniu, & reos parricidii defendit, sic
agat. Quod contra legem sufficit, parricidium obicitur iuuenibus, quorum pater viuū, atq; etiā
liberis suis adest. Ordine rei narrare s̄ quid mihi necesse est, cum ad legē nihil pertineat. Sed si cō-
fessionē culpae meae exigitis, ego sū pater durus, & patrimoniu, qd̄ iam melius ab his administra-
ri poterat, tenax custos. Deinde subicitur, stimulos ab iis quorum indulgentiores parētes erāt,
semper tamen eum habuisse animum, qui sit euentu deprehensus, vt occidere patrē non possent.
Nec enim iureiurando opus fuisse, si alioqui hoc mētis habuissent, nec sorte, nisi q̄ se quisq; exi-
mi voluerit. Omnia haec qualiācūq; placidioribus animis accipientur, illa breui primae proposi-
tionis defensione mollita. At cum quaeritur an factum sit, vel quale factum sit, licet omnia contra
nos sint, quomodo tamen euitare expositionem salua causae ratione possumus. Narrauit accusa-
tor, nec ita, vt quae essent acta, tantum indicaret, sed adiecit inuidiā, rem verbis exasperauit, accesserunt
probationes, peroratio incendit, & plenos irae reliquit. Expectat naturaliter iudex quid narre-
tur a nobis, si nihil exponimus, illa esse, quae aduersarius dixit, & talia qualia dixit, credat necesse
est. Quid ergo, eadem exponemus? Si de qualitate agatur cuius tum demum quaestio est, cum de
re constat eadē, sed non eodē modo, alias causas, aliam atq; aliam rationē dabo. Verbis eleuare quē-
dam licebit, luxuria hilaritatis, auaritia parsimonie, negligentia simplicitatis nomine leniet. Vultu
deniq; voce, habitu, vel fauoris aliquid, vel miserationis merebor. Solet nonnunq̄ mouere lac-
rymas ipsa confessio. Atq; ego libenter interrogem, sint illa defenturi quae non narrauerint, nec
ne. Nam si nec defenturi, nec narrauerint, tota causa prodetur. At si defenturi sunt, proponere
certe plerūq; id quod confirmaturi sumus, oportet. Cur ergo non exponamus quod & dilui pot?
Vt hoc contingat, vtiq; indicandū est. Aut quid inter pbationē & narrationē interest, nisi q̄ nar-
ratio est pbationis cōtinua ppositio, rursus pbatio narrationi cōgruens cōfirmatio. Videam⁹ ergo,

Morata
oratio

moderata

Susceperis litem

Pecunia nimis in
animis hominum
potest

Indulgentiores pa-
rentes

tum

Probatio
Narratio

si assentiu
rg p̄ ut dilu-
as obiecta, hoc
fieri nequit
nisi iudex

Patrom uerba ad
clientem.

satis erat contra legem &
poenas a lege statutas contra
parricidas, probare uiuū
esse patrem illoz, q̄ accu-
santur parricidij

esse cogere multa
argumēta in narra-
tione q̄ narrare

LIBER. IIII.

responsio ad
interrogatio
Bo. XXXV
argumēta
Argumentū
Argumentatio
Suspitiōse

num expositio haec longior demum esse debeat, & paulo verbosior praeparatione: & quibusdā argu-
mentis (argumentis dico, non argumentatione, cui tamen plurimum confert frequens affirma-
tio) effecturos nos quidem dicimus, non posse vim rerum ostendi prima expositione, expectent, &
opiniones suas differant, & bene sperent. Deniq; vtiq; narrandum est, quicquid aliter q̄ aduersari-
us exposuit, narrari potest, aut eo etiam proemia sunt in his causis superuacua, quae quid magis
agunt, q̄ vt cognitioni accommodatorem iudicem faciant. Atqui constat nūq̄ eorum maiorem
vsum, q̄ vbi animus iudicis ab aliqua contra nos insita opinione flectendus est. Coniecturales au-
tem causae in quibus de facto quaeritur, non tam sepe rei de qua iudicem est, q̄ eorum per quae res
colligenda est, expositionem habent. Quae cum accusator suspitiose narret, reus leuare suspitionē
debeat, aliter ab hoc, atq; ab illo ad iudicem perferri oportet. At enim quaedam argumenta turba-
do narrandum sit. Nam & congerere plura expositione, quis prohibet, si id vtile est causae? & pro-
mittere, sed & diuidere narrationem, & probationes subiungere partibus atq; ita transire ad se-
quentia. Nam ne iis quidem accedo, qui semper eo putant ordine, quo quid actum sit, esse narra-
dum, sed eo modo quo expedit. Quod fieri pluribus figuris licet. Nam & aliquādo excidisse simu-
lamus, cum quid vtiliore loco reducimus, & interim nos reducturos reliquum ordinem testamur
quia sic futura sit causa lucidior, interim reposita, subiungimus causas, quae antecesserūt. Nec
enim est vna lex defensionis, certumq; est praescriptum pro re, pro tempore, intuenda quae profint
atq; vt erit vulnus, ita vel curandum protinus, vel si curatio differri potest, interim deligandum.
Nec dixerim sapius narrare nefas, quod Cicero pro Cluentio fecit, estq; nō concessum modo, sed
aliquando etiam necessarium, vt in causis repetundarum, omnibusq; quae simplices nō sunt. Amē
tis est enim superstitione praceptorum contra rationem causae trahi. Narrationem ideo ante p-
bationes ponere est institutum, ne iudex, qua de re quaeratur, ignoret. Cur igitur si singula pro-
bata aut refellenda erunt, non singula etiam narrentur? Me certe quācūq; nostris experimē-
tis habenda est fides, fecisse hoc in foro, quoties ipsa desiderabat vtilitas, probantibus & eruditis
& iis qui iudicabant, scio, & (quod non arrogāter dixerim, quia sunt plurimi, quibuscum egi, qui
me refellere possint, si mentiar) fere ponenda a me causae officium exigebatur. Neq; ideo tamē nō
sapius facere oportebit, vt rerum ordinem sequamur. Quaedam vero etiam turpiter conuertun-
tur, vt si peperisse narres, deinde concepisse, apertum testamentum, deinde signatum. In quibus, si
id quod posterius est, dixeris, de priore tacere optimum est. Sunt quēdā & falsae expositiones, qua-
rum in foro duplex genus est. Alterum quod instrumentis adiuuatur, vt P. Clodius fiducia testi-
um, qua nocte incestum Romae commiserat. Interamne se fuisse dicebat. Alterum quod est tuen-
dum dicentis ingenio. Id interim ad solam verecundiam pertinet, vnde etiam mihi videtur dici
color, interim ad quaestionem. Sed vt runcūq; erit, prima sit curarum, vt id quod fingimus, fieri
possit, deinde, vt & personae, & loco, & temporis congruat, & credibilem rationem, & ordinem habe-
at, si continget etiam verae alicui rei cohaereat, aut argumento, quod sit in causa, confirmetur. Fingendi &
Nam quae tota extra rem perita sunt, mentiendi licentiam produunt. Curandum praecipue (quod
fingentibus frequenter accidit) nequa inter se pugnent. Quaedam enim partibus blandiuntur,
sed in summam non consentiunt. Praeterea ne iis quae vera esse constabit, aduersa sint. In schola
etiam ne color extra themata quaeratur. Vtrobique autem orator meminisse debet actione tota
quid finxerit, quoniam solent excidere quae falsa sunt, verumq; est illud, quod vulgo dicitur, men-
dax memorem esse oportere. Sciamus autem, si de nostro facto quaeratur, vnum nobis aliquid
esse dicendum: si de alieno, mittere in plures suspitiones licere. Est tamen quibusdam scholasticis
controversis in quibus ponitur aliquem nō respondere ad quae interrogatur, libertas omnia enu-
merandi, quae responderi potuissent. Fingenda vero meminimus ea, quae non cadent in testem.
Sunt autem quae nostro dicuntur animo, cuius ipsi tantum conscii sumus. Item quod a defun-
ctis, nec enim hoc est qui neget. Itemq; ab eo cui idem expedit, is enim non negabit. Ab ad-
uersario quoq; quia non est habiturus in negando fidem. Somniorum & superstitionum colo-
res ipsa iam facilitate auctoritatem perdidit. Non est autem satis, in narratione vti coloris
bus, nisi per totam actionem consentiunt, cum praesertim quorundam probatio sola sit in asse-
ratione & perseverantia, vt ille parasitus, qui ter abdicatum a diuite iuuenem & absolu-
tum, tanq̄ suum filium asserit, habebit quidem colorem, quo dicat & paupertatem sibi causam
exponēdi fuisse, & ideo a se parasiti personam esse susceptam, quia in illa domo filium haberet, &
ideo illum innocentem ter abdicatū, quia filius abdicantis nō esset, nisi tamē oibus verbis, & amo-
e iiii

Argumentū
Argumentatio

Suspitiōse

Narrandi or-
do & forma

Narrandum
interdum
sapius
Quācūq; &
c. nota, contra
quenda. Meli-

Ponere causa
pro quo nōste
errore po-
nere causae
casum dicitur

Conuertit
i. praeposte-
re ponit

Mendax sit
memor.

Mendace memo-
re ee oportet

Vtrūq;:

Nā uultus illius q̄ contra confi-
entia sua mentitur aut fingit
aliquid statim rubescit. & ideo
ubecatur alio nomine uoca-
tur mendax

Nullū animal est lignū
Nullū subellū est animal
Ergo nullū subellū est lignū

Patrium a patre

Subiecti petitoris

Argumentum

Cum dicit

Narratio
partim pro
nobis, par-
tim contra
nos,
† mediis.

Cauenda in
narratione.
Exkursio,
† affectus.

† versus,
Propos-
poeia.
† languido.
† celeritate.

Argumen-
ta in narra-
tione.

Affectus in
narratione.
† ego.

INSTITVTIONVM ORATORIARVM.

tantum

rem patrium, atq; hunc quidem ardentissimum ostenderit, & odium diuitis, & metum pro iuue-
ne, quem periculose mansurum in illa domo in qua tam inuisus sit, sciat, suspitione subiecti petito-
ris non carebit. Euenit aliquando in scholasticis controuersis, quod in foro an possit accidere, du-
bito, vt eodem colore pars vtraq; vtratur, deinde cum pro se quisq; defendat. Vt in illa controuer-
sia. Vxor marito dixit, appellatam se de stupro a priuigno, & sibi constitutum tempus & loci, ea-
de contra filium detulit de nouerca, edito tm alio tempore ac loco, quia pater in eo que vxor pre-
dixerat, filium inuenit, in eo quem filius, vxorem, illam repudiat, qua tacente filium abdicat. Ni-
hil dici potest pro iuueni, quod non idem sit pro nouerca. Ponentur tamen omnia communia de
inde ex personarum comparatione, & iudicii ordine, & silentio repudiate argumeta ducetur. Ne
illud quidem ignorare oportet, quedam esse que colore non recipiant, sed tamen defendenda sunt,
qualis est ille diues, qui statuam pauperis inimici flagellis cecidit, reus est iniuriarum. Nam facti
eius modestum esse nemo dixerit, fortasse, vt sit tutum, obtinebit. Quod si pars expositionis pro no-
bis, pars contra nos erit, miscenda sit, an separanda narratio, cum ipsa cause conditione delibera-
dum est. Nam si plura sunt que nocent, que profunt, obruentur. Itaq; tunc diuidere optimu erit,
& iis que partem nostram adiuuabunt, expositis & confirmatis, aduersus reliqua vti remediis, de
quibus supra dictum est. Si plura proderunt, etiam coniungere licebit, vt que obstant in † medio
velut auxiliis nostris posita minus habeant virum. Quae tamen non erunt nuda ponenda, sed vt
& nostra, aliqua argumetatione firmemus, & diuersa, cur credibilia non sint, adiciamus: quia nisi
distinxerimus, verendum est ne bona nostra permixtis malis inquinentur. Illa quoq; de narratio-
ne praecipit solent, nequa ex ea fiat excursio, ne auertatur a iudice sermo, ne alienae personae vocem de-
mus, ne argumentumur: adiciunt quidam etiam, ne vtram affectibus, quorum plerumq; frequen-
tissime custodienda, immo nunq, nisi ratio coegerit, muranda, vt sit expositio perspicua & breuis.
Nihil quidem tam raro poterit habere rationem, q̄ excursio, nec vnq; debet esse nisi breuis, & ta-
lis, vt vi quadam videamur † affecti, velut recto itinere depulsi. Qualis est Ciceronis circa nupti-
as Saepe. O mulieris scelus incredibile, & praeter hanc vnam, in omni vita inauditum. O libidinem
infrenatam & indomitam. O audaciam singularem, no timuisse, si minus vim deorum, hominū fa-
mam, at illam ipsam noctem, faceret illas nuptiales: non limen cubiculi, non cubile filiae, non parie-
tes deniq; ipsos superiorum testes nuptiarum. Sermo † auersus a iudice, & breuius indicat interim,
& coarguit magis interim. Qua de re idem, quod de procemio dixeram, sentio. Sicut de Propo-
poeia quoq; qua tamen non Seruus modo Sulpitius vtitur pro Aufidia. Somno ne te † laguidi,
an graui lethargo putem pressum. Sed. M. quoq; Tullius circa nauarchos. Nam ea quoq; rei ex-
positio est. Ait ad eas, tantum dabis, & reliqua. Quid pro Cluentio, Staleni, Bulbiq; colloqui, non
ne ad † credulitatem plurimum, & fidem cofert. Quae ne fecisse sine obseruatione quadam videat
tur (q̄ hoc in illo credibile non est) in partitionibus praecipit, vt habeat narratio suauitatem,
admirationes, expectationes, exitus inopinatos, colloquia personarum, omnes affectus. Argumen-
tabimur in narratione (vt dixi) nunq, argumentum ponemus aliquando. Quod facit pro Liga-
rio Cicero, cum dicit sic eum prouincie praefuisse, vt illi pacem esse expediret. Inseremus expositio-
ni & breuem, cum res poscet, defensionem, & rationem factorum. Nec enim narrandum est tanq̄
testi, sed tanq̄ patrono. Rei ordo per se talis est: Q. Ligarius legatus in Aphricam cum C. Confidio
profectus est. Quid ergo Marcus Tullius? Q. enim, inquit, Ligarius, cum esset adhuc nulla bela-
li suspicio, legatus in Aphricam cum C. Confidio profectus est. Alibi. Non modo nullum ad bela-
li, sed ne ad minima quide suspitione belli. Et cu esset indicati satis. Q. Ligarius nullo se implica-
ri negocio passus est, adiecit, Domu spectas, ad suos redite cupies. Ita qd exponebat, & ratioe fecit
credibile, & affectus quoq; impleuit. Quo magis miror eos, qui non putant vtendum in narratio-
ne affectibus, qui si hoc dicunt, non diu, nec vt in epilogo, metu sentiu. Sunt eni estugiede more.
Ceteru cur ego iudice nolim, cu teum doceo, etia moueri? Cur quod in summa parte sum actiois
petiturus, non in primo statim reru ingressu (si fieri potest) consequar? Cu praesertim etia in pro-
bationib; faciliore sim animo eius abusus occupato vel ira vel miseratione. An no Marc? Tul-
lius circa verbera cuius Romani omnes breuissime mouet affectus: non solum conditione ipsius,
loco iniurie, genere verberum, sed animi quoq; commendatione. Summu eni virtu ostendit, qui cu
virgis caederetur, no ingemuerit, no rogauerit, sed tantu ciuem se Romanu esse cu inuidia cedent-
eis, & fiducia iuris clamauerit. Quid Philodami casum? none cu p tora expositione incendit inui-
dia, tu in supplicio ipso lachrymis impleuit, cum flentes no tam narraret q̄ ostenderet, patrem de
morte filii, filium de patris? Quid vlli epilogi possunt magis habere miserabile? Seru est eni aduo-

Quin

LIBER. III.

Fo. XXXVI.

in confirmatione

in partem

care his rebus affectum in peroratione, quas securus narrauerit. Affuevit illis iudex, iamq; eas
sine motu mentis accipit, quibus commotus nouus non est, & difficile est nobis mutare habitum
animi semel constitutum. Ego vero (neq; enim dissimulabo iudicium meum, q̄ id quod sum di-
cturus, exemplis magis q̄ praecipis vllis continetur) narrationem, vt si vllam partem orationis
omni qua potest gratia & venere exornandam puto. Sed plurimum refert, que sit natura eius rei,
quam exponimus. In paruis ergo (quales sunt fere priuate) sit ille pressus, & velut applicitus rei
cultus, in verbis summa diligentia, quae in locis imperu feruntur, & circumiectae orationis copia
latent, hic expressa, & (vt vult Zeno) sensu tineta esse debent, compositio dissimulata quidem,
sed tamen giucundissima, figura non illa poetica, & contra rationem loquendi auctoritate vete-
rum recepta. Nam debet esse q̄ purissimus sermo, & qui varietate tedium effugiat, & mutationi-
bus animum leuet: ne in eundem casum, similem † positionem, pares elocutionum tractus incida-
mus. Caret enim ceteris lenocinis expositio, & nisi comendetur hac venustate, iaceat necesse est.
Nec in vlla parte intentior est nuda, eoq; nihil recte dictum perit. Praeterea nescio quomodo etia
facilis credit, quae audientj iucunda sunt, & voluptate ad † fidem ducitur. Vbi vero maior res † finem
erit, & atrocia inuidiose, & tristia miserabiliter dicere decebit. Non vt consumantur affectus, sed
† tamen vt velut primis lineis designetur, vt plane qualis futura sit imago rei, statim appareat. † vt tam:
Ne sententia quidem, velut fatigatum intentione stomachum iudicis rescicere distulerim, maxi-
me quidem breuiter iniecta, qualis est illa. Fecerunt serui Milonis, quod suos quisq; seruos in re-
li facere voluisset. Interim paulo libertiore, qualis est illa. Nubit genero socrus (nullis auspiciis,
nullis auctoribus, funestis ominibus omnium. Quod cum sit factum iis quoq; temporibus, quibus
omnis ad vtilitatem potius q̄ ad ostentationem componebatur oratio, & erant adhuc fetuora
iudicia, quanto nunc faciundum magis, cum in ipsa capitis auro fortunatum pericula irruerit vo-
luptas? Cui hominum desiderio quantum dari debeat, alio loco dicam. Interim aliquid indulgen-
dum esse confiteor. Multum confert adiecta veris, credibilis rerum imago, quae velut in rem pra-
sentem perducere audientes videtur, qualis est illa M. Caelii in Antonium descriptio. Namq; ipsi
offendunt temulento sopore profigatum, totis praecordiis stertentem, ructuosos spiritus gemina
re, praecaraq; contubernales ab omnibus spondis transfugas incubare, & reliquias circumiacere
passim, quae † tamen exanimatae terrore, hostium aduentu percepto, excitate Antonium conaban-
tur, nomen inclamabant, frustra ceruicibus tollebant, blandius alia ad aurem inuocabat, vehemen-
tius etiam nonnulla feriebat. Quarum cum omnium vocem, tactuq; noscitarer, proxima cuiusq;
collum amplexu petebat, nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat, sed semisomnio sopo-
re inter manus centurionum, dormicubaturumq; factabatur. Nihil his nec credibilis fingi, nec ve-
hementius exprobari, nec manifestius ostendi potest. Ne id quidem praeteribo, quantum afferat
fidem expositioni narrantis auctoritas, quam mereri debemus ante omnia quidem vita, sed & ipso
genere orationis. Quod quo fuerit grauius, sanctius, hoc plus habeat necesse est in affitmando
dicenda. quoc; ponderis. Effugienda ergo in hac praecipue parte omnis calliditatis suspicio. (Neq; enim
se vq; custodit magis iudex) nihil videatur fictum, nihil sollicitu, omnia potius a causa, q̄ ab ora
tore profecta credantur. Sed hoc pati non possumus, & perire artem putamus nisi † apparet, cum † apparet
desinat ars esse, si apparet. Pendemus ex laude, atq; hanc laboris nostri ducimus summam. Ita que
circumstantibus ostentare volumus, iudicibus prodimus. Est quaedam & repetita narratio, qua
epitaphia dicitur, sane res declamatoria magis, q̄ forensis. Ideo autem repetita, vt quia narratio
breuis debet esse, fufius & ornatus res posset exponi. Quod sit, vel inuidiae gratia, vel misera-
tionis. Id raro faciendum † iudicio, neq; sic vnq; vt totus ordo repetatur. Licet enim per partes idem † est.
consequi. Ceterum qui vti † iudicio vult, narrationis rem loco stringat, & contentu indica-
re quid factum sit, quo sit modo factum plenius se loco suo expositurum esse promittat. Initium
narrationis quidam vtiq; faciendum a persona putant, eamq; si nostra sit, ornandam, si alle-
na, infamandam statim. Hoc sane frequentissimum est, quia personae sunt inter quas litigatur.
Sed haec quoq; interim cum suis accidentibus ponenda, cum id profuturum est: vt A. Cluentius
Habitus fuit pater huiusce iudices, homo non solum municipii Larinatis, ex quo erat, sed etiam
regionis illius, & vicinitatis, virtute, estimatione, nobilitate facile princeps. Interim sine his: vt Q.
Ligarius cum esset. Frequenter vero & a re, sicut pro Tullio, Cicero. Fundum habet in agro Tur-
no M. Tullius paternum. Demosthenes pro Ctesiphonte. το γαρ φωναικο ενδρανο ηλεμου.
De fine narrationis cum iis contentio est, qui perducere expositionem volunt eo, vnde quaestio
oritur. His rebus ita gestis, P. Dolabella prator interdixit, vt est consuetudo, de vi ho-
e iiii

Narratioe
nustada dea
centet.

Zeno

† expositio-
nem.

† finem

† vt tam:

† cum.

Auctoritas
dicetis eme

narratio.

Narratiois
initium.

Accidentib;

† 1. galias di-
ci solet cir-
cumstantijs

legere couer-
so ordine. Nulli
auctoribus nul-
lis auspiciis

Ab omnibus
spondis

Summa - 1. p-
mum

Desinit est
ars si appa-
ret

Accidentib;
† 1. galias di-
ci solet cir-
cumstantijs

Pendemus ex laude atq;
hac laboris nostri ducimus
summam

*furore rapinis & incendiis & omnibus rebus publicis
pauit. quorum clamor si quis forte fuerit ad monere uos.
debebit ut eum ciuem reuocetis q̄ semper genus illud
hominu clamoresq̄ m̄
rimos pro uia salute*

phationis. ut sit imparet

INSTITVTIONVM ORATORIARVM.

minibus armatis sine vlla exceptione, tantum vt vñ deieisset, restitueret, deinde restituisse dixit, sp̄sio facta est, hac de sp̄sioe vobis iudicãdũ est. Id a peritore semp fieri p̄t, a defensore n̄ semp.

DE EGRESSIONE. Cap. III.

Rdine ipso narrationem sequitur cõfirmatio. Probãda sunt enĩ quæ p̄pter hoc exposuimus. Sed priusq̄ ingrediãr hanc partẽ, pauca mihi de quorũdã opiniõne dicenda sunt. Plerisq̄ moris est, prolato rerũ ordine p̄tinus vtiq̄ in aliquẽ latũ atq̄ plausibile locũ q̄ maxime possint fauorabiliter excurrere. Quod quidẽ natũ ab ostentatione declamatoria, iam in forum venit, postq̄ agere causas n̄ ad vtilitatem litigatorum, sed ad patronorum iactationem repertum est: ne si pressa illi (qualis sepius desideratur) narrationis gracilitati coniuncta argumentorum pugnacitas fuerit, dilatis diutius dicendi voluptatibus, oratio refrigescat. In quo vitium illud est, q̄ sine discrimine causarum atq̄ vtilitatis, hoc (tanq̄ semper expediãt, aut etiam necesse sit) faciunt, eo q̄ desumptas ex iis partibus, quarum alius erat locus, sententias in hanc congerũt, vt plurima aut iterum dicenda sint, aut quia alieno loco dicta sunt, dici suo non possint. Ego autem confiteor hoc exspatiandi genus n̄ modo narrationi quidem, sed etiam quaestionibus vel vniuersis, vel interim singulis opportune posse subiungi cum res postulat, aut certe permittit, atq̄ eo vel maxime illustrari, ornariq̄ orationem, sed si coheret, & sequitur, non si per vim iuncteatur, & quæ natura iuncta erant, distrahit. Nihil enim tam est consequens q̄ narrationi probatio, nisi excursus ille, vel quasi finis narrationis, vel quasi initium probatiõis est. Erat ergo illi n̄nũq̄ locus, vt si expositio circa finẽ atrox fuerit, p̄sequamur eã velut spiritu erũpente p̄tinus indignatione. Quod tñ, ita fieri oportebit, si res dubitationem n̄ habeat, alioqui prius est, qd̄ obiciãt, verũ efficere, q̄ magnũ, quia criminũ inuidia p̄ reo est priusq̄ p̄bat. Difficillima est enĩ grauissimi cuiusq̄ sceleris fides. Ide fieri n̄ inutiliter p̄t, vt si merita in aduersariũ aliqua exposueris, in ingrãtũ inueharis, aut si varieta- tem criminũ narratione demonstraueris, quãtũ ab ea periculũ intentẽ, ostendas. Verũ hac breuiter oĩa, iudex enim ordine audito festinat ad p̄bationẽ, q̄ primũ certus esse sententiẽ cupit. Præ- terea cauẽdũ est, ne ipsa expositio vanescat, auersis in aliud animis, & inani mora fatigatis. Sed vt non semp est necessaria post narrationẽ illa p̄curio, ita frequẽter vtilis añ q̄stionẽ p̄paratio. Vtiq̄ si prima specie minus erit fauorabilis, si legẽ asperã tuebimur, aut p̄cenarias actiões inferemus. Est hic locus velut legĩtis i exordiũ, ad cõciliandũ p̄bationibus nostris iudicẽ, mitigãdũ, concitãdũ. Quã liberius hic, & vehementius fieri p̄t, quia iudici causa iam nota est. His igit̄ velut fomentis, siquid erit asperũ, p̄molliẽ, quo facilius aures iudicũ, q̄ post dicturi erimus, admittãt, ne ius nostrũ oderint. Nihil enĩ facile persuadetur inuitis. Quo loco tamen iudicis quoq̄ natura noscenda est, iuri magis, an equo sit appositus. Proinde enim magis aut minus hoc erit necessariũ. Ceterũ res eadẽ, & post q̄stionẽ perorationis vice fungit. Hanc partẽ *ῥήματα* vocãt Græci, Latini egres- sum, vel egressionẽ. Sed hęc sunt plures, vt dixi, quę per totã causam varios habet excursus, vt laus hoĩm, locorũq̄, descriptio regionũ, expositio quarundã rerũ i gestarũ, sed etiã fabulosarũ. Quo ex genere est in orationibus cõtra Verrẽ cõpositis, Siciliẽ laus, Proserpine raptus, p̄ L. Cornelio po- pularis illa virtutũ Cn. Pompeii commemoratio. In quam ille diuinus orator velut nomine ipso ducis cursus dicẽdi teneretur, abrupto, quem inchoauerat, sermone diuertit acturum *ῥήματα* est (vt mea quidem fert opinio) aliene rei, sed ad vtilitatem causæ pertinentis extra ordinẽ ex- currens tractatio. Quapropter n̄ video, cur hunc ei potissimũ locũ assignẽt, qui rerũ ordinẽ se- quitur, n̄ magis q̄ illud, cur hoc nomen ita demũ propriũ putent, si aliqd̄ in digressu sit exponẽdũ, cũ tot modis a recto itinere declinet oratio. Nã quicqd̄ dicẽt p̄ter illas q̄nq̄ (quas fecim⁹) par- tes, p̄cessio est, indignatio, miseratio, inuidia, cõuiciũ, excusatio, cõciliatio, maledictorum refuta- tio, similiaq̄, quæ non sunt in quaestione, omnis amplificatio, minutio, omne affectus genus, atq̄ ea maxime iucundam & ornata faciunt orationem, de luxuria, de auaritia, de religione, de offi- ciis, quæ cum sint argumentis subiecta similitum rerum, quia coherent, egredi non videntur. Sed plurima sunt, quarebus nihil secum coherentibus inserũtur, quibus iudex reficitur, admonetur, placatur, rogatur, laudatur. Innumerabilia sunt hęc, quorum alia sicut preparata afferimus, quæ- dam ex occasione, vel ex necessitate dicimus, siquid nobis agentibus noui accidit, interpellatio, in- teruentus alicuius, tumultus. Vnde Ciceroni quoq̄ in proemio cum diceret pro Milone, digre- di fuit necesse, vt ipsa oratiuncula, qua vsus est, patet. Poterit autem paulo longius exire qui præ- parat aliquid ante quaestionem, & qui finitẽ probatiõni velut commendationem adiicit, at qui ex media erumpit, cito ad id redire debet, vnde diuertit.

Plausibilem locũ

conatur. et si.

Excursionis locus prim⁹

Secundus. Tertius.

Quartus. i exordiũ.

Quintus.

non solum gestarum.

reparatio ante quaestio- nem, vtilis

Pœnarie actiones

Actuum

Tractatio

III. i. narrationẽ ut i in initio capitis. ut prolato rerũ ordine protinus utiq̄ & c.

... f. illius uerbus hui⁹ capitis

Ego autẽ

Pœnarie actiones

forte respo dim. f. h. 3.

LIBER. III. ca. 11.

Ciceronis uerba in miloniana

Fo. XXXVII. CAP. III.

DE PROPOSITIONE.

Sunt qui narrationi propositionẽ subiungant, tanq̄ partem iudicialis materiae, cui opinioni respondebimus. Mihi autẽ propositio videtur omnis confirmatio nis initium, quod non modo in ostendenda quaestione principalĩ, sed nonnũq̄ etiam in singulis argumentis proponi solet, maximeq̄ in iis quę *ἡπιχρηματὰ* vocantur. Sed nũc de priore loquimur. Ea non semper vti necesse est. Aliquan- do enim sine propositione vlla facta manifestum est quid in quaestione versetur, vtiq̄ si narratio ibi finẽ habet, vbi initium quaestio, ad qd̄ vt aliquando subiungatur expositio, ni non sem- que solet in argumentis esse summa collectio. Hęc sicut exposui, ita gesta sunt iudices, insidiator per locus, superatus est, vi victa vis, vel potius oppressa virtute audacia est. Sed nonnũq̄ valde vtilis est, præ vtilis est cõpue vbi res defendi non potest, & de i fine queritur, vt pro eo qui pecuniã priuatam de tẽplo sus- tulit, sacrilegii agit. De sacrilegio cognoscitis, vt iudex intelligat id vnum esse officii sui, quẽ i nomine rere an id qd̄ obicitur, sacrilegium sit. Itẽ in causis obscuris ac multiplicibus. Nec semper propter iure, hoc solum, vt sit causa lucidior, sed aliquãdo etiam vt magis moueat. Mouet autem, si protinus Secundo, subtexitur aliqua quę profinit. Ex aperte scripta est, vt peregrinus qui murũ ascenderit, morte Tertio, multeretur. Peregrinũ te esse certum est: quin ascẽderis murum non queritur, quid superest, nisi vt qui si, te puniri oporteat? Hęc enim propositio cõfessionem aduersariĩ premit, & quodammodo iudican- di moram tollit, nec indicat quaestionẽ, sed adiuuat. Sunt autem propositiones & simplices, & du Quarto, plices, i vel multiplices. Quod accidit n̄ vno modo, nã & plura crimina iunguntur, vt cõ Socra i & res accusatus est, q̄ corrũperet iuuentutẽ, & nouas superstitiones introduceret. Et singula ex plu- ribus colligitur, vt cum legatio male gesta obicitur. Eschini, q̄ mentitus sit, q̄ nihil ex manda- tis fecerit, q̄ moratus sit, q̄ munera acceperit. Recusatio quoq̄ plures interim propositiones ha- bet, vt contra petitionem pecunię, Male petis, procuratori enim tibi esse n̄ licuit, sed nec illi, cui? Quinto, nomine litigas, habere procuratorẽ, sed neq̄ es heres eius, a quo accepisse mutuũ dicor, nec ipsi de- bui. Multiplicari hęc in quãtũlibet possunt, sed rẽ ostẽdisse satis est. Hęc si ponantur singule subie- ctis probationibus, plures erũt propositiones, si coniungantur, in partitionẽ cadũt. Est & nuda p̄ Sexto, positio, qualis fere in cõiecturalibus, cedis ago, furtũ obicio. Est ratiõne subiecta, vt maiestãtẽ mi- nuit Caius Cornelius, nã codicem tribunus plebis ipse pro concione legi. Præter hoc vrimur pro- Septimo, positione aut nostra, vt adulteriũ obicio aut aduersariũ, vt adulteriũ meũ agit, aut communi, Octa- vt inter me aduersariũ quaestio est, vter sit intelato propior. Nonnũq̄ diuerlas quib̄ cõiungimus, Nono, Ego hoc dico, aduersariũ hoc. Habet interim vim propositionis, etiã si per se non est propositio, cum exposito rerũ ordine, subicimus. De his cognoscitis, vt sit hæc cõmonitio iudicis, quo se ad quaestionẽ acris intẽdat, & velut quodã iactu excitatus finẽ esse narrationis, & initium p̄bationis intelligat, & nobis cõfirmationẽ ingrediẽtibus ipse quodãmodo nouũ audiẽdi sumat exordium.

DE PARTITIONE.

Partitio est nostrarũ, aut aduersariĩ propositionum, aut vtrarũq̄ ordine collata enumeratio. Hac quidam vtendũ semper putãt, q̄ & ea fiat causa lucidior, & ius neq̄ sempẽr dex intẽtor ac docilior, si scierit & de quo dicimus, & de quo dicturi postea su- mus. Rursus quidã periculosum id oratori arbitratũr duabus ex causis, q̄ nonnũq̄ vtendum, q̄ excidere soleant quę promissimus, & si qua in partiẽdo p̄terierimus, occurre- re. Quod quidẽ nemini accidit, nisi qui plane vel nullo fuerit ingenio, vel ad agẽ- dum nihil cogitati, p̄meditãtq̄ detulerit. Alioqui quę tam manifesta & lucida est ratio, q̄ recte partitionis? Sequitur enim naturã ducẽ, adeo vt memoriẽ id maximum sit auxiliũ, via dicẽdi n̄ decedere. Quapropter ne illos quidẽ probauerim, qui partitionẽ vetant vltra tres propositiones extendere. Quę sine dubio, si nimis sit multiplex, fugiet memoriã iudicis, & turbabit intentionẽ. Hoc tamen numero velut lege n̄ est alliganda, cũ possit causa plures desiderare. Alta sunt ma- gis, propter quę partitione n̄ est semper vtendũ. Primũ, quia pleraq̄ gratiora sunt, si inuẽta subĩ Prima cau- to, nec domo allata, sed inter dicendũ e re ipsa nata videãtur, vnde illa n̄ inuicũda schemata, Pe sa non vten- ne excidit mihi, & fugerat me, & recte admones. Propositis enim probationibus, omnis in reliquis de partitiõ- gratia nouitatis p̄ceptitur. Interim vero etiã fallendus est iudex, & variis artibus subeundus, vt nis, aliud agi, qd̄ nos petimus, putet. Nam est nonnũq̄ dura propositio, quam iudex, si prouider, n̄ aliter p̄formidat, q̄ qui ferrũ medici, anteq̄ curetur, aspexit. At si re non ante proposita securi ac nulla denunciatione in se cõuersum intrarit oratio, efficiet qd̄ promittenti non crederetur. In- terim refugienda n̄ modo distinctio quaestionũ est, sed omnino tractatio, affectibus, perturbatio-

Principalis questio

Propositio qd̄

Epichremato

Principalis quaestione

Sacrilegij agitur

Cedis ago

Adulteriũ cũ agitur

Schemata

q̄ fit in partitione, illis n̄ p̄ponitur, quę sunt p̄bada

Hęc uerba in uerbo ordine posita sunt. Legendũ est. Nũc paulo ad hunc modũ. Sed nonnũq̄ ualde utilis est, adeo ut aliquando ut ad p̄bationẽ subiungatur expositio, quę solet esse in argumentis summa collectio. Hęc sicut exposui, ita gesta sunt iudices insidiator superatus, vi uicta vis uel potius oppressa uirtute audacia est. Præcipue ubi res defendi non potest. Sed ampho iudice

nibus est ab intentione auferendus auditor. Nō enim non solum oratoris est docere, sed plūs eloquentia circa mouendū valet. Cui rei cōtraria est maxime tenuis illa, & scrupulose in partes secte diuisionis diligentia, eo tempore, quo cognoscētū iudicium conamur auferre. Quidq; interim, q̄ per se leuia sunt & infirma, turba valent: Ideoq; congerenda sunt potius, & velut eruptione purgandum, quod tamen rarum esse debet, & ex necessitate demū, cū ipsum hoc, quod dissimile rationi est, coegerit ratio. Præter hæc in omni partitione est utiq; aliquid potentissimum, quod cum audiuit iudex, cetera tanq̄ superuacua grauari solet. Itaq; si plura, vel obicienda sunt, vel diluenda, & vtilis & iucunda partitio est, vt quid quaq; de re dicturi fumus, ordine appareat. At si vnū crimen varie defendimus, superuacua, vt si ita partiamur. Dicam nō talē esse hunc, quem tueor, vt in eo credibile videri possit homicidū. dicā occidendū causam huic nō fuisse, dicā hunc eo tēa pote quo homo occisus est, trans mare fuisse. Omnia quę anteq̄ id qd̄ vltimū est, & exequeris, inania videri necesse est. Festinat enim iudex ad id qd̄ potentissimū est, & velut obligatū promisso patronum, si est patietior, tacitus appellat, si vel occupatus, vel in aliqua potestate, vel etiā si morib9 incompositus, cū conuicio efflagitat, itaq; non defuerunt qui Ciceronis illā pro Cluentio partitio nem improbarent, qua se dicturū esse promisit: Primū neminem maioribus criminibus, grauioribus testibus in iudiciū vocatū q̄ Opianicū, deinde præiudicia esse facta ab iis iudicibus, a quibus damnatus sit. Postremo iudicium pecunia tentatū non a Cluentio, sed contra Cluentiū. Quia si probari potest qd̄ est tertiū, nihil necesse fuerit dicere priora. Rursus nemo erit tā aut iniustus, aut stultus, quin eū fateatur optime pro Murena esse partitū. Intelligo iudices tres totius accusationis partes fuisse, & earū vnā in reprehensione vite, alterā in contentione dignitatis, tertiā in criminibus ambitus esse versatam. Nā sic & ostendit lucidissime causam, & nihil fecit altero superuacuum. De illo quoq; genere defensionis pleriq; dubitat. Si occidi, recte feci, sed non occidi, quo enim prius pertinere, si sequens firmū sit: hæc inuicē obstat, & vtroq; vrentibus in neutro haberi fidem. Quod sane in parte verū est, & illo sequenti (si modo indubitable sit) solo vtendum. Ac si quid in eo quod est fortius, timebimus, vtraq; probatione nitemur. Alius enim alio moueri solet, & qui factū putauit, iustum credere potest, qui tanq̄ iusto non mouebitur, factum fortasse non credit. Vt certa manus vno telo posset esse contenta, incertę plura spargenda sunt, vt sit & fortū locus. Egregie verō Cicero pro Milone, insidiatorem primo Clodii ostendit, tum addit ex abundant, etiam si id non fuisset, talē tamen ciuē cū summa virtute interfectoris & gloria, necari potuisse. Nec illū tamen ordinem, de quo prius dixi, damnauerim, quia quedam, etiā ipsa sunt dura, in id tamen valent, vt ea molliat, quę sequuntur. Nec omnino sine ratione est id qd̄ vulgo dicitur, iniquum petendū vt aequū ferat. Quod tamen nemo sic accipiat, vt omnia credat audēda: recte enim gręci præcipiunt, non tentāda quę effici omnino non possunt. Sed quoties hac, de qua loquor, duplici defensione vtetur, id laborandū est, vt in illam partem sequētē fides ex priore ducatur. Potest enim videri, qui tutō etiā confessurus fuit, mentiēdi causam in negando nō habere, & illud vtrq; faciendum est, vt quoties suspicabimur a iudice aliam probationem desiderari, q̄ de quo loquimur, promittamus nos plene, & statim de eo satis esse facturos, præcipueq; si de pudore agitur. Frequenter autem accidit, vt causa partū verecūda, iure tuta sit, de quo ne inuiti iudices audiant & aduersi, frequētius sunt admonendi, securitatem defensionē probitatis ac dignitatis, expectent paulū, & agi ordine sinant. Quedā interim hōs, & inuitis litigatoribus simulādū est dicere. Quod Cicero pro Cluentio facit circa iudiciariam legē. Nonnūq; quasi interpellemur ab his, subsistere. Sepe aduertēda ad ipsos oratio. Hortādū vt sinant nos vti nostro consilio. Ita surrepetur animo iudicis, & dū sperat probationē pudoris, asperiorib9 illis minus repugnabit. Quæ cū receperit, etiam verecūdię defensionē facilius erit. Sic vtraq; res inuicē iuuabit, eritq; iudex circa ius nostrū spe modestię attentior, circa modestiā iuris probationē procliuior. Sed vt non semp̄ necessaria, ac etiā superuacua partitio est, ita opportune adhibita plurimū orationi lucis & gratię confert. Neq; enim id solū efficit, vt clariora fiant quę dicuntur, rebus velut ex turba extractis, & in conspectu iudicū positis, sed reficit quoq; audientē certo singulari partū sine, non aliter q̄ facientibus iter multū detrahunt fatigationis notata in scriptis lapidibus scripta. Nā & exhausti laboris nosse mensurā voluptati est, & hortatur ad reliqua fortius exequenda. Scire quantū super sit. Nihil enim longū videri necesse est, in quo quid vltimum sit, certū est. Nec immerito multum ex diligentia partiendi tulit laudis Q. Hortensius, cuius tamen diuisione in digitos ductā, non nuhū Cicero leuiter eludit. Nā est certus eius modus, & euitāda vtrq; maxime, cōcisa nimium & velut articulosa partitio. Nam & auctoritati plurimū detrahūt minuta illa, nec iam membra, sed

Moribus in copositis uel go desorties

Reprehenditur Cicero

Ex abundantia

Surrepetur animo iudicis

Cluenti) Oppiani) Sapia mater Cluenti Melini) gener) Maxim) Sapia fabri) Tius) Scamander libert) fabri) Cleophantus) me) Digenes) seruus) Cleophati

Partitionis utilitas. Exhausti laboribus. Nota.

Nota. In qua.

pro posse.

Secunda. Quando partitio necessaria.

Cognoscendi.

sensus est. in hoc tamen profunt dura ut possint illorum comparatione videri mollora que sequuntur. 1. 1. patcom 2. alijs. more suo gentiliamus

partitio credo legitur

puto supfluere hæc uerba

hæc dicit q̄ a teia fima oratoris officia. docere. mouere & delatore

frusta, & huius glorię cupidi, quo subtilius & copiosius diuisione uideantur, & superuacua assument, & quę natura singularia sunt secant, nec tam plura faciunt q̄ minora. Deinde cum fecerunt mille particulas, in eandem incidit obscuritatem, contra quā partitio inuenta est. Diuisa & simplex propositio quoties utiliter adhiberi potest, primū debet esse aperta atq; lucida. Nam quid sit turpius, q̄ id esse obscurū ipsum, qd̄ in eum solū adhibetur vsus, ne sint cetera obscura. Tū breuis, nec vilo superuacuo onerata verbo. Nō enim quid dicamus, sed de quo dicturi simus ostēdi. Obtinendū etiam nequid in ea desit, nequid super sit. Superest autē sic fere, cum aut in spe cius, cies partimur, qd̄ in genera partiri sit satis, aut genere posito subiicitur species: vt Dicā de virtute, iustitia, continentia, cum iustitia atq; continentia virtutis sint species. Partitio proponit, quid persuasit, de quo conueniat, qd̄ de quo ambigatur. In eo quod conuenit, quid aduersarius fateatur, quid prima est. In eo de quo ambigatur, quæ dicitur simus, quæ nostrę propositiones, quę partis diuersę. Turpissimum vero est non eodem ordine exequi, quo quicq; proposueris.

M. FABII QUINTILIANI DE INSTITVTIONE ORATORIA LIBRI QVINTI, PROLOGVS.

Verunt & clari quidē auctores, quibus solum videretur oratoris officium docere. Nāq; & affectus duplici ratione excludendos putabat: primum, quia vitium esset omnis animi perturbatio, deinde quia iudicem a veritate repellit misericordia vel ira, similibusq; nō oporteret, & volūptatē audientium petere, cum vincendi gratia tm̄ diceretur, non modo agenti superuacuum, sed vix etiam viro dignum arbitrabatur. Plures vero, qui nec ab illis sine dubio partibus rationem oradi submouerūt, hoc tamen proprium atq; præcipuū crediderunt opus, sua confirmare, & que ex aduerso proponerentur refutare. Vtrūq; est, nec enim hoc loco meam interpono sententiā. Hic erit liber illorū opinione maxime necessarius, quo toto hæc sola tractantur, quibus sane & ea quę de iudicialib9 causis iā dicta sunt, seruiunt. Nā neq; procerum, nec narrationis est alius vsus, q̄ vt iudicē preparēt. Et status nosse, atq; ea, de quibus supra scripsimus, intueri, superuacuum foret, nisi ad hanc peruenirem. Deniq; ex quinq; quas iudicialis materię fecimus, partibus, quęcūq; alia potest aliquādo necessaria causæ non esse, his nulla est, cui probatione opus non sit. Eius præcepta sic optime diuisuri videmur, vt prius quæ in commune ad omnes quæstiones pertinent, ostendamus: deinde quæ in quorū causæ genere propria sunt, exequamur.

DE PROBATIONVM DIVISIONE. CONFIRMATIONEM. CAP. I.

Prima quidē illa partitio ab Aristotele tradita, cōsensum fere omnium meruit, alias esse probationes quas extra dicendi rationē acciperet orator, alias, quas ex causa traheret ipse, & quodā modo gigneret. Ideoq; illas ἀτξυς, id est inartificiales, has ἐτξυς, artificiales vocauerūt. Ex illo priore genere sunt præiudicia, rumores, tormenta, tabule, iusiurandum, testes. In quibus pars maxima cōtentionum forensium cōsistit. Sed vt ipsa carent arte per se, ita summis eloquentię viribus & cleuanda sunt pleriq; & refellenda. Quare mihi videntur magnopere dānandū, qui totum hoc genus a præceptis remouerunt. Nec tamen in animo est omnia, quę aut pro his dici, aut contra dici solent, complecti. Non enim cōmunes locos tradere destinamus, qd̄ esset operis infiniti, sed vim quandā atq; rationem. Quibus demonstratis non modo in exequendo suas quisq; vires debet adhibere, sed etiam inueniendo similia, vt quęq; conditio litium poscet. Nec enim de omnibus causis dicere quisq; potest saltem præteritis, vt taceam de futuris.

DE PRÆIUDICIIS. CAP. II.

Am præiudiciorū vis omnis tribus in generibus versatur, rebus quę aliquando ex paribus causis sunt iudicate, quę exempla rectius dicuntur, vt de rescissis partium testamentis, vel contra in filios cōfirmatis iudiciis ad ipsam causam pertinentibus, vnde etiam nomen ductum est, qualia in Opianicū facta dicuntur, & a senatu aduersus Milonem factū cū de eadem causa pronunciatū est, vt in reis deportatis, & assertione secunda, & de partibus cōtentionalium, quę in duas hastas diuisę sunt. Confirmantur præcipue duobus, auctoritate eorū qui pronunciauērunt, & similitudine rerū de quibus queritur. Refellitur autē raro per contumeliam iudicium, nisi forte manifesta in iis culpa erit. Vult enim cognoscētū quisq; firmā esse alterius sententiā, & ipse pronuncias

Affectus excludenda

Vtruncūq;

In commune

Aristoteles

fallendiā. No) Destinamus tradere & c)

Assertio Secunda

1. q. d. nō de ipsa causa sed p̄tinetib9 ad ipsam causam

Assertio Secunda. Lege iulium capitolinum inuita. M. Antonij philosophi & libri inuenies legem de assertioib9 & quod orant duo modi assertiois. Char. 9. Sed lege potius librū codicis. 7. titu. de assertione tollenda.

INSTITVTIONVM ORATORIARVM.

tutus, exemplū nō libēter, qđ in se fortasse recidat, facit. Cōfugiendū ergo est in duobus superioribus, si res feret, ad aliquā dissimilitudinē causę. Vix autē vlla est per omnia alteri similis. Si id nō continget, ac eadē causa erit, aut actorū inculanda negligētia, aut de infirmitate personarū querendū, cōtra quas erit iudicandū, aut de gratia, quę testes corruerit, aut de inuidia, aut de ignorātia, aut inueniendū quid causę postea accesserit. Quorū si nihil erit, licet tamē dicere multas iudiciorum causas ad inique pronūciandū valere, ideoq; damnatū Rutiliū, absolutos Clodii atq; Catilinā. Rogandi etiā iudices, vt rē potius intueantur ipsam, q̄ iuriurando alieno suum donēt. Aduersus consulta autem senatus, & decreta Principum & magistratū, remediū nullū est, nisi aut inuenta quātulacūq; causę differentia, aut aliqua vel eorsidem vel eiusdem potestatis hominum posterior constitutio, quę sit priori contraria, quę si deerunt, his non erit.

DE RVMORE ET FAMA.

CAP. III.

Rumor, atq; rumorē pars altera consensum ciuitatis, & velut publicū testimoniū vocat, altera sermonē sine vilo certo auctore dispersum, cui malignitas inuitū deaderit, incrementū credulitas, qđ nulli non etiam innocenissimo posset accidere, fraude inimicorum falsa vulgantium. Exempla vtrinq; non deerunt.

DE TORMENTIS.

CAP. IIII.

Sicut in tormētis quoq; qui est locus frequētissimus, cū pars altera quęstionē, verra fatēdi necessitatē vocet, altera sepe etiā causam falsa dicēdi, qđ aliis patientia facile mendaciū faciat, aliis infirmitas necessariū. Quid attinet plura de his? Plene sunt orationes veterū ac nouorū. Quędā tamen in hac parte erunt propria cuiusq; litis. Nā siue de habēda quęstione agatur, plurimū itererit, qđ & quę postulet aut offerat, & i quę, & ex qua causa, siue iā erit habita, qđ si p̄uerit, qđ & quo modo sit tort, an credibilia dixerit, an iter se cōstātia, p̄seuerauerit i eo qđ coeperat, an aliqd dolo re mutauerit, prima parte quęstiois, an p̄cedēte cruciatu, qđ vtriq; tā īfinita sūt, qđ ipsa rerū varietas.

DE TABVLIS, ET IIS QVÆ CONTRA TABVLAS.

CAP. V.

Contra tabulas quoq; sepe dictū, sepe dicendū est, cū eas nō solū refelli, sed etiam accusari, sciamus esse vstratū. Cū sit autē in his aut scelus signatorū, aut ignorātia, tutius ac facilius id qđ secūdo loco dixim, tractatur, qđ scilicet pauciores rei sunt. Sed hoc ipsū argumēta ex causa trahit, si forte aut incredibile est, id actū esse, qđ tabulę cōtinēt, aut (vt frequētius euenit) aliis p̄bationibus æque inarti ficialibus soluitur, si aut is in quem signatum est, aut aliquis signator dicitur abfuisse, vel prius esse defunctus, si tempora non congruunt, si vel antecedentia, vel insequētia tabulis repugnant. Inspectio ipsa etiam sepe falsum deprehendit.

DE IUREIVRANDO.

CAP. VI.

Iurandum litigatores, aut offerunt suum, aut non recipiūt oblatū, aut ab aduersario exigunt, aut recusant cum ab ipsis exigatur. Offerre suum sine illa conditione, vt vel aduersario iuret, fere improbum est. Qui tamen id faciet, aut vita se tuebitur, vt eum non sit credibile peierate, aut ipsa vi religionis. In qua & plus fidei consequetur, si id egerit, vt non cupide ad hoc descendere, sed ne hoc quidem recusare videatur, aut si causa patierit, modo litis, propter quā deuorutus se ipse non fuerit, aut si præter alia causę instrumenta adiciat ex abundantia hęc quoq; conscientię fiduciam. Qui non recipiet, iniquam conditionem, & a multis contemni iurifurandi merum dicit. Cum & philosophi quidam sint reperti, qui deos habere rerum humanarum curā negarent. Eum vero qui nullo offerente iurare sit paratus, & se ipsum velle de causa sua pronūciare, & qđ id quod offert leue, ac facile credat, ostendere. At is qui desert, alioqui agere modeste videtur, cum litis aduersarium iudicem faciat, & eum cuius cognitio est, onere liberet, qui profecto alieno iureiurando stare qđ suo mauult, quo difficilior recusatio est, nisi forte res est ea, quam credibile sit notam ipsi non esse. Quę excusatio si deerit, hoc vnū relinquetur, vt inuidiam sibi quęri ab aduersario dicat, atq; id agi, vt in ea causa, in qua vincere nō possit, quęri possit. Itaq; hominē quīdem malū occupaturum hanc cōditionem fuisse, se autem probare malle quę affirmet, qđ dubium cuiq; relinquere, an peierarit. Sed nobis adolescentibus seniores in agendo facti præcipere solebāt, ne vnq; iurandum deferremus, sicut nec optio iudicis aduersario est permittenda, nec ex aduocatis partis aduersę iudex eligendus. Nam si dicere contraria turpe aduocato videatur, certe turpius habendum, facere quod noceat. *Sparteti suæ*

1. iuramentū qđ alij offerunt se ipsos facturos

1. aut videatur ad hoc descendere propter modum litis. 2. magnitudinem summam quādam pecuniarum parua summam

Nam vultis... momium illum attestat... inter pau... cos ad signatores deuorasse pudorem & falsa contra se velle

Maximus tamē patronis circa testimonia sudor est. Ea dicitur aut per tabulas aut a presentibus. Simplicior cōtra tabulas pugna. Nā & minus videtur obsti tisse pudor inter paucos signatores, & p̄bō diffidētia premitur absentia, si re prehensione nō capit ipsa persona, infamare signatores licet. Tacita præterea quādā significacione refragatur his omnibus, qđ nemo per tabulas dat testi moniū, nisi sua voluntate: quo ipso nō se esse amici ei, cōtra quē dicit, fateretur. Nec tamē protinus cesserit orator, quo minus & amicus pro amico, & inimicus contra inimicū possit verū (si integra sit ei fides) dicere. Sed late locus vterq; tractatur. Cum presentibus vero ingēs dimicatio est: ideoq; velut duplici contra eos, proq; his acie consiligitur, & interrogatorū. In actionibus primū generaliter pro testib; atq; in testes dici solet. Est hic cōmunis locus, cum pars altera nullā firmiorē probationē esse contēdit, qđ quę sit hominū sciētia nixa: altera ad detrahēdam illis fidē, omnia per quę fieri solēat falsa testimonia, enumerat. Sequēs ratio est, cū specialiter quidē, sed tamē multos pariter inuadere patroni solēt. Nā & gentiū simul vniuersarū eleuata testimonia ab oratoribus scimus, & tota genera testimoniorū vt de auro reo numerasse pecunias iurāt, litigatorū non testiū habēdos loco. Interim aduersus singulos dirigitur actio. Qđ infectationis genus, & permixtū defensionis legitimus in orationibus plurimis, & se paratim editū, sicut in Variū testē. Totū igitur excutiamus locū, quādo vniuersam institutio nem aggressi sumus. Sufficiebāt alioqui libri duo a Domitio Afro in hęc rem cōpositi, quę adolescentulus senē colui, vt nō lecta mihi tantū ea, sed pleraq; ex ipso sint cognita. Is verissime præcipit, primū esse in hac parte officii oratoris, vt totā causam familiariter norit, quod sine dubio ad omnia pertinet. Id quomodo cōtingat explicabimus, quū ad destinatū huic parti locū venerim. Ea res suggeret materiā interrogationi, & veluti tela ad manū subministrabit. Eadē docebit, ad quę iudicis animus actione sit preparandus. Debet enim vel fieri, vel detrahi testibus fides oratio ne perpetua quia sic dictis quisq; mouetur, vt est ad credendū, vel nō credendū ante formatū. Et quoniā duo genera sunt testiū, aut voluntariū, aut eorū quibus iudex publicis iudiciis lege denūciatē solet, quorū altero vtraq; pars vtitur, alterū accusatoribus tantū cōcessum est, separemus officii dantis testes, & refellentis. Qui voluntariū pducit, scire quid is dicitur est, potest: ideoq; Voluntariū faciliōrē videt i rogādo habere rationē. Sed hęc quoq; pars acumē & vigilantiā poscit, quidēdūq; testis iterro ne timidus, ne icōstās, ne īprudēs sit testis. Turbātur enī, & a patronis diuersę partis inducitur i gādī ratio, laqueū. Sed & plus deprehēsi nocēt, qđ firmi & iteritū p̄fuerint. Multū igit domi ante versandi, ac variis p̄cōtationib; quales haberi ab aduersario possunt, explorādi sunt. Sic fit, vt aut cōstēt si bi, aut siquid ritubauerint, opportuna rursus eius, a quo pducti sunt, interrogatione velut i gradu reponātur. In iis quoq; adhuc, qđ cōstiterint sibi, vitādē sunt īfidię, nā frequēter suspici ab aduersa tio solēt, & omnia p̄futura polliciti diuersa respōdēt, & auctoritatē habēt nō arguentiū illa, sed cōf tentiū. Explorādū igit quās causas ledēdi aduersariū afferāt, nec id satis est, inimicos fuisse, sed an deserint, an per hoc ipsum recōciliari velint, ne corrupti sint, ne poenitētia p̄positū mutauerint. Qđ cū in iis quoq; qui ea quę dicituri vidētur, re vera sciūt, necessariū est præcauere, tū multo magis in iis, qui se dicituros quę falsa sunt, pollicētur. Nā & frequētior eorū poenitētia est, & p̄missum suspectius, & si p̄seuerauerint, reprehēsiō faciliōr. Eorū vero, quib; denūciatur, pars testiū est qđ reū le dere velit, pars quę nolit. Idq; interim scit acculator, iterim nescit: fingam? i p̄sentia scire, i vtroq; Denūciatē enī genere summis artib; iterrogātis opus est. Nā si habet testē cupidū ledēdi, cauere debet hoc interrogan ipsū, ne cupiditas ei appareat, nec statim de eo qđ in iudiciū venit, rogare, sed aliquo circuitu di forma ad id puenire, vt illi qđ maxime dicere voluit, videatur expressum, nec nimis istare interrogatio ni, ne ad oīa respōdēdo testis fidē suā minuat, sed i tātū euocare eū, quātū sumere ex vno satis est. At i eo, qđ verū inuitus dicitur est, prima felicitas iterrogātis est extorquere qđ is noluerit. Hoc nō alio modo fieri pōt, qđ lōgi iterrogatiōe repetita. Respōdebit enī qđ nocere causę nō arbitrabit. Ex plurib; deīde qđ cōfessus erit, eo pducet, vt qđ dicere nō vult, negare nō possit, nā vt i oratione sparsa plerūq; colligim? argumēta, qđ per se nihil reū aggrauare videātur, cōgregatiōe deīde eorū facti cōuicim? ita huiusmodi testis multa de antea actis, multa de īsecutis, loco, tpe, p̄sona, ceterisq; est iterrogādus, vt in aliquod respōsum icidat, post qđ illi vel fateri qđ volum? necesse sit, vel iis qđ iā dixerat, repugnare. Id si nō cōtingit, reliquū erit, vt eū nolle dicere manifestū sit, p̄rahēdūq; vt in aliquo, qđ vel extra causam sit, deprehendatur. Tenēdas etiā diutius, vt omnia, ac plura qđ res de

1. i. patroni accusatoris specialiter Reponantur in gradu Reum aggrauare

1. vide an placeat prodi fidem propter absentiam. Nam de fide testis statim dicit si integra sit ei fides. aut lege prodi fidem tu fides aut premitur absentia. aut sic & prodi fidem aut premi absentia vel sic et proditur fides ac pre mitur absentia. ut sit nomina cal. absentia

contra eos qđ attestant... non est... presentes iudices sed pauca si Fo. XXXIX. gnatores nullum p̄bō rem habuit mentend

CAP. V. f. ab absentib;

attestatorib; Per tabulas testimonio, si re- testimoia, y. dicitur p. latio. 2. ar. in Verrem

Actiones Interrogatione Specialiter

Domitius aser

Suggestio Accusatio Vigilantia

Reponatur in gradu Daxe teste Producere te

1. 2. submitte. 1. som echadi. 2. os

treo.

siderat p[ro] eo dicēdo, suspectus iudici fiat, quo nō minus nocebit, q̄ si vera in reū dixisset. At si (q̄d secūdo loco diximus) nesciet actor quid p[ro]positi testis attulerit, paulatim, & vt dicitur, pedetentim, interrogādo experietur animū eius, & ad id respōsum q̄d elicendū erit, per gradus dūcet. Sed q̄ nōnūq̄ sunt hęc quoq̄ testiū artes, vt primo ad voluntate respōdeat, quo maiore fide diuersa postea dicat, est accusatoris, suspectū testē dū prodest, dimittere. Patronorū in parte expeditior, in parte difficilior interrogatio est. Difficilior hoc, q̄ raro vnq̄ possunt ante iudiciū scire, quid testis dicturus sit. Expeditior, q̄ cū interrogādus est, sciūt quid dixerit. Itaq̄ in eo q̄d incertū est, cura & iqui sitione opus est, quis reū premar, quas & quib⁹ ex causis inimicitias habeat, eaq̄ in oratione praedicēda, atq̄ amoliēda sunt, siue odio conflatos testes, siue inuidia, siue gratia, siue pecunia videri volumus. Et si deficiet numero pars diuersa, paucitate: si abūdabit, cōspirationē: si humiles producet, vilitatē: si potētes, gratiā oportebit incessere. Plus tamē proderit causas, p[ro]pter quas reū laudant, exponere, quę sunt varię, & pro conditione cuiusq̄ litis, aut litigatoris. Nā cōtra illa quę suadant, diximus, simili ratione respōderi locis cōmunibus solet, quia & in paucis, atq̄ humilibus accusator simplicitate gloriari potest, q̄ neminē, p[ro]ter eos quos putarit scire, quęsierit, & multos atq̄ honestos cōmēdare aliquādo est facilius. Verū interim & singulos, vt exornare, ita destruere cōringit, aut recitatis in actione, aut nominatis testibus. Q̄d iis tēporibus quib⁹ testis in nō nisi post finitas actiones rogabat, & facilius, & frequētius fuit. Quid autē in quęq̄ testiū dicendū sit, sumi nisi ab ipsorū personis nō potest. Reliquę interrogādi sunt partes, qua in re primū est nosse testē: nā timidus terretur, stultus decipitur, iracūdu cōcitar, ambitiosus inflari, lōgus protrahi potest. Prudens vero & cōstās, vel tāq̄ inimicus & peruicax dimittēdus statim, vel nō interrogatio, sed breui interlocutione patroni refutādus est, aut aliquo, si cōringet, vtbane dicto refrigerandus, aut si quid in eius vitā dici poterit, infamia criminū destruēdus. Probos quosdā, & verēdicos nō asperere incessere profuit, nā sepe qui aduersus insectantē pugnant, modestia mitigātur. Omnis autē interrogatio est aut in causa, aut extra causam. In causa, sicut accusatori p[re]cepimus, patronus quoq̄ altius, & vnde nihil suspecti sit, repetita percōtatione priora sequētibus applicando, sepe eo perducit homines, vt ab inuitis q̄d prosit, extorqueat. Et rei sine dubio nec disciplina vlla in scholis, nec exercitatio traditur, & naturali magis acumine, aut vsu cōringit hęc virtus. Si q̄d tamen exemplū ad imitationē mōstrandū sit, solū est, q̄d ex dialogis Socraticorū, maximeq̄ Platonis duci potest, in quibus adeo scite sunt interrogaciones, vt cū in plerisq̄ bene respōdeatur, res tamē ad illud, q̄d volūt efficere, perueniat. Illud fortuna interim p[re]stat, vt aliquid, q̄d inter se partū cōsentiat, a teste dicatur, interim (q̄d sepius euenit) vt testis diuersa dicat. Acuta autē interrogatio ad hoc q̄d casu fieri solet, etiā ratioe perducit. Extra causam quoq̄ multa quę p[ro]sint interrogari solēt, de vita testiū aliorū, de sua quisq̄, si turpitudine, si humilitas, si amicitia accusatoris, si inimicitie cū reo, in quib⁹ aut dicat aliquid q̄d prosit, aut in mēdacio, vel cupiditate ledendū, deprehendatur. Sed in primis interrogatio debet esse circūspecta, quia multa cōtra patronos venuste testis sepe respōdet, ei⁹ p[re]cipue vulgo fauentū verbis q̄ maxime ex medio sumptis, vt qui rogatur (is autē est & sepius imperitus) intelligat, aut ne intelligere se neget, q̄d interrogātis nō leue frigus est. Ille vero pessime artes, testē subornatū in subsellia aduersarii mittere, vt inde excitat⁹ plus noceat, vel dicēdo cōtra reū, cū quo sederit, vel cū adiuuisse testimonio videbitur, faciēdo ex industria multa immodeste, atq̄ intēperatē, per quę nō a se tātū dictis detrahat fidē, sed ceteris quoq̄ qui profuerant, auferat auctoritatem, quorum mentionē habui non vt fierēt, sed vt vitaretur. Saepe inter se collidi solēt, inde testatio, hinc testes, locus vtrinq̄. Hęc enim pars se iureiurādo, illa cōsensu signantiū tuetur. Sepe inter testes & argumēta quęstio est, inde scientiā in testibus, & reliigionem, ingēnia esse in argumentis dicitur, hinc testem gratia, metu, pecunia, ira, odio, amicitia, ambitu fieri, argumenta ex natura duci, in his iudicē sibi, in illis alii credere. Cōmunia hęc pluribus causis, multūq̄ iactata sunt, semperq̄ tamē iactabunt. Aliquādo vtrinq̄ sunt testes, sed quęstio sequitur, ex his vtri meliores viri. Ex causis vtri magis credibilia dixerint. Ex litigatoribus, vtri gratia magis valuerint. His adicere si quis volet ea, quę diuina testimonia vocātur, ex respōsis, oraculis, ominibus, duplicē sciat eorū cōtractatū, Generalē alterū, i quo iter Stoicos & Epicuri sectā secutos pugna p[er]petua est, regat ne puidētia mūdus: Specialē alterū cōtra partē diuinationis, vt quęq̄ in quęstione cadit. Aliter enī oraculorū, aliter haruspiciū, augurū, cōjectorū, & mathematicorū fides cōfirmari, aut refelli potest, cū sit rerū earū ratio diuersa. Circa huiusmodi quoq̄ instrumenta q̄ inuēta firmāda, vel destruēda, multū habet operis oratio, si quę sint voces per vinū, sōnū, demētia emisse, vel excepta puulorū indicia, quos pars altera nihil fingere, altera nihil iudicare, dictura

Paulatim
Pedetentim

Expeditior

Conflatos testes odio
Incessere nota contra Leonē nostrum

Rehque interrogādi sunt partes

Interlocutione

Incessere

Refrigerandus

Nō leue frigus interrogantis

Circūspecta

Subornatus testis

Collidi solent
Testatio

Defensoris partes in interrogādo.

Imodo.

Interrogatio in causa.

Extra causam.

Interrogandi lex.

Frigus.

Collisio inter testatōnem & testes. Inter testē & argu. Inter testē & testem. Diuina testimonia.

Instrumenta.

qs reum premar

Hu nota dicitur. primū dicere soltos testes & postea interrogari

(affectibus)

est. Nec tantum p[re]stari hoc genus potest, sed etiā vbi non est, desiderari solet. Pecuniam dedisti, p[re]sentra quis numerauit: vbi vnde? Venerū arguis, vbi emi? a quo? quāti? per quē dedi? quo conscio? Quę cetera. fere oia pro Cluētio Cicero in crimine veneficii excurit. Hęc de inartificialib⁹ q̄ breuissime potui. Testimonia desiderata.

DE PROBATIONE ARTIFICIALI.

CAP. VIII.

Ars altera probationū, quę est tota in arte, constatq̄ rebus ad faciendā fidē appositis, plerisq̄ aut omnino negligitur, aut leuissime attingitur ab iis, qui arguenda velut horrida & confragosa vitantes, amcenioribus locis desident, neq̄ aliter q̄ si qui traduntur a poetis gustu cuiusdā apud Lotophagos graminis, & Sireniū cantu deliniti voluptatem salutē p[re]tulisse, dum laudis falsam imaginē persequuntur, ipsa propter quā dicitur, victoria cedunt. Atqui cetera quę cōtinuo magis orationis tractu decurrūt, in auxiliū atq̄ ornamentū argumentorū cōparantur, nec vniq̄ illis, quibus causa continetur, adiciunt superinducti corporis speciē, vt si forte quid factum ira, vel metu, vel cupiditate dicatur, latius quę cuiusq̄ affectus natura sit, prosequemur. Iisdē laudamus, incusamus, augemus, minuius, describimus, detremus, querimus, consolamur, hortamur. Sed horū esse opera in rebus aut certis, aut de quibus tanq̄ certis loquimur, potest. Nec abauerim esse aliquid in delectatione, multū vero in commouendis affectibus. Sed hęc ipsa plus valēt, cū se didicisse iudex putat, q̄d consequi nisi argumētatione, aliq̄ omni fide rerū nō possum⁹. Quorū prius q̄ partiar species, indicandū reor, quędam in omni genere probationū communia. Nam nec vlla quęstio est, quę nō sit aut in re, aut in persona. Nec esse argumētorū loci possunt, nisi quę rebus aut personis accidūt. Ea q̄ aut per se inspicit solent, aut ad aliud referri. Nec vlla confirmatio nisi aut ex antecedentibus, aut ex cōsequentibus, aut ex pugnantibus, & hęc necesse est, aut ex p[re]terito tēpore, aut ex coniuncto, aut ex sequenti petere. Nec vlla res probari nisi ex alia potest. Ea q̄ sit oportet aut maior, aut par, aut minor. Argumēta vero reperitur aut in quęstionibus, quę etiam separatē a cōplexu rerum, personarūq̄ spectari per se possint, aut in ipsa causa, cum inuenitur aliquid in ea nō ex cōmuni ratione ductū, sed eius iudiciū de quo cognoscitur, propriū. Probationū p[re]terea omniū alię sunt necessarię, alię credibiles, alię non repugnantēs. Adhuc omnium probationum quadruplex ratio est, vt vel quia aliquid est, aliud nō sit, vt quia dies est, non est, vel quia est aliquid, & aliud sit, vt quia sol est super terram, dies est, vel quia aliquid non est, aliud sit, vt quia nox non est, dies est, vel quia aliquid non est, nec aliud sit, vt quia non est rationale, nec homo est. His in vniuersum p[re]dictis partes subiciam.

DE SIGNIS.

CAP. IX.

Mnis igit̄ p[ro]batio artificialis cōstat aut signis, aut argumētis, aut exēplis. Nec ignoro plerisq̄ videri signa partē argumētorū, q̄ mihi separandi ratio hęc fuit prima, q̄ sunt pene ex illis inartificialib⁹. Cruēta enī vestis, & clamor, & liuor, & talia, sunt instrumēta, qualia tabule, tumores, testes: nec inueniuntur ab oratore, sed ad eū cū ipsa causa deferūtur. Altera, q̄ signa siue indubitata sunt, nō sūt argumēta, quia vbi illa sunt, quęstio nō est, argumēto autē, nisi in re cōtrouersa, locus esse nō potest: siue dubia nō sunt argumēta, sed ipsa argumētis egēt. Diuidūtur autē i has primas duas species, q̄ eorū alia sunt (vt dixi) quę necessaria sunt, q̄ gręci vocāt τελευτησια, alia nō necessaria, quę σημεια. Priora illa sunt, q̄ aliter habere se nō possunt, q̄ mihi vix prinere ad p[re]cepta artis vident. Nā vbi est signū insolubile, ibi ne lis qd est. Id aut accidit, cū qd aut necesse est fieri factū esse, aut certe oīno nō potest fieri, vel esse factū, quo in causis posito, lis nō est, nisi facti. Hoc genus per oia tēpora p[re]dici solet. Nā & coisse eā cū viro quę peperit, qd est p[re]teriti: & fluctus esse, cū magna vis vēti in mare icubuit, qd cōiūcti: & eū mori, cuius cor est vulneratū, qd futuri necessē est. Nec fieri p[ro]t, vt ibi messis sit, vbi satū nō est, vt qd Romę sit cū est Athenis, vt sit ferro vulneratus, q sine cicatrice est. Sed qdā & retrorsus idē valēt, vt viuere hostem q spirat, & spirare q viuuit. Quędā in cōtrariū nō recurrūt. Nec enī q̄ mouet qui ingredit, iccirco ingreditur q mouetur. Quare potest coisse cū viro q nō peperit, & nō esse vētus in mari, cū esset fluctus, nec vtiq̄ cor eius vulneratū esse q perit. Ac similiter satū fuisse potest, vbi nō fuisset messis, nec fuisse Romę q nō fuit Athenis, nec fuisse ferro vulneratū q habet cicatricē. Alia sūt signa nō necessaria, q̄ in cōtrariū gręci vocāt, q̄ etiā si ad tollēda dubitationē sola nō sufficiūt, tamē ad iudicē ceteris plurimū valēt. Signū vocāt (vt dixi) σημεια, q̄ id qdā iudiciū, qdā vestigiū nōauerūt, p qd res intelligit, vt p sanguinē cędes. At quia sanguis vel ex hostia resperisse vestem potest, vel e naribus profuisse, non vtiq̄ qui vēstē cruentam habuerit, homicidiū fecerit. Sed vt per se non sufficiat, ita ceteris adiun-

Appositis
Confragosa

Victoria ceteri

Cōfirmatio

Argumēta

Probationū quadruplex ratio.

rationabilia.

Probationū singularis diuisio

Signa necessaria.

Signa non necessaria.

ut illud Martialis. O mntu subitis casib⁹ ingemim

Testes in subsellijs producentiū sedebant. Notandum.

INSTITVTIONVM ORATORIARVM.

etum testimonii loco dicitur, si inimicus, si ante minatus, si eodē loco fuit. Quibus signū cū accessit, efficit vt quæ suspecta erant, certa videantur. Alioqui sunt quædam signa vtriq; parti communia, vt liuores, tumores. Nam videri possunt & veneficii & cruditatis. Et vulnus in pectore, sua manu, & aliena perisse dicentibus in quo est. Hęc perinde firma habentur atq; extrinsecus adiuuantur. Eorū autem, quę signa sunt quidē, sed non necessaria, genus Hermagoras putat, non esse virginem Atalantā, quia cū iuuenibus per syluas vegetur. Quod si receperimus, ve reor ne omnia quę ex facto ducuntur, signa faciamus. Eadē tamen ratione, qua signa, tractantur. Nec mihi videtur Areopagite, cū damnauerunt puerū coturnicū oculos eruentem, aliud indicaf se, q̄ id signū esse perniciosissimæ mentis, multisq; malo futuræ, si adoleuisset. Vnde Spuriū Meliū, M. q̄ Manliū popularitas signū affectatū regni fuit existimatum. Sed vereor ne longe nimium nos ducat hęc via. Nam si est signū adulterę, lauari cum viris, erit & conuiuere cū adolescentib; dein de etiam familiariter alicuius amicitia vti. Vt fortasse corpus vulsum, fractum incessum, vestem muliebri dixerit mollis & parū viri signa, sicui, cum signū id proprie sit, qđ ex eo, de quo quæritur, natū sub oculis venit, vt sanguis ex cede, ita illa ex impudicitia fluere videatur. Ea quoq; quę quia plerūq; obseruata sunt, vulgo signa creduntur, vt prognostica, Vento rubet autem phoebe, Et cornix plena pluuia vocat improba voce, si causas ex qualitate celi trahunt, sane ita appellentur. Nam si vento rubet luna, signum venti est rubor. Et si vt idem poeta colligit, densatus & laxatus aer facit vt sit inde ille auium concentus, idem sentiemus. Sunt autem etiam signa parua magno rum, vt hęc ipsa cornix. Nam maiora minorum esse nemo miratur.

DE ARGUMENTIS. CAP. X.

Vnde de argumentis. Hoc enim nomine cōplectimur omnia quę gręci ἐνθύμημα ματα, ἐπιχρηματὰ, ἀποδείξις vocant, qđ apud illos aliqua horū nominū differētia, etiam si vis eodē ferendit. Nam enthymema (quod nos commentum sane, aut commentationē interpretemur, quia aliter non possumus, gręco melius vsuri) vnum intellectū habet, quo omnia mēte cōcepta significat, sed nūc de eo non loquimur alterū quo sententiā cū ratione tertiu quo certam quādā argumenti conclusionē, vel ex consequētibus, vel ex repugnātib; qđ de hoc partū conuenit. Sūt enim qui id prius epichere ma dicant, pluresq; inuenias in illa opinione, vt id demū quo pugna cōstat, enthymema accipi velint. Et ideo illud Cornificius contrariū appellat. Hęc alii rhetoricum syllogismū, alii imperfectū syllogismū vocauerunt, quia nec distinctis, nec totidem partibus cōcluderetur. Quod sane non vtiq; ab oratore desideratur. Epichere ma Valgius aggressionem vocat. Celsus autem iudicat non nostrā administrationē, sed ipsam rē quam aggredimur, id est argumētum, quo aliquid probaturū sumus, etiam si nondū verbis explanatum, iam tamē mente cōceptū, Epichere ma dici. Aliis videtur non destinata, vel inchoatam, sed perfectā orationē hoc nomē accipere, & vltimā speciem. Ideoq; propria eius appellatio, & maxime in vsu posita est, qua significatur certa quædam sententię comprehēsiō, quę ex tribus partibus constat. Quidā Epichere ma rationem appellauerūt, Cicero melius ratiocinationē, qđ & ille nomē hoc duxisse magis a syllogismo videtur. Nā & Itarū syllogisticū ratiocinatiū appellat, exēplisq; vtrius philosophorum. Et quoniam est quædam inter syllogismū, & epichere ma vicinitas, potest videri hoc nomine recte abusus. Apodixis est euidens probatio, ideoq; apud geometras γαμαμαται ἀποδείξις dicuntur. Hęc ab epichere mate Cæcilius putat differre solo genere conclusionis, & esse Apodixin imperfectū epichere ma, eadēq; causa qua diximus & enthymema syllogismo distare. Nā & epichere ma syllogismi pars est. Quidā inesse epichere mati apodixin putāt, & esse partem eius cōfirmantē. Vt cūq; autem, qđ diuersi auctores eodē modo finiunt, vt sit ratiō per ea quę certa sunt fidem dubiis afferens, quę natura est omnū argumentorū; neq; enim certa incertis declarantur, hęc omnia generaliter ἀποδείξις appellant, qđ et si propria interpretatione dicere fidem possumus, apertius tamē probationē interpretabimur. Sed argumentū quoq; plura significat. Nā & fabulę ad actus scenarum compositę argumēta dicitur, & orationū Ciceronis velut thesauri ipse exponat. Peditanus, argumentū inquit tale est. Et ipse Cicero ad Brutū ita scribit. Veritus fortasse ne nos in Catonē nostrum transferamus illinc malū quid, est argumentū simile non erat. Quo apparet omnem ad scribendū destinata materia ita appellari. Nec mirū, cum id inter opifices quoq; vulgatū sit. Vnde Virgilius. Argumentū ingens. Vulgoq; paulo numerosius opus dicitur argumentosum. Sed nunc de eo dicendū argumentū est qđ probationem, iudiciū, fidem, aggressionem, eiusdē rei nomīna facit, vt arbitror. Nā probatio, & fides efficitur non tantum per hęc quę sunt

Hermagoras

Areopagite puerū coturnicū oculos eruentē damnauerunt

Argumentū ἐπιχρηματὰ ἀποδείξις Enthymema. Ivti.

Cornificius

Epichere ma.

Valgius

Celsus

ratiocinationem.

Apodixis.

Cicero

Cæcilius

toratio

incertis fide

dem nō dubia afferēs.

Argumentū

inde. i. probatio seu fides

Destinata materia Eneid. vii.

Argumentosus

Malū imperfectū legeres.

quasi uellet non re latim tak hō nomē thema.

ga s. dicit enthymema esse claudā syllogismū

Videtur manifeste uerbaliter desiderari. in qđ reprehendit auctorem aliquē qđ... iudiciū. fidem. aggressionem. eiusdē rei nomina facit. forte autem incessitate uel quis. Is. n. epichere ma aggressionem interpre tatus est aut tōre paulo ante quintū hōno hoc ipso capite.

lib. it. ex alio & co. scripto

LIBER. V.

rationis, sed etiā per inartificialia. Signū autē, qđ ille iudiciū vocat, ab argumētis iā separauit. Ego cum sit argumentū ratio probationē prestas, qua colligitur aliud per aliud, & quę qđ est dubium, per id quod dubiū nō est, cōfirmat, necesse est esse aliquid in causa, qđ probatione nō egeat. Alioqui nihil erit i quo probem, nisi fuerit qđ aut sit verū, aut videatur, ex quo dubiis fides fiat. Pro certis autē habemus primū quę sensibus percipiuntur, vt quę vidimus, audiuius, & qualia sunt Pro certis signa. Deinde ea, in quę cōmuni opinione cōsensum est, deos esse, prestandā pietatē parētibus, Prę habenda; terea quę legibus cauta sunt, quę persuasione etiā si nō omnū hominū, eius tamen ciuitatis, aut gentis, in qua res agitur, in mores recepta sunt, vt plerūq; in iure nō legibus, sed moribus constat. Siquid inter vtrāq; partē cōuenit, siquid probatū est, deniq; cuiq; aduersarius nō contradicit. Sic enim fiet argumentū, cum prouidētia mundus regatur, administrāda est respublica vt administranda respublica erit, si liquebit mundū prouidētia regi. Debet etiam nota esse recte argumēta tractaturo, vis & natura omnū rerū, & quid quęq; earū plerūq; efficiat. Hinc enim sunt q̄ inōta tibus amari. Alterū velut p̄p̄sus. Eū qui recte valeat, in crastinū peruertū. Tertiu tū non reprobri diligentissime est executus, qđ cuiq; rei, & quid cuiq; homini solet accidere, & quas res, quosq; homines, quib; reb; aut hominibus vel cōciliasset vel alienasset ipsa natura, vt diuitias quid sequatur, aut ambitū, aut superstitionē, quid boni probēt, quid mali petāt, quid milites, quid rustici, quo quęq; modo res vitari vel appeti solet. Verū hoc exequi mitto. Nō enim longū tantum, sed etiam impossibile, aut porius infinitū est, pręterea positū in cōmuni omnū intellectu. Siquis tamen desiderauerit, a quo peteret, ostēdit. Omnia autē credibilia in quibus pars maxima consistit argumentationis, ex huiusmodi fontibus fluūt, an credibile sit a filio patrē occisum, incestū cū filia cōmissum, & contra veneficiū in nouerca, adulteriū in luxurioso. Illa quoq;, an scelus palā factū, an falsum dixerit propter exiguā summam, quia suos quisq; horū velut mores habet, plerūq; tamen, nō semper, alioqui indubitata essent, non argumēta. Excitamus nūc argumentorū locos, qđ quibusdā ii quoq;, de quibus supra dixi, vidētur. Locos appello, nō vt vulgo nūc intelliguntur, vt i luxurię & adulteriū, & similia, sed sedes argumentorum, in quibus latēt, ex quibus sunt petenda. Nam vt in terra nō omni generatur omnia, nec auem aut ferā reperias, vbi quęq; nasci, aut morari solet ignarus, & pisciū quoq; genera alia planis gaudēt, alia saxosis, regionibus etiam littoribusq; discreta sunt, nec helopē nostro mari, aut scarū ducas: Ita nō omne argumentū vndiq; venit, ideoq; nō passim querendū est. Multus alioqui error est, & exhausto labore, quod nō ratione scrutabimur, nō poterimus inuenire nisi casu. At si scierimus vbi quicq; nascatur, cū ad locū vētū erit, facile qđ in eo erit, peruidebimus. In primis igitur argumēta sepe a persona ducēda sunt cum persona, fit, vt dixi, diuisio, vt omnia in hęc duo partiamur: res atq; personas, vt causa, tēpus, locus, occasio, instrumentū, modus, & cętera, rerū sint accidentia. Personis autē nō quicquid accidit, exequendū mihi est, vt plerūq; fuerit, sed vnde argumēta sumi possunt. Ea porro sunt genus. Nā similes parentibus ac maioribus suis filii plerūq; credūtur, & nonnūq; ad honeste turpiterq; viuendū, inde cause fluunt. Natio, nā & gētib; proprii mores sunt, nec idē in Barbaro, Romano, Gręco, probabile est. Patria, quia similiter etiā ciuitatū leges, instituta, opiniones habēt differētia. Sexus, vt laetitia, tracinū facillius in viro, veneficiū in foemina credas. Etas, quia aliud aliis annis magis conuenit. Educatio & disciplina, quoniam refert a quib; & quo quisq; modo sit institutus. Habitus corporis, tione. Ducitur enim frequēter in argumentū species libidinis, robor petulantię. His cōtraria diuersum. Ab habitu; fortuna: nec enī tā idē credibile est in diuite ac paupere, p̄p̄inquis, amicis, cliētib; abūdate, & his A fortuna; oibus destituta. Cōditionis etiā distātia est, nā clarus an obscurus, magistrat; an priuatus, pater an A conditione; filius, ciuis an peregrin; liber an seruus, maritus an cęlebs, parēs liberorū an orbis sit, plurimū di; Natura an; stat. Animi natura, etenī auaritia, ira, iracūdia, misericordia, crudelitas, seueritas, aliq; iis similia, mi; afferunt frequēter fidē, aut detrahunt sicut victus luxuriosus, an frugi an sordidus, quærīt. Studii; dia quoq; nāq; rusticus, forēsis, negociator, miles, nauigato, medicus, aliud atq; aliud efficiunt. Affectibus; tuendū etiā quid affectet quisq;, locuples videri an disertus, iustus an potēs. Spectantur ante acta Ab añ actis; dictaq;. Ex pręteritis enim estimari solēt p̄sentia. His adiciūt quidā cōmotionē, hęc accipi volunt. Itemporariū animi motū, sicut irā, pauorem. Cōsilia autē, & pręteriti & futuri tēporis, dictisq;. que mihi etiā si personis accidunt, referēda tamen ad illā partē argumētorū vidētur, quā ex causis Itemporario; ducimus, sicut habitus quidā animi, quo tractat amicus an inimicus. Ponit in p̄sona & nomē, qđ animi mo; quidē ei accidere necesse est, sed in argumētum raro cadit: nisi cum aut ex causa datum est, vt sa; tu.

in Hęc uerba puto fuisse manū alie nō studiose. pręcipue qui in codice scripto multa redimunt. sic. n. legitur. qui prouidētia mundus regatur administranda. r. p. fit si liquebit mundū p̄. Fo. XLI. uidentia regi. rete ra non habentur.

credibile

Credibilita

Aristoteles

Impossibile

Locus argu

mentorum.

Personas

A genere.

A natione.

A patria.

A sexu.

Ab etate.

Ab educa

tione.

Ab habitu;

A fortuna;

Propensius

Impossibile

Quę simi

Circumstan

tie. 7. secu

dum gentili

arum.

Petulantia

Pleraq; in iure nō legibus sed moribus constant

Loci vulgo intelliguntur in luxurię & adulteriū & similia.

A consilijs

A nomine

in sume p̄ Zeugma ab inferi ori propter exiguā sumā

f. ad bona & mala & mala & mala
in adaptionem incrementum
conferuntur. usum. mala au-
tem in euersione liberatione
imminutione. comere
INSTVTIONVM ORATORIVM

Incessit contra est
Stupidu Leo-
nem.
Arg. a reb
actis.
Circumstantia
A causis fa-
ctoru vel fu-
tutorum.
A prauis.
Accidunt
fortuna.
Causa.
A finitione

Detrahit arma
templo affixa
Speculatur. i. confide-
ratur. expenditur

Tractatus
Met. xiii.
A tempore.
i. genere delibera-
tuo

Legendu reor oratio pre-
postero. & habet. ut sit ordo
Prius illud est. Nunc olim.
Hoc sequens, & habet. co. di-
castigandu reor. item
ualet tempus. na. ut ho-
sicut aduentitia est ut
puto
Nide om magis placet
pretereo quod. Nam dicitur
nem quod & alius & ue-
co. agnoscent

Sine distinctione hac
omnia leguntur in co-
scri. & illu. no. hon-
ut sine & in alidmo.
puto ergo legendum
esse. Num. no. illu.
celebrata. prim. ale-
xandri prima apud

piens, magnus, planus, aut ipsum alicuius cogitationis attulit causam, ut Létulo cōiurationis, q̄
libris Sibyllinis haruspiciq; respōsis dominatio dant tribus Cornelii dicebatur, seq̄ eū tertiu esse
credebat post Syllā, Cinnaq; q̄ & ipse Cornelius erat. Nā & illud fecerat apud Euripidē, frigidū
sane, q̄ nomē Polynicis & argumentū frater mortū incessit. Locorū enī ex eo frequēs materia, qua
Cicero in Verrē nō semel vsus est. Hęc fere circa plonas sunt atq; his similia. Nec enī cōplecti oīa,
vel in hac parte, vel in ceteris possūmus, cōtenti rationē plura q̄situris ostēdere. Nūc ad res trāseo
in quibus maxime sunt personis iūcta que agimus, ideoq; prima tractāda. In omnibus porro qua
fiunt, queritur aut quare, aut ubi, aut quādo, aut quomodo, aut per que facta sunt. Ducuntur igit̄
argumenta ex causis factorū, vel futurorū, quorū materiā, quā vtrūq; alii dicitur alii nominauerūt,
in duo genera, sed quaternas vtriusq; diuidūt species. Nā fere versatur ratio faciēdi circa bono-
rum adaptionē, incrementū, cōseruationē, vsū, aut malorū euersionē, liberationē, imminutionē,
conuersionē: namq; hęc in deliberando plurimū valent. Sed has causas habēt recta: Prava cōtra ex
falsis opinionib; veniūt. Nā est ex his initiū iis, que credūtur bona aut mala, inde errores existūt,
& pessimi affectus, in quibus sunt ira, odiū, inuidia, cupiditas, spes, ambitus, audacia, metus, cetera
eiusdē generis. Accidūt aliquādo fortuna, ebrietas, ignorātia. Que interim ad veniā valēt, inte-
rim ad probationē criminū. Ut si quis dū alii insidiatur, alii dicitur interemisse. Causę porro non
ad cōuincendū modo qd̄ obicitur, sed ad defendēdū quoq; excuti solēt, cū quis se recte fecisse ho-
nesta causa contēdit, qua de re latius in tertio libro dictū est. Finitiones interim ex causis pēdent.
An tyrannicida, qui tyrannū, a quo deprehēsus in adulterio furrat, occidit. An sacrilegus, qui vt
hostes vrbe expelleret, arma tēplo affixa detrahit. Ducūtur argumenta & ex loco. Spectatur enī ad
fidē probationis, mōtanus an planus, maritimus an mediterraneus, cōstitus an incultus, frequens
an desertus, p̄pinquus an remotus, opportunus cōsiliis an aduersus. Quā partē videmus vehemē
tissime pro Milone tractasse Ciceronē. Et hęc quidē & similia ad cōiecturā frequētius pertinent,
sed interim ad ius quoq; priuatus an publicus, sacer an pphanus, noster an alienus. Ut in persona
magistratus, pater, peregrinus. Hinc enī q̄stiones oriūtur. Priuatā pecuniā sustulisti, verū quia de
templo, nō furtū, sed sacrilegiū est. Occidisti adulterū, qd̄ lex permittit: sed quia in lupanari, cedes
est. Iniuriā fecisti, sed quia magistratui, maiestatis actio est, vel cōtra, licuit, quia pater erā, quia ma-
gistratus. Sed circa facti controuersia argumenta p̄stāt, circa iuris lites materia q̄stionum. Ad
qualitatē quoq; frequēt pertinet locus. Neg; enim idē ubiq; aut licet, aut decorū est. Quinetiam
in qua ciuitate quicq; querat̄ interest. Moribus enī & legibus distāt. Ad cōmēdationē quoq; & in
uidiā valēt. Nā & Ajax apud Ouidiū inquit. Ante rates agimus causam, & mecū cōfertur Vlysa
ser. Et Miloni inter cetera obiectū est, qd̄ Clodius in monumētis ab eo maiorū suorū esset occisus.
Ad studēdi momenta idē valet, sicut tēpus, cuius tractatū subiūgam. Eius autē (vt alio loco iā dī-
xi) duplex significatio est. Generaliter enī & specialiter accipitur. Prius illud est, nunc, olim, tunc,
sub Alexandro, cū apud Ilion pugnatus est, deniq; p̄teritū, iustas, futurū. Hoc sequens habet & con-
stituta, discrimina, astate, hyeme, noctu, interdiu: & fortuna, in pestilētia, in bello, in conuiuio, Lati-
norum quidā satis significari putauerūt, si illud generale tēpus, hoc speciale vocarent. Quorum
vtrorūq; ratio, & in cōsiliis quidē, & in illo demonstratio genere versatur, sed in iudiciis frequen-
tissima est. Nā & iuris q̄stiones facit, & qualitatē distinguit, & ad cōiecturā plurimū cōfert. Ut
cū interim probationes in expugnabiles afferat, quales sunt, si dicatur (vt supra posui) signator, q̄
ante diē tabularū decessit, cōmississe aliquid, vel cū infans esset, vel cū adhuc oīno natus nō esset
P̄ter id, omnia facile argumenta, aut ex iis que ante re facta sunt, aut ex cōiunctis rei, aut conse-
quentibus ducūtur. Ex antecedētib; Mortē minatus es, noctu existi, proficiscētem antecessisti.
Causę quoq; factorū p̄teriti sunt tēporis. Sed tēpus subtilius quidā q̄ necesse erat diuiserūt, vt es-
set iūcti, sonus auditus est: adherētis, clamor sublatu est. Insequētis sunt illa, latuisti, profugisti, li-
uores & tumores apparuerūt, iisdē tempōri gradib; defensor vterur ad detrahendā ei, qd̄ obici-
tur, fidē. In his omnis factorū dīctorūq; ratio versatur, sed dupliciter. Nā si sunt quēdā, quia aliud
postea futurū est: quēdā, quia aliud ante factū est, vt cū obicitur reo lenocinā speciosę marito, q̄
speciosam adulteriū damnatā quēdā emerit: aut patricidii reo luxurioso, q̄ dixerit patri, non me
amplius obiurgabis. Nā & ille, nō quia emit leno est: sed quia leno erat, emit. Prest hic quia sic erat
locutus, occidit: sed quia erat occisurus, sic locutus est. Calus autē qui & ipse necat argumentis
locū, sine dubio est ex insequētibus: sed quāda proprietate distinguitur, vt si dicā: melior dux Sci-
pio q̄ Annibal. vicit enim Annibalē. Bonus gubernator nūq; fecit naufragiū. Bonus agricola ma-
gnos sustulit fructus. Et cōtra, sumptuosus fuit: patrimoniū exhaustit: turpiter vixit: vel omnib;

Sic etiam alius. Sed co. ne.
ante rates inquit agimus cau-
sam & c. Sed ut proprius
accedatur ad ordinem om-
niam criminis existimo ue-
riorem lectionem esse. agim-
inquit ante rates causam &
mecū confertur vlysses

Legendu mate-
riam. ex co. scri-
& alio
i. redumdat m. co. scri-
Antim sub dat

proprium
locus cōmū
tam diffim-
tropis quam
infina huius
faciei docet
LIBER. V.
ut si negemus
occidere sed vel oportuisse. cetera
supplumt. 2. cetera autem sed ferro
oportuisse. ut si referatur ad glitū
posteri ad scriptū
lege. n. licet occidere
ferro vultu

inuis est. Inuide sunt, precipueq; in cōiecturis, & facultates. Credibilis est enim occisos a pluri
bus pauciores, a firmioribus imbecilliores, a vigilantibus dormitētes, a preparatis inopinātes. Quo-
rum cōtraria in diuersum valēt. Hęc & in deliberādo intuemur, & in iudiciis ad duas res solem;
referre, an voluerit quis, an potuerit. Nā & voluntatē spes facit. Hinc illa apud Ciceronem conie-
tura. Insidiatus est Clodius Miloni, nō Milo Clodio. Ille cū seruis robustis, hic cū mulierū comita-
tu. Ille equis, hic in rheda. Ille expeditus, hic penula irretitus. Facultati autē licet instrumentū cō-
iungere. Sunt enim in parte facultatis, & copie. Sed ex instrumentū aliquando etiā signa nascun-
tur, vt spiculū in corpore inuentū. His adicitur modus, quē vtrūq; dicit, quo queritur, quēadmo-
dum quid sit factū: idē tū ad qualitatē scripturūq; pertinet. Vt si negemus adulterū veneno occi-
disse, cū ferro licuisset occidere, sed vel oportuisset eū ad cōiecturas quoq; vt si dicā bona mente
factū, ideoq; palā mala, ideoq; ex insidiis, noctu, in solitudine. In rebus autē omnibus de quarū vi rū veneno
aut natura queritur, quales etiā citra complexum personarū, ceterorūq; ex quibus sit causa, per se licuisse occi-
tueri possum; tria sine dubio rursus spectāda sunt, an sit, quid sit, quale sit. Sed quia sunt quidā dere, sed fer-
loci argumentorū iis oibus cōmunes, diuidi hęc i tria genera nō possunt. Ideoq; locis p̄stāt, vt quos ro oportuiss-
imur, subiciēda sunt. Ducūtur ergo argumenta ex finitiōe, seu fine: nā vtrorūq; modū tradit. Et se-
duplex ratio est. Aut enī simpliciter q̄ritur, sit ne hoc virt; aut antecedēte finitiōe, qd̄ sit virt;. Id An sit, quid
est recte iueniēdi, & disponēdi, & eloquēdi cū firma mēoria, & cū dignitate actiōis, sciētia. Preterea Ex finitiōe
finimus aut vi, sicut superiora, aut etymologia, vt affidū ab asse dādo, & locupletē a locorū, pecu seu fine.
nōsum a pecorū copia. Finitioni subiecta maxime videntur genus, species, differens, proprium. Ex Ita aut vni-
his omnibus argumenta ducuntur. Genus ad probandā speciē minimū valet, plurimū ad refellen-
dam. Itaq; nō quia est arbor, platanus est: at qd̄ non est arbor, vtiq; platanus non est. Nec qd̄ nō est
virtus, vtiq; potest esse iustitia. Itaq; a genere p̄ueniendū est ad vltimā speciē, vt homo est ani-
mal, non est satis, id enim genus est: Mortale, etiā species est, cū aliis tamē cōmunis finitio: Ratio
nale, nihil supererit ad demonstrādū id qd̄ velis. Cōtra species firma probationē habet generis, in
firmam refutationē. Nā qd̄ iustitia est, vtiq; virtus est, qd̄ nō est iustitia, potest esse virtus, vt si est
fortitudo, continentia, cōstātia. Nūq; itaq; tollitur a specie genus, nisi omnes species, que sūt ge-
neri subiectę, remoueātur, hoc modo. Quod neq; immortale est, neq; mortale, animal non est. His
adiicitur propria, & differentia. Propriū confirmatur finitio, differentibus soluitur. Propriū autē
est, aut quod soli accidit, vt homini sermo, risus: aut qd̄ vtiq; accidit, sed non soli, vt igni caleface-
re. Et sunt eiusdē rei plura propria, vt ipsius ignis lucere, calere. Itaq; quodcūq; propriū deerit, sol-
uet finitionē, nō vtiq; quodcūq; erit, cōfirmabit. Sepissime autem quid sit propriū cuiusq; quari-
tur, vt si per etymologia dicatur, Tyrannicidę propriū est tyrannū occidere, negemus. Non enī si
traditū sibi eum carnifex occiderit, tyrannicida vocatur, nec si imprudens, vel inuitus. Qd̄ autē
propriū nō erit, differens erit, vt aliud est seruū esse, aliud seruire, qualis esse in addictis q̄stio
solet. Qui seruus est, si mancipiatur, sit libertinus, non itidē addictus, & plura, de quibus alio lo-
co illud quoq; differēs vocant, cum genere in speciē diducto species ipsa discernitur. Animal ge-
nus, mortale species: terrens vel bipes, differēs. Nondū enim propriū est, sed iam differt a marino
vel quadrupede. Qd̄ nō tā ad argumētū pertinet, q̄ ad diligētē finitionis comprehensionē. Cice-
ro genus & speciē quam eandē formā vocat a finitione diducit, & iis que ad aliquid sunt, subiciē
vt si is, cui omne argentū legatum est, petat signatū quoq; vtratur genere. At si quis cū legatū sit
ei, que viro materfamilias esset, neget deberi ei, que in manū non cōuenierit, specie: quoniam due for-
me sint matrimoniorū. Diuisione autem adiuari finitionē docet, eamq; differre a partitione, q̄
hec sit totius in partes, illa generis in formas. Artes incertas esse, vt qb; consistet republica. For-
mas certas, vt quot sint species rerū publicarū. Quas tres accipimus, que populū, que paucorū, que
vnius potestate regeantur. Et ille quidē non his exemplis vtitur, quia scribens ad Trebatium, ex
iure ea ducere maluit, ego apertiora posui. Propria vero ad cōiecturā quoq; pertinent partem, vt
propriū est boni recte facere, iracundi verbis excandescere. Ac cōtra quēdā in quibusdā vtiq;
nō sunt, & ratio quis ex diuerso, eadē est. Diuisio, & ad probandū simili via valet, & ad refellen-
dum. Probanti interim satis est vni habere, hoc modo. Ut sit ciuis quis, aut natus sit oportet,
aut factus. Neganti, vtrūq; tollendū est, nec natus nec factus est. Fit hoc & multiplex, idē est at-
gumentorū genus ex remotione, quo modo efficitur totū falsum, modo id qd̄ relinquitur, verum.
Totum falsum est, hoc modo. Pecuniā te credidisse dicis: aut habuisti ipse, aut ab aliquo accipi-
sti, aut intuenisti, aut surripuisti. Si neq; domi habuisti, neq; ab alio accepisti, nec cetera, non credi-
sti.

in topiciis
philander
lego loci ipsi poti;
ut queq; intererint
subiciendi sunt
ut genus species
tam diffim
tropicis quam
infina huius
faciei docet
LIBER. V.
ut si negemus
occidere sed vel oportuisse. cetera
supplumt. 2. cetera autem sed ferro
oportuisse. ut si referatur ad glitū
posteri ad scriptū
lege. n. licet occidere
ferro vultu

Expedi-
Penula vire-
titus

Finis
Finis

Ultima spe-
cies
Mortale sy-
cies est

Differens o-
xit p̄ diff-
& duplex o-
differens

Matrimoni-
ri due fo-
me

Coniecture
Ar. ut qui hanc
mu. Tradit seruo
Probatio. trucidandū. co-
Ex remotio dicit tyrrum
ne. nō fuit in domo se-
in seruo Sed domi? cō-
quētur tyrrum dicit p̄-
mum non seruus

Hoc loco, in ferendas arbitror tres illa
A lineas sequentes que incipiunt. Prop-
a vero ad cōiecturā & c. nam a p̄-
prio loco dīuisa maliam tralata sum
quod liquebit statim tibi lectur fiat
te rem inspexeris.

INSTITVTIONVM ORATORIARVM.

Simile. tate Catilinā, gratia Galba Maius minoris pro Milone. Negat intueri lucē esse fas ei, qui a se ho-
 Minus. minem occisum esse fateatur: in qua tandē vrbe hoc homines stultissimi disputāt: nepe in ea, quē
 primū iudiciū de capite vidit M. Horatij fortissimi viri, qui nōdū libera ciuitate, tamē populi Ro-
 manī comitiis liberatus est, cū sua manu sororē esse interfectā fateretur. Min⁹ maioris. Occidi nō
 Spiritū Meliū, qui annona leuāda, iacturāq; rei familiaris, quia nimis amplecti plebē videbat, in su-
 spitionē incidit regni appetēdi, & cetera. Deinde. Sed eū (auderet enī dicere cū patriā periculo li-
 berasset) cuius nefandū adulteriū in puluinaribus, & totus in Clodiū locus. **Dissimile ex se plures**
 causas habet: sit enī genere, modo, tēpore, loco, ceterisq; per quē fere oīa Cicero p̄iudicia, quē de
 Cluērio videbātur facta, subuertit. **Contrario vero exemplo** cētoriam notā, laudādo cēforē. Aphri-
 canū, qui eū quē peierasse cōceptis verbis palā dixisset, testimoniū etiā pollicitus, siquis cōtrā dice-
 ret, nullo accusante traducere equū passus esset. Quē quia erāt longiora, nō suis verbis exposui.
 Breue autē apud Virgilij cōtrarij exemplū est. At nō ille fatū quo te mētiris Achilles, Talis ī ho-
 ste fuit Priamo. Quēdā autē ex iis quē gesta sunt, tota narrabimus, vt Cicero pro Milone. Pudici-
 tiam cū eriperet militi tribunus militaris in exercitu Caii Marii, p̄pinq; eius imperatoris, ab
 eo interfectus est, cui vim afferebat. Facere enī probus adolescēs periculose, q̄ perpeti turpiter ma-
 luit, atq; hūc ille summus vir scelere solutū periculo liberauit. Quēdā significare satis erit, vt idē,
 ac pro eodē. Neq; enī posset ille Hala Seruilius, aut P. Nasica, aut L. Opimius, aut me cōsule sena-
 tus nō nefarius haberi, si sceleratos interfici nefas esset. Hęc ita dicētur, prout nota erūt, vel vtili-
 ras causē, aut decor postulabit. Eadē ratio est eorū, quē ex poeticis fabulis ducitur, nisi q̄ iis min⁹
 affirmationis adhibetur, cuius vsus qualis esse deberet, idē optimus auctor, ac magister eloquētię,
 ostēdit. Nā huius quoq; generis eadē in oratione reperietur exēplū. Itaq; hoc iudices nō sine cau-
 sa etiā fctis fabulis doctissimi hoīes memorię prodiderūt, eū qui patris vlciscēdi causa matrē ne-
 cāuisset, variatis hoīm sentētiis, nō solū diuina, sed etiā sapiētissimę deę sentētia liberatū. Ille quoq;
 fabulę, quē etiā si ab Æsopo originē non acceperunt (Nā videtur earū primus auctor Hesiodus)
 nomine tamē Æsopi maxime celebrātur, ducere animos solēt, p̄cipueq; rusticorū & imperitorū, q̄
 & simplicius quē fctā sunt audiūt, & capti voluptate, facile iis quibus delectātur, cōsentirūt. Siqui-
 dem & Menenius Agrippa plebē cū patribus in gratiā traditur reduxisse, nota illa de mēbris hu-
 manis aduersus ventrē discordātib; fabula: & Horatius, ne in poemate quidē humilē vsū hu-
 ius generis putauit. Olim quod vulpes agrote cauta leoni, **ἀνορ** grēci vocāt, & **αισωπικων**, &
 vt dixi, **λογος μυθικος**: nostrorū quidā nō sane recepto in vsū nomine apologationē sui cōfine
 est **ἁποικισ** genus illud, qd est velut fabella breuior, & per allegoriā accipitur: Nos nostrū iquit
 onus, vos elitellas. Proximas exēplo vires habet similitudo, p̄cipueq; illa quā ducitur citra vllā
 translationū mixturā ex rebus pene paribus. Vt qui accipere ī cāpo cōsueuerūt, iis cādē dātis quo-
 rum n̄mos suppressos esse putāt, inimicissimi solēt esse, sic huiusmodi iudices infesti tū reo vene-
 rant. Nā **ἁποικισ**, quā Cicero collationē vocat, lōgius res, quē cōparatū, repetere solet. Nec ho-
 minū modo inter se opera similia spectātur, vt Cicero p̄ Murena facit. Qz si e portu soluerēt⁹, qui
 iā in portū ex alto inuehūnt, p̄dicere summo studio solēt, & tēpstatū rationē, & p̄donū, & locorū
 q̄ natura fert, vt iis faueam⁹, qui eadē picula, quib⁹ nos p̄fundi sumus, ingrediātur, quo me tan-
 dē animo esse oportet, p̄tā ex magna iactatione terrā vidētē, in hūc, cui video maximas tēpsta-
 tes esse subēdas. Sed **ἁποικισ** a mutis atq; etiā inanis iterim huiusmodi ducit. Et quoniā similitū
 alia facies in tali ratiōe, admonēdū est rari⁹ esse ī oratiōe illud gen⁹, qd **ἁποικισ** grēci vocāt, si quo
 exprimit rerū, aut personarū imago, vt Cassius. Quis istā faciē planipedis semis torquēs q̄ id, quo
 p̄babilis sit qd intēdimus: vt si animū dicas excolēdū, similitudinē vtaris terrę, quē neglecta sen-
 tes atq; dumos, exulta fructus creat, aut si ad curā reipublicę horteris, ostēdas apes etiam formi-
 casq; nō modo muta, sed etiā parua animalia, ī cōmune tamē laborare. Ex hoc genere t̄ dictū est il-
 lud Ciceronis, Vt corpora nostra sine mēte, ita ciuitas sine lege, suis partib⁹, vt neruis ac sanguī-
 ne, & mēbris vtī nō pōt. Sed vt hoc corporis humani p̄ Cluērio, ita p̄ Cornelio equorum, pro Ar-
 chia saxorum quoq; est vsus similitudine. Illa (vt dixi) p̄piora: Vt remiges sine gubernatore, ita
 milites sine imperatore nihil valere solent tamē fallere similitudinū species, ideoq; adhibendū
 est hīs iudiciū. Neq; enim vt nauis vtilior noua q̄ vetus, sic amicitia: vel vt laudanda quā pe-
 cuniam suam pluribus largitur, ita quē formā. Verba sunt in hīs similia, largitionis & vetustatis,
 vis quidem longe diuersa, pecunię & amicitię. Itaq; in hoc genere maxime quēritur, an simile sit
 quod infertur. Etiam in illis interrogationibus Socratis, quarum paulo ante feci mentionem, cau-
 uendum, ne incaute respondeas, vt apud Æschinē Socraticū male respōdit Aspasia Xenophon

Traducere equū

Ducere animos. 1. alli-
cere

similitudo

Parabola Cicero
collationem appellat

Ab imagine

ductum

solēt fallere si
similitudines.
ideo opus est
iudicio

inanimatis. co. ut

forte, in alia
ratione

Nos nostrū onus, uos elitellas

ris vxor. Quod Cicero his verbis trāffert. Dic mihi q̄so Xenophōtis vxor, si vicina tua meli⁹ ha-
 beat aurū q̄ tu habes, vtrū ne illius, an tuū malis: illius ingt. Quid? si vestē, & ceterū ornātū mulie-
 brē, precij maioris habeat q̄ tu habes, tuū ne, an illius malis: respōdit, illi⁹ vero. Agelis, ingt, si vi-
 rum illa meliorē habeat q̄ tu habes, vtrū ne tuū virū malis, an illius? hic mulier erubuit, merito,
 male enim respōderat, se malle alienum aurū q̄ suū. Nam est id improbū. At si respōdisset, se mal-
 le aurū suū tale esse, quale illud esset, potuisset pudice respondere, malle se virū suū tale esse, qua-
 lis melior esset. Scio quosdā inani diligētia per minutissimas partes ista secuisse, & aliqd esse simi-
 le minus, vt simia hominī, & marmora deformata primā manu, aliqd plus, vt illud. Non ouū tam
 simile ouo. Et dissimilibus inesse simile, vt formicę & elephantō genus, quia sunt aīalia. Et simili-
 bus dissimile, vt canibus catulos & matribus hēdos. Differunt enī etate. Cōtrariorū quoq; aliter
 accipi opposita, vt noctē luci: aliter noxia, vt aquā frigidā febrī: aliter repugnātia, vt verū falso: ali-
 ter disparata, vt dura non duris. Sed qd hęc ad p̄sens propositum magnopere pertineant, non
 reperio. Illud est annotandū magis, argumenta duci ex iure simili, vt Cicero in topicis. Ei cui do-
 mus vsus fructus relictus sit, nō restituitur haredē, si corruerit, quia nō restituitur seruū, si si de-
 cesserit. Ex contrario, nihil enī obstat quo minus iustum matrimonij sit mente coeuntū, etiā si tabu-
 le signatę nō fuerint. Nihil enī proderit signasse tabulas, si mentē matrimonij nō fuisse constabit.
 Ex dissimili, quale est Ciceronis pro Cecinna, vt. Siquis me exire domo coegisset armis, haberem
 actionem, siquis introire prohibuisset, non haberem. Dissimilia sic deprehenduntur. Non si is qui ar-
 gentum omne legauit, videri potest signatā quęq; pecuniā reliquisse, ideo etiā qd est in nominib⁹
 dari voluisse creditur. **ἀναλογισ** quidā a simili separauerūt, nos eā subiectā huic generi putam⁹.
 Nam vt vnū ad decē, sic decem ad centū, simile certe est, & vt hostis, sic malus ciuis, q̄ hęc vi-
 terius quoq; procedere solent. Si turpis domine consuetudo cum seruo, turpis domini cum ancil-
 la, si mutis animalibus finis voluptas, idē hominī. Cui rei facillime occurrit ex dissimilibus argu-
 mentatio. Non idē est dominū cū ancilla coisse, qd dominā cū seruo. Nec si mutis finis voluptas,
 rationabilibus quoq;. Immo ex cōtrario, quia mutis, ideo non rationabilibus. Adhibetur extrinse-
 cus in causam & auctoritas. Hac secuti græcos a quibus **κρίσις** dicitur, iudicia aut iudicationes
 vocant, non de quibus ex causa dicta sententia est. (Nā ea quidē in exēplorū locū cedunt) sed si
 quid ita visum gentibus, populis, sapientibus viris, claris ciuib; illustribus poetis, referri pōt, ne
 hac quidē vulgo dicta, & recepta persuasione populari sine vsu fuerint testimonia. Sunt enī quo-
 dāmodo vel potētiora etiā q̄ nō causis accommodata, sed liberis odio & gratia mentibus, ideo tan-
 tū dicta factaq; quia aut honestissima aut verissima videbant. An vero me de incōmodis vitę dif-
 ferētē nō adiuuabit earū persuasio nationū, quę fletibus naros, laticia defunctos prosequūtur?
 Aut si misericordiam cōmendabo iudici, nihil proderit q̄ prudentissima ciuitas Atheniensis, nō
 eam pro affectu, sed pro numine accepit. Nam illa seprē p̄cepta sapientū, nōne quasdā vitę leges
 existimamus? Si causam veneficiū dicat adultera, non Marci Catonis iudicio dānata videatur, qui
 nullam adulterā nō eandē esse veneficā dixit. Iam sententiis qdem poetarū nō oratiōes modo sūt
 Poetę, referte, sed libri etiā philosophorū. Qui q̄q; inferiora oīa p̄ceptis suis, ac literis credūt, repete-
 re tamē auctoritatē a plurimis verbis nō fastidierūt. Neq; est ignobile exēplum, Megareos ab Athe-
 niensibus cum de Salamine cōtenderent, victos Homeri versu, qui tamē ipse nō in omni editiōne
 reperitur, significans Aiācem naues suas Atheniensibus iunxisse. Ea quoq; q̄ vulgo recepta sunt,
 hoc ipso q̄ incertū auctorē habent, velut oīm fiunt, quale est. **Ubi amici, ibi opes**: & **Cōsciētia mil-
 le testes**. Et apud Ciceronē. Pares autē (vt est in vetere prouerbio) cū paribus facillime cōgregan-
 tur. Neq; enim durassent hęc in eternū, nisi vera oibus viderent. Ponitur a gbusdā & quidē in par-
 te prima, deorū auctoritas, quę est ex responsis, vt Socratē esse sapientissimū. Id rari⁹ est. Tamen
 vtiur eo Cicero in libro de haruspiciū responsis. Et in cōcione cōtra Catilinam, cum signū Iouis
 columnę impositum populo ostendit. Et pro Ligario, cum causam Caii Cesaris meliorem, quia
 diū hoc iudicauerint, confitetur. Quę cum propria causā sint, diuina testimonia vocantur, cum
 aliunde accersuntur, argumenta. Nonnunq; contingit iudiciis quoq; aut aduersarij, aut eius qui
 ex diuerso agit, dictum aliquod aut factum asumere ad eorum, quę intendimus, fidem. Propter
 quod fuerunt qui exempla & has auctoritates, probationum inartificialium esse arbitrantur, q̄ vel iudiciis
 ea non inueniret orator, sed acciperet. Plurimum autem refert. Nam testis, & quęstio, & his simi-
 lia, de ipsa re, quę in iudicio est, pronunciant. Extra petita, nisi ad aliquam p̄sentis disceptatiōis
 vtilitatem ingenio applicantur, nihil per se valent.

Aurū. vulgo Ioy
el

Inanis quorūdā
diligentia

Contrario
rum modi.
Cicero
Argu. ex iū
re simili.
A cōtrario.
Cicero

In nominib⁹
in debitis

Analogia sub
Eta similitud
ni

Ab auctori-
tate.
κρίσις. 2. au-
toritas

A iudicio
gentis.
Ciuitatis.
Sapientis.
Clari ciuis.
Poetę.
M. Cato

Megareos. no-
ta pro megare
ses

In eternū du-
rassent

Adeorū quę
tendimus fidē

De Adagijs

1. 1. torti q̄ subij
ciuntur quęstioni

ut. 1. illa autē quę
petuntur

In exēplorū locū cedunt

Ubi amici ibi opes. Phalaris ad Aglaū

Conscientia mille testes

Megareos dixit nō megarenses. μεγαρεῖς

... Sic & Aldus. Sed melius
uetus codex. quia

INSTITVTIONVM ORATORIARVM.

DE VSV ARGVMENTORVM. Cap. XII.

Ec fere de probatione vel ab aliis tradita, vel vfu percepta in hoc tēpore sciebā.
Nec mihi fiducia est, vt ea sola esse contendā, quinimmo hortor ad quārendū,
& inueniri posse fateor, q̄ tamen adiecta fuerint, nō multū ab his abhorrebunt.
Nunc breuiter quēadmodū sit vtendū his, subiungam. Traditū fere est, argu-
mentum oportere esse confessum. Dubiis enim p̄bri dubia qui possunt? Quā-
dam tamen, quę in alterius rei probationem ducimus, ipsa probanda sunt. Occi-
disti virum. Eras enī adultera. Prius de adulterio conuincendū est, vt cū id ceperit esse pro certo
fiat incerti argumentū. Spiculus tuū in corpore occisi inuentū est. Negat suū. Vt probationi p̄sit,
probandū est illud hoc loco monere inter necessaria est, nulla esse firmiora, q̄ qua ex dubiis facta
sunt certa. Cedes a te facta est, cruenta enī vestē habuisti. Non est tam graue argumentū si fatef,
q̄ si conuincitur. Nam si fatef, multis ex causis potuit cruenta esse vestis. Si negat, hic causę car-
dinē ponit: in quo si victus fuerit, etiā in sequētibz ruit. Non enī videt in negādo mēturus fuisse
nisi desperasset id posse defendi, si confiteret. Firmisimīs argumentorū, singulis instādū, infirmiora
ra congregāda sunt, quia illa per se fortia nō oportet circūstantibus obscurare, vt qualia sunt apa-
pareant, hęc imbecilla natura, mutuo auxilio sustinent. Itaq; si nō possunt valere quia magna nō
sunt, valebūt quia multa sunt, q̄ ad eiusdē rei p̄bationē oīa spectāt. Vt sigs hęc hereditatis gratia ho-
minē occidisse dicat. Hereditatē sperabas, & magnā hereditatē, & paup̄ eras, & tū maxime a credi-
toribus appellabaris, & offenderas eū, cui? heres eras, & mutaturū tabulas sciebās. Singula leuia
sunt & cōmunia, vniuersa vero nocēt, etiā si nō vt fulmine, tū vt gradine. Quēdā argumēta pone-
re satis nō est, adiuuāda sunt, vt si cupiditas causa sceleris fuit, q̄ sit vis eius, ita, quantū efficiat in
animis hoīm talis affectio. Ita & firmiora erunt ipsa, & plus habebūt decoris, si nō nudos, & ve-
lut carne spoliatos artus ostenderint. Multū etiā refert si argumētō nitentur odii, vtrū hoc ex in-
uidia sit, an ex iniuria, an ex ambitu, vtrū an nouū, aduersus inferiorē, parē an superiorē, alienū an
ppinquū. Suos habēt oīa ista tractatus, & ad vtilitatē partis eius quā tuemur, referēda sunt. Nec
tamen oībus semp̄ q̄ inuenerimus, argumētis onerandus est iudex, quia & reditū afferūt, & fidem
detrahunt. Neq; enī potest iudex credere satis esse ea potentia, q̄ non putam⁹ ipsi sufficere, q̄ dici
mus. In rebus vero apertis argumētari tam sit stultum, q̄ in clarissimū solē mortale lumen infer-
re. His quidam probationes adiiciunt, quas vtrūq; vocant, ductas ex affectibus. Atq; Aristoteles
quidē potentissimū putat ex eo qui dicit, si sit vir optimus, quod vt vtrūq; est, ita longe qui-
dē, sed sequitur tamen, videri. Inde enim illa nobilis Scauri defensio. Quintus Varius Sucionen-
sis ait, Emiliū Scaurum rempub. Po. Ro. prodidisse. Emiliū Scaurus negat. Cui simile quiddā
fecisse Iphicrates dicitur, qui cum Aristophontē, quo accusante similis criminis reus erat, interro-
gasset, an is accepta pecunia rēpubli. proditurus esset, isq; id negasset. Qd̄ igit̄ (ingt) tu nō fecis-
ses, ego feci. Intuendū autē, & qui sit apud quē dicimus, & id qd̄ illi maxime videat, req̄
rendū. Quā de re locuti sumus, & in poemii, & in suasoriē p̄ceptis. Altera ex iussuratione p̄ba-
tio est. Ego hoc feci, tu mihi hoc dixisti. Et o facinus indignū, & similia. Quę nō debent deesse quę
de orationi, & si desunt multū nocēt, nō tamē habēda sunt iter magna p̄sidia, cū hoc in eadē cau-
sa fieri ex vtrāq; parte similiter possit. Illę firmiores ex sua cuiusq; persona p̄bationes, q̄ credibi-
lē rōnē subiectā habent, vt vulneratus, aut filio orbatas nō fuerit aliū accusaturus q̄ nocentē, q̄ si
si negociū innocētī facit, liberet eum noxa q̄ admisit. Hinc & patres aduersus liberos, & aduer-
sus suos quisq; necessarios auctoritatē petunt. Quasi etiā, potētissima argumenta primo ne po-
nenda sint loco, vt occupent animos, an summo, vt inde dimittant, an partita primo summoq; vt
Homericā dispositione in medio sint infirma, an a minimis crescant. Quę prout ratio causā cu-
iusq; postulabit, ordinabunt. Vno (vt ego censeo) excepto, ne a potētissimis ad leuissima decrescat
oratio. Ego hęc breuiter demonstrasse contentus, ita posui, vt locos ipsos, & genera q̄ possem aper-
tissime ostenderem. Quidā executi sunt verbosius, quibus placuit proposita locorū cōmuniū ma-
teria, quo quęq; res modo dici possent, ostēdere. Sed mihi sup̄uacū videbatur. Nā & fere apparet
quid in inuidiam, quid in avaritiam, quid in testē inimicū, quid pro teste amico dicēdū sit. Et de
oībus his oīa dicere infinitū est, tā Hercule, q̄ si cōtrouersiarū, quę sūt, quęq; futurę sunt, questio-
nes, argumēta, sentētias tradere velim. Ipsas autē argumentorū velut sedes, nō me qd̄ oēs ostē-
disse confido, plurimas tamen. Quod eo diligētius faciendū fuit, quia declamationes (quibus ad pu-
num enerua gnā forensē velut p̄pilatis exerceri solebamus) olim iam ab illa vera imagine orādī recesserunt,
atq; ad solā cōpositę voluptatē neruis carēt, nō alio mediūfidius vitio d̄dicētū, q̄ quo mancia

Fiducia
Argumentū se
re debet ee con-
fessum. Sunt tñ
quēdā dubia
Ruit. vulgo
p̄dido ua
Hęc causę cordine ponit
Appellabaris
a creditoribus
Tractatus suos
Ex eo q̄ dicit
.i. reo
Assueratio
qd̄
Negociū facere
Noxa liberare
Occupent p̄mo
animos
Vno excepto
Præpilatis

... contra omnia exemplaria
reor legendū optimus.
.i. ut q̄sq; optimus est ita
sequitur & si longe, videri.
Vel potius lege & multo melius
p̄ transpositionem dictionum,
quod optimum, ut est ita. l. g.
& c.

Appellabaris a creditoribz

... 11. co. ue. ...
corrigenolum reor
et supinam.

LIBER. V.

piorum negociatores forma puerorum virilitate excisa lenocinantur. Nam vt illi robur ac lacer-
tos, barbamp; ante omnia, & alia quę natura propria maribus dedit, partū existimāt decora, quęq;
fortia, si liceret, forent, vt dura mollunt, ita nos habitum orationis ipsū virilem, & illā vim stri-
ctę robustęq; dicendi, tenera quadam elocutionis cute operimus, & dum leuia sint ac nitida, quā-
tum valeant nihil interesse arbitramur. Sed mihi naturā intuenti nemo non vir spadone formo-
sior erit. Nec tam auersa vnq; videbitur ab opere suo Prouidentia, vt debilitas inter optima inuē-
ta sit. Nec id ferro speciosum fieri putabo, quod si nasceretur, mōstrum erat. † Licet iuuet ipsum id est Deus,
effoeminati sexus mendacium, nunq; tamen hoc continget malis moribus regnum, vt siqua p̄cio † Libidinem
sa fecit, fecerit & bona. Quapropter eloquentiam licet hanc (vt sentio enim dicam) libidinosam
† resupina voluptate auditoria probent, nullam esse existimabo, quę ne minimum quidem in se † resupinā,
dicium masculini & incorrupti, ne dicam grauis & sancti viri, ostender. At vero statuarum artifi-
ces, pictoresq; clarissimi, cum corpora q̄ speciosissima fingendo pingendove effingere cuperent,
nunq; tamen in hunc incidunt errorem, vt Bagoam, aut Megabyzum aliquem in exemplū ope-
ris assumerent sibi, sed Doryphoron † illum, aptum vel militię vel palastrę, aliorum quoq; iuue-
num bellicosorum, & athletarum corpora decorare existimauerunt, nos qui oratorem studemus † vllum,
effingere, non arma, sed tympana eloquentię demus. Igitur & ille quem instituimus, adolescens, q̄
maxime potest componat se ad imitationem veritatis, initurusq; frequenter forensium certami-
num pugnam, iam in schola victoriam spectet, & ferire vitalia, ac tueri sciat, & p̄ceptor id maxi-
me exigat, & inuentum p̄cipue probet: Nam vt ad peiora iuuenes laude ducuntur, ita laudari
in bonis gaudent. Nunc illud mali est, q̄ necessaria plerunq; silentio transeunt, nec in dicendo vi-
detur inter bona vtilitas. Sed hęc & in alio nobis tractata sunt opere, & in hoc sæpe repetenda.
Nunc ad ordinem inceptum reuertamur.

DE REFVTATIONE.

Cap. XIII.

Refutatio dupliciter accipi potest. Nam & pars defensoris tota est posita in refu-
tatione, & quę dicta sint ex diuerso debent vtrinq; dissolui, & hęc est proprie,
cui in causis quartus assignatur locus. Sed vtriusq; similis conditio est. Neq; ve-
ro ex aliis locis ratio argumentorum in hac parte peri potest, q̄ in confirmatio-
ne: nec locorum, aut sententiarum, aut verborum, & figurarum alia cōditio est.
Affectus plerunq; hac pars mitiores habet. Non sine causa tamen, difficultius
semper est creditum. (quod Cicero sæpe testatur) defendere, q̄ accusare. Primum q̄ est res illa
simplicior, proponitur enim vno modo, varie dissoluitur, cum accusatori satis sit plerūq; verum
esse id, quod obiecerit, Patronus neget, defendat, transferat, excuset, deprecetur, molliat, minuat, Patroni par-
tē auertat, despiciat, derideat. Quare (indirecta fere atq; (vt sic dixerim) clamosa est actio. Hinc mil-
le flexus & artes desiderantur. Tum accusator † p̄meditata plerūq; domo affert, Patronus etiā † p̄meditata
inopinatis frequenter occurrit. Accusator dat testem, Patronus ex re ipsa refellit. Accusator cri-
minū inuidia, & si falsa sit, materiam dicendi trahit, de parricidio, sacrilegio, maiestate, quę pa-
tronū tantū neganda sunt. Ideoq; accusationibus etiam mediocres in dicendo suffecerunt, bo-
nus defensor nemo nisi qui eloquentissimus fuit. Nam vt quod sentio semel finiam, tanto est ac-
cusare q̄ defendere, quanto facere q̄ sanare vulnera facilius. Plurimum autem refert, & quid pro-
tulerit aduersarius, & quo modo. Primum igitur intuendum est id, cui responsuri sumus, propria
um sit eius iudiciū, an ad causam extra accersitum. Nam si est propriū, aut negādum, aut defen-
dendum, aut transferendum. Extra hęc in iudiciis fere nihil est. Deprecatio quidem quę est sine
vlla specie defensionis, tara admodū, & apud eos solos iudices, qui nulla certa forma pronuncian-
di tenentur, q̄ illa quoq; apud Caium Cæsarem, & triumuitros pro diuersarum partium homi-
nibus actiones, etiam si p̄cibus vtuntur, adhibent tamen patrocina, nisi hoc non fortissime de-
fendentis est, dicere. Quid aliud egimus Tubero, nisi vt quod hic potest nos possemus? Quę si quan-
do apud Principem aliumve, cui vtrum velit liceat, † dicem⁹. Dignum quidem morte eum p̄ quo † dicēdū erit
loquemur. Clementia tamen seruandum esse vel talem, p̄imum omnium non erit res nobis cum
aduersario, sed cū iudice, deinde forma deliberatiuę magis materia, q̄ iudicialis vtremur. Suadebi-
mus enim vt laudem humanitatis potius q̄ voluptatem vltionis concupiscat. Apud iudices qui-
dem secundum leges dicturos sententiam, de confessis p̄cipere ridiculum est, ergo quę neq; ne-
gari, neq; transferri possunt, vtriq; defendenda sunt, quallacumq; sint, aut causa † cedendum. Neq;
gandi duplicem ostendimus formam, aut non esse factum, aut non hoc esse, quod factum sit. Quę dum
neq; defendi, neq; trāsserri possunt, vtriq; negāda, nec solum si finitio potest esse pro nobis, sed etiā † cadendū,
neq; defendi, neq; trāsserri possunt, vtriq; negāda, nec solum si finitio potest esse pro nobis, sed etiā † cadendū,

Negotiatores for-
mę mancipiorū
noluit dicere ma-
gones

Victoria spectet

Quę sit p̄prie re-
futatio. cui in cau-
sis q̄t assignat loc⁹

Difficilius def-
dere qm accu-
sare & cur

Clamosa

Cedere causę

... corrigendū q̄bitror. inde recta
fertur. ut recta sit aduerbijs
& opponantur. inde. hinc. &
recta & mille flex⁹. aut si magis
placet recta
Clementi. co. ue. fronte. ut facit sequente vtrū. 12.
i. orationes habitas apud. c. m. triumphos. i. o. stauin. Antoninū & Lepidū
i. hic orationes intellige nō a Cicerone.

directa
ex aldo &
uetero. co

muta oratione
hinc uelut simulatorem & r
ex uetero. co. per or etia
in aldimo

Uetus. co. id est etiam
id est, translatio. Nihil enim
aliud iuxta antiquum est tras
latio quam ad ronis controuer

INSTITUTIONVM ORATORIARVM. sicut

Cum trans si nulla inficiatio superest. Testes erunt. Multa in eos dicere licet. Chirographum, de similitudine ferendum. literarum differendum. Vtiq; nihil erit petus q; confessio. Ultima est actionis controuersia, cum defendendi negandive non est locus. **translatio** At qui quaedam sunt, quae nec negari, nec defendi, nec trans ferri possunt. Adulterii rea est, quae cum anno uidua fuisset, enixa est, lis non erit. Quare illud stultissime praecipitur, quod defendi non possit, silentio dissimulandum, si quidem est id de quo iudex pronuntiaturus est. At si extra causam sit adductum, & tamen coniunctum, malim quidem dicere, nihil id ad questionem, nec esse in his morandum, & minus esse q; aduersarius dicit, tamen uelut huius simulationi obliuionis ignoscam. Debet enim bonus aduocatus pro rei salute breuem negligentiae reprehensionem non perimere. Videndum etiam, an simul nobis plura aggredienda, an amolenda singula. Plura simul inuadimus, si aut tam infirma sunt, ut pariter impelli possint, aut tam molesta, ut pedem conferre cum singulis non expediat. Tum enim toto corpore enitendum, & ut sic dixerim, delecta fronte pugnandum est. Interim si resoluere ex parte diuersa dicta difficilius erit, nostra argumenta cum aduersariorum argumentis conferemus, si modo hoc, ut ualentiora videantur, effici poterit. Quae uero turba ualebunt, diducenda erunt, quod paulo ante dixi. Eras haeres, & pauper, & magna pecunia appellabaris a creditoribus, & offende- ras, & mutaturum tabulas testamenti sciebas. Urgent uniuersa. At si singula quaeq; dissolueris, iam illa flamma, quae magna congerie conualuerat, diductis quibus alebatur, concidet. Ut si uel maxima flumina in riuos diducantur, qualibet transitum praebent. Itaq; **propositio** quoq; secundum hanc utilitatem accommodabitur, ut ea nunc singula ostendamus, nunc complexamur uniuersa. Nam interim quod pluribus collegit aduersarius, satis est semel proponere, ut si multas causas faciendi quod arguit, reo dicet accusator fuisse, nos non enumeratis singulis, semel hoc in tuendum negemus, quia non quisquis causam faciendi sceleris habuit, & fecerit. Sapius autem accusatori congerere argumeta, reo dissoluere, expediet. Id autem quod erit ab aduersario dictu; quo modo refutari debeat, intuendum est. Nam si erit palam falsum, negare satis est, ut pro Cluē- tio Cicero, eum quem dixerat accusator epoto poculo concidisse, negat eodem die mortuum. Pa- lam etiam contraria, & superuacua, & stulta reprehendere nullius artis est. Ideoq; nec rationes eo rum, nec exempla tradere necesse est. Id quoq; (obscurum uocant) quod secreto, & sine teste, aut stultum argumento dicitur factum, satis natura sua infirmum est. Sufficit enim q; aduersarius non probat. Obscurum. Item si ad causam non pertinet. Est tamen interim oratoris efficere, ut quid aut contrarium esse; Oratoris of- ficiu. aut a causa diuersum, aut incredibile, aut superuacuum, aut nostrae potius causae videatur esse co- iunctum. Obicitur Oppio, q; militum cibariis detraxerit, asperum crimen, sed contrarium ostendit Cicero, quia iidem accusatores obiecerunt Oppio, q; is uoluerit largiendo corrumpere exerci- tum. Testes in Cornelium accusator lecti a tribuno codicis pollicetur, facit hoc Cicero superuacu- um, quia ipse fateatur. Petit accusationem in Verrem Quintus Caelius, q; fuerat quattuor eius, ipsum Cicero ut pro se uideretur, effecit. Caetera quae proponuntur, communis locos habent. Aut enim coniectura excutiuntur, an uera sint: aut finitioe, an propria: aut qualitate, an inhonesta, ini- qua, improba, inhumana, crudelia, & caetera quae ei generi accidunt. Ea; non modo in propo- sitionibus, aut rationibus, sed in toto genere actionis intuenda. An sit crudelis, ut Labieni in Rabi- rium lege perduellionis, inhumana, ut Tuberonis Ligarium exulem accusantis, atq; id agentis, ne ei Caesar ignoscat. Superba, ut in Oppium ex epistola Cottae reum factum. Proinde praecipites, in- sidiose, imponentes deprehenduntur. Ex quibus tamen fortissime inuaseris, quod est aut omnib; periculosum, ut dicit Cicero pro Tullio. Quis hoc statuit unq; aut cui concedi sine summo omni periculo potest, ut eum iure potuerit occidere, a quo metuisse se dicat ne ipse posterius occideret? Aut ipsis iudicibus, ut pro Oppio monet pluribus, ne illud actionis genus in equestrem ordinem admittant. Nonnunq; tamen quaedam bene contemuntur, uel tanq; leuia, uel tanq; ad causam nihil pertinentia. Multis hoc locis facit Cicero. Sed haec simulatio interim hucusq; procedit, ut que di- cendo refutare non possumus, quasi fastidiendo calcemus. Quoniam uero maxima pars i eorum similibus constat, rimandum erit diligentissime, quid sit in quoc; quod assumitur dissimile. Id in iure facile deprehenditur. Est enim scriptum de rebus utiq; diuersis, tantoc; magis ipsa rerum dif- ferentia potest esse manifesta. Illas uero similitudines, quae ducuntur ex mutis animalibus aut ina- nimis, facile est eludere. Exempla rerum varie tractanda sunt si nocebunt, quae si dubia erunt, fa- bulosa dicere licebit, si uera, maxime quidem dissimilia. Neq; enim fieri potest ut paria sint oia, ut si Nafica post occisum Gracchum defendatur exemplo Hale, a quo Melius est interfectus. Me- llium regni affectatore fuisse, a Graccho leges modo latas esse populares, Halam magistrat; equita- tibus addit. uet. co. & al- dus. de.

Adulterij rea
que anno in
dua emixa

Propositio rei. ut stat

Cum omnia semel. Cicero Contra falsum. Palam con- trarium aut stultum. Obscurum. Oratoris of- ficiu. Cicero Cicero Cicero

Loci comu- nes

Proinde. 1. Praeterea

Fortissime

Loci comu- nes a conie- ctura, fini- tione, quali- tate. Proinde. 1. Praeterea Fortissime

Maximis abla- tius. plu. ut s. chor. 44. f. 2. uet. p. a. fine. 15.

Exemploru. t vetera t indubitata
bulosa dicere licebit, si uera, maxime quidem dissimilia. Neq; enim fieri potest ut paria sint oia, ut si Nafica post occisum Gracchum defendatur exemplo Hale, a quo Melius est interfectus. Me- llium regni affectatore fuisse, a Graccho leges modo latas esse populares, Halam magistrat; equita- tibus addit. uet. co. & al- dus. de.
Videtur mutato uerboru or dme legen- dum sic. Eras haeres magna pecuniae & pauper & appella. a. cre. / mouet me tum quod charta superiore dixerat sporabas haereolitatem & magna haere ditate. Tum quod repugnare uidetur pau- perem fuisse & magna illi pecunia cre- ditam.

Philander pro Cornelio legit

fuisse, Naficam priuatum esse dicatur. Si defecerint omnia, tum videndum erit an obtineri possit, ne illud quidem recte factum. Quod de exemplis, idem etiam de iudicatis obseruandum. Quod Iudicatori asit posui, referre quo quicq; accusator modo dixerit, huc pertinet, ut si est minus efficaciter locu- tus, ipsa eius uerba ponantur, si acri & uehementi usus fuerit oratione, eandem rem nostris uer- bis mitioribus proferamus, ut Cicero de Cornelio, Codicem attigit, & protinus cum quadam de- fensione, ut si pro luxurioso dicendum sit, Obiecta est paulo liberalior uita. Sic & pro fordido par- cum, & pro maledico liberum dicere licebit. Vtiq; nunq; committendum est, ut aduersariorum di- ctum cum sua confirmatione referamus, aut etiam loci alicuius executione adiutes, nisi i cum elu- denda. Apud exercitum mihi fueris, inquit, tot annis forum non attigeris, abfueris tandiu, & cu- tam longo interuallo ueneris, cu iis qui in foro habitauerunt, de dignitate contendas. Praeterea in co- Crimen ro- traditionibus, interim totum crimen exponitur, ut Cicero pro Scauro contra Bostarem facit, ve- tuti exponit. lut orationem diuersae partis imitatus. Aut pluribus propositionibus iunctis, ut pro Vareno, Cu Pluribus pa- iter per agros, & loca sola faceret cum Populeno, in familiam Ancharianam incidisse dixerit, de- positionib; inde Populenum occisum esse, illico Varenum uinctum adseruatum, dum hic ostenderet, quid de iunctis, eo fieri uellet. Quod est utiq; faciendum, si erit incredibile rei ordo, & ipsa expositione fidem per Crimen per diturus. Interim per partes dissoluitur, quod contextu nocet & plerunq; id est tutius. Quaedam partes dissol- contradictiones natura sunt singulae. Id exemplis non eget. Communia bene apprehenduntur, no- uitur. tantu quia utriusq; sunt partis, sed quia plus profunt respondentu. Neq; enim pigebit, quod saepe Co- monui, referre, commune qui prior dicit, contrarium facit. Est enim contrarium quo aduersarius bene uti potest. At enim non uerisimile est tantu scelus M. Cottam esse commentum. Quid? hoc uerisimile est, tantu scelus Oppium esse conatum? Artificis autem est inuenire in actione aduer- sarii, quae inter semetipsa pugnent aut pugnare videantur, quae aliquando ex rebus ipsis manife- sta sunt, ut in causa Caeciana. Clodia aurum se Caecio commodasse dicit, quod signum magna fa- miliaritatis est, uenenum sibi paratum, quod summi odii argumentum est. Tubero Ligarium ac- cusat, q; is in Aphrica fuerit, & queritur q; ab eo ipse in Aphrica non sit admittus. Aliq; uero p- bet eius rei occasione minus considerata ex aduerso dicentis oratio, qd accidit praecipue cupidis sen- tentiaru, ut ducti occasione dicendi no respiciant qd dixerint, du locu praesentem, no tota causam in- tumentur. Quid tam uideri potest contra Cluentiu q censoria nota? Quid ta contra eundem, q filiu ab Egnatio corrupti iudicii, quo Cluentius Oppianicu circuuenisset, crimine exheredatu? At hec Ci- cero pugnare inuicem ostendit. Sed tu Acci consideres censeo diligenter, utru Censoriu iudicium graue uelis esse, an Egnatii. Si Egnatii, leue est qd Censores de caeteris subscripseru. Ipsum enim Egnatium, que tu graue esse uis, de senatu eiecerunt. Sin aut censoriu, hunc Egnatium, que pater censoria subscriptione exheredauit, censores in senatu, cu patre reiecissent retinuerunt. Illa ma- gis uitiolae dicunt, q acute reprehendunt, argumentu dubiu pro necessario, cotropertum pro cofes Reprehensa so, comune pluribus pro pprio, uulgare, supuacuu, serius constitutu, contra fide. Na & illa accidunt facilia uitiolae paru cautis, ut crime augeam, qd pbandu est, de facto disputet, cu de auctore grat, impossibilia ag- grediant, p effectis relinquunt uixdu inchoata, de hoie dicere q de causa maline, hoim uita rebus assignent, ut siqs decuratu accuset, no Appiu, manifestis repugnent, dicant qd aliter accipi possit, summa qstionis no intueant, no ad pposita respondeant. Qd unu aliq; recipi pot, cu mala causa adhibitis extrinsecus remediis tuenda est, ut cu peculatus Verres reus fortiter & industrie tuta- tus contra Piratas Sicilia dicit. Eade aduersus contradictiones nobis oppositas pcepta sunt. Hoc tri- amplius, q; circa eas multi adobus uitiis diuersis laborat. Nam qdam etiā in foro tanq molestam Vitu nolē- rem & odiosam ptereunt & iis plerq; q; coposita domo attuleru, cotenti sine aduersario dicu, tium cotra- & si licet multo magis in scholis, in gbus non solu contradictiones omittunt, uerū etiā ipsa mate- ditionibus: rie sic plerq; fingunt, ut nihil dici pro altera parte possit. Alii diligētia lapsi, uerbis etiā uel sentē- occurrere, tiolis oibus respondendu putat, qd est & infinitu & supuacuum: non enī causa reprehenditur, sed Vitium nī- actor, que ego semp uideri malle sic disertu, ut si dixerit qd rei profuerit, ingenii credat laus esse, mis occurrē non cause, siquando forte non ledat, cause non ingenii culpa. Itaq; illa reprehensiones, aut obscu- ritatis, qualis in Rullum fuit, aut infantia: in dicendo, qualis in Pisonem, aut inficitie rerum, uel Reprehē- borumq; & insultatis etiam, qualis in Antonium est, accommodantur iustis odiis, suntq; uiles ininicum ad conciliandum iis, quos inuisos facere uolueris, odiu. Alia respōdēdi patronis ratio & aliq; nō docens, eoru ratio modo, sed uita etiam, uultus deniq; incessus, habitus recte incusari solet. Ut aduersus Patronum Quintium Cicero, nō hac solum, sed ipsam etiā pretextam demissam ad talos insectatus est. Pres docens, serat enim turbulentis concionibus Cluentium Quintius. Nonnunq; eleuandē inuidie gratia, quae Eludenda;

Huc pertinet.

Crimē augeam quod proba dicitur est.

Materiae. 1. h. p. theses

Praetexta dem- sta ad talos re- prehenditur

Perturbatum uerboru ordinem suspicamus. & legendum sic ut totu documentu praecedat. omnia exempla succedant hoc modo. eandem rem no- stris uerbis mitioribus proferamus & protinus cum qdam defensione ut Cicero de cornelio codicem attigit et si pro luxurioso dicendum sit &

1. Puto legendu. Jam & illa & r / x. s. p. malos praepceptores

1. Vpt. co. ne. & utem aldus

in mallem fingim) praecessit. n. mox ante. neu sibi stultum aduersarium fingant.

INSTITVTIONVM ORATORIARVM.

asperius dicta sunt, elidunt, vt a Cicerone Triarius. Nam cum Scauri columnas per urbem plaustris vectas esse dixit. Ego porro, inquit, qui Albanas habeo colinas, clitelis eas apportauit. Et magis hoc in accusatores concessum est, quibus conuiciari aliquando patrocini fides cogit. Illa vero aduersus omnes & recepta, & non inhumana conuictio, si callide quid tacuisse, breuiasse, obsecrasset, distulisse dicuntur. Defensionis quoque permutatio reprehenditur saepe, sicut Accius aduersus Cluentium, Aeschines aduersus Ctesiphontem, cum ille Ciceronem lege usurum modo, hic minime de lege dicturum Demosthenem queritur. Declamatores vero in primis sunt admodum, ne contradictiones eas ponant, quibus facillime responderi possit, neu sibi stultum aduersarium fingant. Facimus autem, quod maxime vberes loci, popularesque sententiae nascuntur, materiae dicendi nobis quo volumus ducentibus, vt non sit ille inutilis versus. Non male respondit, male enim prior esse rogarat. Fallet haec nos in foro consuetudo, vbi aduersario, non ipsi nobis respondebimus. Aiunt Accium interrogatum, cur causas non ageret, cum apud eum in tragodiis tanta vis esset optime respondendi, hac reddidisse rationem, quod illic ea dicerent, quae ipse vellet, in foro essent dicturi aduersarii, quae minime vellet. Ridiculum est ergo in exercitationibus, quae foro preparantur prius cogitare quid responderi, quam quid ex diuerso dici possit. Et bonus praceptor non minus discipulum laudare debet, si quid pro diuersa, quam si quid pro sua parte acriter excogitauerit. Rursus aliquid in scholis permittendum semper, in foro raro. Nam loco a petitore primo contradictione vti qui possumus, vbi vera res agitur, cum aduersarius adhuc nihil dixerit. Incidunt tamen plerique in hoc vitium, vel consuetudine declamatoria, vel etiam cupiditate dicendi, dantque de se respondētibus venustissimos lusos, cum modo se vero nihil dixisse, nec tam stulte dicturos, modo bene admonitos ab aduersario, & agere gratias, quod adiuti sint, iocant. Frequentissime vero id quod firmissimum est, nunquam iis responsurum aduersarii fuisse quam proposita non essent, nisi sciret illa vera esse, & ad fatendum conscientia esset impulsus, vt pro Cluentio Cicero. Nam hoc persaepe dixisti, tibi sic renunciari, me habere in animo causam hanc praesidio legis defendere, ita ne est: ab amicis imprudentes vide licet prodimur, & est nescio quis de iis, quos amicos esse arbitramur nobis, qui nostra consilia ad aduersarium deferat. Quisnam tibi hoc renunciauerit? quis tam improbus fuit? cui autem ego narraui? nemo (vt opinor) in culpa est, nimirum tibi istud lex ipsa renunciauerit. At quidam contradictione non contenti, totos etiam locos explicant. Scire se hoc dicturos aduersarios, & ita persecutos. Quod factum venuste temporibus nostris elusit Vibius Crispus, vir ingenii iucundi & elegantis. Ego vero, inquit, ista non dico. Quid enim attinet illa bis dici? Nonnunquam tamen aliquid simile contradictioni poni potest, siquid ab aduersario testationibus comprehensum, in aduocatio nibus iactatum. Respondebimus enim rei ab illis dictae, non a nobis excogitatae, aut si id genus erit causa, vt proponere possimus certa, extra quae nihil dici possit, vt cum res furuina in domo deprehensa sit, dicat necesse est reus, aut se ignorante illatam, aut depositam apud se, aut donatam sibi, quibus omnibus etiam si proposita non sint, responderi potest. At in scholis recte & probationibus & contradictionibus occurreremus, vt in vtriusque locum, id est primum & secundum, simul excutamus, quod nisi fecerimus, nunquam vtemur contradictione. Non enim erit cui respondeamus. Est & illud vitium nimium solliciti, & circa omnia momenta luctantis. Suspectam enim facit iudicium fiduciam perdit, quia patronus & alii crediderit opus fuisse. Fiduciam igitur orator praese ferat, semperque ita dicat, tanquam de causa optime sentiat. Quod (sicut omnia) in Cicerone praecipuum est. Nam illa summa cura securitatis est similis, tanquam in oratione auctoritas, vt probatio nis locum obtineat, dubitare nobis non audentibus. Porro qui scierit, quid pars aduersa, quid nostra habeat valentissimum, facile iudicabit, quibus maxime rebus, vel occurrendum sit, vel instandum. Ordo quidem in parte nulla minus affert laboris. Nam si agimus, nostra confirmanda sunt primum, tum quae nostris opponuntur refutanda. Si respondemus, prius incipiendum est a refutatione. Nascuntur autem ex iis, quae contradictioni opposuimus, aliae contradictiones, euntque inter rim longius, vt gladiatorum manus, quae secundae vocantur, sunt & tertiae, si prima ad euocandum aduersarii ictum prolata erit, & quarta, si geminata captatio est, vt bis etiam caedere, bis repetere oportuerit. Quae ratio & ultra ducit. Sed illam etiam, quam supra ostendi, simplicem ex affectibus esse solius refutationis. Quin nescio, an etiam frequentior vbi quid negatur. Videndum praecipue vtriusque parti, vbi sit rei da sine. Quae videnda summa. Nam fere accidit, vt in causis multa dicantur, de paucis iudicetur. In his probandi, refutandi ratio est, sed adiuuanda viribus dicentis, & adornanda. Quamlibet enim sint ad do-

Bremiasse

Non male respon det. Male n. pot ille rogarat.

Venustissimos lusos

Cicero

Vibius Crispus

Circa omnia momenta luctantis

Præparatoribus

Instare rationibus

Primae. Secundae. tertiae. & quarta

manus gl' adia torum. Sic & in stringendis equis nullo die si solet diuile, una mano. dos manos & c. ratiō in promptu. aduersarij ratiō.

q. d. no ex ulla co firmatione sed e munda tantum af firmatione. n. s. ornandae & polendae orationis magis quam confremandae. uti salte no min). Hic quoque pccatum puto in ordine vob. Nam legendum est in fallere quae prolata fuerit. lacrima hic h. vpt. up. co. non sunt secundae si prima no praecessit ad euocandum aduersarij ratiō.

Argumenti. i. επιλογηστος elocutione. Στοιχια appellat hermogenes. LIBER. V.

A Differentia in mter Epichereum & Enthymema te docebit hermo genes. Tomo. 3. de inuentione copite de enthymemate. Fo. XLVIII.

in. s. in mituo ca pitus. x. de argu mentis.

Communes loci.

Præparare animos iudi

Theodor' cu Apollodor?

Quod volumus accommodata, tamen erunt infirma, nisi maiore quodam oratoris spiritu splent. Quare illi communes loci de testibus, de tabulis, de argumentis, aliisque similibus magna vim animis iudicum afferunt, & si proprii, quibus factum quodque laudamus, aut contra, iustum vel iniustum docemus, maius aut minus, asperius aut mitius. Ex his autem alii ad probationem singulorum argumentorum faciunt, alii ad plurimum, alii ad totius causae inclinationem. Ex quibus, sunt qui praeparant animum iudicis, sunt qui confirmant. Sed praeparatio quoque aut confirmatio aliqui totum causam est, aliquando partium, & plura, vt cuius conueniunt, subiicienda. Ideoque miror inter duos diuersarum sententiarum vel duces non mediocri contentione quaesitum, singulis ne quaestionebus subiiciendi essent loci, vt Theodoro placet, an prius docendus iudex quam mouendus, vt praecipit Apollodorus, tanquam perierit heretario media, & nihil cum ipsius causae utilitate sit deliberandum. Haec praecipit, qui ipsi omnes fere qui legem dicendi quasi quaedam mysteria tradiderunt, certis non inueniendorum modo argumentorum locis, sed concludendorum quoque nos praecipis alligauerunt, de quibus breuissime plocutus, quid ipse sentiat, id est quid praclarissimos oratores fecisse videat, non tacebo.

QVIBVS CONSTET EPICHEREMA, ET QVOMODO REFELLATVR. CAR. XIII.

Epichere, & argumentum ipsum. i. rem quae probationi alterius adhibet appellat, & argumentum elocutionem. Eam vero (vt dixi) duplicem. Ex consequentibus, quae habet propositionem, coniecturamque ei pertinens probationem, quale pro Ligario. Species eius Prima. Causa tum dubia, quae erat aliquando in vtriusque parte, quod probari posset, nunc melior certe etiam ea iudicanda est, quam diu adiuerunt. Habet enim rationem, & propositionem, non habet conclusionem. Ita est ille imperfectus syllogismus. Ex pugnantibus vero (quod etiam solum enthymema quidam vocant) fortior multo probatio est. Tale est Ciceronis pro Milone. Eius mortis sedetis vltores, cuius vitam si putetis per vos restitui posse, nolitis. Quod quidem etiam aliquando multiplicari solet, vt est ab eodem, & pro eodem reo factum. Quae igitur cum omni gratia noluit, hunc voluit cum aliquorum quela, quae iure, quae loco, quae tempore, quae impune non est ausus, hunc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, cum periculo capitis non dubitauit occidere. Optimum autem videtur enthymematis genus, cum proposito dissimili vel contrario ratio subiungitur, quale est Demosthenis. Non enim siquid vni contra leges factum est, idque tu es imitatus, ideo te conuenit poena liberari, quin e contrario danari multo magis. Nam vt si quis eorum danatus esset, tu haec non scripsisses, ita danatus si tu fueris, non scribet alius. Epichere, & quatuor, & quinq, & sex etiam factae sunt partes a quibusdam, Cicero maxime quinq, defendit, vt sit propositio, deinde ratio eius, tum assumptio, & eius probatio quinq, complexio. Quia vero interim & propositio non egeat rationis, & assumptio probationis, nonnunquam etiam complexione opus non sit, quadripartitam, & bipartitam quoque fieri posse ratiocinationem, sicut & plurimis nihilominus auctoribus tres ad summum videntur. Nam ita se habent natura, vt sit de quo quae, & per quod probetur, tertium adiectum potest velut ex consensu duorum antecedentium. Ita est prima intentio, secunda assumptio, tertia coniectio. Nam confirmatio prima ac sede partis exornatio, eisdem cedere possunt, quibus subiiciuntur. Sumamus ex Cicerone quinq, partium exemplum. Melius gubernant ea, quae consilio regunt, quam quae sine consilio administrantur. Hac prima parte numerat, eam deinceps rationibus variis, & quae copiosissimis verbis approbati putant oportere. Hoc ego totum cum sua ratione vni puto, alioqui si ratio pars est, est autem varia ratio, plures partes esse dicant. Assumptionem deinde ponit. Nihil autem omnium rerum melius quam omnis mundus administratur. Huius assumptionis quarto in loco aliam porro inducit approbationem, de quo idem quod supra, dico. Quinto inducit loco complexione, quae aut inferit solum quod ex omnibus partibus cogitur, hoc modo, Consilio igitur mundus administratur, id est vni in locum cum condaxerit breuiter expositionem & assumptionem, adiungit quod ex his conficiat, ad hunc modum. Quae si melius gerunt quam consilio, quam quae sine consilio administrantur, nihil autem omnium rerum melius quam omnis mundus administratur, consilio igitur mundus administratur. Cui parti consentio. In tribus autem, quas fecimus, partibus certe non est forma ex eadem, sed vna in qua idem concluditur quod intenditur. Anima immortalis est. Nam quaequid ex seipso mouetur, immortale est. Anima autem ex seipso mouetur. Immortalis igitur est anima. Hoc fit non solum in singulari argumentis, sed in totis causis, quae sunt simplices, & in quaestionebus. Nam & haec prima habet expositionem. Saetilegisi commisi. Non quisquis hominem occidit, caedis reus tenet. Deinde rationem. Sed haec est in causis & quaestione longior quam in singulis argumentis. Et plerumque summa complexione, vel per enumerationem, vel per breuem conclusionem testantur quid

Enthymema.

ma.

Species eius Prima.

Secunda.

Tertia.

Epichere matos patet.

Ad summum

Cicero

Rhetor.

Assumptio. Secunda pars argumentationis secundum Quintilianum

Intenditur

Forma paratiu epichere matis prias.

quinta. aldus. melius ut puto. habent. expostione appellat qu paulo ante dixerat propositione.

Aduerbiu porro ahero loco positu mihi videtur. legendu q. mihi oio videtur. Huius porro assumptionis. aut. aldus. s. complexioni. in q dicit conuenire sibi cum alijs qui in dupli i approbatione sentiat.

Iudices docentur est Docendi interim quoque iudices, quid rogantibus respondere debeant, quod est vnum reo petitionis genus Periclitantem vero commendat dignitas, & studia fortia, & suscepta bello ciuicis Periclitantem carrices, & nobilitas, & merita maiorum. Hoc quod proxime dixi, Cicero atque Asinius certatim commendant sunt vsu, pro Scauro patre hic, ille pro filio. Commendat & causa periculi, si suscepisse inimicitias ob dancia. Aliquod factum honestum videtur, si ipse presterit. Referenda hec pars quoque ad utilitatem reipublice ea quisque videtur a iudice, que alii ipse presterit. Referenda hec pars quoque ad utilitatem reipublice ad iudicum gloriam, ad exemplum, ad memoriam posteritatis plurimum tamen valet miseratio, que iudicem flecti non tamen cogit, sed motum quoque animi sui lachrymis confiteri. Hanc petere aut ex iis que passus est reus, aut ex iis que tum maxime patitur, aut ex iis que damnatum manent, que & ipsa duplicantur, cum dicimus ex qua illi fortuna, & in quam recidendum sit. Afferunt in iis momentum & aras, & sexus, & pignora: liberi dico, & parentes, & propinqui. Que omnia tractari varie solent. Nonnunquam etiam & ipse patronus has partes subit, ut Cicero pro Milone. O me miserum, o te infelicem. Reuocare me tu in patriam Milo potuisti per hos, ego te in patria per eosdem retine re non poteris. Maximeque, si (ut tunc accidit) non conuenient ei, qui accusatur, preces. Nam quis ferret Milonem pro capite suo supplicentem, qui a se virum nobilem interfectum, quia id fieri oportuisset, fateretur? Ergo & ille captiuus ex illa prestantia animi fauore, & in locum lachrymarum eius, ipse successit. His precipue locis vtilis sunt Profopopoeia, id est ficta alienarum personarum orationes, quales litigatorem decet, vel patronum. Mutae tamen res mouent, aut cum i ipsi loquimur, aut cum ipsas loqui fingimus. Ex personis quoque trahitur affectus. Non enim audire iudex videtur aliena mala desentes, sed sensum ac vocem auribus accipere miserorum, quorum etiam mutus aspectus lachrymas mouet, quatenus essent miserabiliora, si ea dicerent ipsi, tanto sunt quadam portione ad afficiendum potentiora, cum velut ipsorum ore dicuntur, ut scaenicis actoribus eadem vox, eadem pronuntiatio plus ad mouendos affectus sub persona valet. Itaque idem Cicero quod preces non dat Miloni, eunusque potius animi prestantia commendat, accommodauit ei tamen & verba, & conuenientes etiam forti viro consulationes. O frustra, inquit, mei suscepti labores. O spes fallaces, o cogitationes mee inanes. Nunquam tamen debet esse longa miseratio, nec sine causa dictum est, Nihil facilius quam lachrymas inatellere. Nam cum etiam veros dolores mitiget tempus, citius eua nescat necesse est illa quam dicendo effinximus imago, in qua si moramur, fatigatur lachrymis auditor & requiescit, & ab illo que coeperat impetu, ad rationem redit. Non patiamur igitur friges cere hoc opus, & affectum cum ad summum perduxerimus, relinquamus: nec speremus fore, ut aliena quisque diu ploret. Ideoque cum in aliis, tum maxime in hac parte debet crescere oratio. Quia quod quid non adiicit, prioribus etiam detrahare videtur, & facile deficit affectus, qui descendit.

RVRVS DE AFFECTIBVS MOVENDIS, Cap. II.

Affectus factio mouendi. Non solum autem dicendo, sed etiam faciendo quedam lachrymas mouemus, unde & producere ipsos qui periclitentur, squallidos, atque deformes, & liberos eorum ac parentes, institutum, & ab accusatoribus ostendi cruentum gladium, & lecta & vulneribus ossa, & vestes sanguine perfusas videmus, & vulnera resoluunt, ac verberata corpora nudari. Quarum rerum ingens plerumque vis est, velut in rem presentem, animos hominum ducentium. Et populum Romanum egit in furorē preterea Cuius Caesaris prolata in foro cruenta. Sciebatur interfectum eum, corpus denique ipsum impositum lecto erat, vestis tamen illa sanguine madens, ita representauit imaginem sceleris, ut non occisus esse Caesar, sed tum maxime occidi videretur. Sed non ideo probauerim, quod factum & lego, & ipse aliquando vidi depictam tabulam supra Iouem, in imaginem rei, cuius atrocitate iudex erat commouendus. Quae enim est actoris infantia, qui mutam illam effigiem magis quam orationem pro se putet locuturam? At sordes, & squallor, & propinquoque quoque similem habitum scio profuisse, & magnum ad salutem momentum preces attulisse. Quare & obsecratio illa iudicem cum per carissima pignora, utique si & reo sint liberi, coniunx, parentes, vtilis erit. Et deorum etiam inuocatio, velut ex bona conscientia profecta videri solet. Stratum denique iacere, & genua complecti, nisi tamen persona nos, & antea vita, & rei conditio prohibebit. Quaedam enim tam foriter tuenda, quam facta sunt. Verum sic est habenda auctoritatis ratio, ne sit inuisa securitas. Fuit quondam inter haec omnia potentissimum id, quo Lucium Murenam Cicero, accusantibus clarissimis viris, eripuisse precipue videtur. Persuasit enim nihil esse ad presentem rerum statum vtilius, quam pridie Calend. Ianuarias ingredi consulatum. Quod genus nostris temporibus totum pene sublatum est, cum omnia cure tutelaeque vnius innixa, periclitari nullo iudicium

Miseratio

Afferunt in his momentum & aras &c.

Tractari varie

Profopopoeia

diffinitio

Affectus ex personis

scenici actores

Nihil facilius quam lachrymas inatellere

Lachrymarum quis modus.

Affectus factio mouendi.

In rem presentem

Infantia, Squallor, Preces, Obsecratio, Inuocatio, Prostratio.

in reos // si descripti forte aut si LIBER. VI.

Opinione possint pro eo quod vulgo horroza

exitu possint De accusatoribus & reis sum locutus, quia in periculis maxime versatur affectus. Sed priuatae quoque causae utrumque habet perorationis genus, & illud quod est ex enumeratione personarum, & hoc quod ex lachrymis, si aut statu periclitari, aut opinione litigator videtur. Nam in priuatis causis, uis quidem litibus has tragoedias mouere tale est, quale si personam Herculis & corhurnos aptare infantibus velis. Illud ne indignum quidem admonitione, ingens in epilogis meo iudicio verti discrimen, quomodo se dicenti, qui excitatur, accommodet. Nam & imperitia, & rusticitas & rigor, & deformitas afferunt interim frigus, diligenterque haec sunt actori prouidenda. Equidem repugnateis eos patrono, & nihil vultu commotos & intempestiue ridentes, & facto aliquo vel ipso vultu risum mouentes, sepe etiam vidi, precipue vero cum aliqua velut scaenice fiunt. Transtulit patronus aliquando puellam, quae soror esse aduersarii dicebatur, (Nam de hoc lis erat) in aduersa subsellia, tanquam in gremio fratris relicta. At is a nobis premonitus decesserat. Tum ille alioqui vir factus, inopinatae rei casu obmutuit, & infantem suam frigidissime reportauit. Alius imaginem mariti pro rea proferre magni putauit, at ea sapius risum fecit. Nam & ii quorum officium erat ut traderent eam, ignari qui esset epilogus, quoties respexisset patronus, offerebant palam, & prolata nouissime, deformitate ipsa, nam senis cadaveri infusa, preterita quoque orationis gratia perdidit. Nec igno- tum quid Gliconi, cui Spiridion fuit cognomen, acciderit. Huic puer, quem in ius productum quid fieret, interrogabat, ex pedagogo se vellicari respondit. Sed nihil illa contra Cepastos Ciceronis fabula efficacius ad pericula epilogorum. Omnia tamen haec tolerabilia, quibus actionem mutare facile est, at qui a stilo non recedunt, aut conticescunt ad hos casus, aut frequentissime falsa dicunt. Inde est enim, Tendit ad vestra genua supplices manus, & haeret in complexu liberorum miser, & reuocat ecce me, etsi nihil horum is, de quo dicitur, faciat. Et e scholis haec vitia, in quibus omnia libere fingimus & impune, quia pro facto est quicquid volumus, non admittit hoc idem veritas fori. Egregieque Cassius dicitur adolescens, quid me toruo vultu intueris Seuerus: non mehercules, inquit, faciebam sed sic scripsisti, ecce & qui potuit truculentissime esse aspectu. Illud precipue monendum, ne quis nisi summis ingenii viribus ad mouendas lachrymas aggredi audeat. Nam ut est longe vehementissimus hic cum inualuit affectus, ita si nihil efficit, tepet, quem melius infirmus actor tacitis iudicum cogitationibus reliquisset. Nam & vultus, & vox, & ipsa illa excitati rei facies, ludibrio etiam plerumque sunt hominibus, quos non permouerunt. Quare metiatur, ac diligenter affi met vires suas actor, & quantum onus subiturus sit, intelligat. Nihil habet ista res medium, sed aut lachrymas meretur, aut risum. Non autem commouere tantum miserationem, sed etiam discutere, epilogi est proprium, cum oratione continua, quae motos lachrymis iudices ad iustitiam reuocet, tum etiam quibusdam vrbane dictis, quale est, Date puero panem, ne ploret. Et corpulento litigatori, cuius aduersarius item puer, circa iudices erat ab aduocato latus. Quid faciam? Ego te baiulare non possum. Sed haec tamen non debent esse mimica. Ita neque illud probauerim, qui inter clarissimos sui temporis oratores fuit, qui pueris in epilogum productis, talos iecit in medium, quos illi diripere coeperunt. Namque haec ipsa discriminis sui ignorantia potuit esse miserabilis. Neque illud, qui cum esset, cruentus gladius eius ab accusatore platus, quo is hominem probabat occisum, subito ex subselliis, ut territus fugit, & capite ex parte velato cum ad agentem ex turba prospexisset, interrogauit, an iam ille cum gladio recessisset. Fecit enim risum, sed ridiculus fuit. Discutiende tamen oratione huiusmodi scenae egregieque Cicero & contra imaginem Saturnini pro Rabirio grauiter, & contra iuuenem, cuius subinde vulnus in iudicio resoluebat, pro Vareno multa dixit vrbane. Sunt & illi leniores epilogi, quibus aduersario satisfacimus, si forte sit eius persona talis, ut illi debeat reuerentia, aut quae amice aliquid comonemus & ad concordiam hortamur, quod est genus egregie tractatum a Passieno, cum Domitiae uxoris suae pecuniariae lite aduersus fratrem eius Enobarbum ageret. Nam quum de necessitudine multa dixisset, de fortuna quoque, qua vterque abundabat, adiecit. Nihil vobis minus deest, quam de quo contenditis. Omnes autem hos affectus, etiam si quibusdam videtur in poemio atque in epologo sedere habere, in quibus sane sunt frequentissimi, tamen aliae quoque partes recipiunt, sed breuiore, ut cum ex iis plurima sint reseruanda. At hic, si visque, totos eloquentiae aperire fontes licet. Nam ex iis, si bene diximus, ut vtpote, mus reliqua, possidemus iam iudicum animos: & cofragosis atque aspersione euecti, tota paderere possumus. Ornatis & vela & cum sit maxima pars epilogi amplificatio, verbis atque sententiis vti licet magnificis atque ornam magnificis. Tunc est comonendum theatrum, quum ventum est ad ipsum illud, quo veteres tragoediae comedieque in epilogo claudunt. Plaudite. In aliis autem partibus tractandus affectus erit, ut quum nascitur. Nam neque exponi sine vrbane hoc res atroces & miserabiles debent. Cum de qualitate alicuius rei questio est, probationibus vni vbi affectu cuiusvis rei recte subiungitur. Vbi vero coniunctam ex pluribus causam agimus, etiam necesse vrbane

Privatas causas dixit pro ciuiles

Tragoedias excitare in paruis rebus

Inopinatae rei

Magni putauit

Glicon Spiridion

Cepastus Cicero

Cassius

Aggredi ad mouendas lachrymas

Miseratio discutienda. Risum excitantia.

Corpulento. i. obeso. praeprogui

Tagendum

Cicero Cicero

Passienus. de quo Seneca

Veteres comediae & tragoediae clauduntur hoc uerbo, plaudite

Ornatis & magnificis

Vbi affectu

g. iii

Cicero

erit ut pluribus quasi epilogis, ut in Verrem Cicero fecit. Nam & Philodamo, & Nauarchis, & cruciatibus civibus Romanis, & aliis plurimis tuas lachrymas dedit. Sunt qui hos *μεικτοὺς ὑπὸ λόγῳ* vocent, quo partitam perorationem significant. Mihi non tam partes eius quam species videtur. Siquidem haec epilogi, & perorationis nomina ipsa aperte satis ostendunt, hanc esse consummationem orationis.

DE DIVISIONE AFFECTVVM, ET QVOMODO MOVENDI SVNT. CAP. III.

Quamvis autem pars haec iudicialium causarum sit summa, praecipueque constet affectibus, & aliqua de his necessario dixerim, non tamen potui, ac ne debui quidem, locum istum in unam speciem concludere. Quare adhuc opus superest, cum ad obtinenda, quae volumus, potentissimum, tum supradictis multo difficilius, movendi iudicum animos, atque in eum, quae volumus, habitum formandi, & velut transfurandi. Qua de re pauca, quae postulabat haec materia, sic attigi, ut magis quam oporteret fieri, quae quo id modo consequi possimus, ostenderem. Nunc altius omnis rei repetenda ratio est. Nam & per totam (ut diximus) causam, locus est affectibus, & eorum non simplex natura, nec in transitu tractanda, quo nihil maius afferre vis orandi potest. Nam caetera forsitan tenuis quoque, & angusta ingenii vena, si modo vel doctrina, vel usus sit adiuta, generare, atque ad frugem aliquam perducere queat. Certe sunt, semperque fuerunt non parum multi, qui satis perire, quae essent probationibus vitia, reperirent: quos equidem non contemno, sed haec tenes viles credo, ne quid per eos iudici sit ignotum, atque (ut dicam quod sentio) dignos a quibus causas diserti docerentur. Qui vero iudicem rapere, & in quem vellet habitum animi posset perducere, quo dicto flendum, & irascendum esset, rarus fuit. Atque hoc est, quod dominatur in iudiciis, haec eloquentiam regunt. Namque argumenta plerumque nascuntur ex causa, & pro meliore parte plura sunt semper, ut qui per haec vincit, tantum non defuisse sibi advocatum sciat. Vbi vero animis iudicum vis afferenda est, & ab ipsa veri contemplatione abducenda mens, ibi proprium oratoris opus est. Hoc non docet litigator, hoc libellis non continetur. Probationes enim efficiunt sane, ut causam nostram meliorem esse iudices putent, affectus praestant ut etiam velint. Sed id quia volunt, credit quoque. Nam cum irasci, favere, odisse, misereri, coeperunt, agi iam rem suam existimant, sicut amantes de forma iudicare non possunt, quia sensum oculorum premit amor, ita omnem inquirendam veritatis rationem iudex amittit occupatus affectibus, est ut fertur, & velut rapido flumini obsequitur. Ita argumenta ac testes quid egerint, pronuntiatio ostendit, comotus autem ab oratore iudex, quid sentiat sedens adhuc atque audiens constiterit. An cum ille, qui plerisque perorationibus petiit, fletus eripit, non palam dicta sententia est: Huc igitur incumbat orator, hoc opus eius, hic labor est, sine quo caetera nuda, ieiuna, infirma, ingrata sunt. A deo velut spiritus operis huius atque animus est in affectibus. Horum autem, sicut antiquitus traditum accepimus, duae sunt species, alteram graeci *πάθος* vocant, quam nos recte vertentes ac proprie affectum dicimus: alteram *ἔθος*, cuius nomine, ut ego quidem sentio, caret sermo Romanus, mores appellantur, atque inde pars quoque illa philosophiae moralis est dicta. Sed ipsam rei naturam spectanti mihi non tam mores significari videntur, quam mores quaedam proprietates. Nam ipsis quidem omnes habitus mentis continentur. Cautiores voluntate complecti, quam noxia interpretari maluerunt. Affectus igitur hos concitatos, *ἔθος* illos mites atque compositos, *πάθος* esse dixerunt. In altero vehementer comotos, in altero lenes, denique hos imperare, illos persuadere, hos ad perturbationem, illos ad benevolentiam prevalere. Adiciunt quidam peritorum *ἔθος* temporale esse. Quod ut accidere frequenter fateor, ita nonnullas credo esse materias, quae continuu desiderant affectum. Nec tamen minus artis, aut usus hiis leniores habent, virum atque impetus non tantum exigunt. In causis vero etiam pluribus versantur, immo secundum quaedam intellectum in omnibus. Nam cum nisi ex illo & hoc loco nihil ab oratore tractet, quicquid de honestis, & de utilibus, denique faciendis & non faciendis dicitur, hoc vocari potest. Quidam commendationem, atque excusationem propria huius officii putaverunt, nec abnuo esse ista in hac parte, sed non concedo ut sola sint, quin illud adhuc adiicio, *ἔθος* atque *πάθος* esse interim ex eadem natura, ita ut illud maius sit, hoc minus, ut amor *ἔθος*, charitas *πάθος*. Interdum diversa inter se, sicut in epilogis. Namque *ἔθος* concitat, *πάθος* solet mitigare. Propria tamen mihi vis nominis & exprimebatur natura est, quatinus appellatione ipsa non satis significari videtur, quod intelligimus, quodque a decetibus desideramus, id erit, quod ante omnia bonitate commendabitur, non solum mite ac placidum, sed plerumque blandum & humanum, & audientibus amabile atque iucundum, in quo exprimendo summa virtus est, ut fluere omnia ex natura rerum, hominibus videantur,

In transitu tractanda

Tantum non. ferme

Libellis

Movendorum affectuum laus.

Amor excar.

Pronuntiatio. 1. Sete fia

Hoc opus. hic labor est.

πάθος ἔθος

Antiquitus Affectuum Species. Pathos. Ethos.

leniores.

Quatinus

in hoc quod proprie

1. Lego. et sa... Sed et ga voluit

quo mores dicentis ex oratione perluceant, & quodammodo agnoscantur, quod est sine dubio inter coniunctas maxime personas, quoties perferimus, ignoscimus, satisfacimus, monemus, procul ab ira, procul ab odio. Sed tamen alia patris adversus filium, tutoris adversus pupillum, mariti adversus uxorem moderatio est. Hi enim praeseferunt eorum, a quibus laeduntur, charitatem: neque alio modo inuisos eos faciunt, quam quae amare ipsi videntur. Alia cum senex adolescentis, alia cum comitium honestus inferioris fert. Hic enim tantum concitari, illic etiam affici debet. Sunt & illa ex eadem natura, sed motus adhuc minoris, veniam petere, adolescentem defendere amores. Nonnunquam etiam lenis alieni calor derisus ex hac forma venit, sed non his a locis tantum, verum aliquanto magis propriae sunt virtutes simulationis, satisfaciendi, rogandi, & *ἔθος* quae diversum est quod dicit, intellectum perit. Hinc etiam ille maior ad concitandum odium nasci affectus solet, cum hoc ipso quo nos adversariis submittimus, intelligitur tacite impotentiae exprobratio. Namque eos graues & intolerabiles id ipsum demonstrat, quod cedimus & ignorant cupidi maledicendi, aut affectuatos libertatis, plus invidiam quam conuicium posse, nam invidia adversarios, conuicium nos inuisos facit. Ille iam pene medius affectus est, ex amoribus & ex desideris amicorum & necessariorum. Nam & hoc maior est, & illo minor. Non parum significanter etiam illa in scholis *ἔθος* dixerim, quibus plerumque rusticos, superstitiosos, avaros, timidus, secundum conditionem propositorum effingimus. Nam sic *ἔθος* mores sunt, cum hos imitamur & ex his ducimus orationem. Denique hoc omnem bonum & comitem virum poscit. Quas virtutes cum etiam in litigatore debeat orator, si fieri potest, approbare, utique ipse aut habeat, aut habere credatur. Sic proderit plurimum causis, quibus ex sua bonitate faciet fidem. Nam qui dum dicit, malus videtur, utique male dicit. Non enim videtur iusta dicere, alioquin *ἔθος* videretur. Quare & ipsum etiam dicendi genus in hoc placidum debet esse ac mite, nihil superbum, nihil elatum saltem ac sublime desideret. Proprie, iucunde, creditibiliter dicere sat est. Ideoque & medius ille orationis modus maxime convenit. Diversum est huic quod *ἔθος* dicitur, quodque nos affectum proprie vocamus, & ut proxime utriusque differentiam signem, illud comediae, hoc tragodiae simile. Haec pars circa iram, odium, metum, invidiam, misericordiam, fere tota versatur. Quae quibus ex locis ducenda sunt, & manifestum omnibus, & a nobis in ratione procerum atque epilogi dictum est. Et metum tamen duplicem intelligi volo, quem patimur & quem facimus. Et invidiam. Namque altera invidiam, altera invidiosum facit. Hoc autem hominis, illud rei est, in quo & plus habet operis oratio. Nam quaedam videntur grauia per se, parricidium, caedes, veneficium, quaedam efficienda sunt. Id autem contingit, cum magnis alioquin malis grauius esse id quod passus sumus, ostenditur. Quale est apud Virg. O felix una ante alias Priameia virgo, Hostilem ad tumulum Troiae sub moenibus altis Iussa mori. Quae miser enim casus Andromache, si comparata ei felix Polyxena! Aut cum ita exaggeramus iniuriam nostram, ut etiam quae multo minora sunt, intoleranda dicamus. Si pulchras, defendi non poterat, vulnerasti. Sed haec diligentius, cum ad amplificationem venerimus, dicemus. Interim notasse contentus sum, non id solum agere affectus, ut quae sunt ostendantur acerba ac luctuosa, sed etiam ut quae toleranda haberi solent, grauia videantur, ut cum in maledicto plus iniuriae, quam in manu: in infamia plus poenae dicimus, quam in morte. Namque in hoc eloquentiae vis est, ut iudicem non ad id tantum compellat, in quo ipse a re natura duceretur, sed aut qui non est, aut maiorem quam est faciat affectum. Haec est illa, quae *ἔθος* vocatur, rebus indignis, asperis, invidiosis, addens vim oratio. Qua virtute, praeter alias, plurimum Demosthenes valuit. Si mihi tradita sequi praeccepta sufficeret, satisfeceram huic parti, nihil eorum quae legi, vel didici, quod modo probabile fuit omittendo. Sed mihi in animo est, quae latent penitus ipsa huius loci aperire penetralia, quae quidem non aliquo tradente, sed experimento meo ac natura ipsa duce accipi. Summa enim (quantum ego quidem sentio) circa movendos affectus in hoc posita est, ut moueamur ipsi. Nam & luctus & ira, & indignationis, aliquando ridicula fuerit imitatio, si verba, vultumque tantum, non etiam animum accomodauerimus. Quid enim aliud est causa, ut lugentes utique in recenti dolore disertissime quaedam exclamare videantur, & ira nonnunquam indoctis quoque eloquentiam faciat, quam quae illis inest vis mentis & veritas ipsa morum? Quare in iis quae verisimilia esse volumus, sumus ipsi similes eorum, qui vere potiuntur affectibus, & a tali animo proficiatur oratio, qualem facere iudicem volet. An ille dolebit, qui audiet me, cum hoc dicam, non dolentem? irascetur, si nihil ipse, qui in iram concitat, id quod exigit, simile patietur? siccis agenti oculis lachrymas dabit? fieri non potest. Nec incendit nisi ignis, nec madescimus nisi humore, nec res vlla dat alteri colorem, quem ipsa non habet. Primum est igitur, ut apud nos valeant ea, quae valere apud iudicem volumus, affici.

Adversus pro. Erga

Præferunt

Ironia: Altem calor de rifu

Impotentia

Invidia.

Conuicti.

Approbare. Not qua significatiue

Utique p. omni

Invidia dupli

Gravia p se. Efficienda. Aencid. iii.

Not

Penetralia: Affectuum mouendorum summa.

Ira nonnunquam indolentis quoque eloquentiam facit

g. iiii

f. index

Phantasia la... Repraesenta... Spes manes... Histiones atq... Hoc magis... Quantuscumq... Renouat... Demostheni... Cicero mimi... Cicero... Ritus vis.

Motus in no... bis excitant... di ratio... et... nostrom... pauor... Cicero... Virg... Virg... Cicero... Quis sibi res, voces, actus secundum verum optime finger, quod qui dem nobis volentibus facile continget. Nam vt inter locia animorum, & spes inanes, & velut som nia quaedam vigilantium, ita nos he de quibus loquimur, imagines persequuntur, vt peregrina ri, nauigare, praeliari, populos alloqui, diuitiarum quas non habemus, vsum videamur disponere, nec cogitare, sed facere. Hoc animi vitium ad vtilitatem non transferemus! Vt hominem occi sum queror, non omnia que in re presenti accidisse credibile est, in oculis habeo: non percussor il le subitus erumpet: non expauescet circumuentus: exclamabit: vel rogabit: vel fugiet: non ferien tem, non coincidentem videbo: non animo sanguis, & pallor & gemitus, extremus deniq; expiran tis hiatus insidet: Insequetur quae a Cicerone illustratio & euidencia nominatur, que non tam dicere videtur q; ostendere: & affectus non aliter q; si rebus ipsis intersimus, sequetur. An non ex his visionibus illa sunt: Excussi manibus radii, reuolutaq; pensa. Leuiq; patens in pectore vul nus, & equus ille in funere Pallantis positus insignibus. Quid: non idem poeta penitus vltimi fati cepit imaginem vt diceret. Et dulcis moriens reminiscitur Argos. Vbi vero miseratioe opus erit, nobis ea de quibus querimus, accidisse credamus atq; id animo nostro persuadeamus. Nos illi si mus, quos graua, indigna, tristia passos queramus. Nec agamus rem quasi alienam, sed assuma mus parumper illum dolorem. Ita dicemus, quae in simili nostro casu dicturi essemus. Vidi ego se pe histiones atq; comedos, cum ex aliquo grauiore actu personam deposuissent, sientes adhuc egredi. Quae si in alienis scriptis sola pronuntiatio ita falsis accedit affectibus, quid nos faciemus, qui illa cogitare debemus, vt moueri periclitantium vice possimus: Sed in schola rebus quoq; ipa sis affici conuenit easq; veras sibi fingere, hoc magis, q; illic vt litigatorum loquimur frequentius q; vt aduocati. Orbem agimus, & naufragum, & periclitantem, quorum induere personas non at tinet, nisi affectus assumimus. Haec dissimulada mihi non fuerunt, quibus ipse quatuscunq; sum, aut fui. (Nam peruenisse me ad aliquod nomen ingenii credo) frequenter motus sum, vt me non lachrymae solum deprehenderent, sed pallor, & vero similis dolor.

DE RISU.

Cap. III.

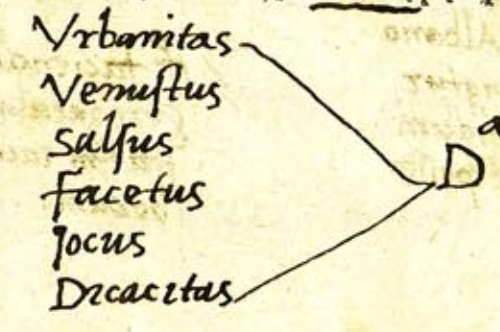

Vic diuersa virtus, que risum iudicis mouendo, & illos tristes soluit affectus, & animum ab intentione rerum frequenter auertit, & aliquando etiam reficit, & a fatietate vel a fatigatione renouat. Quanta sit autem in ea difficultas, vel duo maximi oratores, alter graece, alter latine eloquentiae principes, docent. Nam ple rig; Demostheni facultatem huius rei defuisse credunt, Ciceroni modum. Nec videri potest noluisse Demosthenes, cuius pauca admodum dicta, nec sane cae teris eius virtutibus respondentia, palam ostendunt non displicuisse illi iocos, sed non contigisse. Noster vero, non solum extra iudicia, sed etiam in ipsis orationibus habitus est nimis risus affe ator. Mihi quidem, siue id recte iudico, siue amore immodico praecipui in eloquentia viri labo ro, mira quaedam videtur in eo fuisse vrbantitas. Nam & in sermone quotidiano multa & in altera catiobus, & interrogandis testibus plura q; quisq; dixit facere, & ipsa illa que sunt in Verre dicta frigidis, aliis assignauit, & testimonii loco posuit, vt quo sunt magis vulgaria, eo sit credibilis il la ab oratore non ficta, sed passim esse factata. Vtinam Quintus, & libertus eius Tiro, aut alius q; quis fuit, qui tres hac de re libros edidit, parcius dictorum numero indulsissent, & plus iudicii in eligendis, q; in congerendis studii adhibuissent. Minus obiectus caluniatiobus foret, qui tam nunc quoq; vt in omni eius ingenio facilius quid reici, q; quid adlici possit, inuenient. Affert autem sum mam rei difficultatem, Primum q; ridiculu dictum plerunq; falsum est, hoc semper humile, saepe ex industria deprauatum, praeterea nunq; honorificum, tu varia homini iudicia in eo, quia non ra tione aliquo, sed motu animi quodam, nescio an enarrabili, iudicatur. Neq; hoc ab vilo satis explica ri puto, licet multi tentauerint, vnde risus, qui non solum factio aliquo dictove, sed interdum quodam etia corporis tactu laessitur. Praeterea non vna ratione moueri solet. Neq; eni acute tantum ac ve nuste, sed stulte, iracunde, timide dicta ac facta rident. Ideoq; anceps eius rei ratio est, q; a derisu non procul abest risus. Habet eni, vt Cicero dicit, sedem in deformitate aliqua & turpitudine, que cu in aliis demonstrantur, vrbantitas, cum in ipsum dicentem recidit, stulticia vocatur. Cum videat ur aut res leuis, & q; a scurris, mimis, insipientib; deniq; saepe moueat, tamen habet vim nescio an

al falsum. Sed melius falsum quam quam & ridicula oportet esse falsa.

imperiosissimam, & cui repugnari minime potest. Erupit enim inuitis sepe, nec fultus ope: nec vultus modo ac vocis exprimit confessione, sed tortu corpus vi sua concutit. Rerum autem sepe (vt dixi) maximatum momenta vertit, cu odium iramq; frequentissime frangat. Documenta sunt iuuenes Ta rentini, qui multa de Pyrrho rege securius inter coena locuti, cu rationem facti reposcerent, & neq; negari res, neq; defendi posset, risu sunt & opportuno ioco elapsi. Naq; vnus ex iis, Immo in que, nisi lagena defecisset, occidissimus te. Ea q; vrbantitate tota est inuidia criminis dissoluta. Ve rum hoc quicquid est, vt non ausim dicere carere omnino arte, quia nonnulla obseruatione habet suntq; ad id pertinentia, & a graecis & a latinis composita precepta, ita plane affirmo praecipue po situm in natura, & in occasione. Porro natura non tantum in hoc valet, vt acutior quis, atq; habi lior sit ad inueniendum, nam id sane doctrina posset atgeri, sed inest proprius quibusda decor in ha bitu atq; vultu, vt eadem illa minus dicente alio videatur vrbana esse. Occasioni vero, & in reb; est tanta vis, vt sepe adiuti ea non indocti modo, sed etia rustici false dicant, in eu quisquis aliqd dixerit prior. Sunt enim longe venustiora omnia in respondendo, q; in prouocando. Accedit difficul tati, q; eius rei nulla exercitatio est, nulli preceptores. Vtrq; in couiuuiis & sermonibus multi dica ces, sed quia in hoc vsu quotidiano proficim; oratoria vrbantitas rara, nec ex arte propria, sed ad hanc consuetudinem accommodata. Nihil autem vetabat & componi materias in hoc idoneas, vt contouersie permixtis salibus fingerentur, vel res proponi singulas ad iuuenem talem exer citationem. Quin illa ipsa, quae dicta sunt, ac vocantur, quas certis diebus festa licentia dicere solebamus, si paulum adhibita ratione fingerentur, aut aliquid in his serium quoq; esset admi xum, plurimum poterunt vtilitatis afferre, quae nunc iuuenum, vel sibi ludentium exercitatio est. Pluribus autem nominibus in eade re vulgo vtimur, que tam si didicas, suam propria quandam vim ostendent. Na & vrbantitas dicitur: quae quidem significari video sermonem praferentem in verbis & sono, & vsu propriu quandam gustum vrbis, & sumpta ex conuersatione doctoru tacita eru ditione. Deniq; cui contraria sit rusticitas. Venustus esse, qd cu gratia quadam & venere dicatur, ap paret. Salsum in consuetudine non ridiculo tantum accipimus: natura non vtrq; hoc est, qd & ridi cula oporteat esse falsa. Na & Cicero, omne qd falsum sit ait esse Atticoru, nam quia sunt maxi me ad risum compositi. Et Catullus cu dicit, Nulla in tam magno est corpore mica salis, hoc di cit, nihil in corpore eius esse ridiculu. Salsum igitur erit quod non erit insulsum, velut quoddam simplex orationis condimentu, quod lentitur latente iudicio, & velut palatu excitat, qd & a radio defendit oratione. Sane tamen, vt ille in cibis paulo liberalius aspersus, si tamen non sit immodicus, affert aliquid proprie voluptatis, ita hi quoq; in dicendo habent quiddam, qd nobis faciat audiendi sitim. Facetum quoq; non tantum circa ridicula opinor consistere: Neq; enim diceret Horatius fa cetum carminis genus natura coeessum esse Virgilio: decoris hanc magis, & exulte cuiusdam elegantie appellationem puto. Ideoq; in epistolis Cicero hec Bruti refert verba: Ne vlli sunt pe des faceri, ac deliciis ingredientibus mollius, qd conuenit cu illo Horatiano. Molle atq; facetum Vir gilio locum vero accipimus, qd est contrarium serio. Na & fingere, & terrere, & promittere inte rim iocus est. Dicacitas sine dubio a dicendo, qd est omni generi comune, ducta est, proprie tamen significat sermonem cum risu aliquos incescentem. Ideo Demosthenem vrbantu fuisse dicunt, dicace negant. Propriu autem materie, de qua nunc loquimur, est ridiculu. Ideoq; hec tota disputatio a graecis qd γελοιο inscribitur. Eius prima diuisio traditur eade, que est omis orationis, vt sit positu in rebus, aut in verbis. Vnus autem maxime simplex. Aut enim ex aliis risum petim; aut ex no bis, aut ex rebus mediis. Aliena, aut reprehedimus, aut refutamus, aut eleuamus, aut repercutim; aut eludimus. Nostra ridicula indicamus, & vt verbo Ciceronis vtar, dicimus aliqua subabsur da. Naq; eadem, que si imprudetibus excidant, stulta sunt, si simulamus, venusta creduntur. Tertiu est genus, vt ide dicit, in decipiendis expectationibus, dictis aliter accipiendis, ceterisq; que neutra personam contingit. Ideoq; a me media dicitur, item ridicula, aut facimus a ut dicimus. Facto ri sus conciliatur interim admixta grauitate, vt Marcus Cecilius praetor, cu sellam eius curule con sul Isauricus fregisset, altera posuit loris intentam. Dicebatur autem cosul a patre aliquando ca tus flagris. Interim sine respectu pudoris, vt in illa Pyxide Caeliana. Qd neq; oratori, neq; vlli gra ui viro conueniat. Idem autem si vultu, gestuq; ridiculo dictu sit, in quibus est quide summa gra tia, sed maior cum captare risum non videntur. Nihil enim ex iis que dicit falsa, dicunt insulsius. Qd autem gratie plurimu dicit seueritas affert, fitq; ridiculu id ipsum, quia qui dicit non rider, est tamen interim, & aspectus & habitus oris, & gestus non inurbanus, cu iis modus contingit. Id porro, qd dicitur, aut est lasciuu, aut hilare, qualia Galba pleraq; aut cotumeliosum, qualia nuper

Concutit... Pyrrho... De torrentim... iuuenibus con tra pyrrh... locutis... Natura qd ad risum valet... Occasio... Dicitur... Certi dies festa licentiae... Vrbantitas... Horati... Cicero... Demosthenes... Repercutim... aliena... Cicero... M. Cecilius praetor... Isauric... Caeliana pyx... Galba

Ledere. f.

Vbi quibus Iunii Bassi: aut asperu, qualia Cassii Seueri: aut lene, qualia Domitii Aferi. Refert iis vbi quis vras vtendum sit. tur. Nam in conuictibus, & quotidiano sermone lasciuia humilibus, hilaria omnibus, conueniunt. Iunii Bassi. Ledere nūq̄ velimus, longeq̄ absit propositū illud. Potius amicitū q̄ dictū perdidit. In hac quidē pu gna forensi malim mihi lenib⁹ interdicerē, q̄q̄ & contumeliose, & aspere dicere in aduersarios per missum est, cū accusare etiā palā, & caput alterius iuste petere cōcessum sit. Sed hic quoq̄ tamen inhumana videri solet fortune insectatio, vel quia culpa caret, vel quia recidere etiā in ipsos, qui obiecterūt, post Primū itaq̄ cōsiderādū est, & q̄s, & qua causa, & apud quē, & i que, & qd̄ dicat. Ora tori minime conuenit distortus vultus, gestusq̄, que i mimis rideri solēt. Dicacitas etiā scurrilis, & scenica huic personē alienissima est. Obscenitas vero nō a verbis tantū abesse debet, sed etiam a significatione. Nā si quando obiici potest, nō in omni loco exprobranda est. Oratorē pręterea, vt dicere vrbane volo, ita videri affectare id, plane nolo. Quapropter ne dicet quidē false quoties poterit, & dictū potius aliquādo perdet, q̄ minuet auctoritatē. Nec accusatorē autē atroci in causa, nec patronū in miserabili iocantē feret quisq̄. Sunt etiā iudices quidā tristiciores, q̄ vt risum libetē patiantur. Solet interim accidere, vt id qd̄ in aduersariū dicimus, aut in iudicem cōueniat, aut in nostrū quoq̄ litigatorē, q̄ aliqui reperisunt, qui ne id quidem, qd̄ in ipsos recidere possit, euiant. Quod fecit Longus Sulpitius, qui cū ipse scēdissimus esset, eum, contra quem iudicio liberali aderat, ne faciem quidē habere liberi hominis, dixit. Cui respondens Domitius Afer: Tu inquit ex animi sententia Longe! Qui malā faciem habet, liber non est. Vitandū etiā ne petulant, ne su perbum, ne loco, ne tēpori alienum, ne preparatū, & domo allatū videatur, qd̄ dicimus. Nā aduersus miseros, sicut supra dixeram, inhumanus est iocus. Sed quidā ita sunt receptę auctoritatis, & notę verecundię, vt nocitura sit in eos dicēdi petulantia. Nam de amicis iam pręceptum est. Illud non ad orandi fere consiliū, sed ad omnia pertinet. Lacescat hoc modo, quē ledere sit periculosum, ne aut inimicitie graues insequantur, aut turpis satisfactio. Male etiā dicitur, qd̄ in plures cōuenit, si aut nationes totę incessantur, aut ordines, aut cōditio, aut studia multorum. Ea que dicit vir bonus, omnia salua dignitate ac verecundiā decent. Nimum enim risus precū est, si probitatis cōpendio constat. Vnde autē concilietur risus, & quibus ex locis peti solet, difficillimū est dicere. Nam si species omnes persequi velimus, nec modū reperiemus, & frustra laborabimus. Neq̄ numerosi minus sunt loci, ex quibus hec dicta q̄ illi ex quibus ea quas sententias vocamus, ducuntur, neq̄ alii. Nā hic quoq̄ est inuētio & elocutio, atq̄ ipsius elocutionis vis alia in verbis, alia in figuris. Risus igitur oritur, aut ex corpore eius in quem dicimus, aut ex animo, qui factis ab eo dicitisq̄ colligitur, aut ex iis que sunt extra posita. Intra hac enim est omnis vituperatio, que si grauius posita sit, seria sit: si leuius, ridicula. Hęc aut ostenduntur, aut narrantur, aut dicto notantur. Rarum est autē, vt oculis subicere cōtingat, vt fecit C. Iulius, qui cū Heluio Mancipi sepius obstrepenti sibi diceret, iā ostendā qualis sis, isq̄ plane instaret interrogatione, qualē se tandem ostensurus esset, digito demonstrauit imaginem galli in scuto Cimbrico pictā, cui Māceps tum similli mus est visus. Tabernę autē erāt circa forū, ac scutū illud signi gratia positum. Narrare que falsa sint, in primis est subtile, & oratoris, vt Cicero pro Cluentio narrat de Cepasio atq̄ Fabricio, ac Marcus Celius de illa C. Lelii college. Etas in prouinciā festinanti cōtentione. Sed in his omnia bus cū elegans & venusta exigitur tota expositio, tū id est festiuissimū, qd̄ adicit orator. Nā a Cicerone sic est Fabricii fuga illa cōdita. Itaq̄ cū callidissime se putaret dicere, & cum illa verba gra uissima ex intimo artificio deprompsisset: Respicite inquit hominū fortunas, respicite varios du rosq̄ casus, respicite C. Fabricii senectutē. Cum hoc respicite, ornādę oratiōis causa sepe dixisset, respexit ipse. At Fabricius a subelliis demisso capite discesserat, & cętera que adiecit, nā est notus lo cus, cū in re hoc solū esset, Fabriciū a iudicio recessisse. Et Celius cū omnia venustissime finxit, tū illud vltimū sic subsecut⁹. Quo modo trāsierit, verū rate, an piscatorio nauigio, nemo sciebat. Siculi quidē, vt sunt lasciuī & dicaces, aiebāt in Delphino sedisse, & sic tanq̄ Ariona transfuectum. In narrando autē Cicero cōsistere facietas putat, dicacitatē in iaciēdo. Mire fuit in hoc genere ve nustus Afer Domitius, cuius orationibus cōplures huiusmodi narrationes insertę reperisunt, sed dictorū quoq̄ ab eodē vrbane sunt editi libri. Illud quoq̄ genus est positū nō in hac veluti iacula tione verborū, & inclusa breuiter vrbanitate, sed in quodam longiore actu: qd̄ de Crasso contra Brutū Cicero in secundo de oratore libro, & aliis quibusdā locis narrat. Nā cū Brutus in accusa tione Cati Planci ex duobus lectoribus ostēdisset cōtraria Lucii Crassum patronū eius in oratio ne quā de Colonia Narbonēsi habuerat, suasisse iis, que de lege Seruiliā dixerat, tres excitauit & ipse lectores, isq̄ patris eius dialogos dedit legēdos: quorū cū in Priuernati vnus, alter i Albano,

Potius amicu qm ductu pdi di

Orator potius aliquando p dendum qua minuen da aut fortitas

Tristiciores. i. seueriores

Liberalē in dicium

Nocitura

Loci yde ex qb dicta ridicula, & ex qb sententię ducuntur.

Obstrepeni

Narrare falsa subtile & oratoriu

Subsecutus. i. subdidit subimxit.

Longiore actu. i. dis cursu se pro cessu

Lectores ap pellat quos nulgas reia tores

Cassius Se Domitius Afer

Longus Sulpitius

Domitius Afer

Oculis subiciendo.

Mancia. Narrando.

C. Iulii

Heluius Manceps

Cicero

M. Celi

Subdidit

Cicero

Afer Domitius

Discurrit

Cicero

Crassus

Brutus

C. Plautius

Priuernati. Albano tiburti. relingitur subintelligendum pcedo aut posse sione.

f. faciendo. sed malim le gere iaculando. qd sequitur patim iaculatione uer borum.

tertius in Tiburti sermone habitum complecteretur, requirebat vbi essent eę possessiones. Omnis autem illas Brutus viderat, & cū paterna manciparet pedia, turpis habebatur. Similis in apo logis quoq̄, & quibusdā etiā interim historis exponendis gratia cōsequi solet. Sed acutior est il la, atq̄ velocior in vrbanitate breuitas. Cuius quidē duplex est forma, dicendi, ac respōdendi, sed ratio communis in parte. Nihil enim in lacescendo dici potest, qd̄ non etiā in repercutiendo. At propria quedā sunt respondentis, illa etiā ira concitati afferre solent, hęc plerūq̄ in altercatione, aut in rogandis testibus requiruntur. Cum sint autē loci plures, ex quibus dicta ridicula ducatur, repetendū est mihi, nō omnes eos oratoribus conuenire. In primis autē ex Amphibologia, neq̄ il la obscura, que Atellanę more capret, nec qualia vulgo iactantur, vilissimo quoq̄ cōuersa in male dictum fere ambiguitate. Ne illa quidē, que Ciceroni aliquādo, sed non in agendo exciderūt, vt dixi, cum is candidatus qui Coqui filius habebatur, corā eo suffragiū ab alio peteret: Ego quoq̄ tibi fauebo. Non quia excludenda sint omnino verba duos sensus significatiua, sed quia raro belle re spondeant, nisi cū profus rebus ipsis adiuuantur. Quare nō hoc modo, pene & ipsum scurrile Ciceronis est in eundē, de quo supra dixi, Isauricū. Miror quid sit, q̄ pater tuus homo constāntissim⁹ te nobis variū reliquit. Sed illud ex eodē genere preclarū, cum obiceret Miloni accusator in ar gumentū facturū Clodio insidiarū, q̄ Bouillas ante horā nonā diuertisset, vt expectaret dū Clo dius a villa sua exiret, & identidē interrogaret, quo tēpore Clodius occisus esset, respōdit sero, qd̄ vel solum sufficit, vt hoc genus non totū repudietur. Nec plura modo significari solent, sed etiā diuersa, vt Nero de seruo pessimo dixit: Nulli apud se plus fidei haberi, nihil ei neq̄ inclusum, ne q̄ signatum esse. Peruenit res vsq̄ ad ænigma, quale est Ciceronis in Plethorū Fonteiū accusatorē, cuius matrem dixit, dū vixisset, Iudū, postq̄ mortua esset, magistrōs habuisse. Dicebantur autē, dū vixit, infames femine ad eā cōuenire solite, post mortē eius bona venibāt, q̄q̄ hic ludus per trās lationem dictus est, magistrū per ambiguitatē. In metalepsin quoq̄ cadit ratio dictorū. Vt Fabius Maximus incusans Augusti congiariorum, que amicis dabatur, exiguitatē, heminaria esse dixit. Nam congiariū cū sit cōmune liberalitatis atq̄ mēsure, a mensura ducta imminutio est rerū. Hęc tam frigida, q̄ est nominū fictio, adiectis, detractis, mutatis literis, vt Acisculum, quia esset pater Pacisculū, & Placidū nomine, quia is acerbus natura esset, Acidū: & Tulliū, cū fur esset, Tolu lium dictos inuenio. Sed hęc eadem genera cōmodius in rebus, q̄ in nominibus respondent. Afer enim venuste Manliū Surā multum in agēdo discursantem, salientē, manus iactantē, togā delictē tem & reponentem, nō agere dixit, sed satagere. Est enim dictū per se vrbanum satagere, etiam si nulla subit alterius verbi similitudo. Fiunt & detracta, & adiecta aspiratione, & binis coniunctis verbis similiter sepius frigida, aliquando tamē recipienda: eademq̄ conditio est in iis, que a nomi nibus trahuntur. Multa ex hoc Cicero in Verre, sed vt ab aliis dicta. Modo futurū, vt omnia verre ter, cum diceretur Verres: modo Herculi quē expilauerat, molestiorem apro Erymanthio fuisse, modo malū sacerdotē, qui tam nequā Verrem reliquisset, quia sacerdoti Verres successerat. Prae bet tamen aliquando occasiōne quedā felicitas hoc quoq̄ genere bene vtendi, vt pro Cecinna Cice ro in testē Sex. Clodium Phormionem. Nec minus niger inquit, nec minus confidens, q̄ est ille Terentianus Phormio. Actiora igitur iunt & elegantiora, que trahuntur ex vi rerū. In his maxi me valet similitudo, si tamen ad aliquid inferius, leuiusq̄ referatur, qua iā veteres illi iocabantur, qui Lentulū Spintherē, & Scipionem Serapionē esse dixerunt. Sed ea nō ab hominibus modo pe titur, verū etiā ab animalibus, vt nobis pueris Iunius Bassus, homo in primis dicax, afinus albus vocabatur, & Sarmētus seu Publius Blessus Iunius hominē nigrū & macrū & pandū, fibulam fer ream dixit, qd̄ nūc risus gerēdi genus frequētissimū est. Adhibetur autē similitudo interim palā, interim inferi solet parabole, cuius est generis id Augusti, qui milite libellū timide porrigenti, nō si inquit dubitare tanq̄ assem Elephantō desunt quedā etiam verisimilia. Vnde Vatinius dixit hoc dictū, cum reus agente in eū Caluo, candido frontē sudario tergeret, idq̄ ipsum acculator in uidiā vocaret: Quis reus sum inquit, & panē candidū edo. Adhuc est subtilior illa ex simili trās latio, cum qd̄ in alia re fieri solet, in alia mutamur. Ea dicitur sane fictio, vt Chrysippus, cum in triūpho Cęsaris Ieborea oppida essent translata, & post dies paucos Fabii Maximū lignea, thecas esse oppidorum Cęsaris dixit. Et Penō de Mirmillone, qui retiaris cōsequabatur, nec feriebat, Vi uum inquit capere vult. Iungitur amphibolę similitudo, vt L. Galba, qui pilā negligētē petēti, sic inquit, petis tāq̄ Cęsaris candidat⁹. Nā illud petis ambiguū est, securitas similis. Qd̄ haecenus ostē disse satis est. Cęterū frequētissima aliorū generū cū aliis mixtura est, eaq̄ optima, que ex pluribus constat. Eadē dissimilium ratio est. Hinc eques Romanus, ad quē in spectaculo bibentē cū misisset

Mancipare

Apologi

Lacescere

Repercutere

Amphibologia

Cicero

Bn ab alio

Cicero

Isauricū

Milo Clodi

Nero

Cicero

Plethori

Fontei

Fabius Ma

Domitius Afer

Manlius Surra

Cicero

Cicero

Sex. Clo

dius phormio

Lentulus

Spinther

Scipio

Serpio

Iunius Bassus

Sarmētus

Publi⁹ Blessus

Iunius

Vatini⁹

Caluus

Chrysipp⁹

Penō

L. Galba

Fabii Maxim⁹

Quāuis reus sum, panē candidū edo. Mirmillo q̄ retiaris cōsequabatur

Augustus, qui ei diceret, ego si prandere volo, domū eo: Tu enim inquit non times, ne locū perdas. E contrario nō vna species. Neq; enim eodē modo dixit Augustus p̄fecto, quē ignominia notabat, subinde interponenti precibus, Quid respōdebo patri meo? Dic me tibi displicuisse, quo Galba penulā roganti, non possum cōmodare, domi maneo, cum cenaculū eius perplueret. Ter- tium adhuc illud, siquidem vt ne auctorē ponā, verēcūdia ipsius facit. Libidiniosior es q̄ vltus spa- do, quo sine dubio & opinio decipitur, sed ex contrario. Et hoc ex eodē loco est, sed nulli priorum simile, qđ dixit Mar. Vestinus, cum ei īnūciatū esset, aliquādo desinet putere. Onerabo librū exē- plis, similem q̄ sū, qui tūlus gratia componitur, efficiam, si persequi voluero singula veterū. Ex oī- bus argumentorū locis eadem occasio est. Nam & finitione vsus est Augustus de Pantomimis duobus, qui alternis gestibus contendebant, cū eorū alterū saltatorem dixit, alterum interpellato- rem. Et partitione Galba, cum penulam roganti respondit, nō pluit, non est opus tibi, si pluit, ipse vtat. Proinde genere, specie, propriis, differentibus, iugatis, adiūctis, consequētib; antecedētib; repugnantibus, causis effectis, comparatione pariū, maiorū, minorum, similis materia p̄betur. Si cut in tropos quoq; omnes cadūt. An non plurima καὶ ἰσχυρὰ dicūtur: quale refert Cicero de homine p̄longo, Caput eum ad fornīcē Fabii offēdit. Et qđ P. Oppius dixit de genere Lentu- lorum, cū assidue minores parentibus liberi essent, in nascendo. Interim vtrūq; Quid ironia: nōne etiam quē sit verissima, loci prope genus est: Quā vrbane vsus est Afer, cū Didio Gallo, qui pro- uinciam ambitiosissime petierat, deinde impetrata ea tāq; coactus querebatur, age inquit aliquid, & reipublice causa elabora. Quāq; Cicero vsus est, cū Vatiniū morte nunciata, cuius parū certus dicebatur auctor, Interim inquit vsura fruatur. Idem per allegoriā Marcū Celiū melius obicien- tem crimina qđ defendentem, bonā dexterā, malam sinistram habere dicebat. Emphasi Iulius dixit ferrū Accium Nauiū incidisse. Figuras quoq; mentis, quē ἁμαρτὰ διαβολῆς dicūtur, res eadē reci- pit omnes, in quas nonnulli diuiserunt species dīctorū. Nā & interrogamus, & dubitamus, & affir- mamus, & minamur, & optamus. Quēdā vt miserantes, & quēdā vt irascētes dicimus. Ridiculum est autem omne qđ aperte fingitur. Stultā reprehēdere facillimū est. Nā per se sunt ridicula. Sed rem vrbana facti aliqua ex nobis adiectio. Stulte interrogauerat exeuntē de theatro Carpathium Tityus Maximus, an aspectasset: fecit Carpathius dubitationē eius stultiorē dicendo, Non, sed in orchestra pila lusi. Refutatio cū sit in negādo, redarguēdo, defendēdo, eleuando, ridicule negauit Mannius Curius. Nā cū eius accusator in Sipario omnibus locis, aut nudū eum in neruo, aut ab amico redēptū ex alea pinxisset, Ergo ego inquit nūq; vici. Redarguimus interim aperte, vt Cice- ro Vibii Curiū multū de annis ætatis suę mērientē, Tum ergo cū vna declamabamus, non eras natus. Interim & simulata assensione, vt idē Fabiū Dolabellę dicēti, triginta se annos habere, Ve- rum est inquit. Nam hoc iam viginti annis audio. Belle interim subicitur pro eo qđ neges, aliud mordacius, vt Iunius Bassus querēte Domitiā Passienī, qđ incusans eius sordes calceos eā veteres diceret vendere tolere: Nō mehercules inquit hoc vñq; dixi, sed emere te solere. Defensionē imita- tus est eques Romanus, qui obiciēti Augusto, qđ patrimoniu comēdisset: Meū inquit putauis. Ele- uandi ratio est duplex, vt aut veniā quis, aut iactantiā minuat. Quemadmodū C. Cæsar Pōponio ostendenti vulnus ore exceptū in seditione Sulpitiana, qđ ipse se passum pro Cælare pugnate gio- riabatur, Nunq; fugiens respexeris, inquit. Aut crimen obiectū, vt Cicero obiurgantibus qđ sexage- narius Popiliā virginem duxisset. Cras mulier erit inquit. Hoc genus dīcti, consequēs vocant qui- dam, atq; illi simile, qđ Cicero Curionē semper ab excusatione ætatis incipientē, facilius quotidie proemiu habere dixit, quā ista natura sequi, & coherere videatur. Sed eleuandi genus est etiam causarū relatio, qua Cicero est vsus in Vatiniū, qui pedibus æger, cum vellet videri cōmodioris valetudinis factus, & diceret se iā bina milia passuū ambulare: Dies enim, inquit, longiores sunt. Et Augustus nūciantibus Tarracōnētib; palmā in ara eius enatā, Apparet inquit qđ sepe accē- datis. Trāstulit crimē Cassius Seuerus. Nam cū obiurgaretur a p̄tore, qđ aduocati eius L. Varro Epicureo Cæsarī amico conuiciū fecissent, Nescio, inquit, qui cōuiciati sint, & puto Stoicos fuisse. Repercutiēdi multa sunt genera, venustissimū qđ etiā similitudine aliqua verbū adiuuat: vt Thra- callus dicēdi Suellio, Si hoc ita est, is in exiliū: Si nō est ita, redi inquit. Elusit Cassius Seuerus, obī- ciente quodā qđ ei domo sua Proculeius interdixisset, respondēdo, Nunquid ego illic accedo? Sic eluditur & ridiculū, vt Diuus Augustus, cū ei Galli torque aureū centū pōdo dedisset, & Dolabella per iocū tentās tamē iocī sui euentū dixisset, Imperator torque me dona, Malo te inq; ciuica donare. Mendaciū quoq; mēdacio, vt Galba dicēte quodā, Victoriato se vno ī Sicilia qnq; pedes longam Murenā emisse, Nihil inquit mirum, Nam ibi tam longe nascuntur, vt iis piscas.

Interponenti. i. inter
miscenti
Subinde. sepe
Penula. albor
noz.
Perpluere illo
uerse
Fabij formix
Caput offen-
disse.
Ridiculi
Sipario
Vincere in
ludo.
Sordes. cacu-
reo
Cras mulier
Comitiū facere
Victoriatu
nummus

Perpluere
Augustus
Galba
Iprobrū. i.
vel fcedum
facinus aut
lucrum.
M. Vestim
Augustus
Ex omnib;
tropis.
Galba
Ivrcung.
Ironia.
Cicero
P. oppi
Allegoria.
Emphasi.
Didius
gallus
Domiti
Afer
Refutatio
negando.
Redarguē-
do.
Cicero
M. Celi
Adi. man
Defendēdo.
Eleuando.
Carpathi
Tity. ma-
xim
Iquo.
Mannius
Curius
ager.
thi.
Cicero
Repercutiē
di genera.
I Sudio.
I redis.
Vibius cu-
rius
Fabia Dola-
bella
Iun. Bass
Domitia
Passienus
Augustus
C. Cæsar

Augustus, qui ei diceret, ego si prandere volo, domū eo: Tu enim inquit non times, ne locū per- das. E contrario nō vna species. Neq; enim eodē modo dixit Augustus p̄fecto, quē ignominia notabat, subinde interponenti precibus, Quid respōdebo patri meo? Dic me tibi displicuisse, quo Galba penulā roganti, non possum cōmodare, domi maneo, cum cenaculū eius perplueret. Ter- tium adhuc illud, siquidem vt ne auctorē ponā, verēcūdia ipsius facit. Libidiniosior es q̄ vltus spa- do, quo sine dubio & opinio decipitur, sed ex contrario. Et hoc ex eodē loco est, sed nulli priorum simile, qđ dixit Mar. Vestinus, cum ei īnūciatū esset, aliquādo desinet putere. Onerabo librū exē- plis, similem q̄ sū, qui tūlus gratia componitur, efficiam, si persequi voluero singula veterū. Ex oī- bus argumentorū locis eadem occasio est. Nam & finitione vsus est Augustus de Pantomimis duobus, qui alternis gestibus contendebant, cū eorū alterū saltatorem dixit, alterum interpellato- rem. Et partitione Galba, cum penulam roganti respondit, nō pluit, non est opus tibi, si pluit, ipse vtat. Proinde genere, specie, propriis, differentibus, iugatis, adiūctis, consequētib; antecedētib; repugnantibus, causis effectis, comparatione pariū, maiorū, minorum, similis materia p̄betur. Si cut in tropos quoq; omnes cadūt. An non plurima καὶ ἰσχυρὰ dicūtur: quale refert Cicero de homine p̄longo, Caput eum ad fornīcē Fabii offēdit. Et qđ P. Oppius dixit de genere Lentu- lorum, cū assidue minores parentibus liberi essent, in nascendo. Interim vtrūq; Quid ironia: nōne etiam quē sit verissima, loci prope genus est: Quā vrbane vsus est Afer, cū Didio Gallo, qui pro- uinciam ambitiosissime petierat, deinde impetrata ea tāq; coactus querebatur, age inquit aliquid, & reipublice causa elabora. Quāq; Cicero vsus est, cū Vatiniū morte nunciata, cuius parū certus dicebatur auctor, Interim inquit vsura fruatur. Idem per allegoriā Marcū Celiū melius obicien- tem crimina qđ defendentem, bonā dexterā, malam sinistram habere dicebat. Emphasi Iulius dixit ferrū Accium Nauiū incidisse. Figuras quoq; mentis, quē ἁμαρτὰ διαβολῆς dicūtur, res eadē reci- pit omnes, in quas nonnulli diuiserunt species dīctorū. Nā & interrogamus, & dubitamus, & affir- mamus, & minamur, & optamus. Quēdā vt miserantes, & quēdā vt irascētes dicimus. Ridiculum est autem omne qđ aperte fingitur. Stultā reprehēdere facillimū est. Nā per se sunt ridicula. Sed rem vrbana facti aliqua ex nobis adiectio. Stulte interrogauerat exeuntē de theatro Carpathium Tityus Maximus, an aspectasset: fecit Carpathius dubitationē eius stultiorē dicendo, Non, sed in orchestra pila lusi. Refutatio cū sit in negādo, redarguēdo, defendēdo, eleuando, ridicule negauit Mannius Curius. Nā cū eius accusator in Sipario omnibus locis, aut nudū eum in neruo, aut ab amico redēptū ex alea pinxisset, Ergo ego inquit nūq; vici. Redarguimus interim aperte, vt Cice- ro Vibii Curiū multū de annis ætatis suę mērientē, Tum ergo cū vna declamabamus, non eras natus. Interim & simulata assensione, vt idē Fabiū Dolabellę dicēti, triginta se annos habere, Ve- rum est inquit. Nam hoc iam viginti annis audio. Belle interim subicitur pro eo qđ neges, aliud mordacius, vt Iunius Bassus querēte Domitiā Passienī, qđ incusans eius sordes calceos eā veteres diceret vendere tolere: Nō mehercules inquit hoc vñq; dixi, sed emere te solere. Defensionē imita- tus est eques Romanus, qui obiciēti Augusto, qđ patrimoniu comēdisset: Meū inquit putauis. Ele- uandi ratio est duplex, vt aut veniā quis, aut iactantiā minuat. Quemadmodū C. Cæsar Pōponio ostendenti vulnus ore exceptū in seditione Sulpitiana, qđ ipse se passum pro Cælare pugnate gio- riabatur, Nunq; fugiens respexeris, inquit. Aut crimen obiectū, vt Cicero obiurgantibus qđ sexage- narius Popiliā virginem duxisset. Cras mulier erit inquit. Hoc genus dīcti, consequēs vocant qui- dam, atq; illi simile, qđ Cicero Curionē semper ab excusatione ætatis incipientē, facilius quotidie proemiu habere dixit, quā ista natura sequi, & coherere videatur. Sed eleuandi genus est etiam causarū relatio, qua Cicero est vsus in Vatiniū, qui pedibus æger, cum vellet videri cōmodioris valetudinis factus, & diceret se iā bina milia passuū ambulare: Dies enim, inquit, longiores sunt. Et Augustus nūciantibus Tarracōnētib; palmā in ara eius enatā, Apparet inquit qđ sepe accē- datis. Trāstulit crimē Cassius Seuerus. Nam cū obiurgaretur a p̄tore, qđ aduocati eius L. Varro Epicureo Cæsarī amico conuiciū fecissent, Nescio, inquit, qui cōuiciati sint, & puto Stoicos fuisse. Repercutiēdi multa sunt genera, venustissimū qđ etiā similitudine aliqua verbū adiuuat: vt Thra- callus dicēdi Suellio, Si hoc ita est, is in exiliū: Si nō est ita, redi inquit. Elusit Cassius Seuerus, obī- ciente quodā qđ ei domo sua Proculeius interdixisset, respondēdo, Nunquid ego illic accedo? Sic eluditur & ridiculū, vt Diuus Augustus, cū ei Galli torque aureū centū pōdo dedisset, & Dolabella per iocū tentās tamē iocī sui euentū dixisset, Imperator torque me dona, Malo te inq; ciuica donare. Mendaciū quoq; mēdacio, vt Galba dicēte quodā, Victoriato se vno ī Sicilia qnq; pedes longam Murenā emisse, Nihil inquit mirum, Nam ibi tam longe nascuntur, vt iis piscas.

Pomponius
Sulpitiana pedito
Cicero
Popina
Cicero
Curio
Cicero
Proculei
Augustus
Dolabella
Galba
Augustus
Cassius Seuerus
L. Varro
Thracallus
Suellius

/// reddit ratione
que uocetur hec
genera dīctorum
consequens

tores pro rebus vtantur. Contraria est neganti confessionis simulatio, sed ipsa quoq; multū ha- bet vrbanitatis. Sic Afer cū ageret cōtra libertum Claudii Cæsarī, & ex diuerso quidā cōditionis eiusdem cuius erat litigator, exclamasset, Præterea tu semper in libertos Cæsarī dicis, Nec meher- cule inquit quicq; proficio. Cui viciniū est, non negare qđ obiicitur, cum & id palā falsum est, & in- de materia bene respondendi datur, vt Catulus dicenti Philippo quid latras? Furem video inq; An se dicere, non est fere nisi scurrariū, & in oratore vtrūq; minime probabile. Quod fieri totidē mo- dis quot in alios potest. Ideo hoc quis frequēs sit, transeo. Illud vero etiā si ridiculū & indignū, tamen est homini tolerabile, qđ aut turpiter, aut impotēter dicitur. Quod fecisse quēdā scio, qui humiliori libere aduersus se loquenti, Colaphū inquit tibi ducā, & formulā scribā, qđ caput durū habeas. Hic enim dubiū est, vtrū ridere audientes, an indignari debuerint. Superest genus decipiē- di opinione, aut dicta aliter intelligendi, quę sunt in oī hac materia vel venustissima. Inopinatū, & a lacescente poni solet, quale est quod refert Cicero, Quid huic abest, nisi res & virtus? Aut illud Afri. Homo in agēdis causis optime vestitus. Et in occurēdo, vt Cicero audita falsa Vatiniū mor- te, cum Quinim libisset eius interrogasset, recte ne omnia, dicenti recte, mortuus est inquit. Plus- rimus autē circa simulationē & dissimulationē risus est, quę sunt vicina, & prope eadē. Sed simula- tio est certam opinionē animi sui imitantis, dissimulatio aliena parū se intelligere fingentis. Simu- lauit Afer, cū in causa subinde dicentibus Celsinā diceret, cognouisset, quę erat potens fœmina, Quis est inquit iste? Celsinā enim videri sibi virū finxit. Dissimulauit Cicero, cū Sex. Annalis tes- tis reum lesisset, & instaret idēdem accusator ei. Dic Marce Tulli nūquid potes de Sexto Anna- li? Versus tūc dicere cepit de libro Enniū annali sexto. Qui potis īgētis causas euoluere belli. Cui sine dubio frequētissimā dat occasiōne ambiguitas, vt Cassio, qui consultori dicenti, nauem di- uidere volo, perdes inquit. Sed auerti intellectus etiā aliter solet, cū ab asperioribus ad leniora de- flectitur, vt qui interrogatus, quid sentiret de eo, qui in adulterio deprehēsus esset, tardū fuisse respondit. Ei cōfine est, qđ dicitur per suspicionem, quale illud apud Ciceronē. Querenti qđ vxor sua e fisco se suspendisset, rogo des mihi surculū ex illa arbore, vt inserā. Intelligitur enī qđ nō di- citur. Et hercle omnis false dicēdi ratio in eo est, vt aliter qđ est, rectū verūq; dicatur, quod sit totū fingendis aut nostris, aut alienis persuasione, aut dicendo qđ fieri non potest. Aliena finxit Iu- ba, qui querenti, qđ ab equo suo esset aspersus, quid tu inquit, me hippocētaurū putas? Sua. C. Cæ- sius, qui militi sine gladio discurreti, heus cōmilito pugno bene vteris inquit. Et Galba de piscib; qui cum pridie ex parte adusti, & versati, postero die appositi essent, Festinemus, alii subcenāt, in do- quit. Tertiū illud Ciceronis (vt dixi) aduersus Curiū. Fieri enim certe non poterat, vt cum decla- maret, natus nō esset. Est & illa ex ironia fictio, qua vsus est C. Cæsar. Nā cū testis diceret a reo fœ- mina sua ferro petita, & esset facilis reprehēdo, cur illā potissimū partem corporis vulnerare vo- luisset: Quid enim faceret inquit, cū tu galeam & lorīcam haberes? Vel optima est simulatio con- tra simulantē, qualis illa Domitiū Afri fuit. Vetus habebat testamētū, & vnus ex amicis recētori- bus sperās aliquid ex mutatione tabularū, falsam tabulā intulerat, cōsulens enī, an primipilaris ei restamēto suaderet ordinare suprema iudicia. Noli inquit facere offēdis illū. Lucundissima sunt lan- tem, autē ex his oībus lenia, & (vt sic dixerim) boni stomachi, vt Afer ingrato litigatori cōspectū eius vitātī, in foro per nomēculatōrē missum ad eū, Amas me inquit qđ nō te vidi. Et dispēatori, qđ cū ad aliqua nō respōderet, dicebat subinde. Nō comedi panē, & aquā bibo, Pasce, & redde quod de- bes, quę ἰπαρωγὰδ vocāt. Est gratius iocus, qui minus exprobrat qđ potest, vt idē dicēti candidato, semper domum tuā colui, cū posset palā negare, credo inquit, & verū est. Interim de se dicere ridi- culum est, & quod in alium, si absentē diceret, vrbaniū non erat, quoniam ipsi palā exprobratur, mouet risum, quale Augusti est, cum ab eo miles nescio quid improbe peteret, veniret cōtra Mar- tianus, quem suspicabatur & ipsum aliquid iniuste rogaturum: Non magis inquit faciam commi- lito quę petis, qđ quod Martianus a me petiturus est. Adiuuant vrbanitatem & versus commode positi, seu toti vt sunt, quod adeo facile est, vt Ouidius ex tetrasticho Macri carmine librū in ma- los poetas cōposuerit. Qđ sit gratius si qua etiā ambiguitate cōditur: vt Cicero in Acciū hoīem callidū & versutū, cū is in quadā causa suspectus esset, Nisi qua Vlysses fate euasit Laertiū? Seu verbis ex parte mutatis, vt in eū, qui cū antea stultissimus esset habitus, post acceptā hereditatē primus sententiā rogabat. Cuius hereditas est, quā vocāt sapientiā, pro illo facultas est. Seu fictis- noris versibus. Simile est qđ ἁγορία dicitur, & puerbia opportune aptata, vt de homine in aquā lapso, & vt alleuaretur roganti: Tollat te qui non nouit. Ex historia etiā ducere vrbanitatem eru- ditum, vt Cicero fecit, cum ei testem in iudicio Verrii roganti dixisset Hortensius, non inteli-

Cōfessionis
simulatio.
Domiti Afer
Claudius cæsar
Catulus
Philippus
In se ducere
scurrariū
esse
Decipiēdi
ratio.
Inopinatū
lacescendo.
Occurēdo
Simulando
Cicero
Domitius afer
Cicero
Vatini
Domitius afer
Celsina
Cicero
Sex. Annalis
Cassellius
Aliena finis
gēdo.
Sua finit
Cicero
Tuba
I respōsio.
C. Cassius
Simulatio
Cōtra simula-
Cæsar
Boni stomachi
Cicero
Freligita,
Curius
C. Cæsar
Domitius afer
Domitius afer
Versus vrb-
bani.
Domitius afer
Augustus
Ouidius
Facilitas
Macer
Cicero
Accius
Cicero
Hortensius

abesset
a nouis

Ouidij Liber contra
malos poetas. Politian

re, quarum vtrilibet male sit electurus: quod in altercatione fit potentius, q̄ in actione, quia in illa nobis ipsi respondemus, in hac aduersarium quasi confessum tenemus. Est in primis acuti, videre quo iudex dicto moueatur, quid respuat: quod ex vultu sepiissime, & aliquando etiam dicto alio quo factore eius deprehenditur, & instare proficientibus, & ab iis quæ non adiuuant, q̄ mollissimæ pedem oportet referre. Faciunt hoc medici quoq̄, vt remedia perinde perseuerent adhibere, vel desinant, vt illa recipi vel respui vident. Nonnunq̄ si rem euoluere propositam facile non sit, inferenda est alia questio, atq̄ in eam, si fieri potest, iudex auocandus. Quid enim cum responde re non possis, agendum est, nisi vt aliud iuenias cui aduersarius respondere nõ possit. In plerisq̄ iudex est auocandus, vt dixi, qui circa testes est locus, & personis modo distat, q̄ hic patronorũ iter se certamẽ, illic pugna inter testẽ & patronũ. Exercitatio vero huius rei longe facilior. Nã est vtilissimũ, frequẽter cũ aliquo, qui sit studiosior eorũdem, sumere materiã vel verẽ vel etiã fictẽ controuersie, & diuersas partes altercationis modo tueri, quod idẽ etiã in simplici genere questionum fieri potest. Ne illud quidem ignorare aduocatũ volo, quo quẽq̄ ordine probatio fit apud iudices proferenda, cuius rei eadem in argumentis ratio est, vt potentissima, prima & summa ponatur. Illa enim ad credendum præparant iudicem, hæc ad pronuntiandum.

DE IUDICIO ET CONSILIO. CAP. VI.

Is pro nostra facultate tractatis, nõ dubitasset transire protinus ad dispositionem, quæ ordine ipso sequitur, nisi vererer, ne quoniã fuerũt qui iudiciũ inuentioni subiugerẽt, præteritis hunc locũ quibusdã viderer, qui mea quidẽ opinione adeo partibus operis huius omnibus cõnexus ac mixtus est, vt ne a sententiis quidem, aut verbis saltem singulis possit separari, nec magis arte traditur q̄ gustus aut odor. Ideoq̄ nos quid in quaq̄ re sequendũ, cauendũq̄ sit, docemus, ac dein ceptis docebimus, vt ad ea iudiciũ dirigatur. Præcipiã igit, ne, qd̄ effici non potest, aggrediamur: vt cõtraria vitemus & cõmunia: ne quid in eloquẽdo corruptũ obscurũq̄ sit: Referatur oportet ad sensus, qui nõ docent. Nec multũ a iudicio credo distare consiliũ, nisi q̄ illud ostendẽtibus se reb̄ adhibetur, hoc latẽtibus, & aut omĩno nondũ repertis, aut dubiis. Et q̄ iudiciũ frequẽtissime certum est, Consiliũ vero est ratio quedã alte petita, & plerũq̄ plura perpendẽs, & cõparãs, habensq̄ in se, & inuentionẽ & iudicationẽ. Sed ne hæc quidẽ præcepta i vniversum spectãda sunt. Nã ex re sumitur: ¶ cui locus ante actionẽ est frequẽter. Nã Cicero summo cõsilio videtur in Verrẽ vel cõtrahere tẽpora dicẽdi maluisse, q̄ in eũ annũ, quo erat Q. Hortensius cõsul futurus, incidere. Et in ipsis actionibus primũ ac potentissimũ obtinet locũ. Nã quid dicendũ, quid tacendũ, quid diffidẽdũ sit exigere, cõsiliũ est: Negare sit satius, an defendere: Vbi proemio vtendũ, & quali: Narrãdũ ne, & quomodo: Iure prius pugnãdũ, an æquo: Qui sit ordo vtilissimus, tũ oēs colores, asperẽ, an leniter, an etiam submitte loqui expedit. Sed hæc quoq̄ vt quisq̄ passus est locus, monuimus, idẽq̄ in reliqua parte faciemus. pauca tamẽ exempli gratiã ponã, quibus manifestius appareat, qd̄ sit qd̄ demonstrari posse præceptis nõ arbitrari. Laudatur consiliũ Demosthenis, q̄ cũ suaderet bellum Atheniẽsibus parũ id p̄sere expertis, nihil adhuc factũ esse ratioẽ mōstrat. Poterat enĩ emẽdari negligẽtia. At si nihil esset erratũ, melioris in posterũ spei nõ erat ratio. Idẽ cũ offensam vere retur, si obiurgaret populi segnitie, in asserenda libertate reip. maiorũ laudẽ vti maluit, qui rẽ fortissime administrassent. Nã & faciles habuit aures, & natura sequebatur, vt meliora probãteis, peiorum pœniteret. Ciceronis quidẽ vel vna pro Cluentio q̄libet multis exẽplis sufficeret oratio. Nã qd̄ in eo consiliũ maxime miter: primã ne expositionẽ, qua matri, cuius filiũ premebat auctoritas, abstulit fidẽ: An q̄ idẽ corrupti iudiciũ crimẽ transferre in aduersariũ maluit, q̄ negare propter inueteratã (vt ipse dicit) infamiã: An q̄ in re inuidiosa legis auxilio nouissime est usus: quo genere defensionis etiã offendisset nõdum præmollitas iudicis mētes. An q̄ se ipsum inuito Cluentio facere testatus est: Quid pro Milone: q̄ non ante narrauit, q̄ præiudiciis omnibus reum liberaret: q̄ insidiarum inuidiã in Clodiũ vertit: q̄q̄ re vera fuerat pugna fortuita: q̄ factũ & laudauit, & tamen voluntatẽ Milonis remouit: q̄ illi preces non dedit, & in earũ locũ ipse successit. Infinitũ est enumerare, vt Corrẽ detraxerit auctoritatẽ, vt pro Ligario se opposuerit. Cornelium ipsa confessionis fiducia eripuerit. Illud dicere satis habeo, nihil esse non modo in orando, sed in omni vita, prius consilio, frustra q̄ sine eo tradit ceteras artes, plusq̄ vel sine doctrina prudẽtiã q̄ sine prudẽtia facere doctrinã. Apparet etiam, orationem accommodare locis, temporibus, personis, esse eiũdem virtutis. Sed hic quia latius fufus est locus, mixtusq̄ cum elocutione, tractabitur cum præcipere de apte dicendo cœperimus.

Proficientib̄. i. his que profunt

Altercatio est patronorũ inter se certame

scum.

Iudiciũ qd̄ distat a Cõsilio.

scius.

Cicero

Q. Hortensius

Olynthiaca secunda.

Demosthenes

Demosthenes

Olynthiaca tertia.

Cicero

Ciceronis arguta in vna oratiõ cõsilia multa.

In oratione miloniana nõ ante narrat Cicero quã præiudicijs omnib̄ reum liberat

Illud dicere satis habeo

Nõ modo in orando sed in omni vita nihil esse prius consilio

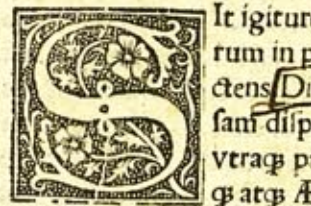
Plus sine doctrina prudẽtia, quã sine prudẽtia facit doctrina

M. FABII QVINTILIANI INSTITVTIONVM ORATORIARVM LIBER SEPTIMVS. DE DIVISIONE IN VNIVERSVM, SEV PARENCHIRESI. CAP. I.

De inuentione vt arbitror satis dictũ est. Neq̄ enĩ ea demũ, quæ ad dõcẽdũ pertinent, executi sumus, verũ etiã motus animorũ tractauimus. Sed vt opera extruentibus satis nõ est, saxa, atq̄ materiã, & cetera adificanti vtilia cõgerere, nisi disponẽdis eis collocãdisq̄ artificũ manus adhibeatur, sic in dicẽdo q̄libet abundãs rerũ copia, cumuluũ tantũ habeat atq̄ congestũ, nisi illas eadẽ dispositio digestas, atq̄ inter se cõmistas deuinxerit. Nec immerito secũda quinq̄ partiũ posita est, cũ si ne ea prior nihil valeat. Neq̄ enĩ q̄q̄ fufis oĩbus mēbris, statua sit, nisi collocetur. Et siquã in corporibus nostris aliorũve animalũ partẽ per mutes & trãsseras, licet habeat eadẽ omnia, pdigiti sit tamẽ. Et artus etiã leuiter loco mori perdũt quo vigerũt, vsu: & turbati exercit? sibi ipsi sũt impedimẽto. Nec mihi vidẽtur errare, qui ipsam naturã stare ordine putãt, quo cõfuso peritura sint omnia. Sic oratio carẽs hac virtute tumultuẽ necesse est, & sine rectore fluat, nec cohercat sibi, multa repetat, multa transeat, velut nocte in ignotis locis errans, nec initio, nec sine proposito, casum potius q̄ consiliũ sequatur. Quapropter totus hic liber seruiat dispositioni, quæ quidẽ, si certa aliqua via tradi in omnes materiãs vilo modo posset, nõ rã paucis cõtingisset. Sed cum infinite litũ formẽ fuerint, futurẽq̄ sint, & tot seculis nulla reperta sit causa, quæ esset tota alteri similis, sapiat oportet actor, & vigilet, & inueniat, & iudicet, & consiliũ a se ipso petat. Neq̄ inficias eo quedã esse, quæ demonstrari possint, eaq̄ non omittam.

DE DISPOSITIONE FACIENDA. CAP. II.

Sit igitur vt supra significauimus, Diuisio rerũ pluriũ in singulas Partitio singulãrum in partes discretus ordo, & recta quedã collatio prioribus sequentia annexa. Dispositio vtilis rerũ, ac partiũ in loco distributio. Sed meminerimus ipsã sam dispositionẽ plerũq̄ vtilitate mutari, nec eandẽ semper primã questionẽ ex vtraq̄ parte tractandã. Cuius rei vt cetera exẽpla præterea, Demosthenes quoq̄ q̄ atq̄ Aeschines possunt esse documẽto in iudicio Ctesiphontis diuersum secuti ordinẽ, cũ accusator a iure, quo videbatur potẽtiõr, cœperit, patronus omnia, vel pene omnia ante ius posuerit, quib̄ iudicẽ questionẽ legũ prepararet. Aliud enĩ alio docere prius expedit, alio qui semper petitoris arbitrio diceret. Deniq̄ in accusatione mutua, vt se vterq̄ defendat priusq̄ aduersariũ arguat, omniũ rerũ necesse est ordinẽ esse diuersum. Igitur qd̄ ego sim secutus, qd̄ partim p̄ceptis, partim vsurpatũ ratione cognouerã, promã, nec vnq̄ dissimulaui. Erat mihi curã in cõtrouersis forẽsibus nosse oia quæ in causa versarẽtur. Nã in schola certa sunt, & pauca, & ante declamationẽ exponũtur, quæ de uera græci vocãt, Cicero pposita. Cũ hæc i cõspectu quodãmodo collocauerã, nõ minus p aduersã partẽ, q̄ p mea cogitabã. Et primũ (qd̄ nõ difficile dictũ est, sed tamẽ ante oia intuẽdũ) cõstituebã, quid vtraq̄ pars vellet efficere, tũ per quid, hoc modo. Cogitãbam quid primũ petitor diceret. Id aut cõfessum erat, aut cõtrouersum. Si cõfessum, non poterat ibi esse questio. Trãssibã ergo ad respõsum partis alterius, idẽ intuebar, nõnũq̄ etiã qd̄ inde obtinebatur, cõfessum erat. Vbi primũ cœperat nõ cõuenire, questio oriebatur. Id tale est. Occidisti hominẽ, occidit, cõuenit, trãseo. Rationẽ reddere debet reus quare occiderit. Adulterũ iquit cũ adultera occidere licet, legẽ esse certũ est. Terriũ iã aliqd̄ vidẽdũ est, in quo pugna cõsistat. Nõ fuerit aduulteri, fuerit: questio. De facto ambigit cõiectura est. Interim ergo & tertiuũ cõfessũ est, adulteros fuisse. Sed tibi inquit accusator illos nõ licuit occidere. Exul enĩ eras, & ignominiosus, de iure q̄ritur. At si protinus dicẽti, occidisti, respõdeatur, nõ occidit, statim pugna est. Sic explorãdũ est vbi cõtrouersia incipiat, & cõsiderari debet quæ primã q̄stionẽ facit. Intentio simplex. Occidit Saturninũ Rabirius. Cõiuncta. Lege de sicariis cõmisit L. Varenus. Nã C. Varenũ occidẽdo, & Cn. vulnerãdo, & Salariũ itẽ occidẽdo, cadit. Nã sic diuersẽ ppositiones erũt, qd̄ idẽ de petitionibus dictũ sit. Verũ ex cõsuetã ppositione, plures esse questiones ac status possũt, si aliud negat reus, aliud defẽdit: aliud iure actionis excludit. In quo genere agẽti est dispiciẽdũ, quid quo loco diluat. Qd̄ pertinet ad actorẽ, nõ plane dissentio a Celso, qui sine dubio Ciceronẽ esse secutus. Instat tamen huic parti vehemẽtius, vt putet primo firmũ aliquid esse ponẽdũ, summo firmissimũ, imbecilliora meo loco sit dõdio, quia & initio mouẽdus sit iudex, & summo impellẽdus, At pro reo plerũq̄ grauissimũ quicq̄ luendum.

Demũ. i. solũ

Dispositio nis laus,

habeant:

Ordine rerũ natõr stare qdã putarunt

Diuisio Partitio Dispositio

Demosthenes Aeschines

Petitor

Accusatio tua

Thematã propositã Cicero

Confessum cõtrouersũ

Tertiuũ cõfessum est

Intentio simplex

Intentio cõiuncta

Quid quo loco sit dõdio,

Saturninũ

Rabirius

L. Varenũ

C. Varenũ

Cn. Varenũ

Salarius

Celso

Cicero

Id tale est. quod dici solet exempli gratia. elegans dicendi modus

Lege de sicariis cõmisit. L. Varenũ

Cadit

INSTITVTIONVM ORATORIARVM.

Ante alia uita crimina
plerumq; prima
purganda & cur

Intentio sim
plex quò sit
tractanda.
Cicero

Antiquaria

Defectio seu
questio con
iuncta.

Comumeta defen
sio

Iuris qua
stiones.

Ex asse haeres

Species ultima uel ex
trema . qm indolenti ap
pellant specie specia
lissimam

Numa

Non oportet offerentibus
se contentum esse

Viriatus

Si id pro me erat

Competitorem

Excusserunt patre
uulgo catarone .

Intuitus . i . inspiriens . Bis
Tuendum . i . defendendum
primū i mouendū est . ne illud spectās iudex reliquorū defensionī sit auersior . Interim tamē & hoc mutabitur si leuīora illa palā falsa erūt . grauiissimi defensio difficilior . vt detracta prius accusatoribus fide aggrediamur vltimū . iā iudicibus omnia vana esse credētibz . Opus erit tamē pfatio ne . qua & ratio reddatur dilati criminis . & promittatur defensio . ne id qd nō statim diluemus . tū mere videamur . Anteactē vitē crimina . plerūq; prima purgāda sunt . vt id de quo laturus est sententiam . iudex audire propitius incipiat . Sed hoc quoq; pro Vareno Cicero in vltimū distulit . nō quid frequētissime . sed quid tum expediret . intuitus / Cū simplex intentio erit . vidēdum est . an vnū aliquid respondeamus . an plura . Si vnum . in re questione instituiamus . an in scripto . Si in re . negā dum sit qd obicitur . an tuēdū . Si in scripto . in qua specie iuris pugna sit . & in ea de verbis . an voluntate queratur . Id ita cōsequemur . si intuiti fuerimus quē sit lex quē litē faciat . hoc est . qua iudicium sit constitutū . Nam quēdā in scholasticis ponitur ad coniungendā modo actē rei seriem . vt Pater expositū qui agnouerit . solutis alimētis recipiat . Minus dicto audientē filiū liceat abdicare . Qui expositū recepit . sperat ei nuptias locupletis ppinqui . ille ducere vult filiā pauperis educatoris . Lex de expositis ad affectū pertinet . Iudiciū pēdet ex lege abdicacionis . Nec tamen semper ex vna lege qstio est . vt in *de vno* . His spectatis apparebit circa q pugna sit / *Cōiuncta defētio* est . qualis pro Rabirio . Si occidisset . recte fecisset . sed nō occidit . Vbi vero multa cōtra vnā ppositionē dicimus . cogitandū est primū quicquid dici potest . tū ex his quo quicq; loco dici expediat ordinādū . In quo nō idē sentio . qd de ppositionibz paulo ante . qd de argumētis pbatōnū loco concessi . aliquādo nos incipere a firmioribus . Nā vis questionū crescere debet . & ad potētissimā ab infirmis firmis puenire . siue sunt eiusdē generis . siue diuersi . Iuris autē qstiones solēt esse nōnūq; ex aliis . atq; aliis cōsuetudinibus . facti semper idē spectāt . in vtroq; genere similis ordo est . Sed prius de dissimilibz . ex quibus infirmissimū quicq; primū tractari oportet . Ideoq; quasdam qstiones executi donare solemus . & cōcedere . Neq; enī trāsire ad alias possumus . nisi omissis prioribz . Qd ipsum ita fieri oportet . nō vt damnasse eas videamur . sed omississe . quia possumus etiā sine eis vincere . Procurator alicuius pecuniā petit ex scēnore hereditario . potest incidere qstio . an huic esse pcuratorē liceat . Finge nos postq tractauimus remittere . vel etiā cōuinci . queretur . an ei cuius noīe litigatur procuratorē habēdi sit ius . Discendam hinc quoq; recipit materia qstionē . an ille cuius noīe agitur . heres sit foeneratoris . an ex asse haeres . Hęc quoq; cōcessa sint . queretur an debeatur / Cōtra nemo tā demens fuerit . vt id qd firmissimū duxerit se habere . remittat . & ad leuīora trāscēdat . Huic in schola simile est . Nō abdicabis adoptatū . vt hūc quoq; nō virtū fortē . vt & fortem . non quicq; voluntati tuē nō paruerit . in alia oīa subiectus sit . nō ppter opinionē . & vt nō propter talē opinionem . Hęc iuris questionū differētia est / In factis autē ad idē tendentia sunt plura . Ex quibz aliqua citra summā questionē remitti solēt . vt si is cū quo furri agis . dicat . proba te habuisse . proba te perdidisse . proba te furto perdidisse . proba te mea fraude . Priora enī remitti possunt . vltimū non pōt . Solebā & hoc facere pcepit . vt vel ab vltima specie (Nā ea fere est . quē cōtinet causam) retrorsum querere vsq; ad primā generalē questionē . vel a genere ad extremā specie descēderem . etiā in suasoriis . vt deliberat Numa . an regnū offerētibz Romanis recipiat . Primum id est genus . an regnandū . an in ciuitate aliena . an Romē . an laturo sint Romani talē regem . Similiter & in controuersis . Optet enim vir fortis alienā vxorē . Vltima species est . an optare possit alienā vxorē . Generale est . an quicquid optauerit . accipere debeat . inde an ex priuato . an nuptias . an maritū habēre . Sed hoc non quēadmodū dicitur . ita & queritur . Primum enī occurrit fere . qd est vltimū dicendū . vt hoc . nō debes alienā vxorē optare . Ideoq; diuisione perdit festinatio . Nō oportet igitur offerētibz se cōtentū esse . Querat aliquid qd est vtra . si ne viduā quidē . adhuc plus . si nihil ex priuato . vltimū retrorsum . qd idē a capite primū est . si nihil iniquū itaq; ppositione visa . qd est facillimū . cogitemus . si fieri pōt . quid naturale sit primū respondēri . Id si tāq; res agatur . & nobis ipsis respōdēdi necessitas sit . intueri voluerimus . occurrat . Si id nō contigerit . seponamus id qd primū se obtulerit . & ipsi nobiscū sic loquamur . Q; si hoc nō esset . id iterū . & tertiu . & dū nihil sit reliquū . Itaq; inferiora quoq; scrutabimur . quē tractata faciliōrē nobis iudicē in summa qstione faciet / Nō dissimile huic est & illud pceptū . vt a cōmunibus ad ppria veniamus . Fere enī cōmunia generalia sūt . Cōmune est . tyrānū occidit . propriū . Viriatū tyrānū occidit . mulier occidit . vxor occidit . Solebā & excerpere qd mihi cū aduersario cōueniret . si mō id pro me erat . nec solū pmere cōfessio nem . sed partiēdo multiplicare . vt in illa cōtrouersia . Dux qui cōpetitorē partē in suffragiis vice rat . captus est . Eūtes ad redimēdū eū legati . obuiū habuerunt patrē reuertentē ab hostibus . is legatis dixit . sero itis . Excusserunt illi patrē . & aurū in sinu eius inuenerūt . ipsi perseuerarē . ire quo in

tenderāt . inuenerūt ducē cruciātū . cuius vox fuit . Cū uete pditorē . Reus est pater . Quē contēniūt . pditio nobis pdita est . & prodita a duce . qrimus pditorē . te iisse ad hostes fateris . & iisse clā & ab his incolumē rediisse . aurū retulisse . & aurū occultū habuisse . Nā qd fecit id nōnūq; potētū sit in ppositione . quē si aīos occuparit . ppe aures ipsi defensionī pcludūt . In totū autē congregatio criminū accusantē adiuuat . separatio defendētē / Solebā id qd fieri & in argumētis dixi . i tota facere materia . vt ppositis extra q nihil esset omnibz . deinde ceteris remotis . solū id superesset qd credi volebā . vt in puaricationū criminibus vt absoluat reus . aut innocētia ipsius sit . aut in terueniēte aliqua potestate . aut vi . aut corrupto iudicio . aut difficultate probationis . aut puaricatione . Nocentē fuisse cōfiteris . nulla potestas obstitit . nulla vis . corruptū iudiciū non qreris . nulla probādi difficultas fuit . qd superest . nisi vt puaricatio fuerit . Si oīa amoliri non poterā . tamē plura amolēbar . Hominē occisum esse constat . nō in solitudine . vt a latronibus suspicer . nō pcedē gratia . quia in spoliatus est . nō hereditatis spe . quia pauper fuit . Odii igitur in causa . quis inimicus / Quē res autē faciliōrē diuisioni viā prestat . eadē inuentioni quoq; excutere quicquid dicit potest . & velut reiectione facta ad optimū peruenire . Accusat Milo . q Clodiu occiderit . aut fecit . aut nō . Optimū erat negare . si nō potest . occidit . Ergo aut iure . aut iniuria . Vtiq; iure . aut voluntate igitur . aut necessitate . Nā ignorātia pcedēdi nō potest . Volūtas anceps est . Sed ga ita id hoies putāt . adiungēda defensio . vt id pro rep . fuerit . Necessitate . subita igitur pugna . nō pparata . alter igitur iniuriatus est . Vter . pfecto Clodius . Vides ne vt ipsa rerū necessitas deducat ad defensionē / Adhuc . aut vtiq; voluit occidere insidiatorē Clodiu aut nō . Tutius si noluit . Fecerunt ergo serui Milonis neq; iubēte . neq; sciēte Milone . Ad hęc tā timida defensio detrahit auctoritatē illi . qua recte dicebamus occisum . Adiciē qd suos qsq; seruos facere voluisset . Hoc eo est vtilius . q sepe nihil placet . & aliqd dicēdū est . Intruemur ergo oīa . ita apparebit . aut id qd optimū est . aut id qd minime malū / Propositioe aliquādo aduersarii vrēdū . & esse nōnūq; cōmunē eā suo loco dictū est / Multis qd in foro . vel atrocitate formularū . vel mō petitionū . vel nouissime sorte diiudicat . In schola qri fore cōcessum sit / Sed in plurimis cōtrouersis ne inueni qdē pōt . vt in illa . Qui tres liberos habebat . oratorē . philosophū . & medicū testamēto quatuor partes fecit . & singulas singulis dedit . vnā eius esse voluit . q esset vtilissimū ciuitati . Cōtendit . q primus dicat certū est . ppositio tñ certa . Ab eo enī cui psonā tuebimur . incipiēdū erit / Et hęc qdē de diuidēdo in vniuersum scipi possūt . At quo modo inueniemus etiā illas occultiores qstiones . scilicet quo modo sentētiās . verba . figuras colores . ingenio . cura . exercitatione . nō tamē fere vnq; nisi imprudētē fugerint . si (vt dixi) naturā sequi ducē velit . Sed pleriq; eloquentē famā affectātes contēri sunt locis speciosis modo . vel nihil ad pbatōnē cōferētibz . Alii nihil vitātes . ea q in oculos incurrūt . exquirēda putāt / Qd quo facilius appareat . vnā de schola cōtrouersia nō ita sane difficilē . aut nouā pponā in exēplū / Qui reo pditionis patri nō affuerit . exheres sit . Proditionis dānatus cū aduocato exulet . Reo pditiōis patri disertus filius affuit . rusticus nō affuit . dānatus abiit cū aduocato in exiliū . Rusticus cū fortiter fecisset . pmissi noīe impetrauit restitutionē patris . & fratris . Pater reuersus itestatus decessit . petit rusticus partē bonorū . orator totū sibi vdicat . Hic illi eloquētes . qbusq; nos circa lites raras sollicitiores ridiculi videmur . inuadēt personas fauorabiles . Actio pro rustico cōtra disertū . pro viro forti cōtra imbellē . pro restitutore cōtra ingrātū . pro eo qui parte cōtentus sit . cōtra eū q fratris nihil dare ex paternis velit . Quē oīa sunt in materia . & multū iuuāt . victoriā tamē nō tradūt . In hac queretur sentētiē . si fieri poterit . pceptes vel obscure . Nā ea nūc virtū est . & pulchre fuerit cū materia tumultu & clamore tractatū . Illi vero quibz ppositū quidē melius . sed cura in pxi mo est . hęc velut innatātia videbūt . exfusatū esse rusticū . qui nō interfuerit iudicio . nihil collaturus patri . sed ne disertū quidē habere qd imputet reo . cū is dānatus sit . Dignū esse hereditate restitutorē . non auarū . impiū . ingrātū . qui aliud nōlit cū fratre . eoq; sic merito . Questione quoq; illā primā scripti & volūtatis . qua nūc expugnata . nō sit sequētibz locus . At qui naturā sequē . illa cogitabit . partē iure gentiū peto . Quis tā imperitus . quis tā procul a literis . quin sic incipiat . etiā si nescierit quid sit ppositio / Hanc cōmunē omnium legē leuiter adornabit . vt iustā . Nempe sequetur . vt queramus . quid huic tā acq; postulationi respōdeatur . At id manifestū est . Lex est . quē iubet exheredē esse eū . qui patri proditionis reo nō affuerit . tu autē nō affuisti . Hanc ppositio nem necessario sequitur legis laudatio . & eius qui nō affuerit . vituperatio . Adhuc versamur i cōfessis . redeat animus ad petitorē . nūquid nō hoc cogitet necesse est . nisi quis sit plane hebes / Si lex

Aures ipsi defensionī
in pcluduntur

Interueniente

Amoliri

Inspoliatus

Milo
Clodius

Vera pars
prior dicere
debeat .

Verfui . quomodo
indolenti line
dicunt

Formularum
atrocitas

Difficillima
mam

Ita . i . ualde

Controuersia
ficta Nota

Fauorabiles p
sonas

obstat, nulla lis est, inane iudicium est, atqui & legē esse, & hoc qđ puniat, a rustico factū extra du- bitationem est. Quid ergo dicemus? Rusticus erā. Sed lex erat, omnes cōplectitur, nihil proderit. Queramus ergo, num infirmari in aliqua parte lex possit. Quid aliud (sapius dicam) natura per- mittit, qđ vt cū verba contra sint, de voluntate queratur? Generalis igitur questio, verbis an volun- tate sit standū. Sed enim in cōmune de iure omni disputandū semper, nec vnq̄ satis iudicatū est. Querendum igitur in hac ipsa, qua consistimus, an aliquid inueniri possit, qđ scripto aduersetur. Ergo quisquis non affuerit, exheres erit: quisquis sine exceptione: lā se illa vel vltro offerēt argu- menta. Filius infans & æger non affuit, & qui aberat, & qui militabat, & qui in legatione erat. Iam multū acti est, posset aliquis nō affuisse, & heres esse. Transeat nunc idem ille qui cogitauit, vt ait Cicero, tibicinis Latini modo, ad disertū. Vt ista concedā, tu nec infans es, nec æger eras, nec abfui- sti, nec militasti. Nō aliud occurrit qđ illud, Sed rusticus sum. Cōtra qđ palā est, dicit. Vt agere nō potueris, affidere potuisti. Et verū est, quare redeundū est rustico ad animū legū latoris. Impietate punire voluit, ego autem impius nō sum. Cōtra que disertus. Tu impie fecisti, inquit, cū exhe- redationem meruisti, licet te postea, vel poenitētia, vel ambitus ad hoc genus optionis adduxerit. Præterea propter te damnatus est pater. Videbaris enim de causa pncipiasse. Ad hęc rusticus. Tu vero in causa damnationis fuisti. Multos offenderas. Inimicitias domū contraxeras. Hęc cōiectu- ralia. Illud quoq̄, qđ coloris loco rusticus dicit, patris fuisse tale consiliū, ne vniuersam domū peri- culo subiiceret. Hęc prima questioe scripti & volūtatē continēt. Intendamus vltra animū, vi- deamusq̄ an aliquid inueniri præterea possit, quo id modo fiat. Sedulo imitor querentē, vt quere- re doceā, & omisso speciosiore illo stili genere ad vtilitatē me summittō discentiū. Omnes adhuc questiones ex persona petitoris ipsius duximus: Cur nō aliquid circa patrē querimus? Dicitū vero est, cui quis nō affuerit, exheres erit. Cur nō conamur & hīc querere, nū cuiusq̄ nō affuerit? Faci- mus hoc sepe in iis cōtrouersis, in quibus petitur in vincula, qui parētes suos nō alunt, an eum qui testimonis in filiū impietatis reū dixit, an eū qui filiū lenoni vēdidit. In hoc de quo loquimur patre, quid apprehendī potest? Damnatus est. Nūquid igitur lex ad absolutos tantū patres perti- net? dura prima fronte questio. Nō desperemus, credibile est hoc voluisse legū latorem, ne auxilia liberorū innocentibus deessent. Sed hoc dicere rustico veteſtū est, quia innocentem fuisse, pa- trem fatetur. Dat aliud argumentū cōtrouersia. Damnatus prodicionis cū aduocato exulet. Vix videtur posse fieri, vt poena filio eadem patri & si affuerit, & si nō affuerit, cōstitutā sit. Præterea lex ad exules nulla pertinet. Nō ergo credibile est de non aduocato damnati scriptū. An possint enim bona esse vlla exulis, rusticus in vtraq̄ parte dubiū facit. Disertus, & verbis inhæbit, i qui bus nulla exceptio est, & ppter hoc ipsum poenā esse constitutā eis qui nō affuerint, ne periculo exilii deterreantur ab aduocatione, & rusticū innocētī non affuisse dicit. Illud protinus nō indi- gnum qđ annotetur, posse ex vno statu duas generales fieri questiones: An quisquis an cuiusq̄. Hęc ex duabus personis questita sunt. E tertia autē, que est aduersarii, nulla oriri questio potest, qā nulla sit ei de sua parte cōtrouersia. Nondū tamē cura deficiat. Ista enim omnia dici possent etiā nō restituto patre. Nec statim eo tēdamus, qđ occurrit vltro, a rustico restitutū. Qui id subtiliter queret, aliquid spectabit vltra. Nā vt genus species sequitur, ita species genus præcedit. Fingamus ergo ab alio restitutū, ratiocinatiua atq̄ collectiua questio orietur, an restitutio pro sublatione iu- dicii sit, & perinde valeat, ac si iudicium non fuisset. Vbi tentabit rusticus dicere, ne impetrare qđ- dem aliter potuisse suorū restitutionem vno præmio, nisi patre perinde ac si accusatus non esset, reuocato, que res aduocati quoq̄ poenam tanq̄ is non affuisset, remisit. Tum veniemus ad id quod primum occurrebat, a rustico restitutū esse patrem. Vbi rursus ratiocinamur, an restituo- tor accipi debeat pro aduocato, quādo id præstiterit quod aduocatus petiit, nec improbum sit pro simili accipi quod plus est. Reliqua iam æquitatis sunt, vtrius iustus sit desiderium. Id ipsum ad huc diuiditur, etiam si vterq̄ sibi totum vendicaret, nunc vtrq̄ cum alter semissem, alter vniuer- sa, fratre excluso. Sed his tractatis etiā habet magnū momentū apud iudices patris memoria, cū præferrim de bonis eius queratur. Erit ergo cōiectura, qua mēte pater intestatus decesserit. Sed ea pertinet ad qualitātē, que alterius status instrumētū est. Plerūq̄ autē in fine causarū de æquitate tractabitur, qā nihil libētius iudices audiūt. Aliquādo tamē hūc ordinē mutabit vtilitas, vt si i iu- re minus fiducia erit, æquitate iudicem præparemus. Nihil habui amplius, qđ in vniuersum præci- perem. Nūc eamus per singulas causarū iudicialiū partes, quas vt persequi ad vltimā specie, id est ad singulas lites, cōtrouersiasq̄ non possum, ita de generalibus scribere licet, vt que in que statu frequētissime incidāt, tradā. Et quia natura primā questio est, factum ne sit, ab hac ordiā.

Tibicinis lati in modo Affidere Cicero

Verecundū illi est hō dicere

peregrini- tatis.

scholasti- ca.

stet.

Excluso fratre

Vltima' speciem. Thoc.

In vniuersum præcipe

DE CONIECTVRA.

CAP. III.

Coniectura omnis, aut de re, aut de animo est. Vtriusq̄ tria tēpora, præteritū, præ- sens, futurū. De re, & generales questiones sunt, & definitæ. i. & que non cōtinē- tur, & que cōtinētur. De animo queri nō potest, nisi vbi persona est, & de facto cōstat. Ergo cū de re agitur, aut quid factū sit, in dubiū venit, aut quid fiat, aut quid sit futurū. Vt in generalibus, an Atomorū cōcursu mūdus sit effectus? An prouidentia regatur. An sit aliquādo casurus. In definitis, an patricidii cōmi- serit Roscius. An regnū affectet Manlius. An recte Verre sit accusaturus Q. Cæcilius. In iudiciis præteritū tempus maxime valet. Nemo enim accusat, nisi que facta sunt. Nā & que fiunt, & que fu- tura sint, ex præteritis colliguntur. Querit & vnde quid ortū, vt pestilētia, an ira deū, an intēperie celi, an corruptis aquis, an noxio terrē halitu. Et que causa facti, vt quare ad Troiā quinquaginta Reges nauigauerint, iureiurādo adacti, an exēplo moti, an gratificantes Atridis. Que duo gene- ra non multū inter se distant. Ea vero que sunt præsentis tēporis, si nō argumētis, que necesse est præcessisse, sed oculis deprehendēda sunt, nō egent cōiectura, vt si apud Lacedæmonios queratur, an Athenis muri stant, sed & illud potest videri extra hoc propositū cōiecturæ genus, cum de ali- quo homine queritur quis sit, vt est questio contra Vrbinię heredes, si is qui tanq̄ filius petebat bona, Figulus esset, an Sosipater, nā & substantia eius sub oculos venit, vt non possit queri, an sit. Quomodo vltra oceanū, nec quid sit, nec quale sit, sed an quid sit. Verū hoc quoq̄ genus lites ex præterito pēdet: An hic sit ex Vrbinia natus Clusinius Figulus. Fuerit autē tales nostris etiā tē- poribus cōtrouersie, atq̄ aliq̄ in meū quoq̄ patrociniū inciderunt. Animi coniectura nō dubie in omnia tēpora cadit. Qua mēte Ligarius i Africa fuerit. Qua mēte Pyrrhus fœdus petat. Quo modo laturus sit Cæsar, si Ptolemus Pōpeiū occiderit. Queritur per cōiecturā & quāritas & qua- litas circa modū, specie, numerū. An sol maior q̄ terra. Luna globosa, an plana, an acuta. Vnq̄ mū- dus, an plures. Itēq̄ extra naturales q̄stiones, Maius bellū Troianū, an Pelopōnesiacū. Qualis Cly- deus Achillis. An vnus Hercules. In iis autē, que accusatione, ac defensione cōstāt, v nū est genus, in quo queritur, & de facto, & de auctore. Qđ iterim cōiunctā questionē habet, & vtrūq̄ pariter ne- gatur, interim separatā, cū & factū sit, nec ne: & si de facto cōstet, a quo factū sit, ambigitur. Ipsum quoq̄ factū aliquādo simplicē q̄stionē habet, an homo perierit. Aliquādo duplicē, veneno, an cru- ditate perierit. Alterū est genus de facto tantū, cū si id certū sit, nō pōt de auctore dubitari. Ter- tium de auctore tantū, cū factū constat, sed a quo factū sit, in cōtrouersia venit. Et qđ tertio loco posui, nō est simplex. Aut enī reus fecisse tantūmodo se negat, aut aliū fecisse dicit. Sed ne in alte- rum quidē transferēdi criminis vna forma est. Interdū enim substituitur mutua accusatio, quam greci ἀντακατηγορία vocāt, nostrorū quidā cōcertatiua. Interdū in aliquā personā, que extra discri- men iudiciū est, trāstertur, & alias certā, alias incertā. Et cū in certā, aut in extrariā, aut ipsius qui perit volūtatē. In quibus similis atq̄ in ἀντακατηγορία, personarū, causarū, cæterorū cōparatio est, vt Cicero pro Vareno, in familiā Ancharianā: pro Scauro, circa mortē Boſtaris in matrē auertēs crimē, facit. Est etiā illud huic cōtrariū cōparationis genus, in quo vterq̄ a se factū esse dicit, & il- lud, in quo nō persone inter se, sed ipse res colliditur, id est nō vter fecerit, sed vtrū factū sit. Cum de facto, & de auctore cōstat, de aō queri potest. Nūc de singulis, cū pariter vtrūq̄ negatur, hoc modo. Adulteriū nō cōmissū. Tyrannidē nō affectauit. In cedis ac veneficiū causis frequēs illa diui- sio, non est factū, & si est factū ego nō feci. Sed cū dicimus, proba hominē occisum, accusatoris tan- tum partes sunt, a reo nihil dici cōtra præter aliquas fortasse suspiciones pōt, quas spargere q̄ma- xime varie oportebit, qā si vnū aliqd affirmaris, pbādū est, aut causa periclitādū. Nā vt cū iter id qđ ab aduersario, & id qđ a nobis ppositū est, q̄rit, videt vtrq̄ alterū verū, ita ex aduerso vnū est quo defendimur, reliquū est quo p̄mimur. At cū q̄rimus de ambiguis signis crudelitatis, & veneni, nihil tertiū est. Ideoq̄ vtraq̄ pars, qđ p̄posuit, tuet. Interim autē ex re q̄ritur, veneficiū fuerit, an cruditas, cū ex ipsa aliqua citra psonā quoq̄ argumēta ducunt. Refert enī cōiuiū p̄cellerit, an tri- stitia, labor an ocū, vigilia an quies. Etas quoq̄ ei q̄ perierit, discrimē facit. Interest subito defece- rit, an lōgiore valetudine cōsūptū sit. Liberior adhuc i vtrāq̄ partē disputatio, si tantū subita mors in q̄stionē venit. Interim ex psona pbatio rei petit, vt p̄pterea credibile sit venenū fuisse, qā credi- bile est ab hoc factū veneficiū, vel cōtra. Cū vero de reo, & de facto q̄ritur, naturalis ordo est, prius & de facto factū esse accusator p̄bet, deīde a reo factū. Si tñ plures i psonā pbationes habuerit, cōuertet hūc queritur. ordinē. Defensor autē prius negabit esse factū, qā si i hac parte vicerit, reliqua nō necesse habet di- cere. Victo superest, vt tueri se possit. Illic quoq̄ vbi de facto tantū cōtrouersia est, quod si probe- rātū q̄ritur

Coniecturę diuisio.

Manlius Roscius Præteritum tempus in iudiciis. Manlius Verres Q. Cæcili) Vrbinia Atride

Reges. Sa. a. tronā nau garunt

Animi coti iectura.

Non dubie

Sosipater Ligari) Pyrrhus. Cæsar. Pompei) Ptoleme) Achilles Hercules

Vna forma i. modus p- ctes.

ἀντακατηγορία: concertatiua

Cicero Cicero

Res ipse m- ter se collidit- tur

Accusatoris tantū partes sunt

Valitudine i morbo

Naturalis ord

Controuersia

Vtendū est his exēplis
quæ sunt ducēti ma-
gis familiaria

tur, non possit de auctore dubitari, similiter argumēta, & ex persona, & ex re ducitur, sed in vnam
facti quæstionē, sicut in illa controuersia. Vtendū est enim & his exemplis, quæ sunt dicētibz ma-
gis familiaria. Abdicatus medicinæ studuit, cū pater eius aegrotaret, desperantibus de eo ceteris
medicis, adhibitus sanaturū se dixit, si is portionē a se datam bibisset. Pater acceptę potionis epota
parte dixit venenū sibi datū, filius qđ reliquū erat exhausit, pater decessit, ille parricidii reus est.
Manifestū quis colligetur. Superest tertiū, in quo factū esse constat aliquid, a quo sit factū quæri-
tur, eius rei superuacū est ponere exemplum, cū plurima sint huiusmodi iudicia, vt si hominem
occisum esse manifestū est, vel sacrilegium commissum, is autē qui arguitur fecisse, neget. Ex hoc
nascitur ἀντικατηγορία. Vt qđ hoc factū esse cōuenit, qđ duo iniucē obiciunt. In quo quidē gene-
re causarum admonet Celsus fieri id in foro nō posse, qđ neminē ignorare arbitror. De vno enim
reo consiliū cogitur, & si qui sunt qui iniucē accusent, alterū iudicium præferre necesse est. Apol-
lodorus quoq; ἀντικατηγορίαν duas esse controuersias dixit, & sunt reuera secundū forese ius due
lites. Potest tamen hoc genus in cognitionē venire senatus, aut Principis. Sed in iudicio quoq; ni-
hil interest actionū, vtrū simul de vtroq; pronūcietur, an de vno seorsum. Quo in genere semper
prior debet esse defensio. Primū, quia natura potior est salus nostra q̄ aduersarij perniciēs. Dein
de qđ plus habebimus in accusatione auctoritatis, si prius de innocentia nostra cōstituerit. Postre-
mo, qđ ita demū duplex causa erit. Nā qui dicit, ego non occidi, habet reliquā partē, vt dicat, tu oc-
cidisti. At qui dicit, tu occidisti, superuacū habet postea dicere, ego nō occidi. Hęc porro actiones
constant cōparatione, ipsa cōparatio non vna via ducitur. Aut enim totam causam nostrā cū to-
ta aduersarij causa cōponimus, aut singula argumēta cū singulis. Quorū vtrū sit faciendū, nō po-
test nisi ex ipsius litis vtilitate cognosci, vt Cicero singula pro Vareno cōparat i primo crimine.
Est enim superior, cū persona alieni cū persona matris temere cōparetur. Quare optimū est, si hęc
ri poterit, vt singula vincantur a singulis. Sed siquādo in partibus laborabimus, vniuersitate pu-
gnandū est. Siue iniucē accusant, siue crimen reus citra accusationē in aduersarium vertit, vt Ro-
scius in accusatores suos, quibus reos nō fecisset, siue in ipsos quos sua manu periiisse dicemus, factū
deficitur, non aliter q̄ in iis quę mutua accusationē habēt, vtriusq; partis argumēta inter se cō-
parantur. Id autē genus, de quo nouissime dixi, non solū in scholis sepe tractatur, sed etiā in foro.
Nam id est i causa Neuij Appiani solū quęstū, Pręcipitata ne esset ab eo vxor, an se ipsa sua spō-
te iecisset. Cuius actionem equidem solam i hoc tempore emissem, quod ipsum fecisse seductū
iuuenili cupiditate glorię fateor. Nam ceterę quę sub nomine meo feruntur, negligentia excipie-
rium in quęstum notariorum corruptę minimā partem mei habent. Est & alia duplex coniectura
ra huic ἀντικατηγορία non diuersa, de præmiis, vt in illa cōtrouersia. Tyrannus suspicatus a medi-
co suo datū sibi venenū torsit eum, & cū id dedisset se negaret, accersit alterū medicū, ille datū ei
venenū dixit, sed se Antidotum daturū, & dedit ei portionē, qua epota tyrannus decessit. De præ-
mio duo medici contendūt. Nā vt illic factum in aduersariū transferentū, ita hic sibi vendicātū,
personę, causę, facultates, tempora, instrumenta, testimonia comparātur. Illud quoq; & si non est
ἀντικατηγορία, simili tamē ratione tractatur, in quo citra accusationē quiritur, vtrū factū sit. Vtraq;
enim pars expositionem suam habet, atq; eā tuetur, vt in lite Vrbiniāna, petitor dicit, Clusinium
Figulum filium Vrbinię acie victa, in qua staterat, fugisse, iactatūq; calibus variis, retentū etiam
a rege, tandem in Italiā, ac patriam suam Marginos venisse, atq; ibi agnosci. Pollio contra, seruis
se eum Pisauri dominis duobus, medicinā factitalisse, manumissum alienę se familię venali immis-
cuisse, ac rogantem vt eis seruiret emptum. Nonne tota lis constat duarū causarū cōparatione, &
coniectura duplici atq; diuersa. Quę autem accusantium, atq; defendentiū: eadē petētiū, & inficiā-
tium ratio est. Ducitur coniectura primum a præteritis. In his sunt personę, causę, consilia. Nam
is ordo est: vt facere voluerit, potuerit, fecerit. Ideoq; intuēdum ante omnia, qualis sit de quo agi-
tur. Accusatoris autem est efficere, vt si quid obiecerit, non solum turpe sit, sed etiam crimini, de
quo est iudicium, q̄ maxime conueniat. Nam si reum cędis impudicum, vel adulterum vocet, le-
dat quidem infamia, minus tamen hoc ad fidem valeat, q̄ si audacem, perulantem, crudelem, te-
merarium ostenderit. Patrono si fieri poterit, id agēdū est, vt obiecta vel neget, vel defēdat, vel mi-
nuat. Proximū est, vt a p̄senti quęstione separet. Sūt enī pleraq; nō solū dissimilia, sed etiā aliquando
cōtraria, vt si reus furti, pdigus dicatur aut negligēs. Neq; enī videtur in eūdē & cōreptus pecu-
nię, & cupiditas cadere. Si deerūt hęc remedia, ad illa declinandū est, nō de hoc quęri, nec etiā qui
aliquando peccauerit, vtiq; commississe omnia, & hanc fiduciā fuisse accusat. ribus falsa obiciēdi,

Cū de reo

tātū quiritur.
Mutua ac-
cusatio.

Celsus

Apollodo

Cōparatio
quibus viis
ducatur.

Cicero

Roscius

Arpiniani
Quam,
Ime.

Actionem
vnā a Fab.
emissam.

Duorū ad
se facti incli-
natio.

Vtrum fa-
ctum sit.

Nauis
appian)

Locis conie-
cturales a
persona.

Vrbiniāna

Clusinius
figulus

Pollio

Anticatego-
ria an sit
vna an due
cōtrouersia

Natura potior
est salus nostra
qm aduersarij
perniciēs

In alios factū
deflectere

Iuuenilis cupi-
ditas glorię
decipit plerūq;

Controuersia

Margini popu-
li italię

En

negore aliqd ee commissum
qa sit atrox facinus &
non credendum

quinte ex aldo

qđ lesū, & vulneratū reū sperauere hac inuidia opprimī posse. Alia ppositio est accusatoris, cō-
tra quā loci oriūtur sepe a persona, & interim generaliter. Incredibile esse a filio patrem, ab vxore
virtū occidit, ab imperatore proditā hostibus patriā. Facile respōdetur, vel qđ oīa scelera in ma-
nos cadāt, ideoq; sepe dephensa sint, vel qđ indignū sit, crimina ipsa atrocitate defendi. Interim pro-
prie, qđ est variū. Nā dignitas & tuetur reū, & nōnūq; ipsa in argumentū factū conuertitur, tanq̄
inde fuerit spēs impunitatis, sed perinde paupertas, humilitas, opes, vt cuiq; ingenio vis est, in di-
uersum trahūtur. Probi vero mores, & anteaqtē vitę integritas nūq; nō plurimū profuerint. Si ni-
hil obicietur, patronus quidē in hoc vehemēter incubet. Accusator autē ad præsentē quæstionē,
de qua sola iudiciū sit, cognitionē alligabit, dicens neminē nō aliquādo cecisse peccare, nec pro
ἐγκρίνω ducendū scelus primū. Hoc in respondendo. Sic autē preparabit actione prima iudicium
animos, vt noluisse potius obicere, q̄ nō potuisse credatur. Eoq; sarius est omni se anteaqtē absti-
nere conuicio, q̄ leuibus, aut friuolis, aut manifesto falsis reū incesse, quia fides ceteris detrahit,
& qui nihil obicit, omisisse credi potest maledicta tanq̄ superuacua, qui vana cōgerit, cōfiteat va-
num in anteaqtis argumentū, in quibus vinci q̄ tacere maluerit. Cetera quę a personis duci solēt,
in argumentorū locis exposuimus. Proxima est ex causis pbatio, in quibus hęc maxime spectan-
tur, ira, odiū, metus, cupiditas, spes. Nā reliqua in has species cadūt, quorū siquid in reū cōueniet,
accusatoris est efficere, ad quicquid faciendū causę valere videātur, easq; quas in argumētum su-
met, augere. Si minus, illuc conferēda est oratio, aut aliquas fortasse latētes fuisse, aut nihil ad re-
pertinere cur fecerit, si fecit, aut etiā dignius esse odio scelus, qđ nō habuerit causam. Patronus ve-
ro quoties poterit, instabit huic loco, vt nihil credibile sit factum esse sine causa. Qđ Cicero vehe-
mentissime multis orationibus tractat. præcipue tamē pro Vareno, qui oibus malis premebatur,
nā & damnatus est. At si pponitur cur factū sit, aut falsam causam, aut leuē, aut ignorā reo dicer.
Possunt esse aliq̄ interim ignotę: An heredē habuerit: An accusaturus fuerit eum, a quo dicit
occisus. Si alia defecerint, nō vtiq; spectādas esse causas. Nā quę posse reperiri, qui nō metuat, ode-
rit, speret: Plurimos tamē hęc salua innocētia facere. Neq; illud est omittēdū, nō omēs causas in
oibus psonis valere. Nā vt alicui sit furādū causa paupertas, nō erit idē in Curio, Fabricioq; momē-
tum. De causa prius, an de psona dicendū sit, quiritur, varięq; est ab oratoribz factū, a Cicero etiā
plurē frequēssimē causę. Sed mihi, si sine villo litis cōuicio pponeret, secundū naturā videt incipi-
re a psona. Nā hoc magis generale est, rectorq; diuisio, aut in nullo crimē credibile, aut i hoc. Pōt
tamē id ipsū, sicut pleraq; vertere vtilitas. Nec tātū causę voluntatis sunt quęredę, sed iterim & er-
roris, vt ebrietas, & ignorātia. Nā hęc, vt in qualitate crimē eleuāt, ita in cōiectura premūt. Et per
sona quidē nescio an nūq; vtiq; i vno actu rei possit incidere, de qua neutra pars dicat, de causis
frequēter quiri nihil attinet, vt i adulteriis, in furtis, qđ illas per se ipsa crimina secū habēt. Post hęc
iutuēda vident & cōsilia, qđ late patēt, an credibile sit reū sperare, id a se scelus effici posse, an ignora-
ri cū fecisset, an etiā si ignoratū nō esset, absolui, vel pœna leui trāsigi, vel tardiore, vel ex qua mi-
nus incōmodi cōsecuturus, qđ ex facto gaudij, videret, an etiā tāti putauerit pœnā subire. Post hęc
an alio tēpore, & aliter facere, vel facilius, vel securius potuerit, vt dicit Cicero p Milone enume-
rās plurimas occasiones, quibz ab eo Clodius impune occidī potuerit. Pręterea cur potissimū illo
loco, illo tēpore, illo modo sit aggressus, qđ & ipse diligētissime tractat p eodē locus. An etiā, si nul-
la ratione ductus est, i petu raptus sit, & absq; sentētia. Nā vulgo dicit, Scelera nō habere cōsiliū.
An etiā cōsuetudine peccādū sit allectus. Excussa prima parte an voluerit, sequit an potuerit. Hęc
tractatur locus, tēpus, vt furtū in loco clauso vel recluso frequētē tēpore vel diurno cū testes plu-
res, vel nocturno cū maior difficultas. Inspiciūtur vtiq; difficultates & occasiōes, qđ sunt plurime,
ideoq; exēplis nō egēt. Hęc sequēs locus talis est, vt si fieri nō potuit, sublata lis sit: si potuit, sequa-
tur quęstio, an fecerit. Sed hęc etiā ad aliā cōiecturā prinēt. Nā & ex his colligitur an sperauerit. Ideo
spectari debēt & instrumēta, vt Clodij ac Milonis comitatus. Quęstio an fecerit, incipit a secundo
tēpore, id est p̄senti, ac deinde cōiuncto, hoc est insequētī, quorū sunt sonus, clamor, gemitus, latita-
tio, metus, similia. His accedūt signa, de quibz tractatū est. Verba etiā & facta, quęq; antecesserūt,
quęq; insecta sunt. Hęc aut nostra sunt, aut aliena. Sed verba magis nocēt, aut minus, magis no-
cent & minus profunt nostra q̄ aliena, magis p̄sunt & minus nocēt aliena q̄ nostra. Facta autē in-
terim magis p̄sunt nostra, interim aliena, vt si qđ p nobis sit, aduersarius fecit. Sēper vero ma-
gis nocēt nostra q̄ aliena. Est & illa i verbis differētia, qđ aut aperta sunt, aut dubia, seu nostra, seu
aliena sunt. Infirmitiora in vtrūq; sint necesse dubia, tamē nostra sepe magis nocēt, vt in illa cōtro-
uersia. Interrogatus filius vbi esset pater, dixit vbiq; est viuit, at ille i puteo mortu⁹ est iuētus;

Loci a perso-
na,

Nunqm nō plurimi
profuerunt

ἐγκρίνω

Vinci qm tacere
maluerit

Cicero

Cicero

neutro lī-
tis cōditio
p̄ponderet.

Cicero p
milone

An potuerit.
A loco.
Tempore.
Facultate.
Occasiōe.

A verbis.

A factis.

Controuersia

h iiii

im deesse uel.

Aliena que sunt dubia, nisi possunt nocere, nisi aut incerto auctore, aut mortuo. Nocte audita est vox: cauete tyrannidem. Na si est qui possit interrogari, soluet ambiguitate. Cum autem dicta, factaque nostra defendi solo animo possint, aliena varie refutatur. De vno quidem maxime genere coniecturalium controuersiarum locuti videmur, & in omnes aliquid de his cadit. Na depositi, furti, creditur pecunie, & a facultatibus argumenta veniunt, an fuerit quod deponeretur: & a personis, an illi deposuisse apud hunc, vel huic credidisse credibile sit, an petitorum calumniari, an reus inficiatorem esse, vel furem. Sed etiam in furto reo sicut in cedis, queritur de facto, & de auctore. Crediti & depositi due sunt questiones, sed non nunquam iuncte, an datum sit, an redditum. Habent aliquid proprii, adulterii cause, quod plerumque duorum discrimen est, & de vtriusque vita dicendum: quod & id queritur, an vtriusque pariter defendi oporteat. Cuius rei consilium nascetur ex causa. Na si adiutabit pars altera, coniungam: si nocebit, separabo. Ne quis autem mihi putet temere excidisse, quod plerumque duorum crimen esse adulterium, non semper dixerim, potest accusari sola mulier incerti adulterii. Munera domi inuenta sunt, pecunia, cuius auctor non extat, codicilli, dubii ad que scripti. In falso quoque ratio similis. Aut enim plures in culpa vocatur, aut vnus. Et scriptor quidem semper tueri signatorem necesse habet, signator scriptorem non semper. Nam & decipi potuit. Is autem, qui hos adhibuisse, & affectate tyrannidis. Verum illa scholarum defendit, sic argumentorum loci in causis proditiouis, & affectate tyrannidis. Verum illa scholarum consuetudo iuris in forum potest nocere, quod omnia que in themate non sunt, pro nobis ducimus. Adulterium obicit, quod testis, quod index, quod precus, quod conscius. Venenum, ubi emittitur, quo, quando, quantum per que dedit: Pro reo tyrannidis affectate, ubi sunt arma, quos contraxi satellites: Neque hec nego esse dicenda, & temporis vterumque parte suscepta. Na & in foro si quando aduersarius probare non poterit, desiderabo. Sed in foro tantum illam facultatem olim desiderauimus, ubi non fere causa agitur, ut non aliquid ex his, aut plura ponatur. Huic simile est, quod in epilogis quidam, quibus voluit, liberos, nutrices, parietes accommodat, nisi quod magis concesseris ea que non sunt posita, desiderare, quam dicere. De autem quomodo queratur, satis dictum est, cum ita diuiserimus, an voluerit, an potuerit, an fecerit. Na qua via tractat an voluerit, eadem, quo autem fecerit. Id enim est, an male facere voluerit. Ordo quoque rerum aut affert aut detrahit fide, multo scilicet magis res putat congruit, aut repugnat. Sed hec nisi in ipso complextu causarum non deprehenduntur. Querendum tamen semper quid cui coniectatur, & quod cui consentiat.

DE FINITIONE. CAP. III.

Sequitur coniectura finitio. Nam qui non potest dicere nihil fecisse, proximum habebit, ut dicat, non id fecisse quod obicitur. Itaque plerumque legibus iisdem quibus coniectura versatur, defensionis tantum genere mutato, ut in furtis, depositis, adulteris. Non enim quemadmodum dicimus, non feci furtum, non accipi depositum, non commisi adulterium, ita, non est hoc furtum, non est hoc depositum sed mutatio, non est hoc adulterium. Interim a qualitate ad finitionem descenditur, ut in actionibus demerit, male tractationis, reipulsa. In quibus si recte facta esse obicitur, dici non potest, illud succurrit, non est hoc dementem esse, male tractare, tempus ledere. Finitio igitur est rei proprie sita propria & dilucida & breuiter comprehensa verbis enunciatio. Constat maxime, sicut est dictum, genere, specie, differentibus propriis, ut si finias equum. (Noto enim maxime vtar exemplo) Genus est animal, species mortale, differentia irrationabile. Na & homo mortale erat. Proprium hinc est, hec adhibetur orationi pluribus causis. Nam tunc est certum de nomine, sed queritur que res eius subicienda sit, tunc res est manifesta, sed de nomine non constat. De re cum dubium est, interim coniectura est, ut si queratur, quid sit deus. Nam qui id neget, deum esse spiritum omnibus partibus immixtum, non hoc dicat falsam esse illius diuine nature appellationem, sicut Epicurus, qui humanam ei formam locumque inter mundos dedit, sed nomine vterque vno vtriusque sit in re coniectat. Interim qualitas tractatur, ut quid sit rhetorice, vis persuadendi, an bene dicendi scientia. Quod genus est in iudiciis frequentissimum. Sic enim queritur, an deprehensus in lupanari cum aliena vxore adulter sit, quia non de appellatione, sed de vi facti eius ambigitur, an omnino peccarit. Na si peccauit, non potest aliud esse quam adulter. Diuersum est genus, cum controuersia consistit in nomine, quod pendet e scripto, nec versatur in iudiciis, nisi propter verba, que litere generant. An qui se interficit, homicida sit. An qui tyrannum in morte occidit, tyrannicida. An carmina magorum veneficium. Res enim manifesta est, sciturque non idem esse occidere se, quam alium. Non idem occidere tyrannum, quam compellere ad mortem. Non idem carmina, ac mortiferam potionem. Queritur tamen an eodem nomine appellata sint. Quod autem dissimulare vix audeo a Cicerone, qui multos secutus auctores dicit, finitionem esse de eodem, & de altero

Male tractationis actio

Finitio quod sit & qualis
Primus modus.
Secundus.
Deus quid.

An carmina magorum veneficium?

Cicero

Cicero diffinitione ait esse de eodem & altero & quid hoc significet

(Semper enim neganti aliquid esse nomen, dicendum quid sit potius) tamen in eandem tres habeo velut species. Nam interim conuenit sic querere, an habendum sit adulterium in lupanari. Cum hoc negamus, non necesse est dicere quid id vocetur, quia totum crimen inficiamus. Interim queritur, an hoc furtum, an sacrilegium, non quia sufficit non esse sacrilegium, sed quia necesse sit dicere quid sit aliud, quo in loco vtriusque finiendum est. Interim queritur in rebus specie diuersis, an & hoc eodem modo sit appellandum, cum res vtriusque habeat suum nomen, ut amatorium, venenum. In omnibus autem huius generis litibus queritur, an etiam hoc, quia nomen de quo ambigitur, vtriusque in alia re certum est. Sacrilegium est rem sacram de templo surripere, num & priuatum? Adulterium cum aliena vxore domi coire, an & in lupanari? Tyrannicidum occidere tyrannum, an etiam in morte compellere? Ideoque conuenit, de quo postea dicam, velut infirmior est finitio, quia in hac queritur, an idem sit huius rei nomen, quod alterius, illo, an perinde habenda sit hec atque illa. Est & talis finitionum diuersitas, ut quidam sentiant, num idem diuersis verbis comprehendat, ut rhetorice bene dicendi scientia, & eadem bene inueniendi, & bene enunciant, & dicendi secundum virtutem orationis, & dicendi quid sit officium. Atque prouidendum, an si sensu non pugnant, comprehensione dissident. Sed de his disputat, non litigat. Opus est aliquam finitionem obscurioribus & ignotioribus verbis, quid sit clarigatio. Erit & interim notis nomine verbis, ut quod sit penus, quod litrus. Quae varietas efficit, ut eadem coniectura, quae qualitate, quae legitime questionibus subiecerint. Quibusdam ne placuit quod omnino subtilis hec, & ad morem dialecticorum formata conclusio, ut in disputationibus potius per argumenta verborum cauillatrix, quam in oratoris officio multum allatura momenti. Licet enim valeat in sermone tantum, ut constrictum in vinculis suis habeat eum qui responsurus est, & vel tacere, vel etiam inuitum id quod sit contra, cogat fateri, non eadem est tamen eius in causis utilitas. Persuadendum enim iudici est, qui etiam si verbis deuinctus est, tamen nisi ipsi rei accesserit, tacitus dissentiet. Agenti vero quae tanta est huius precise comprehensionis necessitas? An si non dixerit, homo est animal, rationale, mortale non potero expositis tot corporis animique proprietatibus, latius oratione ducta, vel a diis eum, vel a mutis discernere? Quid quod nec vno modo definitur res eadem, sed latiore, varioque tractatu, ut facit Cicero, ut omnes oratores plerumque fecerunt. Rarissima enim apud eos reperies illa ex consuetudine philosophorum ducta seruit? (est enim certe seruit?) ad certa se verba astringendi, idque faciendum, in libris Ciceronis de oratore vetat M. Antonius. Na est etiam periculosum, cum si vno in verbo sit erratum, tota causa cecidisse videamur. Optimaque est illa via, qua vtitur Cicero pro Cecinna, ut res proponatur, verba non periclitentur. Etenim recusat peratores, non ea sola vis est que ad corpus nostrum vitamque peruenit, sed etiam multo maior ea, que periculo mortis iniectione, formidine animi perterritum loco sepe & certo statu dimouet. Aut cum finitionem precedit probatio, ut in Philippicis Cicero, Seruium Sulpitium occisum ab Antonio conuenit ligi, & in clausula demum ita finit. Is ei profecto mortem attulit, qui causa mortis fuit. Non negauerim tamen hac quoque, ut expedit cause, esse faciendam. Et si quando firma comprehendere poterit, & breui complexu verborum finitio esse, id tum elegans, tum etiam fortissimum, si modo erit illa inexpugnabilis. Eius certus ordo est quid sit, an hoc sit, & in hoc fere labor maior est, ut finitionem confirmes quam ut in rem finitionem applices. In eo quid sit, duplex opus est. Nam & nostra confirmanda, & aduersae partis destruenda finitio. Ideoque in schola, ubi nobis ipsis fingimus contradictionem, duos potere debemus fines, quales vtriusque esse optimi poterunt. At in foro prouidendum, num forte superuacua, & nihil ad causam pertinens, an ambigua, an contraria, an communis sit finitio, quorum nihil accidere, nisi agentis culpa potest. Ut recte autem finiamus, ita fiet, si prius in animo constituerimus, quid velimus efficere. Sic enim accommodari ad voluntatem verba poterunt. Atque ut a notissimo exemplo, quo sit res lucidior, non recedamus. Qui priuatam pecuniam de templo surripit, sacrilegium reus est. Culpa manifesta. Questio est, an huic crimini nomen quod est in lege, conueniat. Ergo ambigitur, an hoc sacrilegium sit. Accusator quia de templo sit surrepta pecunia, vtriusque sit in re coniectat. Reus, quia priuatam surripuerit, negat esse sacrilegium, sed furtum fateri. Actor ergo ita finiet. Sacrilegium est surripere aliquid de sacro. Reus ita finiet, sacrilegium est surripere aliquid sacri. Vterque alterius finitionem impugnat. Ea duobus generibus eueritur, si aut falsa est, aut parum plena. Na illud tertium, nisi stultis non accidit, ut nihil ad questionem pertineat. Falsa est, si dicas, Equus est animal rationale, nam est equus animal, sed irrationale. Quod autem commune cum alio est, desinet esse proprium. Hic reus falsam dicit esse finitionem accusatoris. Accusator autem non potest dicere falsam rei. Nam est sacrilegium surripere aliquid sacri. Dicit parum plena, adiciendum enim ait ex sacro. Maximus autem usus in approbando refellendoque sine propriorum ac differentium, nonnunquam etiam etymologia. Quae tamen omnia, sicut in ceteris, confirmat aequitas, nonnunquam etiam coniectura metris. Etymologia maxime rara

Amatoriu. Πίστερ
Sacrilegiu quod?

Syllogismus velut inferior est finitio

Clarigatio
Penus
Litrus

Dialectica cauillatrix

Cicero Diffinitione philosophorum appellat seruitutem

Cicero p cecinna
Cicero in philippicis
Seruio Sulpitius

Quid sit.
Antonius Clausula
Finitio vitiosa.

Ut a notissimo exemplo non recedamus nota

Finitionis euerio

Etymologiae

Prænomē
Nomen
Cognomen
Nota nō poni a Quinto
ano agnomen.

Tumultus. quasi timor
multus
Addictus qd distat ali
quo.
Seruire seruitutem
qd sit. quod antiq di
cebant
Differentia inter
seruum & addictu
Excusso. uulgo aue
rignado
Effectis
Effecta
Cominuere
Cum ad lectu
appulisset
Non undecūq
causa fluxit
ibi culpa est
Finitio cer
ta.
Cicero
Ad eum statum redu
cenda
Qualitas de sumo ge
nere
De poena iu
diciū.
A parte eius
q causam dicit
i. a parte ei
q defendit

est. Quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, ut maior timor oriatur? Vnde etiā nō
men ductum est tumultus. Circa propria ac differentia magna subtilitas, ut cum queritur, an ad
dictus, quem lex seruire donec soluerit, iubet, seruus sit. Altera pars finit ira. Seruus est, qui est iure
re in seruitute. Altera, qui in seruitute est eo iure, quo seruus, aut ut antiqui dixerunt, qui seruitu
rem seruit. Quæ finitio etiam si constat æquo, nisi tamen propriis & differentibus adiuuetur, in
anis est. Dicit enim aduersarius seruire eum seruitutem, aut eo iure quo seruum. Videamus ergo
propria, differentiaq; liberorum, quæ libro quinto leuiter in transitu attigeram. Seruus cum ma
numittitur fit libertinus, addictus recepta libertate est ingenuus. Seruus inuito domino libertatē
non consequetur, addictus soluendo citra voluntatem domini consequetur. Ad seruum nulla lex
pertinet, addictus legem habet. Propria liberi, quæ nemo habet nisi liber. prænomē, nomen, cogno
men, tribum, habet hæc addictus. Excusso quid sit, prope peracta est quaestio an hoc sit. Id enī agi
mus, ut sit causæ nostræ conueniens finitio. Potentissima autem est in ea qualitas, an amor, an in
sania. Huc pertinebant probationes, quas Cicero dicit proprias esse finitionis, ex antecedentibus,
consequentibus, adiunctis, repugnantibus, causis, effectis, similibus, de quorum argumentorū na
tura dictum est. Breuiter autem pro Cecinna Cicero in initia, causas, effecta, antecedētia, consequē
tia complexus est. Quid igitur fugiebant propter metum? Quid metuebant? vim videlicet pote
statis. Igitur, principia negare potestis, cum extrema conceditis: Sed similitudine quoq; vsus est.
Quæ vis in bello appellatur, ea in ocio non appellabitur. Sed ex contrario argumenta ducitur, ut
si queratur, an amatorium, venenum sit nec ne, quia venenum, amatorium non sit. Illud alterum
genus, quo sit manifestius adolescentibus meis. (Meos enī semper adolecētes putabo) hic quoq;
fictæ controuersia: ut exemplū. Iuuenes, qui conuiuere solebant, constituerunt ut in littore coe
narent. Vnius qui coenæ defuerat nomen tumulto, quem extruxerant, inscripserunt. Pater eius a
transmarina peregrinatione cum ad litus idem appulisset, lecto nomine suspendit se. Dicitur hi
causa mortis fuisse. Hic finitio est accusatoris. Per quem factum est ut quis perierit, causa mortis
est. Rei est. Qui fecit quid sciens, per quod perire homini necesse esset. Remora finitione i accusa
tori sat est dicere. Causa mortis fuitis. Per vos enim actum est, ut quis periret, quia nisi vos illd
fecissetis, viueret. Contra, non statim per quem factum est ut quis periret, is dānari debet, ut acu
sator, testis, iudex rei capitalis. Nec vnde cūq; causa fluxit, ibi culpa est, ut si quis profectiōe sua
ferit, ut ad amicū accedat trans mare, & is naufragio perierit. Ad coenam inuitarit, & is cru
ditate illic contracta decesserit. Nec fuerit in causa mortis solum adolecētium factum, sed credu
litas senis, & in dolore ferundo infirmitas, deniq; si fortior fuisset aut prudētior, viueret. Nec ma
la mente fecerunt, & ille potuit vel ex loco tumultum, vel ex opere tumultuario suspicari non esse
monumentum. Qui ergo puniri debent: in quibus omnia sunt homicidæ pter manū. Est interim
certa finitio, de qua inter vtrūq; partem conuenit, ut Cicero dicit. Maiestas est in imperio, atq; in
omni Populi Ro. dignitate. Quaritur tamen, an maiestas minuta sit, ut in causa Cornelii quæsi
tum est. Sed hic etiam similis videri potest finitiua, tamen quia de finitione non ambigitur, iudi
catio est qualitas, atq; ad eum potius statum reducenda, ad cuius forte quadam venimus mentio
nem, sed & erat ordine proximus locus.

DE QUALITATE. Cap. V.

Quæ autem qualitas alia de summo genere, atq; ea quidē nō simplex. Nam & qua
lis sit cuiusq; rei natura, & quæ forma, quaritur, an immortalis anima, an huma
na specie deus, & de magnitudine, ac numero, quātus sol, an vnus mūdus. Quæ
omnia coniectura quidem colliguntur, quaestione tamen habent in eo, qualia
sint. Hæc & in suasoriis aliquando tractari solent, ut si Cæsar deliberet, an Bri
tanniam impugnet, quæ sit oceanī natura, an Britāniā insula. (Nam tum igno
rabatur) quanta in ea terra, quo numero militum aggreddenda, in consiliū ferēdum sit. Eidem
qualitati succedunt faciēda, ac non faciēda, appetēda, vitanda: quæ in suasorias quidem maxi
me cadunt, sed in cōtrouersis quoq; sunt frequentia, hæc sola differentia, quia illic de futuris, hic
de factis agitur. Item demonstratiua: partis oīa sunt in hoc statu, factum esse constat, quale sit fa
ctum quaritur. Lis est omnis, aut de pmo, aut de poena, aut de quantitate. Igitur primum genus
causæ, aut simplex, aut comparatiuum. Illic quid æquum, hic quid æquius, aut quid æquissimum
sit, excutitur. Cum de poena iudiciū est, a parte eius, qui causam dicit, aut defensio est criminis,
aut imminutio, aut excusatio, aut ut quidam putant, deprecatio. Defensio longe potentissima est,
qua ipsum factum quod obicitur, dicimus honestum esse. Abdicatur aliquis, q; inuito patre mi

litarit, honores petierit, vxorem duxerit, tuemur quod fecimus. Partem hanc vocant Hermagoras Hermagoras
rai κατ' ἀντίκλητον, ad intellectum id nomen referentes Latini (ad verbum translatum non inue
nio) absolutam appellant. Sed enim de re sola quaestio, iusta sit ea, nec ne. Iustum omne continet iustum nā
natura, vel constitutione. Natura, quod sit secundum cuiusq; rei dignitatem. Hæc sunt pietas, st
des, continentia, & talia. A diiciunt & id quod sit par, verum id non temere intuendum est. Nam
& vis contra vim, & talia nihil habent aduersum eum, qui prior fecit iniuste, & nō quoniam res
pares sunt etiam id est iustum quod antecessit. Illa vtrinq; iusta, eadem lex, eadem cōditio, ac for
sitan ne sint quidem paria, quæ vlla parte sunt dissimilia. Constitutio est in lege, more, iudicato, pa
tione. Alterum est defensionis genus, in quo factum per se improbabile, assumptis extrinsecus auxi
Factum im
liis tuemur, id vocant προσλαπτολόω. Latini hoc quoq; nam ad verbum transferunt. Assumptiua probabile
enim dicitur causa. In quo genere fortissimum est, si crimen causa facti tuemur, qualis est defensio auxiliis de
Orestis, oratio Milonis ἀντίεγκλημα, dicitur, quia omnis nostra defensio constat eius accusatione
qui vindicatur. Occisus est, sed latro: iunctus, sed raptor. Est & illa ex causis facti ducta defensio κατ' ἀντίθε
priori contraria, in qua neq; factum ipsum per se, ut in absoluta quaestione, defenditur: neq; ex con
trario facti, sed ex aliqua vtilitate aut republica, aut hominum multorum, aut etiam ipsius ad
iustitiam ac
uerfarii, nonnunq; & nostra, si modo id erit quod facere nostra causa fas sit, quod sub iextrario ac
cusatore & legibus agente prodesse nunq; potest, in domesticis disceparationibus potest. Nam & si
liis pater in iudicio abdicacionis, & maritus vxori, si male tractacionis accusabitur: & patri filius, i
si dementiæ causa erit, non inuerecunde dicit multum sua interfuisse. In quo tamen incommoda
vitantis melior q̄ commoda petentis est causa. Quibus similia etiam in vera rerum quaestioe tra
ctantur. Nam quæ in scholis abdicacionum, hæc in foro exheredacionum a parentibus, & bona apd
consules repetentium ratio est, quæ illic male tractacionis, hic rei vxoria, cum queritur vtrius cul
pa diuortium factum sit, quæ illic dementiæ, hic petendi curatoris subiacet vtilitati etiam illa de
fensio, si peius aliquid futurum fuit. Nam in comparatione malorum boni locum obrinet leuius,
ut si Mancinus scædus Numantinum sic defendat, q; periturus nisi id factum esset, fuerit exercit
Romanus. Hoc genus ἀντίθεσις græce nominatur, comparatiuum nostri vocant. Hæc circa defen
sionem facti, quæ si neq; per se ipsam, neq; adhibitis aliis auxiliis dabitur, proximum est in alium
transferre crimen, si possumus. Ideoq; etiam in hos qui iam scripti sunt status, visa est cadere trās
latio. Interdum ergo culpa in hominem relegatur, ut si Gracchus reus scæderis Numantini, cui
metu leges populares tulisse in tribunatu videtur, missum se ab imperatore suo diceret. Interim
deriuatur in rem, ut si is qui testamento quid iustus non fecerit, dicat per leges id fieri non potu
isse. Hoc μετὰ στίγμα dicunt. Exclusio quoq; his excusatio superest, ea est aut ignorantie, ut si quis
fugitiuo stigmata scripserit, eoq; ingenuo iudicato, neget scisse se liberum eum fuisse: aut necessi
tatis, ut cum miles ad commeatus diem non affuit, dicit se fluminibus interclusum, aut valetudi
ne. Fortuna quoq; sepe substituitur culpæ. Nonnunq; male fecisse nos, sed bono animo dicimus.
Vtriusq; rei multa & manifesta exempla sunt. Idcirco nō est eorum necessaria expositio. Si omnia
quæ superscripta sunt, deerunt, videndum an minui culpa possit. Hic est ille qui a quibusdam di
citur status quantitatē. Sed ea cum sit aut poene, aut honoris, ex qualitate facti cōstituitur: eoq;
nobis sub hoc esse statu videtur sicut eius quoq; quæ ad numerum refertur a græcis. Nā & πρίοτις
τα, & ποσοτήτα, dicunt, nos vtrūq; eadem appellatione complectimur. Ultima est deprecatio, qd
genus causæ pleriq; negarunt in iudicium vnq; venire. Quin Cicero quoq; pro Quinto Ligatio,
idem testari videtur, cum dicit. Causas Cæsar egi multas, & quidem tecum, dum te in foro tenu
it ratio honorum tuorum. Certe nunq; hoc modo. Ignoscite iudices, errauit, lapsus est, non puta
uit, si vnq; posthac, & cetera: In senatu vero, & apud populum, & apud Principem, & vbi cūq; iu
ris clementia est, habet locum deprecatio. In qua plurimum valent ex ipso qui reus est, hæc tria in
vita præcedere, si innocens, si bene meritis, si spes in futurum innocenter victuri, & in aliquo vsu
futuri. Præterea si vel aliis incommodis, vel præsentī periculo, vel poenitētia videatur satis poena
rum dedisse. Extra, nobilitas, dignitas, propinqui, amici. In eo tamen qui cognoscit, plurimum po
nendum, si laus eum misericordis potius, q̄ reprehensio dissoluti cōsecutura est. Verum & in iu
diciis etiam si non toto genere causæ, tamen ex parte magna hic locus saepe tractatur. Nam & di
uisio frequens est, etiam si fecisset, ignoscendum fuisse. Idq; in causis dubiis saepe præualuit, & epi
logi omnes in eadem fere materia versari solent. Sed nonnunq; etiam reus hic totius summā con
stituit, si exheredatum a se filium pater testatus fuerit elogio, propterea q; is meretricem amaue
rit. Nam ois hic q̄stio, an huic delicto pater debuerit ignoscere, & centuiri tribuere debeant ve

Hermagoras
κατ' ἀντίθετον
i. absolutum
προσλαπτολόω
i. assumptiua
ἀντίεγκλημα
In comparatione mal
et boni locū obtinet
leuius.
Translatio
criminis
ἀντίθεσις i. co
paratio
μετὰ στίγμα
Stigmata scribe
re fugitiuo. u
go heretox
Imminutio
culpe.
Deprecatio
Cicero
pro Liga
Quantitatis
status a qbus
dā dicit
Præualuit
Elogio
C. uiroz iudi
cū

Formula
Poenariæ actiones

Multipliciter

In paupere gravior libertas quam in diuite

Juris questiones leges præcurrere solent

Mala tractationis actiones

Ira & concitatio furoris sunt similia

Judicia de accusatore constituendo diminationes uocantur

Male gestæ legationis

Scripti maleficij

Rei publicæ læsæ Ingrati actio iniusti repudiij

niam. Sed etiã in formulis, cū poenariæ sunt actiones, nos ita causam partimur, an cõmissa sit poena, an exigi debeat. Id autem qd illi uiderunt, uerũ est, reum a iudicibus hoc defensionis modo liberari non posse. De p̄missis autẽ queritur duo, an illo sit dignus qui perit, an tãto: ex duob; uer dignior, ex pluribus quis dignissimus. Quorũ tractatus ex ipso meritorũ genere ducunt. Et intuebimur non rem tantũ, siue alleganda, siue cõparanda erit, sed personã quoq;. Nam & multũ inter est, tyrannum iuuenis occiderit, an senex, uir an foemina, alienus an coniunctus. Est & ad locũ multipliciter, in ciuitate tyrannis assuetus, an libera semper, in arce, an domi: & quomodo factum sit, an ferro, an ueneno, & quo tẽpore, bello an pace, an cũ depositurus esset eã potestãtẽ, an cũ aliquid noui sceleris aufurus. Habetur in meritis gratia, periculũ quoq;, ac difficultas. Similiter liberalitas a quo profecta sit refert. Nam in paupere gravior q̄ in diuite, dante beneficiũ q̄ reddẽte, patre q̄ orbo. Item quam rem dederit, & quo tempore, & quo animo, id est num in aliquam spem suam, similiter alia. Et ideo qualitas maxima oratoris recipit opera, quia in utrãq; partem plurimum est ingenio loci, nec vsq; tantum affectus ualent. Nam coniectura extrinsecus quoq; adductas frequenter probationes habet, & argumenta ex materia sumit, ut quale quicq; uideatur, eloquẽtia opus est, hic regnat, hic imperat, hic sola vincit. Huic parti subiungit Virginis causas abdicacionis, dementia, mala tractationis, orbarũ nuptias indicentium. Nam & iudiciũ fere sic accidit, inueniuntq; sunt qui has materias officiorum uocarent. Sed alios quoq; nonnunq; leges hæ recipiunt status. Nam & coniectura est aliquando in plerisq; horum, cum se uel non fecisse, uel bona mente fecisse cõtendũt. Cuius generis exẽpla sunt multa. Et quid sit demẽtia, & mala tractatio finit. Nam iuris quaestiones plerũq; leges p̄currere solent, & ex quibus causis nõ fiat statutũ. Quod tamen factõ defendi nõ poterit, iure nitet. Et quot & quibus causis abdicare nõ liceat, & in q̄ crimina mala tractationis actio detur, & cui accusare demẽtiẽ non p̄mittatur. Abdicacionũ formæ sunt duæ, altera criminis p̄fecti, ut si abdicet raptor, adulter: altera imperfecti, uelut pendẽtis, & adhuc in cõditione positi, quales sunt, in q̄bus abdicat filius, q̄a nõ pareat patri. Illa semp̄ aspera abdicatõis actio nõ habet, imutabile est enĩ qd factũ est, hæc ex parte blãdã, & suadetũ similit. Mauult enĩ pater corrigere, q̄ abdicare. At pro filiis in utroq; genere summissam, & ad satisfaciẽdũ cõpositã, a quo dissenfuros scio, qui libẽter patris figurã ledũt, qd nõ ausim dicere, nõq; esse faciẽdũ (põt enĩ materia incidere, q̄ hoc exigat) ceterũ uideũdũ est quoties aliter agi põt. Sed de figuris in alio libro tractabimus. Nõ dissimiles autẽ abdicacionũ actionib; sunt mala tractationis actiones. Nã & ipse habet eadẽ in accusationib; moderationẽ. Demẽtiẽ quoq; iudicia, aut p̄pter id qd factũ est, aut p̄pter id qd adhuc fieri uel nõ fieri põt, instituunt: & actor in eo qd factũ est, liberũ habet spẽtũ, sic tñ, ut factũ accuset, ipsius patris tãq; ualẽtudine lapsi misereat, in eo uero, cuius libera mutatio est, diu roget & suadeat, & nouissime demẽtiã rationi q̄rat ob stare, nõ mores, quos q̄to magis i p̄teritũ laudauerit, tãto facili; p̄babit morbo esse mutatos. Reus quoties causa patiet, debet esse i defensionẽ moderatã, q̄a fere ira & cõcitatio furori sunt similia. Oĩbus his cõe est, q̄ rei nõ semp̄ defensionẽ facti, sed excusatiõẽ, ac ueniam frequẽter utunt. Est enĩ domestica disceptatio, in qua & semel peccasse, & p̄ errorẽ, & leuĩ q̄ obiciat, absolutioni nonnunq; sufficit. Sed alia quoq; multa cõtrouersiarũ gĩa in qualitatẽ cadunt. In iuriarũ, q̄q; enĩ reus aliquĩ fecisse negat, plerũq; tñ hæc actio factõ atq; aĩo cõtinet. De accusatore constituẽdo, q̄ iudicia diuinationes uocant. (In quo gñe Cicero qdẽ, qui mādantib; sociis Verrẽ accusabat, hac uisus est diuisione) spectãdũ a quo maxime agi uelint ii, de quorũ uitiõẽ q̄rit, a quo minime uelit is, q̄ accusat. Frequẽtissime tñ hæc sunt q̄stioes, uer maiores causas habeat, uer plus idustriẽ, aut uiriũ sit allatur; ad accusandũ, uer id meliore fide sit factus. Tutelã p̄terea in quo iudicio solet q̄ri, an alia de re q̄ de calculis cognosci oporteat. An fidẽ p̄stare debeat tñ, nõ etiã cõsiliũ & euẽtũ. Cui simile est malẽ gestẽ p̄curationis in foro negociorũ gestorũ, nã & mādati actio est. Præter hæc fingunt in scholis & scripti maleficij, in q̄bus aut hoc q̄rit, an scriptũ sit, aut hoc, an maleficiũ sit, raro utrũq;. Male gestẽ legationis, apud græcos & ueris causis frequẽs, ubi iuris loco q̄ri solet, an oĩno aliter agere q̄ mandatũ sit, liceat, & quousq; sit legatus, qm̄ alii in renunciando sunt, ut is, qui testimoniũ in Verrẽ dixerat, post platã legationẽ. Plurimum tamẽ est in eo, quale sit factum. Reip. læsæ. Hinc mouentur quidẽ mille iuris cauillationes, qd sit repub. læsæ, & læserit ne an p̄uerit, & ab ipso, an p̄pter ipsum læsa sit. In factõ tamen plurimum inest Ingrati quoq;. In quo genere q̄ritur, an is cũ quo agitur, acceperit beneficiũ, quod tãro negandum est, Ingratus est enĩ qui negat, an quantum acceperit reddiderit, an protinus qui non reddiderit ingratus sit, an potuerit reddere, an id quod exigebatur, debuerit, quo animo sit. Simpliciores illa; iniusti repudiij, sub qua lege cõtrouersia; illud proprium habent, q̄ a parte ac-

cusantis defensio est, & defendentis accusatio. Præterea cum quis rationem mortis in senatu reddidit, ubi una quaestio est iuris, an is demum prohibendus sit, qui mori uult ut se legum actionibus natu subtrahat. Cetera qualitatũ finguntur & testamenta, in quibus de sola quaeratur uoluntate, ut Testamentum in cõtrouersia quam supra exposui, in qua de parte patrimonii quarta, quam pater dignissimo tum, ex filiis reliquerat, contendunt philosophus, medicus, orator. Quod item accidit, si orbæ nuptias i ciuitatiu; as indicant pares gradu, & si inter propinquos de idoneo quaeratur. Sed mihi nec omnes perleuissimo; qui materias in animo est, fingi enim adhuc possunt, nec communes sunt earum quaestiones, quia positionibus mutantur. Hoc tantum admiror, Flauium, cuius apud me merito summa est auctoritas, cum artem scholã tantum componeret, tam anguste materiam qualitatũ terminasse. Quantitas quoq; (ut dixi plerũq;) etiam si non semper, tamen plerũq; eidem subiacet, seu modi est, seu numeri. Sed modus aliquando constat aestimatione facti, quanta sit culpa, quantum uel beneficiũ, aliquando iure, cum id in cõtrouersiam uenit, qua quis lege puniendus, uel honorãdus sit. Stuprator an decem milia dare debeat, quæ poena huic crimini constituta est, an quia stupratus se suspendit, capite puniri, tanq; causa mortis. Quo in genere falluntur, qui ita dicunt, tanq; inter duas leges quaeratur. Nam de decem milibus nulla cõtrouersia est, quæ nec petuntur. Iudiciũ redditur, an reus causa sit mortis. In coniecturam quoq; eadem species cadit, cum perpetuo, an quinquennali sit exilio multandus, in cõtrouersiam uenerit, num prudens cædem commiserit, quaeritur. Illa quoq;, quæ ex numero ducitur, pendet ex iure, an Thrasybulo triginta præmia debeantur, & cum duo fures pecuniam abstulerunt, separatim quadruplum quisq;, an duplum debeant. Sed hic factum quoq; aestimatur, & tamen ius ipsum pendet ex qualitate.

DE ACTIONIS QVÆSTIONE.

Cap. VI.

Qui neq; fecisse se negabit, neq; aliud esse quod fecerit, dicet, neq; factum defendet, necesse est in suo iure cõsistat. In quo plerũq; actionis est quaestio, quæ non semper eadem est, ut quidam putauerunt. Nam & iudiciũ antecedit, qualia sunt præture curiosa consilia, cum de iure accusatoris ambigitur, & in ipsis frequentissime iudiciũ uersatur. Est enim duplex eius disceptationis conditio, q̄ aut intentio, aut præscriptio habet cõtrouersiam. Ac fuerunt, qui præscriptio nis statum facerent, tanq; ea non iisdem omnibus quibus ceteræ leges quaestioibus contineretur. Cum ex præscriptione lis pendet, de ipsa re quaeri non est necesse. Ignominioso patri filius præscribit, de eo solo iudicatio est, an liceat. Quoties tamen poterimus, efficiendum est, ut de re quoq; bene sentiat. Sic enim iuri nostro libentius indulgebis: ut in possessionibus, quæ ex interdictis fiunt, etiam si non proprietatis est quaestio, sed tantum possessionis, tamen non solum possedisse nos, sed etiam nostrum possedisse docere oportebit. Sed frequentius etiam quaeritur de intentione. Vir fortis optet quicquid uolet, nego illi dandum quicquid optauerit, non habeo præscriptionem, sed tamen uoluntate contra uerba præscriptionis modo utor. In utroq; autem genere status idem fit. Porro lex omnis, aut tribuit, aut adimit, aut punit, aut iubet, aut uetat, aut permittit. Litem habet, aut propter se ipsam, aut propter alteram. Quaestio est aut in scripto, aut in uoluntate. In scripto, aut apertum est, aut obscurum, aut ambiguum. Quod de legibus dico, idem accipi uolo de testamentis, pactis, stipulationibus, omni deniq; scripto, idem de uoce. Et quoniam quatuor eius generis quaestiones uel status facimus, singulos percurram.

DE STATV EX SCRIPTO ET VOLVNTATE.

Cap. VII.

Scripti, & uoluntatis frequentissima inter consultos quaestio est, & pars magna cõtrouersia; iuris hinc pendet, quo minus id scholis accidere mirum est, ubi etiam ex industria fingitur. Eius genus unum est, in quo & de scripto, & de uoluntate quaeritur. Id tum accidit, cum est in lege aliqua obscuritas, & in ea aut uterq; suam interpretationem confirmat, aut aduersarii subuertit, ut hic. Fur quadruplum soluat, duo surripuerunt pariter decem milia, petuntur ab utroq; petat, & rei hoc quod offerant. Voluntas quoq; utrũq; defenditur, aut cum de altero intelletu certum est, de altero dubium. Ex meretrice natus, ne concionetur. Quæ filium habebat, pro certo est, an eadem huius causa sit, dubium est, quia ex hac natus, & hæc meretrix est. Soler & il lud queri, quo referatur qd scriptũ est, bis de eadẽ re ne sit actio, i. hoc bis ad actorem, an ad actorem. Hæc ex iure obscuro. Alterum genus est ex manifesto, quod qui solũ uiderunt, hunc statum

Ratione mortis in senatu reddere

Inducunt multas orbæ

Actionis quaestio

Præture curiosa consilia

Præscriptio nis cõtrouersia

Præscribit filius patri ignominioso

Ex intentio ne lis

Possessiones quaerit ex interdictis fiunt

Nõ proprietatis quaestio sed tantũ possessionis

Quaestiones in status. 4.

Vna species Primo modo

Secundo modo

Tertio modo

Alterata species

In hoc altera pars scripto nititur, altera voluntate. Sed contra scriptum tribus generibus occurritur. Vnum est, in quo tempore id seruari semper non posse ex ipso patet. Liberi parentes alant, aut vinciantur. Non enim alligabitur infans. Hinc erit ad alia scripto p[ro]prio transitus, & diuisio, num quisquis non aluerit, num hic. Propter hoc proponunt quidam tale ge-

modo, q[ui] n[on] simplex. In hoc p[ro]p[ter] hoc. Proponunt. Secundo. Tertio. Cicero. Quid v[er]aq[ue] pars facere debeat. Testam[en]tis quid acci- dat. In Antinomia. 2. ee scripti & voluntatis statu Hermogenes hoc & c[etera] interpretes Antinomia. Leges nunq[ua]m sibi aduersari sed casu collidi. Leges pares colliduntur primo m[od]o. Secundo. Tertio. In hoc. Quarto. Quinto est impares s[un]t Confessum ex v[er]aq[ue] parte. In iure du- bio quid q[ui] ratur. Duplices le- ges.

Peregrinus si muru[m] ascende- rit capite pu- niatur & c[etera]

Accidit in testa- mentis ut vo- luntas manifesta sit scriptu[m] nihil sit

In Antinomia. 2. ee scripti & voluntatis statu Hermogenes hoc & c[etera] interpretes Antinomia

Leges nunq[ua]m sibi aduersari sed casu collidi

Confessum ius ab utraq[ue] p[ar]te

Arum fieri sit melius

Manus in medio patri in filiu[m] & patrono in libertu[m]

Secundo. Tertio. Cicero.

Quid v[er]aq[ue] pars facere debeat.

Testam[en]tis quid acci- dat.

In Antinomia. 2. ee scripti & voluntatis statu Hermogenes hoc & c[etera] interpretes Antinomia

Leges nunq[ua]m sibi aduersari sed casu collidi

Leges pares colliduntur primo m[od]o. Secundo. Tertio. In hoc. Quarto. Quinto est impares s[un]t Confessum ex v[er]aq[ue] parte. In iure du- bio quid q[ui] ratur. Duplices le- ges.

Quinto est impares s[un]t Confessum ex v[er]aq[ue] parte. In iure du- bio quid q[ui] ratur. Duplices le- ges.

In iure du- bio quid q[ui] ratur. Duplices le- ges.

Duplices le- ges.

Duplices le- ges.

Duplices le- ges.

Duplices le- ges.

Duplices le- ges.

In hoc altera pars scripto nititur, altera voluntate. Sed contra scriptum tribus generibus occurritur. Vnum est, in quo tempore id seruari semper non posse ex ipso patet. Liberi parentes alant, aut vinciantur. Non enim alligabitur infans. Hinc erit ad alia scripto p[ro]prio transitus, & diuisio, num quisquis non aluerit, num hic. Propter hoc proponunt quidam tale ge- nus controuersiarum, in quo nullum argumentum est, quod ex lege ipsa peti possit, sed de eo tan- tum ascenditur, peregrinus eos depulit, petitur ad supplicium. Non erunt hic separatae questio- nes, an quisquis, an hic, quia nullum potest afferri argumentum contra scriptum, vehementer eo quod in lite est, sed hoc tantu[m], an ne seruanda quidem ciuitatis causa. Ergo & aequitate, & volun- tate pugnandum. Fieri tamen potest, vt ex aliis legibus ex[em]pla ducamus, per q[ui] appareat semper stari scripto non posse, vt Cicero pro Cecinna fecit. Tertium, cum in ipsis verbis legis reperimus aliqd per quod probemus aliud legum latorem voluisse, vt in hac controuersia. Qui nocte cu[m] ferro de- prehensus fuerit, alligetur. Cum annulo ferreo inuentu[m] magistratus alligauit. Hic quia est verbu[m] in lege, deprehensus, satis etiam significatu[m] videtur no[n] contineri lege nisi noxiu[m] ferru[m]. Sed vt qui voluntate nititur, scriptum quoties poterit infirmate debeat: ita qui scriptu[m] tuebit, adiuuare se etia[m] voluntate t[er]abit. In testamentis & illa accidunt, vt voluntas manifesta sit, scriptu[m] nihil sit, vt in iudicio Curiano, in quo nota L. Crassi & Scaeuola fuit contentio. Substitutus haeres erat, si posthumus ante tutela[m] sua[m] anos decessisset. Non est natus. Propinqui bona sibi v[er]dicabat. Quis dubitaret, quin ea voluntas fuisset testatis, vt is no[n] nato filio haeres esset, qui mortuo: sed hoc non scripserat. Id quoq[ue] qd huic contrarium est, accidit nuper, vt esset scriptum qd apparet scripto rem noluisse, qui sesterterium numu[m] quinq[ue] milia legauerat, cu[m] em[en]daret testamentu[m], sublati sester- tiis numis, argenti pondo posuit, quinq[ue] milia remaserunt. Apparuit t[ame]n quinq[ue] pondo dari voluis- se, quia ille in argenti legato modus, & inauditus erat, & incredibilis. Sub hoc etiam statu genera- les sunt questiones, scripto, an voluntate standum sit: quae fuerit scribentis voluntas, tractatus o[mn]es qualitatis, aut coniecturae, de quibus satis dictum arbitror.

DE CONTRARIIS LEGIBVS. Cap. VIII.

Roximum est de legibus contrariis dicere, quia inter omnes artium scriptores constat in Antinomia duos esse, scripti & voluntatis, status, neq[ue] immerito, quia cum lex legi obstat, v[er]it[er]q[ue] contra scriptum dicitur, & questio est de volunta- te, in v[er]aq[ue] id ambigitur, an v[er]it[er]q[ue] illa lege sit vtendu[m]. Omnibus autem manife- stum est, nunq[ua]m esse legem legi contrariam iure ipso, quia si diuersum ius esset, alterum altero abrogaretur, sed eas casu collidi, & euentu[m] colliduntur autem aut pares inter se, vt si optio tyrannicidae, & viri fortis comparentur, v[er]it[er]q[ue] data quod velit pete- re potestate. Hic meritorum, temporis, praemii collatio est. Aut secum ipse, vt duorum fortiu[m], duo ru[m] tyrannicidarum, duaru[m] raptaru[m], in quibus no[n] potest esse alia q[ui]stio q[ua]m t[em]poris, v[er]a prior sit, aut qualita- tis v[er]a iustior sit petiti[o]. Diuersa quoq[ue] leges co[n]figit, aut similes. Diuersa, quibus etia[m] citra ad- uersam legem contradici possit, vt in hac controuersia. Magistratus ab arce ne discedat. Vir fortis optato quae uolet, vel alia nulla obstante, quaeri potest an quicquid optarit accipere de- beat, & a magistratu multa dicentur, quibus scriptum expugnatur. Si incendium in arce fuerit. Si in hostes recurrendum. Similes, contra quas nihil opponi potest, nisi lex altera. Tyrannicidae ima- go in gymnasio ponatur, contra mulieris imago in gymnasio ne ponatur. Mulier tyrannum occi- dit. Nam neq[ue] mulieris imago v[er]o alio casu poni potest, neq[ue] tyrannicidae v[er]o alio casu sum- moueri. Impares sunt, cum alteri multa sunt quae opponi possunt, alteri nihil, nisi quod in lite est, vt cum vir fortis impunitatem desertoris petit. Nam contra legem viri fortis (vt supra ostē- di) multa dicuntur, aduersus desertores scripta, non potest nisi optio subuerti. Item aut con- fessum est ex v[er]aq[ue] parte ius, aut dubium. Si confessum est, haec fere quaeruntur. V[er]a lex po- tentior. Ad deos pertineat, an ad homines. Ad rempublicam, an ad priuatos. De honore, an de poena. De magnis rebus, an de paruis. Permittat, an veter, an imperet. Solet tractari & v[er]a sit an- tiquior, sed velut potentissimum, v[er]a minus perdat, vt in desertore, & viro forti, q[ui] illo non oc- ciso, lex tota tollatur, occiso, sit reliqua viro forti alia optio. Plurimum tamen est in hoc, v[er]um fieri sit melius, atq[ue] aequius, de quo nihil praecipit, nisi proposita materia, potest. Si dubium, aut alte- ri, aut inuicem v[er]it[er]q[ue] de iure sit controuersia, vt in re tali. Patri in filium, patrono in liber- tum manus iniectio sit. Liberti haerem sequantur. Liberti filium quidam fecit haerem, inuicē petitur manus iniectio, & patronus negat ius patris illi fuisse, quia ipse in manu patroni fuerit.

Duplices leges sicut colliduntur, vt nothus ante legitimum natus legitimus sit, post legiti- mum tantum ciuis. Quod de legibus, idem de senatusconsultis dictum, quae si aut inter se pugnet Senatusco, aut obtent legibus, non tamen aliud sit eius status nomen.

DE SYLLOGISMO SEV RATIOCINATIONE. Cap. IX.

Syllogismus habet aliquod simile scripto, & volu[n]tati, quia semp[er] pars in eo alte- ra scripto nititur. Sed hoc interest, q[ui] illic co[n]tra scriptu[m] dicit, hic sup[er] scriptu[m], tio qualis sit illic qui verba defendit hoc agit, vt fiat v[er]it[er]q[ue] qd scriptu[m] est, hic ne aliud q[ua]m scri- ptum est. Eius nonnulla etiam cum finitione i[n]coniunctio. Nam sepe, si finitio in cognatio- firma est, in syllogismum delabitur. Sit enim lex. Venefica capite puniat. Sape i[n] cognatio- separanti amatoriu[m] dedit, eundē repudiauit, per p[ro]p[ri]os capite puniat. Sape i[n] cognatio- no[n] est reuersa, suspendit se maritus, mulier venefici rea est. Fortissima est actio dicentis amatoriu[m] venenum esse, id erit finitio, quae si parum valebit, fiet syllogismus, ad quem velut remissa priore contentione veniemus, an perinde puniri debeat, ac si virum veneno necasset. Ergo hic status du- cit ex eo qd scriptum est, id qd incertum est, quod quonia[m] i[n] ratiocinatione colligit, ratiocinatio i[n] ratiocina- dicitur. In has autem fere species venit. An quod semel ius est, idem & sapientis. Incesti damnata, & Primus mo- praecipitata de saxo vixit, repetitur. An quod in vno, & in pluribus. Qui duos vno t[em]pore tyrannos duos, occidit, duo p[re]mia petit. An quod ante, & postea. Raptor profugit, rapta nupsit, reuerso illo petit Secundu[m] opionem. An quod in toto, idem in parte. Aratrum accipere pignore non licet, Vomere accep- Tertius. pit. An quod in parte, idem in toto. Lanas vehere Tarento no[n] licet, oues vexit. In his syllogismis Quartus. scripto alter nititur, alter non satis cautum esse dicit. Postulo vt praecipitur incesta, lex est, & ra- Quintus. pta optionem petit, & in oue lanae sunt, similiter alia. Sed quia responderi potest, no[n] est scriptum i[n] bis vt i[n] sepius praecipitur d[omi]nata, aut quandocunq[ue] rapta optet, aut tyrannicida duo p[re]mia acci- t damnatu[m] piat, nihil de vomere cautum, nihil de ouibus, ex eo quod manifestum, colligitur quod dubiu[m] est. Ex scripto Maioris pugnae est, ex scripto ducere quod scriptum non est. An quia hoc, & hoc. Qui patrem oc- no[n] scriptu[m] ciderit, culeo insuatur, matrem occidit. Ex domo in ius educere ne liceat: i[n] tabernaculis eduxit. In i[n] extra ra- hoc genere haec quaeruntur. An quoties propria lex non est, simili sit vtendum. An id de quo agit, bernacula, ei de quo scriptum est, simile sit. Simile autem & maius est, & par, & minus. In illo priore, an satis lege cautum sit, an etsi parum cautum est, & hac sit vtendum. In v[er]oq[ue] de voluntate legum lato- ris, sed de aequo tractatus potentissimi.

DE AMBIGVO, SEV AMPHIBOLOGIA. Cap. X.

Amphibologiae species sunt innumerabiles, adeo vt philosophorum quibusdam nullum videatur esse verbum, quod no[n] plura significet, genera admodum pau- ca. Aut enim vocibus accidit singulis, aut coniunctis. Singula afferunt errorem Amphibolo- cum pluribus rebus, aut hominibus eadem appellatio est. d[omi]nata dicitur, vt gia fit singu- gallus. Vtrum enim auem, an gentem, an nomen, an fortunam corporis signifi- lis vocibus cet, incertum est: & Ajax, Telamonis an Oilei filius. Verba quoq[ue] quaedam dis- vno modo: uersos intellectus habent, vt cerno, quae ambiguitas plurimis modis accidit. Vnde fere lites pra- cipue ex testamentis, cum de libertate, aut etiam de haereditate contendunt ii, quibus idem no- men est, aut quid sit legatum quaeritur. Alterum est, in quo alia integro verbo significatio est, alia Secundo. diuisio, vt ingenua, & armamentum, & coruinum, inepta sane cauillationes, ex qua tamen graeci controuersias ducunt, inde dicitur illa vulgata, cum quaeritur, v[er]um aula quae ter ceciderit, an Ex composi- tibicina, si ceciderit, debeat publicari. Tertia est ex compositis, vt si quis corpus suum in occulto tis vocibus, loco poni iubeat, circaq[ue] monumentum multum agri ab haereditibus in tutelam cinerum vt solet i[n] litibus occi- leger. sit i[n] litibus hoc cultum. Sic apud graecos contendit λέων & ωωνταλέων, cum scriptura dubia casu cultu[m] est, bona omnia λέων, an bona ωωνταλέων relicta sint. In coniunctis plus ambiguitatis est. Fit Per casus, autem per casus, vt Aio te Haecia Romanos vincere posse. Per collocationem, vbi dubium est Per colloca- quid quo referri oporteat, ac frequentissime cum id quod medium est, v[er]it[er]q[ue] possit trahi, vt de tione. Troilo Virgilius, Lora tenens tamen. Hic v[er]um q[ui] teneat tamen lora, an quis teneat, tamen tra- hatur, quaeri potest. Vnde controuersia illa, Testamento quidam iussit poni statuam auream ha- stam tenentem. Quaeritur, statua hastam tenens aurea esse debeat, an hasta esse aurea in statua al Per flexu- terius materie. Fit per flexum idem magis. Quinquaginta, vbi erant centum, occidit Achilles. Per situm. pe v[er]i duorum antecedentium sermo subiunctus sit, in dubio est. Vnde est controuersia. Haeres Amphibolo- meus vxori meae dare d[omi]nas esto argenti, qd elegerit, p[ro]do centu[m]. V[er]um id qd giarum solui ex his primum est, mutatione casuu[m]. Sequens diuisione verboru[m], aut translatione emendatur. Textiones.

In hoc etiam uerbo est amphibologia, na[m] si tibicina accomo datur significabit occiderit. Exempla de antea Antia & c[etera]

Fortissima est actio dicentis & c[etera] - Lo- mas rezoq[ue] se pue de opponer

Aratru[m] accipere pignore nota. Vehere tarento

Sup[er] scriptu[m] Syllogism[us] Scriptu[m] & uol[untatis] finitio Amatoriu[m] Philtron

Ratiocinatio Status inde

Ex domo in ius educere ne liceat. Notadu[m] q[ui] aliunde hcebat

Potentissimi tra- ctatus Quorsu[m] i[n] eade[m] appellat

Intellectus i[n] significatione

Cauiillationes i[n] sophismata

Littus hoc cultu colligitur ergo quod p[ro]nomen hic haec hoc aliquado scribu- batur sine app- ratione quod = summe notat

Damnās est

redit ad exempla quae paulo ante posuit

puto errore esse in verbis. Legendumq: Nam & in finitioe nominis quae fit ritur

tium adiectione. Accusatiui geminatione facta, amphibologia soluitur ablatiuo, vt illud, Lachete audiui percussisse Demeam, fiat a Lachete percussum Demeam. Sed ablatiuo ipsi, vt in primo diximus, inest naturalis amphibologia. Caelo decurrit aperto. Vtrum per apertum caelum, an cum celum apertum esset. Diuisio respiratione, & mora constat. Statuam, deinde auream hastam, vel statuam auream, deinde hastam. Adiectione talis est, argentum quod elegerit ipse, vt heres intelligatur, vel ipsa, vt vxor. Adiectione facta amphibologia, qualis fit, Nos flentes illos deprehendimus, detractioe soluetur. Pluribus verbis emendandum, vbi est id, quod quo referatur, dubium est, & ipsum est ambiguum. Heres meus dare illi damnas esto omnia sua. In quod genus incidit Cicero loquens de C. Fannii soceri instituto. Quem quia cooptatus in augurum collegium non erat, non admodum diligebat, praefertim cum ille Q. Scouolam sibi minorem natu generum ptilisset. Na id sibi, & ad socerum referri, & ad Fannium potest. Productio quoq; in scripto & correptio, in dubio relicta, causa est ambiguitatis, vt in hoc Cato, aliud quim ostendit breuis secunda syllaba casu nominatiuo, aliud eadem syllaba producta casu datiuo, aut ablatiuo. Plurime praeterea sunt aliae species, quas persequi nihil necesse est. Nec refert quo modo facta sit amphibologia, aut quo resoluitur. Duas enim res significari manifestu est, & quod ad scriptum, vocemve pertinet, in vtraq; par est partem. Ideoq; frustra praecipitur, vt in hoc statu vocem ipsam ad nostram partem conetur vertere. Nam si id fieri potest, amphibologia non est. Amphibologiae autem omnis in his erit quaestio, aliquando vter sit secundum naturam magis sermo, semper vtrum sit aequius, vtrum is qui sic scripsit ac sic dixit, sic voluerit. Quarum in vtraq; partem satis ex his quae de coniectura & qualitate diximus, praecipuum est.

QVAE SIT INTER STATUS COGNATIO, ET QVAE DIVERSITAS. CAP. XI.

Let autem quedam inter hos status cognatio. Nam & in finitione, quae sit voluntas nominis quaeritur, & in syllogismo, qui secundus a finitione status est. Spectatur quid voluerit scriptor, & ex contrariis legibus duos esse scripti & voluntatis status apparet. Rursus & finitio quodammodo est amphibologia, cum in duas partes diducatur intellectus nominis. Scriptum & voluntas habet in verbis vocis quaestionem, quod idem in Antinomia peritur. Ideoq; omnia haec quidam scriptu & voluntatem esse dixerunt. Alii in scripto, & voluntate amphibologiam esse, quae facit quaestione. Sed distincta sunt. Aliud est enim obscurum ius, aliud ambiguum. Igitur finitio in natura ipsa nominis quaestione habet generalem, & quae esse etiam citra complexum causae possit. Scriptum & voluntas de eo disputat verbo quod est in lege. Syllogismus de eo, quod non est. Amphibologiae lis in diuersum trahit. Legum contrariarum ex diuerso pugna est. Neq; merito recepta est a doctissimis haec differentia, & apud plurimos ac prudentissimos durat. Et de hoc quidem genere dispositionis, etiam si non omnia tradidit, tamen aliqua potuerunt. Sunt alia, quae nisi proposita, de qua dicendum est, materia, viam docendi non praebent. Non enim causa vniuersa in quaestiones ac locos diducenda est. Sed ipsa haec partes habet rursus ordinem suum. Nam & in prooemio primum est aliquid, & secundum ac deinceps. Et quaestio omnis, ac locus habet suam dispositionem, vt theses etiam simplices. Ac si forte satis erit diuidendi peritus, qui controuersiam in haec diduxerit. An omne praemium viro forti dandum sit, an ex priuato, an nuptiae, an ea quae nupta sit, an haec, de inde cum fuerit de prima quaestione dicendum, passim, & vt quicq; in mentem veniet, miscuerit non primu in ea scierit esse tractandum, verbis legis standum sit, an voluntate, huius ipsius particulae aliquod initium fecerit. Deinde proxima subnectens struxerit orationem, vt pars hominis est manus, eius digiti, illorum quoq; articuli. Est & hoc, quod scriptor demonstrare non possit, nisi certa definita materia. Sed quid vna faciat aut altera: quinimmo cetum ac mille in re infinita, atq; materia. Praeceptoris est, in alio atq; alio genere quotidie ostendere quis ordo sit rerum, & quae copulatio, vt paulatim fiat vsus & ad similia transitus. Tradi enim omnia quae ars efficit, non possunt. Nam quis pictor omnia, quae in rerum natura sunt, adumbrare didicit? Sed percepta semel imitandi ratione assimilabit quicquid acceperit. Quis enim non faber vasculi aliquod, quale nunc viderat, facit? Quaedam vero non docentur sunt, sed discuntur. Nam medicus quid in quoq; valetudinis genere faciendum sit, quid quibusq; signis prouidendum, docebit. Vim sentiendi pulsus venarum, caloris motus, spiritus meatum, coloris distantiam, quae sua cuiusq; sunt, ingenium dabit. Quare plurima petamus a nobis, & cum causis deliberemus, cogitemusq; homines ante inuenisse artem quam docuisse. Illa enim potentissima est, quae vere dicitur oeconomica totius causae dispositio.

Ablatiuo inest amphibologia

† nunc flentis. In Bruto. Cicero

Id sibi. pro illud sibi uel ut barbari dicunt li sibi

In hoc cato. Alius dixisset in hoc nomine Cato uel in hac dictione aut uocabulo Cato.

Generalis quaestionem

Theses simplices An.

† quicquid.

Adumbrare uulgo de buxar.

Assimulabit

fitio, quae constitui nisi velut in re praesenti non potest. Vbi assumendum prooemium, vbi omitterendum, vbi utendum expositione continua, vbi partita, vbi ab initiis incipiendum, vbi more Horatiorum propositioibus incipiamus, quando a nostris, quando ab aduersariis. Mos Homericus. riorum propositioibus incipiamus, quando a firmissimis probationibus, quando a leuioribus, quae accipere possit statim dictum, quo paulatim deducendus. Singulis, an vniuersis opponenda refutatio. Reseruandi perorationi, an per totam orationem diffundendi affectus. De iure prius an de aequitate dicendum. An antea crimina, an de quibus iudicium est, prius obicere, vel diluere conueniat. Si multiplices causae erunt, quis ordo faciendus, quae testimonia, tabulae cuiusq; generis in Imperatoris sus praetiorum, retinentis partes propter castella tuenda, custodiendasve vrbes, petendos comites, obsidenda itinera, mari deniq; ac terra diuidentis. Sed haec in oratione praestat omnia, cui affuerint comparata natura, doctrina, studium. Quare nemo expectet, vt alieno tantum labore sit disertus. Vigilandum tunc ducat, iterum enitendum, pallendum est, faciendum sua cuiusq; vis, sua ratio, non respiciendum ad haec sed in promptu habenda, nec tanquam tradita, sed tanquam innata. Nam via demonstrare velociter ars potest, siqua est. Verum ars satis praestat si copias eloquentiae ponit in medio. Nostrum est uti eis scientius, qui non modo ut sint ordine collocati, elaborandum est, sed ut inter se iuncti, atq; ita coherere, ne commissura perluceat, corpus sit non membra. Quod ita continget, si & quid quae conueniat viderimus, & ut verba verbis applicemus, non pugnantia, sed quae inuicem complectantur. Ita res diuersae distantibus ex locis, quasi inuicem ignoret non collident, sed aliqua societate se cum prioribus, ac sequentibus, copulae tenebunt, ac videbit non solum composita oratio, sed etiam continua. Veru longius fortasse progredior fallente transitu, & a dispositione ad elocutionis praecipua labor, quod proximus liber inchoabit.

M. FABII QVINTILIANI IN ORATORIARVM INSTITVTIONVM LIBRVM OCTAVVM. PROOEMIUM.

Prooemium, quae in proximis quinque libris collata sunt, ratio inueniendi, atq; inuenta disponendi continet, quae ut per oes numeros penitus cognoscere, ad summam scientiae necessarium est, ita incipientibus breuius, ac simplicius tractari magis conuenit. Aut enim difficultate institutionis tam numerosae atq; perplexae deterreri solent, aut eo tempore quo praecipue alenda ingenia, atq; indulgentia quadam enutrienda sunt, asperioru tractatu reru atterunt. Aut si haec sola didicerint, satis se ad eloquentiam instructos arbitrantur, aut quasi ad certas quasdam dicendi leges alligati, conatum omnem reformidant. Vnde existimat accidisse, vt qui diligentissimi artium scriptores extiterunt, ab eloquentia longissime fuerint. Via tamen opus est incipientibus, sed ea plana, & cum ad ingrediendum, tum ad demonstrandum expedita. Eligat itaque peritus ille praceptor ex oibus optima, & tradat ea demum in praesentia, quae placent, remota refutandi caetera mora. Sequuntur enim discipuli quo duxeris. Mox cum robore discendi crescat etiam eruditio. Iidem primo solum iter credant esse, in quod inducentur, mox illud cognituri etiam optimum. Sunt autem haec obscura, neque ad percipiendum difficilia, quae scriptores diuersis opinionibus pertinaciter tuendis inuoluerunt. Itaque in toto artis huius tractatu difficilius est iudicare quid doceas, quam cum iudicaris, docere, praecipueque in duabus his partibus perquam sunt pauca, circa quae si is, qui instituitur, non repugnauerit, pronus ad caetera habiturus est celsum. Nempe enim plurimum in hoc laboris exhaustimus, vt ostendamus, rhetorice bene dicendi scientiam, & vtilem, & artem, & virtutem esse. Materiam eius, res omnes, de quibus dicendum esset. Tum & eas in tribus fere generibus, demonstratio, deliberatio, iudicialisq; reperiri. Orationem porro omnem constare rebus, & verbis. In rebus intuentiam inuentionem, in verbis elocutionem, in vtriusq; collocationem, quae memoria complecteretur, actio commendaret. Oratoris officium docendi, mouendi, delectandi partibus contineri. Ex quibus ad docendum, expositio & argumentatio: ad mouendum, affectus pertinerent, quos per omnem quidem causam, sed maxime tamen in ingressu ac fine dominari. Nam delectationem, quae in vtroque sit eorum, magis tamen proprias in elocutione partes habere. Quaestiones alias infinitas, alias finitas, quae personis, locis, temporibus continerentur. In omni porro materia tria esse quaerenda, an sit, quid sit, quale sit. His adiciebamus, demonstratiuam laude ac vituperatione consistere. In ea, quae ab ipso de quo diceremus, quae post eum acta essent, intuentium. Hoc opus tractatu honestorum,

Nemo expectet ut alieno tantu labore sit disertus

Dispositio

Commissura ne pluceat

Per omnes numeros penitus cognoscere Ad summae scientiae

Ab eloquentia longissime fuerint

Tractatu huius artis

Repetitio omnium articulorum

Nota breuius & elegantem distributione partiu. 5. integrum rhetoricae & caeteror, antedictorum

Handwritten notes at the bottom of the page, including the word 'Oratio' and other illegible scribbles.

utilitumq; constare. Suasoriis accedere tertiam partem ex coniectura, posset ne fieri, & an esset futu-
rum, de quo deliberaretur. Hic precipue diximus spectandum, quis, apud quem, quid diceret.
Iudicialium causarum, alias in singulis, alias in pluribus controuersis consistere, & in quibusdam
sufficere modo intentionem, modo depulsionem, porro depulsionem omnem inficiatione duplici,
factum ne, & an hoc factum esset: praeterea defensione, ac translatione constare. Quaestionem, aut
ex facto, aut ex scripto esse. Ex facto, de rerum fide, proprietate, qualitate. Ex scripto, de verborum
vi, aut voluntate, in quibus vis, tum causarum, tum legum contrariarum specie continetur. In omni
voluntatis, aut ratiocinatione, aut ambiguitate, aut legum contrariarum specie continetur. In omni
porro causa iudiciali quinq; esse partes, quarum exordio conciliari audientem, narratione causam
proponi, confirmatione roborari, refutatione dissolui, peroratione aut memoriam iudicis refici,
aut animos moueri. His argumentandi, & afficiendi locos, & quibus generibus concitari, placari,
resolui iudices oportet, adieciimus. Accessit ratio diuisionis. Crede modo qui discet, velut, cer-
tam quandam viam esse, in qua multa etiam sine doctrina praestare debeat per se ipsa natura, vt
haec de quibus dixi, non tam inuenta a preceptoribus, q; cum fierent obseruata esse videantur.

hilarari.

Elocutio dif-
ficillima.
Eloquens
nemo.

Elocutio pars
rhetorica dif-
ficillima.

Notandum hoc

Eloqui quid
sit.

Asiani ora-
tores,

Decor.

Corrupti
Aridi

Translucida &
uerficolor quo-
rumdam eloque-
tia res ipsas effoe-
minat

Cultus effoe-
minans.
Elocutio vi-
tiosa.

Optima in
elocutione.
Cura debet esse uerborum
rerum autem sollicitudo

Capilli reponere

Cicero

ditauit.

Vitium esse uel maximum
a uulgari & consueto gene-
re dicendi abhorreere

Plus exigunt laboris & cure que sequuntur. Hic enim iam elocutionis rationem tractabimus, par-
tem operis vt inter omnes oratores conuenit difficillimam. Nam & M. Antonius, cuius supra ha-
buius mentionem, ait se disertos uisos esse multos, eloquentem autem neminem. Disertis satis
putat dicere que oporteat. Ornate autem dicere proprium esse eloquentissimi. Quae uirtus si usq;
ad eum in nullo reperta est, ac ne in ipso quidem, aut L. Crasso, certum est & in his, & in prioribus
ea desideratam, quia difficillima fuit. Et M. Tullius inuentionem quidem, ac dispositionem prae-
sentis hominis putat, eloquentiam oratoris. Ideoque precipue circa partis huius praeccepta elabo-
rauit. Quod eum merito fecisse, etiam ipso rei, de qua loquimur, nomine, palam declaratur. Eloqui
enim hoc est, omnia que mente conceperis, promere, atq; ad audientes perferre, sine quo superuacua
cua sunt priora, & similia gladio condito, atq; intra uaginam suam haerent. Hoc itaque maxime do-
cet, hoc nullus nisi arte assequi potest, huc studium adhibendum, hoc exercitatio petit, hoc imi-
tatio, hic omnis aetas consumitur, hoc maxime orator oratore praestantior, hoc genera ipsa dicentia
di alia aliis potiora. Neque enim Asiani, aut quocumq; alio genere corrupti, res non uiderunt, aut
eas non collocauerunt, neque quos aridos uocamus, stulti, aut in causis caeci fuerunt, sed his iudici-
um in eloquendo ac modus, illis uires defuerunt, vt appareat in hoc & uitium, & uirtutem esse
dicendi. Non ideo tamen sola est agenda cura uerborum. Occurrat enim necesse est, & uelut in
uestibulo protinus apprehensuris hanc confessionem meam resistam iis, qui omnia rerum (qui
nerui sunt in causis) diligentia, quodam inani circa uoces studio senescunt, idq; faciunt gratia de
coris, quod est in dicendo, mea quidem opinione, pulcherrimum, sed cum sequitur, non cum asse-
ctatur. Corpora sana, & integri sanguinis, & exercitatione firmata, ex iisdem his speciem accipia-
unt, ex quibus uires, naq; & colorata, & astricta, & lacertis expressa sunt: sed eadem, siquis uulsa, atq;
fucata muliebriter comat, foedissima sunt ipso forma labore. Et cultus concessus atq; magnificus
addit hominibus vt graeco uersu testatum est auctoritatem. At muliebris & luxuriosus, non cor-
pus exornat, sed detegit mentem. Similiter illa translucida & uerficolor quorundam elocutio res
ipsas effoeminat, que illo uerborum habitu uestiuntur. Curam ergo uerborum, reru uolo esse sol-
licitudinem. Nam plerumq; optima rebus cohaerent, & cernuntur suo lumine. At nos querimus illa
tanq; lateant semper, seque subducant. Ita nunq; putamus circa id esse, de quo dicendum est, sed ex
aliis locis petimus, & inuentis vim afferimus. Maiore animo aggredienda eloquentia est, que si to-
to corpore ualeat, unguis polire, & capillum reponere non existimat ad curam suam pertinere. Sed
euenit plerumq; vt hac diligentia deterior etiam fiat oratio. Primum, quia sunt optima minime ac-
cessita, & simplicibus, atq; ab ipsa ueritate profectis similia. Nam illa q; cura fatent, & ficta, atq; co-
posita uideri etiam uolunt, nec gratia consequunt, & fide amittunt ppter id q; lenius obubrant, & uer-
ba luto gramine sata stragulant. Na & qd recte dici potest, circumimus amore uerboru, & qd sa-
tis dictu est, reperimus, & quod uno uerbo patet, pluribus oneramus, & plerumq; significare melius
putamus q; dicere. Quidq; nihil iam proprium placet, du parum credit disertum, qd & aliud di-
xisset. A corruptissimo quoq; poetaru figuras seu translationes mutuamur, tum demu ingeniosi
scilicet, si ad intelligendos nos opus sit ingenio. Atqui satis aperte Cicero praecipit in dicendo vi-
tium uel maximum esse, a uulgari genere orationis, atq; a consuetudine communi abhorreere. Sed
ille & durus & ineruditus, nos melius, quibus sordent omnia que natura dictauit, qui non orna-
menta querimus, sed lenocinia. Quasi uero sit uilla uerborum, nisi rei coherentium, uirtus, q; ue-

propria sint, & dilucida & ornata, & apte collocentur, si tota uita laborandum est, omnis studiosi
fructus amissus est. Atq; plerumq; uideas haerentes circa singula, & dum inueniunt, & dum inuen-
ta ponderant, ac dimetiuntur. Quod itiam si idcirco fieret, vt semper optimis uterentur, abomi-
nanda tamen haec infelicitas erat, quae & cursum dicendi refrenat, & calorem cogitationis extin-
git mora & diffidentia. Miser enim & (vt sic dicam) pauper orator est, qui nullum uerbu equo
animo perdere potest. Sed ne perdet quidem, qui rationem loquendi primum cognouerit, tum le-
tione multa & idonea copiosam sibi uerborum suppellectilem compararit, & huic adhibuerit ar-
tem collocandi, deinde haec omnia exercitatione plurima roborarit, vt semper in promptu sint, & da ratio,
ante oculos. Namq; & hoc qui fecerit, ei res cum nominibus suis occurrent. Sed opus est studio pra-
cedente, & acquisita facultate, & quasi reposita. Namq; ista quaerendi, iudicandi, comparandi anxie-
tas, dum discimus, adhibenda est, non cum dicimus. Alioqui, sicut qui patrimonium non paratit,
subinde quaerunt, ita in oratione qui non satis laborarunt, si preparata uis dicendi non fuerit, erunt
inofficiosi, non vt ad requisita respondere, sed vt semper sensibus inhaerere uideantur. Atq; vt uiri
bra corpus sequitur, tamen in hac ipsa cura est aliquid fati. Nam cum latina, significantia, orna-
ta, apte sint collocata, quid amplius laboremus? Quibusdam tamen nullus finis calumniandi est,
& cum singulis pene syllabis comorandi, qui etiam cum optima sint reperta, querunt aliquid qd
sit magis antiquum, remotum, inopinatum: nec intelligunt iacere sensus in oratione, in qua uerba
laudantur. Sit igitur cura elocutionis q; maxima, dum sciamus tamen nihil uerborum causa esse
faciendum, cum uerba ipsa rerum gratia sint reperta, quorum ea sunt maxime probabilia, que seri-
sum animi nostri optime promunt, atq; in animis iudicum, quod nos uolumus, efficiunt. Ea debet
praestare sine dubio, & admirabilem, & iucundam orationem. Veru admirabile non sic quo modo pra-
digia miramur, & iucunda orationem non deformi uoluptate, sed cu laude ad dignitatem coniuncta,
QVAE IN ELOCUTIONE SPECTANDA.

Ponderant

Diffidentia

Eloquentiae
comparatio
da ratio

Cap. I.
Elocutio
Phrasid qd.
Attica anus the
phrastu hospite
dixit esse
Patauinatas
salutaribus
esse debent

Gitur quam graeci φράσιον uocant, latine dicimus elocutionem. Eam spectamus
uerbis, aut singulis, aut coniunctis. In singulis intuendum est, vt sint latina, per-
spicua, ornata, & ad id quod efficere uolumus, accommodata. In coniunctis, vt
emendata, vt collocata, vt figurata. Sed ea que de ratione latine atq; emendate
loquendi fuerunt dicenda, in libro primo, cum de grammaticae loqueremur, ex-
cuti sumus. Verum illic tantum ne uiciose essent, praecipimus, hic alienum non
est admonere, vt sint q; minime peregrina, & externa. Multos enim quibus loquendi ratio non de-
sit, inuenies, quos curiose potius loqui dixeris, q; latine, quo modo & illa Attica anus Theophrasti
hominem alioqui disertissimum, annotata unius affectatione uerbi hospitem dixit, nec alio se id
deprehendisse interrogata respondit, q; nimium artice loqueretur. Et in Tito Liuio mira facun-
& uox huius salutaribus uerbis oleant, vt oratio Romana plane uideatur, non ciuitate donata.

DE PERSPICUITATE.
Cap. II.
Proprietas
tis primus in
rellectus.
Vicada huius
milia & sog-
dida.
Impropru
uitium.

Erspicuitas in uerbis praecipua habet proprietatem, sed proprietatem ipsa non sim-
pliciter accipitur. Primus enim intellectus est sua cuiusq; rei appellatio, qua non
semper utimur. Nam & obscena uitabimus, & sordida, & humilia. Sunt autem
humilia infra dignitatem rerum, aut ordinis. In quo uicio cauendo non medio
criter quidam errare solent, qui omnia, quae sunt in usu, etiam si causa necessi-
tas postulet, reformidant, vt ille, qui in actione Ibericas haerbas se solo nequicq;
intelligente dicebat, nisi irridens hanc uanitatem Cassius Seuerus, spartum eum dicere uelle in-
dicasset. Nec uideo quare clarus orator duratos muria pisces nitidius esse crediderit, q; ipsum id
quod uitabat. In hac autem proprietatis specie, quae nominibus ipsis cuiusq; rei utitur, nulla uir-
tus est, atq; ei contrarium est uitium, id apud nos improprium, ζευρον apud graecos uocatur, qua-
le est. Tantum sperate dolorem. Aut quod in oratione Dolabellae emendatum a Cicerone annota-
ui, Mortem ferre, aut qualia nunc laudantur a quibusdam, quorum est de cruce uerba ceciderunt. de cornice
Non tamen quicquid non erit proprium, protinus & improprium uicio laborabit. Quia primu oim
multa sunt, & graece, & latine, non denominata. Nam & qui iaculum emittit, iaculari dicitur. Qui
pilam aut sudem, appellatione priuatim sibi assignata caret. Et vt lapidare quid sit manifestum est
ita glebarum testarumq; iactus non habet nomen. Vnde abusio, quae κατὰ γένος dicitur, necessaria
ria. Translatio quoq; in qua uel maximus est orationis ornatus, uerba non suis rebus accommo-
dat. Quare proprietatem non ad nomen, sed ad vim significandi refertur: nec auditu, sed intellectu
Translatio

1. i. propriu nomen habet
ut statim

In translatione uel maximus
oratoris ornatus

Quae qd non p-
prium non sta-
tim improp-
uicio labora-
bit

Durati muria
pisces

puto hic deesse. res.

unde in te
gendu sit
quae
emphafis

INSTITVTIONVM ORATORIARVM

Secunda p- perpendenda est. Secundo modo dicitur proprium inter plura quae sunt eiusdem nominis, id vna priorum spe- de cetera ducta sunt, vt vortex est contorta in se aqua, vel quicquid aliud similiter vertitur. Inde cics, propter flexum capillorum pars est summa capitis, & ex hoc quod est in montibus eminentissia. Tertia: Tertius est huic diuersus modus, cum res communis pluribus, in vno aliquo habet nomen eximium, vt carmen funebre proprie nania: & tabernaculum ducis, Augustale scilicet quod commune est & aliis nomen, intellectu alicui rei peculiariter tribuitur, vt Vrbes, Romam accipimus: & vanales, nouitios: & Corinthia, ara, cum sint vrbes aliae quoque, & vanales multa, & Quarta. Vrbes. Vanales. At tam aurum & argentum, q̄ as Corinthium. Sed ne in his quidem virtus oratoris inspicitur. At illud iam non mediocriter probandum, quod hoc etiam laudari modo solet vt proprie dictum, id Quinta spe- est, quo nihil inueniri possit significantius, vt Caro dixit Caium Cæsarem ad euertendam rempu- bli. sobrium accessisse, vt Virgilius Deductum carmen, & Horatius Acrem tibiam, Annibalemque dirum. In quo modo illud quoque est a quibusdam traditum proprii genus est appositis, quae epi- theta dicuntur, vt dulce mustum, & cum dentibus albis, de quo genere alio loco dicendum est. Eri- am quae bene translata sunt, propria dici solent. Interim autem quae sunt in quoque praecipua, pro- prii locum accipiunt, vt Fabius inter plures imperatorias virtutes, cunctator est appellatus. Post- sunt videri verba, quae plus significant q̄ eloquuntur, in parte ponenda perspicuitatis. Intellectum enim adiuuant. Ego autem libentius emphafim retulerim ad ornatum orationis, qui non vt intel- ligatur, efficiat, sed vt plus intelligatur. At obscuritas fit etiam verbis ab vsu remotis, vt si co- mentarios quis pontificum, & vetustissima foedera, & exoletos scrutatus auctores, id ipsum petat ex eis, vt quae inde contraxerit, non intelligantur. Hinc enim aliqui famam eruditionis affectant, vt quaedam soli scire videantur. Fallunt etiam verba, vel regionibus quibusdam magis familiaria, vel artium propria, vt Atabulus ventus, & nauis saccaria, & in malaco sanum, q̄ vel vitada apud iudicem ignarum significationum earum, vel interpretada sunt. Sicut in his quae homonyma di- cuntur, vt taurus animal sit, an mons, an signum in celo, an nomen hominis, an radix arboris, nisi distinctu, non intelligitur. Plus tamen est obscuritatis in contextu & continuatione sermonis, & Obscuritas in cōtextu. plures modi. Quare nec fit tam longus, vt eum prosequi non possit intentio: nec traiectione tam tardus, vt in hyperbaton finis eius deferatur. Quibus adhuc peior est mixtura verboru, qualis in Prima. illo versu. Saxa vocant Itali, mediis quae in fluctibus aras. Etiam interiectione (qua & oratores, & Secunda. historici frequentiter vtuntur, vt medio sermone aliquem inserant sensum) impediri solent intellectus, nisi quod interponitur breue est. Nam Virgilius illo loco, quo pullum equinum describit, cum di- Quarta. xisset. Nec vanos horret strepitus, compluribus insertis, alia figura, quinto demum versu redit. Tu siqua sonum procul arma dedere, Stare loco nescit. Vtanda in primis ambiguitas, non haec solū, de cuius genere supra dictum est, quae incertum intellectum facit, vt Chremetem audiui percussis se Demeam, sed illa quoque, quae etiam si turbare non potest sensum, in idem tamen verboru vitu in cidit: vt si quis dicat, visum a se hoem librum scribentem. Nam etiam si librum ab hoie scribi pa- teat, male tamen coposuerat, feceratque ambiguu, quantum in ipso fuit. Est etiam in quibusda turba inaniu verboru, qui dum comunem loquendi morem reformidant, ducti specie nitoris, circueunt omnia copiosa loquacitate, quae dicere volunt, ipsam deinde illam seriem cum alia simili iungentes miscentesque, vltra q̄ vllus spiritus durare possit, extendunt. In hoc malum etiam a quibusdam la- boratur: neq̄ id nouum vitium est, cum iam apud Titum Liuium inueniam fuisse preceptorē ali- quem, qui discipulos obscurare q̄ dicerent, iubere, graeco verbo vtens οὐλόω. Vnde illa scilicet Octaua. egregia laudatio, tanto melior, ne ego quide intellexi. Alii breuitatis amulī necessaria quoque ora- tionis subtrahunt verba, & velut satis sit scire ipsos quae dicere velint, quantum ad alios pertineat, nihil putant. At ego ociosum sermonem dixerim, quem auditor suo ingenio intelligit. Quidam emutatis in peruersum dictis de figuris idem vitium consequuntur. Pessima vero sunt ad inuentionem, hoc est, quae verbis aperta, occultos sensus habet, vt cōductus est cecus secus via stare, & qui suos ar- tus morsu lacerasset, fingitur in scholis supra se cubasse. Ingeniosa haec & fortia, vt ex ancipiti di- ferta credantur, perficiunt. At peruasit q̄dem iam multos ista persuasio, vt id iam demum elegan- ter atque exquisite dictum putent, quod interpretandum sit. Sed auditoribus etiam nonnullis grata sunt haec, q̄ cū intellexerint, acumine suo delectant & gaudet, non quasi audiuerint, sed quasi inue- nerint. Nobis prima sit virtus perspicuitatis, ppria verba, rectus ordo, non in longu dilata cōclusio, ni- hil neq̄ desit, neq̄ supfluat. Ita sermo & doctis probabilis, & planus imperitis erit. Haec est loquen- di obseruatio. Nam reru perspicuitas quo modo p̄stada sit, diximus in p̄ceptis narrationis. Similis

Solea
Turdi
Nemia
Augustale

Epitheta - i-
apposita

Emphafis

Exoleti aucto-
res

Atabulus uentus

Saccaria nauis

Malacosanu

Taurus radix
arboris

Homonyma

T. Liuius

non intel-
ligit.
Nona.
Dicima.

Perspicuita
tis virtutes
& forma.

T. Liuius citatur. ut reor no
ille historicus

autē ratio est in oibus. Nā si neq̄ pauciora q̄ oportet, neq̄ plura, neq̄ inordinata aut indistincta dixerimus, erūt dilucida, & negligēter quoque audietibus apta. q̄a id ipm in cōsilio est habēdū, non semp tā esse acrē iudicis intētionē, vt obscuritate apud se ipse discutiat, & tenebris oratiōis infa- rar quoddā intelligētia: suę lumē, sed multis eū frequēter cogitatiōib⁹ auocari, nisi tā clara fuerint q̄ dicem⁹ vt i animū eius oratio vt sol in oculos, etiāsi in eā nō intēdat, incurrat. Quare nō vt in- telligere possit, sed ne oīno possit nō intelligere, curādū. Propter quod etiā repetimus sepe, q̄ non satis percepisse eos qui cognoscunt, putamus. Quae causa vtiq̄ nostra culpa dicta obscurius est, i qua causa ad planiora, & communia magis verba descendimus, cum id ipsum optime fiat, quod i ea nos aliquando non optime fecisse simulamus.

DE ORNATV.

Cap. III.

Enio nūc ad ornatum, in quo sine dubio plus q̄ in ceteris dicēdi partibus sibi indulget orator. Nam emendate quidem, ac i lucide dicentium, tenue praemissi est, magisq̄ i vitium cauere est, q̄ vt aliquam magnam virtutem adeptus esse videaris. Inuentio cum imperitis saepe communis, dispositio modicae doctrinae credi potest, & quae sunt artes altiores, plerumq̄ occultantur, vt artes sint. De- niq̄ omnia haec ad vtilitatem causarum solam referenda sunt. Cultu vero atq̄ ornatu se quoque commendat ipse qui dicit, & in ceteris iudicium doctorum, in hoc vero etiā po- pulare laudem petit. Nec fortibus modo, sed etiam fulgentibus armis, preliatus in causa est Cice- ro Cornelli, qui non affectutus esset docendo iudicem tantum, & vtiliter demum, ac latine, perspi- cūcūq̄ dicendo, vt populus Rom. admirationem suam non acclamatione tantum, sed etiam plau- su confiteret. Sublimitas profecto, & magnificentia, & nitor, & auctoritas expleat illū fragorē, Nec tā insolita laus esset p̄secuta dicere, si vilitata, & ceteris similis fuisset oratio. Atq̄ ego illos credo, qui aderant, nec sentisse quid facerent, nec sponte iudicioque plausisse, sed velut mēte captos, & quo essent in loco ignaros erupisse in hūc volūtatis affectū. Sed ne causae quidem parum cōfert idem hic orationis ornatu. Nam qui libenter audiunt, & magis attendunt, & facilius credunt. Plerūq̄ ipsa delectatione capiuntur, nonnunq̄ admiratione auferuntur. Nam & ferrum affert oculis ter- roris aliquid, & fulmina ipsa non tam nos confunderent, si vis eorum tantum, non etiam ipse ful- gor timeretur. Recte Cicero his ipsis ad Brutū verbis quadam in epistola scribit. Nam eloquen- tiam quae admirationem non habet, nullam iudico. Aristoteles quoque eandem petendam maxime putat. Sed hic ornatu (repetam enim) virilis, fortis, & sanctus sit, nec effeminatam leuitatem, nec fūco eminentem colorem amet, sanguine & viribus niteat. Hoc autem adeo verum est, vt cū in hac maxime parte sint vicina virtutibus vitia, etiam qui vitia vtuntur, virtutis tamen his no- men imponant. Quare nemo ex corruptis dicat, me inimicum esse culte dicētib⁹. Non nego hāc esse virtutē, sed illis eam nō tribuo. An ego fundū cultiorē putem, in quo mihi quis ostenderit li- lia, & violas, & amcenos fontes surgentes, q̄ vbi plena mellis, aut graues fructu vites erunt? Steria lem platani, tonsasq̄ myrtos, q̄ maritam vlmum, & vberes oleas prooptauerim? Habeant illa diui- tes, licet quid essent, si aliud nihil haberent. Nullus ne ergo etiam fructiferis adhibendus est decor? quis negat? Nam & in ordinem certa que interualla redigam eas arbores. Quid enim illo quincun- ce speciosius, qui in quancunq̄ partem spectaueris, rectus est? Sed protinus in id quoque prodest, vt terre succum aequaliter trahant. Surgentia in altum cacumina oleae ferro coercebo, in orbē se for- mosius fundet, & protinus fructum ramis pluribus feret. Decentior equus cuius astricta sint ilia, si idem velocior. Pulcher aspectu si athleta, cuius lacertos exercitatio expressit, idem certamini para- rior. Nunq̄ vera species ab vtilitate diuiditur. Sed hoc quidem discernere modici iudicii est, illud obseruatione dignius, q̄ ipse honestus ornatu pro materię genere debet esse variatus. Atq̄ vt a prima diuisione ordiar, non idem demonstratiuis, & deliberatiuis, & iudicialibus causis conueni- et. Namq̄ illud genus ostentationi compositum, solam petit audientium voluptatē, ideoque omnes dicendi artes aperit, ornatumq̄ orationis exponit, vt qui non insidietur, nec ad victoriā, sed ad so- lum finem laudis, & gloriae tendat. Quare quicquid erit sententiis populare, verbis nitidum, figuris iucundum, translationibus magnificum, compositione elaboratum, velut institor quidam eloquē- tia intuentum, & pene pertractandum dabit. Nam euentus ad ipsum nō ad causam refertur. At vbi res agit, & vera dimicatio est, vltimus sit fame locus. Preterea, nō debet quisq̄, vbi maxima reru momenta versant, de verbis esse sollicitus. Neq̄ hoc eo prinet, vt in his nullus sit ornat⁹, sed vt pressior & seuerior, eo minus confessus, praecipue ad materiam accommodatus. Nam & suadendo sublimius aliquid senatus, cōcitati⁹ populus, & i iudiciis publice, capitalesq̄ cause poscūt accurat-

Inordinata
indistincta
in cōsilio habere
Auocari cogitati-
onibus

dilucide
vitiis care
re est.

Cicero

Acclamatio
Plausus

Attendunt . i.
attenti sunt

Cicero

Aristotelis

Corrupti in duc-
do

Quincunx
Protinus

Vbi maxima reru
momenta versant

Sollicitus de verbis

paruis date excedentia modum nomina, nisi cum ex industria risus inde captatur. Itaq; nec paritidam nequam dixeris hominem, nec deditu forte metetrici nefarisi, q; alterum paru, alteru nimium est. Proinde quaedam hebes, sordida, ieiuna, tristis, ingrata, vilis oratio est. Quae vitia facillime fiunt manifesta contrariis virtutibus. Nam primum acuto, secundum nitido, tertium copioso deinceps hilari, iucundo, accurato diuersum est. Vitanda & *μειωσις*, cum sermone quidem deest aliquid quo minus plenus sit, q; id obscurae potius q; inornatae orationis vitium est. Sed hoc quoq; cum a prudentibus fit, schema dici solet, sicut *ταυτολογία*, id est eiusdem verbi aut sermonis iteratio. Haec enim q; non magnopere summis auctoribus vitata, interim vitium videri potest, in qd saepe incidit etiam Cicero securus tam paruae obseruationis, sicut hoc loco. Non solum igitur illud iudicium iudicii simile iudices non fuit. Interim mutato nomine *επιωνολογία* dicitur, atq; est & ipsum inter schemata, quorum exempla illo loco reddam, quo virtutes erunt. Eior hac *δύο* *λογία* est, quae nulla varietatis gratia leuat tedium, atq; est tota coloris vnus, quae maxime deprehenditur, carens arte oratoria. Ea q; in sententiis, & figuris, & compositione longa, non animis solum, sed etiam auribus est ingratisima. Vitanda *μακρολογία*, id est longior q; oporteat sermo, vt apud Liuium. Legati non impetrata pace retro domum, vnde venerant, abierunt. Sed huic vicina periphrasis virtus habetur. Est & *πελονασμός* vitium, cum superuacuis verbis bneratur oratio. Ego meis oculis vidi. Satis est enim vidi. Emendauit hoc etiam vrbane in Hirciu Cicero. Cui cum pasturum declamans filium, a matre decem mensibus in vtero latum esse dixisset. Quid alie, inquit, in penula solent ferre? Nonnunq; tamen illud genus, cuius exemplum priore loco posui, affirmationis gratia adhibetur. Vocemq; his auribus hausi. At vitium erit, quoties ociosum fuerit, & supererit, non cum adicietur. Est etiam quae *πρὸς ἰσχυρία* vocatur, superuacua (vt sic dixerim) operositas, vt a diligenti curiosus, & a regione superfluitio distat. Atq; vt semel finiam, verbum omne, quod neq; intellectum adiuuat, neq; ornatum, vitiosum dici potest. *κακόζηλον*, id est mala affectatio, per omne dicendi genus peccat. Nam & tumida, & exilia, & praedulcia, & abundantia, & arcessita, & exultantia sub idem nomen cadunt. Deniq; *κακόζηλον* vocatur, quicquid est vltra virtutem, quoties ingenium iudicio caret, & specie boni fallitur, omnium in eloquentia vitiorum pessimum. Nam caetera parum vitantur, hoc petitur. Est autem totum in elocutione. Nam reru vitia sunt stultum, commune, contrarium, superuacuum. Corrupta oratio in verbis maxime impropriis, redundantibus, comprehensione obscura, compositione facta, vocum similitum, aut ambiguarum puerili captatione consistit. Est autem omne *κακόζηλον* vtiq; falsum, etiam si non omne falsum *κακόζηλον*. Vt cum dicitur aliter q; se natura habet, & q; oportet, & q; sat est. Totidem autem generibus corruptitur oratio, quot ornat. Sed de hac parte & in alio a nobis opere plenius dictum est, & in hoc saepe tractabitur, & adhuc spargetur omnibus locis. Loquentes enim de ornatu, subinde quae sunt vitanda, similia virtutibus vitia, dicemus. Sunt inornata & haec, quod male dispositum est, id *ἀνοικονόμητον*, quod male figuratum id *ἀεχμηματρῶν*, quod male collocatum, id *κακοσύνθετον* vocant. Sed de dispositione diximus, de figuris & compositione dicemus. *Ἰσοκρινία* quocq; appellatur quaedam mixta ex varia ratione linguarum oratio, vt si atticis dorica, ionica, aolica etiam dicta confundas. Cui simile vitium est apud nos, si quis sublimia humilibus, vetera nouis, poetica vulgaribus misceat. Id enim tale est monstrum, quale Horatius in prima parte de arte Poetica fingit, Humano capiti ceruicem pictor equinam iungere si velit, & caetera ex diuersis naturis subiciat. Ornatum est quod perspicuo ac probabili plus est. Eius primi sunt gradus in eo quod velis exprimendo concipiendog. Tertius qui haec nitidiora faciat, quod proprie dixeris cultum. Itaq; *ἐνόργασαι*, cuius in praecipis narrationis feci mentionem, quia plus est euidencia, vel vt alii dicunt, representatio, q; perspicuitas, & illud quidem patet, haec se quodammodo ostendit, inter ornamenta ponamus. Magna virtus est, res de quis loquimur, alere, atq; vt cerni videantur, enunciare. Non enim satis efficit, neq; vt debet plene dominatur oratio, si vsq; ad aures vollet, atq; ea sibi iudex de quibus cognoscit, narrari credit, non exprimi, & oculis mentis ostedi. Sed quoniam pluribus modis accipi solet, non equidem in omnes eam particulas secabo, quarum ambitiose a quibusdam numerus augetur, sed maxime necessarias attingam. Est igitur vnum genus quo rota rerum imago quodammodo verbis depingitur. Constitit in digitos extemplo arrectus vterq; & caetera, quae nobis illam pugilum congregantium aciem ita ostendunt, vt non clarior futura fuerit spectantibus. Plurimum in hoc genere sicut in caeteris eminet Cicero. An quisq; tam procul a concipiendis imaginibus rerum abest, vt cu illa in Verrē legit. Crete soleatus pretor Populi Ro, cum pallio purpureo, tunicaq; talarī, muliercula nixus in littore, nō solū ipsum os intueri

In Tautologia saepe cicrone incidere

operositas vt semel finiam

Corrupta oratio

Quot modis corrumpitur oratio

Ornatu qd

Cultus qd

Euidencia siue representatio & perspicuitas differunt

Quaedam emdencia siue representatio

Miosis.
Tautologia Cicero
Epanalepsis Homocologia.
Macrologia Liuius
Pleonasm.
Periphrasis Cicero
Periergia.
Cacozelon.
Anceconometon.
Aschematō *ἀεχμηματρῶν*
Cacofyntheton.
Cœnismos. *ἰσοκρινία*
Ornatum.
Enargia. Horati.
Aeneid. v.
Virg.
Cicero

videatur, & locū & habitum, sed quaedam etiam ex his quae dicta non sunt sibi ipse astruat. Ego certe mihi cernete vdeor, & vultum, & oculos, & deformes vtriusq; bladias, & eoru qui aderat, caecitiam auersatione, ac timidam verecundiam. Interim ex pluribus efficitur illa quae conamur exprimere facies, vt est apud eundē (Nāq; ad omniū ornadi virtutū exemplū vel vnus sufficiat) in de scriptione cōiuii luxuriosi. Videbar videre alios intrantes, alios vero exeuntes, quosdam ex vino vacillantes, quosdā hesternā potatione oscitantes. Humus erat immunda, lutulenta vino, coronis languidulis, & spinis cooperta pisciū. Quid plus videret quā intrasset? Sic vbiū captarū crescit miseratio. Sine dubio enim qui dicit expugnata esse ciuitatē, cōplectitur omnia quaeq; talis fortuna recipit, sed in affectus minus penetrat breuis hic velut nūcius. At si aperias hęc q; verbo vno inclusa erāt, apparebūt effuse per domos ac rēpla flamme, & ruentiū tectorū fragor, & ex diuersis clamoribus vnus quidā sonus, aliorū fuga incerta, alii in extremo cōplexu suoru coherentes, & in fantiū foeminarūq; ploratus, & male vsq; in illū diē seruati fato senes, tū illa pphanorū sacrorūq; direptio, efferentiū pēdas repetentiūq; discursus, & acti ante suū quisq; pēdonē catenati, & conata retinere infantem suū mater, & sicubi maius lucrū est, pugna inter victores. Licet enim hęc oīa (vt dixi) complectatur euerio, minus est tamen totum dicere, q; omnia. Consequemur autem vt manifesta sint, si fuerint verisimilia, & licebit etiam falso affingere quicquid fieri solet. Continēgit eadem claritas etiam ex accidentibus. Mihi frigidus horror Membra quatit, gelidusq; coicē formidine sanguis. Et trepidē matres pressere ad pectora natos. Atq; huius summe, iudicio quidē meo, virtutis facillima est via. Naturā intueamur, hanc sequamur. Omnis elegātia circa opera vitē est, ad se refert quisq; quae audit, & id facillime accipiūt animi, qd cognoscunt. Praclare vero ad inferendā rebus lucē repetēte sunt similitudines, quarū alię sunt quae probationis gratia inter argumenta ponuntur, alię ad exprimendā rerum imaginem compositae, quod est huius loci proprium. Inde lupi ceu Raptores atra in nebula, & Misi aui similis, quae circum littora, circū Piscofos scotudinis gratia asciumus, aut obscurū sit, aut ignotum. Debet enim qd illustrandē alterius rei gratia assumitur, ipsum esse clarior eo quod illuminat. Quare sane poetis quidē permittamus huiusmodi exempla. Qualis vbi hibernam Lyciā Xanthiq; fluenta Deserit, aut Delon maternā inuisit Apollo. Non idē decebit oratorem, vt occultis aperta demonstrat. Sed illud quoq; de quo in argumentis diximus, similitudinis genus ornat orationem, sicutq; sublimē, floridā, iucundam, mirabilē. Nam quo quaeq; longius petita est, hoc plus affert nouitatis, atq; inexpectata magis est. Illa vulgaria videri possunt, & vtilia tantum ad conciliandā fidem, vt terram cultu, sic animum disciplinis meliorem vberiorēq; fieri. Et vt medici abalienata morbis membra pēdicūt, ita turpes ac perniciōsios etiā si nobis sanguine cohēreant amputandos. Iā sublimius illud pro Archiā, Saxa atq; solitudines voci respondent, bestię sepe immanes cantu fleūtūtur, atq; consistūt. & caetera. Qd quidē genus a quibusdā declamatoria maxime licētia corruptū est. Nam & falsis vtūtur, nec illa iis quibus tandē similia videri volunt, applicant, quorū vtrūq; in iis est, quae me iuvene vbiq; cantari solebant. Magnorū fluminū nauigabiles fontes sunt, & generosioris arboris statim planta cū fructu est. In omni autē parabola aut pēcedit similitudo, & res sequitur; aut pēcedit res, & similitudo sequitur. Sed interim libera & separata est, interim qd longe optimū est, cū re cuius est imago, connectitur collatione inuicē respōdente, qd facit redditiō cōtraria, quae *ἀνταπόδοσις* dicitur. Praeceptū redditiō illa cuius modo feci mentionē. Inde lupi ceu Raptores atra in nebula. Sequitur in primo Georgicon post longam de bellis ciuilibus atq; externis cōquestionē. Vt cū carceribus sese effudere quadrigae, Addūt se in spatia, & frustra retinacula tendens Ferrur equis auriga, neq; audit currus habenas. Sed hęc sunt sine Antapodosi. Redditiō autē illa rem vtrāq; cōparat, & velut subiciit oculis, & pariter ostendit. Cuius preclara apud Virgiliū multa reperio exempla, sed oratoris potius vtendū est. Dicit Cicero pro Murena. Vt aiunt in grēcis artificibus eos auloedos esse, qui citharocedi fieri nō potuerūt, sic nos videmus qui oratores euadere nō potuerunt, eos ad iuris studium deuenire. Illud pro eodem iam pene poetico spiritu, sed tamen cū sua redditione, qd est ad ornatum accommodatius. Nam vt tempestates sepe certo aliquo caeli signo commouentur, sepe ex improuiso, nulla ex certa ratione, obscura aliqua ex causa cōcitantur. Sic in hac comitiōrū tempestate populari sepe intelligas quo signo commota sit, sepe ita obscurū est, vt sine causa excitata videatur. Sūt & illē breues. Vagiq; per syluas ritu ferarum. Et illud Ciceronis in Clodium. Quo ex iudicio velut ex incendio nudus effugit. Quibus similia possunt cuiuscūq; etiam ex quotidiano sermone succurrere. Huic subiacet virtus nō solum aperte ponendū rem ante oculos, sed circūcise

interesset.

Attende facundia, gentiliorm & torrentem dicendi copia

Similitudines Praeceptū eximium nota

Virg.

Cicero

Parabola

Parabolē lex ἀνταπόδοσις

Virgili. 1. redditiō

Cicero

Cicero

Cicero

Omni dicit qd parabola tres sunt species. ἰσχωρ. ὁμοιον & ἑωραγωγη. auctore Iulio ruffi mano in libro de figuris char. 61.

Βεβαρυον

atq; velociter. Ac merito laudatur breuitas integra, sed ea minus prestat quoties nihil dicit, nisi quod necesse est. *Βεβαρυον* vocat, que reddetur inter schemata. Est vero pulcherrima, cum plura paucis complectimur, quale Sallustii est. Mithridates corpore ingenti perinde armatus. Hoc male imitantes sequitur obscuritas. Vicina predicte, sed amplior virtus est *Βεβαρυον*, altiore prebens intellectum, que verba per se ipsa declarat. Eius due sunt species, altera que plus significat quam dicit, altera que etiam id quod non dicit. Prior est & apud Homerum, cum Menelaus Graios in equum ascendisse ait, nam verbo vno magnitudinem eius ostendit, & apud Virgilium, Demissum lapsi per funem. Nam sic quoque altitudo demonstrata est. Idem Cyclopa cum iacuisse dicit per antrum, prodigiosum illud corpus spatio loci mensus est. Sequens positum est in voce, aut omnino suppressa, aut etiam abscondita. Supprimitur vox, ut fecit pro Ligario Cicero. Quod si in tanta fortuna bonitas tanta non esset, quod tu per te inquam obtines. Intellego quid loquar. Tacuit enim illud, quod nihilominus accipimus, non deesse homines qui ad crudelitatem esse impellerent. Abscinditur per *ἀποσιώπησιν*, que quoniam est deesse homines qui ad crudelitatem esse impellerent. Abscinditur per *ἀποσιώπησιν*, que quoniam est deesse homines qui ad crudelitatem esse impellerent. Abscinditur per *ἀποσιώπησιν*, que quoniam est deesse homines qui ad crudelitatem esse impellerent.

Sallustius

Emphasis

Homerus

Virgilius

Cicero

αφρα

διωσις

φαιλασία

εσσασία

ωρεσσασία

Callius

Amplificatio in nomine

Cicero

In adiuncto verbo

Cicero

Quatuor amplificationum modi

Primus

Secundus

Tertius

Quartus

Cicero

DE AMPLIFICATIONE. CAP. IIII.

Rima est igitur amplificandi vel minuendi species in ipso rei nomine, ut cum eum qui sit cecus, occisum, eum qui sit improbus, latrone, contraque eum qui pulsauit, attigisse, qui vulnerauit, lesisse, dicimus. Vtriusque pariter exemplum est pro M. Caelio. Si vidua libere, proterua petulenter, diues effulse, libidinosa meretricio more viuere, adulterum ego putare, si quis hanc paulo liberius salutasse: Nam & impudicam meretricem vocauit, & eum, cui longior cum illa fuerat usus, liberius salutasse. Hoc genus increfcit, ac fit manifestius, si ampliora verba cum ipsis nominibus pro quibus ea posita sumus, conferantur, ut Cicero in Verrero. Non enim furem, sed raptorem, non adulterum, sed expugnatorem pudicitie: non sacrilegum, sed hostem sacrorum religionumque: non farrucum, sed crudelissimum carnificem ciuili sociorumque in vestrum iudicium adduximus. Illo enim modo ut sit multum, hoc etiam plus ut sit efficitur. Quatuor tamen maxime generibus video constare amplificationem, incrementum, comparationem, ratiocinationem, congeriem. Incrementum est potestissimum, cum magna videntur etiam que inferiora sunt, ad aut gradu vno fit, aut pluribus: per id venit non modo ad summum, sed interim quodam modo supra summum. Omnibus his sufficit vel vnum Ciceronis exemplum. Facinus est vincire ciuem Romanum, scelus verberare, prope parricidium necare, quid dicam in cruce tollere? Nam & si tantum verberatus esset, vno gradu increuerat ponendo etiam id esse facinus, quod erat inferius. Et si tantum occisus esset, per plures gradus ascenderat. Cum vero dixerit prope parricidium necare, supra quod nihil est, adiecit, quid dicam in cruce tollere? Ita cum id quod maximum esset occupasset, necesse erat in eo quod ultra est, verba desicere. Fit & aliter supra summum adiectio, ut apud Virgilium de Lauso. Quo pulchrior alter non fuit excepto Laurenti corpore Turni. Summum est enim quo pulchrior alter non fuit. Huic deinde aliquid supra positum est. Tertius quoque est modus, ad quem non per gradus itur, & quod non est plus quam maximum, sed quo nihil maius est. Matrem tuam occidisti, quid dicam amplius? matrem tuam occidisti. Nam & hoc augendi genus est, tantum aliquid efficere, ut non possit augeri. Crescit oratio minus aperte, sed nescio an hoc ipso efficacius, cum citra distinctionem in contextu & cursu semper aliquid priore maius insequitur, ut de vomitu in Antonium Cicero. In coetu vero populi Romani, negotium publicum gerens, magister equitum, Singula incrementum habet. Per se deforme;

Ego te consule puté qui tu me non putes esse senatore!

vel non in coetu vomere, in coetu etiam non populi, etiam non Romani, vel si nullum negotium ageret, vel si non publicum, vel si non magister equitum. Sed alius diuideret hec, & circa singulos gradus moraretur, hic in sublime etiam currit, & ad summum peruenit non nixu, sed impetu. Verum ut hec amplificatio in superiora tendit, ita que fit per comparationem, incrementum ex minoribus petit. Augendo enim quod est infra, necesse est extollat id quod supra positum est, ut idem atque in eodem loco. Si hoc tibi inter cenam, & in illis immanibus poculis tuis accidisset, quis non turpe duceret? In coetu vero populi Romani. Sed & in Catilina. Serui mehercle mei, si me isto pacto metuerent, ut te metuunt omnes ciues tui, domum meam relinquendam putare. Interim proposito velut simili exemplo efficiendum est, ut sit maius id quod a nobis exaggerandum est, ut idem pro Cluentio, cum exposuisset Miletiam quandam a seculis hereditibus pro abortu pecunia accepisse. Quato est inquit Oppianicus in eadem iniuria maiore supplicio dignus? Siquidem illa cum suo corpori vim attulisset, se ipsa cruciavit, hic autem idem illud effecit per alieni corporis vim atque cruciatum. Nec putes quod hoc, quod est simile, illi ex argumentis loco quo maiora ex minoribus colliguntur, idem esse. Illic enim probatio petitur, hic amplificatio. Sicut in Oppianico, non id agitur in illa comparatione, ut ille male fecerit, sed ut peius. Est tamen quod diuersarum rerum quedam vicinia. Repetam itaque hic quoque idem quo sum illic usus exemplum, sed non in eodem usum. Nam hoc mihi ostendendum est, augendi gratia non rota modo totis, sed etiam partes partibus comparari, sicut hoc loco. An vero vir amplissimus Pub. Scipio Poth. max. Tib. Gracchum medio criter labefactatem statim reip. priuatum interfecit, Catilinam orbem terre cede a te incendio vastare cupientem nos consules perferemus? Hic & Catilina Graccho, & status reip. orbem terrarum, & mediocriter labefactatio cedi & incendiis & vastationi, & priuatus consulibus comparatur, que si quis dilatare velit, plenos per singula locos habeat. Quas dixi per ratiocinationem fieri amplificationes, videamus an satis proprio verbo significauerim. Nec sum in hoc sollicitus, dum res ipsa volentibus discere appareat. Hoc sum tamen secutus, quod hec amplificatio alibi posita est, alibi valet, ut aliud crescat, aliud augeatur, inde ad id quod extolli volumus, ratio deducitur. Obiecturus Antonio Cicero merum & vomitum, Tu inquit istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate. Quid fauces & latera ad ebrietatem minime sunt ociosa? Nam respicientes ad hec possumus aestimare quantum ille vini in Hippie nuptiis exhauserit, quod ferre & coquere non possit illa gladiatoria corporis firmitate. Ergo si ex alio colligitur aliud, nec improprium, nec inusitatum nomen est ratiocinationis, ut quod ex eadem causa inter status quoque habemus. Sic ex insequentibus amplificatio ducitur. Siquidem tanta vis fuit vini erumpentis, ut non casum afferret aut voluntatem, sed necessitatem ubi minime deceret, vomendi, & cibum non recens, ut accidere interim solet, redderetur, sed quod visque in posterum die redundaret. Idem hoc prestant que antecesserunt. Nam cum Eolus a Iunone rogatus Cauum conuersa cuspide montem Impulit in latus, ac venti velut agmine facto, Qua data portaruunt, apparet quanta sit futura tempestas. Quid? cum res atrocissimas, quasque in summam ipsi extulimus inuidiam, eleuamus consulto, quo grauiora videantur que secutura sunt? ut a Cicerone factum est, cum illa diceret, Leuia sunt hec in hoc reo crimina, metu virgarum Nauarchus nobilissimum ciuitatis precio redemit, humanum est. Alio ne securi feriretur, pecunia dedit, visitatum est. Nonne usus est ratiocinatione, qua colligerent audientes, quantum illud esset quod inferebatur, cui comparata hec humana videretur atque visitata? Sic quoque solet ex alio aliud augeri, ut cum Hannibalis bellicis laudibus ampliatur virtus Scipionis. Et fortitudinem Gallorum Germanorumque miramur, quo sit maior. C. Cesaris gloria, illud quoque est ex relatione ad aliquid, quod non eius rei gratia dictum videtur amplificationis genus. Non putat indignum Troiani principes Graios Troianosque propter Helenam speciem tot mala, tanto temporis spatio sustinere, quenam igitur illa forma credenda est? Non enim hoc dicit Paris quod eam rapuit, non aliquis iuuenis, aut vnus e vulgo, sed senes, & prudentissimi, & Priamo assidentes. Verum & ipse rex decem bello exhaustus, amittis tot liberis, imminete summo discrimine, cui faciem illam ex qua tot lachrymarum origo fluxisset, inuisam atque abominandam esse oportebat, & audit hac & ea filiam appellans iuxta se locat, & excusat etiam, atque sibi esse malorum causam negat. Nec mihi videtur in Symposio Plato, cum Alcibiadem contentem de se quid a Socrate pati voluerit, narrat, ut illum culparet hec tradidisse, sed ut Socratis inuictam continentiam ostenderet, que corrupti speciosissimi hominis tam obuia voluptate non posset. Quin ex instrumento quoque herosum illorum magnitudo astimanda nobis datur. Ad hoc prinet Clypeus Aiacis, & hasta Pelias Achillis. Qua virtute egregie Pelias hasta est usus in Cyclope Virgilius. Nam quod illud corpus mete concipiam, cuius Truca manu pinus regit. Quid? cum vix lorica duo Multiplicem conixi humeris ferrat, quatus? Demoleos, qui indutus eam cursu palares Troas agebat? Quid M. Tullius de M. Antonii luxuria tantum saltu fingere potuisset?

Per comparationem

Primo modo

Secundo

Cicero

Cicero

Cicero

Tertio com

parado partes

partibus

Cicero

Per ratiocinationem

Nec sum in hoc sollicitus, alibi dixerisset de hoc

Ratiocinatio quoque

habeamus

Secundo modo

Tertio

Quarto

Quinto

Homerus

Plato

Sexto

Demoleos

Virgilius

Cicero

Tam obuia voluptate

luptate

instrumento

oparejo de guerra

Plato

Assidentes pro amo

Decem bello

Tam obuia voluptate

luptate

instrumento oparejo de guerra

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

quantum ostendit dicendo: Conchyliatis Cn. Pompeii peristromatis seruorū in cellis stratos lectos videres. Cōchyliata peristromata, & Cn. Pompeii, & in cellis seruorū, nihil potest dici vltra, & ne cesse est tamē vltra infinito plus ī domino cogitare. Et hoc simile est illi qđ ēμφασισ dicit, sed illa ex verbo, hoc ex re cōiecturā facit, tātoq; plus valet, quāto res ipsa verbis est firmior. Potest ascribi amplificationi cōgeries quoq; verborū ac sententiā idē significantiū. Nā etiā si nō per gradus ascendāt, tamē velut aceruo quodā alleuantur. Quid enī tuus ille Tubero districtus in acie Pharsalica gladius agebat: cuius latus ille mucro petebat: qui sensus erat armorū tuorū: quē tua mēs oculi: manus: ardor animi: quid cupiebas: qđ optabas: Simile est hoc figure, quā σωμασποισις vocant: sed illic pluriū rerū est cōgeries, hic vniū multiplicatio. Hęc etiā crescere solet verbis oibus altius atq; altius insurgētibus. Aderat ianitor carceris, carnifex p̄toris, mors terrorq; sociorū & ciuiū Romanorū licitor Sextius. Eadē fere est ratio minuendi. Nam totidem sunt ascendētib; quot descendētib; gradus. Ideoq; vno ero exēplo contētus eius loci, quo Cicero ī oratione Rulli hoc dicit. Pauci tamē qui p̄ximī astiterāt, nescio quid illū de lege agraria voluisse dicere suspicabantur. Quod si ad intellectū referas, minutio est: si ad obscuritatē, incrementū. Scio posse videri quibusdā specie amplificationis Hyperbolē quoq; nā & hęc in vtrāq; partē valet, sed quia excēdit hoc nomē, in tropos differenda est. Quos continuo subiungerem, nisi esset a ceteris separata ratio dicēdi, quē constat non propriis, sed translatis. Demus ergo breuiter hoc desiderio iam pene publico, ne omittamus eū quem pleriq; p̄cipuū ac pene solum putant, orationis ornatum.

DE GENERIBVS SENTENTIARVM. CAP. V.

Sententiam veteres quod animo sensissent vocauerūt. Id cum est apud oratores frequentissimū, tum etiā in vsu quotidiano quasdā reliquias habet. Nā & iurati, ex animi nostri sententiā, & gratulantes, ex sententiā dicimus. Non raro tamen & sic locuti sunt, vt sensa sua dicerēt, nā sensus corporis videbātur. Sed cōsuetudo iam tenuit, vt mente cōcepta sensus vocaremus, lumina autē, p̄cipueq; in clausulis posita, sententiā, quē minus crebra apud antiquos, nostris tēporibus modo carēt. Ideoq; mihi de generibus earū, & de vsu arbitror pauca dicēda. Antiquissimē sunt, q̄ proprie quis omnibus idē sit nomē, sententię vocant, quas greci γένεσις appellant. Vtrūq; tamen nomen ex eo accepit, q̄ similes sunt cōsiliis aut decretis. Est autē hęc vox vniuersalis, quā etiā citra cōplexū causę possit esse laudabilis. Interim ad rem tantū relata, vt Nihil est tā populare q̄ bonitas. Interim autē ad personā, quales est Afrī Domitii, Princeps qui vult omnia scire, necesse habet multa ignoscere. Hanc quidā partē Enthymematis, quidā initiū aut clausulā epicherematis esse dixerunt, & est aliquando, nō tamē semper illud verius, esse eā aliquādo simplicē, vt eā quam supra dixi, aliquādo ratione subiecta. Nā in omni certamine qui opulentior, etiam si accipit iniuriā, tamen quia plus potest, facere videtur. Non unq̄ duplicē. Obsequiū amicos, veritas odii parit. Sunt & qui decē genera fecerunt, sed eo modo quo fieri vel plura possunt, per interrogationē, comparationē, inficiationē, similitudinē, admirationē, & cetera huiusmodi. Per oēs enim figuras tractari potest. Illud notabile ex diuersis. Mors misera non est, aditus ad mortē miser est. Ac recte quidē sunt tales. Tā deest auaro qđ habet qđ quod non habet. Sed maiorem vim accipiunt ex mutatione figure, vt Vsq; adeo ne morti miserū est! Acrius enim hoc, qđ per se, mors misera nō est. Et translatione a cōmuni ad propriū. Nam cū sit rectū, nocere facile est, prodesse difficile, vehemētius apud Ouidiū Medea dicit. Seruare potui, perdere an possim rogas? Vertit ad personam Cicero. Nihil habet Cesar nec fortuna tua malus, qđ vt possis: nec natura melius, qđ vt velis seruare qđ plurimos. Ita quę erāt rerū propria, fecit hominis. In hoc genere custodiendū est, & id quidē vbiq; ne crebre sint, ne palā falsę, quales frequenter ab his dicūtur qui hęc catholica vocāt, & quicquid pro causa videtur, quasi indubitātū pronunciant, & ne passim & a quocūq; dicant. Magis enī de cet eos, in quibus est auctoritas, vt rei pōdus etiā persona cōfirmet. Quis enī ferat puerū aut adolescentulum aut etiā ignobilem, si iudicet in dicendo, & quodāmodo p̄cipiat. Enthymema quoq; est omne, qđ mēte cōcipimus, p̄prie tamē dicitur, quę est sententiā ex cōtrariis, p̄pterea qđ emine re videtur inter ceteras, vt Homerus poeta, vrbs Roma. De hoc in argumētis satis dictū est. Non semper autē ad p̄bationē adhibetur, sed aliquādo ad ornatū. Quorū igitur impunitas Cesar tuę clemētię laus est, eorū te ipsorū ad crudelitatem acuet oratio: nō qđ sit ratio dissimilis, sed qđ iā per alia vt id iniustū appareret, effectū erat. Et addita in clausula est epiphonematis modo nō tā p̄batio, qđ extrema quasi insultatio. Est enī epiphonema rei narratę vel p̄bate summa acclamatio. Tā tē molis erat Romanā cōdere gentē. Facere enim probus adolescēs periculose, qđ perpeti turpiter

Aferbi. 1. supponi subijci

Imminutio nis ratio.

Cicero

Inec.

Sententia quid sit.

Sententię. Sensa.

Sententię p̄prie dicta.

Afer Domitius

Sententię sim plex.

Sententię ad iecta ratioe

Sententię duplic.

Recte sententię & quę mutant figurā. 1. ex rectis sunt figurata.

Enthymema.

Epiphonema.

maluit. Est & qđ appellatur a nouis γένεσις, qua voce omnis intellectus accipi pōt. Sed hoc noīe donarunt ea quę non dicunt, verū intelligi volūt, vt in eū quē sepius a ludo redemerat soror, agensem cū ea talionis qđ ei pollicē dormiēti recidisset: Eras dignus vt haberes integrā manū. Sic enī audi tur, vt depugnaret. Vocatur aliquid & clausula, quę si est qđ conclusionē dicimus, & recte, & qui buldā in partibus necessaria est. Quare prius de facto vestro fateamini necesse est, qđ Ligariū culpā vllam reprehēdatis. Sed nūc illud volūt, vt omnis locus, omnis sensus in fine sermonis feriat aurem. Turpe autē & prope nefas ducit respirare vilo loco, qui acclamationē nō petierit. Inde minuti corruptiq; sensiculi, & extra rē petiti. Neq; enī possunt tā multę bonę sententię esse, qđ necesse est multę sint clausule. Hęc magis noua sententiā genera ex opinato, vt dixit Vibius Crispus in eū, qui cū loricator in foro ambularet, p̄tēdebat se id metu facere. Quis tibi sic timere permittit? Et insigniter Afrīcanus apud Nerone de morte matris. Rogāt te Cesar Gallię tuę, vt felicitatem tuā fortiter feras. Sunt & alio relata, vt Afer Domitius cū Cloantillā defenderet, cui obiectum crimē, qđ virū qui inter rebellātes fuerat, sepelisset, remisert Claudius, in epilogo filios ei⁹ al loquens. Matrē tamē inquit pueri sepelitore. Et aliū de petita. i. in aliū locū ex alio trāsata. Pro Spathale Crispus, quā qui heredē amator instituerat, decessit, cū haberet annos duodeuiginti. O homine diuini, qui sibi indulget. Facit quasdā sententiā sola geminatio, qualis est Senecę in eo scripto qđ Nero ad senatū misit occisa matre, cū se picliratū videri vellet. Saluti me esse adhuc nec credo nec gaudeo. Melior, cū ex cōtrariis valet. Habeo quem fugiā, quem sequar nō habeo. Quid? qđ mihi ser cū loqui nō possit, tacere nō poterat. Ea vero sit pulcherrima, cū aliqua cōparatiōe clarescit. Trachallus cōtra Spathalen. Placet hoc, ergo leges diligentissimę pudoris custodes, decimas vxo ribus dari, quartas meretricibus iubent. Sed horum quidem generum & bonę dici possunt & male. Ille semper vitiosus, vt a verbo. Patres conscripti. Sic enim incipiendum est mihi, vt meminēris patrum. Peius adhuc quo magis falsum est & longius petum. Contra eandem sororem gladiatoris, cuius modo feci mentionem. Ad digitum mihi pugnaui. Et etiam generis eiusdē, nescio an vitiosissimū, quoties verborum ambiguitas cū rerū falsa quadam similitudine iungitur. Clarū auctorem iuuenis audiui, cum lecta in capite cuiusdam ossa sententię gratia tenēda matri dedisset. Infelicissima femina nondū extulisti filium, & iam ossa legisti. Ad hoc pleriq; minimis etiā inuentiunculis gaudēt, quę excusę risum habēt, inuentę facie ingenii blandiuntur. De eo qđ naufragus, & ante agrorū sterilitate vexatus in scholis fingitur se suspendisse. Quē nec terra recipit nec mare, pendeat. Hinc simile in illo de quo supra dixi, cui pater sua membra laceranti venenū de dit. Qui hęc edit, debet hoc bibere. Et in luxuriosum, qui & τρυφαστικος simulasse dicitur. Necte la queū, habes qđ faucibus tuis irascaris. Sume venenū, decet luxuriosos bibēdo mori. Alia vana, vt suadētis purpuratis, vt Alexandrū Babylonis incendio sepeliāt. Alexandrū sepelio, hoc quisq; spectabit et tecto: quasi vero id sit in re tota indignissimū. Alia nimia, vt de Germanis dicentē quēdā audiui. Caput nescio vbi impostū, & de viro forti. Bella vmbone propulit. Sed finis non erit, si singulas corruptorū prosequar formas. Illud porius, qđ est magis necessariū. Duę sūt diuersę opinio nes, aliorū sententiā solas pene spectantiū, aliorū omnino damnantiū, quorū mihi neutri admodū placet. Densitas earū obstat inuice, vt in latis omnibus fructibusq; arborū, quorū nihil ad iustam magnitudinem adolefcere potest, qđ loco in quē crescat caret. Nec pictura in qua nihil circūlitū est, eminet. Ideoq; artifices etiam cū plura in vnam tabulā opera cōtulerunt, spatiis distinguunt, ne vmbre in corpora cadant. Facit res eadem conscissam quoq; orationē. Subsistit enim omis sententiā. Ideoq; post eam vtrūq; aliud est inicitium. Vnde soluta fere oratio, & e singulis nō membris, sed frustis collata, structura caret, cum illa rotunda & vndiq; circūfusa insistere inuicem nequeat. P̄ter hoc etiam color ipse dicēdi q̄libet clarus multis tamen ac variis velut maculis conspergi tur. Porro vt assert lumen clauus purpurę locoq; insertus, ita certe neminem deceat intertextā pluri bus notis vestis. Quare licet enitere, & aliquatenus extare videantur, tamē & lumina illa nō flā me, sed scintillis inter fumum emicātib; similia dixeris, quę nec appareāt quidem, vbi rota lucet oratio, vt in sole sidera ipsa desinunt cerni, & quę crebris paruisq; conatibus se artollunt, inæqua lia tantum & velut confragosa, nec admirationem consequuntur eminentium, & planorum gra tiam perdunt. Hoc quoq; accidit, qđ solas captanti sententiā, multas necesse est dicere leues, frigi das, ineptas. Non enim potest esse delectus, vbi numero laboratur. Itaq; videas & diuisionē p̄ sen tentiā poni, & argumentum, si tantum in clausula calce pronuncietur. Occidisti vxorē ipse adul ter, non ferrem te etiam si repudiasses, diuisio est. Vis scire venenum esse amatorium? viuetet ho mo, nisi illud bibisset: argumentum est. Nec multas pleriq; sententiā dicunt, sed omnia tanq; sem

11. 1. quod dixit soror. Dignus ora ut depugnaret. Sic auditur hō sic intelligitur. Dignus eras. Fo. LXXI. q̄ habet es integram manū. V. sus. p̄t. qđ tiamus mo do loquor. Noētia. di græcanito.

Clausula; Taliud;

Cicero

Vibius Crispus

Nota senti tentiā ge nera; Prætebat

Africanus

Domitius afer

Crispus Scripto

Trachallus Clarescit

Vitiosa ge nera;

Inaufragis

τρυφαστικος

Quasi uero

Vmbra pi eturæ

Nō mēbris sed frustis

Diuisio Argumentū

puto legendū in uersis litteris Da. Mestū &c

tentias. Huic quibusdā contrariū studiū, qui fugiunt ac reformidāt omnem hanc in dicēdo volu-
tatem, nihil p̄ probantes nisi planū, & humile, & sine conatu. Ita dum timent ne aliquādo cadāt,
semper iacent. Quod enim tantū in sentētia bona crimen est: non causę prodest: non iudicem mo-
uet: non dicentē commendat: At est quoddā genus quo veteres nō vtebātur, & quā vos vocatis
vetustatem: Nam si illā extremam, multa Demosthenes quę ante eū nemo. Quo modo potest pro-
bare Ciceronem, qui nihil putat ex Catone Gracchisq; immutandū: Sed ante hoc simplicior ad-
huc ratio loquēdi fuit. Ego vero hęc lumina orationis, velut oculos quosdā esse eloquētię credo.
Sed neq; oculos esse toto corpore velim, ne cętera membra sūi officium perdant. Et si necesse sit,
veterem illū horrorem dicendī malim, q̄ istā nouam licentiā. Sed patet media quędā via, sicut in
cultu victuq; accessit aliquis citra reprehensionē nitor, quem sicut possumus adiciamus virtuti
bus. Prius tamen sit vitiis carere, ne dum volumus esse meliores veteribus, simus tantū dissimiles
Reddam nunc quā proximā esse dixeram partē de tropis, quos motus clarissimi nostrorū aucto-
res vocant. Horū tradere precepta & grammaticī solent. Sed a me, et de istorū officio loquerer,
dilata pars hęc est, quia de ornatu orationis grauior videbatur locus, & maiori operi seruandus.

DE TROPIS. CAP. VI.

Tropus est verbī vel sermonis a propria significatione in aliā cum virtute muta-
tio. Circa quem inexplicabilis & grammaticis inter ipsos, & philosophis pugna
est, quę sint genera, quę species, qui numerus, quis cui subiiciatur. Nos omisiss q̄
nihil ad instituendum oratorem pertinent, cauillationibus, necessarios maxime
atq; in vsum receptos exequemur, hoc modo in his annotasse contēti, quosdam
gratia significationis, quosdā decoris assumi, & esse alios in verbis propriis, alios
in translatis, vertiq; formas non verborum modo, sed etiam sensuum, & compositionis. Quare mi-
hi videntur errasse, qui non alios crediderunt tropos, q̄ in quibus verbum pro verbo poneretur.
Neq; illud ignoro, in iisdem fere qui significādī gratia adhibentur, esse & ornatum, sed nō idē ac-
cidet contra, eruntq; quidam tantū ad speciem accommodati. Incipiamus igitur ab eo, qui cū fre-
quentissimus est, tū longe pulcherrimus, translatione dico, quę Metaphora gręce vocatur. Quę
quidem cū ita est ab ipsa nobis concessa natura, vt indocti quoq; ac nō sentientes ea frequēter vtā-
tur, tum ita iucunda atq; nitida, vt in oratione q̄libet clara, proprio tamen lumine eluceat. Neq;
enim vulgaris esse, nec humilis, nec insuauis, recte modo ascripta sit, potest. Copiam quoq; sermonis
auget permutando, aut mutuando quę non habet, quodq; difficillimum est, prestat ne vlli rei no-
men deesse videatur. Transfertur ergo nomē aut verbū ex eo loco in quo propriū est, in eū in quo
aut propriū deest, aut translātū proprio melius est. Id facimus, aut quia necesse est, aut quia signi-
ficantius, aut (vt dixi) quia decentius. Vbi nihil horum prestabit, quod transferretur improprium
erit. Necessitate rustici dicunt gemmam in vitibus. Quid enim dicerent aliud: & stirre segetes, &
fruticibus laborare. Necessitate nos durum hominem, aut asperū. Non enim propriū erat qd̄ da-
remus his affectibus nomē. Iā incensum ira, & inflāmatum cupiditate, & lapsum errore, significā-
di gratia. Nihil enim horum suis verbis, q̄ his accersitis magis proprium erat. Illa ad ornatū: Lu-
men orationis, & generis claritatem, & concionum procellas, & eloquētię flumina, vt Cicero pro
Milone Clodium fontem glorię eius vocat, & alio loco segetem, ac materiam. Quędam etiā pa-
rum speciosa dictū per hanc explicantur. Hoc faciunt nimio ne luxu obtusior vsus Sit genitālī
aruo, & sulcos obliuet inertes: In totum autem metaphora breuior est q̄ similitudo, eoq; distat,
q̄ illa comparatur rei quā volumus exprimere, hęc pro ipsa re dicitur. Comparatio est enim cum
dico fecisse quid hominem vt leonem. Translatio est cum dico de homine, q̄ leo est. Huius vis oīs
maxime quadruplex videtur. In rebus animalibus aliud pro alio ponitur, vt de agitatore, Gu-
bernator magna conorsit equum vi. Et vt Liuius Scipionem a Catone adlatrari solitum refert.
Inanima pro aliis gēneris eiusdem sumūtur, vt Clasiq; immittit habenas. Aut pro rebus animas
libus inanima: Ferro an fato virtus Argiui occidit, aut cōtra, Sedit inscius alto Accipiens soni-
tum saxi de vertice pastor. Precipueq; ex his oritur mira sublimitas, quę audacię proxima, pericu-
lo translationis attollitur, cum rebus sensu carentibus actum quendam & animos damus, qualis
est. Pontē indignatus Araxes. Et illa Ciceronis, Quid enī tuus ille Tubero districtus in acie Phar-
salica gladius agebat: Cuius latus ille mucro petebat: qui sensus erat armorū tuorum: Duplica-
tur interim hęc virtus apud Virgiliū, Ferrumq; armare veneno. Nam & veneno armare, & ferrū
armare translatio est. Secantur hęc in plures: vt a rationali ad rationale, & idem de irrationalib; &
& hoc inuicem, quibus similis ratio est & a toto & a partibus. Sed iam non pueris precipimus, vt

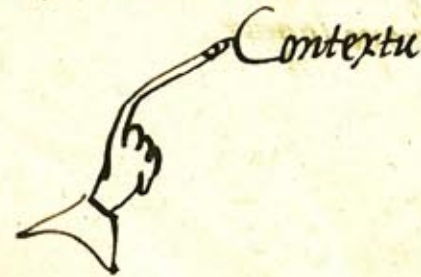
.. 11. 1. pro alijs inanimis

Virg.
Cicero
Virg.

11. q. d. & notropu
de quib; me agit

accepto genere species intelligere nō possint. Vt modicus autem atq; opportunus eius vsus illu-
strat orationem, ita frequēs & obscurat, & tedio cōplet. Continuus vero in allegoriā & enigmata
exit. Sūt quędā & humiles trāslationes, vt id de quo modo dixi, Saxea est verruca, & sordide. Nō
enim si Cicero recte sentinam reip. dixit, sed ditatem hominū significans, iocirco probē illud quoq;
veteris oratoris, Persecuisti reip. vomicas. Optimeq; Cicero demonstrat cauendum ne sit deformis
translatio, qualis est (nā ipsi eius vtr exemplis) Castratam morte Aphricani remp. & stercus ci-
rię Glaciā. Ne nimio maior, aut qd̄ sepius accidit, minor. Ne dissimilis, quorū exempla nimium
frequenter deprehendet, qui scierit hęc vitia esse. Sed & copia quoq; modū egressa vitiosa est, pre-
cipue in eadem specie. Sūt & dure, i. a longinqua similitudine ductę, vt capitis niues, & Iuppiter
hybernas cana niue cōspuit alpes. In illo vero plurimū erroris, q̄ ea quę poetis, qui & omīa ad vo-
luptatem referūt, & plurima veterē etiam ipsa metri necessitate cogitūt, permitta sunt, conueni-
te quidam etiam profę putant. At ego in agēdo nec pastorē populū, auctore Homero dixerim, nec
volucres pennis remigate, licet Virgilius in apibus, ac Dędalo speciosissime sit vsus. Metaphora
enim aut vacantē occupare locum debet, aut si in alienū venit, plus valere eo quę expellit. Quod
aliquāto pene iā magis de Synecdoche dicā. Nā trāslatio pmouēdis animis pleriq; & signādis re-
bus, ac sub oculos subiiciendis reperta est. Hęc variare sermonē potest, vt ex vno plures intelliga-
mus, parte totū, specie genus, precedētibus sequētia, vel contra, omnia liberiora poetis q̄ oratori-
bus. Nā profa vt mucronē pro gladio, & tectū pro domo recipiet, ita non puppim p̄ nauī, nec abie-
rem pro tabellis. Et rursus vt pro gladio ferrum, ita non pro equo quadrupedem. Maxime autem
in orando valebit numerorum illa libertas. Nam & Liuius sepe sic dicit, Romanus pręlio victor,
cum Romanos vicisse significat. Et contra Cicero ad Brutum, Populo inquit imposuimus & ora-
tores visi sumus, cum de se tantum loqueretur. Quod genus non orationes modo ornat, sed etiā
quotidiani sermonis vsus recipit. Quidam synecdochen vocant cum & id in contextu sermonis,
qd̄ tacetur, accipimus. Verbum enim ex verbo intelligitur, qd̄ inter vitia & a. p. q. vocatur. Arca-
des ad portas ruere. Mihi hanc figuram esse magis placet, illic ergo reddetur. Aliud etiam intel-
ligitur ex alio. Aspice, aratra iugo referunt suspensa iuueni. Vnde apparet noctem appropinqua-
re. Id nescio an oratori conueniat, nisi in argumentando, cum rei signum est. Sed hoc ab elocutio-
nis ratione distat. Nec procul ab hoc genere discedit Metonymia, quę est nominis pro nomine po-
sitio, cuius vis est, pro eo qd̄ dicitur, causam propter quā dicitur, ponere. Sed, vt ait Cicero, Hy-
pallagen rhetores dicit. Hęc inuenta ab inuentore, & subiecta ab obrinentibus significat, vt, Ce-
rere corruptam vndis, & Receptus Terra Neprunus classes aquilonibus arcet. Quod sit retro-
durus. Refert autem in quantum dictus tropus oratorem sequatur. Nam vt Vulcanum pro igne
vulgo audiuius, & vario Marte pugnatum, eruditus est sermo, & Venerē q̄ coitum dixisse ma-
gis decet, ita Liberum & Cererem pro vino & pane licentius, q̄ vt fori seueritas ferat. Sicut ex eo
quod continet id qd̄ continetur, vsus recipit, vt bene moratas vrbes, & poculū epotū, & seculum
felix. Ad id qd̄ contra est, raro audeat quis nisi poeta. Iam proximus ardet Vcalegon. Nisi forte
hoc potius est a possessore quod possidetur, vt hominem deuorari, cuius patrimonium consumit-
tur. quo modo fiunt innumerabiles species. Huius enim sunt generis, cum ab Hānibale cęsa apud
Cannas sexaginta milia dicimus, & apud Tragicos ab Egiālo, & carmina Virgiliū venisse, & ve-
nire commeatu qui afferantur, & sacrilegium deprehensum, non sacrilegum, armorum sciētiam
habere non artis. Illud quoq; & poetis & oratoribus frequens, quo eum qui efficit ex eo quod ef-
ficatur ostendimus. Nam & carminum auctores. Pallida mors æquo pulsat pede pauperum taber-
nas Regumq; turres. Et, Pallentesq; habitant morbi, tristisq; senectus. Et orator precipitem iram,
hilarem adulescentiam, segne ocium dicit. Est etiam huic tropo quędam cum synecdoche vici-
nia. Nam dico vultus hominis pro vultu. Dico pluraliter quod singulare est, quod singulare est
pluraliter. Sed non id ago, vt vnum ex multis intelligatur (Nam id est manifestum) sed nomen
immuto, vt cum aurata tecta, aurea: pusillum a vero discedo, quia nō est nisi pars auratura. Quę
singula persequi minutioris est cutę etiam non oratorē in instruētibus. Antonomasia, quę ali-
quid pro nomine ponit. Poetis quoq; modo frequentissima, & per epitheton, quia detracto eo cui
apponitur, valet pro nomine. Tytides, Pelides, & ex his quę in quoq; sunt precipua. Diuum pater
atq; hominum rex. Et ex factis quibus persona signatur, Thalamo quę fixa reliquit Impius. Ora-
toribus etiam si rarus eius rei nonnullus tamen vsus est. Nam vt Tytidem & Pelidem non dixe-
rint, ita dixerunt impiū pro parricida. Euerforē quoq; Carthaginis & Numantię pro Scipione,
& Romanę eloquentię principem pro Cicerone posuisse non dubitent. Cicero ipse certe vsus est

At

Tropos. i. motus
clarissimi oratores
uocabant

Instruēdi.

Troporum
diuisio.

Qualibet clara
i. q̄ntichbet
Recte modo
ascripta sit

Virg.
Comparatio
Metaphora

Rebus animalibus
bis.

Metapho-
rę laus.
Metaphore
lex.
Modus pri-
mus ex ne-
cessitate.
Scđs signifi-
cādī gratia.
Tertius or-
natus causa
fulmina.
Quart^o ho-
neltatis.
Metaphora
qd̄ a Simili-
tudie distet
leonem.
Prima for-
ma meta-
phorę.
Secunda.
Tertia.
Imetus.
Inumerus.
Quarta.
Duplex me-
taphora.

Metaphora
vendi pra-
ceptum.
Humilis.
Sordida.
Cicero
Maior.
Minor.
Dissimilis.
Redundās.
Dura.
Altera mea
raphorę lex
Synecdo-
che.

Contextu

Metony-
mia,
Hypallage;
Cicero

Retro. i. e. co
uerso ut aiū

Vrrei

Aegialaus

Instruētibus,
Antonoma-
sia.

Tytides. nota
nō tytides

hac libertate. Non multa peccas inquit, i illo fortissimo viro senior magister. Neutri enim nome positu est, & vtriusq; intelligitur. Onomatopoeia qd e. i. fictio nominis, grecis inter maximas habita virtutes nobis vix permittitur. Et sunt plurima ita posita ab iis qui sermonem primi fecerunt aptantes affectibus vocem. Na mugitus, & sibilus, & murmur inde venerunt. Deinde tanq; consummata sint omnia, nihil generare audeamus ipsi, cu multa quotidie ab antiquis ficta moriantur. Vix illa qua vocant, qd ex vocibus in vsum receptis quocunq; modo declinantur, nobis permittimus, qualia sunt sullaturit, & proscripserit, atq; laureati postes, pro illo, lauro coronati, ex eadem fictione sunt. Sed hoc feliciter equaluit, at contra, vno pro eo infeliciter. In grecis obelisco, coludumo &c. dure etiam iungere vetamur, qui toleranter videre septriones videmur. Eo magis necessaria karaginis, qua recte dicimus abusionem, que non habentibus nomen suu, accommodat qd in proximo est, sic. Equu diuina Palladis arte edificant, & apud tragicos, Et iam leo pariet, at pater est. Mille sunt hec, & acerabula quicquid habet, & pyxides cuiuscunq; materie sunt, & parricida matris quoq; aut fratris interfector. Discernendunq; est hoc totu a translatione genus, q abusio est vbi nomen defuit, translatio vbi aliud fuit. Nam poete solent abusue eti in his rebus, quibus nomina sua sunt, vicinis potius vri, qd rari in prosa est. Illa quoq; quida karaginis esse volut, cum pro temeritate virtus, aut pro luxuria liberalitas dicitur. A quibus hec quidem dissonantia sunt, q in his non verbu pro verbo ponitur, sed res pro re. Neq; enim putat quisq; & luxuria & liberalitatem idem significare, verum id qd fit, alius luxuriam esse dicit, alius liberalitatem, quis neutri dubium sit, hec esse diuersa. Superest ex his que aliter significant, i. transumptio, que ex alio in aliud velut viam prestat, tropus & rarissimus & maxime improprius, grecis tamen frequentior, qui Centaurum Chirona, & vno, & vno, & vno dicunt, Nos quis ferat, si verrem suam, aut Lelium doctu nominemus. Est enim hec in metalepsi natura, vt inter id qd transfertur, sit medius quidam gradus, nihil ipse significans, sed prebens transitu, quem tropum magis affectamus vt habere videamur, q vt vno in loco desideremus. Nam eius frequentissimu exemplu est. Cano, canto, dico, ita cano, dico. Item est mediu illud cano, nec diutius in eo morandum, nihil enim vsus admodu video, nisi vt dixi, in medijs. Cetera iam no significandi gratia, sed ad ornadam modo no augenda orationem assumuntur. Ornati enim epitheton, qd recte dicimus appositu, a nonnullis se quens dicitur. Eo poete & frequentius, & liberius vtuntur. Naq; illis satis est conuenire verbo cui apponitur, & ita dentes albi, & humida vina in his non reprehenduntur. Apud oratorem, nisi aliquid efficitur, redundat. Tum autem efficitur, si sine illo quod dicitur minus est, qualia sunt. O scelus abominandum. O deformem libidinem. Exornatur autem res tota maxime translationibus, cupiditas effrenata, & insanq; substructiones. Et solet fieri alijs adiunctis epitheton tropis. Vt apud Virgilium: Turpis egestas, & Tristis senectus. Veruntamen talis est ratio huiusce virtutis, vt sine appositis nuda sit, & velut incopra oratio, ne oneretur tamen multis. Naq; longa & impedita, vt in questionibus ea iudices similem agmini totidem lixas haberi, quot milites quoq;. In quo & numerus est duplex, nec duplum virum qd no singula modo, sed eti plura verba apponi solent, vt Cingio Anchisa Veneris dignate superbo. Sed hoc quoq; modo duo verba vni apposita, ne versum quide decuerint. Sunt autem quibus no videatur hic omnino tropus, quia nihil vertat. Necessesse est enim semper vt id qd est appositu, si a proprio diuiserit per se significet, & faciat antonomasiam. Na si dicas: Ille qui Carthaginem & Numantiu euerit, antonomasia est, si adieceris, Scipio, appositu. Non potest ergo no esse iunctu. At aduersionem, quam inuersionem inter pretamur, aliud verbis, aliud sensu ostendit, ac eti interim contrariu. Prius: vt, O nauis referent in mare te noui Fluctus, o quid agis fortiter occupa Portu. Totuq; etiam ille Horatii locus, quo nauim pro republica, fluctuum tempestates pro bellis ciuilibus, portu pro pace atq; concordia dicit. Tale Lucretius. Inuia Pieridu peragro loca, & Virgilius. Sed nos immensum spatiis confectimus aquor. Et iam tepus equum spumantia soluere colla. Sine translatione vero in Bucolicis. Certe equidem audieram, qua se subducere colles Incipiunt, molliq; iugum demittere cliuo. Vsq; ad aquam, & veteris contracta cacumina fagi. Omnia carminibus vestrum seruasse Menalcam. Hoc enim loco preter nomen cetera propriis decisa sunt verbis. Verum non pastor Menalcas, sed Virgilius est intelligendus. Habet vsu talis allegorie frequenter oratio, sed raro totius, pleriq; apertis permixta est. Tota apud Ciceronem talis. Hoc miror enim, querorq; quenq; homine ita pessum dare alterum verbis velle, vt eti nauiperforet, in qua ipse nauiget. Illud commixtu frequentissimum. Equide ceteras tempestates & procellas in illis duraxat fluctibus concionu semper Miloni putauit esse subeundas. Nisi adiecisset duraxat fluctibus concionu, esset allegoria: nunc ea miscuit.

Obelisco coludumo

Sullaturit Proscripserit

Pro illo lauro coronati nota modu loquendi

Abusio Metalepsis

Epitheton appositu uel sequens

Redundat

Tropus unde dicitur

Antonomasia

Allegoria i. inuersione

Horati Lucreti

Virg

Allegoria tota. Mixta vni. Cicero

Epitheton no potest separari ab eo proprio cuius e epitheton. alias no erit epitheton sed antonomasia ut patet ex exemplis que subiicit

que ante erat antonomasia adieciendo illud proprio. in de finit esse antonomasia & fit appositu.

Verbu no nomen # puto legendu etiam de nouo enim tropo loqur.

Quo in genere & species ex accessitis verbis venit, & intellectus ex propriis. Illud vero longe speciosissimum genus orationis, in quo triu permixta est gratia: similitudinis, allegorie, & translationis. Quod fretu, quem Euripid, tot motus, tantas, tam varias habere creditis agitationes, commutationes, fluctus, quatas perturbationes, & quatos astus habet ratio comitoriu! Dies intermissus vnus, aut nox interposita sepe & perturbat omnia, & tota opinione parua nonnunq; comutat aurumoris. Nam id quoq; in primis est custodiendu, vt quo ex genere coeperis translationis, hoc Lex translationis desinas. Multi autem, cu initiu a tepestate sumpserunt incedio aut ruina finiunt, que est incosequencia reru foedissima. Ceteru allegoria paruis quoq; ingenijs & quotidiano sermone frequentissime seruit. Na illa agendis causis ia detrita, pede conferre, & iugulu petere, & sanguine mittere, inde sunt, nec offendit tamen. Est enim grata in eloquedo nouitas & comutatio, & magis sopinata delectat. Ideoq; ia in his amissimus modus, & gratia rei nimia captatione consumpsimus. Est in exemplis allegoria, si no predicta ratione ponatur. Na vt Dionysiu Corinthi esse, quo greci oes vtuntur, ita plura similia dici possunt. Hec allegoria que est obscurior, anigma dicitur, viciu meo quide iudicio, si quide dicere dilucide, virtus: quo tamen & poete vtuntur. Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo, Tris pateat celi spatium no amplius vlnas: & oratores nonnunq; vt Cecilius, Quadrantaria Clytemnestram, & in triclino Choam, & in cubiculo nola. Naq; & nunc quedam soluitur, & tu erat notiora cu diceretur, & anigmata sunt tamen: nec ea, nisi quis interpretetur, intelligas. In eo vero genere quo contraria ostenduntur, Ironia est, illusionem vocant, que aut pronuciacione intelligitur, aut persona, aut rei natura. Na si qua earu verbis dissentit, apparet diuersam esse orationi voluntate, qd in plurimis id tropis accidit, vt interfit quid de quo dicatur. Quia, qd dicitur alibi, verum est: aut laudi simulatione detrahare, aut vituperationi laude concessum est. Quale est, qd Cicero Verres preter vrbano, homo sanctus & diligens, subortitione eius eo die non haberet. Et contra. Oratores vni sumus, & populo imposuimus. Aliquando cum risu quodam contraria dicuntur iis que intelligi volut, que admodu ad Clodium. Integritas tua te purgauit, mihi crede, pudor eripuit, vita antea seruauit. Preter hec vsus est allegorie, vt tristia dicamus melioribus verbis, aut bonu rei gratia quedam contrariis significemus, aliud textu, que & enumerauimus. Hec si quis profecto ignorat quibus greci nominibus appellat, σαρκασμον, & εἰρωνίαν, & τὴν ἰρωνίαν dici sciat. Sunt etiam qui hec non species allegorie, sed ipsa tropos dicunt, acri qd ratione, q illa obscurior sit, & in his omnibus aperte appareat qd velimus. Cui accedit hoc quoq; q genus cu diuiditur in species, nihil habet propriu, vt arboris species sunt pinus, & olea, & cupressus, & ipsius per se nulla proprietates. Allegoria vero habeat aliquid propriu, qd quo modo fieri potest, nisi ipsa species est! Sed ad vtendu nihil refert. Adiecitur his μνηστῆρις, simulatus quide, sed no latens derisus. Pluribus autem verbis cu id qd vno aut paucioribus certe dici potest, explicatur, Periphrasin vocat circuitum loquendi, qui nonnunq; necessitate habet quoties dictu deformia operit, vt Sallustius. Ad requisita natura. Interim ornatu petit solum, qui est apud poetas frequentissimus, vt Tepus erat quo prima quies mortalibus agris incipit, & dono diuum gratissima serpit. Et apud oratores no rarus: semper tamen alitior. Quicquid enim significari breuius potest, & cu ornatu latius ostenditur, qd est: cui nomen latine datu est, non sane orationis aptum virtuti, circulo curio. Ne rum hec vt cu decoru habet, periphrasis: ita cum in viciu incidit, qd uoluptas dicitur. Obstat enim quicquid non adiuuat Hyperbaton quoq; id est verbi transgressionem, qua frequenter ratio comparationis & decor polcit, non immerito inter virtutes habemus. Fit enim frequenter aspera, & dura, & dissoluta, & hians oratio, si ad necessitate ordinis sui verba redigantur, & vt quodq; oritur, ita proxima etiam si vinciri non potest alligetur. Differenda igitur quedam & presumenda, atq; vt in structuris lapidum impolitoriu, loco quo conuenit quicq; ponendum. No enim recidere ea, nec polire possumus, que coagmentata se magis iungat, sed vtendu iis qualia sunt, eligendq; ledes. Nec aliud potest sermonem facere numerosum, q opportuna ordinis mutatio. Neq; alio, κατὰ τὸν ἕρως εἰς πεπρακτα, Platonis inueta sunt quatuor illa verba, quibus in illo pulcherrimo operu in Pirum descendisse significat, plurimis modis scripta, qd eu quoq; maximi facere experiretur. Verum id cu duobus verbis fit, ἀναστροφὴ dicitur reuersio quedam, qualia sunt vulgo, mecum, secum, apud oratores & historicos, quibus de rebus. At cum decoris gratia contrahitur longius verbu, proprie hyperbari tenet nomen. Animaduerti iudices omnem accusatoris orationem in duas diuisam esse partes. Na in duas partes diuisam esse, rectum erat, sed duru, & incopru. Poete quide etiam verborum diuisionem faciunt, & transgressionem. Hyperboreo septu subiecta trioni, qd oratio nequaq; recipiet. Ad id qd est, & propter qd cu dicitur, tropus fit, quia conponendus est e duobus

Dies intermissus

Nox interposita

Quadrantaria Clytemnestra

In triclino Choam in cubiculo Nola

Cicero

Allegoria species

Metalepsis

Periphrasis Sallustii

Virgilius

Obstat quod non adiuuat

Plato Pulcherrimum Platonis opus

Anastrophe Cicero

Genus qui diuiditur in species nil habet proprium

compositio

Memorandum
al. ut app
ret manifeste
ex linea 22
mij paginam

Hyperbole. Tis verborum dici potest, sicut multi narrationem longius mutat hyperbaticis. Ex confusis que vitia accidunt, suo loco diximus. Hyperbolen audacioris ornatus summo loco posui. Est hec demens superiectio. Virtus eius ex diuerso par augendi atq; minuendi fit pluribus modis. Aut enim plus factio dicitur, sicut, Vomens frustis esculentis gremiu suu, & totu tribunal impleuit. Gemina nigr minantur In celum scopuli, Aut res per similitudine attollimus. Credas innare reuulsas Cyclas. Aut per comparationem, vt Fulminis ocyor alis. Aut signis quasi quibusda, Illa vel intacte segetis per summa volaret Gramina, nec teneras cursu lesisset aristas. Vel translatione, vt ipsum illud volaret. Crescit interim Hyperbole alia insuper addita, vt Cicero in Antonium dicit. Quae charybdis tam vorax: charybdis dico, que si fuit, fuit animal vnu. Oceanus mediustidius vix via detur tot res, ta dissipatas, ta distantibus in locis positas, tam cito absorbere potuisse. Exquisitam vero figuram huius rei deprehedis apud principē I yricoru Pindaru videor in libro que inscripsit hymnos. Mis naq; Hercules impetu aduersus Meropas, qui in insula Co dicitur habitasse, no igni, nec vetis, nec mari, sed fulmini dicit simile fuisse, vt illa minora, hoc par esset. Qd imitat? Cicero illa coposuit in Verre. Versabatur in Sicilia longo intervallo no Dionysius ille, nec Phalaris tulit enim illa in quoda insula multos & crudeles tyrannos sed nouu quoddam monstru ex vetere illa immanitate, que in iisdē versata locis dicitur. No eni charybdis ta infesta, neq; Scylla nauib; q istu in eodē freto fuisse arbitror. Nec pauciora sunt genera minuendi. Vix ossibus herent. Et qd Cicero in quoda ioculari libello. Fundu Varro vocat, que possim mittere funda. Ni tamē exciderit, qua caua funda patet. Sed huius quoq; rei seruetur mensura quedā, quis est enim omnis hyperbole vltra fidē, non tamē esse debet vltra modū, nec alia magis via in κακορρηδίων itur. Piget referre plurima hinc orta vitia, cū pserim minime sint ignota & obscura. Monere satis est metiri hyperbole, nec ita, vt medacio fallere velit. Quo magis intuendū est quodsq; deceat extollere, qd nobis no creditur. Peruenit hec res frequētissime ad risum: qui si aptus est, vrbauitatis: sin aliter, stultitie nomē assequit. Est autē i vfu vulgo quoq; & inter sneruditos, & apud rusticos, videlicet q natura est oibus augedi res vel minuēdi cupiditas insita, nec quisq; vero cōtētus est. Sed ignoscitur, quia no affirmamus. Iū est hyperbole virtus, cum res ipsa de qua loquendum est naturalem modum excessit. Conceditur enim amplius dicere, quia dici quantum est non potest, meliusq; vltra q citra, stat oratio. Sed de hac satis, quia eundem locum plenius in eo libro quo causas corrupte eloquentie reddebamus, tractauimus.

M. FABII QVINTILIANI DE INSTITVTIONE ORATORIA LIBER NONVS, IN QVO DIFFERANT FIGVRÆ A TROPIS. CAP. I.

Vm sit proximo libro de Tropis dictu, sequitur pertinens ad figuras que schemata grece vocatur, locus, ipsa rei natura cōiunctus superiori. Na pleriq; has Tropos esse existimauerūt, quia siue ex hoc duxerint no men, q sint formati quoda modo, siue ex eo q vertat orationē, vnde & motus dicunt, fatendū erit esse vtrūq; eorū etiā in figuris. Vfus quoq; est idem. Na & vim rebus adiiciunt, & gratiā prestant. Nec desunt qui Tropis figurę nomē iponat, quoru est Caius Arterius Proculus. Quin adeo similitudo manifesta est, vt eā discernere no sit in promptu. Nam quo modo quedā in iis species plane distant, manete tamē generali illa societate, q vtraq; res de recta & simplici ratione cū aliqua dicendi vritute defleat: Ira quedā perq; tenui limite diuiditur, vt cū Ironia tā inter figuras sententie, q inter Tropos reperitur. In ἰρωνία aut, & ἰπερβατον, & ὀνομαστικόν, & ἐπιθετικόν, clari quoq; auctores figuras verborū, potius q Tropos dixerūt. Quo magis signanda est vtriusq; rei differentia. Est igitur tropus sermo a naturali & principali significatione translatus ad alia ornandę orationis gratia, vel (vt pleriq; grāmatici finiunt) dictio ab eo loco in quo ppria est, trāslata in eum in quo ppria non est. Figura est (sicut nomine ipso patet) cōformatio quada orationis remota a cōmuni & primū se offerere ratione. Quare in tropis ponūtur verba alia pro aliis, vt in μεταφορᾷ, μετανομίᾳ, & ὑπερνομαστικῇ, μεταδιφθερίᾳ, σικωειδὸς ἔπος, κατὰ ἀρχὴν, ἀδύναμις, ἠδὲ βία, λῆξις, plerūq; ἀδύναμις naq; & rebus fit & verbis: ὀνομαστικῇ fictio est nominis. Ergo hoc quoq; aliis ponitur, quibus vsuri fuimus si illud no fingeremus, πρὸς ἰσχυρισμῶν, etiā si frequēter & id ipsum in cuius locū affumitur, nomē cōplecti solet, vtitur tamen pluribus pro vno ἐπιθετικῶν quonia plerūq; Antonomastie pars est, coniunctione eius fit Tropus. In Hyperbato commutatio est ordinis,

C. Arterius Proculus

Differentia Tropus qd fit. Figura qd fit.

Natura & omnibus augendi res vel minuendi cupiditas insita nec Tropi, quisqua uero contentus est Troporum cū figuris conuenientia

Tropi figure

Hyperbato multi tropis eximunt.

Pindarus hircio riu princeps
Cicero
do.

Caco Zelia q potissimum ratione admittatur.

Risus si aptus: vrbauitatis, sin aliter stultitie nomē assequitur.

Natura & omnibus augendi res vel minuendi cupiditas insita nec Tropi, quisqua uero contentus est Troporum cū figuris conuenientia

Tropi figure

Hyperbato multi tropis eximunt.

menda sed quo modo corrigat no occurrerit. Sensus qdem pspicuis epitheton quod aliquando antonomasia adiuuanda proprio cuius epitheto fit tropus. Ita q: nihil videtur deesse uerba legēda q: adiuuandione eius cuius epitheto fit tropus.

Non mutatur uocabulus in xpx

Ideoq; multi Tropis hoc genus eximunt. Transfert tamē verbū aut partē eius a suo loco in alie num. Florū nihil in figuras cadit. Na & ppriis verbis, & ordie collocatis fieri figura potest. Quo modo aut Ironia alia sit Tropi, alia schematis, suo loco reddā. Nomine enim fateor esse cōmuniā hec, & scio q multiplicē habeat, q; scrupulosam disputationē, sed ea no pertinet ad presens meū propositū. Nihil enim refert quo modo appelletur vtrūlibet eorum, si quid orationi prosit, appareat. Nec mutatur uocabulis vis rerū, Et sicut homines si aliud acceperūt q qd habuerāt nomē, iidem sunt tamē, ita hec de quibus loquimur, siue Tropi, siue figurę dicētur, idem efficient. Non enim nominibus profunt, sed effectibus, vt statū coniecturalē, an inficialē, an facti, an substantiā, an de substantiā nominemus, nihil interest, dū idē queri sciamus. Optimū ergo in his sequi maxime recepta, & rē ipsam quocūq; appellabitur modo intelligi. Illud tamē notandū, coire frequēter in eadē nō mediocri inter auctores dissensio, & que vis nominis eius, & quot genera, & q multę sint species. Quare primū intuendū est quid accipere debeamus figurā. Na duobus modis dicitur. Vno qualiscūq; forma sentētie, sicut in corporibus in quibus quoquo modo sunt cōposita, vtiq; habitus est aliquis. Altero, qd proprie schema dicitur, in sensu vel sermone aliqua a vulgari & simplici specie cū ratione mutatio, sicut, nos sedemus, incubimus, respicimus. Itaq; cū in eodē casus, aut tēpora, aut numeros, aut etiā pedes, cōtinuo quis aut certe nimiu frequēter incurrit, p̄cipere solemus, variādas figuras esse vitadē similitudinis gratia. In quo ita loquimur, tāq; omis sermo habeat figurā. Itēq; eadē figura dicimus cursitare, qua lectitare. eadē ratiōe declinari. Quare illo intellectu priore & cōmuni nihil nō figuratū est. Quo si cōtenti sumus, nō immerito Apollodorus, si tradēti Coelio credimus, incōprehensibilia partis huius p̄cepta existimauit. Sed si habitus quidā, & quā si gestus sic appellādī sunt, id demū hoc loco schema dici oportebit, qd sit a simplici ac in prōptu posito dicendi modo poetice vel oratorie mutatum. Sic enim verum erit aliam esse orationem & xμῆδῶν οὐκ. carentē figuris, qd vitiū nō inter minima est, aliā ἐμφαντικῶν. i. figuratā. Verū id ipsum anguste tamē & Coelius terminauit, qui id solū putauerit schema, quo aliud simulac̄ dici q dicitur, qd sane vulgo quoq; sic accipi scio. Vnde & figuratę cōtrouersie qdā, de qui? paulopost dicā, vocātur. Ergo figura sit arte aliqua nouata forma dicēdi. Genus eius vnu quidam putauerunt, in hoc ipso diuersas opiniones securi. Na hi quia verborū mutatione sensus quoq; verterēt, omnes figuras in verbis esse dixerūt. Illi quia verba rebus accōmodarēt, omnes in sensibus. Quoru vtraq; manifesta cauillatio est. Na vt eadē dici solēt aliter atq; aliter, manetq; sensus elocutione mutata, ita & figura sentētie, plures habere verborū figuras p̄t. Illa est enī posita i cōcipiēda cogitatione, hec in enūciāda: sed frequētissime coeūt, vt in hoc. Iāiā Dolabella neq; merui, neq; tuorū liberū. Na oratio a iudice auersa, in sentētia: iāiā, & liberū, i verbis sunt schemata. Inter plurimos enī qd scia cōsensum est duas ei? esse partes: διανοίας. i. mētis vel sensus vel sentētiarū, nā iis oib; modis dictū est, & λέξεω. i. verborū, vel dictionis, vel elocutionis, vel sermonis, vel orationis. Na & variatur, & nihil refert: Cornelius tamē Celsus adiicit verbis & sentētiis figuras colorū, nimia p̄fecto nouitatis cupiditate ductus. Na quis ignorante eruditū alioqui virū credat colores & sententias sensu esse? Quare sicut omnē oratione, ita figuras quoq; veritari necesse est in sensu & in verbis. Vt vero natura prius est cōcipere animo res q enūciare, ita de iis figuris ante loquendū est, que ad mentē pertinet, quarū quidē vtilitas tū magna, tū multiplex, in nullo nō orationis opere vel clarissime lucet. Na et si minime videtur p̄tinere ad probationē qua figura quicq; dicatur, facit tamē credibilia que dicimus, & in animo iudicū qua nō obseruat irrepit. Naq; vt in armorū certamine, & aduersos ictus, & rectas ac simplices manus tū videre, tū etiā cauere ac p̄pulsare facile est, auersa tectaq; minus sunt obseruabiles, & aliud ostendisse q petas artis est, sic oratio q astu caret, p̄dere, mole, & impulsu p̄liat. Simulatū variatq; conatus, in latera atq; in terga icurrere datur, & arma aduocare, & velut nutu fallere. Iā vero affectus nihil magis ducit. Na si frons, oculi, manus multū ad motū animorū valent, quāto plus orationis ipsius vultus ad id quod intēdimus efficere cōpositus. Plurimū tamē ad cōmendationē facit, siue in cōciliandis agentis moribus, siue ad promerendū actioni fauorē, siue ad leuādū varietate fastidiū, siue quedā vel decētius indicāda vel tutius. Sed anteq; que cuiq; rei figura cōueniat ostēdo, dicendū est nequa q eas esse tā multas, q sint a quibusdā cōstitutę. Neq; enī me mouēt nomina illa, q fingere vtiq; grecis p̄p̄riissimū est. Ante oīa igitur illi qui rotidē figuras putāt quot affectus, repudiādī, nō qā affectus nō sit qualitas quedā mētis, sed qā figura, quā nō cōmuniter, sed pprie nominamus, nō sit simplex rei cuiusq; enūciatio. Quapropter in dicēdo irasci, dolere, misereri, timere, cōfidere, cōtemnere, non sunt

Quid in figuris alienū a tropis

Scrupulosa disputationem

Vis rerū nō mutatur uocabulis

Figura qd accipere debemus.

Duobus modis dicitur figuram

Figura generaliter accipere.

Schema qd proprie.

Apollodorus

Coelius

Figura Genus eius

Cicero

Figure partes duae.

Cornelius Celsus

Laus figurarum mētis.

Colorū figurę videtur qdlibet omnis sentētie figurę sentētiarū colores posse dici. Na si diuersi essent nullatē ratione culparetur Cornelius Celsus. Quo est notandū contra quosdam

Figuras nō esse pluriimas.

Coniecturalis
Inficialis
facti
Substantiæ
De substantia

Status

Non verebor explicanda rei gratia frequentiore eiusdem nominis repetitionem. Notandum documentum contra quosdam minus delectatos.

Ad litera subiecti. Ergo litera textus uocabit

Lumina Cicero appellat figurat. unde non sunt ita reprehendendi quod eos colores dicunt

Insignia. nota que sint

figure, no magis q suadere, minari, rogare, excusare. Sed fallit pars diligenter intuetes, q inueniunt in omnibus his locis figuras, & eoru expla ex orationibus excerpit. Neq eni pars vlla dicendi est, que no recipere eas possit. Sed aliud est admittere figuram, aliud figuram esse. Neq enim verebor explicande rei gratia frequentiore eiusdem nominis repetitione. Quare dabunt mihi aliquam in irasce te, deprecante, miserate figuram, scio, sed no ideo irasce, misereri, deprecari figura erit. Cicero quide omnia orationis lumina in hunc locu congerit, media quandam (vt arbitror) secutus viam, vt nec omnia sermo schema iudicaretur, nec ea sola que haberent aliquam remotam ab vsu comuni fictione, sed que essent clarissima, & ad mouendu auditorem valerent plurimu, que duobus ab eo libris tractatu locu ad litera subiecti, ne fraudare legentes iudicio maximi auctoris. In tertio de oratore ita scriptu est. In perpetua autem oratione, cu & conuentionis lenitate, & frequentata omnis oratio, sententiaru atq tenuerimus, tum est quasi luminibus distinguenda & frequentata omnis oratio, sententiaru atq verboru. Nam & comoratio vna in re permultu mouet, & illustris explanatio reru, atq quasi gera tur sub aspectu pene subiectio, que & in exponenda re plurimu valet, & ad illustrandum id qd expo nitur, & ad amplificandum, vt iis qui audiunt illud qd augebimus, quantum efficere oratio poterit ta tum esse videatur. Et huic contraria sepe pncipio est, & ad plus intelligendu qd dixeris significatio, & districte cocisa breuitas, & extenuatio, & huic adiecta illusio, a pceptis Cesaris no abhorrens, & ab re digressio, in qua cu delectatio, tum reditus ad re aptus, & concinnus esse debet, pncipio qd quid sis dicturus, & ab eo qd est dictu seuctio, & reditus ad propositu, & iteratio, & rationis apta conclusio, tu augendi minuendive causa veritatis superlatio, atq traectio, & rogatio, atq huic fl nitima quasi percotatio, expositioq sententie sue, tu illa que maxime quasi irrepit in hominu men tes, alia dicentis ac significantis dissimulatio, que est periucuda cu in oratione non contentione, sed sermone tractatur. Deinde dubitatio, tum distributio, tum correctio, vel ante vel postq dixeris, vel cu aliquid a teipso reicias. Prcunio est etia ad id qd aggrediare, & reiectio in alium, comunica tio, que est quasi cum his ipsis apud quos dicas, deliberatio, moru ac vite imitatio, vel in personis vel sine illis magnu quoddam ornamentu orationis, & aptum ad animos conciliandos vel maxime, sepe autem etia ad comouendos. Personaru ficta inductio, vel grauissimu lumen augendi, descriptio, erroris inductio, ad hilaritate impulsio, aut occupatio, tu duo illa que maxime mouet, similitudo & exempli, digestio, interpellatio, contentio, reiectio, comendatio, vox quedam libera, atq etiam effrenator augendi causa, iracundia, obiurgatio, promissio, deprecatio, obsecratio, declinatio, bre uis a proposito, non vt superior illa, digressio, purgatio, conciliatio, lesio, optatio, atq execratio. His fere luminibus illustrant orationem sententie. Orationis autem ipsius tanq armoru, est vel ad vsu cominatio & quasi petitio, vel ad venustate ipsam tractatio. Na & geminatio verboru habet iter dum vim, lepore alias, & paululu immutatū verbū atq deflexum, & eiusdem verbi crebra tu a pri mo repetitio, tu in extremu conuersio, & in eadem verba impetus & concursio, & adiunctio, & pro gressio, & eiusdem verbi crebrius positi quedam distinctio, & reuocatio verbi, & illa que similiter, desi nunt, aut que cadunt similiter, aut que paribus paria referunt, aut que sunt inter se similia. Est etiam gradatio quedam & conuersio, & vtroum certiuua transgressio, & contrarium, & dissolutum, & declinatio & reprehensio, & exclamatio & imminutio, & qd in multis casibus ponitur, & quod de singulis rebus propositis ductu refertur ad singula, & ad propositu ratio subiecta, & ite in distri butis supposita ratio, & pmissio, & rursus alia dubitatio, & improuisum quiddam, & dinumeratio, & alia correctio, & dispuratio, & cotinuatū, & interruptū, & imago, & sibi ipsi respōsio, & immu tatio, & distictio, & ordo, & relatio, & digressio, & circūscriptio. Hec eni sunt fere, atq horu simi lia, vel plura etia esse possunt, que sententis oratione, verboruq coformationibus illuminent. Eade sunt in oratore plurima, no oia tamē, & paulo magis distincta, qd post orationis & sententiaru figu ras, tertiu quedam locu subiecte ad alias (vt ipse ait) quasi virtutes dicendi prinete. Et reliqua, que ex collatioe verboru sumunt quasi lumina, magnu afferunt ornatu oratioi. Sūt eni similia illis q i am plo ornatu scene aut fori appellant insignia, no qd sola ornēt, sed q excellāt. Eadē ratio est horu que sunt oratiois lumina, & quoda mō insignia, aut cu duplicant iteraturq verba, aut breuiter comu rata ponunt, aut ab eode verbo ducit sepi oratio, aut i idē coiciit, aut i vtrūq, aut adiugit idē ite ratu aut idē ad extremu referit, aut cotinēter vnu verbū no i eadē sententia ponit, aut cu similiter vel cadunt verba vel desinūt, aut cu multis modis contrariis relata contraria, aut cu gradatim sursum vers redit, aut cu depris coisctioib dissolute plura dicunt, aut cu aliquid pterestis cur id faciam ostēdim, aut cu corrigim nosmetipos qsi rephēdetes, aut si est aliqua exclamatio vel admiratiois ornamenta, vel coquestiois, aut cu eiusdem nois casus sepius comutant. Serētiarū maiora ornāmēta sūt, qd qd

distipatio.

Sententiarū ornamenta.

forte potest supponi

frequentissime Demosthenes vtit, sunt q putet iccirco ei eloquentia maxime esse laudabile. Eniuero nullus fere ab eo locus sine quadam coformatione sententie dicit, nec aliud quicq est dicere, nisi oes aut certe plerisq aliqua specie illuminare sententias. Quas cu tu optime, Brute teneas, qd attinet nobis vti, aut exēplis: tantummodo notetur locus. Sic igit dicit ille que expetimus, vt verber sape multis modis eadē, & in vna re hereat, in eadēq comoret sententia. Sepe etia vt extenuet aliquid, sepe vt irrideat, aut declinet a pposito, deflectatq sententia, vt pponat qd dicturus sit, vt cu transegerit ia aliquid desinat, vt se ipse reuocet, vt qd dixerit iteret, vt argumētū ratioe cōcludat, vt iterrogā do vrgeat, vt rursus quasi ad interrogata sibi ipse respōdeat, vt cōtra ac dicat, accipi & sentiri ve lit, vt addubitet qd potius, aut quo modo dicat, vt diuidat in partes, aut aliquid relinquat, vt negli gat, vt ante psumiat, vt in eo ipso in quo rephēdat, culpā in aduersariū cōferat, vt sepe cu iis qui audiūt, nonnūq etia cu aduersariū quasi deliberet, vt hominū mores sermonesq describat, vt mu ta quedam loquentia inducat, vt ab eo qd agit, auertat aios, vt sepe in hilaritate risumve conuertat, vt ante occupet qd putat opponi, vt cōparet similitudines, vt vtraq exēplis, vt aliud alii tribuens dispertiat, vt interpellatorē coerceat, vt aliquid reticere se dicat, vt denūciat quid caueat, vt liberi quid audeat, vt irascatur etia, vt obiurgat aliquando, vt deprecet, vt supplicet, vt medeat, vt a ppo sito declinet aliquatulu, vt optet, vt execretur, vt fiat lis apud quos dicit familiaris, atq alias etia dicēdi quasi virtutes sequatur, breuitate, si res petet. Sepe etia re dicēdo subiiciet oculis, sepe supra feret re q ferri possit, significatio sepe erit maior q oratio, sepe hilaritas, sepe vite natureq imita tio. Hoc in genere (na quasi sylvā vides) omnis eluceat oportet eloquentie magnitudo.

DE FIGVRIS SENTENTIARVM. CAP. II.

Rgo cui latius cōplecti coformationes verboru ac sententiaru placuerit, habet qd sequatur, nec affirmare ausim quicq esse melius, sed hec ad ppositi mei ratio nē legat. Na mihi de his sententiaru figuris dicere in animo est, que ab illo sim plici modo indicadi recedūt, qd idē multis doctissimis viris video placuisse. Oia tamē illa etia que sunt alterius modi lumina, adeo sunt virtutes orationis, vt si ne iis nulla intelligi vere possit oratio. Na quomodo iudex doceri potest, si desit illustris explanatio, ppositio, pmissio, finitio, seuctio, expositio, sententie siue rationis apta cōclusio prcunio, similitudo, exēplū, digestio, distributio, interpellatio, interpellatis coerctio, cōtētio, pur gatio, lesio! Quid vero agit oino eloquentia detractis amplificandi minuēdiq rationibus! Quarum prior desiderat illa plus q dixeris significationē, i. e. qd qd, & superlatioe veritatis, & traectioe. Hec altera extenuationē deprecationēq. Qui affectu erūt vel cocitati, detracta voce libera, i. e. effre natiore iracūdia, obiurgatione, optatione, execratione, vel illi mitiores, nisi adiuuātur comēdatio ne, conciliatioe, ad hilaritate impulsioe! Que delectatio, aut qd mediocriter saltē docti hominis in diciū, nisi alia repetitione, alia comoratioe insigere, digredi a re, & redire ad ppositu suū scierit, remouere a se, in aliu traicere, que relinquēda, que cōtēnēda sunt iudicare! Motus est in his ora tionis atq actus, quibus detractis iacet, & velut agitate corpus spiritu caret. Que cu adesse debet, tum disponēda atq variada sunt, vt auditorē, qd in sēdibus fieri videmus, omni sono pmulceant. Verū ea plerūq recta sunt, nec se fingūt, sed cōstitūt. Admittūt autē (vt dixi) figurat, qd vel ex pproximo doceri potest. Quid eni tā comune q interrogare, vel percōtari! Na vtrouq vrimur in differēter, cu alteru noscēdi, alteru arguēdi gratia videatur adhiberi. At ea res vtrouq modo di Interrogati onis primus modus. catur, etia multiplex habet schema. Incipiamus eni ab iis quib acrior & vehementior fit pbatio, qd primo loco posuimus. Simplex est sic rogare. Sed vos qui tandē, quib aut venistis ab oris! Fi Secundus; guratū autē quoties non sciscitadi gratia assumitur, sed instādi. Quid tuus ille Tubero distria? Tercius; in acie Pharsalica gladius agebat! & Quousq tandē abutere Catilina patientia nostra! & Patere Quartus; tua cōsilia non sentis! Et totus deniq hic locus. Quanto eni magis ardet q dicere! Diu abuteris Quintus; patientia nostra, & patent tua cōsilia. Interrogamus etia qd negari nō possit. Dixit ne tandē cau Sextus; sam Caius Fidiculanus Falcula! Aut vbi respōdēdi difficilis est ratio, vt vulgo vti Tolentius. Quo Septimus; modo: qui fieri potest! Aut inuidie gratia, vt Medea apud Senecā. Quas peti terras iubes! Aut mi Octauus; serationis, vt Sinon apud Virgiliū. Heu que me tellus inquit, que me equora possunt Accipere! Nonus; Aut instādi, & auferendē dissimulationis, vt Asinius. Audis ne furiosum inquam nō inofficiosum Decimus; testamentū reprehendimus. Totū hoc plenum est varietatis. Na & indignationi conuenit. Et qsq Vndecim; numen lunonis adoret. Et admirationi. Quid nō mortalia pectora cogis Auri sacra fames! Et in Respōdēdi terim acrius imperandi genus. Non arma expedient, totaq ex vrbe sequentur! Et ipsi nosmet ro gamus, quale est illud Terentianum. Quid igitur faciam! Est aliqua etiam in respondēdo figura, figura;

ipotesi.

isue, ofonis

effrenatio

Emphasis

Interrogare Percōtari

- Cicero
Cicero
Cicero
Cicero
Seneca
Virg
Virg
Virg
Virg

Vapulare a reo

Ving Dissimulatio.

Cicero Interrogatio sui & responsio sibi facta.

Cicero Interrogatio facta non expectans responsionem.

Cicero Per comparationem.

Cicero Presumptio.

Cicero Per praemunitioem.

Cicero Per confessionem.

Cicero Per praedictionem.

Cicero Per emendationem.

Cicero Per vim verbi dupliciter.

Communicatio figura

Domitius Per dubitationem.

Afer Communicatio cum aduersariis.

Cato Per solitudinem.

Cicero Cum iudicibus.

Cicero Sustainatio.

Paradoxo

Pollio Permissio.

Permissio

Caluus Simulatio.

Caluus Exclamatio.

Caluus Licentia.

Cornificius

Locus ex quo sumi coniectura potest cornificii scriptis libris ad herennium

cum aliud interroganti, ad aliud quia vtilius sit, occurritur: tunc augendi criminis gratia, ut testis in reu rogatus, an ab reo fustibus vapulasset, Et innocens inquit. Tu declinandi, quod est frequentissimum. Quero, an occideris homine, respondetur, latrone. An fundu occupaueris, respondetur, meum, ut confessionem precedat defensio. Ut apud Virgiliu in Bucolicis dicenti. Non ego te vidi Damo nis pessime caprum Excipere insidiis: occurritur. An mihi cantado victus non redderet ille? Cui est confitnis dissimulatio, non alibi quae in risu posita, ideoque tractata suo loco. Nam serio si fiat, pro confessione est. Ceteru etiam interrogandi seipos, & respondendi sibi, solent esse non ingratis vices, ut Cicero pro Ligario. Apud quem igitur haec dico: nepe apud eum, qui cum hoc sciret, tamen me antequam vidit, reip. reddidit. Aliter pro Coelio ficta interrogatione. Dicit aliquis. Haec igitur est tua disciplina: Sic tu instituis adolefcetes: & totus locus. Deinde. Ego siquis iudices hoc robore animi, atque hac indole virtutis, ac corinentie fuit, & cetera. Cui diuersum est, cum alium rogaueris, non expecta te responsum, & statim subiicere. Domus tibi deerat: at habebas: pecunia superabat: at egebas: quod schema quidam per subiectionem vocant. Fit & comparatione. Vter igitur facilius suae sententiae rationem redderet, & aliis modis tunc breuius, tum latius, tum de vna re, tunc de pluribus. Mire vero in causis valet praesumptio, quae praesumptio dicunt, cum id quod obici potest occupamus. Id neque in aliis partibus parum est, & praecipue proemio conuenit. Sed quae generis vnius, diuersas tamen species habet. est enim quaedam praemunitio, qualis Ciceronis contra Q. Ceecilium, quae ad accusandum descendat qui semper defenderat. Quaedam confessio, ut pro Rabirio Posthumo, quae sua quoque sententia reprehendendum fateretur, quae pecuniam regi crediderit. Quaedam praedictio, ut, Dicam enim non augendi criminis gratia. Quaedam emendatio, ut, Rogo ignoscatis mihi, si longius sum euectus. Frequentissima preparatio, cum pluribus verbis, vel quare facturi quid simus, vel quare fecerimus dici solet. Verborum quoque vis ac proprietates confirmatur vel praesumptione: Quae illa non poena, sed prohibita ratio sceleris fuit, aut reprehensione. Ciues inquam, si hoc eos appellari nomine fas est. Afferit aliquam fidem veritatis & dubitatio, cum simulamus quaerere nos unde incipiendum, vbi definendum, quid potissimum dicendum, an omnino dicendum sit, cuiusmodi exemplis plena sunt omnia. Sed vniu in terim sufficit. Equidem quod ad me attinet, quo me vertam nescio. Negem fuisse infamiam iudicii corrupti: & cetera. Hoc etiam in praeteritum valet. Nam & dubitasse nos fingimus. A quo schema te non procul abest illa quae dicitur communicatio, cum aut ipsos aduersarios consulimus, ut Domitius Afer pro Cloantilla. At illa nescit trepida, quid liceat foemine, quid coniugem deceat, forte te vos in illa sollicitudine obuios casus miseru mulieri obtulit, tu frater, vos paterni amici, quod consilium datis? Aut cum iudicibus quasi delibamus, quod est frequentissimum. Quid suaderis? & vos interrogo, quid tandem fieri oportuit: ut Cato. Cedo, si vos in eo loco essetis, quid aliud fecissetis? & alibi. Communem rem agi putatote, ac vos huic rei praepositos esse. Sed nonnunquam communicantes aliquid inexpectatum subiungimus, quod & per se schema est, ut in Verre Cicero. Quid deinde? quid censetis? furtum fortasse? aut praedam aliquam? Deinde cum diu suspendisset iudicium animos, subiicit quod multo esset improbius. Hoc Celsus sustentationem vocat. Est autem duplex, nam contra, frequenter cum expectationem grauissimorum fecimus, ad aliquid quod sit leue, aut nullo modo criminofum, descendimus. Sed quia non tantum per communicationem fieri solet, sed etiam aliis nominauerunt. Inopinatum illis non accedo, qui schema esse existimant, etiam si quid nobis ipsis dicamus inexpectatum accidisse, ut Pollio. Num fore credidi iudices, ut reo Scauro ne quid in eius iudicio gratia valeret, precarem? Est pene idem fons illius quae permissionem vocant, qui communicationis, cum aliqua ipsis iudicibus relinquimus aestimanda, aliqua nonnunquam aduersariis quoque, ut Caluus Vatinius. Perfrica fronte, & dic te digniore qui praetor fieres, quam Catone. Quae vero sunt augendis affectibus accommodatae figure, constant maxime simulatione. Namque & irasci nos & gaudere, & timere, & admirari, & dolere, & indignari, & optare, quaeque sunt similia his, fingimus. Inde sunt illa. Liberatus sum, respiravi, & bene habet, & quae amentia est haec? Et O tempora, o mores, o miserum me. Consumptis enim lachrymis infusus tamen pectori haeret dolor, & Magne nunc hiscite terre. Quod exclamationem quidam vocant, ponuntque inter figuras orationis. Haec quoties vera sunt, non sunt in ea forma, de qua nunc loquimur, sed assimilata & arte composita proculdubio schemata sunt existimanda. Quod idem dictum sit de oratione libera, quam Cornificius licentiam vocat, graeci ωσιφικισιον. Quid enim minus figuratum, quam vera libertas? Sed frequenter sub hac facie laet adulatio. Nam Cicero cum dicit pro Ligario, Suscepit bello Caesar, gesto iam ex parte magna, nulla vi coactus, consilio ac voluntate mea, ad ea arma profectus sum, quae erant contra te sumpta, Non solum ad vtilitatem Ligarii respicit: sed magis laudare victoris de-

neq. malim legere

puto desiderari hic negatione. quod confirmat quod sequitur de licentia cornificij.

haec uocula desideratur in codice uetere. scilicet.

finxerimus. aldus

in prolopopoeis propter rationem sequentem

mentia non potest. In illa vero sententia, Quid autem aliud egimus Tubero, nisi ut quod hic potest, nos possemus: admirabiliter utriusque partis facit bonam causam, sed hoc est demeretur cuius mala fuerat illa adhuc audaciora, & maiori (ut Cicero existimat) lateru, fictions personarum, quae prolopopoeia dicitur. Mire namque tunc variant orationem tunc excitant: His etiam aduersariorum cogitationes, velut secum loquentiu, protrahimus: quae tamen ita demum a fide non abhorrent, si ea locutos fuerimus, quae cogitasse eos non sit absurdum. Et nostros cum aliis sermones, & aliorum inter se credibiliter introducimus: & suadendo, obiurgando, querendo, laudando, miserando personas idoneas damus. Quin deducere deos in hoc genere dicendi, & inferos excitare, concessum est. Verbes etiam populique gimus. Sermones hominum allumulos dicere διαλογους maluit, quam quod latinorum quidam dixerunt, sermo cinatione. Ego iam recepto more utriusque eodem modo appellauit. Nam certe sermo fingi non potest, ut non personae sermo fingatur. Sed in his quae natura non permittit (hoc modo mollior sit figura) Etenim si mecum patria, quae mihi vita mea multo est carior, si cuncta Italia, si ois resp. sic loquatur. Marce Tulii quid agis? Illud audacius genus. Quae tecum Catilina sic agit, & quodammodo tacita loquitur. Nul lum aliquot annis facinus extitit nisi per te. Comode etiam apud nos aliquas ante oculos esse rerum personarum imagoes fingimus, aut eadem aduersariis aut iudicibus non accideret miramur, qualia sunt. Videtur mihi, & non videtur tibi: Sed magna quaedam vis eloquentie desideratur. Falsa enim & incredibilia natura necesse est aut magis moueant, quia supra vera sunt, aut pro vanis accipiantur, quia vera non sunt. Ut dicta autem quaedam, ita scripta quoque fingi solent, quae facit Asinius pro Liburnia. Mater mea, quae mihi tunc carissima, tunc dulcissima fuit, quaeque mihi vixit, bisque eadem die vitam dedit, & reliqua, deinde exheres esto. Haec tunc per se figura est, tunc duplicatur, quoties sicut in hac causa ad imitationem alterius scripturae componitur. Nam contra recitabatur testamentum. P. Notianus Gallio, cui ego omnia meritissimo volo, & debeo pro eius animi in me summa voluntate, & adiectis deinde aliis, heres esto. Incipit esse quodammodo ωσιφικισιον, quod nomen ductum a canticis ad aliorum similitudinem modulatis, abususque etiam in versificationis ac sermonum imitatione seruatur, sed formae quoque fingimus sepe, ut Famam Virgilius, ut Voluptate ac Virtute, quae admodum a Xenophonte traditur. Prodicus: ut mortem ac vitam, quas contendentes in satyra tradit Ennius. Est & incertae personae ficta oratio. Hic aliquis, & dicit aliquis. Est & iactus sine persona sermo. Hic Dolopu manus, hic seuis redebant Achilles. Quod sit mixtura figurarum cum prolopopoeia accedit illa, quae est orationis per detractionem, detractum est enim quis diceret prolopopoeia vertitur interim in speciem narranti. Unde apud historicos reperuntur oblique allocutiones, ut in T. Liuii libro primo statim. Verbes quoque ut cetera ex infimo nasci, deinde quae sua virtus ac diu iuuent, magnas opes si bi, magnum nomen facere. Auersus quoque a iudice sermo qui dicitur ωσιφικισιον, mire mouet, siue ad uersarios inuasimus. Quid enim tuus ille Tubero in acie Pharfalica gladius agebat? Siue ad inuocacionem aliquam conuertimur. Vos enim iam ego Albani tumuli atque luci. Siue ad inuidiosam implorationem. O leges Porcie, legesque Sempronie. Sed illa quoque uocatur auersio quae a proposita quae stione abducit audientem. Non ego cum Danais Troianam excindere gentem Aulide iuravi. Quod fit & multis & variis figuris, cum aut aliud expectasse nos, aut maius aliquid timuisse simulamus, aut plus videri posse ignorantibus, quale est proemium pro Coelio illa vero (ut ait Cicero) sub oculis oculos subiectio tunc fieri solet, cum res non gesta indicatur, sed ut sit gesta ostenditur, nec vniuersa, sed per partes, quem locum proximo libro subiicimus euidentie. Celsus hoc nomen isti figurae deat, ab illis ωσιφικισιον dicitur, proposita quaedam forma rerum ita expressa verbis, ut cerni potius videtur quam audiri. Ipse inflammatus scelere ac furore in forum venit, ardebant oculi, toto ex ore crudelitas emicabat. Nec solum quae facta sint aut futura fuerint imagoes, sed etiam quae futura sint aut futura fuerint imagoes. Mire tractat haec Cicero pro Milone, quae facturus fuerit Clodius si praetura inuasisset. Sed haec quidem translatio temporu, quae proprie μεταστροφικισιον dicitur, τωσιφικισιον veretudior apud priorum fuit. Proponebant enim talia, Credite vos intueri, ut Cicero. Haec quae non vidistis oculis, animis cernere potestis. Noui vero & praecipue declamatores audacius, nec mehercules sine motu quodam imaginatur, ut Seneca in cotrouersia, cuius summa est, quae pater filium & nouercam, inducere altero filio in adulterio deprehensos occidit. Duc, sequor. Accipe haec fenile manum, & quocumque vis impi me, & paulo post. Aspice, inquit, quod diu non credidisti. Ego vero non video, nox oboritur, & crassa caligo. Habet haec figura manifestius aliquid. Non enim narrari res sed agi videtur. Locorum quoque di lucida & significans descriptio eidem virtuti assignatur a quibusdam, alii ποιογραφικισιον dicunt. Topogra phia, inueni qui dissimulationem vocarent, quo nomine, quia parum totius huius figurae videntur vi-

Cicero

Cicero

Prosopopea

Vno modo

Altero,

Et aliis mul

Per sermoci

nationem,

Cicero

Per fictione

personarum

Cicero

Scriptorij:

Asinius

Parode:

Ving

Forma rum

Incerte per

sona,

Xenopho

Ving

Oblique al

locutiones,

Admirabiliter

Credibiliter

Deducere bixor de alto guma cosa

Demu a la uerdad

Cicero

Scriptorij:

Asinius

Parode:

Ving

Forma rum

Incerte per

sona,

Xenopho

Ving

Oblique al

locutiones,

Auerfio,

T. Liui?

Cicero

Ving

Subiectio

Cicero

Celsus

Hypotypo

sis.

In Ver. vii.

sin statu

pasos

Seneca

Hec decla

matio non

extat.

Topogra

phia.

Cuius summa est quod pater & c nota modu loquendi

Noui. i. iuniores sua recetiores

1. recentiores

puto inuersum esse ordinem litterarum legendu quae mollior sit figura hoc modo. &

k iiii

In plerisque graeca Ironia. Duplex. Trisyllabica. Sumus appellati. one contenti quae latina non fuisse dicit.

Cicero

Cicero

Antiphra- sis ironia prima. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta.

Totum pro Q. Ligario prooemiu ironiam esse

Elevationes

Cicero

Septima. Octaua. Nona. Decima. Apollonii Vndecima. Duodecima. Apopsiopis Prima. Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Ethopocia. Mime. In dictis. Secunda. Tertia.

res ostendi, nimirum sicut in plerisque graeca erimus appellatione contenti. Igitur Elevationes quae est schema, ab illa quae est tropus, genere ipso nihil admodum distat. In utroque enim contrarium ei quod dicitur intelligendum est. Species vero prudentius intuenti diuersas esse, facile est deprehendere. Primum quod tropus apertior est, & quod aliud dicit ac sentit, non tamen aliud simulat. Nam & omnia circa fere recta sunt, ut illud in Catilinam. A quo repudiatus ad sodalem tuum virum optimum Metellum demigrasti. In duobus demum verbis est Ironia, ergo etiam breuior est tropus. At in figura totius voluntatis fictio est apparens magis quam confessa, ut illic verba sint diuersa, hic sensus sermoni, ut ioci & tota interim causae conformatio. Tum etiam vita vniuersa, Ironiam habere videtur, qualis est vita Socratis. Nam ideo dicitur Elevationes, id est agens imperitum, & admirator aliorum tanquam sapientium: ut quemadmodum Elevationes facit corinua, sic hoc schema faciat tropus ille contextus. Quaedam vero genera huius figurae nullam cum tropis habent societatem, ut illa statim prima quae dicitur a negando, quam nonnulli vocant Elevationes. Nonagam te cum iure summo, non dicam quod forsitan obtinerem, & Quid ego istius decreta? quid rapinas? quid haereditatum possessiones datas? quid ereptas proferam? & Mirto illam primam libidinis in iuriam. Et, Ne illa quidem testimonia recito quae dicta sunt de sestertiis septingentis milibus, & Possum dicere. Quibus generibus per totas interim quaestiones decurrimus, ut Cicero. Hoc ego si sic agerem tanquam mihi crimen esset diluendum, haec pluribus dicerem. Elevationes est & cum similes imperantibus vel permittentibus sumus. I sequere Italiam ventis. Et cum ea quae nolumus videre in aduersariis esse, concedimus eis. Id acrius fit cum eadem in nobis sunt, & in aduersario non sunt. Meque timoris Argue tu Drance, quando tot caedis aceruus Teucorum tua dextra dedit, Quod idem contra valet, cum aut quae a nobis absunt, aut etiam quae in aduersarios recidunt, quasi fatemur. Me duce Dardanius Spartam expugnauit adulter. Nec in personis tantum, sed & in rebus versatur haec contraria dicendi, quae intelligi velis, ratio, ut totum pro Q. Ligario prooemium, & ille elevationes, videlicet. O dii boni. Scilicet is superis labor est. Et ille pro Oppio locus. O amorem mirum. O benevolentiam singulari. Non procul autem absunt ab hac simulatione tres inter se similes. Confessio nihil nocitura, qualis est. Habes igitur Tubero quod est accusatori maxime optandum, consistentem reum. Et concessio, cum aliquid etiam iniquum videmur causae fiducia pati. Metu virgatum Nauarchus nobilissime ciuitatis precio se redemit, humanum est. Et pro Cluentio de inuidia. Dominetur in concionibus, iaceat in iudiciis. Tertia concessio, ut pro eodem, Iudicium esse corruptum: Haec euidentior figura est, cum alicui rei assentimur, quae est futura pro nobis. Verum id accidere sine aduersarii vitio non potest. Quaedam etiam vel laudamus, ut Cicero in Verrem circa crimen Apronii Drepanitani. Gaudeo etiam siquid ab eo abstulisti, & abs te nihil rectius factum esse dico. Interim augemus crimina quae ex facili aut diluere possumus, aut negare, quod est frequentius, quam ut exemplum desideret. Interim hoc ipso fidem detrahimus illis, quae sunt tanquam grauiora, ut pro Roscio Cicero, cum immanitatem parricidii, quae per se manifestam, tamen etiam vi orationis exaggerat. A quo idem Cicero reticentiam, Celsus obtinentiam, nonnulli in terruptionem appellant, & ipsa ostendit aliquid affectus, vel ire: ut Quos ego, sed motus praestat componere fluctus. Vel sollicitudinis, & quasi religionis: An huius ille legis, quam Clodius a se inuentam gloriatus, mentionem facere ausus esset viuo Milone, ne dicam consule: de nostrum enim omnium, non audeo totum dicere. Cui simile est in poemio pro Ctesiphonte Demosthenis. Vel alio transferendi gratia. Communis autem, Tametsi, ignoscite mihi iudices. In quo est & illa (si tamen inter schemata numerari debet, cum etiam aliis pars causae videatur) digressio. Abit enim causa in laudes C. Pompeii. Idque fieri etiam sine digressione potuit. Nam breuior illa (ut ait Cicero) a re digressio plurimum fit modis. Sed haec exempli gratia sufficiunt. Tum Caius Varenus is qui a familia Ancharia na occisus est, hoc quae iudices diligenter attendite: & pro Milone. Et aspexit me illis quidem oculis quibus tu solebat, cum omnibus omnia minabatur. Est alia non quidem reticentia, quae sit imperfecti sermonis, sed tamen praecisa velut ante legitimum finem oratio, ut illa. Nihilis vigeo, commoueri videtur adulescens. & Quid plura: ipsum adolescentem dicere audistis. Similitudo morum alienorum, quae digressio, vel (ut alii malunt) digressio dicitur, iam inter leuiore affectus numerari potest. Est enim posita fere in eludendo, sed versatur & in factis & in dictis. In factis, quod est in rebus vicinum. In dictis, quale est apud Terentium. At ego nesciebam quorsum tu ires. Paruula hinc est abrepta, eduxit mater pro sua, soror dicta est. Cupio abducere ut reddam suis. Sed nostrorum quoque dictorum factorum: si milis imitatio est per relationem, nisi quod frequentius asseuerat quam eludit. Dicebam habere eos actorem Q. Caecilium. Sunt & illa iucunda, & ad commendationem cum varietate, tum etiam ipsa natura

Amis spectant uel expectant. lego sed.

ra plurimum profunt, quae simplicem quandam & non preparatam ostendendo orationem minus nos suspectos iudici faciunt. Hinc est quasi poenitentia dicti, ut pro Caelio. Sed quid ego ita grauem personam introduxi? Et quibus utimur vulgo. Imprudens incidi. Vel cum querere nos quid dicamus fingimus. Quid reliquum est? & Num quid omisi? Et cum ibidem in Verrem, ait Cicero. Vnum etiam mihi reliquum huiusmodi crimen est, & Aliud ex alio succurrit mihi. Vnde etiam venusti transitus fiunt, non quia transitus ipse sit schema, ut Cicero narrato Pisonis exemplo qui anulum sibi cudi ab aurifice in tribunali suo iusserat, velut hoc in memoriam adductus, adiecit. Hic modo me comonuit Pisonis anulus, quod totum effluerat, quod multum istum putatis hominum artificem quem? quem? recte admones, Polycletum esse dicebant. Quod quidem non in hoc tantum valet. Quibusdam enim dum aliud agere videmur aliud efficitur, sicut hic Cicero consequitur, ne cum morbum in signis atque tabulis obiciat Verri, ipse quoque earum rerum studiosus esse credatur. Et Demosthenes iurando per interfectos in Marathone & Salamine, id agit, ut minore inuidia cladis apud Charoneam acceptae laboret. Faciunt illa quoque iucundam orationem, aliqua mentione habita differre, & deponere apud memoriam iudicis, & reposcere quae deposueris, & se parare quaedam schemate aliquo, non enim est ista ipsa per se iteratio schemata, & excipere aliqua, & dare actioni varios velut vultus. Gaudet enim res varietate, & sicut oculi diuersarum aspectu rerum magis detinentur, ita semper animis praesentant, in quod se velut nouum, intendant. Est Emphasis etiam inter figuras, cum ex aliquo dicto latens aliquid eruitur, ut apud Virgilium. Non licuit thalami expertem sine crimine vitam Degere more fera: quae enim de matrimonio queritur Dido tamen hic erupit eius affectus, ut sine thalamis vitam hominum non putet, sed ferarum. Aliud apud Ouidium genus, apud quem & Myrrha nutrice amorem patris sic confitetur. O, dixit, felicem conjugem matrem. Huic vel confinis, vel eadem est, qua nunc utimur plurimum. Iam enim ad id genus, quod & frequentissimum est, & expectari maxime credo, veniendum est, in quo per quandam suspensionem, quod non dicimus, accipi volumus, non utique contrarium, ut in Elevationes, sed aliud latens, & auditori quasi inueniendum, quod ut supra ostendi, iam fere solum schema a nostris vocatur, & vnde controuersia figurata dicuntur. Eius triplex usus est, vnus si dicere palam parum tutum est, alter si non decet, tertius qui venustatis modo gratia adhibetur, & ipsa nouitate ac varietate magis quae si relatio sit recta, delectat. Ex his quod est primum, frequens in scholis est. Nam & actiones deponendum imperium tyrannorum, & post civile bellum senatusconsulta finguntur, & capitale est obicere antea, ut quod in foro non expedit, illic nec liceat. Sed schematum conditio non eadem est. Quilibet enim apertum, quod modo & aliter intelligi possit, in illos tyrannos bene dixeris, quia periculum tantum non etiam offensa vitatur. Quod si ambiguitate sententiae possit eludi, nemo non illi furto fauet. Vera negocia nunquam adhuc habuerunt hanc silentii necessitatem, sed alia huic similem, verum multo ad agendum difficiliorem, cum personae potentes obstant, sine quarum reprehensione teneri causa non possit. Ideoque hoc parcius & circumspectius faciendum, quia nihil interest quomodo offendas, & aperta figura perdit hoc ipsum quod figura est. Ideoque a quibusdam tota res repudiatur, siue intelligatur, siue non. Sed licet modum adhibere. In primis ne sint manifestae. Non erunt autem, si non ex verbis dubiis, vel quasi duplicibus petentur, qualis est in suspecta nura. Duxi uxorem, quae patri placuit. Aut quod est multo ineptius, compositionibus ambiguis, ut illa controuersia, in qua infamis amore virginis filiae pater raptam eam interrogat, a quo vitata sit. Quis te, inquit, rapuit? tu pater nescis? Res ipsae perducant iudicem ad suspensionem, & amoliamur cetera, ut hoc solum supersit. In quo multum etiam affectus iuuant, & interrupta silentio dictio, & cunctationes. Sic enim fiet ut iudex quaerat illud nescio quid, quod ipse fortasse non crederet si audiret, & ei quod a se intuentum existimat, credat. Sed ne si optima quidem sint, esse debent frequentes. Nam densitate ipsa figurae aperiuntur, nec offensa minus habent, sed auctoritatis. Nec pudor videtur quod non palam obiciat, sed diffidentia. In summa, sic maxime iudex credit figuris, si nos putat nolle dicere. Equidem quandoque in personas incidi tales, & in rem quoque (quod est magis rarum) quae obtineri nisi hac arte non possent. Ream tuebar quae subiecisse dicebatur marito testamentum, & dicebantur chirographum, marito expirante, haereditas dedisse, & verum erat. Nam quia per leges instituitur vxor non poterat haeres, id fuerat actum, ut ad eam bona per hoc tacitum fidei commissum peruenirent. Et caput quidem quari facile erat, si hoc diceremus palam, sed per se deperibat haereditas. Ita ergo fuit nobis agendum, ut iudices illud intelligerent factum, delatores non possent apprehendere ut dictum, & contigit vtrumque. Quod non inseruissimam veritatem opinionem iactant.

Aurifex plater

Octaua

Nona

Emphasis

Secundo

Tertium

quod

con-

trouertur

Primus

Relatio

Parcius

Circumspectius

Nihil interest

quomodo offendas

Figura non debent esse frequentes

Diffidentia

w. f. a t e

ria, nisi probare voluiffem, in foro quoq; esse his figuris locum. Quaedam etiam que probare non possis, figura potius spargenda sunt. Haret enim nonnunq; telum istud occultum, & hoc ipso q; non apparet, eximi non potest. At si idem dicas palam, & defenditur, & probandum est. Cum autē obstat nobis personę reuerentia (quod secundū posuimus genus) tanto cautius dicendū est, quā ro validi? bonos inhihet pudor, q; metus? Hic vero tegere nos iudex quod sciamus, & verba vi qua dam veritatis erumpentia credat coercere. Nam quanto minus, aut ipsi in quos dicimus, aut iudices, aut assistentes oderint hanc maledicendi lasciuam, si nolle nos credant! Aut qd interest quomodo dicatur, cum & res & animus intelligitur? Quid dicendo deniq; proficimus, nisi vt palam sit nos facere, quod ipsi sciamus non esse faciendum? Atqui precipue prima, quibus precipere coeperam, tempora hoc vitio laborarunt. Dicebant enim libenter tales controuersias, quę difficultatis gratia placent, cum sint multo faciliores. Nam rectum genus approbari nisi maximis virib; nō potest, hęc diuerticula & anfractus suffugia sunt infirmitati, vt qui cursu parum ualēt, flexu eludūt. i. atatio

Secundus. Valdius bonos inhihet pudor qm metus. Qui cursu parū ualēt flexu eludūt. i. atatio

Recta oratio. Opposita figurata oratio

Opposita

† alioqui. † patre. † filio.

Legendū reor iocaretur. quia paulo ante precessit. cum hęc quę affectatur ratio sententiarū nō procul a ratione iocandi abhorreat. bo. corr.

Reus parricidij damnatū iri uidebatur. Nota locutionē

intra trigesimū diem, & raptę patrem exorauerit, & suū pereat. Qui exorato raptę patre suū non exorat, agit cū eo demerit. Nam si parū pmittat hic pater, his tollitur. Si nullā spem faciat, vt non demens, crudelis certe videatur, & a se iudicem auerrat. Latro igitur oprime. Occidet ergo, si potero remissius, & pro suo ingenio pater Gallio. Dura anime hodie, dura, heri fortior fuisti. Confinitia sunt his celebrata apud gręcos schemata, per quę res asperas mollius significant. Nam The mistocles suasisse existimatur Atheniēsis, vt urbē apud deos deponerēt, quā durū erat dicere, vt relinq;rent, & qui victorias aureas in vsum belli cōfari volebat, ira declinauit, victoriis vtēdū esse. Totū autē allegorię simile est, aliud dicere, aliud intelligi uelle. Quasitū etiā est quo modo cōtra figuram respondē oporteat, & quidā semp ex diuerso aperiēdas esse putauerūt, sicut latētia vitia re scinduntur. Idq; sane frequentissime faciendum est, aliter enim dilui obiecta non possunt, vtq; cū quastio in eo consistit, quod figurę petunt. At cū male dicta sunt tātū, & non intelligere interim bonę conscientię est, atq; etiā si fuerint crebriores figurę, q; vt dissimulari possint, postulandū est vt illud nescio qd, qd aduersarij obliquis sententiis significare voluerint, si fiducia sit obiciat palā, aut certe nō exigat, vt qd ipsi nō audent dicere, id iudices nō modo intelligāt, sed etiā credāt. Vt lis etiā aliqñ dissimulatio est, vt in eo (nora enī fabula est) qui cū esset cōtra eū dictū, iura ppatroni tui cineres, paratū se esse respondit, & iudex conditione vsus est, clamante multū aduocato, schemata de rerū natura tolli, vt protinus etiā præceptū sit eiusmodi figuris vtendū temere non esse. Tertius est genus, in quo sola melius dicendi petiū occasio. Ideoq; id Cicero nō putat esse positū in cōtione. Tale est illud, quo idē vti in Clodiū. Quib; iste q; oīa sacrificia nosset, & facile ab se deos placari posse arbitrabatur. Ironia quoq; in hoc genere materię frequentissima est. Sed eruditissimū lōge, si per aliā rem alia inducat, vt cū aduersus tyrannū, q; sub pacto abolitionis dominationē deposuerat, agit cōpetitor. Mihi in te dicere non licet, tu in me dic, & potes. Nuper te volui occidere. Frequēs illud est, nec magnopere captandū, qd petiū iureiurādo, vt est pro exheredato. Ita mihi contingat hærede filio mori. Nā & in totū iurare nisi vbi necesse est, graui viro parū cōuenit. Et est a Seneca dictum eleganter, non patronorum hoc esse, sed testium. Nec meretur fidē, qui sententię gratia iurat, nisi si potest tā bene q; Demosthenes, vt supra dixi. Leuissimū autē lōge genus ex verbo, etiā si est apud Ciceronē in Clodiā. Præferim quā oēs amicam oīm potius, q; cuiusq; inimicam putauerunt. Comparationem equidem video figuram non esse, cum sit interim probationis, interim etiam causę genus, & sit talis eius forma, qualis est pro Murena. Vigilas tu de nocte, vt tuis consultoribus respondeas, ille vt quo contendit, mature cum exercitu perueniat. Te gallorum, illum buccinarum cantus exuscitat, & cetera. Nescio an orationis potius q; sententię sit. Id enī solū mutat, q; non vniuersa vniuersis, sed singula singulis opponunt. Et Celsus tamē, & non negligens auctor Visellius, in hac eam parte posuerunt, Rutilius quidē † Rufus in vtroq; genere, idq; ἀντίθετον vocant. Præter illa vero quę Cicero inter lumina posuit sententiarum, multa alia, & idem Rutilius Gorgiam secutus non illum Leontinum, sed alium sui temporis, cuius quatuor libros in vnum suum transtulit, & Celsus videlicet Rutilio accedens, posuerunt schemata Consummationem, quam gręcus διακωλύω vocat, cum plura argumenta ad vnum affectum deducuntur. Consequens, ille επακολουθησιν, de quo nos in argumentis diximus. Collectionem, qui apud illum est συλλογισμός, Minus, id est κατάπληξις. Exhortationem, παρουσιασμός. Quorum nihil non rectum est, nisi cum aliquam ex his de quibus locuti sumus, figuram accipit. Præter hæc Celsus excludere, asseuerare, detrectare, excitare iudicem, prouerbis vti, & versibus, & ioco, & inuidia & inuocatione intendere crimen, qd est δεινωσις, adulari, ignoscere, fastidire, admonere, satis facere, precari, corripere, figuram putat. Partitionem quoq; & propositionem, & diuisionem, & rerum duarum cognationem, quod est vt idem valeant quę videntur esse diuersa, vt non is demum sit veneficus, qui vitam abstulit data potione, sed etiam qui mentem. Quod est in parte finitionis. Rutilius siue Gorgias, ἀναγκάων, ἀνάμνησις, ἀνδύθη φοράν, ἀντιθέσιν, ἰσχυροσιν, πρὸ ἐκδέσσις, quod est dicere quid fieri oportuerit, deinde quid factum sit, ἐνὸς λόγου, vnde sit entymema, καὶ ἀρτίσιν, μετὰ δὲ τῆς ἀρτίου etiam, quo statu Hermagoras vtitur. Visellius q; pauca facit figuram, facit ἐνθύμημα, tamen, quod commentum vocat, & rationem appellans, ἀπὸ χεῖρμα. inter eas habet. Quod quidem recipit quodam modo & Celsus. Nam consequens an epicherema sit dubitat. Visellius adicit & sententiam. Inueni qui aggregent iis διακωλύω, ἀπαγορεύω, ἰσχυροσιν. Sed vt hæc non sunt schemata, sic alia vel sunt forsitan, ac nos fugerunt, vel etiam noua fieri adhuc possunt, eiusdem tamen naturę cuius sunt ea de quibus dictum est.

Latro Gallio pater. Victorie aureę

Figuris res spondendū. Primum genus. Secundum.

Tertium. Quartum. Quintum.

Sub pacto Abolitionis

Competitor

In totū

Iurare nisi ubi necesse est graui viro parū cōuenit

Seneca

Cicero

Comparatio

& ceterę a figuris excludendę.

† Lupus.

Celsus

Visellius

Consummatio.

Rutilius rufus

Gorgias

Hermagoras

Visellius

Celsus

Epicherema. i. commentū

Cypherema. i. ratio

Legendū uidetur patris. nō patroni. teste Seneca in præfatione libri. 7. de clama. char. 479.

Antiqua lo-
cutio immu-
tata.

Verborum vero figura, & mutatae sunt semper, & utcumq; valuit consuetudo, mutantur. Itaq; si antiquum sermonem nostro comparemus, pene iam quicq; loquimur figura est, vt huic rei inuidere, non vt omnes veteres, & Cicero praecipue hanc rem, & incumbere illi, non in illum, & plenum vino non vini, & huic & non hunc adulari, iam dicitur, & mille alia, vtrinq; non peiora vincant. Verum schemata a duorum sunt generum, alterum loquendi rationem vocant, alterum quod collocationem, maxime exquisitum est. Quorum tamen vtrinq; conuenit orationi, tamen possit illud grammaticum, hoc magis rhetoricum dicere. Prius fit iisdem generibus quibus vitia. Effet enim omne schema vitium, si non peteretur, sed accideret. Verum auctoritate, veritate, consuetudine plerumq; defenditur, saepe etiam ratione quadam. Ideoq; cum sit a similitudine rectoq; loquendi genere deflexa, virtus est si habet probabile aliquid quod sequatur. Vna tamen in te maxime utilis, vt quotidiani & semper eodem modo formati sermonis fastidium leuet, & nos a vulgari dicendi genere defendat. Quo si quis parce, & cum res poscet, vtetur, velut asperso quodam condimento iucundior erit. At qui nimium affectauerit, ipsam illam gratiam variatis amittet, quae sunt quaedam figurae ita receptae, vt pene iam hoc ipsum nomen effugerint, quae etiam si fuerint crebriores, aures consuetas minus feriunt, Nam & secretae, & extra vulgarem usum positae, ideoq; magis nobiles, vt nouitate autem excitant, ita copia satiant, nec se obuias fuisse dicenti, sed conquisitas & ex omnibus latebris extractas congestasq; declarant. Fiant ergo & circa genus, figurae in nominibus. Nam & oculis capti talpa, & Timidi damae dicuntur a Virgilio, sed subest ratio, quia sexus vterq; altero significatur. Tam enim masculis esse talpas damasq; quae feminas certum est. Et in verbis, vt fabricatus est gladium, & inimicos punitus est. Quod mirum minus est, quod in natura verborum est, & quae facimus patiendi modo sepe dicere, vt arbitror, suspicor, & contra faciendi quae patimur, vt vapulo, ideoq; freques permutatio est, & pleraq; vtroq; modo afferuntur, luxuriatur luxuriat, fluctuat fluctuat, assentior assentio. Est figura & in numero, vel cum singulari pluralis subiungitur. Gladio pugnacissima gens Romani. Gens enim ex multis. Vel e diuerso, Quo non risere parentes. Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est. Ex illis enim qui non risere, hunc non dignatus deus, nec dea dignata. Et in satyra. Et nostrum istud viuere triste Aspexi, cum infinito verbo sit vsus pro appellatione. Nostram enim vitam vult intelligi. Vtimur & verbo participio. Magnum dat ferre talentum, tanq; ferendum, & participio pro verbo. Volo datum. Interim etiam dubitari potest, cui simile vitio sit schema, vt in hoc. Virtus est vitium fugere. Aut enim partes orationis mutat ex illo, Virtus est fuga, aut casus ex illo, Virtus est vitii fuga. Multa tamen hoc vtroq; excitatius. Iunguntur interim schemata. Sthenelus sciens pugnae. Est enim scitus Sthenelus pugnandi. Transferuntur etiam tempora. Timarchides negat esse ei periculum a securi. Praesens enim pro praeterito possum est. Et futurum pro praesenti. Hoc Ithacus velit. Et ne morer, per omnia genera, per quae fit solcecismus. Haec est quoq; quam et epociv vocat, cum dissimilis est, zeugma tum dicitur, vt apud Sallustium. Neq; ea res falsum me habuit, & Duci probare. Ex quibus fere praeter nouitatem, breuitas etiam peti solet. Vnde eouseq; processum est, vt non poenitutum pro non acturo poenitentiam, & visuros, ad videndum missos, idem auctor dixerit. Quae ille quidem fecerit schemata, an idem vocari possint videndum, quia recepta sint. Nam receptis etiam vulgo auctore contenti sumus. Verum natura eualuit agentibus, quod Pollio in Labieno dānat, & contumelia fecit, qd a Cicerone reprehendi notum. Affici enim contumelia dicebant. Alia commendatio vetustatis, cuius amator vnice Virgilius fuit. Vel cū se pauidum contra mea iurgia iactat. Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci Audierat. Quorum similia apud veteres tragicos, comicosq; sunt plurima. Illud etiam in consuetudine remansit. Enimvero his amplius, apud eundem. Nam quis te iuuenum confiditissime, cum quis sermonis initium sit, & Tam magis illa tremens, & tristibus effera flammis, Quae magis effuso crudescunt sanguine pugnae. Quod est versum ex illo, qd magis arumna viget, tam magis ad malefaciendum vrget. Pleni talibus antiqui, sicut initio eunuchi Terentius, Quid igit faciam, inquit. Allusit tandem leno. Catullus in epithalamio. Dum innupta manet, dum cara suis est. Sed prius dum, significat quoad: sequens, vsq; eo. Ex graeco vero trallata, vel Sallustii plurima, quae est, vulgus amat fieri, vel Horatii. Nam is maxime probat hoc Ciceronis. Nec longe inuidit hauene, & Virgilii, Tyrrenum nauigat equor. Etiam vulgatum actis quoq; Sauci pectus. Ex eadem parte figurarum additio & abiectio est. Illaq; prior videri potest superuacua, sed non sine

Fabricatus est
Punitus est

Volo datum
dari

Neq; ea res falsum
me habuit
Poenitutum

Catulli locus

Vitia in figura excusa
di ratione

In nominibus
per genus.

In verbis
per genus.

Per numerum.

Virg.
Persius

Per partes
mutatas.

Per tempora.

Vsu recepta
Veritate
commenda-
data.

Catullus

Graecae figurae.
Hauene
Additio.

gratia est. Nam neq; Parnassi vobis iuga, nam neq; Pindi. Potest enim deesse alteri Nam. Et apud Comparati Horatium illud: Fabriciumq; Hunc & intonsis Curium capillis, possis demere hunc. Est etiam iactio, quae in complexu sermonis aut vitium habet, aut figuram. Figura, vt, Accede ad ignem hunc iam calesces plus satis, plus enim quam satis est. Na de altera quae detractio est, pluribus dicitur est. Vtritur vulgo & comparatiuis pro absolutis, vt cum se quis infirmiore esse dixerit. Duo inter se comparatiua duo, committimus. Si te Carilina comprehendi, si interfici iussero, credo erit verendum mihi, ne non potius omnes boni seruis a me, quam quisq; crudelius factum esse dicat. Sunt illa non similia solcecismo quidem, sed tamen numerum mutantia, quae & tropis assignari solent, vt de vno pluraliter dicimus. Sed nos immensum spatium confecimus aequor. Et de pluribus singulariter. Haud secus ac patriis acer Romanus in armis. Specie diuersa, sed genere eadem & haec sunt. Neve tibi ad solem vergant vinea cadentem. Nec mihi tum mollis sub dio carpere somnos. Neve dorso nemoris liberat iacuisse per herbas. Non enim nescio cui alii prius, nec postea sibi vni, sed omnibus praecipit. Et de nobis loquimur tanq; de aliis. Dicit Seruius. Negat Tullius. Et nostra persona vtritur pro alie na, & alios pro aliis fingimus. Vtritur rei exemplum pro Cecinna. Pisonem aduersae partis aduocatum alloquens Cicero dicit. Restituisse te dixit. Nego me edicto praetoris restitutum esse. Verum enim illud restituisse Ebutius dixit. Nego me Cecinna edicto praetoris restitutum esse. Vbi & ipsum dixit extrita syllaba figura in verbo est. Illa quoq; ex eodem genere possunt videri, quam nos interpositionem, vel interclusionem dicimus. Graeci vocant, dum continuationi sermonis medius aliquis sensus interuenit. Ego cum te (mecum enim sapissime loquitur) patriae reddidisti. Cui adiciunt Hyperbaton, non illud quod inter tropos esse voluerit, sed alterum, quod est eius figurae sententiarum quae & apocope dicitur, simile, cum non sensus mutat, verum forma eloquendi: Decios, Marios, magnosq; Camillos, Scipiadas duos bello, & te maxime Caesar, Acutius adhuc in Polydoro. Fas omne abrupit, Polydorum obruit, & auro Vi potius, quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames! Qui ram parua momenta neminibus discreuerunt, & aliter fieri putant. Quid loquor, aut vbi sum! Coniunxit autem & apocope in Virgilio in illo loco: Haud procul inde citae Metis in diuersa quadrigae Distulerat (at tu dicitis Albane maneres) Raprabatq; viti medacis viscera Tullus. Haec schemata aut his similia, quae erunt per mutationem, adiectionem, de tractionem, ordinem, & conuertunt in se auditoris, nec languere patiunt, subinde aliqua notabili figura excitati, & habent quandam ex illa vitii similitudine gratiam, vt in cibis interim acor ipse iucundus est, quod continget si neq; supra modum multa fuerint, nec eiusdem generis, aut iunctae, aut frequentes, quia satietate vt varietas earum, ita raritas effugit. Illud est acrius genus, quod non tantum in ratione positum est loquendi, sed ipsis sensibus tamen gratiam tamen etiam vires accommodat. E quibus primum sit quod sit per adiectionem, plura sunt genera, nam & verba geminantur, vel amplificandi gratia, vt Occidi, occidi non. Sp. Melius. Alterum est enim quod indicat, alterum quod affirmat. Vel miserandi, vt Ah Corydon, Corydon. Quae eadem figura nonnunquam per Ironiam ad eleuandum euertitur. Similis geminationis, post aliquam interiectionem, repetitio est, sed paulo etiam vehementior. Bona miserum me (cum sumpris enim lachrymis tamen infixus animo haeret dolor) Bona, inquam, Cn. Pompeii acerbissimae voci subiecta praesens. Viuis, & viuis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam. Et ab iisdem verbis plura acriter & instanter icipiunt. Nihil ne te nocturni praesidi palatii, nihil vrbis vigiliae, nihil timor populi, nihil consensus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus, nihil horum ora vultusq; mouerunt! Et iisdem desinunt. Quis eos postulauit! Appius, quis perduxit! Appius. Quae hoc exemplum ad aliud quoque schema pertinet, cuius initia inter se & fines iisdem sunt, quis & quis, Appius & Appius. Quale est. Qui sunt qui foedera sepe ruperunt! Carthaginenses. Qui sunt qui Italiam deformauerunt! Carthaginenses. Qui sunt qui sibi ignosci postulant! Carthaginenses. Etiam in contrapositione vel comparatiuis, solet respondere primorum verborum alterna repetitio, quod modo huius esse loci potius dixi. Vigilas tu de nocte, vt tuis consultoribus respondeas, ille, vt eo quo intendit, mature cum exercitu perueniat. Te gallorum, illum buccinarum cantus exusciant. Tu actionem instituis, ille aciem instruit. Tu caues ne consultores tui, ille ne vrbes aut castra capiantur. Sed hac gratia non fuit contentus orator, vertit in contrarium eandem figuram. Ille tenet & scit vt hostium copia, tu vt aquae pluuia arceantur. Ille exercitatur in propagandis finibus, tu in regendis. Possunt media quoque respondere, vel primis, vt Te nemus Angitia, vitrea Undecimo te Fucinus vnda. Vel vltimis. Et haec nauis & onusta preda Siciliensi, cum ipsa quoque esset etiam Duodecimo preda. Nec quisq; dubitauit idem posse fieri iteratis vtrinq; mediis. Respondent primis & vltima. Decimo Multi & graues dolores inueni pariter, & ppings multi. Est & illud reperendi genus, quod semel pro-

Vng
Horati?
Duo coporatiua
inter se committ.

Extrita syllaba
Hyperbaton
Apostrophe
Metabasis

Epanodos
primo modo
Secundo
Tertio
Quarto
Quinto

Hae uerba inueni
etiam in
quarto ad heremum

Decimo quarto. Decimo quinto. Decimo sexto. Polypoton. Metabole. Dissipata. Ploce. Primo modo. Secundo. Tertio. Quarto. Quinto. Sexto. Septimo per clausulas. Congregatio verborum. † oculis † meis. Coacervatio sensu. Dissolutio. Cum quid infra tius dicimus

Metonymia
Disiunctio
Pleonasmus

positi. Et totus hic locus talis. Hoc genus Brachylogia vocat, quae potest esse copulata dissolutio. Brachylogia. Contrarium est schema, quod coniunctionibus abundat. Illud asyndeton, hoc polysyndeton dicitur. hoc est vel iisdem sapius repetitis, vt Tectumque larumque, Armis Amyclatisque canem, Cressamque phasgetra. Vel diuersis. Arma virumque. Multum ille & terris. Multa quoque & bello. Aduerbia quoque & pro nomina variantur. Hic illum vidi iuuenem. Biffenos cui nostra dies. Hic mihi responsum primus ton, dedie ille petenti. Sed vtriusque horum coacervatio, etenim tantum iuncta aut dissoluta, omnibus scriptores sua nomina dederunt, sed varia, & vt cuique fingenti placuit. Fons quidem vnus, quia actio ra facit, & instantiora quae dicimus, & vim quandam praeseferentia, velut sepius erumpentis affectus. Gradatio quae dicitur κλίμαξ, apertiore habet artem, & magis affectatam, ideoque esse rarior Gradatio, debet. Est autem ipsa quoque adiectionis. Repetit enim quae dicta sunt, & priusquam ad aliud descendat, in prioribus resistit. Eius exemplum ex graeco notissimo transferatur. Nec haec dixi quidem, sed nec scripsi, nec scripsi quidem, sed nec obii legationem, nec obii quidem, sed nec peruersi Thebanis. Sunt tamen erudita & latina. Africano virtutem industria, virtus gloriam, gloria amulos com parauit, & Calui. Non ergo magis pecuniarum repetundarum quam maiestatis, neque maiestatis magis quam Plautiae legis, neque Plautiae legis magis quam abitus, neque abitus magis quam omnium legum iudicia perierunt. Inuenit apud poetas quoque, vt apud Homerum de sceptro quod a Ioue ad Agamemnonem vsque deducit, & apud nostrum etiam tragicum. Ioue propagatus est (vt perhibent) Tantalus, Ex Tala Detractione talo Pelops, ex Pelope autem satus Atreus, qui nostrum porro propagat genus. At quae per detractionem sunt figurae, breuitatis nouitatisque maxime gratia petuntur, quarum vna est ea quam libro proximo in figuris distuli Synecdoche, cum subtractum aliquod verbum satis ex ceteris intelligitur, vt Coelius in Antonium. Stupere gaudio grecus. Simul enim auditur ccepit. Cicero ad Brutum. Sermo nullus, scilicet nisi de te. Quid enim potius? Tum Flavius, erras, inquit, tabellarie & ego ibidem orans inter coenam exorauit. Cui similia sunt illa meo quidem iudicio, in quibus verba decenter pudoris gratia subtrahuntur. Nouimus & qui te tranuersa tuentibus hircis. Et quo gratia, sed faciles nymphae risere, sacello. Hanc quidem Apopsiopesim putant, frustra. Nam illa quid tace Apopsiopesis at incertum est, aut certe longiore sermone explicandum. Hic vnum verbum & manifestum quidem desideratur, quae si Apopsiopesis est, nihil in quo deest aliquid, non idem appellabitur. Ne ego illud quidem Apopsiopesim semper voco, in quo res quaeque relinquitur intelligenda, vt ea quae in epistolis Cicero. Data Iulpercalibus, quo die Antonius Casari, nihil obtinuit, Iustique, quia nihil aliud intelligi poterat, quod hoc, diadema imposuit. Altera est per detractionem figura, de qua modo dictum est, cui coniunctiones eximuntur. Tertia quae dicitur σωεζονυμιον, in qua vnum ad verbum plures sententiae referuntur, quarum vnaquaeque desideraret illud, si sola poneretur. Id accidit aut praeposito verbo ad quod reliqua respiciant, Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Aut illato, quo plura clauduntur. Neque enim is es Catilina, vt te aut pudor vni a turpitudine, aut metus a periculo, aut ratio a furore reuocauerit. Medium quoque potest esse, quod & prioribus & sequentibus sufficiat. Iungit autem & diuersos sexus, vt cum mare foeminamque filios dicimus. Et singularia pluralibus miscet. Sed haec adeo sunt vulgaria, vt sibi artem figurarum asserere non possint. Illud plane figura est, quae diuersa sermonis forma coniungitur. Sociis tunc arma capessant Edico, & dira bellum cum gente gerendum. Quis enim pars bellum posterior participio insistat, vtriusque tamen conuenit illud edico, nam vtriusque detractionis gratia facta coniunctio. Syneciosisque vocatur, quae duas res diuersas colligat. Tam deest auaro quod habet, quam quod non habet. Huic dixeris sapientem appelles, pro confidente fortem, pro illiberali diligentem, quod pendet ex finitione, ideoque an figura sit dubito. Cui contraria est ea quae ex vicinia transit ad diuersa aut similia. Breuis esse laboro, Obscurus fio & quae sequuntur. Tertium est genus figurarum, quae aut similitudine aliqua vocantur, aut paribus, aut contrariis vertunt in se aures & excitant. Huic nomen est προσωνομα, quae dicitur agnominatio. Ea non vno modo fieri solet, sed ex vicinia quadam praedicti nominis ducta casibus declinatur, vt Domitius Apher pro Cloatilla. Mulier rerum omnium imperita in omnibus rebus infelix. Et cum verbo idem verbum plus significanter subiungitur. Quando homo, hostis homo. Quibus exemplis sum in aliud usus, sed in vno facilis est geminatio. Paronomasia, ei falsis, contrarium est, quod eodem verbo quasi falsum augetur. Quae lex priuatis hominibus esse lex non videbatur. Cui confinis est υπερωλασις, eiusdem verbi contraria significatio. Cum Procleius quere retur de filio, quod is mortem suam expectaret, & ille dixisset, se vero non expectare. Immo, inquit, rogo expectes. Non eodem sed ex diuerso vitium accipit, cum supplicio afficiendum dicas quae supplicia sis.

Synecdoche

Coelius

Primus modo

dus pudoris

gratia,

Apopsiopesis

Secundus;

Tertius,

Quartus;

Quintus,

Sextus,

Syneciosis;

Paradisa;

stole,

Profonoma

fia,

Primo modo,

Secundo,

Paronomasia

fia,

Antanaclas

Tam deest auaro quod habet quam quod non habet

Tertium genu

Cornifici. No
ta ex hoc loco po
sse colligi. Cornificiu scri
psisse libros ad heremiu

Inmoriaris le
gationi

Pater

Quintilian

Parium co

trariorum

gratia.

Similiu ra

tio quadru

plex.

Prima.

Experiri.

Parison.

Secunda.

Homocote

leuton.

Cleostelen

Tertia.

Homoc

optoton.

Afer

Quarta.

Ilocolon.

Horum mi

xtura.

Antithet.

Primo mo.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

Sexto.

Septimo.

Octauo.

Nono.

Contentio

No ut edam in
uo sed ut uia
edo.

tione dignum iudicaris. Aliter quoque voces aut eadem diuersa in significatione ponuntur, aut p
ductione tantum vel correptione mutata, quod etiam in iocis frigidum, equidem tradit inter precepta
mior, eorumque exempla vitandi potius quam imitandi gratia pono. Amari iucundum est, si curet nequid
insit amari. Auium dulcedo ad auium ducit, & apud Ouidium. Ludentem cur ego non dicam furere Furi
am. Cornificius hanc translationem vocat, videlicet alterius intellectus ad alterum. Sed elegantius, quod
est positum in distinguenda rei proprietate. Hanc reipublicam paulisper reprimi, non in perpetuum co
primi posse. Et que propositionibus in contrarium mutant. Non emissus ex urbe, sed immisus in urbem
esse videatur. Melius atque acrius, quod cum figura iucundum est, tum etiam sensu valet. Emit morte imor
talitate. Illa leuior est, non Pisonum, sed pistorum, & ex aratore orator. Pessimus vero, Ne patres con
scripti videantur circumscripti. Raro euenit, sed vehementer venit. Sic contingit, ut aliquis sensus vehe
mens & acer venustate aliqua non eodem ex verbo non dissonam accipiat. Et cur me phibeat pudor
vni domestico exeplo? Pater meus contra eum qui se legationi imoriturum dixerat, deinde vix paucis
diebus insumptis re infecta redierat, Non exigo uti imoriaris legationi, imorare. Nam & valet sensus
ipse, & in verbis tantum distans iucunde consonat vox, praesertim non captata, sed velut oblata,
cum altero suo sit usus, alterum ab aduersario accepit. Magna veteribus cura fuit gratiam dicendi e pa
ribus contrariis acquirere: Gorgias in hoc immodicus, copiosus utique prima aetate Isocrates fuit. De
lectatus est his etiam M. Tullius, verum & modum adhibuit non ingratis (nisi copia redudet) volupta
ti, & re alioqui leuente sententiarum pondere impleuit. Nam per se frigida & inanis affectatio cum in acris
incidit sensus, innata videtur esse non accersita. Similium fere quadruplex ratio est. Nam est primum, quo
ties verbum verbo, aut non dissimile valde dicitur, ut Puppis: tuque pubesque tuorum. Et sic in hac calamita
rosi fama, quasi in aliqua perniciosissima flamma, & Non enim tam spes laudanda quam res est. Aut certe
par est extremis syllabis consonans. Non verbis sed armis. Et hoc quoque quoties in sententias acres
incidit pulchrum est. Quartum possit in eo semper expire ut peris. Hoc est ωριστοι, ut plerisque placuit.
Cleosteleus ωριστοι existimat, quod sit e membris non dissimilibus. Secundum ut clausula similiter cadat,
vel itidem in vltima parte collatis, δμοιοτελετων, simile duarum sententiarum vel plurium finem non modo
ad salutem eius extinguendam, sed etiam gloria per tales viros infringendam. Ex quibus fere sunt, non tam
ut semper vltimis consonent, que τρικωλα, dicitur. Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amecia.
Sed in quaternas quoque ac plures haec ratio ire sententias potest. Fit etiam singulis verbis. Haec cubar,
dolet, piget, pudet: & abiit excessit, erupit, euasit. Tertium est, quod in eodem casu cadit, δμοιοπιων δι
cit. Sed neque quod sine haber simile, est δμοιοπιων, utque in eundem finem venit δμοιοτελετων. Est enim
δμοιοπιων tantum casus similis, etiam si dissimilia sint que declinent, nec tantum in fine dephendit, sed
respondet vel prima inter se, vel mediis, vel extremis, vel etiam permutatis his, ut media primis, &
summa mediis accommodentur, & quocumque modo accommodari poterunt. Nec enim semper paribus sylla
bis constat, ut est apud Afrum. Amisso nup infelicis aulae si non praesidio inter pericula, tamen solatio vitae
inter aduersa. Ea vero videntur optima, in quibus initia sententiarum & fines consentiunt, ut hic. Praesidio,
solatio, & ut pene similia sint verbis, & paribus cadant, & eodem modo desinant. Etiam ut sint (quod est
quartum) membris aequalibus, quod ισοκωλον dicitur. Si quantum id agro locisque desertis audacia potest, ta
tum in foro atque iudiciis impudencia valeret, ισοκωλον est, & δμοιοπιων habet. Non minus nunc in
causa cederet Aulus Cecinna Sexti Ebuti impudencia, quam tunc in vi facienda cessit audacia. ισοκωλον,
δμοιοπιων, δμοιοτελετων. Accidit & ex illa figura gratia, qua noia dixi mutatis casibus repeti. Non
minus cederet quam cessit. Adhuc δμοιοτελετων, & παρομοσια, est. Neminem posse alteri dare matris
monium, nisi quem penes sit patrimonium. Contrapositum autem, vel ut quidam vocant, coterio (αυτιθετον dicitur)
tur) non vno sit modo. Nam & fit si singula singulis opponuntur, ut in eo quod modo dixi. Vicit pudor
libido, timorem audacia. Et bina binis. Non nostri ingenium, vestri auxilium est. Et sententiae sententis,
Domine in concionibus, iaceat in iudiciis. Cui commodissime subiungitur & ea species, quam distinctio
ne diximus. Odit populus Romae priuata luxuriam, publicam magnificentiam diligit, Et qui sunt similia ca
su, dissimili sententia in vltimo locata, ut Quod in tpe mali fuit, nihil obsit, quia quod in causa boni fu
it, praesit. Nec semper contrapositum subiungitur, ut in hoc. Est igitur iudices non scripta sed nata lex. Verum, si
cur Cicero dicit, quod de singulis rebus propositis referat ad singula, ut in eo quod sequitur. Quam non didi
cimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsam arripimus, hausimus, expressimus. Nec semper quod
aduersum est contraponitur, quale est apud Rutilium. Nobis primis diu immortales, nobis fruges dede
runt, nos qui soli accepimus, in omnes terras distribuimus. Fit etiam assumpta illa figura, qua verba de
clinata repetuntur, quod ανταμεταβολη dicitur. Non ut edam viuo, sed ut viuam edo. Et quod apud Ciceronem co
uersum ita est, ut cum mutatione casus habeat, etiam similiter desinat, ut Sine inuidia culpa pleat, &

sine culpa inuidia ponatur, quod & eodem cluditur verbo, & quod dicit de Sexto Roscio. Etenim est Decimo.
artifex eiusmodi sit, ut solus dignus videatur esse quod scenam introeat, tum vir eiusmodi sit, ut solus vi
deatur dignus, quod eo non accedat. Est & in nominibus ex diuerso collocatis sua gratia. Si consul Vndecimo
Antonius, Brutus hostis, si conseruator reipublice Brutus, hostis Antonius. Olim plura de figu
ris que necesse erat: & adhuc erit qui putet esse figuram: Incredibile est quod dico, sed verum, ανθυποφω
ρα vocat. Et aliquis hoc, Semel tulit, ego bis, ego ter, διεξοδον, αφοδον, Logius euectus sum, sed
redeo ad propositum. Quaedam verborum figurae paulum figuris sententiarum declinant, ut dubitatio. Nam
cum est in re, priori parti assignata est: cum in verbo, sequenti. Sive me malitia, sive stultitia dicere oportet.
Ita correctionis eadem ratio est. Nam quod illic dubitat, hic emendat. Etiam in personae fictione, accedere
quidam idem putauerunt, ut in verbis etiam esset haec figura: Crudelitas est mater auaritia. Et apud
Sallustium in Cicerone. O Romule Arpinas, quale est & apud Menandrum, Oedipus Othryasius.
Haec omnia copiosius sunt executi, quam non ut parte operis transcurrerent, sed proprie libros huic operi dedica
uerunt, sicut Cecilius, Dionysius, Rutilius, Cornificius, Vellius, alique non pauci, sed non minor
erit eorum quod viuunt gloria, ut fateor aut verborum figuras posse plures reperiri a quibusdam: ita iis que ab
auctoribus claris traduntur, meliores non assentior. Nam in primis M. Tullius multas in tertio de
Oratore libro posuit, quas in oratore postea scripto transeundo videtur ipse damnassee: quartum pars
est, que sententiarum potius quam verborum sit, ut imminutio, improuisa imago, sibi ipsi responsio, digressio,
permissio, contrarium. Hoc enim puto quod dicit ανυποδωτος, sumpta ex aduerso probatio. Quaedam omnino
non sunt figurae, sicut ordo, dinumeratio, circumscriptio, siue hoc noie significat comprehensa breui
ter sententia, siue finitio, Nam Cornificius, atque Rutilius schema λεξωσ putat. Verborum autem concin
na transgressio, id est hyperbaton, quod Cecilius quoque putat schema, a nobis est interposita, & mu
tatio. & si ea est, quam Rutilius ανομοιοσιον vocat, dissimilitudine ostendit hominum, rerum, factorumque:
si latius fiat, figura non est: si angustius, i ανιθετον caderet. Si vero haec appellatio significat υπαλλο
γη, satis de ea dictum est. Quod vero schema est ad propositum subiecta ratio, quod Rutilius ανρολογιου
vocat, vtrius (nam de illo dubitari possit an schema sit) distributis subiecta ratio: quod apud eundem
primo loco positum est, ανρολογισιον dicit, que ut maxime seruet, sane est in pluribus propositis,
quia aut singulis statim ratio subiecta, ut est apud Antonium, Sed neque accusatorum est metuo, qui
sum innocens, neque competitorum vereor, quod sum Antonius, neque consul spero, quod est Cicero. Aut positus
duobus vel tribus, eodem ordine singulis continua reddat, quale apud Brutum de dictatura Cn.
Pompeii. Praestat enim nemini imperare, quam alicui seruire. Sine illo enim viuere honeste licet, cum hoc vi
uendi nulla conditio est. Sed vni rei multiplex ratio subiecta, ut apud Virgilium. Sive inde occultas
vires & pabula terrae Pinguis concipiunt, siue illis omne per ignem Excoquitur vitium, & totus locus.
Seu plures calor ille vias. Seu durat magis. Relatione quid accipi velit, non liquet mihi. Nam si
επαλλαγη, aut επανοδοσιον, aut ανταμεταβολη dicit, de omnibus locuti sumus. Sed quicquid est, neque haec,
neque superiora in oratore repetit. Sola in eo libro posita, ponitur inter figuras verborum, exclamatio,
quam sententiae potius puto. Affectus enim est, & ceteris omnibus consentio. Adicit his Cecilius ανιφρασιον,
de qua dixi Cornificius interrogationem, ratiocinationem, subiectionem, translationem, occultationem,
Praeterea sententiam, membrum, articulum, interpretationem, conclusionem, quorum priora alterius generis sunt
schemata, sequentia schemata omnino non sunt. Itaque Rutilius propter ea que apud alios quoque sunt sche
mata, ανρολογιου, αναγκαιον, ιεροποιου, δικαιολογιου, ανδραγαθου, χαρακτηρισμου, βραχυλογιου,
ανασιωπικου, παρρησιου, de quibus idem dico. Nam eos quodam auctores, qui nullum pro fine fecerunt exqui
redis nobis, praeteribo, qui etiam que sunt argumentorum, figuris ascripserunt. Ego illud de his etiam
que vere sunt, adiciam breuiter: sicut ornant orationes opportune posita, ita inestimabiles esse, cum
immodice petuntur. Sunt qui neglecto rerum pondere, & viribus sententiarum, si vel inania verba in hos
modos deprauarunt, summos se iudicet artifices, idcirco non desinant eas nequere, quas sine sententia
lectari tam est ridiculum, quam querere habitum gestum sine corpore. Sed ne haec quidem que recte sunt, den
tate sunt nimis. Nam & vultus mutatio, oculorumque coniectus multum in actu valet, sed si quis du
cere os exquilitis modis, & frontis ac luminum incostantia trepidare non desinat, rideatur. Et oratio
habeat rectam quamdam velut faciem, que ut stupere immobili rigore non debebit, ita sepius in ea, quam
natura dedit, specie continenda est. Sciendum vero in primis quid quisque orando postulet locus,
quid persona, quid tempus. Maior enim pars harum figurarum posita est in delectatione. Vbi vero
atrocitate, inuidia, mileratione pugnandum est, quis ferat contrapositis, & pariter cadentibus, & co
similibus irascetem, mentem, rogantem: cum in his rebus cura verborum deroget affectibus fidem
& vbi cumque ars ostentatur, veritas abelle videatur.

Decimo.

Vndecimo

Dubitatio.

Correctio.

Figure non

recepte no

mine figu

rarum.

Enantioes

Circumscis

ptio.

Hyperbat

Exclamatio

Figuris vte

di ratio.

Substantia

De modo seruado i

usu figurarum a

rea documenta

Oedip' ot hryasi

Cornificius
nota correct
ram

Post libros d
oratore Cice
ronis librum
scripsisse qm
scribit orator

Occultatione in
libris ad heremi
um no inuenio
forte occupatu
ne legendum

De modo seruado i

usu figurarum a
rea documenta

DE COMPOSITIONE non equidē post Marcū Tullīū scribere auderē, cui nescio an vlla pars operis huius sit magis elaborata, nisi & eiusdē ætatis hoies scriptis ad ipsum etiā literis respēdere vel collocādī genus ausi fuissent, & post eum plures multa ad eādē rē pertinētia memorię tradidissent. Itaq; accedā in ple- riq; Ciceroni, atq; in his ero, quę indubitata sunt, breuior: in quibsdā paulum fortasse dissentia. Nā etiā cū iudiciū meū ostēdero, suū tñ legētib; relinqū. Neq; ignoro quosdā esse, qui curā oēm cōpositionis excludāt atq; illū horridū sermonē vt forte effluerit, modo magis naturalem, modo etiā magis virilē esse cōrēdāt. Qui si id demū naturale esse dicūt, qd a natura primū ortū est, & quale ante cultū fuit, tota hęc ars orādī subuertēt. Neq; em locuti sunt ad hęc regulā & diligētiā primi hoies, nec procemiis pparatē, docere expositiōe, argumētis pbare, affectibus cōmouere scierūt. Ergo iis oib; nō sola cōpositione caruerūt, quoz si fieri nihil melius licebat, ne domibus qdē casas, aut vestibis pelliū tegmina, aut vrbibus mon- tes ac syluas mutari oportuit. Quę porro ars statim fuit: quid nō cultū nescit? cur vites coer- cemus manu? cur eas fodimus: rubos aruis excidimus: terra & hęc generat. Mā suēfacim; aialia: indomita nascunt. Verū id est maxime naturale, qd fieri natura optime patit. Fortius vero q in cōpositū potest esse, q iūctū & bene collocatū. Neq; si parui pedes vim detrahāt reb; vt Sora- deoz, & Callimachioz, & quorūdā in oratione simili pene licētia lasciuētū, cōpositionis est iū- dicādū. Ceterū quāto vehemētior fluminū cursus est pno alueo, ac nullas moras obiciēte, q in ter obstātia saxa fractis aquis ac reluctātibus, tāto q cōnexa est & totis viribus fluit, fragosa atq; interrupta melior oratio. Cur ergo vires ipsas specie solui putēt, qn nec vlla res sine arte satis valeat, & comitē semp artē decor? An nō eā q emissa optime est, hastā speciosissime cōtortā fer- ri videmus: & arcu dirigētū tela quo certior manus, hoc est habitus ipse formosior? Iā in certa mine armoz, atq; in omni palestra qd satis recte cauet ac petit, cui nō artifex motus, & certi qd- dā pedes adsint? Quare mihi cōpositione velut amentis qbusdā nersuue intēdi & cōcitari sen- tētiē vident. Ideo eruditissimo cuiq; p suafum est, valere eā q plurimū, nō ad delectationē modo, sed ad motū quoq; animoz. Primū q nihil intrāse pōt i affectū, qd in aure velut quodā vesti- bulo statim offendit. Deinde q natura ducimur ad modos. Neq; em aliter eueniret, vt illi quoq; organoz soni, qq; verba nō exprimūt, in alios tñ atq; alios motus ducerēt auditorē. In certami- nibus sacris nō eadē ratione cōcitat aios ac remittūt, nec eosdē modos adhibēt cū bellicū est ca- mendū, & cū posito genu supplicādū. Nec idē signoz cōcētus est pcedēte ad plū exercitu, idem receptū carmen. Pythagoreis certe moris fuit, & cū euigilassent, animos ad lyrā excitare quoz- effent ad agēdū erectiores, & cū somnū pterēt, ad eādē prius lenire mētes, vt siquid fuisset tur- bidioz cogitationū, cōponerēt. Q; si numeris & modis inest qdā tacita vis, in orationē eo ve- hemētissima, quātūq; interest sensus idē qbus verbis efferat, tātū verba eadē qua cōpositione vel in exitu iūgant, vel sine claudant. Nā qdā & sentētiis parua, & elocutione modica, virtus hęc sola cōmēdat. Deniq; qd cuiq; visum erit vehemēter, dulciter, speciose dictū, soluat, & turbet: abierit ois vis, iucūditas, decor. Soluit qdā sua in oratore Cicero. Nā neq; me diuitiē mouēt, q- bus oēs Aphricanos & Lælios, multi venalitū mercatoresq; superarunt, & insequentes deinceps periodos, quas si ad illū modū pturbes, velut fracta aut trāsuerfa tela proieceris. Idē corrigit q a Graccho cōposita durius putat. Illū decet, nos hac simus pbatōne cōtēti, q in scribēdo q se no- bis solutiora obtulerint, cōponemus. Quid em attinet eoz exēpla q̄rere, quę sibi quisq; experiri pōt. Illud notasse satis habeo, quo pulchriora & sensu & elocutione dissolueris, hoc orationem magis deformē fore, q negligētia collocationis ipsa verbor; luce dēphēdit. Itaq; vt cōstet or- ne vltima oratoribus artē cōpositionis, q perfecta sit, corrigisse: ita illis p̄scis habitā inter curas, in quātū adhuc p̄fecerāt, puto. Neq; em mihi q̄libet magnus auctor Cicero perlualerit Lyliam, Herodotū, Thucydidē, parū studiosos eius fuisse. Genus fortasse sint secuti nō idē qd Demo- sthenes, aut Plato, q̄q; & ii ipsi inter se dissimiles fuerūt. Nā neq; illud i Lyfia dicēdi textū tenue, atq; rarū letioribus numeris corrupēdū erat. Perdiderūt enī gratiā q in eo maxima est) simplia- cis atq; in affectati coloris, pdidisset fidē quoq;. Nā scribebat aliis, nō ipse dicebat, vt oportuerit esse illa rudibus & incōpositis similia, qd ipsum cōpositio est. Et historiē (quę currere debet ac ferri) minus cōuenissent intersistētēs clausule, & debita actionibus respiratio, & cludendi in- choādūq; sentētiar; ratio. In cōcionibus qdē etiā similiter cadētia qdā & cōraposita dēphēdas: i Herodoto vero cū oia (vt ego qdē sentio) leniter fluit, tñ ipsa dēphēdas, habet eā iucūditatē

forte legendū exortire p̄ affectum.

Gallibos rum

Cōpositio nō delectat solum, sed etiā affectū mouet.

Pythagoreoz mos. i ea

Aurea sentētia

Pulcherrima

In quantū

Textū dicēdi tenue atq; rarū h̄sue

In quantū adhuc p̄fecerant

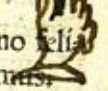
Vt latentes etiā numeros cōplexa videat. Sed de p̄positoz diuersitate post paulū. Nūc quę pri- iis q recte cōponere volēt discēda sint. Est igit ante oia, oratio alia vincta atq; cōtexta, soluta alia, Oratio nū- qualis in sermone & epistolis: nisi cū aliqd supra naturā suā tractāt, vt de philosophia, de rep. si alia vincta milibusq;. Qd nō eo dico, q nō illud quoq; solutū habeat suos quosdā, & forsitan difficiliores alia soluta, etiā pedes: neq; enī aut hiare semp vocalib; aut destitūi p̄tib; volūt sermo & eplā: sed nō fluit nec cohēret, nec verba de verbis trahūt, vt potius laxiora i his vincula, q nulla sint. Nonnūq; in causis quoq; minoribus decet eadē simplicitas, q non illis sed aliis vti nūeris, dissimulatq; eos, & tātū cōmunit occultius. At illa cōnexa series tres habet formas: iēta, q νόματα dicunt: mē- bra, q κώλα q̄ πειροδον, q est vel ambitus, vel circūductū, vel cōtinuatio, vel cōclusio. In omni por- ro cōpositione tria sunt necessaria, ordo, iūctura, numerus. Primū igit de ordine. Eius obseruatio Ordo cōpo- in verbis est singularis, & cōtextis. Singula sunt q dixim; αὐτῶν. In his cauēdū est ne decreseat sitionis, oratio, & fortiori subūgat aliqd infirmius, vt sacrilego fur, aut latroni petulās. Augeri enim de In singulari- bēt sentētiē & insurgere, vt optime Cicero, Tu, inq; istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate. Aliud enī maius alio supuenit. At si cōpisset a toto corpore, nō bene ad latera faucesq; descēderet. Est & alius naturalis ordo, vt viros ac fœminas, diē ac noctē, ortū Ordo natu- & occasum dicas pot; q̄ retrorsum. Quēdā ordine pmutato sūt supuacua, vt fratres gemini. ralis. Nā si p̄cesserint gemini, fratres addere nō est necesse. Illa nimia quorūdā fuit obseruatio, vt vo- Supuacua cabula verbis, verba rursus aduerbiis, noia appositis, & p̄nominibus rursus essent priora. Nā fit mutato or- cōtra quoq; frequēter nō indecore. Nec nō & illud nimie est supstitutionis, vt q̄q; sint tpe, ea etiā dine, facere ordine priora, nō qn frequēter sit hoc melius, sed q̄ iterdū plus valēt ante gesta, ideoq; le- uioribus supponēda sunt. Verbo sensum cludere multo si cōpositio patiat, optimū est. In verbis Verbo clau- enī sermonis vis inest. At si id asperum erit, cedat hęc ratio numeris, vt fit apud summos Gre- denda orō, cos, latinisq; oratores frequētissime. Sine dubio enī oē qd nō cludet, hyperbaton est. Ipsum hoc inter tropos vel figuras, q sunt virtutis, receptū est: Nō enī ad pedes verba dimēsa sunt. Ideoq; ex loco trāsferunt i locū, vt iūgant quo cōgruūt maxime, sicut in structura saxoz rudiū, etiam ipsa enormitas iuenit cui applicari, & in quo possit insistere. Felicissimus tñ sermo est, cui & re- Sermo vici- ctus ordo, & apta iūctura, & cū iis numerus opportune cadēs cōtingit. Quēdā vero trāsgressio cissimus. nes & lōge sunt nimis, vt in superiorib; dixim; libris, & iterim etiā cōpositione vitiose, q in hoc Trāsgressio ipm petunt, vt exultēt atq; lasciuāt, quales illę Meccenatis, Sole & aurora rubēt plurima. Inter nes vitadē, sacra mouit aqua fraxinos. Ne exegas qdē vnus iter miserimos viderē meas. Qd inter hęc pessī mū est, q in re tristi ludit cōpositio. Sepe tñ est vehemēs aliq; sensus in verbo, qd si in media pre- sentētiē latet, trāsiri intētiōe, & obscurari circūiacētib; solet. in clausula positū assignat audi- tori & infigit, quale illud Ciceronis. Vt tibi necesse esset i cōspectu ppli Romani vomere postri- diē, Trāsfer hoc vltimū, min; valebit. Nā toti; ductus hic est quasi mucro, vt p se fēde vomēdi necessitati, iā nihil vltra expētātib; hęc quoq; adīceret deformitatē, vt cibus teneri non posset postridiē. Solebat Afer Domitius traicere i clausulas verba tātū asperadē cōpositionis gratia, & maxime i procemiis, vt p Cloantilla. Gratias agā cōtinuo, & p Lælia. Eis vtriq; apud te iudī cē periclitat. Lælia. Adco refugit tenerā delicatāq; modulādī voluptatē, vt occurrētibus p se nu- meris quo eos inhiberet, obiceret. Amphibologiam quoq; fieri vitiosa locatione verbor;, nemo Amphibol- est q nesciat. Hęc arbitror, vt in breui, de ordine fuisse dicēda: q si vitiosus est, licet & iūcta sit, & logia vitā- apte cadēs oratio, tñ merito incōposita dicat; iūctura lequit. Ea est i verbis, incisis, mēbris, perio- da, dis. Oia nāq; ista & virtutes, & vitia i cōplexu habēt. Atq; vt ordinē sequar, primū q imperitiis iūctura cō- quoq; ad rephēsiōē notabilia vident, id est q cōmissis iter se verbis duob; ex vltima prioris, ac positionis, prima sequētis syllaba, deforme aliqd nomē efficiūt, Tū vocaliū cōcursus: q cū accidit, hiat & in- terstitit, & quasi laborat oratio. Pessime lōge, q eadē iter se literas cōmittūt, sonabūt. P̄cipuus tñ erit hiatus earū, q cauo aut patulo maxime ore efferunt. E plenior lra est, I angustior. ideoq; obscuri; in his vitū. Minus p̄ccabit q lōgis breues subiciet, & adhuc q p̄ponet lōge breuē. Mi- nima est i duab; breuib; offensio. Atq; cū alię subūgant aliis, p̄inde asperiores erūt, prout oris hiatus simili, aut diuerso p̄nūciabunt. Nō tñ id vt crimē ingēs expauescēdū est, ac nescio an ne- gligētia i hoc, an sollicitudo sit peior. Inhibeat enī necesse ē, hic met; ipetū dicēdi, & a potiorib; auerrat. Quare vt negligētiē est hoc pati, ita humilitatis vbiq; phorrescere, nimiosq; nō imeri- to i hac cura putāt oēs Isocratē secutos, p̄cipueq; Theopōpū. At Demosthenes, & Cicero modi- ce respexerūt in hęc partē. Nā & coeutes literę, q̄ σωλοφι dicūt, etiā leniorē faciūt orationē, q si oia verba suo sine cludant, & nōnūq; hūilca etiā decēt, faciūtq; ampliora quēdā, vt Pulchra

Periodus qd

Retrosi- ordine ueq;

vt queq; in & c/

Hyperbatō

In re tristi non debet ludere cōpositio

Vt in breui

Interstitit

Prout

oratione apta oino iactare: rŭ longe p se, & velut optime syllabę aliqd etiã mediũ tps inter voea les quasi interstitat, assumit. Qua de re vtar Ciceronis porissimũ verbis. Habet (inqt) ille tãq hiatus & cõcurfus vocaliũ molle qddã, & qd idicet nõ igratã negligentiã de re hois magis q̃ de verbis laborãtis. Ceterũ cõsonãtes quoq; eęq; p̃cipue q̃ sunt asperiores, i cõmissura verboꝝ rixã tur & s vltima cũ x pxima, quarũ tristoria etiã binę collidant, stridor ẽ vt ars studioꝝ, q̃ fuit cau sa & Seruio (vt dixi) subtrahẽde s lře, quõties vltima esset, aliãq; cõsonãte suscipet, qd̃ rephẽdit Lauranius, Messala defendit. Nã neq; Luciliũ putãt vti eadẽ vitia, cũ dicit, Serenu fuit & dignũ loco. Quin etiã Cicero i oratore plures ariquoꝝ tradit sic locutos. Inde Belligerare p̃ meridie, & illa Ceforii Caronis, Die hãc eę m lřa i e mollita, q̃ i veterib; libris repta mutare ipiti soler, & dũ librarioꝝ inscitia insectari volũt, suã cõstitent. Atq; eadẽ illa lřa quõties vltima est, & vocalẽ verbi sequẽtis ita cõringit, vt i eã trãfite possit, etiã si scribit, tñ parũ exprimit, vt Multũ ille, & Quãtũ erat, adeo vt pene cuiusdã nouẽ lře sonũ reddat. Neq; eni eximit, sed obscurat, & tñ aliq̃ inter duas vocales velut nota est, ne ipse coeat. Vidẽdũ etiã ne syllabę verbi prioris vltime, sint primę sequẽtis. Id neq; p̃cipi miret, Ciceroni i eplis excidit. Res mihi iuisẽ visẽ brute. Et i carmie. O fortunatã natã me cõsule Romã. Etiã monosyllaba si plura sũt, male cõtinuabunt, q̃a necesse ẽ cõpositio mltris clausulis cõcisa subsulter. Ideoq; ẽt breuiũ verboꝝ ac noĩm vitãda cõri nuatio, & ex diuerso quoq; lõgoꝝ. Afferũt, n. quãdã dicẽdi tarditatẽ. Illa quoq; vitia sũt eiũsdẽ loci, si cadẽtia silr, & silr definẽtia, & eodẽ mō decliãta mlra iũgãt. Ne verba qdẽ verbis, aut noĩa noĩb; siliaq; iis cõtineri decet, cũ virtutes ẽt ipse rēdiũ pariãt, nisi grã varietatis adiũt. Membro rũ icisorũq; iũctura nõ eo mō ẽ obũada, quo verboꝝ, q̃q; & i his extrema & p̃ria coeũt. Sed, plu rimũ refert cõpositiois q̃ q̃ a teponas. Nã & vomẽs frustis esculẽtis vinũ redolẽtib; gremiũ suũ & totũ tribunal spleuit. Et cõtra (Nã frequẽti; vtar iisdẽ diuersarũ quoq; rerũ exẽplis, quo sint magis familiaria) Saxa atq; solitudines vocĩ rĩdẽt, bestię sepe imanes cantu flectunt atq; cõsũt. Magis id isurgebat si verteret. Nã etsi plus ẽ saxa q̃ bestias cõmoueri, inest tñ cõpositioĩ decor. Sed trãseam; ad nũeros. Ois structura, ac dimẽsio, & copulatio vocũ cõstat aut nũeris (nũeros q̃d̃mũ accipi volo) aut mēsiõ, id est dimẽsione qdã. Qd̃ etiã si cõstat vtrũq; pedib; habet tñ nõ simplicẽ differẽtia. Nã rhythmi, id ẽ nũeri spatĩ tẽpoꝝ cõstãt. Metra ẽt ordine: ideoq; alterũ eẽ quãtitatis videt, alterũ q̃litas. q̃d̃mũ aut par est, vt dactyl; Vnã eni syllabã parẽ breuib; ha bet. Est qdẽ vis eadẽ & aliis pedib; sed nomẽ illud tenet. Lõgã eẽ duõꝝ tẽpoꝝ breuẽ vni; ẽt pue ri sciũt. Aut sesquiplez, vt Peon, cui; vis ẽ ex lõga & trib; breuib; q̃q; ei cõtrari; ex trib; breuib; & lõga, vel alio quoquo mō tpa triã ad duo relata sesq̃plũ faciũt. Aut duplex, vt Iãbus, nã est ex breui & lõga: q̃q; est ei cõtrari;. Sũt hi & mettrici pedes, sed hoc iterest, q̃ rhythmo idifferẽt est dactylus ne ille priores habeat breues, an sequẽtes. Tps eni solũ metit, vt a sublãtiõẽ ad positioĩẽ iisdẽ sit spatĩs pedũ. In versũ p dactylo poni nõ poterit Anapest; aut Spõde; nec Peon eadẽ ra tione a breuib; icipiet ac definit. Neq; solũ aliũ p alio pedẽ metroꝝ ratio nõ recipit, sed ne da ctylũ qdẽ aut forte spõdeũ, alterũ p altero. Itaq; si gũq; cõtinuos dactylos (vt sũt i illo, Pãdiũ in terea dom; oĩporẽtis Olympi) cõf undas, solueris versũ. Sũt & illa discrimiã, q̃ rhythmis libera spatia, metris finita, & his certę clausule, illi quõ cõperit currũt vsq; ad μετὰ σολὺν. i. trãsitũ in aliud gen; rhythmi. Et q̃ metrũ i verbis nõ, rhythmos ẽt i corporis motu ẽ. Inania quoq; tpa rhythmi facili; accipiet, q̃q; hęc & i metris accidũt, maior tñ illic licẽtia est, vbi tpa etiã aĩo meã tiunt, & pedũ & digitõꝝ icũtũ iterualla signãt q̃busdã noris, atq; astimãt quot breues illd̃ spatĩũ habeat, inde τὸ ἄσολον, πρὸ τῶσολον. Deinceps lõgiõres sũt pculliones. Nã σκμῶν tps est vniũ. In cõpositioĩe oratioĩs certior, & magis oĩb; apta seruari debet dimẽsio, Est igit; i pedib;. Et metri ci qdẽ pedes adeo reperĩunt i ofone, vt i ea frequẽter nõ sentiẽtib; nobis oĩm generũ excidãt ver sus. Et cõtra, nihil ẽ prosã scriptũ, qd̃ nõ redigi possit in qdã versiculõꝝ genera. Sed adeo i mole stos icidim; grãmaticos q̃ fuerũt, q̃ Lyricõꝝ qdã carmina i varias mēsuras coegerũt. At Cicero frequẽtissime dicit totũ hoc constare numeris, ideoq; rephẽdit a q̃busdã, tãq; orationẽ ad rhy thmos alliget. Nũ sunt numeri rhythmi, vt & ipse cõstituit, & secuti eũ Virgili; cũ dicit, Nu meros memini si verba tenerẽ, & Horatius, Numerisq; ferẽ Lege solutis. Inuadũt ergo hãc inter ceteras vocẽ. Neq; eni Demosthenes fulmina tãtope vibrasse dicere, nisi nũeris cõtorra ferrent. In quo si hoc serit, rhythmis cõtorra, dissentio. Nã rhythmi, vt dixi, neq; habet finẽ certũ, nec vl lã i cõtextu varietatẽ, sed q̃ cõperũt sublãtiõẽ ac positioĩẽ ad finẽ vsq; decurrũt. Ofõ nõ descẽdit ad strepitũ digitõꝝ. Id qd̃ Cicero optime videt, ac testãt frequẽter se qd̃ numerosum sit q̃teret: vt magis nõ ἀσολον, qd̃ esset inscitũ atq; agreste, q̃ εὐσολον qd̃ poeticũ est, eẽ cõpositioĩẽ velit

Cicero

Serui

Lauran

Messala

Lucili

Cicero

Preceptum

de syllabis

eisdem vi

randis.

De mono

syllabis.

Lõgẽ breui

bus commi

scende.

Iũctura mē

broꝝ incia

forumq;

Phil.ii.

Pro Archia

De numero

Rhythmos

par.

Virgili

Numeri.

Virgili locus.

memini si verba tene

re & horatij. Nume

risq; fertur lege solu

Dum librario rũ insectiam insectari vo lunt suam cõ fitentur. hoc hermolaus mu tuatus = m pro oemio posterio rum themistij

Rhythmus qd̃

Longa duorũ temporũ = breuis unius.

Rhythmus etiam in cor poris motu est

Virgili locus.

.. Nã alius // quorũ alius

Aldus sexcuplex & m fra sexcuplum

ad differẽtia numerũ m cõpositi ut est. duo. tres. quattuor

sicut etiã quos palestritas esse nolumus, tñ esse nolumus eos, q̃ dicunt ἀπαλῶς αὐ. Verũ ea quẽ efficit e pedib; æqua clausula, nomẽ aliqd̃ desiderat. Quid sit igit; potius q̃ numer; & oratorius numerus, vt enthymema rhetoricus syllogismus! Ego certe ne i calumniã cadã, qua ne M. qdẽ Tullius caruit, posco hoc mihi, vt cũ p cõposito dixero numerũ, & vbiq; iã dixi, oratoriũ di cere intelligat. Collocatio aut verba iã pbata, & electa, & velut assignata sibi debet cõnectere: nã Collocatio apta, idẽ valeãt, pmiserim, & adicere dũ nõ ociosa, & detrahẽre dũ nõ necessaria. Sed & figuris muta re & casus & numeros, quoq; varietas frequẽter gratia cõpositioĩs adscira etiã sine numero so let esse iucũda. Etiã vbi aliud ratio, aliud cõsuetudo poscit, vtrũ volet sumat cõpositio, Vira uisse vel vitasse, dephẽdere vel dephẽdere. Coitus etiã syllabarũ nõ negabo, & qd̃q; sentẽtis aut eloquẽtiẽ non nocebit. P̃cipuũ tñ in hoc opus est, scire qd̃ quo loco verboꝝ maxime qua dret. Atq; is optime cõponet, q̃ hoc solũ cõponedi gratia faciet: Ratio vero pedũ in oratione est multo q̃ in versũ difficilior. Primũ q̃ versus paucis cõtinet, oratio lõgiõres habet sepe circũt; Deinde q̃ versus semp similis sibi est, & vna ratione decurrit: orationis cõpositio nisi varia est, & offẽdit similitudine & affectatione dephẽdit. Et in oĩ qdẽ corpore, totoq; (vt ira dixerim) tractu numeris inferta est, Neq; em log possum; nisi e syllabis breuib; ac lõgis, ex q̃b; pedes fiũt. Magis tñ & desiderat in clausulis, & apparet: primũ q̃a sensus oĩs habet suũ finẽ, possidetq; na turale interuallũ, quo a sequẽtis initio diuidat. Deinde q̃ aures cõtinuã vocẽ secute, ducteq; ve lut pno decurrẽtis orationis flumine, tñ magis iudicãt, cũ ille ip̃tus stetit, & intuẽdi tẽp; dedit. Nõ igit; durũ sit neq; abruptũ, quo animi velut respirãt ac reficiunt, hęc & sedes orationis, hoc auditor expectat, hic laus oĩs declamat. Proximã clausulis diligẽtiã postulãt initia, nã & ad hęc intẽtus auditor est. Sed eoꝝ faciliõ ratio est. Nõ em coherẽt aliis, nec p̃cedẽtib; seruiũt, sed nõ uũ exordiũ sumũt, cũ illa q̃libet sit cõposita, ipsam gratiã p̃dat, si ad eã rupta via veniam;. Nãq; cũ sit, vt videt, seuera Demosthenis cõpositio, πρῶτον μὲν ἀναδραματίζωνται τοῖς θεοῖς εὐχόμενοι καὶ οἱ καὶ τῶν θεῶν, & illa q̃ ab vno (qd̃ scia) Bruto minus pbat, ceteris placet, καὶ μὴ πῶς βαδίζωμεν καὶ τῶν θεῶν, nõ defunt q̃ Ciceronẽ carpãt in his, Familiaris cõperat esse balneatori, & nõ min; du ra archipirate, nã balneatori & archipirate idẽ finis est, q̃ καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλο, & q̃ τῶν θεῶν, sed prio ra sunt, ideo seueriora. Est i eo quoq; nõ nihil, q̃ hic singulis verbis bini pedes cõtinent, qd̃ etiã in carminibus est pmolle, nec solũ vbi quine syllabę neũtur, vt i his, Fortissima Tyndaridarũ, sed etiã vbi quaterne, cũ versus cludũt, Appoimino, & Armamẽtis, & Oriona. Quare hoc quoq; vi tãdũ est, ne pluriũ syllabarũ verbis vtamur i fine, Mediis quoq; nõ ea modo cura sit, vt iter se co hereãt, sed ne pigra, ne lõga sint, ne qd̃ nũc maximũ vitũ est, breuib; cõtextu resultet, ac sonũ red dãt pene pueriliũ crepitaculoꝝ. Nã vt initia clausuleq; plurimũ momẽti habet, quoties incipit sensus aut desinit, sic i mediis quoq; sunt qdã conat; q̃ leuiter iterũstũt. Vt currẽtis pes etiã si nõ morãt, tñ vestigiũ facit. Itaq; nõ modo mēbra atq; incisa bene incipe atq; cludi decet, sed etiã in his q̃ nõ dubie cõtexta sunt, nec respiratione vtunt, illi vel occulti gradus (Quis em dubitet vnũ sensum & vni; spiritũ esse!) Aĩaduerti iudices oẽm accusatoris orationẽ i duas diuisam eẽ partes. Tñ & duo prima verba, & triã pxima, & deiceps duo rursus, ac triã, suos quasi numeros habet spiritũ sustinẽtes, sicut apud rhythmicos est imant hẽ p̃ticule, put sunt graues, acres, lẽtẽ, celeres, remisse, exultãtes. Proinde, id qd̃ ex illis cõficũt, aut seuerũ, aut luxuriosum, aut quadratũ aut solutũ erit. Quẽdã etiã clausule sunt claudẽ atq; pedẽtes, si rilinquant, sed sequẽtib; suscipi ac sustineri soler, eoq; factõ vitũ qd̃ erat i fine, cõtinuatio emẽdat. Nõ vult P. R. obsoletis crimi nib; accusari Verrẽ, durũ si definas, sed cũ est cõtinuatũ iis q̃ sequũt q̃q; natura ipsa diuisa sine : Noua postulat, inaudita desiderat: salũ ẽ curs; Vt adeas tñ dabis, male cluderet, & nã trimetri versus ps vltia ẽ, excipit, Vt cibũ vestitũq; itroferre liceat tãtũ: p̃ceps adhuc firmãt ac sustineẽ vltia: Recusabat nemo Versũ i ofone fieri mlto scẽdissimũ ẽ totũ, sicut ẽt i pre deforme, vtq; si ps posterior i clausula dephẽdat, aut rurs; prior i igressu, Nã qd̃ ẽ cõtra, sepe ẽt decet, q̃a & clu dit iteri opte p̃ria ps vers; dũ itra paucas syllabas, p̃cipue senarii atq; octonarii. In Aphrica fuis se, iũtiũ senarii ẽ: primũ p Q. Ligario caput cludit: Esse videat. Nã nimis frequẽs octonariũ icho at. Talia sũt Demosthenis, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλο, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλο, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλο, & totũ pene principũ. Et vltia versũ iũtio cõueniũt ofonis. Et si vteor iudices, & Aĩaduerti iudices, Sed iũtia iũtiis nõ cõ ueniũt. T. Liui; hexametri exordio cõcepit: Factur; ne opepciũ sim. Nã ita edidit, estq; meli; q̃ quo emẽdat. Nec clausule clausul, vt Cicero. Quo mevertã nescio, q̃ trimetri finis ẽ. Trimetrũ & Pro misero diceĩ liceat. Sex, n. pedes, tres pcullioĩes hũt, Pei; claudit finis hexametri, vt Brut; i eplis.

Numerus, & orato rius numerus est ea quã efficit e pedib; æqua clausula.

Collocatio apta.

Numerõꝝ in oratione difficultas.

Numerus i fine dñãt.

Numerus initiis.

Media quãdã artis postũ lent.

Interstitũt

Neq; enim illi maluit habere tutores aut defensores, qm scilicet placuisse Catoni. Illis minus sunt notabiles, qm hoc genus sermoni pximu est. Itaq; & versus hi fere excidit, quos Brutus ipso coponedi ductus studio sepissime facit, no raro Asiani. Sed etia Cicero nonnuq; vt in principio statim orationis, in Luciu Pisonem. Pro dii immortales, qm hic illuxit dies! No minore aut cura vitanda est, qm dicitur, quale est apud Sallustiu. Falso qrit de natura sua. Quis enim iucta sit, tñ soluta videri debet oratio. Atq; Plato diligentissimus copositionis, in Timæo prima statim parte vitare ista no potuit. Na & initiu hexametris statim iuenias, & Anacreontion prin? Colon efficias, & si velis trimetron, & qd duob? pedib? & pre, περιμειμενης a grecis dicit, & hec oia i tribus verbis, vt Thucydidis, οὐ ἐπιμασσι καραεε εφάνκσαν, ex mollissimo rhythmo; genere excidat. Sed qa oratione ia costare pedib? dixi, aliqua de its quoq; qm noia varia tradunt, costituendu est, quo queq; appellemus: & qd Ciceroni sequar, na is eminentissimos Greco; est secutus, excepto qd pedes mihi trisyllabos no videf excedere, qm ille Pæone Dochimog, quo; prior in quatuor, secudus in qnq; excurrit, vraf. Nec tñ ipse dissimulat qbusda numeros videri no pedes, neq; imerito. Quicqd eni supra tris syllabis, id est ex plurib? pedib?. Ergo cu costet quatuor pedes binis, octo ternis, Spondeu logis duab?, Pyrrhichiu, que alii Periambu vocat, breuibus, labu breui longaq; huic cotrariu e loga & breui, huic Choreu nos, vt alii Trocheu, nomen. Ex iis vero qui ternas syllabas habet, Dactylu loga duabulq; breuib?: huic teporib? pare, sed retro actu, appella ri costat Anapastion. Media iter logas breuis faciet Amphimacrū, sed frequetius eius nome est Creticus: Loga inter breues, amphibrachys. Duab? logis breue sequerib? Bacchius, totide longis breue pcedetibus, huic cotrarius Palimbacchius erit. Tres breues Trocheu, que tribrachyn dici volut, q choreo trochai nome iponut, totide loge Molosson efficiut. Hor; pedu nullus no in oratione venit. Sed quo qd sunt teporibus pleniore, logisq; syllabis magis stabiles, hoc grauiore facit oratione, breues celerē ac mobilē. Vtrūq; locis vtile. Na & illud vbi opus est velocitate, tardu & segne, & hoc vbi podus exigit, pcept ac resultas merito damnet. Sit i hoc quoq; aliquid fortasse momēti, qd & logis logiores, & breuib? sunt breuiore syllabe, vt quis neq; plus duobus tpibus, neq; vno min? habere videant (ideoq; in metris oēs breues loge; iter se obesse sunt pares) lateat tñ nescio qd, si qd supsit aut desit. Na versuu ppria coditio est, ideoq; in his quedā etiā cōmunes. Veritas vero qa patit aque breue esse vel loga vocalē cū est sola, qd cū eā cōsonātes vna pluresve pcedūt, certe i dimēsiōne pedū, syllaba q est breuis insequēte alia vel breui que tñ duas primas cōsonātes habeat, sit loga, vt Agrestē tenui musam meditaris auena. Nam licet gre breuis, facit tñ loga a priorē. Dat igit illi aliqd ex suo tpe: quomodo? nisi habeat plusq; que breuissima, qualis ipsa esset detractis cōsonātibus! nūc vnu tēpus accommodat priori, & vnu accipit a sequēte: ita duę natura breues, positione sunt tepo; quatuor. Miror aut i hac opinione doctissimos hoies fuisse, vt alios pedes ita eligerēt vt alios dānarēt, quasi vllus esset que no sit necesse in oratione dephēdi. Licet eni Pæone sequat Ephorus inuētū a Thrasymacho, pbatū ab Aristotele, dactylūq; vt teporatiores breuib?, ac longis, fugiat spondeū & trocheū, alteri? tarditate, alteri? celeritate dānata: & herous q est idē dactylus, Aristotelē aprior, iabus humanior vīdeat: trocheū vt nimis currētē dānet, eiq; Chordacis nome iponat, eadēq; dicāt Theodectes ac Theophrastus, similia post eos Halicarnaseus Dionysius: irrūpēt etiā ad i vicinos, nec semp illis heroo aut Pæone suo, que qa versus raro facit, maxime laudat, vti licebit. Vt sint tñ alii alii crebriores, no verba faciēt, q neq; augeri, nec minui, nec sicut modulatione pducī aut corripī possint: sed trāsmutatio & collocatio. Pleriq; eni ex cōmissuris eorū, vel diuisione fiūt pedes, quo sit vt iisdē verbis alii atq; alii versus fiāt, vt memini quedā no ignobilē poetā ita luisse. Astra tenet cælū, mare classes, area messē. Hic retrorsum sit Sotadeus. Itēq; Sotadeo adiuret retro tria metros. Caput exeruit mobile pinus repetita. Miscēdi ergo sūt, curādūq; vt sint plures q placeāt & circūfusi bonis deteriores i teat. Nec vero i literis syllabisq; natura mutat, sed refert qd cū qua optime coeat. Plurimū igit auctoritatis (vt dixi) & ponderis habēt loge, celeritatis breues, q si miscēt qbusda logis, currūt: si cōtinuant, exultāt. Acres q ex breuib? ad logas insurgūt, leniores q a logis i breues descēdūt. Optime incipit a logis, recte aliqñ a breuib?, vt Nouū crimen C. Cesar. leuius, vt Aiaduerti iudices, p Cluērio, q in itū ei? partitioni simile est, q celeritate gaudet. Clausula quoq; e logis firmissima est, sed cludēt & breues, quis habeatur indifferēs vltima. Neq; eni ego ignoro in fine p loga accipi breue, q videf aliqd vacātis teporis, ex eo qd insequitur, accedere: aut tamē consulēs meas intelligo multū referre, vtrū ne longa sit que cludit, an pro longa, Neq; enim tā plenū est dicere, Incipientē timere, q illud Ausus est confiteri, Atqui si

Choreu nos ut alij trocheu nomen

Pedu syllabe & noia

Creticus

Chordax tinuitos

Sotadeus versus

nihil refert, breuis an loga sit vltima, idē pes erit: verū nescio quo modo sedebit hoc, illud substat. Quo moti qdā, longē vltimē tria tēpora dederūt, vt illud tēpus qd breuis ex longa accipit, huic quoq; accederet. Nec solū refert qd claudat, sed quis antecedit. Retrorsum autē neq; plus tribus, i q; si no ternas syllabas habebūt, reperēdi sunt (Absit tñ poetica obseruatio) neq; minus duobus, alioqui pes erit no numerus. Potest tñ vel vnus esse dichoreus, si vnus est qui costet ex duobus choreis. Itēq; Pæon, qui est ex choreo & pyrrhichio, que aprū initiis putat: vel cōtra q clausulē lex est e tribus breuibus & loga, cui clausulā assignat: de qbus fere duobus scriptores huius artis loquūt. Alios oēs quocūq; sint tepo; que ad orationē pteat, Pæonas appellat. Est & Dochimus, q fit ex bacchio & iambo, vel iabo & cretico, stabilis in clausulis & seuerus. Spondeus quoq; quo plurimū est Demosthenes vsus, morā semp p se habet: optime pcedet eū Creticus, vt in hoc. De quo ego nihil dicā nisi depellēdi criminis causa. Illud est qd supra dixi multū referre, vno an in vno ne verbo pedes sint duo cōprehēsi, an vterq; liber. Sic em fit forte, criminis causa: molle atq; vno an in chipirate, mollius si tribrachys pcedat, facilitates, temeritates. Est em quoddā in ipsa diuisione plurib? verborū: latens tēpus, vt in pentametri medio, spondeo; nisi alterius verbi fine, alteri? initio cōbis iudē sint ster, versum no efficit. Potest etiā si minus bene, pponi anapastus, Muliere no solū nobili verum pedes, etiā nota. Tñ anapastus & creticus. Iambus quoq; q est vtroq; syllaba minor. pcedet em tres logas breuis. Sed & spondeus iambo recte pponit: iisdē in armis sui. Tñ spondeus & bacchius, sic em fiet vltimus dochimus, iisdē in armis sui. Ex iis q supra pbauī, apparet Molosson quoq; clausulē cōuenire, dū habeat ex quocūq; pede ante se breue: illud scimus, vbiq; sunt, esse p no bis. Minus grauis erit spondeus pcedēte bene pyrrhichio, vt iudiciū Iuniani: & adhuc peius priore Paone, vt Brute dubitauī. nisi potius hoc esse velimus dactylū & bacchiū. Duo spōdei no fere cōiugi pariūtur, q in versu quoq; notabilis clausula est, nisi cū id fieri potest ex tribus quasi mēbris. Cur de profugis nostris copias cōparat is cōtra nos: vna syllaba, duabus, vna: Ne dactylus qdē spondeo bene pponit, quia finē versus damnamus in fine orationis. Bacchius & cludit & sibi iugit, Venenū timeres. Virat choreū, spōdeū aut amat, vt no venena timeres, sed virus timeres. Cotrario quoq; quis cludet, nisi si vltimā logam esse volumus, optimeq; habebit ante se meres. Cotrario quoq; quis cludet, nisi si vltimā logam esse volumus, optimeq; habebit ante se molosson, vt, Et spinis respersum, aut bacchiū. Qd hic potest nos possemus, Sed verius erit claudere choreū pcedēti spondeo. Na hic potius est numerus, Nos possemus: & Roman? sum. Claudere & dichoreus, si pes idē sibi ipsi iugit, quo Asiani sunt vsi plurimū. Cuius exēplū Cicero pro Patris dictū sapiēs temeritas filii cōprobauit. Accipiet ante se choreus & pyrrhichiu. Oēs ma prope ciues virtute, gloria, dignitate, superabat. Cludet & dactylus, nisi eum obseruatio vltima: Creticum facit, vt, Muliercula nixus in littore. Habebit ante bene creticū & iambum, spondeū male, peius choreū, cludit amphibrachus. Qu. Ligariū in Aphrica fuisse, si no eū malumus esse bacchiū. No optim? est trochæus, si vltima est breuis, qd certe sit necesse est, alioqui quomo do cludet q placet pleriq; dichoreus! Illa obseruatione ex trocheo fit anapastus. Idē trocheus pcedēte loga fit Pæon, quale est, Si potero, &, Dixit hoc Cicero, Obsit inuidia. Sed hoc initiis quinta dederūt. Cludit & pyrrhichius choreo pcedēte. Na sic Pæon est. Oēs ii q in breues excidūt, min? erūt stabiles, nec alibi fere fati apti, q vbi cursus orōnis exigit, & clausulis no intersistit. Cretic? sexta est initiis optim?. Qd pcatu a diis imortalib? sum, & clausulis. In cōspectu populū Romani vno mere postridie. Apparet vero q bene eū pcedat, vel anapastus, vel ille q videf fini aprior, Pæon, tiis aptus. Sed & se ipse sequit, Seruare q plurimos. Sic melius, q choreo pcedēte. Quis non turpe duceret? nisi vltima breuis p loga sit. Sed fingamus sic, Non turpes duceret! Sed hic est illud inane qd tñ vltima dixi. Paululū em morē damus inter vltimū atq; pximū verbū, & turpe illud intervallo quodā p breuis pcedimus: alioq; sit exultatissimū, & trimetri finis. Quis no turpe duceret! Sicut illud, Ore spiritū nultima excipere liceret, si iugas, lasciu carminis est, sed interpretis qbusda, & tribus quasi initiis sit ple nū auctoritatis: Nec ego cū pcedētes pedes posui, legē dedi, ne alii essent, sed qd fere accideret, qd in pntia videret optimū, ostēdi. Et qdē no optime est sibi iuctus anapastus, vt q sit pentametri finis, vel rhythmos, q nomē ab eo traxit. Na vbi libido dñat, innocētiē leue pidiū est. Na synalophe facit vt vltimē syllabē p vna sonēt. Mollior fiet pcedēte spōdeo vel bacchio, vt si mutes idē, Leue innocētiē pidiū est. No me capit (vt a magnis viris dissentia) pæon, q est ex trib? breuib? & loga. Na est ipse vna plus breui anapæsto, facilitas, & agilitas, qd qd ita placuerit iis no video, nisi q illū fere pbauerit, q loquēdi magis q oradi studiū fuit. Na & ante se breuib? gaudet pyrrhichio & choreo, mea vel nostra facilitas. At pcedēte spondeo tum plane finis est trimetri, cum sit per se quoq; ei cotrarius, Principiis merito laudatur, Na & primā stabilem &

Duo spōdei no patiuntur coniungi in clausula

eres celeres habet, tamen hoc quoque meliores alios puto. Totus vero hic locus non ideo tractatur a nobis, ut oratio que ferri debet ac fluere, demetendis pedibus, ac perpendendis syllabis consistat. Tenescat. Na id tu miser, tu in minimis occupati est. Neque enim quod se totum in hac cura consumpsit, potioribus vacabit: siquidem relicto rerum pondere ac nitore contempro, tessellulas (ut ait Lucilius) struet, & vermiculate inter se lexis committet. Nonne ergo refrigeretur sic calor, & imperus pereat, ut equorum cursum qui dirigit minuit, & pallus qui aquat, cursum frangit, quasi numeri non fuerint in compositione depheni? Sicut poema nemo dubitauerit perito quodam initio fufum & aurum mensura, & similiter decurrentium spatiorum obseruatione esse generatum, mox in eos repositos pedes. Satis igitur in hoc nos componit multa scribendi exercitatio, ut ex tempore etiam similia fundamus. Neque vero ratio sint intuenti pedes, qui vniuersa comprehensio. Ut versum facientes, totum illud decursum, non sex vel quinque partes, ex quibus constat versus, aspiciunt. Ante enim carmine ortu est, qui obseruatio carminis. Indeque illud. Fauni vatesque canebant. Ergo que in poemate locum habet versificatio, est in oratione compositio. Optime autem de illa iudicant aures, que & plena sentiunt, & parum expleta desiderant, & fragosis offenduntur, & lenibus mulcentur, & cōtorris excitantur, & ita bilia probant, clauda deprehendunt, redundantia & nimia fastidiunt. Ideoque docti ratione componendi intelligunt, & indocti voluptate. Quodam vero tradi arte non possunt. Mutandus est casus, si durus is quo ceperamus feratur, num in quem transeamus ex quo precipi potest? Figure laborati etiam compositioni variate sepe succurrunt. Quae cum orationis, tum etiam sententia: num praescriptum eius rei vllum est? Occasionibus utendum, & cum re praesenti deliberandum. Enimvero spatia ipsa, que in hac quidem parte plurimum valent, quod possunt nisi aurium habere iudicium? Cur alia paucioribus verbis satis plena, vel nimium, alia pluribus breuia & abscessa sunt? Cur in circunductionibus etiam cum sensus finitus est, aliquid tamen loci vacante videatur? Neminem vestrum ignorare arbitror iudices, hunc per hosce dies sermonem vulgi atque hanc opinionem Populi Romani fuisse. Cur hosce potius quam hos? Neque enim erat asperum. Rationem fortasse non reddam, sententiam esse melius. Cur non satis sit, sermonem vulgi fuisse? Compositio enim patiebatur. Ignorabam, sed ita ut audio hoc, animus accipit plenum sine hac geminatione non esse. Ad sensum igitur referenda sunt.

† Nequid sciant, alii faciat legitur Incisum.

† Nequis satis forte quid seuerum, quid iucundum sit, intelligere, † facias quidem natura duce melius quam arte, sed nature ipsi ars inerit. Illud prorsus oratoris, scire, ubi quoque genere compositionis efficiuntur ex pedibus, & de his prius. Diximus igitur esse incisa, membra, circuitus. Incisum (quantum mea fert opinio) erit sensus non expleto numero conclusus, plerisque pars membri. Tale est enim quo Cicero utitur. Domus tibi deerat: at habebas, pecunia superabat: at egebas. Fiant autem etiam singulis verbis incisa, ut, Diximus, testes dare volumus. Incisum est, diximus. Membrum autem est sensus numeris conclusus, sed a toto corpore abruptus, & per se nihil efficiens. Id enim O callidos homines, perfectum est, at remota a ceteris vim non habet, ut per se manus, & pes, & caput, & Ore excogitata, quando ergo incipit corpus esse: cum venit extrema conclusio. Quae quoslo nostrum fecellit, id vos ita esse facturos: quam Cicero breuissimam putat. Itaque fere incisa & membra mixta sunt, & conclusionem utique desiderant. Periodo plurima nota dat Cicero, ambitum, circuitum, comprehensionem, continuationem, circumscriptionem. Genera eius duo sunt, alterum simplex, cum sensus vnus longiore ambitu circūducitur: alterum quod constat membris, & incisus, que plures sensus habet. Aderat ianitor carceris, & carnifex pretoris, & reliqua. Habet periodos membra minimam duo. Medius numerus videtur quatuor, sed recipit frequenter & plura. Modus est ei a Cicerone, aut quatuor senariis versibus, aut ipsius spiritus modo terminatur. Prestare debet, ut sensum concludat: sit aperta, ut intelligi possit: non immodica, ut memoria contineri. Membrum longius iusto tardum, breuius instabile est. Vbi quoque acriter erit & instanter pugnaciterque dicendum, membratim cessimque dicemus. Nam hoc in oratione plurimum valet, adeoque rebus accommodata compositio, ut asperis asperos etiam numeros adhiberi oporteat, & cum dicente aequae audientem inhorrescere. Membratim plerumque narrabimus, aut ipsas periodos maioribus interuallis, & velut laxioribus nodis resoluemus, exceptis que non docendi gratia, sed ornandi narratur, ut in Verre Proserpine raptus. Hec enim lenis & fluens contextus decet. Periodos apta proceris maioribus causarum, ubi sollicitudine, commedatione, miseratione res eget. Item communibus locis, & in omni amplificatione, sed poscit tum austera, si accuses: tum fusa, si laudes. Multum & in epilogis pollet. Totum autem adhibendum est, quo sit amplius compositionis genus, cum iudex non solum rem tenet, sed etiam captus est oratione, & se credit actori, & voluptate iam ducitur. Historia non tam finitos numeros, quam orbem quandam contextumque desiderat.

Aurei documentum

Fauni vatesque canebant

Occasionibus utendum & cum re praesenti deliberandum

† Nequid sciant, alii faciat legitur Incisum.

Incisum quod

Membrum

Membrum quod

Incisa & membra fere mixta sunt & conclusionem utique desiderant

Periodos, circuitusve

Periodi rotundius

Membrum rotundius

Periodus quod

Communes loci

Historie contextus

Namque omnia eius membra connexa sunt, quoniam lubrica est, ac fluit, ut homines, qui manibus ita tunc apprehensis gradum firmant, continent, & continentur. Demonstratiuum genus omne fusiores habet liberioresque numeros. Iudiciale & concionale ut materia variu est, sic etiam ipsa collocatione verborum. Vbi iam nobis pars ex duabus (quas modo fecimus) secunda tractanda est. Na quis du numeru bitat alia lenius, alia concitatus, alia sublimius, alia pugnacius, alia gracilius, alia grauius esse dicenda? Grauius, sublimius, ornatis, longas magis syllabas conuenire? Ita ut lenia spatium, sublimia & ornata claritatem quoque vocum poscat, potius quam his contraria. Magis laudare, breuius argumeta, partitiones, iocos, & quicquid est sermoni magis simile. Itaque componemus procerum varie, atque ut sensus eius postulat. Neque enim accesserim Celso, qui vna quadam huic parti formam dedit, & optimam compositionem esse proceram, ut apud Asiniu, dixit. Si Cesar ex oibus mortalibus, qui sint, ac fuerint, posset huic causa: disceptator legi, non quisquam te potius optatus nobis fuit. Non quia negem hoc bene esse compositum, sed quia legem hanc esse componendi in omnibus principis recusem. Na iudicis animus varie preparatur, tum miserabiles esse volumus, tum modesti, tum acres, tum graues, tum blandi, tum flectere, tum ad diligentiam hortari. Hec ut sunt diuersa natura, dissimilem componendi quoque rationem desiderant. An similibus Cicero vsus est numeris in exordio per Mironem? Narratio fere tardiores, atque (ut sic dixerim) modestiores desiderat pedes, & noibus maxime mixtos. Na & verbis, ut sepius pressa est, ita interim insurgit, sed doctere & infingere animis res semper cupit, quod minime festinantium opus est. Ac mihi videtur tota narratio constare longioribus membris, breuioribus periodis. Argumenta acra & citata, pedibus quoque ad hanc naturam accommodatis utentur. Non tamen ita ut trocheis, quae celeria quidem, sed sine viribus sunt. Verum quis sint breuius longisque mixta, non tamen plures longas quam breues habentia. Illa sublimia, spatiosas clarasque voces habent, amant amplitudinem. Dactyli quoque ac peones, etiam si maiori ex parte syllabis breuius, temporibus tamen satis pleni. Aspera contra, iam maxime concitantur, non solum quod sunt e duabus modo syllabis, eoque frequentiore quasi pulsuum habent, quae res lenitati contraria est, sed etiam quod oibus partibus insurgunt, & a breuius in longas nituntur & crescut. Ideoque meliores choreis, qui a longis in breues cadunt. Summissa, qualia in epilogis, letas & ipsa & minus exclamantes exigunt. Vult esse Celsus aliqua & superiorum compositionem, quam si quidem sciremus, doceremus: sed sit necesse est tarda & supina. Verum nisi ex verbis atque sententiis per sese id queritur, satis odiosa esse non poterit. Denique, ut semel finiam, sic fere componendum quo modo pronunciandum erit. An nos in proceris plerumque summis, nisi cum in accusatiōe concitandus est iudex, aut aliqua indignatione complendus? In narratione pleni atque expressi? In argumentis citati, atque ipso etiam motu celeres sumus: ut in locis ac descriptionibus fusi ac fluentes, in epilogis plerumque deiecti & infracti. Atque corporis quoque motibus sua quaedam tempora, & ad signa pedum, non minus saltationum, quam modulationibus adhibet musica ratio numeros. Quid non vox ad actus accommodatur naturae ipsarum de quibus dicimus rerum? Quo minus id mirum in pedibus orationis, cum debeant sublimia ingredi, lenia duci, acra currere, delicata fluere. Itaque ubi est necesse, affectamus etiam. Tumor rerum etiam spondeis atque iambis maxime continetur. Hyperoargus scepra mihi liquit Pelops. At ille comicus aequae senarius, quem trochaicum vocant, pluribus choreis, qui trochei ab aliis dicuntur. Pyrrhichius quidem decurrit, sed quantum celeritatis habet tantum grauitatis admittit. Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem? Aspere vero & male dictum etiam in carmine iambis crassatur. Quis hoc potest videre? quod potest pati? nisi impudicus, & vorax, & aleo? In vniuersum autem, si sit necesse, dura potius atque aspera compositionem malim esse, quam effeminatam & eneruam: qualis apud multos, & quotidie magis lasciuimus. Sybaritarum modis saltitantes. Ac ne tam bona quidem vlla erit, ut debeat esse continua, & in eosdem semper pedes ire. Na & versificandi genus est vna legem omnibus sermonibus dare, & id cum manifesta affectatio est, cuius rei maxime cauenda suspicio est, tum etiam tedium ex similitudine ac satietatem creat. Quoque est dulcius, magis perdit amittitque & fidem, & affectus, motusque omnes, qui est in hac cura deprehensus: nec potest ei credere, aut propter eum dolere, & irasci iudex, cui putat hoc vacare. Ideoque initia quaedam quasi soluenda de industria sunt, quaedam ita maxime laboris, ne laborata videatur. Sed neque longioribus quam oportet hyperbaticis compositioni seruiamus, ne quae eius gratia fecerimus, propter eam fecisse videamur. Et certe nullum aptum atque idoneum verbum praetermittemus gratia lenitatis. Neque enim erit vllum tam difficile, quod non commode inferi possit, nisi quod in euitandis eiusmodi verbis non decorem compositionis quarimus, sed facilitatem. Non tamen mirabor Latinos magis indulsisse compositioni, quam Atticos, quibus minus in verbis habeant varieta-

Demonstratiui generis Iudicialis & concionalis

Narratiois pedes

Argumento rum

Hyperoargus pelops

† Syntona rum

† Quodque

uexificandi alius sed tunc legendum - Na nec uexificandi

Cōpositio.

eis & gratiæ. Nec vitium dixerim si Cicero a Demosthene paululū in hac parte desciuit. Sed quæ sit differentia nostri gratiæ sermonis, explicabit summus liber. Cōpositio (nā sine imponere egrefso destinatum modum volumini festino) debet esse honesta, iucunda, varia. Eius tres partes, ordo, coniunctio, numerus. Ratio in adiectione, detractio, mutatione. Vt pro natura rerum, quas dicimus. Cura magna, ut sentiendi atque loquendi, prior sit. Dissimulatio curæ præcipua, ut numeri sponte fluxisse, non arcessiti & coacti esse videantur.

M. FABII QVINTILIANI DE INSTITVTIONE ORATORIA LIBER. X. De Copia Verborum. CAP. I.

ED Hæc eloquendi præcepta sicut cognitioni sunt necessaria, ita non satis ad vim dicendi valent, nisi illis firma quedam facilitas, quæ apud Græcos ἀεὶς nominatur, accesserit: quæ scribendo plus, an legendo, an dicendo consequamur, solere queri scio. Quod esset diligenti nobis examinandum cura, si qualibet earum rerum possemus vna esse contenti. Verum ita sunt inter se conexa & indiscreta omnia, ut si qui flexus iisdem defuerint, frustra sit in ceteris laboratum. Nam neque solida atque robusta fuerit vniuersa eloquentia, nisi si multo stilo vires acceperit, & citra lectionis exemplum labor ille carens rectore fluit. Qui autem scierit quo sint quæque modo dicenda, nisi tamquam in procinctu parata quidem ad omnes casus habuerit eloquentiam, velut clausis thesauris incubabit. Non autem ut quicquam præcipue necessarium est, sic ad efficiendum oratorem maxime protinus erit momenti. Nam certe cum sit in eloquendo oratoris officium positum, dicere ante omnia est, atque hinc initium eius artis fuisse manifestum est, proximam deinde imitationem, nouissimam scribendi quoque diligentiam. Sed ut perueniri ad summam nisi ex principis non potest, ita precedente iam opere minima incipiunt esse, quæ prima sunt. Verum nos non quomodo instituendus orator, hoc loco dicimus (Nam id quidem, aut satis, aut certe uti potuimus dictum est) sed ut Athleta qui omnia iam prædiderit a præceptore, nimirum quo genere exercitatio ad certamina preparandus sit: ita est qui res inuenire & disponere sciet, verba quoque, & eligendi, & collocandi ratione præceperit, instruamus qua in oratione quæ dicere, facere, quod optime, quam facillime possit.

Non ergo dubium est, quin ei velut opes sint quedam paranda, quibus vbi cuique desideratum erit, possit ei consistere copia rerum ac verborum. Sed res proprie sunt cuiusque causæ, aut paucis communes, verba in vniuersas paranda: quæ si in rebus singulis essent singula, minoræ curam postulerent, nam cuncta sese cum iis protinus rebus offerret. Sed cum sint aliis alia, aut magis propria, aut magis ornata, aut plus efficietia, aut melius sonantia, debet esse non solum nota omnia, sed in promptu, atque (ut ita dicam) in conspectu, ut cum se iudicio dicentis ostenderint, facili ex his optimorum sit electio. At quæ idem significaret solitas scio discere, quo facilius & occurreret vni ex pluribus, & cum esset vsui aliquod si breue intra tempus semetipsum rursus consideraret, effugiet repetitionis gratia sumeret aliud quo idem intelligi possit. Quod cum est puerile, & cuiusdam infelicis opere, tum etiam vtile parum, turbamur modo congregat, ex qua sine discrimine occupet proximum quodque. Nobis autem copia cum iudicio paranda est, vim orandi, non circulatoriam voluptatem spectantibus. Id autem consequemur optima legendo & audiendo. Non enim solum nota ipsa rerum cognoscimus hac cura, sed cui quodque loco sit aptissimum. Oibus enim fere propter pauca quæ sunt parum verecunda, in oratione locus est. Nam scriptores iam bonorum veterisque comædiæ etiam in illis sepe laudant. Sed nobis nostrum opus interim tueri satis est. Omnia verba (exceptis de quibus dixi) sunt alicubi optima, & humilibus interim & vulgaribus opus: & quæ cultiore in parte videntur sordida, vbi res poscit, proprie dicuntur. Hæc ut sciamus, atque eorum non significatione modo, sed formas etiam mensurasque norimus, ut & vbi cuique erunt posita conueniant, nisi multa lectione atque auditione assequi non possumus, cum omnem sermonem auribus primum accipiamus. Propter quod infantes a matris nutricibus iussu regum in solitudine educati, etiam si verba quedam emisisse tradunt, tamen loquendi facultate caruerunt. Sunt autem alia huius nature, ut idem pluribus vocibus declarant, ita ut nihil significationis, quo potius utaris, intersit, ut ensis, & gladius: alia quæ etiam si propria rerum aliquarum sint nomina, ἑοπικῶς tamen ad eundem intellectum feruntur, ut ferrum & mucro. Nam per abusum sicarios etiam omnes vocamus, qui cadem telo quocumque commiserint. Alia circuitu verborum plurium ostendimus, quale est, Et pressi copia lactis. Plurima vero mutatione figuramus. Scio, non ignoro, & non me fugit, non me præterit, & quis nescit: nemini dubium est, sed etiam ex proximo mutuari licet. Nam & intelligo, & sentio, & video sepe idem valent, quod scio, Quorum nobis vbertatem ac diuitias dabit lectio, ut non solum quæ occurrerint, sed etiam quæ oportet

ἀεὶς. i. facilitas dicendi

Examinandum

Flexus

In procinctu

Minore cura postulerent

spatium rursus desideretur.

volubilitas

Circulatoria voluptas

Verba suis locis aptanda.

Abusio

Sicarij q sint

Scio Non ignoro Non me fugit Non me præterit Quis nescit Nemini dubium est

et utamur. Non semper enim hæc inter se idem faciunt, nec sicut de intellectu animi recte dixerim vi deo, ita de visu oculorum intelligo. Nec ut mucro gladius, sic mucronem gladius ostendit. Sed ut copiosus verborum sit paratus, ita non verborum tantum gratia legendum vel audiendum est. Nam omnium quæcumque docemus, hoc sunt exempla potentiora etiam ipsis quæ traduntur artibus, cum eo quod discit perductus est, ut intelligere ea sine demonstrante, & sequi iam suis viribus possit, quæ quæ doctor præcipit, orator ostendit. Alia vero legentes, alia audiētes magis adiuuant. Et excitat qui dicit spiritum tu ipso, nec imagine & ambitu rerum, sed rebus incendit. Viuit enim omnia & mouentur, excipimusque noua illa velut nascētia cum fauore ac sollicitudine. Nec fortuna, modo iudicium, sed etiam ipsorum qui orant, periculo affricimur. Præter hæc vox & actio decora comēdat, ut quid quisque locus postulat, pronūciandi vel potētissima in dicendo ratio: & ut semel dicam, pariter omnia docet. In lectione certius iudicium, quod audiēti frequēter, aut suus cuiusque fauor, aut ille laudantium clamor extorquet. Pudet enim dissentire, & ab illis tacita quadam verecundia inhibemur plus nobis credere, cum interim & vitiosa pluribus placeat, & a corrogatis laudetur etiam quæ non placet. Sed e contrario quoque accidit, ut optime dictis gratia praua iudicia non referat. Lectio libera est, nec actionis imperu trāscurrit, sed repetere sepius licet, siue dubites, siue memoriæ affigere velis. Reperimus autem & tractamus: & ut cibos māsos ac præ liquefactos demittimus, quo facilius digeratur: ita lectio non crudam, sed multa iteratione mollita, & velut confecta, memoriæ imitationique tradatur. Ac diu non nisi si optimus quisque, & qui credentē sibi minime fallat legendus est, sed diligēter ac pene ad scribendum sollicitudine, nec per partes modo scrutanda omnia, sed plectus liber utique ex integro resumendus, præcipue oratio, cuius virtutes frequēter ex industria quoque occultantur. Sepe enim præparat dissimulatum insidias orator, atque in prima parte actionis dicit, quæ sunt in summa profutura, itaque suo loco minus placet, adhuc nobis quare dicta sunt ignoratibus. Ideoque erunt cognitae omnibus repretenda. Illud vero vtilissimum, nosse eas causas quarum orationes in manus sumpsimus, & quoties cōtinget, vtrinque habitas legere actiones, ut Demosthenis & Æschinis, inter se cōtrarias, ut Seruili Sulpitii & Messalæ, quorum alter per Aufidia, cōtra dixit alter, ut Pollionis & Cassii, reus Aspernas est, aliasque plurimas. Quinetiam si minus pares videbunt, aliquæ tamē ad cognoscendam litiū questionē recte requiruntur, ut cōtra Ciceronis orationes, Tiberonis in Ligariū, & Hortensii pro Verre. Quinetiam eadē causæ vtile erit scire. Nam per domo Ciceronis dixit Callidius, & pro Milone orationē Brutus exercitatiois causa scripsit, etiam si egisse eum Cornelius Celsus falso existimat. Et Pollio & Messalæ defenderunt eosdē, & nobis pueris insignes per Voluseno Catulo, Domitii Africi, Crispi Passieni, Decimi Lelii, orationes ferebant. Neque id statim legenti præualum sit, omnia quæ omnes auctores dixerunt, utique esse perfecta. Nam & labant aliquando, & oneri cedunt, & indulgēt ingeniorum suorum voluptati: nec semper intendunt animū, nonnunquam fatigantur, cum Ciceroni dormitare interim Demosthenes, Horatio etiam Homerus ipse videat. Summi enim sunt, homines tamē: acciduntque iis, qui quicquid apud illos repererunt, dicendi legem putant, ut deteriora imitentur (Id enim est facilius) ac se abunde similes putent, si vitia magnorum consequantur. Modeste tamē & circūspecto iudicio de tantis viris pronūciandum est, ne (quod plerisque accidit) damnent quæ non intelligunt. Ac si necesse est in altera errare parte, omnia eorum legentibus placere, quæ multa displicere maluerim. Plurimum dicit oratorum conferre Theophrastus lectionē poetarum, multique eius iudicium sequuntur, neque immerito. Namque ab iis & in rebus spiritus, & in verbis sublimitas, & in affectibus motus omnis, & in personis decor prætitur, præcipueque velut attrita quotidiano actu forensi ingenia optime rerum talium blanditiam reparamur. Ideoque in hac lectione Cicero requiescendum putat. Meminerimus tamē non per omnia poetas esse oratori sequendos, nec libertate verborum, nec licentia figurarum, genus ostentationi comparatum, & propter id quod sola petit voluptatem, & eam fingendo non falsa modo, sed etiam quedam incredibilia statatur, patrociniū quoque aliquo iuari poscit, quod alligati ad certam pedum necessitatem non semper uti propriis possint, sed depulsi a recta via necessario ad eloquendi quedam diuerticula cōfugiāt, nec mutare quedam modo verba, sed extendere, corrumpere, cōuertere, diuidere cogantur. Nos vero armatos stare in acie, & summis de rebus discernere, & ad victoriā niti decet. Neque ego arma squalere situ ac rubigine velim, sed fulgore munita esse, qui terreat, qualis est ferri, quo mens simul visusque perfringat, non qualis auri argenti que imbellis, & potius haberi periculosus. Historia quoque alere orationē quodam molli iucundoque succo potest. Verum & ipsa sic est legenda, ut sciamus plerumque eius virtutes oratori esse vitandas. Est enim proxima poetis, & quodammodo carmen solutum, & scribuntur ad narrandum, non ad probandum, totumque opus non ad intuitum rei pugnantem, sed ad memoriā posteritatis & ingenii famam componitur. Ideoque & verbis liberiori

Lectionis

Sæpe a corrogatis laudari ea que non placent

Ex integro resumendus

Contra Cornelium Celsum

Crispus Passienus

Auctoritati non nimis fidendum.

Decimus Lelius

Poete oratoribus legendi.

Non in omnibus sequendi.

Ciceroni in datur nomen quod dormitare demosthenes & horatius homerus

Circūspecto iudicio

Historia

Dammant multum que non intelligunt

Ad intuitum rei presentis

Theophrastus dicebat plurimum conferre oratoribus poetarum lectionem. cuius sententia subscribit Quintilianus.

pressus. aldus
libertus & r/
facilitate Ald

INSTITVTIONVM ORATORIVM

Seruilius. tem. diuersis virtutibus cōsecutus est. Nā mihi egregie dixisse videtur Seruilius Nouianus, pa- res eos magis q̄ similes, qui & ipse a nobis auditus est, clarus ingenio, & sententiis crebrior, sed mi- nus expressus q̄ historię auctoritas postulat. quā paulū etate pcedens eū Bassus Aufidus egre- gie vtriq̄ in libris belli Germanici p̄stitit, genere ipso pbabilis in oībus, sed in q̄busdā viribus mi- nor Superest adhuc, & exornat etatis nostrę gloriā vir seculorū memoria dignus, qui olim noīa bitur, nunc intelligitur. Habet amatores, nec imitatores (vt libertus, q̄ circūcis quę dixisset, ei nocuerit. Sed elatū abunde spiritū & audaces sententiā dephendas etiam in iis que manēt. Sūt & alii scriptores boni, sed nos genera degustamus, non bibliothecas excutimus. Oratores vero vel p̄cipue latinā eloquentiā parē facere gręca possunt. Nā Ciceronē cuiusq̄ eorum fortiter opposuerim. Nec ignoro quantā mihi concitē pugnā, cū p̄sertim id non sit p̄positi, vt eū Demo- stheni cōparē hoc tēpore. Neq̄ em̄ attinet, cū Demosthenē in primis legendū, vel ediscendū po- tius putē. Quorū ego virtutes plerasq̄ arbitror similes, cōsiliū, ordinē, diuidēdi, preparādi, pro- bandi rationē, oīa deniq̄ que sunt inuentionis. In eloquēdo est aliqua diuersitas, dēfior ille, hic co- piofior. Ille cōcludit astrictius, hic latius pugnāt. Ille acumine semp, hic frequēter & pōdere. Illi nihil detrahi potest, huic nihil adici. Curę plus in illo, in hoc nature. Salibus certe & cōmifera rione, qui duo plurimū affectus valēt, vincimus. Et fortasse epilogos illi mos ciuitatis abstulerit sed & nobis illa que Atreici mirantē, diuersa latini sermonis ratio minus pmiferit. In epistolis qui dē, q̄q̄ sunt vtriusq̄, nulla contētio est. Cedendū vero in hoc, q̄ & ille prior fuit, & ex magna par- te Ciceronē, quātus est, fecit. Nā mihi videt M. Tullius cū se totū ad imitationē gręcorū contu- lisset, effinxisse vim Demosthenis, copiā Platonis, iucūditatē Isocratis. Nec vero qd̄ i quoq̄ opti- mū fuit, studio cōsecutus est tātū, sed plurimas vel potius oēs ex seipso virtutes extulit, immor- talis ingenii beatissima vbertate. Nō. n. pluuias (vt ait Pindarus) aquas colligit, sed viuo gurgie- te exundat, dono quodā Prouidētē genitus, in quo totas vires suas eloquentia experiret. Nā q̄s docere diligētius, mouere vehemētius potest: cui tanta vnq̄ iucūditas affuit: vt ipsa illa que ex- torquet, impetrare eū credas, & cū trāfuerum vi sua iudicē ferat, tamē ille nō rapi videatur, sed sequi. Iā in oībus que dicit tāta auctoritas inest, vt dissentire pudeat, nec aduocati studiū, sed tes- tis aut iudicis afferat fidē. Tū interim hęc oīa, q̄ vix singula quicq̄ intētissima cura conseq̄ pos- set, stuit illaborata, & illa qua nihil pulchri⁹ auditu est oratio, p̄ se fert tñ felicissima felicitatē. Quare non immerito ab hoībus atatis suę regnare in iudiciis dictus est, apud posteros vero id cōsecutus, vt Cicero iā nō hoīs nomē, sed eloquētię habeat. Hūc igit̄ spectemus, hoc p̄positū no- bis sit exēplū, ille se p̄fecisse sciat, cui Cicero valde placebit. Multa in Asinio Pollione inuētio, sū- ma diligētia, adeo vt q̄busdā etiā nimia videat, & cōsiliū & animi latit, a nitore & iucūditate Ci- ceronis ita lōge abest, vt videri possit seculo prior. At Messala nitidus & cādūsus, & quodāmo- do p̄ se ferēs in dicēdo nobilitatē suā, viribus mīnor. C. vero Cęsar si foro tātū vacasset, nō ali⁹ ex nostris contra Ciceronem noīaretur, tāta in eo vis est, id acūmē, ea cōcitatio, vt illū eodē aō dixisse, quo bellauit, appareat. Exornat tñ hęc oīa mira sermonis, cuius pprie studiosus fuit, ele- gātia. Multū ingenii in Coelio, & p̄cipue in accusando, multa vrbānitas, dignusq̄ vir cui & mēs melior, & vita lōgior corrigisset. Inueni q̄ Caluū p̄ferret oīb⁹, inueni q̄ cōtra crederēt eū nimia cō- tra se calūnia verū sanguinē pdidisse. Sed est & sancta & grauis oīo, & castigata, & frequēter ve- hemēs quoq̄. Imitator autē est atticorū, fecitq̄ illi p̄perata mors iniuriā, siq̄ adiecturus nō si qd̄ detractus fuit. Et Serui⁹ Sulpiti⁹ insignē nō immerito famā trib⁹ oīonib⁹ meruit. Multa si cū iudicio legat, dabit imitationē digna Cassius Seuer⁹, q̄ si ceteris virtutib⁹ colorē, & grauitatē oīo nis adiecit, ponēdus iter p̄cipuos foret. Nā & ingenii plurimū est in eo, & acerbitas mira, & vrbānitas, & vis sūma, sed plus stomacho q̄ cōsilio dedit. Pręterea vt amari sales, ita frequēter ama- ritudo ipsa ridicula est. Sūt & alii multi disertī, quos p̄leg lōgū est. Eorū quos viderim, Domiti⁹ Afer, & Iuli⁹ African⁹ lōge p̄stātissimī, verborū arte ille, & toto gñe dicēdi p̄ferēdus, & que in nu- mero veterū locare nō timeas. Hic cōcitor, sed in cura verborū nimī⁹, & cōpositiōe nōnq̄ lō- gior, & trāslationib⁹ parū modicus. Erāt clara & nup̄ ingenia. Nā & Trachallus plerūq̄ sublimis, & satis apert⁹ fuit, & que velle optima crederes, audit⁹ tñ maior. Nā & vocis quārā in nullo co- gnouit felicitas, & pnūciatio vel scenis suffectura, & decor, oīa deniq̄ ei q̄ sunt extra, sup̄fuerūt. Et Vibi⁹ Crisp⁹ cōposuit, & iucūdus, & delectatiōi nat⁹. priuatis tñ caulis q̄ publicis melior. Iulio Secūdo, si lōgior cōrigisset etasclarissimū p̄fecto nomē oratoris apd̄ posteros foret. Adiecit, n. atq̄ adiecit ceteris virtutib⁹ suis qd̄ desiderari pōt. Id ē aut vt eēt mlto magis pugnax, & sepi⁹ ad curā rerū ab elocutiōe respiceret. Ceterū intercept⁹ quoq̄ magnū sibi vēdicat locū. Ea est faci-

Exornat eta- tis nostre glo- riam

Bibliothecas excutere

Ciceronis laudes.

Cum

Asinius Pollio. Messala. C. Cęsar.

Pręferēs in dicēdo no- bilitatē suā.

Coelius. Caluus.

Propriata mors

Seruius Sulpicius. Cassius. Seuerus. Domitius.

Color orati- omis

Afer. Iuli⁹ Africa- nus. Trachallus. Vibius.

Omnia que sunt extra

Crispus. Iulius Secū- dus.

dia, tanta in explicādo qd̄ velit gratia, tam candidū, & lenē, & speciosum dicendū genus, tanta verborū etiā q̄ assumpta sunt, proprietatē, tāta etiā in quibusdā ex periculo peritis significantia, Habebūt, qui post eos de oratoribus scribent, magnā eos qui nūc vigent materiā vere laudādi. Sūt enim summa hodie, quibus illustratur fortū, ingenia. Nāq̄ & cōsummati, iam patroni vete- ribus emulantur, & eos iuuenū ad optima tendentiū imitatur ac sequit̄ industria. Superiūt Philosophi qui de philosophiā scripserūt, quo in genere paucissimos adhuc eloquentes literā Romanā tu- lerunt. Idem igitur M. Tullius, qui vt vbiq̄, etiam in hoc opere Platonis æmulus extitit, Egre- gius vero, multoq̄ q̄ in orationibus p̄stantior Brutus, suffecit pōderi rerum, scias eū sentire Brutus, quā dicit. Scripsit non parū multa Cornelius Celsus Sceptios secutus, nō sine cultu ac nitore. Cor. Celsus Plancus in Stoicis rerū cognitioni vtilis. In Epicureis leuis quidem, sed nō iniucūdus tamē au- Plancus, ctior est Catus. Ex industria Senecā in omni genere eloquentiē distuli propter vulgarā falso de Catus, me opinionem, quā dānare eū, & inuisum quoq̄ habere sum creditus. Quod accidit mihi, dū Seneca. corruptum & oībus vitiis fractum dicēdi genus reuocare ad seueriora iudicia cōtendo. Tū au- tem fere solus hic in manibus adolescentiū fuit, quē non equidē omnino conabar excutere, sed potioribus p̄ferri nō sinebam, quos ille non destiterat incessere, cū diuersi sibi conscius gene- ris, placere se in dicēdo posse, in quibus illi placerent, diffideret. Amabāt autem eum magis q̄ imitabātur: tantūq̄ ab eo defluebāt, quātum ille ab antiquis descenderat. Foret enim optandū, pares aut saltē proximos illi viro fieri. Sed placebat propter sola vitia, & ad ea se quisq̄ dirige- bat effingenda, quā poterat. Deinde cū se iactaret eodem modo dicere Senecā infamabat. Cui⁹ & multē alioqui & magnę virtutes fuerūt, ingenii facile & copiosum, plurimū studiū, & mul- tarū rerū cognitio, in qua tamē aliquādo ab iis quibus inquirenda quādā mādabat, deceptus est. Tractauit etiā omnē fere studiorum materiā. Nā & orationes eius, & poemata, & epistola, & dialogi ferūtur. In philosophiā parū diligēs, egregius tamē vitorū insectator fuit. Multa in eo clarę sentētię, multa etiā morū gratia legēda: sed in eloquēdo corrupta pleraq̄, atq̄ eo per- niciosissima, q̄ abundāt dulcibus vitiis. Velles eū suo ingenio dixisse, alieno iudicio. Nā si nil equalium contempnisset, si parū concupisset, si non omnia sua amasset, si rerū pondera minutis- simis sententiis non fregisset, consensu potius eruditorū, q̄ puerorū amore cōprobaret. Verum sic quoq̄ iā robustis, & seueriore genere satis firmatis legēd⁹, vel ideo q̄ exercere potest vtrūq̄ iudiciū. Multa em̄ (vt dixi) probāda in eo, multa etiā admirāda sunt: eligere modo curā sit, qd̄ vtiā ipse fecisset. Digna enim fuit illa natura, que meliora veller, quā quod voluit effecit.

Significantia

Ex industria

Tūsi aliqua

DE IMITATIONE.

Cap. II.

S his caterisq̄ lectione dignis auctoribus, & verborū sumēda copia est, & va- rietas figurarū, & cōponēdi ratio, tū ad exēplū virtutū oīm mens dirigenda. Neq̄ em̄ dubitari potest, quin artis pars magna cōtineatur imitationē. Nā vt inuenire primū fuit, estq̄ p̄cipuū, sic ea quę bene inuenta sunt, vtile sequi. Atq̄ oīs vitę ratio sic cōstat, vt quę probamus in aliis, facere ipsi velim⁹. Sic literarū ductus, vt scribēdi fiat vsus, pueri sequunt̄, sic musici vocē docētium, pictores opera priorū, rustici probatā experimēto culturā in exēplum tuent̄. Oīs deniq̄ disci- plinā initia ad propositū sibi p̄scriptū formati videmus. Et Hercule necesse est, aut similes bo- nis, aut dissimiles simus. Similē raro natura p̄stat, frequēter imitatio. Sed hoc ipsum qd̄ tan- to faciliore nobis rationē rerum omnīū facit, q̄ fuit iis qui nihil quod sequerent̄ habuerūt, nisi caute & cū iudicio apprehendit, nocet. Ante omnia igitur imitatio per se ipsa non sufficit, vel quia pigri est ingenii cōtētū esse iis q̄ sunt ab aliis inuēta. Quid em̄ futurū erat tēporib⁹ illis q̄ sine exēplo fuerūt, si hoīes nihil nisi qd̄ iā cognouissent, faciēdū sibi, aut cogitandū putassent? Neq̄ nihil fuisset inuēti. Cur igit̄ nefas est reperiri aliqd̄ a nobis, qd̄ ante nō fuerit? An illi ru- des sola mētis natura ducti sunt in hoc vt tā multa generaret, nos ad querendū nō eo ipso con- citemur, q̄ certe scimus inuenisse eos q̄ quęsierint? Et cū illi qui nullū cuiusq̄ rei habuerūt ma- gistrū, plurimā in posteros tradiderint, nobis vsus illarū rerū ad eruēdas alias nō prodere: sed nihil habebim⁹ nisi beneficii alieni: quēadmodū quidā pictores in id solū studēt, vt describere tabulas mēsuris ac lineis sciant. Turpe etiā illud est, esse cōtētū id cōsequi, quod imiteris. Nā rursus quid erat futurū, si nemo plus effecisset eo q̄ sequeretur? Nihil in poetis supra Liuiū quod Andronicū, nihil in historiis supra pōtifficū annales haberemus, ratibus adhuc nauigaremus, nō esset pictura nisi q̄ lineas modo extremas vmbra, quā corpora in sole fecissent, circūscribe- ret. At si oīa p̄cēseas, nulla sit ars qualis inuēta est, nec intra initū stetit: nisi forte nostra potis-

Imitatione artis pars magna con- tinetur.

Imitatio pi- culosa.

Imitatio p̄ se ipsa non suf- ficit

Pigri ingen-

quod

Liuius andronic⁹ primus poeta

Si oīa p̄cēseas

Pontificū annales

simi tpa danamus hui infelicitatis, vt nuc demu nihil crescat. Nihil em crescit sola imitatio ne. Q si priorib adicere fas no est, quo sperare possimus vllu oratore perfectu: cu in iis quos maximos adhuc nouimus, nemo sit inuetus, in quo nihil aut desideretur, aut reprehendat. Sed etia q summa non appetet, contedere potius, q sequi debet. Na q agit vt prior sit, forsitan etia si no traheret, aequabit. Est vero nemo pot aequare, cui vestigiis sibi qsq insistendu putat. Ne cesse est em semp sit posterior, q sequit. Adde q plerunq facilius est plus facere, q ide. Tara em difficultate habet similitudo, vt ne ipsa qde natura in hoc ita valuerit, vt no res q simillime vi deant, vtiq discrimine aliquo discernant. Adde q quicquid alteri simile est, necesse est minus sit eo qd imitat, vt umbra corpore, & imago facie, & act? hystionu veris affectib. Qd in ora rionib quoq euenit. Naq iis quae in exmplu assumim, subest natura, & vera vis: cōtra omnis imitatio ficta est, & ad alienu ppositu accomodat. Quo fit, vt minus sapinis ac viriu declama tiones habeat, q orationes. q in illis vera, in his assimilata materia est. Adde q ea q in oratore maxima sunt, imitabilia no sunt, ingeniu, inuentionis facilitas, & quicqd arte no traditur. Ideoq pleriq cu verba quadā ex orationib excepserūt, aut aliquos cōpositionis certos pedes, mire a se q elegerūt, effingi arbitrant, cu verba intercīdāt, inualescātq tēporib, vt quoz certissima sit regula in cōsuetudine, eaq no sua natura sint bona aut mala (Na per se soni tantu sunt) sed put opportune ppricq aut secus collocata sunt, & cōpositio cū rebus accomodata sit, tum ipa varietate gratissima. Quapropter exactissimo iudicio circa hanc partē studiorū examināda sūt oīa. Primū quos imitemur. Na sunt plurimi, q similitudinē pessimi cuiusq & corruptissimi cō cupierūt. Deinde in ipsis quos elegerim, qd sit qd efficiēdu nos cōparemus. Na in magnis quoz auctoribus incidūt aliqua vitiosa, & a doctis inter ipsos etiā mutuo reprehensa. atq vti nā tā bona imitātes dicerēt melius, q mala prius dicūt. Nec vero saltē iis qbus ad euitāda via tia iudiciū satis fuit, sufficiat imaginē virtutis effingere, & solā, vt sic dixerim, cutē, vel potius illas Epicuri figuras, quas e summis corporib dicit effluere. Hoc aut iis accidit, q no introspē tīs penitus virtutibus ad primū se velut aspectū oratiōis apartūt: & cū iis felicissime cessit imi tatio, q verbis atq numeris sunt no multū differētes, vim dicēdi atq inuētiōis no assequitur: sed plerūq declināt in peius, & p̄xima virtutib vitia cōprehēdūt, sūtq p grandibus tumidi pressis exiles, fortib temerarij, latīs corrupti, cōpositis exultātes, simplicib negligētes. Itaq q horride atq incōpōsite qdlibet frigidū & inane extulerint, antiq se pares credūt, q carēt cul tu atq sentētiis. Atrici: q p̄cisi cōclusionib obscuri, Sallustiū atq Thucydidē superant. Iri tes & ieiuni, Pollutionē amulant: ociosi & supini, siquid modo lōgus cōsiduxerūt, iurāt ita Ci ceronē loquuturū fuisse. Nouerā quosdā, qui se pulchre expressisse genū illud hui caelestis in di cēdo viri sibi viderent, si in clausula posuissent, esse videat. Ergo primū est, vt quod imitaturus est qsq, intelligat: & quare bonū sit, sciat. Tū in suscipiēdo onere cōsular suas vites. Na qa quā dā sunt i imitabilia, quib aut infirmitas naturē no sufficiat, aut diuersitas repugnet, ne cui te nue ingeniu erit, sola velit fortia & abrupta, cui forte quidē, sed indomitū, amore sublimitatis & vim suā pdat, & elegāriā quā cupit, no psequat. Nihil est em tā indecēs, q cū mollia t dure scūt. Atq ego illi p̄ceptorū, quō instituerā in lib. ii. tradidi nō ea sola docēda esse, ad q quēq discipuloz natura cōpositū videret. Na is & adiuuare debet quae in quoz eoz inuenerit bo na, & quātū fieri potest, adicere q defunt, & emēdare quādā & mutare. Rector em est alioū in genioz atq formator, difficilīus est naturā suā fingere. Sed ne ille quidē doctor, q oīa q recta sunt velit esse in suis auditorib q plenissima, in eo tū cui naturā obitare viderit, laborabit. Id quoq vitandū, in quo magna pars errat, ne in oratione poetas nobis & historicos, in illorū ope rib oratores, aut declamatores imitādos putemus. Sua cuiq pposita lex, suus cuiq decor est. Nec comēdia in cothurnos assurgit, nec cōtra tragēdia socco ingredit. Habet tū oīs eloquen tia aliquid cōmune. Id imitemur, qd cōmune ē. Eriā solet hoc icōmodi accidere iis, q se vni ali cui generi dēdiderūt, vt si asperitas iis placuit alicuius, hāc etiā in leni ac remisso causarū ge nere nō exuāt: si tenuitas ac nuditas, in asperis grauibsq causis pōderi rerū parū respondeāt. Cū sit diuersa nō causarū modo inter seipās cōditio, sed in singulis etiā partū causā, sintq alia leniter, alia aspere, alia cōcitate, alia remisse, alia docēdi, alia mouēdi grā dicēda: quorū oīm disti milis atq diuersa inter se ratio est. Itaq ne hoc quidē suaserim, vni se alicui p̄prie, quē p oīa se quāt, addicere. Lōge oīm p̄fectissimus grēcoz Demosthenes, aliqd tū aliquo i loco meli alii, plu rima ille: sed nō q maxime imitāndus, etiā solū imitāndus est. Quid est ergo? nō est satis oīa sic dā cere quō M. Tullū dixit: Mihi qdē satis esset, si oīa cōseq possē. Quid tū noceret vim Caesaris,

Assimilata materia

Quid significet

Tumidi
Exiles
Temerarij
Corrupti
Exultantes
Negligētes
Tristes
Ieiuni
Ociosi
Supini

Natura compositus

Quid ergo?

Imitabilia

asperitate Caesii, diligētiā Pollionis, iudiciū Calui, qbusdā i locis assumere? Na p̄ter id q prudē tis est, qd in quoq oprimū est, si possit, suū facere, tū tāta rei difficultate, vni intuētes vix aliq pars sequit. Ideoq cū totū exprimere quē elegeris pene sit hominī incōcessum, plurū bona po namus aī oculos, vt aliud ex alio hāreat, & t̄qd cuiq cōueniat, aptemus. Imitatio autē (nā sa pius idē dicā) nō sit tantū in verbis. Illic intēdenda mēs, quātū fuerit illis viris decoris i rebus atq psonis, qd cōsiliū, quae dispositio, q oīa etiā q delectationi videant data, ad victoriā spectēt, qd agant procemio, q ratio, & q varia narrādi, q vis pbādi ac refellēdi, quāta in affectib oīs ge neris mouēdis sciētia, quātāq laus ipsa popularis vtilitatis grā assūpta, q tū ē pulcherrima, cū sequit, nō cū accersit. Hāc si prauiderim, tū vere imitābimur. Qui vero etiā propria his bona adiecerit, vt suppleat q deeat, circūcidat sigd redūdabit, is erit (quē quārimus) p̄fect? ora tor, quē nunc consummari porissimum oportebat, cum tanto plura exempla bene dicēdi sup sunt, q illis qui adhuc summi sunt, contigerunt. Nam erit hāc quoq laus eorum, vt priores su perasse, posteros docuisse dicantur.

Qui modus scribēdi sit. Cap. III. T hac quidē auxilia extrinsec? adhibent: i aliis autē q nobis ipsi parāda sūt, vt laboris, sic vtilitatis etiā lōge plurimū affert stilus. Nec īmerito M. Tullū hūc oprimū effectore ac magistrū dicēdi vocat. Cui sentētia psonā L. Crassi i disputationib q sunt de oratore assignādo, iudiciū suū cū illius auctoritate cōiunxit. Scribēdi ergo q diligētiissime, & q plurimū. Na vt terra alti? effossa generādis alendisq seminib? fecundior sit, sic p̄fectus a summo petitus, stu dioz fruct? effundit vberius, & fideli? cōtinet. Na sine hac qdē cōsciētia, ipsa illa ex tpe dicēdi facultas inanē mō loquacitatē dabit, & verba i labris nascētia: illic radices, illic fundamēta sūt, illic opes, velut sanctiore quodā arario recōditā, vñ ad subitos quoz casus, cū res exiget, p̄e ranf. Vires faciam? ante oīa, q sufficiāt labori certaminū, & vsu nō exhauriant. Nihil em rerū ipa natura voluit magnū effici cito, p̄posuitq pulcherrimo cuiq operi difficultate, q nascēdi quoq hac fecerit legē, vt maiora aīalia diutius viscerib? parentū cōtinerent. Sed cū sit duplex q̄tio, quo, & q maxime scribi oporteat, tā hinc ordinē sequat. Sit primo vel tardus, dū diligēs sti lus, q̄ramus optima, nec prius se offerētibus gaudeam, adhibeat iudiciū inuentis, dispositio p̄batis. Delectus em rerū verborūq habēdus est, & pōdera singuloz examināda. Postea subeat ratio collocādi, verseturq omni modo nūeri, nō vt qdē se p̄feret verbū occupet locum. Quae qdē vt diligētius sequamur, repetēda sapius erūt i scriptoz p̄xima. Na p̄ter id, q sic meli? ita? gunt priorib? sequētia, calor quoq ille cogitatiois, q scribēdi mora refrigit, recipit ex integro vi res, & velut reperito spatio sumit imperū, qd in certamine saliedū fieri videm, vt conatū lōgi? petāt, & ad illud quo cōtendit spatiū, cursu ferant: vtq in iaculādo brachia reducim, & expul suri tela neruos retro tēdim. Interim tū, si fuerit flat?, dāda sūt vela, dū nos indulgētia illa non fallat. Oīa em nostra dū nascūt placēt, alioqui nec scriberent. Sed redeam? ad iudiciū, & retra ctemus suspectā facilitatē. Sic scripsisse Sallustiū accepim, & sane manifest? est etiā ex opere ipo labor. Virgiliū quoq paucissimos die cōposuisse versus, auctor est Varus. Oratoris qdē alia cō ditio, itaq hāc morā & sollicitudinē inuitis impero. Na primū hoc cōstituendū, hoc obrinēdū est, vt q optime scribam, celeritatē dabit cōsuetudo. Paulatim res facilius se ostendent, verba respōdebūt, cōpositio sequet, cūta deniq, vt in familia bene instituta, in officio erūt. Summa hec est rei, cito scribēdo nō sit vt bene scribat, bene scribendo fit vt cito. Sed tū maxime cū facilitas illa cōrigerit, resistam?, phibeamus, & efferētes equos frenis qbusdā coerceamus: qd nō tā mo rā faciet, q nouos i petus dabit. Nec em rursus eos q robur aliqd in stilo fecerūt, ad infelicē ca lūniandū se poenā alligādos puto. Na quo modo sufficere ciuilib? officiis possit, q singulis actio nū partib? insenscat? Sunt aut quib? nihil sit satis, oīa mutare, oīa aliter dicere q occurrit, ve lint: increduli quidam, & de ingenio suo pessime meriti, qui diligētiā putāt facere sibi scriben di difficultatē. Nec promptū est dicere, vtros peccare validius p̄tē, quib? omnia sua placēt, an quibus nihil. Accidit etiā ingeniosis adolescentibus frequenter, vt labore consumantur, & in silentiū vsq descendāt nimia bene dicēdi cupiditate. Qua de re memini narrasse mihi Iuliu Se cundū illū aequalē meum, atq a me, vt notū est, familiariter amatum, mirā facundia virtū, infi nite tū cure, qd esset sibi a patruo suo dictū. Is fuit Iulius Florus in eloquētia Galliarū (quonia ibi demū exerceuit eā) princeps, alioqui inter paucos disertus, & dignus illa prop̄quitate. Is cū Secundū scholā adhuc i operatum, tristē forte vidisset, iterrogauit, quae causa frontis tā obdu

incōcessu

Plurimū bono ponamus a te oculos ut aliud ex alio hāreat

Quētū est pulcherrimū qui sequitur nō qui acci situr

Terra altius effossa a tē de seminib? foe cundior

Sine hac cōsc entia

Antea hāc omnia

Iquo qd q loco con. Imitatio q lis sit.

Stilus opti mus dicēdi magister. Scribēdi.

Sāctius rā rium. Aiaduerte. Quō scribē dum.

Sallustiū in scribēdo di ligentia. Bene poti? q cito scri bendum.

Morositas odiosa. Memini narrasse.

Operā dan tem.

Iulius Secūdus Iulius flor?

Valde peccare

Ita se res habet. uulgo. La ueranales

INSTITVTIONVM ORATORIAE VM

Arridens. i. fibridens

et nec dissimulauit adolescens, tertium iam die esse, ex quo omni labore materiae ad scribendum destina-
tae non inueniret exordium: quo sibi non praesens tantum dolor, sed etiam desperatio in posterum fieret. Tum
Florus arridens, nunquid tu inquit melius dicere vis quam potes? Ita se res habet, curandum est ut quod op-
time dicam, dicendum tamen pro facultate. Ad perfectum enim opus est studio, non indignatione. Ut possi-
mus autem scribere etiam plura celerius, non exercitatio modo praestabit, in qua sine dubio multum est, sed
etiam ratio, si non resupini spectat, sed rectum, & cogitatione murmure agitates expectauerim, quid
obueniat, quod res poscat, quod personam deceat, quod sit tempus, quod iudicis animus, intuitu humano quo-
dam modo ad scribendum accesserimus. Sic nobis initia, & quae sequuntur, natura ipsa praestabit. Certa sunt
enim plerumque, & nisi conuincamus, in oculos incurrunt. Ideo nec indocti, nec rustici diu quaerunt unde
incipiant: quo pudendum est magis, si difficultate facit doctrina. Non ergo putemus semper optimum
esse quod latet, ne immutemur alioquin, si nihil dicendum uideatur, nisi quod non inuenimus. Diversum
est huic eorum uirtutum, qui primo quasi decurrere per materiae stilum quam velocissimo uolunt, & sequen-
tes calore atque impetu, ex tempore scribunt. Haec syluam uocant, repetunt deinde, & componunt quae effu-
derant, sed uerba emendant, & numeri manent in rebus temere congestis, quae fudit leuitas. Protinus
ergo adhibere curam rectius erit, atque ab initio sic opus ducere, ut celatum non ex integro fabricandum
sit. Aliquod tamen affectus sequimur, in quo fere plus calor quam diligentia ualet. Satis apparet ex eo quod
haec scribentium negligentia dano, quod de illis dictandi deliciae sentiant. Nam in stilo quod quilibet praeparato
dat aliquam cogitationi moram non consequens celeritatem eius manum. Ille cui dictam uerget, atque in-
terim pudet etiam dubitare, aut resistere, aut mutare, quasi conscientiam infirmitatis nostrae timentes.
Quo fit, ut non rudia tantum & fortuita, sed impropria interim, dum sola est connectendi sermone cupi-
ditas, effluat, quae nec scribentium curam, nec dicentium impetum consequantur. At idem ille qui excipit, si tardior in
scribendo, aut inertior in legendo, uelut offensator fuerit, inhibet cursum, atque ois qui erat conceptae
mentis interior, mora, & interdum iracundia excutitur. Tunc illa quam apertior animi motum sequuntur, quaeque
ipsa animam quodam modo coactat, quosque est iactare manus, torquere uultum, simul uertere latus, & in-
terim obiurgare, quaeque Persius notat, cum leuiter dicendi genus significat. Nec pluteum (inquit) cae-
dit, nec demorsus sapit unguis, etiam ridicula sunt, nisi cum soli sumus. Denique ut semel (quod est
potissimum) dicta, secretum quod dictando perit, atque liberum arbitris locum, & quam altissimum silentium scri-
bentibus maxime conuenit nemo dubitauerit. Non tamen protinus audiendi, qui credunt ap-
tissima in hoc nemora syluamque illa caeli libertas locorumque amoenitas, sublimem animum, &
beatorem spiritum parat. Mihi certe iucundus hic magis, quam studiorum hortator uidetur esse secessus.
Namque illa ipsa quae delectant, necesse est auocent ab intentione operis destinati. Neque enim
se bona fide in multa simul intendere animus totum potest: & quocumque respexerit, desinit ite-
rum quod propositum fuerat. Quare syluam amoenitas, & praeterlabentia flumina, & inspirantes ramis
arborum aurae, uolueruntque cantus, & ipsa late circumspiciendi libertas, ad se trahunt: ut mihi remitte-
re potius uoluptas ista uideatur cogitatione, quam intendere. Demosthenes melius, quae se in locum, ex
quo nulla exaudiri uox, nihilque prospici possit, recedebat, ne aliud agere mentem cogeret oculi.
Ideoque lucubrantes silentium noctis, & clusum cubiculum, & lumina uelut rectos maxime teneat.
Sed cum in omni studiorum genere, tum in hoc praecipue bona ualitudine, quaeque eam maxime praestat,
frugalitas necessaria est, cum tempora ab ipsa rerum natura ad quietem refectionemque nobis data,
in acerrimum laborem conuertimus. Cui tamen non plus irrogandum est, quam quod somno super-
erit, haud deerit. Obstat enim diligentiae scribendi etiam fatigatio, & abunde, si uacat, lucis spa-
tia sufficiunt, occupatos in noctem necessitas agit. Est tamen lucubratio, quoties ad eam inte-
gri ac refecti uenimus, optimum secreti genus. Sed silentium, & secessus, & uindicta liber animus,
ut sunt maxime optanda, ita non possunt semper contingere. Ideoque non statim si quid obstrepet,
abiciendi codices erunt, & deplorandus dies, uelut incommodis repugnandum, & hic faciendus usus, ut
omnia quae impediunt, uincat intentio: quae si tota mente in opus ipsum direxeris, nihil eorum quae oculis
uel auribus incurant, ad animum ueniet. An uero frequenter etiam fortuita haec cogitatio praestat,
ut obuios non uideamus, & itinere deeremus, non consequemur idem si & uoluerimus? Non est indul-
gendum causis desidia. Nam si non nisi refecti, non nisi hilares, non nisi omnibus aliis curis vacantes, stu-
dendum existimauerim, semper erit propter quod nobis ignoscamus. Quare in turba, itinere, conuiuio
etiam faciat sibi cogitatio ipsa secretum. Quid alioquin fiet, cum in medio foro, tot circumstantibus iudi-
cis, iurgis, fortuitis etiam clamoribus, erit subito continua oratione dicendum, si particulas quas
caeris madamus, nisi in solitudine reperire non possumus? Propter quae ille idem tantus amator
secreti Demosthenes, in littore, in qua maximo cum sono fluctus illideret, meditans conualescebat cum

Pulcherrimum
Sylua quod sit. Nota
pro Syluis
statij & alio
ru

Satis apparet ex eo
quod. Nota
locutione

Offensator
Stilo properato

Ab intentione operis
destinati

Bona fide. de ueris

Frugalitas maxime
praestat bona ualitu-
dinem

Irrogandum. i. tribue-
dum

Itinere deerare

Quid alioquin fiet.
uulgo. Por quod de otra
moxera quod sera

Demosthenis meditatio
nem attende

Verba emendantur
numeri manent. Nota
pro illo uirgiliano. Nu-
meros memini si uerba
tenerem.

potentissimum in
codice per
haec meli

in emendanda

ald)
vide quod irre-
punit melius

intentione
forte. ut sit
figurata lo-
cutio & si uult post sequatur inuentione
que fuerant

contra. aldus

LIBER X.

fo. xci.

tionum fremitus non expauescere. Illa quoque minor (sed nihil in studiis paruum est) non sunt trans-
eunda, scribi optime caris, in quibus facillima est ratio delectandi, nisi forte uisus infirmior membranae
rui potius usum exigit, quam ut iuuat acie, ita crebrae relatione quoad intingunt calami, morant ma-
nui, & cogitationis impetu frangunt. Relinquenda autem in utrolibet genere uacuae tabellae, in quibus
libera adiciendi sit excursio. Nam interim pigritiam emendant angustiae faciunt, aut certe nouorum
interpositione priora confundunt. Ne factas quidem ultra modum esse caras uelim, exptus iuuenem
studiosum alioquin praelogos habuisse sermones, quia illos numero uersum metiebatur, idque uirtus, quae
frequenter admonitione corrigi non potuerat, mutatis codicibus esse sublatam. Debet uacare etiam locus
in quo notent quae scribentibus solent extra ordinem esse ex aliis qui sunt in manibus, loci occur-
rent. Irruunt enim optimi nonnulli sensus, quos neque inserere oportet, nec differre tutum est, quia in-
terim elabunt, interim memoriae sui interitus ab alia inuentione declinat. Ideoque optime sunt in deposito.

DE EMENDATIONE.

Cap. III.

Equitur emendatio, pars studioque longe utilissima. Neque enim sine causa creditum est, emendatio-
nem est, stilum non minus agere cum delet. Huius autem operis est adicere, detrahere, muta-
re. Sed facillimum in istis simplicibus iudicium, quae replenda uel deicienda sunt, sumere
uero tumetia, humilia extollere, luxuriata astringere, inordinata digerere, so-
luta componere, exultantia coecere, duplicis operis. Nam & dananda sunt quae placue-
rant, & inuenienda quae fugerant. Nec dubium est, optimum esse emendandi genus si scri-
pta in aliquod tempus reponantur, ut ad ea post interuallum uelut noua atque aliena redeamus, ne
nobis scripta nostra quasi recetes fetus blandiant. Sed neque hoc corrigere semper potest, praesertim ora-
tori, cui sapientius scribere ad praesentes usus necesse est. Et ipsa emendatio finem habet. Sunt enim qui ad
omnia scripta tanquam uitiosa redeant, & quasi nihil fas sit rectum esse quod primum est, melius existi-
met quod est aliud, idque faciant, quoties librum in manus resumserint, similes medicis etiam integra
secantibus. Accidit itaque ut cicatricosa sint, & exangua, & cura peiora. Sit ergo aliquando quod place-
at, aut certe quod sufficiat, ut opus poliat lima, non exterat. Temporis quoque esse debet modus. Nam quae
Cinna Smyrnae nouem annis accipimus scriptam, & Panegyricum Isocratis, quae parcellissime, decem annis
dicunt elaboratum, ad oratorem nihil pertinet: cui nullum erit, si tam tardum fuerit, auxilium.

QUAE SCRIBENDA SUNT PRAECIPUE.

Cinna

Cap. V.

Roximum est ut dicamus, quae praecipue scribenda sint. Hoc exuberantis quidem
est operis, ut explicemus quae sint materiae: quae prima, aut secunda, aut deinceps tra-
ctanda sint. Nam id factum est etiam primo libro, quo puerorum: & secundo, quo iam ro-
bustorum studiis ordinem dedimus. Sed de quo nunc agitur, unde copia & facilitas
maxime ueniat. Vertere graecum in latinum ueteres nostri oratores optimum iudi-
cabant. Id se L. Crassus in illis Ciceronis de oratore libris dicit fecisse. Id Ci-
cero sua ipse persona frequentissime praecipit. Quin etiam libros Platonis, atque Xenophontis edi-
dit hoc genere translatos. Marco id Messala placuit, multaque sunt ab eo scriptae: ad hunc modum
orationes adeo ut etiam cum illa Hyperidis pro Phryne difficillima Romanis subtilitate conuen-
deret. Et manifesta est exercitationis huiusmodi ratio, nam & rerum copia graeci auctores abundant, &
plurimum artis in eloquentiam intulerunt, & hos transferentibus, uerbis uti optimis licet. Omnibus
enim utimur nostris. Figuras uero quibus maxime ornatur oratio, multas & uarias excogitandi
etiam necessitas quadam est, quia plerumque a graecis Romana dissentiant. Sed etiam illa ex latinis con-
uersio, multum & ipsa contulerit. Ac de carminibus quidem neminem credo dubitare, quo solo gene-
re exercitationis dicitur usus esse Sulpitius. Nam & sublimis spiritus attollere orationem potest, &
uerba poetica libertate audaciora, praesumit eandem proprie dicendi facultatem. Sed & ipsis sanctis adii-
cere licet oratorum robur, & omnia supplere, & effusa substringere. Neque ego praeparatum esse in-
terpretationem tantum uolo, sed circa eosdem sensus certam atque emulationem. Ideoque ab illis dissen-
tio, quae uertere orationes latinas uetat, quia optimis occupatis, quicquid aliter dixerimus, necesse sit
esse deterius. Nam neque semper est desperandum aliquid illis quae dicta sunt melius posse reperiri, neque adeo
ieiunam ac pauperem naturam eloquentiam fecit, ut una de re bene dici nisi semel non possit. Nisi forte
histrionum multa circa uoces easdem uariare gestus potest, orandi minor uis, ut dicat aliquid, propter quod
in eadem materia nihil dicendum sit. Sed esto, neque melius quod inuenimus, esse, nec par, est certe proxi-
mis locus. An non ipsi nos bis ac sepius de eadem re dicimus, & quodam continuas nonnullum sententias? Nisi
forte contedere nobiscum possumus, cum aliis non possumus. Nam si uno tantum genere bene dicere, fas erit
existimari praesertim nobis a prioribus uiam dicendo. Nunc uero innumerabiles sunt modi: plurimisque

Cinna Smyrnae
duo annis in
ue scriptam

Isocratis pan-
egyricus, deci-
mus annis elabo-
tus

Vertenda
graeca in la-
tinum.

Sulpitius
Hyperides
Sua ipse pro-
paraphrasim
quod

quod si legatur relectione. Nam quae
non possunt facile deleri. relegendae,
reuocanda ad censuram. diligentissime
examinanda sunt. sed potest relectione
sustineri. a refero. i. recito

Interim. pro interdum
uidetur accepisse.

siue breui eode viē ducit. siua breuitati gra. sua copie. alia trāllatis virtus. alia ppris. Hoc oratio recta. il tatis gratia lud figura declinata cōmēdat. Ipa deniq; vtilissima est exercitatiōi difficultas. Quid. q; aucto res maximi sic diligētī cognoscunt. Nō em scripta. lectiōe secura trācurrim. sed tractam. sin gula. & necessario introspicim. & quātū virtutis habeāt vel hoc ipso cognoscimus. q; imitari nō possum. Nec aliena rātū trāsferre. sed etiā nra plurib; modis tractare pderit. vt ex industria sumamus sentētias quas dā. easq; versem. q; numerosissime. velut eadē cōra alia atq; aliē forme duci solēt. Plurimū aut parari facultatis existimo ex simplicissima quaq; materia. Nā i illa mul triplici psonarū. caufarū. locorū. dictorū. factorū diueritate facile delitescet infirmitas. tot se vna diq; reb;. ex qb; aliqua apprehēdas. offerētibus. Illud virtutis indicīū est. fundere q; natura cōtracta sunt. augere parua. varietatē similibus. voluptatē expositis dare. & bene dicere multa de paucis. In hoc optime faciēt infirmitas q̄stiones. quas vocari Theses diximus. quī Cicero iam princeps in republica exerceri solebat. His cōfinis est destructio. & cōfirmatio sentētiarū. Nam cū sit sentētia decretū quoddā atq; pceptū. quod de re iudicā de iudicio rei quārī pōr. Tum loci cōmunes. quos etiā scriptos ab oratorib; scimus. Nā q; hęc recta tantū. & in nullos flex; re cedētia copiose tractauerit. vtq; in illis plures excurfus recipientibus magis abūdabit. eritq; in oēs causas gratus. Omnes em generalibus quāstionib; cōstant. Nā quid interest. Cornelius tri. ple. q; codicē legerit reus sit. an quaramus violetur ne maiestas. si magistrat; rogationē suā po pulo ipse recitauerit. Milo Clodiu recte ne occiderit. veniat in iudiciū. an oporteat ne infidiato rē interfici. vel pnciosum reip. ciuē etiā si nō infidiet. Caro Martiā honeste ne tradiderit. Hor. tētio. an cōueniat ne res talis bono viro. De personis iudicat. sed de rebus cōtendit. Declama tiones vero quales in scholis rhetorū dicuntur. si modo sunt ad veritatē accōmodatā. & oratio nib; similes. nō tantū dū adolescit pfectus. sunt vtilissime. quā inuētiōe & dispositionē pariter exercēt. sed etiā cū est cōsummatas. ac iā in foro clarus. Alitur em atq; enitescit velut pabu lo latiore faciētia. & assidua cōtentionū asperitate fatigata renouat. Quapropter historia nō nunq; vbertas in aliqua exercēdi stili parte ponēda. & dialogorū libertate gestiendū. Ne carmi ne quidē ludere contrariū fuerit. sicut athletā remissa quibusdā tēporib; ciborū atq; exercita tionū certa necessitate. ocio & iucūdiōribus epulis resciciunt. Ideoq; mihi videt M. Tullius tā tū intulisse eloquētia lumen. q; in hos quoq; studiorū secessus excurrit. Nā si nobis sola mate ria fu erit ex litibus. necesse est deterat fulgor. & durefcāt articulus. & ipse ille mucro ingenii quotidiana pugna retūdat. Sed quēadmodū forensibus certaminibus exercitatos. & quasi mi litantes rescicit ac reparat hęc velut sagina dicēdi. sic adolescētēs nō debent nimis in falsa rerū imagine detineri. & inanibus simulacris. vsque adeo vt i difficile ab iis digressos sit affuefcere. ne ab illa in qua prope cōsenerint umbra. vera discrimina velut quendā solē reformidēt. Qd accidisse etiā Porcio Latrone. q; prim; clari nominis pffessor fuit. tradit. vt cū ei summā in scho lis opinione obrinenti causa in foro esset orāda. impete petierit. vt subsellia in basilicā trāsferre tur. ita illi cālū nouū fuit. vt omnis eius eloquētia cōtineri tecto ac parietibus videret. Quare iuuenis. q; rationē inuēdi eloquēdiq; pceptorib; diligēter accepit. qd nō est infirmitas opis. si docere sciāt. & vel exercitatiōe quoq; modicā fuerit cōsecut;. oratorē sibi aliqū (qd apud maiores fieri solebat) deligat. quē sequatur. quē imitet. iudiciis intersit q̄ plurimis. & sit certa minis cui destināt frequēs spectator. tū causas vel easdē quas agi audierit. stilo & ipse cōponat. vel etiā alias. veras modo. & vtrūq; tractet. & quod in gladiatoribus fieri videmus. de retiariis exerceant. vt fecisse Brutum diximus p Milone. Melius hoc q; rescribere veterib; orationibus. vt fecit Sextus cōtra Ciceronis actionē habitā pro eodē. cū alterā partē i satis nosse nō posset ex sola defensione. Citius aut sic idoneus erit iuuenis. quē pceptor coegerit in declamādo q̄simili mū eē veritati. & p rotas ire materias. quarum nūc facillima. & maxime fauorabilia decerpit. Obstat huic (quod secūdo libro posui) fere turba discipulorū. & cōsuetudo classium certis die bus audiēdarū. nō nihil etiā persuasio patrū numeratiū poti; declamatiōes. q; estimatiū. Sed qd dixi primo (vt arbitror) libro. nec ille se bon; pceptor maiore numero. q; sustinere possit onera bit. & nimis loquacitatē recidet. vt oia q; sunt i cōtrouersia. nō (vt qdā volūt) q; in rerū natura. dicāt. & vel lōgiore poti; dierū spatio laxabit dicēdi necessitatē. vel materias diuidere pmittet. Vna em diligēter effecta plus pderit. q; plures inchoatē. & quasi degustatē. Propter qd accidit. vt nec suo loco qd; ponat. nec illa q; prima sunt seruēt suā legē. iuuenib; stulos oim partiū in ea quæ sunt dicturi. cōgerentibus. quo sit. vt timētēs ne sequētia perdāt. priora confundant.

Introspicim

Sentētia decre tum est quod dam atq; pceptum.

Declama tione. Iuuenis.

Historie. Dialogi. Carmina.

difficilis. Idigressus.

De Porcio Latrone declamatore. Nota

Sextus

Classes discipulorū

Cogitatio est. q; & ipa vires ab hoc accipit. & est inter scribendi laborē. extēporalēq; fortunā mediā quādā. & nescio an vsus frequentissimi. Nā scribere. nec vbiq; nec semp possum. cogitatiōi tps ac loci plurimū ē. Hęc paucis admodū horis magnas etiā causas cōplectit. Hęc quoties iter missus est somn;. ipis noctis tenebris adiuuat. Hęc inter medios rerū act; ali qd inuenit. vacui. nec ocū patiē. Neq; vero rerū ordinē modo (qd ipm satis erat) intra se ipa disponit. sed verba etiā copulat. totaq; ita cōtexit orationē. vt ei nihil prater manū desit. Nā memoriā quoq; plerūq; inheret fideli. qd nulla scribēdi securitate laxat. Sed ne ad hęc qdē vim cogitādi pueniri pōr. aut subito. aut cito. Nā primū faciēda multo stilo forma est. q; nos etiā cogitanter sequat. tū assumēdus vsus paulatim. vt pauca primū cōplectamur an mo. q; reddi fideliter possint. mox p incremēta tā modica. vt onerari se labor ille nō sentiat. aut gēda vsu. & exercitatiōe multa cōtinēda est. q; qdē maxima ex parte memoriā cōstat. ideoq; ali qua mihi in illū locū differēda sunt. Eo tū puenit. vt is cui nō refragēt ingenii. acri studio adiu tus tantū cōsequat. vt ea etiā q; cogitarit. quē scripserit atq; edididerit. i dicēdo fidē seruēt. Ci cero certe græcorū Metrodorū Sceptiū. & Emphylū Rhodiū. nostrorūq; Hortēsiū tradidit. q; cogitauerant ad verbū in agēdo retulisse. Sed si forte aliq; inter dicēdū iussulserit extēporalis co lor. nō supstitiose cogitatis demū est inherēdū. Neq; em tantū habēt curā. vt nō sit dandus & fortunā loc;. cū sæpe etiā scriptis ea q; subito nata sunt. inserāt. Ideoq; totū hoc exercitatiōis gen; ita instituendū est. vt & digredi ex eo. & redire in id facile possimus. Nā vt primū est do mo afferre paratā dicēdi copiā & certā. ita refutare tps munera lōge stultissimi est. Quare cogitatio in hoc præparet. vt nos fortuna decipere nō possit. adiuuare possit. Id aut fiet memorię virib;. vt ea q; cōplexi aio sim;. fluāt secura. ne sollicitos. & respiciētēs. & vna spe suspēsos recor datiōis nō sināt præuidere. aliq; vel extēporalē temeritatē malo. q; male cohærentē cogitatio nē. Pei; em q̄rit retrorsus. q; cū illa desideram;. ab aliis auertimur. & ex mēoria poti; repetim;. q; ex materia. Plura sunt aut si vtrūq; querēdū est. q; iueniri possunt. q; quæ inuenta sunt.

Quemadmodum extemporalis facultas patetur & contineatur. Cap. VII. **M**aximus vero studiorū fructus est. & velut pmissū quoddā amplius lōgi labo ris. extēpore dicēdi facultas. quā q; nō erit consecutus. mea quidē sentētia ciuilibus officiis renūciabit. & solam scribēdi facultatem potius ad alia ope ra conuertet. Vix em bonā fidei viro conuenit. auxilium in publicū pollice ri. quod præsentissimis quibusq; periculis desit. vt iudicare portum. ad quē nauis accedere. nisi lenibus ventis vecta. nō possit. Siquidē innumerabiles ac cidunt subitæ necessitates vel apud magistratus. vel representatis iudiciis cōtinuo agēdi. quarū si qua non dico cuiusq; innocētū ciuū. sed amicorū atq; propinquorum alicui; uenerit. stabit ne mufus. & salutarē petentibus vocē. statimq; si nō succurratur. peritu ris. moras & secessum & silentium quæret. dū illa verba fabricent. & memorię insidant. & vox ac latus præparetur. Quæ vero patitur hoc ratio. vt quisq; sit orator imparat; ad casus. Quid cū aduersario respondendū erit. fiet. Nam sæpe ea quæ opinati sumus. & contra quæ scripsim;. fallunt. ac tota subito causa mutatur. Atq; vt gubernatori ad incurfus tempestatum. sic agēti ad varietatē caufarū ratio mutanda est. Quid porro multus stili & assidua lectio. & lōga stu diorū ætas facit. si manet eadē q; fuit incipiētibus difficultas. Perisse profecto cōstitendū est præ teritū laborē. cui semp idē laborandū est. Neq; ego hoc ago. vt extempore dicere malit. sed vt possit. Id autem maxime hoc modo cōsequemur. Nota sit primū dicēdi via. Neq; em prius cō tingere cursus potest. q; scierimus quo sit. & qua perueniendū. Nec satis est nō ignorare q; sint caufarum iudicialium partes. aut quæstionū ordinem recte disponere. q; ista sunt præcipua. sed quid quoq; loco primū sit. qd secundū. ac deinceps. q; ita sūt natura copulata. vt mutari aut in teruelli sine cōfusione nō possint. Quisq; autem viā i discet. ducet ante oia rerū ipsa serie. velut duce. propter qd homines etiā modice exercitati. facillime tenorē in narrationibus seruāt. De inde quid quoq; loco quærent scient. nec circūspectabit. nec offerentibus se alifide sensibus tur babuntur. nec cōfundent ex diuersis orationē velut saltantes adhuc illuc. nec vsq; insistētēs. Po stremo habebunt modū & finē. qui esse citra diuisionē nullus potest. Expletis pro facultate om nibus quæ proposuerit. peruenisse se ad vltimum sentient. Et hęc quidē ex arte. illa vero ex stu dio. vt copiā sermonis optimi. quēadmodum pceptū est. cōparemus. multo ac fideli stilo sic formet oratio. vt scriptorū colorē etiā ea q; subito effusa sint reddant. vt cū multa scripserim; m iiii

Cogitatio

Nec

Effluxerie Criphylus

Demū

strictius vtrūq;

Nec

monstrare

Renūciabit ciuilibus of ficijs

Representatis iudicijs

Facilitas ex tēpore dicē di cōparat Primo.

qua sit in grediēdum discet.

Tenorē

Secundo.

Colorē. i. for mā figuram imaginem

Tertio,

etiam multa dicamus. Nam consuetudo & exercitatio facilitate maxime parit, quod si paulum intermissa fuerit, non velocitas illa modo tardat, sed *deperit*. Ipsi enim coit atque cooccurrit. Quod enim opus est naturali quadam mobilitate animi, ut dum proxima dicimus struere vltiora possimus, semper nostra voce pulsa & formata cogitatio excipiat, vix tamen aut natura, aut ratio in tam multiplex officium deducere animi queat, ut inuentioni, dispositioni, eloquutioni, ordini verborum, tum iis quae dicitur, quae subiecturus est, quae vltra spectanda sunt, adhibita vocis, pronuntiationis, gestus obseruatione vna sufficiat. Longe enim praecedat oportet intentio, ac praese res agat, quantum dicendo consumitur, tantum ex vltimo proget, ut donec pueniamus ad finem, non minus prospectu praecedamus quam gradu, si non interstitentes offendentesque breuia illa, atque coacta singularium modo eiectioni sumus. Est igitur vsus irrationabilis quidam, quem graeci *ἀλογον* vocant, quo manus in scribendo decurrit, quo oculi totos simul in lectioe versus, flexusque eorum, & transitus intuent, & ante sequentia videt, quae priora dixerunt. Quo constant miracula illa in scenis pilariorum ac ventilatorum, ut ea quae emiserint vltro venire in manus credas, & qua iubent decurrere. Sed hic vsus ita perdit, si ea de qua locuti sumus ars antecesserit, ut ipsum illud quod in se ratione non habet, in ratione verset. Nam mihi ne dicere quidem videat, nisi quod disposito, ornate, copiose dicitur. Sed nec tumultuarii nec fortuiti sermonis contextum mirabor vnum, quem iurgantibus etiam mulierculis supfluere video, quem si calor & spiritus tulit (frequenter enim accidit, ut successum extemporalis consequi cura non possit) Deum tunc attulit, cum id euenisset, veteres oratores (ut Cicero dicit) iacebant. Sed ratio manifesta est. Nam bene concepti affectus, & recetes rerum imagines continuo impetu ferunt, quae nonnunquam moram sibi refrigerant, & dilata non reuertunt. Vtque vero cum infelix illa verborum caullatio accessit, & cursus ad singula vestigia restitit, non potest ferri cororta vis. Sed ut optime vocum singularum ce dat electio, non continua, sed composita est. Quare capiende sunt illae (de quibus dixi) rerum imagines, quas vocari *phantasia* indicauimus, omniaque de quibus dicitur erim, personae, questiones, spes, metus, habenda in oculis, in affectus recipienda. Pectus est enim quod disertus facit, & vis mentis. Ideoque iperitis quoque si modo sunt aliquo affectu coacti, verba non desunt. Tum intendendus animus, non in aliqua re vna, sed in plures simul continuas: ut si per aliquam rectam viam mittamus oculos, simul omnia quae sunt in ea, circaque intuemur, non vltimum tamen videmus, sed vsque ad vltimum. Addit ad dicendum etiam pudor stimulos, habet & dicendorum expectata laus, mirumque videri potest, quod cum stilus secreto gaudeat, atque omneis arbitros reformidet, extemporalis actio auditorum frequentia, ut miles congestu signorum excitat. Namque & difficiliore cogitatione exprimit & expellit dicendi necessitas, & secudos impetus auget placendi cupiditas. Adeo ipsi omnia expectant, ut eloquentia quoque, quam plurimum habeat in se voluptatis, maxime tamen presenti fructu laudis opinionisque ducatur. Nec quisquam tantum fidat ingenio, ut id sibi speret incipiendi statim posse contingere: Sed sicut in cogitatione praecipimus, ita facultate quoque extemporalis a paruis initiis paulatim producemus ad summam, quae nec perfici, nec contineri nisi vsu potest. Ceterum puenire eo debet, ut cogitatio, non vti que melior sit ea, sed tutior, cum hac facultate non in ipsa modo multi sint coacti, sed etiam in carmine, ut Antipater Sidonius, & Licinius Archias. Credendum enim Ciceroni est: non quod nostris quoque temporibus non & fecerint quidam hoc & faciunt, quod tamen ipsum non tam probabile puto (Neque enim habet aut vsu res, aut necessitate) quam exhortandis in hac spe quod foro praeparat, vtile exemplum. Neque vero esse vnum tantam fiduciam facultatis velim, ut non breue saltem tempus, quod nusquam fere deerit, ad ea quae dicitur sumus dispicienda sumamus. Quod quidem in iudiciis ac foro datur semper. Neque enim quicquam est, qui causam quam non didicerit agat. Declamatores quosdam peruersa ducit ambitio, ut exposita controuersia praeinus dicere velint, quin etiam quod est in primis friuolum ac scenicum, verbum petant quo incipiant. Sed tam contumeliosos in se ridet inuicem eloquentia, & gestulis eruditi videri vult, stulti eruditus videntur. Siqua tamen fortuna tam subita fecerit agendi necessitate, mobiliore quodam opus erit ingenio, & vis omnis intendenda rebus, & in presentia remittenda aliquid ex cura verborum. Si sequi vtrumque non dabitur, tum & tardior pronuntiatione moras habet, & suspensa ac veluti dubitans oratio, ut tamē deliberare, non haesitare videamus. Hoc dum egredimur e portu, si nos nondum aptatis satis armamentis ager veteris: deinde paulatim simul egressi aptabimus vela, & disponemus rudetes, & impleri sinus optabimus. Id potius, quam se inani verborum torrenti dare quasi tepestibus, quo volent auferendi. Sed non minore studio continet haec facultas, quam parat. Ars enim semel concepta non labitur, stilus quoque intermissioe paulum admodum de celeritate praedit, propterea hoc & in expedito positum exercitatioe sola continetur. Hac uti sic optimus est, ut quotidie dicamus audientibus pluribus, maxime de quorum sumus iudicio ac opinione solliciti. rarum est enim ut satis se quisque vereat, vel soli tamen dicam potius, quam non omnino dicam. Est alia exercitatio

Interstitentes

t qua
t qua.

Irrotationabilis

Singultantiu

Pilarij. iugador de pelota
Ventilatores forte
braceros

Phantasia
- i. reru imagines
Pudor.

Pectus est quod
disertos facit & vis
mentis

Praemiū omnia expe
ctant

Antipater
Sidonius

Archias po
eta

Declamatores quosola
puerfa ducit ambitio

Armentis

De quorum iudicio
ac opinione sumus
solliciti

Qui stultis eruditi videri uolunt
stulti eruditus videntur.
sententia aurea. Curipides
πολλοις ἀρεσκον ὀφθαλμοῖς
ἀπορεσκον

cogitandi, totaque materias vel silentio, dum tamen quasi dicat intra se ipsum, persequendi: quod nullo non tempore, loquatur, quod non aliud agimus, explicari potest, & est in parte vtilior quam haec proxima. Diligentius enim compositio, oris facilitate, motu corporis, quod & ipse (ut dixi) excitat oratorem, & iactatione manus, pedis suppositione, sicut cauda leones facere dicunt, hortatur. Studendum vero semper, & vbi que. Neque enim ferre tam vllus est dies occupatus, ut nihil lucratur, (vel ut Cicero Brutum facere tradit) operam ad scribendum, aut ad legendum, aut ad dicendum aliquo momento temporis possit. Siquidem C. Carbo etiam in tabernaculo solebat hac vti exercitatione dicendi. Ne id quidem tacendum est, quod eadem Ciceroni placet, nullum nostrum vsque negligentem esse sermonem: quicquid loquimur, vbi que, sit pro sua scilicet portione perfectum. Scribendum certe nunquam est magis, quam cum multa dicemus extempore. Ita enim seruabit pondus, & intras illa verborum facilitas in altum reducet: sicut rustici proximas vitas radices amputant, quod illa in summum solum ducatur, ut inferiores penitus descendendo firment. Ac nescio an vtrumque cura & studio fecerim, inuicem proficit, ut scribendo dicamus diligentius, dicendo scribamus facilius. Scribendum ergo quoties licebit: si id non dabitur, ut scribendo dicamus diligentius, dicendo scribamus facilius. dephesus orator, neque litigator destitutus esse videatur. Plerumque autem multa agendum accidit, ut maxime necessaria, & vti que initia scribant, caetera quae domo afferunt, cogitatione complectantur, subitis ex tempore occurrant. Quod fecisse M. Tullium cometaryi ipsius apparet. Sed ferunt aliorum quoque, & inueniuntur, si forte, ut eos dicitur quisque compositur, & in libros digesti, ut causarum quae sunt actae a Seruio Sulpitio, cuius tres orationes extant. Sed hi de quibus loquor cometaryi ita sunt exacti, ut ab ipso mihi in memoriam posteritatis videantur esse compositi. Nam Ciceronis ad praesens modo tempus aptatos libere Tiro contraxit: quos non ideo excuso, quia non probare, sed ut sint magis admirabiles. In hoc genere profusus recipio haec breuiter annotationem, libellosque quos vel manu teneant, & ad quos interire respicere fas sit. Illud quod Lenas praecipit, displicet mihi, quod scripserim, in summas, siue cometaryi, & capita conferre. Facit enim & discendi negligentia haec ipsa fiducia, & lacerat ac deformat orationem. Ego autem ne scribendum quidem puto, quod si memoria praesecuturi. Nam hoc quoque accidit, ut reuocet nos cogitatio ad illa elaborata, nec sinat praesentem fortunam experiri. Sic anceps iter vtrumque animus aestuat, cum & scripta perdit, & non querit noua. Sed de memoria definitus est proximo libro locus, nec huic parti subiungendus, quia sunt alia prius nobis dicenda.

M. FABII QVINTILIANI DE INSTITVTIONE ORATORIA in librum. XI. Praefatio, & De apte dicendo.

ARATA sicut superiore libro continetur facultate scribendi cogitandi, & extempore etiam cum res posset orandi, proxima est cura ut dicam apte, quam virtute elocutionis quartam Cicero demonstrat, quae est meo quidem iudicio maxime necessaria. Nam cum sit oratio variis, & multiplex, conueniatque alius alii, nisi fuerit accommodatus rebus atque personis, non modo non illustrabit ea, sed & destruet, & vim rerum in contrarium vertet. Quid enim potest esse verba & latina, & significata, & nitida, figuris etiam numerisque elaborata, nisi cum iis in qua iudicium duci, formarique volumus, consentiant? Si genus sublime dicendi paruis in causis paruum limitatum grandibus, latum tristibus, lene asperis, minax supplicibus, summissum coactis, trux atque violentum iucundis adhibeamus: ut monilibus, & margaritis, ac veste longa, quae sunt ornamenta foeminarum, deformem viri: nec habitus triumphalis, quo nihil cogitari potest augustius, foeminas deceat. Hunc locum Cicero breuiter in tertio de Oratore libro praestringit, neque tamen videri potest quicquam omisisse, dicendo non omni causa, nec auditori, nec personae, nec temporis congruere orationis vnum genus, nec fere pluribus in oratore eadem. Sed illic L. Crassus, cum apud sumos oratores, hominesque eruditissimos dicat, satis habet partem hanc velut notare iter agnoscere. Et hic Cicero alloquitur Brutum testatur esse hanc ei nota, ideoque breuius a se dici, quam sit fufus locus, tracteturque a philosophis latius. Nos institutione professi, non solum scientibus ista, sed etiam discantibus, tradimus: ideoque paulo pluribus verbis debet haberi venia. Quare notum sit nobis ante omnia, quod conciliando, docendo mouendo iudicium conueniat, quod quaque parte orationis petamus. Ita nec vetera, nec translata, aut ficta verba incipiendo, narrando, argumendo tractabimus, neque decurreris contextu nitore circueit vbi diuidenda erit causa, & in partes suas dirigenda, haec humile atque quotidianum sermonis genus, & compositione ipsa dissolutum epilogis dabimus, nec iocis lachrymas, nec rursus lachrymas vbi opus erit miseratione, sicabimus. Nam oratio omnino non tam sua quam quo consistet.

Iactatio man
Suppositio pe
dis

Nullus ser
mo negli
gens sit.

C. Carbonis diligentia
aduerte

Cometaryi
Ciceronis.
Nota praegri
culturae

Magis admirabi
les

Lenas
Tyro libertus Cic
romis, eius libro
contraxit

Penitus descendere

Quarta Cicero di
monstrat

Deformetur uir
ri

Satis habet nota
re inter agnos
centes

De apte di
cedo. Ca. I.
Fufus locus

Ornatus
quo consistet.

Limatu. cod. scri.
& Aldus.

digerenda, aldus.

Nec plus refert qd dicas quam quo loco

Si tantu hinc uerba momentum. Quanto res ipse maius

Quid sit dicere apte

Summissa oratione

Referuare se iudicijs posterorū

Socratis ultima senectus

Submittentes se libenter alleuamus

Memori figendum perfore

Reperere in aliu munda

Ab eo quod deceat utilitate sepemus contra ueritatis regulam

Quo minus ingenio possum subsidio mihi diligentia comparari

Ambitiosissimu genus gloriandi est etiam deridere

Erubescere ipso qui ab alijs laudamur decet

rei cui adhibetur, conditioe constat, nec plus refert qd dicas, q̄ quo loco. Sed totū hoc apte dicere, nō elocutionis tantū genere constat, sed est cū inuentione cōmune. Nā si tantū habent etiā uerba momentū, quāto res ipsa maius? Quāto q̄ esset obseruatio, suis locis subinde subiecim? Illud est diligētius docēdū, eū demū, dicere apte, qui nō solū qd expediat, sed etiā qd deceat, inspexerit. Nec me fugit plerūq̄ hęc esse cōsuetū. Nā qd decet, fere p̄dest, neq̄ alio magis animi iudiciū cōciliari, aut si res in cōtrariū tulit, alienari solēt. Aliq̄ tñ & hęc dissentiūt. Quoties autē pugna b̄t, ipsam utilitatē vincet quod decet. Nā q̄ nescit nihil magis p̄futurū ad absolutiōē Socrati fuisse, q̄ si esset vsus illo iudiciali genere defensiois, & oratione summissa cōciliasset iudicium aios sibi, crimēq̄ ipsum sollicitē redarguisset? Verū id minime eū decebat. Ideoq̄ sic egit, ut qui poenā suā honorib⁹ summis esset estimaturus. Maluit em̄ uir sapiētissim⁹ qd̄ superisset ex uita sibi perire, q̄ qd̄ praterisset. Et q̄ ab hoib⁹ sui tēporis partū intelligebat, posterorū se iudicijs seruauit, breui detrimēto iā vltimē senectutis, auiū seculorū om̄ cōsecutus. Itaq̄ q̄uis Lysias, q̄ tū in dicēdo p̄stantissimū habebat, defensionē illi scriptā obtulisset, uti ea noluit, cū bonā quā dē, sed parū sibi cōuenientē iudicasset. Quo vel solo patet, nō p̄suadēdi, sed bene dicēdi finē in oratore seruandū, cū interim p̄suadere deforme sit. Nō fuit hoc vtile absolutiōi, sed qd̄ ē maius homini fait. Et nos secūdū cōmunē potius loquēdi cōsuetudinē, q̄ ipsam ueritatis regulā, diuisione hac utimur, ut ab eo qd̄ deceat, utilitatē separem⁹. Nisi forte prior ille Aphrican⁹, q̄ patria cedere, q̄ cū tribunop̄le, humillimo cōcedere de innocētia sua, maluit, inutiliter sibi vidēt cōsultuisse: aut P. Rutilius, vel cū illo p̄se Socratico genere defensionis est vsus, vel cū reuocāte eū P. Sylla manere in exilio maluit, qd̄ sibi maxime cōduceret nesciebat. Hi uero parua illa, q̄ abiectissim⁹ q̄q̄ animus uilia credit, si cū uirtute cōferant, despiciēda iudicauerūt, ideoq̄ p̄perua seculorū admiratione celebrant. Neq̄ nos simus tā humiles, ut q̄ laudam⁹ inutilia credamus. Sed hoc qualescūq̄ discrimen raro admodū euenit. Ceterū idē fere (ut dixi) in om̄i genere causarū & p̄derit, & decebit. Est autē qd̄ oēs & semp̄ & ubiq̄ p̄suadere ac dicere honeste, honesteq̄ facere deceat, cōtraq̄ neminē vnq̄ vllō in loco turpiter. Minora uero, q̄ sunt ex medijs, plerūq̄ sunt talia, ut alijs sint cōcedenda, alijs non sint, aut p̄ p̄sona, tpe, loco, causa, magis ac min⁹, vel excusata debeāt uideri, vel reprehēdēda. Cū dicamus autē de reb⁹, aut alienis, aut nostris, diuidenda est ratio eorū, dū sciamus plerūq̄ neutro loco cōuenire. In primis em̄ oīs sui uitiōsa iactatio est, eloquētiē tñ in oratore p̄cipue, assertq̄ audientib⁹ nō fastidiosi modo, sed plerūq̄ etiam odiū. Habet em̄ mēs nostra natura sublimē qd̄dā & erectū, & impatiēs superioris. Ideoq̄ abiectos aut submitteētē se libētē alleuam⁹, q̄ hoc facere tanq̄ maiores uidemur: & quoties discel sit amulatio, succedit humanitas. At qui se supra modū extollit, p̄mere ac despiciere credit: nec tā se maiorē, q̄ minores ceteros facere. Inde iudicant humiliores, nā hoc uitiū est eorū, q̄ nec cedere uolūt, nec possunt cōtendere, ridēt superiores improbat bonos. Plerūq̄ uero dephēdas arrogantū fallacē de se opinionē, sed in ueris quoq̄ sufficit cōsciētia. Rephēsus est in hac parte non mediocriter Cicero: q̄q̄ is quidē rerū a se gestarū maior, q̄ eloquētia fuit in orationib⁹ utiq̄ iā aduocator. Ac plerūq̄ illud quoq̄ nō sine aliqua ratione fecit. Aut em̄ tuebat eos, quib⁹ erat vsus adiutorib⁹ in opprimēda cōiuratione, aut respōdebat inuidiā, cui tñ nō fuit par, seruare patrie poenā passus exiliū, ut illoq̄ q̄ egerat in cōsularu frequēs cōmemoratio, possit uideri nō gloriae magis, q̄ defensionis data. Eloquētiā qdē cū plenissimā diuersae partis aduocatis cōcederet, sibi nunq̄ in agēdo immodice arrogauit. Illius sunt em̄, sigd̄ est i me ingenii iudices, qd̄ sentio q̄ sit exiguū, & Nā quo minus ingenio possum, subsidio mihi diligētiā cōparauī. Quin etiā contra Qu. Ceciliū de accusatore in Verrē cōstituēdo, quīs multū esset i hoc quoq̄ momenti, uter ad agēdū magis idoneus ueniret, dicēdi tñ facultatē magis illi detraxit q̄ arrogauit sibi seq̄ non cōsecutus, sed oīa fecisse ut possit eā cōsequi, dixit. In epistolis aliq̄ familiariter apd̄ amicos, nō nunq̄ in dialogis, aliena tñ p̄sona, uerū de eloquētia sua dicit. Et aperte tñ gloriari, nescio an sit magis tolerabile, uel ipsa uitiū hui⁹ simplicitate, q̄ illa iactatione puerfa, si abūdas opib⁹, paupere se neget, nobilis obscurū, & potēs infirmū, q̄ si se dilert⁹ imperitū plane & infantē uocet. Ambitiosissimū gloriandi gen⁹ est etiā deridere. Ab alijs ergo laudamur. Nā ipsos (ut Demosthenes ait) derubescere etiā cū ab alijs laudamur, decet. Neq̄ hoc dico, nō aliq̄ de reb⁹ a se gestis oratori esse dicēdū, sicut eidē Demostheni p̄ Ctesiphōte: qd̄ tñ ita emēdauit, ut necessitatē id faciēdi ostēderet, inuidiāq̄ oēm in eū regereret q̄ hoc se coegisset. Et M. Tullius saepe dicit de opp̄sa cōiuratione Catilinā, sed modo id uirtuti tenat⁹, nō puidētia deorū immortalū assignat, plerūq̄ cōtra inimicos atq̄ obtrectatores plus uēdicat sibi. Erāt em̄ tuēda cū obiicerent. In carmi-

Quo uel solo patet nō p̄suadēdi sed bene dicēdi finē in oratore seruandū, qui interim p̄suadere deforme sit

Presumptentes hoc est occupantes p̄tes iudiciū

nibus uerū p̄cepisset, quā nō desierit carere maligni. Cedāt arma toge, cōcedat laurea liguae, & O fortunatā natā me cōsule Romā, & Iouē illū a quo in cōcilijs deorū aduocaf, & Mineruā q̄ eū artes edocuit, q̄ sibi ille secutus quēdā grācorū exēpla p̄miserat. Verū eloquētiā ut indecora iactatio sic nōnūq̄ cōcedēda fiducia est. Nā q̄s reprehēdat hęc: Quid putē: cōceptū ne me: nō Video, nec in uita, nec in gratiā, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenii, qd̄ despicere possit Antonius. Et paulopost apertū. An decertare mectū uoluit cōtētiōe dicēdi? Hoc qdē beneficiū est. Quid enim plenius, qd̄ uerius, q̄ mihi p̄ me & cōtra Antonīū dicere? Argogātes & illi, qui se iudicasse de causa, nec aliter affuturos fuisse proponūt. Nā & inuēti iudices audiūt p̄sumētē partē suas, nec hoc oratori cōtingere inter aduersarios, qd̄ Pythagorā iter discipulos cōrigit, p̄or: Ipse dixit. Sed istud magis minusue uitiōsum est p̄ personis dicentium. Defenditur em̄ aliquatenus, aetate, dignitate, auctoritate: quā tñ uix in vllō tāta fuerint, ut nō hoc affirmatiōis genus tēperandū sit aliqua moderatione, sicut oīa in quib⁹ patronus argumentū ex seipso peret. Quod fuisset tumidius, si criminis loco esse negasset Cicero, equitis Romani esse filiū se defendente. At ille fecit hoc etiā fauorabile, cōiungendo cū iudicib⁹ dignitatē suā. Equitis autē Romani esse filiū, criminis loco poni, ac ab accusatorib⁹, neq̄ his iudicib⁹ oportere, dignitate, vsu, p̄cedit, magis in ea deprehēdēdus. Videas autē rixatores quosdā, neq̄ iudicū reuerētia, neq̄ agēdi more ac modo cōtineri. Ex quo ipso mētis habitu manifestū sit, tā in suscipiēdis, q̄ i agēdis causis nihil p̄st habere. Profert em̄ mores plerūq̄ oratio, & animi secretā deregit. Nec sine causa grāci prodiderūt, ut uiuat, quēq̄ etiā dicere. Humiliores illa uitiā, tñ nulla aduulatio, affectata scurrilitas, in reb⁹ ac uerbis parū modestis ac pudicis uilis pudor, i omni negotio neglecta auctoritas: q̄ fere accidit iis, q̄ nimis aut blādī esse, aut ridiculi uolūt. Ipse etiā eloquētiā genus alios aliud decet. Nā neq̄ tā pleni, & erectū, & audax, & p̄cūlū senibus cōuenit, q̄ pressum, & mirē, & limatū, & quale intelligi uult Cicero, cū dicit orationē suā cepisse canescere: sicut uelut quōq̄ nō purpura coccoq̄ fulgētib⁹ illa aetas satis apta sit. In iuue cēdi p̄positū, plerūq̄ affectatiōe ipsa seueritatis inuisum est, q̄n etiā morū senilis auctoritas im matura i adolētib⁹ credit. Simpliciora militares decēt. Philosophiā ex p̄fesso (ut qdā faciūt) ostētib⁹ parū decori sunt plerūq̄ orationis ornat⁹, maximeq̄ ex affectib⁹, quos illi uitiā dicūt. Verba quoq̄ exq̄sitoria, & cōpositio numerosa tali p̄posito diuersa. Nō em̄ solum illa letiora, qualia a Cicerone dicunt: Saxa atq̄ solitudines uoci respōdēt, sed etiā illa, q̄q̄ plena sanguinis: Vos em̄ iā Albani tumuli, atq̄ luci, uos in quā ip̄loro atq̄ testor, uosq̄ Albanorū obrute arē sacrosq̄ Po, Ro, sociē & equales, nō cōueniāt barbā illi atq̄ tristitia: At uir ciuilis uereq̄ sapiēs, q̄ se nō ociosis disputationib⁹, sed administrationi reip̄, dēdiderit, a qua longissime isti q̄ philosophi uocant, recesserūt, oīa q̄ ad efficiēdū ofone qd̄ p̄posuerit ualent, libētē adhibebit, cū pri⁹ qd̄ honestū sit, efficere in aīo suo cōstituerit. Et qd̄ Principes deceat, alijs nō cōcesseris. Imperatorū ac triūphātū separata est aliqua ex parte ratio eloquētiē: sicut Pōpēi⁹ abūde disert⁹ rerum suarū narrator, & hic q̄ bello ciuili se interfecit Cato, eloquēs senator fuit. Idē dicit saepe i alio liberū, i alio furiosū, i alio supbū est. Verba aduersus Agamemnonē a Therfite habita ridētur, da illa Diomedē, alijs cui pari, magnū aīm ferre p̄ se uidebunt. Ego te, inq̄, cōsulē putē L. Crassus Philippo, cū tu me nō putes senatore: Vox honestissimē libertatis, nō tñ ferres quēcuq̄ dicētē. Negat se magni facere alijs poetarū, Caesar ater an albus hō sit, infans. Verū, ut idē Caesar de illo dixerit, arrogātia est. Maior in p̄sonis obseruatio est apd̄ comicos tragicosq̄. Multis em̄ utunt, & uariis, eadē & eorū qui orationes alijs scribebāt, fuit ratio, & declamātū est. Non em̄ semp̄ ut aduocati, sed plerūq̄ ut litigatores dicim⁹. Verū etiā i iis causis, quib⁹ aduocamur, eadē differētia diligētē est custodiēda. Utimur em̄ fūctione personarū, & uelut ore alieno loq̄mur, dandiq̄ sunt iis quib⁹ uocē accōmodamus, sui mores. Aliter enim P. Clodius, aliter Appi⁹ cacus, aliter Caccilianus ille, aliter Terētianus pater fingit. Quid asperū liōre Verris: Ut ad ea, tantū dabis. Quid fortius illo: Cuius inter ipsa uerberū supplicia vna uox audiebat, cuius Romanus sum. Qd̄ dignā Milonis in peroratione ipsa uoces eo uiro, qui pro repu, seditiosum ciuē toties compescuisset: quiq̄ insidias uirtute superasset? Deniq̄ non modo quot in causa, totidem in Prosopopoeia sunt uarietates, sed hoc etiam plures, q̄ in his puerorum, scēminarum, populorū, mutarum etiam rerum allimulamus affectus, quibus omnibus debetur suus decor. Eadē in iis pro quibus agemus, obseruāda sunt. Aliter em̄ pro alio saepe dicēdū est, ut q̄q̄ honest⁹,

Eloquentie fiducia.

Presumptentes p̄tes suas

Profert mores plerūq̄ oratio

In agendis causis nihil p̄st habere

Ut uiuit q̄q̄ ita dicit grācorū sententiā

Ciceronis diētū orationē suā coepisse canescere

Morū senilis auctoritas immatura i adolētib⁹ creditur

Cōpositio numerosa

Therfites Agamemō Pōpēius disertus Diomedēs Cato eloquēs

Ferre praes

Aliqs. p̄ qdā. N

De p̄sopopoeia

Græci prodiderunt Idē dictū saepe in alio liberū, in alio furiosum, in alio supbum est.

L. Crassus Philippo. Ego te cōsulē putē qui tu me nō putes senatore.

Publica vice & Atatu

Vltu ire .7. vltu ulcisci

Apd que di cas referre.

Publica iudicia Arbitroru di scepationes

Aura popu laris.

Disceptatore

Quo tem pore.

Aura popularis

Actibus vite ceteris

Suasoriae iudiciales

Virtutes di cendi quas da, no semp decere.

Cantus qui

lectissimis

fractate m

Caelii defen

trabe pectu

sio.

ex humero portes

est, iactatior gest fuisse videat. Atq sunt qda actiones in satisfactioe, depcarioe, cofessione po sita: sententiois ne fiendū erit: Epiphonemata, aut enthymemata exorabūt: no qdgd meris adii cieff affectib omneis eoz diluet vires, & miserationem securitate laxabit! Age si de morte filii sui, vel iniuria (q morte sit graulor) dicēdū patri fuerit, aut in narrādo gratiā illā expositiois, q coringer & sermone puro atq dilucido, quaret, breuiter ac significanter ordinē rei prulisse cō tent, aut argumēta diducet in digitos, & ppositionū ac partitionū captabit leporē! & vt ple rūq i hoc genere moris est, intētioe omī remissa loquat! Quo fugerit interim dolor ille: vbi la chrymē subliterint: vñ se in mediū tā secuta obseruatio artū miserit! Non ab exordio vsq ad vltimā vocē cōtinuus qdā gemitus, & idē tristitiē vultus seruabit: si quidē volet dolorem susi etiā in audietes trāsfundere: quē si vsq remiserit, in aīm iudiciū nō reducet. Qd prācipue de clamātib (neq em me poenitet ad hoc quoq opus meū, & curā susceptorū semel adolescentiū respicere) custodiēdū est, quo plures in schola fingunt affect, quos nō vt aduocati, sed vt passi subim. Cū etiā hoc genus simulari litiū soleat, cū ius mortis a senatu quidā, vel ob aliquā ma gnā infelicitatē, vel etiā poenitentiā petunt: in quib nō solū scantare, qd vitiū puasit, aut lasciu iure, sed ne argumentari qdē nisi mixtis, & quidē ita, vt in ipsa pbatōne magis emineat, affe ctibus decet. Nā qui intermittere in agēdo dolorē potest, videt posse etiā deponere. Nescio tū an huius (de quo loqmur) decoris custodia maxime circa eos, cōtra quos dicimus, examināda sit. Nā sine dubio in oib statim accusationib hoc agendū est, ne ad eas libēter descēdisse videamur. Ideoq mihi illud Cassii Seueri nō mediocriter displicet. Dii boni viuo: & quo me viuere iuuet. Aspēnatē reū video. Nō em iusta ex causa vel necessaria videri potest postulasse eū, sed quādā accusādī voluptate. Prēter hoc tū qd est cōmune, propriā moderatiōe qdā causā desi derāt. Quapropter & curatiōe bonoz pīs postulabit, doleat ei valerudine, & qlibet grauiā filio pater obiectur miserimā sibi ostēdat esse hāc ipam necessitatē, nec hoc paucis modo ver bis, sed toto colore actiois, vt id eū nō dicere mō, sed etiā vere dicere appareat. Nec caufanti pu pillo sic tutor irascat vñq, vt nō remaneat amoris vestigia, & sacra qdā patris ei memoria. Iā quo modo cōtra abdicatē patrē, querētē vxorē, agi cām oporteret, i libro (vt arbitror) septimo

Non, immo oderit reu &c. Nota modū loq.

Dolorem suū in audi entes transfundere

ino cātare.

Accusandū inuite.

fit. Nā sine dubio in oib statim accusationib hoc agendū est, ne ad eas libēter descēdisse videamur.

Iamda est opa ne ad accusan dū libēter des cēdisse videamur.

Moderatiōe quartidam caufarum propria.

Postulare eū .7. accusare

Cassius Seuerus

humilis, inuidiosus, fauorabilis erit, adiecta ppositioe quoq, & antea cae vite differētia. Iucunda diffima vero in oratore humanitas, facilis, moderatio, beneuolētia. Sed illa quoq diuersa bo nū virtū decēt, malos odisse, publica vice cōmoueri, vltū ire scelera & iurias, & oīa vt i iitio di xi, honesta. Nec tātū qs, & p quo, sed etiā apd que dicas, interest. Facit em & fortuna discrimen, & potestas: nec eadē apd Prīcipē, magistratū, senatorē, priuatū tū liberū ratio: nec eodē sono pu blica iudicia, & arbitrorū disceptatiōes agunt. Nā vt orātē p capite sollicitudo decet, & cura, & oēs ad amplifficandā orationem quasi machinā, ita in paruis reb iudiciisq vana sint eadē. Rideaturq merito q apud disceptatorē de re leuissima sedēs diciturus vtaf illa Ciceronis cofes sione, nō modo se aīo cōmoueri, sed etiā corpore ipso phorrescere. Quis vero nesciat quin aliud dicēdi genus poscat grauitas senatoria, aliud aura popularis: cū etiā singulis iudiciatibus, non idē apd graues viros, qd leuiore: nō idē apud eruditū, qd militare ac rusticū, decet: sitq non nūq sūmittēda & cōtrahēda ofo, ne iudex eā vel itelligere vel capere nō possit. Tēp quoq ac lo cū egēt obseruatiōe ppria. Nā & tēp tū letū, tū triste, tū liberū, tū agustū ē. Atq ad hęc oīa cōpo nēdus orator, & loco publico priuato ne, celebrī an secreto, aliena ciuitate an tua, i castris deniq an foro dicas, interest plurimū: ac suā qd formā, & ppriū modū eloquētiē poscit. Cū etiā i cae teris actib vite nō idē i foro, curia, cāpo, theatro, domi facere cōueniat, & pleraq q natura nō sunt rephendēda, atq ideo interim sunt necessaria, alibi q mos pmiserit, turpia habeat. Illud iā dixim, quāto plus nitōris & cultū demōstratiue materia, vt ad delectatiōe audietū cōposite, q q sunt in actu & cōtentiōe, suasiōe iudicialēq pmittat. Hoc adhuc adiciēdū, aliquas etiā q sunt egregiē dicēdi virtutes, quo min decaat, effici cōditioe caufarū. An quisq tulerit restū in discrimine capitis, pcpue q apd victorē & Prīcipē p se ipse dicat, frequētī trālatiōe, fictis aut repetitis ex vetustate verbis, cōpositiōe q sit maxime a vulgari vsu remota, decurrentib perio dis, q trāstissimis locis sententiisq dicentē: Nō perdāt hęc oīa necessariū periclitatī sollicitudis colorē, pēdēdūq etiā innocentib misericordiā auxiliū! Cōmoueāt neq qd ei fortuna, quē tu midū, ac sui iactatē, & ambitiosum institorē eloquētiē in ancipiti forte videat: nō, immo oderit restū verba aucupātē, & anxū de fama ingenii, & cui esse diserto vacet. Qd mire M. Caelius i de sensioe caufae, qua reus de vi fuit, cōprehēdisse mihi videt. Ne cui vltū atq etiā oīm, q ad re agendā affunt, mēs aut vultus molestior, aut vox immoderatiō aliqua, aut deniq qd nimium est, iactatior gest fuisse videat. Atq sunt qdā actiones in satisfactioe, depcarioe, cofessione po sita: sententiois ne fiendū erit: Epiphonemata, aut enthymemata exorabūt: nō qdgd meris adii cieff affectib omneis eoz diluet vires, & miserationem securitate laxabit! Age si de morte filii sui, vel iniuria (q morte sit graulor) dicēdū patri fuerit, aut in narrādo gratiā illā expositiois, q coringer & sermone puro atq dilucido, quaret, breuiter ac significanter ordinē rei prulisse cō tent, aut argumēta diducet in digitos, & ppositionū ac partitionū captabit leporē! & vt ple rūq i hoc genere moris est, intētioe omī remissa loquat! Quo fugerit interim dolor ille: vbi la chrymē subliterint: vñ se in mediū tā secuta obseruatio artū miserit! Non ab exordio vsq ad vltimā vocē cōtinuus qdā gemitus, & idē tristitiē vultus seruabit: si quidē volet dolorem susi etiā in audietes trāsfundere: quē si vsq remiserit, in aīm iudiciū nō reducet. Qd prācipue de clamātib (neq em me poenitet ad hoc quoq opus meū, & curā susceptorū semel adolescentiū respicere) custodiēdū est, quo plures in schola fingunt affect, quos nō vt aduocati, sed vt passi subim. Cū etiā hoc genus simulari litiū soleat, cū ius mortis a senatu quidā, vel ob aliquā ma gnā infelicitatē, vel etiā poenitentiā petunt: in quib nō solū scantare, qd vitiū puasit, aut lasciu iure, sed ne argumentari qdē nisi mixtis, & quidē ita, vt in ipsa pbatōne magis emineat, affe ctibus decet. Nā qui intermittere in agēdo dolorē potest, videt posse etiā deponere. Nescio tū an huius (de quo loqmur) decoris custodia maxime circa eos, cōtra quos dicimus, examināda sit. Nā sine dubio in oib statim accusationib hoc agendū est, ne ad eas libēter descēdisse videamur. Ideoq mihi illud Cassii Seueri nō mediocriter displicet. Dii boni viuo: & quo me viuere iuuet. Aspēnatē reū video. Nō em iusta ex causa vel necessaria videri potest postulasse eū, sed quādā accusādī voluptate. Prēter hoc tū qd est cōmune, propriā moderatiōe qdā causā desi derāt. Quapropter & curatiōe bonoz pīs postulabit, doleat ei valerudine, & qlibet grauiā filio pater obiectur miserimā sibi ostēdat esse hāc ipam necessitatē, nec hoc paucis modo ver bis, sed toto colore actiois, vt id eū nō dicere mō, sed etiā vere dicere appareat. Nec caufanti pu pillo sic tutor irascat vñq, vt nō remaneat amoris vestigia, & sacra qdā patris ei memoria. Iā quo modo cōtra abdicatē patrē, querētē vxorē, agi cām oporteret, i libro (vt arbitror) septimo

forte accusati repugnātibus omnib exempla

dixi. Qñ etiā aduocati voce vti deceret, quart liber, i quo poemii pcepta sūt, cōtinet. Esse & in verbis qd decet, aut turpe sit, nemini dubiū est. Vñ iā igit huic loco, qd est sane sūmē difficul tatis, adiciēdū videt, qd modis ea q sūt natura parū speciosa, qd nō dicere, si vtrūlibet eēt libe rū, maluissem, nō tñ sint indecora dicētib. Quid asperiorē habere frontē pōt, aut qd aures ho minū magis respuat, qd cū est filio filiiue aduocatis in matrē porandū! Aliqñ tñ necesse est, vt in causa Cluētiū Habitī. Sed nō semp illa via qua cōtra Sasiā Cicero vsus est: nō quia nō ille opri me, sed ga plurimū refert, qua i re, & quō laedat. Itaq illa cū filii caput palā spugnaret, fortiter fuit repellēda. Duo tñ q sola superāt, diuine Cicero seruauit. Primū ne obliuisceret reuerētiē, q parētib debet: deinde vt repetitis aliis caufis, diligētissime ostēderet, q id qd erat in matrē dicitur, nō oporteret mō fieri, sed etiā necesse esset. Primāq hęc expositio fuit, qd ad pntem qstione nihil prinebat: adeo in causa difficili atq pplexa, nihil pri intūedū credidit qd dece ret. Fecit itaq nomē parētis nō filio inuidiosum, sed ipsi in quā dicebat. Pōt tñ aliqñ mater & in re leuiore, aut min ifesta cōtra filiiū stare, tū lenior atq sūmissior decebit ofo. Nā & satisfactio erit, credet abesse ab eo culpā, fietq vltro miserabilis. Auertere quoq in alios crimē decet, vt fraude aliquorū cōcita credat: & oīa nos passuros, nihil asperē dicituros, retandū, vt etiā si non possumus nō cōiuciri, nolle videamur. Etiā si qd obiciēdū erit, officii est patroni, vt id filio inuito, sed fide cogēte facere credat. Ita poterit vterq laudari. Qd de matrē dixi, de vtrōq pa rente accipiēdū est. Nā iter patres etiā filiosq, cū interuenisset emancipatio, litigatū scio. In aliis quoq ppinquitatib custodiēdū est, vt iuri, & necessario, & parce iudicemur dixisse, magis asse aut min, vt cuiq psonē debet reuerētia. Eadē p libertis aduersus patronos obseruatiā: & vt se mel plura cōplectar, nūq debet sic aduersus tales agere psonas, quo mō cōtra nos agi ab ho minib cōditiois eiusdē, iniquo aīo tulissimū. Prastat hoc aliqñ etiā dignitatib, vt libertatis nse ratio reddat, ne qs nos aut pēulātes i ledēdis iis, aut etiā ambitiosos putet. Itaq Cicero qd erat i Cortā grauissime dicitur, neq aliter agi p. Oppii causa poterat, lōga tñ prafatiōe excusa uit officii sui necessitatē. Aliqñ etiā inferiorib, pcpueq adolescentulis parcere, aut mederi de gērie monere videat. Nā & iuuenis, & nobilis, & nō iniusto dolore venerat ad accusandū. Sed in iis qdē in qb vel iudici, vel etiā assistētib ratio nse moderatiōis pbari debet, minor est labor: il lic pl difficultatis, vbi ipos cōtra quos dicim, veremur offendere. Duē simul hmōi psonē Ci ceroni p Murena dicēti obstiterūt M. Catonis, Seruiiq Sulpitiū: qd decēter tñ Sulpitio cū oēs cō cessisset virtutes, sciētīā pēdi cōsulat ademit. Quid em aliud eēt quo se victū hō nobilis, & iu ris antistes magis ferret: Vt vero rōnē defēsiōis suē reddat, cū se studuisse pētiōni Sulpitiū con tra honorē Murenē, nō idē debere accusationi cōtra caput diceret. Qd molli aut articulo tra ctavit Catonē, cuius naturā summe admiratus, nō ipsius vitiō, sed Stoicē sectē, quibuldā in re b factā duriorē videri volebat: Vt inter eos nō foresem cōtētiōe, sed studiosā disputatiōem crederes scidisse. Nec est pfecto ratio, & certissimū pceptoz gen, illi viti obseruatio, vt cū ali qd detrudere sua gratia velis, cōcedas alia oīa, in hoc solo vel min peritū, q in ceteris adiecta (si poterit fieri) etiā causa cur ita sit, vel paulo pūnciōrē, vel credulū, vel iratū, vel impulsū ab aliis. Hoc illis cōe remediū est, si in tota actioe aequaliter appareat nō honor mō, sed etiā cha ritas, pte rea causa sit nobis iusta sic dicēdi, neq id moderate tātū faciamus, sed etiā necessario. Diuersum ab hoc, sed facilius, cū hoīm, aut aliq turpium, aut nobis inuisorum, quaedam facta laudāda sunt. Decet em rem ipsam probare in qualicūq persona. Dixit Cicero p Gabiniū, & P. Vatiniū inimicissimis antea sibi hoīb, & in quos orationes etiā scripserat. Verū causa iusta sit fatēdo, nō se de ingenii fama, sed de fide esse sollicitū. Difficilior em ratio i iudicio Cluētia no fuit, cū Scamadrū necesse haberet dicere nocētē, cui egerat causā. Verū illud elegāissime, cū eoz a quib ipse pduct esset preces, tū etiā adolescentiā suā excusat, detracturus alioqui plus auctoritatis, si in causa prafertim suspecta, se eū esse, qui temere nocētes reos susciperet, fatere tur. Apud iudicem vero, qd haud ppter salienū commodū in causa quā susceperimus, at suum, vt persuadendū ardua ratio, ita dicēdi expeditissima. Fiducia enim iustitiē eius, nō causa, nihil nos timere simulabim. Ipse erit gloria inflādus, vt tāto clarior futura sit fides ac religio in p nfiaciō, quāto min vel offētia, vel vtilitati suā indulerit. Hoc mō & apd eos a quib appel latū erit (si forte ad eodē remittent) adiciēda ratio, vel necessitatis alicuius, si id causae cedit, vel erroris, vel suspiciōis. Tutissimum ergo poenitentiā confessio, & satisfactio culpae, perdu

Turpia vt decora fiar.

Cicero pro Cluētio

Difficilis ac per plexa causa

Auertere in alios crimen

Qui interuenisse emancipatio

Excusatio. Petulantes in la dendo

Patris p patre ne nisi media sit

Iuris antistes

Qua molli arti culo tractauit catonē

Salua gratia

Gabinius & Na timus inimicis mi Ciceronis

Gloria erit inf dus

Offense

A quibus appell tum erit

Satisfactio culp

Poenitētiē cōf sio

Ciceronis maxima laus a paterne rebus maximopost ipsi auctore illi tributa Hęc profecto ratio & certissimū pceptorū genus illius uiri obseruatio. Nota.

dirigunt

monitione verbi in memoria reponitur. Sit aut signu nauigatiois, vt anchora: militie, vt ali-
gd ex armis. Hac itaq digeant, primu locu vestibulo quasi assignat, secudu atrio, cu impluua
circueunt, nec cubiculis modo aut exedris, sed stratis etia similibusq p ordine comittunt. Hoc
facto cu est repetenda memoria, incipit ab initio loca hec recedere, & qd cuiq crediderunt, res-
poscit, & eoru imagine admonentur, vt qlibet multa sint, quoru meminisse oporteat, fiat singu-
la conera quoda choro, ne errent conuigetes priorib sequetia solo edificadi labore. Quod de do-
mo dixi, & i operibus publicis, & in itinere longo, vt vrbu ambitu, & picturis fieri potest. Etia
ingere sibi has imagines licet. Opus est ergo locis, que vel fingunt, vel sumunt: imaginib, vel
simulacris, que vtiq fingeda sunt. Imagines notę sunt, qbus ea q edificeda sunt notam: vt quo-
modo Cicero dicit, locis p cęra, simulacris p literis vtamur. Illud quoq ad vrbu ponere opti-
mu fuerit. Locis est vrdū multis, illustrib, explicatis, modicis interuallis: imaginib, aliqd agē-
tib, acrib, insignitib, q occurrere, celeriterq pcutere animi possint. Quo magis miror quo-
modo Metrodorus in. xii. signis p q sol meat, trecenos & sexagenos inuenerit locos. Vanitas, ni-
miru fuit atq iactatio circa memoria sua potius arte q natura gloriatis. Equide hac ad qua-
da pdesse no negauerim, vt si reru noia multa p ordine audita reddeda sint. Naq in iis q didi-
cerit, locis reponit res illas, mesam, vt hoc vtar, in vestibulo, i atrio puluinu, & sic cętera. dein-
de reagentes, inuenit vbi posuerint. Et fortita in hoc sunt adiuti, q auctione dimissa, qd cuiq
vedidissent testib argętarior tabulis reddiderit. Qd pstitisse Hortensiu dicit. Minus ide pde-
rit in edificadis, q orationis pęrua erit. Na & sensus no eade imaginē qua tres habet, cu alte-
ru fingendu sit, & horę tñ vtrūq comonet. Sed sermonis alicui q habitu verbor cōtext, eade
arte quo modo cōprehēdit. Mitto q qda nullis simulacris significari possunt, vt certę cōiun-
ctōnes. Habeam em sane, vt q notis scribit, certas imagines oim, & loca. s. infinita, per q verba
q sunt in qnq cōtra Verrē secūde actiois libris, explicent, vt meminim? etia oim quasi depōsi-
torę, nonne impediri qd eoru q dicit, decursum necesse est duplici memorię cura: Na quo mō
poterit copulata fluere, si ppter singula verba ad singulas formas respiciendū erit? Quare &
Carneades & Scepst? de quo modo dixi Metrodorus, quos Cicero dicit vsos hac exercitatioe,
sibi habeat sua: nos si simpliciora tradamus. Si lōgior cōplectēda memoria fuerit oratio, pderit p
partes ediscere (Laborat em maxime onere) & he partes no sint perexigua, alioqui nimis mul-
tę erunt, & eam distinguunt, atq cōcidēt. Nec vtiq certū imperauerim modū, sed maxime vt
quisq finietur locus. Ni forte tā sit numerosus, vt ipse quoq diuidi debeat. Dadi sūt certi qda
termini vt contextū verbor (q est difficillimus) continuet crebra meditatio partes deinceps
ipias repetitus ordo coniugat. Nō est inutile quo facili hęreant, aliquas apponere notas, qua-
ru recordatio comoneat, & quasi excitet memoria. Nemo em fere tā infelix, vt qd cuiq loco si-
gnū destinauerit, nesciat: vt si erit tardus ad hoc, eo quoq adhuc, remedio vtaf, vt qd cuiq loco si-
gnū destinauerit, nesciat: vt si erit tardus ad hoc, eo quoq adhuc, remedio vtaf, vt ipę excitent
notę. Hic est ex illa arte nō inutile attdere signa ad eos q exciderit sensus, anchora (vt supra
posui) si de naue dicendus esset: spiculū, si de plio. Multū em signa faciūt, & ex alia memoria ve-
nit alta, vt cū trāslatus annulus vel alligatus comoneat nos cur id fecerim? Hac magis adhuc
astringit, q memoria ab aliquo simili trāsserunt ad id qd cōtinendū est: vt in nominib, si Fabi?
forte sit tenēdus, referamus ad illū cōtatorē, q excidere non potest, aut ad aliquē amicū, q idē
vocetur, qd est facilius in Aprisi & in Vrsis, & Nasone aut Crispo, vt id memorię affigat, vnde
de sunt noia. Origo quoq aliqū declinatorū tenendū magis causa est, vt in Cicerone, Verrio,
Aurelio, si debet inseri. Illud neminē non iuuabit, iisdē qbus scripserit cęris ediscere. Sequuntur
em vestigiis qbusdā memorię, & velut oculis ituetur nō paginas modo, sed versus ppe ipsos, q
tum dicit similis legēti. Iā vero si litura aut adiectio aliqua aut mutatio interueniat, signa sūt
quada q intuentes errare nō possumus. Est ratio, vt illi de qua primū locutus sum arti nō disti-
millis, ita (si qd me experimēta docuerit) & expeditior & potetior, ediscere tacite. Na id quoq
est, qd tū erat optimū, si nō subiret velut ociosum aim plerūq alia cogitationes, ppter quas ex-
citandus est voce, vt duplici motu iuuetur memoria, dicēdi & audiēdi. Sed hec vox sit modica,
& magis murmur. Qui aut legēte alio ediscit, in parte tardat, q acrior est oculorū, q auris sen-
sus: in parte iuuari potest, q cū semel aut bis audierit, cōtinuo illi memorię suā experiri licet,
& cū legēte cōtēdere. Na & aliq id maxime faciendū est, vt nos subinde tētemus, q continua
lectio & q magis & q minus harent, æqualiter tranfit. In experiēdo teneas ne, & maior intērio
est, & nihil superuacui tēporis perit, quo etia quę tenemus repeti solent: ita sola q exciderunt
retractantur, vt crebra reiteratione firmēt. q solent hoc ipso maxime hęre, q exciderunt.

Metrodori uanitas & iactatio circa memoria sua

locus habitū ediscendū est eadē ar.

Carneades Metrodorus

Cicero Memoria pcepta p Fabium.

Sibi habeant sua

Translatus annulus uel alligatus comonet nos cur id fecerimus.

Paginas planas. Rō altera. Ediscere tacite. Ediscere legendo. Audiendo.

Acrior est sensus ocalorum quā auris

Reiteratione

Illud edificando scribendoq comune est vtriq, plurimū cōferre bonā valetudinē, digestū cibi, ani Valetudo
mū cogitationib, aliis liberū. Verū etiā in iis q scripsimus, cōplectēdis multū valet, & in iis q cogi memorię
tamus cōtinēdis ppe sola, excepta q potissima est exercitatioe, diuisio & cōpositio. Na q recte diui conducit,
serit, nunq poterit in rerū ordine errare. Certa sunt enī nō solū in digerēdis qstionibus, sed etiam Diuisio &
in exequendis, si modo recte dicimus, prima, ac secunda, & deinceps: cohæretq ois rerū copulatio, cōpositio,
vt ei nihil nec subtrahi sine manifesto intellectu, nec inseri possit. An vero Scauola in Iusu duode-
cim scruporū, cum prior calculū promouisset, essetq victus, dum rus tēdit, repetito totius certa-
minis ordine, quo dato errasset, recordatus rediit ad eum, quicum luserat, isq ita factū esse cōfes-
sus est, minus idem ordo valebit in oratione, pferatim totus nostrō arbitrio constitutus, cum tā Ordo.
tum ille valeat alternus: Etiam quę bene composita erunt, memorię serie sua ducēt. Nam sicut
facilius versus edificimus q prosam orationem, ita prosam iunctam q dissolutam. Sic contingit, i iunctam
vt etiam quę ex tempore videbātur effusa, ad verbiū repetita reddant, qd me quosq mediocrita-
tē memorię seqbat, qn interuentus aliquorū, qui hunc honorē mererent, iterare declamatiois par-
tem coegisset. Nec est mendacio locus, saluis qui interfuerunt. Siquis tamen vnā maximāq a me
quoridie, potissimū est. Nihil aque vel augetur cura, vel negligentia intercudit. Quare & pueri sta-
tim, vt pceptū, q plurima ediscant, & quacūq; atas operam iuuandę studio memorię dabit, deuo Tediū ppul-
ret initio tediū illud & scripta & lecta sapius reuoluendi, & quasi eundē cibum remandendi. Qd sandi ratio;
ipsum hoc fieri potest leuius, si pauca primū, & quę tediū non afferant, cōperimus ediscere, tum
quotidie adicere singulos versus, quorum accessio labori sensum incrementi non afferat, in sum-
mam ad infinitum vsq perueniat, & poetica prius, tum oratorum, nouissime etiam solutiora nu-
meris, & magis ab vsu dicendū remota, qualia sunt iurisperitorum. Difficiliora enim debēt esse
quę exercent, quo sit leuius ipsum illud in quod exercent, vt athleta ponderibus plumbeis assue-
faciant manus, quibus vacuis & nudis in certamine vrdum est. Non omitram etiam quod quo-
tidianis experimentis deprehenditur, minime fidelem esse paulo tardioribus ingenis recentē me-
moriam. Mirum dictū est, nec in promptu ratio, quantum nox interposita afferat firmitatis, siue
requiescit labor ille, cuius sibi ipsa fatigatio obstabat, siue maturatur ac coquitur, seu firmissima
eius pars est recordatio, quę statim referri non poterant, contextuntur postero die, cōfirmatq; me-
moriam idem situd tempus, quod esse in caula solet obliuionis. Etia illa præuelox fere cito effluit,
& velut presentī officio functa nihil in posterum debeat, tanq dimissa discedit. Nec est mirū ma-
gis hęre animo, quę diutius affixa sint. Ex hac ingeniorum diuersitate nata dubitatio est, an ad
verbum sit ediscendum dicitur, an vim modo rerum atq ordinem completi satis sit, de quo sine
dubio non potest in vniuersum pronuciari. Nam si memoria suffragatur tempus nō defit, nul-
la me velim syllaba effugiat, alioqui etiam scribere sit superuacuum. Idq; pceptū a pueris obti-
nendum, atq; in hanc consuetudinem memoria exercitatione redigenda, ne nobis discamus igno-
scere. Ideoq; admoneri, & ad libellum respicere vitiosum, q libertatem negligentię facit, nec quisq;
se parum tenere iudicat, quod ne sibi excidat non timet. Inde interruptus actionis impetus, & resi-
stens ac salebrosa oratio, & qui dicit ediscenti similis, etiam omnem bene scriptorum gratiam per-
dit, vel hoc ipso q scripsisse se confitetur. Memoria autem facit & prompti ingenii famam, vt illa
quę dicimus non domo attulisse, sed ibi protinus i promptis videamur, quod oratori & ipsi cau-
se plurimum confert. Nam & magis miratur, & minus timet iudex, quę non putat aduersus se
preparata. Ideoq; in actionibus inter pceptua seruandum est, vt quędam etiam quę optime iun-
ximus, velut soluta enunciemus, & cogitantibus nōnunq, & dubitantibus similes quærere videamur,
aut nō suffragabit tēpus, etiā inutile erit ad oia se verba alligare, cū obliuio vnus eoru cuiuslibet,
aut deformē hęitationē, aut etiam silentium inducat. Tutiusq; multo comprehensis animo reb,
ipsis, libertatem sibi eloquendi relinquere. Na & inuitus perdit quisq id qd elegerat verbū, nec fa-
cile reponit aliud, dum id quod scripserat, quærat. Sed ne hoc quidem infirmę memorię remediū
est, nisi in iis qui sibi facultatē aliquam dicendū ex tempore parauerunt. Q, sicut vtrūq; defuerit
huic omittere totum actionum laborem, ac siquid in literis valet, ad scribendum potius suadebo
conuertere. Sed hac rara infelicitas erit. Cæterum quantum natura studioq; valeat memoria vel Themisto-
Themistocles testis, quem vnum intra annum optime locutum esse Perfice constat, vel Mithridatis
tes, cui duas & viginti linguas, quot nationibus imperauit, traditur notas fuisse, vel Crassus ille Mithridatis
diues, qui cum Asia præflet, quinq; graci sermonis differentias sic tenuit, vt quę quisq; apud eū Crassi.

Duodecim scruporū lusus

Mem mediocri- tate memoria

Intervetus a quorū

Intercidit

Deuoret tedi- um illud

Remadere e- undē cibi

Quantū afferat fir- mitatis

In vniuersū pmi- ciali nō potest

Nota

Hęitationem deformem

Memorię præstati- nota

Cyri. Theodectis lingua postulasset, eadem ius sibi redditum ferret, vel Cyrus, que omnium militum tenuisse creditum est nomina. Quin semel auditos quilibet multos versus protinus dicitur reddidisse Theodectes. Dicebantur etiam esse nunc qui facerent, sed mihi nunquam ut ipse interesset contigit, habenda tamen fides est vel in hoc, ut qui crediderit, & speret.

DE PRONVNCIATIONE. Cap. III.

Pronunciatio Actio. Cicero Pronunciatio laus.

Pronunciatio a plerisque actio dicitur, sed prius nomen a voce, sequens a gestu videtur accipere. Namque actione Cicero alias quasi sermonem, alias eloquentiam quandam corporis dicit. Idem tamen duas eius partes facit, que sunt eadem pronunciationis, voce, atque motum. Quapropter utraque appellatione indifferenter uti licet. Habet autem res ipsa miram quandam in orationibus vim ac potestatem. Nec enim tam refert qualia sint, que intra nosmetipsos coposui, quam quo modo efferantur. Nam ita quisque ut audit, mouetur. Quare nec peritio vlla que aliquo modo venit ab oratore, tam firma est, ut non perdat vires suas nisi adiuuetur aliter ueritate dicentis. Affectus omnes languescunt necesse est, nisi voce, vultu, totumque per habitu corporis inardescant. Nam cum hec omnia fecerim, felicitatem si nostrum illum ignem coceperit, necdum est superius se curaque moueamus, ac non & ipse nostra oscitatione soluat. Documenta sunt vel scenici actores, qui & optimis poetarum tantum adiciunt gratiam, ut nos infinite magis eadem illa audita quam lecta delectent, & viliissimis etiam quibusdam impetret aures, ut quibus nullus est in bibliothecis locus, sit etiam frequens in theatris. Quod si in rebus quas fictas esse scimus, & inanes, tantum pronuntiatio potest, ut iras, lachrymas, sollicitudinem afferat, quanto plus valeat necesse est ubi & credimus. Equidem vel mediocre oratione comedita tam viribus actionis affirmauerim plus habitum esse momenti, quam optima eadem illa destituta. Siquidem & Demosthenes quod esset in toto genere dicendi summum, interrogatus, pronuntiationi palmam dedit, eisdemque secundum ac terrium locum, donec ab eo quiri desierit, ut eam videri possit non precipuam, sed solam iudicasse. Ideoque ipse tam diligenter apud Andronicum Hypocritem studuit, ut admirantibus eius orationem Rhodiis, non immerito Athenis dixisse videatur, quod si ipsum audissetis. Et M. Cicero vna in dicendo actione dominari putat. Hac Cn. Letulius plus opinionis consecutus, quam eloquentia tradit. Eadem C. Gracchum in defenda fratris nece totius Populi Romani lachrymas concitasse, Antonium & Crassum multum valuisse, plurimum vero Q. Hortensium, cuius rei fides est, quod eius scripta tantum intra famam sunt, qui diu princeps oratorum, aliquando amulus Ciceronis existimatus est, nouissime quoad vixit secundus, ut appareat placuisse aliquid eo dicente, quod legentes non inuenimus. Et hercule cum valeant multum verba per se, & vox propria vim adiciat rebus, & gestus motusque significet aliquid, profecto perfectum quiddam fieri, cum omnia coierint, necesse est. Sunt tamen qui rudem illam, & quale impetus cuiusque animi tulit, actionem iudicent fortiore, & solam viris dignam, sed non alii fere, quam qui etiam in dicendo curam, & artem, & nitorem, & quicquid studio paratur, ut affectata, & parum naturalia solent imitari, probare, vel qui verborum atque ipsius etiam soni rusticitate, ut L. Cottam dicit Cicero fecisse, imitacione antiquitatis affectat. Verum illi persuasio sua fruunt, qui homines ut sint oratores, satis putant nasci, nostro labori dent veniam, qui nihil credimus esse perfectum, nisi ubi natura cura iuuet. In hoc igitur non contumaciter consentio, primas partes esse naturam. Nam certe bene pronuntiare non poterit, cui aut in scriptis memoria, aut in iis quae subito dicenda erunt, facilitas prompta defuerit, nec si inemendabilia oris incommoda obstant. Corporis etiam potest esse aliqua tanta deformitas, ut nulla arte vincatur. Sed ne vox quidem nisi liberalis, actionem habere optimam potest. Bona enim firmaque, ut volumus, uti licet: mala vel imbecilla & inhibet multa, ut insurgere, exclamare, & aliqua cogit, ut summittere, deflectere, & raucas fauces ac latus fatigatum deformi cantico reficere. Sed nos de eo nunc loquamur, cui non frustra precipitur. Cum sit autem omnis actio, ut dixi, in duas diuisa partes, vocem gestumque: quorum alter oculos, altera aures mouet, per quos duos sensus omnis ad animum penetrat affectus. Prius est de voce dicere, cui etiam gestus accommodatur. In ea prima observatio est, qualem habeas. Secunda, quo modo utaris. Natura vocis spectatur quantitate & qualitate. Quantitas est simplicior. In summa enim grandis aut exigua est, sed inter has extremitates mediae sunt species, & ab ima ad summam, ac retro, multi sunt gradus. Qualitas magis varia. Nam est & candida, & fusca, & plena, & exilis, & lenis, & aspera, & contracta, & fusa, & dura, & flexibilis, & clara, & obtusa. Spiritus etiam longior breuiorque. Nec causas cur quicquid eorum accidat, persequi proposito operi necessarium est, eorum ne sit differentia in quibus aura illa concipitur, an eorum per quem velut organa meat, an ipsi propria natura, an prout mouetur, lateris pectorisque firmitas, an capitis plus adiuuet. Nam opus est omnibus, sicut non oris modo suauitate, sed narium quoque, per quas quod superest vocis egreditur. Dulcis tamen esse debet non exprobrans sonus. Utendi voce multum

Vel in hoc

Languescere Inardescere

Coceperit ignem

Nostra oscitatione soluat

Nota quanta Demosthenes detulerit pronuntiationem demosthenes

Hypocriten. i. scenicum actorem ut paulo ante appellauit

Verum illi persuasio sua fruuntur. i. Cottam Cicero q. hominibus

Inemendabilia

Quantitas vocis. Qualitas. Spiritus.

Utendi voce ratio.

triplex ratio. Nam preter illam differentiam, quae est tripartita, acuta, grauis, flexa: tum intentis, tum remissis, tum elatis, tum inferioribus modis opus est, spatiis quoque lenioribus aut citatoribus: sed iussis media interiacent multa: & ut facies, quae ex paucissimis constat, infinitam habet differentiam, ita vox, & si pauca quae nominari possent, continet species, propria cuiusque est, & non haec minus auribus, quam oculis illa dignoscitur. Augetur autem sicut omnia, ita vocis quoque bona, cura, & negligentia minuunt. Sed cura non eadem oratoribus, quae phonaescis, conuenit: tamen multa sunt utriusque communia, firmitas corporis, ne ad spadonum, & mulierum, & agrorum exilitatem vox nostra tenuetur, quod ambulatio, vnctio, veneris abstinentia, facilis ciborum digestio, id est frugalitas, praestat. Praeterea ut sint fauces integre, id est molles ac leues, quarum vitio & fragitur, & obapertis foraminibus, alium non satis purgate, alium quassum sonum reddunt, ita fauces tumentes stragulant vocem, obtuse obscurant, rase exasperant, conuulsa fractis sunt organis similes. Finditur etiam spiritus obiectu aliquo, sicut lapillo tenues aquae, quarum fluctus etiam si ultra paulum coit, aliquid tamen caui relinquit post id ipsum quod offenderat. Humor quoque vocem ut nimis impedit, ita consumptus destituit. Nam fatigatio corpora, non ad presens modo tempus, sed etiam futurum afficit. Sed ut communiter & Phonaescis, & oratoribus necessaria est exercitatio, qua omnia conualescunt, ita cura non idem genus. Nam neque certa tempora ad spatium dari possunt totumque officium occupato, nec preparare ab imis sonis vocem ad summos, nec semper a contentione concedere licet, cum pluribus iudiciis sepe dicendum sit. Ne ciborum quidem est eadem observatio. Non enim tam molli teneraque voce, quam forti ac durabili opus est. Cum illi omnes etiam altissimi sonos leniant cantu oris, nobis plerumque asperae sint concitatae dicenda, & vigilante noctes, & fuligo lucubrationum bibenda, & in sudata veste durandum. Quare vocem delictis non molliamus, nec imbuamur ea consuetudine, quae duratura non sit: sed exercitatio eius talis sit, qualis usus, nec si lenitio subsidat, sed firmetur consuetudine, qua difficultas omnis leuatur. Ediscere autem quo exercearis, erit optimum, nam extempore dicenti auocata cura vocis ille, qui ex rebus ipsis concipitur, affectus: & ediscere quae maxime varia, quae & clamorem, & disputationem, & sermonem, & flexus habeant, ut simul in omnia paremur. Hoc satis est, alioquin nitida illa, & curata vox insolentem laborem recusabit, ut assueta gymnasiis, & oleo corpora, quilibet sint in suis certaminibus speciosa atque robusta, si in hoc opere praecipui quis ferat: vitiosos soles atque veteres, & nebulae etiam ac siccitates. Ita si dicendum in sole, aut ventoso, humidove die fuerit, teos deserem? Nam crudum quidem, aut saturum, aut ebrium, aut electo modo vomitu, quae cauenda quidam monent, declamare neminem qui sit metis copos, putos illud non sine causa ab omnibus praecipitur, ut parcat maxime vocem in illo a pueritia in adolescentia transitu, quia naturaliter impedit, non, ut arbitror, propter calorem, quod quidam putauerunt. (Nam est maior in aliis) sed propter humorem potius. Num hoc etas illa turgescit. Itaque nates etiam, ac peccato, eo tempore tument, atque omnia velut geminant, eoque tenera, & iniuria obnoxia. Sed ut ad propositum redeam, iam confirmate constitutaque vocis, genus exercitacionis optimam duco, quod est operi simillimum dicere quotidie sicut agimus. Namque hoc modo non vox tantum confirmatur & latus, sed etiam corporis decens & accommodatus orationi motus componitur. Non alia est autem ratio pronuntiationis, quam ipsius orationis. Nam ut illa emendata, dilucida, ornata, apra esse debet, ita haec quoque emendata erit, id est vitio carebit, si fuerit os facile explanatum, iucundum, urbanum, id est in quo nulla neque rusticitas, neque peregrinitas resonet. Non enim sine causa dicitur barbarum grecumve. Nam sonis homines, eadem quae gum fuisse, non quod Cicero in iis reprehendit, quos ait latrare non agere. Sunt enim multa vitia, de quibus dixi, cum in quadam primi libri parte puerorum ora formare, opportunius ratus in ea atate facere illorum mentionem in qua emendari possunt. Itaque si ipsa vox primum fuerit (ut sic dicam) sana, nullum eorum de quibus nunc dixi patietur incommodum, deinde non subfunda, rudis, imanis, dura, rigida, varia, pinguis, aut tenuis, inanis, acerba, pusilla, mollis, effeminata. Spiritus, nec breuis, nec parum durabilis, nec in receptu difficilis. Dilucida vero erit pronuntiationis primus, si verba tota exegerit, quorum pars deuorari, pars destitui solet, plerisque extremas syllabas non proferentibus, dum priorum sono indulget. Ut autem est necessaria verborum explanatio, ita omnes coputare, & velut annumerare literas molestum, & odiosum. Nam & vocales frequentissime coeunt, & consonantium quaedam in se sequente vocali dissimulant, utriusque exemplum posuimus. Multum ille & terris. Vicit etiam durior inter se congressus, unde pellexit, & collegit, & quae alio loco dicta sunt, adeoque laudat in Catullo suauis appellat.

Vocis cura Phonaesci Tenuetur Ambulatio Spiritus Afficit. i. laedit offendit fido lucubratiom bibendi sudata uesti fimbriata Ediscendi ratio. spatiose faceque Vinctores Turgescit Iniuria obnoxia Componitur Peregrinitas Cethegus suuiloqueti or Pronunciatio dilucida Opportuni ratur Formare proeroru ora Catullus

Veneris abstinentia, no dixit a uenere abstinentia. Nota iter facere & uigilare melius legetur.

Oratio distincta.

Hypodastole
Hypostole
Hypostigme
Idem
Illum uixu. nostri
dialectici dixissent
li uirum

tio literarum. Secundum est, ut sit oratio distincta, id est ut qui dicit, & incipiat ubi oportet, & de
sinat. Observandum etiam quo loco sustinendus, & quasi suspendendus sermo sit, qd graeci *ὑποστατό*
σολω, vel *ὑποστατό*, vel *ὑποστατό* vocant, quo deponendus suspenditur. Arma, virtusq; cano, qd il
lud uirum, ad sequentia pertinet, ut sit, uirum Troia qui primus ab oris, & hic iterum. Nam etiam
aliud est unde venit q̄ quo venit, non distinguendum tamen, quia utriusq; eodem verbo continet;
venit. tertio Italia, quia interiectio est. Fato profugus, & continuum sermonem, qui faciebat, Itali
am, Lauinaq; diuidit, ob eadēq; causam quarto profugus, deinde Lauinaq; venit Littora. Vbi iam
erit distinctio, quia inde alius incipit sensus. Sed in ipsis etiam distinctionibus tempus, alias breui
us, alias longius dabimus. Interest enim sermonem finiat, an sensum. Itaq; illam distinctionem Lira
tota, prorsus altero spiritus initio inseparat. Sunt aliqui & sine respiratione quaedam more etiam
& morabor, & nouum rursus exordium faciam. Sunt aliqui & sine respiratione quaedam more etiam
am in periodis, ut in illa. In cetero vero Po. Ro. negociū publicū gerens, magister equitū, & cetera.
Multa habent membra. Sensus enim sunt alii atq; alii, & sicut vna circunctio est, ita paulū mo
randū in iis interuallis, non interrūpēdus est cōtextus, & cōtrario spiritū interim recipere sine in
tellectu morae necesse est, quo loco quasi surripendus est, alioqui si inscite recipiat, nō minus affe
rat obscuritatis, q̄ vitiosa distinctio. Virtus autē distinguēdi fortasse sit parua, sine qua tū esse nula

Ornata pro
nunciatio.
Vox bona.

la alia in agendo pōt. Ornata est p̄nunciatio, cui suffragat̄ vox facilis, magna, beata, flexibilis, fra
ma, dulcis, durabilis, clara, pura, secans aera, auribus sedēs. Est enī q̄dā ad auditū accommodata non
magnitudine, sed p̄prietate ad hoc velut tractabilis, utiq; habēs oēs in se, qui desiderant, sonos in
tentionesq; & toto (ut aiunt) organo instructa, cui aderit lateris firmitas, spiritus cū spatio p̄ri
nax, tū labori nō facile cessurus. Neq; grauissimus aut in musica sonus, nec acutissim⁹ orationib⁹
cōuenit. Nam & hic partū clar⁹, nīmiūq; plenus nullū afferre animis motū potest, & ille p̄tenuis
& immodicē claritatis, cū est vitra verū, tū neq; pronuntiatione flecti, nec diutius ferre intentio
nē pōt. Nā vox ut netui, quo remissior hoc & grauior & plenior, quo tenior hoc tenuis & acuta
magis est. Sic ima vim nō habet, summa rūpi periclitat̄. Mediis igitur vtendū sonis, itq; cū augen
da intentio est, excitandi: cum summitenda, sunt temperandi. Nam prima est observatio: recte pro
nunciandi, & qualitas, ne sermo subsulter imparibus spatiis ac sonis, miscēs longa breuius, grauiā
acutis, elata summissis, & inaequalitate horum oīm, sicut pedum, claudicat sermo. Secūda varie
tas est, quae solum est pronuntiatō. Ac ne quis pugnare inter se putet aequalitatē & varietatē, cū
illi virtuti contrariū sit vitium inaequalitas, huic qui dicit̄ *μωωωωωω*, quasi quidā vnus aspectus. Ars
porro variandi cum gratiam p̄bet, ac renouat aures, tum dicentē ipsa laboris mutatione reficit,
ut standi, ambulandi, sedendi, iacendi vices sunt, nihilq; eorū pati vnum diu possumus. Illud vero
maximū (sed id paulopost tractabimus) q̄ scdm̄ rationē rerū de q̄bus dicim⁹, animorūq; habit⁹,
cōformāda vox est, ne ab oratiōe discordet. Vitemus igit̄ illā q̄ graeci *μωωωωωω*, vocat, vna q̄dam
spiritus ac soni intētio, nō solū ne dicamus, sicut clamose, qd̄ infanti est: aut intra loquēdi modū, qd̄
motu caret: aut submissio murmure, quo etiā debilitat̄ oīs intentio, sed ut in iisdē partibus, iisdēq;
affectibus sint tū q̄dā nō ita magnae vocis declinatōes, prout aut verborū dignitas, aut sentētia
rū naturā, aut depositio, aut inceptio, aut trāsitus postulat, ut qui singulis pinxerunt coloribus,
alia tamen eminentiora, alia reductiora fecerūt, sine quo ne mēbris quidem suas lineas dedissent.

Variandi ar
tis bona.

Monotonia
vitanda.

Illud autē maxi
mum quod secu
dū & c. Nota usū illi
us, quod.

Proponamus enī nobis illud Ciceronis in oratione nobilissima pro Milone principis, nōne ad sin
gulas pene distinctiones, q̄uis in eadē facie, tū quasi vultus mutandus est: Esti vereor iudices, ne
turpe sit pro fortissimo viro dicere incipientē timere. Etiam si est toto proposito contractum atq;
submissum, quia & exordium est, & solliciti exordium, tamen fuerit necesse est aliquid plenius & ere
ctius, dum dicit, Pro fortissimo viro dicere, q̄, Esti vereor, & Turpe sit, & Timere. Iam secūda re
spiratio increseat oportet, & naturali quodā conatu, quo minus pauide dicimus quae sequunt̄, &
quo magnitudo animi Milonis ostendit̄. Minimeq; deceat, cum T. Annii ipse magis de reipu. sa
lute q̄ de sua perturbet. Deinde quasi obiurgatio sui est, Me ad eius causam parem animi magna
rudinem afferre nō posse. Tum inuidiosiora: Tamen hac noui iudicii noua forma terret oculos.
Illa vero iam pene apertis (ut aiunt) tibiis. Qui quocūq; inciderūt, veterē cōsuetudinē fori, & p̄ri
stinū morē iudiciorū requirunt. Nā sequens latū etiā atq; effusum est. Non enī corona cōseffus ve
ster cinctus est ut solebat. Quod notauī, ut appareret non solum in membris causa, sed etiam in
articulis esse aliquā pronuntiatō varietatē, sine qua nihil, nec minus, nec maius est. Vox autē vitra

Conformanda
vox secundum
faciem & vultus.

Vitanda monotonia
contra contronato
res nri temporis cla
mosos & insanos

Ita. i. ualde

Vox nō ni
mis vrgēda.

Declinationes uocis

Oratio Ciceronis pro Milone nobilissima

Proverbium

Apertis tibijs. Nota. i. apertis uelis

Vox ultra vires vrgenda nō. Nota

ut rupit, cui graeci nomen ab immaturo gallorū cantu dederūt. Nec volubilitate nimia confun
ditur. Quod notauī, ut appareret non solum in membris causa, sed etiam in
articulis esse aliquā pronuntiatō varietatē, sine qua nihil, nec minus, nec maius est. Vox autē vitra

ut rupit, cui graeci nomen ab immaturo gallorū cantu dederūt. Nec volubilitate nimia confun

ditur. Quod notauī, ut appareret non solum in membris causa, sed etiam in

articulis esse aliquā pronuntiatō varietatē, sine qua nihil, nec minus, nec maius est. Vox autē vitra

ut rupit, cui graeci nomen ab immaturo gallorū cantu dederūt. Nec volubilitate nimia confun

ditur. Quod notauī, ut appareret non solum in membris causa, sed etiam in

Sonus immaturi cantu
gallorū cui graeci nō
mē dederūt.

enda quae dicimus, quae & distinctio perit & affectus, & nonnūq; etiā verba aliqua sui parte frau
dant. Cui contrariū est vitium nimiae tarditatis. Nam & difficultatē inueniēdi fatet, & segnitia sol
uit animos, & in quo est aliqd, rēporibus p̄finitis aqua perdit. Promptū sit os, nō p̄ceps, modera
tū, nō lentū. Spiritus quoq; nec crebro receptus cōcidat sententiā, nec eo vsq; trahat, donec defici
at. Nam & deformis est cōsumpti illius sonus, & respiratio sub aqua diu p̄fissi similis, & receptus Spiritus
lōgior, & nō opportun⁹, ut q̄ fiat nō ubi volum⁹, sed ubi necesse est. Quare lōgiorē dicitur p̄odū
colligēdus est spirit⁹, ita tū, ut id neq; diu, neq; cū sono faciam⁹, neq; oīno ut manifestū sit, reliquis
partibus optime inter iuncturas sermonis reuocabit. Exercēdus autē est, ut sit q̄ lōgissimus, qd̄ De
mosthenes ut efficeret, scandens in aduersum continuabat q̄ possit plurimos versus. Idem quo fa
cilius verba ore libero exprimeret, calculos lingua voluens dicere domi solebat. Est interim & lon
gus, & plenus, & clarus satis spiritus, non tamen firmā intentionis, ideōq; tremulus, ut corpora q̄
aspectu integra neruis parum sustinentur, id graeci *ὑπερχειν* vocant. Sunt qui spiritum cum strido
re per raritatem dentium non recipiunt, sed resorbent. Sunt qui crebro anhelitu, & introrsum eti
am clare sonante, imitentur iumenta onere & iugo laborantia. Quod affectant quoq; tanq̄ inuen
tionis copia vrgantur, maiorq; vis eloquentia ingruat, q̄ quae emittit faucibus possit. Est aliis con
cursus oris, & cum verbis suis colluctatio. Iam tussire & expuere crebro, & ab imo pulmone pitui
tam trocleis adducere, & oris humore proximos spargere, & maiorē partem spiritus in loquendo
per nares effundere, etiā si nō utiq; vocis sunt vitia, quia tū propter vocē accidit, potissimū huic
loco subiiciantur. Sed quodcūq; ex iis vitium magis tulerim, q̄ quo nunc maxime laboratur in
causis omnibus scholasticis, cantandi, quod inutilius sit an fecidius, nescio. Quid enim minus oratori
conuenit, q̄ modulatio scenica, & nonnūq; ebriorū, aut cōmesantium licentiē similis: Quid vero
mouendis affectibus contrariū magis, q̄ cum dolendū, irascendū, indignandū, cōmiserādū sit, non
solū ab iis affectibus, in quos inducēdus est iudex, recedere, sed ipsam fori sanctitatem ludorū tala
rium licentia soluere: Nam Cicero illos ex Lycia & Caria rhetores pene cantare in epilogis dixit,
Nō etiam cantandi seueriorem paulo modum excessimus. Quisq; ne, non dico de homicidio, sa
crilegio, particidio, sed de calculis certe atq; rationibus, quisq; deniq; (ut semel finiam) in lite can
tat: Quod si omnino recipiendū est, nihil causē est cur nō illā vocis modulationē fidibus ac tibiis,
immo mehercules, qd̄ est huic deformitati propius, cymbalis adiuuemus. Facimus tamen hae li
benter. Nā nec cuiq; sunt iniucūda quae cantant ipsi, & laboris in hoc, q̄ in agēdo minus est. Et sūt
quidā qui secundum alia vitē vitia, etiam hac vbiq; audiendū qd̄ aures mulceat, voluprate ducan
tur. Quid ergo: non & Cicero dicit esse aliquē in oratione cantū obscuriorē: Et hoc quodam natu
rali vitio venit. Ostendam nō multo post, ubi & quatenus recipiendus sit hic flexus, & cantus q̄
dē, sed (qd̄ pleriq; intelligere nolunt) ubi & quatenus recipiendus sit hic flexus, & cantus q̄
tio, quae certe ea est, quae iis de quibus dicimus, accommodat̄, qd̄ quidē maxima ex parte p̄stant ipsi
motus animorū, sonatq; vox ut ferit. Sed cū sint alii veri affectus, alii ficti & imitati, veri naturali
ter erumpunt, ut dolentiū, irascentiū, indignantiū, sed carent arte, ideōq; nō sunt disciplinē tradi
tione formandi. Contra qui effinguntur imitatione, artem habent, sed hi carent natura, ideōq; in
iis primum est bene affici, & concipere imagines rerū, & tanq̄ veris moueri, sic velut media vox,
quem habitum a nobis acceperit, hunc iudicū animis dabit. Est enī mentis index, & velut exem
plar, ac totidē quot illa mutationes habet. Itaq; latis in rebus plena, simplex, & ipsa quodam modo
hilaris fluit. At in certamine erecta totis viribus, & velut omnibus neruis intendit̄. Atrox in ira
& aspera ac densa, & respiratione crebra. Neq; enim potest esse longus spiritus, cū immoderate ef
funditur. Paulum in inuidia faciendū lenior, quia non fere ad hanc nisi inferiores confugiunt,
licentiū, & cōsolantiū grauis, in metu & vetecūdia cōtracta, adhortationibus fortis, disputatiōib⁹
teres, miseratiōe flexa & flebilis, & cōsulto quasi obscurior: at in egressionibus fusa & securae clari
tatis, in expositione ac sermonibus recta, & inter acutū sonū & graue media. Attollit autē concita
tis affectibus, cōpositis descendit, pro vtriusq; rei modo altius vel inferius. Quid autem quisq; in
dicendo postulet locus, paulū differat, ut de gestu prius dicā, qui & ipsi voci cōsentit, & animo cū
ea simul paret. Is quantū habeat in oratore momētū, satis vel ex eo patet, q̄ pleraq; etiam circa ver
ba significat. Quippe non manus solum, sed nutus etiam declarant nostram volūtatē, & in mu
tis pro sermone sunt, & salutatio frequenter sine voce intelligitur atq; afficit, & ex vultu ingres
suq; perspicitur habitus animorum, & animalium quoq; sermone carentiū ira, iactitia, adulatio, & Ingressu pa
oculis, & quibusdam aliis corporis signis dephenditur. Nec mirū si ista, q̄ tū in aliquo posita sunt tet animus,
n iii

Nota de d'
mosthene
p̄cipuos

Ab imo pulmo
p̄tuitam tro
cleis adduce
oratorie hoc a
tū est ad iud
q̄ opinione
alibq; falsū est

De Calculis ac
rationib⁹

Flexus, redō
ble

Erumpunt
affectus

Paulū lenior

Gestus go

saltatio

Habitus an
morum

Ab imo pulmo

Ab imo pulmo

Ab imo pulmo

f. aspectu. Sed videtur de capite loqui in p[er]sona
tia monstrant

INSTITVTIONVM ORATORIARVM.

Habitus semper eiusdem
pictura

Gestus ac vultus

Capitis gestus.

In latus inclinatio

Barbaria quaedam

Phanaticus

Vultus.

De oculis

Limi oculi & ut sic dicam
ueneri

Oculos in dicendo
opertos aut co
pressos nemo nisi
stultus habere
debet

Annuere
Renuere

Emunctio fre
quentior non
sine causa reprehendit

Cerix
Collu

Breuiatur

Habitus adulationis. admirationis. metus

motu, tantu[m] in animis valet, cu[m] pictura tacet opus, & habitus semp[er] eiusdem, sic in intimos penetret affectus, vt ipsam vim dicendi nonnunq[ue] superare videat. Contra si gestus ac vultus ab oratione distent, tristitia dicimus hilares, affirmemus aliqua renuertes, no[n] auctoritas modo verbis, sed etiam fides desit. Decor quoq[ue] a gestu atq[ue] a motu venit. Ideoq[ue] Demosthenes grande quoddam speculu[m] intuens componere actione[m] solebat. Adeo quis fulgor ille sinistras imagines reddat, suis demu[m] oculis credidit, q[uo]d efficeret. Praecipuu[m] vero in actione sicut in corpore ipso, caput est, cu[m] ad ipsum de quo dixi decoru[m], tu[m] etiam ad significatione[m] decoris illa sunt, vt sit primo rectu[m] & secundu[m] naturam. Nam & deiecto humilitas, & supino arrogantia, & in latus inclinatio languor, & p[er]duro ac rigete barbaria quaedam metis ostenditur. Tum accipiat aptos ex ipsa actione motus, vt cum gestu cocor det, & manibus ac lateribus obsequatur. Aspectus enim semper eodem vertitur quo gestus, exceptis quae aut damiare, aut non concedere, aut a nobis remouere oportebit, vt idem illud vultu vi deamur auersari, manu repellere. Dii talem terris auertite pestem. Haud equidem tali me dignor honore. Significat vero plurimis modis. Nam praeter annuendi, renuendi, confirmandiq[ue] motus, sunt & verecundiae, & dubitationis, & admirationis & indignationis noti, & communes omnibus. Solo tamen eo facere gestum scenici quoq[ue] doctores vitiosum putauerunt. Etiam frequens eius natus non caret vitio, adeo iactare id, & comas excutientem rotare phanaticum est. Dominatur autem maxime vultus. Hoc supplices, hoc minaces, hoc bladi, hoc tristes, hoc hilares, hoc erecti, hoc submissi sumus, hoc pendent homines, hunc intuentur, hunc spectant etiam anteq[ue] dicamus, hoc quosdam amamus, hoc odimus, hoc plurima intelligimus. Hic est saepe pro omnibus verbis. Itaq[ue] in iis quae ad scenam componuntur fabulis, artifices pronuntiandi a personis quoq[ue] affectus mutantur, vt sit Niobe in tragodia tristis, atrox Medea, attonitus Ajax, truculentus Hercules. In comediis vero praeter aliam obseruationem, qua serui, lenones, parasiti, rustici, milites, vetulae, metreticulae, ancillae, senes austeri ac mites, iuuenes seueri ac luxuriosi, matrone, puellae, inter se discernuntur: Pater ille cuius praecipue partes sunt, quia interim concitatus, interim lenis est, altero erecto, altero composito est supercilio, atq[ue] id ostendere maxime latinis actoribus moris est, quod cu[m] iis quas agunt partibus congruat. Sed in ipso vultu plurimum valent oculi, per quos maxime animus emanat, vt citra motum quoq[ue] & hilaritate enitescant, & tristitia quoddam nubilum ducant. Quinetiam lachrymas iis natura mentis indices dedit, quae aut erumpunt dolore, aut lacrima manant. Motu vero intenti, remissi, superbi, torui, mites, asperi sunt, quae vt actus poposcerit finguntur. Rigidi vero & extenti, aut languidi & torpentes, aut stupetes, aut lasciuu[m] & mobiles, aut natares, & quaedam voluptate suffusi, aut limi, & (vt sic dicam) ueneri, aut poscentes aliq[ui]d pollicete se nunq[ue] esse debent. Na[m] oportet copiosius eos in dicendo, quis nisi plane rudis & stultus habeat. Et ad haec omnia exprimenda in palpebris etiam & in genis est quoddam deseruiens iis ministeriu[m]. Multu[m] & supercilliis agitur. Na[m] & oculos formant aliquatenus, & fronti imperant. His contrahitur, atollitur, demittitur, vt vna res in ea plus valeat. Sanguis ille, qui mentis habitu mouet, & cu[m] infirma verecundia cutem accipit, effunditur in ruborem, cum metu refugit, abit omnis, & pallore frigescit, temperatus medium quoddam serenum efficit. Vitium in supercilliis, si aut imota sunt omnino, aut nimium mobilia, aut inaequalitate (vt modo de persona comica dixeram) dissident, aut contra id quod dicimus finguntur. Etenim contractis tristitia, diductis hilaritas, remissis pudor ostenditur. Annuendi quoq[ue] renuendi ratione demittuntur aut alleuatur. Naribus labrisq[ue] non fere quicq[ue] decenter ostendimus, tamen si derisus, contemptus, fastidium significari solet. Nam & corrugare nates (vt Horatius ait) & insilare, & mouere, & digito inquietare, & impulsu subito spiritum excutere, & diducere sapius, & plana manu resupinare, indecorum est, cum emunctio etiam frequentior non sine causa reprehendatur. Labra, & porriguntur male, & scinduntur, & astringuntur, & diducuntur, & dentes nudant, & in latus ac pene ad aurem trahuntur, & velut quoda[m] fastidio replicantur, & pendent, & in latus ac pene ad aurem trahuntur, & velut quoda[m] dote deforme est, cum etiam in efferendis verbis, modicus esse eorum debeat motus. Ore enim magis q[uam] labris loquendum est. Ceruicem erectam oportet esse, non rigidam aut supinam. Collum diuersa quidem, sed pari deformitate contrahitur & tenditur, sed tenso subest & labor, tenuaturq[ue] vox ac fatigatur. Affixum pectori mentum minus clarum, & quasi latiore[m] presso gutture facit. Humerorum raro decet alleuatio atq[ue] contractio est. Breuiatur enim ceruix, & gestum quendam humilem atq[ue] seruilem, & quasi fraudulentum facit, cum se in habitum adulationis, admirationis, & metus, fingunt. Brachii moderata projectio remissis humeris atq[ue] explicantibus se in profertenda manu digitis, continuos & decurretes locos maxime decet. At cum speciosius quid vberiusq[ue]

latiis, Oculorum gestus, Lachrymarum.

Palpebrarum, Genarum, Superciliorum, emititur, nulla.

Narium.

Labrorum.

Ceruicis, Colli.

Humerorum.

motus Brachii.

Cerix, Collu.

Breuiatur.

Habitus adulationis. admirationis. metus.

dicendum est, vt illud, Saxa atq[ue] solitudines voci respondent, expatiatur in latus, & ipsa quodam modo in se cum gestu fundit oratio. Manus vero sine quibus trunca esset actio ac debilis, vix diu Manuuta ci potest quot motus habeant, cum pene ipsam verborum copiam persequatur. Nam caetera par gestus, res loquentes adiuuant, haec (prope est vt dicam) ipse loquitur. An non iis poscimus, pollicemur, vocamus, dimittimus, minamur, supplicamus, abominamur, timemus, interrogamus, negamus, gaudium, tristitiam, dubitationem, confessionem, poenitentiam, modum, copiam, numerum, tempus ostendimus? Non eodem concitant, supplicant, inhihent, probant, admirantur, verecundantur? No[n] in demonstrandis locis atq[ue] personis aduerbiorum atq[ue] pronominum obtinent vicem, vt in tanta per omnes gentes nationesq[ue] lingua diuersitate, hic mihi omnium hominum communis sermo videatur. Et si quidem de quibus sum locutus, cu[m] ipsis vocibus naturaliter exeunt gestus, alii sunt qui res imitatione significant, vt si agrum tentantis Venas medici similitudine, aut citharocordum formatis ad modum percipientis neruos manibus ostendas, quod est genus qlongissime in actio ne fugiendum. Abesse enim plurimum a saltatore debet orator, vt sit gestus ad sensum magis q[uam] ad verba accommodatus, quod etiam histrionibus paulo grauioribus facere moris fuit. Ergo vt ad se manum referre cum de se ipso loquatur, & in eum quem demonstrat intendere, & aliqua his similia permiserim, ita non effingere statur quosdam, & quicquid dicit, ostendere. Neq[ue] id in manibus solum, sed in omni gestu ac voce seruandum est. Non enim aut in illa periodo, Stetit solcaus proor Populi Ro, inclinatio incumbens in mulierculam Verris effingenda est: aut in illa, Caelis dolore exprimitur, eruenda. Cum mihi comedi quoq[ue] pessime facere videantur, qui etiam si iuuenem agant, cum tamen in expositione, aut senis sermo, vt in Hydrie prologo, aut mulieris, vt in Georgio, incidit, tremula vel effoeminata voce pronunciant. Adeo in illis quoq[ue] est aliqua vitiosa imitatio, quorum ars omnis constat imitatione. Est autem gestus ille maxime communis, quo tunc dius digitus in pollicem contrahitur explicitis tribus, & principiis vtilis, cum leni in vtriusq[ue] partem motu modice platus, simul capite atq[ue] humeris sensim ad id quo manus feratur obsecudatibus, & in narrando certus, sed tum paulo productior, & in exprobrando, & in arguendo acer atq[ue] instans. Longius enim partibus iis & liberius exierit. Vitiose vero idem sinistru[m] quasi humeris petes in latus agi solet, q[uo]d adhuc peius aliqui transuersum brachium proferunt, & cubito pronunciant. Duo quoq[ue] media sub pollicem veniunt, & est hic adhuc priore gestus instantior, principio & narrationi non accommodatus. At cu[m] tres contracti pollice p[er]munt, tum digitus ille, quo vsu[m] optime Crassum Cicero dicit, explicari solet. Is in exprobrando & indicando (vnde ei nomen est) valet, & alleuata ac spectante humerum manu paulum inclinatus affirmat. Versus in terram & quasi pronus vrget, aliquando pro humero est. Idem summo articulo vtrinq[ue] leniter apprehenso, duobus modice curuatis, minus tamen minimo, aptus ad disputandu[m] est. Acris tamen argumetari videntur, qui medium articulu[m] potius tenent, tanto contractioribus vltimis digitis, quanto priores descendunt. Est & ille verecunde actioni apertissimus, quo quatuor primis leuiter in summum coeuntibus digitis, no[n] procul ab ore aut pectore fertur ad nos manus, & deinde prona ac paululu[m] prolata laxatur. Hoc modo cepisse Demosthenem scrodo in illo pro Ctesiphonte timido summissiq[ue] principio, sic formatam Ciceronis manu[m], cum diceret. Si quid est in me ingenii iudices, quod sentio q[uo]d sit exiguu[m]. Eadem aliquatenus liberius deorsum spectantibus digitis colligit in os, & fusius paulo in diuersa resoluitur, vt quodam modo sermonem ipsum proferre videatur. Binis interim digitis distinguis, sed non inserto pollice, paulum tamen inferioribus intra spectantibus, sed ne illis quidem tenentibus qui supra sunt. Duo interim extremi palmam circa ima pollicis premunt, ipse prioribus ad medios articulos iungit, interim quartus oblique reponit, interim quatuor remissis magis q[uam] tenentibus, pollice intus inclinato, habilem in latus demonstrando aut distinguendo quae dicimus manum facimus, cum supina in sinistram latus, prona in alterum fertur. Sunt & illi breues gestus, cu[m] manus leuiter pandata, qualis iuuetium est, paruis interuallis, & subassentiens humeris mouetur, maxime apta parte & quasi timide loquentibus. Est admirationi conueniens ille gestus, quo manus modice supinata, ac per singulos a minimo collecta digito redeunte flexu simul explicat atq[ue] conuertitur. Nec vno modo interrogantes gestum componimus, plerunq[ue] tamen vertentes manum, vt cunq[ue] composita est. Pollici proximus digitus, mediumq[ue] contingens qua dexter est, vnguē pollici summo suo iungens, remissis ceteris, est & approbantibus, & narrantibus, & distinguentibus decorus. Cui non dissimilis, sed compressis tribus digitis, quo nunc graeci plurimum vruntur etiam vtriusq[ue] manu, quoties entymemata sua gestu velut cornu tundunt caesim. Manus lenior

Verecundatur

Etiam

Gestus oratoris.

Saltator

Histrion

Gestus meretricis adema

Georgio

leui

Index Crassii

Valet in exprobrando

cteditur

Demosthenes

Cicero

iuuetium

Gestus iuuetium

Pandata

Gestus admirationis

Caesim

dedecet. Al
dus
erecta ut
fine huius
noe. aut ad
fictu erogat
in intro se qua
tis in
gime

Gestus

† rata

Duos gestus qbus
nunc passim
utimur. Nota
lice demon-
strare.

Omnia motus sex ptes
habet

Alioqui enim. nota

Ante uoce uel post uoce
gestus dedecet.

Plus affectus hnt len-
tiora

Crebrescet

Sinistra ges-
tus.
† vtrang.

In qntu patet logitudo

Consistere. 1. esse

In proximos offedere

Ventilare cubitu

Pacificator habitus in status
nota pro Statio in p. sylua.

promittit & assentatur, citatior hortatur, interim laudat. Est & ille vrgens orationem gestus vul-
garis magis q̄ ex arte, qui contrahit alterno celeriq̄ motu, & explicat manum. Est & illa caua, &
† rata. & supra humeri altitudinem elata cum quodam motu vel hortatrix man⁹ a peregrinis
scholis iam prope recepta. Tremula scenica est. Digtos cum summi coierunt, ad os referre, cur
quibusdam displicuerit nescio. Nam id & leuiter admirantes, & interim subita indignatiōe velut
pauelcentes & deprecantes, facimus. Quin compressam etiam manum in signum poenitentiae
vel ire, pectori admoemus, vbi vox vel inter dētes expressa non dedisset. Quid nūc agā? quid fa-
ciam? Averso pollice demonstrare aliquid, receptū magis puto, q̄ oratori decorū. Sed cum omnis
motus sex partes habeat, septimusq̄ sit ille qui in se redit orbis, vitiosa est vna circūversio, reliqui
ante nos, & dextra lauaq̄, & sursum & deorsum, aliquid ostendunt, in posteriora gestus non diri-
gitur. Interim tamen veluti reici solent. Optime autem manus a sinistra parte incipit, in dextra de-
ponitur, sed vt deponere non vt ferire videatur, q̄q̄ & in fine interim cadit, vt cito tamen redeat,
& nonnūq̄ resilit, vel negantibus nobis, vel admirantibus. Hic veteres artifices illud recte adieci-
rūt, vt manus cum sensu & inciperet, & deponeret. Alioqui enim aut ante vocem erit gestus, aut
post vocem, quod est vtrunq̄ deforme. In illo lapsi nimia subtilitate sunt, q̄ interuallū motus tria
verba esse voluerunt, quod nec obseruatur, nec fieri potest, sed illi quasi mensuram tarditatis ce-
leritatq̄ aliquam esse voluerunt, nec immerito, ne aut diu ociosa esset manus, aut (quod mul-
ti faciunt) actionem continuo motu cōciderent. Aliud est quod & fit frequentius, & magis fal-
lit. Sunt quēdam latentes sermonis percussiones, & quasi aliqui pedes, ad quos plurimorum gest⁹
cadit, vt sit vnus motus. Nouum crimen, alter, C. Caesar, tertius. Et ante hanc diem: quartus, Inau-
ditum, deinde, Propinquus meus, &. Ad te Quintus Tubero detulit. Vnde id quoq̄ fuit vitium,
vt iuuenes cum scribunt, gestu p̄modulati cogitationem sic componant, quomodo castra ma-
nus sit. Inde & illud vitium, vt gestus qui in fine dexter esse debet, in sinistram frequēter distinat.
Melius illud, cum sint in sermone omni breuia quēdam membra, ad qua si necesse sit, recipere spi-
ritū liceat, ad hęc gestū disponere, vt puta, Nouū crimen Cai Caesar, habet per se finem quēdā su-
um, quia sequitur coniunctio, deinde, Et ante hanc diem inauditum, satis circūscriptum est. Ad
hęc commodanda manus est, idq̄ dum eruperit prima & composita actio. At vbi iam calor eam
concitauerit, etiam gestus cum ipsa orationis celeritate crebrescet. Aliis locis citata, aliis pressa cō-
ueniet pronunciaro. Illa transcurrimus, congerimus, abundamus, festinamus: hac instamus, incul-
camus, infigimus. Plus autem affectus habent lentiora. Ideoq̄ Roscius citatior, Aesopus grauior
fuit: q̄ ille comœdias, hic tragœdias egit. Eadem motus quoq̄ obseruatio est. Itaq̄ in fabulis iuue-
num, senum, militum, matronarum grauior ingressus est: serui, ancilla, parasiti, piscatores citatius
mouentur. Tolli autem manum artifices supra oculos, demitti infra pectus vetant, adeo a capite
eam petere, aut ad imum ventrem deducere vitiosum habetur. At sinistram intra humerum pro-
mouere, vltra non decet. Sed cum auersantes in leuam partē velut propellemus manū, sinister hu-
merus p̄ferendus, vt cū capite ad dextrā ferente cōsentiat. Manus sinistra nunq̄ sola recte gestū fa-
cit, dextrā se frequēter accōmodat, siue in digitos argumenta digerimus, siue auersis in sinistram
palmis abominamur, siue obicimus aduersas, siue in latus † vtrunq̄ distendimus, siue satisfaciē-
tes, aut supplicantes. Diuersi sunt autē ii gestus, summittimus, siue adorantes attollimus, siue ali-
qua demonstrationi, aut inuocationi protendimus. Vos Albani tumuli atq̄ luci, aut Gracchanū
illud. Quo me miser conferam? quo vertam? in capitolium ne: at fratris sanguine redundat, an do-
mum? Plus enim affectus in iis iuncte exhibent manus. In rebus paruis, tristibus, mitibus, breues:
magnis, letis, atrocibus, extensiores sunt. Vitia quoq̄ earū subiicienda sunt, q̄ quidem accidere eti-
am exercitatis actoribus solent. Nam gestum poculū pocētis, aut verbera minātis, aut numerum
Nunq̄ genarius. At vt brachio exerto introspectat lat⁹, vt manū ali⁹ vltra sinū p̄ferre nō audeat, alius inquātū pa-
tet longitudo protendat, aut ad teetum erigat, aut repetito vltra leuam humerū gestu ita in ter-
gū flagellet, vt cōsistere post eū partū tutū sit, aut sinistrū ducat orbē, aut temere sparsa manu in
proximos offēdat, aut cubitū vtrūq̄ in diuersum lat⁹ vtilit, sepe scio euenire. Solet esse & pigra, &
trepida, & secuti similis, interim vnq̄is etiā digitis, aut a capite deiciat, aut eadē man⁹ supinata in
superiora iactetur. Sit & ille habit⁹, qui esse in status pacificator solet, qui inclinato in humerum
dextrū capite, brachio ab aure p̄tenso, manū infesto pollice † extendit, q̄ quidē maxime placet iis, q̄
se dicere sublata manu iactāt. Adiciās licet eos q̄ sentētiās vibratis digitis iaculant, aut manu sub
lata denunciant, aut (q̄ per se interim recipiēdū est) quoties aliq̄d ipsis placuit, in vngues erigū.

tur, sed vitiosum id faciunt, aut digito quanto plurimum possunt erecto, aut etiam duobus, aut
vtraq̄ manu admodum aliquid portantium composita. His accedunt vitia non nature, sed trepi-
dationis, cū ore cōcurrēte rixari, si memoria sefellit, aut cogitatio nō suffragetur, quasi faucibus
aliquid obstiterit isonare, in aduersum tergere nares, obambulare sermone imperfecto, resistere su-
bito, & laudē poscere silērio, quē oīa persequi prope infinitū est. Sua enim cuiq̄ sunt vitia. Pectus ac
veter ne p̄iciatur, obseruandū. Pandāt enī posteriora, & est odiosa oīs supinitas. Latera cū gestu
cōsentiant. Facit enī aliquid & totius corporis motus, adeo vt Cicero plus illo agi, q̄ manib⁹ ipsis
putet. Ita enī dicit in oratore. Nullē argutiē digitorū, nō ad numerū articulus cadēs, trūco ma-
gis toto se ipse moderās, & virili laterū flexione. Femur ferire, q̄ Athenis primus fecisse creditur
Cleon, & v̄sitarum est, & indignātes decet, & excitat auditorē. Idq̄ in Callidio Cicero desiderat.
Nō frons inquit percussa, nō femur, q̄q̄ (si licet) de frōte dissentio. Nā etiā cōplodere manus sceni-
cum est, & pectus cedere. Illud quoq̄ raro decebit, caua manu summis digitis pectus appetere, si-
quādo nosmetipsos alloquimur, cohortātes, obiurgātes, miserātes, q̄ siquādo fiet, togā quoq̄ in-
manū ac pedē proferre, deforme est. In dextrū incūbere interim datur, sed equo pectore, qui tamē
comicus magis q̄ oratorius gestus est. Male etiā in sinistrū pedē insistentiū dexter aut tollit, aut
summis digitis suspēdit. Varicare supra modū, & in stādo deforme est, & accedēte motu p̄pe ob-
scenū. Procurfio opportuna, breuis, moderata, rara, cōuenit, etiā & ambulatio quēdā p̄pter imo-
dicas laudationū moras: q̄q̄ Cicero rarū incessum neq̄ ita lōgū p̄bat. Discursare vero, & q̄d Do-
mitius Apher de Sura Manilio dixit satagere, ineptissimū. Vrbaneq̄ Flauius Virginius intero-
gāuit de quodā suo antisophiste, quorū milia passū declamasset. Precipi & illud scio, ne ambulan-
tes aurtamur a iudicib⁹, sed sint obliqui pedes ad cōciliū nobis respiciētibus. Id fieri iudiciis pri-
uatis nō potest. Verū & breuiora sint spatia, nec auersi diu simus, interim tamē recedere sensim
datur. Quidā & resiliūt, q̄ est plane ridiculū. Pedis suppositio vt loco est opportuna (vt ait Cice-
ro) in cōrentionibus, aut incipiēdis, aut finiēdis, ita crebra & inepti est hoīs, & definit iudicē in se
cōuertere. Est & illa indecora in dextrū ac leuū iatus vacillatio alternis pedibus insistentiū. Lōgū
sime fugiēda mollis actio, qualē in Tityo Cicero dicit fuisse. Vnde & saltationis quoddam genus
Tityus est appellatū. Reprehēdēda est & illa frequens, & concitata in vtrāq̄ partē nuratio, quā in
Curione patre irririt & Iunius, quēris quis se linte loqueret, & Sicinius. Nā cū affidēte collega
qui erat p̄pter valerudinē & deligatus, & pluribus medicamētis propter dolorē artū delibutus,
multū se Curio ex more iactasset, Nūq̄ inq̄ Octāui college tuo gratiā referes, qui nisi fuisset istic,
hodie te muscē comedissent. Iactatur & humeri, q̄d vitium Demosthenes ita dicit emēdasse, vt cū
in angusto quodā pulpito stans diceret, hasta humero dependēs immineret, vt si calore dicēdi vi-
tare id excidisset, offensatione illa cōmoneretur. Ambulantē loqui ita demū oportet, si i causis pu-
blicis, in quibus sunt multi iudices, q̄d dicimus, quasi singulis inculcare peculiariter velimus. Il-
lud vero † resellendum, q̄ quidam reiecta in humerum toga, cum dextra sinum vsq̄ ad lumē
bos reduxerunt, vt sinistra gestum facientes † spatiantur & fabulantur, cum etiam leuam re-
stringere prolata longius dextra sit odiosum. Vnde moneor vt ne id quidem transeam ineptissimū
me fieri, cum inter moras laudationum, aut in aurem alicuius loquuntur, aut cum sodalibus iocā-
tur, aut nonnūq̄ ad libarios suos ita respiciunt, vt sportulā dicitare videātur. Inclinari ad iudicē
cū doceas, vtq̄ si id de quo loquaris sit obscurius, decet. Incūbere aduocato aduersis subselliis se-
denti, cōtumeliosum est. Reclinari etiā ad suos, & manib⁹ sustineri, nisi plane iusta fatigatio est, de-
licatum, sicut palā moneri excidētis, aut legere. Nā in his oibus & vis illa dicēdi soluitur, & frige-
scit affectus, & iudex parū sibi p̄stari reuerētiē credit. Trāsire in diuersa subsellia parū verecūdiū
est: Nā & Cassi⁹ Seuer⁹ vrbane aduersus hoc faciētes lineā poposcit. Et si aliquādo cōcitate itur,
nunq̄ nō frigide reditur. Multa ex iis quē p̄cepimus, mutari necesse est ab iis qui dicūt apud tribu-
nalia. Nā & vultus erectior vt eū apud quē dicitur spectet, & gestus vt ad eundem tendēs elatior
sit, necesse est, & alia quē occurrere etiā me tacente omnibus possunt. Itēq̄ ab iis qui sedētes agent
funt necessaria. Nā & dexter pes a leua iudicis sedētis proferendus est, & ex altera parte multi ge-
stus necesse est in sinistrū eant, vt ad iudicē spectēt. Equidē plerosq̄ & ad singulas clausulas sentē-
tiarum video affurgentes sibi, & nonnullos subinde aliquid etiā spatiantes, q̄d an deceat ipsi vide-
rint, cū id faciūt, nō sedentes agunt. Bibere, aut etiā esse inter agendū, q̄d multis moris fuit, & est
quibusdā, ab oratore meo procul abest. Nā si quis aliter dicendi onera perferre nō possit, nō ita mi-
n v

Vitia trepi-
dationis,
Pandore qd
supinitas
† indignatos:
Cleon Dissentit a
cicerōe
Pedū gest⁹
& corp⁹ vitia
Varicare
Domiti⁹ Apher
† Flauis
Satagere
Flauis Virg-
ni⁹ vrbane
dictum
Tityus.
Iulius.
† in liq̄re,
Iunij facete
dictū
Delibutus mu-
tis medicamē-
tis
† referendū,
† spatiantur
& fabulant
Propter uali-
tudine
Pulpito
Offensatione
la cōmonere
Inculcare
Peculiariter
Sportulā di-
ctare
Reclinari ac
suos
Sedētes agebi
in rebus immo-
rib⁹

Sportulam dicitare

INSTITUTIONVM ORATORIARVM

Duplex est miseratio

Infinito magis

Confessio

Vestes lamace ad miseratone mouendam

Inenarrabilis

Caput esse artis decere quod facias

Agitator

Argutias vulgo nona dicas

Destinati operis

Velut aura sollicitante

Duplex est tamē miseratio, altera est inuidia, qualis modo dicta de dānatiōe Philodami, altera est deprecatione demissior. Quare etiā si est in illis quoq; cātus obscurior, In coetu vero populi Ro, Nō enī hęc rixātis modo dixit, & Vos Albani tumuli. Neq; enī quasi inuocaret aut detestaretur locutus est, tamē infinito magis illa flexa & circūducta sunt. Me miserū, me infelicē. Et, Quid respō debo liberis meis? & Reuocare tu me in patriā potuisti Milo per hos, ego te in eadē patriā per eosdem retinere nō potero: Et cū bona C. Rabirii vno festertio addidit. O meū miserū acerbitq; praconium illa quoq; mire facit in peroratione velut deficientis dolore, & fatigatione cōfessio, vt p eodem Milone. Sed finis sit. Neq; enī p̄ lachrymis iā loqui possūm. Quē similit̄ verbis habere debet etiā pronūciationem. Possunt videri alia quoq; huius partis atq; officii, reos excitare, pueros atq; lere, p̄p̄nquos p̄ducere, vestes laniare, sed suo loco dicta sunt. Et quia in partibus causā etiā aliis est va rietas, satis appareat accōmodandā sententiis ipsi pronūciationē, sicut ostēdimus. Sed verbis quoq; qd nouissime dixerā, nō semper, sed aliquādo. An nō hęc Misellus & pauperculus, submissa atq; cōtracta, Fortis, & vehemēs, & latro, erecta & cōcitata voce dicēda sunt? Accedit enī vis & p̄prietas rebus tali adstipulatione, quē nisi adsit, aliud vox, aliud animus ostēdat. Quid? q; eadē verba mutata pronūciatione indicāt, affirmāt, exprobrāt, negāt, mirātur, indignātur, interrogāt, irri dent, eleuāt? Aliter enī dicit. Tu mihi quodcūq; hoc regni, & Cātādo tu illū? & tu ne ille Aeneas & Meq; timoris Argue tu Drance. Et ne morer, intra te q̄sq; vel hoc, vel aliud qd voler, per oēs af fectus verset, verū esse qd dicimus sciet. Vnū iā iis adiiciēdū est, cū p̄cipue in actione spectet deco rum, sepe aliud alios decere. Est enī latēs quēdā in hoc ratio, & inenarrabilis, & vt vere dictū est, caput esse artis decere qd facias, ita id nec sine arte est, nec totū arte tradī potest. In quibusdā virtu tes non habēt gratiā, in quibusdā vitia ipsa delectāt. Maximos actores comœdiarū Demetriū & Statoclem placere diuersis virtutibus vidimus. Sed illud minus mirū, q; alter deos, & iuuenes, & bonos patres, seruosq; & matronas, & graues anus optime: alter acres senes, callidos seruos, parasit os, lenones, & oīa agitatoria melius. Fuit enim natura diuersa. Nā vox quoq; Demetrii iucūdi or illius acrior erat. Annotādē magis p̄prietates, quē trāsferrī nō poterant, manus iactare, & dulces exclamations theatri causa producere, & ingrediendo ventū concipere veste, & nōnunq; dextro latere facere gestus, qd neminē aliū p̄ter Demetriū decuit. Namq; in hęc omnia, statura & mira specie adiuuabatur. Illū cursus & agilitas, & vel parū conueniēs personę risus, quē nō ignarus ra tionis populo dabat, & cōtracta etiā ceruicula. Quicquid horū alter fecisset, fœdissimum videret. Quare norit se quisq; nec tantum ex communibus p̄ceptis, sed etiam natura sua capiat consi lium formādē actionis. Neq; illud tamen est nefas, vt aliquem vel omnia vel plura deceant. Hu ius quoq; loci clausula sit eadē necesse est, q; ceterorū est, regnare maxime modū. Nō enī comœdiū esse, sed oratorē volo. Quare, nec in gestu plequemur oēs argutias, nec in loquēdo distinctionibus, rēporibus, f̄ffectionibus moleste vtēmur, vt si sit in scena dicendū. Quid igit facia? nō eā: ne nunc quidē Cū accessor vltro: an potius ita me cōparē, Nō perpeti meretricū cōrumelias: Hic enī du bitatione moras, vocis flexus, varias manū, diuersos nutus actor adhibebit. Aliud oratio sapit, nec vult nimīū esse cōdita. Actione enī cōstat, nō imitatione. Quare nō in merito reprehēdit pronūcia rio vultuosa, & gesticulationib; molesta, & vocis mutationib; resultās. Nec inutiliter ex gręcis ve teres trāstulerūt, qd ab his sumptū Lenas Popili; potuit, esse hāc fociosam actionē. Optime igitur idē, qui omnia, Cicero p̄ceperat, quē supra ex oratore posui. Quib; similia in Bruto de M. Anto nio dicit. Sed iā recepta est actio paulo agitator etiā, & exigūt, & quibusdā partibus conuenit, ita tamē temperāda, ne dū actoris captamus elegantiam, perdamus viri boni & grauis auctoritatem, M. FABII QVINTILIANI DE INSTITVTIONE ORATORIA LIBER DVO. DECIMVS, CVIVS HOC PROXIME SEQVITVR. PROOEMIVM.

Entum est ad partem operis destinati longe grauissimam. Cuius equi dem onus, si tantū opinione prima cōcipere potuissē, quāto me pre mi ferens sentio, maturius cōsuluissē vires meas. Sed initio pudor o mittēdi quē promiserā tenuit, mox q̄q; per singulas quoq; partes labor cresceret, ne perderē quē iā effecta erāt, per omnes difficultates animo me sustentaui. Quare nūc quoq; licet i maiori q; vnq; mole p̄mar, tamē prospiciēti finē mihi constitutū est vel deficere potius, q; desperare. Fe fellit autē q; initiū a paruis ceperamus, mox velut aura sollicitante pro uecti longius, dū tantū nota illa, & plerisq; artium scriptoribus tractata p̄cipimus, nec adhuc a littore p̄cul videbamur, & multos circa velut

Modus i oibus regnat. affectibus.

Maturius.

Imaioi q; vnq; moles premat.

Handwritten notes at the bottom of the page.

LIBER. XII.

isde se ventis credere ausos habebamus. Iā cū eloquēdi rationē nouissime repertam, paucissimiq; tētatam ingressi fumus, iarus qui iā p̄cul a portu recessisset, reperiebatur. Postq; vero nobis ille, i fratris quē quē istituebam, orator, a dicēdi magistris dimissus, aut suo iā ip̄tu fertur, aut maiora sibi auxi iam procul lia ex ipsis sapiētiē penetratib; peti, q; i altū sum? ablati, sentire cōepim. Nūc celū vndiq; & vndi a portu res q; potus. Vnū mō in illa imēsa vastitate cernere videmur. M. Tulliu, qui tamē ipse quīs tanta atq; cessisset, ra ita instructa naue hoc mare ingressus, cōtrahit vela, inhihetq; remos, & de ipso demū genere dicē piebatur, di, quo sit vsurus perfectus orator, satis habet dicere. At nostra temeritas, etiā mores ei conabit i simus, dare, & assignabit officia. Ita nec antecēdētē consequi possūmus, & lōgius etiā est, vt res feret. Probabilis tamen cupiditas honestorum, & tutioris audaciē est tentare, quibus paratior venia est.

NON POSSE ORATOREM ESSE NISI VIRVM BONVM. CAP. I.

It ergo nobis orator, quē instituiamus, is qui a M. Catone finitur, vir bonus dicē Orator qd di peritus. Verū id qd ille posuit prius, & ipsa natura potius ac maius est, vtiq; sit. vir bonus. Id nō eo tantū, q; si vis illa dicēdi malitiā instruxerit, nihil sit publi i vt cis priuatiq; rebus perniciosius eloquētia, nosq; ipsi qui p virili parte conferre aliqd ad facultatē dicēdi conari sumus, pessime mereamur de rebus humanis, si latroni cōparemus hec arma, nō militi. Quid de nobis loquor? Rerū ipsa natu ra in eo qd p̄cipue idulisse homini videtur, quoq; nos a ceteris animalib; separasse, nō parēs, sed nouerca fuerit, si facultatē dicēdi, fociā scelerū, aduersam innocētiē, hostē veritatis inuenit. Mutos enim nasci, & egere omī ratione fatius fuisset, q; puidētiē munera in mutuā perniciem cōuertere. Lōgius tēdit hoc iudiciū meū. Neq; enī tātū id dico, cū q; sit orator, virū bonū esse oportere, sed ne futurū qdē oratorē nisi virū bonū. Nā certe, neq; itelligētiā cōcesseris iis, q; pposita honestorū ac turpiū via, peiorē sequi malint, neq; prudentiā q; in grauissimas frequētē legū, semper vero mala: cōscientiē poenas a semetipsis improuiso rerū exitu induant. Q; si neminē malū esse nisi stultū es dem, nō modo a sapiētibus dicit, sed vulgo quoq; semper est creditū, certe nō fiet vnq; stultus ora tor. Adde q; ne studio quidē operis pulcherrimi vacare mēs, nisi oibus vitis libera potest. Prīmū q; in eodē pectore nullū est honestorū turpiūq; colorium: & cogitare optima simul & deterrima, nō magis est vnus animi, q; eiusdē hominis bonū esse ac malū. Tū illa quoq; ex causa, q; mentē tā tē rei intentā vacare omnibus aliis etiā culpa carētibus curis oportet. Ita demū enim libera, ac to ta, nulla distringēte atq; alio ducētē causa, spectabit id solū ad qd accingitur. Q; si corporē nimia cura, & sollicitior rei familiaris diligētia, venādī voluptas, & dari spectaculis dies, multum studiis auferūt (Huic enī rei perit rēpus quodcūq; alteri datur) qd putamus facturas cupiditatē, avari tiam, inuidiā: quarū impotētissime cogitationes somnos etiā ipos, & illa per quietē visa perturbāt. Nihil est enim tā occupatū, tā multiforme, tot ac tā variis affectib; cōcūsum atq; laceratū, q; ma

Egregia setētia.

Oratorē for re nō posse q; vir bonus non sit. Rō prima: Secunda, Tertia. Quarta.

Impotētissime cogitationes

Ille p quietē uita

Amor laudis precipue ac cuit ad corp ditatē litterarum.

Nona: Decima: Cōceptū

Orationis officij orato ris

Secūdu debita rerū dignitat

Obstinatus con traueritatē

Cōuincam hui amentiam

Reclamari m hi. in co. sc. r clamare

la mens. Nā & cū inuidiatur, spe, curis, labore distringit: & iā cū sceleris compos fuerit, sollicitudī ne p̄nitētia, poenarū omnīū expectatione torquetur. Quis inter hęc literis, aut vlli bonę arti cul tus: nō hercle magis q; frugibus in terra sentibus ac rubis occupata. Age, nō ad p̄ferēdos studio rum labores necessaria frugalitas: Quid ergo ex libidine ac luxuria spei? Nō p̄cipue acuit ad cupi ditatē literarū amor laudis? Nū igit malis esse laudē curę putamus? Iā hōc quis nō videt, maximā partē orationis in tractatu aequi boniq; cōsistere? Dicit ne de iis secundū debitā rerū dignitatem malus atq; iniquus? Deniq; vt maximā partē q̄stiois eximā, demus id qd nullo modo fieri potest, idē ingenii, studii, doctrinę pessimo, atq; optimo viro, vter melior dicet orator: nimitū qui homo quoq; melior. Nō igitur vnq; malus idē homo, & p̄fectus orator. Nō enī p̄fectū q̄q; quo meli⁹ est aliud. Sed ne more Socraticorū nobismetipsis respōsum finxisse videamur, sit aliq; adeo cōtra ve ritatē obstinatus, vt audeat dicere eodē ingenio, studio, doctrina p̄ditū nihilō deteriorē futurū ora torē malū virū q; bonū. Cōuincamus huius quoq; amētīā. Nā hoc certe nemo dubitabit, oēm ora torē id agere, vt iudici q; pposita fuerint, vera & honesta videant. Vtrū igit hoc facili⁹ bonus vir psuadebit, an malus? Bonus quidē, & dicit sepius vera atq; honesta. Sed etiā siquādo aliquo duct⁹ officio qd accidere, vt mox docebimus, potest falso hęc affirmare conabit, maiore cū fide necesse est audiat. At malis hoibus ex cōtēptu opinionis, & ignorātia recti nonnūq; excidit ipsa simula tio. Inde immodeste pponit, sine pudore affirmāt. Sequit̄ in iis q; certū est effici nō posse, deformis pertinacia & irritus labor. Nā sicut in vita, in causis quoq; spes improbas habet. Frequenter autē accidit, vt iis etiā vera dicētib; fides desit, videaturq; talis aduocat⁹ male causę argumētū. Nūc de iis dicēdū est, quē mihi quasi cōspiratione quadā vulgi reclamari videntur. Orator Demosthe nes nō fuit? Atqui malū virū accepim⁹. Non Cicero: atqui huius quoq; mores multi reprehēde

runt. Quid agam? magna respōsi inuidia subeunda, mitigandę sunt prius aures. Mihi enī nec De-
 mosthenes tā graui morum dignus videtur inuidia, vt omnia quę in eū ab inimicis cōgesta sunt
 nes Cicero credā, cū & pulcherrima ei⁹ i rep. cōsilia, & finē vite clarū legā. Nec M. Tullio defuisse video in vl-
 q̄ an sint la parte cuius optimi voluntatē. Testimonio est actus nobilissime consulatus, integerrime provin-
 oratores ha cīa administrata, & repudiatus vigintiuratus, & ciuilibus bellis, quę in atate eius grauissima in-
 bendi. ciderunt, neq; spe, neq; metu declinatus animus quo minus optimis ideo resp. se iungeret. Parum
 cūq; fortis videt quibusdā, quibus oprime respōdit ipse, nō se timidū in suscipiēdis, sed in puidēdis pi-
 culis, qd̄ pbauit morte quoq; ipsa, quā prestātissimo suscepit aīo. Q; si defuit iis viris summa vir-
 tus, sic querētibus an oratores fuerint, respōdebo, quo mō Stoici, si interrogētur an sapiēs Zeno, an
 Cleanthes, an Chrysippus, ipsi respōdeant, magnos quidē illos ac venerabiles, non tamē id qd̄ na-
 tura hoīs summū habebat, cōsecutos. Nā & Pythagoras, nō sapiētē se, vt quī ante eū fuerunt, sed
 studiosum sapiētē vocari voluit. Ego tamē secūdū cōmunē loquēdi cōsuetudinē sepe dixi, dicāq;
 perfectū oratorē esse Ciceronē, vt amicos & bonos viros, & prudentissimos dicimus vulgo, quorū
 nihil nisi perfecte sapiēti datur. Sed cū pprie, & ad legē ipsam veritatis loquēdū erit, eū querā ora-
 torē quē & ille q̄rebat. Q; enī stetit eū in fastigio eloquentie fateor, ac vix quid adici potuerit
 inuenio, fortasse inuēturus qd̄ adhuc abscessurū putē fuisse: Nā fere sic docti iudicauerūt, plurimū
 in eo virtutū, nō nihil fuisse vitiorū, & se ipse multa ex illa iuuenili abundātia coercuisse testatur,
 tamē quādo nec sapiētis sibi nomē minime sui cōtēptor asseruit, & melius dicere certe data lōgio
 re vita, atate ad se cōponēdū seueriore potuisset, nō maligne crediderim defuisse ei summā illā,
 ad quā nemo ppius accessit. Et licebat si aliud sentirē, fortius id liberiusq; defendere. An vero M.
 Antonius neminem a se visum eloquentem, quod tanto minus erat, professus est, ipse etiam M.
 Tullius q̄rit adhuc eū, & tātū imaginat ac fingit, ego nō audeā dicere aliqd̄ in hac q̄ sup̄est eter-
 nitate inueniri posse, eo qd̄ fuerit, pfectus: Trāseo illos q̄ Ciceroni ac Demostheni ne in eloquētia
 qd̄ fati tribuūt: q̄q; neq; ipsi Ciceroni Demosthenes satis videat esse pfectus, quē dormire ite-
 rim dicit, nec Cicero Bruto Caluocq; qui certe cōpositionē illius etiā apud ipsum reprehēdūt, nec
 Afimius uterq; Afimio vtriq; qui vitia orationis eius etiā inimice pluribus in locis insequūtur. Concedamus sane
 Summe di- qd̄ minime natura patitur) repertū esse aliqū malū virū summe disertū, nihilo tamē minus ora-
 ferē nisi sit torē eū negabo. Nā nec oībus q̄ fuerint manu prōpti, viri fortis nomē cōcesserim, q̄ sine virtute
 bonus non itelligi nō pōt fortitudo. An ei q̄ ad defendēdas causas aduocaf, nō est opus fide, quā nec cupidī
 erit orator tas corrūpat, nec gratia auertat, nec met⁹ frāgat, sed p̄ditorē, trāsfugā, p̄uaricatorē, donabim⁹ ora-
 habendus. toris illo sacro noīe! Q; si mediocrib⁹ etiā patronis cōuenit hęc, q̄ vulgo dicit bonitas, cur nō ora-
 Qualis quā tor ille q̄ nōdū fuit, sed p̄t esse, tā sit morib⁹ q̄ dicēdi virtute pfectus! Nō enī foresem quādā istī
 tulsq; sit ora tuim⁹ operā, nec mercenariā vocē, nec vt asperioribus verbis parcam⁹ nō inutile sane litū aduo-
 tor. catū, quē deniq; caudicū vulgo vocāt, sed virū cū īgeniū natura p̄stātē, tū vero tor pulcherrimas
 Oratoris of larē, p̄fectūq; vndiq; optima sentiētē, optimeq; dicētē. In hoc quota pars erit, q̄ aut innocētes tue
 ficia. bitur, aut improborū scelera cōpescet, aut in pecuniariis q̄stionibus veritati cōtra calūniā aderit.
 Sūmus ille quidē in iis quoq; fuerit, sed in maiorib⁹ clarius elucebit, cū regēda senatus consilia, &
 popularis error ad meliora ducēdus. An nō talē quēdā videtur finxisse Virgilius, quē in seditiōe
 vulgi iā faces & saxa iaculātis, moderatorē dedit aī: Tū pietate grauē ac meritis si forte virū quē
 Cōspexere, silent, arrectisq; auribus adstāt. Habem⁹ igit ante oīa virū bonū, post hęc adiecit dicē-
 di peritū. Ille regit dictis aīos & p̄ctora mulcet. Quid: nō in bellis quoq; idē ille vir, quē istituim⁹
 si sit ad plū milies cohortādus, ex mediis sapiētē p̄ceptis orationē trahet! Nā quo modo pugnā in
 euntib⁹ tot simul met⁹ laboris, doloris, postremo mortis ipsi⁹ exciderint, nisi in eorū locū pietas, &
 fortitudo, & honesti p̄sens imago, successerit! Quę certe meli⁹ psuadebit aliis, qui prius psuaserit
 sibi Prodit enī se, q̄libet custodiāt simulatio, nec vnq; tāta fuerit eloquēdi facultas, vt non titubet
 ac hęc rear, quoties ab animo verba dissentiūt. Vir autē malus, aliud dicat necesse est q̄ sentiat. Bo-
 nos nūq; honestus sermo deficiet, nūq; rerū optimarū (nā iudē etiā prudētes erūt) inuētio, q̄ etiā si
 lenociniis destituta sit, satis tamē natura sua ornat, nec q̄q; nō diserte, qd̄ honeste dicit. Quare iu-
 uētus, imo oīs atas (neq; enī rectę volūrati serū est tēpus vllū) totis mētib⁹ huc tēdam⁹, i hoc el-
 Eloquentiā borem⁹, forsan & cōsumare cōtingat. Nā si natura nō phibet & esse virū bonū, & esse dicēdi pitū,
 non misceri cur nō aliq; etiā vn⁹ vtrūq; cōseq; possit: cur aut nō se q̄q; speret fore illū aliqū: ad qd̄ si vires īge-
 cum vitiis nū nō successerint, tū ad quē vsq; modū p̄cesserimus, meliores erimus ex vtroq;. Hoc certe profus
 mentis, eximatur animo, rerū pulcherrimā eloquētiā cum vitiis mētis posse misceri. Facultas dicendi, si

Aetus nobilissi-
me cōsulatus

Vigintiuratus a Cicero
ne repudiatus

Neq; spe neq;
metu declinat⁹
animus

Venerabiles

Afimus uterq;

Ei q̄ ad defendē-
das causas aduo-
catur.

Prodit se q̄libet
custodiāt simulatio

Vir malus, aliud
dicat necesse ē
quā sentiat

Recte uoluntati nullū
tempus secum est

In malos incidit, & ipsa iudicāda est malū, peiores enī illos facit, quib⁹ cōtingit. Videor mihi autē
 dire quosdā (nec enī deerūt vnq; qui disertū esse q̄ boni malint) illa dicētes. Quid ergo tātū artis
 est in eloquētia: cur tu de coloribus, & difficiliū casuarū defensione, nō nihil etiā de cōfesso loquar
 tus es, nisi aliquādo vis & facultas dicēdi expugnat ipsam veritatē? Bonus enī vir nō agit nisi bo-
 nas causas, eas porro etiā sine doctrina fati per se tuet veritas ipsa. Quibus ego cū de meo primū
 opere respōdero, etiā pro boni viri officio, siquādo eū ad defensionē nocētis ratio duxerit, satiffa-
 ciā. Pertractare enī quo modo aut p̄ falsis, aut etiā pro iustis aliquādo dicat, nō est inutile, vel pro-
 pter hoc solū, vt ea facili⁹ & deprehēdamus & refellam⁹, quēadmodū remedia melius adhibebit,
 cui nota q̄ nocēt fuerint. Neq; enī Academicū cū in vtrāq; differūt partē, nō secūdū alterā viuūt.
 Neq; Carneades ille, q̄ Romę audire Cētorio Catone, nō minorib⁹ viribus cōtra iustitiā dicitur
 differuisse q̄ pridie p̄ iustitiā dixerat, iniustus ipse vir fuit. Verū & virtus qd̄ sit, aduerla et malitia
 detegit, & aequitas sit ex iniqui cōtēplatione manifestior, & plurima cōtrariis pbatur. Debēt ergo
 oratori sic esse aduersariorū nota cōsilia, vt hostiū imperatorū. Verū & illud qd̄ prima p̄positione
 durū videt, potest asferre ratio, vt vir bonus in defēsiōe causę velit auferre aliquādo iudici verita-
 tē. Qd̄ si quis a me pponi mirabit⁹ q̄q; nō est hęc mea pprie sentētia, sed eorū quos grauissimos sa-
 piētē magistrōs atas vetus credidit sic si iudicet, plerāq; esse quę nō tā factis q̄ causis eorum vel
 honesta sūt, vel turpia. Nā si hominē occidere sepe virtus, liberos necare nōnūq; pulcherrimū est
 asperiora quēdā adhuc dictū, si cōmunis vtilitas exegerit, facere cōcedit, ne hoc quidē nudū est in-
 tuēdū, qualē causam vir bonus, sed etiā quare, & qua mēte defendat. Ac primū cōcedant mihi oēs
 oportet, qd̄ Stoicorū quoq; asperrimū cōstitētur, facturū aliquādo bonū virū, vt mendaciū dicat, &
 quidē nōnūq; leuioribus causis, vt in pueris agrorātib⁹ vtilitatis eorū gratia multa fingim⁹, mul-
 ta nō facturi p̄mittimus, nedū si ab hoīe occidēdo grassator auertēdus sit, aut hostis p̄ salute pa-
 trię fallēdus, vt hoc qd̄ alias in seruis quoq; reprehēdendū est, sit alias in ipso sapiētē laudādū. Id
 si constiterit, multa iā video posse euenire, p̄pter quę orator bene suscipiat tale causę genus, quale
 remora ratione honesta nō suscepisset. Nec hoc dico, quia seueriores sequi placet leges pro patre
 fratre, amico periclitātibus, tametsi nō mediocris hēsitatō est, hinc iustitię p̄posita imagine, inde
 pietatis, nihil dubiū relinquamus. Sit aliq; infidiatu tyrāno, atq; ob id reus, vtrū ne salutū eū nolet
 is qui a nobis finitur orator: an si tuendū suscepit, nō tā falsis defendet, q̄ qui apud iudices ma-
 lā causam tuetur! Quid si quēdā benefacta damnaturus est iudex, nisi ea nō esse facta cōuicerim⁹,
 non vel hoc modo seruabit orator, non innocētē modo, sed etiā laudabilē ciuem. Quid, si quādā
 iusta natura, sed cōditione tēporū inutilia ciuitati sciemus: Nōne vtemur arte dicēdi, bona quidē,
 sed malis artibus simillima? Ad hoc nemo dubitabit, quin si nocētes mutari in bonā mēte aliquo
 modo possim⁹ (sicut posse iterdū concedit) alios esse eos magis & resp. hęc q̄ p̄mitti. Si liqueat igitur
 oratori futurū bonum virū, cui vera obiciētur, non id aget, vt saluus sit. Da nūc vt crimine mani-
 festo prematur dux bonus, & sine quo vincere honeste ciuitas nō possit, nōne ei cōmunis vtilitas,
 oratorē aduocabit? Certe Fabriciū Cornelii Rufinū, alioqui & malū ciuem, & sibi inimicū, tamē Fabriciū nō
 quia vtilē sciebat ducē, imminente bello, palā consulē suffragio suo fecit, atq; id admirantibus qui-
 busdā respōdit, a ciue se spoliari malle, q̄ ab hoste venire. Ita hic si fuisset orator, nō defendisset etiā ac dictum,
 dem Rufinū vel manifestū peculatus reū? Multa dici possent similia, sed vel vnum ex iis quodlibet
 sufficit. Non enī agimus, vt istud illi, quē formam⁹, viro sit sepe faciēdū, sed vt si talis coegerit ra-
 tio, sit tamen vera finitio, oratorē esse virum bonū dicēdi peritum. Precipere vero ac discere quo
 modo etiā p̄ probatione difficilia tractent, necesse est. Nā frequētē etiā optime causę similes sunt
 malis, & innocēs reus multis verisimilibus premit. Quo fit, vt eadē actionis ratione defendendus
 sit, quasi nocēs esset. Iā innumerabilia sunt bonis causis malisq; cōmunia, testes, literę, suspitiones,
 opiniones. Non aliter autem verisimilia, q̄ vera & confirmantur, & refellūtur. Quapropter vt res
 feret, flectetur oratio manente honesta voluntate.

COGNOSCENDA ESSE ORATORI QVIBVS MORES FORMENTVR. CAP. II. oratio
 Vādo igit orator est vir bon⁹, is autē citra virtutē intelligi nō pōt, virtus etiā si
 quosdā ipetus a natura sumit, tū p̄ficiēda doctrina est: mores autē oīa oratori sū na perficit.
 diis erūt excolēdi, atq; oīs honesti iustiq; disciplina p̄tractāda, sine qua nemo nec Mores non
 vir bonus esse, nec dicēdi perit⁹ potest, nisi forte accedam⁹ iis, q̄ natura constare sola natura
 mores, & nihil adiuuari disciplina putat. Scilicet vt ea quidē, q̄ manu fiūt, atq; constant,
 eorū cōtēptissima, cōstitēant egere doctorib⁹, virtutē vero, qua nihil hoī quo ad
 deos imortales ppius accederet, datū est obuiā & illaboratā tātū ga nati sum⁹ habeam⁹. Abstīnēs laus,

Nocētū defēsiō-
nem

Virtus
Malitia

Si ab homine occi-
dendo auertēdū
sit crassator

Nedum

Nocentes mutari
in bonā mēte
vulgo a buē
buiat

Premi crimine
manifesto

Citra i. fite

Tractatu

Transio hoc

Primis labris
de gustauit

Noe optinet ut &c

Ciuile uirum
exhibeat

Studia litterarum
in porticus &
gymnasia pri
mum mox in
conuictus scho
laru recesserunt

Velut rebus re
petitis

Philosophia
diuisio

Ut ordine retro
agamus

Dialectica .i.
disputatrix

Tractatus aeg
& boni

Omnis questio
iuris in quo
fita est

Redundat .i. ptinet

Sapientia ora
tori ppria.

Orator fit
sapiens Ro.

Ethici au
tores euol
uedi.

Oprat mo
ralia ab ora
tore tracta
ri.

Dialectica
ad oratore
pertinet.

In numero.

Dialectice
vltus.

Ethice tota
oratoris est

In genere
iudiciali.

Deliberati
uo.

Quin.
Demotra
tiu.

Aurium te
nus.

Generalis
questio.

Iuris qstio
ad oratores
pertinet.

erit qui qd sit abstinentia ignorarit: Et fortis, qui metus doloris, mortis, superstitionis, nulla ratio ne purgauerit: Et iustus, qui equi bonique tractatu, qui leges, qui natura sunt oibus date, queque pprie po pulis & getibus constitute, non eruditore aliquo sermone tractauerit: O qui istud parui putat, quibus tam facile videtur: Sed hoc trahere, de quo neminem, qui literas vel primis (ut aiunt) labris degustarit, dubitaturum puto, ad illud sequens reuertar, ne dicendi quidem satis peritum fore, qui non & nature vim omnem penitus perspexerit, & mores preceptis ac ratione formarit. Neque enim frustra in tertio de oratore libro, L. Crassus cuncta que de aquo, iusto, vero, bono, deque iis que sunt contra posita, dicuntur, propria esse oratoris affirmat, ac philosophos cum ea dicendi viribus tuentur, uti rhetorum armis, non suis. Idem tamen confitetur etiam illud est, quod Cicero pluribus libris & epistolis testatur, dicendi facultatem ex intimis sapientie fontibus fluere: idemque aliquandiu preceptores eosdem fuisse morum atque dicendi. Quapropter hec exhortatio mea non eo pertinet, ut esse oratorum philosophum velim, quando non alia vite secta longius a ciuilibus officiis, atque ab omni munere oratoris recessit. Nam quis philosophorum aut in iudiciis frequens aut clarus in concionibus fuit: Quis denique in ipsa, quam maxime plerique eorum vitanda precipiunt, reip. administratione versatus: Atque ego illi quem instituo, Romanum quandam velim esse sapientem, qui non secretis disputationibus, sed rerum experientis atque operibus vere ciuilem virtutem exhibeat. Sed quia, deserta ab iis qui se ad eloquentiam contulerunt, studia sapientie, non iam in actu suo, atque in hac fori luce versantur, sed in porticus & gymnasia prima, mox in conuentus scholarum recesserunt, id quod est oratori necessarium, nec a dicendi preceptoribus traditur, ab iis petere nimirum necesse est, apud quos remanet, euoluendi penitus auctores, qui de virtute precipiunt, ut oratoris vita cum scientia diuinarum rerum sit humanarumque coniuncta. Que ipse quanto maiores ac pulchriores videretur, si illas si doceret qui etiam eloqui prestantissime possent. Vtinamque sit tempus vniuerso, quo perfectus aliquis (qualis optamus) orator hac parte superbo nomine & vitiis quorundam bona eius corruptentium inuisam videret sibi, ac velut rebus repetitis in corpus eloquentie adducatur. Que quidem cum sit in tres diuisa partes, naturalis, moralis, rationalis, que tandem non est cum oratoris opere coniuncta: Nam ut ordinem retro agamus, de vltima illa que tota versatur in verbis, nemo dubitauerit, si & proprietates vocis cuiusque nosse, & ambigua aperire, & perplexa discernere, & de falsis iudicare, & colligere ac resolueri que velis, oratoris est, que ea non tam est minute atque concise in actionibus vtendum, quam in disputationibus, quia non docere modo, sed mouere etiam ac delectare audientes debet orator, ad quod impetu quoque & viribus ac decore est opus, ut vis animi maior est altis ripis, multoque gurgitis tractu fluenti, quam tenuis aque, & obiectu lapillorum resulat. Et ut palestrici doctores illos quos inuenos vocant, non ideo dicuntur tradunt, ut iis oibus si quid didicerunt, in ipso ludicram certamine vtatur, plus enim potest, & firmitate, & spiritu agitur, sed ut subsit copia illa, ex qua vniuersum aut alterum, cuius se occasio dederit, efficiat: Ita hec pars dialectica, siue illa dicere malimus disputatricem, ut est vtilis sepe, & finitionibus, & comprehensionibus, & separandis que sunt differentia, & resoluenda ambiguitate, & distinguendo, diuidendo, implicando, ita si totum sibi viderit in foro certamine, obtinuit melioribus, & sectas ad tenuitatem suam vires ipsa subtilitate consumet. Itaque reperias quosdam in disputando mire callidos, cum ab illa vero cauillatione discesserint, non magis sufficere in aliquo grauiore actu, quam parua quedam animalia, que in angustis mobilibus, capto deprehenduntur. Nam quidem pars illa moralis que dicitur Ethice, certe tota oratori est accommodata. Nam in tanta causarum (ut superioribus libris diximus) varietate cum alia coniectura queratur, alia finitionibus concludatur, alia iure summoueant, vel transferantur, alia colligantur, vel ipsa inter se concurrant, vel in diuersum ambiguitate ducantur, nulla fere dici potest, cuius non parte in aliqua tractatus equi & boni reperiant. Pleraque vero esse que nescit, que totum in sola qualitate consistant: In consiliis vero, que ratio suadendi est ab honesti questione seposita: Quod illa etiam pars tertia, que laudandi ac vituperandi officiis continetur: Neque in tractatu recti prauique versatur. An de iustitia, fortitudine, abstinentia, temperantia, pietate non plurima dicit orator: Sed ille vir bonus, qui hac non vocibus tantum sibi nota, atque nominibus aurium tenus in vsum lingue perceperit, sed qui virtutes ipsas mente complexus, ita sentiet, nec in cogitando ita laborabit, sed que sciet vere dicet. Cum autem sit omnis generalis questio speciali potior, quia vniuerso partes continentur, non vti que accedit parti que vniuersum est, perfecto nemo dubitabit generales questiones in illo maxime studiorum more versatas. Nam vero cum sint multa propriis breuibusque comprehensionibus finienda, vnde etiam status causarum dicitur finitiuus, nonne ad id quoque instrui ab iis qui plus in hoc studio dederunt, oportet: Quid non questio iuris omnis, aut verborum proprietate, aut equi disputatione, aut volutatis coniectura continetur: quorum pars ad rationale, pars ad moralem tractatum redundat. Ergo natura mixta est

omnibus istis oratio, que quidem oratio est vere. Nam ignara quidem huiusce doctrine loquacitas et re necesse est, ut que vel nullos, vel falsos duces habeat. Pars vero naturalis cum est ad exercitationem di Physica ora cendi tanto ceteris vberior, quanto maiore spiritu de diuinis rebus quam humanis loquendum est, tum il toris est lam etiam moralem, sine qua nulla esse (ut docuimus) oratio potest, tota complectitur. Nam si regitur Ethicag, prouidentia mundus, administranda certe bonis viris erit resp. Si diuina nostris animis origo, tenden dum ad virtutem, nec voluptatibus terreni corporis seruiendum. An hoc non frequenter tractabit ora tor: Nam de augurum responsis, religione que omnia, de quibus maxima sepe in senatu consilia versata sunt, idemque non erit ei differendum: Si quidem (ut nobis placet) futurus est vir idem ciuilis. Que denique intelligi sal Pericles tem potest eloquentia hominis optima nescitis: Hec si ratione manifesta non essent, exemplis tamen Anaxagore credideremus. Si quidem & Pericles, cuius eloquentie etiam si nulla ad nos monimenta venerunt, vim tamen auditor, quandam incredibilem cum historicis, tum etiam liberrimum genus hominum comici veteres tradunt, Anaxago Demosthe re Physici constar auditoris fuisse, & Demosthenem principem omnium grecie oratorum dedisse operam Pla nesPlatonis toni. Nam M. Tullius non tantum se debere scholis rhetorum, quantum Academicis spatium, frequenter ipse Tullius aca testatus est. Neque se tanta in eo vniuerso sudis exoritur, que secta conferre plurimum eloquentie possit, demicorisi que ea non inter multos potest esse contentio. Nam Epicurus in primis nos a se ipse dimittit, qui fugere que secta omne disciplinam navigatione quam velocissima iubet. Neque vero Aristippus summum in voluptate cor eloquentie plus confes toris bonum ponens, ad hunc nos laborem adhortetur. Pyrrho quidem quas habere in hoc opere partes po test, cui iudices esse apud quos verba faciat & res per quo loquat, & senatum in quo sit dicenda senten tia, non liquebit: Academia quidem vtilissimam credit, que mos in vtraque parte differendi ad exercitatio nem forensium causarum primum accedat. Adiciunt loco probationis, que ea prestantissimos in eloquentia viros ediderit. Peripatetici studio quoque se quodam oratorio iactant. Nam thetis dicere exercitationis gratia fere ab iis est institutum. Stoici sicut copiam nitorumque eloquentie fere preceptoribus suis defuisse concedant ne cesse est, ita nullos, aut pbare acris, aut concludere subtilis concedunt. Sed hec inter ipsos, que velut sacramento rogati, vel etiam superstitione constricti, nefas ducunt a suscepta semel persuasione discedere, Peripatetici Oratori vero nihil est necesse in cuiusque iurare leges. Maius enim est opus atque prestantius ad quod ipse te Stoici, dit, & cuius est velut candidatus: siquidem est futurus tum vite, tum etiam eloquentie laude perfectus. Quare in exemplum bene dicendi facillimum queque proponet sibi ad imitandum, moribus vero formandis que honestis sima precepta, rectissimamque ad virtutem viam deliget. Exercitatione quidem vtetur omni, sed tamen erit plu rimus in maximis quibusque ac natura pulcherrimis. Nam que potest materia reperiri ad grauiorem copiosam que dicendum magis abundans, quam de virtute, de reip. de prouidentia, de origine animorum, de amicitia: Hec sunt quibus mens pariter atque oratio insurgat, que vere bona, que mitiget metus, que reat cupiditates, eximat nos opinionibus vulgi, animique celestis: Neque ea solum que talibus disciplinis continentur, sed magis etiam que sunt tradita antiquis, dicta, ac facta scilicet, & nosse, & animo semper agitare conuenit. Que pre Exempla vira cetero nusquam plura maioraque, quam in nostre ciuitatis monimentis reperient. An fortitudinem, fidem, iustitiam, tutum in Rom corinentiam, frugalitatem, contemptum doloris ac mortis, melius alii docebunt quam Fabricii, Curii, Reguli, manis: Decii, Mutii, alique innumerabiles: Quatum enim greci preceptis valent, tantum Romani (quod est maius) exemplis. Tatumque non cognatis id e rebus admoneri, qui non modo proximum tempus, lucemque presentem intruere satis credat, sed omnem posteritatis memoriam, spatium vite honeste, & curriculum laudis existimet. Hinc mihi ille iustitie haustus bibat, hinc sumptam libertatem in causis atque consiliis preter. Neque erit perfectus orator, nisi qui honeste dicere & sciet, & audebit.

NECESSARIAM IURIS CIVILIS ORATORI SCIENTIAM. CAP. III.

Vris quoque ciuilibus necessaria huic viro scientia est, & morum ac religionum eius reip. que capesset: Nam qualis esse suasor in consiliis publicis priuatisve poterit, tot rerum quibus precipue ciuitas continetur, ignarum: Quo autem modo patronum se causarum non falso dixerit, que quod est in causis potestissimum, sit ab altero petiturus, pene non dissimilis iis que poetarum scripta pronunciant: Nam quodammodo mandata preteret, & ea que sibi a iudice credi postulaturus est, aliena fide dicet, & ipse litigantium auxiliator egebit auxilio. Quod ut fieri nonnumquam minore incommodo possit, cum domi precepta & composita, & sicut cetera que in causa sunt, in discendo cognita ad iudicem preteret, que fiet in iis questionibus que subito inter ipsas actiones nasci solent: non deformiter respectet, & inter subleuia minores aduocatos interroget: Potest autem satis diligenter accipere, que tum audiet cum ea dicenda sunt: aut fortiter affirmare, aut ingenue per suis dicere: Possit in actionibus, que in altercatione, vbi occurrendum continuo, nec libera ad discendum mora est: Quid si forte perierit iuris ille non aderit: quod si quis non satis in ea re doctus, falsum aliquid subiecerit: Hoc

Physica ora
toris est

idemque

Pericles

Anaxagore

Demosthe

nesPlatonis

Tullius aca

demicorisi

que secta

eloquentie

plus confes

rat.

Epicurus:

Aristippus:

Pyrrhon

Pyrrhones:

Academicis:

Peripatetici

Stoici,

Consepto fo
ri

Quas habere
in hoc opera
partes potest

Sacramento r
gati aut susp
tione constricti

A suscepta se
mel persuasione
discedere.

Cuius uelut
candidatus

Moribus formandis

Rei. p. qm ca
pesset

percepta:

Quod credit &c. Nota usum illius. quod Ad arculas sedere Pragmaticus quid

enim est maximū ignorātie malū qd credit eū scire q moneat. Neq ego sum nostri moris ignarus, oblitusve eorū qui velut ad arculas sedēt. & tela agētib⁹ subministrāt, neq idē grecos quoq ne scio factitasse, vnde nomē iis Pragmaticorū datū est. Sed loquor de oratore, qui nō clamorē modo suū causis, sed oīa q pfutura sunt debet. Itaq eū nec inutile si ad horā forte cōsiterit, neq i testat

Dimertacula defidat Albū & rubrica

Formularij Legulei

In publico tristes. domidis

Soluti captant auctori

tate contemptu cetero rum. Nota pro cuculla

Reuerētia

Verecundia

ē interim aduersam

Reducens. i. reuocans. retrahens

NECESSARIAM ORATORI COGNITIONEM HISTORIARVM, CAP.III.

In primis vero abundare debet orator exēplorū copia, cū veterū, tum etiā no uorum, adeo vt nō ea modo q cōscripta sunt historiis, aut sermonib⁹ velut per manus tradita, quēq quotidiē agunt, debeat nosse, verū ne ea qdē q sunt a cla rioribus poetis ficta, negligere. Nā illa quidē priora, aut testimoniorū, aut etiā iudicatorum obtinēt locū. Sed hęc quoq aut vetustatis fide tuta sunt, aut ab hominibus magis pceptorum loco ficta creduntur. Sciat ergo q plurima, vn de etiam senibus auctoritas maior est, q plura nosse & vidisse creduntur, qd Homerus frequen tissime testatur. Sed non est expectanda vltima ætas, cum studia præstent vt quantum ad cogni tionem pertinet rerum, etiam præteritis seculis vixisse videamur.

QVÆ SINT ORATORIS INSTRVMENTA, CAP.V.

Ec sunt quę me redditurum promiserā instrumēta, non artis (vt quidā puta uerunt) sed ipsius oratoris. Hęc arma habere ad manum, horum scientia debet esse succinctus accedente verborū figuratūq; facili copia, & inuentionis ratione, & disponendi vsu & memorię firmitate, & actionis gratia. Sed plurimum ex iis valet animi præstantia, quā nec metus frāgat, nec acclamatio terreat, nec audiē tium auctoritas vltra debitam reuerentiam tardet. Nā vt abominanda sunt cō traria iis vitia, confidentię, temeritatis, improbitatis, arrogantię, ita circa constantiam, fiduciam, fortitudinē, nihil ars, nihil studium, nihil profectus ipse profuerit, vt si des arma timidus & imbelis libus inuitus mehercle dico (quoniam & aliter accipi potest) ipsam verecundiā, vitium quidem, sed amabile, & quæ virtutes facillime generet, esse interim aduersam, multūq; in causa fuisse, vt bona ingenij studiūq; in lucē non prolata, situ quodā secreti columerentur. Sciat autē, si quis hęc forte minus adhuc peritus distinguendi vim cuiusq; verbi, legat, non probitatē a me reprehendi, sed verecundiā, quę est timor quidā reducēs animū ab iis quę faciēda sunt. Inde cōfusio, & coepti

sed verecundiā, quę est timor quidā reducēs animū ab iis quę faciēda sunt. Inde cōfusio, & coepti

poenitētia, & subitū silētiū. Quis porro dubitet vitii ascribere affectū ppter quem facere honeste pudet? Neq ego rursus nolo eū qui sit dicturus, sollicitū surgere, & colorē mutare, & periculū in telligere, quæ si nō accidēt, etiā simulanda erunt, sed intellectus hic sit operis, non metus, moueas murq; nō cōcidam. Optima est autē emēdatio verecūdię fiducia, & quilibet imbecilla frōs magna cōscientia sustinetur. Sunt & naturalia (vt supra dixi) quę tamē & cura iuuatur, instrumēta, vox, na, latus, decor: quę quidē tantum valent, vt frequēter famā ingenij faciant. Habuit oratores etas no stra copiosiores, sed cū diceret, eminere inter aquales Trachalus videbatur, ea corporis sublimi tas erat, is ardor oculorū, frōris auctoritas, gestus præstantia, vox quidē, non vt Cicero desiderat, Trachali pene tragæodorum, sed super omnes, quos ego quidem audierim, tragæodos. Certe cū in Basilica Iulia diceret primo tribunali, quatuor autem iudicia vt moris est congererentur, atq; omnia cla moribus fremerent, & auditum eum, & intellectum, & qd agentibus ceteris contumeliosum fuit, laudatum quoq; ex quatuor tribunalibus memini. Sed hoc votum est, & rara felicitas, quæ si nō adfit, sane sufficiat ab iis quibus quis dicit, audiri. Talis esse debet orator, & hæc scire.

QVOD SIT INCIPIENDI CAVSAS AGERE TEMPVS, CAP.VI.

Genū autem initium sine dubio secundū vires cuiusq; sumēdum est: neq; ego annos definiā, cū Demosthenē puerū admodū actiones pupillares habuisse ma nifestum sit: Caluus, Cæsar, Pollio multum ante quæstoriā omnes atatem gra uissima iudicia susceperint, Prætextatos egisse quoldā sit traditum, Cæsar Au gustus duodecim natus annos auiam pro rostris laudauerit. Modus mihi vide tur quidā tenendus, vt neq; prepropere distringatur immatura frons, & quæd detiē, & qd est vbiq; perniciosissimū) puenit vires fiducia. Nec rursus differēdū est tirocinij in se ne curē. Nā quotidie metus crescit, maiusq; sit semp qd aufuri sumus, & dū deliberamus quando incipiēdū sit, incipere iā serū est. Quare fructū studiorū viridē, & adhuc dulcē promi decet, dū & ve nia, & spes est, & paratus fauor, & audere nō dedecet, & si qd desit operi, supplet ætas, & si qua dia gra sunt iuueniliter, pro indole accipiuntur, vt totus ille Ciceronis p sexto Roscio locus. Quid eni tā cōmune q spiritus viuus, terra mortuus, mare fluctuātibus, littus eiectis? Quæ cū sex & viginti natus annos, summis audiētiū clamoribus dixerit, i deferuisse tēpore, & annis liquata iā senior idē fatetur. Et Hercle qdlibet secreta studia cōtulerit, est tamē pprius quidā fori pfectus, alia lux, alia veri discriminis facies, plusq; si separet, vsus sine doctrina, q; citra vsū doctrina valeat. Ideoq; nō nulli senes in schola facti stupet nouitate cū in iudicia venerūt, & oīa suis exercitationib⁹ similia desiderāt. At illic & iudex tacet, & aduersarius obstrepit, & nihil temere dictū perit, & si quid tibi ipse sumas, probādū est, & laboratā cōgestāq; dierū ac noctiū studio actionē aqua deficit, & omis so magna semper stādī tumore, in quibusdā causis loquēdū, qd illi disertī minime sciūt. Itaq; non nullos reperies, qui sibi eloquētiōres videant, q vt causas agāt. Ceterū illū quē iuuenē tenerisq; ad huc viribus nitentē in forū deduximus, & incipere qmaxime facili ac fauorabili causa velim, vt i ca tuli feratū molliore præda saginatur, & nō vtiq; ab hoc initio cōtinuare operā, & ingenio adhuc alendo callū inducere, sed iā scientē quid sit pugna, & in quā rē studendū sit, refici atq; renouari. Et & tirocinij metū dū facilius est audere, trāserit, nec audēdi facilitatē vsq; ad cōtemptrū operis adduxerit. Vfus est & hac ratione M. Tullius, & cū iā clarum meruisset inter patronos qui tunc erant, nomē, in Asiam nauigauit, seq; & aliis sine dubio eloquētię ac sapiētię magistris, sed picipue tamen Apollonio Moloni, quem Romę quoq; audierat, Rhodi rursus i formandum, ac velut re coquendum dedit. Tū dignū opere precij venit, cū inter se congruunt præcepta & experimenta.

QVÆ IN SVSCIPIENDIS CAVSIS ORATORI OBSERVANDA SINT, CAP.VII.

Vm satis in omē certamē viriū fecerit, prima ei cura in suscipiēdis causis erit. In quibus defendere quidē reos pfecto q; facere vir bonus malet, non tamen ita nomen ipsum accusatoris horrebit, vt nullo neq; publico neq; priuato duci pos sit officio, vt aliquem ad reddendā rationem vitæ vocet. Nam & leges ipsæ ni hil valēt, nisi actoris idonea voce munitę, & si poenas scelerū expetere fas nō est ppe est vt scelera ipsa permitta sint, & licentiā malis dari certe cōtra bonos est. Quare neq; sociorū qrelas, nec amici vel ppinqui necē, nec erupturas in rēp. cōspiraciones inultas patiet orator, nō poenē nocētiū cupidus, sed emēdādi vitia, corrigēdiq; mores. Nā qui ratiōe trās duci ad meliora nō possunt, solo metu cōtinent. Itaq; vt accusatoriā vitā viuere, & ad defendēdos reos premio duci, proximū latrocinio est, ita pestem intestinam propulsare, cū ppugnatoribus pa decet.

Et quod ubiq; perniciosissimū præuenit vires fiducia

Accusatoriā vitam viuere & ad defendēdos reos premio duci proximū latrocinio est. Nota in rabu las nostri temporis q causas agunt in cōsilio regio

Trachali la) Basilica Julia Congerēt Actiōnes pu pillares ha buisse Quæstoria ætas Præpropere Distringi in maturā fa tem Tyrocinia A facili & fauorabili causa inci piendum i refortianē dum. Horrebit cū accusatiuo i formidabit Prope est ut &c Traduci ad me ora Continētur.

Obsidē resp. dare malorū
civium accusatōne

INSTITVTIONVM ORATORIARVM.

Catonū alter appel
latus = sapiens

Catonēs sa
pientes.

Venditā mōi
operā suam

Lis iniqua
dimittenda

Vendere operā
dum.

Gratis non
semper agē
dum.

Eleuare .i. im
minuere

Phi. q merce
dē ceperunt

Cecis hoc clarū est

Phi. q merce
dē ceperunt

Socrates. Zeno

Pacificendi
morem esse

Cleanthes. Chry
sippus, mercedes a dis
cipulis acceptauerūt

si futurus, malo tamē ille peccet. Nihil ergo acgrere uolet orator ultra q̄ satis erit ac ne pauper q̄
dem tāq̄ mercedē accipiet, sed mutua beneuolētia utetur, cū sciat se tāto plus prestiisse, quā nec
venire hoc beneficiū oportet, nec perire. Deniq̄ ut gratus sit, ad eum magis pertinet qui debet.

QVĒ IN DISCENDIS CAVSIS ORATORI OBSERVANDA SVNT.
CAP. VIII.

Recidant .i. tollant
auferant

Negligētes
Ambitiosi.

Codē matutino

Delicati.

Decantauerunt

Bene sudantes
beneq̄ comita
ti

Libellis in
doctōrū nō
esse utendū
quid mu
tandum.

Sequester ille.

Libellis in
doctōrū nō
esse utendū
quid mu
tandum.

trię comparandū. Ideoq̄ principes in rep. viri non detrectauerūt hanc officii partē, creditiq̄ sunt
etiā clari iuuenes obsidē resp. dare malorū civium accusatōne, quia nec odisse ipros, nec simul
tates prouocare, nisi ex fiducia bonę mētis videbātur. Idq̄ cū ab Hortensio, Lucullis, Sulpitio, Ci
cerone, Cesare, plurimis aliis, tū ab utroq̄ Catone factū est, quorū alter appellatus est sapiēs, alter
nisi creditur fuisse, vix scio cui reliquerit huius nominis locū. Nāq̄ defendet omis orator, idemq̄
portū illū eloquētię suę salutarē, nō etiā piratis parefaciet, duceturq̄ in aduocatōne maximę cau
sa. Quoniā tamē omēs qui nō improbe litigabūt, quorū certe bona pars est, sustinere nō pōt vnus,
aliquid etiā cōmendantiū personis dabit, & iporū qui iudicio decernent, aut optimi cuiusq̄ volū
tate moueatur, nāq̄ hos & amicissimos habebit vir bonus. Summouēdū vero est utrūq̄ ambitus
genus, vel potētibus cōtra humiles vēditādū operā suā, vel illud etiā iactātius, minores utiq̄ con
tra dignitatē attollendū. Nō enim fortuna causas vel iustas vel improbas facit. Neq̄ vero pudor
obstet, quo minus susceptā, cū melior videret, litē, cognita inter discēdū iniquitate, dimittat, cum
prius litigatori dixerit verū. Nā & in hoc maximū, si aequi iudices sumus, beneficiū est, ut nō fal
lamus vana spe litigārē. Neq̄ enī dignus opera patroni, q̄ nō vritur cōsilio. Et certe nō cōuenit ei
quē oratorē esse volum⁹, iniusta rueri sciētē. Nā si ex illis quas supra diximus causis falsum tuebi
tur, erit tamē honestū qd̄ ipse faciet. Gratis ne ei semp agēdū sit, tractari potest. Qd̄ ex prima sta
tim frōre diiudicare iprudētū est. Nā q̄ ignorat, quin id lōge sit honestissimū, ac liberalib⁹ disci
plinis, & illo quē exigim⁹ aō dignissimū, nō vēdere operā, nec eleuare tantū beneficiū auctoritatē.
Cū pleraq̄ hoc ipso possint videri vilia, q̄ p̄ciū habēt. Cecis hoc (vt aiūt) satis clarū est, nec q̄q̄ q̄
sufficiētia sibi (modica autē hęc sunt) possidebit, hūc q̄stū sine crimine sordidū fecerit. At si res fami
liaris ampli⁹ aliqd̄ ad vsus necessarios exiget secūdū oim sapiētū leges patiet sibi gratiā referri, cū
& Socrati collatū sit ad victū, & Zeno, Cleanthes, Chrysippus mercedes a discipulis acceptauerūt.
Neq̄ enī video quē iustior acquirēdi ratio, q̄ ex honestissimo labore, & ab iis de quib⁹ optime me
ruerint, quib⁹ si nihil iniuicē prestēt, indigni fuerint defensione: Qd̄ quidē nō iustū modo, sed neces
sariū etiā est. cū hęc ipsa opera, tēpusve omē alienis negociis datū, facultatē aliter acquirēdi reci
dant. Sed tū quoq̄ tenēdus est modus: ac plurimū refert, & a quo accipiat, & quātū, & quousq̄. Pa
ciscēdi quidē ille piraticus mos, & iponētū piculis precia pcul abomināda negociario, etiā a me
diocriter iprobis aberit, cū p̄sertim bonos hoies bonasq̄ causas tuētū nō sit metuēdus i grat⁹. Qui
si futurus, malo tamē ille peccet. Nihil ergo acgrere uolet orator ultra q̄ satis erit ac ne pauper q̄
dem tāq̄ mercedē accipiet, sed mutua beneuolētia utetur, cū sciat se tāto plus prestiisse, quā nec
venire hoc beneficiū oportet, nec perire. Deniq̄ ut gratus sit, ad eum magis pertinet qui debet.

Roxima discendę causę ratio, qd̄ est oratoris fundamētū. Neq̄ enī quisq̄ tā i ge
nio tenui reperitur, qui cū oīa q̄ sunt in causa, diligētē cognouerit, ad docendū
certe iudicem nō sufficiat. Sed eius rei paucissimis cura est. Nā vt raceā de ne
gligētibus, quorū nihil refert vbi litiū cardo vertatur, dū sint quę vel extra cau
sam ex personis ac cōmuni tractatu locorū occasionē clamādū largiant, aliquos
& ambitio peruertit, qui partim tāq̄ occupati, semperq̄ aliud habētes qd̄ ante
agendū sit, pridie ad se venire litigatorē, aut eodē matutino iubēt, nōnq̄ etiā inter ipsa subsellia
didicisse se gloriānt, partim iactātia i genii, vt res cito accepisse videant, tenere se & intelligere pe
ne prius q̄ audiant mentiti, cū multa, & diserte summisq̄ clamoribus, quę neq̄ ad iudicē, neq̄ ad
litigatorē pertineāt, decantauerūt, bene sudātes beneq̄ comitari per forū reducuntur. Ne illas qui
dem tulerim delicias eorū, qui doceri amicos suos iubent, q̄q̄ minus mali est, si illā saltem recte di
scant, recteq̄ doceant. Sed quis discet tā bene q̄ patronus? Quomodo autē sequester ille, & media
litiū manus, & quidā interpres impendit æquo animo laborē in alienas actiones, cū diciturus ipse
non sit? Pessimę vero cōsuetudinīs, libellis esse cōrentū, quos cōponit aut litigator, qui cōfugit ad
patronū, quia liti ipse nō sufficit, aut aliquis ex eo genere aduocatorū, qui se nō posse agere cōfi
tentur, deinde faciunt id qd̄ est in agendo difficillimum. Nā qui iudicare quid dicendū, quid disci
mulandum, quid declinandū, imitandūve, fingendū etiā sit, potest, cur nō sit orator, quando qd̄
difficilius est facit? Hi porro non tantum nocerēt, si omnia scriberēt vt gesta sunt. Nunc cōsiliū
& colores adiciūt, & aliqua peiora veris, quę pleriq̄ cum acceperūt, mutare nefas habēt, & velut
themata in scholis posita custodiunt. Deinde deprehendūt, & causam quā discere ex suis litiga
toribus noluerunt, ab aduersariis discunt. Liberum igitur demus ante omnia iis, quorū negociū

erit, tēpus ac locū exhortemurq̄ vitro, vt omīa q̄libet verbosē & vnde volēt repetita ex tēpore ex
ponant. Nō enim tā obest audire superuacua, q̄ ignorare necessaria. Frequenter autē & vulnus, & patietē aut
remediū in iis orator inueniet, quę litigatori in neutra partē habere momentum videbātur. Nec
tāta sit acturo memorię fiducia, vt subscribere audita pigeat. Nec semel audisse sit satis, cogēdus
eadē iterū ac sepius dicere litigator, nō solū quia effugere aliqua prima expositione potuerūt pra
sertim hominē (qd̄ sepe euenit) imperitū, sed etiā vt sciamus an eadē dicat. Plurimi enim mētū
tur, & tāq̄ nō doceāt causam sed agāt, nō vt cū patrono, sed vt cū iudice loquuntur. Quapropter
nūq̄ satis credendū est, sed agitādus omnibus modis, & turbādus, & euocādus. Nā vt medicis nō
apparentia modo vitia curāda sunt, sed etiā inueniēda quę latēt, sepe ea ipsis qui sanādi sunt occu
lentibus, ita aduocatus plura q̄ ostēditur aspiciat. Nā cum satis in audiēdo patietię impēderit, in
aliā rursus ei personā trāseundū est, agēdusq̄ aduersariū, proponēdū quicq̄ omnino excogitari
cōtra potest, quicq̄ recipit in eiusmodi disceptatiōe natura. Interrogādus q̄ infestissime, ac p̄me
dus. Nā dū omīa querimus, aliquādo ad verū, vbi minime expectauim⁹ puenim⁹. In summa, opti
mus est in discēdo patronus incredulus. Promittit enī litigator oīa, testē, populū, paratissimas cōfi
gnationes, ipsum deniq̄ aduersariū quēdā nō negaturū. Ideoq̄ opus est intueri omē litiū instrumē
tum, qd̄ videre nō est satis, p̄legendū erit. Nā frequētissime aut nō sunt omīno quę p̄mittebant,
aut minus cōtinēt, aut cū alio aliquo nocituro permixta sunt, aut nimia sunt, & fidē hoc ipso de
tractura, q̄ nō habēt modū. Deniq̄ litiū ruptū, aut turbata cęra, aut sine agnitōne signa frequēter
inuenies, q̄ nisi domi excusseris, in foro iopinata decipiet, plusq̄ nocebit destituta, q̄ nō p̄missa no
cuissent. Multa etiā q̄ litigator nihil ad causam p̄tinere crediderit, patronus eruet, modo per oēs
quos tradidimus argumentorū locos eat: quos vt circūspectare in agēdo, & attētare singulos mi
nime cōuenit, p̄pter quōs diximus causas, ita etiā in discēdo rimari necessariū est, q̄ p̄sonę, q̄ tēpo
ra, q̄ loca, instituta, instrumēta, cęteraq̄, ex quibus nō tm̄ illud qd̄ est artificiale p̄bationis genus col
ligi possit, sed q̄ metuēdi testes, quo mō sint refellēdi. Nā plurimū refert iudicia reus, an odio,
an contēptu laboret, quorū fere pars prima superiores, p̄xima pares, tertia humiliores premit. Sic
causam p̄scrutatus, p̄positis ante oculos oibus quę profint noceant, tertiā deinde personā in
duat iudicis, fingatq̄ apud se causam, & qd̄ ipsum mouisset de eadē re pronūciaturū, id potētissi
mum apud quēcūq̄ agetur, existimet: & sic enī raro fallēt euentus, aut culpa iudicis erit.

QVĒ SERVANDA IN AGENDIS CAVSIS ORATORI SINT. CAP. IX.

Ve sint i agēdo seruāda, toto fere opere executi sumus, pauca tamē p̄pria hui⁹
loci, quę nō tā dicēdi arte, q̄ officii agēdi cōtinēt, attingā. Ante oīa ne (quod
pleriq̄ accidit) ab vtilitate eti causę p̄sentis cupido laudis abducatur. Nā vt ge
rētibus bella nō semp exercitus per plana & amœna ducēdus est, sed ad eūdi ple
rūq̄ asperi colles, expugnādę ciuitates, q̄libet p̄cis p̄positē mōtib⁹, aut operum
mole difficiles, ita oratio gaudebit quidē occasione latius decurrēdi, & equo cō
gressa cāpo, totas vires popularitē explicabit: at si iuris anfractus, aut eruendę veritatis latebras
adire cogetur, nō obequitabit, nec illis vibrātib⁹ cōcitatib⁹ sententiis velut missilib⁹ vteret, sed ope
rib⁹, & cuniculis, & insidiis, & occultis artib⁹ rē geret. Quę oīa nō dū sūt laudant, sed cū facta sūt,
vnde etiā min⁹ cupidis opinionis, plus fruct⁹ venit. Nā cū illa dicēdi vitiosa iactatio iter plauso
res suos detonuit, resurgit verē virtutis fortior fama, nec iudices a quo sint moti dissimulat, & do
ctis credit, nec est oratiōis vera laus, nisi cū finita est. Veterib⁹ quidē etiā dissimulare eloquētiā
fuit moris, idq̄ M. Antoni⁹ p̄cipit, quo plus dicētib⁹ fidei, minusq̄ suspectę aduocatorū insidię fo
rent. Sed illa dissimulari q̄ tū erat potuit, nōdū enī tātū dicēdi lumē accesserat, vt etiā per obstan
tia eriperet. Quare artes quidē, & cōsilia lateāt, & q̄q̄ si deprehēdit perit, hactenus eloquētia se
cretū habet. Verborū quidē delectus, grauitas sententiā figurarū elegātia, aut nō sunt, aut appa
rent, sed vel p̄pter hoc ipm ostēdāda nō sunt, q̄ apparēt, aut si vnū ex duob⁹ eligēdū, causa laude
tur poti⁹, q̄ patronus. Finē tm̄ hūc p̄stabit orator, vt videat optimā causam optime egisse. Illd̄ cer
tū erit, neminē peius agere, q̄ q̄ displicēte causa placet, necesse est enī extra causā sit qd̄ placet. Nec
i illo fastidio laborabit orator, nō agēdi causas minores, tāq̄ infra eū sint, aut detractura sit opinio
ni min⁹ liberalis materia. Nā & suscipiēdi ratio iustissima est, officii, & optādū etiā vt amici q̄ mi
nimas lites habeāt, & abūde dixit bene, q̄q̄ rei satifecit. At qd̄ etiā si forte susceperint negocia
p̄ paulū, ad dicēdū tenuiora, extrinsec⁹ adductis ea reb⁹ circūliniūt, ac si defecerit alia, cōniciis iplēt
vacuā causarū cōringit, veris, si min⁹, sitis, modo sit materia i genii, mereaturq̄ clamorē dū dici
tur. Qd̄ ego adeo lōge puto ab oratore p̄fecto, vt eū ne vera quidē obiecturū, nisi id causa exigat,

Litigator
patietē aut
diendū.
Consignationes
Nocituro
Sine agnitōne si
gna.
Circūspectare
Inuidia
Odiū
Laudis cupi
do ne ab vti
litate abdu
cat.
Præcis motib⁹
Popularitē
Anfractus in
vis
Plausores
Detonuit
Finis orato
ri p̄standus
i vilo.
Iqui,
i paulo,
Conuiciis
abstinēdū.
Extrinsecus a
ductis rebus,
circūliniūt
Quod longe po
to ab oratore

hoc uerba ut reor
redundant

Canina facundia

Præsumenda patientia

Maledicus a malefico non distat nisi occasio

Quis hominū liberi modo sanguinis

Rabula latratōis

Paulo minus

Commissura in opere male uento hiant

Omni pede standum ut agricolæ dicunt

Armatū ac uelut in p̄ cinctu stantē

Neq; se oneri subtrahet

Tuscanica statue

Vetustatis gratia in se da

Ambitu quodā proprio inte lligendi

Peloponnesia tempora

Luminū umbrarū q; ratio

recognitū credā. Ea est enī prorsus canina (vt ait Appius) eloquētia, t̄c̄surā male dicēdi subire, qđ facienti bus etiā male audiet̄ plūmēda patiētia est. Nā & in ipsos sit imperus frequēter qui egerūt, & cer te patroni petulātia litigator luit. Sed hęc minora sunt ipso illo vitio ai, quo maledicus a malefi co nō distat, nisi occasio. Turpis voluptas & ihumana, & nulli audiet̄i bono grata, a litigatoris bus quidē frequēter exigit, q̄ vltionē malūt, q̄ defensionē. Sed neq; alia multa ad arbitriū eorū fa ciēda sunt. Hoc quidē qđ hoīm liberi mō sanguinis sustineat, petulās esse ad alteri arbitriū. Atqui etiā i aduocatos partīs aduersę libet̄er nōnulli iuehunt, qđ nisi forte meruerit, & ihumanū est, re spectu cōmuniū officiorū, & cū ipsi q̄ dicit̄ inutile (nā idē iuris respōsuris datur) tū causę cōtrariū, qđ plane aduersarii fiūt & inimici, & quātulūctiq; iis viriū est, cōrumelia auget. Sup oīa perit illa q̄ plurimū oratori, & auctoritatis & fidei assert, modestia, si a viro bono i rabulā latratōis cōuerti tur, cōposit̄ nō ad aim iudicis, sed ad stomachū litigatoris. Frequēter etiā species libertatis dedu cere ad temeritatē solet, nō causis modo, sed i seipsis quoq; q̄ dixerūt periculosam. Nec i merito Peri cles solebat optare, ne qđ sibi verbū in mēte veniret, quo populus offenderet. Sed qđ ille de popu lo, id ego de cōmibus sentio, qui tātūde possunt nocere. Nā q̄ fortia dū dicunt videbātur, multa cū tulerūt vocātur. Nūc qđ variū fere propositū agentū fuit, & quorundā cura tarditatis, quorūdā facilitas temeritatis crimine laborauit, quē credā fore in hoc oratoris modū, tradere nō alienū vi detur. Afferet ad dicendū curę semp quantū plurimū poterit, neq; enī solū negligētis, sed & mali, & in suscepta causa p̄fidi ac p̄ditoris est peius agere q̄ possit. Ideoq; ne suscipiēde quidē sunt cau se plures, q̄ quibus suffecturū se sciat. Dicit̄ scripta q̄ res patiet̄ plurimā, & vt Demosthenes ait, si cōtinget, & scilicet. Sed hoc aut primę actiōes, aut q̄ in publicis iudiciis post iteriectos dies danē, p̄miserint: at cū prius respondendū est, oīa parari nō possunt, adeo vt paulo minus p̄p̄tis etiā noceat scripsisse, si alia ex diuerso q̄ opinati fuerūt, occurrerint. Inuiti enī recedūt a p̄paratis, & tota actiōe respiciūt, regr̄tq; nū aliqd ex illis interuallis, atq; ex tēpore dicēdis inseri possit, qđ si fiat, nō coheret, nec cōmissuris modo vt i opere male iūcto hiātibus, sed ipsa coloris inaequalitate detegit. Ita nec liber est imperus, nec cura cōrexta, & vtrūq; alteri obstat. Illa enī q̄ scripta sunt, re tinēt animū, nō sequūtur. Itaq; in his actiōib; oī (vt agricolæ dicūt) pede standū est. Nā cū i p̄po sitione ac refutariōe causa cōsistat, q̄ nostrę partīs sūt scripta esse possunt, q̄ etiā respōsurū aduer sariū certū est. (Est enī aliqd certū) pari cura resellunt. Ad alia vñ paratū afferre possum; vt cau sam bene nouerim; alterū ibi fumere, vt dicētē aduersariū diligētē audiam; Licet tñ p̄cogitare plura, & aim ad cōs causas cōponere, idq; est tuti; stilo, quo facili; & omittit̄ cogitatio, & trāsfert̄. Sed siue i respōdēdo fuerit subito dicēdū, siue q̄ alia ita exegerit ratio, nūq; oppressum se, ac dep̄ hēsum credet orator, cui disciplina & studiū & exercitatio dederit vires etiā facilitatis, quęq; arma tū semp, ac velut i p̄cinctu stātē, nō magis vnq; i causis oratio, q̄ i reb; quotidianis ac domesticis sermo deficiet, nec se vnq; p̄pter hoc oneri subtrahet, mō sit causę discēde t̄ps, nā cetera sēp sciet.

DE GENERE DICENDI. CAP. X.

SVperest vt dicā de genere orationis. Hic erat p̄posit̄ a nobis in diuisione prima locus tertius, nā ita p̄miserā me de arte, de artifice, de opere dicturū. Cū sit au tem i rhetorices atq; oratoris opus oratio, pluresq; eius formę, sicut ostendā, in oibus iis & ars est, & artifice, plurimū tñ inuicē differūt, nec solū specie, vt signū signo, & tabula tabula, & actiōe actio, sed genere ipso, vt a gręcis Tuscanice sta tue, & Asianus eloquēs Atticō. Suos autē hęc operū genera q̄ dico, vt auctores, sic etiā amatores habēt, atq; ideo nondū est perfectus orator, ac nescio an ars vlla, nō solū qđ aliud in alio magis eminet, sed qđ nō vna oibus forma placuit, partim cōditiōe vel tēporū vel locorum partim iudicio cuiusq; atq; p̄posito. Primi, quorū quidē opera nō vetustatis modo gratia visenda sunt, clari p̄ctores fuisse dicūtur Polygnotus, atq; Aglaophon, quorū simplex color tā sūt studiō sos adhuc habet, vt illa prope rudia, ac velut futurę mox artis primordia, maximis, q̄ post eos ex riterūt, auctorib; p̄ferant, p̄prio quodam intelligēdi (vt mea opinio fert) ambitū. Post Zeufis atq; Parrhasius, nō multū arate distātes. Circa Pelopōnesia ambo tēpora, nam cū Parrhasio sermo So cratis apud Xenophontē inuenitur plurimum artē addiderunt: Quorum prior luminū, vmbra rūq; inuenisse rationē, secūdus examinasse subtilius lineas traditur. Nā Zeufis plus mēbris corpo ris dedit, id ampli; atq; augustius rarus, atq; (vt existimant) Homerū secutus, cui validissima qđ forma etiā in fœminis placet. Ille vero ita circūscripsit oīa, vt eū legū latorē vocent, qđ deorū atq; herōū effigies, quales ab eo tradite, ceteri tāq; ita necesse sit sequunt. Floruit autē circa Philippū, & vsq; ad successores Alexandri, pictura p̄cipue, sed ex diuersis virtutibus, nā cura Protogenes, ra

tionē Pāphilus ac melāthius, facilitate Antiphilus, cōcipiēdis visionibus (quas φαντασιας, vocāt) Egeſias, Theon Samius, ingenio & gratia, quā ipse in se maxie iactat, Apelles est p̄stātissimus, Euphranorē Calamis, admirādū facit, qđ ceteris optimis studiis iter p̄cipuos, & pingēdi fingēdiq; idē mirus artifex fuit. Myron, Similis in statuis differētia, nā & duriora, & Tuscanicis p̄xima Calon atq; Egeſias, iā min; frigida Polycletus; Calamis, molliora adhuc supradictis Myrō fecit. Diligētia ac decor in Polycleto supra ceteros, cui Phidias, qđ a plerisq; tribuit palma, tñ ne nihil detrahat, deesse p̄odus putāt. Nā vt humanę formę decorē Lysippus, addiderit supra verū, ita nō expleuisse deorū auctoritatē videt. Quin atate quoq; grauiorē dicūt Praxiteles, refugisse, nihil ausus vltra laues genas. At qđ Polycleto defuerūt, Phidie atq; Alcameni danē, Phī Demetrius; Mineruā Athenis, aut olympiū in Elide Iouē fecisset, in ebore vero lōge citra emulū, vel si nihil nisi Oratiōis for religioni videt, adeo maiestas opis deū aquauit. Ad veritatē Lysippū & Praxitelē accessisse optie Lælii, affirmāt. Nā Demetri; tanq; nim; in ea rephēdit, & fuit similitudinis q̄ pulchritudinis amātor. Africani; In oratiōe vero si species intueri velis, toridē pene repies ingeniorū, quorū corporū formas, sed fere Catones, rūt qđā genera dicēdi cōditiōe tēporū horridiora, aliq; magnā iam vim igeniū p̄ se ferētia. Hic Gracchi, sunt Lælii, Africani, Catones, Gracchiq; quos tu licet Polygnotos vel Calonas appelles, Mediā il Crassus, lā formā teneat L. Crassus Qu. Hortēsius. Tū deinde efflorescat nō multū inter se distātiū tēpore Hortēsius; oratorū ingēs puētus, hinc vim Cæsaris, indolē Cœlii, subtilitatē Callidiū, grauitatē Bruti, acumē Casar, Sulpitii, acerbitatē Cassii, diligētiā Polliōis, dignitatē Messala, sanctitatē Calui repim;. In his etiā Cœlius, quos ipsi vidimus, copia Senecę, vires Africanī, maturitatē Afri, iucūditatē Crispi, fontū Trachali, Callidiū; elegantiā Secūdi. At M. Tullii nō illū habem; Euphranorē circa pluriū artū species p̄stantē, sed Brutus, in oib; q̄ in quoq; laudant, eminetissimū. Quē tñ & suorū hoies tēporū inceslere audebāt, vt tu; Sulpitius; midiorē, & Asianū, & redūdātē, & in repetitiōib; nimis, & in salub; aliq; frigidū, & in cōpositione Casius, fractū, exultatē, ac pene (qđ p̄cul ablit) viro molliorē. Postea vero q̄ triuiriālī p̄scriptiōe cōsum ptus est, passim q̄ oderāt, q̄ inuidebāt, q̄ amulabant, adulatōres etiā p̄sentis potētia, nō respōsurū inuauerunt. Ille tñ q̄ teitunus a q̄busdā atq; aridus habet, nō aliter ab ipsis inimicis male audire, q̄ nimis florib; & ingenii affluētia poruit, falsum vtrūq; sed tñ illa mētiēdi p̄prio occasio. P̄cipue Seneca, vero p̄slerūt eū, q̄ videri Atticorū imitatores cōcupiebāt. Hęc man; quasi q̄busdā factis initiata, Afer, vt alienigenā, & virū supstitiosum, deuinctūq; illis legib; inseqbant. Vñ nūc quoq; aridi, & exucti, Crispus; & exāgues. Hi sunt enī q̄ suę ibecillitati sanitatis appellationē, q̄ est maxie cōtraria, obtēdāt, q̄ quia Trachalus; clariorē vī eloq̄ntiē velut solē ferre nō possunt, vmbra magni nois delitescūt, qđ qđ multa, & plu; Secundus, rib; locis Cicero ipse respōdit, tutior mihi de hoc differēdi breuitas erit. Et antiqua qđ illa diui M. Tullii sio iter Atticos atq; Asianos fuit, cū i p̄sli & integri, cōtra istati illi & inanes haberent: in his ni; sughillatio; hil supfueret, illis iudiciū maxie ac modus deesset. Qđ qđā, quorū & Sātra est, hoc putāt accidit se, qđ paulatim sermone gręcō in p̄ximas Asię ciuitates influētē, nōdū satis p̄ri loq̄ndi, faciūdiā cō nes, cupierint, ideoq; ea qđ p̄prie signari poterāt, circuitu cōperint enūciare, ac deinde in eo p̄seuerarūt. Gñā dicēdi Atticū Asia numq; Mihi aut orationis differētiā fecisse, & dicētū, & audietū naturā vident, qđ Attici limati qđē & emūcti, nihil inane aut redūdās ferebāt. Asianā gēs tumidior aliq; & iactātor vaniore etiā dicen Santra, di gloria inflata est. Tertii mox q̄ hęc diuidebāt, adiecerūt gen; Rhodiū, qđ velut mediū esse, atq; Attici, ex vtroq; mixtū volūt. Neq; enī Attice p̄sli, neq; Asiane sunt abundātes, vt aliqd habere videant Asiani, gētis, aliqd auctoris. Æschines enī q̄ hūc exilio delegerat locū, intulit eo studia Athenarū, q̄ velut Rhodiū, fata qđā celo terraq; degenerāt, saporē illū atticū p̄grino miscuerūt. Lēti ergo qđē ac remissi, nō sine p̄dere tñ, neq; fontib; puris, neq; torrib; turbidis, sed lenib; stagnis similes habent. Nemo igit̄ dubitauerit lōge esse optimū gen; Atticorū, in quo vt est aliqd inter ipsos cōe, iudiciū acre Atticū; tersumq; ita ingeniorū plurimā formā. Quapropter mihi falli multū vident, q̄ solos esse atticos nus optimū nus Lycias, credūt tenues, & lucidos, & significātes, sed quadā eloq̄ntiē frugalitate cōtētos, ac semp manū itra Lycias, palliū cōtinētes. Nā qđ erit hic atticus; sit Lycias, hūc enī amplectunt amatores istius nois modū. Coccus, Nō igit̄ iam vsq; ad Coccū, & Antocidē remitemur: Interrogate tñ velim an Isocrates attice di Antocides; xerit. Nihil enī tā est Lyciā diuersum. Negabit; At ei; schola principēs oratorū dedit. Querat si; Isocrates, mili; aliqd. Hypides attic; certe. At plus induluit voluptati. Trāseo plurimos, Lycurgū, Aristogi; Hyperides; tona, & iis priores Iseū, Antiphōrē, quos vt hoies iter se gñe similes, differētes dixeris specie: Quid Lycurgus, ille cui; modo fecim; mētiōē Æschines; nōne iis latior, & audetior, & excelsior: Quid deniq; Des Aristogitō, mosthenes; tñ cūctos illos tenues & circūspēctos sublimitate, vi, i petu, cultu, cōpositiōe supauit; Isaus, nō insurgit locis; nō figuris gaudet; nō trāslatiōib; niter; nō oratiōe ficta dat tacētib; vocē; nō il Antiphon; lud iusiurādū p̄ cōsōs in Marathone ac Salamīne p̄pugnatores reip, satis manifesto docet p̄cepto; t̄ nonne,

Incessere
Inuadere
Insequi
Premere

Polycletus a
tate gradu
re refuge
bat

Senecæ copi

Vitia in Cice
roē notata
ab æmulis

Incessere
Inuaserūt

Presserūt
eum

Insequēbāt
Obtendant

Differētia
inter atticos
& Asianos

Limati & em
uncti

Rhodiū gen
oratorum

Intulit eo stu
dia athenon

Nihil tā hysic
diuersū qm
crates

Pericles.

re ei? Platonē fuisse: Quē ipm, nū Afianū appellabim? plerūq; istinctis diuino spū vatib? cōparan dū: Quid Periclea? similitē ne credim? Lyfiacā gracilitari, quē fulminib?, & celesti fragori cōparant comici, dū illi cōuiciāt: Quid est igit, cur i iis demū g tenui venula p calculos fluit, Atticū saporē putēt: sibi demū thymū redolere dicāt: Quos ego exiffio, si qd i iis finib? vberi? iuenerit solū, ferat iliorēve segetē, negaturos atticā esse, q plus q accepit seminis reddat. Quia hāc ei? terre fidē Me nāder eludit. Itaq; nūc sigs ad eas Demosthenis virtutes, q; ille sūmus orator habuit, tñ q defuif se ei, siue ipsi? natura siue lege ciuitatis vidēt, adiecerit, vt affect? cōcitar? moueat, audiā dicētē, nō fecit hoc Demosthenes: & sigd exierit nūeris apti?, fortasse nō possit, sed tñ sigd exierit nō erit atticū? Meli? de hoc noīe sentiāt, credātq; attice dicere, esse optie dicere. Atq; in hac tñ opinioe p seuerates grecos magis tuleri, latina mihi faciūdia, vt inuētiōe, dispositiōe, cōsilio, caterisq; huius Latina faciū gñis artib? similis græcæ, ac p̄fus discipula ei? vidēt, ita circa rationē eloq̄ndi vix habere imitā dia non pōt t̄iois locū. Nāq; ip̄s est statū son? dulciōr, qñ & iucūdiſsimas ex grecis literas nō habem?, vocalē æquare græ alterā, alterā cōsonātē, q̄ nullæ ap̄ eos dulci? spirāt, quas mutuari solem?, quoties illoꝝ nobis cā multis de vrimur. Qd cū cōringit, nescio quo mō hilarior ptin? renidet oratio, vt i Zephyris Zopyrisq; q̄ causis, si nris lris scribant, surdū qdā, & barbarū efficiēt sonū, & velut illocū earū succedēt tristes, & horrida, q̄b? græcia caret. Nā & illa q̄ sexta est n̄sarū, p̄ne nō hūana voce, vel oīno nō voce poti? iter Prima. F discrimina detiū efflāda est, q̄ etiā cū vocalē pximā accipit, quassa quodā mō, vtiq; quoties aliquā cōsonantē frāgit, multo fit horridior. Æolice quoq; lre qua seruū ceruūq; dicimus, etiā si forma a nobis repudiata est, vis tñ nos ipsa p̄legit. Duras & illa syllabas facit, q̄ ad cōiūgēdas demū subie t non sonus ctas sibi vocales est vtilis, alias supuacua, vt equos ac equū scribim?, cū ip̄s etiā vocales duꝝ effi i ple p̄sequit ciāt sonū, quālis ap̄ græcos null? est, ideoq; scribi illoꝝ lris nō pōt. Quid q; plerāq; nos illa quasi Q mugiere lsa cūdim? m, qua nullū græce verbū cadit: At illi i iucūdiā, & in fine sp̄cipue quasi tinnī M entē, illi? locū ponit, q̄ est ap̄ nos rarissima in clausulis. Quid q; syllabæ n̄ræ in b l̄sam, & d innī N tunē: adeo aspe, vt pleriq; nō antiquissimōꝝ qdē, sed tñ veterū mollire tētauerint, nō solū t̄ aduersa t b litera. p aduersis dicēdo, sed & in p̄positiōe b l̄re absonā & ip̄am s̄ubiiciēdo. Sed accētus quoq; cū rigo t̄ aduersa. re quodā, tñ similitudine ipsa min? suauis habem?, q̄a vltia syllaba nec acuta vñq; excitat, nec flexa p̄ abuerſis. xa circūducit, sed in graue, vel duas graues cadit semp. Itaq; tato est sermo græc? latino iucūdiōr, Secunda p̄ vt, n̄rī poetæ quoties dulce carme esse voluerit, illoꝝ id noib? exornēt. His illa potētiora, q; res plu p̄ter accēt? rimæ carēt appellatiōib?, vt eas necesse sit trāſſerre aut circūire. etiā in his q̄ denotata sunt, sūma nomina. p̄ematum paupras in eadē nos frēq̄ntissime reuoluit, at illis nō verborū, sed linguarū etiā iter se differen tiū copia est. Quare q; a latinis exigit illā grām sermōis Attici, det mihi i loq̄ndo eadē iucūdiā Tertia pro tē & parē copīā. Qd si negatū est, sentētiās aptabim? iis vocib? quas habemus, nec rerū nimīā te p̄ter penuri nūitatē, vt nō dicā piguorib? fortiorib? certe verbis miscebim?, ne virt? vtrāq; peat ip̄a cōfusiōe, am vocabu Nā quo min? adiuuat sermo, rerū iuētiōe pugnādū est. Sēsus sublimes variōq; eruant. Permouen lorum. di oēs affect? erūt. Oratio trāſlationū nitore illumināda. Nō possum? esse tā graciles, sim? fortioꝝ Quid agen res. Subtilitate vicimur, valeam? pōdere. Proprietatis penes illos est certior copia, vicam? igeni p̄. dū nobis cū Græcoꝝ etiā minora suos portus habēt, nos plerūq; maiorib? velis moueamur, validior ip̄s sin? gratiam ser nros tēdat. Nō tñ alto semp feremur, nā & littora interi seq̄nda sūt. Illis facilis p̄ qlibet vada accel monis atticī sus, ego aliqd nō multo tñ alti? i quo mea cymba nō cōſidat inueniā. Neq; enī si tenuiora hāc ac nequeamus p̄ſſiora græci meli?, in eoꝝ vicimur solo, & ideo i comœdiis nō cōrēdim?, p̄ſus tñ omittēda pars assequi. hęc ofonis, sed exigēda vt optie possum?, possum? aut rerū & mō & iudicio esse similes, verborū t̄conciēda. grā quā i ip̄s nō habem?, extrīſec? t̄cōdiēda est. An nō i priuatis, & acut?, & nō asp?, & nō iſtīſtin ctus, & nō supra modū elat? M. Tulli? nō in M. Callidio iſignis hęc virt? nō Scipio, Læli?, Caro i loq̄ndo velut atticī Romanoꝝ fuerūt: Cui porro nō satis est quo esse meli? nihil pōt: Adhuc qdā Attici Ro manorum, nulla ēē naturalē putāt eloq̄ntiā, nisi q̄ sit quotidiano sermōni simillima, quo cū amicis, cōiugib?, Eloquentia libris, seruis loq̄mur, cōrēti p̄mere at volūtate, nihilq; accerſiti, & elaborati regrētes, q̄qd huc sit naturalis an adiectū, id ēē affectatiōis, & abritioſa i loq̄ndo iactātia, remotū a veritate, ſi cū ip̄oꝝ grā verborū aliqua fit. q̄b? solū a natura sit officiū attributū seruire ſenſib?, ſicut athletarū corpa etiāſi validiora ſiāt ex ercitatōe, & lege quadā cōſerua, nō tñ esse naturalia, atq; ab illa ſpecie q̄ sit cōceſſa hoib?, abhorre re. Quid enī, inquit, attinet circuitu res ostēdere, & trāſlatiōib?. i. aut plurib?, aut alienis verbis, cū iua cuiq; sint assignata noīa? Deniq; antiquissimū quēq; maxie scdm naturam dixisse cōtēdūt, mox poetis similiores extitisse, etiāſi p̄cius, ſi tñ rōne falsa & iſpropria virtutes ducētes. Qua in diſpu tatiōe nō nihil veri est, ideoq; nō tā p̄cul, q̄ fit a gbulda, recedēda a p̄p̄riis atq; cōib?. Sigs in (vt i illo loco dixi cōſolitiōis) ad necessaria, q̄b? nihil min? est, aliqd meli? adiecerit, nō erit hac calum

Ultima syllaba apud Latinos no caprit... accentu acutu aut circūflexu sed graue & duas graues in eadē nos re uoluit

Cui no satis est quo ee melius nihil potest Notanda hæc litteris aureis

nia rephēdēd?. Nā mihi aliā quādā vidēt habere naturā sermo vulgaris, aliā viri eloq̄ntis oratio. Natura ſer a cui ſi res idicare mō satis eēt, nihil vltra verborū p̄p̄rietatē elaboraret, sed cū debeat delectare, mō moni vulga uere, i plurimas aīm audiētis ſpecies ſp̄llere: vt eēt iis quoq; adiutoriis, q̄ ab eadē ſūt nobis cōceſſa r̄ alia q̄ cō natura. Nā etiā lacertos exercitatiōe cōſtrigere, & augere vires, & colorē trahere naturale est. Iōq; ni cōtulit, in oib? gētib? ali? alio faciūdiōr habēt, & eloq̄ndo dulcis magis. Qd si nō eueniret, oēs pares eēt, & idē oēs deceret. At loquūt, & ſaluāt p̄ſonarū diſcrimē: ita quo q̄q; plus efficit dicēdo, hoc ma Saluo, gis scdm naturē eloq̄ntiā dicit. Quapropter ne illis qdē nimīū repugno, q̄ dādū putāt nōp̄ihil esse t̄ ſeruant, t̄p̄ib? atq; aurib?, nitidi? aliqd atq; affectati? poſtularib?. Itaq; nō ſolum ad priores Catonē Græ choſq; sed ne ad hos qdē oratorē alligādū puto. Atq; id feciſſe M. Tulliū video, vt cū oīa vtilitā Non ſolum ti, tñ partē quādā delectatiōi daret, cū & ip̄am ſe rē agere diceret (agebat autē maxie) litigatoris, sed ne, Nā hoc ip̄o p̄derat q; placebat. Ad cui? voluptates nihil egdē qd addi poſſit inuenio, niſi vt ſen ſus nos qdē dicam? plures. Neq; enī fieri nō pōt ſaluā tractatiōe cauſe, & dicēdi auctoritate, ſi cre bra hāc lumina, & cōtinua fuerit, nō iuicē offererit. Sed ne hacten? cedētē nemo iſequat vltra, do rpi ne crassa toga ſit, nō ſerica, ne intōſum caput, nō ſin gradus atq; anulōs rotū cōptū, cū in eo q̄ ſmaragd? ſe nō ad luxuria, ac libidine referat, eadē ſpecioſiora quoq; ſint, q̄ honeſtiora. Caterū hoc qd vul atq; annuli go ſentētiās vocam? (veterib?, p̄cipueq; grecis in vſu nō ſuit, ap̄d Ciceronē iuenio) dū rē cōrine centū ſint, ant, & copia nō redūdēt, & ad victoriā ſpectēt, q; vtile neget? Feriūt aīm, & vno ſctu frēq̄nter ſpel Sentētiarū, lunt, & ip̄a breuitate magis herēt, & dictiōe p̄ſuadēt. At ſunt q; hāc excitatiōra lumina etiā ſi di vtilitas, cere p̄mittāt, a cōponēdis tñ orationib? excludēda arbitrent. Quocirca mihi ne hic qdē loc? intā t̄ Ac, Aus est omittēdus, q; plures eruditorū aliā esse dicēdi rationē, aliā ſcribēdi putauerit, ideoq; in agē An ſit eodē do clariffimos quōſdā nihil poſteritati māſurūq; mox iſis religie, vt Periclé & Demadē, Rurſus modo ſcribē alios ad cōponēdi optimos, actiōib? idoneos nō ſuille, vt Iſocratē. Præterea in agēdo plus iſperus dū & dicēdū plerūq; & petitas vel paulo liceti? voluptates, cōmonēdos enī esse, docēdoſq; aīos ip̄itorū. At qd libris dedicat, & in exēplū eadē, tertium aq; limatū, & ad legē ac regulā cōpoſitū esse oportere, q̄a ve niat in man? doctorū, & iudices artis habeat artifices. Quin illi ſubriles, vt ſimiles, ac ſimulti p̄ſua t̄ multos, ſerūt magiſtri, q̄dē q̄ ma, dicēdo, q̄dē q̄ ma, ſcribēdo esse alti? tradiderūt. Mihi vñ atq; idē vidēt Dicendum bñ dicere, ac bñ ſcribere, neq; aliū esse oratio ſcripta, q̄ monimētū actiōis habitā. Itaq; nullas non ſcribēdūq; (vt opinor) debet habere virtutes dico nō vitia. Nā ip̄itis placere aliqñ q̄ vitioſa ſunt ſcio. Quo eodē modo, diſſerēt igit? q; ſi mihi des cōſiliū iudicū ſapiētū, perq; multa recidā ex ofonib?, nō Cicerōis mō, sed etiā ei? q̄ est ſtrictior multo, Demosthenis. Neq; enī affect? oīno mouēdi erūt, nec aures delecta Aristoteles, rione, mulcēde, cū etiā poēmia ſupuacua esse ap̄d tales, Ariſtoteles exiſtinet. Nō enī trahēt iis illi ſapiētes, p̄p̄rie & ſignificāter rē indicare. p̄batiōe colligere ſatis est. Cū vero iudex det aut popul? aut ex populo, laturiq; ſentētiā idocū ſapi?, atq; interi ruſtici, oīa q̄ ad obtinēdū qd itēdim?, p̄des ſe credim?, adhibēda ſunt, eaq; etiā cū dicim? p̄mēda, & cū ſcribim?, vt doceam? quō dici oportet at. An Demosthenē male ſic egiffe vt ſcripſit, aut Ciceronem, aut eos p̄ſtatiſſimos oratores alio q̄ ſcriptis cognoscim? Meli? egerūt igit an p̄i? nā ſi p̄i?, ſic poti? oportuit dici vt ſcripſerūt: ſi me lius, ſic oportuit ſcribi vt dixerūt. Quid ergo ſemp ſicaget orator vt ſcribit? ſi licebit, ſemp? q; ſi i Scribēda q; p̄diāt breuitate t̄pa a iudice data, multū ex eo qd potuit dici, recidēt, editio hēbit oīa. Quē autē ſe non ſunt di cūdū naturā iudicātiū dicta ſunt, nō ita poſteris tradēt, ne videant p̄poſiti fuiſſe nō t̄p̄is. Nā id cenda, & di cūdū quoq; plurimū refert, quo mō iudex audire velit, atq; ei vult? ſepe ip̄s recd? est dicētis, vt Cicero cenda q̄ non ſunt ſcriben p̄cepit. Ideoq; inſtādū iis q̄ placere iſtellexeris, reſiliēdū ab iis q̄ nō recipiēt. Sermo ip̄s q̄ facile iu da. dicē doceat, optādus. Nec id mirū ſit, cū etiā teſtū p̄ſonis aliqua nutent. Prudēt enī, q̄ cū iſterro gaffet ruſticū teſtē, an Amphiona noſſet, negāre eo, detraxit aſpirationē breuiavitq; ſcdm ei? no Scribēda q; minis ſyllabā, & ille cū ſic optime norat. Huiusmodi caſus efficiūt, vt aliqñ dicat aliter q̄ ſcribit, cū Triplex diā dicere quō ſcribēdū est, nō licet. Altera est diuiſio, q̄ in tres p̄tes & ip̄a diſcedit, qua diſcerni poſſe cendi gen? etiā recte dicēdi grā iter ſe vident. Nāq; vñ ſubtile, qd i q̄ vop vocāt, alterū grāde atq; robuſtū, qd Refiliēdū ab iſis qua & r cōſtituūt & p̄p̄, tertiu alii mediū ex duob?, alii floridū, nāq; id & vop appellāt, addiderūt, quoq; tñ ea fere ratio est, vt primū docēdi, ſcdm mouēdi, tertiu illud vtrocūq; noīe delectādū, ſiue aliud in Subtile, tercōciliādū p̄ſtare vidēt officiū. In docēdo autē acumen, in iſtercōciliādū lenitas, in mouēdo grāū Medium, tas videat. Itaq; illo ſubtili p̄cipue ratio narrādī p̄bādīq; cōſiſtet, sed qd etiā detractis ceteris vitæ Medium, turib? ſuo gñe plenū. Medi? hic modus, & trāſlatiōib? crebrior, & figuris erit iucūdiōr, egreſſio Grande, nib? amcen?, cōpoſitiōe apt?, ſentētiis dulcis, lenior tñ, vt amnis lucid? qdā, & virētib? vtrinq; ſyl Grande, uis inūbrat?. At ille q; ſaxa deuoluat, & pōntē indignē, & ripas ſibi faciat, multus & torrēs iudicē In oratione vel nitentē cōtra feret, cogetq; ite qua rapit. Hic orator & defunctos excitabit, vt Appiū cæcum, pro Coeliōs

Adiutoris

Tractatione

Crassa toga Serica

Aristoteles

Recidetur

Instandū iſ que placere intellexeris

Refiliēdū ab iſis qua & r

Dicēdi genera tria

Vtrocūq;

Intercōcilian

alludit ad illud virgilianū & pontem indignatus atrox

apud hunc & patria ipsa exclamabit, aliquandoq; Ciceronem in oratione contra Catilinam in senatu alloquetur. Hic & amplificationibus extollet orationem, & i in superlati...

Quae utiq; aliquo momento inter se differat

Orator vna beat vsum, atq; id ipm ome sit oratoris, qd vulgo gen9 dicedi vocat. Vtes eni vt res exiget oibus eloquentia...

Dulciter

Et ad efficiendu quod intendit potenter. Qui vitiolum & corruptu dicedi gen9, qd aut verboru licetia resultat, aut puerilibus sententiis la...

Populare atq; plausibile.

Qualiscuq; eloquentia, & ducit aios naturali voluptate vox ois, neq; aliunde illi p fora atq; aggeri...

Nulli no age tu parata vulgi corona est.

Lacerna purpurea. T buccinum purpura. T illu quo fucus felle...

Mala multi probant. Ne mo improbat bona.

Modi bona. panf arefcit. Sed & copia habet modum, sine quo nihil nec laudabile, nec salutare est, & nitor ille...

in fuce. aldus.

Interim. pro tamen

Perpendendis coagmentandis q; uerbis intabescens.

Sine modo nihil laudabile neq; salutare

cultum virile, & inuentio iudiciu. Si erit magna no nimia, sublimia no abrupta, fortia no temera...

Is dicendi virtutibus vsus orator in iudiciis, conciliis, concionibus, senatu, in o deniq; officio boni ciuis, sinem quoq; dignum & optimo viro, & opere sanctissi...

Interferat

Integra nauis

formabit hos

In more praceptoris exercuit

in tuto collocat

Non despecta ratio prima. Secunda. Tertia.

Quarta. Vita honesta

circumfusis & bis spiritus

Præceptorum multiplex ca

pa

Omnibremiora reddidit, ordo & ratio & modus

Mox in meo quod nouimus qm discere que non dum scimus, melius putam

Vamus salutandis labor
& infama corporis cura

INSTITUTIONVM ORATORIARVM

Confultorū. no
dixit iuris conful
torum.

Breue nobis tēpus nos
fecimus. Quantulum
n. studiis imptimur.

Homeri laus
De Hippia Eleo
notanda

Declinata etate
didicit litteras
M. Cato Cefori
græcas

† ideo. contrahi solet, † adeo infinito spatio ac traditiōe opus nō est. Reliqua est q̄ vires cito facit cōsue
tudo, rerū cognitio quotidie crescit, & tñ multorū ad eas librorū necessaria lectio est, q̄bus aut rea
rū exēpla ab historicis, aut dicēdi ab oratorib⁹ petunt. Philosophorū quoq̄ cōsultorūq̄ opiniōes
(sicuti alia) velimus legere necessariū est. Quæ qdē possumus oīa, sed breue nobis tēpus nos feci
mus. Quātulū enī studiis imptimur? Alias horas van⁹ salutādi labor, alias datū fabulis ocīū, alias
spectacula, alias cōiuiua trahūt. Adīce tot genera ludēdi, & insanā corporis curā. Trahit inde pe
gnatio, rura, calculorū anxie sollicitudines, multæ causę libidinū, & vinū, & flagitiosus oī gñe vo
luptatū animus. Ne ea qdē tēpora idonea, q̄ supsunt. Quæ si oīa studiis ipenderent, iam nobis lō
ga eras, & abūde satis ad discēdū spatia viderent, & diurna tm̄ cōputatib⁹ tēpora, & noctes, quæ
bona pars oī somno lōgiōr est, adiuuarēt. Nūc cōputam⁹ annos nō q̄bus studuimus, sed q̄bus vi
ximus. Nec vero si geometra, & grāmatici, caterarūq̄ artiu p̄fessores oēm suā vitam, q̄libet lōga
fuerit, in singulis artib⁹ cōsumpserūt, seqtur vt plures quasdā vitas ad plura discēda desiderem⁹.
Neq̄ illi didicerūt hæc vsq̄ in senectutē, sed ea sola didicisse cōtēti fuerūt, ac tot annos in vtēdo,
nō in p̄cipiēdo exhauserūt. Ceterū vt de Homero taceā, in quo nullius nō artis, aut p̄fecta, aut cer
te nō dubia vestigia repiunt: vt Eleū Hippia trāscā, q̄ nō liberaliū modo disciplinarū p̄ se sciētia tu
lit, sed vestē, & annulū, crepidasq̄, q̄ oīa manu sua fecerat, in vsu habuit, atq̄ ita se p̄parauit, ne cu
ius alteri t̄ ope egeret, neue vilius rei Gorgias quoq̄ summæ senectutis, id quærere audituros, de
quo q̄sq̄ veller, iubebat. Quæ tandē ars digna literis Platoni defuit? Quot seculis Aristoteles didi
cit, vt nō solū q̄ ad philosophos atq̄ oratores prinēt sciētia cōplecterēt, sed aīaliū satorūq̄ natu
ras oēs pergreret? Illis enī hæc inueniēda fuerūt, nobis cognoscēda sunt. Tot nos p̄ceptoribus, tot
exēplis instruxit antigas, vt possit videri nulla sorte nascendī eras felicior q̄ nostra, cui docendæ
p̄iores elaborauerūt. M. Ceforius Cato idē orator, idē historiae cōditor, idē iuris, idē rerū rustica
rū peritissim⁹ fuit, inter tot opas militiē, t̄atas domi cōtētiōes, rudī seculo, literas græcas atate iā
declinata didicit, vt esset hoībus documēto, ea quoq̄ p̄cipi posse q̄ lenes cōcupissent. Q̄ multa pe
ne oīa tradidit Varro? Qd̄ instrumētū dicēdi M. Tullio defuit? Quid plura: cū etiā Corneli⁹ Cel
mediocri vir ingenio, nō solū de iis oīb⁹ cōscripserit artib⁹, sed amplius rei militaris, & rusticę eti
am, & medicinę p̄cepta reliquit: dignus vel ipso p̄posito, vt eū scisse oīa illa credamus. At p̄ficere
tantū opus arduū est, & nemo p̄fecit. Ante oīa sufficit ad exhortationē studiorū, nō cadere in rea
rū naturā, vt q̄cqd nō est factū, ne fieri qdē possit, cū oīa q̄ magna sunt atq̄ admirabilia, t̄ps aliq̄d,
quo primū efficerent, habuerint. Quantū enī poesis ab Homero & Virgilio, tātū fastigiū accipit
eloq̄ntia a Demosthene, atq̄ Cicerone. Deniq̄ q̄cqd est optimū, aū nō fuerat. Verū etiā si q̄s sum
ma desperet (qd̄ cur faciat, cui ingeniu, valetudo, facultas, p̄ceptor nō deerūt?) tñ est (vt Cicero
ait) pulchrū in secūdis tertiisq̄ cōsistere. Neq̄ enī siq̄s Achillis gloriā in bellicis cōsequi non pōt
Aiācis aut Diomedis laudē asp̄nabit, neq̄ q̄ Homeri nō, Tyrtei. Quinimo si hęc cogitationē hoī
mines habuissent, vt nemo se meliorē fore eo q̄ optim⁹ fuisset, arbitraret, ii ipsi q̄ sunt optimi, non
fuisent. Neq̄ post Lucretiū ac Macrū Virgili⁹, nec post Crassum & Hortēsiū Cicero, sed nec alii
postea vicerint. Verū vt trāscēdi spes nō sit magna, tñ est dignitas subseq̄ndi. An Pollio & Messa
la q̄ iam Cicerone arcē tenēte eloq̄ntiē agere cōperūt, parū in vita dignitatis habuerunt, parū ad
posterorū gloriā tradiderūt. Alioq̄ pessime de reb⁹ humanis p̄ductæ in summū artes mereret, si qd̄
optimū fuisset, defuisset. Adde q̄ magnos modica quoq̄ eloq̄ntia parit fructus, ac siq̄s hæc studia
vtilitate sola metiat, p̄ne illi p̄fectæ par est. Neq̄ erat difficile, vel veterib⁹, vel nouis exēplis palā
facere nō aliūde maiores honores, opes, amicitias, laudē p̄sentē, futurā hoīb⁹ cōtingisse, si tñ dignū
litteris esset, ab ope pulcherrio, cui⁹ tractat⁹ atq̄ ipsa possessio plenissimā studiis gratiā refert, hęc
minorē exigere mercedē, more eorū, q̄ a se nō virtutes, sed voluptatē q̄ fit ex virtutib⁹, peti dicunt.
Ipam igit̄ orādi maiestātē, qua nihil dii imortates meli⁹ hoī dederūt, & qua remota muta sūt oīa
& luce p̄sentī, & memoria posteritatis carēt, toto aīo petam⁹, nitamurq̄ semp ad optia, qd̄ faciētes
aut euadem⁹ in summū, aut certe multos infra nos videbim⁹. Habes Marcelle Victori q̄b⁹ p̄ce
pta dicēdi p̄ virili parte adiuuari posse per nos videbant, quorū cognitio studiosis iuuenibus si
nō magnā vtilitatē afferet, at certe, qd̄ magis petimus, bonam voluntatem.

Qui plura
sciuerūt scri
pseruntq̄.
Homerus.
Hippias.
Gorgias.
Plato.
† ope egeret
Cato.
Q̄ multa.
Varro.
Tullius.
Corne. Cel.
Causa priā
cur aspire
mus ad sū
mū eloq̄ntiē
gradum.
Secunda.
Tertia.
Quarta.
Quinta.
Septima.
Oratoriæ
vtilitas.
Exhortatio
ad oratoriā.
Operis con
clusio,

M. F. Quintiliani Oratoriarum Institutionum diligentissime repositarum
FINIS.
In ædibus Ascensianis. XVI. Calend. Decemb. An. M. D. XXVII.

IACOBVS Grafolarius Christophoro a Priolis, amicorum optimo, S. D.

ARCVS Cicero eius beneuolentię quā quisq; erga amicos habere de
beat officiorum libris p̄cepta inserēs, illud p̄cipue aīaduertendū cē
sūt, vt si quis puocatus beneficio fuerit, imitari fertiles agros omni
no studeat, qui multo plus afferūt q̄ acceperūt, ei scilicet plurimū cō
ferendo, qui plurimū amore prosequatur. Est em̄ hoc natura maxime
cōparatū, vt (si a Barbaris, si a feris differimus) in reddenda beneuolē
tię vice prompti facilesq; simus. Q; si meritor; quoq; cumulus acce
serit, tū reddēdi beneficii ratio plurimū valet, qđ nisi reddat, ingrati p̄
fecto simus, & ab officio boni viri recedamus necesse est. Quę cū aīad
uerterē, atq; me tibi deuinctum ea beneficētia q̄ inter amicos summa

cū gratia, tū honestate intercedit, animo recēserē, efflagitatus a te diu (tanq̄ in hoc tibi tuorū
erga me meritor; gratiā aliquā referri cuperes) vt M. Fabii magni in primis & p̄clari Rhetoris
Declamationes imprimēdas curarē. puinciā suscepi. Quę qđ vel ex hoc mihi grata potissimū
extitit, q; & tibi amico peculiari satisfactoriū, & artis oratorię sectatorib; rem nō iniucundā fa
cturū sperabā. Ea sigdē est opis tū egregiī, tū luculētī materia, idq; artificii, vt nō minus ad per
orandas forēses causas lectione cōferat, q̄ si quis diuinas Marci Tullii oratiōes lectitarit. Proxi
ma em̄ declamādi ratio veritati, multo ceteris vtilior eloquētię studiosis, cū iā apud Rhetores
narrationes, thesis, cōmunes locos, & ceteras id genus exercitationes dicēdo tractassent, q̄ sola
supererat tradebat, in qua se fictis ad imitationē fori cōsiliorūq; materiis vberius exercere pos
sent. Huius p̄cepta cū vir exactissimę latiniratis & eloquētię Quintilianus oratoriis institutio
nib; tradidisset, qā in oib; fere minus p̄cepta valēt q̄ expimēta, hoc opus vnicū p̄ ac singula
re declamādi exēplar edidit. Qđ q̄ sit ornatū, q̄ elegās, q̄ nō dicā vile, sed plane iis q̄ Rhetori
cē incūbūt necessariū, eor; iudicio p̄bet q̄ ipsum auctorē ea cū Cicerone cōparatiōe cōtulerūt,
vt alterū tū oīs sapiētię, tū eloquētię latine lumē nūcupauerint. Id cū nostra cura & diligentia
īprimēdū esset, qm̄ multa eruditōe & acri iudicio opus erat, qđ ex tenuitate doctrine sentio q̄
in me sit exigū, p̄ suscepti muneris officio antiq; exēplarib; inspectis, solitōq; studio plectis,
ne qđ vlla ex parte mēdosum eēt, Georgio Alexandrino viro doctissimo, p̄ceptorī optimo & fia
delissimo, corrigēdū remisim; qui (vt oīa accurate īp̄icit) solita diligētia recognouit. Prodeat
igīt in lucē Quintilianus, quatenus tāti viri iudicio bene de latina lingua p̄meriti elegantissi
mū opus rasum prius vbi scriptor; indocta manus deprauauerat, approbatū est. Vos vero nō
ingrati lectores (q̄q̄ latini oēs Georgio solerti & egregio Rhetori ob diligēter & exquisite col
lectos & interpretatos nostror; scriptor; sensus plurimū debeam;) hoc etiā p̄ labore nō nihil gra
tię homini apponeris. At nostri memores, qm̄ Fabii Declamationes nostra opera nostrisq; im
pensis velut a situ squallorēq; reuocauimus, si non debetis, nostrū tū imitantes exēplū, ad ve
terum scriptorum indaganda & corrigenda volumina elaborate. Vale.

Petrus Danesius generoso adolescenti Frācisce Bohero Carnutēsis ecclesię Canonico primario S.

AMILIAM tuam: Francisce Bohere generosissime, cū aliis multis, tū vero hoc po
tissimū elogio vel in primis illustrē cēseo, q; cū in ea literati sint pleriq;, literatorū
tamen sit cōmune quasi hospitium, & statio totius humanitatis. Quod an cū mul
tis cōmune habeat, nescio: Id scio, qđ equidē dissimulare nec possum, nec debeo, pau
cos hodie reperiri, qui cū diuitiis mores, cū moribus literas cōiūxerit. At vero tuę
id familię perpetuum, & veluti hereditarium esse, quis nō etiā ingenue fatebitur?
Testimonio sunt frequētissimę doctissimorū literę, & monumenta, quibus tuorum
nataliū claritudo ad posteros est tra dita. Quę enim tā immemor posteritas, q̄ tam

ingratę literę reperientur, q̄ istā nobilitatē nō immortalitatis memoria prosequatur? Cū itaq;, mi Frā
cisce, multos tibi aliquid suarū literarū certatim offerētes viderē, & quid de tua indole sentirent, ceu pu
blico testimonio ostēdentes, opere precii me facturū existimaui, si meum iudiciū, si qđ modo meū i eius
modi re esse potest, intersererē, & quasi calculū adderē. Monuit me Ascensius noster Declamationū M. Fa
bii Quintiliani editionē maturare, quas sine aliqua nominis tui p̄fatione, ex officina libraria exire no
lui, q; tibi nō inutiles fore videbantur. sunt enī dignę, q̄ a te legantur. ob variū orationis artificii, & ser
monis elegantiā, q̄ in hoc ipso opere maxima sunt. Tamen si quidā velint M. Fabii eius, q̄ Institutionem
oratoriā scripsit, nō esse, qbus vnus Vallę acerrimū iudiciū obiicio, q̄ in hoc opus cōmentarios est polli
citus. Pluris enī est apud me grauis doctissimi Vallę auctoritas, q̄ eorū rationes aliquot, vel cōiecturę po
tius leuiusculę. Itaq; q̄ hoc dicūt, ipsi viderint, ego vero te hortari nō intermittā, mi Bohere, vt in hoc
te ope exerceas. Qđ idē Remigio Rufo Cādido hōi prudētissimo, & p̄donomo tuo visumiri spero. Est
enī vt vit doctissimus, ita Quintiliani nostri, admirator olim iam maximus. Vale. Ex illustri Lexo
nienī Collegio, ad Idus Iulias.

Aa

Elogio

Maturare

An declamationes
sint illius quintili
ani qui scripsit or
torias institutione

Pædonomo .i. p̄
lagogo

M. FABII QVINTILIANI DECLAMATORIS ELOQVENTISSIMI DECLAMATIONES.

Argumentum.

QVIDAM cui erat filius Cæcus, quæ herede instituerat, induxit illi Nouercam, iuuenemq; in secreta domus parte seposuit. Is noctu, dū in cubiculo cū vxore iaceret, occisus est, inuentusq; postero die habens gladiū filii defixum in vulnere, pariete ab ipsius ad filii cubiculum vestigiis palmae cruentato. Accusant se inuicem Cæcus & Nouerca.

PARIES PALMATVS.

Pro Cæco contra Nouercam.

I uenis innocētissim⁹, Iudices, uti vellet ambitu tristissimæ calamitatis, poterat allegare vobis amissam cū oculis cogitationū oīm temeritatē: sed cū ostēdere innocētiam suā moribus malit, q̄ aduersis, neq; pietatis, neq; cōsciētie suæ grauē ferre cōtumeliā pōt, ut parricidū nō fecisse videat beneficio cecitatis. Quare nō petit ut illū miserū putetis, nisi & innocēs fuerit: nō petit ut afflictu alleuetis, nisi & p bauerit sese infeliciores q; patrē amisit, q̄ oculos. Estimare iuuenē iis morib⁹, qbus vidētē estimaretis, vita, pudore, pietate. Que si oīa sibi, ut erunt promissa cōstituerint, nullo terrebit crimine. Nec q; sceleratissima sceminariū calamitatē nostrā cruentato pariete imitata est, expauescim⁹. Quo diligētior, quo sollicitior fuit ne dephenderet, hoc

magis indicauit sibi oculos nō defuisse. Gratias agimus, q; nimis auidē suspicionis argumēta in nostrā trāstulit partē: nō esse cæci scelus difficilius probare, nisi oīa sic acta essent, ut fecisse cæcus videret. Quare Iudices nō improbe sperauerim futurū, ut suspecta sint vobis, q̄ tā incōsiderate ficta sunt cōtra miseram cecitatem. Primū q; spatium illud ingēs domus, qd̄ in medio fuit, ita digesto cruore saturatū est vsq; ad cubiculū miserimi iuuenis, tanq̄ plane timuerit parricidā, ne non dephenderet. Deinde sceleri nox potissimū electa, quo tpe inueniri marit⁹ sine vxore nō posset. Tū in cæde, in qua nemo vitē ferro, nisi alieno, gladius adolefcētis, ne argumētum deesset Nouercæ relictus est. Postremo peractū vulnere vno scelus, qd̄ obiceret manib⁹ erratis Et tū contra tā multa incredibilia solū aduocat Nouerca testamētū, vultq; illud eē p̄cū parricidii, ut rerū intellectu in diuersū coacto, occisum eo p̄bet patrē, q; nō meruerit occidi. Nos vero istud (si crimē putatis) agnoscimus. Iuuenis hic patris sui hæres solus est. Hoc testamētum, si viuēte adhuc miserimo sene notū esse in domo potuit, scitis q; illi debuerit irasci. Nā q; in visum fuisse filii patri iactat, crimen Nouercæ erat, si cōstiteremur. Idq; p̄bati ex hoc purat, q; secretū nō filii accipit a patre, sed cecitas: Quo loco dissimulare satis callide conatur inuidiam suā. Pater qui filii Cæci in semota penarū parte seposuit, eripuit Nouercæ oculis voluptatē. Nāq; ista cū inuasisse vacuos penates videret, cū patri filium Cæcum hoc esse crederet, qd̄ orbitatem, excogitauit indulgētissimus senex quæadmodū hic miser patri suo in eadē domo esset. Nouercæ in alia, accepit secretū qd̄ erat petiturus. Quo sit animo senis factū, potestis interrogare testamētū. Neq; ego grauissimū patrem sup̄ma sua iuueni iactasse crediderim, ut herede filii scriberet, nō est res q; imputetur, istā magis oportet vel aliquo indicio, vel suspicionē muliebri arcana mariti dephēdisse, & statim oibus nuptiarū renūciasse pignorib⁹. Nā cū propter pecuniā ames, idē amoris, & sp̄i finis est. Habuerat adolefcēs gladiū in cubiculo tuo semper, siue anteq̄ in hac fortunam incideret paratū, siue q; cecitatis miseræ solatiū est habere rem vidētū. Certe nunq̄ illū pater timuerat, nūq̄ Nouerca obiecerat. Palā positū est sub oculis oīm rota domo notissimū ferrū. Scitis quanto negligentius custodiat ferrū bona cōscientia, q̄ etiā extra suspiciōne sit res sine vsu. Innocētia facit ut ferrū subtrahi possit etiā vidēti. Siue igitur aliquis ex seruulis corruptus est, p̄sertim etiā facili occasiōe, siue ipsi Nouercæ nō defuit audacia ad afferendum, qd̄ facere poterat etiā p̄sente priuigno, utiq; (qd̄ dubitari nō potest) q; facit certū sceleris auctore, maualt in cede alieno uti q; suo gladio quisquis illū relicturus est. Reliqua Iudices si fieri possunt facta existimate. Dicitur cæcus sine rectorē, sine duce, ex illa penarū parte secreta, & pene ex alia domo, p̄ inane lōgū, per tot offensa limina, per excubātes seruulos errasse cū ferro, cubiculū deinde patris ingressus in neutra deflexisse partē, sed recto gradu sicut ducere oculi solēt, ad lectulū accessisse leuiter, nō in thorū incidisse, non ante peruenisse q̄ crederet. Vos Iudices criminū tumultū ex rerū fide ducite. Dormiēs senex, quæ cæcus percussor q̄reret, excitat⁹ ante esset q̄ inueniret. Iūgit his multo incredibilia, ut occiderit patrē, p̄cepserit Nouercæ, parricidū aut vno icu explicuerit, qd̄ fere vix etiā iis cōringere solet, q; oculos ma

Cæcitatē solatiū habere re vidētum

Explicuerit. i. absolue rit p̄fecerit

.. i. qui definit spes definit amor

nu sequunt. Nulla ergo luminū virtus, sed homo ferrū missurus in casum, satis felix si percussisset quacūq; corporis partē, in ipsam p̄tin⁹ animā incidit, & an mortī satisfecisset intellexit. Of ficiū Iudices oculorū est renūciare manib⁹ qd̄ actū sit, cæci percussoris vna securitas fuerat sapi⁹ ferire. Negat p̄terea quicq; se ex his Nouerca sensisse, cū iuxta iaceret, nec explicat unde illū ac ciderit, maxime signū trepidationis. Si & pater vno icu perierat, neq; ista vigilabat, nunq̄ gladiū reliquit percussor securus. Reliqua Iudices nimis suspecta, s̄probe assimulata. Spatiofissimus paries, & lōgissimū dom⁹ latus habuit notas sanguinis, q; reliq;se videret manus reuertētis. O q̄ bene quicq; volunt imitant oculi. Stupescit quæ est fides omnia priuignum illa nocte fecisse. Dicitur ad votum Nouercæ gladium in vulnere reliquisse, quem suum negare non posset. De inde per torum parietem qd̄ aliud inscripsisse, q̄ se parricidā sanguine patris vsq; ad cubiculum suū pduxisse, & viā sequētib⁹ reliq;se: Hec fecit aliq; negaturus? Gratulor tibi adolefcens, si nō potuisti parricidū illud admittere, nisi ut relinqueres argumentū cecitatis, habuisti innocētiam necessitatē. Causam igit miserimi adolefcētis sic apd̄ vos agere p̄posui, ut primū ipsum defendā quasi reus tātū sit, deinde cū esse securus de huius innocētia coepero, tūc ingrediar Nouercæ accusatiōne. Spectabit⁹ vtrūq; suis morib⁹, suis causis, eritq; facilior via vestræ religiois. Q; q̄ duos iudicia cōplexa sint, vos tū tanq̄ de singulis cognoueritis. Et primū sic agā tanq̄ iuuenis habeat oculos, tanq̄ ip̄tus ei⁹ nulla corporis debilitate frāgant. Interrogabo qd̄ ante p̄dite, qd̄ flagitiose, qd̄ ip̄e fecerit, p̄ se parricidā scelera p̄miserit. Innocētia p̄ gradus certos ab hoīe discedit, & ne in maximis trepidet audacia, diu vires in minorib⁹ colligit. Nemo inde coepit, quo incredibile est puenisse. Dicas necesse est q̄ huic cū patre odia fuerint, q̄ violenta dissensio patrē, facilius est vxori maritū. Loquar nūc de infirmitate miseræ cecitatis. Temeritas oīs aiorū calamitate corporū frangit, & frigidat ip̄tus mētiū, quos nō explicant ministeria membrorū, ad solum se alligat destituta moerore. Vultus ille p̄trea nocte coopertus ac timidus nō concipit nefas, ad qd̄ ducib⁹ oculis puenit. Cogitat semp̄ errare & offendere, cogitat etiā redēdū difficultatē. Magna innocētie necessitas est, neminē facilius posse dephēdi. Semper se custodiūt miseri, ne esse miserabiles desinat, & quisquis amisit oculos, laborat ne merito perdidit. Quid aliud cecitas discit q̄ rogare, blādiri? Odiū omne adiuuat oculi, & hūc i pectorib⁹ humanis furor lumina accēdit, nec leuis animis accedit infania, quoties quæ execreris aspicias. Cæcus inferior est q̄ ut iuisus sit, timidior est q̄ ut oderit. P̄terea nocētib⁹ liberis frequētissimas ad parricidū causas suggestit illud qd̄ videbāt. Vitiis em nostris i aim p oculos via est. Aliis tradit dicit i parētū sanguinē luxuria ferrū, luxuria vidētū crimē. Aliis meretricule amor imodica potestis, amor cui renūciat oculi. Cæcus infelix patrē occidit, deinde cui manū porriget securior? Cuius humeris leuior incubet? Quis cōtumelias seruorū castigabit seueri⁹? q; calamitatē tā obnoxia maiore reuerētia p̄teget? Inter felices alius est ordo votorū. Cæcus filius optat superstite patrē. Volo nūc scire quæadmodū dicat explicētū tā difficile facinus. Cæcus parricidū cogitauit, cū quo? cui? se cōmisit oculis, iturus p̄ torā domū: quæ ducē elegit ille qui erat in cubiculo suo solus? Secū copinor? Secū deliberat. Sufficit sibi, cū hoīe expeditissimo loquit. Cur em sociū cōsciētie q̄rat? oīa potest scire. Primū nox qn̄ sit. Deinde p̄spicere solite an oīs familia dormiat. Gradu suspenso ponere certa vestigia, & in oīm timoris sui partē sollicitum circūagere vultū. O q̄ partū est in metu ipsos etiā oculos habere. Ita non iste sibi dixit: Occidere quidem patrem volo, sed quæ sequent̄ hæ manus? Noctē solus egrediar, sed qn̄ perueniā? Putas nos iunctis habitare liminib⁹? domus inter patrē, filiiq; media. Quātū erroris, quātū moræ, spatium ingēs & vix metiēdū. Cæcitas icōsulta qd̄ agis? nox ante deficiet. Quid si deinde vterq; vigilauerit? qd̄ si Nouerca? Age limen inueniā, cardinē sine strepitu mouebo, dormiētis cubiculū intrabo, quiescētē feriam patrē, semel satis erit, nec Nouerca vigilabit, Secur⁹ egrediar sciētē nullo reuertar. Vota sunt ista, sed oculorū. Cæcus desperaret etiā si tam multa nox polliceretur. Hoc loco quæram necesse est, quæ ratio fuerit ut iuuenis ad parricidium suo potissimū gladio vteretur. Nimirū illud in mentem venit, quia erat relicturus. Nam si alienū & ignorum in vulnere patris gladiū reliquisset, potuerat de percussore dubitari. Hic attulit suum, ut etiam si euasisset, tamen ferro suo teneretur. Cur ergo, inquis, gladium in cubiculo tuo habebas? quia habueram semper, quia vsurus illo non eram. Ferrum ego parricidū meo tot ante annos præparauī, & secundum illū quem minabar patri, tandū innocens fui? Ego eram ferro ac mēte parat⁹, & tot abiere noctes? Ante gladiū illum familiarē oculis tuis feci, ante oibus seruulis notum. Pependit in cubiculo

Nemo repente fit turpissimus.

Cæcus miserior est qm ut misus sit

Vitijs in animū p oculos uia est

tanq̄ testis cōsciētię meę palā in medio negligēter, sic vt subtrahi posset. Nō illū cōsciētia trept
da velauit, tā norus in cubiculo fuit q̄ cecitas dñi. Quisq̄ ferrū p̄parat sceleri, sic illū habet, vt
possit suū negare. Ponite nūc ante oculos actū parricidii, dephēderis difficultatē. Dono illū, dñi
a suo limine egredietur, dñi illos quos accepit a patre seruuos fallit, ecce cubiculū senis inuenit
aliq̄n, ecce paries ille defecit, & p̄cussoris manū subito destituit, cessere fores sine strepitu. Quid
postea agit? Vtrū ip̄m cubiculū parietē circuit, an se cōmittit ī mediū? & p̄ spatia tenebrarū ara
marā manū iactat? Ecce patris lectulū tenet, etiā dormiētū anhelitus iminēs audit, vnde sciet
quo dirigat ferrū, quē poti⁹ feriat ex duob⁹? Tētauit ergo vultus & p̄c⁹ obiectū, breuissimam
periturę aīę viā q̄rit, & quātus erit sopor qui ista nō sentiat? Dices, neq̄ ego sensi. Ideo itelligis
q̄ malā cām habeas, cuius & vna & incredibilis defensio est. Ita feritur in sinu tuo marit⁹, & tu
nihil sentis! Ad latus tuū fata hoīs peragunt, tu taces tanq̄ te priuignus occiderit priorem! Ita
nō ille p̄cussus est homo, quē Cēcus occidit? Te vero (si nihil aliud) calēs ille cruor deniq̄ susci
tasset. Sed q̄ manifesta est cōsciētia q̄ te cōpellit ad hāc necessitatē, vt cum occisum a priuigno
tuo patrē videri velis, cogaris dicere nihil sensisse! Sufficit, vicimus, innocētes sum⁹. Cū in eo
dem lectulo fueris, cū amplexa sis forsitan illū q̄ occisus est, tā incredibile p̄steris soporē! Cur
ergo tu incolumis es? q̄ iratis manib⁹ sanguinē tuū fortuna subtraxit? Certe dormiebas, cer
te nihil senseras. Ita priuign⁹ te reliq̄t, q̄ dephēdi nō timebat? Occidit ergo aliq̄s patrē, & No
uercē p̄percit? Maximū oīm nefas fortiter fecit, minori sceleri statim par nō fuit? Oīa humana
sacra cōfudit, violare nō est ausus pectus odiorū? Incredibile est, sine fide est, nō occidere Nouer
cā, cui ip̄potes q̄ patrē occidas. Quid ais adolescēs: tu ne circa illū sanguinē defecisti? illa te blā
dius rogauit aīa? perdidisti ergo illud q̄ nihil senserat, q̄ nox, q̄ filētū, q̄ tēpus supererat sce
ris alterius? Tu si facere parricidii posses, ideo patrē tantū occidisses, vt tibi & Nouercam lice
ret occidere. Nō video cur videri velint relictam mulierē. Ideo rātū, vt videret illud nefas illa
fecisse, callide satis. Sed hoc alio prius argumēto subuerteret. Nō est ei⁹dem cōsiliū Nouercę
parcere vt substituat reā, & gladiū relinq̄re quo ipse dephēdat. Sēpius vtī necesse habeo argu
mēto cecitatis, & hoc etiā loco quo de illo vulnere disputādū est. Mehercule si percussor itras
set, q̄ videret, q̄ lumē p̄ se, tulisset, non tñ tā feliciter librasset ictū, quē etiā si nullē falleret tene
brā, met⁹ & cōsciētia incertū magni sceleris tristē vel tremore vel timore fecissent. Raro cōtin
git semel ferire carnifici, q̄ quis cōponat ipse ceruicē, & exercitata manus homicidii nouissime
velut q̄dā genus artis exerceat. Sic ergo librauit manū Cæcus, vt ipsam prius feriret aīam.
Ego mehercule etiā illud admītor, q̄ cū patrē veller, non Nouercam percussit. Præter animū
nihil viriū habet parricida. Primus ictus, ille trepidat, ille cogitat, ille erubescit, ille est ab inno
centia pximus, ille p̄stat hoc solū, vt sequēs fortius feriat. Interrogare nūc volo q̄ iuueni causa
fuerit, vt reliquerit gladiū. Scilicet noluit Nouercam suā infamari. Abstulit sibi oīm defensionē
& se parricidā cōfessus est, ferrū in vulnere reliquit. Si nondū occiderat, iterū feriret. Si iā perfe
ctū nefas intelligebat, auferret indicū. Sed quid ego rē manifestissimam colligo? Si vultis Iudici
ces scire a quo sit gladius relictus, cogitare cui expedierit vt inueniret. Sed paries vsq̄ ad cubi
culum priuigni vestigio manus cruētatus est. Cogitate ante oīa, nō esse incallidū hominē, neq̄
cōsiliū iacētis, q̄ cecus explicare conetur facinus etiā oculis difficile. Ille ergo non estimat cum
manū cruentam parieti applicat, vestigiū a se parricidii sui relinquit: cū dextera, qua duce vte
batur, veste tergere, atq̄ ita abire sine vestigio posset, totū parietē cruentabat, & vbiq̄ aliqd de
patre misero relinquebat, quid futurū esset postero die, quātam expectaret inuidiā? Lucē nō co
gitabat, sed disponebat indicū certū, indubitātū, sine errore, quod Nouerca sequeretur vsq̄ ad
cubiculū suū, vsq̄ ad limen ipsū. O admirabilē casum, nec cruor ante defecit. Vtar hoc loco
natura ipsius rei, Palmatus sanguine paries inuētus sic est, totā manū explicuit, oēs digitos dī
ligēter expressit. Totū ergo sanguinē cōsumeret intra prima vestigia. Pone em̄ manū cruentā,
atq̄ adeo (vt istis etiā blādiar) madentē, pone mensuram itineris, spatium parietis, diu em̄ ī se
cretam domus partem reuertēdum est, debet proxima pars a cubiculo patris habere plurimum
sanguinis, sequēs minimum, vltima nihil. Nam cruor quoties admotus est, transit, aut in ma
nu tarde reptantis arefcit. Hoc quid esse dicamus, q̄ circa cubiculum vtrūq̄ sanguinis istius
vestigium quasi incipit? hinc est paries palmatus, & illinc! Quomodo pertulit manus qd̄ relin
quebat? Nouerca istud, Nouerca securis composuit oculis, illa miserum dextera sanguinem tu
lit, & manum subinde renouauit. Palmatus est paries, habet distātiā, vacat aliquid loci, integrū
vbiq̄ vestigiū est, Cēcus manus traxisset. Quæro nunc, vnde tantū sanguinis ī manu? Tūc em̄

Alio argumento sub
uertextetur

Librare idem

Palmatus sanguine
paries

Palmatus

Palmatus

ex omni vulnere cruor p̄fluit & effundit, cū ferri recētē viam sequit. At quoties eodē quo faa
ctū est cludit telo, later tota mortis inuidia. Præterea cū man⁹ ex parte qua palmare vestigium
potest, plicet in capulo, & se dū telum occupat claudit, necesse est exteriore vt parte respia sit.
Tuus aut qui palmat⁹ est paries, vestigiū eius partis ostendit, ad quā cruor puenire nō potuit.
Vestri est nūc cōparare oīa ista, p̄pendere. Cur prudentior sit iudex in dephēdēdo scelere, q̄
reus in admittēdo, hoc esse in causa puto, q̄ alter tātū p̄ se cogitat, alter p̄ parte vtrūq̄. Tuitus
sum adolescēris miserimi causam, nūc inspicere volo quāto certioribus argumentis Nouerca
teneat. Trāseo illū vulgare & oibus notū de cōparatiōe p̄sonarū locū. Alius diceret maritū &
vxorē nisi liberis iniuriatē, nō fortissimis corpore vinculis inherere. Ego illud potius dicā de
cepta est mulier expectatio tua. Veneras quasi in vacuā domū, & sine herede. Expectaueras vt
infelix iste iuuenis ab ipsis prius nuptiarū tuarū expelleretur auspiciis, extorrem & inopē sū
moueret pater blando corruptus amplexu, & oīno summā calamitatē corporis occurrere deli
caris vxoris oculis deuetaret. Inuenisti piū & deuotū vnico senē, & de oibus cōiugis tui despe
rasti ob id affectibus. Miserim⁹ est marit⁹ q̄squis inducit filio Nouercā, q̄ vxori non viderur
vtrūq̄ posse amare. Quæro igit ante oīa, vbi occisus est maritus? In cubiculo suo, hoc pauloan
te priuigno defendēdū nō fuit. Occisus est in cubiculo senex. Ita ille percussor non timuit vxorē!
Audeo secretū nuptiarū, & matrimonialis lectulū solitudinē occisurus intrare. Quē querā?
vbi relinquit maritus ab vxore innocēs? Noctē aut ad scelus q̄s elegit? Nox tuū tps est, qd̄ si ac
cedit huic etiam sceleris occasio! Nū venire debes ad secretā domus partē, nec tota tibi pena
riū sacra pagēda sunt? Tu nō cogitas quēadmodū suspēsa manu sonatē blāde cardinē flectas. La
ces secūdū occasionē, & expeditū tibi in pximo facin⁹ est. Nō times ne q̄s dephēdat. Ip̄s quoq̄
seruuli lōgius quiescūt, & p̄statur grande secretum genio loci. Tibi quoq̄ ferire cum velis, sci
re an dormiat licet. Nox, & ferrū, & securus maritus, q̄dnā isto delicatius scelere? Occisum esse
miserū senē cū tu volueris scimus. Quō tñ, inquit, gladius puenit in meā potestātē, q̄ priuigni
fuit? Heremus, hic difficilis expugnād⁹ est locus. Quis crederet mihi, si dixerō? gladiū pdidit Cē
cus ille, p̄perua nocte clausē genē nō custodierūt. Figere nimirū ad tps videbor, & rē nimirū ma
nifestā ipudētē cōplorare. Scilicet semp̄ isti apposita capulo man⁹, & dieb⁹ ac noctib⁹ cure. No
lo tāq̄ callido gloriaris ingenio, nō decepisti trucem horridūq̄ latronē, n̄ tibi occasionē p̄buere
mores. Nā q̄ vno ictu occis⁹ ē senex, ad te suspitio magis respicit. Tu p̄parare corp⁹ illū ad ict⁹
potes, dū videris āplecti. Tu blāda manu p̄tētare p̄c⁹, vbi aliduo vīceris pulsu nō gescat aīa,
vbi statim mors sit, det sp̄s sāguinis ictū, explorare ante & cognoscere licet. Potest & vno ictu
mulier occidere. Venio nūc ad vestigia parietis cruētati, q̄ te satis abundēq̄ p̄ssimus dū ado
lescētē defendimus. Hęc sunt tñ q̄ cōtra te reseruata sunt. Cū marit⁹ tuus in cubiculo occide
ret, sciebas nullū tibi relictū patrociniū nisi aliqd̄ cecitati simile fecisses. Ideoq̄ sanguinē in illā
partē induxisti, in quā q̄ri volebas, vt postero die oīs iuidia sāguinis notas & vestigia p̄parata
sequeret. Infamas Cēcū, cōsiliū ex calamitate sumpsisti. Sciebas illū nō aliter si dux defecisset igrē
di posse, q̄ si vestigia parietis p̄puitate dirigeret. Simulasti itaq̄ cecitatē, & ne qd̄ sceleri ip̄o
deesset, mariti tui cruore lussisti. Oīa tibi cōposita atq̄ simulata sunt p̄ ocū & securitatē, tanq̄
scelus trāfferret ingenio. Nūc em̄ tu innocēs, q̄ priuigni gladius ī vulnere, q̄ paries cruētatus:
hoc sufficere vtrūq̄ iudicio putabas? q̄ facili momēto causē fata vertunt, q̄ fecisse etiā is scel⁹
frequētē inuētus est, q̄ obisciebat. Sed causas inq̄ parricidii iste habuit, quē iratus pater in se
cretā domus partē relegauerat. Mulier illa forsitan ignominia felicioris videret esse priuigni,
Cecitatis beneficiū est, cū illi secretū dat. O p̄larā senis optimi singularēq̄ pietatē, q̄ blāde ille
seposuit miserū suū, q̄ diligenter vxoris gaudēris elusit oculos, q̄ multo cecū pudore donauit.
Si felicior, inq̄, essem pater, ego tibi poti⁹ cederē domo tota. Nūc miser illā occupa partē, in q̄
nemo te videat, in quā solus ego veniā, sint circa te seruuli fideles, nō gemit⁹ tuos audiat q̄s,
nō flebili moerore pascat. Nihil est qd̄ te sollicitet conuersatione nostri: secretum quod cecitari
ideo præstat, vt minus oculi desiderent. Aliquis odit filiū cæcum, & hac tantū vltione contēt⁹
est, vt illi assignet quietam, & sepositam, & meliorem domus partē. Ita ego, sic intelligebā, quā
si abdicaret, quasi expelleret. Iratus igit senex tenet iuuenē suū velut interiore cōplexu, & a li
mine obstat. Rogo q̄ duos separat media domo, te integrā, sanā: illum infelicē cæcum, cōtume
liā: opportunū, iniuriā facili, vtrū filio irascit, an vxori? Nolo, inquit, iuuenis vtaris amœna do
mus parte, nescis q̄ nitidioribus tectis elaborata sunt, nō p̄tinēt ad oculos tuos. Quis tā stulte
irascit cæco, vt putet illi⁹ interesse vbi habitare iubeat? Te poti⁹ ille sūmouet. Tuis iuidiam fa

Palmare vestigiū

Tuitus sum

Quibus te abundē
p̄ssimus

cie oculis, tibi dicit, sufficit, satis est, habes maiore dom⁹ parte, absentē putes, misero i paternis edibus aliquē angulū relinque. Pater q filio sub Nouerca assignat secretā domus partē, cōfite^r vxori se abdicare nō posse. Trāsit ad aliud genus defensionis. Sibi causam cedis nō fuisse, cum hic heres inuētus sit omnī bonorū. Quis em̄ alius esse debeat, vt huic pperandū fuerit ad hā hereditatē? Filius scriptus nō timet poenitentiā testamenti. Omnīū bonorū heres relictus est. Nō er go irascebat pater cū daret secretā dom⁹ partē. Nō possūt tibi diuersa prodesse, eadē obitceres reo si exheredatus esset. Elige vtrū voles. Si sciuit se esse hāredē, amare magis patrē debuit, si ignorauit, nō habuit qd sparet ex morte patris. Reliquū est vt itueamur, ille q periit ab vtro magis vestrū desideretur. Te opinor hic graui⁹ afficit dolor, impatiētius hic luctus examinar, tuq obsoletā p̄tinus nubē & tēpori accōmodata lugubria flammeo reuertēte mutabis. Hic ve ro iuuenis, q si fortunę suæ mala cū p̄teritis cōparet, cæcus cepit esse nūc primū, quid nō mis ser in hoc sene perdidit? viuebat illi magna pietas, aderant quocūq iusserat de facie patris oculi, nō illudere infelicibus tenebris cōtumaces seruuli poterāt, nec Cq̄ extremum contumeliarū genus est vt dñm ageret rogabat. Nūc quanta dñi boni ludibria sunt inēdā. Iunxere se pari ter cæcitas & solitudo. Quid tibi nunc miserrime adolescens hereditas pdest, quā tantū audis? quid em̄ circa te pecunia potest? quæ fruendū voluptates? quid aliud q̄ spoliō^r facilis occasio? Q̄ bene ista oīa paterni oculi custodiebāt, q̄ facile decipi, q̄ facile denudari, q̄ sine labore falli potes, q̄ cito inops fieri. Morte patris exheredatus es. Quid nunc tibi nisi p̄tetus iminet moe ror, & execratio vitæ? Miser post oīa & lachrymas pdidit, nec dolētē adiuuāt oculi. Incipit ap̄ te gladius habere qd̄ agat. Quarit ecce q̄rit miser ferrū. Nūc, inquit, huc redde illud, innocēs donec habuit meas manus tantū. Si mori necesse est, illi potissimum incumbam. Hoc illa iam olim grauis & infelix anima querebatur. Vbi nunc meæ vires? vbi impetus? vbi dextra tā for tis? vno ictu puto ne me quidem ipsum mihi continget occidere.

CÆCVS IN LIMINE. Argumentum Declamationis. II.

CÆX INCENDIO Domus adolescens patrem extulit. Dum matrē repetiit, & ipsā & ocu los amisit. Induxit illi pater Nouercam. Quę accessit quodā tempore ad maritū, dixitq̄ parari illi venenum, qd̄ iuuenis in sinu haberet, & sibi pmissam dimidiā partem bonorū si illud ma rito portexisset. Intrauit ad cæcum pater, interrogauitq̄, an hęc vera essent. Ille negauit, exqui siuit, & inuenit in sinu venenū. Interrogauit cui parasset, ille tacuit. Receffit pater, & mutato testamento Nouercam fecit hāredem. Eadē nocte strepit⁹ in domo fuit. Intrauit familia in cu biculū dñi, inuenitq̄ ipsum occisum, & Nouercā iuxta cadauer dormiēri similit. Cęcū in limine cubiculi sui stāre, gladiū eius sub puluino cruētātū. Accusant se inuicē Cęcus & Nouerca.

Pro Cæco contra Nouercam.

SENTIO Iudices pudori iuuenis, pro quo minimū est q̄ parricida nō est, gra uissimū videri q̄ absoluēdus est contra nouercam, & plurimū Cæco de reue rentia deperire virtutum, cum in patrociniū summe pietatis aufertur quicqd̄ alium defenderet innocentē. Hoc primum itaq̄ publicis allegamus affectib⁹, q̄ pro se reus indignat̄ vti corporis probatione. Solus omnium non remittit sibi, vt incredibilior sit in parricidio cęcus, q̄ fuit cū videret. Homo oīm quos vnq̄ miseros fecere virtutes, innocentissimum parricidium negauit anteq̄ pater occideretur, & ne quid hodiernę sollicitudini p̄stari putetis, fecit qd̄ est summum in reb⁹ humanis nefas, ne vel in alio crederetur. Ignoscite per fidem, q̄ indignatur se iuuenis in honorem tātum calamitatis absolui, filium qui patrem ex incendio sua cæcitate seruauit. Facinus est hoc tantum in nocentem videri, q̄ illum non potuerit occidere. Nam quod ad mulierem iudices pertinet, quę defendi non potest, si patrem Cæcus occidit, tam impudentē delationis necessitatem malo, q̄ si tantum negaret. Viderit qui fidutiā veritatis putat, q̄ Cæco facinus obiectū est. Dephēsa mu lieris audacia est, quæ non potest nisi incredibilisū comparatione defendi, & quisquis Cæcū in uicem accusat, solus est reus. Alia Iudices esse debuerūt aduersus hanc debilitatem probatio nes. Cæcus in parricidio non debet suspectus fieri, sed deprehendi. Quæso itaq̄ iudices, vt hęc prima propter causam iuuenis putetis, quę contra illum nimia sunt. Nihil magis debet esse p Cæco, q̄ q̄ aduersus illum fuerunt multa fingenda. Et constat de pietate, de innocentia homi nis, qui expugnandus fuit parricidii similitudine. Congesta sunt aduersum miserā debilitatem ferrū, cruor, venenum, & quicqd̄ non potest esse negligētiā, nisi nescientis. Nemo Iudices, nemo diligētior debet eęad facin⁹, q̄ q̄ parricidii potuit facere cęc⁹. Iuuenis iste, de quo sūma i reb⁹

humanis mōstra fingunt, ei⁹ fuit erga parētes semp affect⁹, quē nefas est optare de liberis. Cū domus igniū septa violētia rapuisset miseris senib⁹ omē p̄sidii, illa festinatōe q̄ fugim⁹, eripia mus, in mediū cucurrit incēdiū. In quāto tūc p̄iculo fuit rerū naturā pietas. Dū diu multūq̄ attonit⁹ heret, dū ad vtrūq̄ respicit, ad vtrūq̄ discurret, pene infelicissimos parētes pdidit pie tatis æqualitas. Vt deīde miserrimos senes cluserat iā ppior ignis (audiat licet inuīta pietas) p̄sem iuuenis elegit, & de pariter ardētibus vices disposuit affect⁹. Vixdū posito sene, cū illum quocū miraremur explicitū, iterū flāmas aperuit, & vndiq̄ coeētis incēdiū reddidit globis arsea rat iuuenis, si tardius pdidisset oculos. Facinus est Iudices, nō hoc quocū maximis cōtigisse co natib⁹, vt seruaret & mater. Minus tñ i vtroq̄ fecerat, nisi pdidisset oculos. Viderint q̄ filii in eo magis parēte mirātur, in cuius salutē faciē vultūq̄ cōsūpsit. Patri p̄stitit cæcitatē, q̄ amī sit oculos, dū reperit quā reliquerat matrē. Nō expectatis, certū habeo Iudices, vt excusē q̄ pa ter induxit Cæco Nouercā. Factū est eo tēpore, quo cōstabat patrē filio senē soluēdo non eē. Cō tēderim quinimo iuuenis fuisse cōsiliū, vt pater cui matrimonii filiiq̄ abstulerat incēdiū, resia dua senecturis alia solaret vxore, & vt domus q̄ Cæcū tantū habebat & senē, acciperet ex cōiu gio ministeria custodita. Facin⁹ est Iudices, q̄ bonos priuignos Nouercę facilius decipiūt, nec leu⁹ oderūt. Q̄ multis īfidis, q̄ multis artib⁹ patet cæcitas innocētis! Mulier cui spē inuaden de hereditatis p̄stabat debilitas priuigni, senect⁹ mariti, itellexit hoc solū deesse sceleris occasio ni, vt pri⁹ infamaret parricidii Cęc⁹. Viso igit hoc, q̄ sibi iuuenis nō videbat esse priuignus, ve nenū qd̄ i miseri sinu abdiderat dephēsurā, nūciauit patri, tanq̄ parricidii pararet. Et qa mena daciū poterat facile nudari, si quē cōscīū noīasset, totā delationē sic ordinauit, vt sibi crederetur pmissā dimidiā partē bonorū, si venenū seni voluisset ipa porrigere. Videtis Iudices, qua p̄para tiōe Nouerca ad testamētū p̄ris accesserit. Mulierē quā credit marit⁹ noluisse partē bonorū ac cipere p̄ scelere, necesse est sic remuneret, vt faciat hāredē. O quāto aliter p̄bare parricidii, qd̄ iā pō dephēdi. Mulier q̄ se dicebat in cōscīetiā sceleris admissā, nō hoc primū exegit a patre, vt q̄reret qs parasset Cęco venenū, qs dedisset. vñ maximū sciebat posse fieri q̄stiois errorē, īstituit vt īnocētissimū iuuenis īterrogaret repēte, subito īfamatura velut dephēsi t̄p̄idationē, seu ta cuiisset Cęc⁹, seu negasset. Adduct⁹ ad filiū senex dixit iuueni q̄qd̄ audierat. Nūq̄ Iudices tā sim plicis īnocētię fuit facin⁹ negare. Nō eēt ausus iuuenis corā ea muliere mētiri, q̄ pdidit, & scitit vbi eēt venenū. Vt vero scitit īfelix īstātē Nouercā, postulatēq̄ vt sin⁹ iuuenis exgreret, tūc ve ro attonit⁹ herēs, & tota malorū suorū cogitatiōe cōfusus, itellexit hoc argumētū ei⁹ esse q̄ pa rasset, vt posset dephēdi. Igit̄ p̄tere, festinatet oīa mēbra p̄tractās, & mēris in sinū manib⁹, dū cūcta suspitionib⁹, dū tactu iuuenis explorat, venenū prim⁹ inuenit. Laudo Iudices īnocētiā si lētiū, laudo fidutiā, q̄ īterrogat⁹ cui parasset, nō putauit sibi defendēdū venenū. Rē q̄nimo fecit eius q̄ sciret patrē nō crediturū, & (q̄ maxima est īnocētię contumaciā) p̄suasione senis nulla voluit excusatione corrumpere. Non fuit illud t̄p̄idatio, non tacita confessio. Quisquis habet venenū, habet & qd̄ respōdeat dephēsus. Fecit post hęc senex rē hoīs quē nō mouisset quicqd̄ inuenerat. Nō torfit ministeria cęci, & de scelere i quo solus nocēs esse parricida nō poterat, nō explicuit ordinē q̄stionis, sed qd̄ plus est q̄ absoluere, remisit iuueni defensionē. Vtrū deinde in tellectis deterrimę mulieris īsidiis filii paulisp̄ voluerit exheredatione p̄tegere, & diligētius de patrimonio suo deliberaturus interim capta uerit vt videret mulieris cupiditati iā nō obsta re priuignus, an facillimū fuerit vt exheredationē quocū p̄traret nouerca cęci ab hoīe cui tā multa p̄suaserat, cogitationib⁹ vestrīs relinquo. Hoc tātū dixisse cōrēt⁹ sum. Testamentum cō tīnuo mutauit. Et ne qs mīret hāc festinationē, statim subsequūtū est vt periret. An īterfuerit iudices iuuenis hui⁹ vt viueret pater, q̄ iā alio moriebat̄ hērede, vos estīmabitis, nō īterfuit vt occideret. Facinus iudices qd̄ illa nocte in cubiculo nouercę, qd̄ in lectulo factū est, domus tota sensit, nemo nō sibi visus ē iuxta fuisse. Excitari sola nouerca nō potuit illo loco vñ venerat fra gor. Cucurrit familia quo sollicitos atq̄ t̄p̄idātes ducebat strepit⁹, quē seq̄bāt. Inuenerūt senē occisū, nouercā iuxta cadauer sic iacētē, ne statī posset īterrogare qs occidisset. Nūciatū ē deīde facin⁹ & cęco. Inuēt⁹ ē (qd̄ īnocētię sufficit) nō a scelere rediēs, stās i limē cubiculi sui aīo quo discurrebāt vidētes. Vt deīde ferrū iuuenis īgreret, exegit eadē vtrūq̄ q̄ postulauerat de veneno. Q̄ i lectulo gladi⁹ cruētāt⁹ iuēt⁹ est, nō dep̄cor iudices qn cōtra cęcitatē nō min⁹ argumētū putetis, q̄ q̄ iueniri potuit venenū i parricidii suspitiōe. Gladi⁹ cruētāt⁹ nouissima p̄batio de bet esse, nō sola. Ignoscite malorū periculorū mer⁹, ignoscite humana discrimina. Defensionē iu uenis primū lachrymis gemitūq̄ p̄sequimur. Perdidit īfelix patrē, pdidit & cęcitas illi senē, cui⁹

Aa iiii

Nō possunt tibi di
uersa prodesse

Lugubria flammeo mu
tari

Certū habeo

Cogitationibus uestr
relinquo

frigor

oscula, cui⁹ amplex⁹ iponebat vulnerib⁹ oculorū, cui p̄stabat cec⁹ vt viueret. Misera innocētia, misera debilitas, q̄ te nouerca nō sic poti⁹ decipere maluit vt biberes venenū. Facin⁹ est iudicē cōparationē fieri, vt incredibile sit parricidiū. Idēvos putatis efficere noctiū merita, & affect⁹ osculū blāditiū q̄ sitos, qd̄ nataliū pignoriū reuerētia. Nullas ego facili⁹ p̄ire credideri, q̄ cor porū charitates. Et licet matrimonii paulatī reuerētia grauitatis accedat, p̄tē tū distrahi facilitate qua coeūt. Vxor ē, quā iūgit, quā diducit vtilitas, cui⁹ hęc sola reuerētia est, q̄ videt inuēta cā liberorū. Aspiciū⁹ matrimoniorū singula momēta rixātia, mutāt quotidie domos, & p̄ amplex⁹ lectulorū discurrūt. Placet etiā post liberos ali⁹ marit⁹, & vñ dephēdas oīm scelerū facilitatē, p̄tē nō amare viuētes. Quid si huic vxori vtilitati nouercale nomē adiūgas? Mulieri q̄ post liberos iudicē, matrimonii nō cōrigit tota reuerētia. Quāto alios p̄stat affect⁹ diligere vitā, iudicē auctorē? Liberi ac parētis nō ali⁹ mihi videt affect⁹, q̄ quo rerū natura, quo mūdus ip̄e cōstric⁹ est. Quisq̄ ne mortalī cōfodiet illd̄ sacrū, venerādūq̄ corp⁹, qd̄ pōt ex ignib⁹ rapi, p̄ quo bene cōsumit⁹ oculi? Nō iuenio iudicē quēadmodū possit eē cōtra liberos salua reuerētia. Nō est difficile vt maritū vxor occidat, si nō est difficili⁹ vt fili⁹ p̄rem. Nō est iudicē, q̄ putetis inter mulierē & virū de scelere q̄ri, neq̄ est q̄ se nouerca sex⁹ occasiōe tueat. Maior est cecitatis infirmitas. Sūt & scēminis ad scelera vires, cū hnt̄ causas viroq̄. Quinimo si iūterrogēs, facili⁹ hęc p̄ctora met⁹, odiū, ira corrūpūt, & qm̄ nō habēt roboris tātū, vñ vitia mēt̄ iū vincāt, plerūq̄ facinus infirmitate fecerūt. Sane tū illis scelerib⁹ sufficere nō possint, q̄ discursū, q̄ exigit laborē, qd̄ vero tā muliebre possis inuēire facin⁹, q̄ occidere hoīem iuxta te iacētē? Aggredi senē q̄ se tuis crediderit amplexib⁹? cui⁹ sōnos ipsa disponat? ip̄a custodiat? Oīs alius p̄cussor deprehēdi pōt anteq̄ feriat, vxor nō sentit nisi dū occidit. Nō est iudicē incredibile vt occiderit mulier hoīem, quē dicit potuisse cec⁹ occidere. Facin⁹ est iudicē si cecos habere nō credim⁹ nisi necessitatis innocētia. Prima est infirmitas cecitatis, vt nolit. Fallit quisq̄ hęc calamitatē nō aiōrū putat esse sed corporū. Totius hoīs debilitas est oculos p̄didisse. Et si diligēt⁹ ac⁹ intuearis hūanos, ministeria luminū sum⁹. Cæcus nō irascit, nō odit, nō cōcupiscit. Et cū corpa nra vigorē de luminib⁹ accipiat, p̄tē cū suis vitia causis. En ad qd̄ erūpāt man⁹, q̄ p̄xima q̄q̄ tādiū q̄rūt, man⁹ q̄ sua quoq̄ ministeria nō explicāt. Audebit q̄q̄ corpus illud qd̄ ad singulos sibi videt decidere mot⁹? cui q̄q̄ ante se est, donec exploret abruptū est? Facinus admittet ī quo nihil ip̄e facturus est? Facin⁹, qd̄ totū credat aliū? Quid si cecitas sit quā fecerit ignes? Nemo ī incēdio solos ex hoīe p̄dit oculos. Tūc facies sentit incēdiū, cū ābusti defecere gressus, cū opponi nō p̄nt p̄ oculis manus, & ad lumina nra flāmas oīm mēbrorū vulnerib⁹ admittim⁹. Cecū vel hoc faciet innocētē, q̄ licet viribus, licet sufficiat audacia, nō habet p̄suasiōne hoīs, q̄ possit īponere. Nefas ē iudicē hūc iuuenē reliquarū debilitatū rōne defendi. Q̄ incredibile est vt occiderit patrē, q̄ patī nō potuit vt p̄deret? Rogo qd̄ opus gladio, qd̄ veneno parricide? quātulū fuit potius seruare matrē? Rapiat ex parētibus illa infirmior, illa p̄itura, parricidiū sic facere potuisti, vt optim⁹ fili⁹ videreris? Quātū deīde putatis īpatiētissimis affectib⁹ accessisse post cecitātē? charior ē pater cū ī locū successit oculoq̄, & tūc est infinita pietas, cū ī illa debeas amare qd̄ feceris. Quid dicit iudicē? trāfferet ī facinus, hūc cecitatis suā iuuenis fauorē, ad quē cotidie laudatura ciuitas coit, cui affidēt oēs liberi, oēs parētēs? faciet se pietatis pariter & sceleris exēplū? Facili⁹ ē vt occidas patrē a quo sis ip̄e seruat⁹. Nulli⁹ vnq̄ iudicē parricidiū magis debuisti excutere causas. Cupiditas, ingt, iuuenē egit ī facin⁹. Hoc si credibile, si verū ē, debet videri, mulier heres maritū, an patrē cæcus exheredit⁹ occiderit. Habeāt sane iudicēs hęc nefarię cupiditatis festinationē, quos vitioq̄ ardor, quos cotidie luxuria p̄cipitat, quo cæco hereditatē vel innocētē? oclī sunt, oculi p̄ quos paup̄tatē ferre nō possumus, oclī tota nostra luxuria. Hī nos ī oīa cotidie vitia p̄cipitāt, mirant⁹, adamāt, cōcupiscūt. Facilius īpleas animi satietatē. Quo p̄ fidē diuitias iuueni apud quē oīm rerū diuersitas perit? Circūdes licet hęc debilitatē fulgore diuitias, cæco tūc magis cūcta defunt, cū cōtigerūt, nec inuenias debilitatē cui magis cū paup̄rate cōueniat. Hō in honore parētū excecatus, patrimonio sub patre melius vtet. Et qd̄ p̄ fidē parricidiū gen⁹ iuuenis elegit? Venenū, ingt, parauit. Cur p̄ fidē, si sufficit ferro, facinus aggredit⁹, cui adhibere cōsciū, cui p̄stare debeat ministrū, cū maius habere possit ī gladio parricidia secretū? An p̄stea iuueni succurrit qd̄ possent facere man⁹, & se circa venenū dephēda debilitas collegit ī vitis? Nemo iudicē, nemo nescit quēadmodū possit occidere. Intellexit iudicē nouerca q̄ incredibile esset vt videret cæcus parasse venenū. Igit̄ adiecit tētariū se vt illud ip̄a portigeret. Date p̄ fidē iudicē op̄rā, inuenite verba, secreto priuign⁹ & nouerca de parricidio loquunt⁹. Ita se nō

Bene cōsumitur oculi uulgo. bñe empleados estan

De Cæcitate Nota

Quo mihi diuitias si non cōceditur uti

Cæco tūc magis, cū ita defunt qui cōtigerunt. Nec est alia debilitas cui magis cōueniat cū paup̄rate

putat vtēq̄ tētariū? Quid dicitis iudicēs? Nullū ne in tota domo qd̄ corrūperet aliū parricidā p̄ctus inuenit? Difficilius hoc credas nouerca, si te a nullo alio putes impetraturū. Nō ergo iuuenis credit hęc oēs loq̄ cū patre? oīm blāditiarū primū esse sermonē? Nouerca timeas negārē. Nō habet fidē ei credere parricidiū, quē scias p̄diturū nisi īpetraueris. Per fidē iudicēs diligenter attēditē crimis diuersitatē. Tētariū se ī parricidii cōsciētia mulier affirmat. Quis vero dubitet nūq̄ hoc priuignū fuisse facturū, si habere cōsciū potuisset aliū? Atqui venenū iā parauit, emit. Et cū hoc ip̄e facere nō potuerit cæcus, quis est iste cui parricidiū tātū instrumēta credūtur? cur nō idē porrigit senī? vel si nō pōt decipi maritus nisi manib⁹ vxoris, cur ante parricidū struit q̄ sciat an nouerca p̄mittat? Nā qd̄ vult videri, p̄missam sibi partē bonorū, nō est argumētū, nisi & ip̄m p̄betur. Mulier quē sollicitat ad facinus, quēadmodū sibi cōsulit ne illā parricida decipiat? Et p̄bationes p̄spicere debuit seu factura qd̄ rogabat seu p̄ditura. Adde q̄ negodit nouerca cæc⁹ cui parricidiū credit, neq̄ hereditate corrumpitur, cuius contētus est parte dimidia. Nemo iudicē parricidū īfaciet quo alius vtatur. Exigo igit̄ vt istud parricidū cæci tu socia, tu conscia manifestius probes. Quid opus est vt iam venenum iuuenis habeat? potius sermonibus vestris interpone testes, fac coram seruis loquatur, fac intersint amici, fac audiat pater. Facillimum est cæci decipere secretum. Vtere mulier homine qui se commisit oculis tuis. Vtere verbis quæ regis, manib⁹ q̄ moues. Volo venenū ip̄e p̄ferat, ip̄e porrigat, volo te rursus ī facinus hortet, volo plura p̄mittat. Parricidū cæci deprehēdi pōt, dū tibi fastetur. Sed ingt, inuētus est tenēs venenū. Exiguū argumentū nouerca de magna facilitate fecisti. Nō accusas cæcū, sed ostēdis. Homo expositus ad oīm occasionē, ad omne ludibriū, quē tæctus, quē p̄xima quoq̄ decipiūt, qd̄ refert, qd̄ ī sinu habeat, ille quē deprehēdere possis qualem relinquas? A quo modo nouerca digressa est, cuius ordinauit vestes, tetigit sinus, mēbra cōpōsui, venenū potest habere sic vt nesciat, potest sic vt aliud putet. Si mehercule volueris, tenebit palā: si iusseris, accipiet corā seruulis, corā amicis, & si venenū non dices, hauriet, bibet. Nullo magis iudicēs argumēto pōt innocētia cecitatis ītelligi, q̄ qd̄ videt iuuenis dephēsus. Si parricida est, & exquiri. hęc saltē sibi p̄stabit dissimulatiōne ne teneat venenū. Neminem iudicēs credo mirari, q̄ iuuenis interrogat⁹ cui parasset, verba nō habuit. Nō fuit illud patris indignatio, nō fuit dolor, venenū iuuenis expauit. Auferūt nobis vocē q̄ fieri posse nō credimus, & silētiū est admiratio subita miserorū. Nescit tacere deprehensorū scelerū trepidatio, & statim respondet illa cū suo sibi scelere parata defensio. Tacere facilius est deceptis, q̄ dephēnsis. Quid p̄ fidē facere vultis iuuenē, quē de parricidio cōsulit pater ille seruat⁹? miror hercule nō dixisse, volui, sum veneficus, sum parricidā, & iudiciā putarē si cōfessus esset. Bñ q̄ nescit iuuenis quēadmodū parricidū neget, neq̄ habet illa dephensorū multa verba. Venenū qd̄ tenet cæcus, ip̄suis est si illud excuset. Sed, ingt, exhereditatus est a patre. Poterā iudicēs secretū hoc senis p̄fundūq̄ vocare cōsiliū, cōtra iuuenem tū esse non debet etiā vt de parricidio crediderit nouerca. Notum hoc iudicēs ac vulgare facinus est, q̄ plerūq̄ cōtra liberos amanē vxores, & sequētium matrimoniorū non aliunde q̄ de dāno pietatis affectus est. Genus infirmissima seruitutis est senex maritus, & vxorię charitatis ardorē flagratius frigidis cōcipim⁹ affectib⁹. Quid q̄ necessitas est impatiētis amet maritus vxorē, q̄ sibi videt filiū iā p̄didisse? Facillimū est de ceco parricidū credere, cū hucusq̄ erraueris, vt ingres. Volo scire iudicēs qd̄ fecerit homo senex, qui parricidā filiū sciat. Nō culeū parat, nō illud porrigit venenū, nō saltē abdicatione dimittit, te stamentū tantūmodo mutat, & parricida sola paup̄rate puniūt. Rogo q̄ p̄cipiat: vtget? adeo ne nō potest fieri idē postero die? grauius hoc faciet pater si nō p̄stiterit vxori. Quid q̄ hoc ip̄sum nō placide, tā quiete facit, quasi captet imponere? Quid dicitis miserorū parentū affectus? Exheredaturus filiū pater, nō aduocat p̄pinquos, nō contrahit amicos, nullis lachrymis tabularē, nulla vociferatiōne complēt. Nescis senex, quāta tibi opus sit ratione tabularū, exheredas miserabilē parricidā. Nō est iudicēs qd̄ putetis, ideo nullū adiectū ad exheredationē iuuenis eloqui, quia de scelere cōstaret. Nemo vnq̄ ideo nō obiecit filio parricidū, q̄ crederet. Per fidē iudicēs duorū inter quos de scelere q̄ritur, æstimemus mutato testamēto proximā noctem. Iuuenis, seu innocēs, seu parricida est, adhuc ī suo silētio stupet, nec facile dixerim vnde maior trepidatio, si alienū tenuit, an suū venenū. Nouerca rē inter manus habet anxīā, trepidā. Nihil est difficilius q̄ differre gaudiū, qd̄ scias te nō mereri, & filio se esse p̄latā, nō est lōga p̄suasio. Ex p̄ctat nūc vt iuuenis agat caulam postero die, vt credulū senē p̄pinqui, vt ciuitas, vniuersa castiget, & se nouerca sensit vniū tātū noctis heredē, nō credif testamēto hoīs, q̄ eadē nocte qua

Diuersitate crimī & repugnatiā, in constantiā

Pulchre

filii exheredavit occidit. Tractem nunc iudices ipsius sceleris coparatione. Cecus ignorat ubi iaceat senex, an iam qescat. Et q difficile est ut credat illu q mo de parricidio suspicatur, dormire patre: Tu scis qn senex vicerit lassitudo curatu. Cæco q renuiciat qd diei noctive secretu: Scis pariter an vna gescerit fores vallauerit cura seruore. Tu facere potes occasione vxor & dña. Cæco fortassis ad aliud limē errādū est: Tibi hoc solū restat ut ferias. Cæco necesse est gete patris ipsa corpore electioe cōfundat: Tu iugulū, tu potes ptractare peccatū, dū aplecteris. Nobis iterū casus redit, rursus incerta tētāda sūt: Tibi restat ut statū mēbra cōponas, ut qescas. Nō sufficiūt facin'facturo solē cogitationes, & vix tā multa pariter scieris oculi. Per fidē iudices ab vtro credibili' est occisū senē: a nouerca, q pspexit ut ali' posset esse suspēct', an a iuuenē, cui' iuidia p' turus erat, etiā ut illū alius occidat: Intuemini p fidē iudices pcedentē parricidā. Quos nō ista vestigia frāgāt, rūpantq somnos: Vestigia plura semp errātū, q nō valent suspēctis p'tentatisq gressib' librare corp' & qā diū sunt incerta, nutātia, necesse est graui' p'māt solū cui credide- rint. Quāto ex hoc plus accipiat necesse est illa nocturni silentii qes, q ambulātis cæci nec manus cessat, p'mittit, explorāt, & adesse se nūciāt: Illa p q cōplex' veniūt, nō sunt i p'tate cæci, qd toto se fateat strepitu. Quicqd occurrit nequāq pōt euitate cæcitas nisi offensa, ut ābulare, ut ingredi nocte possim', dies facit. Q' multa deinde supsunt postq ad patrē puentū est: Exploret necesse est pariter iacentiū prima diuersitas, vult', ora tractent, detrahant velamēta corporib', qrat vulneri locus: Ita ex duob' neutru excitat: Grauior semp dexterā tractat' errātis. Paulatim deinde admouend' est pectori mucro, & nequa cōfundat ignorātia nimis liber ictus, p'cedat oportet gladiū man'. Vñ tātū viriū cæco, ut in vno statim ictu mors tota pagat: Incertum vulnus sit necesse est, cui' impetu nō regitis oculi, nec possis custodire destinātū ferro locū, dū ad colligendū vulneris pōdus, dextera redire p'mittit. Vtrū deide iuuenis post vulnus vnū con tinuo fugit: Et quēadmodū scit, an facinus expleuerit: an potius expectat, ut de parricidio cada ueri credat: Ecce iterū p eadē incerta redeundū est, oia rursus p'culose tētāda veniēt. Fidem vestra iudices, ut nobis p'it argumenti criminis nostri cæcus si nec venire, nec reuerti sine stre p'tu pot: neq sic occidere potuit ut deciperet nouercā. Te te hoc loco mulier interrogo, q tam grauis qes, ut te mors tā vicina nō excitet: Paruulis noctiū turbamur offensis. Excitat nos exi- guī plerūq mor', vox incerta, lōgū, & alioq ipm silentiū. Illoq sane iuxta te supma nō sentias quos tenet' lāguoresq dissoluūt, hois q ferro occidit tumultuat exit', & similis ē repugnāti. Quid q necesse est nulla mors ingetior sit, q q statū tota est: Nā q dormiēs occisus ē, nō ē q sic estimeris, tāq p illā getē trāserit in mortē, sit aliqd necesse est inter soporē mortēq mediū, nec pōt isigi tāta diuersitas, cū sit somn' ipse pars vitæ. Nō multū iterest getē nostrā ratio vitæ rū pat, an mortis. Hoisem q dormiēs occidit ipsa mors excitat. Sane nō habuerit supmā vocē, ha- bet vtrūq palpitatioes, habet mor', & qeqd tot' lectul' sciat. Et qn mulier seni tuo blādū impli cita iacuit: Sicce dormit, q nō turbasti totā domū, cui' priuign' parricida, miser est maritus: Ecce vitalib' ruptis i amplex' tuos effundit cruor, & fugiēs p'vul' aia agitate se anhelitu, agit crebra suspiria. En iterū largus ille sanguis circa tuos durat art', strigeris deficiētū rigore mē broq, nō moueris, nō expauescis, sed dormis p tot diuersitates! Nō relinquit qd aliud simulare possit mulier, cui necesse est iuxta eū iueniri quē occidit. Nō est iudices q incredibile putetis, ut qes pferat dormiētis simulationē, nihil est qd facili' hūana calliditas possit imitari. Sic qdā cada uerū exp'ssere pallorē, & cōtra verbera, & experimēta telorū, mortū p'tulere patientiā. Quāto fa cili' est simulare rē cui' imitationi sufficit cluisse lumina, laxasse mēbra, dedisse suspiriis mo- dū, & anhelit' negligētē egisse: Inter dormiētē simulātēq nō est nisi cōsciētia. Nā q ad tot ve stigia, tot manus, tot p'clamatōes in eodē tenore durauit, nolite mirari, facili' excites dormien tē. Et hec est oim natura rerū, ne qd diuti' pferas, q qd imitaris. Simulare somnū habet & hāc facilitatē, q videt' similis excitato q dephēsus est. Quid hoc esse vis mulier, q te nō excitet res qua dom' tota turbat: Illā seruilis negligētia qetē, illos sine curis, sine affectib' somnos, illos q nō statim primo timore p'siliūt, fragor noctis agitauit. Quā' deide fremit' discurrētū rota do mo: Prima sunt euigilātū p'sidia clamores, nec pōt geta res esse noctis auxiliū. Minore strepitu cōmota es cū excitaretis. Ecce cubuli vestri fores trepidē festinatōis effringūtur impulsu, en lumē sup lectulū ingerūt multæ man', & ad p'stratorū corporū similitudinē cubiculū gemitū, vociferatione cōple. Tu iaces, & in cadaueris similitudinē vsq resoluta es. Hoc tu getem pu- tas esse: Patiētia est. Vestra iudices astimādū relinquo prudētia, strepitū quē in cubiculo senis fuisse cōfessū sunt q illo porissimū cōcurrerūt, vtrū putetis factū colluctatiōe moriētis, an a pa-

Librare corpus

Tractatus

Fidem uestrā iudices

Vtrūq p saltē

Euigilatiū

ta cede referētis gladiū mulieris fuisse discursū: An hoc quoq iter artes nouerca, ut oib' sceleris sui p'tib' sēsū geteq dispositis ipsa ad excitādā familiā fecerit strepitū, cui hoc solū superat ut sic iueniret: Fragor quo familia excitata ē, si redeūtis cæci fuit, dephēsus iuuenis eēt anq gla diū referret. Ut sciatis iudices neminē fuisse i domo quē nō fragor ille cōfuderit, Cæco quoq in uēt' i limine ē, sicut solet vltro citroq cōmeare. Iuuenis si iter suū p'f'q cubiculū facile discursit, qd adhuc i limine facit: Euasit, effugit, gladiū iā reposuit. Et quāto facili' est cæco simulare sōnos, vultū getis imitari: Qd p fidē mai' subitæ cōfusiōis argumētū est, q q cæcus exiliuit, & stetit: Graui' necesse est expauescāt, qd de solitudine sua nō renuiciat oculi, & cōclusus anim' nō exit i visus, nō habet vñ timori suo par sit. Dephēsus ē iuuenis ubi illū destituerat ipet' timor- ris, pōt negligere cecitas i cubiculo suo ducē, i quo dies oēs, cūctasq noctes agit iter, qd iā mul- tis offēsis, multis edidit errorib'. Extra limē cæcitas ē, inde error, inde tenebrē. Nihil ē innocen- tius cæco, q nec i scelere dephēsus ē, nec in dissimulatiōe. Proclamat hoc loco iuuenis. Ut pri- mū, inq, ni pater fragor domus, & velut tui cōfudere gemitus, iterū tanq te rapturus exiliui. Tūc primū miser sensū facin' cecitatis, steri donec mihi nūciareris occisus, & i illa discurrētium trepidatiōe tenui miser ocū timoris. O si numē aliqd paulisp' accommodasset oculos, primus in cubiculū intrassem patris, inuenisse fortassis adhuc aliqua verba moriētis, loq & iterrogare po- tuisse. Tarda & trepida sūt officia seruore. Ego te dephēdisse Nouerca vigilāte. Sed, inq, gla- dius cæci cruetat' inuētus est. Nō est iudices cecitatis audacia, de parricidio referre gladiū, & hō cui' pauloate exgiti sūt sinus, nō referret i cubiculū suū ferrū qd nō tegere posset, nō absco- dere, & tñ cruetatū sciat. Quis hāc iudices ipudētia ferat: Negat cæco subripi potuisse gladiū mulier q se gete defendit. Et quāto facilius est sōnos decipere miserore: Grauior est qes, qd ex lasa- situdine calamitatū venit. Cæco vero facile ē etiā vigilātū subripi gladiū. Quēadmodū aut' pa- rat argumētū, qdā facere nō pōt negligētia, & facili' ē ut cecitate imitent' oculi gladiū cruetatū reponētis. Has tātū causas habet q occidit alieno. Sētio iādudū idignari miserrimū iuuenē, q argumētis, q p'batōe defendit, reddēda sunt maximo viroq patrocina tā piē cecitatis, & agē- da reliqua pars causē admiratiōe. Intueri mihi iudices videor expeditōis illius incredibile nos- uāq faciē. Vadit rapto p're iuuenis p ardētes crescētēsq flāmas. Dicturū me putatis, ut euadar, ut fugiat: Propat miser ut reuertat. En mēbra cōtactu strigūt igniū. Pater tñ toto coopit' aple- xu, & ardētib' tūc quoq pene luminib', tēxēt man' alteri' oculos. Hoc nunc me putatis stupere, mirari, q huic iuuenis oneri p medios igniū globos, & ruētia tēta sufficit: Illd ē cui vix hēre possit mortalitas fidē. Vis' est sibi fecisse rem faciliē. Quāta dii deq pietatis audacia ē ire rur- sus i flāmas, illo vbi patre pene p'dideris: Iā nō erat illd penates, iā nō erat dom', vbiq tñ iuueni videbat ardere mater, iā miser vndiq flagrātib' mēbris cū discurrētē clusisset ignis, qd solū superat viriū gen' matrē qrebat oculis. Nō fuit illd primū igniū pite lumia cādētia, nō p'texēt flagratē sua mēbra faciē, & oculi q'retib' matrē manib' arserūt. Rur' ifelix totū tactū plustrat i- cēditū, & vñ maxim' ē collabētū culminū fragor, illo debilitas tāq iuētura reuocat. Sol' oim ser- uat' ē bñficio cecitatis. Protrahat iudices si videt' i mediū reus, plurimū p'batōib' adiciere de- bēt truces vult', terribilis, minaxq facies. Hic est iudices q dicūt tota nocte discurrisse. Hic ille circūspēct', hic ille felix parricida. Recessest cūcta debilitatis officia, & hois q circū genua v'ra ducēd' ē, nō ē q dirigat gressū nō seruuli supsūt, nō penates. Rūdetē p fidē, rūdetē mortales, vtrū hic patrē occidit, an p'didit: Quid agis ifelicissime iuuenis: rogādū est, neq habes totas p'ces, p'it ille vester ābitus, v'ra miseratio. Sed nefas ē ut reat' iste sentiat debilitatis aduersa. Nos agedū iuuenis duc imo nostris humeris, nris manibus initere, nos tibi p'ces, nos accommodamus oculos. Quid aduersaris ifelix: Quid repugnas: Scimus te nō rogare p vita, sed dura miser, dura, saltē viue dū vicas, decet te hic qq virtutū tuarū cumulo, decet ut digneris moritur' absolui.

MILES MARIANVS. Argumentum Declamationis. III. BELLO Cimbrico miles Marianus Tribunum stuprum sibi inferte conantem p'pina- quum Marii occidit, reus est cædis apud Imperatorem.

Pro Milite contra Tribunum. ATIS dedecoris atq flagitii castra ceperūt cū hęc furētī tribuno mēs subie- ta est, ut in medio belli Cimbrici strepitu ante signa (tuis honos sit habitus sanctissimis auribus,) iuberet prostrare gladio cinctū, & vim turpissimam ac nefariā tētare inferre (ne qd aliud dicā) fortiori. Habet aeternā labe illa me- moriā, & in exēplū in qd facillime vitia p'ficiūt, noua culpa pnotuit. Et licet

Tarda & trepida sunt officia seruo- rum

In hoc reuentis in dete-
ora seculi curfu

ipunita sit reo virt⁹ sua, tñ in hoc ruētis i deteriora seculi curfu affirmo, plures erūt q tribunū
imitent. q̄ q militē. Etsi nihil min⁹ conuenire videt partib⁹ aduocati sūme impator, q̄ reo capite
piclitarī subsidū miseratiōis auferre, meor tñ p quo, & apd quē loquar, audacter, atq̄ vt spero,
tuo p̄fiteor militē tuū q̄qd afferat casus hodie, sub ipso fortunā minātis ictu stare securum.
Aut em̄ absolues tāq̄ innocētē, aut punies tāq̄ virtū. Fas est vita piclitarī, q̄ natū se meminit le-
ge p̄sidi. Neq̄ i militiā grauissimo asprimog bello ita venit, vt nesciret sibi mortē i p̄cinctu ha-
bēdā, neq̄ ē tā i bellis, vt nō forti p̄ctore aduersa, dū nō inhonesta, tolere. Affirmo tibi C. Mari,
nō sic nup̄ repugnasset, si illū tribun⁹ voluisset occidere. Neq̄ ignorauit q̄ manerēt eū picula,
cū obscenos furiosi corruptoris amplex⁹ gladio diuelleret. Nec habeo sane qd̄ i milite p̄ferim
tuo laudē, si pudic⁹ est tātū q̄a expedit, nec si sit vita cupidissim⁹, penitere eū facti sui p̄or. De i
rectore corruptoris fortasse dubites, illd̄ vtriq̄ scio, de ipudico milite nō deliberasse. Hūc ve-
ro C. Mari, (Defendat em̄ tā fortiter miles tu⁹, q̄ vindicat⁹ est) nec si dānaueris poenitebit. Si
fors ita rulerit, ibit ad poenā pleno gradu, tā paratus mori p̄ pudicitia, q̄ occidere, laudēq̄ p̄
tuā fortissimi pudoris lectū feret. Ois licet delator vis ingruat, nunq̄ tñ effici poterit vt miles
tuus magis doleat q̄ accusat⁹, q̄ q̄ appellat⁹ est. Sed neq̄ hoc Roma parēs, nec signa militaria
aqlaq̄ victrices, nec tua summe impator diuina virt⁹ sinat, vt tua quoq̄ sentētia q̄q̄ vir & Ro-
man⁹ & miles nimis pudicus sit, apd quē ante principia agēdū est. Ecce cū maxime hoc agit,
vt inter Romanarū legionū manipulos scorta deligere, & ad stuprū trahere sacramēto rogatos
posthac liceat ex decreto tuo, nec pudet accusatorē apd C. Mariū (qd̄ exēplū diuinit⁹ nobis da-
tū videt, qd̄ in hoīe virt⁹ possit) assidētib⁹ legatis p̄fectisq̄, & istis illi p̄digio dissimillimis tribu-
nis, toto armatorū iudicio, obicere militi q̄ vir sit, tātūq̄ nō durū ac rusticū, sed parū meretrici-
ciis artib⁹ q̄rit educatū. At ego si qua est fides, pudicitia i milite etiā laudare erubescō. Fœmia
rū est ista virt⁹. Aliter laudādus est vir fortis, idone⁹ bello, p̄opt⁹ ad picula, p̄stātis animi, libere
dicā, dignior q̄ tribun⁹ eēt. Hoc em̄ p̄pinquo Mari nō erubesceres. Pater huic emeritis bello sti-
pēdiis tū cū tota subnixū Numidia fregim⁹ Iugurthā, exauctoratas armis man⁹ agrestī labo-
re subegit. Prædura priscais morib⁹ mater, frigorib⁹ ac solib⁹ p̄fusa, & i plerisq̄ ruris opib⁹ marito
particeps, affirmo quā nemo appellasset ipune. His ore ipse p̄cul ab omī cōtractu recesserat, pue-
riles quoq̄ aliquo semp̄ opē durādo, seq̄ p̄cora primo, arcere gregibus feras, aliqd̄ semp̄ audere
mai⁹ annis. Ludus fuit rotare saxa, vibrare iactu sudēs, salt⁹ agitare venatu, mox vigētib⁹ lacer-
tis humi scindere, seque futuris noualib⁹ eruere syluā. Sic effectū est, vt (quēadmodū aliq̄ pu-
rāt) posset cito militare. Interim ex vltimo littore oceanī, & dirēpta frigorib⁹ plaga, gens a rerū
natura bene relegata, stolidā virib⁹, indomita feritate, insolēs successu, nec minus aiorū imanita-
te q̄ corporū beluis suis p̄xima, Italiā inuaduit. Nec tñ tātū vi sua, quātū luxuria socordiaq̄ no-
stroq̄ duci elata, dū nos in bello quoq̄ vitia pacis sequūt, & delicatī sum⁹ etiā miseri, vastitatē
agris, solitudinē iuuetuti, piculū i perio, ac p̄pe exitū attulit, apparuitq̄ nunq̄ Po. Ro. ad ppul-
sandā p̄niciē magis vitis opus fuisse. Itaq̄ cū appareret soluta militiæ disciplina, & non minor
nobis pugna cū moribus esset q̄ cū hostib⁹, ad vnicū C. Mari cū virtutis tue, tā sanctitatis feue-
ritatisq̄ p̄sidū cōfugimus. Et mehercule festinatit parēs ad nomē liberos mittere, quīs asp̄-
rimo bello, velut occasionē cōplexi, vt sub te ponere rudimēta militiæ cōtingeret, cernere coti-
die diuinæ virtutis exemplū, te horratore operū habere, te testē. Et cū hęc cōmunis toti⁹ exer-
cit⁹ esset felicitas, dux Marius, tñ (o facin⁹ indignū) plus reliq̄ cōsecuti videbant, q̄ tribunus
cōtingerat p̄pinquus tuus. Quāta cura robora militū legeris i perator, vt hostibus p̄p̄ hūanas
vires excedentib⁹ opponeres parē delectū, vel ex eo manifestū est, q̄ cū scires nō ex cēsu esse vir-
tutē, p̄terita facultatū cōtēplatiōe, vires tātū aiosq̄ spectasti. Quid p̄dest? en quāta delectū tuo
sit inuidia: diceris aduersus Cimbro puerū p̄basse. Sed neq̄ te militaris atas sefellit, cuius cet-
tissima mensura est, posse fortiter facere, neq̄ illa libido fuit saltem vitiiis v̄sitata, q̄ ad obscenos
veneris imperus formā cupidine incenditur, sed quidā p̄ditus cōtumelię amor, ac summa fla-
gitiorū voluptas inquinare honesta, hoc ipsum q̄ primus ante signa procurrit, q̄ veteranos ti-
ro p̄cedit, q̄ redit puluere, & cruore concretus, istud istud q̄ tā vir est. Vulgaria sunt irita-
menta cupiditatis, forma, atq̄ singularis res est fortis cōcubinus. Illas cicatrices, illa vulnera, il-
la tot eximie decora militiæ, qd̄ exequar vltra: Imperator pudet me qd̄ intelligis. Trāseo oblatā
nolētī munerū vacationē, & blādus q̄ militiē disciplina postulat adulatū militi tribunū, ipatas
asprimas expeditiōes vt remitterent, sape ordīs, sepe affinitatis tuæ iactatā gratiā. Cōstitemur
C. Mari, diutius vixit obscenus corruptor dū ista miles nō itelligit. Nō audeo dicere impator

Pleno gradu

Appellatus. nota qua
significatione. solli
citatus ut statim

Tantū nō

Exauctoratas arms
manus

Appellasset

Pueriles. nō addidit
manus. Nota

Rotare saxa

Exuere sylvam

Italiam inuadat

Ad nomē liberos
mittere

Cuius certissima
mensura.

Vsitata

Perditus amor

Concubimus

cōcipe aīo tēporis illū habitū, reforma cogitationes tuas, in aliis forsitan causis p̄mittatur inā
dignitatē rei oratione exaggerare, de iniuria nostra latine q̄ri nō possum⁹, parcēdū verbis est,
inhibēda magna ex parte veritas, p̄uaricādū mihi est si pudorē habeo. Collatis cū hoste grauis-
simo cōmin⁹ castris, cū totū bellū quodā genere ad pedē venisset, & om̄ mētes imminētis pu-
gnæ cogitatio impleset, circūfremētē vndiq̄ barbaro vlulatu, Romano militi p̄ vallo excubā-
ti meretriciā obscenē libidinis patientiā aliq̄s imperat⁹. Suis q̄q̄ habeat fortasse iudiciū, mea sē-
tētia nō satis pudic⁹ est miles, qui armatus tātū negat. Hoc expositiōis loco impator malo accu-
satoribus credas, illi narratū rē viro & Rōano & milite tuo dignā, tātūq̄ nō ardorē luminū,
horrorē capilloq̄, fremitū indignatiōis ante oculos dicēdo posuerūt. Ad primū statim obscē-
næ libidinis sermonē, nō aliter q̄ si in hostē classicū cecinisset, gladiū illū quē a te pro pudicitia
nostrā cōiugū acceperat, per pectus infandi corruptoris exegit, & in latus vltra pedē. Si oēs
milites tales habemus, Mari, vicimus. Verebar equidē ne fugādī corruptoris causa ferrū strina-
xisset, & (qd̄ accidere interim solet) dū alter recessurū putat alter percussurū nō putat, tā hone-
stū opus casus fecisset. Neq̄ em̄ (vt opinor) hoc quoq̄ exigendū fuit, vt cū cæcus amētia cor-
ruptor p̄ vulnera ipsa rueret ad p̄dēdos amplex⁹, miles etiā gladiū reduceret. Ego vero pa-
rū viriliter istū indignatū puto, si in tāto dolore tribunū potuit agnoscere. Ipse nihil excusat.
Percussū, inq̄t. Gratiā Marti signisq̄ occidi, hausi noxiū vltice dextera sanguinē, siue licuit, siue
nō licuit. Atq̄ vtinā plures mortes cepisset, vt impurū spiritū renascēs poena torqueret. Parū
seuere militare redebit⁹ supplicii disciplinā cōtinem⁹, si tribuno post hoc factū bene cessit q̄
occisus est. Rēū ergo cædis nō inficiatiōe defendā, viro forti p̄sertim & innocētī nihil facere cō-
uenit qd̄ negandū sit. Nō abnuo crimē, imo si accusatores tacerēt, ipse narralem. Obicite igit⁹,
sed vt delatores decet, totū. Verecūdisimū em̄ militē apud sanctissimas imperatoris aures mi-
nus pudet cōfiteri q̄ queri. Parū ne dedecoris subimus, q̄ nō de honoribus fortissimi viri q̄ri-
tur, & vt lōgissime vota p̄cedāt, rē honestissimā militi fecisse impune erit. Dānet etiā, & pudia-
citiā supplicio p̄dat. Cōuenite legiones, intēdite aīo sancto tracta vndiq̄ auxilia. Lex dicit ca-
stris, nec pauci sūt q̄ hoc nolūt licere, illd̄ veltū. Nō mehercule possū tenere, quo minus in accusa-
torē dolor me⁹ erūpat. Quid dicit? Tu si tribunus esses, hoc fecisses! Si miles esses, hoc tulisses!
Date p̄cepta, cōponite disciplinā. Miles hac cōtumeliā percussus ē, idignis vero vocib⁹ cōramina-
e⁹ nihil āpli aliud q̄ renuet. Et q̄s nō illū iter p̄stitutos habeat, si cōmiserit vt possit iterū appel-
lari? Neget tñ, & vltionē iurię suæ differat. Ita puto, cū illuserit tribun⁹, q̄ret, Inicif manus, &
ab assignata statioe miles adducit, vt stuprū patiat. Vos interrogo accusatores, qd̄ faciet? feret
libidinosas man⁹ vulnera sua tractātes: deponet arma an reponet? Vir est em̄, auctorē habet, hoc
primi ordies iubēt. Equū est tribuno militē parere, i diē spare etiā p̄cessus p̄or. Pro hoc merito
accipiet fortasse vicē, ordines ducet, & sub illo aliū militabit. Si hęc cōditio causę ē, si defensio
tui nō p̄mittit, indicate, p̄dicite, si corruptorē nō licet ferri, feret, nō em̄ p̄t nuda manu repela-
li: memēote, corruptor armat⁹ est. Implicit⁹ tñ infando nexu, cogitate qd̄ sibi fecisset, vtrū sit si
plura despiciat, imo si videat, quo iustius q̄ri possit patiat, istud vero flagitiū i conatu p̄reat. Nā
si libido ad votū obscenī corruptoris p̄cesserit, duo occidēdi erūt. Libere itaq̄ dixerim C. Ma-
ri, quā de fortissimo milite sentētiā feras, magis tua interest huius qd̄ gloriæ nihil plus adici
p̄t, q̄ si pro re tā honesta morit⁹ hūc mirabilē sola virtutū incorrupta testis vetustas. Hoc factū
patres liberis vel post poenā p̄cipiēt. Tu cogita qd̄ te lenisise hoies iactat. Hoc exēplū in neutra
partē p̄t taceri. Cogitare certū est id quēq̄ cū iudicat, p̄bare qd̄ in re simili ipse fecisset. Oibus
em̄ ad virile robur p̄ pueritiā iter est, & iā cōtra libidinē maturuisse nō p̄dest. Recognosce in-
cremēta tua, & honestā tāte magnitudinī memoriā pristinē tenuitatis. Sine dubio te ad tot cō-
sularus, & actos aut destinatos triūphos diuina virt⁹ tua sustulit. Memēto tñ, & tu sub tribu-
no militasti, nec ad hoc fastigiū dignitatis tā breui tibi venire cōtingisset si sero cœpisses. Dicā
nūc ego p̄cipuā semp̄ curā Romanis morib⁹ pudicitia fuisse. Referā Lucretiā, q̄ cōdito in visce-
ra sua ferro poenā a se necessitatis exegit, & vt q̄primū pudic⁹ animus a polluto corpore sepa-
raretur, se ipsa percussit, quia corruptorē non potuit occidere. Si nunc placet tibi miles, qd̄ ego
Verginiū narrē, qui filia virginitatē, qua sola poterat, morte defendit, raptūq̄ de primo ferrū
non recusanti puella immergit. Diuisit illi solū Appiū, quē tamē populus Romanus secessione
a patribus & prope ciuili bello persecutus in vincula duci coegit, neq̄ vlla res tū magis indig-
nationē plebis cōmouit, q̄ pudicitia auferre tētauerat filia militis. Hęc sunt honesta, hęc
narrāda fœminarū exēpla. Nā viroz q̄ pudicitia est, nisi nō corrūpere? Nō sit mihi forsā q̄rē

Reforma cogitationes
Præuaricandū

Qui totū bellum
ad pedem venisset

Tantūq̄ nō
In latus ultra pedē

Gratiā marti signi-
q̄ occidi

Delatores
Intendite

Appellari. i. so-
licitari

Processus
Accipiet vicem

Sola virtutum
incorrupta testi-
uetustas

Memēto tñ, & ta
sub tribuno mil-

Lucre-
tasti. N. locutionē

Verginiū
Appiū

secessione a patribus

dū aduersis aurib⁹ secūlū in tācū vitia regnare, vt obscenīs cupiditatibus natura cesserit, v̄
pollutis i fœmineā vsq̄ patiētiā marib⁹, icurrat iā libido i sexū suū. Finē tū aliquē sibi vitia ip̄a
exceperit, vltimūq̄ ad hoc hui⁹ flagitii crimē fuit, corrupissē futurū virū. Hoc vero cui⁹ demē-
tiē ē i cōcubinātū iuniores legunt, & in muliebri patiētiā vocat fortasse iā maritus. Ego vero
gratulor militari discipline, gratulor opinioni castrorū, si hui⁹ mēris tribun⁹ in hūc primū inci-
dit. Ita ne tādē (Iuuat em̄ velut p̄sentis inseq̄ furorē) scorta tua stipediū merent, & sub signis
exoletos trahis! Ideo meretrices ab exercitu submouent, intrare castra fœminis nō licet! Ita pu-
ro, nō opus est. Militē, hoc est plusq̄ virū, iā iāq̄ i acie staturū, cui p̄ virili portioē salutē suā pa-
tria cōmisit, appellas. Fortasse classico sonāte ideo statioēs circuis, ideo vigiliās abis. En quē tri-
bunū faceres, cū p̄textati militabāt. Nō hic p̄fusus ē furor! nō manifesta demētia est! Vides mu-
nitū gladio lat⁹, lorica ferro aspera, clausā galea faciē, & ad terrorē bellī cristas minātes, inferi-
prū in scuto C. Marii nomē, totū deniq̄ virū martio habitu horrētē. Hic tibi cult⁹ p̄stitui vi-
det! Appellabis de stupro? vim afferes! Quid deinde expectas vt ille te tribunū putet, cū tu illum
nō putes militē? Vacat em̄ vitis nostris, & ad om̄e votū fluētē fortuna lasciuit oculū, aut in eo
salte statu respublica ē, vt ad restituendā eā faris sit milites ipudicos nō esse. Nō de platādo tibi
ip̄erio res est, nec trāsmarinas (vt nup) puicias petim⁹, de Italia possessionē certat, p̄ aris focisq̄
cōstitim⁹, an hęc oīa igni ferroq̄ vastent, an nobis caput barbar⁹ hostis excidat, an cimbrice lo-
quēdū sit. Vita oīm nostrū & salus (pati nāq̄ aliud ne sub hoste qdē viri timem⁹) i vltimū dis-
crimē adducit. Influxit Italia iudita multitudo, quā ne ea quidē potuī sustinere terra q̄ ge-
nuit: inusitata corporū magnitudo, mores etiā Germanis feri. Strage nostrorū cāpi latēt, iā fuga
torū Carbonis atq̄ Syllani sub cōparatiōe felix militia ē. Iacet post amissū Scaur⁹ exercitū, Ser-
uilii Manlii bina cū tot legiōib⁹ castra pdidim⁹. Gēs maiorē terrarū partē victoriis puagata,
tātū i Mario stetit. Libētē te ip̄erator interrogo, i hoc rerū statu tales milites habere malis, an
tales tribunos! In tāto bellī discursu, ne cōcessa qdē veneri dares veniā. Nā quo ad altiorē gl̄q̄
honorē gradū extendit, magis i exēplū spectatib⁹ patet. Cū alii excubēt armati, alii claustra por-
tarū tueant, alii vallū fossaq̄ scutis innixi cingāt, cibū ip̄m stātes capiāt, tribun⁹ iter scorta vo-
lutabit! & has solas vigiliās ageat: ac ne ideo qdē breuē saltē frugalitatis p̄feret simulationē, ne
hęc illū facere milites sciāt! Age porro si viueret tribun⁹, & hoc ad te factū ip̄erator deferrem⁹,
circūstare vniuersus exercit⁹, nec hęc militis cōtumeliā sed militiē putaret, qd ageres: qd cōsti-
tueres! Bñficiū accepisti Mari, bñficiū, nō habes necesse p̄pinquū tuū occidere. Nā si vera asti-
mem⁹, imperiū Po. Ro. ad hęc diē militari disciplina stetit. Nō em̄ nobis aut multitudo maior
est q̄ ceteris gētib⁹, aut vehemētiora corpora q̄ vel his ecce Cimbris, aut maiores opes q̄ locuple-
tissimis regnis, aut mortis cōtept⁹ facilior q̄ pleriq̄ barbaris cām vitē nō habētib⁹. Principes
nos facit seueritas institutorū, ordo militiā, amor qdā laboris, & cotidiana exercitatioē assidua
belli meditatio. Itaq̄ plura pene morib⁹ q̄ v̄rib⁹ vicim⁹, cū captiuā quoq̄ sacte habebant, & cō-
tumelia etiā hosti aberat. Quē oīa lōga sup̄be nobilitatis itermissa luxuria tui nobis mores re-
tulerūt. Dii p̄fecto magnitudinē tuā curāt Imperator, ac dirigūt, q̄ tibi sup̄ ceteras laudes obru-
lerūt tā honestā sentētiā occasioē: q̄ miles fortiter fecit, si absoluis, tuū exēplum est. Nisi forte
hoc me p̄trubari putatis, q̄ tribunus fuit. Ideo hercule turpior, ideo morte omni dignior. Hęc
em̄ cōditio superior est, vt qd facit p̄cipere videant, & p̄niciosissim⁹ est malā rei maximus
gl̄q̄ auctor. Quis cōtinebit militiā! Quis castris disciplina p̄cipiet seueritatē! Quis te impera-
tor maiorib⁹ curis districto, delicta militū coercebit! Tribunū corp⁹ & p̄m̄ corriget! Ad quem
cōfugiā: cui q̄rar! Sic sit vt necesse habeam⁹ ip̄i nos vindicare. Tribun⁹ fuit, & hic miles fuit,
Tribun⁹, hoc dicis, cui parere caligatū lex iubet, q̄ nō solū militib⁹ sed cēturionib⁹ p̄posit⁹ partē
quādā ip̄eratoriā potestatis obtinet, ita, opinor, cōtra iura castrorū fecerat miles, etiā tātū ne-
gasset. Nescit qd istius honoris fastigiū, q̄ potestas ordinis, tiro est. Age si ad te C. Marii aliquis
impudicū militē detulisset, ferres dicētē, Tribun⁹ me iussit! Q̄ si par in vtraq̄ parte delictū est,
hoc tamē crimē militē saltē decet. Tribun⁹ fuit. Videor me hercule imperator oblitus medio-
critatis meae, cum vix vnus defensionī sufficiam, quādā pro vniuerso dicturus exercitu. Om-
nes has quā circumstetere legiones, florem Italia, ciuium sociorumq̄ roborā vna voce procla-
mare apud tribunal existima. Nō ignominia tribuni parere possum⁹, nemo nostrū recusat irine-
rū laborē, nec inuisum sup̄ arma fascē, nō aestiui solis ardorē, nec sub pellibus actam hyemem, se-
rienda sit fatigato fossa, pro vallo portisq̄ vigilandū, fortiter ancipites inibimus pugnas, vulne-
ra laude p̄fabim⁹, mors erit ignominia potior. Quicq̄ in pugna patimur virorū est. Imperet

Concubinatu
Exoletos
Pro virili portioe
Appellus
Profusus furor
Habitu martio
Appellabis de stupro
De prolatando impio
Influxit itahic mau-
data multitudo
Pernagata Carbo
maiore ter Syllan⁹
rarū portē Scaur⁹
serui⁹
Marii⁹
Hosti aberat. i. ab
hoste.
Sup ceteras laudes
Tribunus nō militib⁹
solū sed cēturionibus
p̄positus est.
Tribuno parere cali-
gatum lex iubet
Tribunus me iussit

Quid deinde expectes: ut te ille tribunū putet, cum
tu illū non putes militem.

ff. fodiend

ff. lem

asperas tribun⁹ expeditioēs, si quo vertice mōris hostis pellēdus est, si iter iustos armatis salt⁹
speculādū, sauiat deniq̄ in terga verberib⁹, exigit seruilē plagarū patiētiā, leno etiā seruis exci-
pit, fortasse hac lege captiuos v̄des. Si meretricia ip̄erat necessitas, si aduersus obscenā v̄ cor-
ruptoris arma tātū cōtumeliā causa habem⁹, potius castra capiant, & vim tribuni interpellē
Cimber. Nihil tale nouere Germani, & facti⁹ viuūt ad oceanū. Quid futurū est Imperator si ad
pudicitia militū prinēt vinci! An ignoram⁹ Imperator quāta quōdā Po. Ro. exarserit seditio,
cū ex domo fœneratoris addictus lacero verberib⁹ tergo prupisset i publici, & illas supplicio-
rū notas tulisse se quereret, q̄ vim corruptoris pati noluisset! Et ille tū q̄ hoc flagitiū conat⁹
in addicto ac pene vix libero, videbat aliquatenus memor fuisse Rōanē sanctitatis, q̄ vim obscœ
nissimā nō r̄tauerat nisi aduersus alligatas manus. Eo tū vsq̄ Po. Ro. vindicta p̄cessit, vt ardē
tibus bello finib⁹ ad delectū nemo responderet nisi & poena corruptoris & abrogatiōe legis sa-
tisfactū esset. Nolebat militare, quīs hęc iniuriā nō miles acceperat. Quid de Fabio Eburno lo-
quar, q̄ filiū ipudicū cognita domi causa necauit! Iā cōmilito q̄cūq̄ casus manet, etiā si te ip̄e-
rator dānaturus est, habes solatiū, sati⁹ est q̄ a patre occidit. At p̄pinquus C. Marii fuit, Corru-
piti iudicē, & aō alioq̄ lēui gratiā pōdus iponitis. Propinquus tu⁹ fuit. O rē oībus narrandā,
cū absolueris. Nā si qd tibi iudicādi fides tua cā facere p̄mittit, cogit es p̄fecto quātū tibi hoc
ip̄m ap̄d æmulos, quos virtutib⁹ offendis, allaturū sit iudiciā, cū videberis aut corruptorē mili-
tis iudicare innocētē, aut p̄pinquū tuū etiā vindicare nocētē. Olim iā impator inter fulgentes
virtutes tuas liuor locū q̄rit, & natura qdē oīb⁹ nouitatis incrementis aduersa nobilitas, tuis tū
laudib⁹ p̄ssa & obruta, rimat occasioē criminū. Q̄ si bene inuidiā noui, hoc quoq̄ tibi obiciēt,
q̄ saltē p̄pinquus tuus peccauit. Quare abdicād⁹ & euitādus est nō tuus sanguis. Certe nihil
min⁹ cōmittēdū, q̄ vt vlciscaris flagitiū i eo p̄ferim, q̄ ap̄d malignos poterit videri te p̄mittē-
te fecisse. An ille si vnq̄ cogitasset se esse p̄pinquū tuū, nō has virtutes tuas, inter quas fortuna
tua minima est, cū ei velut p̄pius cōtēplari licuisset, toto p̄ctore haurire debuerat! Nō hūc af-
finitatis suā felicitati referte gratiā! Milites te melius imitant. Q̄ si post hęc mētē viueret tri-
bun⁹, necessariū forsitan erat hac quoq̄ cū p̄mi iudiciā, q̄ ista fecisset Marii p̄pinquus, q̄ ex ip̄a
stirpe virtutū sustulisset se flagitii soboles. Nā cū bene sit liberata p̄ro familia, qd attinet illd
subinde Mario obicere! Optimū fuerat nō habuisse talē p̄ximū, aut libētē pdidisse. Perorata
Imperator, vt mediocritas igeni mei tulit, causa, scio cōmētatiōis partes esse reliquās, sed has
supuacuas facit sanctitas tua. Quid em̄ verear ne nocēat reo humilitas ap̄d te, cui vel gratior
pōt esse nuda virt⁹, ap̄d quē maximū est se se coepisse! Cōmēdus est tibi ordinē caligati militis, quē
velut incrementorū tuorū natalē libētē ab alto respicis! Adhuc fortasse patriciū valuerit gen⁹,
sed ductū tuis lōga serie dignitatis ordinē ipsa virtutū cōditioē meliorē fecisti. Nondū potuīt
altius p̄cedere vir adhuc hui⁹ atatis. Tamē cū virū fortē, cū dignū tuis castris, tuis auspiciis
p̄barim, cōmēdo tibi q̄cqd melius miles fieri pōt. Hoc quidē p̄fecto nō expectas, vt in extrema
actione miserabili fletu, & humili obtestatione vitā genu nixus petat, nec tu rogari ab innocen-
te exigis, nec viro forti opus est precari absolutionē. Vnū rogat, vt si qd de causa illius dubitas,
des dilationē vsq̄ ad p̄ximū pralium, pone in prima acie, pone ante signa (fortiter dixerim) nō
inter tirones, vbi plus periculi, quo maximus hostium globus ingruet, specta pugnantem. Af-
firmo tunc minus ignosces tribuno. Liceat ire in aciem, cōgredi cum hostibus. Si perire debet,
rogat te imperator miles tuus, opera mortis suae vtaris feliciter.

MATHEMATICVS,
ARGVMENTVM DECLAMATIONIS. III.
VIR fortis optet premium quod volet. Qui causas voluntariā mortis in senatu nō reddide-
rit, insepultus abiiciat. Quidā de partu vxoris mathematicū cōsuluit. Is respondit virum for-
tem futurum qui nāceretur, deinde parricidam. Cum adoleuisset qui erat natus, bello patriē for-
titer fecit, reddidit causas voluntariā mortis. Pater contradicit.
PRO FILIO CONTRA PATREM.
OSITVS Patres Cōscripti i ea cōditione tristissima sortis, vt nec morte di-
gnus sim, nisi me parricidam putetis: nec p̄mio, nisi innocentem, adeoq̄ lu-
dibriū miserā sim diuersitatis vel necessitatis implicitus, vt impetrandum
a vobis habeā odiū meī fauorem, quāto prater omnia, quae ante hoc tempus
circa nos ordo pradiāta veritatis explicuit, attulisse me credatis vrgen-
tium malorum probationem. De parricidio venit, q̄ occidere me possum;

Additus
Addicto ac pene
in x libero
Fabius eburn)

Olim iam. Des de
mucho tēpo ha
Circandus
Malignos vulgo
malitiosos
Affinis marij hic
miles fuit
Propinquus
Proximus
Ordinē. vulgo est
do

Vt impetrandum
a vobis habeam

III. ff. commendationis ut paulo
post patet

primitiuū = nō d dxi
uatum

de fato, qd mihi no licet mori. No solu mathematicus seculo teporibusq pdixit has manus, sed & ego me parricidii credo facturum: plus q respolu, q sacre artis pflagiu triste est. qd mihi sic mia nat animus meus. No habeo infelix in cogitationib meis vnde no timea, & facin, qd sibi p me pietas patris, qd singulox innocetia rogat, sentio, patior, agnosco. Ne qs me tn laborare putet misere puaiois errore, accipite cur no possim dubitare de fato parricidii credit, q factur est: no timet, q pcur est. Ante oia igif a grauitate publica pto, ne p tota inocetia mea coteti sitis hoc, q volo mori. Nec qa videor cotedere cu mathematico, vicerere necessitates, expugnare fatu, ideo mihi bn credi putetis & vita. Aliud e facin no esse facturum, aliud mori velle ne facias. Quinimmo (siqua est fides) hoc qd vos costantia putatis sfirmitas est, q ad supma cofugio, ani mu meu noui. Nouissima victe metis itegritas est i mea potestate, breui no habeo nec morte, no iuenio queadmodu illd possim no facere victur. Na qd ad patre ptnet, q me retinet viuere nolere, no miror, qd adhuc receti glorie nostre gaudio stupet, & i opa mea tot oculis aioq conuersus, parricida no videt p viru forte. Hic est aius, quo me quis denuciatu pdictuq seruauit, & cu incertis adhuc dubiisq virtutib pstitit vt viuere, pstat meritis actisq ne moriar. Nsc ille, q pietate, q videor istius perire reueretia, vocat parricidii suu, & in orbitate qua facere si bi videf, no remediū meū, sed suū spectat affectū. Filius q vult mori ne parricida sit, aliter sibi videf remunerari no posse, q vt ipse moriat. Merito prorsus, merito miserū senē tristes sollicitudines & psciū metus ad mathematicū & respōsa miserūt. Debui vir fortis nūciari, parricida p dicit. Siue em misere coiugis pdigiosa fecunditas tumultuosis pulsib maritalis ingetauit amplexus, seu p anxias noctes dirosq somnos feralib lenex imaginib agitatū dicit ad mortissimū sacre artis antistite, no spes, no auida vota, sed suspiria, metus, & pflagiu magni nescio cui? icer tu detulisse pallorē. Quid aliud hoc esse vultis. P. C. q primā fatalis istinet necessitatē! De partu vxoris no potuit no interrogare, deī de no credidit. Referā nūc. P. C. cui? artis, cuius fuisse dicat auctoritatis, quē putauit adeundū, q sic timebat. Hō qd certū habeo plurimis meruerat expimētis, vt ad illū velut ad oracula deorū, plenūq sacro spū pcur, hoim sollicitudines metusq cofugerēt, dicit inspecta toti rōne celi, digestis siderib in numeros, ad publici priuatq fati stupuisse cōspectū, & tāta pserorū tristūq cōgerie magis ipso cōsultore pterit, diu no cōmississe verbis, qd videbat. Sed o virū grauitatis antique, dignūq cui se fatore arcana nudaret. Cū partus de quo qrebat, multa pstatet ppiora pspira, letos incipientes annos, no fuit cotet me liora pdicere, sed q certissima est vera pferetia fides quicqd dephederat prulit in mediū, & p clamauit futurū virū forte, deinde parricidū. Quis vnq P. C. fidutiā maiore respōdit? Cū sum mū facin denuciatet, ante se dixit pbatū. Fecerat pfecto. P. C. interrogādo mathematicū pater re no educaturū, si qd tristius comperisset, nisi hoc primū de fato fuisset vt viuere. Sed nec mathematici fides circa momētū aliquēve cessauit ordinē, no numerus sefellit, no sexus i partu, no iuuetā; no robur. Illa quoq, q velut extrinsecus cōsentiebāt, affuere respōso, bellū, hostis, acies, ad illā ipsam qua fortiter facere poteramus, atātē. Pater vero piculi sui denuciatioe non territus, arma mihi, prō pater tristis necessitas, arma ipse circūdidit, & suis ad pugna manibus aptauit, tāq mathematico id iā credidisset. Quis miref q respōsum no cotēpserit, dū sperabat vt fortiter faceret? Morī me no vult, & iā no superest nisi parricidū. O mors laudāda fortib, ex petēda miseris, no recusanda felicib, quātū te qsiuimus in bello. Tuli em (deus testor) in acie, tuli no virū iactationē, no glorie cupiditatē, sed vt patrie pstatet aliqd vtilitas mei, vt hūc mi hi deploratū spūm, hoc destinatū dānatūq corpus, publicatū vtilitatū vsus absumeret. Ibi miser primū didici, q multa nescientes, q multa faceremus inuiti. In medios hostiū globos perditus pugnatore exiliū, cessit acies. Dēssima queq certamina solus iuasi, resistere nemo sustinuit. Obuiis icibus mēbra nudauī, & ad icurtēs vbiq ferrū vitalia parata circūtuli, vacua circa me tela ceciderūt. Miserū me decepte cogitationis euētū, fortiter feci, dū mereor occidi. Recedite gratulatioes, abite laudātes, no circūeo tēpla, no reddo vota numinib, ad parricidū veni. Quē ego pauloante passus sū misere cōsciētē pudorē. Ad patre arma no retuli. Timui quāmo ne mi hi dū reuertor occurreret, ne i oscula mea plenāq adhuc victricib telis man? incauto rueret amplexu. Quā tūc iter ceteras exclamatioes deducētis exercit? vocē, qd circūstātis popli murmur excepi! Magnū felicēq iuuenē si subito moreret. Adiuuate Diū pariter atq hoies, dū pite concupisco, dū volo, miseremini, ne hūc ardorē fugientis animē dilatione laxetis. Proclamo, testor, in nouissimo fati stam? abrupto, ppe ē vt occidat patre parricida pdictus cū est mori para

forte. adde.

tus. Quid me pater adhuc detines? Quid moraris abesire? Melius qd fuerat hūc spiritum aut iū ipsa maternū viscerū sede cōprimere, aut vt primū cōtactu suo cœlū terrāq polluerat, festinata morte dimittere. Sane tū charitas patrie priuatos vicerit metus, & in honorē virtutū scelera nutrita sint, qd est ppter qd educari me tāti fuit, explicitu pactūq est. Restat vna pars fati, vltimū solūq facinus. Frustra me cōsolaris æquanimitate patiētiaq tua. Non idē vtriusq nostrū dīscrimen agif. Tu mori piclitaris, ego patre inuitus occidere. Hoc primū itaq excuso vobis P. C. q pmiū pto, satis sit hacten viri fortis nomē agnoscere, hucusq auctoritatē sacre legis attingere, vt illā in aduocationē sacre mortis adducā. Relaturū me putatis illa optionū verba solēnia, no cape magnorū scia metitorū solas æquitates, tāta remunerandū benignitate q fortiter fecit aliqs, quā tā sollicitaretis vt faceret? Nemini vnq minus soluēdo ciuitas fuit. pstiti post qd mori cōtinuo dēberē. Sed securi estote de auiditate sumē potestatis, illud infinitū, illd imodicū, qd nobis voluerit licere leges, itra se cōsumit ille q meruit. Titulos, imagines, honores seruate victuris, mihi pstatē salutē patris, innocetia meā, teporū pudorē. Quēso ne mihi ideo pmiū negetis, qa fortassis & hoc de beatis odisse, q fortiter feci. Extra inuidia est optio, cū id exigam qd ipetrare potuissem etiā atēq fortiter facerē. Nā q obiter optiois reddo rationē, qso neqs ideo me parū aut pmiū fidere credat, aut causis, quia vtriusq iuris miscui preces. Ignoscite ardori pite cupiētis, q pariter iplozo, q singula sufficere potuissem. Fidē quinimo vestram, siqua adhuc lex est q adiuuare possit mori volentē, cōmodate, cōferte, est vtriusq iuris & auctoritas, qd in mea morte tribuat. Prestate causis vt moriar, pmiū vt sepeliar. Sentio P. C. hoc primū ab affectib publicis petēdū, ne qs mori me velle no credat, quia potius ad causas ac verba cofugi, qa a vobis malui petere, qd ab his potui manibus accipere. Merui fateor malignas itēpationes, vir fortis vt moteret a bello reuersus arma posui, populi fauorē, gaudia ciuitatis intrani. Sed siue hoc est sepulturae suae magna reueretia, pessimeq additē pectorib hūanis infirmitates, vt esset qd timeret, q no timet mortē, siue decuit innocentie amore peuntē trāquillitas magna pēdi, ignoscite qso cōrationi, patiētia, morē. Si me cōtinuo occidissim, tanq parricida moriebar. Neq est P. C. q excludi pmiū putetis cōtradictioe patris. Eximus per magnorū operū reuerentiā de necessitate parēdi, & aut interim nobis magna venit cōtra nois huius potētiā de virtutū fauore libertas, aut obsega pacta demū optioe repetemus. Non est q vos resistētis moueat auctoritas, neminē inuenias mori volentē, q no habeat aliqū vetatē. Ille cui psto no sunt pignora charitas, lachrymis tū audiētū, & cōsolatioib, & prōpissima semper exhortatioe retinet. Parētib vero circa liberos vnus affectus est, fauere vitē, timere mortē. No habēt patientiā nec iustā orbitatis, & iter supplicia nemo pœnasq, oēs tū illis innocentes, oēs miserū sum. Ego P. C. cōmunē hāc ipatiētia senis accēdo pietate, reueretia. Fieri no pōt vt se mori debere puaudeat pri filii, ppter quē se videf occidere. Hacten leges, hacten merita virtutū veniam, ad necessitates. Mori volo, mori volo ita vt reddidi causas. Ita no ex hac destinationē sentitis qd di ci no pōt? Viderit qd nos hucusq ptulerit, hinc icipit ratio. Qd volo, singite vni ex populo tūbaq petere, ius pmiorū. No debet hoc vetari, quoties habet causas, no pōt, quoties no habet. Scilicet enī verendū est, ne ad hoc incōsulte, ne temere leuitas humana piliat, & credibile est, vt qd apud hoim p vita dici pōt, ipsa sibi vita no dixerit. Abite gratulatioes, filete blāditiā, quoties iā putatis noluisse me mori! Primū hoc maximū, qd p incolumitate hois natura cōmēta est, vt pite mus inuiti, & cōtra tot aduersos casus, patiētē nobis æquanimitate succurreret. Inde est q inter luct & desperatioes fœda viuacitate duramus. An vos me moueri no creditis q iuuenis sum? q modo vitæ voluprates, modo gaudia lucis ingressus sum? Quāto pete mihi blandif, q publicis ex acie reportatus humeris leticia ciuitatis impleui? Quoties mehercule, hęc vulnera & rorātia hostili cruore arma cōplexus, animū supra necessitates erigo, supra fatū pono. Sed oia mihi iam disa cussa, cōsumpra sunt, & honesta peundi ratioe victa cesserūt. Quid mihi ampli cū corpe, qd odes runt oculi sui, cū quo cotidie pperās aīa rixat? Non sunt mea mēbra, q possim (velut hostis alicuius) lacerare, cōfodere. Homini q semel renūciauit rebus hūanis, no reddif vita, sed tps, & ipsa cupiditas ratioq peundi hoc ipso quo vetamur, accrescit. Felicior mehercule q morif anteq debeat, anteq velit. Pene sero renūciat vitē, qd sic ad exitū puenit, vt hoc illū facere nemo miret. Et tātū debet mors negari, de quo no sufficit hoc pœna: genus, vt ipse se potius occidat. Nā q lex iussit, vt moriturus redderet causas, q insepultū voluit abiici, si sic pperasset erūpere, vt non nunciaret hoc prius, non fateret, fallif quisq ideo factum putet, vt teneremur inuiti. Illa vero no timet petēdi temeritatem, nec secretum doloris alieni libenter ingrit. Sciebat illos non aliter aufuros proferre causas, quos sceleris conscientia, quos maioris cruciatu metus in suprema cōpelleret. Igitur

Bb

Persuasioms misera errore

Fidem vestra . P. C .

Pulsibus tumultuosus

Inquietauit maritales amplexus

Quod certum habeo

Quis miretur quod respōsum no cotem

Destinatū damnatū q: corpus

Perditus pugnatore

Propter quod educari me tanti fuit

Æquanimitate

Fidē quinimmo vestra

Eximus de necessitate parēdi

Æquanimitate patientie

Felicior q moritur ante qm velit

ne supplicia pperato lucrarent obitu, rursus in pœnâ nocētis isepulti corporis retiocauit iniuria. Lex placida, miris, causas mortis reddi voluit, non astimari. Possum igit P.C. publica quadâ voce generis humani respōdere q̄rentibus causas mortis interrogatus, at ego difficiliter redderem v̄a te. Quid iuuat o misera mortalitas aiam per tot annos (Cetâ si natura patiat) per infinita tēporū spacia tristissimo corporis retinere cōplexu? Si cuncta gaudia nostra, si voluptates, & q̄cunq; ex hac vniuersitate mūdi vel sollicitant aspectu, vel blandiunt v̄su, diligēter excutias, tota vita hoīs vnus est dies. Humiles prorsus abiectaq; mētes, quas nō implent hac eadē, semperq; redeūtia. Ve qui honestis opat⁹ artibus sciat q̄s finis bonorū, q̄ vera felicitas, nunq̄ sibi videbit p̄matura morte periturus, & lucis causas ad animū mentēq; referentiū neminē cotidie vita non fatiat. Relaturū nūc me putatis, quāto plura sint in hac aui breuitate fugienda, cōparaturū gaudiis p̄priis mēt⁹, calamitates? Illa illa astimemus p̄pter q̄ fatigamus voris deos, p̄pter quā breuē q̄rimur atatem. Nempe sunt vanitas, cupido, luxuria, libido. Non pudet p̄pter hęc ferre debilitates, luctus, spacia morborū, & cū liceat euadere, malle pati? Finge tibi velut ipsam p̄clamare naturā. Receptus es in hoc pulcherrimū mundi rertūq; cōfortiū, & per succedentiū vices in ordinē mortalitatis nat⁹, bona nostra vidisti, admittite posteros, cede venietibus. Nescis te quanto diutius vixeris, tanto magis impatientiā parere? Quantūlibet progēt tēpora, iungant atates, quādoq; tamen nō pōt nō extu perire miseri, qui mori inuitus. Miraris q̄ suprema mea ipse p̄cipit? Nunq̄ enī nō hoc agunt singuli dies? Omnis nos hora per tacitos fallentesq; cursus applicat fato, & in hac turpissima p̄p̄tatis cogitatioē districti, p̄ exigua festinatē aui momēta p̄morimur. Faciamus potius de fine remediū, de necessitate solatiū, exeamus sp̄ote, cōsilio, pleni securitatis, gratias agētes. Solus vixit quoad voluit, qui mori mauult. Indulgete q̄so seque tristēq; causē, indulgete virtutes, vt moritanq̄ magno animo velim. Ita nō sufficit ad maturādos exitus qd̄ forrter feci? Infirme prorsus terreneq; mētis est, vt numeretis annos, ego (q̄ felicissima vel lassitudo vel fatietas est) virtute cōfidentur. Quid adhuc inter accidētia fragilēq; casus ago? hō receptus in publicas gratulationes p̄sentie humilitate decesso? Minores fiant necesse est diuturnitate, quorū initia cōfirmare successus, cū iam nec opibus nec felicitati possit accedere. Cū fortuna ruere demētia est, & atarē trahere p̄ eundē. Nullos ego senes degere turpius puto, q̄ fortissimi fuerūt. Vultis expectem vt p̄ses art⁹ foedet pudenda canities, vt sanguine membra vacuata vix nitant ad gressus, vt hęc laudatā manus nec ad cotidiana vitā ministeria sufficiant? Q̄ miserū, q̄ deforme est, meminisse qd̄ fueris, re ferre cicatricū tuarū redūditiōes, & frigidā p̄teritorū memoriā, cum iam fidē mēbra nō habeant, supra sua facta rideri? Festinato exite de seculo debeo, dum alacre corpus, dū spiritus viger, dū tēneor, dum desideror, & hoc volo deberi manib⁹ meis, aīo meo. Fauete Dii pariter atq; hoies, moratē v̄r fortis inueni. Est hęc cōmunis mihi cū multis fortasse causa, sed veniamus ad meā. Si mihi mathematicus denūciasset dāna mēbrorū, grauē corporis p̄p̄tūq; lāguorē, ignoscere tanta mala vel incerta fugienti. Plus est qd̄ expauesco, qd̄ timeo. Minatus est mihi manus meas, meos aīos, nullūq; voluit esse momētum, quo securus intrepidusq; requiescerē. Iussus sum vitam per anhelitus, metusq; cōsumere: Quis inter hęc spei, quis consolationis est locus? Mori debeo tanq̄ nocens, si mathematicus verum dixit, tanq̄ miser, si mentitus est. Quid, q̄ me futurū dixit parricidā? En quem mittamus in experimentū, cui credamus. Placet post futurorū incertam tractare rationem, quid ad diuersas persuasiones, & ad loquacissima humanorum p̄corum ingenia variaris? Parricidū dictus sum facturus, si possum post hęc viuere, non sum innocens, etiam si non fecero. Interrogare mehercule hic libet vos omnes liberi, oēs parentes, quem mihi post hanc denunciationem assignetis animū. Homo sum cuius corpus iratū fortasse seculo numen, velut aptissimā facinorū videt elegisse materiā, cui in primis cōtinuo natalibus assignata est virtus pariter & facinus, oīm incredibilium diuersorumq; pariter capax, omnibus difficultatibus nouitatibusq; sufficiens, sceleribus miser, & sine morte sua nocēs, in quo debeatis ipsas quoq; odisse virtutes. Nescio q̄ me p̄digiosa feritas in patrē velut telū aliqd̄ casurumq; pondus librat, impingit. Facinus me manet, qd̄ contra fidē est, qd̄ p̄futurū mihi negat, & nolim, cuius non tempus, non locus, non causa p̄dicatur. An mori debeam vos astimabitis, non debui nasci. Sentit pater quanta sit p̄dicti sceleris immanitas, & ideo tentat efficere, vt mathematicā artem non putetis, ac modo cōtendit nō esse futurū, & cuncta casu fortuitoq; decurrere, modo etiam vt prouidentia regantur, non posse tñ humana scientia deprehendi. Dum vtrunq; colligo, interim apud grauitatem vestram depono sensibile aliquid patrem etiam cum metuit. Ego mathematicum probaui dixisse verum, ille credit esse dicturum. Casu ne tibi pater hęc diuersitas videtur in corpus vnum dissidentibus solidata pri-

Aurea uerba

Eximia p̄p̄p̄oecia

Suprema mea ipse p̄cipitem

Premoremur

Vacuata

De fato Nota

Solidata

modiis, vt sūmo vertice locatus igne⁹ vigor cūcta leuā calidi sp̄is ardore suspenderet. p̄fundus humor ad ima demersus, vñ cotidie suppositi caloris alimēta traherent, terrenū p̄dus in medio quāto supne spiritū, tāta penit⁹ inanitate subnixū librata mole cōsideret, vt seculorū infinita series, p̄ assiduas tēporū vices sua lege festinet? Quid hęc fulgētū siderū venerāda facies? q̄ qdā velut infixa ac cohērentia p̄petua semelq; capta sede collucēt, alia toto sparsa celo vagos cursus certis emetiūt errorib⁹? Ista credis passim fortuitoq; disposita? Rogo qd̄ meli⁹ ratio fecisset? De⁹ hęc deus fabricator opis vniuersi ex illa rudi primaq; caligine p̄tractū posuit in vultū, digessit in partes. Postq̄ dederat vniuersitati parē dignāq; faciē, spiritū desup̄ quo pariter aīarent imisit. Inde est q̄ quicqd̄ nascit cōsociata numini p̄p̄riate signat, & i totā aui sui breuitatē cōpositū firmatūq; sic accipit futura, quasi vitā. Hęc credo pater terrori primis fuisse mortalib⁹, mox admirationē cōsumpta nouitate meruisse. Paulatim deinde hoc qd̄ stupem⁹, animus ausus diligēter attēdere, in arca naturā sacrū misit ingeniū, & ex assiduis obseruatiōib⁹ notisq; redeūtib⁹ latētū ratioē collecta, puenit ad causas. Miraris fatū hoīs posse p̄dici. Defectiōes siderū laboreq; narrans, nunciat origo tēp̄statū, lassitudo ventorū, qd̄ sidus imodicos solis ardores, qd̄ seueras minē hyemes, qd̄ significant sparsi lōgius crines, quid ardētū solito iubar, qd̄ excussa flāma siderib⁹. Non inuenio qd̄ possit esse certius verā artis ingenio, q̄ dicere qd̄ futurū sit, fieri deīde qd̄ dixerit. Q̄ si esse artem mathematicā p̄bant natura, ratio, expimēta, pater quoq; q̄ crediderit cōsulēdū, sup̄est vt ostēdamus verū dixisse de futuris, quē de p̄teritis nō possumus p̄bare mentitū. Accipite primā certisimā sciētie p̄bationē. Homo q̄ de partu cōsulebat, nō cōfudit turbauitq; respōsum, nec p̄ varias ambages indefensibile sparsit errorē, nihil ita locut⁹ est, vt illud audientiū interpretatio traheret dirigeretq; quo mallet. Atqui in eo tota ratio fallēdi est, nō dare cōsulētib⁹ qd̄ deposcant, sed caligine magnaq; p̄missorū varietate suspēsus sic dimittere, vt quicqd̄ casus attulerit putet esse p̄dictū. An scilicet hęc fuerit ratio fingēdi, q̄ dicebat v̄sitata, cōia, q̄ futurus pater facile crederet, libet audiret? Fortiter, ingr, faciet filius tuus. Rogo vbi magis definit, q̄ mentit⁹? Sed quibus ille, dii deaq; signis, qbus impletus est notis, q̄ de parricida dissimulare non potuit, cū q̄reret pater? Artē tantū mirari me pater putas? Ego miror animū, stupeo cōstantiā. Erit, ingr, vir fortis & parricida. Rogo q̄ ratio fallēdi est ea dicere p̄pter q̄ nec prioribus debeat credi? In parricidio, qd̄ p̄spicibat mathematicus, hęc sola ratio fuit mēdaci, ne p̄dicere. Fero tamen, vt quis in aliis cōsultatiōibus decipi possit aut errare, de futuro parricida non magis mathematicus potest, q̄ pater interrogare. Omnes, sicuti apud sacre artis antistites satis cōstat, aīa p̄p̄riates, & futuras mētū corporūq; formas ex illorū siderū qualitate, quibus in ortu suo cuncta gignunt, accipiunt. Aliquis vagi numinis errore perstrictus est, vitam transigit ille discursibus. Placida cōceptū stella signauit, erit modesta lenitate cōspicua. Ardēs nascētis horā sidus accēdit, viribus pariter moribusq; flagrabit. Languido iam vergētis in p̄liuē mūdi, hebescentibus tardior mēbris, similis senectā iuuenta pigrescet. Iam sicui principalū deorū fulgor illuxerit, in populi cōsurget imperiū. Credo mehercule in illū natalē monstri mei diē, iratorū numinū cōspirasse violētā, sedēq; prodigiosi spirit⁹ colato pariter igne pressisse. Si verum est post verusta secula, & innūerabiles annos reddi rursus aliis corporibus animas, fortassis in me renatus sit aliquis ex illis, quorum scelere violatus dies mundū subito mutauit, quos maria terraq; fugientes, furiales faces, & vlticum dearum terror agitauit. Necessē est & maiores notici ventura promittant, quā non temere nascuntur. Sic futuras tempestates, pelagi fragor, & concium nemorum murmur enūciat, sic periturorum fata populorum ad dentes celo faces, & crinita siderum flāma p̄currit. Prædicebar bello, monstrabar armis, agebat ante se ventura feritas publicas calamitates, & omnium malorum consummatione parricida ponebar. At si nunc ista putet aliquis fortuito, non arte sentiri, possit fortasse casu euenire quod futurum sit, non potest casu fieri qd̄ p̄dictum est. Ecquando vnq̄ pater explicuit manifestus illi⁹ facti necessitatem torus ordo respōsi? Vir inquit, nascetur, euenit. Educabitur, q̄ quis p̄dictum sit accidit. Perueniet ad iuuentē robur, adoleui. Viribus erit conspicuus, & nimis. Aderunt bella, uenerunt. Ibit in aciem te volente, missusq; fortiter faciet, feci. Erit parricida, si vixero. Si pater tam secreta profundeq; artis ratio reddēda est, nōne habere tibi grande consortium p̄dicti videt ipsa diuersitas? Virum fortem dixit, & parricidam. Vicina sunt hęc etiam vt dissimilia, paria viribus, etiam vt mente dissentiant. Quid enim me aliud notabilem fecit in bello, q̄ q̄ non parco cadibus, cruore non satior, exultans super stratorum corporum strages, palpitantibus adhuc cadaueribus alacer insisto? Virtutis sunt ista cum hostis contigit. Pax est quā nos deprehendit, & cum iusta grassandi materia consumpta est, in facinus necesse est ociosus ardor erumpat. Ecce iam reipubli-

Desuper

Esse arte mathematice

Pigrescet

Notabilis in bello

mathematici

MATHEMATICVS

præbita est ges, mihi tñ plurimū est cū gladio meo, rotis dieb⁹ tracto ferrū, ad arma respicio, tela mea laudo, admiror, alloquor. Crede pater, & parricidū tā facile est, q̄ fortiter facere, cū vtrūq; de fato est. Sed quousq; ratiōe colligā, qd̄ exitu iā pbatū est: qd̄ nullis mathematic⁹ dixit ābagib⁹, nullis dissimulari artib⁹ pōt? Partē respōsi futurā in alio ope iā vidisti, & qd̄ scipue torquet aīm, fides sceleris virt⁹ fuit. Explicata est auctoritas respōsi, cū de duob⁹ p̄dictis vnū factū est. Nec possis de veritate dubitare, quoniam cū scertis expimēta cōsentit. In rīso cui cūcta cesserūt, fieri nō pōt vt hoc solū falsum sit qd̄ nouissimū est. Nō pōt ingt, fieri parricidū. Vis miter pat, si nō credit futuru, qd̄ etiā cū factū est, vix credis? Falleris si aduersus p̄dictas necessitates sufficere credis q̄ ego bonus fili⁹ sū, q̄ tu optim⁹ pater. Tu nō mereris scire, credo ego vtrūq; nolle me scire. Quid est ergo fatū, nisi qd̄ sit, & nō habet causas? Quēadmodū ergo, ingt, istud vitari pōt si fieri necesse est? Scilicet hac sola ratiōe, vt mors iter facin⁹ hoiemq; ponat. Vincit pater fatū si resistas, vincit si cōtem pseris. Ago quāto gr̄as hoc solo noīe crudelissimis fatis, q̄ maximū facin⁹ nō in p̄ria aui mei pre posuerūt, q̄ p̄missē sunt aī virtutes, magnorūq; operū prior ordo defluxit. Pōt puto caueri parricidū, qd̄ & p̄dicif, & nouissimū est. Fingam⁹ p̄ mathematicū de hac sola vitē meae parte mētiti, qd̄ tāti est, vt credā istā & viuā? Occidi p̄ nō pōt. Sed qd̄ refert si difficultas ista nō est salua aīo meo? Excedit oīm calamitatē, inocētē suę nō credere, dieb⁹ ac noctib⁹ timere, suspētū hīc aīm suū, calūniari man⁹, incusare visus, & p̄dicidāle agere cogitationē. Maior mihi ratio moriēdi est, si parricidū fieri nō pōt, & ego me credo facturū. Quē tu mihi p̄ ip̄eras laborē, q̄ asperā exigis patiētiā? Horreo oscula tua, ne seniles art⁹ nimis grauis āplexus elidat. Non sustineo eisdē expetere cōiūct⁹, ne quos porrexerī cibos, venena fiāt. Timeo eiūsdē pegrinatiōis adire comitatū, oē fugio secretū, ne qd̄ fortuna, ne qd̄ afferat casus. Quousq; timebit anim⁹? Mors mihi p̄tate pōt, ne parricidū faciā, mors vt videar nec fuisse factur⁹. Sed me īfelice, q̄ multa sūt q̄ timere debeā, etiā cōtra aīm meū. Vñ scio, an expulsū me repere sensib⁹ meis aliq̄ magni discriminis imago raptura sit? Profilibo fortasse tāq̄ sequar classici vocātis īstictū, tāq̄ me ruētis p̄iē fragor, & vociferatio captæ ciuitatis exciuerit. Me sane custodire possum, sed vñ scio qd̄ afferat nox, casus, error! Mathematicus hoc nō futur⁹ dixit vt vellē, sed vt occiderē. Tu quoq; p̄ quāto grauiorē passur⁹ es ex ip̄a dissimulatiōe cruciat⁹. Felici⁹ p̄sus est, palā occidisse quē timeas. Cū bñ ī osculis meis, āplexib⁹q; re gescas, subeat necesse est tacitas cogitatiōes p̄dicti piculi metus, & licet cōponat ad fortē sup̄bāq; cōstātiā, naturalis tñ hoīs īfirmitas pōt tā p̄cussorē timere q̄ mortē. Explica nos pater tā misero tristiq; cōplexu, & lōgissimas solitudines breui recide patiētiā. Min⁹ idignū est vt moriar si inocēs futur⁹ sū, q̄ vt viuā, si p̄ricida. Denūcio tibi p̄, & de sup̄ma necessitate cōfiteor. Iā nō sūt mea potestatis hē man⁹, nō regere dexterā, nō retinere sufficio. Venit ille nescio q̄s ardor, nō sentio, nō intuent oculi. Tūc oīa scipio scire, cū gesta sunt. Quid, tu me lacertorū viriūq; bñficio strauisse nuper hostes putas? Quātū dicis narrasse captiui, nescio quē ī me mōstrosi vult⁹ horruere cōspētū, nō, tela iaciebā, nō iaculabar ictus, furialib⁹ miser facib⁹ ardebā, & p̄ct⁹ istud nō lorica, nō ferrū, sed diri serpētū clauerāt nexus. Nō fuit illd̄ pugna, nō acies, ī bello parricida vincebā, excesserūt opa mea hūanaq; viriū mediocritatē, q̄ factū est, rabies fuit, īsanīa fuit. P̄cedo, restor, nō ego p̄ricidū faciā, nō ego fortiter feci. Q; si vlla ratiōe casuue effici pōt vt p̄dicta nō fiant, fidē vestrā P. C. vt mihi poti⁹ inocētia, q̄ fato debeat, ego dicar expugnasse cōstitutionē, fregisse vincula necessitatis mea pietas, mea laudē integritas. Dii nō sināt, vt iter me rīsumq; decernat exitus. Mathematicū vincere malo, q̄ rephēdere. Quid nūc agā P. C. quēadmodū me vir fortis ad p̄ces, quēadmodū parricida cōponā? Dicā miseremini! dicā succurrite! Sic rogari cōtra mortē solet. Nouo mihi inauditog; opus est ābitu malorū. Nisi morior, piclitor. Ideo videor causas reddidisse vt cōtra diceret pater, & si bñ noui malignas interp̄tatiōes, nō exitū captasse dicar, sed excusationē. Explicite per fidē miseri pudoris astū, nunq̄ videbit mori voluisse parricida, si vixerit. Ad tua nūc ge nua porrigo optime pater has si vis tātū fortes manus. p̄ ego si fas est q̄q̄ feci, p̄ hanc ipsam mei charitatē, qua me nōdū timere cœpisti, miserere, filiū pietate pereuntē ne velis exitū facere parricidē. Præsta mihi patiētiā qua me bello credidisti. Finge nos in ip̄o p̄peri martis cecidisse cōplexu, cōfectūq; magnis vulnerib⁹ cadauer efferrī. Relinquo tibi p̄ me oēs parētē hūc quo nos retinere voluisses, in sup̄ma mea transfer affectū, tuis manibus compone corpus, extrue rogos, funeri iusta persolue. Deinde cū iam nouissimis osculis, sup̄moq; discēdes satiatus fueris āplexu, tūc te fas est sublati ad cœlū manib⁹ p̄clamare, Mathematice mētirus es. Reddidim⁹ causas, p̄egim⁹ p̄ces, reliqua vos man⁹, vos adiuuate ciues, nō vt liceat mihi mori, licet istud etiā vt negetis. Vir fortis cōmendo vobis exitū meū, si nō cōtinuo letale vulnus impressero, si nō cū sanguine totam

Quousq;

Explicata

Sufficere credis quod ego bonus filius sum quod tu optim⁹ pater

Horreo oscula tua

Comitatus .i. cōiūctia

Profilibo

Fidē vestrā .P.C.

Explicite p̄fidē

Parentes videtur accipere pro eo quod vulgo p̄rientes

Funeri iusta p̄solue

DECLAMATIO.V

animam propterans ictus egerit, adiuuate dexteram, deprimite telum, & ante oīa detinete patre. Nescio q̄ lōge manū sparsurus sit fugiētis aīe dolor, quo cadat extractus mucro visceribus, in quē se collabētis corporis ruina scipiter, Vultis scire quantum debeam timere victurus? Metuo ne patrem, dum mortior, occidam.

ÆGER REDEMPVS. ARGVMENTVM DECLAMATIONIS.V

LIBERI PARENTES IN EGESTATE AVT ALANT, AVT VINCIANTUR. Quidā duos filios habebat, frugi, & luxuriosum. Peregre p̄fecti sunt, capti a piratis, luxuriosus lāguere cœpit. Ambo de redēptione scripserūt. Pater vniuersis bonis in vnū redactis p̄fect⁹ est. Dixerūt illi p̄dones, nō attulisse illū nisi vnū p̄ciū, & eligeret vtrū vellet, egrū redemit. Qui dicit reuerteretur mortuus est. Alter ruptis vinculis fugit. Alimenta poscit pater, contradicit filius.

Peregre p̄fecti sunt

PRO PATRE CONTRA FILIVM.

VAMVIS IVDICES IN TANTA MAIORVM CONTINVTIO ne iam poterā nihil ex accidentū meorū nouitate mirari, nullūq; mihi reliquē rint ipatiētiē genus aduersa q̄ de solatiis remediisq; cretuerūt: Cōfiteor tñ hoc solū me p̄spicere, nullo metu, nulla tristitiā recordatiōe potuisse, vt post piratas orbitatē, samē hinc quoq; calamitatibus nostris pondus accederet, q̄ reuersus est filius meus. Viuebam miser, vt hunc viderem, solaq; superstitis expectatiōe suspētus, auidissimā moriēdi cupiditatē cōtentiosa mēdicitate fallebā. Pudet p̄suasionis, reddisse se iuuenis affirmat, vt vindicaret morte fratris, vt patris orbitate gauderet, nec intelligit maiorē se factis meis auctoritatē hac indignatiōe cōferre. Nūc magis sentio quantū facinus fuerit agrū nō redimere, q̄rit se relictū, qui potuit euadere. Vtrūq; igit iudices poterā redēptionis illius reddere de p̄nti iuuenis impietate rationē, & mihi crudelitas ista p̄stabat, vt filiū videret elegisse meliorē. Non vtor tñ occasiōis huius inuidiā, nec q̄q̄ miserā pietatis ipatiētiā feci, q̄rela malo defendere. Ego vero tūc nō mores liberorū, mentesq; tractaui, nec mihi in illa tristissima cōditiōe succurrit de cōparatiōe cōsiliū. Sola qd̄ facerē necessitas, sola iuuenū meorū aduersa suaserūt. Ex duobus liberis neutrū magis amat, q̄ redimit agrū. Illud plane iudices vltra oīm malorū meorū fateor esse tristitiā, q̄ hac asperitate iuuenis, hoc inopiē squallorūq; despectu famā optimi fratris icēdit. Hoiem q̄ piraticū carcerē, q̄ p̄donū vīcula discusserat, decuerat ne voluisset aliter reuerti, ex q̄ se nobis tāto viriū labore restituit, poterat ei⁹ quoq; admirationē mereri, q̄ scio paulo aī cessisset. Dii immortales, quā laudē, quē gl̄iē fauorē spleuerat, si pasceret patrē, redemerat fratrem. Relatur⁹ vobis iudices ordie malorū meorū euētū, quē nō tā crudelis, nō tā seū⁹ audiet, vt me nō pascat, hūc aī oīa se q̄rit ī f̄ris cōpariōe dānatū, secreti doloris īdignatiōe cōueniq; Quid agis ipotēs sup̄be? Tu ne scis vtrū fueri redēptur⁹ ex duob⁹ sanis, ex duob⁹ agris? Habui enī iudices, filios diuersifima mētū corporūq; q̄litate cōpositos, & sicut mox p̄bauit seua captiuitas, ī totā dissimilitudinē vitē q̄q; gñe diductos. Hic nāq; robust⁹ ac patiēs, nō molliri p̄spis facile, nō accidētib⁹ frāgi, & quē de voluptatū gaudiorūq; cōtēptu scires parē q̄nq; fortuitis, traxerat ex firmitate mētis magnā p̄tin⁹ & ī mēbra cōstātiā. Ille vero pariter ī legitimiā metusq; resolut⁹, alien⁹ a curis, solitudinib⁹ im par, delicat⁹, ipatiēs, & iā silis agro. Sed ap̄d p̄ris affect⁹, hęc ip̄a liberos dissimilitudo īugebat, & erat qdā ī iēq̄litate charitatis eq̄litas, q̄ hūc serio laudatūq; semp, illū iā qdā miseratiōe diligerē. Quid p̄fuit īdiuidua pietas? Erat etiā me nolēte māifestū vtrū magis colloq̄is, magis letarer aspectu. Velit nolit iudices ip̄a quoq; q̄rela iuuenis, qd̄ de p̄ris fateat aīo, p̄bat. Irasci q̄ nō sit f̄ri plat⁹ ego, ī patiētiā est hoīs, q̄ magis amet. Accipite iudices maiorē pietatis aī p̄bationē, filiū nec p̄gre dimissur⁹ elegi, īstī f̄rem, arctatūq; comitatū, & vtroq; p̄ris latere nudato visus sū mihi magis habitur⁹ vtrūq; meū, si pariter cēt. Hāc ap̄d me iuuenū eq̄litate, etiā ī calamitatib⁹ fortuna seruauit. Vterq; capt⁹ est, ābo de redēptiōe scripserūt, dissiles licet p̄teritū tñ & iter aduersa p̄suasiōne charioris iuenio. In captiuitate cōi puto min⁹ spauit ille de p̄re, q̄ lāguere cœpit. Tu mihi nūc ipotētissimē iuuenis, tu q̄so rñde. Quid aliū facere debuerit p̄ duos redēptur⁹? Cūctas facultates ī p̄cia collegi, rūs, seruulos, penates, & oīa vtiliora p̄p̄ari festinatiōe p̄gētis addixi, & vltra quā nō pōt exco gitare sumus affect⁹, nihil senectuti meę, nihil dubiis casib⁹ (p̄ icōsulta pietas) nihil neq; illi referuauit, quē redemissē. Quātū iudices ad piratas ruleri scire potestis ex hac fame. Fuerit p̄ciū ī exiguū p̄ciūq; dū totū, fingite q̄libet diuītē q̄libet pauperē patrē, nō vnq; plus p̄ liberis dedit, q̄ q̄libet nihil reliq̄t. Vtrū ne igit iudices nō mortalitū hēt p̄ciū pluriū liberorū? An piratice feritaris īgeitū ē,

Impatiētiā

Comuētiō

Velit nolit

Impotētissime iuuenis

In captiuorū taxatione solos estimare redimētes! Dii smortales q̄ arrogās me pirata, q̄ sup̄ exce-
pit. Parū, inge, attulisti senex. Lāguet alter. Quid ego a diis hoibusq̄ merui, q̄ mihi nō redditurus
vtrūq̄, nō ipse poti⁹ elegit! Sæuus & hūani doloris artifex negauit a me duos posse redimi. Deide
vt hoc tristius, vt difficili⁹ esset, redditurū se dixit vtrū maluissim. Vides iuuenis quantū pietati
meæ testimoniū reddiderit ipsa crudelitas. Cōditio nō ponit nisi duos redēpturo. Expectatis, cer-
tū habeo iudices, vt in tristissimē necessitatis posit⁹ abrupto, ad agrū cōtinuo pperauerim. Quis
non putet audita cōditioe vincula me statim detraxisse lāguēti? Oderitis licet cōfessionē meā, deli-
beraui. Tenuit ster illos inexplicabiles doloris astus, per q̄ lōgū pietas misera cōsiliū, & qd nunq̄ sa-
tis manibus filii, nunq̄ satis excusabo cōfictiē meq̄, nō statim mihi ille deficiēs vnicus fuit. Dissi-
mules licet orbitas, ego mihi plurimū morbis, plurimū videor adiecisse lāguori cunctatiōis mora,
& sensit infelix qd in electiōis huius necessitate fuerim neutro lāguēte facturus. Tādē qd solū ha-
bebat ambitus genus, despariōe p̄ualuit. Accepi fateor illū qui solut⁹ quoq̄ nō seq̄bat, quē nō gau-
diū redēptionis, non laticia plati, nō hortātis erexit patris amplexus. Si esset in rebus hūanis vlla
clemētia, meruerā etiā de piratis, vt mihi duo redderent. Vtinā iudices iuuenis illi⁹ vita p̄staret,
vt videret nō piculi miseratiōe, sed charitate p̄lat⁹. Me ifelicē, q̄ bonā habeo causam. Explicuit iu-
stitiā cōparatiōis q̄ decessit etiā redēpt⁹, & in pituro filio nihil aliud electū est, in quo fui miser fa-
mē piculo. Filius meus lāguore defunct⁹ est. Tamē pater occiderat agrū si reliquisset. Viderā cōtra-
nūo iudices in carcere illo quātū pmitteret cōstātia hoīs, quē nō captiuitas, nō expectatiō p̄ris, nō
fratris fregisset infirmitas. Nec imerito de fortissimo iuueue cūcta sp̄auī, si fuisset ad oēs conatus
explicato lāguere liberior. Tandē miseros fortuna respexit, & puto cōtra p̄donū cōmēta, feritate,
ipsa cōsensit, vt nobis quē negauerāt nō abstulissent. Non qdē mihi iudices arrego tēporis illius
puidētiā, nihil me fateor fecisse cōsilio, p̄t tū vtriusq̄ iuuenis exitus necessitatib⁹ meis assignare
rationē. Perit quē redemi, reuersus est quē reliq̄. Inuenisse te putas iuuenis patrē cibos & alimēta
poscentē! Quarebā p̄ciū tuū, restor clemētiā mitissimē ciuitatis, hāc p̄ces, hic rogātis ambit⁹ fuit.
Miseremini, date stipes, indulgete, cōferte repetēdus est ille, q̄ redimi maluit fratrem. Sed & hac te
decebat reuersum p̄clamare voce. Erige vultus pater, attolle tristitiā vindicari de seuisimis p̄do-
nib⁹ sumus, duos redemisti. Alimēta posco. Poterā nō adiciere filiū pater, sed medicus hoīem, sed
iuuenē senex. Quis enī magis ex ipsis rerū naturā sacris venerādissq̄ primordiis descēdit affect⁹?
Quid etiā inter liberos ac parētes tam cōe, tam publicū, q̄ vt alicuius famē p̄ximus q̄sq̄ depellat?
Voluit nos ille mortalitatis artifex Deus in cōe succurrere, & p̄mutuas auxiliōrū vices in altero
quēq̄ qd pro se rimeret asserere. Nōdū hęc charitas est, nec p̄sonis ip̄ensa reuerētia, sed similitum
accidentū p̄uidi metus & cōmuniū fortuitorū religiosus horror. In aliena fame sui q̄sq̄ miseret.
Sic cibos obfidio partit. Sic inopiā pariter nauigantiū frēq̄nter vnus alimēta pauert. Hinc & il-
le venit affectus, q̄ ignotis cadaueribus humū gerimus, & insepultū quodlibet corpus nulla festi-
natio tā rapida trāscurret, vt nō quātulocūq̄ veneret aggestu. Parētib⁹ vero liberi nō p̄statis ali-
mēta, sed redditis. Quāto, dii deaq̄, breuiora, quāto minorā pro tot infantē, tot pueritiē sumpti-
bus, tā variis vel abstinentissimē iuueturis impēdiis. Si mehercule hoc quoq̄ officii genus natura p̄-
mitteret, bene pro deficiētib⁹ aliqd & vita vestra deperderet, iterūq̄ ex illa quā traxistis anima,
portio breuis in suū rediret auctorem. Vultis scire quātus nomini nostro debeat affectus? quanta
veneratio! Non est beneficium q̄ pascitis, sed est facinus, q̄ negatis. Liberi parētes alant. Pudet sa-
crorum nominum, pudet religionis humanę. Hęc ergo lex erit: quid imprecet homini qui primus
fecit vt pietate iuuaemur! Liberi parētes alant. O crudele factum. O nunq̄ tristior famēs, ita pa-
scit ille qui cogitur! Non meruisti, inquit, accipere. Discede pietas, quiesce paulisper, infirmitas re-
muneranda sit. Primum lex seuerissima est, vt fortius alimenta poscantur. Perdiderunt pulchritu-
dinem sanctitatemq̄ naturā, qui putant illis parentibus iura succurrere, quibus apud liberos sala-
ua est de mutua charitate reuerētia: collisis prospexere pignorb⁹, & inter tam venerabiles affe-
ctus hoc quoq̄ dignum prouidentia fuit, vt aliquid & odia p̄starent. Quereris, irasceris, & ideo
iuberis. Expectandum est videlicet vt liberorum parentumq̄ concordiam perferant totius merita
vitā, & vt pietas, natura, sanguis, accipiant coridie tanq̄ amicitie nexum, & vbi vos promeruit⁹
obsequiis, adulatione, patientia, natales, ortus, & pignora prima perierūt! Si vultis Iudices, vt huic
nomini salua sit in omni personarum diuersitate veneratio, bonum patrem filius alat, lex malum.
Non faciam hanc contumeliā rerum naturā, nō faciam legi, vt excussem vel pessimum patrem,
vt sacro nomini tentem gratiam petere de venia. Sim licet crudelis ac seuus, filium tamen diuti⁹
amaui. Clauserim paternos penates, de testamento, de spe successiōis expulerim, onerauerim vin-

11. r. aggerimus. ut statim
aggestu

culis manus, sedauerim mēbra verberib⁹, perfolui gratia nō p̄t nec malo patri. Arrogans, impo-
tens sum, nolo coridie mereri q̄qd mihi deberi coepit primo die. Facilis, mitis, indulgēs, vocabula
sunt ista minoris affectus, p̄pter hęc aleret amic⁹, pasceret extraneus. Nostrū quinimo crimē, q̄ i-
terdū aliud sumus, & vnde manifestū est diuersitate nostrā venite de moribus liberorū, non inue-
nias asperū patrē nisi iam peccātis ætatis. Quid ais: rigidus, imitissim sum, ideo pascere tantū, pascere, nō
vltro malo pro reuerētia noīs nostri. Quicqd p̄statis inuiti & cū alit pater quē q̄reris indignū, ac-
cipere mihi vident oēs parentes. Si vis, affectū debes, sin minus, necessitate, seruitutē, patiētiā. Nō
tanq̄ pater alit, qui tanq̄ bonus amat. Sepone iuuenis, differ q̄relas, tunc irasceris, tūc obiciēs mi-
hi, cū prosperatū, cum secundorū officia deposcā. Non talis ad tua genua puoluo, vt extimen-
dus sim. Nulli malus est pater cū esse coepit infelix. Aspicias collapsum, & ex omni calamitatū ge-
nere miserū, & vltro qd accidētū mēsurā nō exit, in orbitate mendicū. Riget squallidū capitis con-
creta canities, vigor pristini vultus vacuis luminibus intabuit, & per obstātū crinū illuuiē tenu-
is arentū iactus oculorū. Hæret adstricta nudatis ossibus cutis, & in fame sua hoīe cōsumpto iā
membra sine corpore. Iterum bonus sum, in pristinā religionē de calamitatum horrore restituo.
Adeo ne non habent hęc ipsa supplicia p̄enas, q̄ posco, q̄ rogo, q̄ mendicus sum filii mei! Et q̄
multa, dii deaq̄, nō possunt pro nobis impetrare leges. Quanto plura sunt q̄ negantur cum p̄e-
stant inuiti. Non exigo vt tuis manibus porrigas cibos, vt consoletis, vt foueas, proice qd rapiā,
abice qd colligam. Genus vltionis est pascere nec misereri. Si tū iudices fas est impietatis huius
vllas accipere causas, & filium qui nō alit, putatis reddere posse rationē, estimare per fidem, qd sit
facinus illud, cuius vltionem debeat exigere aliquis de fame patris. Captū me, iquit, nō redemisti.
Quis non putet q̄ri de filio patrem? Quēq̄ ne dicentem feras, nihil tibi debeo quia mihi vitē lu-
cisq̄ beneficiū semel p̄stitisti, quia hunc spiritū, hoc corpus nō ex indulgētia tua rursus accepit.
Iniquissima magnorū cōditio meritorū est, si quicquid non fuerit adiectum, de prioribus perit, &
pessimo exemplo gratiā p̄teritis auferūt reliqua cessantia. Non redemi, nō tamen ideo minus est,
q̄ in hunc te diuinorum humanorūq̄ conspectū de nostra protulimus aīa. Maria terrasq̄, & in
fatigabiles siderū cursus, & cuncta sacro fulgore lucentia nos vt frueris ostendimus. Has quas
subtrahis manus, hęc verba quæ negant, de meo spiritu, de meis visceribus hausisti. Gaude poti-
us, exulta q̄ tibi patris asperitas p̄stat boni filii iactationē. Solus habet qd ip̄tetur patri, qui q̄rit &
pascit. Q̄ multa Iudices huic q̄relē respōdere poterā, p̄pter q̄ filii salua pietate non redemissim.
Quis nō acciperet excusationē, si diceret! Impedit q̄uis p̄perantē senectus, inopia, lāguor, p̄ciū non
tam festinatē inueni. Explicare nō potui nauigationē, iuuenib⁹ quoq̄ fratrib⁹q̄ difficilē. Solus
ac senex nō illa qua sperauerā p̄speritate direxi. Per quos merus, per q̄ pegrinatiōis incerta p̄pauit.
Remoue iuuenis indignationē, nihil plus p̄ filio factū est quē recepi. Non fortunā tibi debeo, sed
affectū: nō exitū, sed vltatē. Pro duob⁹ p̄cia cōtraxi, p̄ duobus maria cōscēdi, p̄ duobus genua
tenui. Rogo vter magis amaret si mihi pirata duos reddidissent! Age tu nūc iuuenis ad faciēdā
inopiā patris inuidiā (si videt) exclama! Famē obtēdis, ad quā luxuria, p̄digatūq̄ voluptatū con-
tinuatiōe venisti, exhausti senex cōsus in p̄cia meretricum, q̄q̄ & huic iubet necessitati pietas ve-
stra succurrere, & lex q̄ inopē, q̄ patrē noiare cōtēta est, filii nō remisit ad causas. Quid vero si in
educationē, in discursus, in p̄cia vacuatus sum! Excedit oēm scelerū cōparationē patrē mendicū
facere, nec pascere. Tentat iudices hoc, q̄ nō est redēptus, ampliāte aliā iuuetis inuidiā. Fratē in-
quit mihi p̄tulisti. Fateamur paulisper hoc crimē, agnoscamus hoc nefas. Impudētissime gnīs hu-
mani, tu nō feres vt frater tuus vel magis ametur! Vides enī, platus est tibi nescio q̄s affectus, pos-
sident charitatis tuę locū pignora de minoribus sumpta nominibus. Illū nemp̄ cuius æque spiri-
tus de visceribus his trahebat ortum, qui patrem vel solus impleret. Pessimus est mortalium qui
amari fratrem suum sine sui charitate putat. Tu custodies, vtrum frequentius osculet, vtrū strin-
gam magis arctiore cōplexu! Non est hoc impatiētia, nec circa patris affectus sacra de pietatis cō-
tentione rixa. Eum tantum fratrem putas amari magis, quem non ames! Falleris iuuenis, longeq̄
te ab intellectu rerum naturā seposuit praua persuasio, qui putas ex paternis affectibus filio p̄ire,
quicquid in altero de necessitate p̄ponderat. Par est in omnes liberos, eademq̄ pietas, sed habet
in aliquo plerūq̄ proprias indulgētiē causas, & salua charitatis æqualitate est quiddam per quod
tacito mentis instinctu singulos rursus tanq̄ vnicos amemus. Hunc primus nascendi locus, illum
gratiorem prior fecit infantia, alium lator vultus, & blandior osculis amplexibusq̄ facies, quos-
dam magis seueritas probitalq̄ commendat, in quibusdam diliguntur impatientius calamitates,
& damna corporum debilitatēq̄ membrorū notabilius miseratiōe cōplectimur. Salua est tamen

Bb iiii

Certum habeo

In abrupto tristissime
necessitudinis positus

Hic rogantis ambitus

In aliena fame sui
quisq̄ miseretur.

No tā festinante

Explicare nauigati-
ōne

famē obtendis

Custodies. i. observa-
bis

Persuasio praua

De necessitate

P̄pōderat

Proprias indulgē-
tia causas

Vniuersitas, cū q̄qd in alio cessare credit, in altero restituit alter affect⁹. Securus sis, nō intereide
 ista, nō pererit, sed inuicē vincit. pualer, cedunt. Filio nō p̄t p̄ferri nisi filius. Blādiar iudices pau
 lisp calamitatib⁹ meis, & sic agā tang ap̄d piratas inuenerim vtrūq; sanū. Attuli sine dubio p̄cū
 duorū, sed vtrūq; p̄do nō reddit. Offert electionē, suadete qd faciā. Quid dicis? Ista pietas est abire
 discedere, irasci scilicet, q̄ri, & inuidiā facere Piratis? Vos interrogo liberi, vos parētes. Non ergo
 facinus est ideo neutrū redimere, q̄a vtrūq; nō possis? Egregia pietas aquare liberos iustitia despa
 triōis, & ex hoc q̄ succurrere nō cōtingit duob⁹, orbitatē facere totā. Tu vero senect⁹ accipe q̄qd
 dat, accipe q̄qd offerē, dū hoc saltē feritari libet, anq̄ i patiētiā tā seua decrescar imanitas. Inter
 multa p̄t afferre casus, sperare licet, repetere, sperare p̄, fortassis euadat. Quēsciq; explicari coacer
uatione nō possunt, p̄ partes vicesq; seruant, & facilius est diuisa subtrahere, quorū magnitudo la
borat in solido: Quātū intelligo iudices, fili⁹ cui p̄futurū nō erat vt eligerē, hoc solū ferre nō p̄t,
q̄ redēpt⁹ est frater. Quis hāc iudices ipudentiā ferat? Obicit mihi q̄ vllū de liberis meis potue
rim facere discrimen. Deinde q̄rit nō se potius electū, & cū fratri q̄ter eiusdē nois par ac simile cō
fortiū reuerētia quoq; lāguoris accesserit, indignat apud effectus patris nō eā p̄ualuisse partē, in
qua tantū filius erat. Nō inuenio iudices quēadmodū effugere potueri criminis huius inuidiā, si
hūc potius recepissem. Patri, cui vtrūq; pirata reddere nolebat, redimēdus fuit aut ager, aut neu
ter. Quid q̄, inq̄r, etiā luxuriosum p̄tulisti? Parce iuuenis maledictis, parce couiciis. Religistis hāc
noia, domi erunt ista vitia, domi erūt iste virtutes, sed cū fueritis reuerſi. Interim nihil aliud estis
q̄ fratres, q̄ liberi mei, duo captiui, ambo miseri, & diuersitas vestra de calamitatū societate cōsu
pta est. Vides q̄ nefas sit alterū ex vobis mihi esse viliorē? piratarū nō interest vter eligat. Dignū
hūc dereliquisti, luxuriosum redemisti. Cōparatiōe vestra iuuenis circa patrimoniu, honoreſve cōre
deres, & ego p̄clamabo vicissis. Sed vētū est illuc, vbi nō p̄bitas, nō mores aſtimant, & de corpori
bus sola taxatio est. Vñ tristes toleraret casus, ferret sordes vincolorū, piraticā famē iuuenis quē
torq̄re solebat nra frugalitas? Vñ vt in illa solitudine carceris duret animus cōuictib⁹ semp comi
tatibusq; letat? Expecta tu quē decet honesta patiētia, laudabilis labor, & tibi difficultatū reddis
ip̄te rationē. Tu differis, luxuriosus redimisti. Quid vis? Prætulisti illū de quo soli tibi q̄rebar, quē cū
vellē castigare, rep̄hēdere, te solebā laudare, mirari. Exaggera quātū volēs vitia fratris, luxuriosum
p̄ditū voca, dū scias te sic magis p̄bare nō aīm fuisse patris, sed de calamitate rationē, ille eligit, q̄
recipit an̄ meliorē. Sed parce q̄so iuuenis aduersorū interpretatiōi. Nō est electio alterū recipere, cū p̄
ciū attuleris duorū: discrimē illud nō ego, sed pirata cōmētus est. Quicqd iter vos in alterutro se
cero, affect⁹ est quo duos amo. Et hō ap̄d quē fili⁹ sola p̄ualuit gr̄a calamitatis, nō fratē tibi p̄ua
li, sed qd in te fratri p̄tulisti. Cōsiliū hoc putas fuisse patris? Fortunē est qua capri pariter estis,
qua decubuit alter, qua nō cōualuit redēptus. Cū p̄pter duos veneri, q̄ in altero mihi pirata ces
sit, idem est ac si mihi neutrū reddidisset. Sed quousq; facti mei dissimulabo rationē? Æger elect⁹
est, respondete nunc si videtur. Luxuriosus, perditus fuit. Parcamus quāso memoriā, reueteamur
suprema cineris, poeniteret me fortasse si viueret. Iterū ac sepius (quod necesse est) ipsa criminis
mei voce defendar, agrū redemi. Non habet p̄fecto, nō habet discrimē liberi, nisi de calamitate, &
inter hoies quos natura pietatis aquauit, differētiā nisi de dolore nō explices. Nō cū vsu nūc v̄ro
non cū morib⁹ loquor. Ille anhelat, illi⁹ sunt lassa suspiria, ad illum serius veni. Excogitasti rursus,
fortuna qd supercresceret charitati, qd possit sacris nominibus accedere. Hic solus maior affect⁹
est q̄ filios amare, filii misereri. Me quidem iudices si quis interroget, cōditio illa nō fuit vera, nō
simplex, habuitq; piraticę feritatis ingenium. Agrū mihi nō licuit relinq̄re, licuit eligere. An fas
fuisse credis, vt iuxta moriturum tu redderis, & hoies eius immanitatis vt possent liberos cum
patre partiri, paterentur eum sibi relinqui quē periturū ex hoc pbabant, q̄ illū pater nō eligebar?
Tentata est misera pietas, & placuit hoc quoq; addi calamitatib⁹ nostris, vt oneraret pudore cō
ditiōis partes nō habētis. Cū in cōparatiōe sani aget offerē, ideo ponit vt eligat. Superest nisi fal
lor iudices, vt cū sibi platum fratrem q̄rat, aſtimetis vtri tūc magis debuerit pietas nostra suc
curre. Est quidem iudices humanæ infirmitatis ista natura, vt ex oibus accidētib⁹ grauissimū
putet quisq; qd patit, & cū aliena cogitationibus, nostra dolore tractentur, necesse est apud impa
tientiā suā vel minora p̄ualeant. Languor est tamen, lāguor, cui merito cesserint cunctę calamita
tes, in cuius cōparatiōe cōsolari se p̄t genus oē miserorū. Stringat licet man⁹ seua captiuitas,
p̄funda carceris nocte mēbra claudant, dat tñ colludere catenis, art⁹ extrahere nexibus, & habet
aliquid aequanimitatis, cū p̄cna sua posse rixari. Sauiūt regna tormētis, bella vulneribus, sed leuius
afficit q̄qd virib⁹ feras, & cū i pleni adhuc sanguinē aduersa ceciderūt, repugnātis robōris colē

Prævalent

Explicari desinetur
se deservoluerse

Præualuisse

Comitibus

luctatiōe vincunt. Quos cruciatus cōpares, quē dolorē, cū penitus viscerib⁹ immissa tabes cotidie
 aliqd ex homine p̄mittit in mortē, cū cibos, haustus, & oīa blādimēta vitę fames fastidit, & poscit,
 desiderare assidētū officia, dehinc ferre nō posse, grauari quos appetieris attactus, per totū cubile
 corpus velut super ardētes exagitare flāmas! Lux fatigaris luminibus grauis, vox sola de gemitu.
 Cū ex duobus captiuis lāguet alter, vna est inæqualitas patris eligere sanū. Retuli iudices vsq; ad
 huc in penatibus suis iuxta parētes p̄pinq̄osq; lāguentē. O carcer, o morbi, quem vos nō facitis
 agrū! Et nō ille carcer quē seueritas legū, quē potestati iustitia cōmēta est. Non possunt humani
 metus, humanatū cogitationū ingenia satis abūdeq; cōcipere quē vidi. Iacet sub immēsē rupis ab
 rupto tristis & vltra naturalē p̄fundē caliginis noctē merſus piraticis artibus specus, quē tota cir
 cūfusi vastitas maris, & vndiq; minātib⁹ scopulis illisa tēpētas terrore ruiturē molis euerberat.
 Horret cūcta crucibus, squallēt circūiecta naufragiis, nullus nisi in supplicia mortēsq; p̄spectus,
 & ad infelicū captiuorū metū p̄missus de simili exitu dolor. Spiritus solus intus quē victorū trā
 hunt reddūtq; gemitus, quē tot cōrulerē languētēs. Hoc erat vbi iacebat æger, illud tor annorum
 ex quo cœpit pirata grassari, idē cubile. Corpus qd grauaret assidētū sedulas manus, iacet inter
 vincula, quib⁹ instruxerat adhuc recentē pirata captiuū: & quīs tenuata de nexibus mēbra labā
 rur, rursus in modū stringentiū tenēt, quæ nullo suspēsa nixu velut victo homine sederūt. Qualis
 erat ille sub ferro, cuius exangues manus vix leuia velamēta trāsferrēt! Quis inter cōploratiōes
 gemitusq; somnus, quē vix silētia sollicita p̄staret? At quē colloquia tristitia respiraret? Vndiq;
 pares simileſq; miseri, & veteribus captiuis adiectus cotidie nouus aliquis impatiēs. Cōpara, si vi
 detur, huic agro captiuitatē tantū tuā. Tu quereris q̄ cibos pyrata nō p̄stet, ille remittit oblatos.
 Te nuda humus, nudū cubile frangit, ille ad singulos ardētis corporis motus in sua vincula ve
 satur, & quocūq; mēbra lassata dolore trāstulerit, in suppliciu redit renouata patiētia. Breuiter sē
 uissimi lāguoris definiēda mēsurā est. Nō potest ex illo sanari, nec quē redemerit pater. Nūc,
 si videtur, ac subinde iuuenis iteroga, cur egrū pot⁹ elegerim. Reddi a me posse rationē cur hoc
 fecerim putas? Ego vero nō possem nec si te tedemissem. Quid enī si respōdere iubeas orbitatem
 cui in exequias totos egerat cēsus? Quid sibi velit ille funebriū lōgus ordo pōparū? Cur super fla
 grantes iaceāt rogos? Cur ardētī nō diuellant amplexu? Et ego dico, p̄clamo, fateor, erroris aut de
 mērie furor est cū feceris. Hoc est ergo inq̄r, qd de te p̄cipue queror, moriturū mihi p̄tulisti. Quē
 so iuuenis, ne nobis putes tantū inesse feritatis, vt illū potuerim⁹ aſtimare moriturū. Vis nō spe
 rem victurū filiū quē tūc primū aspicio, cōplector agrū, quē pirata nō recusat sibi relinqui? Si p̄
 suasionē patris interroges, q̄qd est qd miser torquet, afficitur, nō languorē credo, sed impatiētiā,
 desideriu, dolorē. Hominis qui apud piratas lāguet, vnū remediū putes, vt redimat. Sed nō est q̄
 so iuuenis q̄ hoc patrociniū de tā calamitosa pietate concipiā, vt dicā, victurū putauī. Exaggero
 quinimmo inuidiā criminis mei. Redemi fateor illū, q̄ dilationes, q̄ moras ferre nō poterat, in quo
 mihi pirata vēdebat breuia oscula, paucos dies. Si mehercule vterq; fuisset æger, illū redemissem,
 q̄ prior lāguere cœpisset. Si duos pariter naufragia raperēt, illi porrigerē manū, quē iā mēbrorum
 cōrentione lassatū fluctus hauriret. Si vulnerib⁹ cōfectos remisisset acies, p̄paratius ei clauderem
 plagas, vt quē animā largior sanguis egereret. Ignoscite dii pariter atq; hoies, nō possum de libe
 ris possum eligere de miseris. Gratias quinimmo fortunę, gratias ago, q̄ adhuc eger sentit, itelligit.
 Alioqui cadauer acceperā, & p̄cia duorū pro funere tantū, supremisq; p̄soluerā. Nescis quātū pu
 dori, quātū adiciat affectibus meis inter tā impares aquata cōditio. Æger qui tantūde est pira
 ris, plus est patri. Velis tamē nolis infelix senectus fatendū est qd merito, qd summa pietate factū
 est, q̄ difficile fecerimus. Quē tūc mihi cogitationes, quis tēporis illius animus fuit, cū inter duos
 liberos incerta miser electione discurrerēt? Hūc diutius osculabar, illū putabā desperatiōe moritu
 rū, lachrymas ad lāguentē gemitusq; trāstulerā, & tu mihi videbaris futurus ager, quoties cate
 nas tuas soluturus inuasi, sed mihi cōmēdabat relicū, q̄ te p̄tulissem. Q̄ frequētē iā laxata mise
 ro vincula rursus imposui, dū mihi tua potius sanitas placet! Dissimulare nō possum conditionis
 illi⁹ secretas difficultates. Redimi debebat æger, ego te volebā. Ponere vos iudices velut i illa ne
 cessitatis meę p̄sentia volo. Ecce ifelix ad primū aspectū patris conat⁹ aſturgere, illas pallētes for
 dibus manus paululū tāq; amplexus datur⁹ erexit, nec vsq; i ceruices meas spiritu iā deficiente pla
 ras, i suū miser iterū cubile deiecit. Tot⁹ ille circa nos carceris populus obtulit, & ne colloq̄is nos
 stris terribilis catenarū stridor obstreperet, lassatos artus i sua tenuere patiētia. Ego seri⁹ grauis,
 hinc, si videt, icipiā. Luxuriose meruisti. Ignorat p̄fecto paterni doloris aſtus q̄sq; solatiū purat vt
 de lāguētē filio queratur, vt moribus mētiq; maledicat. Abite virtutes, ignosce p̄bitas, charior est

Descriptio piraticæ
carceris

Euerberat

Cōploratiōes

Insta
subinde

Ignoscite dii pariter
atq; homines

Velis nolis

Stridor catenarū
Obstreperet colle
quijs nostris

ex liberis ille qui moritur. Mihi vero fateor hinc aliqua languere filio venisse solatia. qd vixit infelix quemadmodum voluit. qd fuit hilaris ac leta brevis etas. Crede iuuenis, & p te ia maluissem vt luxuriosus esses. Cui tu tepori, cui dolori rigore vltionis, fronte castigatis iniugis! Impatientissima res est perdere filiu cui videaris irasci. Corruptu me precib putatis ambituq lachrymaru, hoc vicit ager q no rogabat. Assideba misero, demittebat oculos, interrogati respotum de lachrymis tantu gemituq reddebat, agebat me deliberate ia victu, cu repete miseras manus velut reciditis amplexus posuit in sinu meo, & cu lassa suspiria per ardetes anhelitus egestis sepe viscerib, cu diu collatis vterq singulitib miscuissemus lassa sine voce lachrymas, tandē spiritu vix in paucissima verba collecto, Tibi quide, inqt, gratias ago pater, q redempturus vtriq venisti. No adeo tamē sensus meos languor hebetavit, vt exitu conditionis hui? ignorē, ego luxuriosus, ego pditus, nūc vero sup infamia nominis hui? imorior. Vtinā hoc saltē mihi sero fata prestatēt, vt residuu laborātis animē in tuo ponerem? amplexu. Sed si mora est lōgior properatibus expectare pereuntē, ite superstites, ite felices, has tantu reliquias cōmedate piratis, ne mersus p fundo, pietus in fluctus, exitu faciam hoīs ad quē nō venerit pater. Vnde em sperare possum, vt teuertaris, vt facias: Tūc sup abrupta verba tota defectione cōtricit, stricisq vitalib? circa dolorē suū mēbra riguerūt. Exclamauit fateor, quid agis infelix? cur desperatione collaberis? Attolle paulisper oculos, confirma, dura, te frater elegit. Visa est post hāc vocē meā peracta cōditio, cōtinuo pirata detraxit catenas, vincula laxauit. Vultis elegisse me negē? Vultis in lucē diēq pductus carceri suo reddat ager? Ego vero nō habui verba quib? me deliberare, quibus nolle cōtenderē. Vultis scire quid pater, qd pirata pstriterit? Ego duos redemi, sed alteru accepit. Vt scias, inqt, agru redimi nō debuisse, defunctus est. Crudelissime generis humani, q nos putas precib? tuū perdidisse, audi q multa nobis in morituro filio pirata reddiderit. Frater ille tuus inter vincula, catenasq deficiens, respirauit aliqd in thoro, tandēq liberat vinculis man? per torius lectuli spatia iactauit, post impias carceris sordes illū cū ferali veste squalorē exiit, paulisper ager vidit ppinquos, alloquutus est amicos, mādauit, exegit, & quīs suprema forte collabēs, prius tamē luce celi libera satiatus est. Cōtulit mihi grādē velit nō lit fortuna in orbitate solatiū, filiu q relic? mea fuit moriturus inuidia, nō occidi, sed pdidi. Quid ais iuuenis? Ita si moriturū filiu redimere nō debui, nō sufficit hęc tibi de me pœna, q ille decessit: Irasci patri tantu fortasse fas esset, si viueret frater, tūc alimēta qrēti respōdere posses, posse placitū. Quātū itelligo, q de mēdicitate patris vindicaris, egri es redēpti iuuenis inimic? Nescis qd sit inuidia facere patri? Melior erat tua causa, si mei misereris. At quāto, diū deēq, ali? fuit ille ifelicit simi iuuenis affect? Nūcio enī, & audiēte & tota ciuitate teste pclamo, tibi gratias agebat ille dū moreret. Credo mehercule hoc miserū dolore cōsumptū, q sibi videbat pciū suū mihi pdidisse. Non aliter igit q si te p̄sente deficeret, p illud, inqt, frater optime nataliū nostrorū sacrū venerādūq cōfortiū, p socias pegrinatiōes, p aduersa cōmunia, p hoc q & tu languere potuisti, si te vel tua qnq virt? vel satietas secura p̄donū piratico carcere emisserit, cōmēdo tibi senē quē facim? vterq mēdi cūst? estor imortalia numina & ifernarū seditū deos, pascere patrē si te redemisset. Ego tamē, inqt, mihi debeo q reuersus sum. Nō qdē qd velim iuuenis de virtutū tuarū admiratiōe detractū, audias tū necesse est i hac pietate verū: Euasisse te putas igrate? Dimissus es. Mea pietas istud mea fecit electio. Vñ enī euenit qd ante captiuitas tua p̄stare nō potuit: Iacta quātū voles effractum carcerē, ruptas catenas, vis scire qd negligētes fecerit securosq piratas? Acceperāt p̄ciū duos. Inrelligit iudices & ipse iuuenis, nō esse se calamitatū nostrarū iustitiē parē, & sic agit tāq alere non debeat. Itaq trāffert i hoc defēsiōē, vt posse se neget. Quid dicitis iudices? Feretis hoc dicētē iuuenē corpore atq etate robustū? Nō habes opes, sed mēbra, sed vires. Nā neq ego laborē, nec difficles posco conat? cōtēt? sum iuuenis vt velis. Cibos me poscere putas? Humeros posco qb? incūbā, man? q̄seliso pectori apponā, sinus i quos egerā exhaustarū reliqas lachrymarū, vt sepelias, vt hęc cū miseri illi mēbris ossa cōponas. Nō alimēta qro, sed filiu. Quid q nec graue lōgūq supmē pietatis exigim? officiū? Nō diu viuerē etiā si me duo pasceretis. Securus sis, breui te gemit? mei liberabūt, assiduis plāctib? euerberata vitalia. Quid me remittis ad turbā? Quid facis rursus oib? graue? Cōsumpsi flet? clemētiā ciuitatis exhausti. Nō alit populus hoīm quē pascere fili? debet. Quid sibi vult hęc aliena calamitatib? nostris, aliena virtutib? tuis, iuuenis asperitas? Abstulisti mihi malorū quoq meorū verecūdiā. Quicqd faciebā mendicitas est, ex quo reuersus es. Durat in suscepto rigore iuuenis, & ad misericordiam nō memoria fratris, nō patris cōreplatiōe defleat. Exclamaret ali? hoc loco, ex tua fide dign? qdē eras ipotētissime generis humani, quē in tormēta mea dolorēq redēditē vincula rursus ac pœna carceris exciperet. Et isultes huic confessioni licet,

Velut nolit

Effractū carcerē

Euerberata

Impotētissime

a. legare nō possum. Quid mihi miseras vltiōes, qd triste mōstratis auxiliū? Faceret hoc pater q redimere noluisset. Age nūc viuacissima senect? redeam? ad pces, qd solū vis paternę pietatis agnoscit, hic quoq rogem?. Per ego te iuuenis illos meos de qbus nūc q̄reris, annos p exptos tibi notos q humanorū accidētū casus, p ifelicit illi? manes, cui nec hoc saltē cōrigit, vt te reuerso, te p̄sente moreret. pasce nūc q te redimere volui, pasce q fratrem tuū redemi. Nō ego lassitudinē tuā posco. Nūq̄ ocū meū, nec vt ipse secur? getusq trāsigā diē, tuas operib? man?, tuū laboribus assigno sudorē. lūgam? mutue pietatis officia, par flebile, par oibus atatibus nominibusq reuertēdū est nobis negociū cū ciuitate mitissima. Quāto libēt? dabūt, cū viderint pariter vnaq̄ miseros mutua sustentatione cōnexos? Et ego quidē rogabo qui soleo, sed in tuos sinus populus congerat stipes. Quicquid preces, quicquid impetrauerint lachrymę meę accipe, tuere, dispensa, pro tua fama pro tua sum pietate sollicitus. Ego mendicabo, tu pasces.

CORPORIS PROIECTI. IPSA EST ANVS CECÆ. ARGVMENTVM DECLAMATIONIS. VI.

QVI In calamitate parētes deseruerit insepult? abiiciat. Qui habebat vxorē & filiu capt? a piratis scripsit domū de redemptione. Vxor flendo oculos amisit, filius retinēte matrē pfectus vicariis manib? redemit patrē. Idē in vinculis decessit. Abiectus in mare, & appulsus ad littus patriū, est eiectus, vult illū sepelire pater, mater prohibet. *relinquerat illam in calamitate amissore oculoꝝ contra legem*

STIAMSI Iudices i hac asperrima cōditioē fragilitatis humane, in qua nemo ppe mortalū ipune viuit. hęc oib? natura est, vt sua cuiq calamitas p̄cipue miserat atq intolerāda videat. Iter oēs tñ hoc cōstet necesse est, infelicitatē meā tantū cete ras suppressā, vt p̄sus hęc sit q fieri debeat vsq ad cecitatē. Quid enī pasus sum tā leue, vt nō cōparatio mei felices alioq̄ etiā miseras faciat? Graue est a piratis alligari, magis dicat hoc q sciat q cito capti moriant. Alligat? sum, sed tamē miser magis qror q solut? sum. Indigna est ipietas i suos, q quāta verset i hoc iudicio vidētis. Sed mihi hoc quoq q̄redū est, q me & vxor nimis dilexit & fili?. Quid ergo putarē i rerū natura posse repiri qd orbitate acerb? videret? Nō cōtingit mihi, qd ceteris miserrimū est, filiu esse ferre. Parū est q iuueni singularis exēpli, causa mortis sui, & tā p̄ciosa redēptus aia senex odiosus, morte, filii mei viuo. Parū est q mihi luctū meū fluct? nūciarūt, & aliud agētī patri subito ad littus orbitas appulsa est, q miserrimū iuuenē toro iactarū mari, etiā si nemo iterpellasset, sero sepelire, adhuc supmo phibeor officio, & ne qd solatiū cōringat, p̄do etiā matris misericordiā. Inūcit et rātē corpori manū mulier, & piratis, & rēp̄tate crudelior, atq vt accedat dolori meo cumul?, q hoc facit, vxor mea est. Ne q̄ tñ erret ignot?, nō est filii mei Nouerca, sed mater. O facin?, o cladī Ignotus? bus nostris mutata natura. Mater ignē vitimū filio negat, & mulier q maritū quoq suū debilitata desiderat. Quis hoc de ista credat? Filiū nō flet, fundit? euerfa, fulmē hoc gladiūq nō sentit. Cōparet dolorē, quāto minore causa exēcata est. Hui? iudices pœnē ab ipsa morte repetite crimē. Ego sum, ego & alligauī filiū meū, & ifamaui, & ne nō accedat grauissimi doloris comes poenitētia, in illū mortiferū carcerē mersū. Quo fato parētes miser sortit? est, vt illi vitā pater, sepulturā mater auferret? Nā vt pietatē filii mei semel indicē, patrē redemit. Si q ego redierim, vxor irascit, reddat rationē cur acceptis literis meis fleuerit. Atq miserrim? iuuenis quō magis tēperare potuit officia? Lex parētib? in calamitate ferre opē iubebat, vterq parēs erat calamitate deuinct?. vñ aut? succurrere vtriq nō poterat, inuenit tñ igeniosa pietas, & vtriq subuenit dispēdio sui. Ipse venit ad patrē, me remisit ad matrē. Hoc si defendēdū est, agnosco partes meas, causam plāctibus agā, flere enī certe p legē licet. Alioq diu laudare nō expedit, diligētē defendere cōtrariū est actioni nostrę vt ipetrem?, funus moramur, dū nos litigam?, dū circa cadauer nostrū orbi rixamur, dū agit causa defuncti, dū sepulchro lege p̄scribit, dū danē legitima dicētib? tēpora, putrescit iterim corpus, nec totū in sicco iacet. Cadauer ab icursu auis ferarūq tantū miseratū corona custodit. Cōueniunt etiā alieni parētes, tot? i spectaculū populus effusus est, & ignoto quoq corpori publica humanitas quasi quasda fecit exegas. Desēt oēs hoies, dolēt plurimorū tñ illa vox est, iuuenis in seclēta tabes in terrā defluxit, iā soluta cute ossa nudant. Qlibet duraueris aīo, nō ferres tñ ista si videres. Sed audite certe potes, ille est filius noster, cui? spes ipsas amauim?, quē apud oīa tēpla & surdos votis deos supstitit p̄cati sum?, a quo sepeliri optauim?. Ille amabilis ifans, ille blādus puer, ille iuuenis etiā ante hoc crimē piissimus, ille dū par fortuna parētū fuit, pp̄sus i amorē tui, Mētor, Pissimus;

Vicarijs manibus redemit patrē

In hac asperrima cōditioē fragilitatis humane nemo prope mortalū impune uiuit. Nota
Suppressam
Interpellasset

Dū sepulchro lege p̄scribitur
Effusus

nisi cū pegrinatio mea nos deduceret, maluit esse cū matre. Me per oīa maria volitātē, vt plus filio relinquerē, circūuenit ſcui⁹ ipſo mari latrociniū. Deſcribā nūc ego pēdentē fluctib⁹ carcerē, & ca- tenas macie mea laxatas, & detrita laterib⁹ meis cōſciā malorū carinā, & obrutā perennibus tenebris feralis loci cruentā cecitatē! Iſta vero, ſi qd pudoris habeo, tacēda ſunt. Alioqui q̄s mihi ignoſcet q̄ vicariū accepit! Etiaſcriptiſſe pœnitet. O literę ſtētib⁹ tremulę. O parū alligatę man⁹. Ode- lenda vxoris oculis epīſtola. Cur indicauit, cur ſcripſi, qd vxor ac filius vltimū legerēt! Vt incertū ſit vtrū me carius redimāt an lugeāt, cognita clade rariſſimi vxor exēplī, & prorfus talis filii ma- ter totos effleuit oculos, fontēq̄ illū perēnū lachrymarum tātum cecitas cluſit. Si nō tenuiſſet, ſi- lium vicerat. Cōtinuus inde plāctus, ſcredibilis mœſticia, aſſidua lamentatio fuit. Iuuenē nescio in me magis an in te futurū ipſū, ſi nō redemiſſet quē tu ſic deſiderabas. Ergo pfectionē apparat, vt quoniā reddere matri nō poterat oculos, redderet virū oculis chariorē. Sed videlicet eſt quaedam vltima calamitātū rabies, & nouiſſime ī furorē vota ipſa vertitur. Retinuit iuuenem, & epīſtolis meis legē oppoſuit. O vanę figuratiōes, & pectora hominū alto errore cōfuſa. Nemo illā nō puta- bat timere de filio. Itaq̄ iuuenis qd ad ſolatiū primere credidit, cōmēdauit amicis cuſtodia matris ſubſtituit vici curę ſuę p̄pinquos. Nec enī aliter vſq̄ ad reditū meū cæca vixiſſet. Quicqd huma- na ratio valet, cōtulit. Si potuiſſet redimere oculos matris, qua pietate fuit, vicarios iuos dediſſet. Ipſe pfectus eſt ſolo comitat⁹ aīo, nec ſe putauit ire ſine p̄cio q̄uis ad piratas ferret inanes man⁹. Dicat aliq̄s, adeo domi nihil reliqueras, adeo lōga etate ſic vixeras, vt ne p̄ciū qdē tui paraueriſ! Si hoc ita eſſet teſtor deos, de redēptiōe literas nō miſiſſem. Fuit vñ redimī poſſem, Iudices, fuit, ſed illud totū fili⁹ matri reliquit. Nauigat ergo p̄ horridos fluct⁹, & gemētia littora, & ſpumantes ſcopulos, & quacūq̄ miſer relat⁹ eſt iauſpicatū metiēs iter, prorfus ominoſe retētus, pueris etiam votis, q̄ optaret alligari a piratis, quos vitare quoq̄ miſerū eſt. Querit hęc oīa ipſius ille fili⁹ p̄pter parētes, qd nō p̄ſtituiſſet frater fratri, nō vxor viro. Quid differim⁹ vlt ra! Nō pater filio. Dii imor- tales celi, maris, inferorū p̄ſides, vni mihi adhuc oēs male experti, vos tamen ſolos habeo teſtes q̄ inuitus redēptus ſim. Miſerū me, perit q̄ ſciebat. Nā vt primū puenit iuuenis ad piratas aſſertens redēptionis meę ſe p̄ciū, e ferali nauicula auidus exiliit, vicarias oblaturus man⁹, ſtrauiſe ad ge- nua ſinguloꝝ, & vt cupiditas fecerat blādū, obſecrauit oībus p̄ciū, miſerabili plāctu, & lachrymis pene maternis. nemo vnq̄ ſic vt ſoluereſ rogauit. Nec ſane difficile fuit ip̄trare a piratis captiui- tatē, maior illi pugna mecū fuit. Nō dignū illud ſpectaculū latronib⁹ erat, cū pater filiuſq̄ de vin- culis cōrēderēt, & ſibi q̄ſq̄ carcerē vindicaret. Ego iā vſu defendebā meū, & ī his annis iā maturā mortē aſſerebā. At ille contra, ego te in calamitate deſerā! Ego alligatū relinquā! Et quomodo ad matrē redibo, q̄ miſera deſiderio tui dies nocteſq̄ ſterib⁹ iūgit, q̄ viuere ſine te nō poteſt! Nō dice- bat tamē oīa, & cū aſſidua plāctus & irrequetas diceret lachrymas, adiciēbat, iā pene cæca eſt, for- taſſe ſi redieris videbit. In ſumma nō recedo. Fas eſt mihi etiā iuitis parētib⁹ pie facere. Nō recedo, ſi p̄ſeueras demus piratis lucrū. Aut vicari⁹ ero, aut comes. Quātū iter hęc fleuit, q̄ diu cecidit oculos ſuos. Si p̄ſeueraiſſem duos excecauerā. Obſtupuerūt pietate tāra etiā latrones, & p̄ imobi- les ante vult⁹ ſtet⁹ cucurrit. Nō tenuiſſent fortaiſe iuuenē, niſi redēpturos parētes talē filiū credi- diſſent. Ipſe ī ſe trāſtulit ferreos nexus, & hilarior alligat⁹ eſt fili⁹, q̄ ſolut⁹ eſt pater. Supremū tñ, & nefas ī eternū, me iā catenatis manib⁹ amplexus, poſtq̄ mei cura diſceſſerat, Matrē, inq̄, tibi per hęc merita cōmēdo. Tu illā tuere, deſede, ama, ne relinque, ſic paria faciemus. Illic tu eris vicarius me⁹, ſi hęc feceris nō irasceſt mihi fortaiſe mater q̄ ab illa reſceſſi. Sic ī nauē filii mei male pmutat⁹ vector iponor, & qua viſum oculi dederūt, ad piratas e puppe p̄ſpecto, curua littora, & ſmēſum ſi- derib⁹ fretū, & turritos vrbiū ſcopulos retolgo. Miſerū me q̄ diu a piratis etiā nauigat. Mādara tamē tua fili pago, aſſideo, ſuſtēto. Immo mehercule tu aſſides fili, tu ſuſtines, p̄pter quē mihi etiā huius p̄p̄ſior cura eſt. Dū recedere ab vxore nolo, filiū nō redemi. At illū iterim cotidie ſit⁹ car- ceris ſtrāgular, inſidit oſſib⁹ catenę, exēplū ſeculi in myoparone moriſ. Mater iam ſatis eſt, habes pœnas ſup legē, ſepeliſſent talē virū etiā ipſi pirate, niſi eos conſciētia ſclerū, metuſq̄ pœnatū ab omni littore arceret. Qd vnū poterāt ſecūdis piecere vētis. Excepit mitior matre tempeſtas, & ſi qua dici poteſt calamitātū felicitas, p̄ſpero curſu cadauer tātū nō ad ipſa maiorū ſepulchra de- poſitū eſt. Narret ſe ſeculo noſtro diuerſa, & nescio vtra parte mirabilior. Filii corpus matri ma- ria retulerūt, mater mari. Magnā qdē partē agnoſco culpe meę. Ego vxorē adduxi, & ne miſeram dolore fraudarē, ipſe meis humeris aduerſariā meā vſq̄ ad littora tuli. Et ſane aduerſ⁹ prima ver- ba orbitatis aīo aſſimātē ſefellerūt. Quis autē nō doleris affectū putaiſſet, cū diceret deſuncto fi- lio mater, Quid enī nauigaiſti! Quid maria igreſſus eſ! Quid piratas periſti! Nā illa qdē vulgariſſi

Vicariū

Calamitatum
Exclamatio pulchra

Vici curę ſuę

Vicarias manus

Irrequietas

Paria facere

Vector .i. q̄ uehitur

Propenſior cura

Myoparone

Tantū nō

ina orbitatis vox eſt. Filii cui me reliquiſti! Etiaſ cum tota ſupra corpus incubuit, amplexam p̄tati Etiaſ cū iniecit tollētib⁹ manū, Et hoc inq̄ ſolēt facere matres, vt funus morent. At iſta legē re- citat & ī cadauer filii perorat. Tace, tace inq̄ ſolēt tu iſtud optaſti! Solo, ſ. calamitatib⁹ noſtris ad huc deſuit culpa, vt cū ſequitā nīmīę quoq̄ felicitatis turpis ſit, p̄cedat inauditū antea moſtrū mi- ſera crudelis, ſiqd irati dii reliquerūt, ſi qd iſelicitas oblita eſt, ſuis manib⁹ p̄dere cupiat. Detracta eſt fortunę iuidia, qn̄ ſuo quoq̄ iudicio mater poſt amiſſum filiū parū, miſera eſt. Lachrymas ipſas nouiſſime p̄do, inanis domi libitina plāgit, deriſus deſignator redit, referē rogus. Inter hęc oīa nō gemit⁹ vllus matris, nō lachrymę, nō q̄ſtus. Putes appuſſum ad litt⁹ aliq̄e eſſe piratā. Vñ hūc il- li aīm! Si mala ſua ideo nō ſentit q̄ nō videt, & hoc boni cecitas habet, eruat aliq̄s oculos meos: Sed tenebrę corpis affectib⁹ nō obſtāt. Eſt ne hęc vxor mea! eſt ne ille fili⁹ noſter! Liceat dubitare ſi fieri p̄t, & ſane vix iā dignoſcēdā ſpeciē vetuſtas, reliq̄, ſed attritę man⁹, & tumida veſtigia vincu- loꝝ, & teſtis lōgę captiuitatis macies, iſelicia argumēta, cōſētiūt. Miſerū me cert⁹ luc⁹ ē. Filii agno- ſco, vxorē nō agnoſco. Ergo qm̄ de iure lōgior pugna ē nobis, feſtinādū ē, ſint primę precū p̄tes. A- deſte vniuerſi vtriuſq̄ ſexus parētes, dū matrē ī exegas filii rogo. Per matrimoniu te vet⁹, & p̄ mu- tuā charitatē q̄ vtriq̄ noſtrū magno cōſtat, adiciio p̄ cōmune pign⁹, p̄ annos p̄ter actos, & b̄ficiio filii plures, p̄ meū ī te obſequiū, iā mei miſerere cui⁹ ſoles. Crede mihi, hoc q̄ patior carcerē p̄ius eſt, captiuitate crudeli⁹. Mea iſta pœna eſt. Quid tibi tātū malū feci! Quid offēdi! Certe ego te nō reliqui. Iā ſi totū affectū in hūc cōſumpſiſti virū, & oīs per oculos miſericordia effluxit, tulerit ſa- ne filius noſter merito pœnas, dederit ſpiritu ſupplicio, nihil de p̄teritis loquamur, qd poſtulauit Cicerō etiā ab illo crudeliſſimo Sicilię tyrāno, mors ſit extrema malorū. Qd qdē cū p̄miſſum non eſſet, p̄noctabāt ante oſtiū carceris p̄cio redimētes ſepeliēdi poteſtatē. Quid tādē hoc Marcus Tul- lius patres matreſq̄ p̄meruit! Tu vde ſaltē, qd ſub Verre crudeliſſimū fuit. Certe ego filiū redi- mam, nec mihi precū diu q̄rēdū eſt, habeo manus. Nihil moueris nūc, & debilitatē tuā iactas! Sin- gulare ſceminis exēplū oſtēdi, narrariq̄ deſideras, ſepulturā filii marit⁹ a te ſp̄trare non potuit. Vade Hercule ſi liber, & corpus ī fluctus repelle. Aut ſi parū celebri loco videt abiectū, iniice ma- num, & ne minus te ſatiet alienū miniſteriū, ipſa potiſſimū trahe, alterā manū cadaueri impone, altera duc qua frequētiffimū rotis iter eſt, & nigra limo via. Proterat miſerū onuſtū vehiculū, & ſanctiſſimū pectus vngulę rūpant. Ipſa quoniā deſeris oculis, eliuſum caput, & oppreſſa p̄dērib⁹ p̄cordia manib⁹ tuis pertracta, ſi qdē audeas, iſtis etiā lacera dētibus. Litigam⁹, cōſiſtim⁹, in diuēt ſum abimus. Nēpe cū viceris, oīa paria habebim⁹ p̄ter animū. Nō ſepelies: vide queſo, vide ne dū litigas, arenā fluct⁹ q̄reret, iūciat humū miſericors populus. Obſta, ſi cui⁹ clemētia tumultū fecerit effode, & cū talis ſis mater, aude idignari, & exclama, magis amauiſt patreſ Cruces ſuccidunt, p̄cuſ- ſos ſepeliri carnifex nō vetat. Ipſi pirate nihil ampli⁹ q̄ p̄iciūt. Mater (q̄q̄ hoc nomē p̄ſanari nefas eſt) ſi p̄ſeuerat eē filii ſui Nouerca, vt hac crudelitate videat digna, q̄ orbitatē ſuā nō intelligit, ſi vltra hoſtiū affectū, q̄ cęſos acie ſepe rumularūt, vltra tyrānos, vltra latrones parū habet nō ſepe lire, niſi aliorū quoq̄ officia p̄ciderit, & tātū q̄ nō petita ex fluctib⁹ aqua reſtigit ignē, ſi adeo nō genuit filiū, ſed effudit, & illo iſelici partū iſgratū vteri p̄odus expoſuit, licet ip̄tetur nobis vt vo- let, qd tueri nō poteſt, ſingulare mariti deſideriū, dicā tñ qd ſentio, excuſari⁹ odiſſet virū q̄ filiū. Qd ī hoc mutę charitatis affectu paria fecim⁹: illa oculos p̄pter matrimoniu neglexit, ego filiū vicē cecitatis orbitate p̄ſolui: Tñ q̄ iter hęc quoq̄ mala priuatim doleā neceſſe eſt, omnē illā quā cōtraxerat p̄dit opinionē. Iā inimici mei triūphāt, iā paſſim loquūtur, illa exēplī mulier, illa ſeculi decus, virū redimī noluit, nec filiū ſepeliri. Egdē iudices vt ſentio, neminē nō mortaliū fauere ho- minis ſepulture cōuenit, q̄ hęc vna res eſt, cui⁹ exēplū ad oēs p̄tineat. Ideoq̄ nō niſi ab vltimo pa- ricidio exigūt pœna trās hoſem. Etiaſ ſiqua ſunt iura q̄ obſtēt, ſi tamē anguſtus ſaltē detur acceſ- ſus, per quē itrare humanitas poſſit, vera clemētia occaſiōe cōrēta eſt. Siue oīs in deſunctis ſenſus perit, & ad operiēdā ſceditatē ſubtrahēdāq̄ dolori materiā, mortui vltimū caula ſepellunt, ſeu cū ad infernas ſedes aīa migravit, vn⁹ hic luce viduis honos, & ſup̄ma face (vt vates ſerūt) petiā vl- terioris riſe ſtationē cōringūt, q̄ vera eſſe & credo miſer, & opto, cito itur⁹ ad filiū: Certe terū na- tura vt ī generādīs alēdiſq̄ hoībus q̄ neceſſaria erāt ex ſe ipſa p̄ſpexit, ita cū rurfus opus ſuū re- ſoluit, corpa n̄ra q̄primū reducere ad p̄cipia feſtinat, vt deſertis etiā locis circa cadauer tracta ī b̄rib⁹ terra cōcreſcit, aggerāt puluerē vēti, & liq̄ſacta multa die mēbra paulatim humus bibit etiā ſi nullus operit. At ipſa lōgo tēpore ī terrā oſſa deſidūt. Nobis v̄ro aduerſus exanimis genuit nō ſolū miſerationē, q̄ cogitatiōi n̄c ſubit, ſed etiā religionē. Inde ignotis quoq̄ corporib⁹ trāſeūtū viatorū collatitia ſepultura, inde iniecta ab alienis humus. Facinus indignū, cū hęc ita ſint, ſepul-

Libitina
Deſignator

Magno cōſtat

Cicero

Frequētiffimū ro-
tis iter

Sanctiſſimū

Deſeris oculis

Cruces ſuccidūt

Preſanari

Precidere aliorū
officia

Et tantū quod
non

Excusatus

Paria fecim⁹

Equidē

tus esset fili⁹ meus, nisi incidisset in matrē. Et haec iudices nō ideo ego dico vt affectu iura corrūpā, neq; vobis scīpio, sed aduersarij exprobro. Legē quidē istā qd nī horreā, cū id vnū miserrimo iuueni sit obiectū, qd in calamitate non deseruerit patrē: Sed quatenus luctus nostri in ius vocant, & fieri disputādum est, & orbitari suę mater irascit, superem⁹ quā exorare nō possum⁹. Ecquādo duorū hoīm miseriora vota vidistis, vt de his pater si vicerit filiū suū efferat: mater si vicerit, abiciat: Quę tñ lex est: Qui parētes ī calamitate deseruerit ī sepult⁹ abiciat. Oīs nobis ī hac pri⁹ causa iudices de scripto & intellectu legis cōtētio est, vtrū verborū ambiguitate, an volūtatis fide statū sit. Pars enī aduersa id nitit, parētē fuisse ī calamitate eā, q̄ deserta sit: Cui⁹ rei poena est abici ī sepultū. Quid tñ fuerit ī causa, qd sit postea cōsecutū, quomodo legē itelligere cōueniat, subterfugit dicere, neq; a vestigio scripti recedit, sed nuda recitatione cōtēta est. Nos neq; oibus per totis, neq; oib⁹ cecis scriptā esse legē, & iuueni iustas ac necessarias recedēdi causas, & Cui⁹ rei semper ius satis plēnū est bonū animū fuisse, postremo nō hoc esse deserere cōtēdimus, atq; eo causam dimittimus, vt nō sit absoluēdus adolescens nisi etiā laudādus. Qui autē dubitat an scripti volūtatem sequi cōueniat, is mihi videtur quēstionē tētare scertus qua de re. Ideo pauciora adiiciā, qd nobis quoq; (si ita pgritis) afferet quandā cauillationē ista sermonis ambiguitas, ac videri poterit omnē actionē partis aduersę prima statim recitatione subuertere. Nā lex cū dicit, qd parētes in calamitate deseruerit, rursusq; cū dicit, ī sepultus abiciat, nō vtrūq; id significat, vt nō liceat eū sepe liri, postq̄ pietus est. Quare aut mihi quoq; pmittite sic agere quomodo volo, aut qd magis vestra religionē decet, idignā sanctissimis aurib⁹ verborū captionē, ex vtraq; parte pcedite, & cū filium singularis exēpli pbauero, fortiter sentite nullā vna a maiorib⁹ nostris poenā scriptā esse pietati. Atq; in eo qd primū posuerā, nō ad hāc rē ptinere legē, nō diu versabor, neq; dubitationē quā non habet afferā morā. Neq; enī puto si atas ipedit infantē, valetudo agrū. R. P. Legatū, dux militem, nihilominus obstricta crudelitas nō accipiet rationē necessitatis, & cū semel apparuerit patere ī eiusmodi causis defensionē, potero plane esse securus, nec timebo ne teneri videat filio me⁹, si nō potuit oibus succurrere, dū in ipsa lege occupatus est. Pater alligat⁹ est, mater ceca est, vnus vtrūq; fili⁹, magna locorū distātia. Habet lex ī medio debitorē. Duc ad vtrū maius, ad vtrūq; non potes, nisi hāc cōditionē misero imponimus, vt qd fecerit piciēdus sit. Si exierit, mater sepeliri vetabit, si remāserit, pater. Nō dubito fore dubiū quin ius in hac lege fuerit & mihi, nisi forte (vt omnia inique iniusteq; conquiritis) hic quoq; vni⁹ occasione verbi aliud putatis iuuare parētes, aliud non deserere. Id est de hoc dubitare vultis, vtrum parentibus vbq; ferri oporteat auxilia, vt ego astimo, an vero nō mereatur adiutoriū nisi qui p̄sente filio miser est. Nā si deserere in calamitate, nil aliud putamus esse q̄ a misero discedere, duo simul scelera permittimus. Primū illud, vt etiā qui aderit possit impune nihil p̄stare. Siquidē absolutus est hac lege, qui secūdū miserū stetit. Quo quidē modo nō adiutores calamitosis parētibus filios damus, sed spectatores. Dehinc accedit illud vel grauius, qd cū rerū necessitas cotidie nos diuidat, si quēdā fortuna parētes nos deprehenderit, quis exiguū diuisus spatio impune opē nō feret, nō succurret, vt hac saltē se calūnia defendat. Nō reliqui, nō abscessi, neq; pede, qd aiūt, vno a parēte discessi, solut⁹ erit omī auxiliādi necessitate, quādo vestra interpretatiōe absentia ipietatis occasio est. Hoc voluisse legū latorē putamus, vt natus ex nobis miseris in reb⁹ aduersis p̄sidiū parēti labore atq; p̄stātia solueret, lucis vsu iam vbicūq; nisi forte nō sum⁹ parētes nisi palā. Quid est ergo nō deserere? Opē ferre, non deesse. Oīa hęc enī eo spectāt, vt auxilio liberorū tuti sint parētes. Qd cū ita sit, tā ad me lex ista pertinet q̄ ad matrē. Duo vnū vocabamus, videam⁹ quo ire debuerit. Poterā quidē fortiter dicere, pater iussi. Hoc nomē oī lege maius est. Tribunos deducim⁹, candidatos ferim⁹, ius nobis vite necisq; concessum est. Si nō fecerit qd iubeo, nō defera illū ad sepulturā. Necessē habuit parere. Nō deseruit, sed abductus est. Crede nō cōtemptu tui venit ī carcerē. Sint sane iura paria, sed atq; medi⁹ inter duos fili⁹ iudex, nō cōparabo psonas quis apud oēs gentes plus iuris habeat pater, sit sane natura cōmunis, nō imputabo qd nomē dedi, qd familiā, qd impensas, qd dū illi acquirō, captus sum. Nō indulgētię discrimē excutiam, de qua iā lite concessum est. Fuerint quidē ista faciēda, sed ego ius meū reprimo, inter duos parētes cecus affectus est. Exorabit qui prior rogauerit. Tēpore certe vinco, ante miser esse coepi. Tu adhuc integra es, ego iā alligat⁹ sum. Tu sana in domo, ego iā pene defunct⁹ ī carcerē. Tibi adhuc nō opus est filio, ego iā rogo. Neq; calamitas tua nata est post epistolā meā, nisi te flentē cōsolari filius voluisset, ante cecitātē tuā exisset. Noli mirari si te gratia vinco, ante exorauī filiū q̄ tu rogares. Si q̄ figuratiōe quadā hac malorū cōditione iudicē potat, fortuna quāso absit, cuius tāta calamitas fuit, Abstulerat quidē tibi oculos nimius affectus.

De scripto & intellectu Nota quomodo appellet controuersiam scripti & sententia

Subterfugit

Cui rei semp ius satis plenum est

Subuertere actionē partis aduersę

Verborū captionem pcedite

Vestra religionē decet

Tribunos deducimus, candidatos ferimus

Figuratione qdam

& de quinq; rerū sensibus pars vna cessabat, & tenebrās etiā saluis luminib⁹ alternas cōtintua nox duxerat. Maius est tamē malū qd sic fletur. Nā vt merito queri possit ablatas vidēdi voluptates, impeditos rerū actus, tamē si nō iniqui iudices sumus, nec ambitione miseri sunt qui mederi possunt, referam, nō solū quia vincēda mihi, sed magis etiā quia cōsolanda est. Nā quādo omīe tormētum corporis abest, dolor membrorū, qui totā cogitationē in se rapit, feliciter cessat, superest vt cruciet nimium ociū & assidua quies, res si nō sint necessitate iucunde. Nā visus damnū sarcitū reliquę voluptates, odor, gustus, tactus, auditus, quibus tamen deesse summā fatendū est, non est tamen maximē calamitatis loco numerāda parū plena felicitas. Domus certe propria, lectulq; genialis, conuētus propinquorū, sermo amicorū, ipsa (qd raro contingit) honesta calamitas, & ī quacūq; fortuna beata libertas, tot voluptates obruere possūt vnū dolorē. Nā lucis desiderū si malis meis compares, etiā delicatū est. Non enim aliquid rerū natura genitura est spectaculo nostro nouū, ac non quicquid speciosissimū pulcherrimūq; visuri sumus vidimus. Neq; cotidie nox orit, & aquā temporū portionē iuoluit obscuritas, & ex parte sui ipsa quodā modo ceca natura est. Cui alienis oculis vti licet, audire, impetrare, cuius ministeriis officia nō desunt (nō enī defuerit) nisi se erigat, & fortunę suę rationē reddat, & p̄sertim in tā bona cecitatis cōscientia, animi vitio miser est. Non debet dolere quippiā qui potest gloriari, qd cuiuslibet & quacūq; causa hūc incursum passē leuius est tamē malū scemine. Nō enī nauigatis, nō legationē obitis, nō frequēti peregrinationē variatis aspectus, nō militaris vos, nō forensis ratio deducit. Alioqui semper estis intra domum, vno plurimū in loco, leuib⁹ officiis affixe. Tuū quidē affectū si bene noui, nulla magis causa cecitatem doluisti, qd ad redimēdū maritū ire nō posses. Hęc tua calamitas erat, astimem⁹ meā. Nulli quidē grauior visa est q̄ tibi, audi tamē q̄ multa in illis epistolis nō scripserim. O fili, in quib⁹ te malis reliqui, iā illa principalis ac maxima dono Deū cōcessa libertas, nec hominū solū sed ferarū volucrumq; sensib⁹ fixa & ingenta, primū spoliū fuit. Me ipse perdidī, teneor venale mancipiū, & cuius Romanus merces fio, & libertatē senex dedisco, & natus ingenuus venire opto. Minimum est, habitamus in fluctibus, hyberni nos feriunt venti, nō statio, nō sedes, nō quies, sed qd malorū meorum maxima portio est, tā miseri sunt etiā domini mei, cito p̄tereūda est memoria, p̄pter me vxo ri grauius, mihi p̄pter filiū. Trāseo hirsutos hostiū vultus, & immaniū barbarorū feros fremē, tantūq; mihi cotidie esse metuēdū, quātū pati captus, audere pirata potuisset. Nihil est desiderio suorū graui⁹, timui ne quē ex meis viderē. Nihil tēpestate minaci⁹, cotidie naufragiū optauī, nam mortē, cōfitebor, senilī inertia vna causa min⁹ cupiebā, ne defunctū nemo sepeliret. Quā vestē relicā captiuo putas, nisi q̄ pda nō erat: quales epulas cibosq; p̄bet, q̄ ipsi rapto viuūt! Nā illa qdē satis digna qd dixerit, vdu carcerē, & inundatā sentina nauiculā, & ipositū nuda trabe irrequietū latus, reuinctas post tergū manus, alligatos tāq; esset qua fugeremus pedes! Solē in carcere tenebrę iuuabāt. Sepe de aurib⁹ questus sum, q̄ sonū flagellorū, gemitūq; cesorū, quīs ipexis obrutę comis acciperēt, dura met⁹ sui exēpla. Miserū me fili, neq; morbo p̄isti. Cōpara terrā mari, domū nauī, lectulū carceri, libertatē seruituti, desiderū oculorū toti⁹ corporis dāno. Quid nos lōgi⁹ ducit calamitātū nostrarū misera cōtētio? Cēci tñ litigare p̄nt, captiui nec viuere. Verū hęc etiā si in a quo ponerent, tñ multū ī alterā partē debuissent habere momēti, qd plus mihi poterāt p̄desse q̄ tibi. Et labori icubere oportet, vbi effect⁹ pmittit. Stulta cura est, q̄ ipē nō habet. Ego redimi poterā, tu sicut nati nō poteras. Qualiscūq; ista calamitas inemēdabilis cecidit, nō remediū accipere, nō vicarium potest. Assidisset scilicet lectulo iefficax sedulitas, & acceptis epistolis meis iuuenis fili⁹ nihil aliud q̄ cū matrē fleuisset. Quia p̄fect⁹ est, alteri⁹ tamē parētis calamitas emēdata est. Si remāsisset, & matrē cecā haberet, & patrē captiuū. Adiciō qd tibi nō necessaria filii p̄sentia fuit. Assidere enī, cibos ministrare, manū porrigere q̄libet poterat. Mērior nisi factū est: me ab illis captū, tā dura cōditioe venalē, qd vtrūq; ī cōfessione est, nemo ali⁹ redemisset q̄ fili⁹ meus. Et ego sic ago tāq; hęc tātū fili⁹ p̄pter me fecerit, qd in hoc litigatu quodāmodo tibi ipsa excidisti, & qd id agas, vt merita tua in iuria vincas. Et qd nouū iduisti rigorē, nō phibeo tamē testimoniū, ad redēptionē meā filiū ipsa misisti cū sic plāgeres, cū mortē p̄careris, cū te oī viduatā voluprate clamares, cū sepi⁹ gemeres ca priuitatē meā q̄ cecitātē tuā. Nō erat illi ferreū pecc⁹, nec cor silice cōcretū, vt hęc pati posset equo aio. Tu filiū prima docuisti sibi nō parcere, poti⁹ q̄ plus flere, poti⁹ q̄ ipsā rescindere cecitātē. Profect⁹ est, maritū tibi reddidit. O crimē graue. Si hoc ante fecisset, videres. At retinere nō potuisti. Nō dicā tibi, habet pietas iperū suū, nec vllū dominū nouit affectus nec ille te potuit retinere ne fleres. Audi qd est verius, aliud putauit. Nō erat credibile obtare te redēptioni meę, interpretatus est maternū metum, & maris domui nostrę male experti periculum credidit, timens ne si tibi non

Actus rerū

C

Lectus gemialis

Conuentus propinquorum

Libertas beata in quacūq; fortuna

Cecitate doluisti

De libertate Nota

Calamitatu

In altera parte mutum habere momēti

Assidisset lectulo

Litigatu . i . lite

Affectus nullū dominū nouit

videt vno p̄ptum

*Colludere .i. collusionē
facere
Excusatus
Aut alia vobis neces
saria*

paruisset, nemo nō vos putasset colludere. Ceterū me poterat nō redimere, cū tu clamares, caeca sum, oculos desiderio viri perdidī, solitudinē ferre nō possum. Ita ille ad redemptionē meā excusatus profectus esset, si me minus desiderasses: Dubitatur an tua causa fecerit? & filiū & virū habere nō poterat, reddidit tibi quē magis amabas. Siste iā lachrymas, maritū reducē & incolumē accipe. Quid irasceris? Quē tanta mutatio est? quis hoc crederet? Quereris discessisse quē odisti, cū eū redisse nolis quē diligis. Atqui si (vt supra pbauimus) is parētes in calamitate deserit qui opē nō fert, & (vt nūc ostēdemus) optimus filius corpore suo adiutoria matri redemit, profecto opē tulit, idest nō deseruit. Nā si, vt ante dixi, ne vestigio quidē abiisse a miseris licet, ne ipsorū quidē causa qui adiuuant, discedere fas erit, nec cibos saltē petere, aut alia vobis necessaria parare cōtinget. Si vero dū adiuuat parēs, nihil refert vbi sit ille q̄ adiuuat, q̄a p̄sens cura exhibetur, quicq̄ tibi ego p̄stiti, ad auctore muneris, idest ad redēptorē meū trāfferendū est. Nō ascedi, nō cōsolatus sum, nō ministrari, nō tūli, nō deniq; totus tibi rediui! Verū fatendū est, si desertā te putas, mea culpa est. Sed iā tēpus est ista quē nō excusata debēt videri, verū pulchra atq; magnifica animo maiore defendere, & cū iudiciū agatur exēpli, tandē causam suā intelligere. Hoc saltē habebis miserrime fili, qd̄ honoratis cōringere funeribus solet, defunctus laudaberis. Oīa licet huc reuocemus p̄terita, & ad canēdas vnius laudes vniuersorū varū scriptorūq; ora cōsentiāt, vincet tamen res ista mille linguas, ipsa q̄ si sit aliqua corpore vno, facundia materia superabit, etiam si nihil dixerō nisi qd̄ obiectū est. Lucē libertatēq; patri filiū reddidit, & (qd̄ ante inauditū est) magis me amauit q̄ vellē. Ingressus est maria, in quibus iā minimū periculi tēpestas habet, & qd̄ inter ista difficillimū est, amore mei vicit etiā matrē suā. Tace nefaria lingua, ergo tu ista laudas? Oprulit se captiuitati, q̄a sciebat graue esse alligari, malis patris succēssit. Subit libēs poenā pietas etiā sceleribus graui. Tu melius vxor, quē facturū retinebas. Cōparare nūc, si quis patrē per hostes solus tulit, qui cū veniētia in patrē tela excepisset, simplici tamē morte defunctus est. Vnū legimus, qui vicarias pro patrē nō quidē piratis aut mari manus obtulerit, sed vbi redimi posset. Me miserū, dicēdū est quod hoc ipso admoneor exēplo, in honorē pietatis etiā damnari sepeliūtur. Hęc alii laudant, ego q̄ror. Te quidē iuuenis omnia secula loquētur, & admirabile exemplū tenaci memoriē traditum in ipsa altra sublimen p̄nata virtus feret. Sed mihi ista laus tua caro cōstat. Non erat satius lectulo matris incubere, & in huius ministeriis deditū securā ocia imp̄dere? Soli tibi cōrigerat vt posses patrem excusare, nō redimere. Me interim, vt coeperat tabes lēta cōsumeret. Me q̄ debebat sola, senē mors redemisset, & cū exanime corpus i fluctus esset abiectū, si cōriggeret similis tēpestas, qd̄ aequi erat tu me fili sepelisses. Fefellit te igeniū honestis aīs gloriē amor. spes tibi p̄petuē laudis imposuit. Vbi virtus? vbi pietas? peristi miser, & male audis. Nō moriētī pater ascedi, nō aegri caput molliori sede cōposui, nō fatigatū latus mutauī, nō spiritū excepī. Absens, extinēt, euerfus, mortē tuā inueni. Nemo egro vincula laxauit, nemo manū ferro sordidas ad accipiēdos remisit cibos. Tantū catenarū causa solutū est, neglectus, despectus. Quid vilis senis vicariū? inter tot ardētissima febriū desideria, nō habuisti quē p̄ceres quomodo te vincula cōposuerāt iacuiisti, matrē, patrē, propinquos tantū cogitasti. Nūquid indulgeo mihi q̄ te puto ispirasse in carcere meo? Nōdū matri satisfactum est. Quoniā poenas a cadaueribus exigis, audi sequētia tēpora, mors ipsa filii tui naufragium fecit, per tot fluctus volutatū corpus intumuit, tot illisum scopulis, tā spatiosus tractum arenis, nūq; tamē infeliciū q̄ cū venit in terrā. O q̄ graue est mori, quāto grauius, q̄ ego viuo superstes filii mei. Viuo oībus diis hoībusq; sed ante oēs mihi, & inuisus, & infestus, & vxoris quoq; pietatem perdo. In funere filii diuortū fecit. Video hęc rerū naturē bona, quē filio abstuli: Omnis me aetas mei admonet luctus, senectus, ad quā nō puenit, misera pueritia, quā nūc trāsiuit, adolescētia, in qua periit. Super sum, vt si felicissime cesserit rogū meū videam, & edaces circa corpus filii mei flāmas. Si hoc nō cōrigerit, nigrū cadauer & deforme etiā ignoris spectaculū. Inter hęc mala creatis puto si dixerō, vellē oculos nō habere. Quid nūc ampli? Ad te vxor p̄ces cōuertā irritas, male tētatas! Tu vero perge, & bono tuo vtēre, felicē te q̄ in hac fortuna irasceris. Ad hos consugiendū est. Per cōmunes casus, per calamitatē meā, humanē calamitatis exēplar, ita vos cōiuges vestre amēt, nō sic desiderēt, ita hoc orbitatis meē vltimū exēplū sit, ita vobis habere tā pios filios nō necesse sit, miseremini. Si vicariū accipitis, me proicite. Nō iudicose p̄ces sunt, nihilominū imp̄ro. Nō lēta sentētia vestra sequetur gratulatio, nō ad tēpla deducat, sed ad sepulchra. Etiam cum vicero flendum est. Si vero vincimur, ibo in litus miser, planctibus aues abigam, aut me corpori filii mei velut tumulum imponā: lacebimus duo insepulta cadauera, me feris obiciam, aut circa singulorum domus ad genua p̄tereunium ibo, & recepto tam miseris more supplex non cibos

*Laus
Caro constat
Ingenitus honestis
animis glorie amor
Et inuisus & infestus*

petā, nō stipē, medicabo terrā, & collatas miseratū manu glebas aut (qd̄ certe licet) filii i mare p̄iiciā. Iā crudeles aque & vērū male secūdi reddo vobis vestrū beneficiū. Ferte quo libet ad barbāros, licet ad hostes, licet ad piratas. Fortasse aliq; iubebit sepeliri, certe (qd̄ scia) nemo prohibebit.

TORMENTA PAVPERIS. ARGVMENTVM DECLAMATIONIS. VII.

LIBERUM hominē torqueri ne liceat. Pauper & diues inimici. Pauperi erat filiū. Nocte quādam pauper cum filio reuertebatur. Interfectus est adolescens. Offert se pauper in tormento, dicens a diuite eum interemptum. Diues contradicit ex lege.

PRO PAVPERE CONTRA DIVITEM.

SENTIO iudices plurimū detrahi calamitatib; meis miseratōis, q̄ ad vos detulisse videor nimis fortē dolorē, & tristissimē orbitatis idē quoq; accessisse nouitatē, q̄ cū aduersus me tā grauiā & crudeliā deposcā, patior iudiciā hoīs exigētis aliena tormēta. Nō possum tñ vel in nobis approbare qd̄ patiar, q̄ mihi non est relicta miserī patris infirmitas. Percussorē filii mei vidi, & miserior sum q̄ si nescirē q̄s occidisset. Fateor igit iudices, ipse miror vnde ad hoc p̄bationis genus repēte cōfugerim. Venerā tāq; nūciaturus indubia, manifesta, nec aliā expectauerā publicatū suspitionū de filii mei morte cōfessum, q̄ si p̄cussore videretis oēs. Hic hic vt torquerer iuueni. Post q̄ satis nō videbant explicare verba qd̄ viderā, cōfugi ad fidē doloris. Quid faciam, si temeritates quoq; nostras cōsciētia reorū nō pōt pati? Intellexi miseratione factū, q̄ vt torquerer exegeram, ex quo me diues nō putat aliud in q̄stione diciturū. Neq; ego iudices quēq; vestrū dubitare crediderim, ex qua cōsciētia, qua trepidatiōe descēdat, vt q̄s torq̄ri nolit inimicū. Quos nunc putatis cruciatus diuitē pati, quē dolorē, q̄ hoc mihi negat: q̄ veller ideo tātū filii meū nō occidisse, vt mihi posset indulgere tormēta. Ad hoc creditis iudices diuitē facere legū libertatisq; respectu, & reum pro exēplo esse sollicitū? Ille vero nūc lacerat, & sic magis nostro dolore fruif. Opere precii est inimico negare tormēta, cū feceris vt velit ipse torqueri. Illud igit a vobis iudices infeliciū oīm mortaliū peto, ne cū inaudita, incredibilia passus sim, misereri velitis corporis mei: crudeli & idigni est q̄ torqueri, nō ipetrate tormēta. Est aduersorū meorū & ista nouitas, q̄ necesse habetis ea mihi ratione succurrere q̄ odissetis aliū, nec q̄q; est hoīe infeliciū, p̄ quo tormēta sunt. Percussorē a me filii mei visum esse cōtēdo. Facin? est hoc vos nō dephēdere, si mēdaciū est. Facin? hoc me nō p̄bare, si verū est. Qd̄ ad me qd̄ iudices p̄inet, orbitatis meē repeto p̄sentia, & noctē illā rursus ante oculos meos cogitatiōes reponūt. Iā mihi videor & i tormētis esse cōfessus. Filii iudices habui si cut erecti ac sublimis ai, ita q̄ nōdū suos haberet inimicos, & quē nemo adhuc nisi causa tātū mei doloris occideret. O parētū misera cōditio, q̄ nouis iustitiatq; patem? infidiis. Nos exasperam?, nos offēdim?, iimici tñ liberos nostros oderūt. Quis hoc vnq; iudices simultatū timuisset ingenitū, vt eodē aliq; excogitaret aīo, & q̄ parcit, & q̄ occidit? Reliqua iudices nō debēbā nisi i q̄stione narrare. Felices illos i mei cōparatiōe patres, q̄ piisse liberos suos nūciis credūt. Ego sum iaudita malorū nouitate p̄cussus, cū vnicus ideo tātū occisus est, vt viderē. Reuertebamur nocte pariter, si cut oīa nos vitē ministeria iugebāt, & hoīs q̄bus nō seruos p̄stabat fortuna custodes, tuebamur pauperē mutua pietate comitatū, iuicē sustinētes, inuicē innixi, nec nisi magna p̄cussoris diligētia separādī, cū diues medio noctis horrore stricto mucrone p̄siliit, & stupētib; attonitib; miseris cōfodit illū fortiorē, illū q̄ fortassis aliqd̄ i mea morte fecisset. Cōfiteor iudices nihil tūc oculos meorū diligētia, nihil egit cura miserī patris. Percussor voluit agnosci. Vos nūc ciues, vos oēs humani generis affectus, miserrimū iterrogo pater. Suadete qd̄ faciā. Hūc quē videtis circa me sanguinē, de filii mei vulnerib; accipi. His manib; labētis vnicū mēbra sustinui. In oculis adhuc vult? illius moriētis, herēt aurib; verba sup cadauer habita iimici exultātis. Fidē tormētōq; quousq; p̄cussoris filii mei cōsci? ero? Aperite pect? istud, & totū de viscerib; meis latronis egerite secretū. Vidi & mihi nō credidit. Vidi, ita possim & i tormētis idē dicere. Aut si cōpono, si fingo, yrar, lacerer, & nō pbē. Si videt torquēdus sum iudices, vt hoc desinā dicere. Nec me iudices fallit quātā molē ac cufatiōis, etiā i manifesta veritate susceperim. Diuitē detuli reū pauper inimicū, occisi pater, & postulo vt mihi credat testimonium i mea orbitate dicēti. Itaq; nō deprecor quo min? mihi velitis irasci donec pbē, torquete tāq; mētiētē. Lex, ingt, liberū hominē torq̄ri vetat. Per fidē iudices, quis nō hoc eū respōdere credat, cui? tormēta poscant? Nemini iudices credo dubiū, legē q̄ torq̄ri liberū hominē vetat, hoc p̄spexisse tātū, ne q̄s torqueret inuit?, & iura q̄ nos a seruiliiū corporū cōditione secernt, impatiētē tātū succurrisse nolētū. Oīm beneficiorū ista natura est, vt nō sit necesse

*Indubia
In mei cōparatiōe
Vite ministeria
Diuitem detuli
reum
Per fidē iudices*

Genus seruitutis est
coacta libertas

Illicitarū rerū

Proclamationis

Pex fidē

Sciēt

Falsę accusationis
incerto

Proclamationes. uul
go gritis

Presto patientiā

litas, sed potestas. Quicquid in honore alicui inuentū est, desinet priuilegiū vocari posse, si cogas. Cū
ēta si videt iura pcurrite, nūq̄ adeo p nobis sollicita lex est, vt qd pstat extorqueat. Dedit ceco ta
lionis actionē, nō man⁹ recusantis ipellit. iuriarū, cedis agere pmisit, sed nō cogit iuitos. Adeo pe
ne leui⁹ est vltionē p̄re q̄ potestare. Gen⁹ seruitutis est coacta libertas, & eadē iniquitas q̄q̄ de iui
to hoīe facias. Vis scire qd lex ista p̄pexerit? Non exigo vt torq̄aris, q̄ multa diū deq̄q̄ nō minus
sunt iusta q̄ lex exigit, quarū dā iuidiā rerū, vt vinci se magnitudo patiat, & q̄q̄d accidisse mire
ris, tātū dē p̄scit i vltione nouitatis. Fili⁹ i cōspectu patris occisus est, torq̄re securi, nihil iniquius
fieri p̄t. Ignoscāt p̄suasiones, si facin⁹ istud oīm illicitarū rerū cōsumpsit iuidiā. Et vnde tormētis
salua iustitia est, plus est de quo q̄rit q̄ quō q̄rēdū est. Nullū debet inimicū videri gen⁹ p̄bationis
esse qd solū est. Et q̄q̄d potuit p̄desse seueritati, nūq̄ nocuit exēplo. Sufficit libertatis reuerētia,
q̄ torq̄tis inuicti, q̄ cōtra me nō ali⁹ iuenit. Liberū torq̄ri nō licet. Hoc est iudices p̄pter qd filium
meū diues corā me nō timuit occidere. Filiū igit meū i cōspectu meo occisum esse cōtēdo. Quid
dicitis? Ita nō erat cōtra p̄clamatōis hui⁹ fidē, si nūc agere possem quierū modestūq̄ miserū: Vul
tis cū hoc viderim tātū testimoniū dicā? Mirū Hercle, si scindo vestes, nudo corpus, ignes, flagella
deposco. Insaniat necesse est pater, cū solus hoc sciat. Fallit iudices q̄q̄s hoc qd postulo contēptū,
q̄q̄s audaciā vocat. Filius vrit, exagitat, & iter tormēta fugio dolorē. Si mētiris est velle torq̄ri, in
uenite qd facere debeat, q̄ verū dicit & nō p̄bat. Mētiris iquit. Bene q̄ & tu fateris nō ēē mihi sine
q̄stione credēdū. Et quas p̄ fidē, mēdacio meo causas diues assignas? Ignoro p̄cussorē. Deīde te po
tissimū de quo q̄rerer elegi. An scio, & simultatib⁹ nostris occasionē orbitatis indulgeo? Decipi me
nō potuisse manifestū est. Fili⁹ me⁹ cū pariter redirem⁹ occisus est. An dinoscere p̄cussorē nocte nō
potui cū p̄cussor potuerit eligere, fugere? Quid ais? Iuuenē meū ali⁹ occidit, & tu mihi solatū vlti
ōis iples? Te accuso scilicet, vt iterim nescio q̄s ille fugiat, euadat. Qd tu mihi gen⁹ furoris assi
gnas, vt maximi sceleris vltio pereat falsę accusationis incerto? Homo q̄ me vidisse cōtēdo, cū occi
deres filiū meū, nisi de te vindicor, nō relinqui mihi vt hoc de aliis p̄barē. O te extra oēs humano
rum pectorū affect⁹ inimice sepositū, nūc q̄ me putas posse mētiri. Perdidisti illū chariorē pau
perib⁹ affectū. Succurrere mihi putas q̄ aliquādo diffidim⁹? Falleris, decipis. Hoīs cui⁹ occisus est
fili⁹, vnus inimic⁹ est. Sane possit aliq̄s hāc doloris dissimulationē mēdacio p̄ferre verborū, torq̄ri
volo. Nihil est tātū nisi verū, videlicet iter ignes ac flagella sufficit mihi si dixero, hic est inimicus
aīe, q̄ nobis subinde maledixit, hic ille cōtumeliosus, ille ipotēs. Ego nescio an mihi possit i q̄stione
sufficere q̄ vidi, & q̄ iimic⁹ me cōtēdit ideo velle torq̄ri. Tormēta postulo. En ad qd cōfugiat ho
mo, q̄ se sciat posse mētiri? Nulla ē ratio q̄stionū relicta mortalib⁹, si adiuuat cōtra veritatē, & sub
lata est de reb⁹ humanis necessitatis hui⁹ vtilitas, si iā tuēt vltro, explicatq̄ fingētib⁹. Hucusq̄
durāt artis īgenia mortalū, & licet sit aliq̄s secreti firmitate cōposit⁹, hominē tū vltro nō sequit
aīus. Nō vacat asserere q̄ finxeris, tūc cū vix p̄dest & verū fateri. Et nemo nō cōtra id torqueat, qd
dixit ante tormēta. Nō refert, cui⁹ ad equuleū nos p̄suasione, quas filii afferas causas. In q̄stioni
bus tātū corpora sum⁹, & nemo nō cōtra aliq̄ue torqueat affectū. Exigā q̄stionē, an recusem? Quid
interest tormētorū breui futur⁹ similis hoī, q̄ fateat inuit⁹? Nouū iudices inauditūq̄ reb⁹ huma
nis aperit exēplū. Nemo vnq̄ ideo torquei nō debuit, q̄ mētiret⁹. Sed si fas est iudices dubitare de
fide q̄stionū, ali⁹ debet esse suspect⁹, ille scilicet in quo seruiliū pectorū recessus, in quo verniles ex
cutiūtur artus. Quoties tortori est rixa cū mēbris, tū cruciat⁹ agnoscit assiduis suppliciis durata
patiētia, & hoī nō est noua res dolor corporis appliciti, qd scissa laceratq̄ veste primū ferre nō po
test pudorē, qd nescit ad flagellorū vices mēbra cōponere, nec vltro verbera frāgit occurfu. Nos in
quā sum⁹ quos leges supuacū putauere torq̄ri. Vñ nobis iter ista secretū! In tormētis libero hoī
opus est patiētia, vt verū dicat. Sed, inq̄t, ideo torq̄ri nō debes, q̄ exigis vt torquearis. Aliud sunt
inimice tormēta, aliud velle torq̄ri. Felices illos q̄ recusare voluerūt. Meret clemētia & fauorē q̄q̄s
ad illa tremēs exanimisq̄ p̄ducit, quē vix a genib⁹ tortor abducit, cui iā scissas quoq̄ difficile pos
sis eripere vestes. Ego quēadmodū vultis dep̄cer, q̄ videor puocasse tortorē! Ille ille sine vlla misera
ratione lacerat, cui ad singulos ictus dicit, ipse voluisti, quē nō decet rogare, qui credit fingere p̄
clamariones, simulare gemit⁹, de quo primū vident vindicāda tormēta. Nō iuenio iudices qd ip̄e
rare possit q̄ mētiret⁹, & exigit q̄stionē. Hoī qui vult torq̄ri, diu nō credit, nec verū dicēti. Nec est iu
dices q̄ putetis adeo mihi tristissimā orbitatē oēs humanorū pectorū rapuisse sensus, vt nō intelli
gam petere me q̄ diues possit euadere, & pene magis p̄ p̄cussore torq̄ri. Sed quid me facere vult
ris? Nō debeo posse mētiri homo, qui cū fili⁹ me⁹ occideret iterfui. Veritati tātū p̄sto patiētia, exi
go q̄stionē, i qua quid diciturus sim nescio, quid debeā dicere vidi. Scio, vultis post hoc argumētis,

suspitionib⁹ agā. Breuiora tormēta sunt. Nō iuenio iudices cur renuat tantopere diues q̄stionē,
postq̄ sup̄sunt adhuc icerta ac dubia. Facin⁹ est tū me nō torq̄ri, si mihi torto vtrq̄ credēdum est.
Quousq̄ me crudelissime morraliū met⁹ simulatiōe deludis? Ego magis q̄ postulo tormēta, timeo
ego q̄ nihil facere potui cū viderē. Suspecta tibi est nostra patiētia. Vides enī, hortat nos cōtra do
lorē primē robur gratis, solidū plentūq̄ corpus, q̄ facilis, q̄ expedita res est torqueri miserū. Affero
ad q̄stionē iā plāctib⁹ mēbra liuēria, quātū aīe, quātū sanguinis orbitas traxit. Quāto imbecilliora
sunt hęc cotidianis lamētationib⁹ euerberata vitalia. Quicq̄ ergo fingere p̄r hic pallor, hęc ma
cies, & iā torto similis firmitas? Adice q̄ nihil min⁹ i q̄stione diu possis dicere si mentiaris, q̄ qd
oculis scias, & breuissimū cōfessionis est gen⁹ dixisse q̄ videris. Felices diues quos tortor interro
gat, q̄ nō habet in sua potestate credētes. Impatiētissima res est posse cū velis desinere torq̄ri. Quin
potius, inq̄t, p̄bas fiducia hoīs, q̄ scias hoc me vidisse solū. Sine dubio diues multa te poterāt argu
mēta cōvincere, si deserret ali⁹, & eras manifestissim⁹ reus, si mihi p̄cussor q̄rēdus esset. Quis enī
credibilior i cede pauperis, q̄ diues inimic⁹? aut de quo facili⁹ cōstare posset scelere, qd non habet
nisi de sola vltione? Nō iuenit multa verba vidisse. Nec mihi debet p̄re p̄batio ista q̄ poteras &
accusari, exigit p̄bationē cū facin⁹ sic disposuerit, ne possit p̄bati. Quē mihi nox testē, quos p̄stare
potuit oculos nuda semp̄ comitata paupertas? Tibi seruus a cōsciētia sceleris summouēdus fuit,
& ista ratiōe q̄s iterfuit, quē putares posse torq̄ri? Et totū facin⁹ in has angustias redeigisti, vt il
lud soli scirēt, q̄ faciebat, & cui nō crederet. Nūq̄ dubitaretis q̄re si ali⁹ scirēt hoc scelus? Facin⁹
est ideo filii mei p̄re vindictā, q̄ pater vidi. Ego vero iudices & ex hoc q̄ recusat diues q̄stionē,
partē p̄bationis ip̄leui. Accusatoris tormēta nūq̄ timebit reus, nisi de quo credi p̄t & ante tor
mēta. Cur, inq̄t, si mihi causę sceleris similitates nostrę erāt nō te pot⁹ occidisset? Vere crudelis,
ego te hoc maxime argumēto p̄cussorē p̄bo, q̄ mihi p̄percisti. Tuū fuit hoc inimicē cōmētū, occi
so filio seruare patrē. Parcēdi tū mihi vel hęc fuit ratio, q̄ defēdi nō poteras, si duo perissem⁹. Au
dire mehercule mihi videor illas cogitatiōes, illa scelerū secreta cōsilia. Quid mihi cū vulnerib⁹?
qd cū cruore cōsumptē & iā pene abeūtis aīe? Occidat pot⁹ ille iā iuuenis, iā inimic⁹, de sene vñ
dicabitur me patris oculi. Vis mirer q̄ me nolueris occidere? Querī mehercule te puto, q̄ in sene
tute magni doloris vira breuis est. Pepercisti mihi, quo modo excogitāt artes detinere supplicia,
& de p̄reūtib⁹ magis seuitia eruit dolore suspēso. Agnosco noctis illi⁹ inimicē clemētia, q̄ me tor
queri nō vis, ex hoc euenit, q̄ neq̄ occidisti. Tētat iudices efficere diues, vt incredibile videat q̄ oc
cisum ab eo cōtēdo filii? Diciturū nūc putatis magis itereffe securitatis, vt q̄s facinus sibi tātūmo
do credat, & id tūti⁹ esse iūmico patrē q̄ cōscio. Plus est qd affirmo. Filiū i cōspectu patris occide
re, sic opere p̄cipū est, si illud ipse facias. Perdit plurimū de scelerib⁹ voluptatē q̄ mādāt, & min⁹ gra
tię reb⁹ ex nūcio venit. Occidet ali⁹ te iubēte, sed vulnerib⁹ illis nō fruēt oculi, sed plus est vt sin
gultib⁹ abeūtis aīe, vt cruore satieris, vt collapsum palpitātēq̄ videas, vt me vidēte. Conuenit iu
dices q̄ ipse diues hoc fecit, & q̄ ego vidi, ratio seuitię est, vt aliq̄s corā me occidat, p̄pter quē oc
cidit. Fidē vestrā iudices, ne me ideo nō putetis vidisse q̄ nihil feci. Seruulorū iste libertorūq̄ do
lor est, occiso hoīe statim scire qd facias, exclamare, p̄currere, fidē deoq̄ hoīm q̄ testari, postea cū
lachrymis venire. Vultis p̄cussorē iuadā? Vultis fugiētē sequar? Interim deficiēt q̄s excipiet? cui
se moriētis ip̄onet firmitas? Scis p̄fecto p̄cussor facinus ordinare, disponere, filiū occidere corā pa
tre secretū est. Miseremini iudices. Igit vt hinc quoq̄ velitis estinare diuitis cōsciētia, q̄ cōrētus
est ne de scelere grat, nō habet fiducia hoīs, q̄ me sciat mētiri: & qd nō minus debetis attēdere q̄ si
fateret, nō putat sibi saluū, vt iterū neget. Dissimules licet, nō est inocētię metus cū timent aliena
tormēta. Quid ait diues? Orbitatē meam i tale gen⁹ vsumq̄ cōuertet, si paterni doloris auctori
tas facin⁹ ip̄ingit alienū? Deīde nō ipse affers equuleos, nō ipse disponis ignes. Diceres mehercule
te velle torq̄ri: ego scindo vestes, tu itremiscis: ego ad flagella nudo corp⁹, te facit pallor exanimē:
ego equuleos, ego posco flāmas, tu nō habes i meo dolore patiētia. Rogo qd aliud faceret q̄ occi
disset? Quid nūc agā miser? gratiā cōfessionis ante tormēta cōsumpsi. Scio quāto credibili⁹ fuisset,
si hoc statū iter ignes, iter flagella dixissem, & multū de auctoritate primę p̄clamatōis amisi. Nō
est tū q̄ supuacua putetis esse tormēta, q̄q̄ dixerim q̄q̄d sciebā. Habeo adhuc ex illis multa refer
re secreto, q̄ argumēta faciet dolor. Nō refert an me vidisse dixerim, tormētis hoc p̄baturus sum,
debuisse mihi credi ante tormēta. O quātopere nūc iimice torq̄ris, q̄ te corā iudicib⁹ interrogo, q̄
hoc nō potes mihi fateri. Sed si bene gaudii tui p̄spicio secretū, nō putas te negare q̄ vidi. Arro
gātissime p̄cussorū euasisse te putabas, q̄ illud duo tātū sciebam⁹? Meis, meis hoc ignibus nega, &
dū me p̄ singulos artus tortor interrogat, p̄fer saltē nō credēdi patiētia, cū ego me vidisse pro
Cc ii

Vitalia euerberata

Nuda semp̄ incomm
tata paupertas

Tuū cōmētū

Sic opere p̄cipū

Fidē vestrā iudices

f. mea. p. mi
muscula. f. ut
innotatur sup
rub

elamē, tu nullā afferas inocētię pbationē. Nō potes aliter absolui, q̄ vt illud ego negē. Nec tñ iudi
ces putetis solo me calamitatū ābitu petere q̄stionē, dabo ppter qđ torq̄atis irat. Filii meū illū sin
gulis vobis vniuersiq; laudādū, iuxta quē felix, iuxta quē arrogās erā, occidit. Mea nimia libertas,
ita ego te si equuleo efferā, si sup ardētes exuā flāmas. Nūc me vīdicas, nūc tuertis. Mō mō corā me
filii meū diues occidit fiducia tui. cōcurrite oēs liberi, oēs parētes, vrite, lacerate hos pmū p̄ris ocu
los, distrahite has manū, q̄ nihil p̄ p̄te fecerūt, hoc corp⁹, hęc mēbra, q̄ de cōplexu latrōis vulne
ra nulla retulerūt. Siue hoc p̄cā, siue vultis eē clemētiā, debeo tā miser eē dū p̄bo, q̄ cū viderē. Mi
serū me si fas est ī q̄stione mēriti. Sine dubio diues hoc captauit recusādo q̄stionē, ne crederet. Sed
dura parūper aīe, vidisti. Nunc iselux ad nos misera pietas redi, qđ fieri ī ipsa orbitate nō potuit, &
vires q̄s sprouit abstulit dolor, p̄batio restituit. Cū flāmis vrent nuda vitalia, nox illa occurrat: cū
mēbra fidiculę flagella laxauerūt, rursus ante oculos sit moriētis vniū vult⁹, hęc v̄ba p̄cusso
ris, mādara p̄fūris. Filii spectasse moriētē lōga p̄sentia est. Nescis iselux senect⁹ quāta tibi opus sit
veritatis cōtētiōe, vt p̄cēniteat diuitē q̄ nō duos occidit, lā nūc tñ vobis iudices īfirmitatē meā al
lego, cōmēdo. Si me forte fidiculę flagella mutauerint, ego tamē vidi. Si vocē ī equuleis, ignibusq;
perdidero, ego tamē vidi. Si totus vndiq; dolor pariter admotus occiderit, ego tamē vidi. Alioqui
nisi hoc animo meo, nisi licuerit oculis, moreret hoc dolore, quo puto me posse torqueri.

GEMINI LANGVENTES.
ARGVMENTVM DECLAMATIONIS, VIII.

GEMINI quib⁹ erat pater & mater, egrotare ceperūt. Cōsulti medici dixerūt eūdē esse lāguo
rē. Desperatib⁹ religis p̄misit vnus se alterū sanaturū, si alterius vitalia inspexisset. Permittere pa
tre executi infantē, & vitalia inspexit. Sanato vno accusatur pater ab vxore malę tractationis.

PRO MATRE CONTRA PATREM.

QVAMuis Iudices plurimū iselucissimę matris aduersis miseratiōis abstulerit, q̄
ex duob⁹ liberis pari desperatiōe lāguētib⁹ alter euasit, & pleriq; maximū dolo
rē prima frōte tractatib⁹ videat auiditas gaudiorū, vt mō ad tori⁹ orbitatis re
ducta patiētia iā nō sit vni⁹ salute cōtēta: nō possum⁹ tamē affectib⁹ vestris nō
hęc primā tristissimę calamitatis allegare mēsurā, q̄ ex ipsa quoq; solatiū sui cō
ditione descēdit. Min⁹ misera q̄rere de marito, si sanari nec ille potuisset. p̄ quo
est frater occisus. Nūc iselux par nō est dolori, nūc nō iuenit vlla solatia, ex quo sibi videt filii p̄dā
disse victurū. Sup̄ ipatiētia tristissimę orbitatis screscit, q̄ itelligit illū nō sine sanitate fuisse lāguo
rē, nec psuaderi miserē p̄t pituro laborasse fato, ī quo iuerūt est qđ sanaret aliū. Capret licet crude
lissim⁹ senex parricidii īmanitatē metu maiore p̄egere, nō inuenio vñ colligi possit vtrūq; fuisse
moriturū. Ex duob⁹ egris nō perit nisi q̄ occisus est. Ante oīa igit illud a vobis iselucissima mater
petit, ne maximi sceleris ideo decreseat iudicia, q̄ pati videt & reus ex orbitate tātūde. Nō perdi
dit filii q̄s occidit, explicat a dolore patrē q̄ sibi videt fecisse rē maximā, & in locū iuuenis amif
si substituit de vanitate solatiū. Alia est, alia cōditio matris, q̄ medico nō credidit, apud quā sequis
simę cōditionis īmanitas si dē nō potuit ipetrare tētādī. Pro vtroq; timuit, p̄ vtroq; sperauit. Fa
cinus est eū maioris pietatis videri, q̄ de morte filii putauit alteri⁹ v̄ certa salute trāfigere. Sic de
betis odisse patrē, tātū duos occiderit, cui⁹ nō iterfuit vter occideret. Est tñ sanctissimi iudices qđ
de crudelissimo parricida q̄ri possit nō sola mater. Adiecit humanis calamitatib⁹ ipsam sanitatē,
& morborū lāguorisq; violētia medicinę cōcessit. Filii occidit (si ipsi creditis) fortasse moriturū,
& hominē cui⁹ charitas debuerat ipsa desperatiōe creuisse, ī hoc solū ipedit, vt tātūde sup̄esset ī
certi. Nō exonerat iudices īmanitatē sequisimi patris, q̄ hac ratiōe credidit de lāguete filio rē iau
ditā, rē facere crudelē. Vnā rōnē habet, si ipse sanet. Tristior indigniorq; semp mēsurā calamita
tū magna felicitas. Hūcine fecit exitū illa mō ciuitate tota cōspicua mī: ille idisceret ab vtroq; la
tere comitat⁹: ille gaudētū dulcis error oculorū: Quid mīhi mortē nunciatis vnus: Perdidit mi
sera geminos. Passi sunt enī languorē miserimi iuuenes, sine dubio pariter vnaq; nō fraternitate,
non animę corporūq; cōsortio, sed cōditione fragilitatis humanę, qua sic extranei quoq; duo lan
guere potuissent. Non negauerim terribilē, grauē, & parētibus vtiq; metuendum, de cuius tamen
adhuc, vt parcissime dixerim, remedio quereret. Quid refert an medicū cōsenserit vtrūq; peri
turū, cū eundē dixerint esse languorē? Manifestū est de duobus nō dixisse verū, quos de altero cō
stat esse mēritos. Iam tamē iudices de tam perditā pronunciatione nō querimus, q̄ egros quos si
bi videbant explicare nō posse, parētibus crediderūt. Innocentior est simplicitas desperare si reme
dia nō noueris, & hanc ignoratię malo probitatē, vt languorē quē nescias, tantū neges posse sana
ri. Maximi tamē virorum, & quib⁹ artis suę soluedo nō sit humanitas, si sciebāt hoc gen⁹ curatio

Coram me filiiu meu
diues occidit

Aduerfis pro aduersita
tibus ponit ubiq; quin
tiliamus

Mensura calamitatis

Pax no: dolori

Impatientia

increpsit

Alium posuit p altero

Decrepsit

Explicat. i. eximit

liberat. eripit

Alia est alia

Tranfigere. contrator

Mensura calamitatu

Explicare. i. Sanare

Quibus arti sue soluēdo
non sit humanitas

.. i. totū genus
humanū

.. arti. for
te. nisi sub
diatur ca
sa ut gra
faciunt

nis, & illud nō idicare voluerūt. Vultis & illos mēritos breuiter p̄bē: Desperauerunt de languore
cui⁹ remediū (si patri creditis) ali⁹ iuenit. Siue enī iudices vanissim⁹ nesciētū vidit hęc patris in
piculo liberorū rigidā nimiaq; patiētia, & hoīem ī filiorū lāguore solicitū de remedio generis hu
mani, siue captauit ex hoc vultu quādā artis mutationē imitari, q̄ sanare nō poterat, & ignoratię
pudorē tegere magno tētavit incerto, siue vt aliud videret dixisse q̄ reliqui, verba desperationis in
credibili vanitate variavit, magnaq; miseros parētes ambage suspēdēs turissimū putauit p̄mitte
re, qđ deberet nemo experiri, causas qđ se dixit ignorare morborū, sed salutē sp̄pōdit vni⁹, si li
cuisset alterū occidere, lacerare, p̄spicere. En cui pietas patris, cui credere sollicitudo debuerit, dixit
se scire remediū qđ nesciebat. Vultis itelligere iudices nihil ipatiētia charitatis fecisse patrē? Nō
retulit ad matrē, adacta est a morte filii vel sanitate discedere. Nō p̄pinquos cōsoluit, nō amicos,
sed sua tātū psuasione, medicūq; cōtētus, qđ nocētus est q̄ si ipse occidisset, alterū potuit eligere.
Dicat nūc parricida, qđ fecerit illud q̄ etiā de similib⁹ tā parib⁹ agris ī alterū desperatio illa p̄ua
luit. Si medici non interfuit, vtrum occideret, constabit viuere vtrūq; potuisse: si interfuit, con
stabit non eundem fuisse languorem. Qualis fuerit illa curatio, quid passus sit iuuenis in morte
qua medicus parabatur, omnium cogitationib⁹ liquere crediderim. Ideoq; parcimus auribus ma
tris. Breuiter tamē lōgę crudelitatis explicāda seuitia est, ex oibus q̄ p̄culit leuissimū fuit q̄ occi
sus est. Nō est q̄ veniā tristissime curatiōis parer, q̄ videt ī alio fratre explicata p̄missio. An alterū
medicus sanauerit, fortuna viderit: qđ negari nō p̄t, alterū medic⁹ occidit. Erūpit hoc loco mu
lier iselux, & tota libertate p̄clamat. Redde mihi inqt, marite filii, quē tibi p̄ter medicūq; cōmissi.
Hic ē ille vester isanabilis, recipe quē mihi credidisti, ille moritur⁹, hic quē pmiseras medico, si ma
luisset occidere. Vides qđ p̄fecerint anxia vota pietatis, solicitę p̄ces. Dū iā frigidū p̄toris calorē
suppositis reuocam⁹ vberib⁹, dū frigētia mēbra cōtinuis osculis & spiritu trepidę matris anima
mus, dū labētes oculi ad nostras exclamationes nostrosq; plāctus admissa paulatim luce laxant, dū
multa mērior, multa p̄mitto, & fratrē dico sanatū, respexit ad vitā, cōualuit, euasit. Non tñ iacto
pietate, nō arrogo mihi p̄spere curatiōis euētū. Quid hūc sanauerit vis scire breuiter: qđ potuit
vtrūq; sanare. Pudeat vos o iura legesq; q̄ miserimi sexus dolorē his cluistis angustis. Ita mari
tū q̄ occisus est filii, malę tractatiōis vxor accusat. Perdidit legis hui⁹ auctoritatē, q̄ ad illas vxo
rias q̄relas matrimoniorū solēt deferre delicias, ego illā datā miseris tātū matrib⁹ puto potestātē,
ab iniquo cōiuge explicare diuortii, & cōtra maritales tue iurias, vt nolis p̄stare patiētiam. Illis
succurrit quas nefas est abire, discedere, quas ī pessimi cōiugii durū p̄petuūq; cōplexū, cōmuniū
pignorū nexu arctauit, q̄ malos maritos pariter & patres nec relinquere nec ferre sufficiūt. Faci
nus est ideo euadere maritū, q̄ damnaret si de illo minore dolore q̄rere. Itaq; ipudēt facit q̄ p̄
detracto matrona cultu, negatoq; comitatu, fastiditis noctib⁹, pulsataq; facie, filii cōplorat occisū.
Sileo adhuc illa p̄ q̄ parricidii creuit īmanitas. Occisum filii obiticio, putate luxuriosum, p̄ditū, no
centē: fingite hoc patrē ira, indignatiōe fecisse. Quātū facin⁹ sit filii occidere, nemo magis fatef, q̄
q̄ vult videri se illud fecisse p̄ filio. Ecqđ iudices vel ex hoc tot⁹ anim⁹ mariti, tota tristissime cō
iugis calamitas p̄spici p̄t, q̄ se negat matri cōmuniū liberorū debere rationē? Placet ergo morra
les, vt de hoibus in quos plus ex harū sanguine, ex harū trāsit aīa, nō habeāt partē nisi tātū dolo
ris? Solos ergo cōmunicabit misera plāct⁹, & ab oibus cōsiliis, quib⁹ ordinat iuētā, vita disponit,
extranea vilitate seposita, circa mōtores tātū lachrymarūq; cōsortiū orbitate iūget. Si me hercu
le fas est aīti mare vtri plus parēti debeat ex liberis, nō improbe totā potestātē sibi vindicabit affe
ctus q̄ decē mētib⁹ ante vestrā incipit diligere notitiā, & cū vos patres gaudiū primū faciat oculo
rū, an sūt cōsciētia matres. Facin⁹ est ideo tātū illis min⁹ licere, q̄ min⁹ facere sufficiūt. Vos estis
q̄ crelētēs adhuc in p̄grinationes, q̄ iā adultos in castra magnorū parētū vanitate dimittitis. Eru
bescitis desideris tāq; īfirmitate, & vñ velocissim⁹ trāstus est ī rigorē, liberos vultis amare patiē
tia. Q̄ multa ideo tātū de filiis facitis, quia licet, & frequētius potestatis vestrę iactatione, tāq; ali
quo grauitatisq; delingis: Nō habet orbitas v̄sa lachrymas, sup ardētes rogos, tenetis icōcussa
rigidāq; faciē, itis obuiā cōsolationib⁹, & qđ oēm modū feritatis excedit, captatis ī magna calami
tate laudari. Quicq; ergo erit qđ de cōib⁹ pignorib⁹, si pari mēte, pari ipatiētia, v̄ si necessitas po
stulet, pari rigore faciatis: Mali tātū p̄ris iterest, vt mī min⁹ liceat. Sane credat vobis circa regēdas
cōmuniū pignorū mētes sex⁹ īfirmitior, vos mores, vos vitę gen⁹, vos matrimonia, ceterosq; act⁹ v̄sa
psuasione firmiter, nūqđ arrogas cōsortiū, nūqđ ipotēs societas ē, liberos cōes eē lāguetes: Si q̄s im
mo pudor ē, cede nūc tota potestate mī, illi sit ī egrī thoro p̄xim⁹ loc⁹, hęc adhibeat fomēta, por
rigat cibos, si qđ ipatiētia, si qđ flagrantū viscerū possit īfirmitas, mī neget, mī idulgeat. Illas q̄s ī
modic⁹ ardor discutit vestes, hęc superfatigatos reponat artus, illa iactatas toto lectulo manus se

Incerto. i. incerti
tudine
Nō retulit ad ma
Sua tm psuasione

Explicare Nota

Plus deberi matri
qm patri. Nota

a poscit

cedat

dulo cōtineat affectu. Frustra captas videri vltionē magne charitatis, ab of cure ratione seposit?

Preponderabit

Juxta te. i. secundū te. Nota cōtracri- ticos

Quod. Nota

Vidimus & c

Duramur Soluimur

Pulchre hoc

ra tā simile, qd nō aliqua pprietate fecerneret. Quid refert an ex iisdē prima illa duorū corporū

Indifferētia. sub- stantium -

Signauerit

Emensus

Rotato

Mori Perire

Excusationē de cō- sensu accipe medi- corum

Quod

intercidit

totius

fama

Cc iiii

dem. Ego quæq; dicere ferā, vt inueniā valetudinis causas, date mihi aliud corpus, alia vitalia, occi-
 dā, deinde salutaria querā, p̄ futura meditaror: Ita nō facili⁹ est nosse lāguorē: Quæ hæc est ipudētia
 crudelissimē vtilitatis! Agrū placuit occidere, vt iueniret cur nō debuisset occidi. Nullū sanctissi-
 mi iudices natura morborū gen⁹ solis viscerib⁹ abscondit, & q̄qd causas valetudinis de vitalibus
 trahit, i corpus emanat. Inde pallor, ide macies, q̄ ad interiorē dolorē supposita cōsentit. Nō inue-
 nio cur homine vulnerib⁹ exquiras, cur remedia quoq; vitalib⁹ p corpus imittas, & i lateres mea-
 tus hæc qbus tegimur medicina descēdat. Cur ergo nō eadē ratione lāguor admittit intellectū sui
 qua sanitatē pdit? Abditos p̄fidosq; morbos aut citatior clausi sanguinis cursus, aut crebrior an-
 helit⁹ laborātis aīe idicat. Crede de his ante oīa sensib⁹, oculis tuis, & ipsos de qb⁹ agit mō singu-
 los, mō pariter iterroga, cui potissimū parti graue tacite pestis p̄odus insiderit, vnde pr̄parat in ge-
 mitus cōscius dolor. Medic⁹ q̄ p hæc nō p̄t iuenire lāguorē, nō iuenit nec remediū: Quid si aliqd
 sanato medicina p̄t p̄stare rationis! Sufficit q̄ aliqn̄ iā facta ex vni⁹ hoīs inspectiōe, ad totū intel-
 lectū naturę medicina p̄fecit. Quid allaturus huic agrotō est, qd̄ nō tot seculorū, tot lāguorū ex-
 perimēta dephēderint? Vis tu poti⁹ hac audacia, qua secreta lāguoris exgris, remedia tētare? Bre-
 uior vīa sanitatis humane, p̄ prior nostrę salutis vtilitas ē. Si viscerū nimī⁹ ardor stricta circa se mē-
 bra durauit, adhibe remedia laxātia. Si fluitat nimis eger humorib⁹, p̄sto sint per q̄ pressis clusisq;
 venis i nouas vires corp⁹ arefcant. Si partū p̄dest abstinētia, rursus ciborū qualitate foueat. Si spiri-
 tus receptis premis alimētis, ad puriores meatus ieiunio fameq; tenuet. Cōtigit tibi magna experi-
 mentorū materia medice, egri duo, & lāguor idē. Nō est opus vt expectes quādo sup vni⁹ hoīs pa-
 tientia explicet p̄futorū magna diuersitas, potes experiri pariter eadē consentanea, diuersa, pu-
 gnātia. Nulla ratio est vulnerū, sanguinis, supremorū. Quēadmodū sanari debeat alius eger scire
 nō possis, nisi ex hoīe sanato. Quid q̄ etiā vt idē sit valetudinis gen⁹, necesse est tū duorū corpo-
 rum diuersitate variet? Nūq̄ i alienis viscerib⁹ iuenias totū qd̄ de altero gr̄as, & alius lāguor est,
 alius ager. Cur maximū nefas alterius filii salute defendis? Homo in quo sola gr̄is causa lāguoris
 p̄pter medicū occidit? Adice q̄ nec deprehēdi ex sanato p̄t vilius causa lāguoris, q̄qd nos i vī-
 tia morborū a naturali sanitate cōmutat, facit aut nimī⁹ sanguinis p̄odus exstūas, aut supflūes
 calor, aut vltra naturalē modū humor exundās, aut spirit⁹ per tacitos meatus non solita laxitate
 discurrrens. Quid horū si vitalia ferro vulneribusq; refecētur, saluū potest esse lāguoribus, cū com-
 pressi spiritus laborē prius ille referat pectoris meatus emittat, sanguis iisdē pariter dephēda-
 tur egrediaturq; vulnerib⁹? An fas putatis vt suā seruēt viscera nudata faciē? vt nihil p̄dat ex pri-
 ore natura illd̄ pectoris vitēq; secretū, cū admittit oculos? Plurimū i nobis etiā timore mutat. Quā-
 rū affert sollicitudo, gaudīū, dolor, & aliq; subitus affect⁹? Quoties dū ad curationē p̄parat eger,
 dū cōponit ad sua remedia corpus, medētū man⁹ aīa destituit? Iā vero ad singulos ictus, & lōgiss-
 imas vulnerū moras quātū ex toto hoīe cōuertit clamore, gemitū? Necesse est omīs perire quib⁹
 continetur vita causas, quoties vita ipsa cōsumitur, & cū hoīe qui p̄pter intellectū lāguoris occi-
 ditur, ipse quoq; paulatim lāguor emorit. Differ saltē pater hāc crudelitātē, q̄qd ex filio facis, fa-
 cies ex cadauere. Si potest dephēdi lāguor dū occidit, facilius cū occiderit, iterroga mehercu-
 le hoc loco liber, vtrū ne periturū pater an medicus elegerit. Negauit sua interesse quē occideret,
 hoc & si alter pisset, pbauerat vtrūq; fuisse periturū: cū cōualuit, pbat vtrūq; victurū. Ad sanissimā
 mam curationē potuit agrū facilius mehercule explicare, si esset vnici pater. Sufficit ergo cōpara-
 re, decernere, nū iterū ille tibi p̄ciosior, ille melior incipiet esse victuro. Vbi est impatentia patris
 qua vix dimittit cadauer in rogos? qua corpus exanime detinet amplexu? Dii imortales q̄ saua q̄
 crudelis est ipsa cūctatio, dū deliberas, dū vniquēq; detrahas, parricidū in vtroq; cōsumis. Duo-
 rū vilitate fit vt ex fratrib⁹ possit alteruter occidi. Nūq̄ iudices res tā horribilis inauditeq; ferita-
 tis admīssa est. Filiū pater p̄pter eū occidit, quē etiā ipsum poterat occidere. Trāfert iudices reus
 in medicū electionis inuidiā. Ille, inquit, aestimauit, ille decreuit. Ergo manifestū est non parē fuisse
 languorē. Ex duobus egri plus habuit spei, p̄pter quē debuit alter occidi. Recede paulisper mu-
 lier infelix, filii tui nobis referēda curatio est. Felices agrī qui lāguore moriunt, qui supremos an-
 helitus inter suorū amplexus, inter suorū alloquiā posuerūt. Vt erat iuuenis primo ipso cōpara-
 tionis icerto, mox electiōe cruciat⁹, abacta est a perituro prima mater, & modo sedula ministeria
 seruorū repete mutata sunt i mortis officia. Detrahunt tremētib⁹ velamēta mēbris, & vt grassa-
 turas manus totū corpus admitteret, nudat miserabilis ac defēda macies. Toto deinde tēdit tho-
 ro, & ad imobilē rigidāq; patientiā per omīa lectuli spatia duraturus exponit. Accipit carnifex ille
 telū, nō quo dextera statim totū vulnus imprimeret, sed qd̄ leuiter paulatimq; descendens, animā

Nota

Quem. pro utru

Explicare

Incerto. i. incertitudi-
neAbacta. i. abducta
ablegata.

in cōsilio mortis ac vitē librato dolore suspēderet. Hæc exhortatio, hoc fuit pituri iuuenis alloqūi
 Fortiter dura, patiēter admitte, sanabis ff. Nō est q̄ exaieris metu, dolore deficias. Caue viscera ex
 clamatōe ne lasses, āhelitu gemituq; cōcutias, ne remediū peat alienū. Passus ē miser discurrētē p̄
 oīa referat pectoris iprobū vagē artis errorē. Cōtētū fuisse medicū toto hoīe discētē priō putatis
 aspectu: Egēta sepe vitalia, p̄tractata, deducta sūt, fecerūt manus plura q̄ ferrū. Stat iuxta medicū
 p̄ apris viscerib⁹ inhiās, stillatē aīe sedē cruētis manib⁹ agitātē ne festinet hortat, iubet alti⁹ dilia-
 gētiusq; scrutari, iterroga, dubitat, cōtēdit, affirmat, & accipit de filii morte rōnē. At mulier ife-
 lix clusis aduoluta forib⁹, cruētūq; secretū toto corpe effringēs, velut sup busta, rumulosq; clama-
 bat. Audi miserrime iuuenis, si qs̄ adhuc tibi supest sensus, exaudi, nō pmisit hoc m̄, crede orbita-
 ti meę, crede lachrymis, nec ff hac veller rōne sanari. Inter hæc reficiebat miser haustib⁹, detine-
 bat allogis, cōpriebat residu⁹ cruor, cludebant apta vitalia. Nemo vnq̄ tā noua prulit cōmēta sa-
 uitia, tāq̄ sanaret, occisus ē. Ite nūc, & q̄rite an potuerit medico sanate viuere, q̄ tādū vixit dū oc-
 cidit. Vos tūc putatis illi⁹ tātū lāguoris medicū q̄sisse causas, q̄siuit q̄qd nesciebat, & vsus occa-
 sione rarissima, i oīm voluit p̄ficere nouitatē. Dii imortales quātū ifelix iuuenis aīe, quātū sāgui-
 nis, quātū habuit ex vita, q̄ prulit ordinē lōgissimā curationis. Vix agre misero licuit mori, vix a
 cruciatib⁹ suis aīa dimissa est. Inuētū putatis eē lāguorē? Inuētū est illū potuisse sanari. Agedū cō-
 mēto tuo senex sup⁹ exulta, habes qd̄ liberis, qd̄ pentib⁹, qd̄ iputare sclo possis, fecisti medicū p̄-
 cida meliorē. Libet mehercule itueri par illd̄, agrū videtis hoīem q̄lē nō salutare medētū man⁹,
 nō ars iuēta p̄ vita, sed diri feratū rabidūq; morsus, & aīaliū fames satiata destituit, hinc aliū i no-
 uas vires recēsq; robur reddito vigore surgētē. Vultis scire iudices vñ venerit tāta diuersitas? Il-
 lū pater curauit, hūc m̄. Quātū, inq̄, misera prulit laborē dū tā magnā foueo tristitiā. Nō fuit mi-
 hi rixa cū morbis, nec cū repugnātis valetudinis rigore cōtētio, tot⁹ i lachrymas m̄coratēq; reso-
 lut⁹ oderat lucē, respuebat cibos, fastidiebat haustus, & vitā p̄cidii pudore fugiebat. In oī p̄cla-
 matōe gemituq; frater, ille dieb⁹ ac noctib⁹ cogitatiōes, ille torq̄bat oculos. De qb⁹ tu agris ipo-
 rētissima medicina mērita es? Nō fuit, nō fuit solo lāguore pitur⁹, quē nō potuit nec mors fratris
 occidere. Quid igit, inq̄, miserrima fœminarū, seuisime senex ex hac recordatiōe tristissime orbi-
 tatis ad hos vult⁹, faciēq; cōuerteris? Sine dubio fili⁹ ē & post grauissimas denūciatiōes redditus
 vitē. Sed ignoscat natura, pietas, nō ē solatiū matri vn⁹ ex geminis. Felicior ille dolor est, q̄ trāsgī
 saltē cū oculis p̄t, renouat, accēdit, & i his vultib⁹ illū cotidie purat videre p̄tē. Sed & ipse gau-
 dio reddite vitā latitiāq; nō fruit, nec se credere p̄t charitate platū, quē medic⁹ elegit. Sērie ife-
 lix cui⁹ orbitatis vnic⁹ sit, qb⁹ lachrymis p̄fūdāt oscula, q̄ magnis p̄fūdūsq; suspiriis cōcutiat am-
 plexus. Misera verēcūdia sanitatis igratā, p̄ciū sibi videt fratris occisi. Conuertit hoc loco iudices
 mulier ifelix, & velut ad quādā p̄sentia amissi iuuenis, siue inq̄, tādē securitate mortis explicit⁹, i
 aliquo sedis aterne pudore regescis, siue exclusus ac vag⁹, & iter fabulosa supplicia metuēdus ad
 huc laceratiōe, p̄ stupētes horrētēq; manes vmbra discurris, audi miserrime matris iniquissimā cō-
 ploratiōē. Nō qd̄ licuit mihi i illd̄ cubiculū cōditoriū tuæ mortis irrūpe, nec supra charissima
 mēbra p̄strata meis vulnera tua tegere viscerib⁹, qd̄ solū tū potui, corp⁹ qd̄ medic⁹, qd̄ reliq̄rat
 pater, hoc sinu misera collegi, ac vacuū pectus frigidis abiectisq; viscerib⁹ rursus ipleui, sp̄atos ar-
 tus amplexibus iunxi, mēbra diducta cōposui, & de tristi terribiliq; facie tandē agrī cadauer imita-
 ta sum. Hoc est tū qd̄ de tristissima orbitate p̄cipue ferre non possum, p̄pter fratrem videris occi-
 sus, nec tamen vnq̄ constare poterit, an tu sanaueris fratrem.

GLADIATOR.

ARGUMENTVM DECLAMATIONIS. IX.

ABDICARE & recusare liceat. Paupis & diuitis inimicorū filii iuuenes amici erāt. Fili⁹ diu-
 tis, cū in piratas incidisset scripsit patri de redēptione. Illo morāte p̄fectus paupis filius, cū amī
 cū apud piratas nō inuenisset, qā lanista venierat, puenit in ciuitatē in qua mun⁹ parabat sub-
 tēpus ipm, quo pugnat⁹ erat diuitis fili⁹. Pactus est cū munerario paup̄ adolescēs, vt vicariis
 operis redimeret amicū. Petiitq; vt si egeret paup̄ pater, alimenta ei p̄staret. Ipse in pugna occi-
 sus est. Diuitis filius reuersus egentē inuenit paup̄rem, palam cœpit alere. Abdicatur.

PRO FILIO CONTRA PATREM.

Eminē vnq̄ Iudices itra tā breue ætatis suæ sp̄atiū plura terra marisq; p̄fessum,
 q̄ quæ p̄xima pegrinatiōe vel tuli, vel timui, vel vidi, facilis vt opinor fides est, cū
 ex oibus quos nouim⁹ mortalib⁹ vn⁹ noiari me inferior possit, quē infelicē ego
 feci. Tū in hac quoq; oīa excogitātis in me fortunæ violētia cōfiteor nunq̄ hūc

Vitalia

Ite nūc & quæ
vite & c

Impotentissima

Laceratione

Comploratione

Irrūpere cubicu-
lum

Munerario

me cōcepisse animo metū, ne post redēptū per alienas manus filiū displiceret patri meo misericordia. Illas verebar magis iam nō tacitas vulgi opiniones, qbus crudelitatis atq̄ sauitiē reus peragor apud plerōsq̄ sanctos & graues hoies. Nondū excusare potui q̄ redēptus sum, obicit mihi orbatu senex, & ille qui modo saluo filio etiā contra diuitē steterat, amissis in vno iuvene oibus bonis inimicā domus supplex. Licet enī totas aduocemus in odia fortunē vires, & egentē vnū senē vni uersa gratiā mole calcemus, cōfittendū est tñ, plus amici nocuimus q̄ inimici. Quin ipsa progatae cotidiana stipe infelicis aīa videt quodāmodo maligna clemētia. Qd enī beneficiū est efficere vt viuat orbus? Vnū tñ vel grauius crimē infelix hęc abdicatiōis meę fortuna defendit, q̄ vix ad sustinendū spiritū sufficientes cibos, prorsus tantū mortis ipedimēta, auara manu dederim. Puto iā ignoscetis oēs, si plus p̄stare nō potui inuito patre. Qz̄ iudices oborit aīo meo nōnūq̄ & illa suspirio, q̄ patrē nō alimēta vni feni parce viuere assueto, nec liberaliter data, nec diu dāda, in offensa mea cōpulerint. Quātulū est enī facultatibus diuitis, qd sub patre sane tenaci filio familia: su perest? Ac si foret maius forte momentū, quis tñ parens tā dūrus est, vt p̄pter aliquā impēsam carere filio velit, q̄ ipse celat? sit, q̄ nō suę misericordiā pauperē cōmiserim, nō rogauerim p̄sertim qui q̄qd vnū petii a patre exorauī? Sed neq̄ hac vltimo fulmine castigari meruit in differēdis p̄ cibos verecūda cūctatio. Qui dū tēpus oportunū, faciles adit, hilariorē aīm capto, interim volui supesse cui ignosceret. Neq̄ inficior tñ fuisse me lēriorē q̄ oportuit, tametsi hoc p̄cipue habere vī deor p̄fis simile. Sed si vlla emēdatio p̄nitētia est, hic in publico vobis adhibitis rogabo. Nō ego aēs alienū luxuria cōtraxi, nec p̄fus in vitia fortuna nostra male vsus sum. Redēptionis meę p̄ciū debeo. Si ipetro, intelligā verū esse qd qdā opinant, ambitiosum patrē publicare voluisse domus suā misericordiā, ne viderentur paupes tātū vitā inimicis suis dedisse. Si p̄seuerat vt porrectos egētī cibos mea fame repēdat, & expulsū oibus bonis filium similem faciat inimico, vereor ne iniquis astimatoribus inexplabilis illi & sepe rephēsi odii culpa videat penes patrē, q̄ tā facile irascit. Verū enī si placet fortunē magis morib⁹ dissidere, q̄ suis, nā & paupertatis est p̄p̄riū, quādo alia deficiūt, exercere libertatē, & dū cōtēptus fama vitā, potētiōres vel ambitiose offendere, & nacta bonā cōsciētā magna fortuna indignius imparē aduersariū patit. Ergo cōseruit vt solet casus duratura lōgius a paruis iniitiis odia, dū cōtumeliā humilitas facil⁹ intelligit, dignitas graui⁹. Neq̄ vlla fuit emulatio (q̄ enī esse inter ipares pōt!) sed fato quodā similis ex diuersis causis cōtentio. Hic itascēdo prinax erat, ille incēdēdo cōtumax. Qz̄ nisi vltimā exprimere cōfessionē victi vtiq̄ placuisset, multa iā pridē signa dederāt veniā, sinēq̄ pugne petētis. Nā quo prinuisse credimus, q̄ paup̄ adolecēs relictis oibus solū me quē coleret, quē amaret, elegerat? Sine dubio a primis atatis annis iūxerat nos potētissim⁹ amor ille puerilis, dū aut nulla erāt iter parētis odia, aut a nobis nō intelligebant. Post ductas tñ domos p̄seuerauit, imo ipēsius laborauit. Et si qd mihi in eo satis p̄spectū est, nihil horū fecit iūto p̄se. Quātū itelligere potui, paup̄ sine dubio pudore cedēdi ne dā nasse causam suam videret, simul q̄ nulla ipsi dabat gratiā via, stare visus in suscepto circuitu, tñ quosdā molliores tētauit adit, & dū firma tādē pax ip̄eraret, filiū nobis obsidē dedit. Ac ne me⁹ qdē offendi visus est p̄se, certe nūq̄ rephēdit, nūq̄ phibuit, nec clam feci, nec cōtumacē aduers⁹ partris ip̄eria vnū fuisse me vel ipse rerū declarat ordo. Nā quis infestū larronib⁹ mare iustus itraui, neq̄ dissimulauerī magnas fuisse causas p̄si, cur hoc mihi iparet, qd ipse facere nō potuerat, ego & si nesciebā nō interrogauī, satis plena ratio fuit patrē velle. Felix nauigārium cōditio, q̄ p̄cellas modo & seuos tēp̄statis incursus, & albētes fluctib⁹ scopulos, aliaq̄ p̄picula tātū maris p̄ulerunt, ego miser naufragis inuideo, capt⁹ barbaris manib⁹, nec tā nexu catenarū vinctus, q̄ pōdere, in un datū carcerē tuli, & vincula macie laxauī. Quis nō ignoscet oib⁹, q̄ post hoc exēplū nauigare tēmuissent? Ergo qua vna spē misera trahebat aīa, lras de redēptione scripsi patri (testor deos) solū. Quid enī sentire viderer de parētis affectu, si hoc icolumi redēptionē ab alio petiuissem? Nā qd vnū mihi scdm patrē fortuna videbat parasse p̄sidū, hoc sperare in illa sorte nō poterā. Quid at tēnebat amico scribere, quē sciebā nō habere vnū redimeret? Nunq̄ ne mihi dabit liberū tēpus conquerēdi apud patrē de amicis suis, q̄ p̄fiscisci volentē retinere tētarūt, q̄ pię festinationi attulerunt moras? Profectus esset tñ vel inuitis oibus (qs enī non hoc p̄staret filio pater!) nisi q̄ interi amic⁹ antecessit. Illū non pericula maris, non infesti latronibus sinus, nō vicinū meā fortunā documētū phibuit. Minus hęc miror de amico, illud est qd p̄sart nullis bñficiis possit, p̄fisciscētē nō retinuit pater. Immo si qd in subsidia vitē seposuerat parca frugalitas, id oē in impēsam itineris cōtraxit & contulit. Infelicissimē senex, sic egere cepisti. Dicā nūc ego per quos iuuenis p̄stātissimus nauigauerit fluctus, quos accesserit scopulos, quantos lustrauerit sinus! Faciliōra ista putāt q̄ nunq̄

Oboritur animo meo
& illa suspitio

Paupertatis p̄p̄riū

Secundū .i. post

Subsidia vitæ

nauigauerit. In oīa p̄ceps, sine respectu sui, quē iam tū apparebat vitē nō parcere, adiit, exploratiē & tamen ille quoq̄ q̄ tātopere festinabat, sero puenit. Audite audite iudices nouā captiui q̄relam, iam miser apud piratas nō erā. Alebat deuorū corpus grauior oī fame sagina, & inter debita noxā mācipiā cōtēptissimus tyro gladiator, vt nouissime p̄derē calamitatis meæ innocentia discēbā cotidie scelus. Hęc tñ oīa sustinui, tuli: adeo difficile est etiam sua causa mori. Et iam dies aderat, iamq̄ ad spectaculū supplicii nostri populus cōuenerat, iā ostērata p̄ arenā piturorū corpora mortis suę pōpā duxerāt, sedebat sanguine nostro fauotabilis dñs, cū me, cuius, vt interiecto mari, non fortunā quisq̄ nosse, nō natales, nō parre poterat, vna tñ res faceret apud quosdā miserabilē, q̄ vīdebat inique cōparatus. Certa enī arenē destinabat victima, nemo munerario vilis steterat. Fremebāt vbiq̄ oīa apparatu mortis, hic ferrū acuebat, ille accēdebat ignib⁹ lamīnas, hinc virgē, inde flagella afferebant, oēs piratas putares. Sonabāt clangore ferali tubē, illatiscq̄ libitine thoris ducebāt funus ante mortē. Vbiq̄ vulnera, gemitus, cruor, totū in oculis periculū. Si qd est in me abdicatiōe dignū iudices, vnū crimē agnosco, q̄ in hac amicū meū misi. Est quidē felicibus difficilis miserarū vera astimatio, figurare tñ potestis q̄ tūc animus mihi, q̄ cogitatio fuerit. Nāq̄ & natura redit in extremis tristis p̄teritē voluptatis recordatio, & mihi cum generis cōsciētia, cū fortunę cōsciūs aliqñ fulgor, cū liberales artes, cū oīa quondā honestiora munerario meo, domus, familia, amici, ceteraq̄ nunq̄ vidēda in vltima mortis expectatione succurrerēt tenenti seruilis arma, & ignominiosa morte perituro, tñ (si vlla miseris est fides) qd horū oīm ignari agerent p̄p̄inqui, nihil prius de fortuna mea suspicātes, q̄ qd scripserā, illud tñ grauiissimū, q̄ patrē q̄ tandiū nō veniret, captū putabā. Ergo tota cogitatione intētus in mortē, expectabā cruentū illū cōfectorē. Quis enī dubitet qd futurū fuerit si ego pugnasset? Ille quoq̄ occisus est q̄ inter nos vt apparet fortior fuit. His cogitationibus attonito, & in mortē iam pene demerso, inopinata subito amici mei species effulsit. Obstupui, totūq̄ corpus p̄currit frigidus pauor, neq̄ alter q̄ si vana obiceret oculis imago, mēte captus steti. Vbi primū lux rediit, laxatūq̄ est iter voci. Quid tu inquā, quo casu p̄uenisti huc miser? Nunq̄ & te vēdidere piratē? At ille cōplexus ceruices meas, effusus in p̄c̄t⁹ meum lachrymis solutus, intercepto p̄pe iam spiritu, sero, iam trepidate me, primā vocē, & diu solā edidit, satis vixi. Vt vero causas itineris reddidit, & venisse se ad redimēdū indicauit, & vnū in quā tibi pecunia: nisi redistis in gratiā, & te pater me⁹ misit. Audite gētes, audite pplī, nō solita iudiciū nostrū corona circūstet, sed si patit natura rerū, tot⁹ ad cognitionē talis exēpli orbis circūstuar. Tacete priora secula, in qb⁹ tñ a primordio gnīs hūani paucissima amicitia: paria admirabiliora fecerat lōga t̄p̄ibus n̄fis fides iterepta, q̄qd historia tradiderūt, carmina finxerūt, fabulæ adiecerūt, sub hac cōp̄atiōe taceāt. Quis crederet (si dubitari posset) iūt duos amicos, q̄rū alter imū nē malorū oīm fortūa fecerat, alter p̄piratis ac laniste tradiderat, meliorē cōditionē fuisse captiui? Si diues eēm, q̄t pecuniā p̄ te attulisset, qd vnū paup̄ib⁹ p̄sidū ē, man⁹ habeo, has piratis daturū fui, has p̄ te ī pugnā vicarias dabo. Ignosce p̄se, q̄ nimia cōtēptō affect⁹ pene tibi orbitatis vuln⁹ ī p̄seri. Testor deos nō p̄ me stetitisse q̄ viuo. Neq̄ enī ita me efferrat lud⁹, aut ī tm̄ durauerat aīm cædis lōga meditatio, vt eum amicū velle occidi, qui p̄ me mori poterat. Vidicabā mihi fortunā meā, & adhuc necessitatis gladiator depugnare etiā volebā, neq̄ vllis p̄cib⁹ poteram euinci, q̄q̄ se nō supfuturū aliq̄ minabat, idq̄ vnū affirmabat itereffe, vtrū vicariū mallē habere mortis, an comitē. Non vici. Quid igit̄ actū sūt q̄ritis? Duxit me ad munerariū iudices. Quas ego illius p̄ces, q̄ prinaces lachrymas, q̄ miserabilē obstationē vidi? Nemo vnq̄ sic rogauit missionē. Trāstertur in illū detracta corpori meo arma, & male aptatis insignib⁹ festinatū par p̄ducit. Quid me ad mortis supremarū amici mei precū, quibus hęc alimenta caro empra inopi patris senectuti petita: adiutoriū hoc ad causam putatis? Me pudet q̄ rogatus sum. Per hęc, inquit, mihi lucem vltimā, per norissimam amoris nostri fidem, non sinas mendicare parentem meū. Sustineas, adiuues, p̄stes affectū, si mereor, tu sis illi vicarius meus. Nec plura dicendū tēpus fuit, iamq̄ suprema p̄ galeam dederam oscula, digressiscq̄ in diuersum ministris permittus mars erat. O q̄ sollicitus spectauī, q̄ attonita mente, q̄ simili corporis motu. Quoties ad infestū mucronē quasi ipse peterer, me sum misi? Quoties ad conatus erectus sum! O misera cogitatio, o crudelis natura met⁹, merito tu amice pugnare maluisti. Facinus indignū, illum animū, illum ardorem non contigisse castris, nō bellis certaminibus, vbi vera virtus nulla pugnandi lege p̄m̄ium scribitur. Qua vi p̄lium inuaserat, iratus etiā nūc tanq̄ aduersario meo, ad omnes impetus excipiebat callide veterani gladiatoris astu, onthesconatus contra se erant. Nec difficile tñ sub illo p̄ferrim auctoramento habuisset missionē, sed noluit gladiator viuere. Igit̄ iam nudū corp⁹ vulnerib⁹ offerēs, vt totā p̄pe meā

Mente capt⁹

Euinci

Auctoramento

cedē semel solueret. stās pīit, cui in patria, in domo, ster ppinguos, securo cōsenescere quo, cui trā
quillā sine rephēsiōe agere vitā, iacet cōfectus vulnerib⁹, & p̄rio iuuetē flore fraudat⁹ p̄it miser fa
to meo. At ego q̄ debebar illi fortunē, quē mors sibi destinauerat. emissus ludo nocētior, q̄ vedit⁹,
etiā viatico illi⁹ infelicis reuertor. Placeam⁹ licet nobis fortuna n̄ra p̄f. paupi soluedo nō sum⁹. Si
qua est fides iudices, pudet me cōtra idicare mea b̄nficia, nec videor vobis rationē posse reddere,
q̄ mihi tā parū obiciat. Redēptoris mei p̄f in p̄cū meū orbo, egētī, qd p̄stiti: Qd pirata capto, qd
lanista gladiatori, exiguā stipē, & cibos semp p̄tedos. Quātulū enī dari poterat, qd nō sentiret d̄ns
tā curiosus! De hac re cōsedistis, hoc cōcitauit istā iudicii scenam, panis datus medico, & dilatata
hac ipotētia n̄ra opiniōe videbamur amicos ferro occidere, inimicos fame. Cōputem⁹ totā istā
meā luxuriē ip̄esam, audite sūmā, & miramini si hos sumptus ne diuitiā qdē sustinēt. Tāri cōstat
patri captiuitas mea, cū tā caro redēptor sim. Quo tādē patereris aīo, si delicatus adolescēs p̄fer
rim splēdidis opibus, vel ex t̄rate mores, vel ex fortuna traxissem, & rēp̄stia conuiuiā, & puigiles
ludos aduocata sodaliū turba, solut⁹ atq; affluēs agerē, tātūq; ip̄ederē quātū nō posset te ignorā
te cōsumi, q̄ tū ipsa boni patres libētē ānis remiserūt, cū abdicatiōe dignū putes, & vltio patriā
potestatis fulmine coercedū, quare medico seni porrexerī, vt parciissime dicā, qd illi fili⁹ misit: Non
redēpta meretrix, nō egestū cōiuiis scenus, nō lenonū parasitorūq; cara adulatio ī crimen venit,
cibaria senis n̄p̄e vni⁹ atate ac malis cōfecti. Hoc diuitias tuas cōcutit, hoc fundatā paternis aui
tisq; opib⁹ domū exhaurit. Si tā auar⁹ es, cōputa, adhuc de alieno vixi. At hęc fortasse q̄ circūstat
iudiciū corona, & oīs ignara causē turba, magnū nescio qd & portēro simile crimen expectat. Ab
dicas me p̄f tā cito! Modo tibi ex illa funesta p̄grinatioē ī sperat⁹ reuertor, vñ vt venirē vix opta
re potuisti. Nulla adhuc p̄ reditu meo soluta sunt vota, nō p̄cussē diis immortalib⁹ hostia, redēpro
ri certe gratiā nō retulim⁹. At ego expectabā, vt desiderio scēsus affect⁹ vix posset expleri, vt post
infaultā p̄fectionē velut obiurgat⁹ tāto piculo, nūq; me post hoc saltē p̄gre dimitteres. Vix salu
tatis larib⁹ expellor, & apd̄ plerōsq; dubitari p̄t, an admissus sim. An hoc agis ne qd tibi p̄stitisse
videat q̄ me redemit! Sēuus enī credo & īpius, & (qd maximū oīm vitiorū signū est) īgrat⁹ b̄n
ficia patris nō aestimo. Fortasse cui vitā debēā nescio, nulla est apd̄ aīm meū memoria meritorū. Mī
serū me q̄ nō possum tantū soluere quātū accepi. Qd̄ causas abdicatiōis pater altius repetit, &
vltia peregrinationē meam inquirīt, idq; ratione duplici. Primū vt reū, q̄a premere atrocitas cri
minū nō p̄t, turba cōfundat: deinde vt grauius videat iudiciū patris, cū is dānet q̄ solet igno
scere. Cur, inquit, cum ego inimicū habere pauperē, tu amicū filium eius habuisti! Volo iudices
omissa omni cōtentione scilicet sic agere, peccauī, veniā peto, & errare hoīs est, & ignoscere p̄fis.
Duxit me similis aras, euicerunt officia, cepit fides, amantem odisse non potui. Nihilominus sa
tis abundeq; p̄naratū est, & si pietatē tuā bene noui, plus q̄ velles datum est. Quātūlibet pecca
uerim, qd amplius iratissimus dominus exigeret! Ludo tibi iatiffeci. Nullū ne cladibus meis finē
dari placet! Parū est q̄ insanos pertuli fluctus, & sauis rēp̄statibus cōmissus, arbitrio ventorū p̄
p̄di. Parū est q̄ in nefarias latronū manus p̄da pueni, & (q̄ vltima malorū etiā seruoq; cōditio est)
sine exceptione venalis. Inde me si voluisset, emere potuit inimicus. Parum est q̄ me diu piratē in
carcere retentum, quia redemptorē illis diuitē promiserā patrem, in ludum vendiderunt tanq̄ de
cepti, q̄ cotidiana pugnā meditatione tādiu mori didici, q̄ cōpositus, armatus, inductus perierā
si melior amicus fuisset, nisi me noua velut in portu adoprata tempestas, paternis laribus extor
rem, & necessari quōq; victus inopē, circū ad alienas mitteret domos. Pudet enumerare calamita
tū mearū gradus, piraram, lanistā, patrē. Atqui pars ista criminis iudices mei non defendi meruit
sed laudari. Neq; enim reperio quid in rebus humanis exegerit natura p̄stantius amicitia, qd
concordia cōtra fortunā maius auxiliū. Nam primū p̄ter cetera animalia induit nostris p̄toris
bus quandā societatē, quā mutuo gaudere cōgressu, cōtrahere populos, cōdere vrbes edocuit, &
cū mentibus n̄stris varios imposuerit motus, nullū profecto meliorē beneuolētia tribuit affectū.
Quid enī foret humano genere felici⁹, si cēs esse possent amici! Non bella, seditiones, latrocinia, li
tes, ceteraq; mala, quā hoībus ex seipsis nata sunt, fortunā accessissent. Id quia nimīū deo vifum
est, at certe honestis conuenire mentibus, fidem colere, amoris gratiā referre, omnibus tēporibus,
oībus gentibus p̄cipuum & quodammodo sacrū fuit. Neq; enim nisi optimis mentibus contin
git, vt aut sic amare sciant, aut sic amari mereant. Hoc ego crimen expauescā! Scires quantopere
gloriarer pater, si cum amico meo ego redissem. Nisi forte similitudine flagitiorum ductus, turpi
me cōiunxerā iuueni, q̄ vitā sine dubio nomē amicitie nō accipit, ita tū ad paria ducēte natura vi
tia cōuenerāt, Obiice mihi amicū, & habes maledicēdi materiā, gladiator fuit. Quare amic⁹ illius

Destinauerat

Paupi soluedo nō sumus

Hoc concitauit istā iudicij scenā

Nempe

Maximū omniū vitiorū signum est ingratiō

Euicerūt officia

Amicitie laus

Edocuit

Turpis uita amicitie nomē nō meretur

st. maxime omniū mortales esse

Legd Fo. XXIII.

fuiti! Ita opinor, p̄mitet. Effert te lōg⁹ dolor, & nimia cōcitā⁹ ira quo p̄grediare nō respicis. Nō
sentis p̄ hoc te mihi obicere q̄ viuā: Quisq; de illa amicitia q̄ri p̄t p̄ter pauperē! At ego inimicū
cū habebā illi⁹ p̄rem. Decuerat qdē simultates, q̄s maximū oīm mortalitū cē voluere sapiētes, in his
desinere in q̄b⁹ nacerent. Nā sic quoq; imodicas serit discordiarū fortuna causas, etiāsi nō haxer
ditaria subeam⁹ odia, ac diuti⁹ inimicitie maneat q̄ inimici. Tū si qd aduersus te ip̄e cōmisit ado
lescēs, sit hostis & me⁹. Si īnoxī⁹, & oī vacās culpa charitatē mereri cupit, si nulli⁹ me amici filius
validi⁹ amat, q̄ tādē vis p̄ respuā, & iratas obiciā man⁹: Tu quoq; nō odisses pauperē, si te ama
ret. Inserit se, & b̄nficiis certat. Noras adolescētē oīa vltro p̄stantē, & sic me amabat, quīs tu esses
inimic⁹ p̄f. Adiice, si tāta in adolescētē insoles fuit, quātā nulla vnq; cognouere sc̄la, si fides antiq;f
sima, & cū deoq; coetu p̄mixtis laudita t̄pibus, si me semp habuit chariorē spiritu suo, etiā ne despi
ciēda mihi rarissimi boni occasio fuit! At ego p̄petuā quādā mihi gl̄iam reor, q̄ ille cōlestis ani
mus me potissimū quē amaret elegerit, ego sim p̄bat⁹ tāto iudice. Me quoq; igit feret fama p̄gen
tes, & amici laudib⁹ illustrior viuā. Credet aliq; idē me p̄ illo fuisse facturū. Cur cū inimici nos esa
semus, vos amici fuistis! Aliud hoc loco crimē agnosco. Peccauim⁹ enī fateor, peccauim⁹, q̄ cū amī
ci essemus, vos inimici fuistis. Hac iudices diuti⁹ exēret, nisi absoluta essent ip̄o iudice p̄fe. Lonā
gū iā isti⁹ criminis t̄ps est, nūq; obicit, nūq; excaduit. Et qd̄ hoc inter nos p̄ cōuenit! nisi lōgiores
repetis offensas. Apd̄ malignos videaris me iratus nō redemisse. Sed si qd̄ aī cōmississem odio tuo
dignū potuisti me redēptū nō recipe. Manifestū est ergo te patiēte, i. e. volēte amicum mihi fuisse
iuuenē. Et sane nō solus in hac fuiti sn̄a, idē filio p̄misit & paup. Atq; si pars hęc causā, q̄ cōfessio
ne lōgi silētii absoluta, hodie in accessione criminis alteri⁹ deducit, p̄t apd̄ vos īperare veniā, fa
ciliore certe seq̄ntiū ratio est. Ille enī sane fuerit inimici fili⁹, hic iam est amici p̄f. Nec ignoro iudi
ces q̄ male ista defensio de hūano ḡne mereat, si adeo nihil est p̄ se misericordia, vt nisi vltior ali
qua necessitas pudori vim fecerit, p̄ summo crimine dānāda sit minus necessaria hūanitas. Ergo si
alienū & ignotū, tū (q̄ publica oīm mortalitū, q̄ppe sub vno parēte nature, cognatio ē) hoīem cibo
forte iuuissim, poena dignū videret seruasse periturā aiām, & ignouisse reb⁹ hūanis, & respectu cō
munis oīm sortis, velut adorato numini & stipē posuisse fortunē! Si hoc crimē est, laudetur ergo
crudelitas, nihil habeat piratis lanistisq; prudētī. Ferant sane p̄futura hūano ḡni duo exēpla itra
tā breue t̄ps, p̄pter misericordiā alter abdicat⁹, alter occisus est. Qd̄ crimen si fatendū sit, nō aīm
mihi ip̄e stixi, aut mea potestate regit affectus, in arbitrio formātis more oīm nature cōpositus,
cū crimine meo nat⁹ sum. Nā siue cōlestis prouidētia, siue irrationabilis casus, siue assignata fide
rū cursu nascētibus nobis necessitas multa varietate p̄torā n̄ra distinxit, nec minus numerosas
aīorū q̄ corporū dedit formas, sunt quorū mētes etiā nocentiū supplicia cōfundant, q̄ ad oīm san
guine palleat, ignotoq; quōq; miseris illachrymēt. Sūt cōtra q̄ ne suor qdē misereat. Mihi mite
pectus, & mollis affectus ad oīm calamitatū cōspētū tremūt. Noli me aestimare mea fortuna p̄f,
nō habeo gladiatoris aīm. Vtinā qdē mihi causa p̄mitteret sic gl̄ari, iuuenis cōcept⁹ splēdidis pa
rētib⁹, cū solū tā speciosē fortunē credere fructū posse p̄desse, & cōtra varios mortalitū casus quasi
portū benignitatis apire, cōcupiui quādā hūanitatis ciuicā gloriā, p̄iturū hoīem, siue ille naufra
gio eiectus, seu spoliat⁹ incēdio, siue exut⁹ latrocinio erat, nature patrieq; restitui. Paria tecū facio
R. P. q̄ p̄pter me vnū ciuē pdideras. Hęc me magis decet ip̄esa, q̄ vestis, q̄ argētū, q̄ vbi laus emit.
Vbi pecunia meli⁹ poni p̄t. q̄ vbi scen⁹ bonitatis extendit! Magna cōsciētia est, felicitatē meruisse
se. Ignot⁹ sane sit & alien⁹, qd̄ fuerit aī nō q̄ro, post hęc erit amicus. Et hercule quo gl̄q; plus p̄r,
quōq; latius patet ad fortunē incurfus, hoc magis cogitare debet atq; respicere, quātū in nos for
tuna regnū sit, q̄ instabili sede hūana cōsistat. Nō me aurata laq̄aria, nec radiātes marmore colū
ne, nec graues cruste tēcerint īmemorē fragilitatis, multa sepe & locupletibus accidūt, sape in imū
lumina decidūt: Ego vidi pauperē auxilia diuiti ferentē. Sed sane sup̄bius estimet miseras lōga fe
licitas, & alienū casum facile despiciat secur⁹ sui, ego quōties auxilia calamitatis petere aliq̄e vi
deo, nō possum non moueri fortuna mea. Succurrit mihi cōtinuo tēpus illud, quo ip̄se clementiā
optabā. Ignosce pater, si penitus animo meo hic insedit affectus, amare misericordiā miser ceptis.
Sed inimicus, inquit, meus est. Nam quis nos tātopere laudaret pater, si hoc amico p̄starem? Hęc
est celebrāda virt⁹, hęc animi suspiciēda moderatio, vincere irā, & inter simultates quoq; meminif
se hominis. Vt Fabio Maximo immortalē atulit laudē ereptus ex hostium manibus inimicus,
vt Tiberium Gracchū admiratā ciuitas est, Scipione in carcerem duci prohibēt, te quoq; similis
animi magnitudo memoriā dabit. Tuis enim opibus viuūt inimicus. Quicquid est istud qd̄ senex
Inops ex n̄ra domo accipit, si non irasceris, tu p̄stitisti, tibi hoc pulchrū atq; magnificū est. Nā ego

Irrationabilis
Nō min⁹ numerose animorū qm cor porū forme
Ilachrymare m serijs ignotorū
Calamitatū

Nam. Nota q̄ si
fabi⁹ ḡnificatioē maxim⁹
Tib. gracch⁹

si qd in patrem seruatoris mei cōfero, nō sum laudandus. Neq; expectaueris hoc loco pater, vt illa dicā, semp odior; honesto occasus est, & dū simulates nihil aliud hnt q̄ nocēdi cupiditatē, speciosa in meli? animi mutatio est cū exēpli honore, iūcteq; ex hostili pene cōcurso i affinitatē manus. Vñ tātū misero boni vt iimic? sit! Aspice solū egētē senē oib? p̄sidiis destitutū, nōne cōrumeliam fortunę tuę facis, si hūc odisti, & adhuc putas tua i teresse ne viuat? Nulla tibi cōrigere maior vltio pōr, q̄ si talis ē, vt illi? etiā nos misereamur. Magna mehercule iā de vetere emulo p̄na supēst, panē eripe mēdico, & grauissima p se fortuna manu pōdus ipōere. Age si pissēt, cadauer calcaisset! Fere mehercule p̄siosiores iacētēs trāseūt, & reseruati hostes, restitutēq; vrbes maiora causę exēpla sint, qd scio victis etiā gladiatores parcūt. Post orbitatē, post egestatē, qd āpli? pōt pati, nisi qd opat? Vltior ne tibi aliq̄ vltio q̄reda ē? aut aliqd rerū natura p̄i? capit? Quis nō te oim moralitū i hūanissimū putet, si hoc aduersus iimicū tuū saltē optasti? Si mehercule iexpiables odiorū cause, & cōpositis quoq; fabulis vltiores iimicitia fuissent, ausim dicere, si p̄pter illū liberos p̄di distes, accipiēda tū erat a fortuna talis satisfactio, certe ad vitādā i solētia opinione, q̄ fere i merita tā quoq; potētia carpit, ne vagaret p vrbē iuidiosus mēdic? , & calamitatis auctori criminis causas vulg? egereret odior. Nescio quō ois p laboratē fauor ē, nec vllā p̄petuā grām seruat, nisi mo desta victoria. Nostra potissimū clemētia sustineat, ne illi? alii misereat. Facilis, vt aiaduertere vos iudices, defensiōis meę cursus ē, anq̄ iicipiā hūc cām nimū bonā, hic iā consciētia trepidat, & ratio velut int̄ binos dephēsa scopulos, cū aliud obiciat, aliud defendēdū sit, hēret i dubio, cū bñficiis meis cōputare nō audeo. Cognouistis expositionē cāe, quāta q̄q; excedētē fidē adolescētis op̄mi mi merita narraueri, hęc mihi oia sine dubio ille p̄stitit. Sed qd i terest? debitor delicat? sū. Quid i hac parte defensiōis agā iudices! Dicā, referre grām bñficiis volui! Ita ne tādē aliq; mēdicare amici patrē æquo aō visur? fuit? At ille me redemit, cui nihil debui. Dicam me moueri sup̄mis amici mei p̄cib? Egregia vero cōpatio. At ille mihi p̄stitit, qd nō rogauī. Vtro me vertā? Tanq̄ honestū defendā factū, an rāq̄ necessariū? Alterū absolui facili? pōt, alterū laudari rectissimū opinor, veritatis i terest. Audi p̄, alimēta ista q̄ donata egētī putas, quātū illi cōstēt. Si accepto captiuitatis meę nūcio nullis p̄cib? adduct?, nullis eplis vocat? adolescēs ad liberādū me vīculis piratarū p̄fect? eēt qbus tū meritis p̄sarē, cū id mihi p̄stitisset qd ego tātū a p̄e sperauī! Intrate maria p̄serti tā recēti documēto timēda, & latrōes vltro q̄rere, & cū p̄ter vicarias man? nihil eēt, nauigare voto captiuitatis, q̄s posset aliq̄, q̄ parat? eēt p amico mori! Magnū hoc p se, ac sc̄o n̄o vix credibile iudicēs, illd vero oī p̄dicatōe mai?, ad redimēdū me p̄fect? ē, cū mēdicaturū patrē suū sciret. Arḡ sperare poterat futur? vt sine piculo suo redimeret̄ nihilomin? amic?, cū haberē diuitē p̄rem. Sed noluit ipm̄ itineris apparatū, & neq; p̄iret redēp̄tōis hora, p̄ceps cucurrit. Pro fidē deū hoimq; quē admodū ad redēp̄tōne amici festinat, etiā cui? p̄ lēt? est. Terētū, quē i ter ceteros captiuos sc̄do Punico bello Scipio African? vinculis exoluerat, mēoria tradidit maiores isigne recepta libertatis pileo testantē, in triūpho ducis esse cōspectū. Et ille qdē maioris momēti accessio publicā sen terat felicitatē, priuatim tū debere se putauit victorię bñficiū. Quid me facere cōuenit, q̄ p maria latrociniis infesta sol? petir? sum, q̄ lucē, libertatē, deniq; q̄qd p̄i debeo, nō ignar?, vt prio natalis horę tpe, sed vidēs, sentiēsq; acceperim, nec solū donat? his bonis, sed sūmis piculis liberat? sum! Nōne me ex amici fide natū, & tenaciorib? bñficioꝝ vinculis fatear esse cōstrictū? Miserrime, amici fidelissime ingrātū me moriendo fecisti. Et quantulū est qd adhuc loquor de mea infelicitate, de piratis! Leuis est ista fortuna, hęc etiam nunc recepit morā, solēt expectare latrones redemptorem. In ludo sui, qua p̄na nulla vltiorē scelera nouerūt, cuius ad comparationem ergastulum leue est. Hoc si scisses pater, affirmit, p̄mitto, cuius pietatis es, nemo te antecessisset. Illa certum habeo expectas vt dicam, morabar inter sacrilegos, incendiarios, & q̄ gladiatoribus vna laus est, homicidas inclusos turpiori custodia, & sordido cellarū situ, iāq; in eā venerā fortunā, vt me victum recipe nō posses, victorē nolles. Aderat hora supplicii mei, qua nūq; morādū, iam p̄bēdus erat iugulus, & fundenda vita cū sanguine. Neq; enī dubitare de euentu licet, exemplar fati mei vidi. Si me ab his imminentibus malis pecunia redemisset, beneficiū tū potius dicere magis estimandum esse q̄ precium. Sed apud malignos i terptes posset videri vel spem secut? aliquā venturi t̄pis, vel presentis voluptatem. Hoc admirabile, & vni tantū pietati referēdum est, dedit bñficiū qd nūq; reciperet, & cum amicum quem redimebat habiturus non esset, nihil aliud emit q̄ honestā morēis cōsciētia. Transiit ergo in se fortunā meā, subiitq; nō solū fortiter, sed etiā libētē id, qd mihi miserum purabat. Res dictu incredibilis, gladiator dimissus, redemptor occisus est. Recepit p̄ctore aduerso ferrū, & quasi quā emittebat aīam, in meū pectus trāsfunderet, & hoc vno tristis oc

cidit, q̄ ampli? amicū visur? nō erat. Eant nūc ātiquarū cōditores fabularū poetę, & se ad exhortā dā amicitie fidē magna qdā cōposuisse carminib? putēt, si dixerint aliquos p maria, terrasq; aspiciēte fortunā amicorū tātū secutos, aut principē Gracię virū in vltionē interfecti amici inauspicata bella gessisse. Nā int̄ fratres quoq; illa maxie admirabilis, tū alterna mors est. Vna fingit cōiūx, q̄ iā pituri vitā mariti vicaria morte sua redemit, adiūctq; miraculo fabulę, fecisse hoc eā qd nō p̄stitisset p̄. En iudicabile sc̄i dec?, & fictis mai?, vt moreret p me amic?, suū reliq; patrē, meū vicē. Et sane qd p̄fuisset festinatio p̄fis, etiā si ad redimēdū me prior forte venisset! Hoc me p̄cio ne mo ali? redemisset. Neq; vero plurimū fuit p̄stitisse mortē, nāq; i teri specioso titulo bñ vita p̄sarē, illud vero existimo graui? nomē gladiatoris accipe, subire dñm lanistā. Minus te amice laudarem si vicisses, An ille anim? rediret i cellulā, fertet saginā, magistrā, p̄sonā deniq; sceleris! Mea depugnasti causa, tua p̄isti. Hęc tū oia vltia fortunę noīa, vt mihi detraheret iduit sibi. Venit i arenam hō nec scelerat?, nec i felix, & q̄ iudices hoc audistis! Bonitate sua gladiator fact? est. Vtrā iudicēs hęc q̄ illi speciosa sunt, tā honesta cēt & mihi. Quoties ad i felicitissimū respexi senē, cui? orbitate viuo, cū cōfectū cladib?, & tātū poenę suę residuū cōsidero, verū fatēdū ē, pudet me p̄cī mei, video senē meliore sui parte p̄sepulcū, oīs etiā sp̄i sup̄stite, orbū, destitutū. Illd tū solatiū est, q̄ nisi talē amicū habuissem, hęc de te dicerent. Huic p̄i iuidiosa qdā, opinor, & q̄ bñficiū morte p̄set, crimiosa liberalitas cōtingeret egētī. Alioq; duo egētēs, & circa oim vel ignotoꝝ domos itipē roga bim? parit. Si q̄ gradis natu parēs est, miserebit̄ senis: si q̄ iuuenis fili?, miserebit̄ adolescētis. Fortasse p̄derit mēdicaturo mihi, q̄ ipse aliq̄ egētē pauperē alui. Accipe satisfactionē in q̄cūq; parte rerum naturę es amice charissime, nō excidere mihi tua mādāta, fortuna defecit, opes auferunt. Qd vnū mihi relicū est, en polliceor p̄i tuo vicarias man?. Quid vis porro faciā? Agrestia opa delicatior q̄ a fortuna nō didici, & cotidiani q̄stus ep̄is duobus egentibus non sufficit. Miserum me, si exoluere fidē voluero, fortasse mihi in ludum reuertendum est.

SEPVLCHRVM INCANTATVM.

ARGVMENTVM DECLAMATIONIS. X.

MALÆ tractationis sit actio. Quæ amissum filiū nocte videbat in somnis, idicauit marito. Ille adhibito mago icātatur sepulchrū. Mater desit videre filiū. Accusat maritū malę tractatiōis.

PRO VXORE CONTRA MARITVM.

Vāuis Iudices int̄ eos q̄ liberoꝝ mortib? destituti, cūcta vora & p̄paratas spes in senectutē aī se egeēt, id fere acerbissimū certamē cōsistatiōis oriat, vt vnus quisq; luctib? ac lachrymis suis credat accedere quādā dignitatē, si miserim? esse videat, hęc tū foemina neq; noto, neq; publico gñe miserabilis, nō ipudētē int̄ ceteras matres, q̄ aut vnicos, aut iuuenes pios filios p̄diderūt, eminare, & occupare quēdā mōerētū p̄cipatū differētia nouę calamitatis affectat, quæ sola oim supra fidē i felix i vno filio iā alterā patrē orbitatē. Priorē qdē illā vt cōem ceteris, & fato acci dētē, forti? vtrūq; tolerabat. Nā & de filio nihil aliud p̄diderat misera nisi dies, nec iā tiebat ne ille quo fruebat, mori posset. Plātib? lachrymisq; pene iprobe dixerit, parci? vtebat, nec sibi p̄mittebat dolor lugere veniētē. Nūc destituta solatio, p̄suasiōe fraudata est, dū nō putabat p̄sse quē poterat videre, eripuit i grata filio alterū titulū. Miser ille nisi tenerē, iā ad patrē veniret. Tātū misera p̄eit, ne min? p̄didisse videat, q̄ ipsa desiderat. Nō iam p̄suasiōe, nec cogitaciōib? ficta lugētis vmbra veniebat, nec agitabat icertos leuis imago sōnos, ac ne cōfusi qdē tristi cinere vult?, & i fernū fauilla caput noctib? suis obibat, sed fili? erat q̄lis aliq̄ & iuuenis, & pulcher habitu, nec aspici tā tū videriq; cōtēt?, verū si qd desiderio creditis misere, q̄ sola vidit, āplexus & oscula dabat, & tota nocte viuebat. Multū p̄didit mater si cōtingebat hoc illi, nō min? si videbat. Nūc tenebras ianes, & lōgas oculis sc̄rib? noctes, iuxta somnū mariti p̄uigil, & tātū deserta metit. Nō desiderio fict?, aut fucat? habitu, nec vt somniorū vanitate cōspicit, sed expta non totū mori hoīem, illd qd nec flāmīs vrit, nec cinerib? extinguit, nec vrnīs sepulchrisq; satis p̄mit, expectat. Nūc ista carcere obseratā aīam & repugnantē magico iuuenem cogitat ferro. Infelicissima oim mater plus aliquid est se q̄ vmbra filium putat postq̄ potuit icludi, nec sua tātūmodo p̄na p̄prioꝝ supplicio deserata consumit, tescissa orbitatē vel magis cruciat, q̄ nō licet filio venire cupienti. Nūc barbaro carmine grauem terram totis noctibus pulsar, & impositū sibi sepulchrū qd nō possit euoluere, q̄ solebat ipsos discutere inferos, vmbra mirat. Miser quē nō tantū verba clausurunt (nā forsitā p̄ illa p̄transisset) sed vincula ferrea, solidiq; nexus ad mortē reduxerunt. Quomodo tenet infelix, qui ne p̄pter hoc quidem venit, vt q̄rat? Misereor foemine, cuius inuidiā totū facin? ascribit. Maritus

Alceus

Nescio quomodo omnis
pro laborante fauor

Terentius comicus in
triumpho Scipionis
africanam ductus secu
do bello punico

Videns sentiesq;

Incendarios

Et teneat caesarq;
Dies & iuha noctes

Inquietari

sic filium inclusit, tanquam se inquietari mater ista quereret. Igitur iudices nemo miretur, si ad tam crudelē, ad tam imitē patris umbra non venit. Sciebat ubi lachrymas, ubi posset iuenire singultus, a quo magis desideraret. Namque isti ferreus pectus, & dura p̄cordia, nec sunt de orbitate sensus. Quid enim inhūanius potest inueniri truculenti potest? Inuidit matri ne filio fruere, nec hoc ideo fecit, quia videre ipse malebat, ne videtur quod adhuc & icolumē tam blanda, tanquam debita pietate p̄sequatur, ut defuncto seruetur affectus etiam sepulchri p̄fideret. Tanto magis effusa matri, & suis ac paternis vicibus occurrēs, hęc pallidior ad matris, ad vota prior, non diebus secura, non noctibus. Et ille miser intelligebat utriusque propterea ex pariter & facilius esse affectus. Itaque ab huius oculis, ab huius foeminae ceruice p̄debat. Et quia longum est officia pietate debite pietatis agitare, illo ipso languore quo filius caducū illud & fragile corpus amisit, quod p̄dite mulier & usque in exemplum, modo supra ora pallētis infelices lacerabat oculos, nunc siccata frustra vbera quod rebat, nunc sup̄stitit c̄debat uterū. Norabat hęc ille deficiēs, m̄dabatque morti suę cui periret. Vbi sunt quod cito iubet stare lachrymas, quod non placet longum agere m̄corē? Retulit umbra gratiam matri. Scio & intelligo, cum inter gemētēs cadauer iacet mediū, & cum oēs videt remississe curas, tunc sentit & intelligit, & inter suos iudicat. Moneo te orbitas, moneo effusus fleas, effusus offeras, nunquam perisse credas. Filii sui umbra cui non apparet, irascitur. Iam gelidi piger corporis sanguis oēs in morte strinxerat venas, & nutantū fulgor extremus vanescebat oculos, & iam desperatibus medicis crediderat pater, adhuc tamen sperare mater videbat, & quācūque corporis partē oculis misera tepescerat, illi videret calore reddisse clamabat. Oderat ignes, oderat rogos, reponi corpus, & seruari mēbra cupiebat. Et nunc infelicē magis matrē poenitet quod sepultus est, qui poterat reuerti. Scitis ipsi quo exegatum die labore extracta sit, quod diu filium tenuerit allabētibus flāmis. Vbi enim sperare ut postea videre contingeret, ut extra orbitatē haberet oculos? Iam magis misera querebat, ut umbra euocaret. Reliqua mater infelix, tu ad iudices referre debebas, & nisi orbitate, nisi lachrymis vox mutaret in gemitus, noctes tuas quāto melius tuo ore lugeres. Ego ut quicquid potero p̄ferā, satiare misera, satiare saltem memoria diei illius, quo exegas vnici duxim. Iam plāctus, ingratum, lachrymasque cōsumpserat, & tenebras veluti perpetuas venire gaudebat, iam fatigata p̄pinq̄uorū officia defecerat, iam plāgorē familię aliquid sopor vicerat. Rogo ne quod tam cōtumuliosus sit in matrē, ut p̄ quietē cōtigit filium dicat. Vbi miserere tunc, vbi somnus? Nihil de te marite, nihil quodror. Satis magnas dedisses p̄enas, si toris noctibus mecum flere voluisses utique non quēadmodū tenues rerū imagines solēt cogitationibus accipere corpus, cum vane absentis animo cogitationes fingunt, sed ipsum filium, qualis blāditissim⁹ erat, & si dimittat videbo. Subito autem me deductis cōstitit tenebris, non ille pallēs, nec acerbo languore cōsumpt⁹, nec qualis super rogos videbat & flāmas, sed viridis, & sane pulcher habitu. Nescio ubi totā reliquerat mortē, non igne torridę comę, nec fauilla funebri nigra facies, nec vix bene cinere cōposito umbrę recentis igneus squallor. Proclamaret mater infelix etiā si talē videre desisset. Primo tantū stetit, & se p̄mi sit agnosci. Ego tunc plurimū stupui, non ausa oscula dare, non iungere apex, infelix primā p̄didi noctē, dum timeo ne fugeret. Hęc tu marite p̄suasione putas, & vanū autem mei lugētis errorē? Quicquid est in filio plus apud matrē sit cum desinit. Vis denique scire quod uxori tuę detraxeris? ex defuncto filio non habet aliud quod speret. Iam nox altera aderat, & primis statim tenebris p̄sto filius erat, non ille ut pridie p̄cul, & tantū vidēdus, sed audacius & propius, & ad matris manus tanquam corpus accessdens. Nec iam nisi cum luce certa, fugatisque sideribus, inuitus ille vanescebat ex oculis, multū resistēs, saepe respiciēs, & qui se p̄mitteret etiā p̄xima nocte venturū. Iam m̄cori locus non erat, mulier filium nocte videbat, die sperabat. Quid attinet singula referre? Nullis, ingratum, destituta sum tenebris, donec scelerata tacui. Satiabar oculis, satiabar amplexibus, & colloquebar, & audiebā. Misera plus perdidisti, si nemo credit. Iam cōperā tuā quoque marite crudelis agere causam, rogabāque iuuenem ut paternis oculis quoque lætus occurreret, & tibi ingrata dimidia nocte cedebam. Iam miser & ille pollicebatur, hęc me fiducia perdidit, ut confiterer. Rogo quid tam muliebre, quid tam maternū fieri potest? Gaude, inquit, marite gaude, filium fortasse nocte p̄xima videbis, illū quē crudelibus flāmis exussisti, ex quo cineres & ossa supersunt, iuuenē videbis, & forte etiā die speres. Ego certe totis noctibus mater sum, video, fruor: iam & narro. Exitū paterni affectus queritis? Filium videre timeat. Sic magis protinus nescia matrē, cuius horrido murmure, impiosisque verbis dii superi manesque torquent, excogitator iste mortis alterius aduocat, non ut exorati manes diducerent, nec ut euocata nocturnis vlulatibus vndeque umbra p̄pararet, sed tanquam parū sepulchra premerent, & tumulo rama leue p̄dus esset, filius, inquit, meus non satis perit, adhuc fulgore siderū frui & nocte nostra. Nam cum dies occidit, imponit morti suę finē, domū repetit, & maternos territat somnos. Inueni aliqua, inueni vincula verborū, sed arte tota, sed labore toto. Magna tua gloria est, si retines filium,

Vanescebat

Plangor familie

Persuasionem

Proxima nocte uenturū .i. sequente

Donec .i. quādiu

Impiosis uerbis

qui redit etiā a morte ad matrē. Noxiū sepulchro circūdat carnē. Tūc horrētibus verbis vna p̄cludit, tūc primū miser filius mors & umbra fit. Ite nunc, & putate vana fuisse matris solatia. Filium ista si cogitationibus & iam p̄suasione vidisset, adhuc videret. At quod supplicia sustinuit infelix illa statim nocte? Iam totā domū ac familiā ges p̄ria sopiuerat, & tacētib⁹ tenebris venerat t̄ps dulcissimū matri iacebat hęc isomnis ingeta, cum diceret, iam statim apparebit, iam statim veniet, nūquam tamen tardus venit. Misera me filii, p̄xia nocte iam veneras. Ecce iam medios sidera tenēt cursus, idignor, irascor, ista demū mihi fatissacies, si apud patrē fuisti. Misera me iam maligna mundus luce clarescit. Quā venies? iam redire debebas. At postquam alterā, tertiāque noctē deserta vanis questibus duxit, tū tristiora lugubria, tū squallidus magis placuere vestes, tū reperitis sanguinauere plāctibus iam cōualescētēs lacetti. Nihil est infelicis Sanguinare Questibus Sanguinauere Compefuit nisi infelicis matris, quod p̄didit aliqd in filio postquam extulit. Cū vero cōperit noctes suas iuuenis necessitatibus magis excātato pisse ferro, quātū illa p̄fixū clausūque tumulū nudis cecidit vberibus, quo fletu sepulchra p̄fudit, quo gemitu audiētē forsitā, & exire cupiētē frustra vocauit aiām. O natura crudelis, plus magis posse quam matrē. Vbi sunt quod acerbas mortiū necessitates, & ferrea iura fatore, & iunctas nec vilo m̄corore mutabiles inaniū leges querebant umbrarū? Filium tuū mulier infelix non iposire feris clusere terre, nec spissa p̄xtuā noctis caligo cōpescuit, non fabulosa vatibus palis, multūque celebrati curuato igne torrētēs, hęc p̄meabat, hęc oīa nocte trāsibat. Leuiorēque mortē suā fecerat, quod si p̄grinare & abesset. Et nunc min⁹ mali patere, si non sentiret. Ille quod non venit, iam quēdā carcerē trāsillatus a tumulto, patit veneficia vitæ. Magnę sunt ergo umbrarū catenæ, & quod volatilis vagāque imaginē, morti stringūt atque alligāt tanquam reū corpus aiām. Ferro vero ac lapidibus arcere, & ut solēt bellicę robur accipere portē, ipsam umbrā iam catenis alligare, iam claustris, non dico crudele est, portē totū miseris, utique si hęc faciat quod sensurū filium credat. Et nunc illos miserima mater in corpore putat & in mēbra descendisse mucrones. O mage seue, crudelis, o in lachrymas artifex n̄as, vellē non dedisses tam magnū expimentū. Irascimur tibi, & blādiri necesse est. Dum cludis umbrā, intelligim⁹ solū te eē quod possis euocare. Videt itaque mulier infelix a dignitatis dolore secedere, quod tam vxorias in forū querebas, & tanquam delicata matronę desideria p̄tulerit. Non enim vestes, nec aurū, nec ābitiosos quirit ornatus, cōrēta est orbitas sordibus suis. Ac ne pellicis quod dolore cōpellit, nec tacita gaudia mariti, impatentia & muliebri vanitate cōplorat. Sed nec relictū torū desertūque genialem velut cōtēpta vilitas vxoris vlcisit, alia lōge, alia de noctibus cura est. Ne timearis, quicquid dignitas est magni doloris, nihil quirit misera nisi par orbitati, nisi matrē dignum, quod publicos cōsumat oculos, quod ignotas quoque exigat lachrymas. Quanta enim a marito accepit iniuriam scire vultis? Sola mater filium perdidit, nec potest inuidiam facere morti. Ante itaque quod sciat iudices quis dolor, quisve m̄coror, quæ tanta impatentia eruperit, ut mulier aliquando dulcium oblita tenebrarum, clarum nitorem publicę lucis, & diem etiā domi inuivum, in foro interque leges notabilis & sepulchris abstracta patere, certum p̄fecto habetis non audaciā, neque impudentiā, nec vanitatē vnquam querelas habuisse miserorum. Quod verum est quicquid exclamat calamitas, nec ab infelicibus ficti temere exeunt gemitus. Mulier quæ sanguinantes ad iudices porrigit lacertos, quæ scisso laniatoque vultu, quæ liuidis profert vberibus magno dolore cogit ut hoc potius agat, quæ cineres osculet, quæ cōplectat vna. Grauis testis querele sue orbitas est. Et antequam ad genus illarū inique iniuriarū venio, cur marite, quæ ex te filium perdidit, quæ potest queri? Crudelis orbitatē feris adhuc alio dolore, tanquam parū desideria conficiant, quæ de vnico gerit, non pateris aiām vacare lachrymis suis tu, qui finū debes, qui colloquia & amplexus. Quæ misera est quæ querit, & de solatio suo non coniugis desiderii large indulget, nihil asperē, nihil cōtra voluntatē. Habet priuilegiū suum mater infelix, molles manus, & miria fomētā magnis vultibus admoueat. Quæ se adhuc secari plaga permittit in summo est. Viri forsitan quo modo fornicati est, & simul orbitas imbellē pectus inuadit, animus ille qui luctus suos seque, incipit indulgentiā sentire lachrymarū. Fidem tuam marite, cōiugi flere liceat, satiari gemitu, orbitati permittē quod diu velit flere. Odi patrē qui cum filio & ipse perdidit, putat nimis lugere matrē. Quid ergo queritur, inquit? Hoc primū, filium non quomodo debes scelerate desideras. Magno animo orbus es, loqueris fuisse mortale, & interpretaris nihil superesse post flāmmas. Flet iuxta latus & plāgit vxor, tu siccos oculos habes. Illa totis noctibus funebres exercet vlulatus, tu graues somnos, ac placidā quietem. Pater crudelis, pater imemor, quid vis tibi amplius obiciam? Ex quo perdidisti filium, nūquam sic desiderasti ut videres. Quid quod eripuisti matri solatiū, pura vanū & superuacuum? Nolo iudices, nolo corripias, scires quantū esset hoc si tantū dē doleres. Res indignior non est, quod tibi de eo postulas credi, quod non vidisti. Indulge sane vane rei, ignosce, libetē se orbitas decipit. Magnas calamitas

Sanguinare Questibus Sanguinauere Compefuit

Sanguinantes

Fidem tuam marite

res vana ratio sustinet, q̄ indulgēt mala p̄suasionib⁹ suis. Quicqd̄ ad miseros p̄tinet, crudeli⁹ eripi tur, quo min⁹ est. Clamat itaq; clamat mater ifelix, si mihi aliquā imaginē filii mei, vel paruuli, vel iam adulti, vel nouissimā iuuenis auferres, iniicerē tñ misera tāq; corpori mansi, illā similitudinē flēs tenerē, illos oculos, illā gratissimā faciē, & rit⁹ oris exp̄sitos & adūbratos artificis manu vult⁹. Sed illū pdidit, vñ imago, vñ similitudo, vñ solatiū. Fili plus hodie amisi, q̄ cū elat⁹ es. Post mortē te tuā vidi. Si mehercule notas in corpore vnici vestes subtrahere tentares, dicerē succurre solatio meo. Hęc oīa ap̄d me filii mei mēbra sūt, ego osculabor, āplectar, flebo supra. Nō est ratio fortasse. Ideo q̄qd̄ rationē vicit, affect⁹ est. Nihil est scelerati⁹ prudētī orbitate. Leuia, inq; leuia loquor. Ego fia lū meū videbā. Quānā istū fortuna, q̄ idulserat cōditio natura? Non excluderat orbitas oculos tuos. Eras iā cōsecuta mater, vt iuuenē dīe absentē putares. Maximā pdidit mors acerbitatē, si pos sis videre quē amiseris. Videre ergo tibi cōtīgebat o mulier vultū, habitū, corp⁹, īcessum. Nō cre derē nisi te pdidisse sentires. Tēpora ergo cū morte diuiseras, & sup̄stite filio fruebaris oīb⁹ tene bris. Quātū pdideris hinc aestima, hoc tibi si nō cōtīgisset, nō eras tā īproba vt optares. Aliq; (o pietas) sepult⁹ & cōditus, ceteri corporis cinis & fauilla, tñ corpus lūmebat in nocte, & ad solita viuētis mēbra reuocat⁹ p̄bebat se matris oculis, qualē nō crederes recessurū. Nec q̄ri de luce pote ramus, quantū licebat aderat. Videbas ergo mulier, ac p̄sentia fruebaris. Videbā, inq; & fruebar. Et ad quē p̄nebar, rogo, etiā si decipiebar. Sed qd̄ ego vtor testimonio tuo? Mago credo & vidisse se te filium, & nūc nō videre. At tu misera nihil crudeli⁹ ex marito timebas, q̄ ne tibi nō crederet. Nemo, inq; oculis meis fidē detrahar. Fili indulgētissime adolescēs vidi te, nec semel vidi. Certū est, fixū est, eripi nō pōt. Quaten⁹ ipi⁹ pater & hoc tibi auferre conat⁹, vt te venisse nō credā? Nec illud garrula, nec vana voce vulgavi, venire te nulli indicavi, nisi q̄ deberet optare vt hoc posses. Patri tantū tuo patri (ignoscere decepte) cōfessa sum, dū ininterrogo an te & ille vidisset. Itaq; das mulier ifelix graues nimiasq; poenas: effecit magus ne filii videres, & solū ap̄d te reliq; vt memisa ses qd̄ videbas. Totū tñ illd̄ solatiū tuū refer misera, si potes, & primū cōstere simpliciter, an so poris pōdus illud, & nesciā geris vanitas fuerit. Apud me qd̄ satis misera, satis eras mater ifelix, etiā si tale somnū pdidisses. Miserere, inq; meli⁹ de affectib⁹ meis sentias. Nō ego fatigata plācti b⁹ sensū venisse noctē, videre filii puigiles meruissis oculi, sed primū dū metuo, vmbra p̄cessit, sub to, dii boni, qd̄ ego gaudiū, quā vidi felicitatē. Cōstitit an̄ me fili⁹ me⁹ discussis tenebris, ita dimi taf aliq; n̄. Profiliū p̄tin⁹, & accessi, vult⁹, comas, ora p̄p̄xi, me⁹ erat. Q; latū se, q̄ hilarē offerebat, quō p̄suadebat mihi ne credere morti. Scelerate nescis pater, q̄ similitē viuētī filii cluseris. Circun ibāt totū corpus oculi, nō inueniebā qd̄ ignis egisset. Subinde dicebā, hūc ego extuli, hūc rogo im postui, ex hoc ego cineres & ossa collegi. Si talis est, qd̄ habeo qd̄ lugeā? Perisse filii meū hoc vno intelligebā, q̄ illū nō poterā & patri ostēdere. Cōfitebor, primē tñ nec ego credidi nocti, & tāq; via tīs irafcebar oculis, & erubescēbā misera, si qes fuisset. Ecce iterū iuuenis, ecce iam cotidie venit. Quid habeo qd̄ interp̄ter? Verū est vtiq; qd̄ semp est, Nouissime nō tanq; vmbra veniebat, sed affi debat, sed āplexus dabat. Ego sentiebā, & recipiebā. Quotiescūq; dom⁹ fuerat grato sopore p̄stra ta, aderat ille, quales hūanis se offerūt oculis pp̄titi dii, quale latissimū numen est cū se patif vide ri. Sicut oīs religio templorum, oīs religio lucorum, cū tacere mortalia, & profani procul erraue re tēdibus totis, solitudine fruī & de suis dicit̄ exire simulacris, ita iuuenis meus noctib⁹ totis age bat filii, & paterna domo, ac penatib⁹ suis fruebat placidus & mitis, & matri pp̄tius, vt numē & deus delabi sideribus, & venire de liquido puroq; aere videbatur. Quid imp̄cer sceleratissimo pa tri: vmbra p̄bare voluit. Miseremini iudices, vt hoc facinus q̄bus debetis accipiatis animis, mai⁹ parricidio, maius q̄ si filii sepulchrū fundit⁹ eruisset, & sacratos morte lapides, etiam cineres & ossa religiose gescētia fracta sparsisset vna. Aduocat homo, cuius ars est ire cōtra naturā. Qui si mul ore squalido barbarū murmur intonuit, fallere supos, audire inferos, tremere terras, vt exp̄i mētis loq̄ntis fama est, cōstitit iuxta tumulū miserrimi iuuenis mors certior. Nūc, opinor, inq; ar cana mea tenebrē adiuuate me digna, nūc oē p̄ vnū numen, & religio, quā isti irrogo, pp̄ius adeste, succurrite. Magis mihi laborandum est, q̄ cum sidera mundo reuelluntur, cum iubentur hyberni fluuioꝝ stare decursus, cū potētiorē carminis veneno victi rūpunt in mea strumēta serpētes. Cu itodiendus est iuuenis, assignādus est inferis, & densioribus trāsfuga claudēdus est tenebris. Quā to facilius opus erat si reuocaret. Mox in ipsam dicitur incubuisse p̄nus vrnā, & inter ossa, & iter cineres verba clausisse. Hoc tñ subinde respiciēs cōfitebat, repugnabat vmbra. Itaq; carminib⁹ nō satis credo, p̄figamus oē tumuli lat⁹, & multo vinciam⁹ saxa ferro. Iā hūc habet, expirauit aliq; nō videri, nō p̄gredi p̄r. An mētīar scies p̄xia nocte. Oēs mehercule pentes vtq; q̄ liberos pdidit, ite

Adumbratos vultus

In nocte

Fili indulgentissime

Quatenus

Notandū hoc pro
poetis

Barbarū murmur
intonuit

Strumenta

in istos oculos, in ista ora debent. Tu sic filii tui cluisti, tanq; nocētes ad inferos retuocari soleāt aīe, q̄ inter lāguētū familiā, & tristes p̄natiū morbos vagē errātesq; magica vanitate captant. La queo ne vitā dānat⁹ eliserat. Noxiū p̄ sua viscera exegerat ferrū. An ex cōsciētia venena p̄sump rat, nec recipiebat se, nisi carmine iclusus? Qñ domū tuā funereus & squalid⁹, qñ te terruit. Cru delissime oīm pater, de filio tuo malā vmbra fecisti. Quas nūc putas vxoris miserrime esse cogita tiones? qua materna viscera p̄suasione torq̄ri? Nūc fili⁹ me⁹ illic vñ venire cōsueuerat, iacet strict⁹, alligat⁹, ipatiēs. Querit subito terrā grauiorē, vtq; cū sentit venisse noctē, qñ vmbre feliciores di mittunt ad matres. At vero si qua iter manes colloca sunt, & esse credo, nō deest q̄ iuueni meo dia cat, q̄ vilis tuis fuit, q̄ libēter te pdiderūt. Quid illa mater, ad quā ire consueueras? has tibi cate nas, hęc vincula p̄ merito reddidit. Ita infelicissima oīm mulier, & si magus etiā recedat, hoc picli taf, ne filius se putet venisse ad iuitā. Agit iam hoc loco nobiscum marit⁹ graui⁹, alti⁹, sapiētī⁹, vt hō sine dolore. Negat vllos esse manes, cōrēdit oīa p̄rire cū corpore, nec remeare viuētes a cine re sensus, nec tā videri imagines hoīm, q̄ cogitari, & oculos luctibus credere. Qd̄ si ita est, magū ad qd̄ aduocauit. Pessimē parētū, q̄ liberos suos sepeliūt flere cōrēti, vt obiter ab rogo siccis oculis reuertant, negat ad manes, negat ad vmbas puenire qd̄ plāgas, affirmat p̄rire lachrymas, affir mat p̄rire singult⁹. O sceleratū hoīm, q̄s lugeat, & timet ne hoc p̄dat. Vana ergo sapiētes p̄sua sione frustrati, q̄ cōstare hoīs & p̄fici corporis alimētis aīe; dixerūt, corpus caducum, fragile, ter renum, vt sicca humidis, calida frigidis, resolutis alstricta pugnarent, partim aut doloribus affici, aut nouissimis annis, aut senectute dissolui. Animam vero flāmei vigoris impetum, perennitatēq; non ex nostro igne sumentē, sed quo sidera volant, & quo sacri torquent axes, inde venire vnde re rum omnū auctore parentēq; spiritū ducimus, nec interire, nec solui, nec vllō mortalitatis affici fato, sed quoties humani p̄toris carcerē effregerit, & exonerata membris mortalib⁹ leui se igne iultrauerit, petere sedes in astra, donec in alia fata seculo pugnate transmigret: deinde prioris cot poris meminisse, inde euocatos prodire manes, inde corpus & vultus & quicquid videmus accipere, occurrere suis imagines charas, aliquādo & oracula fieri, & nocturnis admonere p̄ceptis, sen tire quas mittamus inferias, & honorem percipere tumulorum. Rogo cum filius perit, nonne fati us est hoc credere? Tuā tamen, inquit, hoc quieti praestiti, ne attonitis agitata terroribus, sollicitas semper ageres, suspensalq; duceres noctes. Ita parricida cōmune facinus fecisti, & imputas q̄ filii videre desimus? Somnū enim an petebamus, & placidū soporē, crudelis, nunc inq; ta, nūc attonita mater est, nūc pdidim⁹ noctes. Vmbra ne tu filii rē formidolosam, rem plenā putasti esse terroris? Quid illa lētius faciē? qd̄ illo blandius vultu? qd̄ magis adulat oculis? qd̄ possunt videre libentius lachrymē? Non magis metuenda est vmbra filii, q̄ cadauer. Necessē est vt mors horrida fiat aliea na. Sed aliē forsitan animū imagines territant, & tūc inferi vocant, cū ignoti sunt, itaq; prudentet si tantū ad suos veniūt. Sceleratus ille, ille impius, q̄cunq; defunctū filii vidit, & meminit q̄ elat⁹ est. Terrebaris, inq; & sollicitis noctibus laborabas. Ita ne es marite crudelis? Tu cluissēs filii, etiā si ad te veniret. Nec magus, inq; inclusit vmbra, sed p̄suasioni tuē succurrit, ideoq; putas nō veni re illū quia nec ante veniebat, quia nec factū est aliqd̄ in quo auocareris. Hoc ipso incipit mater si bi gratulari. Ita nō tenet, inquit ille, non p̄mitur, nullo carmine, nullo inclusus est ferro. Remouete ergo oīa & interrogabo. Ego aut scelerata tam cito credidi, ita nō ille ad me veniret solutus & li ber? nō ad hos oculos, nō ad hos p̄peraret amplexus? Qñ enī me iuuenis ipse nisi flentē, qñ non li uidum p̄ctus & sanguinantes vidit lacertos? qñ nō erubuit matri fecisse terrorē? Arte cludis me ser, arte retinet. Quid vis carmina amplius tibi p̄stent? Effecerunt qd̄ repromiserant. Desinis crube scere iam q̄ filii nō vides? At tu cuius in leges dii superi manesq; torquent, q̄ nocturno terribilis vlulatu p̄fundū specus, & ima terrarū moues, modo seruientiū reuocator aīarū, nunc idem crude lis & inexorabilis custos, aliquando p̄ces & matris admittē. Paciscere quātilibet, totos lugentis pō sce census, non vt labores, nec vt horridū carnē exerceas, sed vt ferrū tuum refigas, vt verba tua resoluas, vt nihil feceris, dimitte tantum, & euocasti. Nihil ipse crudeliter, patri scio paruisti, sed & huius etiā lachrymis, planctibus huius indulge, consule famē tuē. Execrabile te mage facies, & in uisum, si facilius de filio exoraris vt includas. Nec tu marite, nec tu timueris, ne vlticis vmbre va nis exagitere terroribus, vllis imaginibus, huic secura dabitur quies, scit ad quā debeat venire dā missus. Iuuenis piissime, iuuenis indulgentissime, nunq; matris tuā vmbra nec manes, si modo vene ficū pondus, & terroribus oībus verba grauiora mago patiente discussseris, ad me, inquit mater in felix, ad meas noctes, ad meas lachrymas, ad illos viuētes mihi semper amplexus, miserere, prop̄ ta. Scio quid mihi nocuerit, scio quid me torserit. Fruar, & tacebo.

De anime pemitati

Refigas

Piissime

DIVES ACCVSATVS PRODITIONIS. ARGVMENTVM DECLAMATIONIS. XI.

PAVPER & dives inimici, vtrique terni liberi. Bellum incidit civitati. Dives dux creatus, profectus est in castra. Rumor ortus est ab eo perit. Processit pauper in concionem, & accusavit divitem proditoris. Absente eo populus lapidibus liberos eius occidit. Reversus dives est victor a bello. Petit ad supplicium filios pauperis. Pro se offert. Contradicit dives: Erant enim leges ut proditor morte puniret, & calumniator idem pateretur quod reus, si convictus esset.

PRO DIVITE CONTRA PAVPEREM.

Spectaveram quidem ut de inimici mei supplicium non quereat, nec me decipi posse credideram in ultione, quam mihi debeat civitas tam liberi doloris. Sed quatenus eo malorum novitate puni, ut in videlicet primus mei consulere leges ac iura velletis, quos ne quis potestesse pauperi velit, quod nec defendi potest sine gratia poene. Plus meretur pati homo, quam si ipsi creatus debet occidi. Hoc est enim iudices, quod super omnes calamitates meas ferre non possum, videlicet sibi satis vixisse pauper, postquam occidit liberos meos. Oportet enim putar coram impatiencia mea feliciter commutare patrem, & gaudiorum suorum satietati hoc quoque adiicit, ut orbitate mea liberis suis reliqua. Fide vestra iudices, ne peat quod ultio mea contigit, bonum pro. Actum erat de solatiis meis, si liberos suos pauper mallet occidit, illud plane iudices etiam in hac pauperis impudencia miror liberos meos pudore decepte civitatis occidit, deinde me crudeliter vocat. Parvulus suos ostendit, allegat, tam non ego potius querat hoc de quoque proferri, nec intelligit quantum debeat ad impatiencia nisi doloris accedere, si passus sum quod & in ultione miserum est. Facinus est iudices quocumque calamitatum suarum iudicia pati, sic ultione mea debetis aspicere, tam & liberos suos pauper occiderit. Nec me fallit iudices plerisque credere, callidissimum pauperem nec mori velle, & hoc quod nudat iugulum, pro opponit, artes esse per via. Sed ego illum non credo metiri, ego quod scio quod maluissim. Nunc hoc aduersus nos excogitasset, nisi impatiencia pro, & hac poene meae suppliciorum novitate de sua pietate committere. Nihil magis de inimico efficere velis, quam quod ipse ferre non possit. Habet hoc mali iudices principium innocencia, quod inimicos esse nobis, nisi postquam nocuerit, nescimus, & tunc omnibus patemur insidiis, quoties nos odit inferior. Homo quod omnem aduersus superiora rabie de sui vilitate sumebat, quod generis libertatis putabat odisse maiores, nulli charitati, nullis implicitis affectibus, quod humilis, quod ceteri abiectus, in furor se magna colluctationis exercuit. Primum se meum dixit inimicum. O dii deorum, cui ego monstris artes prulim in cuius feritatis colluctatione duravi! Inimicum habui, neque occidere ceterum, & mori pati. Gratias ago civitati quod in illis necessitatibus in quibus nihil adulationis, nihil prebationis obsequis, laudat sum testimonio piculorum. Bellum mihi fatigum publice sollicitudinis credidistis. Sed neque ego rem melioris ducis facere potui, quam sine liberis meis profectus sum, non reliquit illos dux proditor. Non puto iudices adhuc quatenus vni ille falsarum sollicitudinum fabularum repete pruperit, quod primus trepidum civitatis aures rumore compleuerit, cum videatis quod sic egerit, ut crederetis. Vidit hac inter meos vos occasione, & quod semper apud sollicitos in deterius pro persuasione est, abusus est hoc quod poterat videri fieri vobiscum. Igitur homo quod nullum consilium meum, nullum mihi crimine obiecit, de medacia magnitudine fide veritatis captavit. Civitas deinde cui accusator proditor se esse persuaserat, fecit quod de me facere potuit. Liberos meos quod inimicum tota sua concione monstraverat, occidit gratia quod peius innocentes. Feretis me iudices liberi aliquid dicere: Res pessimam exempli passus eram, et si prodidisset. Scio vos iudices hoc loco mirari innocencia mea. Ut primum enim mihi calamitates meas nunciavit in castra prulim, non arma pieci, non stationes vallium deserui, coram orbitate meam in bella coverti, tamque liberos meos ibi prodidisset. Si vni iudices in me habuisset prulim cogitationes locum, si patria odisse vel pro liberis meis possit, proditor me feceratis. Necesse est iudices hoc primum reuersus exclamare, ita pauper est nunc liberos habet! Adhuc inimici mei plebs domus est! O misere cogitationes, o decepta solatia. Sic ego reuertebatur quasi videlicet. Quas ego legionum vfarum indignationes, que fortissimi exercitus compefui dolorum, dum omnibus pro mitto liberos suos, dum minus pro videlicet mea puto, quod ipse fecisset. Cogitavit iam aduersus omnem mortaliu nocentissimum cuncta supplicia, ego tamen maximam ultionem meae solatiu prodidit, quod pauperi vos potius debueratis irasci. Quam igitur adhuc cum pauper legibus ac iure consisto, liberos eius in supplicium prois peto. Quid satis iprecer hominem, quod fecit ut quocumque deberet sic videlicet! Calumniator, igitur, idem patiat. Permittit mihi iudices calamitates meae quatenus de hac lege, tamque parum nobis in ultione prospexerit, contra nos inuictus est vindictae modus, quo non debeamus esse ceteri. Quisquam ne mortaliu idem vocat facinus & poena! Tamen ne doloris venire de supplicii, quantum de calamitatibus putat! Nescit profectus nescit quantum impatiencia parer mcerori, quantum animo membrum rigoris iducatur, quod patiaris agnoscere. Innocencia opus est, ut miserum faciat dolor. Ceterum licet vtrique mortium nunc, totidem nobis ultio cadauera assignet, plus tamen est de ino

Lex ut calumniator idem pateretur quod reus si convictus esset

fidem vestra iudices

Callidissimu

Callidissimu

Compefui

ceteris. Et quod patiunt dephesi, licet solatio idem sit, equitate minus est, ut idem sit supplicium nocentis & facinus, vna ratione efficias ut illud ferre non possit. Frustra estimatis quod crudele, quod seui sit quod petimus, in quantum excesserit usitata gratia poenarum. Explicata est iudices, explicata legis invidia, cum quod quod patitur & fecit. Quid quod hoc solus est poena generis in quo non debeat nocens nisi de se quatenus, & tanto minus debeat esse miserabilis, quanto maior est quod patitur iudicia! Quid aequus excogitari, quod iusti potest? Grassat aliquis est ferro, probeat & ipse ceruices. Miscuit noxium virum, refundat in suum facinus auctorem. Oculos rapuit, effodit, reddat, de sua caecitate solatiu. In nullo mortaliu proferre possum sceleris sui impatiencia. Breuissima est iustitia vindicta, cum facinus mensura poenae est. Et si naturam ultionis inspicias, optime vindicat quod quod miser est. Fide vestra iudices, ne ideo tantum putetis iustum quod exigit reus, quia ego recuso. Non ferretis me pauperis mortem petentem, si liberos suos obrulisset. Ex omnibus tamen quocumque incognita, inaudita passi sunt, nullos hac lege magis vindicandos puto, quam quocumque liberos aliquis occidit. Quid mihi pro hoc redditis leges? ubi respiro, ubi claudio gemitum, vni sumo solatiu! Bene, bene admones dolor, illos illos liceat inuadere, quod nunc magis amant, quos orbitas non tra commedat. Sic quocumque circumscribit, nisi totidem sunt, nisi illis par est ac similis aetas, & ante omnia optimus pater. Deceperas me fortuna, deceperas, si mihi tam grata fecisset facinus homo, quod liberos non haberet. Quid quod ex omnium scelerum comparatione nihil est detestabilius hominibus, quam leges ipsas facit nocentes! Vestro mehercule noie calumniaribus debetis irasci, quocumque nefas non potest nisi pro iudicium facinus imponere. Actum est de rebum humanis, si de criminibus nostris tantum de medacia licet nec vllus innocens hucusque felix est, ut diligencia fingentium par sit. Quocumque ne mortaliu in re qua finxit, qua commiserit, inuenire aliquid quod potest pro batione vocare, & facinus explicare facilitate verborum! Magis ode ris medaciu, cum simile vero est. Quoties manifestum est aliquid perisse sine causa, calumniaribus irasci deas, ut possis illis ignoscere quod crediderit. Adhuc huic execrationi, quod calumniat est in bello, quod de proditorum, quod de duce, quod hac omnia fecit inimicum. Non est quod se publico tueat errore, nec in excusatione afferat, tamque crediderit & ipse fingentibus. Nemo sic decipit ut de inimico suo metiat. Rumor, inquit, fuit re prodidisset. Bene admones. Hinc primum calumniae tue obicio rumorum. Quis enim iudices nesciat hac fama esse naturam, ut sit primo vni hominum audacia! De nulla re locutus est continuo populus, nec quocumque adeo subito statim totum est, ut in illo pariter omnium sermo consentiat. Quam non possit mouere civitatem, quae non replere populum, si quod omnibus nobis narres. In nullo non coetu loquaris, & de re quam tamen maxime fingas, iam dicas esse rumorum! Quanta tibi deinde metiedum materia de periculorum nfortu occasione succurrit! Nihil est tam capax malignitatum sermonum, quam bellum. Quid iterum vni suspenderit rumor ortus! Quod negari non potest, tu concionaris, accusas, tu crimen de fabula facis. In rumore, cuius pro bationes, cuius argumenta non habes, calumnie generis est primum credere. Sed, inquit, mori de beo, quia lex qua te accusavi, hoc proditorum pati iubet. Poteram quidem breuiter tridere, legem quod calumniato rem idem pati iubet, eius poenam exigere quod fecisset, non quod facere voluisset. Fingam tamen non hoc pauperem captasse quod accidit, cui debet pro putari exitus, quod de calumniae tuae fluxit errore! Vultis scire iudices aliquid quod sit quod lex quod mori iubebat! Accusauit me eo tpe quo non poteram danare occidi. Dic nunc, non ego effeci ut occiderent liberi tui, & aude civitatis illud vocare facinus? Non tamen vllis efficias artibus, ut non potius miserear reipub, meum, non minus & illa facinus est passa quam pater. Coacta est liberos impatoris vincetis occidere, Fallit iudices quocumque vllum facinus in rebum humanis publicum purat. Persuadentiu vires sunt, quocumque civitas facit, & quocumque facit populus, secundum quod exasperat, irascitur. Sic corpora nostra motu nisi de mente non sumunt, & ociosa sunt membra, donec illis animus vtriusque. Nihil est facilius quam in quolibet effectu mouere populum nulli cum coim sua cogitatio, sua mens, vlla ratio prosto est, nec habet vlla turba prudentia singulorum, siue quod minus publicos capim affectus, siue negligetior est quod se non putat solus debere rationem, & multi fiducia facinus omnium. Quam non possit reipub, turbare, considerere, si quod repete proclamat, prodidit vos impator vester, addixit, & nunc ille liberos habet! Si mehercule post hac inimice voce tepla monstrasses, sacrilegum continuo flagrasset incediu, si conuelli simulacra voluisses, fecisset omne de numinibus suis facinus audacia. Vis scire tuum esse quod civitas fecit! Gloriareris illo, si prodidisset. Non est iudices quod vos a grauitate iustitiae dolor ultionis abducatur, quod mortem suam inimicus offert. Non pete illud, nisi quod ipse non debet occidi. Seposita igitur paulisper lege mei doloris, hoc tantum ab affectibus vestris omnium mortaliu noie peto, ne cui nocenti poenae praestet arbitrium. Infinita iudices sceleribus apertis audacia, si poena licet eligere condonato, nec iam vlla mortaliu innocentia trepidatione corineas, si patitur dephesus quisquam quod maluit. Leuat omnes cruciat, omnem dolorem, proparata mentem composuisse impatiencia. Fallit quocumque humana tormeta sola noim atrocitate metitur, nulla poena est, nisi inuito. Non habemus vllum nisi ab impatiencia dolorum, Dd iii

Refundatur

Circumscribit

Execrationi huic

De fame naturae

No tamen vllis efficias artibus

Exasperat

Addixit

Ab affectibus me petis hoc tantum peto

affectum

Pex fide

Restringit. 7. soluit

Strinxeris

Exonerabis gemitus

Explicito bello. 1. confecto

Pulcherrimū & uerū
Prīmū documentū
& semibus tantum
cognobile.

Leſe reſp. accuſat

Crumpentes

& ut aliqd crudele, ſeuiſſe ſit, met⁹ faciūt. Suppliciu qſq̄ uocat ad qd̄ pſiſſit, qd̄ expoſcit, qd̄ circa ſe nō habet moras. Illo p̄ fidē, illo trahite dānatos, quo nō ſequant̄. Tūc eſt pœna, cū p̄iturus trepidat, hæret, cū reſtringit ſupmo uincula conatu, Volo p̄turi prius uidere pallorē, audire gemit⁹, uolo circūſpiciat, uolo q̄rat. Fidē ueſtrā iudices, ne nocētib⁹ ſupplicii ſui cōtingat electio. Minus iniquū eſt ut euadat nocēs pœnā, q̄ ut cōtēnat. Mortē uero dānatis qſq̄ pſtat, idulget, nec ſunt alia beneficia pœnarū. Fallit qſq̄ illā uelut oīm ſuppliciorū ſummā putat. Occidi nō eſt pœna, ſed exit⁹. Neq̄ em̄ habet impatiētā aut dolorē, qd̄ poſſis aſpicere quaſi fatū. Quid ſi liberos reſtinquas, imo ſi ſerues, q̄ felix exitus eſt plenuſq̄ lēritiā? Lucrifacit mortis atrocitatē, qſq̄ laudat⁹ occidit. Me, inq̄t, occidite. Nō habet liberos inimice, nō habet, quiſq̄ hoc te uelle mirat⁹. Sæue, crudelis, ego tibi p̄mittā mori! Ut qd̄ iā mihi meli⁹ optē? Vides quantū feceris neſas! Idē p̄ liberis meis offerre nō potui. Tu uero paruulos tuos tene, ut i iſto poti⁹ moriant̄ amplexu. Tu nūc quoq̄ nō euades, nō effugies. Quacūq̄ te duxerit orbitas, ſequar, effūdā ſi quod paruueris uenēſ, ſubtrahā omē ferrū, incidā quocūq̄ ſtrinxeris nexus, ab omī reuocabo p̄cipitio. Etiā occiſis liberis tuis, nō idē patieris inimice, niſi uixeris. Nec uereor iudices, ne puteris utriuſq̄ noſtrū orbitatē ſimili eſſe ratione tractādā. Admouent̄ ecce cōtra lachrymas meas lāberi, quos nemo noſcet. Patris innocētis occiſi ſunt paruuli, quos nūc circa tēpla ferretis, circa quos ſe celebraret ueſtra lēritiā. Facin⁹ eſt iudices minorē eē trāſactarū mortis miſerationē. Nō inuenio quēadmodū liberis p̄deſſe debeat odiū patris. Perierūt etiā illi, quorū nec pater debeat occidi. Me miſerū, q̄ ſic quoq̄ multa habitur⁹ eſ, q̄ ego q̄ uindictabor, inuideā. Oſcularis aū p̄rituros, alloq̄ris, accipies ſuprema mādāta, & moriturū te cōtinuo p̄mittes. Exonerabis gemitus tuos, cū eorū ſepulcra numerabis. Siccabit oculos q̄ meā nūc quoq̄ reſpicias uacuā dōmū. Me miſerū, pauperis tārtū ſolatū futurū eſt, q̄ pares ſum⁹. Quid q̄ in ipſa cōparatiōe mortis nō idē patient̄ liberi tui? occidēt vno fortaliſſi iūtu, & erit ultio manib⁹ cōrenta carnificis. Paruulos meos occidit q̄quid fuit tota ciuitate telorū, oīs ſexu, oīs ætas, oīs infirmitas. Nihil ē crudelius morte hoīm, quos populos occidit, & ſolus hic exit⁹ eſt, a quo nō eſt nec cadaueribus ſalua reuerētia. Hoc me nūc cōplorare tārtū putatis, q̄ nō ſū liberis meis ante ſariat⁹? Miſer ego nec ad cadauera acceſſi, nō in ſepulchra maiorū meis manib⁹ ituli, nec licuit ſup ipſa corpora p̄clamare, nō feci. Qualē ego illū patriā p̄didit diē, cū duces ab explicito bello reuertunt̄. Non me læta cixere legiōes, nō effuſi obuiā ciues triſphali circa curruſ meos exultauere lēritiā, ſeq̄bar captiuos meos triſtor uictor, moeſtus vndiq̄ claudebat exercit⁹, occurrerūt lachrymę p̄pinquorū, & erubescētis circa me p̄p̄li timida ſolatia. O ſucceſſuū quoq̄ noſtroꝝ miſera cōditio. Ergo ego uictoriā meā nō narrabo ſine ſteru, nemo amicorū p̄pinquorūq̄ corā me de bello meo loqueſ. Nihil eſt crudelius calamitate, quā gaudia reducūt. Quoties redierit ille lætus uobis in ſupplicia mea dies, lugubres mihi ferre ueſtes, renouate ſeruuli plāct⁹, parate ſolatia p̄pinqui. Nulli liberi ipatiētī deſiderant, q̄ q̄ p̄pter patrē uident̄ occiſi. Sed uerū iudices fatendū eſt, ri meo mehercule ne par ſolatiis meis nō ſim, ne me iſte quo p̄ liberis iracerat̄ affectus, in media uſione deſtituat. Sed adiuuate, miſeremini propinqui, adiuuate amici, & ſi forte deſecero, tu uſione meā popule cōſumma. Timeo mehercule ne cū carnifex p̄pius acceſſerit, ſubito p̄clamē, iā malo patrē. Sed ſiq̄ eſt pudor, oculi differte lachrymas, abite gemitus, horridū, trucē debeo p̄parare & miſerū. Deprehendam omniū mortaliū callidiſſime hūc, quē ſimulas, quem nūc imitaris affectum, tunc ſciemus quo animo rogaueris, ut potius ipſe moreretur. Sed ſi bene noui capax oīm malorū ſclerorūq̄ pectus, inimice uiues & libenter, & fortiter, & quaſi uindictatus.

PASTI CADAVERIS. Argumentum Declamationis. XII.

CVM ciuitas fame laboraret, miſit ad frumenta legatum, præſtituta diē intra quam rediret. Profectus ille emiſit, & ad aliam ciuitatem tempeſtate delatus duplo uendidit, & duplum frumenti modum comparauit. Illo ceſſante corporibus ſuorum paſti ſunt. Reuerſus ad præſtitu tam diem reipub. læſa accuſatur. Pro Ciuibus contra Legatum.

QVAMuis iudices innumerabiles me indignādī cauſæ initio ſtatim actionis ſtrāgulēt, q̄ nec dicere vniuerſas ſemel poſſū, nec gregariū erūpētēs diſſerre gemit⁹. (Leuior eſt em̄ dolor q̄ diſponit) Primū tñ ille ſibi aſſerit locū, q̄ ē ex hoc iudicii tpe, & tā lentā uindictę dilatiōe ortus animi mei prope dixerī ſuror, q̄ hoīem tā ſcleratiū, ut nos quoq̄ fecerit nocētēs, legib⁹ accerſim⁹, q̄ de ſedi parimur, q̄ ut puniaſ p̄camur, q̄ dānat⁹ quoq̄ uel morte deſungeſ, quā nos i illa ſunetiſſima fame, dū ſepeliri licuit, optauim⁹: uel exilio, qd̄ hic quātope cōtēnar, appa

1. credo legendū tam pau
cis & iungēdū ſupiorib⁹

ret, q̄ tā lēte i patriā reuertit̄. Q̄q̄ de quo exilio loquar! Quātalibet ignominia dimittite domo notatū, habet quo eat. Nō publicis manib⁹ exerit̄ diſcerpſim⁹, nō qm̄ ſemel cōſuetam⁹, & bona fide feratū eſſe ciuitas cōperat. Hic perim⁹, nobis ex tā tardo cōmeatu placuit cib⁹? Sic em̄ iſtū lanari, ſic cōſſici, ſic cōſumi oportuit iure nſo. Quis credat? ego me ab hoc abſtinere potui, cū & eſurire & iracerer! Sed frumētō occupati ſum⁹, nec q̄q̄ aliud uidem⁹. O quāta es fames, quē tā grādē irā uiciſti. At ego etiā ſi talis ultio cōrigiſſet, ſi me a nefario graſſatore reipubli cæ nō lingua, ſed dētib⁹ uindictaſſem, nihil tñ irā, nihil uindictę p̄titerā, hoc & meis feci. Eſtu ant adhuc intra p̄ct⁹ ſepulta uētrib⁹ noſtris cognata uiscera, & tumefcere intus atq̄ indigna ri uident̄, & ſera pœnitētia redūdāt. Iā em̄ uacat nobis lugere, iā cibos noſtros efferim⁹, uiscera cremam⁹, nā cætera nobiſcū ſepelient̄. O fames inaudita, i qua leui⁹ eſt q̄ eſurim⁹. Ignorſcite tñ uolati manes meorū, hic uos alloquor, ignorſcite q̄ ora temerauim⁹, q̄ ab hoīe deſciuimus. Nō ut infelicē aīam ſultinerem⁹, nō ut inuiſum ſpiritu p̄ducerem⁹, ſecim⁹. Vna cauſa mortē diſtu lim⁹, q̄ ſi expiraſſem⁹, idē timebam⁹. Et ego quidē me cōſūptis excuſo, q̄ mihi ipſi iracſi nō poſ ſum, at ipſe interim ſtat, ut uident̄, lōga uia ſaginat⁹ & ſatur, atq̄ abūdās publico cōmeatu, ad mētionē ciborū noſtroꝝ plenuſq̄ ſatidū uultū trahit, & exanguē ac pallidū ad calculū uocat, quaſi ego nō cōſitear illū etiā nimīū multū attuliſſe. Tā pauci, tñ p̄ uias interlucent, & quīſ odio euerſoris noſtri euocat⁹ e latebris ſuis populus, ſubtelſa nō implet. Pauci ſclerib⁹ paſti, alienis mortib⁹ ſalui, q̄ uiuūt ipſi ſibi rei graues, ægra & tabida mēbra in publicū p̄tulerūt. Hęc ſunt ciuitatis relię quas uident̄. Sic tabuimus, ut miſeti nec uiuos habeamus nec mortuos. Hic eſt popul⁹, hæ uires, hæ ſpes, hæ opes: Niſi tādē ad uadimonū legate ueniſſes, nō multorū dierū cōmeatū habeam⁹. Quo nūc tātū frumētū? quo claſſem cōmeatu grauē? Multum hercule negociatiōe tua actū eſt. Frumētū habeo, populū nō habeo, nuſq̄ p̄deſt, nuſq̄ opus eſt, iā licet uēdas, aut ſclera: dū populo tuo fame moriēte aliena ciuitati legar⁹ eſ factus, nos interim ci bos ex malis inuenim⁹, & fames ſeiſpa pauit, & miſeria noſtra crudeles factę ſunt. Patiamur te defendi, ſi abſolui ſaltē nos poſſumus. Hęc nūc iudices ego ſolus q̄ror: ad me magis p̄tinent! alī qd̄ p̄p̄rie paſſ⁹ ſū? nō cōem dolorē accuſator habeo cū iudicib⁹? Quiſq̄ i hac uindicta algeri cedit nō publica iopia, nō tori⁹ p̄p̄li medicitas vna fuit! Niſi q̄ ſunetas epulas & nefarios iuenim⁹ cibos, nō putam⁹ fame fuiſſe. In oīs gētes, i oīa uētura ſecula p̄ſcripti ſum⁹, oēs hęc p̄digia nar rabūt, oēs execrabūt, niſi q̄ nō credēt. Famē ipam iſamauim⁹, & qd̄ miſeris uicimū eſt) miſera tionē quoq̄ p̄didim⁹. A. Huc tñ uia deſeſio fuit, q̄ uidebamur i hęc oīa iſti⁹ opa impulſi. Si hic inoēs ē, nra culpa eſt. Etiā ne publica mala narrabo, & miſerū nſis cōuiciū faciā? Exhibūt uerba! ſubſequeſ ſermo: nō alligabit̄ iſtā qua! Plane nihil nō poſſum⁹. Exploram⁹ ordinē cladis noſtrę, & ſimpliciter oīa indicant̄. Decet iſta nſo ore narrari, ſed nouim⁹, & nimīū meminimus, iudex doceri nō debet, opinor, reo iſdicāda ſūt, q̄ a malis publicis abſuit, q̄ hoc cerre maximū debet pa tria ſua bñficiū, q̄ a fame ſol⁹ dimiſſus ē. Audi itaq̄, audi, frumētū iſtū qd̄ lucrifeciſti, quāti no bis cōſter. Aliq̄s fortaliſſe iudices mirat̄, etiā ſi hui⁹ feralis aīa fruſt⁹ ceſſauit, q̄ tñ illa ſupior lō gi tpiſ beata ſocūditaſ tabuerit, & ſecū iſte dubitat, qd̄ ſit i cā cur ciuitas opulēta quōdā, nihil frumētū niſi i ſpe habuerit. Sic ſit ubi uicinis ciuitarib⁹ uēdimus, & uindictę offulſit lucrū, ſi ne reſpectu ſalus publica addicē, i uacuā poſſeſſionē fames uenit. Etiā ſi qd̄ reſidui erat, ut cari⁹ qdā uēderēt, ad annonæ incēdiū ſupſiſſū eſt. Teſtor tñ cōſciētā ueſtrā, nō ſumus q̄ſti q̄dū du plo emebamus. Nō em̄ uulgaris illa labes frumētū fuit, qualis nec aliis ab agricolis accuſari ſo let p̄ſidia terrarū, & i grate meſſis irrit⁹ labor. Noua & iaudita, abomināda lues, q̄ nihil hoī reli q̄t p̄ter hoīem. Aut aſtricta citra conatū ſata ſub ipſis tabuere ſulcis, aut leui rore euocata ra dix i puluerē iſcurrit, aut puſtis torrido ſole herbis moribūda ſeges palluit. Nullus iher ſitētis ſoli puluerē terſit, nulla ſup arētes cāpos ſaltē umbra nubiu pepēdit. Calidi ſpirauere uēti, ma turitatē p̄cepit eſtus, etiā ſicubi forte ieiunæ herba ſolū uicerāt, uanis tārtū ariſtis ſpē ſeſelleſt, & inanes culmos triſtis agricola iactauit uēris nihil relictuſis. Leuia q̄ror, prata exaruerūt, pie rūt frōdes, germina nō extierūt, nuda terra, & rudes glebe, & aridi fōtes erāt. Niſi hac oīa iher ſciētēs dicerē, poterā uideri falſo q̄ſtus de hoc anno, quo tantū frumētū uēdidimus. Veinā ſaltē nobis rudē uictū ſyluæ miniſtraſſent, & carpere arbuſta, cōcutere quæ rēſ, legere fraga licuiſſet, & quæcūq̄ primū mortales ante traditos diuinitus miſiores cibos cōtra famem obiecerūt, p̄ſti fer annus reliquiſſet. Non etiā delicatus. Sed o triſtis recordatio, ſuneta neceſſitas, nihil habuim⁹ mus quo uiueremus, p̄ter famē. Nec tñ in totū queri de numinibus poſſumus, maria certe ſe

Vadimonū
Negociatiōe
Numdinator

Infamauim⁹
Miſeratio

Vndecūq̄ offulſit
lucru

Teſtor cōſciētā
ueſtrā

Leuia quoror
Queſtus de hō
no
Fraga legere
Queri de numi
nibus

cunda expti. Si voluisset seruare legat⁹ diē, quē illi felicitas tēporis dederat, potuit nobis frumē
tū bis afferre. Vt primū tāti mali sensus in ciuitatē prebruit, cū iā vrgēte inopia cotidie malū
arcti⁹ pmeret, & p̄sente fortuna p̄ior tū esset futuri met⁹, apparuit nullū ex p̄p̄inquo esse p̄si-
diū, cū finitimas quoq; ciuitates incēdiū nostrū aduississet. Erat qdē aliqd in vicino adhuc fru-
mētū, sed iā nemo v̄debat. Ergo vt vidim⁹ salutē publicā trās mare p̄tēdā, se in curiam quisq;
cogit. Vt arma bello, vt aqua incēdiū in clamari publice solēt, ita vno quodā cōsensu nō etati-
bus spectatis, nō honorib⁹, pariter retulim⁹, pbauim⁹, decreuim⁹, pedibus, manib⁹ iuim⁹ in sen-
tētiā necessitatis, nec ordo nos officiorū moratus est. Legationē multū pollicebant, nec innocen-
tiā iste beneficio vel auctoritatis meritūq; respectu elect⁹ est, vna causa nos mouit, q̄ se cito
rediturū pollicebat. Pecuniā sine numero ifudimus, frumētū sine mō mādaui⁹, quātū potuis-
set afferret, festinaret mō. Hoc vna voce supplices acclamabam⁹, ac ne moraremur, ne hoc qdē
diū rogauim⁹, vna tantū vox fuit, quā iste p̄ quodā p̄iudicio ap̄lex⁹ est. Nihil agis afferēdo fru-
mētū, si post illū diē veneris. Nostris manib⁹ legatū in nauē tulimus, ac ne qd morā esset, p̄ sua
q̄sq; portiōe etiā cōmeatū dedim⁹ retinacula incidim⁹, & littus ingressi classem publicis mani-
b⁹ impulim⁹. Inde fugiētia vela lōgo visu p̄secuti, facile emptionē, secūdos vētos, placidū mare,
nō sec⁹ ac si ipsi nauigarem⁹, p̄cati sum⁹. Quis credat hoc de tā miseris! Oīa a diis ip̄trauim⁹
scilicet vnū supe⁹, vt p̄ aliena ciuitate vota soluēda sint. Cito puenit, cito emit, cito rediit quo
voluit. Quid p̄dest expectare! Alia ciuitas prior est, & sane religiosus legat⁹ diē expectat. Nos
interim coacta primo ex agris pecora diripiim⁹, & ne vēturo saltē anno p̄cipi possit, nō reli-
quimus q̄ araret boues. Iā seruis fugas imperauim⁹, iā p̄cibētes ante limina principū paupe-
res in ipsis p̄cib⁹ expirat. Ploratibus liberis legatū p̄mittim⁹, iā tātū sibi q̄sq; cura est. Nihil tū
horū etiā nūc in inuidiā legatū q̄ror, adhuc prior cursus est. Haecenus nostra mala tulim⁹, in re-
liqua legat⁹ nos vicarios dedit. Sic q̄cūq; tibi humani sanguinis supe⁹ (nisi nimia saturitate
alienae fortunae cogitatio excidit) respice patriae casum, respice necessitatē grauissimā. Miseri
te misim⁹, expectat pallidū exāguēsq; ciues tui, & q̄cūq; extremū spirit⁹ adhuc supe⁹, sp̄e tui tra-
hit. Figura tibi exesos vult⁹, decrescētē populū, iā p̄mortuas vires, nec q̄cūq; horū potes ignorare
si qd tibi credim⁹ fame laboratē ciuitatē vidisti. Festina dū sup̄sunt q̄b⁹ legationē renūcies. Festi-
na dū mori vltimū est, frumētō digni sumus. Quid in nos conuertis etiā alienae ciuitatis famē?
Quatenus nobis cōputādū est, p̄pter te duplū malū tulim⁹, tu supra frumētū publicū stertis, &
oēs maris circūuectus oras, littora portusq; cognoscis. Tu inter duas ciuitates fatore arbiter,
alienae cōditor, tuae euesor, salutē nostrā pegrinis admeritis, & secūda tēpēstas in patriā feren-
tes habēs, cōtrarios vētos exoptas. Nos p̄arentes effusi cāpos moriētū herbarū radices vellim⁹,
eo qdē fortius, vt si fieri possit in venenū incidam⁹, subētes in solidis cibis, & sicubi for-
te vberius paulo pabulū cōrigit, de pascuis rixa est. Amaros fructū cortices, & ramorū male
arētū pallidas frōdes decerpimus, morbida q̄cūq; fames coegit, corpus amisit. Iā passim mo-
riunt, & pestilentiū more p̄cudū subinde aliq; ex populo in ipsis pascuis p̄cūbit. Crebrior coti-
die interit⁹, & latior strages, & me miserū, iā fames desinit. Quos tester deos! Superos ne quos
p̄ tātū nefas fugauim⁹? An inferos, quos nobis p̄miscuim⁹? An nostrā malā cōsciētā, oīa nos an-
te fecisse, q̄ nemo p̄ter nos fecit! Pecora cecidim⁹, cāpos euulsim⁹, syluas destruximus, nouissime
nihil relicū est p̄ter esuriētes & mortuos. Si qua est fides, libēter hāc partē accusatiōis subīde
differo, adeo vbi tātū nefas narrādū est, etiā exigua t̄p̄m luca sectari liber, & necesse est reo in-
dicare, q̄ a malis publicis abfuit, q̄ multis nō ad diē venerit. Ignoscite dii hoīesq; sceleri qdē vl-
timo, sed tū qd fecisse miserimū est. Nō habitāt vna pudor & fames, & cū semel intrarit impo-
tens dñā, feras etiā & ingentes beluas subigit. Terrā morientes momorderunt. Memeripsum, si
nihil fuisset aliud, comedissem. Sed confitendū est, legatū beneficio nō defuit. Postq̄ oēm patien-
tiā vicerat ignea fames, postq̄ spes quoq; quae miseris vltima est, omnis abierat, & frumentum
roties sibi frustra promissum animus iam ne cupere quidem audebat, subiit furor, & alienatio
mentis, & tota sui arbitrii fames facta est. Animus malis diriguetat, os insolitis cibis stupebat,
feris inuidere coepimus. Primo tū furtim, & intra suas quisq; latebras admisit hoc mōstrū, & si
paulo citius venisses, potuisset hoc negari. Si quis ex strage corporū defuerat, sepultū putaba-
mus, nec tū indicauit quisq;, nec deprehendit aliquis. Nemo vt hoc faceret exēplo impulsus est,
se q̄sq; docuit, oēs scire coepimus, postq̄ oēs fecimus. Quoties tū anteq̄ inciperem, i portum cu-
curri, q̄ diū in alrum intentus, si quae essent in conspectu naues, oculos fatigauī. Tibi legatē tē-
pus differre facile est, q̄ tuā tātū partē non v̄didisti. Tu quē habeas diē videris, ego septimum

Aduississet

Inclamari

Pedibus, manibus
iuimus in sententiā

Preiudicio

Ne prospici posset uen-
turo anno

Pestilentiu pecudū

Nō habitant vna pu-
dor & fames

Impotens domina

Spes quae miseris ul-
tima est

expectare nō possū. Ergo rabidū supra cadauera incubuim⁹, & clausis oculis, q̄si visus cōsciētia
acerbior esset, tota corpora morsib⁹ cōsumpsim⁹. Subit iterim horror ex facto, & tediū ac dete-
statio sui, & plāc⁹. Sed cū ab insaultis fugimus cibis, vrit iterū fames, & qd modo ex ore pieci-
mus colligēdū est. Nūc mihi illa fœda vident, nūc abomināda, laceri art⁹, & nudata ossa, & ab-
repta cute itus caui p̄cā. Nūc occurrūt effusa p̄cordia, & liuidae carnes, & exp̄sum dētib⁹ ta-
bū, & exhaustae ossib⁹ medulle. Quātulū em̄ corporis fames relinq̄bat! Nūc illud horreo tēpus,
siq̄ aut manus incidit, aut facies, aut aliqd deniq; qd hoīem p̄pria nota signat. Nūc cibi suc-
currūt quos ip̄onere in mēsam nō ausus sum. Confitēdum est em̄, deuorauimus hoīes, & qdē
auide, q̄ diū nihil ederam⁹, & tū coepisse difficillimū fuit. Postq̄ ius factū est, postq̄ nemo erat i
ciuitate quē cōstiteri puderet, tū vero iā i posterū p̄spicim⁹, & funera horreis cōdimus. Retro
agunt exequia, aut citra, aut ad rogos pugna est. Heres cadauer cernit. Nouū & incredibile, nisi
nossemus, mōstrū habuimus, sine rogis pestilentiā. Mortui ratio nō cōstitit. Perisse ciues scio tā-
tū, q̄a iter viuētes nō video. Egri affidētes timebāt, & labētē aīam sup̄mis domesticorū oculis
reducebāt. Primo tū nihil rogabāt suos nisi totā sepulturā. Vt maior vrgere necessitas absti-
nere, beneficū factū est expectare dū morit. Nemo adeo affinis fuit, nemo tā cōsuet⁹, quo pietas absti-
neret, nostros comedim⁹, nostros. Nā si alienos vellem⁹, nemo audebat, cedebat. Nihil est tū q̄ i
dignari velitis, narraui vobis lucrū vestrū. Frumētū duplo v̄didimus, & callidissimū legat⁹
vicinē ciuitati ip̄osuit. Plena nūc horrea, bonae rationes, onustae naues sunt, & quo magis gau-
deamus tāto bono, pauci sum⁹. Nā qd ad tēporis excusationē prinet, nihil est opinor q̄ estuet,
in desertū nō incidit populū, nec sane fuit cur festinaret, etiā nūc expectare poteramus. Sola est
nostra ciuitas q̄ fame p̄rire nō possit. Dissimulaturū me putatis istius patrociniā! Cōstitor, ve-
nit ad vltimū diē, attulit frumentū, gratulemur q̄ iā nulla ciuitas fame laborat. O si vires suf-
ficerēt, latera durarēt, aliqd ex aridis diū faucib⁹ residuē vocis exiret, quāta indignatiōe opus
erat, vbi p̄ ossibus dolēdū est. Qd cū sit, vniuersi q̄ assumus p̄clamem⁹, hęc tota cōcio i vnā vocē
cōsentiat, non esset tū futura par crimini inuidia: vt oēs accusem⁹, quota pars q̄rit! Secū quisq;
reputet q̄ tulerit, quid admiserit. Plane imanis belua est, & non tantum necessitatis causa p̄ ne-
fas passus, q̄ comederit hoīem nō irascit. Succurrite dolor & seri vomitus, & vltix poenitē-
tia. Ades iōgi ieiunii ip̄eriosa necessitas, & vos intus ip̄licite, si qd potestis, admonete aīe, & a
ferali vētre p̄rūpire, dū cōmissum nefas deuoto capite expiam⁹, & q̄si lustrata vrbe ferale victi-
mā violatis manib⁹ mittim⁹. Decēt nos tales hostie, in iudiciū p̄duxī publicū scelus, & ifamate
ciuitati q̄ro velamētū. Nemo nō cōmiserit aliqd, habetis tū si vultis vnū, & p̄ oibus nocētē. Reip̄-
pū. laeta accuso. Mirari vos certū habeo hāc verbū segnitie, cū ciuitas tota cōsumpra sit, cū po-
pulus i se tabuerit, quō p̄stricta tātūmō patria, & leuiter (q̄d aiūt) manu offensa intelligi pos-
sit. Sed ferēda est, vt i ceteris, hęc quoq; rerū naturē iūria, q̄ non tā imanis factis paria verba
accōmodauit, & fames n̄a, fames dicit: & cibi n̄i, cibi vocant, & resp. nūc laeta. Nec scilicet nisi
pactō legitimo ordine reus puniet. Oīa rogo scrupulose agant. Videte vt iure irascamur, q̄ cō-
tra ius vixim⁹. Immo etiā si libet defensione audiam⁹, & iā nūc nos moret. Neget lesam rēpu-
q̄a plusq; lesa est. Nō em̄ discussos alicui⁹ opis angulos, nec recisas lucoꝝ frōdes, nec publicariū
ediū disp̄sos parietes obīcim⁹. Ac si videbit, adīciet forsitan nō esse rēpu. q̄ perierit. Id em̄ su-
perest, vt iā hoc nomē extrinctū audiam⁹. Procedet eousq; fortasse, vt esurisse nos neget. Nō iff-
cior aut parū pprie hoc legis verbo nefas istū signari nō posse. Maiores em̄ ne lesū qdē rēpu. im-
pune voluerūt, ideoq; existimo etiā hoc esse cōphēsum. Nemo aut verebat, ne absolui posset cri-
men lege maius. Quid q̄ actionē reip. lese tētat i legē male geste legatiōis deflectere! Eligat re-
p̄t⁹ ire meē i digitos descēdit, hoc tū scio, nō cadit i formulā public⁹ dolor, nec si adeo iudici-
bus qd passi sunt exciderit, vt has ferāt cauillatiōes nō diluētēs crimen, sed differētes, populus
quoq; ip̄unitū nefas sine lapidib⁹ p̄teribit, nō p̄scribes. Te accusare male geste legatiōis possū.
Age porro, si occisos obiecero hoīes, nō tu es cā mortū! si violata sepulchra, nō p̄pter te rogos
fraudaui⁹? Sed legat⁹ fuisi, qd tū ip̄m qd est aliqd q̄ rē tractare! Rē aut q̄ male agit, vt arbitror
lēdit. An existimas hāc legatis dari peccādī licētiā, vt q̄cūq; scelera i eo officio cōmiserūt, cum
his oib⁹ hac vna lege decidāt! O nimis iuidēdā hui⁹ legatiōis conditionē, si tibi & famē remi-
sit, & legē. Sed errauerim sane, & q̄a nullū in foro n̄o iudiciū fuit, desuetudine ipsa iura excide-
rūt, quō legē meā effugis! Nā nisi malis stupeo, duo sūt oīno q̄ in eiusmodi crimine q̄ri soleāt,
An lesa sit resp. an ab cog arguit lesa. In q̄b⁹ si qd tibi fiduriē fuisset, nō a criminib⁹ crimina ap-
Dd v

Tabum

Latera duraret

Velamentū quæ

Mala geste lega-
tionis lex

Formula

Prescribes

Intendit
Aggrauetur
Calamitati
Tabo

pellares, nec ad altera poena trāsfugeris, sed te ab hac q̄ intendit, ruereris. Dico lesam esse rep̄.
Oratio hic opus est, aut reliquorū more accusatorū hoc nūc mihi q̄rēdū, quō res verbis aggra
uet. Adeo ifirmata est calamitatiū memoria, q̄ si posset excidere, non tñ narrāda nobis, sed ostē
dēda erat ruina publica. Agēdū, si videt, extra portas prospicite squallida arua, & spinis obitas
segetes, & semesos arborū trāficos, viduis cultore agris. Errāt a fame nostra innocētes ferē, ianes
ville sunt, & deserta horrea i ruinā p̄cūbūt. Nullus iueris aratro glebis cāpus niter, nullū solū
ope renouat. Iā & i sequētē annū famē timeo. Redite i domos vestras, videbitis noxios focos, &
ignes tabo cadauerū extinctos, & tecta mortib⁹ grauiā, cū maxime iferim⁹ in tumulos ossa ise
pulta, dūcim⁹ opras exegas, & ad sepulturā residua cōferunt, & tādē cadauera igni pmittim⁹.
Vbi vero vniuersas familias fames extinxit, q̄ pars maxima est. Ianes domus sitū ducit, iacēt
relictā sine herede sarcinā. Inuenitur iterim clusa domo cōditus dñs, sicui⁹ mors famē euasit,
quē rimāres nō inuenerē pximi, q̄ iter suos vltim⁹ decessit. Quo vos mitto! Ipsā itruemini con
cionē, vni⁹ deficiētis speciē tota ciuitas habet, caui⁹ macie caput, & cōditos penit⁹ oculos, & la
xā cutē, nudos labris tremētib⁹ dēres, rigētē vultū, & destitutas genas, & ianes fauciu⁹ sin⁹, pna
ceruix, tergū ossib⁹ inēquale, infernis imaginib⁹ similes, fœda etiā cadauera. Aut si qs talis nō
est, cōfiteatur se vsq̄ ad saturitatē comedisse. Sua q̄sq̄ cōsulat misera p̄cordia, sūi vētrē cōsciē
tia grauem. Dic nunc legate innocens sum q̄ ad illum diem veni. At ego propter te nocens
sum, q̄ ad illum diem vixi. Quā comparata nobis mala non delicatas lachrymas habent! Ali
quem populum hostilis exercitus intra portas cogit, solet venire vltima obsessis inopia, sed
euerti certe licet, Victor capriuum aut occidet, aut pascet. Tormenta quidā piratarum tules
rūt, felices qbus cōrigit innocētia. Mors certe finis est, nec sequitur vltra fata pcedit. Aut etiā si
qs adeo hoīem exiit, vt ibi poenā q̄rat, vbi sensus doloris nō iueniat, nēpe tñ cadauera feris ob
iiciet. Circūdātī sunt qdā flāmis, ipsa tñ poena habuit sepulturā. Nos icēdiū cinerē pdidim⁹, nō
stra etiā ruina tabuit, nostra mala nō latēt, nō ignis defunctos cremauit, nō ferē lacerauerūt, nō
aues attigerūt, & tñ cadauera mortibus annūerare possumus. Citra spē cōualescēdi afflictī su
mus, imo etiā citra votū. Grauior idies facti poenitētia est, pudet vitē, lucē ac sidera itrueri nō
audeo, coridie felices mortuos clamo, & malē cōsciētē facibus agitatus, nihil fortunati⁹ i q̄ter
na sede vtrūq̄ cōpositis puto. Adeo mors placet, iā etiā cibis nostris iūideo. Præterita differo, ip
sa ex nimia cupiditate nocet abūdātia, desideratos diu cibos auide haurimus, & lassam famem
saturitate strāgulamus. Morimur adhuc etiā frumētō tuo. Atq̄ ceterē reip partes, q̄ sūt ad vsū
ppli cōparatē, & leuiore cum dāni sensu peūt, & facile remediū accipiūt, cū repari possit amisa
sū. Opa restitua, arariū replebo, naues, arma reficiā: hic vulnus altissime penetrat, hic ipsa vita
lia ferunt, vbi pplus ruit, vbi cōtinuis funeribus oīs sexus atq̄ ætas semel sternit. Exhausta est
ciuitas, & desolata domus, triste florētis quōdā fortunæ idiciū, laxi muri. Q̄ muli i ciuitate
nra pierit q̄ritis! Minima qdē portio est, sed etiā ex hoc itelligi p̄r, esuriētī pplō satis fuerunt.
Plurimū tñ itereit quō perierit. Felix pestilētia, felix plioꝝ strages, deniq̄ oīs mors facilis. Fames
aspa vīralia haurit, p̄cordia carpit, animi tormētū, corpis tabes, magistra peccādi, durissima ne
cessitatū, deformissima malorū, hæc ad humile opus nobiles manus mittit, hæc alienis pedibus
médicātes p̄sternit, hæc saepe lociorū fidē fregit, hæc venena pplis publice dedit, hæc i parricidiū
pios egit. Adhuc tñ vnū videbat remediū, nō expectare mortis diē, & tabescētē coridie spūm
supueniētibus malis subducere, nā i fame nemo qdē mortis imunis est. At nō tua culpa fames
coepit. Sed vulneratū iugulasti, tritubātē strauisti, fumātē icēdisti. Ne qd iique faciā, diuisa sunt
mala. Primā famē fortunē iputo, vltimā tibi. Morā tuā itineribus separo. Deniq̄ ex eo iopia tñ
bi obicio, ex quo p̄pter te tuli. Itaq̄ caritas annonē, tartū frumētū, cēdes ac direptio pecorū, fue
rit fortunē, fuerit anni, fuerit tēploꝝ. Aliā cōditionē hñt ciuiū mortes, & cadauerū dira lacerā
tio, & peiores iopia cibi. Hęc fames iā tua est. Puta me i p̄senti nihil adiciere nisi hoc vnū, tar
dius q̄ potueras venisti, nōdū tibi obicio duplicata tēpora, nēc remēsū toties mare, nec graues
ancoras, nōdū tātā morā, quāta legatiōi satis eēt. Si innocētes essem⁹, pplm septē dieb⁹ pdidisses.
Angustos hūani spūs terminos fames fecit, morimur, deficiim⁹, festina misericors, oēs excipe au
ras, et si tota sc̄dis flab⁹ tetederit vela vēri, tñ remis adiua, salutē publicā vehis, spūm popli
tui reportas, oīm nīm i ista classe nauigāt aīe. Iuram⁹ p tuū reditū, effusi p grad⁹ tēploꝝ vota
suscepimus, tēdimus manus, nā qs feriamus hostias nō habemus. Quid spē publicā ad ancoras
alligas! nō stat itereit dies, & plenis velis mors venit. Festina, merita tua nō cōditores eq̄uerit, nō
ip̄i diū plus p̄stiterint. Tibi nos, tibi liberorū nostros, tibi q̄q̄d hoī iucūdū est, tibi debemus q̄q̄d
vicinē ciuitati p̄stitisti. Nō dico illa q̄ poterā, puta cęrulus iher i naues ruit, classis iter fluctus

De fame

In presenti

Sidus hibernum
conditur

Appellatur ppi⁹
Nihil grauius qm
definitura spes tor
quent

Apphcabat orre
baua

Si dijs placet

Inuisitata

Applicas

Transcribis

Impingeret

Deuota capita

Veturā facere

Strepitus dupla
pecuniae. Zobia

Recoducit

Lenocinata

Exaltū. nomē

Addicimus

Antecessus ubi
& Seneca in ep
stolis hac uoce

latet, nec itet canētes collisatū aquarū spumas vela dinoscim⁹, egerit ex fundo arenas mare, mi
cār ignes, inonat cælū, sc̄dis rudētib⁹ tēpētas sibilat, deniq̄ sidus hibernū cōdit, tu tñ p̄sue
ra, frumētū vehis, nihil horū necesse est feliciter nauigātī, festina. Quereret li naues commeatu
tardasses, dū velocitatis ratio habere, mallē accipe dimidiū. Nō delicati sum⁹, nō luxuriā q̄rif
abūdātia, vnde spūm sustineamus, vnde mortē differamus in p̄sentiā quātulūcūq̄. Si pl⁹ opus
fuerit, redibis. Sicq̄ fauces sunt, æger anhelitus os tēdit. Iā frustra in sinu parētū liberi plorat,
& nōdū editi cōceptus itra vterū famē sentiūt. Iā nemo diues est. Auras captam⁹, & rore vesci
mur, & iā sperare tormētū est, cotidie vires deficiūt. Iā nō imus in littus, sed redimus, in editis
scopulis pplus sedet, dū naues expectat, in pascua nō redit. Aquas igredimur, & vnus ad te spe
ctātiū ric⁹ est, & cū defecerūt oīa, expirat. Te, te expectātes intētis oculis morimur, i mare mor
tui cadūt. Quoties sole p̄cussa nubes refulsit, nauē putam⁹, quoties fract⁹ vēto fluct⁹ incanuit,
vela interpretamur. O mobiles miserorū spēs, ad vnaqueq̄ solatia, ab vnoquoq̄ quō nutāt. Hęc
certe nauis est, ecce vela pandunt, pplius appellit, & accedēdo crescit, nostra est, suos in vtranq̄
partē vētos habuit, nostris votis gubernatī flatus sunt. Hęc dicim⁹, at illa iterim trāsuolat. Fle
rus inde, & desperatio, & lucis odiū. Nihil em̄ graui⁹ q̄ destitute spēs torquēt. Ne interrogare
qdē licuit, aut q̄rere, nemo applicabat. Ergo incerti oīm rerū pepēdimus, nihil quisq̄ cognouit.
Saltē si scire licuisset vbi frumētū vēdidisses, ipsi p̄tissēm⁹. Iā quō ad singula momēta tempore
mutabant animi, bene est. Serenus sol occidit, purus se dies tollit, ad nos vēti ferūt, iā veniet. Pē
det interim fames, & illud qd̄ iādiu cogitat, differt, ita tñ vt iūbide cōputet, quot dies ad mor
tē supsint. Nā qd̄ p̄fecit meministis, cū cōtrariū vēti flare cōpissent, & i altū fluctus a terra vo
larēt, quāta cōploratio, quāti plāct⁹ fuerit, retinebit, stabit, laborabit. At, si diis placet, legat⁹ no
ster tñ maxime bñ nauigabat. Nos in hac fortuna, in tā graui casu, in eiusmodi cogitationib⁹
sumus: Tu sinus maris circuis, & p omnis curuatoꝝ littorū ambit⁹ terrā legis. Sic fit vt te iū
uet diu nauigare. Nullus amoenus p̄termittit port⁹, nulla celebris ciuitas inuisitata trāsit. Mē
tior, etiā ad esuriētes applicas. Dein siquā timoris iniuriā q̄reris, nō ferā te morātē. Quomodo
satis accusabo vēdētē: ipsi nostros transcribis, salutem nostrā exponis. Quā diu inestimabilis
fuit, innocētia publicā vēdis. Frumētū nō naufragio pdidim⁹, nō latrocinio, lucro perim⁹. Tēpe
stas quoq̄ aliqua nauē in mediū litt⁹ ipigeret, & ex classe nūerosa oēs fluct⁹ exhaustisset. Perit
frumētū, q̄a classis venit i portū. Ira nos alienē ciuitati legatū misim⁹, & vilia ac deuota capita
vicinorū deliciis morimur. Nobis nihil iā residui spūs supest, nos in cōspectu mortis stam⁹, nos
legatū frumētūq̄ nostrū ore apto expectamus, classis nra vecturā facit, & vicinarū ciuitatū co
pias recoducit. Pene a cōspectu nro vela cōuersa sunt, quātulo min⁹ q̄ cōgesti frumētī puluerē
vidim⁹, tātū iā t̄pis trāsīuit ex quo pecuniā cōtulim⁹, legatū creauim⁹. Iā dinumeratis t̄pis q̄
sc̄di vēti breuiora fecerūt, cotidie spero, & sane ppe est. At legatus me⁹ ad emēdū mō p̄ficēit.
Tibi ergo tot ciuiū mortes iputo, tibi stragē ppli, tibi liberorū parētūq̄ miserrimas poenas, tibi
q̄q̄d passi sum⁹, tibi, qd̄ graui⁹ est, q̄q̄d fecim⁹. Et scilicet speras, vt tātā sceleris iūdiā ab ani
mis nostris duplē pecuniē strepit⁹ auertat! Nescis q̄ multa vēdideris. Duplo vēdidisti. Ita ne ifeli
citas mea negociatū tibi lenocinata est, q̄ fame p̄re ciues meos patior, q̄ vt vestrā ciuitatē ter
uē, meā euerto: q̄ a tā vicinis littorib⁹ classē torqueo, q̄ ad diē redire nō possum, q̄ p̄cū cōsti
tuitis, q̄ occultū datis duplū, patrocinio meo quātulū lucrō! At nos inepti ac velani de fame
q̄rebamur, grauis inopia, itolerabilis, & misera accersita mors videbat. Nō agimus gratias idu
strie legatī! Resp. nostra locupletior perit. Sacrosanct⁹ mercator opportunū, opinor, iuenit mer
cis exactū. Miror hercule, si tā bene negociū gesseras, quō nobis pecuniā nō retuleris, Duplo vē
didisti. Decepisti vicinā ciuitatē, circūscripsisti, itaq̄ q̄rif. Duplo vendidisti. Hoc em̄ vnū superat, vt
deuētū tātāidē vēderes. Habita est itineris ratio, habita vsurariū. Ego vero malo qd̄ tā magno
vēdidisti. Apparet em̄ te nihil coactū. Sed si semel ponis hastā salutis, si redēptores vitē admīt
tis, & nos admone, meli⁹ vēdis. Nos q̄q̄d domib⁹ habem⁹, quicq̄d i tēplis, q̄q̄d ciuitas suū vo
cat, cōgerere pati sum⁹. Frumētū pecunia remetiamur, libertatē nostrā addicim⁹, fines publicos
rradim⁹, oīa licet eadē vicina ciuitas polliceat, pl⁹ nō p̄r. Profit mihi qd̄ apd̄ negociatores so
let, i ātecessus dedi. Triplū, q̄duplū, quātū poposceris accipe, & illa pecunia frumētū licet vici
nis afferas, si nobis nihil de cōmeatū nro p̄tritis, nos viciē ciuitati vēdem⁹. Liceat seruire vbi fru
mētū est. Nō exigua res est, p vita, p sepultura, p innocētia licemur. Nō p̄r hic cōmeat⁹ tā care
em̄, q̄ expectari. Sed nisi vēdidissem, inqt, fame laboranti ciuitati, eimui ne raperet. Er ita vtriq̄
occupare voluisti, vt nobis iniuriā tu potissimū faceres. Multū mehercule vos fallit opinio iudi

Antecessus ubi
& Seneca in ep
stolis hac uoce

Mendacij uelameta

ces, si vlla ita euidenter deferri posse in foris putatis, cui nulla ne medacii qd velameta corrigat, Opinione sua defendit, & q res minime coargui pot, ut se teste. Ne nos pitem non timuisti, ne reperiti comeat post die nre mortis applicarent, non timuisti. Nostris certe malis qq nihil poterat accidere sopinatu, tu iter met tepestatu & acipites icerti maris casus, cofiteor, ne frumetu salua classe pderem, no timuim. No dico vt maxima vis parata sit, vt more imanis latrociniu turba raptore littus pmat, vel repugna, vel fuge, vel roga. Incensuru naues deffsuruq minitare poti, q totu frumetu vtiq populo pereat. Partire vel gratis, du nobis aliqd quo respi rem afferas. Illud quo certe nihil asperi accideret, rapi patere. Faciet fortuna qd voluerit, lega tus a pcepto no recedat. Refer nobis salt iuriu nostru, mitte nuncios, ita fame differem, rapiea mus a fructes arma, & se i obsidione ciuitatis iimice sine delectu pplus effundet, vastabo iterim fines, hoc e p aliena prata pascar. Si qua i villis dephedero pecora, diripiā, bellu me alet. Citi ad frumetu pueniem, q tu cu frumeto redibis. Adiuuabit pugnate iusta sacrameta. Si corigerit equu fortune iudiciu, no meos tati comeat recipia. Si min, certe dabit bn mori. Liceat & ma nu coserere, i acie cofligere, codat se postea licet muris, logi obsidio eat, iteri certe hostiu poti cadauerib viuem. Sed nulla vis fuit, nulla exterior iuriu, tuu certe comeatu nemo rapuit, iu re miseri sum, & ex stipulatu legati nri pim. Vedidit quatu voluit, quati voluit, & vt hoc ad nras accederet moras, fortasse diu cocionat est. Ois cu fide pfoluta pecunia est. Hoc q colligo? Qui quati voluit vedit iudices, pot no vedere. Na p fide, si rape alienu frumetu, & possunt, & voluit, qd ita dupla pecunia soluit. Na quo i magna inopia qcqd emi pot, vile est, ita cu possis habere gratuitu, duplo caru e. Sed mihi credite, color iste patrociniu est, & diu i saturo ocio co gitata defensio. No pot silis vsq fames fuisse. Nos graue hui anni sidus afflauit, nostru hoc fa tu fuit, quos no tati sata, sed etia empta fallit, q nra pecunia, nra classe, nro legato, nro vento, felicissimo cursu, comeatu tu pdidim. Nos a frumeto logi sum, ad illa ciuitate potuit freqn ter accedere negociator, sepi applicari onusta classis: itaq no misere legatos, nulli illis comea tus logi peted fuit: qd felicissima anona, affluerib copis, fortunatis opib corigit, nihil eme rit nisi deuetu. Quare nulla ca isti que fingis met fuit, nulla vtiq vis. Foris legisti, & ga ad huc superat tps, obiter negociat es. Rapturos putau. Quid dicis scelerate? Et cu hoc timeres, applicabas: Onustus viator apd latrones hospitaris: Comeatu publicu i scopulos annonē ipin gis, & plene frumeto classis ancoras ad fame ducis: No pcedis mediū mare, no velut inhospita les Syrtes, aut vorace Charybdim prerueheris: Tota i fuga vela torqbis, nusq est piculosi lega tuis tue naufragiu. Tu vt cogi posses, tu vt auferri frumetu posset, effecisti. Tatu habituri su mus quatu reliqrit pudor esurietiū. Quid te duplo frumetu iactas vedidisse? Potuerunt nihil soluere, q refers, alienu bnficiū est. Alteru cofingit hoc loco medaciu. Tepestate, iqt, appulsi su. Ita plane ifelix nauigator es, & cui votis aure no rdeat. Nescim te duplo meli nauigasse, q spaueramus. Nescim singulis comeatib bina itinera cofecta: Nescim i vna legatioe ventos quater sedos: Sat erat verbo negare, qd verbo ponit. Remoue hac spem eludede medacio ciui tatis. Quo dano pbas tepestatē? Quid amifisti? Frumetu certe totu venit i portu. Nec laborasti, taq nimiu onustas naues simulaueris, duplu afferre poterai non vexata armameta, turbatosq funes, aut scissos veloz sin qretis, classis stat exiit, & qd magnu itegre signu e, cito redit. Porro tepestat i vnu agebat angulu, nihil potuerit obliquata vela deflectere. No potes vltra pcedere, ciera applica. Effuge raptores, effuge no dimissuros. Si aliud fieri no pot, cu tepestate decide naufragio, i desertu litt ipige. Quid deuitata pcella pdest? qd subducta nubib inuis classis? In portu naufragiu fecim, & frumetu ad ancoras pdidim. Ego vero, inqt, attuli, & qd duplu. Onos felices, rupam saturitate pcordia, pascamur i pteritu, & fame cruditate pesem. Frumetu attulisti. Quid q medicina mortuoz? Tera e: Quid q nemo aqs ifundet i cinere? Quid q ex tincto populo etia nouendialis tarde venit? quid q ia ego frumetu no desidero? Naufrago tabu la abstulisti, mortuo applicas nauē. Duplu est, ifunde in sepulchra, & admetire tumulis, ibi sunt qui mandauerit. Quid aliud effecisti afferedo frumetu, q vt nos qd adhuc fecim, poeniteret? Nūc me magis pudet, nunc cibos meos obiurgo, potui heri no comedisse. O nefas, in quo me scelere comeat dephedit. Siccine paria fecim? Adhuc nihil habuim, sed nūc licet reponam. Quis afit vnq pesabit necessaria supuacuis? Duplu attulisti, sed illis q perierit nihil, sed no pos sum ia no fecisse qd fecim, pleriq sera p nullis sunt, sed & tepore ista momētis aut psciofa su unt, aut vilia. Vis scire quatu inter hoc tps & illd interfit? Teta igit foru tuu, totu hoc non po tes dimidio vedere. Superst adhuc vnu patrociniu, i quo spes ois pfigat cause cofistat. Ad die

Stipulatu
Quo modo p ut

Sidus graue huius
anni afflauit nos

Onustus viator a
pud latrones hospi
taris

Præcidis

No ut inhospitales fr
tes aut vorace chary
bdim preterueheris

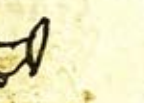
Armamenta

In portu naufragiu
fecimus

Nouendialis

Naufrago tabulam
abstulisti, mortuo
applicas nauem

Quis unqua pensauit neces
saria supuacuis
Profligata cause
Pascamur in preteritu

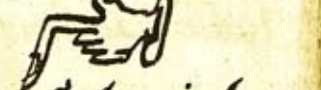

venit. State hic certe iudices, na ferri no pot, exadat altius dolor. Pudore publici quis pietati & ia olim sepultu hucusq prahis: Cur no expectauim? Cur fame no ad costitutu distulim? Cur ad tati nefas accessim? In hac lace publica causa iudices peder, aut iste tarde fecit, aut nos cito. Hoc videlicet expectasti, & ne capriosum esset officio tuo maturi rediisse, ex industria tepus triuisti. No tepestat i causa fuit, no vis vlla vicine ciuitatis. Vna ratioe morat es, nodu erat tepus. Adeo ne nobis miserie publice exciderit: Adeo isperato frumeto obstupuim, vt hec audiēda sint: Vltimu ois memorie reu vna vox inocere facit: Populatore euerforeq: ciuitatis nisi ad supmu danabo, ab soluat, publicus reus rediit. Illu respodet die dedim. Tu tu si interpellat tepestatib seri yuiffes, ex casares mare & ambiguos flat, & tibi bona causam habere videreris, cu diceres, ante no potui. Et nos hoc cogitauim, his casib ampliauim tepus. Nos illu tibi die dedim, sed ga illud citi emisti q sperauim, supra votu nostru nauigasti, ad pximu litt mature classis applicata est. Ego tibi pos sum satis irasci: Felicitate nostra pdidisti. Ergo quatu i te tepus cōsumptu est, dies excessit, peius pati nihil possum, sed pessima diu patimur. Imputa nobis ppitios vetos, & secudu mare, & ciuita tis opulete liberalitate, q tati frumetu vedidit quatu duob populis satis esset. Quatu liber velocita te tua glorieris, cōputa si placet quado primu cōterminos port onusta classe cōphederis, q tar de a vicina ciuitate venisti. At etia si diis placet afo defed, & qua causam vexade ciuitatis habue rit, qrit. Istud ego iterrogare debuerā, no vbiq iudices moradu est. Alioq si qd reqrere vellē mul ta occurrissent. Solēt hi negociatores, pter hec apta pscia, priuatu aliqd ac ppriu stipulari, vtiq cu aliena re vedit. Pot fieri vt primo lucrari voluerit psciu, seri deinde subuenerit reddede rationis, dicēdeq cause cogitatio. Venit fortasse frumetu lucro, redēptu est patrociniu. Pot fieri vt aliqua gratia sperauerit a ciuitate seruata, occulta qda in ciuitate sua odia, q pleriq ex inanib causis ob oriūtur, habuerit. Multa succurrūt, sed (si qua est iudices dicēti fides) ego nihil iuidiosi repute, q ciuitate sua sine causa pdidit. Quēcuq ratio, qdcuq ppositu fuit, audi q passi sum postq redi te potuisti. Trāseo tormeta nostre inopie, macie corpis, vultos terra destrictosq ramis cibos, q aris altaria no iposui, q populus corporib suis vias strauit, q medic que rogaret no habuit. Non obiticia tibi fame. O tristis recordatio, o tormētis oibus cōscietia grauior, rube ferretu pectus, & ar dēria scelera viuētesq itus epulas excute. Luctant itra viscera aie, & vteru funerib grauidu, mor tes agūt: Credibiles fabulas fecim, felices miseria, scelera inocētia. Oēs quascuq clades fama vul gaur, solatia hic petāt, hinc audiēt occisos sine sanguine, sepultos sine ignib cibos. Si qs mētus est Cyclopos, Lestrygonas, Sphingas, ac inguinibus virginis laratu Sicilię littus, & qcuq miser didici domi, comites qro, hinc argumētū, hinc fide accipiāt. Quēdā plane falsa sunt: Sol i ortu suo no occidit, nec ad humanoru visceru epulas die vertit. Vidit nos vulnerib pastos, & ad euiscera ta corpora illuxit. Publice mōstra cōmissa sunt, & iexpiabile nefas vno ore ciuitas fecit. Pcenis no stris ia ne fames qd satis est. Hoc no oēs ferē faciūt, & quis sensu careāt muta aialia, plerq tu in nocētib cibis vescunt, vt qp cōsuerūt. Inter hoies etia, si qua alienis mēbris iprimūt detē, mutuo tū laniatu abstinet, nec est vlla supra terras adeo rabiola belua, cui no imago sua sancta sit. Nos q bus diuina puideria mitiores cibos cōcessit, qb sociare populos, mutuo gaudere comitatu, sidera oculis aisp cernere datu est, visa no añ nos fecim, nigros fame detes pallidis cadauerib ipressim, & inter horrore ac fame restrictis labris morsus abruptim. Cadauera rogis deuoluta sunt, & ad funera taq ad naues cōcurrim. Deficit aliqs extremo ia spiritu pedes, tamē durat, ga prius mori turu alteru putat, iuice expectat, & si spei figuratioe tardi cadit, morsib pugnāt. No i oibus mor tes expectant, pater liberos esurit, & oppressa decimo mēse mater sibi parit, redit i vteru lacerat ifans. Cludūt domos, ne qs funus eripiat. Sole sunt diuitie mortuū, velut ifaustę aues supra expira tes stamus. Secreta miseri petūt, i solitudine fugiūt, & vbi nulla spes vite supest, mortes suas aba scōdūt, ia morituri ad feras cōfugiūt. Dehisce terra, & hac noxia ciuitate (si hoc saltē fas est) hau itu aliquo ad iferos cōde. Celestes auras cōraminato spiritu pollui, & siderib ac diei graues & iuidia seculo facim. Nullas ia spero fruges, ppitios deos no mereor. Quomodo me a scelere meo diuellerē? i quas vltimas terras, q inhospitalia maria cōderē? Meū sane cōscientia vrūt animū itus sceleru faces, & quoties facta reputau, flagella mētis sonāt, vltices video furias, & in quācuq me partē cōuertī, occurrūt vmbre meoz. Habitat nescio q i pectore meo pœna, & ne morte saltē hos metus effugīā, occupant grauia apud inferos supplicia, volucris rota, & fugacibus cibis elusus se nex. Adeo ne apud inferos quidē vlla pœna est fame maior, & ille hec patiē q hominem apposuit epuladu. Nobis iminet saxū, nobis stridūt ferreę turres, nostris causis vrna ia stetit, nobis viuax ip sum crescit iecur, ga illic quoz viscera tati aues laniāt. Excipit nos in pximo littore inhumatē.

Jam olim

Bona causa habere

Applicata est

No ubiq iudices morandum est

si qua est dicēti fides

Azis altaria no imposuimus

Mendicus quem rogaret no habui

Cn.

nostrorū aīe. Miserū me, vera ne hec sunt, an mēs aspiciet? Laceros video mānes, & trāsca partibus suis vmbra. Quid hoc ē? Nō de sepulchris isurgūt, nō aliquo terrarū haustu pcedūt vmbre nō rū, de p̄lo exēit. Illuc ite, illi redas irēdite, illū anguib⁹ perire, & tā lōge morē exigite rōnē. Vobis dicat, duplū attuli. Vobis dicat, ad diē veni. Ego si hui⁹ pōnā videro, possū reddere rōnē q̄ vixi.

APES PAVPERIS.

ARGVMENTVM DECLAMATIONIS. XIII.

DAMNI per iniuriam dati sit actio. Pauper & diues in agro vicini erant iunctis hortulis. Habebat diues in horto flores, pauper apes. Questus est diues flores suos decerpi ab apibus pauperis. Denunciavit vt transferret. Illo non transferente, flores suos veneno sparfit. Apes pauperis omnes perierunt. Reus est diues damni iniuria dati.

PRO PAVPERE CONTRA DIVITEM.

REDO Ego iudices plerōq̄ mirari, q̄ homo tenuis, etiā anteq̄ qd̄ habebā per didi, pauper, aufus sim iudicio laceſſere diuitē vtriq̄ vicinū, eūq̄ notē impotētiē, expertē crudelitatis, i tātis fortunē virib⁹ p̄nciosum inimicū, etiā si venena nō habeat. Neq̄ ipse hoc piculū ignoro, expert⁹ nō leui documēto, quanti steterit mihi q̄ semel iperata nō feci. Sed neq̄ illud iudices dānū tolerabile est pauperi, cū tā paruis etiā diuites moueant, & mihi q̄q̄ p̄pe nihil iā relictū est qd̄ p̄dere, si tñ ista ipune sustinēda sint, solatiū erit irā poti⁹ q̄ cōtēptū pati. Nec sane vitē causa iā sup̄est, si ad ceteras humilitatis nō sit cōtumelias hoc quoq̄ accedat, vt si habem⁹ aliquid, migrādū sit, si p̄didim⁹, tacēdū. Vnū oro, ne cui minor dignitate vltra videat causa litis meē. Ante oīa enī nō de betis expectare vbi paup̄ magna p̄diderim, sed quātulū est qd̄ abstulerit mihi diues, min⁹ est qd̄ reliquit. Et tñ q̄s idignat apes formula vindicari, cū venenis etiā flosculi vindicent? Qd̄ tñ iudices cōq̄ euerſus, & ab oī spe tuēdē paup̄tatis exclusus, a quo iore aīo tolerare, si cui⁹ culpe, etiā si iūstā pōnā, meritā tñ irā tuliffem. Sed circūspiciēti oīa nihil mihi obici pōt a diuite nisi q̄ vicinus sū. Est mihi paternus iudices agellus, sane angust⁹ & paup̄, nō vitib⁹ cōsitus, nō frumētis ferax, non patcuis let⁹, ieiunē mō glebē atq̄ humiles thymi, & nō latē pauperi case circūiecta possessio. Verū mihi vel hoc fuit gratissīma, q̄ nō fuit digna quā diues cōcupisceret. In hoc ego vitē meē secreto remor⁹ a tumultu ciuitatis ignobile autē agere p̄cul ab ambitu, & oī maioris fortunē cupiditate cōstitui, & dū molesta lege naturē trāsiret etas, vitā fallere. Hoc mihi paruulū terrē & humilis tu gurii rusticū culmē agras aī regna fecerat, satisq̄ diuitiarū erat nihil ampli⁹ velle. Quid prodest? Sic quoq̄ me latē iuenit iuidia. Nec ab initio iudices vicin⁹ diuitis fui, pares circa me habitauere domini, & frequētib⁹ villis cōcoras vicina paruos līmites coluit. Qd̄ diues pascebat, nūc diuitis vnus hort⁹ est. Postq̄ p̄ximos quoq̄ reuellēdo terminos ager locupletis lati⁹ inūdauit, equatē solo ville, & excisa patria sacra, & cū cōiugib⁹ paruiscq̄ liberis respectātes patriū larē migrauerūt vt teres coloni, & latē solitudinis idiscrēta vnitas facta est. postq̄ ad apes meas diuitis fūdus accessit. Nāq̄ ego iudices dū forti⁹ opus p̄misit etas, terrā manib⁹ subegi, & difficultatē labore p̄domui, & iūto solo nōnihil tñ fecūditaris exp̄ssit cito labif dies, & p̄cluis i pronū ferē etas: abiete vires, cōsus me⁹, defectaq̄ labore senect⁹, magna pars mortis nihil mihi reliquit nisi diuētiā. Circūspiciēti qd̄ cōuentret opus iualidē senectutis curē, succurrebat sequi pecora, fceruq̄ placidi gregis paup̄tate tueri, sed ex oī parte circūiect⁹ diuitis ager vix tenuē ad gressus meos semitā dabat. Quid agim⁹? iquā. Vndiq̄ vallo diuitiarū clusi sum⁹. Hinc hortuli locupletis, hinc arua, ide vineta, hīc saltus, nullus terrē dat exit⁹. Queram⁹ aīal qd̄ volet. Nā qd̄ apib⁹ inuenit natura p̄stārius? Parca, fideles, laboriosē, o aīal simile pauperib⁹. Et sane dabat occasiōē mihi opportunitas hortulū mei. Est nāq̄ posīt⁹ ad ort⁹ solis hyberni, apricus, oībus vētis medi⁹. Fusus ex p̄ximo fōte riuus, crepiatib⁹ iter radiātes calculos ags, vtrinq̄ ripa virēte p̄terfluit. Satis cōsiti flores, & viridis paucarū arborū coma nascētib⁹ populis prima sedes, vñ ego frequēt cōsertū nouē iuueturis agmen ramo graueſcēte suscepi. Nec me tāta capiebat voluptas q̄ fluētia ceris mella cōderē, q̄ ad sustinendas paup̄tatis ipēas deferrē i vrbē, q̄ diuites emerēt, q̄ aduersus oīa lassē tedia atatis habebā senex qd̄ agerē. Iuuabat aut lēta vimina vernis fōtib⁹ texere, & ne astū ardor aut hyberna vis grauidā penetraret aluū, hiātes rimas tenaci līnre fimo, aut fessis apib⁹ vltro p̄bere mella, aut fugiens examē cre terrere, aut bella sedare pulueris iactu, tñ ne qd̄ piculi saltē singulis esset, auidas lōge fugare volucres, & arcere parua dictū aīalia, reclusas iterim scrutari apū domos, ne p̄ vacuas aluos tceda pestis isidiosas texeret plagas. Dederā laborib⁹ meis iustā senex missionē, habebā q̄ p̄ me op⁹ facerēt. Quo nō penetras liuor iprobē? Quidve scabrē malignitati clausum est? Inuidit paup̄i di-

Denunciavit regio

Judicio laceſſere

Vtriq̄

Note impotentie, experte crudelitatis

Litis mee causa & paulo antedixit, iudicio laceſſere. Ergo iudiciū & lis id est

ira potius qm cōtēptum pati

Formula .i. lege

Satis diuitiarū est nihil amplius velle

Sic quoq̄: me latētem inuenit iuidia. Inuitus est hoc diuus in eponymus in episto la

Reuellerē terminos

Apes animal simile pauperib⁹

Creptantibus aquis

Missionē iustā

ues. Cū etiocasset me subito trepidū, totoq̄ fortunē suē strepitu circūstetisset, qd̄ tu, ingt, nō potes sperare apib⁹ tuis irra priuatū volēt, ne hortorū meorū florib⁹ isidat, ne i meo rorē legāt? Remoue, trāfer. Impotētissime tyrāne quōstiq̄ tā latū possideo agellū, vt illū apes trāsuolare nō possint? Neq̄ tñ tātū inerat p̄ctori meo robur, vt nō p̄turbarer densificatione notē ipotētiē. Volui relinq̄re auitos lares, & cōscios nataliū parietes, & ipsam nutricula calam, iāq̄ pauperē focū, & fumosa tecta, & cōsitas meis manib⁹ arbusculas trāsferre destināt⁹ exul decreuerā. Volui iudices decedere, volui, sed nullū potui inuenire agellū, in quo nō mihi vicinus diues esset. Nec tñ licuit diu quere. Forte seren⁹ pura luce fulserat dies, & hilaris matutini solis tepor ad cotidiana opera latius solito agmē effuderat. Quin ipse spectator operis (p̄cipua nāq̄ hec mihi voluptas erat) p̄cesserā, sperās fore vt viderē quēadmodū aliē libratē p̄nis onera cōfferēt, aliē deposita sarcinā i nouas p̄rūperēt p̄das, & q̄q̄ angusto festinare aditu, turba tñ exētiū nō obstaret itratib⁹, aliē militariū castris pellerēt vulgus ignauū, aliē lōgū p̄mēſē iter fatigatē anhelitū traherent, hec ad estiuū solē porrectas p̄aderet p̄nas. Miserū me, ignoscite modo gemitib⁹ meis. Nō flosculos p̄didi, nec cadauca folia p̄ximo lapsura v̄eto. Apes cū volarēt, suffugiū tenuitatis meē, solatiū senectutis amisi. Nā q̄ me alias pauperē putauī, triste me excepit, expectatq̄ silentiū, & inanis alui inchoata tātū opera, & rudes cerē. Vos iudices aestimate quatenus recipiat hūc affectū meū. Libēter bibissem si inuenissem venenū. Hoc mihi damnū nō brumē glacialis penetrabilis rigor, nō suppressi lōga siti flores iduxerūt, ieiunā miseris famē nō auiditas ista domini nihil mellis reseruātis, nō aequalis fessas morb⁹ iuauit, nō dānatis sedib⁹ suis auias fuga petiere syluas. Apes pauper miser i opere p̄didi. Parauit homo nefari⁹ ante oīa tātū veneni, qd̄ possit & diuitis hortis fatis esse, & linuit flores maleficis succis, & i venenū mella cōuertit. Sparſit oībus florib⁹ mortē, & quāto plura iterim cōrupit, q̄ q̄ apes abstulissent. Ille studio cotidiana operis excitatē, vt primū aurora lucē vocauit, i asueta misere pascua volāt, vt anteq̄ noctis humorē radiū solis ebiberēt, matutinos legerēt rores, & celestes aqs ad horreū ferre possent, nec sibi, sed operi biberēt. Hic triste spectaculū, & tātū nō ipi q̄ fecerat miserādū. Illa ad primū feralis succi haustū isolito cōstetnata gustu fugit, sed fugisse nihil p̄dest. Illa lōgiores expetitura pastus i altū tollit, vitāq̄ i aura relinquit. Hec primo statim flosculū imoritur. Illa rigescētib⁹ morte pedib⁹ exanimis, sicut hēserat, p̄det. Alia defecta nisu volandū adhuc p̄ terrā lāguide repit. Si q̄s tñ vsq̄ ad sedē suā distulit mors lērior, sicut egre solēt, sub ipis p̄edere portis, i globū nexas & mutuo āplexas mors sola diuisit. Quis figurare possit, q̄s dicere, q̄ multas mali formas, q̄ varia leti gnā fecerit tot mortes? Semel vt ipē triste finitā expositionē, dicē dū est, oēs p̄didi. Celebre illd̄ alueariū, & dño suo notū, ad nihilū recidit. Audete nūc laceſſere diuitē qd̄ vitē causa sup̄est, exerte libertatē fortib⁹ verbis si qd̄ offēderit, & qd̄ difficillimū fuit, iā expert⁹ est venenū. Qd̄ si mihi fortuna vel igenū vires, vel suas dedisset, crimē istd̄ nō priuatā taxationē formulē merebat. Venenū legeshabere, emere, deniq̄ vetāt, ieuitalē pestē occulta frau de grassantē. Male heret ibi inocētia, vbi i potestate est secretū scelus, velut venenū, & qd̄ p̄nta neū, iuētū, cōpositū, datū est. Quātulū iterest q̄s biberit? Hō dedit, & hō dari pōt. Nō adeo defūt odiorū causē, vt iā rara similtas sit, & vt videat aliq̄s nihil magis q̄ malos odisse, libebit aliq̄n lōgius manū porrigere, & idulgere aīs. Credite mihi iudices, difficilī⁹ est venenū iuenire, q̄ iimicū. Sed me cōscia mediocritatis isfirmitas itra meastātūm cōtinet q̄relas, nā dānū idē iudices grauis simū. Paup̄ vuln⁹ accepi, qd̄ mihi diuiti⁹ defēdū apd̄ vos q̄ p̄badū ē. Nā coarguedis qd̄ criminib⁹ q̄s labor est aduers⁹ cōfiterē? Habēt diuites hoc quoq̄ cōtra nos cōtumeliosū, q̄ nō tāti videmur vt negēt. Porro q̄ cōfessū defēdit, nō absolutionē sceleris petit, sed licentia. Lōgi⁹ ista q̄ timui q̄stio puenit, nō de p̄terito tātū litigam⁹, hoc agit vt etiā si qd̄ forte reparauero, iterū diuiti liceat occidere. In duas enī q̄rti aīaduertere potui q̄stiones diuidit cām, an dānū sit, & an iūria datū. Negat eē dānū, q̄ aīal libertū, & volucres, & vagū, & extra iperia positū p̄diderit. Negat iūria datū, q̄ i priuato suo, q̄ eas q̄ sibi nocerēt extinxerit, postremo q̄ sparſo tātū p̄ flores veneno ipse apes vltro ad mortē venerint. Vt nihil cēt qd̄ his possem respōdere, equū erat iter vicinos sic agi? Sed executiam singula, nec pri⁹ meis argumētis nitar, q̄ diuerſa repulero, qm̄ qd̄ q̄rit an dānū sit p̄dere, qd̄ lucrū est habere. Libertū est aīal puta, nō dico fecit⁹ meis manib⁹ exceptos, & i tutā cōditos sedē, & reseruatis ad supplemēta gnīs fauis examē vernaculū, quoniā qd̄ tyrānorū iura defēdis, natos i priuato meo, puta me vel ianis arboris trāico, vel cauis iuētos petris, domū fauos retulisse, mltā nihilo min⁹ q̄ libera fuerāt trāſeūt i ius occupatiū, sicut venatio & aucupatio. Nā vt cetera aīalia hoīm causa finxerit Prouidētia, qd̄ oīb⁹ nascit, idultrē p̄mū est. Quid autē nō libertū natura genuit? Taceo de seruis, quos bello i iniquitas in p̄dā victorib⁹ dedit, iisdē legibus, eadem fortuna, eadem

Ne in meo vocem legant

Denunciations

Arbusculas

Quaten⁹

Tantum non

Expositionē .i. narrationem

Alueariū colmenar

Pulchre hoc

Diuisio cause in questiones

Notandū ante qm̄ confirmet & felle

Aucupatio dixi nō aucupium

necessitate natos. Ex eodē celo spiritū trahūt, nec natura vilis, sed fortuna dominū dedit. Cur istre natis equis victor isidet? Cur iusto cotidie iugo bovi colla detrimis? Cur in vsum vestitū sepe pe-

Formula

Aluei

Formula

Tandē

Aluos

Per fidē vestrā

Partibus nota q

significatione

Transcriptio

.f. Ecqđ

iam p̄ eorū videtur maturitas, & ignot⁹ occasus est. Etia sine vētis quoq; soluta natura, labif gra- tia, nec qđ est flos nisi nouus. Quare si dicerē, abstulere peritura, & quæ prius humi iacuisent in vsum hominū cōuersa, inauditus tamē liuor videret etia apib⁹ inuidere. Nunc vero differendū mihi est, q̄ momētoſa sit huius animalis rapina. Nescim⁹ qua pnicitate plerūq; vix cōtractis florib⁹ reuolet, dūcūratq; per singulos velox experimēto, q̄ etia vbi immorabūtur, libratīs pēdeant alīs. Quis vnq; qđ ferētē apē viderat, vbi deesset inuenit? Quātulū vero est, qđ ex his manu cōstitis flo- ribus legāt? Prata sylvæq; vel mature fructib⁹ vites, & fragrātes thymo colles (quātū cōiectura suspicari potest) pabulū ministrāt. Nō ex oibus florib⁹ carpūt vtilia operi suo, sed in oibus q̄runt. Præſens & quidē prius illa reddit merces, q̄ oibus qbus infedere, odorē mellis inspirant, & breuī cōtractu vim sui relinquūt. Hoc tu dānū intelligis, hoc veneno vindicas, qđ mehercule inhumane etia fumo phibuiſſes. An nō te solus vicinus coluit? Nō frugū mearū primitias omī vere miſi? Nō si quis ceris nouis cādidiōr scidit fauus, tuis reſeruat⁹ est mēſis? Cū paruis mediocritate munif- culis illa semp adiciere cōmēdatio, hoc tibi mittūt apes meę. Puto relata est mihi gratia. Admo- nui, ingt, & vt trāſſerres denūciaui. Idcirco cōtumacē merito puniſti. Nō enī video qđ aliū patro- cinio tuo cōferat hęc denūciatio ſupuacua, si nō licuit tibi facere qđ queror, iniuſta: si licuit, iuſta aut ſine iſta, aut ne cū iſta quidē valeat. Pudoris vero qđ velamētū est, male audere, culpā defendi ſuperbia. Auſtādē tuas pecudes quis diſſuſa ſtabula nō capiēt, tibi oē armētis mugiet nemus, tu gregib⁹ arua ſulcabis, & ad excolēdos agros pcedet ignota etia villicis familia, tuis horreis popu- li annona pēdebit, nec tñ iuidebim⁹, nec qđ tā graue putabit ſibi iſtud fortunę tuę pōdus. Nos ſi paucas apes intra anguſtias pauperis horti cōpoſuim⁹, q̄ tamē vobis mella faciūt, id prorsus indi- gnū ferēdū est: & qđ nūq; ſando cognitū est, vicin⁹ diuitis paup moleſt⁹ est. Adeo parū est plurimū poſſidere, vt cū ſeruis quoq; veſtris habere peculii liceat, iuidioſum nobis puteris, qđ egeſtatis nomē exceſſerit. Tāto ne his, i hac vt putam⁹ æquiſſima libertate legib⁹ viuim⁹, vt nobis habere medelā nō liceat, vobis liceat habere venena: Poſtremo qđ diuitis patrociniū nō putauit iudices reſpōdēdū, niſi rideri veſtrā maieſtatē cōtumelioſa deſenſione nō ferrē. Vltro enī, ingt, ad mortē venerunt apes tuę. Ita plane. Alioqui tu venenum florib⁹ dederas. Impudētię ne iudices eius aſſi- gnē ſi hoc mihi apud vos obtinuerit, an ſtultitię ſi ſperauit? Si venenū hominī dediſſet, diceret ip- ſum labiſ admouiſſe pocula. Si p̄cuſſorē poſuiſſet i ſaltu, ipſm i iſidias vitro veniſſe clamaret. Si te lum abiectiſſet i tenebris, illatū ſua culpa cōtēderet. Ego iudices qđ dico: Duo eſſe ſola q̄ oī i cri- mine ſpectāda ſint, aīm & euētū. Quis aūs diuitis fuit, cū venenū ſparſit? Vt apes perirent. Quis euēt⁹ pierūt. In ſumma iudices qđ dubitet, qn dānū ei ſe putādū, ſine quo nō accidiſſet? Intelligo neq; prudētiā veſtrā deſiderare plura de cauſa, neq; veſtrā fidē ac religionē egere exhortatiōe ve- re iudicādi. Quid moror igiſ? Tenet me dolor, & aſſuētę voluptatis deſideriū. Sūt qđā i hac cau- ſa, q̄ ſarcire poena nō poſſit. Maior forſitā materia videat affect⁹. Si paupes amare niſi paria nō poſ- ſumus, & neceſſario nobis p̄cioſa q̄ ſola ſunt, aīm meū extinctę vni⁹ horę momēto tot aīę mouēt, quot perierūt de me bene merite. Quin ipſm leti gen⁹ addit idignationē, veneno pierūt. Quis hoc villa ſatis p̄ſequi poſſit iuidia? Apes veneno. Hęc illis gratia reſert, q̄ fructib⁹ noſtris ſuigilat, q̄ co- tidiana ſtatiōe laboris aſſidui ne dāno qđē ſummouent? Nā & cetera aīalia videſ mihi natura vſi- bus noſtris genuiſſe, hęc etia deliciis, cū eo q̄ in illis q̄ vel ſcindēdo ſolo vel maturādo itineri cōpa- ram⁹, mule⁹ aū reddit⁹ iſumif labor, & cū p̄domāda, cū alēda ſint, nihil tñ p̄nt ſine hoīe, & tātū co- acta p̄ſunt. Apes faciūt iuſſę fauos, ſine villo rōnis humanę miniſterio tot⁹ fruct⁹ vitro venit. Ad- iice q̄ cetera aīalia, aut ſatis icurrūt, aut vitib⁹ nocēt, primaq; vt fama eſt, hoſtię cā pecudī fuit la- ſa fruges. Harū ita inoxi⁹ p̄ prata ſylvæq; diſcurrūt labor, vt tātū factū opus appareat. Qua ſatis digna p̄ſequar laude? Dicā aīal quodāmō parū hoīs exēplar: Hoc humana excogitare nō potuit ſolertia. Etia ratio noſtra, q̄ ſub terris lucrū iuenit, q̄ maria ingitriōe ſua ſiderib⁹ imiſcuit, hoc tñ efficere, cōſeq; imitari nō potuit. Venena poti⁹ iuenim⁹. Iā primū future laudabilis vitę digna p̄ri- cipia, nō illas libido p̄generat, domitrixq; oīm aīaliū ven⁹, vtq; hoīs i excuſationē ſui fabulis tra- diderūt, etia deoꝝ poſteritas has regnis ſuis excepit. Abest i mica virtutū voluptas caſtis ſine la- be corporib⁹. Solē oīm nō edūt fetus, ſed faciūt. Ipſę paulatim ſicut ſtipatę ſunt p̄ mella viuificūt, & vt oportet aīal laborioſum ex opere naſcūt. Inde vt adoleuit iuuet⁹, & ad ſimiles labores eras ro- borata cōualuit, reliquit liber parētib⁹ loc⁹. Et ne coacta in anguſtū multitudo noua turba labo- ret, quali habita verecūdię rōne, cedit populus minor, ſuſpēſumq; p̄ximis ramis examē, hūanas man⁹ expecat. Acceptas cū fide colit ſedes. Et cū ingenia noſtra, q̄ nos ſcilicet ambitioſi nri aſti- matores p̄xima diuinis credim⁹, ad p̄cipiēdas diſciplinās multo labore deſudēt, nulla apis niſi a-

Momentosa .i. breuis & um) momenti

Cu

Ambitiosi nostri estimatores

Ee

tifex nascit. Quid credas aliud q̄ diuine partē mētis his ais iesse: Quid scipuli referas: Nō vt cāa tera aialia p̄ pastus vaga incertū q̄ti capiūt cubile, noctis arbitrio semp̄ habitatura, sed tutas sedes cōtinēt, vrbes tectis, turba populosimitant. Nō vt fere, volucres, nō vt p̄sentis mō cibi memores ī diē viuūt, duratur⁹ hyemi reponit vict⁹, & repletis vere cellis tut⁹ ann⁹ ē. Etia cū ad hūanos vsus opa subducta sūt, reparare amissa cōtēdit, & labor dāno scēdit, & nūq̄ deficit aīus aīq̄ loc⁹. Quid q̄ iter aialia q̄ nō verba cōiūgūt, nō verba rationis iuicē negāt, rātus operis cōsensus est rāta diffi cillime rei, laboris cōcordia: Nō humano vitio ī p̄prios q̄q̄ vsus lucrū ducit, ī publicū viuūt, & cō munes opes cōgerunt ī mediū, nec fas est delibare gustu, priusq̄ plena horrea securos spondeat mētēs. Quis porro tātus ardor opis, q̄ve officiorū p̄ticio, vt aliq̄ cōgerāt onera, aliq̄ accipiāt, aliq̄ liā niāt: Quē seueritas ī castigāda iertia: Multa dictu visusq̄ mirāda, p̄uidere tēpestates, nec dubio se celo tradere, nec vltra viciniā nubilo tēdere. Nā si leues inigor aura rapuit, ad dirigēdos ī destina ta cursus modico lapilli pōdere librare pēnas. Illas maiorū pectorū totis p̄ rege castris pcurrere, & inire bella, mortēq̄ honellā p̄ duce oppetere. Adūce, q̄ si quas aut etas lōgiot, aut morb⁹ opp̄a sit, efferunt pri⁹ corpora: posteriorq̄ operū q̄ funerū cura est. Quid illigare crurib⁹ flores: quid ore succos ī publicū ferre: Me tñ ipsi⁹ operis scipua admiratio subit, nō est temere, nec fortuitā figu rā & sedes mō reponēdis cibis q̄sisse credas, rudis cera cōponit, accedit vsib⁹ inarrabilis decor. Nā primū tenacib⁹ vinculis fundamēta suspēdit, tū ab exordio ī omnē partē opus aequaliter crescit, nec q̄q̄ ex īchoatis parū est, qd̄ nō sua portioē p̄fectū sit, iā nec alia parte op⁹ esset. Gemina frōs ceris īponit, & cū foraminib⁹ tātū spatiū detur quātū ad generāda examina purā sp̄e capiat (Ipsi enī sibi iuicē anguli herēt, & ita mutuo vincunt atq̄ alligant, vt qd̄ voles id mediū sit) hīs textis ne vnuerſi mellis effluat pōdus, īterſepta onera cludunt. Quis nō stupeat hoc fieri posse sine ma nib⁹: nulla īterueniēte doctrina hāc artē nasci: Quid nō diuinū habēt, nisi q̄ moriunt: An vero au ctorem vini Liberū colim⁹, primitiē frugū Cererī referunt, inuētrix olea Minerua narraſ: Mella genuisse min⁹ est, & īterponēda gustus voluptate tātū effecisse, quātū ne ipsa quidē rerū natura per se potuit: Ad plurimarū incurſus valetudinū remediū est, & p̄sentissima medicina. Nā qd̄ ad cibos quidē prinet, diuites viderint. His animalib⁹ aliq̄ īfidiari potuit, & īfidiari quare mella face rēt. Hęc pestiferis succis exq̄ta p̄ fraudē morte cōfecit, & qd̄ sit idignissimū, quo facili⁹ deciperet, fortasse venenum melle permiscuit. Quē tam inhumana crudelitas: Quis tā inauditus liuor! Nā hil enim est q̄ vtrius patrociniū tuo diues, paucorum damno foliorum doluisse te simulat. Dum meas apes occidere vis, flores tuos inuitiles fecisti.

ODII POTIO. I.

ARGVMENTVM DECLAMATIONIS. XIII.

MERETrix amatori suo paupi dedit odii potione. Adolescēs desit amare. Accusat illā veneficiū. PRO IUVENE CONTRA MERETRICEM.

SENTIO Iudices hāc quoq̄ calamitatib⁹ meis accessisse nouitatē, vt vobis nō dū videat odisse. Nec me p̄terit plurimū p̄te de nocētissime potiōis inuidia, dū me putatis adhuc īpatiētia priore miserū. Quēso tñ vel hinc torā delati sceleris p̄bationē grauitas vstra p̄spiciat, q̄ dolori meo q̄releq̄ nō credit, nec amo q̄ ac cusare possū, nec odi q̄ amare malē. Quid est aliq̄ qd̄ bibi q̄ venenū: Licet igiſ nocētissima foeminarū rideat q̄ accuso, & ī manifestissimi sceleris cōfessione p̄ lu dibriū malox euadere tēter meox, nō hoc ē qd̄ hodie me torq̄t ac lacerat, q̄ a deterrimē mulieris charitate discessi, sed q̄ remedii mei patior dolorē. Fidē iustitiē, fidē seueritatis humanē, ne mere tricī p̄sit, vel q̄ p̄uaricatiōe videor explicat⁹. Pro me forsītā fuerit, vt amare desinerē, cōtra me iuē tū est, & iuit⁹ odissem. Hoc primū itaq̄ iudices a clemētia publica peto, ne q̄ videtis tristē habi tu, dirūq̄ cōspectū, verbis asperū, cōrētiōe terribilē, mores putetis. Hęc ē illa sanitas mea, hic oīm īn hac corporis mētisq̄ dierū noctiūq̄ feritate ille mō let⁹, ille (si creditis) nimis remissus amator excādui. Miseremini iudices, ne vobis venefica sic sponat, tāq̄ hoc mei charitate cōmēra sit. Suis aīm, suū tātū secura fastidiū est. Odii potiōnē cōtra se nemo dabit hoī, nisi quē oderit. Quēso itaq̄ obtestorq̄ vos sanctissimi viri, vt calamitatis mee penit⁹ velitis estimare mēsurā. Perdidit īfelix q̄ q̄q̄ potui amare desinere: patior necessitatē rei, quā breuiter vtiq̄ noluisse, excogitat cōtra aīm futurāq̄ rationē, ne q̄ relinq̄ret me⁹ esset affect⁹. Iterū cū meretrice cōposi⁹ sum, rursus ī se cogi tatiōes mēas, rursus retorſit oculos, & hominē quē ab īcōmoda charitate vel satietas, vel etas, vel fortunē suē fuit dimissura cōditio, ad p̄petuā īpatiētiā virib⁹ nimis diuertitatis īplicuit. Hoc solū insanabile gen⁹ mortis est, vt odisse cogaris: Festina ad cōploratiōnē p̄sentis doloris aīe, festina,

ut

o
i. anime

sed te a priorib⁹ malis recēs abducit idignitas, alti⁹ gemit⁹, alti⁹ q̄rela repētētia est. Cū meretricis sit q̄ amator odi, cui⁹ putatis esse q̄ paup̄ adamaui: Nō qd̄ ego iudices ex illis vnq̄ fui, q̄ nobi les opes, affluētēs idulſit fortuna diuitias, quorū felicitas capere posset ī amore luxuriā. Habui tñ vñ ad vitē necessitates, cōcessa gaudia, parca mediocritate sufficerēt. Ideoq̄ meretrice tātū, & q̄ certissima est ī volūate frugalitas, vna fui semp̄ eadēq̄ cōtēt⁹. At ista seria, grauis, q̄ nūc amari re cusat, o q̄ voluit amari, q̄ artib⁹, qua calliditate miserā simplicitatē meā sollicitauit primū, deide tenuit, donec quātulācūq̄ substātiā ī hui⁹ sin⁹ credulus, iāiq̄ secur⁹ amator egeret. Iā frustra ca ptauit videri miserari cōditionē ī quā nos ipsa detraxit. Breuiter totū nocētissimē mulieris accipi te faci⁹, pauperē me fecit, deide ferre nō potuit. Siue enī iudices cōmuniū, q̄ ad corrūpēdas expu gnādāsq̄ mētēs excogitat īgenia, meretricū placuit experimētū, & ī me tētātū est q̄tū q̄ amare, q̄tū q̄ posset odisse, seu mulier oib⁹ exposita mortalib⁹ vanitatē fastidio mei despectūq̄ captauit, ei fama ide q̄sita est, vt a solis videret amari debere diuitibus. Nō erat p̄fecto qd̄ pauloante patie bar, iā tūc nolter affect⁹, q̄ scortorū forib⁹ herēbā, q̄ (si istis creditis) paupertatē ī lupanariū obſega trāstulerā, pallor & deformis macies īde veniebāt, vñ nūc q̄ excādesco, q̄ fremo. Nūq̄ hoc tātū me retrix scit quēadmodū nō amet. Qd̄ negari igiſ iudices nō pōt, virus hoīe firmi⁹, mēte cōstātū, qd̄ ī modico ardoris astu, & exūdāte īpatiētia possit etiā recusantis aī dolorē cōpescere, diris vtiq̄ carminib⁹ & feraliū p̄cātationū terrore p̄mixtū, lenitate vultus, & blāda porrigētis dissimulatiōe p̄tectū, iā p̄stis, iā laborātib⁹ viscerib⁹ īfudit, & hominē solatiis poti⁹ ac molliū remediōrū ratio ne tractādū exasperauit ira, dolore cōclufit, magnaq̄ miserū cōmutatiōe renouauit. An fecerit iudices vt amare desinerē, vos estimabitis, scit vt amare mallē. Explicitū me putatis, & ab īcōmo do hilariorē dimissum: Nūc nūc me fateor debere sanari. Habet aliq̄ solatiū q̄sq̄ ī amore miser. Leuior est calamitas cui blādīt aliq̄ de voluptate letitia. Nūc īfelix vxor ac laceror, nunc me reti nere, nūc regere nō possum. Crudeli⁹ est odisse meretricē. Veneficiū ago. Seposita paulisp̄ iudices noxiē potiōis inuidia, nōne vobis videt īplere sceleris fidē, q̄ abstulit fidē cōditio p̄sonē: Veneficiū iudices tota vita meretricis ē. Partū se lenociniis, partū putāt agere mēdaciis, & cū oīs ad expugnā das mētēs cura collata sit, nō sufficit tñ vt de sui charitate corpi credāt, ī hoc noctiū dierūq̄ soli citudo cōsumit, quēadmodū de libidinib⁹ fiat affect⁹, q̄ rōne trāscurrētia coridie desideria teneat, ne cui p̄sit offēsa, ne quē explicet pudor, ne quē satietas aliq̄n dimitrat. En quā putetis ignorare q̄ bus vincat oculis, q̄ p̄ īcōmoda desideria flagrātes mētēs corrūpat primū, deide cōsumat, cū sciat q̄ oscula, q̄ arctissimi rīpanē āplex⁹, q̄ p̄ letitia dolorē, p̄ blāditiis gaudiisq̄ tristitiā p̄cipiti ve locitate substituit. Infinitū ē q̄tū ex hoc medicamēto dephēdi possit notitia peiorū, nemo scit tā tū remediū. Tētat iudices mulier īpudētissima sceleris inuidiā noīe potiōis effugere, & venenū ne gat eē tātū, nisi qd̄ occidit. Facin⁹ est iudices euadere nocētēs, q̄ iā facin⁹ plura deuitat. Quid res fert aīo noceat aliq̄ an mēbris: Eodē scelere porrigit eē qd̄ nō licet. Vnūq̄q̄ ex his qd̄ dat, vene nū est. Excusatio mehercule adhuc p̄ sexu tuo, p̄ cōditioē mulieris, sed vt illa nosſes gratia tui, de fideriūq̄ posset īgerere nolētib⁹, excogitasti qd̄ maritos a cōiūgū charitate diducas, p̄ qd̄ iuuentū mētēs abiūgas ab aliis fortasse meretricib⁹, odii medicamētū nūq̄ ideo tātū meretrix habuit, vt il lo cōtra se vteret. Me qd̄ iudices si q̄ īterroget, ī cōparatiōe veneficiū de q̄ q̄ror, min⁹ odisse de beat qd̄ occidit. Et si qua ex ipsis quoq̄ mortiferis mīora sunt, q̄ statim tota velocitate grassant, & dolorē iter exitū vitāq̄ nō detinēt, ita crudeli⁹ q̄ sic ordinat, vt corporis parcat inuidiē, & sit tā tū aī venenū. Quid ais: nō est noxiū vir⁹ nisi qd̄ occidit: Quid ergo vocarem⁹ illē quo lumina so la raperēt: Quo ps aliqua mēbrorū debilitate lāguesceret: Tu te veneficā negas, q̄ potes potiōe fa cere, q̄tū offēse, q̄tū ira, q̄tū dolor: Amabit cui p̄miseris, execrabit ille quē iusseris, accipiet a te desi deria nra ortū, finē, modū. Sane & amor & odiū naturalis videat affect⁹, veneficiū sunt cū iubenē. Quid q̄ nō pōt nō habere vim venenū, qd̄ cōtra volūtatē hoī dat: Video cur sibi medicina p̄mit tat corporū vitia mēbrorūq̄ morbos īfufis medicaminib⁹ expellere, & sine aīe spiritusq̄ cōragiōe, q̄cūq̄ extrinsecus accidit, potiōne vincunt. Nō pōt vllus affectus sedibus suis p̄ virus expelli, nisi totorū cōcussione vjraliū, & cū aīa cōstet ex sensib⁹, quēcūq̄ auferre tētaueris, illa statim prima no strī parte prioribus retento, cōfectoq̄ qd̄ petebat, reliqua quoq̄ viribus vicinē tabis expirat. Quā dā forme medicamina possunt aliud vocari q̄ venenū, dare quod non licet, nō est aliud q̄ venefi cium. Quantum nefanda de poenis humanis excogitare potuist: Innocentius mehercule fuerat vt amaret aliquis inuitus. Potiōnē excogitasti qua bella cōmittere, qua se totū humanū gen⁹ pos set odisse. Potest efficere vt non ament liberos parētes, vt propinquitas, vt fraternitas, vt amicitia se collidat. Odii potiōnē nemo accipit, nisi cōtra hominē quē non debet odisse. Tētat hoc loco no

Ee ii

Quidē p̄ eguē

Indulſit fortuna diuitias

Egerere

Deuitat

Concussione

Tabis

Fraternitas

Se collidat

In die uiuere

Nubilo

Quare pro quia po
sunt. Notandum

Obtestor uos

cetissima scemina; de scelere suo facere beneficium. Meretricem, inquit, amaueras. Differo paulisper iudices affectu huius excusatione. Dii deus, quantum in hoc contumelie est, quod sibi meretrix videtur adamata. Tu tibi cuiusque affectu censoria grauitate prestabis: Tu tibi assimulare permittis, quod frequenter aliis lupanari streret: Tu cui non licet excludere debilitates, fastidire sordes, exposita ebrietatibus, addicta petulantia, & quod nouissima uilitas est, noctibus populoque concessa, mores iuuentutis emendas. Ego autem auro feras, ut meretrix uelit adamari. Eras, inquit, amator, & pauper. Volo iudices sic apud vos paulisper agere, tamquam in hoc me affectu propinquum, amicis castiget. Non ego alicuius matrimonii corruptor inuigilo, nec efferas cupiditates per illicitos duco complexus. Inuenias credo meretrices, ut esset aliqd quod liceret amare pauperibus. Nulla ego circa corpora ista consistere sperantia puto. Diligunt immodice sola que non licet. Ut in furoribus charitas aliqua coalescat, opus est difficultatibus. Breuis de concessis, sed statim satietati uicinus affectus est. Non fouet, non nutrit ardorem concupiscendi, ubi frui licet. Et quicquid in mentibus circa permissa coalescit, non sunt desideria sed uoluntates. Hoc ipsum tibi mulier obicium, quod nos in fabulas sermonesque misisti. Solus debet amare meretricem, quem meretrix oderit. Pauperi dedit odii portionem. Quid illam putatis dedisse diuitibus? Si mehercule repente nobis contingeret opes, iterum nos in sui charitate alia portione reuocaret, & ista nunc seria, grauis uellet sperantia priore retinere. Meretrix pauperem amatorem propter se tantum non potest pati. Amati, inquit, dedi. Hoc si remedium est, deus sciet. Prima pars sanitatis est ut libenter accipiat. Quinimo cur non potest dari amaturus? Quanto melius, quanto uidentius, & minore bibetis dolore consistat, ut adhuc labentem aggrediaris animam, ut tamen adolefcentis ardoris impetum in uisus extinguat elementis. Eo tempore das portionem quo pater duos patiar affectus. Alia sperantia paras, & accipio odium, quia iam amore ferre non possis. Non desino, sed esse aliud incipio, nec emendator in amore, sed transferor. Illa uero sunt remedia que fugatis morbis causisque languoris postea non seruiunt, & ea tantum inopeter dabunt, que potentie sue qualitate consistunt desinunt cum profuerunt, tu mihi dedisti quod semper exasperaret. Perpetua res est odium sine causa. Ducas licet uxorem, te tamen odero, in peregrinas expeditiones patria dimittat, te tamen cogitationes sermonesque respiciet. Quid interest quemadmodum possederis animam meam, quemadmodum mihi a te non liceat abire, discedere? Fecisti ut te ubique persequar, ut meis fortassis manibus inuadenda, uelim dare uenenum. Qui meretricem odisse non desinit, amator est. Sed infelix misereris mei. Quid ergo sanitate tam rigida? Paulatim potius ratione conspice, misceant consilia, blanditiis ueritas temperetur. Alioquin non est quod abigas, quod expellas. Exasperat necessitates, & in amore contentio semper accendit. Amatori unum remedium est: amoris diuinitas. De amore. 1. propter amorem. Amoris laus. Explicitus. 1. liberalis.

Prima pars sanitatis est ut libenter accipiat

In amore contentio semper accendit

Amatori unum remedium est: amoris diuinitas

De amore. 1. propter amorem

Amoris laus

Explicitus. 1. liberalis

auerant, oderunt. Tu frequenter a lupanari diducebat pudor, abiciebat occursum, nunc publica detinetur, conqueror, assisto, conuictor. Pro miseranda conditio, rideor ubique, narror, ostendor. Ego tum tota ciuitate meretricis inimicus. Si patior miser illas lupanarium insultationes, illa corruualium maledicta conuicia, non possum satis tormentorum exprimere mensuram. Odi, nec unquam uisus sum magis amasse. Intellegitis puto iudices hominem, qui tantum ad uos detulit animi mentisque cruciatus, & pro uita queri. Sed portio infelix, quicquid est per quod paulatim proficitur ad mortem, assidue mecum rixat affectus, & breui necessitate est consumar. Coridie vincor. Que putatis esse tormenta, que dolorum, cum mens uetat oculos sequi, cum a luminibus suis animus abducitur? Quod non proficit, hoc superest ut occidat. Me infelicem, si uenenum istud non habet mortem, si mihi iter hos dolores longior uita ducenda est, cur ergo post hoc aliter uices comenatque prospicio? Si meretricis impatientiam omnia licent, hoc erit remedium, ut amate rursus incipiam.

ODII POTIO. II. EX SUPERIORE ARGUMENTO DECLAMATIO. XV. PRO MERETRICE CONTRA IUVENEM.

SI iudices ita a natura comparatum est, ne sit uilius infortior dolor, quam beneficium sui reddidisse ratione, nihilque grauius afficiat conscientiam honorum, quam quotiescunque nulla merita ceciderunt: non efficiet tamen nefandum presentis reatus indignumque discrimen, ut misera puella non gratuletur sibi, quod illam pauper accusare iam potest. Timuerat infelix ne remedio suo sic repugnaret pauper, ut magis amaret, ne iuuenis in omni genere animi contentio sus ac prinax, portionem illam dolore coactam sanitatis expelleret. Bene quod & terribilis & minax est pauper, quod poenam nostram, quod sanguinem petat, non expectes ut statim gratias agat quod sanat inuitus. Nobis tamen iudices hodiernam pauperis mentem non prima fronte tractatibus miserimus iuuenis nondum uidet explicat, & si bene prioris ardoris sperantiam noui, quod maxime facit, ita, non odium est. Alio qui si proficisset remedium, & a pristino furore iam liber animo intellectum sanitatis admitteret, omnem adhuc puellam uideret occursum, non sibi crederet uisionem, & ipsum quoque iudicium timeret adire complexum. Desperata hanc est puto nouissime portiois supuacua persuasio. Amat iudices, amat quod querit quod non amet. Quid agam iudices hoc loco? sub quo temperamento defensionem picilitatis aggrediar? timeo ne si ceperis simplicissime puellam laudare mores, referre probitatem, amare rursum pauper incipiat. Siue enim iudices malignitas est plura hominis humane formam vacante uocare meretricem, seu miserem nomen id imposuit aliis amator, cui cum corporis bonis fortuna non dederat uel seueri matrimonii castitati sufficeret, laborauit necessitate suam custodire probitatem. Nulli unquam poenitentiam dolore defleuit. Teter licet ingratis simus iuuenis inuicem facere prioris affectus, non poterit obicere meretrici, & quod amaret, & quod amare desierit. Ne que igitur accusator hac prima fortunae sue comploratione decipiat, tamquam meretricis charitate consumptus sit, securi estote per innoceriam nostram, talis incidit, talis adamauit, nec habuit quod perderet in tam immodico ardore, nisi mentem. Vidistis enim notissimum tota ciuitate miserum. Cum lupanari noctibus diebusque deseruisset, & quis indulgentissime puellam simplicitate frueret, modo tamen maledictis opprobriisque uulgi, modo crebra riuualium contentione pulsatus, abigi tamen conpescique non posset, mouit mitissimam puellam hic infelicis affectus. Laboranti prima sui uoluit facultate succurrere, sed quicquid idulserat, fouebat ardorem, quod in sperantia, perna persuasio est, quia nihil sperantia meretrix tam sepe contingeret, amator sibi uidebat. Postquam nihil miseratio, nihil proficiebat humanitas, tetrauit asperitate discutere. Poposcit, exclusit. Non defuerit misero precibus, adhibita sunt ex ipsa iuuenis conditioe consilia. Sed ista uicebat, & uires amoris impedimenta predebant, donec intelligeret hominem quod explicari ratione non poterat, necessitate seruadum. Puto iudices frustra male audit in immodico pauper ardore. Meretrix magis amauit hominem, a quo noluit amari. Consuptis igitur optima sceminarum cunctis indulgentie seueritatibus consiliis, dum apud oes de pauperis sui amore conquerit, incidit remedium, quo iam dicebat aliter amator explicat. Quae prima igitur medicamenti pariter ac datis integritas est, non negatura porrexit, adiuuit deinde quod dederat sperauit sibi ne quas admitteret amplius precibus, ne querelis assisteret, ne lachrymis moueretur, exclusit. Vultis scire iudices ubi sit medicamenti quod obicit totus effectus? Quisquis odium dedit, omnia post hoc facit, ut debeat amari. Quando iuuenis hoc melius in forum aliquando uenisti? Incipis agere seriu, graue, iam leges iam iura loquaris, conuictor, maledictusque meretricibus. Hunc tu animam modo iter libidines ac scorta perdebas, macie notabilis, pallore deformis, solaque sperantiae tue fabula notus. Perieras infelix nisi bibis ses uenenum. Veneficium agit. Credam mehercule iudices ad subscriptionem huius immanitatis expectasse publice seueritatis aures, quod nunc seculo nefas nunciarer hic gemitus, que piliret orbitas de nouerca libus questura commissis, que pestiferis heredem medicaminibus enectum tristis comploraret affinis.

Publica detinet

Corruualium

Reatus

Sub quo temperamento

Amator enamorado

inuidia. 1. publici cum odium

Subscriptionem huius immanitatis

tas. Nō pudet ergo q̄ vacatis lupanariū q̄relis, & ad vos deferunt amatiū rixē? Videtis hūc accu-
satoria frōte terribilē: oscula poscit, destitutos q̄rit amplexus. Vultis vos abire pori⁹ in vestra se-
creta, ibiq̄ gaudia q̄relasq̄ mutata cōuersatiōe cōsumere? Nō agnoscūt leges ac iura miseros. Hic
audiunt serie calamitates. Nō est vltione dign⁹, de quo pōt efficere meretrix vt querat. Et q̄ vn
q̄ iudices audistis de veneficio viuū q̄rētē: Facin⁹ hoc semp ex mortib⁹ accepit inuidiā. Si latroci-
niū pbes, cruore, vulnerib⁹: si sacrilegiū, spoliis nūminū, p̄daq̄ tēploꝝ. Ita veneficiū si arguas, opor-
tet ostēdas putre liuorib⁹ cadauer, iter efferētū manus fluēs tabe corpus. Vt iā istud obliuere pos-
sit & vita, debet aliqd esse passā, qd̄ inuidiā mortis imitet. Veneficiū voca qd̄ cecitate grassat, qd̄
in aliqua deprehēdit debilitate mēbrorū. Profer agēdū corporis notas, i quas se noxię porionis va-
gus feruor effuderit, vbi depasta senect⁹ viscerib⁹ sequit̄ura cōfederit. Aspicio par laborib⁹ corpus
retinere sua ministeria, sufficiētē animū seruis actib⁹, accusatoria firmitate robustū. Crede iuue-
nis oībus qui te modo noueram⁹, nūc acrior erectiorq̄ resedit i sensus vigor, in mēbra sanguis, vi-
ribus velut nouę iuuētutis exultās. Bibisse te medicamētū pbare nō posses nisi meretrix faterē.
Qz si mittitis iudices, vt quicqd̄ extra cōsuetudinē dat, ad hui⁹ vulgi referat infamiā, beneficium
male audiēdo videretur sanitatis, statimq̄ merebit̄ sceleris inuidiā, q̄cqd̄ p̄fuerit inuito. Illud tantū
noxii virus vocauere leges, qd̄ nō admitteret it̄p̄tationis incertū. Iniquissimū est venenū vide-
ri, qd̄ in potestate bibētis est an sit remediū. Sentit iudices iuuenis crimen qd̄ detulit, nec noīe, nec
affectu scriptiōē legis implere, itaq̄ ex vocabulo mulieris querit inuidiā. Meretricē, inqt, accuso.
Nescis, mihi crede, iuuenis sceleris qd̄ detulisti qualē mihi debeas probationē. Rē expecto meher-
cule, vt sit ante oīa minax vultus, feralis habitus, horreat squallore crines, rigeat sup nefandas co-
gitationes efferata tristitia. Facinus qd̄ dicit̄ inquietare superos, sidera diris agitare carminibus, tu-
mulos, busta, scrutari, & amputatis cadauerib⁹ ipsas in scelus armare man⁹, fieri nō pōt vt aucto-
rem suū nō statim primo p̄dar aspectu. Vides veneficē nō horridos vult⁹, placidāq̄ faciē. Si cogi-
tationes, si cōsilia p̄tractes, sola cura de forma est, oīs in hoc collata meditatio, vt sollicitet aspectu,
sermone detineat. Audio subīde exactas mero noctes, tua mulier cōiuiua, p̄ditas amatiū rixas. Me-
reticis vnū veneficiū ē, ne desinat amari. Nūqd̄ si que iudices i tāti sceleris subscriptiōe deposeo,
ne nominib⁹ reos velit̄s estimare sed morib⁹? Venefica tua qd̄ prius vnq̄, qd̄ simile cōmisit? Cui⁹
per hāc expugnatus anim⁹? Quis q̄rit iuuenis, qz senex, qz pauper alius? In te ergo solo venefica, i
te tantū aliud ista q̄ meretrix. Vultis it̄p̄tate puellē breuiter pbē? Hāc quā nūc detestā, accusat,
amare mallet. Oīa iudices facinora (nisi fallor) causas vel de cupiditate, vel de simularib⁹ trahūt.
Qd̄ odiū de amatore meretrici? Que p̄da de paupere? Odiū, inqt, accipi. Et qd̄ iudices? Satis me
cōtra infamiā veneni vel solū medicamētū nomē absolueret. Nec iuenio cur debeat idē videri, qd̄
nō potest idē vocari. Agedū iuuenis potioniē i ple hui⁹ immanitatē, dic odiū accipi cōtra cōiugē,
cōtra liberos meos, vt a sacris auocarer affectib⁹, vt pignora sancta despicerē. Illud odiū i meretri-
ce facinus est, quo vrit̄ in sui charitatē. Ita vel hoc solū sufficit excusationi, qd̄ illi cōtra se tantū de-
dit. Odiū, inqt, accipi. Nūc te hic reposco iuuenis iuidiā, quā fortunę nostrę pauloātē faciebas: dic,
meretrix dedit, p̄stituta porrexit. O q̄ timuerā ne diceres, amatoriū sibi. Confurge agedū iuuenis,
& totis corporis aīq̄ virib⁹ i ple susceptę accusationis horrorē. Est qd̄ audiēte tota ciuitate p̄cla-
mes, miseremini mei, adiuuate, succurrite, bibi medicamētū crudele, sequū: desii paup amare meretri-
cē. Iāiā nō inq̄tis noctib⁹ vag⁹ vilissimū cuiusq̄ p̄ditos patior iēt⁹, nō exclusus an lupanariū fores
posteq̄ diē puigil amator expecto. Possū nauigare, colere terras, sufficio militię, reddit⁹ ē mihi aīus
quo fierē marit⁹, quo senectuti liberisq̄ p̄spicerē. Quātū dii deę remediū cōditiōi bibētis valuit. se-
cerat te porio ista felicē, si diuirt̄ puella. Ita vlt̄ hoc nō solū iudices inocētissimę puellę p̄ defēsiōe suf-
ficeret, qz nihil fecit sua cā: Amatorē dimisit, explicuit illa q̄ captare dī vt amē, q̄ sollicitat, q̄ cor-
rūpit affect⁹. Ingrate q̄ta de te potuerit grā frui. Non qd̄ cōfers p̄cia, nō stipes, sed affides, seq̄ris,
herēs, p̄stas comitatū, fauorē, laudas, vbiq̄ miraris. Hinc ergo iā meretricib⁹, qz illas etiā pauperes
amē, qz facile cōrigāt, qz laborib⁹ exorent̄ adeūtiū facies, hic amator vt diuites amēt, i crimē maxi-
mū captas trāfferre bñficiū. Vt aliqz amare desinat, nō nisi ab amāte p̄stat. Quid ais iuuenis? Ita
bibisti potione, q̄ sine cupiditatib⁹ daret, p̄meret ardorē, desideria restigueret? Abi, recede, dū puellę
publico gñis hūani noīe grās agim⁹, qz hoc fieri posse mōstrauit. Furor ille q̄ (si credim⁹) numina
quoqz detracta siderib⁹ misit i terras, qz de sacris venerādisq̄ pignorib⁹ mōstra cōmēt⁹ ē, ardor qz mi-
scuit hoīm ferarūq̄ cōcubit⁹, ferrū, ignes, claustra laxabat, p̄ iteriecta late maria fugiebat, vetat. pit.
Accipite qd̄ magis debeatis stupere q̄ mirari, remediū amoris mulier iuenit. Desinite nūc icēstū ti-
mere mortales, nulla pietas horreat nefādę cupiditatis istictū, q̄cqd̄ nō parētū mirę castigatiōes,

Tabe
Actibus serijs
Incertū interpreta-
tionis .i. incertitudine
Scriptiōē legis
Inquietare
Subscriptione
Te hic reposco inui-
diā
Fieri maritū
Instinctū

Cogd. f.

nō serii p̄ping, nō paupras, nō necessitas poterat efficere, haust⁹ breuis, facilis, vn⁹ extorquet. O si
qs odiū posset oīm bibere vitiōrū. Felix p̄fecto mortalitas, si reliquos laps⁹ icōmodosq̄ mētis erro-
res fas esset infusa potiōe cōpescere. Facin⁹ est, qz maximū remediū grām sui, auctoris vocabulo p̄-
dit. Miraremur hoīem, q̄ illud cōtra meretricē dedisset. Tibi tñ vltra oēs imodica cupiditate fla-
grāti, tibi p̄cipue succurrēdū iuuenis. Cuius hō cōditiōis adamaueras? Diuitiis opus est, ne simus
in amore miseri, & ipotētissimi mali difficultates illi fortasse nō sentiāt, quos cōtra fastidia cate-
rosq̄ cōreptus explicat felicitas magna peundi. Felix p̄fecto qz nō nisi facultates in lupanari effu-
dit. Tu p̄dis aim, ille aēs, tu bibis vxoria, tu lachrymis rogas, pallore blādiris, & qd̄ ad pessimū spe-
ctat euētū, miserabilis sis oportet, vt amator esse videaris. Fige te nullū hui⁹ affect⁹ sentire crucia-
tū, id amare te paup saltē nō pudet! Hō cui nō vacaret agere lōga lāguoris ocia, agrūq̄ nō dece-
ret totatū noctiū qes, excusare nō possis si tantū pdideris dies, cui⁹ cēsus bē manib⁹, ex laborib⁹ sub-
stātia, quē cotidie poscit vltra rationē indies demersus, amētiā pateris, felicitū oscula tantū ample-
xusq̄ meditaris, & vñ tibi calamitatis huius nō pōt nec venia contingere, de voluptate miser es.
Expectādū videlicet qz te fames, inopia castiget, sed iter ista cōepisti, qd̄ iam facere pōt ratio, cōsi-
liū: Odiō sanādus est, quē nō explicat qz paup adamauit. Nō tñ intelligere possumus te, nō solam
fuisse paupratē. Iterū, nō opes tantū tibi, nō facultates defuerūt, nō erāt, quātū video, p̄pingui, nō
amici, aliqz illi te potius nostra porione sanassent, vel si ignorassent huius graminis vites, vinculis
nexibusq̄ tenuissent. Quid blādis affectib⁹ ipotētissimū eludis affectū? Datū est remediū dolori, qz
sepe egit in laq̄os, in p̄cipitia cōpulis, qz cruciatus laborantis aīę vulneribus emisit. Quātū amorī
in hoīem liceat, illi magis sciunt, qui amantur. Lunge nunc cū fortuna tua cōditiōnē mulieris ad-
amata. Incideras qd̄ miser in puellā minime supbā, minimeqz difficilē. Quasidā tñ non possumus
circumire meretrices. Qz multa pro illis exigit sexus, aetas poscit, semp necessitas petit corpus,
cultus poscit, tristissime statiōis ipatentia. Totos infelix dies lupanariū foribus i pendis, vt qz p̄o-
stituta pauperi vacet. Cōrētiōne munerantiū dilatus, exclusus, ocīū meretricis expectas. Negat̄ tñ
bi cōplexus, indignatiōe perseqr̄s. Cōtingit, verū felicitate corrūperis, spem gaudia parant, aduet-
sa cōrritiōnē. Ex vtraqz fortuna desideria coalescunt. Nobis crede qui vidim⁹, qz tibi vni fuit cor-
poris habitus, qz pallor, qz miserabilis, qz pudēda tristitia. Quoties tu venenū bibere voluisti. Non
est igit iuuenis, qz tibi q̄raris illā mitissimā prē hūana mētis ablatā, nō charitatē, sed ipatiētā, notū
voluptatē, sed tormēta: nō amorē, sed qd̄ adamaueras pdidisti. Amoris (si sapiētē seq̄mur aucto-
res) antiq̄ssimū numē, & cui se nature debet aternitas. Sed ille mitis & seri⁹ honestis cupiditati-
bus, & virib⁹ sacra charitatis exultās, vt qz cūcta p̄sca noctis opta caligine diduxerit primū, de-
inde miscuerit. Hic vero quo p̄ditis viscerib⁹ adherem⁹ inq̄ti, lasciuētis adhuc etatis istictu tu-
multuosus ac petulās, telis funereis facibusq̄ armat⁹. P̄stet igit ille mortalib⁹ liberos hac vlti-
ta cōiugii pietate: hic icēsta, libidines, adulteria, meretrices. Referā nūc fabulosas imodici furoris p̄-
digiosasq̄ nouitates, cōceptū nesciētib⁹ oculis ignoti hoīs aspectū, formā suis i se luminib⁹ ardē-
tē, virgines patrū senectute flagrātes, mortaliū ferarūq̄ vult⁹ vsq̄ i mōstrosa fœcūditatis onera p̄-
latos. Ex oīb⁹ tñ q̄ nobis patētib⁹ extorquet affect⁹, hoc sauisimū patimur, qz nemo vult i amore
sanari. Ego tñ, inqt, amare malle. Hoc ē ergo p̄pter qd̄ op⁹ odio fuit, Nihil agebāt castigatiōes, nec
p̄ces, cōsilia p̄deban̄. Odiō debet amator explicari, quē sanat adamata. Interrogare te hoc loco li-
ber, nūqd̄ accusare posses, si qd̄ fecit medicamēto puella, fecisset aīo. Licuit te reposcere quātū nūera
re nō poteras, fastidire, cōtēnere. Iā idignatis qz te maluit remedio q̄ dolore sanari? Mulier cui ad-
dimittēdū amorē sufficiebat vt odisset, ipsa p̄te cōmēta est, vt illā tu poti⁹ odisses. Fige te tñ aliqz
remediū tui sentire tormēta, arrogātissime miserog, tu asit spabas ardoris imodici felicē statū sani-
tatē. Quid si q̄rat ager abstinētia dolore sanat⁹? Excussa sūt plerūqz lāguētū verberib⁹ redēpta
debilitate vitia, ignib⁹, vulnerib⁹ itertū p̄futura grassata sunt, & q̄ fuissent mala sanitatis, in gra-
tiā remediorū de maioris piculū cōparatiōe redierūt. Vix mehercule cōtingere pōt vt hilares ab
hac ipatiētia latiqz discēdar, quos pudor, quos sarietas, quos p̄nitētē ratio dimittit. Nec sine ali-
quo morsu resiliit a malis, qz voluptate tenuerunt. Iterū materia amoris est, desinere, nec q̄ri. Opus
fuit pari diuersitate, virib⁹ quāris adamasti, ne respisceres, ne freq̄nter i media sanitate subsisteres
Quale tibi remediū debuerit adhiberi, vel ex hodierno senti iuuenis affectu. Pro hoīe qz post odiū
querit qz nō amet, parum fuit si amare desineret. Audi igitur ingratiissime, quatenus ad publicas
aures secreta nostra proferre voluisti. Dedi, quid enim, inquit, facerem, quā remedia tua multa p̄-
dideram? Ferre misera nō poteram, qz te iam cōeperunt omnes ridere meretrices. Repte agedum
illarū colloquia noctiū, qbus te frequēter alterius, & fortasse diuitis amatoris iniuria receptū inter
Ee iiii

C
De Amore deo
Nota
Reposcere quātū
&c/
Quatenus p̄ qz
dogle

oscula amplexusq; monui. Quid miser cū fortuna, qd cū mea cōditōe rixaris! Parce necessitatib⁹
meis, duo paupes sum⁹. Sed & tu quoties in sin⁹ meos lachrymis stertuq; resolut⁹ exclamasti! Sen-
tio furorē, sed ipare oculis, sed aim regere nō possum, q̄ libēter te mulier odissem. Nō est igit in-
gratissime mortaliū q̄ bñficiū nīm nose potiōis ifames. Remediū bibisti, sed illd̄ odium tuum est.
Quid! q̄ furis, cōuiciaris, exclamas, nō est haust⁹ illi⁹ affect⁹, sed amor. Talis fuisti. Aliū sūt, aliū illi,
q̄s i voluptates supfluētū factatū mittit secura felicitas. Improb⁹ paupes amat. Sic tumultuabaris
admissus, sic moras, sic spēdimēta ferre nō poteras. Maledicebas pp̄lo, cōuiciabaris it̄arib⁹. Cuius
vn̄q; felici⁹ cōmutata fortuna est, si tūc oēs oderas, nūc vnā paup odisti! Quin poti⁹ iuuenis admit-
tis cōsiliū rationē! Quid agis ifelix! Cur reddita mō sanitatē rigore nimie cōtētōis exaspas! Prædi-
co, restat, cōsumis oditū, nōdū torā mētē vis p̄fusa possedit, adhuc circa te duo maximi rixant affe-
ctus, adiuua poti⁹, adiuua potione. Cōtra dic agedū q̄qd est aliū qd̄ tumultuat, exactuat, totiq;
sanitas cōponat hoīem. Tūc te sciem⁹ amare desisse, cū deseris odisse. Et in cōtētā qd̄ puella sa-
tis (vt spo) defendim⁹, magnitudo piculi vocet p̄ces. Cōsurge agedū miserima foeminarū, relia
quā defensiōis tuq; partē tuere lachrymis. Accusator qd̄ sp̄as! qd̄ expectas! Ad genua tua nō mit-
tim⁹ eā. Toto licet ifelicē terrore cōuenias, nō exoscilabiū man⁹. Mortē, sup̄ma densicies, te nō ro-
gabit. Frustra tibi aliqd̄ de piculo nō metuq; p̄mittis. Nescis, puella nō habet odii remediū. Sane
tū virib⁹ potiōis effectū sit vt accusaueris in cōtētē, sufficit vltioni vidisse pallentē, satis est audisse
gemit⁹, memineris hāc eē quā tu nō iuuenis odisti. Quid agis! etiā ne p̄feres illd̄ p̄nūciationis an-
ceps, illd̄ hūanā salutis incertū! Numerabis ergo sentētias, & si dānaueris, exultabis nefande, gau-
debis! Puto nō adamaſti. An & segr̄is dū carnifex trahit. Intereris dū hos oculos occisura cōtigit
manus, dū hāc āplexib⁹ tuis nota ceruix ad sup̄mos nudaſ ictus! Nō exilies, nō p̄ct⁹ oppones, nō
fidē hoīm deorūq; clamabis! Accipies p̄cussam sup̄ palpitātia mēbra consistēs! Potes hoc videre
potes hoc ferre! Sanat⁹ es. Q; si qd̄ tristi⁹ iudicii hui⁹ attulerit euētus, dii rapide peuntū bñficio
rū semp vltores, dii quos iste crudelis i āplexib⁹ puellē frēq̄nter m̄erore, lachrymis, aut finē amo-
ris rogauit, aut mortē, date nobis iustā de ingrato iuuenē vidētā. Nō imp̄camur debilitates, nau-
fragia, morbos, Pauper sit, & amet quācunq; meretricē, & amare non desinat.

AMICI VADES.

ARGUMENTVM DECLAMATIONIS. XVI.

DVO Amici, ex qb⁹ vni mater erat, p̄gre p̄fecti, ad tyrānū appliciti sunt. Mater cognito qd̄ fi-
lius habereſ a tyrāno, fēdo oculos amisit. Oblata est a iuuenib⁹ tyranno cōditio vt dimitteret
alterū ad visendā matrē, ad diē præsstitutā reuersurū, ita vt nisi occurrisset ad diē, de eo q̄ resti-
terat, poena sumeret. Et iureiurando astrictus est. Venit iuuenis in ciuitatem, Mater detinet ex
lege, qua parentes in calamitate deserere non licebat.

PRO IUVENE CONTRA MATREM.

S i scissimū viri oī oēs videor hūanorū p̄torū affect⁹ in solā amicitia cōtulif
se, & patior iudiā hoīs, q̄ sibi nō reliq̄rit vt amaret & matrē, quoties tū vnuer-
sam pietatis meę cōsciētā itueor, i qua minimū est q̄ videor bon⁹ amic⁹, nō pos-
sum nō hāc primā electiōis n̄e cōplorare fortunā, q̄ mihi necesse est, aut amicū
relinq̄re, aut matrē. Facin⁹ seuerissimi viri, facin⁹ sit ipatiētissimis affectib⁹ me-
is, q̄ succurri nō p̄t̄ duob⁹. Excedit oēm q̄rela mea cōplorationē, q̄ tā diuersis
meorū conatib⁹ aduersa cōueniūt, vt videar eligere qd̄ nō darē miser p̄ luce matris, q̄ vt illā vide-
rē amicū dedi. Fidē vestrā iudices, ne iter maximas necessitates peat vsus hoīs, q̄ parat⁹ est duob⁹
impēdi. Iam hīc est tota ratio clemētie, ne ibi me detineatis, vbi nō p̄sum. Nec dissimulo sanctissimū
mi viri p̄ferre me cū maximi tū incredibilis exēpli fidē, vt nō īmerito possim videri cū matre col-
ludere. Ego videor excogitasse istū colorē, & hoc q̄ detineor amicitia vocat̄ infirmitas. Miseremī
nī iudices, tētare me & dimittite. An voluerim reuerti, scire non potestis nisi reuertor. Illud san-
ctissimi iudices, illud affectus meos torquet ac lacerat, q̄ sim ingēti expectatiōe decept⁹. Sperauē-
rā futurū vt hoc loco rē magnā faceret & mater. Parauerā apud tyrānū hanc iactationem, vt me
crederet remissum, & gen⁹ ostētatiōis adamauerā, vt mirarent hoīs fidē etiā i orbitate. Quo vul-
tis hoc aīo ferā, q̄ etiā vt reuertar, amico meo mater imposuit! Et quantū ad hāc p̄tinet, maximū
iuuenē decept⁹, illū q̄ meos crediderit affectus. Non possum iudices, litis huius dissimulare facin⁹,
innocētī⁹ fuerat vt ego nollē reuerti. Viderint sanctissimi viri, qui receptas noīm p̄suasiōes velut
aliquā seruiturē charitatis attēdūt. Me si q̄s interroget, nullos affect⁹ tantū nasci puto. Et si q̄s oīa
vera ratiōe respiciat, q̄qd̄ liberos, fratres, p̄pinquos inuicē tenet, amicitia est. Hoīs igit, quos cum

maxime incredibiliū rerū loq̄ iudiā, sum⁹ sine dubio nō eiusdē pars aīe, nō eiusdē pōd⁹ vteri, &
quāto min⁹ i causis, tāto plus i affectu est. Admirabilior charitas i quā coim⁹ virib⁹ n̄ris. Nō pu-
det iudices hāc fateri p̄suasiōe, min⁹ debet hoī q̄ aliquē ideo tāttū amat, q̄ necesse est. Ita est iudi-
ces, ita est, a primis statī aratib⁹ i eādē coire vitā, habet aliq̄ fraternitatis affectū. Sic effectū est,
vt nos statī fama cōmitteret, & tali certamine coim⁹, vt si qd̄ accidisset vni, deberet alteri exēplū.
Inde est q̄ & pariter reuerti cōtēpsim⁹, & q̄s facili⁹ eēt iter fidos, placuit sub icerto pelagi cohæ-
rere. Nec tū vanitate, nec discursu puteris extractos, magnas & inexplicabiles nauigādī fuisse cau-
sas, vel hīc potestis estimare, q̄ nos nō detinuit hic mater. Vtrū ne igit iudices sumere de nobis
etiā nūc voluit expimētū ipa amicitia, & parū fortuna credit hoīb⁹ adhuc tāttū feliciter amārib⁹?
An hec ē magne semp opiniōis iudiā, nec vlli vn̄q; tā plena cōfessiōe laudāſ vt illos nō ipa quōq;
amicitia tētare velit! Littorib⁹ appulsi sum⁹, hoīs quorū oīa casus, fama cotidiebat, cōsumimur
terrore, q̄ parētib⁹ statī cecitas est. Hic illd̄ euenit, q̄ sum⁹ pariter alligati. Sic magis aduersus solu-
tū carcer iuēt⁹ est. Pudet iudices fateri, iā in hoc vict⁹, iā inferior recessi, ex duob⁹ magis amat, quē
tyrānus paratus est alligare. Quātū tibi amice debeo. Nō potuit nos diuidere nisi mī. Tibi primū
cecitas nūciata est, tuus hic affect⁹ fuit q̄ hoc credidit tyrān⁹, qd̄ ille nō fecit, vt rex desiderauerit
vicariū corp⁹? Amplexus est catenas, spōderi sibi voluit hoīem rediturū p̄ maria, p̄ matrē, repro-
misit de icertis tāq; de aīo suo. Quis hoīm p̄ se tā m̄ta fecisset! Præstitit iquā amic⁹, p̄stitit rē quā
videbat ideo tyrānus idulsiſse, ne fieret: & hoīem q̄ i reb⁹ hūanis hūc eē nolebat affectū, decipim⁹
dū tētamur. Ego nō iuenio cur horreat mī carcerē, qd̄ sibi velit q̄s deliātas opire ceruices. Non
odit me tyrānus, cui⁹ nō interest an aliū occidat. Miserere mī (si q̄s ē magnorū meritorū pudor)
q̄rere q̄ vnū de cecitate ipatiētius ex nobis amaris semp absentē. Cui tu fortunā, qb⁹ necessitati
bus iniicis manū! Me ad amicū meū admitteret alteri⁹ catena, & tyrānus nūc mihi portas apiret,
subsidio nauigiū pirata p̄staret. Si mehercule aī morerer, ite deberes mī ad diē. Misera nō itelli-
gis quāto te magis plus obligauerit amic⁹, plus debes hoī, q̄ me tibi remisit, ex quo pati nō potes
vt reuertar. Libet mehercule iudices, libet misereri hoīm, q̄ me laudāt reuertētē. Amic⁹ mihi cre-
didit vt redirē. Ita nūc ego facio rē magnā, ego sum ille bon⁹ amic⁹, ille mirabilis, ille narrād⁹. Siq;
dicētis fides est, facin⁹ mihi videſ, q̄ scio me nō esse p̄iturū. Sērit iudices & ipsa mī rē se facere tut-
riſ. Pessima iudices causa matris est, in qua plurimū lex p̄t̄. Liberi parētes i calamitate ne deserāt.
Facin⁹ est iudices hoc dici hoī reuerso. Ita nūc ego cōtēno matrē, ego despicio cecitatis obſeſ, hō
q̄ oīm calamitātū mearū ābitū i hoc cōsumpsi vt redirē, q̄ iter sup̄mas sollicitudines nō p̄ me ro-
gaui! Mihi q̄s cōrumaciū supplicia liberorū, mihi neglectē pietatis mināſ iudiciam! Bone Iupiter,
quātū mihi cōstitit ne mal⁹ fili⁹ viderer. Imputē tibi necesse est mī q̄ meū amicū p̄pter te reliq̄, ad
quē facin⁹ ē nō reuerti. Nōdū iudices necessitates meas, nōdū amici refeto, interim cōtēdo tūc eē
tātū legis hui⁹ vsus, cū in calamitate soli sūt parētes. Magnā p̄tē mortaliū fortuna dimisit a legi-
bus, nec vlla iura tā tristia sunt vt ea in aduersis partiant hoīs. Ego cū me necessitas rapit, sic ha-
beo q̄ri q̄s relinquar. Excusate sunt parētib⁹ liberorū calamitates, & si quē lex ista dephenderit, in
alteri⁹ fatū trāseat necesse est tāq; orbitatē. Quid em̄ si me detinēre m̄e alter e latere reuocaret, &
si bella militē p̄scerēt, si legatū patria dimitteret, veluti ad p̄ptiā descēdā necessitatis meę cōplo-
rationē! Si me dānatū poena cōstringeret, videlicet effringeret carcerē mī, iniiceret carnifici manū
& p̄turi filii iugulū auctoritate iuris opires! Dii deq; q̄ lōge est lex q̄ retinet hoīem, q̄ pene non
venit. Nescis quātū intelligo mī quātā inuidiā debeāt facere liberis parētes, a qb⁹ relinquunt. Ma-
ter q̄ se deserit q̄riſ, illud exclamet. Filiū meū ciuitas p̄grina sollicitat, vt amcenos nescio cui⁹ reſ-
sus orbis petat, debilitati meę subtrahit humeros. Iuuenis me⁹ abducit amore meretricis, & ab of-
ficiis ciuitatis viciis abstrahit oculos. Eiusmodi gemitu filiū necesse ē p̄ſeſ, vt q̄ detineor obi-
ter & poena sit. Nō facit ista lex ad liberos, q̄ misericordia detinent. Vt turpe sit q̄ recedo, in eo tā-
tū est ad quē reuertor, & vt facin⁹ sit relicta mater, nō faciūt nisi causē relinquēdi. Hō q̄ ad tyrā-
nū reuertor, si malo aīo relinquo matrē, dignus sum q̄ detinear. Nō est itaq; q̄ subinde noīs vestrī
bñficia mater opponas, nō est qd̄ vtilitati tuę fieri p̄t̄, si credimus esse in rebus hūanis & alrerū
affectū amicitie, si quā mihi videſ natura excogitasse vt coire inuicē possit totum hoīm genus, q̄
ideo nōdum circa se tenet oēs admirationes, quia tota nō cōringit, quē tamen puenerat ad incre-
dibiliū fidē, nisi illā vos impediretis. Amicitia plurimorū corporū, vnus animus, vicariē manus,
fortior q̄ marris affectus. Rogo quid refert quid vocetur ille q̄ sic amat! Quid interest ex quibus
magna merita descēdant! Vultis scire qd̄ de hoc affectu sentiat mater! Et amicū meū putat mal-

Peregre profecti ad tyrannū appliciti sunt

*Cū matre colludere
i. collusione facere*

Colorē

Nō facit ista lex ad liberos q̄ misericordia det.

le ne reuertar. Finge me positis paulisp meritis, qb obligat sum, hoc tantu dicere. Amic alligat est, ire volo mf vt redeat, vt cosoler, vt dnm roge, vt si tyranus exegerit, vicariu corpus opponat. Quid detines: qd moraris: Hoc est tps ppter qd coim. Nescias an diligat, cui no habet expime ta nisi sola felicitas, & si vite ptes oia scda, amicus ociosa res est. Dicitur me putas, hoc expectat alligat, expectat totu imo genus hoim, & nos in hac fide pluastiois recepunt, vt si hoc facia nemo miret. Vis scire mf que affectu, qua reueretia in calamitatib amico pstate debeamus: Nulla lege timuit ne relinqret. Differo inter causam amicitiae, agere paulisp oim libet, & tyranus mihi crep didit, volo reuerti. Nulli vnq mf plus comisit fides, nemine magis obligauerit expectatioes. Cre didit mihi ho, cui res fauorabilis coringit si decipit, q sibi excogitasse cotra oes amicos videt, vt il li iponerem. No est qd mihi supplicia, q oem mortis apparatu mf opponas. Facin est, id tantu ho bus bn credere qd excedit, & actu est de reb huanis, si sola seruat utilitatu fides. Infinitu est qua tu mihi crediderit tyranus, si me occiderit reuerfum, intelligit iudices & ipsa mf, quata reueretie locu amic obtineat, q incipit cotedere affectu. Nisi fallor igit, cu ego sim materia litis, hoc primu astimare debetis, vter in ea calamitate plus fecerit. An oia pmitte mihi de hoc affectu tui gne mf qri. Quid tibi ta rabido, ta picipi dolore voluisti: Quid aduersis tuis pstate facie, & in oculos tua os accipe nunciu: Non reliquisti tibi vt redimeres, sine dubio adiecisti ad matris affectu, oculos i me dia orbitate sudisti, sed illd no laxat catenas, no explicat corpus. Quid mihi pdest iste q se citra si liu consumpsit affectus: Plus fecisset mf q isset ad tyrantu. Alligat sum, tu nuc sic flebis tanq soluar in lectulo, tanq in tuis manib expire. In gbulda calamitatib despacio no est sumus affectu, & qsq orbitate stat credit, festinat ad ipatietia securitate. Dissimules licet mf tata p me ipatietie, ta in credibilis affectu, amic re difficilior fecit, q seruauit oculos suos, vt alligaret. Dii deeq quatu il le pstitit q mihi inuidit pena mea, nec recessit. Ille ille terribile carcerem facit, q inde pcedit. Ia non corporis nexus harebat, nec aliud q refederant pondere catene, consumpti longo squallore vultu, coeret noctib diebusq sup ora lachryma. Miseremini iudices, ne pdat auctoritate meritum qd vl tra expectatione est. Ponite sub oculis alligatos, quoru alteru amic redemerit, alterum mf. Rogo vter plus fecerit. Bone Iupiter q auide, q fortiter vincula nra tractauit, qb ille p cib exegit, vt sibi crederet. Accipe, ingt, has man, hac mebra, si fieri pot vt amicu matri remittam. In totu exple bo, si videat, vicaria poena locu recedatis. Vel si vis vtiq tibi dimissa mebra restitui, spodeo que cuq iusseris apro iugulo die. Fide deoru hoimq, qd non factu est, vt amicu poeniteret: Ingestu est misero illd carceris tenebraruq secretu, grauioribus vinculis op esse carnifex dixit ad bonu amicu. Accedere ad illud cubile iussi sunt hoies nocetes, & subinde dictu est. Vide tn amice, si tati est. Vna vox, vn miser gemit, vrite, lacerate, distrahite, ille tn reuertet. Miserere mf, magna res agi tur, amicu meum relig cotedete cu tyrano. Excuso me vobis huanis gnis affectu, & tibi an oia mf ex cuso, q hoc fieri passus sum. Vlla ergo in reb huanis necessitas tati fuit, vt illu amicu meum in car cere ipse deduceret, vt squallore meum, meas catenas in mebra festinatit exueret, vt ta abrupti comea tus die cotra tot incerta pmittere: Testor te misera conscietia, & siqd nos in illa necessitate nume aspexit, quatu sim rixati circa catenas, q oia fecerit, vt ille potius veniret ad matrē. Fateor iudices, vni cogitatiois pudore vict sum, q ta magni bnificii difficultate ab amico no accipe, affectu vi debat hois, q no credidisset. Miserere mf, ne me solutu putes, amicu alligauit. Ha sunt catenae q te gunt mebra, quae per maria, quae per infinita terraru spatia restringunt. Sic no pot carcer effringi. Inuideo tyrano, scit alligare amicos, scit tenere dimissum. Iteru ac subinde pclamē necesse est, ego amicum meum alligauit, & vt te videret, pena mea altero homine impleuit. Scio quo hoc amicus praestiterit animo, sed ego rem feci hois non reuersuri. Interrogo hoc loco impatientia tua mater, interrogo quid faceres, si nos ad te videndam deduxisset alligatos aliquis satelles, si barbarus ali quis: Frueris osculis, fruereis amplexibus: Non est q te ista tanq leuior, tanq expeditior conditio decipiat. Quid putas esse q me dimisit solutum ire quo vellem: Crudelis artifex non reliquit nobis vt imponeremus. Superuacuo igitur hoc vos in matris causa mouet q caeca est, hoc q no bis inuidia facit vulnerib oculoru. Nolite detinedi putare causas, idē vidēs faceret. Nec plus est qd no pot cecitas ferre, q mater, vt aliqua filio carere no possit, nonuq calamitas facit. Qd si iud ces in psona mea nec affectu, nec meritis inferior est amic, qd aliud iustitia vestra debet attendere, q vter plus pariat: Ia fatiavit dolore mater, egressit astus, effudit ipetu, iam no desiderant oculi, cu cadit. Adice q hac qualēcuq fortunā inter amicos tenet, inter ppiquos, habet oia ministeria sua debilitas, suas cōparationes. Vis scire quāto intolerabilius sit qd patitur amicus: Excacauit te q ego sic tenebar, accipit cibos, quos carnifex, quos tortor apponit.

M

utilitatu

M

VENENVM EFFVSVM. ARGVMENTVM DECLAMATIONIS. XVII.

FILIVM ter abdicare voluit pater, victus. Inuenit quoda tempore in secreta domus parte medi camentum terentem. Interrogauit quid esset, cui parasset. Ille venenu, & se mori velle, ius sit pater bibere. Ille effudit medicamentum. Accusatur a patre parricidii.

PRO FILIO CONTRA PATREM.

Nastatus p diuersos misera metis astus, & eundē dolorē, dum me ab utroq ai gne semp qd ipulerit abducatur, & i prinacia despatione neutra mihi liceat pferre pati entia, hoc primu a notissima clemetia vfa peto, ne miremi q inter ta varia tri stissimaq facta cōsilio diduct sum, nec p malis meis qd meli iuenire potui q vt morer: nec p inocetia, q vt viuerē. Nouo igit iudices iudicioq gne discris minis vtriusq ai reus, qua satis calamitates meas cōploratioe, quo deslebo ge mitu: Filium mori volentē pene occidit, q interuenerat p. Videtis adhuc illa secreti nri cotetioe ri xate. Quicqd citra supma, citra exitu est, cotumacia vocat, quatu absolutioe aspicit, vita. Quis post hoc qrat ac dubitet, quo me affectu iusserit vit haurire, q parricidiu vocat q no biberi: Per missurus fuit, si bibere voluissim. Quae itaq iudices delatiois hodierna pnitus velitis pspicere causas. Obicere putatis parricidiu patre p se: Neat, vrit, sine dubio torqur vita, ex hoc tu non pot ferre, q mori filiu iussit, nec coegit, & scit facinus fuisse in ipio, si inocetia est q recusauit. Sua qd crudelitas est, vel ab iudicia se criminib meis defendit, excusat, & ne vocē illa tanq pactu facia nus oderitis, substituit p malo pfe miseru. Hic est iudices dephēse ipietatis astus. Nemo vnq vo let innocētē filiu videri, qe voluerit occidere. Illud quoq iudices a grauitate publica peto, ne qs me mori voluisse no credat cotumaciter. Adhuc prioris costatiē mea more defendor, alia est mi hi ratio cu vici, & fortior sum reus q absolut. Sed tuc tantu par esse no possum calamitatib meis cu me costare coepit nihil aliud esse q miseru. Bn q rursus vocauit in foru, iussit integritatis age re causam, fecit vt mihi videar pdidisse mortē. Si poenitet patre q me bibere iussit venenu, ego fer re no possum q effudi. Licet igit imitissim senex cofundere publicos conet affectu, qtelaru frote mutata, no sum noui vobis accusator & reus, nec nos mo pietatis euetse recēs asseruit imanitas. Parricida me oli vocat. Ita est eni iudices, ita est, ia pridē hoim nefandoru solis noib accusat. Sic mihi illa pria pris maledixit aspitas. Hic ē ille que desinere ia iusseratis, q semp ad vos recurrit, & vincit. Fallit qsq illa de morib senis lassitudine vel patietia spat. Pfi q abdicare no potuit, min e filius nocēs, q absolut. O prinacissimu accusatoru gen, vici patetes. Du auctoritate nois vfi for tius ipiosis asseritis affectib, & ne pudore, poenitentiāq fateamini, cotumacia vdicatis errorē, cala mitatib meis accessit, vt ter absolueret. Naq vt erat i supuacuo odio mei senex pria luce dephē sus, ferre no potuit q reddebar iuito: & qa a iudicib no ipetrauerat vt abdicaret, apd se tenuit, ne desinere hoc velle. Credidit tn aliqd pfecturu qtelaru errore reperito, & spauit iuxta cotetio ne sua vt lacefferet aliq p me iusta miseratio. Quid faceret igit: quo verterē ia fatigata inocetia: Nec exire me decebat ex domo, ne videret qd vos no credideratis, agnoscere: nec expectare pote ra, cu mihi rursus alia serie maloz minaret, q me ia coepat p cotetioe q vobis irascebat, odisse. Tade ifelix miserit mei, miserit pris cu de pteritis pspicere iurgia ra lōga q vita, captau fateor oem occurru, que mihi videbar exaspate psona, exorare du morior, & tanq nouissimi abie genus excogitauit, vt me i honore sui reueretiāq peuit, sic odisse desinere quō parcere solet ira cedenti. No habet ali q mortis exitu filii, q nec recociliari pot, nec abdicari. Erat i domo nra loc, in que secedebā semp re, i que reuertebat absolut, qrelis meis lachrymisq ia cofici, i que se ferat. In huc no tanq custodie pris iponerē: Na qd possit iueniri, quo no me captatis aliqd dephēdere cura seq ret: Sed sicut solēt q imori volūt, pudore no ira ab oib q videbant auocatura, secessi. Na nec pla cuerat exit gen qrlu, tumultuosum, aut qd faceret iudicia. Sed qd mihi tecu est integritatis ni mia simplicitas: No putat se posse dephēdi qsq venenu parat ipse potut. Tor oculis afoq con uersus harebā miser in ope moriedi, nec dissimulo, cu quadā cūctatione, cu mora, sicuti bonē con sciētia lēta mors est, nec picipi p supma trepidatione festinat, quos hoc solū q sui miserent occi dit. Abiit p tacitas congūstioes mens in obitus cotemplatione posita, & hauiturus potione qua re nunciare rebus humanis, tota apud se repedebat animus innocetia sua, cu pater secretu qd per im patietia pteunris ipleseret (quantu credo) lachrymis meis, gemitug pductus, intrauit. Non pot videri iudices su carus aliqd de parricidio, qd tererē, cui parare, nesciebat q interrogauit. Nun cio vobis sanctissimi viri, nihil a morietibus fingi, nihil vita laborate simpliciis. Ad subitu inter

Utroq. animi gener

Utroq. animi re

Accusatur. im psonaliter

Miseritus bis

Ad subitū interuē
tū patris

Juxta

Juxta

Tam notabiliter odit

Antea ta. una
deditio

Acrior semp ex uere
cundia dolor

uentū p̄ris nō tāq̄ dephēsus obstupui, facin⁹ me tacēte nō pallor, nō est confessa trepidatio, nec sic
cut accidere nocētib⁹ solet. a obuia semp erratū patrociniōrū uerba uariui, cū me repēte iter
rogatiōe subita auocauit, atq̄ it, q̄siuit qd̄ tererē, cui parare. Sed ego sine cūctatiōe, sine tardita
te r̄ndi & me mori uelle eac̄. itate, & cōfessus sum uenēnū eē qd̄ terebat. Date iudices patrē q̄
filiū mori nolit & credit. Quis habeat iudices dicēri fidē? Venenū filii qd̄ iuenerat p̄f, nō ille poti⁹
effudit, stetit, stetit gnimo itrepid⁹, arrogās iuxta orbitatē quā uidebat, & mihi mortē quā pmise
rā, quā minabar, i gessit. Bibe, iqr. Quis post hoc, iudices, expectat, ut cōtinuo parēā iubēti? Ita de
mū mihi nō est aliud relictū, si p̄ri parui. Audite nūc dii pariter atq̄ hoies, qd̄ post tres abdicatio
nes, & elatōres iudicū grauitate p̄uillas, uelut attonit⁹, amēs nūciet seculo p̄f parricida seus,
parricida crudelis. Nō bibi uenēnū. Hoc ē totū facin⁹ meū, uiuō, r̄ndeo, nō fugio iudicem, nō cedo
criminib⁹. Iā nō miror qd̄ sit circa qd̄ ipatiētia decepre crudelitatis exēluer, plusq̄ orbitatis gau
diū, qd̄ mō pdidit senex: spauerat ut occidere me posset meo ueneno. Sed q̄ten⁹ iuenisse se putat
qd̄ crederetis, ut cō: etiōib⁹ subinde dānat̄is auctoritatē de nouo dolore circūdarer, iusitata cōmē
tus est. Que sola mihi supest ratio uiuēdi, facin⁹ ea simplicitate, ea fide denego, q̄ cōfessus sū de ve
neno. Parricidii agis. Abstulisti qdē mihi patrē, ut exclamarē hoc loco fieri nō pōt. Scio quātū de
fensioi meē difficultatis adiecerit, q̄ iā pridē i domo nra hūanorū pignorū ratio nō cōstat, sed pro
nūciatū liquet utri ex nobis faciliōr sit ipietas, uter iuxta alteri⁹ lāguorē sup̄ma nō fecerit. Tu vni
cū coridie p̄turbare conaris e domo, uelles iopiam meā, uelles aspiciere squallorē. Ego osculor illas
expelleris man⁹, ego abiiciētis genua tenco, & ad patrē q̄ me tā notabiliter odit, nō habeo cur uelī
redire, si nō amor. P̄qualeret noīs tui fortassis auctoritas, si cōtētio nra coepisset a ueneno. Cōsū
p̄fisti qd̄ est, qd̄ parētēs ab oīm scelerū suspitiōe defendit, nō habet p̄f vñ parricidii de filio crea
dat nisi quē posset occidere. Me qdē p̄ infelicis hui⁹ p̄suasiōis simplicitatē si q̄ iterroget, nec a te
parricidii fieri posse credo, nisi meo ueneno. Facin⁹ tñ in oib⁹ icredibile pignorib⁹, nullis difficulti⁹
q̄ liberis puto. Vos adhuc i sup̄ma nra p̄cipitat auctoritas, q̄ filiū occidere uocatis plerūq̄ graui
tatē, sicut abdicatiōis emēdationē, sicut reliq̄ supplicia nra ratiōis frōte p̄regitis, cūctosq̄ frigida
mētis affect⁹ uocabulo molliore lenitis. Nos nec felices facin⁹ istd̄ possum⁹ cōcipe, nec miseri. Nō
pueniūt ad nefas istd̄ nec necessitates. Oīs citra despationē, dolor ira lāguescit. Et quāto diū deeq̄
difficili⁹ si parraref sine cōscio, sine ministro, totūq̄ facin⁹ & aim filii poscat & man⁹. Memēto cu
ius obiciās imānitatis horrorē, patrē occidere uelle. Hinc tātū accipis vires, ut mori possis dep̄
hēsus. Ve sciatis, iqr, uerū eē qd̄ obicio, & abdicare uolui. Nō pōt pater efficere gen⁹ q̄redī, p̄tina
cia p̄tatiōis. Tu cū dicis, fili⁹ me uoluit occidere, uideris tibi facere priorib⁹ iudicib⁹ iuidiā, excla
mare uos faciles, uos misericordes, hūc mihi redditis. Sed iniquissimū est ut abdicatio, q̄ nec i sui u
luit effectū, fidē maiori crimini p̄stet. Nō sum re⁹ iexplorati pudoris, nec antea cta uirē meē sub ho
sterna primū lite tractant. Feliciōr inocētia est citra suspitiōes, certior post reatū, & quātū ifamiae
p̄stāt obiecta dū nutāt, tantū dē auctoritatis absoluta restituit. An. s. supatus est ḡfa p̄f, & apud se
nes & apud parētēs auctoritate p̄ualui? Uiderint q̄ calamitatib⁹ suis sic blandiunt, ut sibi affuisse
credāt misericordiā, fauorē, fili⁹ a p̄fe delat⁹ nūq̄ poterit superior esse nisi causa. Sane tñ feram⁹ ut
prima abdicatiōe nō egeris totū dolorē, multa tibi de criminib⁹ meis uerecūdia q̄rendi, multa
paternae pietatis abstulerit infirmitas, qd̄ nō implet repetita delatio? Reuersus es in forū iā ad iu
dices iratos. Quāto terrore cuncta p̄tulit pudor ille iā uicti & redeūtis in dānatā colluctationem?
Acrior semp ex uerecūdia dolor. Sed & iudicū cura quāto malignior circa rediturū reū? Q̄ mul
tis placet illa de dissimilitudine p̄nūciatiōis auctoritas, & seuerior uidet diuersa sententia? Tertia
vero abdicatio dii imortales quē apparatū, quē mouit ambitū? Ego miror q̄ mihi licuit audiri, q̄
me nō statim primus querelarū tumultus oppressit. Quid post ista noui pater obici potest? Inter
leges, inter iura consenui, non habeo in morib⁹ meis, qd̄ nō melius iudices sciāt. Scilicet capit naru
ra rerū ut faturus parricida non p̄miserit notas, nullis an sit maximi sceleris imānitas tumu
tuata flagitiis, & q̄nq̄ culeo, serpentibus expianda feritas, sub placida mēte primā p̄tulerit atarē.
Aliud est miserorū genus qd̄ clementia, qd̄ succurrendi fauore dimittit. Absoluerūt me q̄ sciebāt
non profuturum mihi q̄ non abdicarer. Proclames igitur licet, subinde detuli, saepe questus sum,
ter abdicare uolui, hoc tamen res ista debet efficere, ut tibi non oporteat credi, quicquid aliud ob
ieceris. Non enim sequitur pater, ut me tuis criminibus accuses, q̄ nocentem tuis moribus p̄bes
filiū. Parricidā nō facit seueritas uestra, nō seuitia, nō terror, ad tā grāde facinus nō ira opus est,
sed moribus, nō dolore, sed mēte. Omnes iniuriā leuius exasperant, leuius odit. Inocētis filii v
tio est, mori. Q̄ si manifestū est, nihil tūc in moribus fuisse meis, qd̄ posset esse suspectū, estimemus

vnde postea traxerim parricidii causas. Vos libet interrogare hoc p̄co iudices, q̄s magis debet i
nocētia amare: Vici patrē, oī nūc solitudine, oī labore custodia illa gratiā, illū ābitū meū, quo re
muneror aduocatos, quo p̄soluo iudicib⁹, illud p̄pter qd̄ audeo domū reuerti, p̄pter qd̄ nō timeo
casus, nō subita p̄p̄e, nō maligna fata. Fidē nō capit, ut me tres absolutiōes & inocētē p̄bauerint,
& effecerint parricidā. Præterea p̄f q̄ ifirmū me, q̄ trepidū reddit ipsa uictoria. An. s. ignoro q̄ me
reuersū circūstiat tori⁹ dom⁹ maligna cura, q̄ uiuō iter hoies q̄b⁹ apd̄ te grātiā parat, si de nobis
aliq̄ mentiant, singār: Videlicet hoc nos i facin⁹ p̄cipitat, ipellit, q̄ aliqd̄ sp̄m⁹ de testamento tuo.
Quid ego, nō sentio q̄ sili scelere missus in domū, a charitate tñ exclusus, abiectus sum? Rogo q̄
fiducia facin⁹ paro toties delat⁹, & paterna cōq̄stioē p̄dit? Qd̄ vis patrociniū sperē p̄ parricidū
meo? Defendī nō possem, si bibisses tu uenēnū, i nge me parricidii uoluntatē, i nge h̄c causas, vñ
occasionē, vñ fiducia: Ego nec mori possum, nisi ut dephēdar. Venenū paro, q̄ ministro, q̄ nō inue
nio cōscia: Despicior a liberis, cōtēnor a seruulis, euitāt sermonē meū, colloqa fugiūt, & charitatē
tui simulāt odio mei. An uidelicet sp̄o posse fieri ut ipse porrigā? Est enī mihi ad cōuict⁹ tuos faci
lis accessus. Venenū me hercule putabis q̄q̄d dederint h̄c manus. Et vir⁹ p̄sentaneū paro, qd̄ ita
tim, qd̄ subito corripiat? At quēadmodū mihi sup̄sit uilla defensio? An lētū, & qd̄ tarda peste cōsu
mat. s. ut nō statū exclames, ut te meū vir⁹ bibisse nō credas? Rogo, cui parauit uenēnū, qd̄ dare non
possum nisi mihi? Ita, iqr, parricidāe argumētū est & hoc ip̄m q̄ habuisti uenēnū. Oibus iudices,
q̄b⁹ ad scelerū conat⁹ adiuuat deteriorē coridie fœcūda mortalitas, nū h̄c solā potētia natura cō
scia possidētis accipiūt. Quid enī si latronē gladio tātū abes? Sic munim⁹ & somnos. Excute pe
grinatū sinus, h̄erēt tela sollicitis. Non uerāt ista leges p̄u. p̄spicere, nec instrumēta phibēt, sed
astimāt vsus. Finge me uelut in mediā p̄sp̄itate uita: p̄clamare, Venenū parauit, ad qd̄ icertū ca
sus, ad qd̄ lāguor, dolor, ad qd̄ cōfugeret improuisa debilitas. Miramini q̄ hoc fecerim hō, q̄ circa
me fortunā, q̄ discrimina hūana lassāui, cui nescio qd̄ adhuc paret toties uicta delatio? Debit h̄c
in sua potestate mortē, quē pater poterat occidere. Nō est, iqr, credibile ut mori uolueris absolu
tus, q̄ reus noluisse. Poterā qdē dicere pater, uixi dū spero fas esse ut incipias aliquādo misereri, ut
te squallor meus frāgar, mitigēt lachrymē, pallor exoret, sed ignosce innocētē, tūc me decuit p̄
rinax & rigida defētio. Vixi ne me uideret expulisse de seculo p̄fundorū scelerū dephēsa trepida
tio, ne sup̄ cadauer meū p̄clamare posses, certe merito timui, merito p̄dixi uenēnū, q̄ uiuēdi nō ha
bebat audaciā, ne sup̄mis meis cōuiciaretis, ne qd̄ posses obiciere iā nō negaturo. Verū tibi de ipa
tētia mea fatēdū ē, eadē mēte nolui mori cū abdicares, q̄ nō bibi cū iuberis. Sed fruere iterū, frue
re sepi⁹ cōfessiōe tā misera, & q̄a oculos spectaculo nō licuit iplere, sariētē aures, uolui mori. Adii
ce, si uidef, h̄c malis nris cōtumeliā ut iterroges, q̄re abdicare me subide uoluisse. Quid ais rerū
nature pietas: ita iustiores causas habet ipatiētia, q̄ corporū dāna, q̄ facultatiū tristis euerio? In su
p̄ma p̄cipitat me p̄f. Ita nō h̄c vna uox cōplectit oēs calamitates? Nō uideamini nūc uobis uñuer
sos audire miseros? Possum⁹ fortassis alioq̄ accidētū sperare finē, nō habet p̄ximorū odia regres
sum. Quēcūq̄ nex⁹ accipere nature, & q̄ sanguie uisceribusq̄ cōstricta sūt, nō laxant diducta, sed
pereūt. Que de primo tenore nascēdi uix i cōtrariū iuxta deflectūt, diuq̄ prauitatis suē rigore du
rata, mox i pristinū cursū remissa nō redeūt, sed quo totū p̄d⁹ oēsq̄ vires iclinata traxerūt, vigore
quo sibi p̄missa creuissent, i ip̄i⁹ uitiū robur adulescūt. In hoc ē tota difficultas, ut icipiat nō amare
filiū pater, hoc cū frōtē cōfessiōis accipit, reliqua p̄cipiti furore decurrūt, & redituris charitatib⁹
obstat q̄q̄d obstitat odiis. Semel sibi parētēs liberiq̄ mutant, semel auferunt. Felices q̄ habēt in
cōscia sua, qd̄ debeāt emēdare, corrigere. Illa demū potest ira desinere, q̄ coaluit ex uitiis libero
rū. Ego qd̄ facio, cui nō luxuria, nō est mutada petulātia, cui⁹ abdicatio nō de meis, sed de patris
morib⁹ uenit? Frustra mihi exhortationes, frustra blādiēt vana solatia. Hoīs quē pater odisse non
definit, vnus exitus est, ut se oderit. Et quātulū habet de toto dolore nostro ille quo uenit ad iudi
cem dies? Ego cū dico, pater me odit, illud exclamo, oēs sine me sunt festi dies, oīs lētia sine filio,
nō alloquit̄ mœstū, nō affidet ille lāguētū. Gratissim⁹ q̄s de nobis tristius aliqd̄ attulerit, q̄squis
maledixerit, cōuiciat⁹ absc̄nti. Ego si hoc possum ferre, merui. Alia sunt a diuersa, q̄ de cōtinuatiōe
sui patiētiā parāt, q̄ durāt assiduitate, firmatq̄ mētē, q̄ te pater oderit, cotidie noui est. Minus for
tassis uerāt iuicē simultates, & mutuis detestationib⁹ iuisa respirēt. Odiū is tantū fili⁹ p̄ferte pote
rit q̄ & ipse oderit p̄f. Vobis nūc iudices, uñuersos quinimmo mortales infelissimus iuuenis iter
rogo, qd̄ me facere uultis. Explicuit nos sine dubio de criminibus exitus, q̄ absolutus sum, tñ non
hoc effecit ne mori uelim, sed ut mihi liceat & uiuere. Vici sū enī me hercule, uici sū iudices

fide nō capit
ut me & c. Nō

Præditus pater
na cōquestione

Facultatiō

Nō habet p̄xi
morū odia
regressum

absolutioib' meis, & (q' certissima e' aq' laboratis ifirmitas) misera felicitate defeci. Que mihi vul...

De morte p' usque

Affectus indignatio pietas reuerentia dolor

Retorsisti

peresidi. Innocenti facili' est mori, si rogetur, ut uiuat. Fide deorū, in qua me cōtumaciā pat, in quem...

ARGUMENTVM DECLAMATIONIS. XVIII.

MALÆ tractatiōis sit actio. Speciosum filiū infamē tāq' incestū cum matre cōmitteret, pater...

PRO MULIERE CONTRA MARITVM.

Si iudices callidissimus parricida facin' suū sic ordinauit, ut vobis matrē face...

Fidem deorum

Que p' quoq'

Repromisi

Traditio leti

Incestu cu matre

Ordinauit facinus

respondere nolle videat qd filiu occidit, & pbare no potest qd debuerit occidi. Cuiungat quatuor...
ra, malignitate cludat ora, copercat adit, securi tñ estote, noxiales, fas est inocētissime mfi velut i...

Notabilior

Incestu neutro genere

4

diceret. Sae sit aliq publici sermois auctoritas i illis, ad q fas e ppli puere notitia. Video cur adulteria pferat i fabulas, explicat p ministeria, p conscios, hnt incosulta gaudia. Pars voluptatis videt...

Incestu recto casu

Notabile speciosum natura formauerit

Pauca adeo cereis, uittas cotinere dignae, quare no timeat pate...

Vermitu

ter excuteres. Laminas accedis, equuleos moues, & parricidio suspicaris incestu. Nescis quod precepit
quod abruptum tam nefanda diligentia furore commoueas: Patet quod de incesto filium torquet, non est negati cre
ditur. Oim quod iudices incertorum suspitiones pessime semper a corporibus incipiunt, nec bene de cuiusque
moribus illam partem hominis interrogas, quam non animo, sed dolore respondet. Nondum dico quem torques, quod in equi
leos ignesque ponas, cuius arguta prius indicia precedant, nouissimum debet esse, quod torquetur & punit. Fidem
hominum deorumque, ne grauitate putetis a nouissimis ultimisque cepisse. Non habet probationem facinorosum, de
quo patet non potest alium torquere quam filium. Video quam possis ratione defendi, si omnia ante fecisti, ut incestum aliter erue
res. Quid ais? Interrogasti seruos, non potuit conscius inueniri? Exquisisti ancillas, non apparuit ministra
flagitii, non obsecra ius commercia, non fatentis deprehendisti nefande blanditias: Nihil iuuenis maritus,
dominus, pater: Nunc & dic scisse rumor, sed ut torques ducas tamen quod sit pro coniugis ministeria, pro filii seruu
los, in illa potius uilitate desquiat. Prius est ut repudiet uxorem, ut diuortio fiat in domo graue secretum.
Excedit omnem imanitate, filium ideo torquere ut scias an innocens torquetur. Vnicuique patet ignibus uerberibusque
interrogas, rogo quod factum si pnegauerit: Videlicet ut laudes, deinde dimittas: ut amplectaris pusta
vitalia, & laceri pectoris vulnera pietati rursus admoueas. Solus superest pudor hominis, qui torquetur, ut
torquere debuerit. Faciat te necesse est res ista pessimum patrem, & oderis oportet filium, cui satisfacere
non possis. Iam malo uenena, ferrum, subitos ictus, prouisamque mortem. Incestum qui non credit, torquere
non debet: qui credit, statim debet occidere. Quod si tormenta etiam filii placet, si prestanta est satisfactio tam ne
fandi rumoris, exigo ne pdaes quod sit in media ciuitate, in ipsa constitue fama, aduoca illos malignos,
illos loquaces, & seculi rem exgre audire populo. Coram omnibus torquere debet, de quo loquuntur omnes. Interroget
quisque quod uolet, suis auribus, suis credat oculis. Cur in abdita semotique parte iuuenis abducit? Se
cretum quod sitis nec incesto filio debet, nec innocenti. Dabo adhuc in secretum publicationem tepametum.
Aduoca propinquos, adhibe amicos, circumpone iuueni serios senes, iterum magisterat, assistat gibus
habe possit ciuitas fide. Prastare debes aut tibi ut pbare possis, si confessus fuerit: aut filio, si pnegau
erit. At tu nefande, crudelis tollis quod sitis aliter parte, efficias ne possit amplius innocens esse qui torquetur est
Quis agit contra populum tormenta secreta: Predico, testor, iterum danis malignis alimeta sermonibus, &
a quod sitis in maius redit incertum. Coram omnibus torquere debet filium patrem, & qui uult absolvere, & qui
est parat occidere. Non uultis iudices ad facinorosum indignissime quod sitis accedat & qui ipse torquetur filium patrem?
Adeo ne non potuit in meritis aut seruulis necessitas ista mandari, non carnifex potius adhiberi? Patet in
tormentis filii non auertere uult oculos, ipse vestes scidit, uelameta lacerauit, manibus flagella concus
sit, renouauit ignes, & mori sine cetera non fuit, diduxit os, quod iam supra clauderet, fouit animam
louis cruciatibus patientia sufficeret. Signum patrem, cui dicat innocens filius, feci. Non mehercule ipro
mihic plamatur hoc loco uideo, hominem qui torquetur in matrem, debere coram matre torquere. Cur exclu
dit infelix a sua camera sua quod sitis? Adhibe speciosi cruciatibus hac nimis amate, huius gemitus excipe,
huius suspiria oculosque custodi, si quod facinus admissum est torquetur quod sitis, sed fatebitur matrem. Irrupere
me tamen maxie puta in illud tuum parricida secretum, in inicio pperati quod sitis manum, in hibe ictus, subtrahe
paulisper ignes, quod sitis est quod eruiisti pfer in medium, memeto te scisse de filio pper quod tibi non debeat cre
di. Quid spiritu dolore picipiras? Quid misere iterualla patientie prinaci crudelitate cotinuas, si stru
stra tibi sufficere credis quod audieris nunciare, pferre: Incestum ut credat ipse debet audiri. Mirabar &
ego iudices si tam nefanda quod sitis alium exitum potuisset habere, quam mortem. Hic est parricidii pudor, sic desina
nunt qui incipere non debet. Facinorosus quod sitis opis scelere maiore, exire tibi uideris pro orbitate. Scimus uerum
nerit ista cetera, nihil extorsit sequitiam misero. Vincit torquetur quod sitis. Iam non miror quod post ista
non habes uocem, uerba non iuenis. Vnicuique sine teste lacerasti, unicum occidisti, soli tibi deinde uis uideri
celare facinorosum, & in parricidio quis alius de tristitia. Prapostera res est filium occidere, deinde erubescere.
Fas non est non esse notum, pper quod se parricida putat innocens. Eligas utrum uoles, aut tormenta dantes
necesse est, aut filium. Quod non debet idicari, quod non debet. Possis uideri fortassis crudelissime senex
filium filio pstare, si uiueret. Cōsupra est paterni uois religio, omnis pietatis sublata reuerentia. Si hoc il
le meruit, parum in quod sitis, parum uultis in morte est. Vindicare uis confessionem: traduc cadauer, & su
per illa uulnera omnes pone causas. Non est eiusdem fateri cur torseris, & tacere cur occideris. Quid ais
seuerissime parricida: Filium consumpsisti per flagella, per laminas. Potes agere uiscera de tuis coce
pra vitalibus, sanguine qui de tua fluxit anima, non infania, non futuro, sed quantum uis uideri, consilio,
grauiate lacerasti. Potes tacere, super uulnera unicum, super exutos artus metuendo assistis, & causas qua
rente matre, quarere populo, hoc soli dicis, occidi. Cōtenta esse debet incerto. Interrogari nunc
te marite credis a matre sola: causas mortis illius reposcit sollicitudo generis humani. Stat circa li
beros attoniti pariter, horret inuicem se charitas fraterna complecti, rupta est illa osculorum inter so

Reposcere causas

eros generosque simplicitas. Quousque nos cum filium tui interpretatioe comitris: Si nihil factum est quod de
beat erubescere temporum pudor, quod sibi uoluit uerba media, suspensa: Si nefas prodigiosis simile fabulis
deprehendisti, miserere, ne sis una morte coteretur. Incesta grauius odisse debes, quod & uenit in fortum, quod auda
cia innocens imitat, & taceti uideat irasci. Cum filium propter rumorem torseris, propter tormenta occideris,
non est media res, ut neutrum sciamus. Mater quod iudices innocensissima hoc coplorat, hoc ferre non po
test, quod nihil pricida responderet. Sed nobis uideat iam esse dictum, non fallit nos nefande quid captes,
hoc quod supra filium trahis alta suspiria, quod prupeti uideris exclamatioe deficere, medacio parat, au
toritas, & in fide eruptione uocis afferet, ut fateri uidearis iure. Dic tamen, par est huic rei matris inte
gritas ut metiaris. O quod nunc dolore torquetur, quod istate non potes aliqua truci exclamatioe discutere.
Non uerba tibi contra miseram, sed argumeta desunt: non uoce, sed pbatioe deficeris. Quod soli dat, reli
quis infamie, & nos cum ppetua sermonum malignitate comitris. Qui interrogat nec danat nec absol
uit, rumore coteretur est. Modestia mariti piter & prius accipite. De muliere qui couinci non potest, suffice
re sibi putat ut incesta credat. Quis unquam tam nefandas artes, tam cruentum deprehendit ingenium: quod non potest
bare quod dixerit, caprat ut credat quod non dixerit. Dissimulas, rages, seque, crudelis: inuenisti tormenta
patris. Audi quod misera simplicissimo dolore plamet, non efficias, ingrat, callidissime pricidat, ut non
audeat cadauer amplecti. Ego uero incesta sum si possim moderari gemitus, comprimere lachrymas. Coi
te in funem omnes liberi, omnes pariter, custodite placet meos, obseruate suspiria, si quod feci, si quod admisi, fate
bor. Ecce supra lectulum effusa ferale, laceros artus & prursum complexa corpus exclamo, teneo unicum
meum, uelit nolit inuidia meum misera formosum. Hoc erat quod infelicissima matrem ultra solite charita
tis exagitabat affectus, amabat marite piturum. Infames quatuorlibet hac ipatiencia, ego mihi uideo de
fuisse, cessasse, multum de letitia, multum pricidisse de gaudiis. Nemo unquam filium nimis amauit. Excu
tibus, ingrat, iuuenis innocensissime quod supmis tuis nondum pstiti misera comitatu. Viuere quod te
cto continuo non debui, sed mori marito tacete non potui. Rumpam reditu lucis inuise, sed uis licuerit
coram ciuitate manibus tuis iusta persoluere, cum damnato supra callidissimum filium parricida,
nihil te dixisse constiterit. Ignosce quod ad iudicium istud orbata durauit. Timuisti si ad exitum im
patientia, si precipiti pietate proferassem, faceret alium parricida de mea morte rumorem.

SIMILITER INFAMIS IN MATREM.
EX SUPERIORE ARGUMENTO. DECLAMATIO. XIX.
PRO VIRO CONTRA UXOREM.

EBEB Atur quod tristissime orbitatis misero pudori, ut iam tacerem omnes, & post
prodigiosas rerum sermonumque nouitates, oportuerat hoc esse nouissimum de malis in
licissime domus, quod occidi filium pater. Sed quonia mulier imodici semper affectus, sup
cuncta quod uel passus sum pauloante, uel feci, reatus quoque me dolore concussit, ueni
petiturus a uobis ne me scieret filium cetera pstitare credatis. Non quod occidi, filium
taceo, sed occisus est ut tacerem. Vtina iudices negare possem quod occidi, utina totum
miserum necessitatis ordinem esse irare, & oris huius pmerere secretum. Mirat hac aliquis patientiam meam
Arduus ille qui me non iperit in filium, ipsa sui imanitate consumptus est: Quicquid erupere posset in pcla
matione, parricidio pactus est, in orbitate cōtricit. Non habeo affectum, nisi quo cuncta tantum patiar, au
diā, ferā. Vt utique de filio fieri non potest, ut & occiderim, & fatear cur meruerit occidi. Quapropter
iudices satis admirari, satis stupere non possum, quod mulier cuius propter optimam sane conscientiam, sexus
quoque maiorem malis nostris pudore pstitare debebat, tacere non potest filium meum. Nouo quinimo fabulo
soque secum ipatienciae genere dissentit. Querit de populo quod loquat, de prece quod taceat. Nec cōteta confes
sione mariti, nihil se dissimulare, nihil scire reat, auctoritate testaris, mauult de filio meo facere
secretum orbitatis. Istud ameria sit an innocens, p dicitur dolor uiderit. Ipsi autem potest scire quod filius meus
dixerit, quod me putat habere quod dicat. Fide igitur uestra iudices, ne uos orbitatis miseratione cōfadar so
la mater, neue maxime calamitatis ibi tantum putetis resedisse sensum, uel uos lachryme gemitusque cō
ueniunt. Mei magis debetis in uxoris coparatioe misereri, quod filium & pricidit, & occidi. Ego sum infeli
cior ex pariteribus duobus, quod quod iudices ista coplorat, & patior, & feci. Felice ignorantie conscientiam ma
tris, quod sufficere interrogare. Maior me ipatiencia, maior uerit affectus, cur filium occiderim idicare non
possum, nec poenitet quod occidi. Infelix senectus, misera patientia, sic quoque quod multa dicenda sunt. Fui
mus quoddam iudices, fuimus felicissimi pariter, cum adhuc rudis unicum nobis blandiret infantia, dura
uitque domus tota prosperitas, quod diu piter fruebamur, pariter dileximus, quod diu ciuitas de nobis hoc soli
poterat loqui, filium nos habere formosum. Ut uero in eam adoleuit aratem, in qua corporalibus
bonis iuuentus insolenter exultat, superbus atque arrogans, in nullum uitae genus, non in priuatos,
FF iiii

Deficere non
ce fecit pba

Concussit me dol
re reatus

Que pro quoque

Corporalibus

ligructis nō i publicos act⁹ florētē duxit etatē. Dii imortales quātus qualisq; circa iuuenē rumor i gemuit, oīm maledictis succlamat⁹, oīm denotatiōe dānat⁹ est, donec & ipse cōsensū circa se publici doloris agnosceret. Inde rar⁹ i publico, & tāq; p̄ris occurfus, tāq; ciuitatis ora vitaret. Nō est leue cōci pete verbis, i quātā ciuitatis execrationē, in quātā culpā iuuenis iciderit. Dicit⁹ est occidere posse patrē, dicit⁹ est dign⁹, quē possit etiā pater occidere. Quid facerē iudices ifelicissim⁹ senex? iāiā non euitabat fama nec patrē, iā meis aurib⁹ nemo parcebat. Interrogare nō audebā, dissimulare nō poterā. Fallit q̄s me putat q̄c fecisse cōsilio: i petus, ac tēporis ipsi⁹ nescio q̄s ardor explicuit. Prepara ri filio tormēta nō possunt. Est i miseris penatib⁹ pars remota, seposita, p̄fida tenebris, tristis accessu, oibus apta flagitiis, & in qua audeat facere facin⁹ & pater. Illo fateor dū me variē cogitatio nes per toti⁹ domus spatia circūagūt, quātū itelligere licuit iprouisus adueni. Et ille qdē ad cōspe ctū meū tāq; dephēsus obstupuit, refugitq; trepid⁹, puto ne quērerē causam. Irrūpo festināter, au di, sine liberto, sine seruulo, sicut me dephēderat tēporis illi⁹ fatū, manib⁹, ictib⁹, & q̄cūq; ex obuiis dolor in telorū trāstulerat vsus, vltra vires senectutis aggressus, ignes ex pximo raptos, verbera q̄ casus obtulerat, nō diuiso dolore, nō p partes, nō p iteraualla suspēsus, sed semel, sed pariter iuado. Pars secreti fuit, vt ipse torquerē. Dii imortales, q̄ cōtumacia, q̄ fuit illa patiētia, cū domi torque ret a patre, nō iuocate matrē? Nō repugnauit iuuenis, nō opposuit man⁹, nullū iplorauit auxiliū. Meris tātū delectisq; luminibus tāq; vnq; flagella sustinuisset, tāq; meis torqueret oculis, oēs ictus excepit in faciē, verberib⁹, ignibus laudatos vult⁹ velut illis irasceret, opposuit. Reddo testimoniū nouissimū pudori, cū iā mori vellet, occisus est. Laudo iudices patiētiā matris, cū & ipsa semp pluri mū esset domi, & ab illo secreto fortasse nō lōge, interuenire noluit, interpellare nō ausa est. Sed & anib⁹ meis gratulor, q̄ nō p̄pinquus aliq; nō amicus irrupit, occidisset q̄s me tūc ausus fuisset interrogare p filio. Sepeliui tamē lacera mēbra, funus indulsit, ossa collegi. Nō iniecit vxor lea ctulo manu, nō inter exequias plāctib⁹ elisq; vberibus mihi fecit inuidiā. Vnde in hāc impatiētiā prorupit, vilit⁹ domi me nihil iterrogauit. Possum iā mater ifelix corā liberis ac parētib⁹, possū audietib⁹ dū hoibusq; clamare, & ego amaui filiū meū, nō osculis, nō ifirmitate, nō lachry mis, sed viribus, dolore, patiētia. Vnicū quē si acie clausisset hostis, vicaria morte seruassent, si subit eum cinxisset incendiū, extusq; rem relicta meorum parte membrorū, eripui malignitati, abstuli fa me. Habeo qd imputē tibi naturē, vteras. Rē difficillimā feci, q̄ nō me poti⁹ occidi. Male tractatio nis accusat. Adeo ne vxor tibi partū videor dedisse poenarū, post periculū & labores ne lucrī faciat pater, q̄ occidit filiū suū? Nō pudet ergo n irascere p̄cidē? Quid tibi cū lege quē ppter vos mī nores accepistis affect⁹? Querelas habet ista nō gemit⁹, & matrē seposita solā cōplorat vxorē. Rur sū ad populū vocas miserū pudorē? materiā noui rumoris accētis? Perdidit ergo rationem secreti mei. Sic oīa fecerā, ne qd aut q̄ri possit, aut dici. Iā vero qd ipudēt⁹, qd indign⁹, q̄ cū sibi de liberis credūt licere tātū dē, & aequū ius patris ac matris esse cōtēdūt, quasi nesciāt nobis arbitriū vi re necisq; cōmissum. Nō ē priuilegiū, filiū occidere cū fieri pōt, nec q̄s tātū ideo fecit, q̄ liceret. Viscera vnici lacerare suffeci. Ignosce, si nō potes mihi credere, nēo filiū suū occidit odio, nō erit tātū iuuenis iuisus. Illud est i patrib⁹ vsq; ad parricidiū terribile, q̄ amat, q̄ succurrūt, q̄ sibi vidēt aliter nō posse misereri. Nō est q̄ vos ab estimatiōe malorū meorū mollior sexus abducit. Maioris affect⁹ est filiū occidere, q̄ vdicare. Desine igit me mulier fatigare iterrogatiōib⁹ tuis. Ita tibi nō vidēt oīa respōdere p filio, q̄ dicit, occidi? Et licet cōprimant exclamatiōes, ora claudant, nihil ne gat, q̄ hoc fateat. Atq; sumorū facinorū ipsa imanitas inocētia est. Filiū pater nō demēs, nō isan⁹ oc cidit. Hoiem extra sēsus affectusq; positū q̄s nūc miserat, occidit. Vides senē sāguine suo fluētē, laceratis exultisq; illis factiorib⁹ charioribusq; viscerib⁹ sup exanimis vnici corp⁹ cruētis manib⁹ iacētē? Horreo cadauer, & velut corpora q̄ celestis exanimauit ignis, adire ppi⁹ timeo. Ad qdā fa cinora sufficit claudere oculos, vult⁹ auertere, tacere, mirari, & incredibiles calamitates relīq̄re suis causis. Miserere, ne qd ampli⁹ q̄ras, ne qd iterroges. Diciturū me putas, parce seculo, parce marito, parce patri? Tu vero parce illi q̄ occisus est. Nouū iudices vxoris i maritū crimē audite. Silētiū est de quo q̄rit. Solebat idignatio vestra cōiucia nra ferre nō posse, & matronalis idignatio dicere vi debat, nō parcis erga me marite verbis, nullā habet nri tu⁹ sermo reuerētiā, facile p̄p̄is i oppro bria, facile qd libet obiciis, exclamas, & dū nimis libertati vocis idulges, pōt populū aliq̄ de me facere rumorē. Tu mulier obiciis mihi rē q̄ nulli vnq; crimini fuit, sola i nostris morib⁹ inocētiā vo ce rephēsa tuē taciturnitas. Vide cur man⁹, cur verba peccare videant. Illis ifamam⁹, his torqm⁹, occidim⁹. Vis scire q̄ nō possis q̄ri de silētio meo? Felicissima fueras si idē fecissem⁹ oēs. Finge me paulisper sepositis silētiū causis, hoc tātū respōdere, nō prodo secretū. Ex oib⁹ iudices, q̄b⁹ humana

Succlamatus

Interrogare non

Ita pro. An inter rogatio. uidet sumptū ex greco

Triste iaces lucis euitandūq; biolē tal. perfis

R

ora seriis grauib⁹q; cōplectit affectib⁹, nullā difficiliorē q̄ silētiū credo virtutē. adeo p simo sermone facile delinqm⁹, vt cōstatiā tacēdi neq; i aliis ferre possim⁹. Crimē hoc in me mu vocat, qd i p̄scis illis morū mētisq; rectorib⁹ fuit prima sapiētia, q̄ quosdā toti⁹ vitē p̄tulisse p tiētiā magis illa misera mirat antigas, q̄ tēporū vices, siderū cursus, & p̄fida naturē velut con scia rōne sanxerūt. Quē p fidē ipotētia ē effringere rigēs sacra dissimulatiōe pecc⁹, euoluere aīm, quē supra sua secreta cōpositū nō iēticia, nō dolor, nō necessitas, nō fortuna laxauerint. Quisq; de tacēte q̄rit multo min⁹ ferre poterit loquētē. Nec adeo cōiugali societate cūcta miscent, vt nihil sibi aduersus hāc cōcordiā p̄p̄iū reliquat aius. Est aliq; etiā a sāguie suo secret⁹ affect⁹, genusq; reuerētiē, vt tacēda minime velis scire charissimos, q̄ iā nō possis verberib⁹, equuleis eruere, & ple rosq; videas fortiter supra sua secreta moriētes. Agedū (si videt) vtrūq; sexū oēm cōditionē, oēm scrutemur etatē, nullū sine cōsciētia pecc⁹, nulla vita sine causis tacēdi. Si te iterrogaret oīa mari tus, haberes aliqd & tu qd nō fatereris. Et quāto silētiū graui⁹ est i sene, verecidi⁹ i marito, facti⁹ i patre. Pudeat nos mulier ifirmitatis. Vicit nos nō iuuenis ille cōstatiā, moti voluit vt tacerem⁹. Vides mulier q̄b⁹ iterptationib⁹, p̄stes tuū dolorē? Diceris ideo me iterrogare, q̄ scis oīa me poti⁹ pati malle, q̄ loq. Quis em i hac ciuitate nō nouit taciturnitatis meē rigorē? Quis ignorat q̄ cūcta soleā ferre patiētia? Ne occisur⁹ qdē susp̄tia gemitusq; p̄missi. Nihil feci vn erupturū q̄nq; i orbi tatē p̄ris aīm aut tu p̄scio timore sentire, aut ipse p̄tur⁹. Hāc nūc me iactare cōsciētiā putas, q̄ ni hil i publico, nihil i vllō mihi p̄missi p̄clamare cōuētū? Ego vero nō sū q̄st⁹ de iuueni nec tibi, nec captui vt illū mecū & mater odisset. Frustra te putas extorq̄te accusatiōe posse, qd mihi nō ipse calamitates, nō dolor, nō meditatio orbitatis exp̄ssit. Vras licet, durabo, p̄ferā, passus sū iā qd erat difficili⁹, occidi. Torset, igt, filiū meū. Breuiter iudices ratio reddat, ifamē. Quid refert an inocētē, si illd oib⁹ liquet? Iuuenē cūctis pignorib⁹ iuisū, oib⁹ affectib⁹ graui⁹ maligni fecere sermōes. Quid agim⁹ aīe? quēadmodū effugim⁹, euadim⁹? In tāta ifamia nihil facere, credētis est. Vis me circūire singlos, reclamare p̄plo, cū rumore rixari? Tuē fortassis ifirmitati cōueniat negare, me tātū fortior assertio vnici decet. Eripied⁹ est nō cōtētiōe verbos⁹, sed vt ciuitas stupeat, vt erubescat. Torq̄te me filiū putas? Inuidiā facio p̄plo. Videor mihi illis verberib⁹ lacerare famā, illis ignib⁹ icrepare ru morē. Questio de ifami filio vnā rationē habet, vt p̄bes inocētē. Dii mala phibeāt, vt noueris illū dolorē, quo pōt torq̄re filiū patris. Nihil est infelici⁹ hoīe, cui de vnico suo mors sola nō sufficit. Iu uenē in cui⁹ aīo p̄diderāt noīa nostra respectū, quē cotidie necesse habebam⁹ excusare rumori, q̄ i ter nos formosū malebat agere q̄ filiū, verberib⁹ ignibusq; cōsumpsi. Vis, vis scire q̄ta tormētū rū ratio fuerit? Debit etiā torr⁹ occidi. Si tñ vtrūq; mater vis scire causas, leuiter audi. Prospiciebam miser i grāde q̄nq; facin⁹ prupturū, q̄ ocio vitā, q̄ desidē domi p̄debat etatē. Nō p̄grinationibus excolere mētē, nō expiri militiā, nō rētare maria, nō rura colere, nō administrare rēp, nō ducere vo lebat vxorē. Preterea traxerat ex frequētib⁹ castigatiōib⁹ rediū patris, & i execrationē mei, cōsciē tia qua nō emēdabat, exarserat. Timebat occurfus, nō audebat agite colloq̄a, oscula cōiuctusq; su giebat. Breuiter p̄ditissimē mētis definiēda mēsurā est. Oderat me fili⁹ & timebat. Filiū igit toti⁹ ciuitatis existimatiōe dānatū, quē adhuc viuere mirabant hoīes, torisille me putatis? Ego vero oc cidit tarde diu. Questionē illud vocas? Poena, supplicii, & malorū meorū exit⁹ fuit. Nulla ratio est i terrogādi hoīem, cui nō est fas nisi negare. Quāta tñ mihi fuit & i q̄stioe moderatio. Nō enī p̄ci piti rapt⁹ ipulsiu exilii repēte, subito, nec capt⁹ dolore ceco ipatiētiē meē velox vuln⁹ indixi. Nō po test nō rōne occidi filiū, cū añ torqueat. Dedi moras, spatiū, tēpus, i dulsū. Vides q̄ta hīc malignita tibus potuerim p̄stare materiā? Si i illo secreto gladio tātū, si vulnerib⁹ egissem, exitū fecerat iuue nis dephēsi. Nō est igit mulier q̄ mihi facias duplicatē q̄stiois iuidiā, id est q̄ toris, & occidi. Sola est hui⁹ necessitatis ratio de morte. Illud est parricidiū, filiū torq̄te victurū. Putas iuuenē viuere potuisse, cui iā nō poterat nisi morte succurrī? Quē cōtra malignos sermōes asserete coeperā, nō reddidi rursus ifamie, neq; in oculos & ora vulgi de secreto patris emisi, puidētia mea tibi quoq; mater, ne in hūc i interroget, eripuit. Ille vero nō fuit post tormēta latur⁹ vitē pudorē, vt interroga ret a singulis, vt negaret. Verū mulier affectib⁹ tuis renūciādū est, ad totius dom⁹ nostrē p̄tinere inocētiā credidi, ne se ipse poti⁹ occideret. Sērit iudices mulier ad ius, q̄relē suē nec q̄ torseri, nec q̄ occideri p̄tinere. Ita q̄rit qd mihi dixerit ille, de quo nescit an dixerit. Quid ais mī ipatiens? Ita in morte filii tui nihil aliud ad te p̄tinere q̄ qd locut⁹ sit? Ita si r̄fidero remittis p̄ricidiū tormēta n̄ ob iicis? O icōsultā muliebrē sēp amētiā, qd iuuenis i tormētis dixerit, tāq; ignoret iterrogat, nihil me cōpisse nō credit, tāq; sciat qd dixerit. Fidē cōis sāguis, fidē cōmuniū malorū, ne p̄ricidiū me velis agitare secretum, ne calamitatibus nostris grauem facias inno centiā tuā. Viderit quid meruerit

Reclam pulo

Ita videtur e probantis inter rogationis. bi.

me ego iam possum supra reuereri, & post exitu vnici reuertor in patrem. Maior defectus libe-
 rali reuerentia est, nec quicquam minus conuenit affectibus patris, quam si insultare videatur occiso. In gratiam
 reuerenti illius ordinem subit tacita miseratio, quanta ego debeam reuerentiam filio, quem potui torquere solus,
 quem potui solus occidere. Perseueras, cogis, instas: Inuicem te mulier interrogo, cur si tantopere vole-
 bas scire quod interrogarem, quod ille loqueretur, non irrueris in questionem, quam nullis ministris, nullis custo-
 dibus vallauerat pater: Quam melius mater ipsum adisses, quam fortiter interrogasses vna, quam tibi plu-
 ra dixisset. Quis te mulier affectus abegit, tenuit, exclusit? Agnosco verecundiam tuam, timuisti credo,
 ne si in illo secreto fuisset omnes, occidisse filium diceretur & mater. Instas tamen, & miseris senis ora didu-
 cis: Puta me hoc solum dicere, ex maximo facinoris conscientiae veniens quod audierim nondum scio, totum ad-
 huc sum in parricidio meo, & post mortem vnici omnia quibus laceratus, occisus est, in animam meam tormenta
 redierunt. Est quidem difficile ut aliquem pati pudorem parricida videatur, veritatem stupore, amentia, & in
 letio orbitate deficiat. Ablata est mihi omnium verborum fides, omnis sermonis auctoritas, nec habet causam
 loquendi cui non potest credi. Desine mulier interrogare: Filium quem occidit pater, nec absolvere nec accusare
 iam debet. Quid, inquit, dixit cum occideres? Misera parricidii innocentiam, quod hoc me non potestas, non magistra
 tuam, non propter aliquem, non amicum, non ille semper loquax populus ac malignus interrogat. Quiescitis, taceris. Me
 felicitate, nisi quod scitis omnes: Puta me mulier hoc tibi respondere, non habet incredibilia vocem. Quaedam maio-
 ra sunt, quam ut illa capiat modum sermonis humani. Tu vero crede nihil aliud fuisse quam furor, insanisse
 me puta, videbam quod non fidebam, audiebam quod nemo dicebat. Hoc solum non insanieris habui, quod tacebam. Finge
 me respondere, nihil dixit, nihil locutus est, non credis? Atque multo minus creditura quod dixerit. Accipe
 mulier breuem veram rationem, cur in questione iuuenis occisus est. Torquentur, nec interrogabam, siqua ad aures
 tuas ab illa quae remota domo parte plata vox est, me gemitus fuit, meorum viscerum dolor. Quare
 cur nihil dixerit? quia non habuit quod scire vellet, quod audire deberet. Nihil aliud questio illa captavit quam si
 letum, quod praestare vita non poterat. Quisquis in tormentis occidit, ideo totus est ut occideretur. An tu questio
 non illam fuisse credis, quam vernilibus corporibus adhibetur? ideo enim equuleos mouebat artifex senex, tene-
 bat fiducias ratione seuitiae, ut leuiter sedibus suis remota compago per singulos artus membra laxaret. Con-
 sumptus est spiritus filio suo, & verbera ignesque animam pater vocem cluserunt. Videbam mihi premere ge-
 mitus, tenere suspiria, & sic nihil dixit, tamen torquentur ab homine qui sciret. Miraris hanc in filio contumaciam, in
 iuvene parricidiam: patri torquentur non potest aliter responderi, quam ut mori malit quam confiteri. Quod sufficit igitur
 interrogantibus respondeo, mulier occidi. Fallit quisque expectat ut obiciam? illa communia: ego vero pro-
 clamo, non luxuriosum, non amore meretricis infame, nihil ille delinquerat quomodo liberi solent, monstrum
 erat inenarrabile, quod nollet deprehendere, quod ferre non possem. Miratur aliquis quod non abdicauerim, nec notis-
 sima vitioe patrum fuerim tantum expulisse coram? Tu? mulier nefari, tu? in conspectu non permittit affectus.
 Filium cui contra seueritatem meam ignoscebas, quem mecum odisse non poteras, secuta fuisses abdicatum. Fin-
 ge iuuenem dixisse nescio quid, ego audire nihil potui, non enim potestatis alicuius more confederam, nec tor-
 quentibus aliis agebam iudicem patrem. Ego tunc cuncta & passus sum pater, & feci. Non vacabat aures praestare
 verbis, excipere gemitus, estimare singultus, auocauit me conscientio, dolor, orbitas, parricidii: omnia facta sunt
 festinatione precipiti. Idem patris affectus est torquentur ut scias, occidere ut nescias. In mea, inquit, infamiam taces.
 Ita nunc primum laboras misera de fama, & post vnici mortem prinet ad te ceepit quod loquantur homines!
 Scilicet filius ipseus est ut erubesceres, ut male audires. Adeo ne hoc captum non erat satis rem totam
 commisisse rumor! Ego vero me famam tuam mulier opposui, & iter matrem filiumque mediis parricidii fe-
 ci, vnici occidi, ne quod aliud loquerentur homines. Alioquin si hoc capto quod putas, quousque taceo? in quod tempus
 differo illam quam me putas premere vocem? ecce reat? iudicium pronuncio, ego tamen scire me nego. Egregiam ra-
 tionem malignitatis, locutus aduersus uxorem, feci ne mihi crederetur. Fateor igitur, nihil ad certum idu-
 bitatum perduxit, hoc est quinimo propter quod ad mortem usque contendi. Non explicat tormenta, questionem, quam occi-
 dit. Quid, inquit, dixit? Felicitate te misera, si nescis quod dixit. Ita non es contenta conscientia tua, non sufficit quod
 non habuit ille quod negaret, quod fateretur? Poscis verba questionis, cogis, extorques. Testor, tu facis ne pos-
 sis negare quod dixerit. Quid dixit? parasse se paratibus venenatis negabis. Proditionis agitate sermones: ne-
 gas. Tyrannidis fuisse consiliu: negas. Et quod dixerit negabis. O bone conscientiae incauta simplicitas. Ita
 non times ne coactus loqui multa fingam, mala componam? Si potes scire mulier an mentiar, scis quod dixerit.
 Quid dixit? nihil, quod dixit: omnia. Maledixit seculo, fecit temporibus inuidiam, detestatur est patrem, conuiciatur est
 matrem. Quid dixit? Plus quam interrogabam. Vicisti mulier obstinationem meam. Audi breuem succinatam respon-
 sum quod dixerit, quod quis, quod putas. O si quis illam vos secreti nostri potuisset adhibere praesentiam, vidissetis
 nouum genus questionis, stabat senex furis monstrum feritatis accitum, manibus exercitis, hic ignibus, hic verberibus

contentio

ita

reue succinatug

bus armatus, super ora, super oculos iaculis assistens clamabam, furiose, demens tace. Et ille velut extu-
 stis amputatisque per quem dolor exit in verba, fuit attonitus amens. Quoties admotis ignibus ad ali-
 quam corporis partem, totum pectus imposuit, quoties hiatu oris auidae flammam aduersus exitum verba
 collegit. Cum vero iam totus calor verberibus expulsus viribus nouissimi doloris erumperet. pertra-
 ctatis ab ima pectoris parte suspiriis breuissime collecti spiritus, ille quo redditur anima singulatus,
 fuit similis exclamatorio nescio quid, quod & tu forassis audires. Occupaui fateor, & aduocatis quas
 iam consumpseram viribus, manibus, telis, totoque corpore pariter adnixus antequam mentiretur, occi-
 di. Misera temporis illius recordatio, deficientem in manibus meis filium vidi, aspexi ora pallentia,
 frigidus anhelitus, interrupta suspiria, & animam magno silentio exeuntem, non tamen tormenta
 laxavi, non subtraxi, retrinxi flammas. Miserere mulier, ne quae ras amplius vocem huius affectus,
 filium qui moriebatur occidi. Non perdidit tamen, non perdidit vnici mortem, fortunam non perdidit, iam
 me non interrogat nisi sola mater. Consiste agendum mulier loco meo, & in habitu paterni furoris ac-
 cincta admoue equuleos, flagella, laminas, predico, testor, aliter non possum loqui, aliter mihi non
 potest credi. Quod miserrime iuuenis (fas est enim iam tuos alloqui manes) exprimere mihi vocem
 nullus poterit dolor, quantum volet laceret, vel occidat, vincere me tormenta docuisti. Si tamen fas
 est cogitationis memoria tractare verba miserae questionis, cur me coram populo magis interro-
 gemus vxor in illam desolatam domum, in illud iam patris filiique secretum, ibi me interroga, ibi ubi ro-
 ubi occidi, ubi adhuc forsitan filii tui vaga per caelestis penates anima discutit. Porrigat aliquis
 imaginem iuuenis occisi, ponat in sinu matris illas vestes, quibus ipsa iuuenem misera comibat.
 Eamus ad tumulum, misceamus supra busta lachrymas. Ibi aut tacebimus pariter, aut inuicem con-
 fitebimur. lamiam miser mori possum, explicuit te sollicitudo, pietas. Non scribo tabulas testamē-
 to supremo verba non credo, & ego moriar in tormentis meis. Illud tantum nouissimis precibus
 a te ciuitas, per liberos, per coniuges, per natos, a te vxor, per occisi iuuenis vmbra peto, a te ma-
 ter, ne quid amplius quaeras, tu infamiam ne dicas.

DECLAMATIONVM.XIX.QVINTILINSCRIPTIONES.SEV TITVLII.

1 Paries palmatus.	Pro ceco contra nouercam.	Fo.I.
2 Caecus in limine.	Pro ceco contra nouercam,	Fo.III.
3 Miles marianus.	Pro milite contra tribunum.	Fo.VI.
4 Mathematicus.	Pro filio contra patrem.	Fo.VIII.
5 Aeger redemptus.	Pro patre contra filium.	Fo.XI.
6 Corporis proiecti, seu Anus cecae.	Pro patre contra matrem.	Fo.XIII.
7 Tormenta pauperis.	Pro paupere contra diuitem.	Fo.XVII.
8 Gemini languentes.	Pro matre contra patrem.	Fo.XVIII.
9 Gladiator.	Pro filio contra patrem.	Fo.XXI.
10 Sepulchrum incantatum.	Pro vxore contra maritum.	Fo.XXIII.
11 Diues accusatus prodicionis.	Pro diuite contra pauperem.	Fo.XXVI.
12 Pesti cadaueris.	Pro ciuibus contra legatum.	Fo.XXVII.
13 Apes pauperis.	Pro paupere contra diuitem.	Fo.XXXI.
14 Odii portio.I.	Pro iuene contra meretricem.	Fo.XXXIII.
15 Odii portio.II.	Pro meretrice contra iuuenem.	Fo.XXXV.
16 Amici vades.	Pro iuene contra matrem.	Fo.XXXVI.
17 Venenum effusum.	Pro filio contra patrem.	Fo.XXXVIII.
18 Infamis in matrem.I.	Pro vxore contra maritum.	Fo.XL.
19 Infamis in matrem.II.	Pro viro contra vxorem.	Fo.XLII.

FINIS.

M.FAB.QVINTILIANI DECLAMATIONVM.XIX.FINIS:
 Apud Iodocum Badium. Anno.M.D.XXVII.
 Ad.XIII.Calend.Decemb.

sententiam sic loquitur: Non sunt contemnenda tanq̄ parua, sine qb̄ magna constare nō possunt.

Ab infantia incipiā. Medici, atq; horum princeps Hypocrates apud Iuliu Pollucē, lib. de Rerū vocabulis secūdo, septē hoīs atates supputant, quartū qliber septenario numero finit: harū primā infantia vocat, q̄ vbi sit exacta, tēpus esse aiunt, vt puer literatorū scholis adhibeat ut Cui senērie & Paul⁹ Medicus subseribit in lib. de pceptis salubribus.

Ad ingenii lumen. i. ad eloquētie facultatē: Sic enī M. Tullius i Bruto eloquētia vocat: nimirū qd̄ elegans, & eruditus sermo, nō nisi ab elegante & culto ingenio p̄ficiscat, qd̄ in oratione, velut lumine quodā adhibito, ostendit. Vere siquidē dixit Aristoteles: talia quēq; loqui, q̄ ille ipse sit, quod oratio minime nēdax sit animi speculum.

Colligit. i. concludit.

Sic officio quoq; copulata. Cicerō libro de Oratore tertio, ferme in principio, his opinor verbis: Nā cū omnis ex re atq; verbis constet oratio, neq; verba sedē possunt habere si rem subtraxeris, neq; res lumen si verba semoueris. Est enim illa Platonis vera vox, q̄ omnē doctrinā ingenuarū & humanarū artium, vno quodam societatis vinculo contineri dicit, quā sententiā vt p̄bet apud Platonem Socrates in Gorgia, oēm mouet lapidem.

Soli sapientiæ studiosi vocarent. Huc enim Fabi⁹ alludit, exp̄ssa Græci noīs ratiōe: Siquidē Græcis *ἄλως* amicū sonat, & *σοφία*, sapientiā: vnde philosophi dicti, quasi sapientiæ amatores. Quod nomen omnium primus arrogauit sibi Pythagoras Samius: Nam tradit Socrates apud Laertium libro octauo, cum interrogaretur quem nam se profite retur, respondit Philosophū se esse.

Pessimis moribus p̄tendebant. Sunt enim propterea illis ipsi temporibus, nempe Domitiano imperāte, consulto senatus Philosophi eie-

ti, atq; vrbe & Italia interditi. Quē admodū & prioribus seculis C. Fanio Strabone, M. Valerio Messala COS S. senat⁹ cōsultū scriptū ē de Rhetoribus Latinis vel exigēdis, vlt̄ coercedis, autore Gellio lib. xv. c. xi.

Qualis vere sapiēs appellari possit. Sapiētē hunc his Stoici numeris p̄ficere voluerunt, vt esset quispiam im̄prohibitū, inuiolatus, nō im̄peditus, liber, diues, felix: quā formā vt p̄tote cōmenticiā, Horatius elegāter versibus illudat Epistolarū lib. i.

Ad summum sapiēs vno minor est Ioue, diues,

Liber, honoratus, pulcher, rex deniq; regum,

Præcipue sanus, nisi cum pituita modesta est.

CAPVT. I. Fo. II.

Vnde origo animi cœlestis creditur. Quod videlicet anim⁹ noster e cœlo in corpora humana il lapsus, in hoc mundo omnia sua in stituta, curas omnes remittat. Vel quod creatus sit homo ad imaginē dei creatoris, vt scribit Moses, & Platonici Philosophi assentiunt, cū diuinissimum & sanctissimum hominem esse ex vniuerso rerum naturalium cœtu asserunt.

Grachorum eloquentiæ. Tiberii scilicet, de quo in claris Oratoribus sic Cicero: Ac vtrinam in Tyberio Gracho talis mens ad Rempub. bene gerendam fuisset, quale ingeniu ad bene dicendum fuit, profecto nemo huic viro gloria p̄stitisset. Sed per turbulentissimum tribunatum a Repub. interfectus est. Hic diligētia Cornelie matris a puero doctus, & Græcis literis eruditus fuit: Nam habuit semper exquisitos ex Græcia magistros. Porro C. Grachus, vir a pueris quo nemo plenior & vberior ad dicendum fuit, grandis est verbis, sapiēs sententiis, & toto genere grauis.

Et Lælii filia. C. Lælius imprimis eloquens fuit, ex cuius orationibus Cicero astimari postulat de ingenii oratorum, cui & dicendi laudē

ceteris illustriorē tribuit in Bruto Et Q. Hortēsius. Hortensius oīum oratorum suæ ætatis, nisi M. Tullio, clarior fuit iudicatus a Gellio lib. i. Quem Cicero in Bruto socium & consortem gloriosi laboris appellat, non tamen in honorem sexus, verum multo magis in honorem artis oratoriæ.

CAPVT. II. Fo. II.

DE pedagogis. Id est, ductoribus: *παιδῶν ἡγεμόνες*, quod puerum significat, & *ἄγω* duco.

Interim sauiētes. Sapius interī apud Fabium pro aliquando ponit. Imperiosi. Id est, aburentes imperio sibi concessio in pueros.

A Babylonio Diogene. Diogenes hic Stoicus Philosophus fuit, ex Seleucia Ciliciæ vrbe oriūdus. At Babylonius dictus est, ob viciniam: siquidem Babylon confinis est Ciliciæ: autor est Laertius lib. vi.

Non rationi defuerit, sed oneri. Id est, nihilominus tamen hæc erit ratio optima instituēdi, etiam si per nonnullos ster. quo minus seruet.

Alumno. Id est, eo quem educandum & instituendum suscepit.

Id quod prius. Vt pedagogi sint docti, & nutrices recte loquantur.

A sermone græco. Aduertendū tamen est, hanc rationem ad nostra tempora non omnino quadrare. p̄pterea quod Fabi⁹ ætate vernaculus Romę latinus sermo fuerit, nobis non itidem: quāquam Erasmus Fabi⁹ p̄ceptum etiam nostro seculo seruandum existimet.

Ante Grammaticum Aristophanem, Aristophanes Bizantius primus, Apellis ducis cuiusdam filius fuit, audiuit inter ceteros p̄cipue Eratosthenem, qui Cyrenensis primus Ambrosium quendam patrem habuit, is in omni disciplinarum genere tam fuit absolutus, vt secund⁹ Plato diceretur: Suntq; adeo huius commentaria de Astronomicis sæpe a Plinio citata, de Sectis philosophorum, de re Grammatica, ac aliis quibusdam, autor Suidas.

ἡ πρόδικτος. P̄cepta breuiā, argumēta qd̄ā, admonitiones, sic Suidas.

Qui minores septē annis essent. Cū sextū septimumue annū attingerint, tū & pueros & puellas s̄fatoriis tradere oportet, benignis qd̄ illis humanisq; q̄ cū gratia & animi securitate doceat, q̄nquidem animi relaxatio ad vegetā corporis educationē plurimū confert: Duodecimo iam exacto anno, ad Grammaticos, Rhetoresq; mittēdi, atq; ad corporis exercitatioēs cogēdi sunt: A decimo quarto ad primū & scdm̄ vicesimū aī, Mathematicę, sapiētiæq; studio incūbāt, & ad fortiores exercitatioēs p̄ corporis robore ducantur, Paulus Medic⁹ lib. i. rei medicę.

Præmiis etiā q̄ capit illa ætas. De clarat Horatius, dum scribit.

Pueris olim dant crustula blādī.

Doctores, elemēta velint vt discere prima.

Et nunq̄ nō se fecisse gaudeat. Id est, doleat se non fecisse.

An Philippus Macedonū rex. Exat sup hoc exemplo Philippi regis ad Aristotelē, cū apud Plutarchū, tum & Gellii epistola, his verbis: Philippus Aristoteli salutē: Filium mihi scito, qd̄ egdē diis habeo gratiam, non perinde, q̄a natus est, q̄ p̄ eo q̄ eū nasci contigit tēporib⁹ vitæ tuę, spero enī fore, vt educ⁹ eruditusq; abs te, dignus existat & nobis, & rerū istarū successione: Vale. Lib. nono cap. tertio.

At eo magis. Scilicet non improbandus est, qui minora p̄cipit.

Obstat hoc. Nūc⁹ & noīa s̄fariū. Ductus. Figuras.

Sed qd̄ in lris obest. Vt antea. s. doceamus habitū & noīa s̄fariū.

Non excludat. Scilicet a ratione optima instituēdi pueros.

Eburneas. i. ex ebore sectas vlt̄ factas

Tabelle. Ligneæ, vel ossē in sculpi

Vbiq; i. in oī argumēti gñe.

Ne hoc qd̄. s. recte scribēdi laborē

Tardior styl⁹. i. cōsuetudo scribēdi

Syllabis nullū cōpēdiū. i. nulla breuis ratio discēdi est syllabarū.

Temere. Id est frequenter.

Inoffensa. Non labescēs, ritubās.

Suppeditare. Id est, celeritatē & cōtinuationē subministrare.

Hinc. s. ex festinatione legendi.

Intermissio. i. verbi alicuius vel syllabæ.

Coniuncta. i. continuata.

Emendata velocitas. Scilicet a mendis & vitiis.

Per *γνώσεις*. Et interpretatiōē linguę secretioris familiarē itellige, & quotidianū sermōis vsū, cuiusmodi esse debet, quo secretiores & sublimiores autores exponimus: risū enī mouēt doctis, q̄ glossas ei⁹ gñis scribūt, vt minori negotio autorē ip̄m intelligere liceat, q̄ quæ explicatio nis gratia sunt annotata.

Non ociosas. i. mēoria dignas.

Proficiet. i. conferet.

Affectatæ difficultatis. i. dedita opera quesitos.

Confragosos. Cum fragore quodam sese collidentes.

χαλεπὸν. Difficiles illi versus vocant, quorū exēpla multa sunt i Comœdiis veterū Latinorū, vt Plauti: Plura vero in græcis comœcis, q̄ choris suis maxie affectant selspedalia verba, hoc est lōgissima, & affectatē nouitatis. Nisi. i. si non.

Eximū. i. expurgat, extorquent.

CAPVT. III. Fo. III.

Quib⁹ clarissimarū ciuitatū.

Vt Lycurgo Lacedæmoniorū principi, & legissatori, q̄ statuit i Republica Lacedæmoniorū, pueros erudiēdos i cœtu & s̄fertia oīm, vt ē apud Xenophontem de Republi. Lacedæmoniorum.

Fugiēdo turbā. Nā si grex totus in agris vnius scabie cadit, quemadmodū inq̄ Iuuenalis, sic vniuersus adolescētū cœtus, vnius vitiosi pueri contactu ificitur, ac deprauatur, quod illa ætas, quęcunq; viderit aut audierit, gestiat imitari.

Qui in purpuris repit. Purpura, piscis genus est apd̄ Pliniū libro. ix. cap. xxxvi. florem illum tingēdis expetitū veltib⁹, in mediis hñs faucib⁹

liquores, hic est minimi in cādidae na, vñ p̄ciosus ille bibit, nigritatis rosæ colore subluens, reliquū corpus sterile.

Iam cocci intelligit. Codices Al diuī cocū hñt, vt videlicet referat ad lauticiā ciborū. Verū mihi magis arridet ex veterib⁹ libris cocci legere, vt ad colorē referat vestiu. p̄pterea qd̄ conchylia statim seq̄t, & de palato instituēdo deinceps fit sermo. Porro cocci scribit Plini⁹, rubes granū esse Galatię, aut etiā qd̄ pueniat circa Americā Lusitanicę oppidū, vbi in maxima est laude, anniculo grano lāgūidus succus vñ color colligit, idē a quadrimo euanius, ita nec recēti, neq; senescēti vires, lib. ix. cap. xli.

Nam Cōchylū poseit. Cōchylū um piscis quoq; est testa iclusus, cuius ferme salua colligit, color nō ab similibus purpuræ, p̄ter q̄, qd̄ cōchylū um tēperatius est, & min⁹ elucens.

Palatū. i. sensum gustus.

Verba ne Alexandrinis pmittēda deliciis. Ægyptus, atq; hui⁹ caput Alexandria semp studiosissima fuit deliciarū, idē maxie absorbēdis gemis p̄ciosissimis p̄stitit, adeo vt Alexandria in ditionē Romanā redacta Romę quoq; pmiscuus ac frequens vsus margaritarū sorbēdarū coepit. Porro mēoratissimū exēplū luxurię maxime regum Ægypti, extat apud Pliniū lib. ix. cap. xxxv.

Soluti. Fracti, deliciis fluentes, in coerciti.

Si iūgi vtrūq; nō posset. Vt. s. domesticū, & publicū p̄ceptorē habeat Lumen. Celebritatem.

Tenebris. Vmbraculis, domesticis institutionibus.

Maiore theatro se dignū putat. i. spectaculo, i quo vires igenit sui explicet. P̄stet alicui grā. Dignatio

Taceo de positionibus. Quæ græce themata vocantur, quod scilicet discipulis olim velut declamationū argumēta a p̄ceptorib⁹ pponerent.

Declamationibus. Ficti argumēti orationibus.

Sic incommodū .i. demus enī esse id vitium incommodum.

Affectum. Quo scilicet iungitur auditori familiariter amico.

Languescit. Id est, languorem contrahit, id est lentum morbum.

Situm ducit. i. mucum quandam seu vliginem.

Proderit. Anaphora est, qñ p plura mēbra vnū sepius verbū reperit.

Excitabit laude emulatio. Studiū æquandi, seu superandi aliquem.

Huius rei. Id est, profectus.

Ingēs palmæ cōtētio. Apud Latinos scriptores, victorię pmiū palma significari metaphorice solet, cuius rei causam reddit Plutarchus apud Aulū Gelliū lib. iii. cap. vi. qđ huius arboris lignū, quātūvis pōdus supponas, nō cedat, sed aduersum nitatur, icuruescatq;: vn placuerit i certaminib; ex huius ramis corona: Hic palmā dare dicim; p victoriā cōcedere: & palmam auferte. p eo quod est, victorem abire.

Nō temere. Fabi; i negatiua oratione temere dicere solet. p frequent, cū alias significet incōsulto & in cōsiderate, vt Erasmus annotauit.

CAPVT. III. Fo. III.

Precox ingeniorū gen;. Acci; tragicus poeta apđ Aulū Gell. hanc Fabi; trāslationem cōfini silē tudine exprimit aptissime his verbis: Qđ in pomis est, itidē esse aiūt in ingeniis, qđ dura & acerba nascuntur, post sūt miria atq; iucūda, sed qđ gignunt statū vieta & mollia, atq; in pncipio sunt viuida, nō matura mox sūt sed putria, reliqndū est et go ingeniis, qđ dies & aras mitiscet. lib. xiii. cap. ii.

Stat profectus. Id est, consistit.

Extūdit. Id est, frāgit, cōsumit, vel pōt pro exuscitat accipi.

Retendunt. Id est, re augentur.

Est signū alacritatis. i. viuacitatis ingenii.

In hoc impetu. Cupidine lufus, æmulantur. Id est, alter alterū cōnat superare, vel saltem æquare.

Impotētē. i. imper. ose: Nā ipotēs

nō eū significat, qđ nihil possit, sed qđ potētia sua in hūiliore abutat: Sic tyrāni sunt ipotētēs, & pueri nobiles, maligna natura pđiti, ipotēter faciūt, dū pbris verberibusq; afficiunt pauperū, & humiliū liberos.

Quāuis receptum. Id est in vsum acceptum, seu assumptum.

Vapulantibus. Id est, cum percuntur, aut verberantur.

Refringit animū. Id est extinguit alacritatem animi.

Tādium dicitur. Id est, suadet.

Obnoxiam. Id est, expositam.

CAPVT. V. Fo. III.

Re te loqndi sciētia. Quā paratē Diomedes li. ii. dicitur in greco vocabulo appellat, qđ tu dicas finitiuā, nimirū qđ definitiōes, & pcepta loquendi pascrībāt.

Poetarū enarrationē. Quā idem Diomedes dicitur appellat, i. expositiuam, siue enarratiuam.

Recessu. Id est, in penetralibus.

Fronte. Id est, in vestibulo.

Emēdata. i. vitiiis carēs & mēdis.

Mixtū hiis iudiciū est. i. ratio pspiciendi, qđ in quolibet scripti gñe pbandū, vel refutādū sit, qđ eruditū, qđ vulgare calleat, & reliq id genus. Idcirco Marcus Varro Grammatici officii his quatuor constare dicit, Lectiōe & oratiōe, emēdatiōe & iudicio: Hęc citat Diomedes ex Varrone.

Censoria virgula. i. castigatoria quadam nota.

Notare. Id est, damnare.

In ordinē redegerint. i. gregarios & vulgares fecerint.

Exemerunt. i. eximios fecerunt, & extra ingenii alēa posuerūt. Sic apđ Græcos Aristarchus Grammaticus Homeri versus cēforia virgula iudicauit, vt alios maxime germanos Homero significauerit appositis asteriscis, hoc est, stellulis: Alios autē tanq supposititios, & Homero indignos, submouerit familia, idq; ad scriptis obelis. i. verub; qđ hodie adhuc in gbusdā codicib; videri licet.

Hoc studiū Origenes in re theolo-

gica nō neglexit, nec ei; amulator Hieronymus, velut indicāt multæ eius pascratiōes in sacros libros.

Excutiendū. Id est, diligentissime euoluendū. Ius. Autoritatem.

Nec citra Muscen. Musica constat ex consensu & dissensu sonorū & vocum.

Metris. Dimensionibus syllabarū Sic vertit Fabius libro nono.

Rythmis Numeris, modulis.

Ortu, occasuq; signorū. Astrologiam ignorare non debet.

Empedoclea in Græcis. Diogenes Laertius qñq; versuū milib; Philosophiā ab Empedocle tractatā esse scribit. Vñ & Aristoteles in lib. de arte poetica hūc nō tā Philosophis cōnumerat, dicēs versus qđ eē poetę, materiā autē naturalis Phiā.

Ac Lucretiū in Latinis. Extāt huius Titi Cari Lucretii sex libri, de rerū natura carmie heroico pscripti.

Attamē qñ Epicuri decreta exprimit, sape ipur; dephēdit. Et qđ aiam mortalē dixit, & hoc in qnto libro.

Precepta sapientiæ. Id est, rationes Philosophiæ.

Proprie. i. accōmodatissime, rectis vocabulis.

Copiose. Vbertim.

Dulcis secretor; comes. Qđ videlicet secreta & arcana nra, lris mandare queamus per Grammaticam.

Plus operę. Negocii.

CAPVT. VI. Fo. III.

Æolicū digāma. i. duplex gamma Æolum, qui populi sūt in Græcia.

Medius. Id est, vtrinq; commixt; & confusus. Hoc illud est, quod Priscianus lib. i. scriptum reliquit, dicens: Et i & u literę mediæ, alterius inter se sonos videntur cōfundere.

Præter illam aspirationem. Quæ adscripta vocalibus, significem; eas spiritu tenui pronunciantas, quem admodum inter apices numerarit suam, id est, leuigationem, & ex aduerso dicitur aspirationem.

Nora. Id est, signum.

Effectus. Scilicet species ipsius.

Species, Id est, forma.

Obliquat. Id est, liquidus pnciat, vel obliquus reddit scripta, cui rñdet apud Latinos c. Itaq; pspicui est, k & q in nostro numero redūdare.

Si non quāssimemus. Id est, curiose a Græcis assumpsimemus.

Nostrarū vltima x. Priscian; apđ vetustissimos Græcos tradit; nō fuisse in vfu, seu in nūero lfarum, sed postea iuētā a gbusdā, qđ valeat quātū c & s, vel g & s. Hinc putat qđ nec apđ veteres Latinos in numero fuerit lfarū, sed postea a Grammaticis inuētā, sit adhibita ceteris literis.

Apice vtebant. i. nota lōge lineę, quā Græci vocāt μακρόν, qđ supra scripta vocalibus indicat eas lōgas esse, qđ nulla scilicet i seipam cocat.

Litera sibi insidit. i. coire i sese. pri or cōsonās sit, aliog coire nō possēt, qua de re extat caput apud Gel. lib. iiii. cap. xvii.

Et c. Diomedes de hoc studiosissimus Fabii lector inq; Q cōsonās, muta ex c & u literis cōstās supua-

cua, qua vrimur, qñ u & altera vocalis in vna syllaba iungit, vt: Quirinus. Nota pnominis Quintū significat, lē honoris Quatorē idicās, nec min; p p m, cū ea notam; qrites.

Tantū. Solū p trib; nris figuris, k s & q, nā duos accepit p cōsonātib; vt: i & u, cū apđ Græcos nulla vocalis cōsonātis vim habeat, hinc est qđ ipsi pnciant Iacob; Ioānes, p quatuor syllabas, cū Latini eadē noīa trisyllaba iuxta rationem Hebraorū pnciare debeāt, sūt enī origine Hebręa, quāq; Poetę nostri versus gratia aliquoties Græcorum rationem imitentur, vt:

Ne laceres versus dux Iacobe meos. Sic Claudianus:

Si vetustis opib;. Sic in auri numismatis veteri inscriptione Angelus Politian; testat sese spectasse Felix, pro felix, cuiusmodi sculptrā & nos in ære vidimus: Tum addit Politianus, in æreo Galbę principis monimēto vertus pro virtus, nimirū vt per e vltima significet lōga.

Placuisse Ciceroni. Antigritas. s. gratia, q, vt auctor est Priscian;, geminare solebat scriptura ii posita inter duas vocales, sic Maius, qđ ita accipiēdū ē, vt pri; i cū pcedēte vocali pnciet; quoquo mō, & scqns cū sequente, ita vt vtraq; ii consonantis sit loco.

Nā vt Valefii. Per mutationē s i r, cui; antigritas meminit etiā Tit; Liu; in tertio primę decadis, cōtra hęc rationē Æolū populorum, qđ vt tradit Corithus, de linguarū varietate, atq; Priscianus nř, loco aspiratiōis digāma Æolicū ponebat, quos veteres Latini i multis autores hñt Quō verovnaq; lfa cū alia cognationē habeat, Cicero in Oratore pfecto declarat, q Burrhū, & Bruges scribit veteres dixisse, p Pyrrh; & Phryges, nimirū qđ Græcā literam admittēre nollēt, ex qb; verbis mani festū ē, hoc loco Burrhū legēdum esse & Bruges.

Literarū qđā cognatio. Cognatio lfarū, est affinitas qđā, qđ alta in aliā trāsīt, & mutat, vel deriuatione, vel etiā cōpositiōe, quartū exēpla exhibet Fabi;. Est quoq; auctore Prisciano, in m & b magna cognatio, adeo vt apđ Græcos i pterito pfecto passuo prię cōiugatiōis, u p e vsurpēt Et magister. Nimirū qđ cognatio sit iter i & e vocales, adeo vt aliquoties sonos inter se confundāt, qđ supra admonuit Fabius.

Et Belena. Indicante Prisciano p Helena aspirata, quāquā & Æoles, quos in multis autores habem;, Fe lena per digāma Æolicū dicebant.

Vñ duellos. Ciceronis hęc sūt in Oratore pfecto, vbi sic ait: Quid veroliciēri;, quā qđ hoīm etiā noīa cōtrahebant, quo essent aptiora: nā vt duellū bellū, & dvis bis, sic duellū cū q Pcenos classe deuicit, Bellium nominarunt.

Slatu. Festus Pōpeius Fragmēt. xvii. sic ait: Slatū nauis est lata, parū altitudinis habēs, sic dicta, qđ verteres locum Stlocū, & lites Stlites, dicebant.

Sic vt dicitur. Corinth; auctor de linguarū varietate dicit, qđ Æoles in dictionib; multis, qđ iuxta cōmunē linguā p o parutū scribunt, so leant & scribere & pronunciare o diphthongo.

Quid o atq; u pmutatę. V quoq; multis Italię populis i vfu nō erat, sed e cōtrario o, vñ Romanor; qđ vetustissimi, in multis dictiōib; lo-

co ei; o posuisse iueniunt: vt. publicū cū p publicū, polchrū p pulchū, col pā p culpā dicētes, & Hercules pro Hercules, & maxie digāma aīcedēte, vt seruos p seruū, clatios p clauū.

Pro Dioui & Veiovi. Inscriptiōnes dedicationū tēplo; pculdubio spectauit Fabius de Ioue Victore. Porro veteres Diouē appellarunt, quē Enn; Luceciū vocat, apđ Gell. lib. v. ca. xii. nimirū qđ p sit luci, dieiq; & sit ad iuuādū ppēior. Nā & lo uem nocendū studiosum colebant, appellatum Veioem.

CAPVT. VII. Fo. V.

Theodectes. Hic Platonis & Iocratis auditor primū fuit, ex oppido Paphlarię, Phelēū a Stephano noīatū, extitit vnus ex illis, qđ Mausoleū dicēdis epitaphiis & tragœdiis certarūt, atq; auctore Gellio victor abiuit. Scripsit cū alias multas comedias, tum pcepta artis rhetoricę per versus.

Hęc vidēt ex syndesmo. Nā Græci hęc oratiōis partem a cōiuciedo συνδεδεμεν appellarunt, siqdem dicitur verbū Græcis ligo significat & vincio, futurū eius est δεσμεύω, vñ δεσμεύω vinculū dicit, σιν aut ppositio cōi gnificat.

A Philosophis maxime Stoicis: Vt a Diogene & Chryssippo, qui apud Laertium quinq; oratiōis partes numerant: Nomen, Appellatiōnem, Verbum, Coniunctionem, & Articulum.

Vocabulum ab appellatiōe. Ad hanc sententiā Diogenes Baby loni; ita finit nomē: Nomē est pars, inquit, oratiōis, significās ppriā qñtatem, vt puta, Diogenes, Socrates, ā iiii

Appellatio vero pars orationis, significans communem qualitatem, ut homo, equus. Scaurus Grammaticus apud Diomedem, Vocabulum ita finit. Est, inquit, quo res nominales vocis significatione specie nominis enunciamur, ut arbor, lapis, herba.

Asseuerationem. Astructionem. Complexum esse, id est, connexionem, complicationem.

A plerisque, Scilicet a Palamone, qui Fabii atate vixit.

Non desiderat, Sed in contextu orationis.

προσηγορία, Certe quod ad vocis originem attinet, *προσηγορία*, appellatio est dicenda. Nam *προσηγορία* appello significat, unde deriuatur *προσηγορία*: sed & nomen, quod Donatus noster appellatum vocat, Graecis dicitur *προσηγορία*.

Fasceatim, per falces.

CAPVT. VIII. Fo. V.

Iberum, id est, in iudicatum. **L** Festinatione ambitiosa, id est arroganti.

Compendio, id est, breuiore via proficiendo.

Vnde Syllae, Ludii Apollinares bello punico primo ex libris Sibyllinis primum sunt instituti, suadente Cornelio Rufo decemviro, qui propterea Sibylla cognominatus est, & postea corrupto nomine primus Sylla coepit vocari, lib. i. c. xx. Macrobi.

Burrhi, Burrhum dicebant antiqui, quod modo dicimus rufum, unde rustici burram appellat buculam, quae rostrum habet rufum, quo modo rubens cibo ac porridge ex praedio, Burrhus appellat, a Graeco *βουρ*, quod ignei coloris sonat. Festus Probus.

Galbae, dicti sunt a colore auicularum, quae iam Galbae, iam Galbulae appellantur.

Serani, a serendo dicti sunt.

Quod non minus, id est, quae voluntas discendi.

Rufus, a colore.

Lōgus, a periclitate corporis

Vbi erit, id est, in quibus originibus nominum.

Plauti, qui a pedibus planitie & latitudine dicti sunt, nimirum origine

græca, qua amplius & latus *πλατος* appellatur, indicat idem alibi Festus.

Passe, qui diuaticatis atque dispersis sunt pedibus, proprie sunt dicti Panse, quod veteres Latini passum dicerent, pro eo, quod est expansum & dilatatum.

Scauri, Traduntur dicti, qui eminentioribus fuerint talis.

Agrippae, Sicut autore Plinio, quod postero partu in pedes nascuntur, ab agro partu sic appellati, id est, difficili.

Opiter, qui patre mortuo, & auo viuo nascitur.

Cordus, qui sero & intepestiuo partu nascitur. Sic Plinius libro xviii. secundo illud autumnale & serotinum, cordum a rusticis dici admonet.

Posthumi, qui post humationem patris in lucem nascuntur, de quo lege caput apud Aulium Gellium lib. ii. c. xvi.

Vopiscus, si Plinio credimus libro vii. cap. x. Is Vopiscus dicebatur, qui recenti utero nasceretur, & geminis altero interempto abortu.

Cortæ, quoniam expressum certum nihil de origine Cortarum legere memini, tamen ex Suida verbis, re ipsam conuincere pro modo licet. Is ait, Cortam tam vehemens ictus facere solitum tragula, ut non solum hostis percuteret, & latera traiceret, verum etiam terram adfugeret. Graeca nimirum origine appellatum significans, quod ictus vehementiores, eodem Suida autore, *κρότος* nunc cuparunt, nisi fortassis alicui verisimilius videatur, vocis ratione a malis Cotoneis trahere, quorum studiosus fuerit, qui primus cognomen hoc meruerit.

Scipiones, Cognominati sunt primus a quopiā, quae frequenter in gradiendo scipione, id est, baculo inniti consueuerit.

Lenates, a veste, opinor, ampla & lata dicti sunt.

Serani, a serendo dicti sunt.

Casu, scilicet aliquo mirando.

Hinc, id est, ex hac etymologia, & originatione nominum.

Marcipor, id est, puer, hoc est seruus Marci.

Septimi casus, Nam in Graecorum genitiuo, autore Prisciano ac

Diomede, ut plurimum sexti sunt casus, id est, ablatiuus. Quae enim Latini effectus ablatiuus, Graeci ut plurimum pro genitiuo autem est vis septimi casus apud nos, cum non addit praepositio a vel ab, e vel ex, ac etiam de. Solent Graeci instrumentalem constructionem facere pro datiuo, quae ad modum nos per septimum casum, velut indicat Theodorus Gaza lib. iiii.

CAPVT. IX. Fo. V.

Et etiam, quoniam videlicet verba alioquin praeposita neutra, in tercia persona passiuo vsurpantur, tamen in prima non sunt in vsu, neque enim temere dicitur, curror, & nauigor, & habitor.

Prasus quoque, Nam vocem passiuam indicant, & tamen actiue accipiuntur.

CAPVT. X. Fo. VII.

De virtutibus orationis, Virtus orationis ea est, quae orationem honestat, attolliturque supra vulgi sermonem.

Emendata, id est, mendis carere, & recta grammatices regula castigata.

Ornata, Pictura luminibus & figuris, tam verborum quam sententiarum.

Apte, Accommodate, & ad rem, & ad tempus dicere.

Regula, Ratio, & amussis.

ευφωνία, Vocalius sonus, felix sonitus. Ab *ευ* aduerbio, quod in compositione semper bonitatem significat, & *φωνη*, quod sonus significat. Priscianus bonam sonoritatem interpretatur. Gellius autem iam simpliciter sonum, iam vocaliorem sonum vertit, de quo apud eundem.

Quod melius sonet, Valerius Probus in hunc modum praecipit.

Si, inquit, aut versus pangis, aut orationem solutam struis, & verba dicenda sunt, non finitiones illas praerancidas, & foetudinas Grammaticorum spectaueris. Sed aurem tuam interroga, quid quo loco conueniat dicere, quod suaserit, id profecto erit rectissimum, libro decimo

tertio, capite vigesimo.

Prima barbarismi. Vitium in singulis dictionibus contingens barbarismus vocatur. Solocismus, inquit Asinius apud Gellium libro quinto capite xx. est impar, & inconueniens

compositura partium orationis, quae vetustiores Latini Stribiliginem appellauerunt, Asinius imparilitatem vocat. Gellius certe neque barbarismi, neque solocismi nomen apud idoneos autores repiri dicit, & antiquos Nam, inquit, ut *βαρβαρον* antiqui, sic & *σολοικον* dixerunt.

Promissor, Allusit, nisi fallor, ad hoc Horatii: Quid dignum tanto feret hic promissor hiatus?

Vestibulum, Cecilius Gallus apud A. Gellium libro i. capite 5. vestibulum esse locum vacuum ante iustitiam edium ingressum dicit: Sic dictum autore Sulpitio, quod olim, qui dominos aedium salutandos operirentur, eo loco consistere magna multitudo solerent.

Perseus, Satyra quinta: Vertente sese frustra sectabere canthum.

Sicut Catullus, Quod expressit in epigrammate quodam de Emilio hoc versus:

Gingiuas vero Ploxi habet veteris Exponit partim incisionem capsarum, partim etiam capsam ipsam.

Illud prius, scilicet vitium barbarismi, quod scribendo fit.

Hoc secundum, scilicet vitium, quod loquendo fit. Diuisione rerum, quae debent coniunctim efferri.

Sed ut parua, Putemus esse parua, sed quae non sunt vulgata, illudens scilicet M. Antonio.

Mastruga, quem purpura regalis non commutauit, cum Sardorum mastruga mutauit: Cicero pro Scauro.

Ruit anima late, pro eruit Virg.

Rectum, id est, verum: sic loquitur Cicero.

In iactatione, id est, ad ostentationem adiciat literam, quoniam poetae aliquoties nolint velint necessitate cogente id genus vitia in versibus ex industria committunt, quod alias verba forsitan in arctam metrum legem non coirent. Sic Vergilius religione dixit, apposita littera, necessitate ductus: alioquin cum re praepositio breuem faciat syllabam, in versus non quadrasset haec dictione.

Sic alibi Vergilius, Testor chara deos, & te Germania, tuumque Dulce caput, magicas inuitam accingiet artes.

Sed quidam, scilicet Grammatici, ut sunt Donatus, & Diomedes. Eruditionis, id est, variae lectionis.

Tinca Placentinus, Meminit huius Tincae Placentini Cicero in catalogo clarorum Oratorum, ubi facitissimum hominem dicit fuisse, ut qui cum praecone Granio dicacitate solitus fuerit cedere.

Pergula, Locum columnis sustentatis ante aedes, vel oibus, vel pluribus lateribus liberę aure expositus, in quo deambulare veteres solebat, hoc est, pergere, unde & nomen factum, videtur eo Plinius, 38. libro.

Metio Suffecio, Coniecturis assequi possum, apud veteres Metius in prima syllaba scribi solitum per a diphthongum, & Suffecius itidem per a in secunda. Itaque hac ratione in datiuo dicendum fuisset, Ennio, Metio, Suffecio: Sed quoniam in versus heroicum syllaba iter duas longas posita non ingreditur, coactus est Ennius & mutationem literarum & transmutationem facere: Nam a mutauit, posuitque e. Et e quod diphthongo reliquum erat, transfuit in penultimum locum.

Canopitarum, Canobos, autore Strabone li. 17. solebat scribi, at Stephanus vna cum Plinio, canopum vocat. Est autem ciuitas centum viginti stadiis ab Alexandria distans, sortita nomen a Canopo quodam, qui illic sit mortuus: Ciues Canopites dicti sunt.

Prelegit, Ad enarrandum suscipiunt.

Venia, Ignoscetia, quo Gellius vtitur.

Thrasimeum, Sic legendum opinor, ut sit & litera u mutatio in i, quomodo sepe scriptum deprehendimus, & adit quoque transmutatio, id est, literarum transpositio, alioquin non esset, quod Fabius dicit, exemplum huic loco accommodandum. Porro loci est hoc nomen in Umbria Apulique regione ubi Romam quondam infeliciter pugnarunt.

Sisenna, Lucius Sisenna doctus

uir, & studiis optimis deditus, bene latine loquens, gnarus reipublicae, non sine facietis, neque laboris multi, nec satis versatus in causis, iteriectusque inter duas gratas Hortensii & Sulpitii, nec maiorem consequi poterat, & minori necessum erat cedere: huius omnis facultas ex historia eius prospici potest. Haec Cicero in Bruto. Porro hanc historiam cum alii, tum maxime citant Gellius & Priscianus.

Assentio, Marcus Varro libro de lingua latina, viii. ita ait: Sertior nemo dicit, & id pro se nihil est, assentior tamen fere omnes dicunt: Sisenna vnus assentio in senatu dicebat, & eum postea multi secuti, neque tamen vincere consuetudinem potuerunt: Haec Varro.

Analogia, Analogia est similium declinatio, quam quidam latine proportionem vocant, qua probat ut quae admodum dicimus, sentio, distentio, consentio, ita quoque simile compositum assentio dicamus, Gellius libro ii. cap. xxv.

Verum est, Marcus Cicero in Oratore perfecto, illud verum appellare solet, quod regula & ratio artis praescribit: falsum autem, quod huic est contrarium.

Pexus, id est, crassus.

Pinguis, id est, impolitus.

Illic, id est, in assentio.

Hic, id est, in assentior.

Diuerforum generum, scilicet & immutatione, & detractione.

Per numeros, Quaeque cadunt sub mensura, & pondere, non habent multitudinis numerum, Varronis regula.

Messala, Marcus Messala minor natus quam nos, nullo modo inops, sed non nimis ornatus genere verborum, prudens, acutus patronus, in causis cognoscendis comportandisque diligens, magni laboris, multae operae, multarum causarum: Cicero in Bruto.

Vendicauerunt, id est, peculiarem sibi fecerunt. Similiter alia, scilicet multa sunt recepta.

Nam siue est falsum, Contra artis & analogie rationem vsurpatum.

Siue illud, scilicet assentior.

Prælegit

Verū ē, Cū ratiōe grāmatica qua drat. Hęc quoq; pars, Scilicet quæ affensio dicit. Cōsensu, id est cōsuetudine. Europai, Pro Europe, quo modo Verg. dixit: Aulai ī medio libabant pocula Bacchi.

Musta, Malo musta legere: Octu- pla aqua elixa cum melle mulsū conficit, Paul. Egin. medicus.

Exciderunt, id est, peccauerunt.

Disiūto, Scilicet eorū q̄ debēt esse cōiūcta. συνάφου καὶ συναλοιφῆς.

Coagmentationem & collisionem. Italiā, Nā in hoc versu, Vergiliū primam syllabā Italię extēdit, cum alias sit breuis: Hoc vitū, siue hūc metaplasum Diom. li. ii. ἔκτασθι, id est extensionem vocat.

Pręterea, Hoc secūdū vitū a Grāmaticis veteribus συσολῆ, id est cor reptio syllabę natura longā, a συστέλλω quod conraho significat.

Triūpi, Politianus Miscellaneorū cap. xix. narrat a se spectatū aureolū numisma, cui īsculptū fuerit ad hūc modū, Triūpi citra aspirationē. Inse rebāt aspirationē veteres nī pleriq; vocib; verborū firmādis roborādif q; vt sonus earum esset viuīdior ve getiorq; qua de re nō nihil & Mar- cus Cicerō in Oratore p̄stringit, ex quo loco Fabi; ferme hęc trāscripsit

Qua de re, De quo immodico vsu aspiratiōis. Inde, Hac quoq; ratiōe.

Declinato, Deriuato.

Accēt; Lex accētū ap̄ Latinos res est pfacilis, mō quātitates sylla- barū sint perceptę. Nā dicitio mono syllaba si breuis est, vel positioe lō- ga, acutū habet tenorē, sed si fuerit lōga natura, circūflexū habebit, vt res, spes, mas, os, Porro dissyllaba di- ctio sic moderabit: Vtraq; lōga exi- stēte, vel vltima, solū est acut; accē- tus ī penultima, ac si penultima lō- ga natura fuerit, & vltima breuis natura circūflexēda est penultima.

Q; si ambe fuerit breues, aut altera positioe lōga, penultia acutū habe- bit. Postremo ī polysyllabis penulti- ma semp erit spectāda, ea si est lōga & vltima breuis, oī mō accēt; est in

ipsa penultima acut;: At si eadem hęc penultima natura existēs lōga, seqntē breuē habuerit, circūflexēt, penultima vero breuī existēte, acue- tur Tertia a fine, i. āpenultima.

Sonos, Scilicet corruptos vocū.

Apice, id est, nota.

Tenores, Quasi tēiones, a græco verbo τένω qd tendo significat. Si acuitur, Scilicet tūc grauis p̄ acuta ponit. Quā, Mediam syllabam.

Cogētes, Coagmētates, vt si quis- piā in grō autorū dicat, is enim pe- nultimā, q̄ debuit esse grauis, coag- mētat ex duab; syllabis in vnā, & ī- iuria flebit, cū cōtractio nō cōciliet circūflexū accētū, nisi altera syllaba rū simpliciū aū habuerit acutū ton- num, quo modo flexus ton; ex acu- to & graui cōflatur.

Atreus, Noīa apud Gręcos in ωg definētia, tonū habēt acutū in viti- ma, quēadmodū testat Theod. i. iii. & Stephanus alicubi: lam vero au- tor est Diomedes i. ii. artis Grāma- li. Gręca noīa gręcis quoq; accētib; p̄nūciāda, si eadē maneāt lřę. Porro q̄ Gręci in εωg nos in eus finimus.

Dicere solebāt, Cum veritas græ- cę rationis iubeat circūflexi.

Acuto sono finiāt, Cū tamē dis- syllabū verbū nullū finiri possit ac- cuto tono, cōcedentibus regulis, qn̄ illud constat, in dissyllabis semp to- num esse in priori syllaba.

Quantū & quale, Sensus est, quātū & quale si interrogam; per ea erit vltima acuta, at si cōparamus, vlti- ma graui tono est claudenda.

Quod, Discrimē in aduerbiis, vt ī pene, ferme, fere, ne si vltimę graui enuncientur tono, putentur esse ge- nitiua a fera ferę, & pœna pœnę.

Cōditionē, legitimū locū accētūsi.

Quod idem, Vt scilicet vno accē- tu efferat p̄positio cū suo casuali.

Euenit, id est, vsu venit.

Positioe, Syllaba est lōga positioe, qn̄ post vocalē breuē sequunt īme- diate duę cōsonātes, qd si hęc fuerit mutę cum liquida, reddunt vocalē prepositam communem, vt velicor

ripi, vel extendi possit. Culus diffi- cilior, Scilicet legis accētūcularū.

ἀλέκτορος, ἀδακτορος autore Co- rintho de linguarū varietate, est p̄ prietas qdā peculiarē alicui; liguę particularis characterē seruās. Har- rū p̄cipuas q̄tuor recēset Plutarch; ī Homerū scribēs, Atticā, Æolicam, Doricā, Ionicā: Ceterū si q̄spiā oēs exactius quętere velit, deprehendet in vna gręce linguę differentias fer- me viginti quatuor.

Omnīū voce, Accentūncula, quo- niam etiam si flexa fuerit, acuta esse merito dicit, qn̄ flexus sonus cōpo- nitur ex acuto & graui. Neutra, id est, neq; flexa neq; acuta syllaba.

Clauder, Dissyllabam scilicet, vel polysyllabā, Per sonos, Scilicet cor- ruptos pronunciationis.

ἰοτακισμῶν, Autore Diomede, ē cū ī pleniore sono p̄fert, addit Mar- tianus Capella Metacismū, cū ver- borū cōiūctio in literę affiduitatē colliditur, vt si dicas, māmā ipsam amo, tum Martianus paulo diuer- sius a Diomede finit.

λαβδαισμονς, Cū scilicet ī pluri- mū dissonet, cuius sit exēplū sol, lu- na lucent, alba leui lactea: Iotacismū vt si enūcies, Iuno Ioui iure irascis: Postremo Polyigma vocat, vbi si li- tera crebri; geminat vt: Sosia in so- lario soleas fargebat suas, q̄ si vera sunt nō video qd nō potuerit vitū loco numerari, qd tñ Fabi; negat.

ἰαυοθέτας, Graciliores literarū enū- ciationes, qbus vsu venit, vt hęsite- mus, nec queamus celeriter verba continuare, quēadmodū tradit ex Aristotele Ludouic; Celi; antiqua rū lectionū li. vii. Porro ἰαυός gracilis & tenuis dī, & ῥέω p̄mo, efferō.

πλατειασμῶν, Piguiores & amplio- res literarū p̄nūciationes, qd vsu ve- nit illis, q̄ p̄ter naturā virilē vocē affectāt: Nā πλατύς latus & āplūs.

κωλοστομίαν, α κωλοσ, qd cauti- sonat, & velut recessum, & σόμα, ἰοσ, quod os oris.

Recessu, id est, in faucibus ipsis. Nec vltima ynq; Scilicet in pos-

lysyllabis vel dissyllabis.

Prior, Scilicet syllaba est acuta, vt deus. Neutra, Id est, neq; flexa neq; acuta. Vocē, Scilicet dissyllabā vel polysyllabā. Per sonos, Scilicet corruptos literarum.

Nationes reprehēdimus, Vt Ere- thriēses, apud gręcos scriptores ma- le audiunt, qd asperius crebriusq; r- literā enūciāt: Sic hodie ab Italis ri- dentur Germani, in pronuniationē u consonantis.

ἐξδοέπειαν, id est, rectā enūciatiō- nē, ab ὀρθός qd rectum significat, & ἔπος, dicitio, verbum.

Amarę corticis, Vergi. in Sileno- Tum Phaetontides musto circū- dat amarę Corticis.

Vbi Vergilius corticē amarā in- fœminino gñe dixit. Et i. ii. Geor. Nā qua se medio trūdūt de corti- ce gēme. Vñ recētiore Grāmatici dubii gñris statuūt hoc vocabulū. Calumnię, id est, malignę accusa- tionis vel interpretationis.

In gestu, Palemon rhetor, cui; me- minit Suidas, cū ī spectaculo esset, & videret tragœdiā a quodā insul- fo agi, qui inclamās cælū, oculos & manus in terram declinauit, rursus aduocaturus terrā, oculos & man; porrexit, hoc inquā, Palemō intole- rabiliter spectauit: Succlamauit er- go: hic etiā manu solcēcismū facit, dissētiebat enī sermo a gestu corpis Nutu, Capitis inclinatione.

Qui plenissime, De hac re tradūt. Cauillationē, i. argutiā obiciētū. Nūq; in solo verbo, Scilicet qd nō referatur, ad aliquid aliud.

Nam id, Scilicet vitū solcēcismi. Adiectioe, Scilicet alicui; verbū. In eo, Scilicet verbo.

Per genera, Vt si actiūsi p̄ passiuo ponit. Detractione, Vt ābulo viā.

Ægypto venio, Intelligit de v; ex Ne hoc fecit, Vt intelligat deesse particula. Quidē, vt sit, ne hoc qdē fecit. Autē nō habui, Pro: nō autē habui. Ex quo gñe, Scilicet solcē- cismi. Igit, Scilicet hęc particula.

Apud alios sit, Quod igitur pos-

natur in principio orationis.

Diducunt, Id est, fecerunt.

πλεονασμῶν, id est, abundantia.

ἔκτασθι, Defectum.

Inuersionis, i. trāsmutationis.

ἀναστροφῆς, a στέφω verro, & ἀνα, per : vt, Transtra per & remos.

ὑπερβατῶν, id est, ordinis trāsgres- sionem. Siue controuersia est, Sci- licet quæ facit solcēcismum.

Plurima huic, Plura habet acci- dentia. Modos, Quos Diomedes inclinationes animi appellat.

Formę, Species:

Eorum, Scilicet acutorum.

Alexātriā, Nam adiectę sunt hic prepositiones & in, prater ratiōē, quādo autor est Diomedes, noibus p̄priis locorū minorū, vt vrbū & vicorū, ex superfluo apponi preposi- tiones: Rursus propria locorum matorū, vt regionū, p̄positionem ipsam desiderant, hac Diomedes libro. i. de Aduerbiis.

ὑπερβατῶν, Cuius exemplum est apud Verg. in. i. Æneid.

Treis notus abreptas in saxa la- tentia torquet, Saxa vocāt Itali.

Sic enī Donat; ordinat, Tres ab- reptas naues notus torquet ī saxa, quę vocāt Itali aras. Hęc species, & a Diomede tropis cōnumerat, q̄ lō- gissime absūt a solcēcismi suspitiōe

Sex, Scilicet Indicatiuus, Impera- tiuus, Hortatiuus, Opratiuus, Con- iunctiuius, & Infinitiuus: Adiciunt enī illi, velut indicat Diomedes, Promissiui, & Subiunctiui: deducti enī a cōiūctioe subiunctiui, qua de re vide Diomedem lib. i.

In verbi tota ratiōe, Fere dicit ratiōem totā dualis numerī, ī ver- bo seruati apud Gręcos nō omnino verū: Nā prima persona dualis nu- meri ī oib; pene actiuis desiderat.

Rarissim; ei; vsus, Nā vt autor est Diome. lib. i. apud vetustissimos Gręcos oīno nō in vsu fuit numeri ratio, sed postea a curiosis qbusdam inuēta est, ita tamē, vt frequētius fe- re vsurparint antiquissimi, & p̄ba- tissimi scriptores pluralē numerū p-

duobus, q̄ dualem, id qd testantur versus Homerici a Diomede citari.

Pręterea, Scilicet sit Solcēcism; quod scilicet legere scripsere.

Aspiratis, q̄ scilicet ē ī scripsērūt.

Scripsere, Paulo diuerius hodie apud Ciceronē legit ad hūc modū, Nec vero reprehēderim Scripsere, Scripsērūt esse veri; sentio. Ex qbus constat, Fabiū nō tā verba q̄ senten- tias Ciceronis citasse, legendumq; in Fabio pro etiam esse.

Mollitum, Mollius factum.

Tota fere ratiōe, id est, coniuga- tione fit. Vfus apud Gręcos, Scili- cet obseruatio dualis numeri ī prę- terito p̄fecto actiuo. E contrario, Scilicet de pluribus dicitur.

Dixere, Scilicet causas suas, id est, dixerūt patrōnis oratoribus.

Verū, id est, magis ratiōi cōsonū.

Comparationes, id est, comparati- ua & superlatiua.

Patrium, Scilicet nomen, vt Ro- manus, Thebanus.

An id impropriū, Scilicet genus loquendi. Significatione, Scilicet apta ad propositum.

Deerat, Scilicet ad perfectionem sermonis. Q; mīhi haud displiceat legere hoc loco aberrat, vt videlicet magnum peculiolum qui dicat, nō compositione peccet, sed a propria verborum significatione aberrat.

In sensu, i. significatione ip̄pria. Peculiolū, Est autē peculiū, auto- re iuriscōsulto. p̄prie, qd serui aut filii familias habēt in solo, aut supel- lectile, aut etiam quod per militiam lucriferunt, cuius vsu fructū vel patres vel domini habeant.

Vt ī vocabulo, i. quēadmodū in noīe. In vtroq; In noīe & ī verbo.

Tradere, Ad perfectā doctrinā.

Externa, Peregrina vel Græca.

Eiusdē generis, id est, eiusdē ora- tionis partes.

Hic aut, Pro an. Quia aliq; i. nō.

Alterum, id est, ne.

Vetandī, Prohibendī.

Hoc ampli; Scilicet qd mai; est, Loci, Scilicet sunt ambo.

Et tamen intus, Scilicet si dicat. Comprehensionis, Compositionis. Vnius, Scilicet particula. Faciem, Speciem & formam. Tragedia Thyestes, Per disconuenientiam generis. Ludi Floralia, id est, ludi instituti in honore deae, Flore, qua veteri superstitione segetum florulentiae preceperat. In his ludis iuuenes ac puellae nudi choreas ducebant, velut indicat alicubi Macrobius in Saturnalibus. Ac Megalesia, Ludi vero Megalesia erant, quos postea Megales vocabant, celebratos in honore magnorum deorum, Iouis, Iunonis, & magnae matris Cybeles, deriuato vocabulo a μεγασ μεγαλον, quod magni Graecis significat. Interciderunt, id est, exoleuerunt, & ab usu remota sunt. Schemata, id est, figurae. Fere, id est, ferme. Aliqua, Propter quam scilicet sic dicitur. Per imprudentiam, Ex insperato, improuiso. In eadem specie, Facie solocissimi. Quibus mares, Ut Murena, Cotta. Et neutralia, Ut Glycerium. In ordinem, Scilicet in praecipua incidere. In honorem, Non illustrata nostris praecipua, &c. Hoc amplius, id est, propter hoc. Peregrina, Alterius linguae. Venerunt, Scilicet in usu laetiae liguae Thufcis, Populis Italiae, vbi modo Florentia est. Vectum Oratorum, Cuius etiam meminit Marcus Cicero in Bruto. Pollio Asini, parauinitate, id est, vitium quoddam patrii sermonis. Patauium vocatur hodie Padua sub Venetorum ditone. Pollione, Fuit hic Pollio aemulus Liuuii & Sallustii in historiis scribens, cuius aemulationis vitia multa sunt in Noctibus Gellii, cui plerique ascribunt immodicas illas verborum periodos & circumlocutiones. Petoritum genus est vehiculi apud Gellium, libro decimo quinto, capite decimo,

vbi plura de hoc vocabulo perstrunguntur. Circo, Maximo Romae, vbi Circes ludii agebantur: Dimittebant enim cretata mappa ei, quae vicerat curru: indicat hoc Martialis, inquit: Cretata praetor cuuvellet mittere map-pam, Praetori mappam surripit Her-mogenes. Haec diuisio, Scilicet verborum. In alia, Latina. Alia, Peregrina. Et confessis, Manifestis, vbi nota de sunt, maxime in exprimendis magistratibus & dignitatibus Romanorum. Mutuans, id est, mutuo assumunt. Externa, id est, Peregrina, vel Graeca. Amorem, Affectatorem. Ex latina ratione, Ex forma dispositionis Latinae. Partem conueniat, id est, deceat maiestatem linguae Romanae. Potentior, Verior, quam ante fuisse. Alienis egere, id est, aliena forma declinandum. Pronunciatur, vetustissimi Latini, Quia, Scilicet media syllaba producta pronuntiarum. Prima positio, id est, nominatum. Palemo, Pro Palemon. Nec in a quidem, atque in s, id est, in as, in qua terminatione apud Graecos declinationes sunt primae. Temere, Facile. Coelium, M. Oratorem, Pelia, Pro Pelias. Euthia, Pro Euthias. Cicerone, In libro de inuentione. Olympo, Non hoc mirum est, quando nec Graecus quidem sermo patitur antepenultimam actum, vitima saltim longa. Propterea nisi fallit codex deprauatus, Fabius noster hoc loco memoria Graecae rationis lapsus est, quae Olympo & tyrano plane eodem accentu efferunt: nisi forte quod malit a Fabio spectari Atticam accensus rationem, qua tertia a fine acui potest, etiam vitima longa. Quod si verum est, aspexit Fabius ad notam haec Attice scripta, hoc est per omega in fine notatiui, quemadmodum dicitur eadem proprietate μενδλεω & in datiuo μενδλεω: sic genitiuus Achillis & Vlyssis, per Achilleos & Vlyseos, Graeci enim

declinat, & οδυσσων, & inde veteres Latini, ut videtur innuere Fabius, nominatiui Achil-lus, Vlyssus formarunt, Latina terminatione, unde fiunt Latini genitiui Vlyssi & Achilli, usurpati a Vergilio: Quae Grammatici Latini apud Apocopen, id est, abscissionem ultimae litterae, ut per Achillis, Achilli dicam? Graecas declinationes, Sic Diomedes post latinas ponit quatuor graecas Latinam rationem, Scilicet inter declinationes: Decor, id est, maiestas latini sermonis. Calypsonem, Latina scilicet ratione, in accusatiuo. Caesar vitur, Scilicet in lib. de Analogia. Sed autoritate, Scilicet Caesaris. In ceteris, Scilicet nominibus Graecis. Vtrogue modo, id est, utraque ratio ne declinandi. Graecam figuram, Scilicet declinandi. Repugnantibus, Scilicet prepositionibus. Alioqui, Cum scilicet non repugnant. Ut incompositus, Ex in & con. Subabsurdum, id est, aliquantulum absurdum, vel absurdum. Maleficus, A male & facio. Ex tribus, Scilicet partibus orationis diuersis. Non concesserim, Facere compositum. Cicero, Scilicet in Oratore perfecto. Quasi luere, id est, placare deum per Caprum mactatum: Luere, litare, sacrificare ex sue scilicet, oue & tauro, quod Homer. cum alibi tum Odyssea, xi. εκατομβη appellat: quae ei εκατομβη sacrum primis dictum sit, a centumibus immolandis, vsus tamen accepit temporis progressu per solitauribus. Incompositus, Nam, in, diminuit significatum eius vocis cui preponitur, Per autem contraria ratione auget: quae componendi forma, Fabio videtur, non placet quae apud autores vna aut altera vox hoc modo composita deprehenditur. Repadrosstrum, Recuruum rostrum. Incuruicercum pecus, Scilicet quod habeat ceruicem incuruam. Biclinium, Locus est habens duos

Truscia ubi modo floret

lectos, ex his latino, quod duo sonat, & κλην graeco, quod lectum significat. Contra, id est, ex peregrino & nostro. Epitogium, Amictus quo supra togam vitur. Anticato, Ex, autem prepositione graeca, & Cato latina. Porro Iulius Caesar libros duos aduersus Catonem Uticensem conscriptos, Anticatonem pretitulauit, quemadmodum autor est Suetonius. Epithedion, Vehiculi genus est, in modum rhedae, aut superior pars ipsius rhedae, ab επι quod supra significat, & a rheda Gallico vocabulo. Aufugit, Pro abfugit. E republica, Pro, ex republica. Tota, Scilicet compositionis. Succedit, Minus feliciter cadit, id quod minus succedit. Mirati, Ad stuporem vsque laudamus κρηταιχεναι incuruicercum a κρητοε quod curuum significat, & αυχην quod ceruicem significat, unde κρηταιχεναι, id est, incuruicercum. Natura, Impositione. Loco, Vsurpatione. Audendum tamen aliquid, In nouandis vocibus, & maxime illis permittit tum Cicero, tum Fabius, quod Graecos autores transferendos suscipiunt, cum vocabula iuxta Horatii graeco fonte cadant. δυναμοπραγια, Nominum nouorum affectio, ad imitationem soni, quae significare debet, ut est clagor tubarum. λιγυε βιοσ, id est, sonuit neru, a λιγυε quod sono significat: Iliad. lib. iiii. vterque est locus. Sua propria. Scribentibus, Scribere est ad ingenii gloriam stylum exercere. Ratione, Regula. Analogia, id est, proportio, similium similium nominum declinatio. Etymologia, Ratio vocis. Religio, id est, timor quidam qui antiquis debetur, siue reuerentia. Modulatione, Mensura. Vtrogue, Vocabulo. Quorum alterum, Rationem habet, alterum non. Imo de stirpe, Pro de ima stirpe. Aeris quo congesti, Pro aeris palis

bes, Verg. i Bucol. Forma, Scilicet insculpta. Analogia praecipue, Scilicet exigit acre iudicium. Rationem, Regulam. Modo fatendi, id est, indicandi. Repeto, Memoria recolo. Naturam, Originem, etymologiam. Simili positione, Terminatione. Ennius Pictorem Fabium, Vtrique antiquissimum annalium scriptorem. Illud, Caput. Positum, id est, ab solutum, & per se impositum. Hoc, id est, pater. Cogit Ceres dici Cereris, id est, tam variis sunt genitiui nominum definitiui in es, Ceres quod Cereris facit, reliqua nota in es finita coget terminari in ris syllabam in genitiuo. Positionis, id est, thematis eiusdem. Flexus, in diuersas declinationes. Quid quo modo, id est, quo vnus quodque nomen caderet, & iscleretur. Inherent, Pertinaces sunt. Audiuisse, id est, pro audisse & scisse Frugi, id est, commodus. Nesciebam, Scilicet: enim Itonia Odiosum, Durum, molestum, icosuetum. περιεργον, Curiosum dicitur, quicquid non pertinet ad rem & opus. ερδοπειου, Rectam rationem loquendi. Inherendum ei, id est, analogiae. Multum literatus, Ironia est his vocabulis iam abrogatis. Adiciat, Via trita scilicet, duc, dic, fac. Oblis, id est, terminatio ne obliquorum. Ut est ebur, Sensus est, infanite mihi vident, quod in nominatiuo ebor & robor dicere volunt, propterea quod haec nota in obliquo: penultima o litteram habeant. Et guttur, Propterea scilicet, quod nominatiuus in ur, an per o, an u declinandus esset, consuetudo certe obtinuit, ut iecur iecoris, femur femoris dicatur. Quod, Scilicet percipere. Licentiosum, Licentia plenum. Antonius Gniso, Nobilis Grammaticus aetate Ciceronis, cuius ludum literarium, ut testatur Macrobius, etiam Marcus Tullius, post forenses labores, frequentare consueuerat, nimirum quo puerilium stu-

diorum memoriam velut refrigerare. Marmor, Per u scilicet, etiam consuetudo marmor obtinuit. Fieri, id est, inclinari. Affinitatem, Cognationem. Attigi, Perstrinxit de literis, scilicet cap. vi. Positiones, Nominatiui, Diuersas figuras, Alienas, & distantes inter sese. Quod, id est, primis positionibus statim mutari. Viterius, Reliqua tempora a praeterito formata. Nec praeteritum refert, Sensus est, posset quispiam nobis obicere, quod haec vel nomina, vel verba inclinari queant in ea, quibus dicuntur carere, & si forte iustata sint, huic obiecti Fabius tacite respondet, nihil interesse, habeat ne verbum nulla oino inclinatum, aut per dura, id est, admodum inusitata: Neg vero tantum ad rem pertinet, quod Raphael hoc loco arguta de mutata lectione. Genitiuo singulari, Cum scilicet sit inusitatum, per dura. Quomodo, id est, qua ratione analogiae vel proportionis. Senatus senati, sic & Terentius, nihil ornati, nihil tumultu, per ornatum. Latine, Quomodo Latiniissimi scribere, & locuti sunt. Grammaticae loqui, iuxta regulas praescriptas ab ipsis Grammaticis. Nimitum, id est, satis. Etymologia, ετυμολογια enim Graecis verus dicitur, & λογος sermo vel locutio, id est, etymologia dicta est. Necessarium, id est, admodum ad rem tinet. Marcus Coelius orator, Cuius meminit Cicero in Bruto. Interpretatione, id est, alteratione metris, quonia creditum ei non fuisset. Sedes, Est unde ad propositam quaestionem argumenta trahuntur, quibus propositum nostrum probem, & alteri refutemus: Videtur autem locus a definitione generalior esse, & sub se continere locum etymologiae velut speciem, & partem quandam. Triquetra, id est, triangularis: huiusmodi enim figura Sicilia circumscribi cosmographi sunt autores, & in primis Plinius, lib. iiii. Triquetra, quod com-

plurimum
Cōm Rn
pbaeti

fuetudo obtinuit, Triquedra, qd ratio & originatio suadet, vt sit a greco τριπύρα, quod sedē & locū significat, nonnunq̄ & finem.

Bruti, Scilicet appellationē: Titus Livius, Iunius primus cōsulē Romanū Brutū appellatum scribit, qd metu Tarquii Supbi, ex stultitiē simulatiōne insidias & suspiciōnes cauerit, nimirū a brutis & ratione carētib⁹ animalibus sumpto vocabulo.

Publicole, Dicitur a Valerio cōsule, qd vt autor est idē Liui⁹, primus populo Romano fasces submisit, vñ dicitur est Publicola, qd populū veluti coleret, & ei⁹ volūtati iseruiret.

Pithici, vñ dicitur sit, equidē non memini legere me apd idoneos scriprotes, opinor tñ a psuadēdi facultate nomē ductū, siquidē psuasiois dea, quā Latini veteres Suadā vocarunt, a Græcis πειθώ nuncupatur: Alii legunt Pici.

Latiū, Dicitur est pars qdā Italia, qd Saturnus cū tyrānidē filii Iouis fugisset, illic latuerit, cuius rei meminit & Lactantius.

Italia, Si credim⁹ Marco Varroni ab armētorū & bouū copia, q̄ i ea est, noīata fuit: Nā veteres boues ἰταλός vocabant: At Vergili. Maro, versib⁹ indicat dīctam ab Italo duce quopiam ei⁹ regiōnis, prior etymologia est apud Gellium.

Beneuetū, Oppidū est Samnitū, qd autore pli. lib. iiii. ante Maleuetū dicebat, sed postq̄ a Romanis captū esset, auspiciore vocabulo Beneuentum dīctum fuit.

Capitolū, Dicitur est, qd illic a fundamēti fossorib⁹ caput humanū sit effossū, autor est Liui⁹ li. i. ab vrbe.

Argiletū, Appellatū scribit Fest⁹ Pompeius post Varronem, qd illic a Mercurio occisus sit Argus: Alii ab argilla terre genere originatiōne sumunt: Est autē loc⁹ sub Palatio mōre. Eius rei, Etymologiē.

Fatigantur, id est, exercentur.

Ad veritatem, id est, ad fontem.

Inde, id est, studio istius rei.

Prauis ingenij, Si sint ingenio

prauo p̄diti.

Nam & hoc, id est, iudicare.

Indubitata, Scilicet sunt, quam habeant etymologiam.

Iam sit, id est, vera etymologia.

Lepus, Marcus Varro apud Gellium lib. i. Noctū Attic, refutat hāc leporis rationē, a p̄ceptore suo Lælio traditā, asserit enī vocabulū esse prisicū Græcū qd recētori Græcorū lingua λαγώς, id est lepus dicatur.

Lulus, id est, Schola.

Etiā ne hominē, Quasi dicas hominē, quā Etymologiā Lactā, in lib. de Opificio cōprobat, & q̄ rideat a Fabio, habuit tamē suū fundamētum etiā in Hebræorū lingua, siquidē dem Hebræi duplici vocabulo hominē appellat, AENOS dicitur hominem, ea ratione, qd ex pulcherrima hui⁹ mūdi structura, nō cessat deū cōditiorē admirari, laudare, & amare, id qd veri hominis propriū est: Alterū est, ADAM qd autore diuo Hieronymo, hominem sonat e terra surgentem.

Inhumanum, Inciuile scilicet, ἠνθρώπιος, Coelibes iuuenes dici, nimirum a deorū vita sumpto vocabulo: nam θεός Græcis deū significat, & ἠν ἰν semp, qd horū castimonia perpetua sit: Q̄q̄ gentiliū superstitiō etiā cælū adulteriis oppleuit, vt tradit Plinius lib. ii.

In inuentione, Subtilis etymologiarum. Agrū, Græce enim dicitur ἀγρός. Ex vocibus, Scilicet manifestū sit duci. Vertere, trāsmutare. Tanti fuit, In tantū placuit.

Habitu, id est, proceritate. Etiā deriuata, Scilicet subiecerūt etymologiē. Arte, Etymologica.

CAPVT. XI. Fo. VIII. Sfertores, Autores, v̄dicatores. Intermitta, Scilicet alia quor temporibus.

Manifesta, Apparentia nimirū, & immodicum studium antiquitatis p̄ se ferentia.

Affectatione, Immodico studio alicuius rei. Vltimis, Antiquissimis.

Toper, Cito.

Antigero, Valde.

Exantlare, Exhaustire, perferre: a

Græcis ἐξαντλάω qd exhaustio significat. Profapia, Generis series.

Saliorū, Sacerdotū, XII. quos Numma Pompilius, secundus rex Romanorū Marti Gradino legit, qd sacra quēdam carmina, picta tunica induti, per urbem salientes canerēt: vñ de nomen habēt: Liui⁹ libro primo.

Cōsecratis, Iā dicatis i vsū sacrum.

Perpicuitas, i. facilitas itelligēdi.

Q̄ sit vitiosa, i. valde, per admirationē. Vt nouorū, Ex nouis vocabulis maxime vetera, iā vsurpatio

ra a doctissimis. Noua, Vsu nostri seculi approbatiōra. Quid psuasurint, Quē vocabula reliquerint nobis imitāda. Lurchabūdū, Eū qui raptim & impetu vorat: Lurchonē enim vocamus gulosum. Hos lodes, Cum sit fœminini generis.

Pollioni, Oratori, cuius meminit Cicero in Bruto, qui Sallustium in seclatus est, autore Gellio.

Atqui, id est, licet.

Cœlio, Oratore, cuius meminit Cicero in Bruto.

Colos, Pro color. Alii habent collos, vt sit accusatiū p̄lralis a collū.

Caluus psuasurint, Calu⁹ poeta Elegiographus, vel potius Orator.

CAPVT. XII. Fo. VIII.

Consuetudo, Scilicet sequendo

rum vsu vocabulorum.

Iudicium, Virtus quādam ingenij, qua decernimus quid sequendū quid refellendum.

Vnde enim, Scilicet sperandum.

Velli, Scilicet pilos sub alis, & pudendis.

In gradus, Gradatim scindere.

Perpotare, Qd totū est molliciē.

Reprehensione, Scilicet luxus & molliciē.

Infederit, Psuasum sit.

Transcam, Taceam:

Theatra, Omnes spectatores, cōtinens pro contento.

Circi, id est, ludorum Circēsiū spectatores.

Omes barbare, Corrupte, vitiose.

CAPVT. XIII. Fo. VIII.

Infra Grammatici, i. min⁹ est, quā qd Grammatic⁹ tradere debeat.

Malus, Nā cū prior syllaba lōgā lineā suprascriptā habet, arbore si significat, cū autē breuē apicē, & curuum vt sursum spectet, continet, si significat non bonum.

Obtinuit, Inter b & p postpositas lras vocalib⁹ & cōsonantib⁹, maxie mutis prepositas, nihil ferme discriminis seruari p̄t, p̄pterea qd etiā diuersa, s. sūt mutē, ḡne tñ eiusdē fere p̄tatis, vñ sit vt altera in alteram trāseat. Immunis, Cōpositū enī est immunitas, ab in qd priuat, & mun⁹, significatq̄ est, qui ab aliquo vacationē habet.

Nā K qdē. Vt Karrago, & Kalendæ. Hęc enī atq̄ alia qdā p solā K i veteribus Romanorum monumentis tradit scribi Valerius Prob⁹ de literarum significatiōne.

Nā illa vetustissima, Haud dubiū est, quin hic locus miseris modis sit deprauat⁹. Attamē cū sensum Fabii adhuc velut e ruinis colligere licet, nō est anim⁹ qd q̄ imutare. Porro sēsus hic habet, qd apd græcos quoq̄ prisicis tpib⁹ pauciores lras fuerint, qñ apd nos vna & eadē lra o iā longā, iā breuis est, ita quoq̄ apd veteres Græcos fuerit vnū tātū o, qd iā extēderet, & cōtraheret, qd id quoq̄ in e vsu venisse apud Græcos testatur Theodorus Gaza libro tertio, adiectā scilicet significans.

Prout, id est, iuxta quod.

Palus priore syllaba pducitur, dum p̄tici & vallum significat: palus paludis, locū palustrē corripit.

Et cum, Etiam necessarium est.

Nota, id est, apice longo, vel breui.

Pluris ne quis, Scilicet putet genitiuum singularem esse.

Adiectione i literæ. Datiui omnium declinationum Græcarum vltimam vocalem iora habent, vel simpliciter expressam sua syllaba, vel vt in quinta inflexione, vt βήματα, βήματα, vel adscriptam vltimæ syllabæ, minori tamen nota, quē admodū cōtingit in quatuor declinationib⁹ prioribus, q̄ hodie nō ascribitur vltimē iora, sed subscribitur punctuli i modū ita, βήματα. Nā deriuat a βήματα, qd p̄tor significat Latine.

Coniunctio, Scilicet aduersatiua.

Comitē, id est, comitatū, societate.

Si vero quum per q, Si esset cōiunctio cōtinuatiua, vel conditionalis.

Et quotidie, Scilicet cēsuerūt scribēdū. Verū hęc, Scilicet discrimia.

Inter ipsas, id est, relata sunt hęc inter ineptias.

Ratio, Veritas loquendi.

Temeti, Prisca Latina lingua temetum vinum dīctum est.

Pauciores literæ, Nā tātū sexdecim fuerūt literæ, qua de re vide Pliniū lib. vii. & Priscianū libro primo.

O literæ, Scilicet vis est diuersa.

Rostrata, Quē rostra habebat.

Interim, Aliquando.

G quoq̄, Scilicet adiecta, significat vltimas syllabas.

Vesper⁹, Stella q̄ vespi primū apparet. Sic Marcus Varro exponit.

Ad Accium, Poetā tragicū, cui⁹ meminit, Gelli⁹ lib. xvii. cap. vltimo.

Græci, Vsurpāt hoc cōtractiōne facta ex breuib⁹ syllabis in lōgam, id qd vsu venit i datiuis nominū cōtractorū primę rationis.

Lucilius, Scilicet in versibus grammatucarum rerum.

Quod quidem, Scilicet discrimē seruare in scripto.

Pictai, Diues pictai vestis & auri: Verg. ix. In isdem, Nominibus.

Prime, Scilicet declinationis.

In hac pre, Scilicet vsus diphthōgi æ. Infra, id est, post.

Atqui, Sed.

Inscriptione, Cuiusmodi sunt figurę numismatum.

Quia subiecta sibi vocalis, Ratio plane nihil valet, quando prius illd u nō est vocalis, sed cōsonantis loco ponitur, quoties seipsam p̄cedit, vnde coniectura est in seruis & ceruus, eā vocē a Fabio sentiri, quā red

derēt scripta per f, qd ad fontem u cōsonantis nonnihil status adiecit. Nam & Pronūciamus Caius p g, ga g sonat, & per c scribitur: cuius rei rationē reddit Diome. li. ii. qd apud vetustissimos latinos nō fuerit vsus g literę, sed c tantum, quē terris locum in serie literarum ita occupet quē admodū apud Græcos quoq̄ Enotamus, id est, scribim⁹ ad discrimē aliorū. In nota, Signo.

Generis, id est, rationis, quē mutata sunt consuetudine.

His, scilicet p̄bādis aut iprobādis Quod, Quantum.

Depositum, Sibi commissum.

Hęc enim, Scilicet analogia, etymologia, orthographia.

Nec ipse, Scilicet puto.

CAPVT. XIII. Fo. IX.

Lectio, Cognitiō recte loquēdi

Suspendere Spiritū, interquiescere.

Flexu, id est, tēperata voce.

Lentius, id est, tardius.

Intelligat, i. intelligere oportet.

Poetę canere se restantur, Diuus Seuer. Boethius lib. de Musica. vii. cap. xii. sic ait. Omnis vox aut

εχθρο, id est, continua, aut διακομματικῆ, quæ dicitur cū intervallo suspensa. Cōtinua ea dicitur, qua loquentes, vel prosam orationem legentes, verba percurrimus: festinat enim tunc vox, cum non herere in acutis & grauib⁹ sonis potest, sed q̄ velocissime verba percurrere expediendis sensibus, exprimēdisq̄ sermonibus. Διακομματικῆ autē est ea, quā canendo suspendimus, i qua nō sermonibus sed modalis inseruimus, estq̄ vox ipsa tardior, & p modulandas varietates quoddam faciēns interuallum, non taciturnitate, sed suspensē ac tardę potius cantilenę. Hīs, vt qdā autumāt, addit tertia differētia, q̄ medias voces possit includere, quā Victruui⁹ lib. de Arch. v. cap. iiii. medianā nūcupat, atq̄ cōtinuo cursu vt psam, neq̄ sit sp̄cā segniori q̄ mō vocis, vt cātica

Pfalme, & ἄλλοσ autore Suida, p^{ri}e sūmis digitis chordas, musico rum instrumentorum attingo, quo gracilior & tenuior, & magis tinnu la reddatur vox: iā vero sceminarū vox natura est acuta, & gracili⁹ tin nit virorū grauitate: Itaq; factitū illud gracilioris lectionis gen⁹, hoc loco a Fabio dānari videtur. Q^u non displicet qd Raphael plasmate legēdum mauult, qd sit medicamē tū efficac ad vocē emolliēdā, id qd Persius indicare videtur, vbi dicit: Līquido cum plasmate guttur Mobilē colluerit. Pretextatum, Cum nondum viri lem togam sumpsisset. Protopopceias, Affictiōes, aut fi ctas personarum inductiones. Flexus, Mutationē quādā vocis. Tracture, Hausure, sumptur &. Infederit, Insueuerit. Huic rei, Scilicet virtutibus ho rum Poetarū intelligendis. Interim, Id est, dum nōdum virtu tes eorum potest intelligere. Spiritum, id est, audaciā, magnā fiduciam. Rerū, Scilicet quē narran tur ibi apud Horatiū & Vergiliū. Tragœdi, vt Sophocles, Euripides. Lyrici, Vt Pindarus, & apud nos Horatius in Odis. Licentē, Per licentiā & Lasciuiā. Elegia, Quē a deploratione mor tuorum nomen habet. Comata, Cēsures, sectiōes, scisiōes, Comata Sotadeorum, A prae satione, sunt autē Trochaica crebris cēsuris distincta, eo ingenio, vt eodē metro seruato, retro legi queāt, quo rum autor Sotades fuit, id qd Mar tialis indicat his verbis: Nec legis retro Sotadē Cinēdā. Amouentur, Ab vsu puerorū. In primis, Scilicet conferent Lati ni priūci scriptores. Pius ingenio quā arte, Horatius quoq; in Latinis veterib⁹ artē desi derat, & castigādī laborē, his versib⁹ Aut ignoratē premīt artis crimine turpi, Et data Romanis venia est in digna Poetis.

Circa glossemata. Aristoteles in Poeticis lib. sic inquit: Omnis vox aut propria est, qua videlicet singu li vtuntur, aut est glossa, qua ceteri hoc est, vt postea ipse exponit, He roicorum versus scriptores. Ex q bus Aristotelis verbis, atq; etiam ex his quē ex Eustathio citat etymo logicus: colligere licet, glossemata & glossas apud Fabiū priscas & po eticas voces recte intelligi, quas idē Fabius iam ante, linguam secretio rem interpretatus est, & hic voces minus vsitatas appellat: Sic apud Diomedem intelligendū est glosse maticum dicendi genus: Qui itaq; apud veteres has voces interpreta bantur, in Græcorum commētariis glossographi dicuntur. Atticismus, id est, gratissima At tici sermonis puritas, quē quemad modum & Gellius testatur, ceteris Græcorum linguis, & puritate, & breuitate succulenta præstitit. Oeconomia, id est, dispensatio & distributio argumenti proprii. Aures, Scilicet iudiciū & auditoriū. Respirant, Spiritum sumunt. Poeticis voluptatib⁹, Id est, amœ nis poetarum versibus. Reddi, Exhiberi, expromi. Metaplasmos, Transformationes vt dixi de barbarismo & solæcismo. Necessitati, Qua scilicet cogunt sic loqui poetę. Artificialium, Artificiū poetici. Modis, rationibus. Tropos, Mutationes sermonis vul garis per alium venustiorē. Schemata, id est, habitus. Instigat, Instillat. Certe, id est, saltem, sepius sic acci pitur apud autores. Didymo, Græco scriptore Gram matico, cuius meminit Suidas, qui & παλινγραφ⁹ dictus est. Vnde, Ex qua rei causa. Deprehēdunt, id est, opprimunt. Nescire, scilicet q nō est op⁹ scire. CAPVT. XV. FO. IX. Erhodicen, id est, cōpēdiōsā, M^oceptionē siquidē ἑρ⁹ Græ

Sentētia
Chria
Ethologia

cis viā significat, & μέθοδ⁹ viam breuiusculā, & magis cōpēdiōsam, q̄ a publica, qua incidere vetuit Py thagoras, p agrū declinat, vñ abbre uiationes, artū pceptiones hoc vo cabulo ab Aristotele intelligūtur. Succedūt, Affines & cognatę sūt. Modū, Scilicet argumenti. Stylo, id est, scriptiōe. Sentētię quoq; Sentētia est oratio generalē pncipiatiōē habēs, hortās ad aliquā rē, vel deterrēs, vt in illo Homérico: nō oportet p totā noctē dormire pncipē virū: Hortās vero vt in illo Theognidis Græci antiq; simi poetę, Oportet eū q pauperiē fugere statuerit, vel latissimū pōtū penetrare, & scopulos nō horrere p cipites, sic Priscianus transtulit, scri bens de exercitatione laborum. Et Chrię, Vfus, quē Græci χρῆσις vocāt, est cōmemoratio alicui⁹ o sionis, vel facti, vel vtriusq; simul, cele rem habens demonstratiōem, quē vtilitatis alicuius causa plerūq; p fertur, vnde & nomen habet. ἑρ⁹ Quā Hermogenes au tore Prisciano ἑρ⁹ vocat, dicit imitatio sermonis ad mores & sup positas psonas accōmodata, Priscia nus allocutionem interpretat, nō ad modū significāter, nā ἑρ⁹ mos & cōsuetudo dicit, & λόγ⁹ oratio. Paraphrasi, Vberiore expositione circa eādē sentētiā verbis venustio ribus. Tractauerit, exercuerit. Cuicunq; dicēdo, Cuiuscūq; exer citationis genere. Ratio, Modus. Forma, Habit⁹. Voce, id est, pncipiatiōe, vt Demo sthenes quo pacto Orator fact⁹ eēt maximus, interrogatus, respōdit, se plus olei q vini consumpsisse. Crates, Philosophus Thebanus, q auri grande pondus mari imersit, ne ipse ab eo submergeretur. χρῆσις, id est, vsuales. Ratio, causa subiectiua aliquoties Narratiūculas, id est poetarum fa bulas, q fictę vero simili dispositiōe ne imaginem veritatis exhibeant. Cetera, Scilicet pexercitāmēta.

Maiores operis, Curę, vt operatio nem, laudē, refutatiōē, locū cōmu nem, cōparatiōē, descriptiōē, posi tiōē, & legillationem, quę omnia apud Græcos ante rhetorices igref sum tractantur. Spiritus, Audacię & fiducię. Grammaticis, Id est, Grammati corum pceptionibus. CAPVT. XVI. Fo. X. Erhodice, ἑρ⁹ id est, erudi tiōē circularē, id est, omni bus numeris pfectissimā: siquidem constat ex Geometrarū disputatio ne, omniū figurarū circuli esse pfectissimū, vt pote omnibus aliis ma gis capacē, & neq; initii neq; finem aliquē ostendēt: vnde & apd Egi ptios, veluti testatur Horus in lib. de sacris Egiptiorū noris, æterni tatis est symbolū: tū etiam Geome tre omniū figurarū ratiōē in cir culi natura iclusam docēt: Propter eā nexus ille capacissimus omnium disciplinarū, cuius vel exitū vel in gressum vix deprehendas, veteres Græci ἑρ⁹ id est, circu larē eruditiōē vocarūt: κινε⁹ enī circuli, & ἑρ⁹ circularis, πα⁹ δ⁹ δ⁹ eruditiō. Iisdē annis, Vbi grāmaticam cu ramus. Inquiunt, Dicunt quidam rhetores delicati. Inducta linea, i. p lineā inductam scilicet rectā: Alii tamē legūt, data. Inducta, scilicet duobus circulis. Triangula, Carolus Bouillus lib. commentariorū Geometricorū. v. hoc Euclidis θεωρημα lat⁹ his ver bis exponit, sic ingit, datę lineę lōgi tudinē super pūcta ipsius extrema duob⁹ circulis descriptis, eorū vtra q; sectionis pūcta datę lineę termi nis per rectas cōplētur, sicut sup da tam lineā trigoni ἰσοπλευροί, id est, trianguli æquilateri. Spatiis, Intelligit pportiones illas sonorū, διὰ τεσσάρων, διὰ πέντε, διὰ δ⁹ π⁹ α⁹ α⁹, atq; alias, de qb⁹ est apd Boethiū Seuerinū, et Victruuium lib. iiii. Consilia, Scilicet sententiā sua di cenda.

Spatiis, Interuallis. Quamlibet, Quantumuis. Imaginem, Ideam. Cessantis, Deficientis. Ceratine, Intelligit argutias illas dialecticas, quas vulgo syllogismos cornutos vocāt, nimirū a captione, quā Epistolarū lib. v. Senec. ad Lu ciliū iocās scribit: Qd non pdidisti habes, cornua non pdidisti, cornua ergo habes: Meminit & Gellius in Noctib. κέρ⁹ autē Græcis cornu si gnificat, vnde κέρ⁹ cornut⁹: Porro Crocodilitas non dissimiles captiones accipiēmus, quę ex fabu la huiusmodi nomē habēt: Mulier quēdā Egiptia, in Nili ripis ludi bundū puerū a Crocodilo ablatum sensit, rogat ea Crocodilū, vt redde re filiū dignetur, Crocodilus res pondit, se redditurū si verum dice ret: Illa autē dixit, nō mihi reddes: quę cōditio sane inexplicabilis erat: propterea qd huius orationis veri tas, ex volūtate Crocodili pederet, Indicat hoc Lucianus, cū alibi, tum in Vmbrarū vēditōe, tribuitq; ar gutas has nugas Chryssippo Stoi co, velut parenti: Sed & Politianus in Miscel. cap. lliiii. copiose & docte hunc locum exposuit. Antidotū, Quasi cōtra datū. An tidotus enim Græcis sonat medica mentū ex variis miscellis confectū, qd potissimū contra venena datur. Siquidem ἄντ⁹ Græca ppositiō cō tra significat, & δόσω, do. Morbis, Scilicet q sunt sine vulne re. Vulneribus, Quę scilicet sunt cum carnis læsione. Effectibus, Potētis herbarū, aut gemmarū. Quorū medicamento rum, & effectū. Earū, Herbarum scilicet, aut gemmarū. Muta aīalia, Vt apes oratione carentes. Inimitabile, Quē nemo arte pos sit imitari. Vim, id est, facultatem recte loquēdi. Addunt, Scilicet illę artes. Disertus, Nam disertus & eloquēs apud Ciceronem & Fabium nostrū differunt: vt disertus sit mediocri criter eloquens: Eloquens autē ab

solutus orator. Sic Antonius apud Ciceronem de Oratore primo inquit, sese disertos vidisse multos, at eloquentem neminem. Conueniet, Quadrabit, aut cona sensus erit doctissimorum. Arduo, id est, sublimi, & i magna difficultate posita. Animus, Fiducia perficiēdi: oportet iniquum petere, vt æquum ferā tur. Vide Erasmus in Chiliad. CAPVT. XVII. Fo. X. Atq; Trāsiōē facit per atq; quemadmodum M. Tullius. Cīc. per At vtrumq; elegātissime. Vel iudicio veterum, Qui videli cet sic statuerunt nexum esse disci plinarum, neq; aliam sine alia rite haberi posse, id qd ex Platone testa tur M. Tullius lib. iiii. de Oratore. Timagenes, Cui⁹ meminit, & vī tam perscribit Suidas. Errantē, i. cursum suū pagētem. Labores, Itinera. Sic Orpheus, sic Linus, Qui car mina sua ad lyrā canebant, ab Ari stotele nō modo iter illos laudatos σόφουσ referūtur, verutiā theolo gi appellātur. Et Terentius artem poeticā alioqui musicā vocat i Pro logo Hecyrę. Nā Orpheus, vt Sui das scribit, Aegri & Callippos Mu se filius, fuit Lini huius discipulus, qui creationē mundi versib⁹ amœ ne prosequutus, dicit primū Aethe ra a deo pdiisse, deinde Chaos, ter tio loco Noctem, in quibus trinita tis mysterium inesse non solū Sui das tradidit, verum etiā nostro se culo latissime cōprobauit Reuchlī nus, de verbo mirifico tertio, tū & in Cabalística disputatiōe, id quod etiam Picus indicat. Linus, Iuxta alios Mercurii & Vranię filius fuit, iuxta alios Amphimari & Vranię proles traditur: Postremo quidā Apollinis filiū scri bunt: qua de re versus poetę est: Lino formosus Apollo. His moribus dederunt, Illi octo cursus, in quibus eadem vis est mo dorum, septem efficiunt distinctos interuallis sonos, qui numerus reit⁹

omnium fere nodus est, quod docti homines nervis imitati atque caribus, aperuerunt sibi reditu in hunc locum, sicut alii, qui praestantibus ingeniis in vita humana, divina studia coluerunt. Hoc sonitu opplet aures hominum obsurderunt, nec est vllus sensus hebetior in vobis: Sicut vbi Nilus ad illa quae κατὰ δούρα, nominatur, precipitatur ex altissimis montibus, ea gens quae illi loci accollit, propter magnitudinem sonitus sensu audiendi caret: Sic vero tantus est totius mundi incitatissima conversione sonitus, ut eum aures hominum capere non possint, sicut iterum sole aduersum neqtis, eiusque radiis acies vestra sensus vincitur. Hec Africanus ad Scipionem iunioris loquitur in somnio Scipionis. Quid de Philosophis, Hinc Plato ipse in Academiae suae vestibulo praescripsit: Nemo huc introeat μάθημα μάθημα imperitus, ut testatur Gellius lib. i. capite. ix.

Nostri operis. i. rhetorici officii. Mundum, octo sphaeras, orbis celestes Ratione eius, id est, musices proportionibus. Quae, scilicet ratione musices expressam orbibus celestibus. Lyra, Septem suis chordis. Concordia, id est, consensu. Dissimilitudo, Sonorum celestium orbium, ἁρμονίαν, id est, cōcētū quadrantē. His motibus, scilicet celestibus. Imparibus, Inaequalibus: Plato autem singulis orbibus tribuit singulas Syrenes.

In Timaeo, Quem scripsit de aia, Duces maximos, Sic Achilles a Chirone institutus fidibus. Frustra, id est, sine causa, Ciuili, id est, sociali. πολιτικῶν, Ciuitate digni. Sectae, Stoicę discipline. Principes, Vt sunt Zeno, Chrypsus, Cleanthes. Conspirant, Cōsentit, cōnitunt. Transeamus, Omittamus. Aristoxenus, Musicus nobilissimus, quem Boethius Seuerinus sapius in suis scriptis de Musica citat. Sophron, Fabularum mimicarum scriptor, ut traditur a Laertio.

Eupolis, Comicus Graecus, in superposito puero. Impendiorum, Sumptuum, Maricas, Persona comica. Psephis, Praeceptoribus Musices. In prouerbium, Nam qui inciviles & indocti sunt puerbiallyter apud Graecos iam ἄμουσοι, id est, ἀχάριτες dicuntur, id est, procul a Musarum sacris, & Gratiarum: Indicaui hoc in prouerbio Erasmus.

Numeros, Nonnulli corpus hoc loco, atque eius numeros intelligunt, modulatos & velut comprehensos motus & gestus futuri oratoris: Hoc ut non negamus quadrare, ita videtur commodius ad instrumenta musica referendo: maxime cum Fabius postea peculiarem disputationem de motu corporis introducat, & Musici non sic soleant suam disciplinam diuidere.

Diuidit, Gellius lib. xvi. cap. xviii. canonicę discipline rationem ex Varone diuidit in tres partes: Rhythmum scilicet, quae sit longior mensura vocis: & μέτρον, quod altitudinem & canorem vocis examinet & μέτρον per quod syllabarum longarum, breuium, & mediocrium iunctura & modus concinens cum geometrię principis aurium mensura examinatur.

Vtriusque enim rei, Et corporis & vocis. Rationem, Essentiam, Rhythmon, Numerum, Canorem, Altitudinem vocis, Ac sonis, id est, distinctis, Gestum, id est, decentem corporis, Collocationem verborum, Suaue sonantium, & sublimium suo loco, Flexus, Voculationis mutationem, Cantibus, id est, Lyricis carminibus, ut sunt Pindari.

Inoffensa, Decens, non collisa. Aut non, scilicet necessario. Sonus, Voculatio, Modo, Ratione, Rerum, Variarum, Sicut in Musice, Adhibet varie, Atque, Etiam, Flexus, Mediocris mutatio vocis, εὐρυμέλιον, id est, felix gesticulatio & modulatio corporis,

Nec aliunde, quam a musices cognitione Sepositus, Peculiariter seiunctus, Quid tam proprium musices: Sci licet quae habere curam vocis. Praesumenda, scilicet Oratori. Hec pars, Cura vocis. Musicus, Seruus, sic enim a Cicerone appellatur. Tonarion, A tenore vel tono, quae voci Grachi adhiberet abinde hoc est scriptum in Cicerone de Oratore, & Gellio.

Intendi, Vel etiam remitti crassiore voce. Huius utilitatis, scilicet Musices, Sine Musico, Possunt percipi. Illos certe, Non putabit sine musica esse. Ad Lyram, Vt est Pindarus. Hec, Argumenta de laude musices Antiquitas, Ex antiquitate. Legitimam, Iustam, A Chirone, Qui Achillis nutritus fuit.

Comittendum, Errandum, designandum, semper in malam partem, Dubia, Ambiguae laudis, Scenis, Theatris, Effoeminata, Emollita, fracta, disticta, enervata. Impudicis modis, lasciuis modulibus Minima, Immo maxima, Excidit, Exculpit, extirpauit, extinxit. Psalteria, Psalterium quae admodum testatur Diuus Hieronymus multis locis, instrumentum fuit, fidibus decem instructum, vnde & regius Propheta Psalterium decachordum celebrat: solebat autem qui pulsabat hoc instrumentum vna quoque incinere, id quod Graecis ψάλειν dicitur, a quo Psaltes & Psalteria femina quae hoc instrumenti genere exercitata est, Hebraei Nablon vocant.

Sabucas, Spadicas recte legi hoc loco cum vetusti codices, tamen vero maxime Iulius Pollux psuadet: Is enim lib. x. cap. iiii. Spadicas inter instrumenta κρηυόμενα, id est, quae manu pulsantur, connumerat.

Nam Pythagorae, Qui primus omnium Musicam apud Graecos reperit. In Spondeis, Qui vocis longitudine grauitate quandam praese fert,

siquidē Spondeus modulus, ex more legis sonis conficitur, quemadmodum & apud Poetas pes habes longas duas syllabas spondeus dicitur. Tibicina, Ea quae canebat tibia. Composuisse, Sedasse. Et Chrypsus, In li. de Educatione. Allectationibus, Oblectationibus. Ficta materia, Argumentum. Ponitur, Loco thematis. Phrygiū melos, Genus enim est melodie, quod ut autor est Lucianus, vehementiam quandam & furorē in animis audientium concitat: vocat enim ab ipso φρυγία & βιάων, hoc est, intensum & violentum.

Precipitia, id est, praeruptas rupes. Que, Argumenta.

CAPVT. XVIII. Fo. XI. INDE, Ex Geometria. Cū sit diuisa, Hinc est, quod huius professionis princeps Euclides, equali cura etiam numerorum rationem libro Geometrię, vi. tractat: quando antiquas, ut Fabius hoc cap. manifestissime indicat, Geometrię appellatione, & Arithmetice, & Astronomiam sit complexa.

Noticia, Quae hodie vocant Arithmetice. In causis, Agendis. Circa sumas, Circa supputationes. Sed si digitorum, Ratione digitorum inuenies in cōmetariis Hieronymi ex Beda theologo transcriptam.

Saltem, Solum. Trepidat, Hastat, dubitat. A computatione, Numero. Linearis ratio, id est, cognitio linearis magnitudinum quam polliceatur Geometria.

Terminis, scilicet agrorum. Lites, scilicet apud iudices. Mensuris, Spatiis, Ordo, scilicet probationum, definitio nū. Propositum, scilicet ab oratore. Conclusio, Comprobatio. Syllogismus, Ratiocinationibus, collectionibus. Ratione, scilicet certa. Fit hoc, scilicet ut falsa sint verisimilia. Pseudographias, Descriptiones falsas. Maiora, Quae scilicet quae in numero concurrunt.

Extremę lineę, Circunferentię,

Reprehenſi, Damnatı. Planis, scilicet figuris. Paribus oris, id est, equalibus lateribus. Quadrata, Plerumque spatium continentur. Rursus quadrata triangulis, Nam in quadratis aequaliter dimetiendis, latus in sese ducendum erit, siue latus per latus multiplicandum: In hoc autem quadrato, decem pedes latitudo constitunt, eos si multiplicaueris per decem, deprehendes aream inclusam centum esse pedum, nam decies decem centum reddunt.

Patere, Extendi. Expeditur, Promptum. Circuitus, Circunferentia. Capi, Spatii. Colligere, Supputatione assequi. In quaque parte, id est, vniuersumque latus supputatum. Extremitatis, Circunferentię, Ateę, Spatia inclusa. Lineis, scilicet aequalibus. Amplius, Spatium comprehendunt. Per oram, Circunferentiam. Intra, In ipsa area. Frōte, id est, lateribus duobus longitudinis. Ex illo, scilicet spatio: Amplectuntur, Lineę circūductę, Deducunt, Detrahēt partē spatii. Eodē circū, &c. Equi circūferentię. Vtriusque, Ex vtriusque parte longitudo singularis, Pedibus, id est, vno tantum pede. Quadratos, scilicet pedes. Ducetur, Per supputationem. Longitudo, scilicet eius. Centrum, In quadrato aequaliter. Quadrati, Aequaliter. Amplitudini, Includę lineis. Amplitudo, Mensura. Loci, Spatii. Soli, id est, loci. Rationem, Machinam. Nicias, Princeps Atheniensium, cuius meminit Thucydides in. vii. Linearibus illis, id est, linearibus supputationibus. De pronuntiatione, Actione. Gestus, Decentis motus.

CAPVT. XIX. Fo. XI. Liquid, scilicet opere. Comœdo, Histroni. Eatenus, scilicet fiat. In hoc, id est, spe futuri Oratoris, Frangi, Emolliri.

Vocis, id est, representandę. Vernilitate, Licetia, scurrilitate, la sciua. Affectu, Dispositione animi. Vtriusque, scilicet gestum & motum. Modum, id est, mensuram, praescriptionem. Nimius, id est, immodicus. Excursionibus, Statione, imutatio. In his, scilicet rebus praesentibus, ut non sit minus vultus vel manus imutatio. Prima, id est, optima. Ne ars, scilicet affectata. Oris, Enuntiationis. Frequens mutatio, Nam monet id Sueronius, se adoleſcēculo, principem quendam Grammaticum alternis diebus declamare solitum, alternis disputare, tum & sese audisse memoriam patris suorum, quosdam e Grammaticis statim ludo transiisse in forum, atque in numerum praestantissimorum patronorum receptos.

Qua, id est, cuius pronuntiatione. Demosthenes laborauit, Adeo etiam, ut altera pro altera aliquoties scribatur, ut κλιβαίον, vel κριβαίον, vtriusque clibanum vel furnum significat. Laboramus, In eo quod egre praestamus. In faucibus, Recessu oris. Puro, Simplici id est, in affectato. καταπεπλασμένον, id est, fictitium. Saltationis, id est, tripudii. Intercidat, id est, pronuntiatione pereant. Ut par sibi sermo sit, id est, vbiusque sui similis. Gestus, Modulatio corporis. Expressa sint verba, Quod fiet, si accuratius primam puerorum balluti emedauerimus, quam inolitam videmus pertinacissime durare in omnem vitam. Oris inanitate, hiatu. Recta facies, Erecta statura. Distendat, Diducat. Rictus, Rima oris, scilicet subducentis superciliis. Vtrolibet, In vtramque partem. Pluribus generibus, id est, multis modis vocis intendendę. In his rebus, scilicet diducendis aut subducendis superciliis. Momentum, Ingens pondus. Flexus, Immutatio vocis & contentus. Debet etiam docere comœdus, e ii

Salte. 7. solu

Cuius rei exēpla sunt copiosa apud Terentiū in Andria: Narrationes, in scena omnium prima, Suasionis, scena tertia actus tertii: & secunda qui terti actus: Commiserationis, scena vltima primi actus.

Palestricis vacauerint, Luctandi exercitationibus.

In oleo, Quo scilicet se vngent decertaturi. Ad hoc, Scilicet propositum. Pars in vino, Nā non nisi ebrii luctabantur. Mentem, Id est, subtilitatem mentis.

Non indignandum, id est, nō dedignentur discere.

Chironomia, id est, lex manuum, nā *χαιρ* manum significat, & *χειρ* manum.

Heroicis, Priscis, accepimus a Xenophonte in libro de Legibus Lacedemoniorum: Porro saltationē hanc opinor esse, quā Iulius Pollux li. iiii. cap. xiiii. *σιμωδία* vocat, additque Laonicā esse, nimirū sic appellatā, decenti & apta glomerandorum pedum duplicatione.

Craffi, Scilicet argumento sunt. Armis, Exercitatione militari.

Retinebit, Scilicet vsus palestricis. Saltationis, id est, eripudii.

Exercitatione puerili, Scilicet saltandi, luctandi, digladiandi.

Id agentes, Querentes. Persequatur, Comitetur.

CAPVT. XX. Fo. XI.

Negant, Scilicet omnia posse tradi & percipi.

Dies, Quo scilicet hec omnia possent tradi, & distribui, qui dies in quā sit partitus in horas.

Hoc, id est, tot labores. Agilis, Sequax.

Citharœdi, Qui canūt ad citharā Flexibus, Permutationibus.

Probant, Estimant.

Temporum, Scilicet gradienda. Deprehensi, Oppressi rerū dicendarum numero. Electio verborū, Enūciationem notat.

Strylus, Exercitatio scribendi. Recentes, instructi.

Obtrundi, Enecari, hebetari frequentiter iteratione.

Et vt semel finiam, Scilicet ea ab surda quę sequantur.

Colant, Curent.

Rationibus domesticis, Curis familiaribus. Diu, Scilicet idem.

Noviciis seruis, Barbaris, recens empris. Obduruerunt, Calli obdlexerunt.

παιδομαθησις, A pueris eruditus, a *παις*, *διδασκαλος*, quod puerum significat, & *μαθησις* disco, erudior.

Tempus, Infantię. Continui, Assidui.

Grauar, Scilicet proprio potere. Sed, id est, quia.

Mentiuntur, id est, a stimulat pueri per meditationē. Fatigatio, Quę ab alio scilicet inducit. Sensus, Scilicet addiscentis. Cogitatio, Qua nos ipsi vrgemur ad disciplinas suscipiendas cum scilicet adultior factus.

Succisua, id est, extra ordinaria. Consumi, Consenescere.

His artibus, Mathematicis disciplinis. Modules, Modulos musicos componet. Notis, Signis musicorum.

Opera, Opificia.

Nec saltatorem, Qua de re vide Gellii libro primo, capite quinto.

Suppedabit, id est, suppetet.

Emicuit, Excelluit.

Athene, Exultrices omnium disciplinarū. Præteximus, Obtēdimus.

Pythagoreorū, Disciplinarū, quę numeris constabāt. Operis, Rhetorici opificii. Vsum, Aduocadi & patrociniadi. Sordidū, Sordidis hominibus dignū. His disciplinis, Liberalibus.

Acgrat, Lucra. Sordide, inhoneste. Quid studia referat, id est, quātū opū. Aduocationū, Patrociniarū.

Ineruditis, Inuicilibus.

Voluptatibus, id est, eas porissimū quas ex gustu & tactu concipit, de quibus vide Gellii lib. xix. cap. ii.

IN LIBRI SECVNDI.

CAP. I. Fo. XII.

Ratio, Rectus modus instituti.

Eius rei, Eius institutionis.

Alienas, Rhetorum partes.

Declamare, Fictas causas exercere di gratia agere.

Idque, Scilicet facere, dicitur sui officii esse. Materias, Causas. Iudiciales, In quibus iudicis sententia expetitur.

Cætera, id est, materias laudatiuas & vituperatiuas. Satis, scilicet sibi esse. Derelicta, Posthabita. Nomine, Causa.

Gratia quoque his, Quę scilicet re desertā nō designati sūt excipere. Prosopopœias, Personarū fictiōes. Irrumpunt, id est, insiliunt.

Opa, Officia suadēdi & dissuadēdi. Debita, Destinata. Subsidat, Subheret.

Rhetoricę, Narrādo, suadēdo, dissuadēdo, pronuntiando, &c. Prouecta, Progressa. Literaturā vocauerūt, Vnde etiā Grammaticos veteres Literatos vulgo appellatū, vt ex Cornelio Nepote citat Suet. Trāgillus i lib. De claris Grammaticis, quo loco & hec addit: Veteres, igitur, Grammatici & Rhetoricā docebāt, ac multorū de vtraque re cōmētarii ferunt: secundū quā cōsuetudinē posteriores quoque existimo, quę iam discretis professionibus, nihilominus vel retinuisse, vel instituisse & ipsos quędam generā institutionū ad eloquētiā parādā, vt pblemata, per phrasas, elocutiōes, ethologias, atque alia hoc generis, ne scilicet ficti omnino, atque aridi pueri rhetoribus traderentur, quę quidem omitti iam video de fidiā quorundam & infantia: non enim fastidio putem: Sueto.

Pauprate, Quę scilicet literis debet cōrineri. Cōstitere, Permasere. Primi illi, Vt sunt Crates Mallores, &c. Vis eloquendi, Nā Græcis *επιτομω*, eloquor dicitur. Detrectet, Nō abneget. Opes, Officio. Effecerit, Profecerit, promouerit. Rudimenta, Præexercitamenta. Vt theses dicerēt, Thesis, est de liberatio aliqua, rationis vsu pbata de negotio aliquo, quod in cōsiliū venerit, vt Nū ducēda sit vxor? An bel-

lum suscipiendum? An muri renouandi: atque id genus alia, de quibus solebant contempdere.

Cætera præexercitamenta, Quod scilicet idem testatur Suetonius in lib. De claris rhetoribus.

Alia genera, Causarum. Qua in parte, Narratione.

Plurimum, Artificii rhetorici. Certaminibus, Forētib⁹ cōtentiōib⁹.

Non cōmunes loci, Cōmunis loc⁹ est oratio, qua bona vel mala, quę aliis cui insunt amplificantur, vt contra tyrannū locus cōmunis est: Quisquis reip. leges violauerit, capite plectendus esto: hac enī oratione oēs q̄ legibus non obtemperant, cōmode vtilicet: vnde & nomen habet loci cōmunis, quod ex æquo multis quadret: Hęc Aphthonius.

Directi, Comparati. Compositos, Fuisse. Quęstiones, Scilicet propositas.

Generaliter, Generalibus argumētis. Mediis, In intimis penetrabilibus.

Hęc arma, id est, loci communes. Res poscat, Vfus.

Quę, Præexercitamenta. Fundetur, Artificiose.

Aliqui, Malo iudicio præditi. Festinationem, Quę vitio datur.

Labor, Scilicet puero. Quod, Quam ratione docendi.

Labor, Præexercitando discipulos. CAPVT. II. Fo. XII.

Vires, Profectus. Cōsequi, Assēqui itelligētia.

Conspici, Dignosci. Mores, Rationem viuendi.

Quod, Officium præceptoris. Eius rei, Officii.

Adulti, Matura etate prouecti. Ab iniuria, Vitiorum scilicet.

Ferociiores, Intractabiliores. Grauitas, Seueritas morum.

Licentia, Immodica libertate. Pręstare abstinentiā, Vitiorum scilicet.

Astrixerit, Adiūxerit, similes fecerit. Habeat, Scilicet in se.

Comitas, Affabilitas. Soluta, Licentiosa.

Inde, Ex austeritate tristi. Hinc ex comitate dissoluta.

Castigabit, Verbis seueris. Minime iracundus, Immodicus ira.

Nec dissimulante, Nō tacebit ea scilicet, quę sunt emendanda.

Simplex, Facilis, apertus, minime inuidus. Assiduus, Continuus.

Immodicus, Non decet tam festinare prælegendo, quę commear.

In laudandis dictionibus, Declamationibus. Malignus, Inuidus.

Res altera, Malignitas laudandi. Altera, i. immodica laudatio, negligentia. Minime cōtumuliosus, fastidiosus. Referat, Imitatione exprimat. Suppeditet, Subministrat.

Tamē viua illa vox, Sic Plini⁹ lib. ii. in quadā epistola ad Nepotē suū scribit: Dices, habeo hic quos legā, nō minus disertos etiā: legēdi semper erit occasio, audiendū nō semper, multo magis vt vulgo dicitur, viua vox afficit: Nā licet acriora sint quę legas, altius tamē in animo sedent, quę pronficiatio, vultus, habitus, gestus etiā dicētis affigit: Et Diuus Hieronymus in epistola ad Paulinū: Habebet, inquit, nescio quid latētis energie viua vox, & i aures discipulū, de auditoris ore trāsfusa, fortius sonant.

Imitemur, Effingamus eos. In laudādo, Discipulos & præceptorem. Pendeat, Hęreat, dubius sit.

Humanitas vocat, Scilicet i merito theatralis, Theatro digna.

Seuere, Grauitate. Hostis, Pestis.

Effuderint, Quicquid quoquo modo ediderint. Dicit, Declamat.

Discernent, Discipuli iudicio præceptoris. Facultas, Facilitas.

Succincti, Parati. Clausulam, Periodum.

Excitant, De sedibus suis. Exultatione, Gestulatione.

Id mutuū ē, Multi mutuo scabūt. Hinc, Ex hac consuetudine.

Tumor, Fastus. Illo tumultu, Applausu.

In hoc, Hanc curam. Dicit, Præceptor vel discipulus.

Moribus, Formandis. Vitimis, Extremis, maximis.

Schola, Coetus scholasticus.

In hac parte, Qua optimi quique præceptores eligendi sunt.

Peruasio, Fides, opinio. CAPVT. III. Fo. XIII.

Doneos, Maturos. Tanq̄, Quasi.

Mediocritas, Simplicitas. Ad suscipiendas, Sustinendas.

Superba, Fastidiosa. Qua in re, id est, quæstione.

Imbui, Statim infici, impleri. Eluendis, Exuendis, eximendis.

Onus, Scilicet docendi. Prius, Scilicet tempore.

Error, Falsa opinio. Existimant, Scilicet parentes.

Stomacho, i. vt cūq̄ valēte mediocri iudicio eruditiōis, quod in corpore stomachus, hoc in aīo ingeniuū est.

Securitas, Ignauia. Præceptores, Mediocres.

Prius, Citra iudicium. Frequentior, Quę scilicet prior.

Descendere, Sese demittere. Idque, Quod scilicet non descēdit ad minora. Interim, Partim.

Inferioribus, Rudimentis. Neque possunt, Non possunt sese demittere ad inferiora.

Nolint, Sese demittere. Non habeo, Genseo, refero.

Posse aut, Scilicet inferiora præstare. Contendo, Rationibus certis comprobare conor.

Ratio, Certus mod⁹ instituti &c. Planissima, manifestissima.

Eminet, Præluet nisi absurda, quę sequantur.

Phidias, Statuarius nobilissimus cuius meminit Pli. lib. xxxvi. cap. v.

Iouem, Statuam Iouis olympi. Accedunt, Adiuncta sunt, vt multę deorum statuę.

Loqui, Quod est Grammatici. Prudētē, Accuratū, rerū vsu doctū.

Mensuram, Mediocritatem. Minuat, Contrahat.

Facinora, Nugis exornata. Perspicuitas, Facilitas itelligēdi.

Eriguntur, Surrigunt sese. Tumidos, Præceptores inflatos.

Corruptos, Infelici iudicio præditos, vel malū dicēdi genus habētes.

ẽ iiii

Locus cōmunis exaphthomia

Genere peccantes, Vtentes.
 Tinnulos, Plus satis tenues, & acuros in dicendo. Cacozele, Infelicis imitationis genere dicendi.
 Virium, Ingenii.
 Diuertunt, Diuerticula querunt.
 Teneros, Imbelles.
 Quod, Scilicet dictum a me.
 Tueor, Ratione defendo.
 Id, Scilicet, vt verba meę sententia sint cõrraria.
 Corrigentur, A p̄ceptore.
 Vitiosa, Scilicet dicta, vel scripta.
 Ad Phœnicis Homerici, Nā hīc Phœnix apud Homerū, sic ad Achillē verba facit, p̄pterea inqt, tu pater me tibi adhibuit p̄ceptorē, vt te docerem hęc omnia, videlicet vt & sermone eloquens, & reb⁹ agēdis ciuilib⁹ euaderes.
 Dicere, Eloquentem esse.
 Facere, Rectos mores p̄stare.
 CAPVT. III. Fo. XIII.
H Inc, Posthac. Dilata, plata, Parumper, Aliquandiu.
 Ingressus, Initium.
 Excepta, Scilicet ea narratione.
 Fabulam, Argumentum.
 Robustior, Firmior, efficacior.
 Arida, Sicca, tenuis.
 Ieiuna, Plus satis breuis.
 Inornatas, Non vestitas verborū copia. Lasciuat, Immodice vaget.
 Sinuosa, Implicata.
 Descriptionib⁹, Locorū, & temporum, & personę quę fecerit, & cui p̄sonę sit facta.
 Acceritis, Nimiū affectatis.
 Vtrumq; Indicare scilicet, atq; lasciuire. Indoles, Indicis & specimen future rei. Lęta, Fœcunda.
 Plura iusto, P̄ usq; satis est.
 Iucidiōris, Mollioris, lasciuioris.
 Corpus, Scilicet pueri.
 Astringat, Gracilius reddat.
 Hinc ex hac vbertate.
 Macie, Macilentum habitum.
 Expressus, Declinatus.
 Sicca, Breuia.
 Ingenium, Ingenii vbertas.
 Iudicio, id est, per.
 Præsumitur, Antefumitur & paratur, vt sese vltra homines nō au-

deat exundare.
 Materiam, Scilicet orationis: Aludat ad materiam lignorum, qua fabri domos ædificant.
 Fusam, Amplam.
 Decoquent, Absument, translatio a rusticis, defruta & sapam coquentibus sumpta.
 Ratio, Quę indies magis ac magis excrescit in pueris.
 Limabit, Translatio a fabris ferrariis sumpta.
 Deterretur, Cõsumetur.
 Sit, Scilicet materia.
 Celatura, Insculptura.
 Rumpat, Frangat.
 Apd Ciceronē, Li. ii. de Oratore.
 Terrā spectātes, Nihil egregium conātes, p̄pter pusillanimitatem.
 Macies, Immodica tenuitas, & macor ille iudicio carentis.
 Vicio, Immodicę vbertatis.
 Virtutib⁹, Rerū & verborū copia.
 Lacu, Torculari.
 Austera, Acrioris saporis.
 Ferent, Scilicet multa.
 Proficient, Meliora fient.
 Oderunt, Scilicet studia.
 Cicatricem, Vulneris obductū.
 Iocundus, Comis, affabilis.
 Leuantur, Mitigantur.
 Sunt aspera, Translatio a Chirurgis sumpta.
 Quędam, Scilicet vitia.
 Interponēdo aliqd, Vbi deficiūt.
 Dictare, Prælegere.
 Materias, Argumenta.
 Imitetur, Scilicet verbis suis.
 Expertus sum, Scilicet in meis discipulis. Deintegro, Denuo.
 Enim, Scilicet expertus sum.
 Quatinus, id est, quāto gaudent discipuli. Alia etas, Adulta scilicet.
 Lętius, Pinguis.
 Ingenio, Ingenii inuentione.
 Retro, retrogrado ordine narrare.
 Expositionem, Narrationem.
 Discurrere, Narrationem.
 Cogantur, Scilicet pueri.
 Ad gremium, id est, in cõspectum & ad iudicium non possunt aliqd perfectum perficere.
 Memoriam, Ratiocinando.

Extemporalis, Quę ex improuiso & ex tempore.
 Expectata, Matura aliquantulū.
 Iactatione, id est, pertinet ad arrogantiam & iactantiam circulatorū & circumforaneorum.
 Locus, De parāda scilicet facilitate sermonis. Trāsbitor, Pręteritib⁹.
 Naturā, quasi sibi iā a natura eēt.
 Querim⁹ p̄fectū, Scilicet oratorē.
 Cito, Prompte, expedite, facile.
 ἀνασκησι, id est, destructio p̄posita alicui rei i narratione, hac autē ratione euertēde sūt, q̄ neq; admodū manifesta, neq; oino, vt nūc loquuntur, impossibili videant, scilicet q̄ mediā quādā cõditionē habeāt. Cõuenit autē hoc exercitationis genere, primū autorē rei narratę criminari ac p̄ hoc ei fidē abrogare, deinde rei ipsi⁹ expositionē adūgere, quā particulatim ifirmare decet, primū q̄ sit obscura, vñ cõficta videri q̄at, q̄ nō verisimilis vitio sit fieri nō potuerit neq; decuerit: si, vt aduersarius voluit, cõtrigisset, multa inde sequi cõrēdim⁹: Qd̄ exercitationis genus omnē rhetoricę artis vim in sese cõrinerē tradit Aphthoni⁹, vñ hęc trāstulimus: iā vero narratę rei confirmatio κατὰ σκεψιν dicit, q̄ contrariis rationibus est tractanda.
 Aegeria, Nympha.
 Gręcis historicis, Vnde & nugator homo dictus est Herodorus, & fabulator Diodorus, vide Plī.
 Inde, Post hęc gr̄a exercitatiois.
 Format, iſtituit. Inde, Ex hoc ope.
 Modum, Mensuram quandam.
 Laudare claros viros, Tertia pars rhetorices cõrinet genere demonstrationis. Hi, Loci communes.
 Generali tractatu, In quo non nominantur persone. Adulter cęcus &c. In quos declamamus.
 Pro luxuria, id est, in defensionem insanę prodigalitatē.
 Defenditur, Scilicet in scholis.
 Theses, Positiones.
 Comparatione, Collatione.
 Militaris viri, Equitis.
 Posterior, Scilicet locus, iuris periti an militaris viri laus maior.

// delimitatus

In causa, Quā Cicero dixit p̄ Murena contra Seruium Sulpitium Iuris consultum. Ille, Theses.
 Deliberatorium genus, Qd̄ potissimum locū habet in senatu, &c.
 Genus, Scilicet causarum.
 Coniecturam, Iuris periti hodie p̄sumptionem appellant.
 Armata Venus, Lactantius libro institutionū primo, capite vigesimo de Venere calua, ac armata sic loquitur: Vrbe a Gallis occupata, obfessi in capitolio Romani, cū ex mulierū capillis tormēta fecissent, ad Veneri caluę cõsecrarūt, a Lacedæmoniis fortasse didicerāt, deos sibi ex euētis fingere, qui cū Messenios obsiderēt, & illi furtim deceptis obfessoribus egressi, ad diripiendā Lacedæmonia cucurrissent, a Spartanis mulieribus fugati sunt. Cognitis autē hostiū insidiis, Lacedæmonii sequebant: his armatę mulieres obuiam lōgius exiuerūt, quę cū viros suos cernerent parare se ad pugnā, quos qui putarent Messenios esse, corpora sua nudarūt. At illi vxoribus cognitis, & aspectu in libidinē concitati, sicut erāt armati, p̄misti sūt vtq; p̄miscue: nec enī vacabat discernere. Propter huius facti memoriam adē Veneri armatę ac simu iachrū posuerūt. In hanc Venerem Politianus epigrāma Gręci relige longe venustissimū, qd̄ extat in epistolarū volumine, ni fallor, quarto.
 Cupido puer, Reddit Properti⁹ harū omniū rationē his versibus.
 Quicūq; ille fuit, puerū qui pinxit amorem, Quorū hoc vltimū est.
 Nec q̄q; ex illo vulnere san⁹ ab it Emblemata, Proprie ea dicunt, q̄ varii coloris in sternēdis pauimentis interserunt, veluti tesselle, etiam colores diuersi vestibus, intertexti, emblemata dicunt, Gręca origine, quasi tu dicas iniectamenta, a p̄positione ἐν, quę in significat, & ἐπιθεσι, quod iacio.
 Querere, Scilicet omnino.
 Exequi, Præstare ratione.
 Voluntatem, Scilicet eorum, qui sibi hęc finxerunt.

Genus, Scilicet exercitationis.
 In officiis, Ciuilibus.
 Actis, Actionibus forensibus.
 Promptu, Ad manum semper.
 Extemporales, Non p̄meditate, non ante p̄missa.
 Quo, Facto. Facies, Natura.
 Quomodo, Scilicet possint.
 Altercationibus, Partis aduersa.
 Rogare, Examinare.
 Tractantur, Vsu veniunt.
 Tanto ante, Multo.
 Prosequi, Expressere.
 His oratoribus, Pauperioribus.
 Fastidium, Tędium.
 Repositi, Bis cocti.
 Supellex, Parata rerum copia.
 Deprehensa, Oppressa.
 Audientium, Iudicium.
 Pudorem, Scilicet moueant.
 Ambitiosos, Honoris cupidos.
 Proprie, Versantis in ipsa causa.
 Eum locum, Communem.
 Insertum, Ipsi cause.
 Appliciti, Quoquo modo, vel vi adductum, Vel, Scilicet mouet pudorem. Arcessunt, Attrahunt.
 Nasci, Sua sponte oriri.
 Desideratur, id est, vehementer queritur ad causam.
 Quidam, Oratores.
 Quamlibet, Quantum licet.
 Legū laus, Lex autē est, inqt Aphthonius, inuētū quoddā & donum deorū, aut decretū ciuitatis. Hanc cõmēdabis tot fere rationib⁹, q̄ sit legitime lata, q̄ sit iusta, vtilis, q̄ possit obtineri recte, totidē modis contrariis vituperāda est lex eadē.
 Iure ciuitatū, Ius est, inqt Vlpianus ex Gelfo iurisconsulto, ars boni & æqui. Huius studii duę sunt positiones, publicū, & priuatū. Publicū est, qd̄ ad statū rei Romanę pertinet. Priuatū est, qd̄ ad singulorū vtilitatem. Sunt enim quędā publice vtilia, quędā priuatim. Et publicū ius in sacris sacerdotibus cõsistit, quod hic sacrum vocat. Fabius ius, non habebat legum rogandarū morē.
 Vel hęc, Loca, ex quibus argumenta trahuntur cause nostrę.
 Euagari, A proposito, qd̄ erat de

exercitamentis prim⁹ apd̄ rhetorē.
 Operibus, Officiis rhetorices.
 Suffecturas vires, id est, pares.
 Suasoriis, Actionibus.
 Controuersiis, Iudicialib⁹ litib⁹.
 Exercitatio, Legis vituperandę & laudandę. Consuetudinē, Propter scilicet longam.
 Iure, Scilicet municipalia.
 Decretis, Propriis.
 Apd̄ Gręcos, Maxie Atheniēses.
 Iudicem, A quo examinaret de legitima latione legis.
 Vtroq; Et Gręco & Romano.
 Certa, Certis finib⁹ circūscripta.
 Laudem, Scilicet iuris.
 Genera, Species triginta sex.
 Eam, Legem.
 Querī, Dubitari in legū latione.
 Omnibus, Scilicet iuribus.
 Clodii, Scilicet iure dubitabatur, aut dubitari potest.
 Rogationes, Scilicet iure.
 Quod, Scilicet ius rogationis.
 Varium, Variis modis tractat.
 Trino nundino, Triduo quo nūdine celebrantur. Erat mos Romanis nundinis leges ferre, vt rustice tribus per occasionem nundinarū & ipse ad rogationem adessent.
 Idoneo, Quo legē ferre nō licebat.
 Intercessionem, Contra impedimēta, & contradictionem aliorum tribunorum & magistratuum.
 Legitimis, id est, requisitis ad legē, vel legum ceremoniis.
 Manentium, Consuetudine approbatarum.
 Sed hęc, Reprehendete leges, Virium, Scilicet legis.
 In rebus, Scilicet quaritur.
 Partes, Scilicet reprehendendi, Vtilitas, Legis.
 Natura, Naturali ratione.
 Tempore, Ratione temporis.
 Obtineri, Recipi a consuetudine.
 Reprehendi in hoc, Scilicet exercitationis genere.
 Vtriusq; Totas aliquando, nunc partem legis solere reprehendi.
 Fallit, Me latet. Perpetuum, Vt perpetuo durēt. Honoribus, Alicui scilicet deferēdis, qualis manilia fuit
 ē iiii

Hec a Manilio rogata, qua decernit imperium ipsi Cn. Pompeio Magno. Imperium, Decernendis. Ciceronis oratio, Pro lege Manilia. Constant, Leges Honoraria. Qualitate, Aestimatio. His, Exercendi rationibus. Facultatem, Copiam. Assumpta, Scilicet mutuo. Ratione, Modo. Argumentatione, Coprobationibus argumentorum. Materias, Cofecta causarum argumenta. Dicere, Tractare in scholis. Phalereus, Tempore Demetrii Phalerei, ex cuius oratione Cicero dixit Athenas redoluisse. Alio libro, Forte in eo libro, quod est de causis corrupte eloquentie, quod non extat. Hoc, Quod videlicet declamandi ratio sit instituta a Demetrio. Niruntur, Firmantur. Cicero, In epistola quadam ad Titianum. Plotius fuit, De hoc Plotio, Gallo, Cicero apud Suet. de claris rhetoribus sic dicit: Equidem memoria teneo pueris nobis, primum latine docere coepisse P. Plotium quendam, ad quem cum fieret conuersus, quod studiosissimum quisque apud eum exerceret, dolebam mihi idem non licere, conuincere autem doctissimo rerum hominum autoritate, qui existimabant Gracis exercitationibus alii melius ingenia posse. CAPVT. V. Fo. XIII. Interim, Dum eo peruenimus. Quantum, Scilicet commodis susceptos, in disciplina ad scholas quod, Genus rudimentum. Sentiuntibus, Iudicantibus nobis. Loga, Inueterata. Robusti, Eruditiores. Labor, Tedium prelegendi. Nostrum, Maiorum suorum, qui non fuerant vni prelectione. In posterum, Posteris meis. Legentibus, Orationes Demosthenis vel Ciceronis. Preire, Iter ostendere. Praelectio, A preceptore. Pueri, Auscultantes. Vim, Naturam. Officium, Dignitatem. Virtutes, Elegantiorum rerum

& verborum. Eius, Rhetoris. Valdius, Magis, alii validius. Laborem, Tedium. Gremium, Instar nutricum. Deferuiant, Indulgeant. Libri, Eius. Quadrata, Quadratum Latini scriptores illud dicere solent, quod habilis simum atque proxime ad perfectionem tendit, quemadmodum corpus quadratum apud Geometras, secundam perfectionem habet ab orbiculari. Sic apud Græcos Simonides Lyricus poeta, ut citat Plato, virtum bonum Terpevov, id est, quadrangulum vocat. Et Cornelii lib. Medicine, ii. corpus quadratum in homine dicit esse habilissimum, quod videlicet neque nimis obesum turgere, neque valde gracile viribus & robore deficiat, sed quod medio sese modo habeat, sitque pectorosum, & neruosum, & hoc quoque modum canes quadrati apud Columellam dicuntur. Cuiusque &c. Græcismus est. Lectorem, Orationis. Pronunciationi, Actioni. Tuum, Scilicet sic lectorem constituto. Causa, Vel iudiciali, deliberatiua, vel demonstratiua. Ociosum, Quod non peculiarem rationem & usum habeat. Pari, Ferre scilicet in oratione que sic prelegitur. Inuentione, Argumentorum. Elocutione, In verbis lectis vel non lectis. Fides, Verisimilitas in hoc narrando. Deinceps, Scilicet admodum debet preceptor, Crebra, Deserta. Argumentatio, Explicatio argumentorum. Inspiret, Intoner, penetrer in animos audientium. Asperitas, Acerbitas. Maledictis, Tortis in aduersariis. Iocis, Interspersis. Affectibus, Motuendis. Loquendi, Aceruo verborum. Vbi, In qua orationis parte. Virtus, Immutatio, quae Gracis dicitur μεταστοιχείω. Speciose, Cum decoro. Figura, Forma loquendi. Lenis, Mediocris. Quadrata, In quadratum redacta.

Prauitate iudicandi, Infirmate. Humilia, Inefficacia. Rectus, Purus. Deflexa, Detorta. Partium, Honor. Leuatisque, Crispis. Capiuntur, Delectantur. Acu, Calamistro. Securitas, Negligentia. Perfluere, Peruenire usque ad aures. Displicebit, Scilicet omnibus quae dixerim. CAPVT. VI. Fo. XIII. Historie maioris est autor, Dubium non est, quin hoc ad Salustium referendum sit, cuius autoritas, & in historia grauitas, longe plus Liuius celebrat, & ab Augustino, & a diuo Hieronymo, tum & distinctio quae dam circumsertur, quod Romae etiam ante Martialis secula in laudem eius decantatum est: Hic erat, ut perhibent doctorum corda virorum, Romana Crispus primus in historia. Obtineri, Scilicet a precipiendis & discipulis. Autor maior, Sublimior. Incipientibus, Scilicet artem theoricam tractare. Minores, Infirmiores. Videbatur, Scilicet pueris. Floridius, Picturatus. Genus autorum, Vt est Plinius Iunior. Primarium atatum, Quae per naturam floret, & succo quodam naturali turgere. Optimos, Scriptores, Ciceronem, Demosthenem, Herodotum. Candidissimum, Vt Herodotum, id est nitidissimum, expolitum, venustatum, Expositum, Intellectui peruium. Perfectus, Aliquantum eruditione. Apertus, Expositus. Tum, Deinde. Quae admodum Liuius precipit, Plinius legendum erit dubio periculum, quoniam constat ex Iunio Plinio lib. Epistola. iiii. maiorem Plinium sex volumina conscripisse, in quibus inquit Plinius Iunior, Orator ab incunabulis & instituit & perficit. Vnde de Fabii lib. x. cap. i. qui Liuium legit. Simillimus, Ita quoque debet sequi lectionem. Horridi, Ob antiquitatem. Vim, Vehementiam.

Elocutione. Verborum delectu. Huic, priori vitio. Tui, Eorum scilicet. Lasciuia, Nimirum vbertatis, & quasi licentiae. Lasciuie flosculis. Notat dicendi genus nimio translationis & allegoriarum, tum & incisionis vsu fractum, & plane variegatione quadam picturatum, atque effocinatum. Deliniant, Demulceantur. Firmis iudiciis, Robustis ingeniiis, Periculis, Aleam corruptionis. Solida, Constans. Detergo, Amoto. Cule, Immodice verborum ornat. Assumatur, Decerpatur. Et nouos, Sualerim legedos. Virtus, Eloquendi. Genus, Rationem. Eligere, Scilicet ex recentioribus etiam vetustioribus. Tutius, Sine periculo. Erratur, Tutius cum priscis. CAPVT. VII. Fo. XV. Materias, Argumenta. Dicendum, Declamandum. Diuisione, In capita declamationis conficienda discipulo. Dirigere, Ordinare. Implebat, Materias propositas. Lineas, Primam quaedam effigiem declamationis diuisionibus ostendissent, translatione a pictoris sumpta, quod docturi discipulos, solent ducere rudes lineas, quibus discipuli tandem se exerceant. Declamationes, Discipulorum. Tractabat, Examinabant. Locos, Declamationis, qui difficiles esse videbantur. Excolebant, Exornabant. Vtrumque, Institutum. Tantum, Id est, solum. Lapsos, Digressos a recto iustoque itinere. Emendationem, Quae sequeretur declamationes. Auribus, Non etiam stylo, scriptura. Diuisione, Ordinationem materiae in sua capita, quae magister prescribit stylum, scripturam. Perferunt, Traiciunt. Repherere, scilicet ea quae sunt omissa. Viuaciores, Generosiores.

Moribus, Corruptis. Repugnare, Obiurgationi. Recta, in declamatione discipuli. Vtraque ratio, Vtrumque propositum. Praeformata, Prius exposita. Vires, Facultatem ingenii, exercitationis. Exemplum, Praeuentis praceptoris. Vestigia, Rationes. Viribus, Propria ingenii facultate. Adminiculo, Porrigetis manum. Permittere, Credi. Sibi, in suis ipsorum viribus. Ne mala, Scilicet inducti. Alienum laborem, Praeceptoris. Praecedentes, Praesilientes. Expertas, Comprobatas. CAPVT. VIII. Fo. XV. Mutandum, Delendum. Aetatibus, Primis, quas omnes septem Hypocrates in septem singulos distribuit aetas. Studere, Perficere. Profectus, Scilicet studiorum. In hoc opere, Scribendi. Ea cura, Ediscendi. Coplectedo, Cum coplectunt. Huius generis, Ediscendi scilicet. Intra se, In animo. Sentientes, Aliud agentes. Compositione, Structura. Figuris, scilicet figurarum & verborum. Quae sitis, Affectatis. Sermone, Confabulatione. Causis, Agendis. Conciliant, Parant. Fructum, Dulcedinem. Elimauerint, Emendauerint & ad formam quandam perduxerint. CAPVT. IX. Fo. XV. Immerito, Sine ratione. Notare, Obseruare. Quo, Ad quam artem, professionem. Quod, scilicet, tanta varietate esse ingeniorum. Composuerint, Adornauerint. Deinde, Post hanc rationem. Doctrina, Ratione instituendi. Propria, Infitia ingenii bona. In idem, Discipularum genus. Palaestra, Luctandi artis. Gymnasium, Exercitium. Pueris, Studiosis palaestrae. Certamini, Generi certationis.

Sagaciter, Accurate. Limato, Exacto. Ita, scilicet, tradunt illum. Singulis, Disciplinis. Prouehatur, Iuuetur. Eminent, In quo quae per naturam pollear. Adiuta, Promota. In diuersa, In naturae suae contraria. Aptus, scilicet, per naturam. Quod, scilicet, iam a me dictum. Libera, Absque periculo. In parte, Id est, ex. Receptas, Vsu comprobatas. His, scilicet, ingeniorum proprietatibus. Historiae, scilicet, olim scribenda. Compositus aptus. Haec discrimina, Ingeniorum. Palaestricus, Doctor palaestrae. Quod, Gentis. Sacrorum, Rerum comprobatarum. Destinabitur, Dicabitur. Foro, Contentionibus forensibus. Partem, scilicet, disciplinae. Operis, Rhetorici officii. Natura, scilicet, felix per se. Corruptus, infelici ingenio. Tumidus, Turgidus fastu. Inciderit, In scholam nostram. Detrahere, Focunditatem. Timore, ingenii. Adicere, scilicet, aliquid ad bona naturae. Naturam, pugno, Immutanda caeco. Sed, scilicet, opinor. Cessat, Abest, tardum est. Praecipiti, Festinabundo. Natura, Ingenio. Sane sit, Scilicet me permittente. Ducantur, scilicet, praepositione. Melius, Felicitus. Contigerit, Discipulo. Liberalior, Felicitior & dignior. Libero, Homini generoso. Necessesse est, Euenire in tanta ingeniorum varietate. Ea, Scilicet, diuersa. Cura, Diligentia & praepositionis, & discipuli. Eminet, Per naturam. Exemplo, Scilicet, palaestrae. Pancratiasten, Luctatorem atque pugilem. Vt est, μεταστοιχείω, id est, percutiendi ars, ex qua hodie nata est ars gladiatoria: Tunc & disci iactandi exercitatio in vsu erat. Et qui

Corruptus

Itaq; Docebūt nos cause.
 Sancta. Decreta sunt.
 Plebiscita. Plebiscita apud Aul.
 Gelli. ex Capitone lib. x. ca. xx. leges
 sunt quas plebes, nō etiā popul⁹ ac
 cipit. rogāte Tribuno plebis: Roga
 tio autē oīs iuris, oīmque legum quasi
 fons & origo est, q̄ videlicet nihil
 proferatur, nisi per rogationem, id
 est, interrogationem.
 Quis modus, s. sit.
 Excogitavit. Per obseruationes,
 Vtile est. Vt, s. artes p̄scribant.
 Autoritatibus. Præceptionibus.
 Actum. Actionem.
 Deceat. Sese & causam.
 Statuis. Expressis arte.
 Habitus. Faciei lineamenta.
 Discobolos Mironis. Disci iacta
 tor: expressit enī statuarius hominē
 in disci iactu miro artificio intentū
 etiam supra vires, de qua re est apd
 Plin. lib. xxxiii. cap. viii. Porro exerci
 tii genus erat apd veteres maxime
 Græcos disci iactus: inde erat disc⁹
 lapis grauis, & rotundus, sed paulo
 planior: nā βῆλα iacio significat, i. a
 de δισκόβολος: Meminit hui⁹ Iuli⁹
 Pollux, & Lucianus in quodā Dia
 logo. Status. Incessus.
 Corporis. Ita formati, vt est a na
 tura institutū. Sit. s. in picturis.
 Et. s. sint. Rīgens. Non flexum.
 Flexus. Membrorū corporis.
 Mor⁹. Qui exp̄ssus pictura, & sta
 tuaria. Vultu. Exprimendo.
 Species. Varietates.
 Cursu. Exp̄ssa sūt, vt currere vide
 ant. Incubunt. Inclinant sese.
 Distortū. A naturali mēbrorū or
 dine alienum.
 Artis. Cuius est exprimere etiam
 nixus, vt Plinius habet.
 Difficultas. Exprimendū illud qd̄
 volumus.
 Delectationem. In oratione.
 A recto. Naturali institutione.
 Speciem. Habitu corporis.
 Antagoni. Regis Lacedemoniorū
 Operienda. Tegenda.
 Cithnius. Nam oriundus erat ex
 oppido Cithno, quod in Arcadia
 Plinius collocat & Srephanus.

Coloten Teium. Ex Teio insula
 oriundū, nobile pictorē, cuius Plin.
 meminit lib. xxxv. cap. viii.
 Iphigeniē. Puellē, filiā Agamēno
 nonis. Chalcārē. Sacerdotem.
 Consumptis. Omnibus expressis.
 Vultum. Plane tristem.
 Huic. Operi Timantis.
 Parum. Non pro dignitate.
 Genus. Præceptionum.
 Quicq;. Vnumquodq;.
 Interim. Dum eo perueniamus.
 Technicorū. Eorū q̄ oīno artē se
 quunt, a τῆχνη, qd̄ Græcis artē so
 nat: vñ τῆχνηδὲς artificios⁹, quo vo
 cabulo etiā Cicero in Bruto vsus ē.
 His. Præceptionibus.
 Per funes ingrediētū. Funābulorū
 Stratum. Factum, paratum.
 Torretib⁹. Impetuosus fluminib⁹.
 Cōpendio. Commoditate.
 Opus. Rhetoricā.
 Tradita. Apud rhetores.
 CAPVT. XV. Fo. XVII.
 Sed non oīa. Non possumus oīa
 statim facere.
 Ne illos. Græcos oīa sequuntur.
 Nostra. Latina, Romana, vt est di
 cator, consul.
 Hęc interpretatio. Oratoria oratrix.
 Essētia. Qua videlicet reddidit du
 oīa græcā, cuius interpretatiōis mē
 tionē & Fabius faciet libro tertio,
 vbi decē summa ḡna rerum ab Ari
 storele tradita tractat. Porro Boe
 thius Seuerinus fugiens duritiā
 Plautinā interpretatiōis, substantiā
 dicerere maluit, qd̄ hodie Philoso
 phorū scholæ potissimū sequitur,
 etiāsi Capnion libro de verbo miri
 fico tertio eius hanc interpretatiōē
 vt impropriā reicit & refutat. Pro
 pria ē trāslatio rhetorices i oratoriā
 Sic. Eadem ratione vocis.
 Talis est. Tam generaliter signi
 ficat oēs benedicendū partes.
 Intellectum. Acceptionem.
 Appositum. Nomen adiectiuum
 epitheton.
 Piratica. Qua vtunt̄ piratē. i. præ
 dones maris: ab eo. s. qui hanc latro
 cinandū artē inuenit Piratē dicti.
 Rei substantiam, Rem que signifi

carur nomine substantiā.
 Rhetoricā. Vt scilicet possimus
 commodē vertere, quemadmodum
 grammaticen in literaturam.
 Indecora. Inepta, dura.
 Cum M. Tull⁹. Intelligit hoc lo
 co Fabius libros Ciceronis de inuē
 tione, quos dubio procul ipse autor
 Rhetoricorum iscripsit, aut De ar
 te rhetorica, quemadmodū in emē
 datioribus codicibus & hodie legi
 tur. Ridiculum autem est, quod qd̄
 dam ex hoc loco conati sunt astrue
 re, libros Rhetoricorum ad Herēnū
 scriptos, Ciceronis esse, cum multis
 argumentis constet, etiam ex præfa
 tione operis sumptis, alteri⁹ medio
 cris cuiuspiam fuisse.
 Cauillationis. Falsę rephensionis,
 Disciplinam. In rationem quan
 dam discipline p̄scribi.
 Summa. Summum officium.
 Sequentia. De artifice & opere.
 CAPVT. XVI. Fo. XVII.
 Valitate. Id est, Bona ne sit,
 an mala, ars ne, an exercita
 tio.
 Verborum. Scilicet quibus defini
 niatur.
 Dici. Putant, vt est Gorgias apd
 Platonem.
 Volunt. Vt est M. Cicero, & So
 crates apud Platonem.
 Laude. Ab honestate.
 Vsum. Exercitium.
 Scientia. Quæ semp est certissima
 Virtute. Quæ semp est honesta.
 Artem. Præceptis conclusam.
 Apposite. Accommodate.
 Frequentissimus finis. Definitio
 ferme ab omnibus posita.
 τῆς δὲ ἀναμῆς. A δὲ ἀναμῆς possum.
 Opinio. Ratio hæc definiendi.
 Isocrate. Cuius dom⁹ officina di
 cendi in vniuersa Græcia dicebat.
 πῶς δὲ. Persuasionis: πῶς δὲ apud
 Græcos persuasio dicitur.
 δὲ μὲν γὰρ. Artificem, opificem.
 Declaratione. Expositione hui⁹
 Græcæ definitionis.
 M. Cethegum. Antiquissimū apd
 Romanos Oratorem, vt Gel. lib. ii.
 Cicero in Bruto, & Cato maior au

Actū. i. actio
 nē

tores sunt. In libro. Nā inscript⁹
 est Gorgias, siue de rhetorica.
 Id fere. Quod, s. Isocrates dixit,
 Illius. Gorgiē. Sic autē apud Plato
 nē Gorgias loq̄. Opus rhetorices ē
 persuadere posse dictione, & in fo
 ro iudices, & senatu consultores, &
 concione auditores, & in alio coetu
 quisquis fuerit ciuilis. Quibus So
 crates sic responder: Nunc mihi, in
 quit, videris proxime cuiusmodi ars
 sit rhetorice declarasse: Nam quan
 tum ipse intelligo persuasionis opifi
 cem eam dicis.
 Suadē. De persuasionis.
 Medullam. Florē, in his versibus.
 Dicitus ollis popularibus olim.
 Qui cū videbant hoīes, atq; auzū
 agitabant.
 Flos delibutus populis, & Suadē
 medulla.
 Hos enim versus Ennianos de M.
 Cethego citat Cicero in Bruto, &
 Gellius lib. xii. cap. ii.
 Pluribus locis scripsit. Porro de
 clarationis huius vberiorē rationē
 tractauit Angelus Politian⁹ doctis
 sime capite quodā Miscellaneorum.
 Rhetoricis. De inuētionē: Nā in
 præfatione voluminum De oratore
 puero sibi eos libros rudes & impo
 litos excidisse ingenue fatec. Verū
 in his ipsis libris verba Cicerōis de
 rhetorice sic se habent: Officiū eius
 facultatis videtur, dicere apposite
 ad persuadendum: finis persuadere
 dictione.
 Autoritas. De quo Cicero in li
 bro De oratore.
 Dicitur. s. nobis psuasione in afo.
 Cicatrices. Vestigia vulnerum.
 Populi. Aspectantis.
 Elapsum. Aufugisse.
 Phrynen. Scortum nobile.
 Hyperidis. Discipuli Isocratis no
 bilissimi oratoris, cuius Cicero in
 Bruto meminit.
 Periculo. Imminentis dānationis.
 Finis. Definitio.
 Idem. Qd̄, s. esset vis psuadendi.
 Dicendo. Dictione.
 Coactus. Disputationis tenore &
 progressu.

Theodectes. Discipulus Isocratis
 rhetor nobilis, de quo plura Gelli
 us, & q̄ quocq; certauit ad Mausoleū
 Est creditum. Traditur.
 Interim. Partim.
 Corruptores. s. boni, vel vitiato
 res, stupratores.
 Absunt. Vt meretrix, adulator,
 corruptor.
 Apollodorus. Bizatius scriptor
 artis rhetoricæ.
 Oratorem. Oratoris artem
 Fortunæ. Euentui incerto.
 Dicit. Libro. i. ad Theodecten.
 Inueniendū. Perspicit.
 Persuasibilia. Quæ morē persuas
 dere possunt.
 Supra diximus. Quod videlicet
 aliis conuenit q̄ Oratoribus.
 Quæ. Inuētio rerū psuasibiliū.
 Hermogene. Quem pene Marcus
 Tul. Cicero exp̄ssit i lib. de inuētiōe
 Addita his. Supra dictis
 Circa res omnes. Quorū opinio
 nem Crassus apud Ciceronem in
 lib. De oratore imitatur.
 Ciuiles. Vt est apud Platonem
 Gorgias.
 Subiecisse. Subiecta esse.
 Persuasibile. Ad psuasione aptū.
 Idē. Rhetoricen versari circa res
 omnes.
 Non orator vt adulator. Infinitū
 est nomē, vt nō hō apd Dialecticos
 Pulcherrimā. Rhetorē, Oratorē.
 Persuadēdi. Idem faciendi.
 Docendi. Scientiā faciendi.
 Solitit⁹. Curiosi⁹. Vidēdi. pspiciedī
 Cōrumeliosus. Quæ cadūt in de
 liberatiū & iudiciale ḡna causarū.
 Demū. Solū. Excludi. Omitti.
 Certe. Sine cōtrouersia dictū sit.
 Laudatiū totā. Totū demonstrā
 tiuum genus causarum.
 Cautius definiuit. Rhetoricen.
 Hoc. Definitionem eius
 Iudicatrix. Collatrix.
 Secundum. Iuxta.
 Itēq;. s. cautius definiuit
 Quibus. Definitionibus
 Ille. Finis.
 Videndi. Pspiciedī, iudicandī.
 Sibi. Rhetoricæ.

Persuasione. Assensu.
 Habitu. Gestu.
 Mille alia. Dicta sūt de rhetorica
 Eisdē. Superiori definitionū verbis
 Materia. Subiectio.
 Scientiam. Certis demonstrationi
 bus constantem.
 Artē. Coacervationē p̄ceptionū
 & regularum quarundam.
 Vsum. Expiētiā, practicā.
 τῆς δὲ. Quasi attritio, cōtritio &c.
 Athenē. Nobilis scriptor Græc⁹,
 cuius opa adhuc extāt, ad cui⁹ imi
 tationē Gel. & Macrobi⁹ scripserūt,
 sed is longe felicius: Non multū ab
 hoc sine Athenæi abest T. Castri
 cii sententia, q̄ apud Gellū Noct.
 Att. lib. i. cap. vi. de Rhetore sic ver
 ba facit: Aliter, inquit, censor loq̄ de
 bet, aliter Rhetori cōcessum est sen
 tētiis vt falsis, audacib⁹, subdolis, ca
 priosis, si modo verisimiles sint, &
 possint ad mouēdos animos hoīm
 qualicūq; actu irrepere: p̄pterea tur
 pe esse ait Rhetori, si qd̄ in mala cā
 destitutū, atq; ipugnatū relinquat,
 sed hunc vna cum aliis satis refutat
 F. b. noster.
 Hoc totum. Volumen Platonis.
 Volumina. Vt Phēdrū, atq; de le
 gibus, in quibus etiam de arte rhe
 torica differit.
 Euoluunt. Perlegunt.
 Peritiā. Expiētiā, ἐμπειρία, Græ
 ce dicitur.
 Alio loco. In eodē paulo post libro
 In hoc libro, Cuiusmodi est liber,
 de quo Fabi⁹ hic agit, q̄ hodie iux
 ta Trasilli Platonici ordinationē in
 scriptiōis verbū aliq̄ est, etiā si a Fa
 biano titulo nō admodū diuersum:
 nā ἀναγνώστῳ p̄scribit. i. euerfius
 nimirū qd̄ in eo libro falsa Rhetorē
 sententia inuitabilibus argumētis
 euertatur, reiciat, refutetur &c.
 Cauillatice iustitiæ. Nam quēad
 modū partī ex Gellio, partī ex Bas
 ili Magni epl̄is ad Libaniū rhetorē
 cōstat: pleriq; erāt eo seculo Rheto
 res, vt Proragoras notat i Gellio
 citatus, q̄ p̄tebant eiusmodi artē,
 quæ causam inferiorem re ipsa, ver
 borum lenociniis redderet supe

riote: & vicissim superiorem verbis adeo deprimeret, vt inferiorē face-
ret: Quatuor partes ciuilitatis ponit Platō in Gorgia, duae corp⁹, reli-
quae animū spectantes, iusticia, sciē-
tia, medicina & exercitatio, q̄ in oī
republica bñ morata esse debent, au-
tore eodem.
Simulachrum. Imaginem falsam.
Ciuilitatis. Ciuili facie.
Corporis. s. pbe curandi
Medicinā. Rationem medendi.
Duas. Partes ciuilitatis.
Animo. Curando assignat Plato.
Mangonū. Artificiū: sunt autē mā-
gonēs q̄ emebāt, & reuēdebāt tā ho-
mines, q̄ equos.
Fuco. Factitio colore.
ἐλεγε ἀκροῖς. Redargutorios, respō-
siuos.
Vocant. Platonici.
Præcipiendū. i. docēdū fuit.
Cōpositi. Dialogi Platonici.
δογματικῶν. Doctrinales, decretorii,
ἀδικεῖν δὲ ὅτι in futuro, qd̄ videre
opinariq̄ significat. Inde δὲ ὄγμω, de-
cretum, doctrina.
Exercebatur. In vsu erat.
Talem. Quartā partē adulationis.
τῶν τοῦ. Hoc modo, ad hunc modū
quo vos administratis.
Honestam. Virtute p̄ditam.
Disputatio. Socratis.
ἀναγκαῖον. Necessariū rhetoricum ho-
minē iustū esse, iustū autē. s. homē,
neceffe est velle iusta facere.
Ad quod. Dīctum Socraticum.
Ille. Gorgias.
Polus. Gorgiae discipulus.
Calore. Temeritate.
Inconsiderator. Audacior.
Illa. Supradicta.
Simulachro. Particulē ciuitatis.
Tū. Postea Polo fatigato excipit
sermonem.
Producit. Vi argumētatiōis ad-
ducitur.
τὸ μὲν οὖν. Debentem recte Rhe-
toricū fore iustum, ergo oportet eē
scientem iustorum.
Appareat. Manifestum sit.
Phaedro. In Dialogo quē scripsit
de pulchritudine honestatis, nimis

ῥῆσι μὲν δὲ p̄ se pulchrū significat.
Aliter. Si nō putasset aq̄ rhetori-
cam bonam.
Scripsisset. Plato.
Quae. Scilicet illa scribere.
Inuectus. Disputatione sua.
Nā & Socrates. Accusauit Miles-
tus Socratē ap̄ iudices, qd̄ iura
violaret. p̄ hoc qd̄ deos ex instituto
maiorū in ciuitate susceptos, nō exi-
stimaret, sed aliq̄ nouū quoddā dæ-
monū introduceret, quē admodum
Plato indicat, & cū illi poena mors
decerneret: ofonē, quā ei Lyfias scri-
pserat, laudauit qd̄, q̄ bōa & p̄cla-
ra esset, verū sibi eā nō cōuēire. Per-
cōtātī iḡr̄ Lyfias, cur si bona esset ei
nō cōueniret: respōdit: Et indumē-
ta speciosa esse possent, neq̄ tñ mihi
cōuēire: Porro quē admodū pleriq̄
locis testat̄ Plato, erat omnino hęc
popularibus magis argumentis in-
structa, q̄ veris, & philosopho di-
gnis.
Lyfias. Orator suauissimus, secun-
dum post Platonem obrinēs locū.
Litigatoribus. Litigantibus apud
iudices.
Ita. Hac ratione.
Fraus. Dolus.
Iure. Lege.
Quo pacto. Socrates & Lyfias
aliis oratiōes cōscripsere, vide Mar-
cum Tul. Cice. in Bruto.
Ideo. Scilicet factum esse
Superioribus. Infamariibus officia
rhetorum.
Petit. Venatur.
Simile veri. Credibile.
Cōsciētia. De iusta. s. causa.
Instrumenta. Præcepta artis rhe-
toricæ.
Nequitia. Orator, victoriā tantū
petentiū, & nō conscientiam.
Viderint. Perquirant.
Opinionis. s. prauę.
Ciuilitatem. Scientiā rerū ciuiliū
Cicero. Primo rhetoricorū, cui⁹
hec sunt verba: Quare haud orato-
riā facultatē in eo ḡnē ponemus, vt
eā ciuiliū scientiē partē esse dicam⁹.
Philosophię. Partē. s. esse dixerūt.
Substantiē. Essentiē. Virtutes. Or-

natus, elegātiās. Mores. Rectos.
Chryssippi. Sophistæ.
Ductus. Tractus.
Cleāthe. Philosopho Stoico, quē
præceptorē Chryssippus habuit.
Plures. Finitiones.
Questiōes. Quę tractat̄ in Rhetor.
Oporteat. Deceat, rectum sit.
Alligat. Astringit.
Exitum. Dubiū fortunę euentū.
Illi. Scriptores.
Coercent. s. Rhetoricam.
Anguste. In angustias.
Persequi. s. scripto.
Ad qd̄. Ad quē finē, finitionem.
CAPVT. XVII. Fo. XVIII.
Oratiō virib⁹. Sic exercēdi ἴγε-
nū ḡra. Picus Mirādula iusto
pene volumine barbariē defendens,
eloquētiā insectat̄, idq̄ potissimū ef-
ficat̄ eloq̄ntiā virib⁹: vnde huic po-
tissimum ab Hermalao Barbaro, &
abunde responsum est Apologia.
Quidam. Maligno iudicio prædi-
ti Rhetores.
Indignissimum. Absurdissimum
Orationis. Eloquentiæ.
Fraude. Dolo.
Profalsis. In defensionem causas
falsas habentibus.
Comici veteres. Græci, quorum
est princeps Aristophanes, qui a q̄-
busdam Socratis accusatoribus in-
genti pecunia persuasus, in calum-
niam Socratis torā scripsit comœ-
diam, cui titulus, Nebulę, in qua So-
crates nubes, atq̄ id genus alia de-
os facit, & profitetur.
Meliorē facere q̄ possit. Quā p̄-
fessionē & Protagoræ tribuit Aul⁹
Gellius lib. v. ca. iiii. sicut & Laerti⁹.
Græcorū. Vt Periclis, q̄ eloq̄ntiæ
virib⁹ fret⁹, tyrānidē in Atheniēses,
alioqui liberos exercuerit, & de Ro-
manis Graccis duobus.
Gracci. Sic Cicero in persona
Quinti Sciuolæ ad Crassum loqui-
tur libro. i. de Oratore: Sempronij,
inquit, Graccus, homo prudens &
grauis, haudquaquam eloquens,
& sæpe alias, & Censor salutis Rei-
pub. fuit: At ei⁹ filij Tiberij & Cai⁹
oib⁹ vel naturę, vel doctrinę p̄fidis

ad dicendum parati, cum ciuitatem
patrio consilio, vel auitis armis flo-
rentissimā accepissent, ista p̄clara vt
tu ais ciuitatū gubernatrice eloquē-
tia republicā dissipauerūt, vñ alibi
Cicero optat eadē fuisse in admini-
strāda republica mentē ipsorū, quā
ta fuit vis in vtroq̄ dicēdi.
C. Flaminius. Flamini⁹ cōsul, hō
temerari⁹, cōtra auspiciā p̄fectus, si-
gnis militarib⁹, q̄ tolli nō poterant
effossis, & ab equo quē cōscēderat,
in caput deuolut⁹, insidiis ab Hāni-
bale circūuētus, & seipsum & pul-
cherrimū p̄didit exercitū, ap̄ Thra-
simenū lacū, autor est Liui. xxii. lib.
Similia. Meliorē causam peiorem
facere, & ediuerso.
His. Iam dictis argumentis.
Adiiciunt. Aduersarij.
Status. Conditionis.
Eoq̄. Propterea adiiciunt.
Expulsam. Legibus Lycurgi eorū
principis, velut testat̄ Xenophon i
lib. quē scripsit de republica Lacedę
moniorū. Vbi. In quibus Athenis
Affectus. Iudicē ad misericordiā,
iram, inuidiā, atq̄ id genus alia con-
citate, qd̄, vt scribit Aristoteles Rhe-
toricorū lib. i. in iudice affectus mo-
uere ad causam nō prinēt, & multo
minus ad actorē, cuius officij saltē
sit, fidē facere, aliqd̄ factū eē, vel nō
factū: futurū, aut nō futurū: sed re⁹
ipse misericordia ne dignior, an sup-
plicio sit, id totū arbitrio iudicis re-
linquēdū statuit: Quare laudat̄ ve-
hementer eas resp. in qb⁹ legib⁹ ca-
uet̄ iudicem affectib⁹ puertere, tra-
ctatq̄ hęc q̄stionē doctissime pru-
dētissimeq̄: vñ plerq̄ excerptit in
lectiones suas Ludouic⁹ Cælius, li-
bro tertio, capi. xiii.
Quę quidē. Id est, quæ ratio.
Si procedit. Quod videlicet abu-
sentium vitio damnandę sint artes.
Dux. Scilicet fuit Grachi Tribu-
ni plebis, qui cū plebē legibus agrar-
iis contra senatores commouisset,
a senatu interfectus est. Porro sedi-
tiosum Saturnini tribunatum coer-
cuit. C. Rabirius autoribus patrib⁹,
velut testatur Suetonius in Cæsare

& M. Cicero in Bruto.
Glaucia magistratus. Post natos
homines improbissimus extitit. C.
Seruilius Glaucia: is prætor eodem
die, quo Saturninus Tribunus ple-
bis, publice est interfectus, cū plebē
contra patres armaret.
Valerudinis. Aduersa.
Procumbunt. Procidunt.
Excudatur. Fabricetur.
Militi. Pugnatur.
Deformem. Pudendam
Diremissit. Rescussisset
Pyrrhi pacem. Pyrrhus rex Epi-
rotarū, rei militaris expertissim⁹, cū
traiecto exercitu in Italian magnis
cladib⁹ Romanos iam affectisset, ini-
quis & duris conditionibus Roma-
nis pacem proposuit, quam illi cū
parū abfuisset quin accepissent Ap-
pius Cæcus tum lecto grauius de-
cumbens, sese in Curiam deportari
iussit, ac ibi dicendi viribus pactam
Pyrrhi pacē dissuasit atq̄ diremit.
Solem, lunamq̄. Subindicat hoc
loco Fabius noster quorundam Pla-
tonicorū sententiā, q̄ etiā aialia qdā
statuebāt imortalia, vt solē & lunā,
& reliquas stellas. Verū hanc sentē-
tiā, quanquā forsā parū intellectā,
Aristoteles pariter & theologi refu-
tant, decernētēs oīa aialia esse mor-
talia, nec stellis, aut mundo etiā ipsi
aliquid aīæ inesse. Sed hęc altioris
sunt disputationis.
Aspernamur. Hac ratione.
Contra agrarias. Leges agrariæ
erant, quibus decernebatur agros
ex hoste captos populo viritim per
triūuiros distribui debere: Ite leges
subinde a Tribunis plebis promul-
gabant: sed M. Cicero in contrariū
tāta grauitate orare solebat, vt etiā
eis ipsi actionibus populi fauorem
emeritus fuerit.
Popularis. Grata populo.
Catilina. Cōiuratis cōtra repub.
Toga. Orando in foro.
Supplicationes. Gratiarū actiōes
diuis faciendas.
Honor. Supplicationum faciēda-
rum pro aliquo.
Oratoribus dignitas. Nam post I-

peratoriam dignitatem, vt indicat
Cicero in Bruto, orator summā di-
gnitatem obtinebat. Vnde Cicero
ibidem de Seruio Sulpitio Iurifcon-
sultorum optimo, detrectante officij
um oratoris, sic scribit: Maluit enī
in secunda arte, hoc est iuris ciuili-
prudentia, esse primus, q̄ in prima,
hoc est, oratoria facultate secūsus,
Aliter. Non alia arte.
Populus. Cœtus.
Commota. Persuasā.
Astringerent. Obnoxios facerēt.
Claritas. Fulgor: hoc idem de va-
rietate diuina Lactantius libro pri-
mo Inst. & Augustinus libro quart-
to de doctrina Christiana.
Quaruntur. In dubio sunt.
Summam. Finem.
Persuadendi. Qualicunq̄ opere
intelligendi.
Obiuro. In p̄optu, in p̄cinctu.
Rationem. Principalem.
Fulgurare. Oratione: Sic enim
Aristophanes Comicus de Pericle
dicit: Fulgurabat, ac tonabat, & di-
cendo vniuersam cōmouit Græcia-
am: Cuius rei mentionem facit eru-
dite Plinius iunior Epistolarum li-
bro primo, ferme in fine.
Socios. Cōmunes possessores.
Quod. Promere posse loquendo,
quod in animo habeas.
Quandam. Etiam non p̄fectam.
Moliri. Extruere, conari
Texere. Continuare.
Fœtus. Pullos.
Excludere. Incubando.
Quātulū adiuuat. Parū admodū
Cultu. Exornatione.
Parte. Negociorum.
Amicos. Ab icursu aduersarioꝝ.
Intellectu. Opinione oīm hoīm.
Pericli. Principi Atheniensium.
CAPVT. XVIII. Fo. XVIII.
Inis. s. disputationis.
Expatriari. Ab instituto digre-
di.
Voluptati. Ingenio meo.
Quod. Rhetoricen esse artem.
Dicat. Primo libro rhetoricorū.
Studiis. Affectibus propriis,
Stoici. Vt Chryssippus.

Peripatetici. Vt Aristoteles, & Democritus, & Phalereus.
 Tractanda. Disputatio excutienda
 Exercere. Periclitari.
 Polycratem. Rhetorem.
 Busirim. Tyrannum Aegypti, qui homines ad aram mactare consueverat.
 Clytemnestra. Adultera, uxorem Agamemnonis, qui in mariti necem cum Aegyptio conspirauerat, quam & percussit, ut testatur Homerus cum alibi, tum Odyssi, lib. primo.
 Socrate. Integerrima ac laudatissima vita virum.
 Naturalis. A natura insitam.
 Quod Rhetoricum esse observatione Antoni? Vt seruatur proferendo decoro.
 Dissimulatio. Negavit se artem didicisse.
 Opinione. Quod non sit ars rhetorica dependens. Precibus mala auertere conentur.
 Cauillationes. Falsas reprehensiones.
 Fiat. Oriatur.
 Semp. Omnia seculorum memoria.
 Thyriam & Coraca. Primos praecipuos artis bene dicendi.
 Orationem. Artificiofam.
 Huius rei. Eloquentiam.
 Laboramus. Sollicite perquirimus.
 Praecipuos Phoenicem. Adhibendum Achilli illustrando.
 Oratores. Vt Nestorem Pyliorum principem, cui mediū, & repositum genus dicendi attribuit Homerus, si statuer iudicio Ciceronis, & Fabii in. x.
 In tribus ducibus. Menelao, cui tenue attribuit filii orationis: & Ulyssi, cuius oratione hybernis niuibus, copia. s. facit simile Poeta, Iliados, iiii. etiam in primo ex Nestoris ore meliore dulcius fuit oratio.
 Iuuenes. Gracos: quod i. xiiii. Iliad. Homerus habet, ubi in funere Periclis statuit eloquentiam primū iuuenibus.
 Achillis. Apud Homerum lib. xvi. Consummauerit. Perfecerit.
 Initia. Omnia artium semina, quae natura indita esse probat fufius Plato multis rationibus in Menone.
 Salubrius. Rerum naturalium.
 Contrarium. Insalubrium.
 Experimentis. Id est, visu, unde Plinius

Sunt eius generis medici, qui ab experimentis, quibus tota ars tribuebantur, nominantur, id est, experimentorum praefectores.
 Deliguit. Id est, Ligatura demulfit, curauit.
 Febris. A febre prisca voce, id est, feruere.
 Rationem. Quare. s. faceret
 Fabrica. Architectura.
 Modo. Arte.
 Loquitur. Quomodo cum, tum incultis illis seculis.
 Fatentur. Fateri possint.
 Quo. Responso.
 Illud. Argumentum.
 Didicerit. Scilicet dicere.
 Ad cuius rei. Argumenti.
 Demadem. Oratorem nobilem apud Athenienses, cuius pater nauta fuerat, a quo ipse Demades non scholis Rhetorum, sed remis est adhibitus, autor Suidas.
 Hypocriten. Actorem fabularum, siquidem Graecis ὑποκρινομαι significat simulo, & eam personam represento, a qua ipse sum alienus: nam actores ipsi fabularum aliquoties Iro pauperiores, representant personam Agamemnonis, aut regis, quo factum est, ut quoquo modo aliud praeferebant, quae de benis, hypocrite dicantur.
 Falso. Non vere.
 Hos Demadem & Aeschinem.
 Pater eius. Lysanias nomine, ut Suidas testatur.
 Genus. Exercitationem.
 Potissimum. Dicendi genus est, quod non admodum ad superiora respondere videatur, quod, ut ait Marcus Ciceron: Vt usus & exercitatio omnium magistrorum praecipua superat.
 Argumenta. Contra Rhetoricen, quae aliud in se nihil habet, nisi subtilitatem & argutiam quadam cauillationem.
 Aristoteles. Reliquit enim librum singulari de arte rhetorica, quae amici cuiusdam nomine, Laetio autore, inscripsit Gryllum.
 Et. Rhetoricę.
 Ciuilitatis. Ciuilibus scientiis, nimirum eam partem politicas, quae affectus & hominum mores tractare &

formare pollicetur intelligit.
 Multa. Argumenta.
 Critolaus. Philosophus, Peripateticus cuius laetius meminit.
 Agnon. Scriptor, cuius Suidas meminit.
 Fidem. Ipse se indignum fide, & supectum reddidit.
 Epicuro. Contra Rhetoricam scribere
 Hi. Rhodius, Epicurus, Agnon.
 Locis. Sedibus dialecticis argumentorum.
 In infinitum. Ne non sit finis huius disputationis.
 Ex materia. Subiecta.
 Aiunt. Aduersarii nostri.
 Que. Opinio.
 Veris. Quae tantum facere debent quantum vera.
 Sibi ipsi. Scilicet verum quod falsum est
 Falsis. Verorum causa.
 Inclusus. Circumseptus inter oppidum Casilinum & Caliculum montem, ut narrat historiam Liuius libro. iiii. tertie Decad.
 Sarmenis. Romanis.
 Montes. In Caliculo, supra quem praesidium Romanorum erat, & hoc stratagemate Hannibal cepit.
 Habuit. Quod. s. mulier esset.
 Falsam. Fallitur.
 Offudisse. Imposuisse, & falsum pro vero obtulisse.
 In causa Cluentii. Aulus Cluentius veneficii reus fuit.
 Recessisse. Caua esse.
 A iuribus. Accusatores rhetoricę artis
 Finem. Bene dicere est rhetoricę artis
 Euentum. In alea fortunę.
 Notum. Prouerbiū, Erasmus in Pro uerbis & hoc iter adagia recenset, putatque Hemistichium esse ex veteri quopiā poeta, sed ignoto, est certe mensura dimidiati Heroici: dum clausum rectum teneat, non officio meo fungar.
 Petit. Spectat potissimum.
 Vim. Immodicam poenam.
 Summam. Finem.
 Rationem. Iuxta praescripta artis.
 Excider. Abierit.
 Actu. Diligenti actione.
 Effectum. Persuasionis.
 Illud. Argumentum.

Artes. Expertos.
 Finem. Scilicet suum.
 Nescire. Quando. s. consecuta fusi finem sit.
 Quorum. Scilicet falsum dicere, & affectus mouere.
 Ratione. Id est, cum salutare est illis apud quos sit, sic Orator causam pietatis agens, in auditoribus mouerit affectus. s. odium peccatorum, & amorem virtutis, profecto in omni laude dignus, nedum non turpis erit.
 Concessum. A Platone in libro de mendacio.
 Aliquid. Cum salutare est his, quorum gratia medicum dicimus, sic enim sentit Plato, & hanc opinionem etiam Origenes in homiliis editis in epistola Pauli ad Galatas sequitur: Et Hieronymus hac parte Origenem sectatus, etiam in Petro & Paulo medicum, hoc est, simulationem & dissimulationem interpretatur eo loco Pauli, ubi legalium ciborum gratia ipse Paulus sese restitisse in facie Petro dicit. Quam Augustinus ex huius questionis occasione contentione pene cum Hieronymo suscepit, etiam in ipatissimi Hieronymi clauo percussus, postea destitit, velut indicat epistola super hac re ab utroque scripta.
 Aequitatem. Sententiam praefere.
 Imperiti. Iudices causarum.
 In hoc. Propter hoc.
 Fallendi. Salubri mendacio.
 Mihi. Oraturo.
 Concilium. Coetus senatorum.
 Inuidia. Apud iudices.
 Praesumpta. Vel bona de malo, vel mala de bono
 Eloquentię. Arri ipsi.
 Mobiles. Instabiles praesunt, siue falsa siue vera.
 Ex eo. Loco scilicet.
 Haec. Scilicet dicunt.
 Dicenda. In oratione.
 Per hoc. Non erit rhetorica.
 Vtraque. Haec argumenta.
 Propositis. Argumentis.
 Illa. Rhetorica.
 Componunt. Contendunt, committunt.
 Ars. Digladiandi, s. armorum erit scientia.

Componitur. Committitur.
 Naualibus. Naumachiis.
 Impatoria. Erit ars: nam duobus apud iudicem contendentibus oratione, cum alter persuadet, opus & finem fusi consequitur, etiam amicus aduersarius ad hunc finem non peringat: non ergo est sibi contraria, cum per eam alter persuadeat, alter non, nam hic defectus non est artis ipsius, sed eius quod non plene didicisset, aut arte abute res, quatenus ab utroque credibile saltem quam contraria Philosophis autoribus quae sunt eodem genere posita, maxime distant: ut sub colore albi & nigri contraria sunt, quam maxime distat, & eque liter sub genere collocantur: flauum autem & album non sunt contraria, quod non maxime distent.
 Frequenter. Defendenda sit.
 Sciant. Certissime teneant per causas.
 Opinione. Quae iam falsa, iam vera est, & iudices nesciant an sint certa.
 Nihil. Pertinet.
 Ignem. Vt Heraclitus.
 Aquam. Vt Thales.
 Quatuor elementa. Vt Empedocles.
 Nec sciunt. An sint vera quae dicuntur
 Insecabilia. Atomos, ut Democritus & Anaxagoras.
 Res. Naturales.
 Distantia. Interualla, ut Astrologi
 Terra. Vt Cosmographi.
 Probationum. Argumentorum.
 Sed. Obiectio.
 Verisimilia. Quam eiusdem facultatis est fere quae sunt vera, & quae verisimilia autore Aristotele. ii. Ethicorum.
 Cleanthes. Philosophus Stoicus, locus a definitione.
 Nihil non. Omnia.
 Inspectione. Contemplatione.
 Ab ea. Dialectica, ut testatur Aristoteles in libris Rhetoricorum, ubi utriusque eandem materiam assignat, ne per res omnes, & nihil determinatum, imo addit quod Rhetorice cum Dialectica conuertat, & recurat, quod & Zeno indicauit cum dixit: Dialecticam & Rhetoricam utriusque esse manum, sed Rhetoricam velut extensam, Dialecticam autem velut clausam, ut citat Cicero in Bruto
 CAPVT. XIX. Fo. XIX.

Estimatio. Iudicio.
 Astrologia. Ratio tractans motus & interualla siderum.
 Actum. Corporis.
 Intellectu. Intelligentia.
 Rei. Syderum caeli, quae artium ratio, deus in contemplatiua, a deo diuino, contemplor.
 Agendo. Consistunt.
 Hoc. Agendo.
 Actiua. effectiua, a actio, ago.
 Effectu. Consistunt elaboratione Operis. Scilicet sui.
 Quod. Opus. Finem. Artis.
 Poeticen. Factinam.
 Qualis. Cuiusmodi, cuius generis
 Hoc. Opus.
 Ita. Quod. factiua sit scientia
 Ceteris. Effectiuis ac factiuis.
 Res. Rhetorica.
 Impeditus. Orando.
 Medicus. Definit esse.
 Secretis. Domesticis, priuatis, quae ad solem non feruntur.
 Pura. Syncera propter conscientiam Actiue. Vite effectiua.
 Opus. Describendum historiarum
 Ex tribus. Contemplatiua, actiua, effectiua.
 Vt. Vtilitas.
 Hoc. Administratiua.
 Rei. Artis actiua.
 CAPVT. XX. Fo. XX.
 Vari. Dubitari vulgo.
 Conferat. Momentum adferat.
 Quod. Scilicet disputare, ingretere.
 Vt. Et naturae felicitate, & doctrinae cura.
 Referre. Interesse.
 Hoc loco. Quo modo interpretamur hanc questionem.
 Vtlibet. Vel naturae, vel doctrinae praecipione.
 Altera. Si consideres naturam
 Per se. Sine doctrina.
 Valebit. Efficiet.
 Doctrina. Praecipione.
 Natura. Felicitas.
 Ex pari. Aequaliter, id est, si simul asistentur per se priuata cultore.
 Praxiteles. Nobilis statuarius, cuius meminit Plinius. lib. xxxiii. c. viii.

Rude. Inelaboratum.
Partū marmor. Aduectū ex Paro
insula, de quo marmore vide Plinī
um lib. xxxvi.

Idem. Marmor.
Expoliffet. Exculpiffet.
Plus. Scilicet ingenii.
Natura. Hominis.
Fingitur. Excolitur.
Materia. Subiecta.
Precium. Estimatio.
Summa. Insculpra materie.

CAPVT. XXI. Fo. XX.

Meditis. Quibus quispiā abuti
potest: Sola enī virtute ipsa
abuti nō possumus, aliis oībus reb⁹
secus: Aristoteles libro tertio politi
corū, & primo rhetoricorum.

Secus. Inutiles.

Virtus. Qua nemo abuti potest.

Compluribus. Vt Phalereo Des
metrio.

Illud. Genus facultatis.

Ratione. Certo modo artis.

Sine literis. Sine ceteris artib⁹ li
beralibus, citra quas nō constat ars
dicendi.

Fames. Paupertas rerum.

κακοτεχνίω. Malam artem.

Multos. Id quod Cicero in Graecis
vsuuenisse demonstrat, quorum
eloquentia in id fuerat comparata,
vt rempub. maiorū consiliis, magis
felicitibus q̄ eruditis stabilitā, euerterent.
Adde etiā qd̄ flagitiosissimus
quisq; olim eo bono magis magisq;
polluit, vt testantur historia Rom.

In acum. Foramen acus.

Sine frustratione. Iactu nō fallēte.

His ergo. Inutile operam anxie
in res non ita magni momenti collo
cantibus.

Dissimillimas veritati. Cum lon
ge secus ex rhetorū praeceptis age
re conueniat: quibus enim modis as
sequemur, vt veras causas, atq; ob
id serias cum dignitate tractemus,
nisi antea circa declamationes velu
ti tyrocinia exercuerimus?

Instituere conamur. Ab ipsis in
cunabulis.

Bono viro conuenit. Inter dicaci
tatem, & eam quam Sallustius loq̄n

tiam, & eloquentiā Fabius vel maxi
me interesse existimat, q; prior illa
in Catilinas, aut si qui sunt magis
pestilentes, cadat: Altera vero, q̄ vir
tutis noīe cēset, nō nisi in bonū vi
rum. Philosophi. Quibus peculia
re est res introspicere, & verbis de
iis nō q̄bulberet, sed ex pscrip̄to loq;
cum oratori interim liberū sit suis
vti pigmentis, rēq; tanq; digito obi
ter ostendisse.

Consonare sibi. Vix est quod gra
uis viri, qui idem sapiens videri ve
lit, dignitati aequē repugnat, ac dis
torum factorumq; incōstātia, adeo
vt inuenias q̄ expiundorū aiorū cā
non alia censura vtant, q̄ si p̄petuus
sit quidā bene cōsultorū cōsensus:
Nihil iterim prohibet declinare de
via, atq; sententiam palā mutare, si
id rei honestas, antea parum cogni
ta, suadeat.

Quaedam semina. Nā Cicero oīm
virtutū animis humanis inesse se
mina. i. scintillas quādā dixit, q̄ ad
maturam frugem tum demum ve
nient, cum studio, perpetuaq; exer
citatione ex altissimis tenebris pro
ducerentur.

Honestorum & turpiū peritus
Ob id in primo de oratore Cicero
philosophiam moralem adeo neces
sariā censuit oratori, vt cū sine hac
affectus moueri non possint, tū vir
tutum laudes, vitiorūq; vituperiū,
in quod saepe orator, ita poscente ar
gumento, diuertit, nullo modo tra
ctari possit.

CAPVT. XXII. Fo. XX.

Materia rhetorices, Seorsim
quidā verba materiā statuēt
alii rem, atq; in vtrāq; partē est acri
ter satis certatū antiquitus: Nos ve
ro verbo ipsaq; res materiā artis
rhetoricæ noīamus: Hęc M. Tul. Ci
cero de inuētiōe vel rhetoricorū, vel
cōmentariorū in Hermagoram.

Appellatiōe. s. oratoris.

Argumenta psuasibilia. i. res q̄ pos
sunt oratione psuaderi, vel proba
tiones, quæ possunt psuaderi.

Opis. Rhetorici. Fiūt. psuasibilia

Materia. A reb⁹, circa q̄s versant

ciuales q̄stioēs, q̄ in cœtū pplī tractā
tur, & in republica ciuitatis agunt.
Qualitate. i. re ipsa.

Modo. Mēsurā, & numero mino
re, quoniam & priuata quēstioēs ca
dunt in materiā rhetorices

Vitam. Rationem viuendi

Oīm virtutū. Vniuscuiusq; p se.

Earum. Virtutum.

Partibus. Vitę gubernādīs

Fine. Definitionibus.

Parte. s. vitę. Ethice, Morali phia

Negocia. Occupatū i negociis ci

uilib⁹. Quodā loco. Prio de orato

re. Alibi. De oratore.

Non propriam. Nam alię disci
plinę quoq; res tractant.

Eamq; artem. Rhetoricen.

Circurrentem. Ambientē, oēs

alias artes.

Materia. Quā etiā cū aliis artib⁹

cōmunē haberet: Nā si singulę disci
plinę singulas res hnt subiectas, &
rhetorice oīs res subiectas ambit,

certissimum est, qd̄ hanc materiā
cū aliis disciplinis cōmunē habet.

καλκωλευν. Erariam: Intelligit

fabros caldariorum. sartaginū, ahe

norū, cantharorū, vasorū.

Vasa. Sic excussa.

Palestrica. Luctandi arte.

Communis. Medicinæ.

Philosophiæ. Moralis.

Non obstat. Noīstræ sententiæ.

Dicunt. Aduersarij.

Nam cū Philosophū. Cū simpli
citer Philosophiā dicimus, intelligē
da est ea q̄ vel ciuitatum, vel mores
priuatorū, vel domus administran
dæ curā pollicet, qd̄ ea pars oīm ma
xime ad hui⁹ vitę vtilitatē ptineat.

Sic Socrates a Cicero fons philo
sophiæ dicit: nimirū q̄ relicta illa q̄
naturę arcana scrutat, primus oīm
Græcorū morū disciplinā docuerit,
aliq; iam ante apud Iudæos, gentē
omnium antiquissimam, tres philo
sophiæ partes celebratę erant, quem
admodum probat Eusebius de præ
paratione euangelica.

Obstat. Nō est aduersariū noīstræ

sententię. Hoc. Dicto suo.

Versari. Occupari.

Materia. s. cum philosophiā.
Primo. In psatiōe primi libri.

Illi. Philosophi.

Noīstræ. Rhetorica.

Cum sit dialectices. Etiā autore

Aristotele ad Alexandrum.

Concisa. Breui, acuta.

Eadem. Materia.

Perpetua. Soluta, psę orationis.

Illud. Quod sequitur.

Respondere. Huic obiectioni.

Hoc iuenio. In psfatione lib. i. de

oratore.

Magnarū. Quæ in cōtrouersiam

veniunt.

Nō insciū. Aliquo mō conscium.

Causas. Lites q̄ possint cōtingere

Quarāt. Controuersia sit.

Melius. s. dicit faber vel musicus.

Cōfirmatiōe. Cōprobationem.

Hostiū. Oppidi Hostiæ, qd̄ ostiū

& ianuā in morē faciat,

Atqui. Scilicet certe.

Lioues. Nō naturales colores in

corpore ad flauedine tendentes.

Cruditatis. Non cocti cibi.

Veneri. Scilicet dati.

Mensuras. Terminos agrorum.

Qd̄ qdem. s. verum esse.

Psfatione. Inter psfandum.

Polus. Discipulus Gorgiæ, qui

idem dicit.

Hermagoras. Qui sex libros scri
psit de arte rhetorica, & docuit sub

Augusto Cæsare Romę quæstiones

qualiscunq; controuersia.

Instrumenta. Rhetorices.

Opus. Oratio.

Vox. Spiritus longus, & patiētia

laterum, sunt instrumenta oratoris

Cælator. Artis professor.

Hęc. Dubitata.

IN LIB. III. CAP. I. Fo. XXI.

VESITVM.

Questionibus agi
tarum.

Tulerunt, Per
miserunt.

Materiaq; Sub
iectum, quod Græci ὑπόθεσις dicit.

Dicere. Oratorem.

Hinc. Post hac, deinceps.

Vnde. Ex quo initio.

Quibus. Scilicet partibus.
Exequar. Pertractem

Intra quem modum. Intra quod

pscriptum, id est, metam.

Constiterunt. Gradum fixerunt.

In ceteris. Scilicet artibus, vbi

non tractamus nuda pscepta.

In id. Vt iactaremus ingenium.

Materia. Argumentum fœcun
dus.

Hoc ipso. Hac ipsa miscella &

mixtura.

Studiis. Rhetoricis.

Ea. Pscepta.

Ieiuna. Tenuis, minus plena,

Delicatas. Deliciis assuetas, te
neras.

Qua. Causa, ob quam causam, ne

scilicet raderet, aures delicatas: taci
ta est allusio ad versum Persii qui
est:

Auriculas teneras mordaci rade
re vero.

Absynthia tetra &c. Supra mo
dum amara: siquidem vt est autor

Dioscorid. lib. naturalis medicinæ,
iii. tam est acerbum absynthium, vt

apud Græcos * Id est, in immen
sum acerbum cognominetur, discu
tit vētris ac stomachi dolores, qua

potissimum ratione pueris tormina

vētris patiētibus solet misceri: Sed

& Plin⁹ lib. xxvii. cap. vii. hui⁹ her
bę naturam ac medicinas plures ex

Dioscor. ferme ad verba exscripsit:
Hermolaus certe a Græcis poetis

quibusdā ἀπὸ τοῦ dici asserit, tanq̄
dicas impotabile. lib. iii. corollarii.

Et quæ sequuntur. Vt puerorū

ætas improuida ludificetur, labro
rum tenuis interea oportet amarū

absynthii laticem deuorare.

Philosophiæ. Naturalis

Lucretius. Epicureus.

Rationem. Insecutus.

Vtitur. Scilicet lib. iii. de tertū na
tura statim in principio.

Medentes. Medici.

Tetra. Amara.

Aspirant. Attingunt, oblinunt.

Oras. Extremitates, terminos.

Mellis. Suauitatis, iucunditatis.

Absynthii. Amaritudinis, fastidii

Ex eo. Propterea.
Gratiam feat. Ne plus odii ferat;
ne minus placeat

Quosdam. Scriptores.

Contra. Scilicet opinionem no
stram.

Eodem. Ad eundem finem.

Diuersas tamen vias. Rationes ar
tis diuersas, translatione sumpta a
viarum ductoribus.

Illi. Sequentes scilicet discipuli.

Nec mutaueris facile. Quispiam

mutare possit.

Persuasiones. Opiniones

Ad ea. Pscepta.

Mox. Deinde.

Sui. Ex suo ingenio natum, de

promptum.

Recta. Recte inuenta.

Poetę. Vt Homerus, Empedocles

Philosoph⁹ atq; etiam rhetor, quē
philosophiam carmine illustrasse
constat.

Artium. Psceptionum, quanq̄

Aristoteles his priores aliquas scri
bit in libro Redargutionum, qui ta
men hi fuerint, nō exprimit, nisi for
te Empedoclem quispiam intellige
re velit.

Vt traditur. A Suida.

Post eos. Opinor intelligi Phœni
cen illum Homericū, qui apud Poe
tam Achillem docet & rerum acto
rem, & verborum Orotorem esse, in
ix. lliā. tum & Menelaum, cui argu
tum & subtile dicendi genus adscri
bit Homerus: & Nestorem, cui dul
ce & mediocre: tū & Vlysem, cui
fœcūdum & amplum magnificūq;
tribuitur ab eodē Home. lib. lliā. iii.

Gorgias Leontinus. Hic Gorgias

autore Suida prim⁹ psceptis rhe
toricis adiunxit translationes, Alle
gorias, Apostrophos, & id gen⁹ alia
vel sententiarum, vel verborum lu
mina, de quibus Fabius ipse in. viii.
ac. ix. pscribit: Porro huius nomi
ne librū de Rhetorica reliquit Pla
to. De ætate autem eius in idem cō
sentiant, M. Tul. in Catone maiore,
& diuus Hieronymus i epistola ad
Nepotianum de Clericorū officiis,
Thrasymach⁹ Chalcedoni⁹. Per

Cicero de inuētiōe, vel
Rhetoricorū. vel
Cōmentarij in Hermagora

scribendum est, sic enim Stephanus Chalcedonam Bithyniæ urbem de scribit.

Prodicus Chius. Ex insula Chio, discipulus Protagoræ, ob corruptam institutionem Athenis citram habere coactus est, autor Suidas.

Protagoras & Euathlus. De hoc Protagora & Euathlo Gellius copiose agit lib. v. cap. iii. & x. cui loco magna ex Fabio lux inferri potest, contenditur enim istic super merce de pacta, verum quæ fuerit non exprimitur: sed & Apuleius Floridorum lib. ii. florulentius idem tradit.

Is. Gorgias. Multis Rhetoribus. Illorum, Coracis & Thyfiæ. Æmulus, Studiorum amulator, socius.

Abderites Protagoras. Ex Abdera Thraciæ urbe.

Edidit, Euathlus ipse.

Eleus. Ex Elide oppido adiacente Olympiæ Ægyptiæ: primum enim auctore Stephano ab Elis nomen gentile Elidius, postea eliso d Elidos & per contractionem ελιος, sed nos Latini frequenter a diphthongon in e longum vertimus.

Eleates Alcidas. Ex Elea urbe Italia oriundus.

Antiphon. Rhamnusius.

Primus. Scilicet Alcidas discipulus Gorgiæ.

Orationem. Oratoriam.

Creditus. A scilicet Thucydide, qui audisse se scribit.

Pro se. In causa capitis.

Etiam. Scilicet eodem seculo fuerunt floruerunt.

Diximus. In præcedenti libro.

In. Contra.

Theodorus. Eodē seculo floruit.

Ipsi. Scilicet Rhetores floruerunt.

Artifices sermo nis, ingeniosos: siquidem δειδωτος ingeniosum & vafrum significat aliquem, Plato in Phædro & Prothægora.

Locos. Communes.

Disputatiões. Quasdam compositas in singularū virtutum laudes,

& vitiorum vituperatiões, quas iuvenes discipuli apud eos discabant, cuius rei meminit & Aristot. in calice libri redargutionum Sophisticarum, idq; nō sine vituperio.

In Bruto. In libro, quem scripsit ad Brutum de Claris Oratoribus.

Ornatum oratorium. Elegantiā Oratori peculiarem.

Ferri. Circumferri.

Equidem. Ego quidem, quod ad me attinet.

Fama. Quæ scilicet etiam apud comicum Eupolim, tribuit ei suadendi deam, quam Græci θεὸς vocat dicitq; eū ita auditorū animos demulsiſſe, vt etiam dictorum aculeos relinqueret: tū & Aristophanes de hoc ait. Fulgurabat, inquit dicēdo,

tonabat, atq; vniuersam commouit Græciam: Meminit eius quoq; fame Pli. in Epistolis lib. i.

Esse. Scilicet scriptores.

Hæc. Scripta.

His. Rhetoribus iam dictis

Clarissimus, Scilicet omnium.

Eius. Isocratis, nam vt Suidas ait ac Plutarchus, alii Gorgiæ, alii Thyfiæ, alii Hermogenem quendam, alii Prodicum, alii Theramenē tradunt.

Aristoteli. Afferenti Gorgiam.

Hinc. Post Isocratem.

Vie. Rationes descendit.

Præstantissimi discipuli. Vt Theodectes, Theopompus, Hyperides, & quidam alii, quos Cicero in Bruto recenset, & Suidas in collectaneis: Porro quod de Isocratis ætate hic asserit Fabius, & confirmat Mar. Tul. in Catone maiore, tum & Hieronymus consentit: illud ipsum variatur apud Suidam, qui mortuum scribit anno quarto & nonagesimo.

Præcipere. Docere.

Scholis. Dissertationibus, disputatiõibus: Græci proprie scholas vocant non ipsum discendi locum, sed magis disputationes plectiões, atq; id genus alia, quæ res Platonis dialogos legenti statim est obuia.

Tradit. A laertio in vita Arist. Philocteta. Comico, s. Est. Extat.

Dictū est. In superiori lib. qd. s. inter doctos ambigū sit, cuius autoris id sit opus, Aristotelis ne, an Theodectis.

Rhetorice. Nam testat Laertius librum vnicum scriptum ab eo, cui titulus, Oratoria precepta.

Hinc. Diligenter scripserunt de Rhetorica.

Stoicorum. Vt Chrysippus ac Diogenes.

Peripateticorū principes Vt Demetrius Phalereus, cuius liber de interpretatione oratoria in hūc diē extat.

Via. Suā rationē dicēdi.

Æmulus, Cōcertator comes studiorum.

Athenæus. Ille antiquior. s. nā & recentior qdā extat Athenæus noie, q sub M. Antonio impator dipnosophistas. i. sapientiu hoim conuiuia doctissime scripsit, ad cuius imitationē composuit Saturnalia Macrobius, vt pleriq; existimant.

Apollonius Molon. Quē Cicero ipse in insula Rhodo audiuit, vt ipse sepe testatur.

Cælius. Nā hūc emulū Hermagorē Suidas facit.

Dionysius. Scripsit pcepta, q hodie Græce extant.

Pergamenus. Ex Pergamenis Phrygiæ urbe. Apolloniæ. Quæ ciuitas est colonia Corinthiæ, q Stephanus hoc noie viginti quinq; recēset vrbes.

Gadarenus. Ita ceter legēdū Stephanus q a Gadara, nō Gadareus, sed Gadarenus venire dicit. i. oriundus ex Gadara ciuitate Palestiæ.

Viderit. s. viuente: nā vt Suidas autor est, potissimū sub Cæsare Augusto Romæ dicēdo floruit, ac diutissime vixit, quare non incredibile est Fabii seculo, qd fuit Domitiano imperante, aliquos supersites fuisse qui Hermagorā viderint.

Cognoscas. s. ex libris ponitur, quū videlicet secunda persona pro tertia quauis accipitur.

Valgium. Eualgium, vtrūq; apud autores, alterum tamen frequentius inuenitur, Valgius scilicet apud Macrobiū.

Articus. Attici meminit Suidas, cum Rhetorem eum dicit

Ipsius. Apollodoro inscriptos, Epistola. Apollodoti.

Agnoscit. Scilicet Apollodori esse: siquidem agnoscim⁹ ante cognita, cognoscimus autem qualiacunq; Plura. Qd. s. Apollodorus.

Censorinus. Sic cognominatus a seueritate censura gestæ.

Inchoauit. Inchoatū opus de arte reliquit, quē exilē vocat libellum M. Tullius in Bruto.

Impetrat. Ad finē nō perductum. Res. Necessitas, vsus.

Dedit. Apposuit.

Tacere. Nihil præcipere.

Elapsos. Excidisse.

Diceret. In præfatione librorū De oratore.

Minora. Præcepta.

Materia. Argumēto rhetorices.

Pater Gallio. Ad differētiā filii Gallionis.

Priores. Ætate, functum vita fuisse Plinium, ex hoc Fabii loco cōiicere possumus.

Parco. Taceo nomina.

Eorū. Hodie viuentiū scriptorū.

Inuidia. Alludit ad Quidii dictū: Mai⁹ ab extincto nomē i ora venit.

Atq; ad Horatiū simul, cuius hi sunt versus i hāc sniam lib. Epist. ii.

Diram qui contudit hydram.

Notaq; fatali portēta labore subegit.

Cōpū iuidiā supmo sine domari.

Vrit enim fulgore suo q pgrauat artes Infra se positas, extinct⁹ amabit idem. Pigebit. s. me.

Addixi. Adiurauit.

Imbut⁹. Affectus. Alludit ad versum Horatiū, q de se ait libro primo Epistolarum:

Nullius addictus iurare in verba magistri,

Quo me cunq; rapit tempesta defetor hospes.

Electuris. Lectoribus.

Promeruisse. Quod pmeruerim.

CAPVT. II. Fo. XXI.

Sermonē. Loqndi facultatem.

Protinus. Genitis hoibus ser-

monē iudicium fuisse.

Huic. Principio & semini indito a deo Vtilitas. Spata. s. ex eloqntia.

Studium. Amorem.

Summā. Perfectionem huic dedit principio.

Exercitatio. Vfus, qui omnū magistrorum pcepta superat: Vfus enim, vt ille dixit, potest omnia.

Video. Deflexio est a corpore ad animum. Inde. Hoc principio.

Discrimē. Capitis, aut fortunariū Hæc causa. Hoc principium.

Prior. Qd sit accusandi causa.

Nisi quis dicit. Quod scilicet absurdissimum esset.

Qui. Scilicet latro.

Obseruatio. Diligēs cura artis.

Attem. s. medendi.

Eorū. Vtiliū & inutiliū iuentorū Hæc. Præcepta inuenta

Dedit. In p̄fatione rhetoricorū.

Vagæ. Huc & illuc errantes sine māsionib⁹. Id qd & de Aboriginib⁹ narrat Sallustius in Catilina, & hodie in multis gētib⁹ Scythicis experientia cognoscere licet.

CAPVT. III. Fo. XXI.

Legationibus. Muneribus legatorum.

Plurimi maximiq; Vt Aristoteles, Cicero, Hermagoras.

Sermo. Confabulatio philosophorū est, Oratio vero oratorū in senatu vel iudicio ad iudicem.

Grauis. Oratio.

Conclusionē. Clausula.

Vltra. Supra rem & verbum.

Quō. Stulte ne, an prudenter.

Dispositionē. Quæ vicelicer indi-

cat, quo quid loco dicendum sit.

Loco. Ordine.

Ea. Memoria.

Hoc. Scilicet sic disposita, verbis ornata, fixa memoria.

Actio. Decorus gestus, vultus & motus corporis. Modo. Saltem.

Actioni. Quod videlicet natura contingat.

Inuenire. Quæ scilicet ad propositum facerent.

Iudicare. Dignoscere inter leuia & grauia, inter stulta & prudentia.

Contraria. Suo instituto.

Cōmunia. Parum ad rē faciētia.

In rhetoricis. Recte Aldus p rhetoricis topica legit: Nam in Cicero nis rhetoricis de Iudicio ne verbū quidem sit vllū. Qd autē hic Fabius citat, legitur in topicis ferme i principio his verbis: Omnis ratio diligens differendi duas habet partes, vnam inueniendi, alteram iudicandi: Inueniendi ratio prior.

Diuisisset. His verbis: Vis oratoris in reb⁹ est & verbis, sed & res & verba inuenienda sunt, & collocanda proprie in rebus, inuenire in rebus eloqui dicis, collocare est cōmune, tū ad inueniēdū referit vox, motus, vultus, atq; omnis ratio eloqndi cōmes est eorū omniū, atq; custos memoria. Indicasse, non dignouisse.

Apta. Ab ineptis.

Topicis. Sedibus argumentorū.

Subiecit. Proposuit.

Mutuari. Mutuo accipi.

Oratoriis. Quibus partes oratoris Cicero persequitur.

Omnīū inuentorū. Dispositorū.

Postea. Post topica & rhetorica.

Non minus. Qd superioribus.

Dion. Rhetor vel Philosoph⁹, cui Chrysofomo ab aucta eloquentia nomen fuit, qui circiter Fabii seculū, vt certū est, floruit, maxime gratus iāiā senex Traiano Cæsari: Nec ratio tēporū repugnat, quin hic sit Dion, cuius Fabius meminit, quum Domitiano quē celebrat Fabius suo seculo florētē succēssisset Nerua, Nerue autem Traianus, neq; multi inter hos supputantur anni.

Modo. Saltem.

Oeconomia. Nā Græcis οἰκονομία, Latini domū & familiā significat, vnde autem dispenso & distribuo sonat: vnde οἰκονομος dicitur pater familias, siue dispensator domus: & res vel ars οἰκονομία, cuius est summi opus, quæq; suo loco, & tēpore, & ordine facere prudenter: quā disciplinam Aristoteles duobus voluminibus psecutus est, quibus titulus, Oeconomica. Et itē Xenophon i libro q Oeconomica dicit. Porro qd

Fabius abusionem dicit, Græcis est species tropi, κατ' ἄγωγος appellata, quoties ad significandā rē pprio carentē noīe alio abutimur, vt cū pro magno nebulone furciferū dicim⁹, & lacū ī quo pisces nō sunt piscinā: qđ ī codicib⁹ Aldinis hoc loco adūciē. Nā abusiue, annotatū ab aliquo superioris seculi docto hose suspicor, ac postea ab Aldo, forsan plus equo curioso, contextui interfertū: nimirū qđ cū Fabianis verbis plane pugnet, quodq; in cæteris oībus codicib⁹ desideret. Postremo non videt aduerbiū Abusiue dignū purissima Fabii eloquentia.

Elocutionis, s. virtutis orationū.
Noī. Huic neq; qđrati, nec apto. Eloquamur. Verbis vestiemus.
Elemēta, Principia qb⁹ accrescit rhetorica.
Humor. Vt putat Thales Milesius.
Ignis, Vt putat Heraclitus
Materia. Vt putat Aristo. Plato.
Insecabilia. Insectilia, quas Græci ἀτόμους appellant, vt putat Democritus & Anaxagoras.
Partes sunt. Dicendē.
Materia. Scilicet partes.
In his. Partib⁹ trib⁹ materię.
Quidam. De quorū numero est Aristoteles, i. Rheto. cap. iiii.
Causarū. Cadetiū in officiū Oratoris.
Aristotelē secuti. In rhetoricis ad Alexandrum.
Cōcionalē. δημηγορικόν, hoc est, genus causarū qđ in cōcionib⁹ delibentantiū versat, quāq; idē Aristoteles Rhetoricę. i. ad Theodectē cap. iiii. ex triū euditorū gnibus ἐκκλησιαστικῶν, hoc est, cōcionalis, δικαστικῶν, iudicis, & θεωρητικῶν, i. spectatoris, tria genera Rhetorices quoq; statuit, Deliberatiū, Demōstratiū & Iudiciū. I. nihil plane ī verbis diffidēs. Quā diuisionē ex Platonis Gorgia i graus discipulus furatus est, vbi Gorgias sic ad Socratē: Officiū Rhetorices est, posse persuadere & in iudicio iudices, & in cōsilio cōsultores, & in cōcione cōcionales audītores.

Tunc. Aristotelis seculo.
CAPVT. III. Fo. XXII.
M. Aximo nostrorū tēporū. Intelligo hunc Pliniū Maiorem qui vt inquit Gell. suæ ætatis tempore ingenii, dignitatēq; gfa summa tenuit autoritatē: quiq; vt iunior Plinius meminit in quadā epistola, reliq; xxxvi. libros studiosorū in sex volumina, ppter amplitudinem diuisos, in his Oratorē ab incunabulis & instituit & perfecit.
Genera. Causarū qrunf.
Causis. De iniuriis illatis.
Consiliū. Amicis.
Mitigamus. Lenim⁹ cōcitatū aīm cōcitamus. In iram scilicet.
Præcipimus. Docemus.
Obiurgamus. Amice.
Maledicimus. Cōtumeliose.
Renūciam⁹. Literis, i. abstinemus nos a literis, desistimus a disciplinis
Quo. Argumento.
Rem tam late fusam. Causas fore ses, & alias.
Breuiter. Breui diuisione.
Hoc. Hanc causam.
In his. Tribus generibus.
Laudes. Encomia clarorū virorū.
Scribebant. Eo seculo.
Dicere. Ad sepulchrum ἐπιταφίους. Orationes funebres, sic Aristote. Rheto. i. Periclē sūmū Græcorū principē introducit ἐπιταφίου dicētē: Et apd Maufoleū, i. Maufoli regis Carię sepulchrum, Epitaphiis dicēdis certarunt nobilissimi Rhetores, Theodectes, Theopōp⁹, ac Iunior Isocrates: Nā q; Gellius Maiorē suspicāt quoq; in certamen descendisse, error est ex amphibologia ortus, vt liqre pōt Suidā legēti diligētē. ἐπι, ad vel iuxta ppositio, & τάφος sepulchrū, a τάφω qđ sepelio sonat. τάφω in futuro.
Vt. Scilicet hac causa.
Frequētissima. Plurimū in vsu venientia.
Defendunt. Hanc partitionē triplicem causarum.
Tria faciunt etiā. Vt Aristote. in Rhetor. cap. iiii. & Plato.
Delectationē. Quā, s. Aristo. thea

tricam, i. spectatoriam vocat.
Ratio. Causa triplicis partitiōis. Manifestū. Iudiciale. Partī. Aliq. Sententię. Arbitrio.
Anaximenes. Rhetor Græcus. patria Lāpfaceus, discipul⁹ fuit Digenis, cui cognomētū Canis, & Zoi li Grammatici, eius q; Homeri poemata venenato ifecit veru, postea Alexandri principis Macedonū pceptor in re Rhetorica extitit, de quo plura alia Suidas in Collectaneis
Apud Græcos quosdā. Atq; adeo apud Platonē ipsum, q; in Gorgia, postq; tria hęc gna vulgata expōsisset, adiecit etiā officiū esse Oratoris in alio quouis cœtu ciuili, dicendo persuadere posse.
Eorum. Iudicium.
Lite. Controuersia.
Species. Harum partium.
Quod. Scilicet postremum, etiā peculiari vocabulo.
ἐξέταστικόν. Exquisitum.
Protogorā. Sophistā nobilem.
Precandī. Rogandī.
Quod. Precari.
ἐυχολίην. Precationem.
Sophistā. In Dialogo Sophistes, vel de Ente.
προσομιλικήν. Cōfabulatoriam: a προσ ppositione, qđ hoc loco coniunctionē & societate significat, & μιλέω, qđ ī circulis differere sonat.
Permittamus. Indulgeamus.
Nobis. Latinis.
Cuius Partis προσομιλικῆς.
Genere. Causarum.
Quæstione. Contineri putant.
Dictare. Ingerere. p̄scribere, instillare homini cordato.
Dixi. In principio huius capituli.
ἐγκώμιαισ ικόν. ἐγκώμιον autore Hammonio de differentis dictionum, proprie laudationem hominis, aut animalis, aut etiam rei inanimatæ significat: Sic extat ἐγκώμιον Helenes a Gorgia scriptum, sed & ἐγκώμιον caluicū lusum a Sinesio: postremo & muscam Encomiocolebrauit Lucian⁹: Porro hymnus, laudem in aliquem deum compositam significat.

ἐπιταφικόν. Demonstratiuum siue ostentatiuum.
Ὁστέτationis. Quāq; ἐν δεικῶ, δεικῶ in futuro, monstro significat, ἐπιταφικῶ tū pprie ostētare, & velut iactare significat, quā etymologiā probasse videt, q; res ridiculas & nugacissimas nugas ad ingenii ostētionē laudib⁹ vexerūt, velut Phaurinus quarranā Febrim celebrauit, atq; etiā Therfitē. Picus Mirandula Barbariem, Glauco iniusticiam apud Platonem.
Intra hoc. Spatium laudandī & vituperandī.
Pægyricos. Sermōes laudatorios ἐπιταφικῶν. Ostentatorios.
Ostētiōe. Ingenii, atq; virium.
Sequunt. Scriptores.
Id. Hanc causam.
Cæterę species. Causarū, si q; sunt.
Ex his. Speciebus cæteris.
Intendere. Aligd imputare.
Cōmunia. Oīm. s. causarum.
Cōciliare. Faurorē parare.
Iudicis. Auditoris.
Docere. Rem factā, aut nō factā, Imminere. Quæ cōtra nos sunt.
Materia. Causas.
Quæstione. Inquisitione.
Omnia. Genera causarum.
Consiliis. Dandis.
Aliquid. Vtile aut honestum.
CAPVT. V. Fo. XXII.

Naturalibus ingenii dotibus.
Arte. Ratione quadam p̄ceptionum.
Arti subiciamus. Dicimus partē artificii.
Doceat. Clara comprobatiōe auidorem scire faciat.
Delectet. Cum gratia & voluptate audientium dicat.
Opus. Rhetoricæ.
Res. Quas narrando doceamus & inspergendo.
Quædam. Materia, causę.
Probationē. Quę est pars docendī artificialis.
Celsus. Cornelius.
Querit. Est quæstio, cōtrouersia.
Partitio. Diuisio eorū, q; præstare debeat Orator.

Constet. Certum sit.
Quæstiones. Cōtrouersias Oratori tractandas.
Iure. Ambiguo, aut aliter ab aliis interposito, cū verba ipsa vident cū legūlatoris voluntate pugnare, aut cū verbū aliqd in lege positū, habeat plures significatiōes, cui negotio discutiendo Cicero iuriscōsultos p̄ esse dicit lib. i. Rhetor.
De re. Facta, aut nō facta iure vel iuria facta. Illud. Quæstionum genus, quod versatur in scripto.
Rationale. Qđ. s. rationibus sit p̄bandū vel improbandum.
Idem. Quod nos iam dicimus.
Verbis. Legum.
Conuenit. consensus est.
Similib⁹. Appēdicis circūstātiis.
Cicero. In Topicis ferme in fine, ex qbus hæc Fabius mutuatur est.
Ciuiles. Ad statum ciuitatis pertinentes.
Philosopho. Qui cōtēptis singularib⁹, in scientiā nō cadētib⁹, autore Aristotele, vniuersalia maxime spectant.
Genus. Infinitarum q̄stionum.
Scientia. Cognitione.
Actionis. s. exemplum sit.
Prius. Genus q̄stionis infinite scientia distinctum.
Generum. s. est modorum.
Quale. Ad iustum pertinet.
Quid. Ad diffinitionem.
Sequēs. Actio q̄stionis infinite.
Adipiscamur. Scilicet rem, q; p̄ponitur in quæstione.
Cōplexu. Adiunctione.
Personarū. Quib⁹ res adhibebūt.
Res. De qb⁹ est cōtrouersia
Amplior. Vniuersalior.
Quod. Scilicet a me dictum
Aliquid. Scilicet certi.
Inde. s. vt infinita fiant finita.
Simplex. Nullo respiciens.
Prima enim q̄stio. An sit administranda respub.
Altera. An tū administrāda, cū tyrannus aliq; sūmę rerū pest, quo tpe difficillimū ē bonū p̄stare magistratū.
Hic Hermagoras. Ex Collectaneis Suidæ colligit qđ, duos Herma-

goras fuisse, priorē Philosophū, qui nihilomin⁹ ἡδὲ σοφιστικῶν, aduersum Academicos scripserit, hic titulus an ad Rhetorē referri qat, nondum apd me statui, cū σοφιστικῶν vocabulū vt plurimū in malā partē apud Græcos accipiat p̄ falsa specie sapiētig: horū autē quendā nominat celebriorem, cuius sex libros Rhetoricę citat.
Refertur. Hęc simplex.
Hic In hac quæstione.
Subest. Scilicet verbis.
Tyrannus. Qui sibi, nō pplo gerit imperiū. Subest. Præest.
Qualitatis. Quod scilicet is qui præest sit tyrannus.
Dixeris. Eiusmodi q̄stionē.
Gnales. Qđ in gne & in vniuersum aliquid cōplectantur.
Vtq;. Maxime.
Prior. Natura.
Qualitatis. Vtilitatis vel inutilitatis, iusticię vel iniusticię.
Iure. Quæstio fit.
Coniecturæ. Quas Iurisconsulti p̄sumptiones vocant.
Coniecturis. In qbus nō certis argumētis vtimur, sed quasi iudiciis, p̄sumptionibus.
Sceleris. Perpetrati.
Certum. Constabit.
In vniuersum. Generaliter.
Thesis. Quas Cicero p̄posita vocat. Aliter. Alia ratione exp̄llas.
Causa. Quæstio.
Orestes. Matricida.
Recte. Iure. Generis, Naturæ.
Hęc. Causa. Illic. In these.
Hic. In causa:
Negociū. Seculares circumstantias quasdam.
Quidam. Scriptores, vt Cicero.
Omnibus. Exemplis.
Occurri. Contradici.
Illis. Quæstioib⁹ potissimum tractatis a Cicerone.
Finis. Felicitas, summū bonum.
Personā. Certam.
Perueniri. Ab oratore.
Speciē. Specialē q̄stionem.
Illam. Quā ego iam refuto.
Quædam. Generales quæstiones:
i iiii

Non pertineat. Ad oratorem.
 Quam. Si ille prior scilicet
 Materiam. Subiectam.
 Qd. Quā sententiā Hermagorā.
 Contendit. Nitiū probare.
 Genus. Infinitum.
 Improbatur. In p̄fatiōe de oratore.
 Vniuerso. Generali.
 Status. Capita causarum.
 Summē. Eadem.
 Adicitur. A scriptoribus.
 Illud. Quæstio in rebus.
 Hoc. Quæstio ad aliquid.
 Negocium. Tractatus.
 Causarum. Rationum, quibus ali
 quis motus fuerit.
 περιστασις. Circumstantiam, appē
 dicem personarum.
 Cicero his verbis. In topicis & rhe
 toricis vitur.
 CAPVT. VI. Fo. XXIII.
Aliquo statu. Quasi cardine
 aliquo.
 Omnibus. Generibus cōmune.
 Ducatur. Eliciatur.
 Id. Disputare de statu.
 Materias. Causas.
 Res. Progressus, veritas
 Quidam. Vt Cicero lib. i. rheto
 ricorum.
 Appareat. Eluceat, eliciatur.
 κενόλογοι γενικώτατον. Generalis
 simum caput.
 Interest discentium. Non debet
 turbare discentes.
 Nomen. Scilicet εἶδος.
 Non primū. Multo malim legere
 nonnulli.
 Ab Eucrate. Naucræte legēdum
 est, constat & ex Gellio, & Suidē col
 lectaneis, insignē int̄ Ifocratis disci
 pulos fuisse: Verū qd̄ ipse sciā, nul
 la vsquā mētio Eucratē alicui⁹ sit.
 Clazomonio. Putat primū traditū
 Euagari. Expariari orando.
 Cōsistat. Quasi pedē figat.
 Status est. Quod summū orator
 intendit ac iudex discernit.
 Causarum. Duarum.
 Parum elocutos. Puto parū exp̄f
 sisse quod senserunt.
 Status. In quo tota cā occupat.
 Quæstionis est. s. status.

Ex his duob⁹. Quid & q̄s fecerit.
 Vtrāq; pars. Quis & qd̄ fecerit.
 Conflictio. Concussio.
 Conflitione. Nascitur.
 Leuius. s. est peccatum.
 Intelligit. Quid sit status.
 Inde. Ex definitiōe stat⁹, q̄ est con
 flictio duorū. Cōflitionū. Causarū.
 Ducēdū. Eliciēdū. Aliq. Quæstioes
 Porro. deīde, sed. Cōstat. Quæstio
 Harum. Quæstionum conferen
 tium ad summam causē.
 Interim Aliquando. partim.
 Simplex. In qua vnus tantum est
 status quæstio.
 Inde. Ex quo orator præcipue spe
 ctandum putat.
 Quæstionū. s. status eorūdem.
 Posthumus. Reo de repetitōis pecu
 niis. Actionē. Repetundarum.
 Competere. Ex Iulia lege.
 Pecuniam. Regiam, publicam.
 Potentius. Nullam pecuniam per
 uenisse ad Posthumum.
 Milonis. Qui Clodiu occiderat.
 Infidiator. In via Appia scilicet.
 Liquere. Ostensum est.
 CAPVT. VII. Fo. XXIII.
Deprecationē. Refutationem.
 Cicero. In Topicis.
 Congressu. Commissa.
 Vnde. Ex q̄bus Ciceronis verbis
 statuētis statū i depulsiōe criminis.
 Rei. Opinioni.
 A depulsiōe. Abiectiōe criminis.
 Sumi. Duci. Ab eo, Actore.
 Propositionem. Intentionem, obie
 ctionem suam.
 Negat. A se probare, hominem
 occisum esse a reo.
 Dicit. Respondendo.
 Idem. Probatio qd̄ iure fecerit.
 Eius. Rei.
 Intentio. Status ipsius.
 Accedo. Assentior, quod videli
 cet status oriatur ab accusatore.
 Vero propius. Est verisimilius.
 Respondente. Ex vi responsionis.
 Varium. Iam verum, iam non
 verum.
 In coniecturalibus causis. In qui
 bus crimen obiectum reo actor ipse
 coniecturis probare cogitur.

Syllogismo. Scilicet coget vt ad
 uersarium, cuius syllogismi propo
 sitio maior legem, vt vocant, habe
 at: Minor autem assumptio adhibe
 at crimen aduersarii, sicq; inferatur
 legem latā esse de crimine: & si cre
 dimus Aristoteli Rhetoricorū pri
 mo, leges in vniuersum feruntur, q̄
 bus particularia subsumere licet.
 Verbi gratia: Si is quem adulteriū
 commisisse accusamus, dicat actorē
 legem non habere, coget actorē eius
 modī vt syllogismo: lus est in adul
 terio necare deprehensum: tu es in
 adulterio deprehensus, ergo iure le
 ge necandus eras: & ex consequen
 ti licet tecum iure agere.
 Faciat statum. Det ansam statū
 Eundem. Statum.
 Inficiale. Negatiuum.
 A reo. Propter reum.
 Syllogismo. Collectione argumē
 torum.
 Illis. Scriptorib⁹, qui ex depulsiō
 ne statum ducunt.
 Status. Factos ab ipso accusatore
 Negat. Reus.
 Is. Qui negat.
 Coniectura. Ad comprobandum
 Legem. Accusandi.
 Nihilominus. Nihil priori impe
 diente.
 Permittat. Adulterum deprehen
 sum occidere.
 Qui artem ludicram exercuerit,
 Extat hodie edictum pratoris Pan
 dectarū lib. ii. titulo De iis q̄ infamia
 notant, qd̄ referēte Iuliano iuriscō
 sulto, sic statuit: Qui artis ludicræ,
 p̄nitiā diuē causa in scenā pdierit,
 infamia notatur: Porro scenā Labeo
 Iurisconsultus ibidē interpretatur,
 locū, vel publicū vel priuatū, i vrbe,
 aut vico, quo hoīes ad spectaculum
 cōfluāt. Iā q̄ se in hortis tātū exer
 cēdo Prætori ostēderat, haud quāq;
 hac interpretatiōe teneat, id qd̄ eodē
 titulo Caius Iurisconsultus apertū
 us indicat his verbis. Qui autē ope
 ras suas locat vt prodiret artis lu
 dicræ causa, neq; pdiit, nō notat, q̄
 non est res adeo turpis, vt etiam cō
 silium puniri debeat.

Theatrali lege, Qua negabat lo
 cus in quatuordecim primis ordi
 nibus ei, qui vel ludicrā artem exer
 cuisset, vel censum equestrē nō ha
 beret, id est, quadringenta sestertia.
 Ludicrā, Vt q̄ pdierit in scenam.
 Primis ordinibus, Theatri.
 Ostēderat, Periculū suę artis fece
 rat. Prætori, Prætorē conspiciente.
 Intentio, Obiectio.
 Quæstio, Scilicet oritur.
 Excitatus, Ab aliquo.
 Iniuriarum, Sibi illatarum.
 Depulsiō, Responso accusatoris.
 Frequentius illud, Vt scilicet in
 tentio sit actoris, depulsiō rei, & ex
 depulsiōe nascatur status.
 Eminet, Emergat, exoriat status
 vere. Subiecta res, Materia, causa.
 Diuersi status, Particulares.
 Res, Lis.
 Id, In quo res maxime vertere.
 Magis, Mihi pugna erit cum eo.
 Eius rei, Status. Q̄q; Esti.
 Disputatiōe, De appellatiōe sta
 tus. Numerus, Statuum.
 Cōuenit, Cōsentit inter autores.
 Translatio, Probationis nomen.
 Genera, Nouē elemēta, summa ge
 nera in quibus status versant. Con
 iecturis aliquot i suspiciōe venio,
 locum hūc ab oscitante aliquo scri
 ptore cōfusum, qd̄ exēpla adducta
 in elemēto ipsius situs parū cū Ari
 stotelis mente coherent, qui certe
 labefacere exemplū ponit elemēti
 facere, & irasci quoq; cū nulla ratio
 ne ad sententiā quadret, & commo
 dius referet ad passionis genus: Est
 autem, autoribus Philosophis, Ira
 passio, qui & irascitur patitur, neq;
 dubito quin docti, qui vel per trāsē
 nam Aristotelem inspexerint, nobis
 sint suffragaturi.
 Tempus qd̄ χρόνον, Hammoni⁹
 Græcus autor, differentiam facit, in
 ter χρόνον & καιρόν, χρόνον dicit sim
 pliciter significare tempus infinitū
 sed καιρόν, partem aliquam tempo
 ris alicui negotio opportune vel
 tempestiue adhibitam, id qd̄ Fabii
 verba pene exponunt.
 Addicta, Dum fuerat tradita in

seruitutem creditori ad tempus: nā
 addicere est, se tradere creditori in
 seruitutem ad tempus, donec sol
 uat, qua de re est titulus in Pandē
 ctis: De additiōe in certū diem.
 Videtur, Sumi.
 Iterum, Secundo modo acceptū,
 Speciem, Partem.
 Operis, Superius dicti.
 Huic, Elemento.
 In pestilentia comestator, Dubiū
 non est, quin in declamationib⁹ hoc
 celebre fuerit argumentū, nimirū
 eum accusare, qui grauissimo reip.
 tempore, hoc est, pestilentia, comesta
 tionibus, computationibusq; indul
 serit, nec magni penderit publicum
 ciuitatis malum.
 Quod, Elementum.
 Strenue, Dedita opera.
 Debeantur, A republica scilicet.
 Tyrannos, Malos principes.
 Tot tyrannos sustulit, Athenien
 ses cum aliquoties infeliciter cū La
 cedemoniis pugnant, tandem vi
 cti sunt, at Lacedemoniū victis ne p̄
 occasionem rebellionē pararent, tri
 ginta p̄posuere viros, qui reip. sū
 mē præsentent, hos triginta sustulit
 Thrasylbulus, vnde declamādi ma
 teria olim fuit in scholis, tot ne p̄
 mia deberent Thrasylbulo, quot ty
 rannos occidisset. Porro hæc mate
 ria in elemēto numeri versatur.
 μέρος, Modum, rationem.
 Hinc, Ex hoc elemēto pficiscit.
 Alio modo, Q̄ licuerat.
 Adulter loris cesus, Cum tamen
 lege Iulia alius vlciscendi modus p̄
 scribatur, nempe occidendi depre
 hensum in adulterio: Porro qd̄ hic
 de adulterio loris casu adducitur,
 opinor ex historia sumptū esse, quæ
 refert Crispum Sallustiū deprehen
 sum in adulterio loris bene casum
 a Tito Annio Milōe, & sic dimissū
 ἀφορμὰς ἐργων, Occasionis operū.
 Hi, Qui nouē elemēta statuūt.
 Detrahunt, Superiori numero
 elementorum.
 Quidam, Vt Hermagoras.
 Dicta Græcorū curiosa, Tā ociosi
 Græci fuere illi p̄fici, vt Cicero,

Græci ocium, pro summo in Brū
 to dicat.
 His, Iam dictis.
 Ostendi, Declarari.
 Locos, Quæstionum.
 Vtrāq; re, Et statibus & locis.
 Elementis, Principiis nouem.
 Coniecturā a coniectu, Est enī cō
 iectura, incertē rei iudicium ab ali
 quo manifesto signo, aut suspiciō
 ne, aut ex vultu ei⁹, de quo agitur:
 vt deprehensus est quispiā corpus
 recens in solitudine sepelire, hic cæ
 dis reus fit, a sepeliendo, & ex sepul
 tura quæ manifesta est, inuestigat⁹
 incertum, hoc est, qui autor cædis
 fuerit: Hermogenes Rhetoricorū
 libro primo capite tertio.
 CAPVT. VIII. Fo. XXIII.
Autores, Græcos.
 Colligeret, Comprobaret.
 Quosq; scilicet hac ratione,
 Vtrorumq; Vtrolibet.
 Coniectura, Diligēs rei per signa.
 Genus, Statuum.
 Archidemus, Scriptor Græcus,
 cuius tamen Suidas non meminit.
 Quod genus, Status.
 Et hæc quæstiones, In definitionē
 cadūt, quare sub finitio statu sunt
 comprehendenda.
 Inficiale, Negatiuum quando
 reus negat factum.
 Coniectura, Quia coniecturis
 probare oportet quod reus inficiat⁹
 tur, id est, negat,
 Alii in partem, Dederunt.
 Nomine, Inficiali.
 Furtum, Rei priuatę.
 In rem, Scilicet diuiserunt statū.
 Reliqui status, Scilicet oriūtur, si
 nitius, qualitatiuus.
 Idem, Hoc de statibus.
 Quæstionem, Litem,
 Illud, Gen⁹ positum in externis.
 Hoc, Positū i opinionib⁹ nostris.
 περί εννοιας, Cogitationem, men
 tis conceptum.
 Idemq; Aliter dictum ab Apol
 lodoro.
 ἀπορον, Dubium præscriptum.
 Quo dubium, Dictum.
 Præsumptum, De coniecturis.
 i v

Item, Dicit de statibus.
περί ουσίας. De essentia rei, & accidentibus.
Prius genus, Questionis.
Sequens, Genus accusantium.
Reliqua, Reliquos status habet.
Ad aliqd, Scriptū vel nō scriptū.
De eadem, Essentia.
De alio, Accusante.
Possidionis, Rhetor, cuius Cicero frequenter meminit.
Coniecturam, Exhibet.
Quod, Genus,
κατ' αἰθυσίαν, Constitutionem.
κατ' ἐνωσίαν, Iuxta notionem, sententiam animi: notio vero est, quā species in animo concepta manet.
Definitio, Cum verbis exprimit.
Partes, Species.
Legales, E legib⁹ exorietes stat⁹.
Mentis, Cogitationis, opinionis nostrę. Summo fere altissimo, vt honestum esse.
Succedentibus, Posterioribus generibus.
Interdum, Tractatur quæstio.
Meli⁹, Est dictū de statu substantię.
Pars, Species.
Succedentium, Partiu, particula rium magis subiectarū & subalternarum. Aut, Tractatur.
De re nominata, Nomine expressa.
Vbi, In quo genere quæstionis.
His, Statibus.
Et, Quia.
Quinariam, Scilicet quia.
Scripti & volūtaris, Scilicet quif.
Ambiguitatem, Scilicet quia est:
Ambiguitas autem hoc loco dubitatio est, quæ ex vario verborum accētū, aut distinctione diuersa sylabarum oritur: verbi gratia: Duo erant cuidam filii, alter Leon, alter Pantaleon dictus, pater moriens, sic testamento scripsit: Habeat mea Pantaleon, Ex his verbis vterq; fili⁹ cōtendit paterna bona ad se attinere, alter legit, habeat mea πάντα, id est, omnia Leon alter coniungendum censet. κατὰ τὴν οἰον, id est, iuxta dictū & sententiam, siue mentem.
Testamenta, Decreta.
Abdicationes, Certo tenore ver

borum comprehensę, id est, exhare ditationes. Nomina, quę verbis conceptis continentur.
μετάληψιν, Is status est, quoties crimen ipsi confitemur quidem, sed a nobis transferimus, vel in ipsum actorem, vel in quā aliam causam, ita vt factum quidem ipsum concedamus, culpam autem in alium reiciamus: quę de re paulo aliter Hermogenes, qui cum putat
μετάληψιν esse, quando crimen ipsum scilicet in totum a nobis reiciim⁹, quā si ad nos nihil pertineat, nimirum quę iuxta ex causa negetur ansa aduersario nos accusandi: vel si quispīam cædis damnatus, casu aliquo carnificis nisum frustratus, dicat non bis supplicium de vno crimine sumēdum, id quod partim ex Hermogene colligimus, qui iuridicalem statum sic vocat: partim ex ipso Fabio, cuius verba paulo supra hæc fuerunt: Iuridicalis est, qui δικαιοκαλορικὸς græce dicitur: δικαιοσ iustus, δικη iudicium, λόγος dictio, sermo.
συλλογισμὸν, Est enim Hermogene autore syllogismus apud Rhetores, applicatio alicuius facti nō scripti particularis ad scriptum ipsum, hoc est, legem vel testamentum, ita vt ex hac coagmentatione existat forma syllogismi dialectici, verbi gratia, Negatur alicui facultas per syllogismum hoc modo: Meretricis filius ne dicat apud iudices, hic est meretricis filius, negabitur ergo ei locus orandi.
προτροπικὸν ἢ προτρέπω exhortor.
συτελικὸν, Expletivum statum & perfectivum.
ὑπαλλακτικὸν, Subiectiuū, ὁδὸν ἢ ἄλλο namq; muto sonat, quia in trāslatione actor vel iudex mutatur.
Mutatiōe, Definitione, in qua mutatis vocabulis vna per diffinitum & per diffinitionem explicatur.
Comparatiuo genere, Causarū, in in quibus comparamus crimini, cuius res agitur, aliquod egregium factum, quę plus in se habuerit cōmodi, quę crimen obiectum detrimenti,

μετάσασιν, Antiquum enī erat, & iam ante vulgatum μετέληψιν.
In alio statu, Id est, de.
Ab Hermagora, Similiter & ab Hermogene, qui nihil Hermagoræ rationem velut referre videtur, ei⁹ hæc sunt verba eo loco, vbi de iuridicalibus statibus agitur: Fit autē inquit, contraria accusatio, quando reus confitetur se crimen cōmississe, & peccasse, verum culpam transferit in aliquod aliud, vt i actionem, qui in eo nomine merito pœnas dare debeat, quod si, inquit, in aliud trāssert culpā, tū rursus fit diuisio, aut enim in aliquod culpabile merito transfert crimen confessum, & facit μετέσασιν, aut si hoc non possit, precatur, & contendit sibi veniā dari, causa extrinsecus adducta.
Sic ne liber, Existimandus.
Perinde, Ac si esset liber aliquis.
Tantisper, Dum vindicatur apud iudices ab aliquo in libertatem: At serere enim apud veteres Iurifcon, significat, homines quoquo modo pro seruis æstimatos in libertatē vi iuris restituere.
Omnia, Ista quæstia scilicet.
Referrī, Relationem aliquam tuam fieri.
Statuum, Causarum.
ἀξιῶν, Dignitatem, æstimationem, precium.
Hoc, Scriptore.
Tribus, rationibus, Coniecturę, finitionis, qualitatis.
Ratio, Statuum.
In illis, Rationalibus statibus.
In his, Quæstionibus legalibus.
Hos, Legales status.
Illas, Quæstiones.
Proprietatem, Finitionem.
Hanc qualitatem, Secundū accidēs:
Quę, Species qualitatis.
Laudatiuo, Pars causarum.
Eadem, Quę in negotiali.
Destinatis, In animo conceptis.
Negocialis, Scilicet est pars, Iudicium, Censura.
Regeste, Repositę.
Deduxerat, Conscripterat.
Scholę, Disputationes.

Tradentis, Eius qui Ciceronis pceptor fuit.
Hoc loco, De negotiali statu.
Nos ad Hermagoram, Scilicet redeamus.
Hic, Theon Rhetoricę traditor.
Semina, Fontes.
Citra nomē, Sine noīs trāslatiōe.
Reperiuntur, Apud Aristotelem iii. Rhetoricorum ad Theodecten.
Has, Sequentes.
Voluntati, Legum latoris.
Quam, Quæstionem legalem.
Ipse, Hermagoras.
κατὰ, id est, iuxta verbum, siue dictum sub exceptione.
Quorum, Nominum.
Prius, Dictum.
Ei, Hermagorę.
Omnib⁹, Scriptoribus Græcis artis Rhetoricę.
Exceptionis, Voluntatis.
Legum, Contrariarum.
Albutius, Rhetor Latinus.
Eadem, Diuisione, qua vsus est Hermagoras.
Detrahit, Ab aceruo legalium quæstionum.
Nullum, Statum.
Excesserunt modum, Veniam petit, quę tam varias variorum sententias cōgesserit, id quę certe opus fuerat: est enim modus in rebus, sunt certi deniq; fines, vt Horatius inq̃.
Et fortasse tutissimum erat, Palinodiam modeste incinit, quod post.
XX. annos nunc demum secus incipiat sentire. Hoc Hieronym⁹, Augustinus, item Origenes fecerunt, & Cicero quoq; facit in præfatione libri de Oratore, vbi dicit sibi quædam rudia excidisse.
Rhetoricam rem, Scilicet ad Herenium conscriptam, vt Hieronymus vult, & approbat, id quę fecisse pro tēpore præceptor existimatur: Hoc quoq; faciunt doctissimi quicq; homines nostri seculi.
Hippocrates, Cous fuit ex Asclepiadum genere.
Catulum, Ciuem Romanum, alii Catullum, Aldus legit Lucillum, alii Lucilium.

Particulas, Præceptionū priorū.
Didicisse, Priora.
Satisfactum volo, Dicit propter suos discipulos sui temporis.
Persuaserim, Vera scilicet eē ea.
Hi, Quatuor.
Quartum, Legalem.
Diximus, In duob⁹ priorib⁹ Rhetoricæ libris.
Quæstionum, Ciuiliū.
Cecidisse, Non rectam iuris formam seruasse.
Quæstiones, Quę sequuntur.
Actiones, Iura persequendi quod alicui debetur.
Quæstio, Principalis status.
Maior summa, Scilicet fidei commissio vel hereditatis, quib⁹ nō poterant hereditatem vel legata relinquere: si relinquebant, eorum fidei committebant, qui capere ex testamento poterant hereditatem: & ideo fidei commissi appellata sunt, quia nullo vinculo iuris, sed tantum pudore eorum qui rogabantur, cōtinebantur: Verba autem fidei commissorum hæc maxime in vsu habentur: Peto, rogo, volo, mado, fidei tuę committo, quæ perinde firma singula sunt, ac si i vnū cōgesta foret.
Controuersia facti, Id est, coniecturalis status.
Cognitor enim fieri, Tria genera sunt eorum, qui nobis in causa nostra apud iudicem adesse possunt: patronus, qui proprie erit Orator, Aduocatus, hoc est Iurifconsultus, qui ius ipsum suggerit. Et cognitor, qui omnem rei causam cognitā habet: & propterea tuetur vt suā, absente vero reo.
Iudicio, Controuersia.
Interdicere, Mihi vsu huius rei.
Petere, Vt tibi crederem.
Interdictum, Mihi.
Omnia, Exēpla iam dicta de trāslationibus.
Legitimis, Veris statibus.
Præscriptionem, Iure ciuili constitutum fuerat, vt qui bona fide ab eo qui dominus non erat, cū crederit eum dominum esse, tē emerit vel ex donatione, alia ve causa

quauis acceperit, is eam rem, si mobilis erat, anno vbiq; vno: si immobilis, biennio tantum in Italico solo vsu capiebat, ne rerum dominia incerto essent. Verū Iustiniano imperatori legum instauratori, melior, vt ipse ait, sententia refedit, ne domini maturius suis rebus defraudarentur: Ideoq; cauit, vt res quidem mobiles per triennium, immobiles vero per longi temporis possessionem: id est, inter presentes decēnium, inter absentes viginti annis vsucapionem: posterius vero præscriptionem vocant.
Leges, Quibus agitur. Actio nihil aliud est, quā ius persequendi in iudicio quę sibi debetur.
Species, Legalis status.
Leges, Habent.
Status, Principale caput causę.
De qua, Causa.
Sed, Scilicet ea quæstio habet caput litis.
Apertius erit, Exemplis.
Non est tale, Non est huiusmodi exemplum, vt statim ex intēctione & depulsionem oriatur status.
Causam, Principalem.
Ad id, Pertinet.
Pronunciat, In vera causa.
Quæstio, Principalis.
Vt puto statim habet, Quæstio & status hinc oriuntur.
Ergo, Status hic.
Agis, Persequeris ius tuum.
Ignominiosus, Infamis.
Quæstiones, Scilicet oriuntur.
Illi, Superiori exemplo non ego.
Simile, Hęc conflictatio.
Propositiones, Obiectiones plene.
Sed, Hęc res statum facit.
In hunc, Modum.
Hęc, Morde hostis mœerere.
Cætera, Omnia exempla litium, Status, Sic se habent.
Tensa, Scilicet est quæ & breuissima: Nam geometre lineā definit, extensionem esse a puncto ad punctum, aut fluxum puncti in longum. Porro rectam lineam esse dicunt extensionem a puncto ad punctum,

Handwritten marginal notes in cursive script, including phrases like 'Petrus', 'Cicero', and 'Iustiniano'.

Petronus q & orator
Aduocatus q & iurifconsultus
Cognitor

CAPVT. X. Fo. XXV.

Honesti quaestionem, Opinio est Stoicorum precipue philosophorum, qui omne utile honestum statuunt: quorum sententiam Marcus Tullius fusissime tractat, libro tertio Officiorum, & etiam in Paradoxis.

Hec est ratio verissima, Quod scilicet non sint utilia nisi honesta.

Communis magis intellectus, Iuxta vulgi sensum.

Loquendum, Est apud imperitos, Eas, Deliberationes,

Iugumque Caudinum, At vero Titus Veturius, & Spurius Posthumus:

Quia cum male pugnatum apud Caudium esset, legionibus nostris sub iugum missis, pacem cum Sannitibus fecerant, dediti sunt his:

iniussu enim populi senatusque fecerant. Eodem tempore T. Mutius & Q. Aemilius, qui tum Tribuni plebis erant, quod eorum autoritate pax erat facta, dediti sunt, ut pax Sannitum repudiaretur. Atque huius dedicationis ipse Posthumus qui dedebatur, suavior & autor fuit. Quod idem multis annis post C. Mancinus, qui ut Numantinis, quibus cum sine senatus autoritate foedus fecerat, dederetur, rogationem sua sit ea, quam Lucius Furius & Sextus Attilius ex senatusconsulto ferebant, qua accepta, est hostibus deditus. Hec Cicero libro tertio Officiorum. Hic utilius certe fuisset, preclaros illos viros in rep. adseruare. Verum quia honestas dissuasit, dediti sunt hostibus.

Legales tractatus, Controverſie legales, an liceat, an sit permissum legibus.

Interim, Dum eo perueniamus.

Det Halensesum, Insulam: Cuius titulus est hodie in codicibus Graecis περι δαλνισων. Est autem Halensium insula, quae cum ante Atheniensium dirionis esset, capta a piratis, & hinc a Philippo Macedonum rege recepta, diu in ambiguo erat utrius esset, Atheniensis ne populi, an Philippi. Quare cum Athenienses ipsi repetundarum agerent, Philippus

reddere eam quidem Atheniensibus recusavit: quod videlicet ipse eis non extorsisset, sed a latronibus redemisset, verum doni & muneris titulo se daturum hanc velut gratiam Atheniensium populo: id quod ignominiosum videbatur Atheniensibus, res bello agi coepit, idque ex consilio Demosthenis.

Apud Ciceronem in Philippicis, Nona Antoniana, De statua erigenda, Panegyricis, Orationibus laudatoriis.

Libera, Arbitrio dicentis exposita. Isocrates fecerit, Nam a laudibus eloquentiae exorditur.

Vicinia, Cognatione quasi. Gorgias, Eodem modo fecit, Olympico, Laude Olympicorum ludorum.

Conuentus, Scilicet vniuersae Graeciae, ut quinto quoque anno essent celebres. Crispus Sallustius, Nam Catilinam auspicatur a collatione animi ad corpus, & vtriusque virtutum. Et Iugurthinum bellum incipit a refutatione opinionis, quae fragilitatem humane naturae querebatur.

Extrinsicus, Aduenientis obiter. Concitanda, Commouenda est aduersus hostem.

Conciliationem, Ad amicitiam restaurandam.

Fas habetur, Permissum est. Studio, Gratiae.

Mores, Eius qui consulit. Operibus, Aedificiis.

Voluit, Cicero ex sententia Aristotelis.

Vires, Facultates. Mores, Leges, constituta.

Rerum, Facultatum & morum, Re, Ipso argumento.

An Isthmos iterum, Isthmos Graeciae terrae angustiam inter duo maria sitam significat: cuiusmodi est in Achaia, ubi Corinthus oppidum: Tum & in Thracia. Porto destinavit Iulius Caesar Achaiae Isthmum perfodere, ut maria confluerent, idque exiccare paludes Poricas: autor Suetonius: sed morte praeventus non profecit, Portum autem Hostiae extru-

xit ingentibus impendiis Claudius Caesar, ut in eius vita refert Suetor. Alexander terras, Alexander Magnus cum ex autoritate Democriti philosophi accepisset plures esse mundos, statuit Oceano pernavigato eos vincendos inquirere: Vnde declamationum argumenta antiquas duxit, Innuit hoc Iuuenalis.

Vnus Pelleo iuueni non sufficit orbis.

Plurima, Diuersae species. Sententiae rogantur, Quae sunt consilia.

Stipendium, Apud Liuium lib. v. Simplex, Vni statum tantum facit.

Accedunt causae, Aliquoties ad materias.

Deliberat Caesar, Vide Caesarem in commentariis.

Gallis bellum minantibus, Gallorum rex Brenno in Hetruria finibus Clusianos adortus, magna affecit clade. A Romanis ergo missi sunt legati ad pacem faciendam inter Clusinos & Gallos, exorta rixa regem ipsum trucidarunt: Vnde Galli commori Romanis indixerunt bellum. Hic deliberatio quam proponit Fabius.

Milites, Deterriti ferocia Germanorum.

Hec, Materiae. Questio, Simplex.

Fas, Ius gentium. Locus, Occasio.

Hunc casum, Hanc consternationem militum.

Defecti, Destituti. Necessesse est, Deditioem facete.

Idipsum, Quod subiicitur. Circumuenti, Ab hostibus,

Non fecerunt Saguntini, Saguntum Hispaniae oppidum munitissimum, cum diu frustra oppugnationem Hannibalis sustinuisset, ut quoduis porius quam fidem populo Romano datam deditioem facta frangeret, ad extrema adacti, sese vna cum domiciliis concremabant.

In rate Opitergina, Opitergium oppidum est Italiae, non procul a Venetiis, velut indicat Plinius lib. xiii. xix. Eius ciues pugna nauali ab ho-

stibus circumuenti, potius quam se hosti trucidandos relinqueret, mutuis caedibus sese confecerunt.

Non magis, Mihi videtur esse consilium. Dubis, Quorum euentus est incertus.

Tertiam partem, Suadendi. Qua parte, Utilitatis.

Partes, Suadendi & dissuadendi. Illic, In exemplo Opiterginorum.

Hymni deorum, Vnde Iulii Apollinariae in honorem Apollinis instituti sunt, & Megalenses Iulii in honorem magnae matris Cybeles.

Sexui armentum, Nam cum multis cladibus exhausta esset Romana ciuitas, ita ut iuuentus libera ad exercitus reparandos non suppetere, consilium factum est, & senatus consultum, quo permittebatur seruos armari contra hostem, quando lege statuebatur capitalis poena seruo militanti.

Caesar vicerit, Pompeianos, & ex sequenti fide non seruatam auxilium vlciscitur.

Quod est veri similis, Posterius scilicet Caesarem vincere.

Vtriusque differentia, Hoc est, plurius & singulis consultantibus.

Senatus, Concilio omnium ciuium. Catoni, Maxime seueritatis viro, & ab omni ambitione alieno.

An Caio Mario, Nouarum rerum studiosissimo, & ex altera parte ciuilibus belli autori: arma enim contra Syllanam factionem cepit, velut refert Lucius Florus.

Scipio prior, Vehementis & ferocis ingenii vir.

Fabius deliberet, Lentissimi quidem & mansuetissimi ingenii homo, qui quemadmodum ait Ennius apud Ciceronem de senectute.

Vnus cunctando Romanis restituit rem, nam Hannibalem iuuentuliter exultantem sua patientia fregit.

Proficiet, Motus erit.

Vanitas, Pro qua grauitas. Aliquanto vero magis, Scilicet promouendus est animus eius.

Propter id, id est, hoc argumentum. Malorum, Scilicet ex vitiis, Bonorum, Ex virtutibus.

Liberare, Occasionem responsionis. Casari, sed citra utilitatem eius reata sunt, quae proposuit honeste persuaderi Casari.

Suasorias, Materias. Hec consilia, Parum decora.

Suadere, Scilicet sese, sed tanquam eius persona qui consilium petit digna.

Impellunt, Suadendi ratione. Color, Scilicet quidam honestatis, Loquitur, Ad milites.

Indignatione, Quod videlicet indignissimum ei videretur, reipublice administrandae gubernacula paucis quibusdam praepotentibus, & no-

uis hominibus in manus dari, per quorum factionem nobilitas non ad modum diues, & plebis paupertas opprimeretur.

Sic Atreus, Qui proprios liberos occidit.

Ambitus, Studium honoris conseruandi, etiam per scelus.

Hec, Consultatio. Summissiore, Per consilium.

Summissiore, Mensuram quandam minorem.

Ratio ipsa, Argumentario. Profopopoeia, Id est, quando in-

troducimus in oratione deliberatiua consilium, ad imitationem alicuius personae compositum, vocabulum certe ipsarum personarum fictione sonat: ἡρόδοτος personam significat, & πρῶτος fringo.

Aliter Caesar, aliter Cicero, Caesar enim tribuit Sallustius orationem mitem, & supra modum indulgentem, dum videlicet vel sic in Catilinaria coniuratione negat animaduertendum in coniurationis autoribus, idque facit callide nimirum, quo ad clementiam audacissimi cuiusque fauorem conciliet, sicque aditum ad imperium occupandum praeparet: Rursum Cicero, dum gloriam veram ex patriae libertate omnibus viribus sectatur, mauult mortem subire, quam non vel ingenii artibus reproblicam tueri: At Cato seuerissime animaduertendum in coniuratos, velut patriae hostes suadet, ceter.

Duplicis est operis, Alterius suadendi, alterius seruandi decorem.

Vocem dabat, Quibus accommodabat orationem suam.

Indoctis, Hominibus, nam si indoctus esset cui scribebat, indoctam quoque & eo dignam orationem meditabatur.

Habitus, Gestus. Alio, Discrimine.

Hoc, Personis distare. Controverſias, Contentiones iudiciales.

Poni, Proponi in declamando. Priami verba, Quibus exorat animum Achillis ferocem, ut Hectoris filii occisi corpus reddat honorifice sepeliendum: Est autem locus apud Homerum vltimo.

Syllae dictaturam, Cum eam seruare licuisset, vnde & Iulius Caesar dixit, Syllam literas nesciuisse, quod dictaturam deposuisset, cuius occasione potuisset imperium inuadere.

Hec, Themata lib. Substituimus, Introduximus pro nobis loquentes.

Pro Coelio, Coelius adolescens hac causa suspectus erat iudicibus quibusdam, quod Clodiae venenum parasse diceretur: Verum Cicero hanc causam Coelii sic tuetur, ut substitutis personis Appii Cecili, quae non pudeat de libidine verba facere, & Clodii fratris iunioris ipsius Clodiae, qui quod vna cum sorore concubuerit, facile promere queat, quae se concilio sororis libidinosa commiserit, atque hac arte eludit iudicium Cicero, quod Coelius spreuerit Clodiae blanditias, in ius ab aliis adulteris vocetur.

De poena Theodori, Qui cum praetor esset Ptolomei regis Aegypti, autor fuit discipulo pupillo ut Pompeium Magnum illum ad libertatem appellentem in fuga iuberet interfici, & caput eius ad Caium Caesarem hostem deferri: Caesar autem viso Pompeii capite, illachrymauit eum virtutem interfecit, cuius vita virtutis suae clarior reddidisset, quae deliberat, an supplicio afficiat Theodotum eius cedens auctorem, vide Florus.

Permista autem est, Et utilitatis ratio, quae propria est suasoriae materiae

deni, alterius seruandi decorem. Vocem dabat, Quibus accommodabat orationem suam.

Indoctis, Hominibus, nam si indoctus esset cui scribebat, indoctam quoque & eo dignam orationem meditabatur.

Habitus, Gestus. Alio, Discrimine.

Hoc, Personis distare. Controverſias, Contentiones iudiciales.

Poni, Proponi in declamando. Priami verba, Quibus exorat animum Achillis ferocem, ut Hectoris filii occisi corpus reddat honorifice sepeliendum: Est autem locus apud Homerum vltimo.

Syllae dictaturam, Cum eam seruare licuisset, vnde & Iulius Caesar dixit, Syllam literas nesciuisse, quod dictaturam deposuisset, cuius occasione potuisset imperium inuadere.

Hec, Themata lib. Substituimus, Introduximus pro nobis loquentes.

Pro Coelio, Coelius adolescens hac causa suspectus erat iudicibus quibusdam, quod Clodiae venenum parasse diceretur: Verum Cicero hanc causam Coelii sic tuetur, ut substitutis personis Appii Cecili, quae non pudeat de libidine verba facere, & Clodii fratris iunioris ipsius Clodiae, qui quod vna cum sorore concubuerit, facile promere queat, quae se concilio sororis libidinosa commiserit, atque hac arte eludit iudicium Cicero, quod Coelius spreuerit Clodiae blanditias, in ius ab aliis adulteris vocetur.

De poena Theodori, Qui cum praetor esset Ptolomei regis Aegypti, autor fuit discipulo pupillo ut Pompeium Magnum illum ad libertatem appellentem in fuga iuberet interfici, & caput eius ad Caium Caesarem hostem deferri: Caesar autem viso Pompeii capite, illachrymauit eum virtutem interfecit, cuius vita virtutis suae clarior reddidisset, quae deliberat, an supplicio afficiat Theodotum eius cedens auctorem, vide Florus.

Permista autem est, Et utilitatis ratio, quae propria est suasoriae materiae

Quærit & de honesto, Vt non nihil etiã demonstratiu gnis accedat. Abrupta, Nihil auditorẽ pparãtia Concitatã, Vehementem, hoc est, affectibus plenam.

Non quiritet, id est, non quaestio nibus obturbet, quæ omnium maxi me declamationes desiderant.

Torrens, Impetuosa oratio.

Cur, Quasi dicat, nullã ob causã. Nã & Philippicas, Constant Philippicæ deliberatio genere, suadet enim Demosthenes Atheniensibus bellum suscipere contra Philippũ.

Breuitas quoq; Quæ semp generale qddã habet: Porro hoc demũ generale est, qd in singularibus si militer cõtingere est deprehensum.

Nãq; in his, Historiis.

Cõriones, Habite ad populũ, siue milites.

Sententiã, In senatu habite.

CAPVT. XI. Fo. XXVIII.

QVæ est questio, Quasi dicat nulla plane.

Aristoteles, Lib. iiii. Rhetoricorũ. Hoc quoq; Hanc rationem partẽ causã iudicialis, quæ proponit breuiter, postea vel narranda, vel explicanda, idem Aristot.

CAPVT. XII. Fo. XXIX.

IN pecuniis repetundis, Pecunia rum repetundarũ nomine, intelligimus ea omnia quæ diuitiis constant, velut vestes, vasa aurea, & argentea, as signatũ. Porro actio repetundarũ frequenter cadere solebat in Magistratus Romanos, qui in puincias a senatu emissi, prouincialiu opes p sua libidine ardebat, adeo vt sepe numero intolerãdis iniuriis adacti puinciales, ipsi proconsulibus actiones repetundarum pecuniarum intenderent, in quib; alius ob aliam rem ereptam, crimẽ diuersum intendebat, vt cognoscere licet ex actionibus in Verrem.

Quoniã Prætor certa lege sortif, Constitutis diebus per sortem iudicat seorsum, & diuerso tempore de diuersis criminibus. Olim enĩ dies iudiciorum per sortem partibus cõ dicebatur, autore Sexto Pompeio.

Centuiri, Triginta quinq; tribus Romæ erãt & ex singulis tribubus terni ad priuata iudicia cognoscenda legebantur, qui iudices Centum uiri dicti sunt, etiam si numerus centenarium excedat, sed appellatio sic seruata est, quoniam faciliõr.

Quidam, Scilicet ex delatorib;.

Sicut diuinationes, Cum de constitueno accusatore queritur, iudiciumq; super ea re redditur, cui nã potissimum ex duobus pluribusve accusatio subscriptione in reu permittatur, ea res atq; iudicium, Diuinationo appellatur, quoniam iudicium iudicem diuinare quodãmodo oportebat, quam sententiam sese ferre par sit: Aul. Gel. li. ii. ca. iiii.

CAPVT. XIII. Fo. XXIX.

VSi fere omnes exemplo, Intertio omnis: Orestem Clytẽne stram matrem occidisse, Depulsio, occidi, sed iure: Ratio, quia patrem Agamemnonem interfecit: Firmamentum, sed non oportuit matrem indemnata occidere filium, Nã scitur iudicatio ex firmamenti & rationis controuersia, an Orestis interfuerit patrem vlcisci, & matrem nullo iudicio damnata occideret: Est autem firmamentum, qd ad deiiciendam rei rationem ab accusatore refertur, sine quo accusatio non consistit: Inde ex firmamenti & rationis consuetudine nascitur quaestio, quæ & iudicatio dicitur, & hoc in statu coniecturali non inuenitur, quoniam in ea non est ratio: Præiudicium dicitur res, quæ cum statuta fuerit, exemplum affert iudicaturis quod sequantur: Porro iudiciũ est res, quæ causam litemq; determinat, sic Asconius.

Conuicium, Obiurgatio est, qua audientes velut ad vitis vocamus, vnde iuris consultus quispiam in Pandectis, nisi me fallit memoria, quasi conuocium dictum putat, vt sit exprobratio quædam multis audientibus.

Amplificatio, Ea est cum verbis aut sententiis plusq; res poscere videtur, dicimus.

IN PRÆFATIONEM. LIB. III. Fo. XXX.

ANtissimus censor, Grauiissimus astimator morũ, Augustus videlicet Domitianus. Eloquẽtia quoq; eminentissimũ, Opinor hanc laudẽ maxime pertinere ad prima tempora suscepti imperii a Domitiano: Quandoquidẽ Suetonio Tranquillo autore, in his modestissimũ gessit imperium, adeo vt si perseuerasset in instituto, inter laudatissimos referri potuisset: porro vt in ceteris, ita et in eloquentia vtriusq; lingue insignis describitur a Suetonio, vt qui etiam commentaria historiarum reliquerit.

Musas inuocarent, Vt Homerus in Iliade sua ingressurus descriptio nem principum, qui ad Troiam expugnandam venerant: Et Vergili; ad exemplum Homeri idem hoc in ducibus obseruat.

CAPVT. I. Fo. XXX.

QVod principium, Etymologia videlicet.

Id fieri, Vt scilicet præparem; aut ditorẽ, vt sit nobis accommodatior.

A personis, Iudicis, actoris rei, Suspirio, Immodica.

Sordium, Auaritiã.

Videamur, Exordiẽdo. Patronus dabit, Vt beneuolentiã capret ab eorum personis, qd tamẽ perraro fieri debet.

Negat esse pœmia, In quib; scilicet beneuolentiã captem; ab aduersæ partis patrono, siue etiã a iudice. Rectum, Seuerum.

Illud, Inuidiam, odiũ, contemptũ inducere. Fecisse aliqd, Cõtra inimicos iniusti. Tali causẽ, Vbi scilicet iudex erat suarum rerum.

Pro regina Berenice, Regis Prolo meĩ vxore: Vnde apd Stephanũ, ciuitatis nomẽ in Silicia Beronice est factũ, cõ ante Hesperis dicere.

Cõcilio, Dũ multi iudices p sunt Nunq; suaferim, Adhiberi metũ corrupti iudicii per minas.

Quid vero, s. dicemus.

Ex partibus, Quibus constat.

Pro Caelio, Nam mirat Cicero, qd pter consuetudinem festo die ad causam cognoscendã sedet iudices.

Pro Deiotaro, Nã in oratione ei; principio qrit Cicero, sibi intra angustiam priuatorũ parietũ dicendũ pro rege, vbi eloquentiã lucẽ explicare nõ queat: Dixit enĩ apd Iulium Cæsarem &c.

Habitus, Hoc est, noui iudicii, noua forma: erat enim confessus iudicium septus magna armatorum manu, ex factioe Clodiana: quare timore sibi dicturo incuti fingit Cicero.

Opinio, Ne mali aliqd suspicetur iudices de Cicerone, qd cõ an semp defederit, nũc primũ accusare Verrem incipiat, multis modis hãc hominũ opinionem a se reicit, indicãs vrgentissimis causis ad hoc se instituti perductum.

Rogantis, Demosthenis,

Accusator, Æschines.

Fiducia, Oratoris,

Pene oia, Omnibus exordiis,

Abominari, Specie aduersariõr,

Vanitate, Leui mendacio.

Pro Cluẽtio, Qui reus agebatur coempti iudicii per pecuniã, vt hac ratioe Albuti; aduersari; dãnaret, Niti, Firmari.

Iudicii Iuniani, Habiti a Iunio, quo iam damnatus erat A. Cluentius: verum res postea prouocationibus extrahebatur.

Rationem veneficii, Nam pterq; q existimabatur iudicem pecunia corrupisse, & veneficia parasse, rumor erat venenum ab A. Cluentio paratum aduersantibus inimicis.

Quedam, Crimina.

Eleuanda, Leuiora facienda.

Remittendã, Diminuendam.

Pro Ligario, Quo Cicero obiecta crimina cõfitef Cæsari, apud quem dicebat.

Expectatione, Iudicii suscepti etiã festo die.

Genera causarum, Quæ genera recipiantur in tribus primis generibus causarum: Nam vt in iudiciali,

sic & in deliberatio materia occurret honesti, humilis, dubii, admirabilis atq; obscuri.

Purim fecerit, In quoru nũero & Cicero est libro de Inuẽtioe, i. v. d. op. &c. Probatũ, i. probatũ, in vtrãq; partẽ estimatũ, pter opinionem, minime verisimile.

Remediis, Arte quadam, qua iudicem cõciliamus.

Et eo quidã, Vt Cicero libro primo Rhetoricorum.

Insinuationem, Vt sit insinuatio oratio, quadã dissimulatione & circuitione obscure subiens animũ auditoris, sic in rhetoricis.

Surreat animis, Iudicium.

Res sit improba, Quã petamus,

Probetur, Cõmendẽ causa

Et quidã, In quoru nũero e Heramogenes Græcus, Tomo secũdo.

Causa laboramus, Parũ honesta, Propria ratioe, Ex causã habitu.

Se quoq; moueri dicit, Nã facilitatẽ & iprudẽciã Rabirii litigatoris dãnãt & ipse, qua opes suas regi Alexandrino Prolemeo pfugo crediderat: vnde de pecuniis repetundis reus factus sit Posthumus.

Apud fatigatos, Detrimẽtũ qd possit inde euenire est, qd animi iudiciũ actioe aduersari; sint occupati

Alterũ, Fatigationem.

Sociorum, Siculorum.

Schema, Figura sententiã, dicitur occupatio & psumptio.

Quæ sunt, Scilicet species, Veras, Rectas,

Facillime possunt, Rationes proccimiorum.

Ibi, Iudicio.

E re, Causã.

Fidem, Autoritatem.

Decebit, Decorabit.

Compositionis, Breuioris, Vocis, Leuioris,

Vultus, Honestioris.

Indubitabili, Certissimo.

Accuratos, Omnino plenos, Recepti, A iudicibus,

Conciliatis animis, Iudicium, Feretur, Tolerabitur, Locos communes, Contra vitia,

& pro virtutibus, Notari, Damnarũ, Nitore, Elegantiã, Diductã, Distinctã variis mẽbris, Inelaboratẽ, Extemporalẽ, Sed hæc, Sunt tractanda, Turbari, Labi, Destitui, Turpiter se dare, Nusq; turpius, Esse pnt q in pœmio, Cicatricosa, Cicatricib; affecta Sensus, Sententias, Ne in caput, In iustam orationis summã, Vtilitas, Auerfẽ sermõis, Demosthenes, Vnica forma dicitur, in oratione pro Ctesiphonte, Institit, Fortius mouit, Hoc tãtũ indicasset, Simplicĩ mõ, Qd idẽ, Lãguescere orationem, Vt modo, In eodem capite, Præterea, Vitiosum est proccimiu, Hæc, Scilicet de proccimio obseruabuntur, Aristoteles, Libro tertio Rhetoricorum.

Apud bonos iudices, Qd videlicet hi non affectibus, sed qualitate causẽ ad pronunciamdum impellantur: iam hoc precipue molimur pœmio, vt iudices, quisq; in suẽ causã utilitatem conciliet, Verũ apud Lacedæmonios cautum erat, ne quis pœmiis vteretur.

Prodicus, Rhetor Græcus,

Frigida est affectatio, Vt progressio efficiat aliquam sententiam.

CAPVT. II. Fo. XXXII.

PLicens, Ager is est in Italia, sic appellatus, quasi min; celebratus & inglorius, vt est apud Cicero nem de Amicitia.

Loci, Quam scriptores τὸ πρῶτον φῶν, loci descriptionem vocãt, quẽ admodum personẽ narrationẽ πρῶτον φῶν, & temporis χρόνον φῶν, causarum αἰτιολογίαν, aut etiam αἰτιολογίαν.

Vt idem, Cicero in Verrem.

Ciceronis de discursu, In oratione pro Roscio,

Chryfogonus, Inimicus Roscii, ὑπερωσισ, Subformatio.

Vel de re constat, Cum narrationis virtute res ita depingitur oculis, vt non tam audiri, q spectari pu

∴ prætorib; forte

Flagitia

terur, qđ maxime fit p̄priis verbis, naturali rerum seruato ordine: porro τὴν ἰδέαν Græcis imaginem sonat: ἢ ὑποκείμενον sub. qđ sit velut subiecte rei imago. Pubertas, Quando corpus p̄lis vestitur, tunc pubertas incipit. Diuersę partis expositio, Aduersarii pars tenetur explicare fufius, qđ actor proposuit sub compendio, si commodum fuerit. Rabirio Posthumio, Reo repetundarum. Conuenit, Inter autotes. An̄ acta vita, Modeste & pacifice. Aliisq; De causis. Tragædiis, Euripidis in Aiace. De laude, Gloria bellica propter arma ipsius Patrocli, quo certaminam actus Ajax per mœrorē in infamiam redactus est, vnde postea sibi ipsi mortē conscisse narratur. Eiusmodi narratiōes, Pappianas. Petitionem, Magistratus. Hic, In ea narratione. Veneficio, Cuius re⁹ agebatur. Ille duę, Narrationes. Excutiendi, Repellendi. Ventum, Arege Prolemeo: Curationem, Administrationem pecunię. Suscepisset, Posthumius. Vel augendi, Gratia. Iter, Per Siciliam. Cuius, Narrationis. Paulo ante, In principio hui⁹ capituli. Soluendos, Recreandos. Proserpina, Questita a matre Cybeles. Comparatum, Inuentum. Conciliator, Magis fauens. Sed hoc, Hunc ordinem. Nisi forte, Qđ absurdū ē dicere. Pro Milone scriptam. Nam non pauit eam causam, sed armatorū, qđ iudicium sepebant strepitu deterritus, in mediā causa obmutuit, & qđ voce non poterat, domum regressus calamo Miloni presticit. Prepositis, Disputatis. Distulisse, Protulisse. Præiudicatione, Quę prima est qđ stio post proœmium. Quę est secunda, Questio. Gratiam, Clodii.

Quod flet, Qui ordo orationis. Cauendi, Excipiendi. Flagitiis, Grauibus sceleribus. Criminibus, Accusationibus. M. Coelius, Adolescens perditus. Petulantię, Procacitatis. Deinde, Nonne? Ipsi, Sceleris. Actione, Oratione: accusabatur enim ab amicis Clodij nobilis matrone, tanq̄ pro are qđ debebat ipsi mulieri, venenum parasset. In quibus, Ludis. Certa quedam, Argumenta. Ideoq; In scholis suo loco, contra suam partem. Meditatio, Præexercitatio. Vtrumq; Seorsim. Scholasticis, Declamationibus. Zelotypum, Maritum: Zelotypus maritus dicitur, qui cū vxoris pudicitie non credat, eam quibus potest rationibus ita deformat, ne corporis elegantia alios in sui amorem alliciat pelliciatq; nomen sumptū est ab æmulatione forme: ζήλος æmulatio dicitur, & τὴν ἴσην formam. Male tractationis, Qđ se male tractet, vel enormis læsionis. Aristotelis, Lib. iiii. Rhetoricorū. Per medium, Mediocre modū narrandi imitari. Quo, Id est, quare. Esse verisimile, Nam nisi vera esset ista narratio, haudquaq; posset tota pro nobis esse. Non tamen exquisitis, Partū obuiis autoribus. Quę qđem virt⁹, Perspicuitatis. Nescias prestare &c. Dubitare qđ poterat, vtrum minus velint p̄prie loqui, an minus possint: adimit autē Fabius hoc sermone istis nouatoribus & facultatem & voluntatē p̄prie orationis, & ad hunc modum exponit Fabii verba Erasmus in commentariis De verborū & rerū copia. Rerum, Dicendarum. Funis, Quo nauis e puppi alligatur retinaculo alicui ipsi⁹ port⁹, sic enim exponit hunc locum Siphontinus pontifex, quemadmodum vides epistola, i. lib. i. quo legere mauult

auram: neq; defunt qui diuersam lectionem secuti, oram legunt, vt sic sensus, soluere orā, a littore discedere: Ego tanto codicum consensui, qđ oram habent, nō repugnare audeo. σὺν μορ, Concisam, a τέρμινω scindō & σὺν, id est, con. τὰυτολογία, Id est, superfluas locutiones, per iterationes intelligo quas Grammatici vocāt ἐπαναλογία & ἐπαναλογία, id est, reparatiōes & iterationes eiusdem sententię, idq; per eadem verba. Apud Ciceronem, In oratione p̄ Aulo Cecinna. At partitio, Quod secundo loco criminandum. Qđ Cicero, Pro Quinto Ligario, reo lęse maiestatis apud imperatorem Iulium Cæsarem. Mimis, Fabulis. Preparatiōes, Fæciunde. Latuerint, Irreperierint in animos iudicum. Simplicitatis imitatio, Vt enim homines simplices in mēdaciū suspiciōnē haud temere veniunt, ita quoq; hæc morum simplicitatem imitata aliquoties plus fidei meretur qđ arte cōtorta, vnde etiam prouerbio dicitur: Veritatis esse simplicē orationem: & pueris ætate simplicissimam in puerbio attribuit veritas. Festinato, Festinanter. Hę sunt, Videlicet rationes: Magnificentia, Rerū & verborū. μεγαλοπρεπειαν, Magnificentia, per Aristotelem in moralibus: μεγαλοπρεπειαν virtus est eorū, quos magna decet, vt illustrium virorum & principum, id qđ vocabulum indicat, quandoquidem & Græcis μέγα γὰρ μέγαλου magnus dicitur, & πρεπεί decorum: Constat autem magnis sumptibus faciendis in utilitatem publicam: hinc transfertur ad orationem, quæ nihil habeat humile, nihil vulgare, siue res, siue verba spectes. Submittendum, Diminuendum. ἐνέργειαν, Velut lucem quandam orationis, partim in partitionibus, partim in de Oratore, partim i To

picis, qui hanc virtutē ea parte considerant, qua reddit sermonē efficacem, & velut plus operātem, ab opere ἐνέργειαν vocant. ἔργον enī Græcis opus significat, & sic vtitur vocabulo hoc diuus Hieronymus in epistola quadā ad Paulinā sic inquit: Habet nescio quid latētis energię viua vox, & in aurem ab ore præceptoris diffusa fortius sonat, tametsi vulgares codices fere omnes ἐνέργειαν habent: Porro qui lucem quā rebus adfert spectant, ἐνέργειαν vocāt, qđ ἔργον lucidum & clarū Græcis significat: Et secundū hunc modū accipiendū est hoc loco apud Fabium, quando ipse veluti speciem subiicit, quando ipse euidentiam vertit, & perspicuitati velut speciem subiicit. Moratam cū dignitate, Mores & sensum hominum communem præseferentem, & experimentem. Prætereundam narrationem, Vt Cicero in iiii. de Oratore inclināt in hanc partem. Actione, Ratione, genere, natura, pene quando aduersarii actio nō id intendit, qđ commissimus, aut plus intendit qđ sit admissum, aut leuius commissum grauioris nomine accusat, vt si quis furē sacrilegii accuset. Ingenuum stuprauit, Ad legē Iuliam de stupris & adulteriis, statuitur stuprum cōmitti in muliere ingenua, vel libera, vel vidua, etiā in virgine & puero. IN LIBRI QVINTI CAPVT.II. Fo. XXXVIII. E præiudiciis, Præiudiciū, inq̄t Asconius Pedianus, dicitur res quę cū statuta fuerit, affert iudicaturis exemplum qđ sequantur. De rescissis, Annihilatis, videlicet per cognitionem iudicij, cuiusmodi iuriscōsulti inofficiosum vocant, de quibus rebus est apud Valerij Maximum lib. vii. cap. vii. & viii. Tum & in Pandectis. Qualia in Opianicis, Hic enī Opianicus de veneficio Aulo Cluen-

tio parato accusatur, ad qđ cōuincendum adhibet Cicero iudicium, quo libertus Fabricij dānatur, quafi venenū is exhibiturus fuisset. In reis deportatis, Relegatis, quę admodum fieri solebat in quadā capitis diminutione, cum ciuitas quidem amittitur, sed libertas retinet, qđ accidit ei, cui aqua & igni interdictū fuerit, qui vel in insulā deportatus est, sic Iustinian. lib. i. instit. de cap. diminitur. In duas hastas, Hinc est qđ Valerij⁹ Maximus iudicij centūuiralij sæpe iudicij hastę vocat: ipse certe qđ apud idoneos scriptores de hac antiquitate nihil cōpertū deprehendi, cōiecturis tamē aliquot adducor Centūuiros iudices in duas partes distributos, vt causas a priore parte iudicatas, posterior denuo accuratius recognosceret discuteretq; Itaq; si i causa aliqua altera pars pronunciauit, potuit ex sententiā hoc firmamētum adferri, quo minus recognitiō posterioris partis iā facile in aduersum pronuciare ausa fuerit. Aduersus cōsulta, Decretū enim senatus conscriptū erat, eodem Clodij cōtra rempublicā esse, qđ iudicium ad causam Milonis pertinet. Signatū, Nā si argētū omne legatum est, & signatū argētū est quoq; argētū, sequit & hoc legatū, siqđ si gnatū argentum species est argēti. Quæ materfamilias, Huiusmodi enim vxor apud iuris consultos tantum dicitur materfamilias. Altera, Scilicet qđ tantū vxor erat. Probatis, Scilicet morib⁹ i manū & potestate cū vniuersa dote venit. Altera, Quę simpliciter vxor est, & suū habet peculū, sibiq; non marito lucratur. Absolutū Catilinā, Hic enim cū minorem Africā Prætor expilasset, a prouincialibus reus repetundarū factiōe optimatij absolutus est, nisi quis malit referre ad mitem plane sententiam quā de huius conuisione dicit Cæsar apud Sallustij in Catilina. CAP. III. ET. III. Fo. XXXVIII.

PArs, Actionis. Aliis, Stupidis. Publicum testimoniū, Vt adulterio polluisse sacra, quę matronis adire tantū concessum erat, viris autē capitale, atq; Clodius vt indicat Cicero, muliebri habitu idutus, nocte ingressus, & ab aliquibus matronis agnitus, sacri omne perturbauit. Quem, Liberum aut seruum, Causa, Præsumptione. Quis, Torfit. Iniquam, Duram. Metum, Religionem. CAPVT. VI. Fo. XXXVIII. **Q**ui deos, Vt Epicurei, Diagoras, Lucianus, Plinius. Nullo offerente, Iuradi cōditione. Id, Iusiurandum. Cognitione, Qui cognoscit causā, Qui, Iudex. Atq; id agi, Moliri, spectari. Occupaturum, Ante capturum. CAPVT. VII. Fo. XXXIX. **C**irca testimonia, Circa ea qđ per crabulas aut per testes formant, Significatio, Emphasis. Voluntate, Coactus. Quo ipso, Facto. Contra quem, Et per hoc suspectum se reddit, quasi ex odio det testimonium magis qđ veritate. Presentibus, Testibus. Actionum, Accusationum, Nixa, Firmata. Inuadere, Accusare. Eleuata, Infirmata, quę admodū i oratione pro Lucio Flacco eleuatur testimonium Gręce nationis: sic enī Cicero ait. Verūtamen hoc dico de toto genere Græcorū: Tribuo illis literas, do multarum artium disciplinas, non adimo sermonis leporē, ingeniorum acumen, dicendi copiam: deinde si qua sibi alia assumunt, nō repugno: testimoniū religionē & fidem nunq̄ ista natio coluit, totiusq; huiusce rei quę sit vis, quę autoritas, qđ pondus, ignorāt: Vnde est illud: Da mihi mutas testimoniū: Non Gallorū, non Hispanorū putatur, totum istud Gręcorū est, vt etiā qui Gręce nesciunt, hoc qb⁹ verbis

Stupidi q

a Græcis soleat dici, sciât. Porro hæc ipsa oratio, indicat omnes homines hic a Fabio notatos, quibus refelli possunt testes.

De auditionib⁹, Qui audita testantur. Diuersa, In foro.

Argentium, Ostendentium.

Illâ, Scilicet diuersa.

Consistentium, Quasi inuiti.

Satis est, Scilicet eis contra quos dicturi sunt.

Per hoc ipsum, Testimonium.

Euocare, Expiscari.

Propositi, Animi.

Pedetem, Prouerbiu a tetrâda

glacie tractu cœcreti primu fluiui.

Inerrogando, In iudicio.

Incessere, Inuadere reprehensione

His temporib⁹, Vtpote Demosthe-

nis. Post finitas, Scilicet in medijs

actionibus. Peruicax, Malignus.

Prudens, Qui vsu reru est edoct⁹.

Efficere, Comprobare.

Ex medio, Sumptris e vulgari con-

suetudine.

Frigus, Inepitudo.

Artes, Fraudes.

Subsellia, In eo loco, vbi aduersa

pars est.

Noceat, Aduersetur parti.

Quoru mentione, Quarû artiu.

Testatio, Literarum.

Testes, Presentes.

Illâ, Testationis.

Quæsitû, Dubitatû, pugnatû est.

Religionem, Iurisiurandi.

Ingenia, Quibus argumeta inue-

niantur.

Hinc, Dicitur.

In his, Argumentis.

In illis, Testibus.

Vtrinq³, Ab vtraq³ pte litigatû.

Quæstio, Controuersia.

Ipsis, Testibus.

Omnibus, Prælagiis.

Duplicem, Verborum.

Stoicos, Qui deum omnia prou-

dere putant.

Cœictorû, Interpretû somniorû.

Mathematicorum, Astrologorû.

Amœnioribus, In affectibus tra-

standis. Traduntur, Videlicet ab

Homero libro nono Odyssæ.

CAPVT. VIII. Fo. XI.

C Raminis, Herbe, Plinius lib. xiii. capi. xvi. Loton arborem facit, quæ celte alio nomine dicatur, cuius bacce Fabarum magnitudine tam sunt dulces, vt genti etiam ab earum vsu nomen sit inditum: siquidem Lotophagi dicantur, & hoc certe ab arbore Homerum intellexisse apparet: alioqui & genus herbe est, de quo forsitan memoria lapsus Fabius hic sentit: nisi quod quibusdam placere video, vt germinem legatur. Mihi si detur libera suspicandi facultas, a semidocto aliquo & temerario castigatore putauerim arborem in germine commutatam, nimirum qui de herba loto aliqua legerit, de arbore autem nihil.

Nec vlla res probari, Vnde cum alii loci emergunt a genere ad speciem, a maiore ad minus, ex pari vero fingunt locos a similibus, a definitione, ab interpretatione, a specie ad genus, ac a minore ad maius.

Quadruplex ratio, Quæ scilicet argumentando apparet: Fiunt autem argumentationes rhetoricæ, vt plurimum conditionalibus, quarum formæ quatuor sunt vrsitatissime: De quibus hic Fabius, & copiosius M. Cicero in Topicis, & Boethius ex Theophrasto in libro de hypotheticis syllogismis, tum Georgius Trapezontius, & Marcian⁹ Capella vterque in sua Dialectica.

CAPVT. IX. Fo. XL.

T ΕΚΜΕΤΡΙΑ, Aristoteles Rhetoricorum primo, capit. iii. & Hermagoras. ΕΙΜΕΑ, Verisimilia.

Idcirco ingreditur qui mouetur, Quia locus arguendi affirmatiue a specie quidem ad genus valet, a genere vero ad speciem non est nisi negatiua consequens: recte enim sequitur, si non moueatur eum nec ingredi.

Virginem Athalantâ, Filiam regis Colchorû, venandi studiosam, a Meleagro amatore in hoc aprî capite donatam, etsi Suidas Acasti cuiusdam filiam facit, quâ Peleus adamauerit: sed de alia sentit opinor: prioris mentionem facit vetustissimus poetæ

Græcus Musæus.

Deferuntur, Litigatoribus.

Areopagite, Iudices Athenienses, qui in Ariopago loco Marti sacro, vnde & nomen habent, cognoscabant causas tantum capit. Autores Julius Pollux.

Spurii Melii, Spurii Melius, vt narrat Liuius lib. iiii. populû Romanum annonæ penuria laborantem, frumento distributo ita sibi conciliauit, vt spem regni conciperet. Vtrû cum innotuisset, gladios ac tela in eius demum comportata, cum iudicium huic indictum refugeret, a Serulio Hala magistro equitû cæsus est.

Marcus Manlii, Manlius cum æs alienus, quo populus demersus erat, sua largitione dissoluisset, in suspicionem regni affectati venit, ex Capitolii arce precipitatus supplicium dedit. Liuius in quinto.

CAPVT. IX. Fo. XL.

E ΝΗΥΜΕΜΑΤΑ, Cœceptus animi. Epicheremata, Inchoata argumenta. Apodixes, Demonstratiões.

Interpretamur, Ex ratione Græcæ vocis, quæ deriuatur a verbo ενθυμησθαι, quod cogito & in animo comminor significat.

Sententiâ, Vt: credo hinc autorem huius cædis, quia heri cum occiso rixabatur.

Tertium, Scilicet intellectum. Contrariû, Quia ex contrarijs ratione trahat. Imperfectû, Qui tantum duabus propositionibus exponatur.

Quod sane, Totidem partibus concludere syllogismum.

Vulgus aggressionem, Quia ἐπιχειρῶ aggredior significat, & veluti operi manus admoueo: ab ἐπι, quod ad significat, & χειρ manus, vt intelligas hoc vocabulo quandam argumenti quasi præparationem & destinationem, etiam dum suis partibus non explicatam.

Lineares demonstratiões, Quæ earum, Vt quid sequatur ad quæ rem, verbi gratia, sequitur ad inuidiam nocendi cupiditas, vnde de argumentum trahitur pro reo contra actorem inuidum, sic in iuvene luxurioso facile hæret crimen

adulterii vel stupri, amicitia in senibus, veneficium in nouerca.

An credibile sit, Et Horati⁹ in arte poetica quid cuius ætati hominû vel gratum vel aduersum sit, versibus aliquot prescribit: Porro meo iudicio non est compendiosius iter ad hanc doctrinam, vt felicissime discere liceat, quæ ex comœdijs & Tragœdijs

Alioqui indubitata, Si semper vsu uenirent. Aut Scartu ducas, Quoniam autem Plinius lib. ix. capi. lxxiii. & Oppiano de natura piscium, in Rhodio mari agit.

Ea porro sunt genus, Triplicem intellectum apud Porphyrium philosophum habet vocabulû Gen⁹, primus est, quoniam omnes eiusdem familiaria collectos vniuersim generis appellatione comprehendimus: alter non admodum a priori discrepat, siquidem familiarie originem, ac velut caput hoc modo genus dicimus: hæc duæ accceptiones hoc loco a Fabio designantur: porro tertius Dialecticorû est, apud quos est genus, quod de pluribus speciebus subiectis dicitur, vt animal de homine & equo.

Similes maioribus, Hinc est quod Euripides dicit, nisi generis fundamentum recte iactum fuerit, necesse est infelices esse, qui inde nascuntur, & profecto Plutarchus in commentario de liberis educandis plurimum interesse censet, quibus quisque partibus nascatur, etiam quod ad ingenium & mores attinet: Quare Diogenes cum petulantem adolescentem cospiceret: Vere inquit, pater ebrius te profeminavit.

Petulantia, Audacia.

Contraria, Deformitas & ibecillitas, Studia, Professiones.

Forensis, Rabula.

Commorionem, Affectionem.

Consilia autem, Consilia hic accipe, quasdam animi inductiones, & quasi voluntates, vt cum dicimus: nescio quo consilio hoc factum sit, & Græci significatius hoc ostendunt, apud quos consilium a voluntate non tamen habet, siquidem βουλασμαι volo, & βουλασμαι, consilium.

CAPVT. XI. Fo. XLIII.

C Vius manu Pyrrhus, Nam cum victor Argos ingressus esset Pyrrhus, & pauperculû quendam obuium equo prosternere pararet, anicula quædam, periclitantis filii casu mota, rupta e tecto tegula, eaque in Pyrrhi caput deiecta hostem occidit: Plutarchus in vita Pyrrhi.

Scipio, Malo tamen hoc loco esse intelligere, qui primus omnium suorum alijs detrectantibus, contempto mortis periculo, hostilem murum transcendit, cuius meminit Lucius Florus lib. lxxiii.

Ille quoque fabulæ, Gellius certe lib. ii. capite circiter penultimo, magna cum laude fabulas illas, quibus inter se muta animantia confabulantur, Æsopo tribuit: At quia Quintilian⁹ noster hoc loco tractationem quidem earum in soluto & simplicis orationis vel sermonis genere Æsopo permittit, sed originem plane refert ad Hesiodum, hac nimirum vsu coniectura, quod in Hesiodi Georgicis subinde eadem fabulæ narrantur, atque etiam ad allegoriam trahuntur, iam constat multis seculis Hesiodum Æsopo antiquiorem, adeo vt apud Plutarchum historie scriptor Ephorus vel Homero vetustior faciat: nec admodum a Fabii iudicio dissentit Calistratus Græcus scriptor, in imaginum descriptionibus.

Δισωρησιστορ, Suspicious plane librariorû incuria verbum omissum, neque enim Græci hoc fabularum genus simpliciter δισωρησιστορ nominant, sed ab autore sic cognominant, vt testatur idem Calistratus in descriptione imaginum. Atque haud scio an non ex eadem scripturæ consideratione coniectura sumi possit, hic legendum δισωρησιστορ nomine possessiuo, porro δισωρησιστορ sonat ab Æsopo factum vel scriptum. Ητοιμασ, Hinc enim Græcis prouerbiu habet nomen, quod cuius iuxta viam, vel obuius sit, a παρ quod iuxta, & διμωσ via.

Non nostrum, Ad hunc modum & legitur & exponit Erasmus in tertia Adagiorum editione, indicans ex episto-

la Ciceronis ad Atticum hunc vsurum esse prouerbiu, si quis puincia ad se non pertinere, aut parum viribus aptam recuset, neque enim munus huius est gestare clitellas, sed asinorum, & mulorum.

Vt aqua frigidam, Haud scio an non rectius legatur frigidam, vt simpliciter intelligas hoc morbi genus, quod frigore concutit vniuersa membra, genus plane oppositum febris: nam vt a feruendo febris dicitur, quæ immo dice calor vexat, ita contrarius morbus a frigore immodico, a Fabio frigida dici potest videri: Græci certe vtriusque genus suo vocabulo efferunt: etenim febrim calidam ab igne πυρεστος vocant: frigidam vero a maris & aque rigore ψυχροστος dicitur, & ad hunc modum his vocabulis vsus Lucianus: Porro veteres Latini frigidam febrim ex legibus, XII. tabularum quereras nuncuparunt. Nihil autem vetat quo minus ad maiorem curiositatem eorum, quos hic dânat Fabius, frigidam aquam legamus, vt quæ noxia videatur pota febricitantibus.

Homeri versu, Homerus hac de re, in Iliados scribit, & certe Aristoteles Rhetoricorum, hos Homerum versus agnoscit.

CAPVT. XII. Fo. XLV.

B Agoam, Celebrat præter alios Bagoam Lucianus locis aliquot, vt qui Alexandro Magno fuerit in delicijs.

Megabysum, Et hic inter effœminatatos Darii regis concubitores refertur, certe Plinius recenset quendam sacerdotem hoc nomine, libro xxxv. capi. x.

Doriphoron, Celebratum puertum, cuius virilitatem etiam pictura & statuis honoratam tradit Plinius, xxxiiii. capi. viii.

CAPVT. XIII. Fo. XLVIII.

Nihil autem aliud melius est mundo, Apparet plane, hoc quod Rodolphus Agricola, homo vt doctissimus, sic & diligentissimus libro Dialecticorum primo assermat, Fabium ipsum tamen araticem differendi summum, quod ad tractanda argumenta pertineat.

Boethius ex theophrasto in libro de Hypotheticis syllogismis

paululum negligentem, obiter magis aliorum quam suam refert sententiam, id quod vel hic locus indicare poterit, nam cum in proposita ratiocinatione medium terminum & in positione & assumptione predicari faciat, idque ita ut assumptio sit negatiua, iuxta Arist. sententiam in Analyticis, nihil inferri poterat aliud quam negatiuum, hic autem affirmatiue concluditur, mundum animal esse, & per hoc haud dubium quin improba sit ratiocinatio, Huc pertinet quod hodie Dialecticorum vulgus tradit, conclusionem semper deteriori premissorum inherere: nam si altera horum fuerit negatiua, & conclusio negabit, & si particulariter proponatur in altera, conclusio quoque eadem rationem imitabitur: quomodo tamen inuitus sic mutandam esse sentio lectionem, ut aut sine vel proter rem legatur, id quod ratio subiuncta satis aperte demonstrare videtur. Ceterum haec propositio aut confessio est, ut: qui beatam vitam viuere vult, philosophetur oportet, hoc enim conceditur, aut proxima probanda, ut mors nihil ad nos.

Cetera sequi, Nisi confirmata prima parte non possunt. Est & assumptio, Aristoteles priorum resolutiorum cap. xxii. & .iiii. probat manifestissime, recte argumentandi forma seruata in omni figura ex falsis quidem datis colligi posse verum, at ex veris non nisi verum, quare subolet mihi certe mediū esse in verbis Fabii & in priore parte legendum, falsa intentio, & postea vera connexio in hunc modum, sed ut ipsa esse falsa si illa vera sunt nunquam est falsa connexio.

τὸ πικρὸν, Sic maxime diuidit Dialecticam Stoici, quemadmodum in sua Dialectica indicat Martianus Capella, videlicet ut ratio inueniendi & eliciendi argumenta ex locis quos vocat appelles *τὸ πικρὸν* versus ea scientia, qua iam iueta argumenta & e sedibus suis educta in modum ac figuram recte ordinant, nunc cupat Graece *κρίτη*, hoc est iudicatoria, *κρίτη* quod iudico est, *νῆ* *κρίτη* *ἔδος*

IN SEXTI LIBRI PRAEFATIONEM. QVAE INCLIPIT. Fo. XLIX.

Vinere orbitatis, Alludit Fabius ad Etymologiam orbitatis, siquidem oculi ob rotunditatem orbis dicuntur, unde quia liberos nostros non minus quam oculos ipsos amamus, qui liberis spoliatur per *ἀπὸ τῆς ὀφθαλμοῦ* orbitatis dicuntur, quasi oculis capti: Porro Fabius noster hic per lumē oculum intelligit.

Quod nefas erat, Subindicat Fabius per hoc quod dicit nefas erat, didicit enim homo cordatissimus Platone praepatore, non fas esse ex hoc corporis carcere emigrare, antequam is qui ante animam indidit, hoc est, deus ipse iubeat, quae diuina plane sententia tractatur copiose apud Platonem in De republica, & Ciceronem in somnio Scipionis, quod ex dicto Platonis libro traductum est.

Igniculos ingenii, Hic vocat quaedam futuram eruditionis velut scintillas, unde maxima eruditionis flamma postea sit perfectura: breuiter vocat sic Cicero animi nostri perfectionem vel ad virtutes, vel scientias, idque Platonum more, qui animis nostris scientiarum omnium atque virtutum seminaria innata statuunt, quae questionem tractat Plato in Menone.

Illius, Matris scilicet nomine, quae ante filium erepta doloris sensu caret, ut vel hinc appareat supra felix legendum esse.

Flosculos, Indicia & spem futurae eruditionis. Infelicem conscientiam, Quae ea nouit, quae nihil profunt.

Manes, Per umbram & animam filii mei, & vxoris.

Fulminis, Quo postea perstratus periculis est. Festinatam maturitatem, Sic in primo libro praecox illud ingeniorum genus, idem Fabius non temere vnquam ad frugem peruenire asserit, & Accius tragoeidiarum scriptor apud Gellium sic ait: Quod in pomis est, itidem esse aiunt in ingeniiis, quae dura & acer-

ba nascuntur, post fiunt mitia, atque iucunda: Sed quae gignuntur vitia, & mollia, atque in principio sunt viuida, non matura mox fiunt, sed putrida, relinquendum igitur ingeniiis, quod dies atque aetas mitificet: Tū Cato apud Plinium lib. vii. hoc idem testatur: Senilem iuuetam praematuram mortis signum ad Helium scribit, & Plinius ipse magna hominum admonitione scribit, qui spectatissime florentes celerrime marcescere, li. xxi. cap. i.

Inuidiam, Factorum & prouidentiae, Spes, Praematuram iuuentem.

Errorē, Id est, Moribundam & euandam opinionem: agere enim animam, est luctari animam cum corpusculo.

Tuos ne ego o spes inanes, Imitatio est Ciceronis in oratione per Milonem in epilogo.

Fugietem spiritum, Alludit hic Fabius ad Hippocratis, & quorundam aliorum veterum sententiam, qui animam aliud nihil esse putant, quam spiritum & flatum per omnes corporis partes diffusum.

Adoptione, Id est, per hoc quod consul adoptauit nuper in filium.

Atticę eloquentię, Inter omnia eloquentię genera, nullum magis celebrat scriptores quam Atticam: propterea quod inter Asiaticam, quae nimia copia reddidit, & Laconicam nimiam breuitate accisum, mediū sit, vtrinque temperatam, id quod indicat Cicero, cum alibi, tū in Oratore per seculo, quae liberum quae legerit accurate, haudquam dubitabit, quin hoc loco Atticę eloquentię legendum sit, Sed & Terentius in Eunuchis cum per ironiam omnibus numeris perfecta eloquentiam in milite glorioso ostendere vellet, ait in persona Gnathonis: Diximus in hoc Atticam esse eloquentiam.

Candidatum, In Romana re perquam abiebat magistratum, digni eo honore candidati vocabantur, quoniam candidis vestibus erant amicti, nimirum ad integritatem morum atque innocentiam ostendendam, per quam magistratu digni videri possent: hinc per translationem candidatum eloquentię dixit Fabius, per eam non multum abest ab huius glorie palma.

Superstes, Adscribendum est hoc loco ante superstes, patens amissus, vel simile aliquid, alioqui nullus colligi potest sensus, ut sit ordo: Te of spe Atticę eloquentię candidatum patens amissus, superstes tantum patens siue ad poenas, has si non cupido lucis, certe patientia vindicet a reliqua mea aetate.

mas & capita.

Decurrendum, In peroratione, vel peroranti, non etiam immorandum singulis repetendis.

Alioqui, Nisi hoc feceris.

Impotentem, Id est, potentem, qui abutatur sua potentia.

Inuisum, Qui omnium inuidie subiaceret, & per hoc ostendit infamie fore iudicibus absolutionem Vatini.

Iudiciorum, Quibus haec ab solutus esset Verres.

Singula, Scilicet dicta sparsim in oratione. Turba, Hoc est, cum acuatim & indigeste oculis iudicis quae causae capita subiicit.

Liberius in peroratione, *εὐλαγῶς* Graecis sonat collectionem cum delectu: Siquidem derivatur a verbo *ἐπιλέγω*, quod significat eligo. Manet ergo ex vocabuli quoque ratione, ex toto orationis corpore, summas tantummodo & capita rerum, & velut ordines in peroratione colligere, quae si animo concipiat iudex, nihil piculi sit etiam si alia fors exciderint.

Summa, Caput artis.

Atrocitas, Grauitas.

Anfractus, Posset legi pro anfractus tractatus, simplici enim esset, & Fabio magis dignum.

Demosthenes, In oratione qua per se in Midiam dixit.

Ser, Sulpitius, Orator & Iuris peritus, cui M. Cicero de claris oratoribus iuris ciuiliis scientie palmam tribuit, quique, ut idem testatur, in secunda arte, hoc est Iuris peritorum literis ma-

luit esse primus, quam in prima arte, hoc est eloquentia, secundus. Quare obiter, & propter perfectum eloquentiam tractauit.

Hoc genere, Commendationis.

Asinius, Gallus.

Ex personis, Cum orator assumit sibi personam litigatorum.

Proportione, Mutuo quodam respectu inter duo, ut quemadmodum sese habent quinque ad decem sic decem ad viginti.

Impetu, Principio & initio affectus.

Frigerescere, In morando.

Descendit, Cui aliquid detrahitur in progressu.

Rebus, Resumendis, repetendis, *ἀνακαταλείωσις*, Siquidem *καταλείωσις* Graecis caput significat, & cuiusque rei sententiam. Hinc verbum *καταλείωσις*, quod significat in capita & summas colligo, tum *ἀνα* rursus & retro significat. Intelligit ergo etiam Graeci nominis ratione, per causae totius summ-

mas & capita.

Decurrendum, In peroratione, vel peroranti, non etiam immorandum singulis repetendis.

Alioqui, Nisi hoc feceris.

Impotentem, Id est, potentem, qui abutatur sua potentia.

Inuisum, Qui omnium inuidie subiaceret, & per hoc ostendit infamie fore iudicibus absolutionem Vatini.

Iudiciorum, Quibus haec ab solutus esset Verres.

Singula, Scilicet dicta sparsim in oratione. Turba, Hoc est, cum acuatim & indigeste oculis iudicis quae causae capita subiicit.

Liberius in peroratione, *εὐλαγῶς* Graecis sonat collectionem cum delectu: Siquidem derivatur a verbo *ἐπιλέγω*, quod significat eligo. Manet ergo ex vocabuli quoque ratione, ex toto orationis corpore, summas tantummodo & capita rerum, & velut ordines in peroratione colligere, quae si animo concipiat iudex, nihil piculi sit etiam si alia fors exciderint.

Summa, Caput artis.

Atrocitas, Grauitas.

Anfractus, Posset legi pro anfractus tractatus, simplici enim esset, & Fabio magis dignum.

Demosthenes, In oratione qua per se in Midiam dixit.

Ser, Sulpitius, Orator & Iuris peritus, cui M. Cicero de claris oratoribus iuris ciuiliis scientie palmam tribuit, quique, ut idem testatur, in secunda arte, hoc est Iuris peritorum literis ma-

luit esse primus, quam in prima arte, hoc est eloquentia, secundus. Quare obiter, & propter perfectum eloquentiam tractauit.

Hoc genere, Commendationis.

Asinius, Gallus.

Ex personis, Cum orator assumit sibi personam litigatorum.

Proportione, Mutuo quodam respectu inter duo, ut quemadmodum sese habent quinque ad decem sic decem ad viginti.

Impetu, Principio & initio affectus.

Frigerescere, In morando.

Descendit, Cui aliquid detrahitur in progressu.

CAPVT. II. Fo. L.

Abulam supra Iouem, Duplex hinc accipi poterit intellectus, quod scilicet & in ipsum Iouem, tanquam facti pestem subpingerint, vel quod de pictam tabulam supra Iouis statum in Capitolio appenderint. Neque enim quisquam commissurus videtur, ut medacii & sceleris sui deos velut probatores inducere audeat, maxime cum Homerus grauiter plane scribat, deos ipsos ad nullum malum constanter auxiliares.

L. Murenam, Cuius videlicet & ipse Catilina Consulatum peteret, quo magistratus pretextu per conuersionem suam rempublicam opprimeret. Itaque ad depellendam eam a republica pestem, consultum fuerat, L. Murenam per fas ac nefas magistratum arripere, atque hanc esse huius loci summam colligitur partim ex oratione pro L. Murena, partim pro L. Flacco.

Has tragoeodias mouere, Mouere tragoeodias quasi puerbiallyter usurpatur a scriptoribus, pro eo quod est affectuum vim omnem, & ingentem rerum tumultum ostendere, summa translatione a miserabili tragicorum exitu, qui nunquam sine mortis conploratione terminantur: unde & grauius & ampla verba ei argumentum conueniunt, id quod indicat Hora- tius in Arte.

Telephus & Peleus, cum pauper & exul vterque.

Proicit ampullas & sesquipeda-

lia verba!

Si curat cor spectantis tetigit se querela.

Fuit quondam, Antequam respectu sub imperium vnus venisset.

Imperitia, Inelegantia.

Rigor, Inhabilitas.

Deformitas, Dedecus.

Afferunt, Peroratio fratris fecunda tantis frigidissime magno omnium risu.

Haec, Tolerabilia haec vitia recensuimus.

Inde est enim illud, Peruulgatum, Qualitate, Estimatione.

Nauarchis, Principibus nautarum.

Cruciat⁹ ciuibus, In medio foro, Philodamo, Citeu Syracusano.

Partiales porationes. CAPVT.III. Fo.LI.

Vm, Habitum, affectum. Supradictis, Operibus affectuum mouendorum.

Multi, Qui sibi nomen Oratoris occuparunt.

Atq; hoc est, Possē in quem velit animum rapere iudicem.

Propriū opus est, Peculiaris labor Libellis, Actis.

Quia sensum oculorum, Premit amor amātes, quoniā vt scribit Plato in Symposio: Amor omnis excēcat, vt qđ amat, qđ verū sit cernere nequeat: Hinc quoq; fit, vt sui ipsi⁹ cognitio omniū maxime homini sit difficilis, quandoquidē ita comparatum est a natura, vt quisq; sui ipsius amore teneatur, ex quo fōte omnium vitiōrum riuulos scaturire idem Plato testatur.

Mores, Conuenientes cuiq; pro sua conditione, fortuna, sexu, etate, officio: Hęc enim sunt quę mores alios faciunt, secundū quendā intellectū, si generaliter accipias mores.

In hac parte, Affectuum.

Fluere, Sua sponte obuenire.

Quo, Per quam virtutem.

Quod genus, Affectuum.

Vitium, Scōmma.

Honestus, Dignitate p̄dētus.

Inuidiosus, Inuidię obnoxius.

Rei, Propter quā alicui iuidem⁹.

Somnia quedam vigilantium, Alludit opinor Fabius noster ad senariū Iambicum veteris cuiuspiā Poetę Gręci, quē Basilus Magnus in quadam epistola ad Nazianzenū sic ferere refert αἱ ἡσπιδος τῶν γρηγορούντων ἐνύπνια, id est: etenim spes vigilantium sunt somnia.

ἐνεργεῖαι, Vocabulū hoc duplicif apđ autores scribit, nā q viā orationis & efficaciam mouēdi, quā habet, spectant, ab opere, ἐνεργεῖαι vocant, eo qđ Gręcis ἐργον opus dicit: Porro quū lucem, quā rebus addit, attēdunt, a claritate nomināt ἐνεργεῖαι, quia Gręcis ἐργος clarus dicitur,

posteri⁹ pbasse videt Marcus Cicerō, q illustrationē ac euidētiā vertit

Equus ille Pallāris, Certū est hūc locum librariōrum negligentia mutilum circūferri: Nā Vergiliana q̄ notat Fabius Æneid. xi. sic habent.

Et bellator equus positus insignibus Æram, Et lachrymis guttisque humectat grandibus ora.

Et bellator equus positus insignibus Æram, Et lachrymis guttisque humectat grandibus ora.

CAPVT.III. Fo.LII.

De risu, Virtute mouendorū affectuum.

Noluisse, Risum mouere.

Contigisse, Per naturę felicitatē.

Salsum, Mordax.

Hoc, Quod sequitur.

Vt Cic. dicit, Cice. ii. de Oratore.

Sunt enim lōge venustiora, Quin & facilius est tela abiecta ab aduersario i ipsum retorquere, q̄ noua ex proprio ingenio depromere.

Dicaces, Festiui.

Materias in hoc idoneas, Vt est materia Erasmi in laude Scultitię, & Senecę in morte Claudii.

Feste, Scilicet cognominatę.

Conuersatione, Ciuilitate.

Atticorum, Qui hac virtute oēs excelluerunt.

Insulsum, Inconditum.

Hi, Attici.

Ciceronis vtar, Ciceronis verba in. ii. de Oratore.

Imprudentibus, Nobis inuitis.

Item factu, Risus mouetur.

Insulsius, Q̄ & vultu, & gestu risum mouere. Lene, Molle.

Refert, Multum interest.

Obscenitas, Turpitude.

Obiici pōt, Ab aduersario obscenitas. Iudicio liberali, Iudicio instituto ad hoc, vt in libertatē ex seruitute assereret reus: Liberale iudicium apud veteres erat, quo contēdebat, liber ne quispiam, an seruus esset.

Omnia, Quę agunt. Is, Heluius, Cepasio, Oratori cui aderat.

Putaret se, Cepasio⁹ patron⁹ Fabricii. Ipse, Cepasius adiecit.

Cicero, In hoc genere facetiarū.

Actu, Ductu orationis.

Aliis quibusdam, In Bruto.

Narrat, In persona Cęsaris.

Caii Plāci, Quē defēdebat Crass⁹.

Duobus lectorib⁹, Qui recitarāt duas Crassi orationes.

Dialogos, Tres.

Maledictū, Dicteriū cōuiciōsum.

Agendo, Orando.

Exciderunt, Per incogitantiam.

Ipsū, Dictū. Variū, Incōstātē.

Eodem genere, Ambiguitatis.

Bouillas, P̄dētū. Qđ, Dicteriū.

Oclusum, Qđ videlicet oīa sua audacia perfringeret.

Magistros, Scilicet auctōnis, qui bona eius sub hasta vēdiderint: Nā vt colligitur ex vno & altero loco epistolārū Ciceronis ad Atticū, qui p̄ferant hastę, sub qua bona veniebant, & magistri appellabātur. Quo referūt quidā & Ciceronis locum, qđ est in epistolis lib. vii. Familiar. Sed heus tu, manū de tabula, magister adest citius q̄ putaramus: significat enim Dictatorem Cęsarē adfore, qui proscrip̄torū ciuū bona sub hasta diuendat. Et ne quēq; sua fraudem⁹ laude, primus qđ equidem sciā, hūc locum Fabii illustrauit Ludouicus Coel. in lection. Antiq.

Calpurniantib⁹ foret, Adeo, vt Vatinii Ciceronis amulus, in sua oratione scurrā cōsularē vocitarit, nimirum ob immodicā risus affectationem, Certe historiā hęc sic Macro. recenset lib. ii. Satur. quo loco hui⁹ facultatis in re latina principes duos facit, alterū comicū Plautū, alterū Mar. Tulliū. Porro hic amor i modic⁹ in tā rusticā Theocriti musam ita apponere solet, vt sape non pulchra, pulchra tñ videant, sic apđ Flaccū, Balbinū amatorē amasię suę Agnē delectat Polypus, morb⁹ oīm fœdissimus: Et in recētoribus Bucolicis q̄spiā amicā suā altero oculo inuitē, vel ipsi⁹ Dianę formę p̄fert.

Sed iest p̄pri⁹, Id est, festiuos & tertricos, vñ & Mar. canit: Nec grata est facies cui Gelatin⁹ abest. Porro autore Suida gelatin⁹ eā apud Gręcos sonat lineā, q̄ sub ipso mēto velut cannalis apparet in hoībus gratiosis dū rident, nimirū vocabulo factō ἀπό τῶν γελῶν, id est, rideo.

Facetum Vergilio, Quia vt res ipsa indicat, Vergiliana illa grauitas procul est ab omni risu, aut ergo facetum hoc loco aliud quiddā a risu significat, aut Horatius iocādo insigniter lapsus est.

Vt in illa pixide. Qua videlicet Marcus Coelius per Licinium familiarem, Clodię impudicę mulieri venenum porrexisset accusabatur, quā rem rumor in obscenam fabulam vertit, quasi Coelius stuprum obrulisse Clodię videretur, quam rē Cicerō in oratione pro Marco Coelio verecūde his verbis significat: Hic etiam, inquit, miramur si illam comēritiam pixidem obscenissima sit fabula consecuta, nihil est, qđ in eius modi mulierē cadere videatur: Audita & peruulgata & percelebrata sermonib⁹ res est. Percipitis animis Iudices iandudum quid velim, vel potius quid nolim dicere, qđ etiam si est factum, a Coelio certe non est factū. Quid enim attinebat: est enī ab aliquo fortasse adolescente non tam insulso q̄ non verecundo: Sin autem est fictum, non illud quidem modestum, sed tamen non est infacetum mēdaciū, qđ profecto nūq; hominum sermo atq; opinio cōprobasset, nisi omnia quę cum turpitudine aliqua dicerentur, in istam quadrate apte viderentur.

Petis, Stans & pilam capras & magistratum, quem mirum q̄ facile illis Cęsar concedebat.

Verecundia. Ipsius vel dicerii vel autoris.

M. Vestinius. Legendū sentio Festiuius, cum ei renūciatum esset, ali quando desinet pluere.

In Orchestra. Nam in ea theatri parte, qua se ad spectaculum edēdū exercebant actores & gladiatores, tum & aliorum exercitiorum, quę ad corpus attinebant locus erat, vt indicat post Isocratē Victruuius lib. vi. Porro pila non nisi in campo ludimus.

Domitia. Vxore, quemadmodū Caius Cęsar meminit.

Curionem, Oratorem nulli⁹ pe-

ne memorię, vt scribit Cicero de claris Oratoribus.

Victoriato, Numulo, cui sculptura inerat victorię Romanę, cui⁹ adhuc aenea aliquot nomismata circūferuntur. Porro estimationem eius si cum nostri seculi moneta conferre desideras, excute quę super hac re scripsit Guliel. Budęus in lib. de Asię & eius partibus.

Impotenter, Cum immodica potentia,

Decipiendū, Aduersarium.

Inopinatum, Dicterium.

Cassellio, Dedit occasionem.

Inseram, In hortum.

Vetus, Amicus quispiam.

Illum, Qui vetus testamentum habet.

Facultas, Quia & Fabius in calce p̄fationis in hunc. vi. lib. pro hęc reditate facultatem patrimonii dixit.

Coloris genere, In Comcediis veterum Gręcorum sp̄itare adhuc testatur Fab. lib. i.

Quem sequar, i. Pompei⁹ parum mihi videtur par esse repellēdis Cęsaris ceptis, vt non admodum tutum sit eius partis esse, id quod ad Pompeiū contumeliā dictum videri potest: Vnde idem Cicero apud Macro. cum ad Pompeiū partes tandem contulisset, interrogatus quando venisset: respondit, sero: & causam subdens, nihil enim hic inquit, apparati est.

Cicero Corelię, In Epistolis Familiaribus.

Monebat me, In Domitio Marso, Illic, In examinatione testium.

Nationes tota, İcessantur. A quo tamen non temperauit sibi M. Cicero, nam in oratione pro Lucio Flacco, Cares omnes lacessit, tñ & Phrygas, adde Grāciam vniuersam, nisi quod rei asperitatem interiectis interim laudibus Atheniensium atq; Lacedæmoniorum lenit, & inuidiam minuit.

Heluio Mancipi, Mancipes dicebantur Romę, qui aliquid e republica vel emebant vel conducebant: si-

quidem, vt notat Festus, sublata manu significabant populo, se publicū aliquid conduxisse aut emisse.

In Scuto Cimbrico, Cosmographi certo pronunciant, eos esse Cimbrob populos, quos vulg⁹ hodie Dacos appellat: Siquidem Ptolom. atq; alii, Dacos non longe a ripis Histri ponunt, vbi hodie putantur habitare VValachi.

In Delphino sedisse, Herodotus historiārū lib. i. hęc fabulā historiæ loco sic fere narrat: fuisse hunc Arionem nobilissimum citharędum, q̄ a rege Corinthi Periandro in Siciliam missus, vt principes viros arte sua exhilararet, cum naue regrediens opulentus, nauris ipsis spem lucri ingentis dedisset, atq; illi hominem in mare p̄cipitare statuerēt, precibus obtinuit, vt anteq̄ in mare desiliret, liceret sibi nouissime citharam pulsare, vbi impetrauit, in nauis prora genib⁹ nixis bellissime ad citharam cecinit, adeo vt Delphin⁹ cantilenę suauitate demulsus nauis allueret, quod vbi vidit Arion in piscis dorsum desilire, sicq; e maris periculo est euectus.

Cicero, De Oratore. ii. vnde hęc sublegit Fabius, facetiarum vocabulo caullationem intelligit, quę fit in perpetua oratione vndequaq; velut diffusa.

Dictorum, Dicta hic vocat Fabius, quę eadem a Macrobio dicitur appellatur, nimirum quę in aduersarium & acute iaciuntur.

Atellanę more, Est autem Atellana, quemadmodum indicat Diomedes in tertio, genus fabulę mimicę, magna obscuritate hūanę vitę consuetudinem vtcunq; imitans, sic dictum ab Atella Oscorum ciuitate, vbi primum frequentari cœpit hoc comcedię genus.

Fere ambiguitate, Aristoteles in Elenchis sophisticis duo genera facit ambigui sermonis: alterum quicquid appellatur ἀμυγνῆσις, æquiuocatio, cum videlicet varius est vocis eiusdem vsus: Latini recētories æquiuocationem dicunt: ex quo vt plu-

6 y

rimtum risus conciliat. de eo hic Fabius maxime sentit. Alteru genus e, qd idē philosophus ait ex diuersa sermōis & multiplici structura, dissi- etioneq; aliū atq; aliū sensum acci- pere. ἄμμιθολογίω Græci vocāt. La- tini gñaliori vocabulo Ambiguita- tem.

In metalepsin quoq; cadit. Ea si- gura fit, ait Erasmus, cū gradatū itur ad hoc quod ostēdit. Sic Vergili. i. Æneid. de ventris.

Sed pater oipotēs spelūcis abdū- dit attris. Nā p atras ostēdit nigras esse: p nigras vero tenebrosas, & p hoc in pceptis profundas. Ad eū modū & hic ex muneris paruitate statū in telligis Augusti paruitatē, q tñ ma- gis est cōspicua, si cōtrariōrū ampli- tudo cōparet. Porro mos erat prin- cipib⁹ Romanis, populū aīos liberali- tate sibi cōciliare, q res cœpit a vini cōgiariis ppinādīs, sed postea voca- bulū & ad alia liberalitatis gñā de- flexū est, indicat hęc oīa Suetonius in Cæsariibus.

Heminariā esse dixit. Siptōr in Pō- tiffex in cōmētariis latine līgue, hoc loco hemina legit. Porro hemina vo- cabulū a Græcis ortū, dimidiatum sextariū sonat: sed vtraq; lectio pro- babilis est.

Sed satagere. Satagere anxie mul- ta agere, id qd Græci πολλοπραγμο- νείν dicūt. i. multa simul facere: verū ita, vt nullū p dignitate conficias. Sic Terētius amatorē adolescētē re- tū suarē satagere dicit, hoc ē, plus habere qd agat, qd sit sollicit⁹. Et Euāgelio translatō Martha satagit circa frequēs ministeriū. Hanc vero verborū diuersa significantiū silītu- dinē Græci πολλοπραγμοσύνη vocāt: Ci- cero de Oratore tertio, agnominati- onē interpretat, & in eā figurā hęc dīctorū speciē reuocat, i. secūdo eius de operis volumine.

Fiūt & detracta. Vt si dicas p io- cū: Hic ciuitatē nō honorat, sed one- rat. Et binis cōiūctis verbis, Ver- bi gratia, si quēpiā stulte sapientem græca cōpositione μωρόσοφον dix- eris, ἄσοφος, qd sapientē significat, &

μωρός stultū: quo vocabulo vsus est Erasmus in declamatiōe Stultitiā. Huc p̄tinēt q̄ per cōtrarietate edici- mus, sanctā iactantiā, diuītē paup̄ta- tē, prudentē simplicitatem

Lentulū Spintherē. Sigdē q̄ lōgi sunt, & p hoc tardi, pprio vocabulo Lentulū dicunt. Sed aurū lentū dici- mus, qd i lōgas laminas deduci pos- sit. Itaq; ad silītudinē Lentulū olim vocatū, simplices Romani Spinthe- rē dixerūt. Porro Spint her stimulū significat oblongū capitātū, quo mu- lieres vestes lineas affigūt: Græcis aut σπινθηρ flāmā significat.

Scipionē Serapionē. Indicat Fest⁹ Pōpeius. Nā uīi carnē citās, de for- mes & imūdas anus olim Scryptas dici solitas: Nimirū vocabulo facti- tio, a sono quē id hoīm genus scre- ando edit. Hinc conicio & Scipio- nē p iocū Serapionē appellatū: Nā q̄ codices Serapionē hnt, neq; i re, neq; in voce Scipioni cōuenit.

Asinus albus. Albus nimirū, qd i- signis esset, & p̄ter ceteros notabilis Asinus vero, qd in obuiū quēq; p̄- ter delectum dīcteria iaceret, haud aliter ac asini citra discrimē quēuis adrudunt.

Q̄ vllus spado. Spado aut libidi- nosus esse non possit, nimirū q̄ libi- dinis instrumento caret.

Definat putere. Locū corruptū nemo dubitat, sed qui restituere co- netur, itidem est nemo: Nos certe ci- tra p̄iudiciū aliorum legē dum censemus: Cum ei renunciatum es- set aliquando definere pluere. Nam renūciare alicui, pro eo quod repul- sam pati ap̄d Latinos scriptores fre- quens est. Porro pluere vsurpari p̄ eo qd aduersam fortunam sentire, testari potest Horatius, cū huc ve- lut alludens in Odis canit

Sperat infestis, metuit secundis, Alterum certum bene p̄paratum Pec⁹ informes hyemes inducit Iuppiter idem.

Et alter hoc velut exponens sic scri- bit.

Fidere Batte decet, melius cras forsan habebis,

Spes est in viuīs, non est spes vī- la sepulcris.

Et quandoq; pluit deus, & quan- doq; serenat.

Augustus de Pāromimis. Pāromi- mi apud scriptores Latinos sunt, q̄ gestibus corporis in oēm partē fle- xis, nullā sententiā nō imitant, id qd vocis ratio indicat: sigdē ω̄p̄ omne sonat Græcis, & μιμείω imitor

Per hyperbolē. Transgressionem veritatis supra modum.

Ad formicē Fabii. Ad arcū erectū in honorē Fabii. Constat ex Plinio naturalis historiē lib. xviii. atq; itē Macrobiū Saturnalib⁹, cōplura Ro- manorū noīa a leguminib⁹ mutuo esse assumpta: sic a fabis dīcti Fabii, a pisīs Pisones, a cicere Cicerones, a lente Lētuli. Suspīcor ergo dīcteriū, de quo hic Fabius agit, p iocū reuo- casse Lētulorū humilitatē ad ipsius familiē originē, nimirū q̄ debeat mi- nutissimo leguminis generi lenti, a quo non degeneraret Lētuli. Porro qualecūq; hoc fuit dīcteriū, p̄intole- randā alicuius librariū supinitatem omīssum est.

De theatro. Quo actus fabularū inter se distinguebant in veterū co- micis & tragicis spectaculis: tege- bāt enī hoc velum vmbaculo suo actores tantisper, dū p̄sonas inter se cōmutarent, nimirū p̄ actus sequē- tis ratione.

Malo te ciuica donare. Quē dona- bāt ab īperatore ei, q̄ ciuē i acie, aut etiā ex oppugnatione vrbū liberat- set, quēadmodū de militari-⁹ hisce coronis scribit in Noctib⁹ Gellius.

Hippocētaurū. Poetē finxerunt i Theſſalia monſtra fuiſſe olim, quo- rū pectus, manus, & caput humanā faciē imitant, cetera pars esset eq̄- na. Iā festiuiter luba se hippocētau- rū negat, qn̄quidē equū, cui infide- at, sua volūtate ab aspgēdo luto ar- cere non possit, quare hanc molestiā sibi vitio vertendā non esse.

Primipilaris. Romani, vt testatur Titus Liuius, cohortes suas in cen- turias distribuere solebāt, p̄fectis sin- gulis centuriis, quos a centuriā Cē-

turiones: ab armatura vero graui q̄ gerebant, Primipilos: q̄ ex his qui pila gererent primi essent. Porro au- tore Vegetio, pilum hastile est gra- ue, quinq; pedes & semis longum: Hinc dignitas ipsa Primipilatus nū cupabatur, & homo primipilaris, q̄ primi pili autoritatem habuisset.

Versus commode positi. Sic & Marcus Cicero in p̄fatione sua in Catone maiore ad Titum Pompo- nium Atticum scripta, gratiam ex versibus duobus & semis illius anti- quissimi Ennii querit.

Nisi qua Vlyſſes. Fuit enim La- ertes, quemadmodum Odyſſeæ pri- mo scribit Homerus, pater Vlyſſis tamen eum Telemachus Vlyſſis fi- lius appellat auum: Et Ouidi⁹ Vlyſ- sem patronymico vocabulo Laertia den nominat. Porro significat Cice- ro Accium aduersarium nō nisi do- lis euadere potuisse, & non aliter q̄ Vlyſſes effugerit e manibus Cyclo- pis, primum per dolum inimici oculo eruto, deinde hac occasione naue conscensa: qua de re iucundissime fabulatur Homerus Odyſſeæ li- bro nono.

Notis versibus. Vel nouis versibus legendum, quos ipsi scilicet pro tempore fingemus, quemadmodū, autore Dionysio Halicarnassensi, ipsi Socrati in orationibus plus quā quaginta exciderunt. Nec defuerūt qui aliquot apud Ciceronem obser- uarunt. Et Liuius historias suas ab hemistichio heroico incepit: Id qd ipse Fabius obseruauit i nono. Vel totum illud: seu fictis notis versib⁹, tanq̄ supposititium a glossematario quopiam adscriptum tradendum: Quia p̄ter notos versus fingere aliud nihil est, q̄ qd supra dixit, eos ponere verbis ex parte mutatis: De inde nullum adiciit exemplum, per qd huic membro locus esse possit, tamen quod sequitur de prouerbio aptissime cohæret, proxime cum eo quod precessit, cuius hæreditas est, qd iam vocant sapientiam.

Tollat te qui non nouit. Hęc Fa- bii verba alioqui obscura interpre-

tatur velut Horatius in epistolis, agens de scurra Plano, qui spē sua sepe cadens, tanq̄ crure fracto mise- randis vocibus p̄tereuntes implo- rabat, vt humo tolleretur: p̄tēgri- nus autem quisq; ac doli ignarus, si quādo alleuatur⁹ accessisset, a scur- ra ludibrio habebatur: Verum vbi iam eius simulatio pleriq; innotuis- set, isq; vere aliquando fracto crure tolli quereretur, nemo subuenit, oī- bus Planum solitos agere ludos ar- bitrantibus.

Cum Sphingen domi. Porro con- stat siue ex historia, siue ex fabula, apud Thebas monstrum quodpiam latitasse, qd p̄tereuntes anig- mata dissoluenda proponeret, atq; inter cetera proposuit, qd nam ani- mal esset mane quadrupes, meridie bipes, vesperi tripes: Hoc cū nemo coniciere posset, tandem Oedipus superuenit, asserens hominem signi- ficari, qui mane, id est in infantia, manibus loco pedum vteretur, me- ridie vero bipes & erectus incede- ret, vesperi autē, hoc est, in senectute scipioni innixus fieret tripes.

Auctionem proposuisset. Publicā licitationem rerum suarum, hoc est, cum certatim emptores rem pluris ac pluris licitantur.

An in tabulis. Ex ābiguitate for- san rīsum quēstuit, cui locū dat ety- mologia, siquidem chirograph⁹ ex vocabuli ratione est scriptura cuius- uis manu facta, a χειρ, qd manum so- nat, & γραφω: etiam si vsus eius est pro scriptura, quam quis propriis digitis exarauit, qd genus iuricon- sulti σωγραφορ dicūt: Ausonio cer- te Theodosius Augustus scribens, αὐτογραφορ vocat.

Nam sicut ista rebus. Hic locus a nemine, quod sciam, hætenus res- titutus, vtcunq; poterit corrigi, si in hunc modum legatur: nam sic di- cere, vt ista rebus & personis conue- niant, qd in vtrisque oportet, perfectē eloquentiā. Aut si propius ruinam lectiōis mutari volueris, sic ordina- nam sic vt ista rebus & personis cō- ueniant, qd in vtrisque oportet dice-

re, perfectē eloquentiā est. ἀποφθελισαυόν. Siquidem ἀποφ- θεγωμαι loquor, sono, pronuncio: hinc sapienter, breuiter, sciteq; vel dicta vel responsa Græci vocant ἀποφθελισία.

Neq; grauem mortem. Qui cte- dit animam immortalem, imo iux- ta Platonis disputationem in Phe- done, nouit hanc vitā aliud esse nihil, q̄ perpetuam quandam miseri- am, in qua videlicet anima corpo- ris vinculo velut carcere quopiam detineatur: Porro mortem demum transitum esse, & veram illam & cœ- lestem animę genuinam vitam, quā & in hoc mundo nos pro virili me- ditari iubet: Idem est qd Plato, cum Philosophiā dicit aliud esse nihil, q̄ mortis meditationem.

Omnium horarum. Sic Tiberius Augustus apud Suetonium, duos profitetur se in familia habere oīm horarum homines, cum quibus iu- cundissime cōsuetudinem habeat: Porro cuiusmodi esse debeat seriis iocisq; accommodatus, scribit felicis- sime Gellius libro. xii. cap. iiii. Et in eundem vsum multa congerit Eras- mus, qui prouerbium ex hoc dicte- rio fecit.

Transi ad Cæsarem. Alludit di- cterium hoc ad sententiam verissi- mam, qua aliena nobis semper ma- gis placere, q̄ nostra dicitur: q̄ felici- ter extulit, qui dixit:

Vicinumq; pecus grandius vber- habet.

Vsq; adeo nostri nosmet pœni- tet: atq; huius argumenti sententi- am conscripsit Flacc⁹ in Odis: Qui fit Meccenas. CAPVT. VI. Fo. LVI. VT ne a sententiis. Quia per iudiciū facultatē dignoscim⁹ quæ sententiā sit grauis, quæ vulga- ris & languida: in verbis autem per eandem virtutem discern⁹ propria ab impropiis. Cōsiliū vero est ra- tio quædam, quæ quid sit humile, sordidum, qd magnificum, qd pro- prie significat, in qua re totius elo- quentię, imo etuditionis fundamē-

Congruuū uulgo ratio unde dictū

Satagere - grece πολυπραγμονειν sed non placet hæc interpre- tatio. Nam πολυπραγμο νειν est curiosu esse. quod do- cet liber plu- tarchi πριπο- λυπραγμοου νησ. i. de nimia curiositate. at satagere non est curiosu esse & res alienas p̄scrutari quod - propriu curiosi. sed in multis rebus ad se atti- nentib⁹ simul uersari

rum consistit. Porro si arte iuari possit hæc res, certe maxime ad re pertinuerit feliciter statim primis ab annis institutum esse, ac deinde non nisi in optimis quibusque scriptoribus versari, maxime vero, si quod ipse iudicare valeo, in Fabio, Plutarcho, quibus si quem adicere voles ex recentioribus, erit is citra controuersiam Erasmus.

Gustus aut odor. Quia quæ admodum gustus & odor sensus sunt corporis, rebusque corporeis sentiendis a natura sortiti, sic quidam est ratiois & ingenii sensus, per quem sunt res soli intellectui obnoxie.

Distare consilium. Certe ex superioris seculi hominibus, maxime Heremolus Barbarus proxime ad hanc virtutem accessisse videtur, quæ pfecto tanta est, vt citra eam frustra descendit laborem sis subiturus.

IN LIBRI SEPTIMI
CAPVT. I. Fo. LVII.

Commistus deuixerit. Committere hoc loco vocabulum proprium architectorum est, duo vel saxa vel ligna inter se coaptata cõstringere, idque vel interfusa calce in ipsam ruinam, vel ferro pacto in vtriusque, vel bitumine, vel quouis alio ferrumine, hinc cõmissura dicit ipsa cõstructio, atque ea pars, qua sic duo inter se cõmittuntur: hæc ex Vitruuio.

CAPVT. II. Fo. LVII.

Atque Æschines. Quonia Æschines hoc nomine reu fecit, quod contra legem in senatu sententiam dixisset.

Demosthenes quoque. Demosthenes virtutes corona aurea honorandas censuit, eo quod ad extruendos ciuitatis muros pecuniam e domesticis facultatibus erogasset, id quod contra leges libertatis habetur, videlicet ne quis per eam occasionem ad tyrannidem aspiraret: Tum & alie fuerant leges, quarum puaricatione reus pmebat, atque iprimis quod si corona aurea autoritate senatus cui decernat, id publicandum in curia: si vero plebi

scito in concione populi quorundem neutrum seruatum quærit Æschines.

Pauperis educatoris. Quod videlicet non immerito duceret filiam pauperis educatoris, si pater verus non solueret alimeta: Porro leges ciuiles non consentiunt in nuptias, nisi voluntas parentum accesserit.

Nec pbatonum. Suspicio, nec pbatonum loco, maioris lucis gratia a quopiam studio olim annotatum, videlicet vt sciret, quo loco a Fabio cõcessum hoc de argumentis disponendis, neque enim mos est Fabio, ad plenum adeo & sollicite repetere quo quid loco dictum sit.

Procurator habendi sit ius. Procurator is est, qui aliena negocia mandato domini administrat: constituitur autem coram, vel per nuncium, vel per epistolam: Itæ veteranis procuratores dari possunt, militibus non possunt, sic iuris consultus libro tertio Pandect. de Proc.

Ex asse hæres. Nam iurisconsulti totam hæreditatem assis nomine intelligunt, quæ deinceps in suas partes diuidunt, qua de re in Pandectis habes, titulo de Insti. hære. li. xviii. & lib. vi. de petitione hæred. Porro adhuc plenissime intelligenda plurius adiuuenti attulerit, lib. i. Gul. Budæus de Asse & eius partibus.

Ex vtraque parte. Actoris & rei. Cuius rei. Diuersitatis. Inde, Ex primo cõstructio. Quod. Ipsum amittere. In factis. In questionibus facti.

Viro forti. Aldus hoc loco paulo curiosior, pro virum, quod est in antiquis exemplis, subiecit Viriatum proprium tyranni nomē, malo ego antiquiorem lectionem, cum propter codicum consensum, tum vero maxime, quod subiungitur, mulier occidit, vxor occidit: quonia dubium non est, quin vxor ad virum tyrannum referatur.

Aut prauaricatione. Quæ iurisconsulti discrimen faciunt inter prauaricationem, calumniam, & tergiversationem, vt videlicet prauaricatione sit, cum accusator segniter agit

dedita opera, & potentissima quæque in accusando omittit, quo videlicet effugiat supplicium reus, & calumniam falsorum criminum obiectio: Tergiversatio vero cum ab actore causa in totum negligitur, & omnia hæc dolo malo. Tamen hoc loco prauaricationem accipit Fabius generaliter, vt & tergiversationem includat, alioqui non procedet Fabii argumentatio, videlicet non omnibus propositis, quibus fiat vt quis reus absoluat.

Propositio. Intentione summa causa. Multis milibus versusum. Seriem dictionis versusum vocat.

Vtra pars. Cum duo videlicet æqualem causam habent: hæc quæstio locum rationum habet in iudiciis quæ exercentur partibus, quasi eiusdem cause sociis, id quod vsu venit in causis familiaribus. Hærescende, id est, hæreditatis diuidendæ, communis diuidendi, & finium regundorum.

Petitionum. Prouocationum. Narrare. Proponere. Possessorem. Qui communem hæreditatem habet in sua manu. Propositio. Actionis, quæ intedit. Colores. Velut quosdam habitus dictionis.

Locis speciosis. Questionibus copiosis & magnam vtilitatem & veritatem dicendi præbentibus, quales sunt communes quæstiones, & vulgo frequentissime.

Ea. Scilicet quæ sunt communia. In oculos. Aptæ quæ sunt, remotiora, aut occultiora, aut silē appiæ deest. Cui fecisset fortiter. In republica. Favorabiles personas. Quæ fauorem iudicis possunt demereri.

Quæ oia. Iam hic excussa per rustico. Sertie. Quibus claudunt periodi. Precipites. Argutæ, hoc est, quæ tametsi prima fronte argutiæ & acumen habere videntur, attamen si semel atque iterum excusseris, vanæ apparent, & velut concidunt.

Vel obscure. Vt videlicet obscuritas admirationem faciat nunc nostro seculo gregariis Oratoribus.

Tumultu & clamore. Tumultu

hic & clamore intelligo audieris ac clamoratione, atque ite applausum, siue id in schola declamatoribus cõingat, siue in foro oratoribus, quos Quintus seculo atque ite huius discipuli Plinii Iunioris, vsque adeo inualuit, vt Plinius de hac re pceptum dans in epistolis, dicat: Scito etiam pessime dicere, cui quæ maxime fuerit applausum, quod videlicet quæ erudita sint, a paucis, hoc est eruditis iudicari quant, vulgus autem non tam iudicium, quo caret, quæ affectum sequitur impetum.

Cura in proximo. Quasi cognata. Hæc. Videlicet quæ supra dicta sunt pro rustico.

Expugnata. Euicta. Sequentibus. s. argumentis. Literis. Grecis.

Incipiat. Quæ admodum prescripti, vt iure gentium petat.

Propositio. Rhetorica. Tam æque. Tam manant ex naturali lege.

Postulationi. Petitioni hæredis. Cõfessio. In eis de quibus conuenit inter partes.

Hoc tantum. Derelictum patrem. An voluntate sit standum. Quia leges scire, vt iurisconsulti dicunt, non est verba, sed proprietate & mente iuris tenere & amplecti: ratio enim est animi legis.

Satis. Accurate leges communes ad particularia transire. Exceptione. Quod tam absurdum est.

Argumenta. Verba, absurditatem comprobantia.

Actum. Contra legem. Idem ille. Orator. Cogitauit. Sic meditata causam & progressum, & iudicium cursum.

Ad disertum. Personam disertis fratris assumat.

Vt ait Cicero. In oratione per Lucio Murena, quo loco Marcus Tullius anxias has, & suppositiosas iurisconsultorum meditationes, in Seruii Sulpitii inuidiam docet. Porro Tibicini latinum hic vocat, quod comœdia latia per Grecorum choros tibicinis iâ dextris, iâ sinistris distinguit. Alludit ergo Cicero per transitum ab actore ad reum, vel a

reum ad actorem partium ad dextras & sinistras tibias comœdiarum Latinarum. Qui plura super hac re desiderat, legat quæ erudite cõgessit in vestibulo Terentii comœdiæ Ælius Donatus.

Vt ista. Possit aliquem non abfuisse, & tamen heredem esse.

Occurrit Pro persona iusticiæ. De causa. Silenti tuo, absentia. Coloris. Introducti cõsiliu, verisimilis argumenti causa.

Intendamus. Animum acriter. Excurret. Explicat.

Eum. Qui non aluerit parentem. Reum. Peregrinum.

Accusatus de peregrinis sacris. Inuere adductis. Erat enim capitale & apertè gètilis contra magistratum autoritate noua & peregrina sacra aut noui etiam colendorum sacrorum ritum inducere. Quæ res Grecis, & maxime Platoni describit: Hæc lex cicerat bibere coegit Socratē, noui cuiuspiam, & vnus numinis cultorem, ligneorum autem & saxeorum irrisorem.

Vendit lenoni. Et per hoc filii pudicitiam prostituit.

Lex. s. filio exheredatō, quod patri pditionis reo non adfuerit.

Dura. Noua. Verecundum. Religio est dicere timore: Hoc propterea non adfuisse penitentiam. Ad exules. Quia, s. sunt infames, nec iure agere possunt, vt in titulo de his quæ infamia notantur.

Vtraque parte. Et per hoc modestia commendat, quod nolit aperta fraude agere cum fratre.

Ne periculi. Et sic deserat causam patris Deficiat. Meditati oratori.

Tedam eo. Ingenium nostrum explicemus. Id cõmodum. Sux causæ.

Vltra illud. Quod prima fronte occurrit.

Sublatione. Annihilatione, exaltatione.

Perinde. Æquali cõditione: Quia alioqui duo premia postulasset rusticus, alterum quo pater, alterum quo frater restitueretur.

Reliqua. Quærenda per rustico. Id ipsum. Quæsitum. Nunc vtrique. Diuidit maxime.

Semissim. Dimiditum hæreditatis. Vniuersa. Patris bona.

Patris memoria. Vita functi. Instrumentum est. Ducit ex altero

statu, vel etiã dat occasionem alteri statui: videlicet an non iure pater totam hæreditatem restitutori filio reliquerit. CAPVT. III. Fo. LIX.

Atomorum. Vt videlicet tradunt Epicurei: & probare conatur multis versibus Lucretius de rerum natura primo. Porro atomos intelligunt Epicurei tenuissima corpuscula, & vt vox indicat, insectilia, quæ per radios solis volitare conspiciuntur.

Pet quæ. Tanquam instrumenta. Ratio. Causa.

Adeprum. Quæ prima est species alterius generis.

Incrementum. Secunda species. Proueniunt. Promanant.

Cætera eiusdem generis. Vt amor immodica letitia.

Causæ. Earum quæ facta sunt. Qua de re. Cõtentione iuris libro

tertio dictum, vbi de statibus agit, Mediterrane. In maria cõclum.

Pro Milone. Ciceronem, dum pbatore contendit haudquam esse verisimile, si Milo animum occidit Clodium habuisset, quod negocium in via Appia frequentissima teterat voluisset

Ad coniecturam. Dum queritur, an aliquid factum sit.

Contra licuit. Quæ iniuriam fecit. Præstant. Loci.

Quærat. Sit in dubio. Valet. Locus.

Et Miloni. Habebat enim Clodium familia conditoria sua in via Appia, in qua cæsus est Clodius: Testatur hoc Cicero in oratione pro Milone.

Æstimatione rerum. Qualitatem. Speciosæ. Vxoris.

Danatâ. Vt eam postea duceret, vt ex ea lucrû & questum faceret.

Casus accidentalis. Causa quæ ex euentu cognoscitur: alias ad affectum misericordie destinata: de quibus rebus copiose est de naturali auscultatione apud Aristotelem lib. ii.

Seruus. Exiuit.
Penula. Veste ambulatoria.
Queritur. Ambigitur.
Incurrer. Subiacebit cuius loco.

CAPVT. III. Fo. LX.

Finitio igitur Aristoteles & Peripatetici definitione, hoc est, oratione que breuiter eentia rei explicet, *ἡ πρώτη ἰ. terminus appellare solent, nimirum translatione sumpta a finibus agrorum.* Na queadmodum in agris fines circumscribit certum loci spatium, ita finitio abicit natura & vi eius cui adhibetur: Hinc & Latini vim appellatur. Hic duplex finitio modus existit ex duplici ratione diuidendi. Siquidem apud Severinum Boethium, libro de diuisionibus, ois sectio generis sit vel in species, quam diuisionem vocat: ut sit aial mortale & immortale: Na iuxta Platoniam corpora cœlestia aialia sunt, sed immortalia. Et ex hac diuidendi ratione, prior modus in vniuersum finitio oritur: ut si dicas, aial est corpus aial, sensu partitum: ut sit distributio per partes totius, quam Partitionem vocant: ut si diuidas aial in caput, pedes, brachia, venter, erura, & ex hac partitione oritur definitio, quam Fabius per partes nscupat, veluti si finias aial, quod constat ex partibus supra recitatis in partitione. De quibus reb' breuiter quod est apud Georgium Trapezontium: quam fufissime perscribit Boethius ex Theophrasto.

ἔτι μολογία. Vocis ratione, dum ex vocis origine argumentum ducimus: ut si quis dicat, Philosopho iure honorē exhiberi, quoniam nulli tam debeatur quam sapientia studio. Cicero in Topicis veriloquium vocat.

Subiecta. Tanquam partes ex quibus constent.

An addictus. Addicti dicuntur, quod cum soluendo non sunt, a magistratibus addicuntur creditori in seruitute, tantisper videlicet, dum seruiedo res alienam repederit. Hi ergo tametsi interim seruiunt, non tamen sunt serui: quoniam si manumittantur, postea domini libertini sunt, sed addicti etiam seruitutis onere liberati, deinceps pro libertis non habentur.

Que ad aliqd sunt. Na genus aliud quod non dicitur, nisi respectu speciei subiecta. Rursum species eodem modo ad genus refertur, queadmodum filius & pater se respiciunt, ut alter ab altero distare non possit.

In mansi. Potestatem mariti cum oibus bonis suis.

Accipim'. Apud Arist. in Politicis. Ille. Cicero.

In quibusdam vtiq'. Ut si pater non ad esse propria tunc quod necesse est non esse ea quod adesse hec propria non poterat, ut si dicas, male & turpiter viuuit, ergo bonus non est, nam vita turpis locum non habet in bono viro.

Diuisio. Generis in species.

Vnum. Membrum.

Remotione. Omnium membrorum.

Efficat' totius. Ex enunciatioe partium, que oes negant, ut Cicero hunc locum in Topicis vocat a partium enumeratione.

Interrogat. Ebutis aduocatum.

Non sit eiusmodi. Ut aduersarium attingat.

Opiano. Aduersario.

Appetisset. Animo occidendi.

Casu. Forte fortuna.

Vulgarum. Exemplum.

Intelligitur. Sic se habere.

Exordiri. Exordiri proprie significat texturam florum incipere, hinc exordium textile illud primum filium proprie significat vni per translationem de quouis initio dicitur, non ergo recte speraueris ex sordido exordio vni tibi fore togam auro gemisq' intextam, atque haud scio, an non hoc exemplum puerbii loco olim iactatum sit vulgo, quo significet ei rei haud quam prosperum fore exitum, cuius initium fuerit parum faustum.

Tota prexta. Auro gemisq' contexta Pulli. Nigrum, sordidum.

Et contra colligit. Initium ex fine.

Inductionem. Quod videlicet ex filio concessio inducatur aliud non diuersum, sed concedendum.

Mulierem permittitur. Iure.

CAPVT. VII. Fo. LXIII.

Scripti & voluntatis. Cum videlicet scriptum est, videtur aliud pre se

ferre, quod is voluit, quod hoc scriptum reliquit. Qua in re cum alii, tunc maxime Cicero putat potius acquiescendum voluntati hominum, ad quam debere & testamenta & leges etiam velut amissam quandam exigi.

Hinc pender. Inde originem habet.

Fur quadruplum soluat. Variatum videmus apud autores de furti poena: constat tamen principio Athenienses, eo tempore quo utebantur legibus Draconis, capitis supplicium constituisse furi, at demum tacito illiteratoque consensu hæc lex cum aliis plerisque impendio acerbioribus est antiquata, & recepta de furibus lenior aliquanto poena ex Solonis legibus: Romani vero inter furem nocturnum, & diurnum plurimum inter esse iudicabant, atque eum qui ferro se defendisset, & qui non defendisset, ob id de poena aliter atque aliter est Romæ obseruatum.

Prostare coepit. Vulgauerat corpus.

Liberi parentes alant. Vicem aliquam beneficiorum referant. Si enim videmus hoc pietatis genere se mutuo afficere Ciconias, ut parentes egere non sinant, quanto magis hominem hoc decuerit? Antiquitus vero qui pietatem, clementiamque velent inuolucro quodam significare, hi Ciconiam pingebant: inde factum tradit Plutarchus, ut in regum sceptris exculperetur Ciconia, que admoneret summo imperio oportere esse clementiam quandam adiunctam.

Peregrinus si murum ascendit. Certa poena, eaque capitis constituta in legibus ciuilibus est ei, qui muros publicos tanquam sacros violat: Violant autem non tam qui deiiciunt, quam qui ascendunt, maxime si contemptus accedat: id quod testatur relinquunt nobis veteres historiae, dum Romulus a fratre ideo supplicium iubet sumi, quod per iocum is sulcum transmitteret, qui erat muro aratro designatus.

In quo nota L. Crassi. Torum hoc eleganter & prolixè tractat Cicero lib. de Oratore.

CAPVT. VIII. Fo. LXIII.

Alterum altero abrogetur. Iure reconsulti leges veteres semper abrogari nouis dicunt, ut quia temporum conditio, aut hominum aliquid suadet, quod prior lex continebat: Si noua insuper sit de eadem re lex lata, dubium non est, quin noua tollatur vetus. Permiserunt autem sibi veteres Iurisperiti, ut si quando ratio temporum id pateretur, nouis legibus veteres tollerent: At hodie putant piaculum quicquam dici aut ferri, quod veteribus illis villo pacto sit contrarium.

Magistratus ab arce non discedat. In mandatis aut commissis, Cicero legem dat in Officiis, ut id quod mandetur, eo modo geratur, quo est commissum. Quauis interim si maioris utilitatis spes fiat certior, nihil prohibere dicit, quin a mandato discedamus.

CAPVT. IX. Fo. LXIII.

Atrium accipere pignore. Legibus Romanis cautum erat, ne id tolleretur pignore, vnde ad debitorem plus rediret incommodi, quam ad creditorem commodi, quale erat atrium, quod non volebat adimi pignoris loco, quod magna hominum pars ex eo viuat, & sublatum creditor non magnopere iuuet, debitorem vero redigeret ad extremam paupertatem: Sunt tamen & alia nonnulla etiam legibus Pandectarum constituta, quod non liceat pignori capere.

Lanas vehere Taræto. Tarentini, quemadmodum Sybaritum mollicie nomine apud veteres male audierit, vnde & nomen quidam putant sortitos a mollicie: Legem hi habebant, ne lanam, qua domi utebantur ad usum delicatissimarum vestium, alibi venderent, quod nimirum exemplum est singularis & affectati luxus, dum veluti soli his, que ad voluptatem sunt inuenta, cupiunt perfrui citra riuales.

Qui patrem occiderit. Guleo insuebatur, qui conuicti essent parricidii, adiunctis simia, serpente, gallo gallinaceo, velut testatur Valerius Maximus.

Ex domo in ius educere. Summa clementia constitutum fuit antiquis, ne ex aedibus quis suis, in eo loco quem haberet pro refugio erumnarum, & itidem erumnarum omnium domicilio, quis extraheretur in ius: Et inde opinor est, quod in Antonianis Cicero tanto odio subinde repetit, quod Antonius dixerat se fabros missurum ut disturberent domum suam.

CAPVT. XI. Fo. LXIII.

Quedam cognatio. Vicinitas, & tanquam dicas amicitia quodam.

Insinuatione. In descriptione.

Voluntas nominis. Quid significetur per nomen quod finitur.

Est pugna. Ex diuerso contrariantur.

Recepta est. Probata.

Tradi enim omnia. Relinquunt acutis in arte aliqua plura coniecta, que doceri satis non possunt, ut in Rhetoricis testatur Cicero multo maximam partem non posse doceri, nimirum que est inuentionis, & de risu mouendo, sed his ut quisque natura fuerit præditus meliore, ita magis pollebit.

Adumbrare didicit. Deliniare & effingere, adumbramus enim ea, quod lineis quodammodo & suspensa manu designamus, id quod pictores facere solent, aggressuri quid maioris artificii.

Quaedam sunt non docentium. Relinquuntur quedam etiam inuenienda illis, quos docuimus, licet de ea re nunquam admonitis.

Quibusque signis. Prasagiis.

An antea acta crimina. Iudicio cuiusque relinquitur, quando sit opus enumeratione bene gestorum, aut secus: Quemadmodum enim vsui nonnunquam esse, si in tempore fiat nemo negat: sic contra incommodissimum fuerit, citra decorum, aut minus e re nata illa infarcire, que magis odium quam beneuolentiam conciliant: Quamobrem non iniuria dictum est a Fabio alibi: Iudicium esse totius artis caput.

Velut imperatoria virtus. Que

admodum autem Impator omnes locorum circumstantias circumspicit commissurus praelium, & suo quemque loco collocat, ita Oratorum est digerere oratione eo modo, quo facillime se ad victoriam peruenurum confidat.

Cui affuerit natura. Frustra enim suscipitur, quicquid repugnante natura geritur, id quod Horatius veluti prouerbiali carmine admonuit Tu nihil inuita dices faciesque Minerva.

In promptu habenda. Nulla est plane ars, que tam paratam requirit suppellectilem, ac est Oratoria, ideo multa ingerenda causa ex improposito, ad que nisi in procinctu fuerit copia, que rei subita, & casu nata succurrat, destituatur & opinione. & officio: Iurisconsultus domi deliberrat, comminiscitur, qua lege agas prescribit in ocio: At simul atque Orator in forum descenderit, erunt que dam citius diluenda, quam cogitanda: adde etiam, quod cogitatio illa adfert causa: nescio quid detrimenti, dum iudici sit doli alicuius suspicio: Subito autem que dicuntur, ea putantur verissime dici, atque etiam ex antimo.

In aliquot chartis, fo. xlii. lege τὰς τὰς τὰς, φωνή, fo. xviii. ch. scribens.

ANNOTATIONVM
Petri Mosellani Protegen-
sis in Marcum Fabium
Quintilianum,
quatenus ex-
tare nouis-
mus.

FINIS

Sub prelo Ascensiano Mensē
Ianuario, Anno, M. D. XXVIII.

tres fendas de de

regia bellas

Abm) Sing Sarronim
en cinth

ca fia
ephep

4 copas
que

fantes
raguas
mas
partegemas

mas
y otra
que tanto

Maler

dos loquas que non
Santianney q le vna

Capla hecha cotea el doctor
derraba lobos.

Tres uezes he ya embiado
por las perdizes y mas
y tantas auos mandado
a vn moco vno criado
tres uezes me negaras
sy lo hazays por uentura
por uender las uos Senor
hazed q uendays mejor
esta uez la criatura
q la otra el criado

327 lbm
28

de don d. cordoua
que a
derga

1255

1/2 lbm

